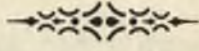

TÜRK DÜNYASI ORTAK EDEBİYATI

**TÜRK DÜNYASI
EDEBİYATÇILARI
ANSİKLOPEDİSİ**

CİLT II

ATATÜRK-CÜVEYNİ

Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları

ATATÜRK YÜKSEK KURUMU
ATATÜRK KÜLTÜR MERKEZİ BAŞKANLIĞI

TÜRK DÜNYASI ORTAK EDEBİYATI

**TÜRK DÜNYASI
EDEBİYATÇILARI
ANSİKLOPEDİSİ**

Türk dünyası edebiyatçıları ansiklopedisi. – Ankara: AYK Atatürk Kültür
Merkezi, 2002.

8c.; 27,5cm. (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek kurumu, Atatürk Kültür
Merkezi yayını: 214; kaynak eserler dizisi: 2)

ISBN: 975-16-1574-7

1. YAZARLAR, TÜRK-BİYOĞRAFI
I. Seri

809.003

Bu eserin basımı Türk Tanıtma Fonu'nun katkılarıyla gerçekleştirilmiştir.

-3133-

83,3(5)72

T 95

Atatürk Yüksek Kurumu
Atatürk Kültür Merkezi Yayını: 214
Kaynak Eserler Dizisi: 2

Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi

Cilt II

©Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 2001
ISBN: 975-16-1574-7
İLESAM: 2002.06.Y.0143-208

TÜRK DÜNYASI ORTAK EDEBİYATI

Proje Yürütücüsü
Prof. Dr. Sadık TURAL

TÜRK DÜNYASI EDEBİYATÇILARI ANSİKLOPEDİSİ

Alt Grup Başkanı
Dr. Müjgan CUNBUR

Tasarım ve Baskı
Düş Atelyesi (0.312) 215 70 93 - 212 26 57

Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı
G. M. K. Bulvarı 133, 06570 Maltepe-Ankara
Tel: (312) 231 23 48 - 232 22 57
Belgegeçer: 232 43 21
e-posta: www.mrks@akmb.gov.tr
Internet: www.akmb.gov.tr

TÜRK DÜNYASI ORTAK EDEBİYATI PROJESİ

Başkan
Prof. Dr. Sadık TURAL

Başkan Yardımcıları
Prof. Dr. Kâmil VELİYEV Prof. Dr. Önder GÖÇGÜN

Türk Dünyası Koordinatörleri
Prof. Dr. Kâmil VELİYEV (*Başkan*)
Prof. Dr. Bekir NEBİYEV (Azerbaycan) - Prof. Dr. Ahmet SÜLEYMANOV (*Başkurdistan*)
Prof. Dr. Şakir İBRAYEV (Kazakistan) - Prof. Dr. Abdildacan AKMATALİYEV (*Kırgızistan*)
Prof. Dr. Begali KASIMOV (*Özbekistan*) - Prof. Dr. Hatip MİNNİGULOVA (*Tataristan*)
Prof. Dr. Annagurban AŞIROV (*Türkmenistan*)

Yürütme Kurulu
Prof. Dr. Şükrü ELÇİN - Prof. Dr. Sadık TURAL - Prof. Dr. Taciser ONUK
Prof. Dr. Önder GÖÇGÜN - Prof. Dr. Mustafa İSEN - Dr. Müjgan CUNBUR
Doç. Dr. Osman HORATA - Yrd. Doç. Dr. Ahmet ARI
Yrd. Doç. Dr. M. Kayahan ÖZGÜL - Yrd. Doç. Dr. Güzin TURAL
Yrd. Doç. Dr. Naciye YILDIZ

Proje Genel Sekreteri
Dr. Hüseyin AĞCA

TÜRK DÜNYASI EDEBİYATÇILARI ANSİKLOPEDİSİ

Alt Grup Başkanı
Dr. Müjgan CUNBUR

Başkan Yardımcıları
Prof. Dr. Belkıs ALTUNIŞ-GÜRSOY - Yrd. Doç. Dr. Naciye YILDIZ

Redaksiyon Kurulu
Dr. Hüseyin AĞCA - Prof. Dr. Şerif AKTAŞ
Prof. Dr. Belkıs ALTUNIŞ-GÜRSOY - Doç. Dr. İsmet CEMİLOĞLU
Dr. Müjgan CUNBUR - Doç. Dr. Osman HORATA
Doç. Dr. Mustafa ÖNER - Doç. Dr. Çetin PEKACAR
Aysu ŞİMŞEK-CANPOLAT - Yrd. Doç. Dr. Naciye YILDIZ
Yrd. Doç. Dr. Zühâl YÜKSEL

Teknik Düzeltme
Banu ALTUNOVA - Dr. Ümmühan BİLGİN - Kemalettin DENİZ
Yasemin DİNÇ-KURT - Zülâl TABAK

Aktarma Grubu

Doç. Dr. Yavuz AKPINAR - Doç. Dr. Mustafa ÖNER
Doç. Dr. Çetin PEKACAR - Yrd. Doç. Dr. Naciye YILDIZ - Dr. Sabahattin ÇAĞIN
Dr. Erkin EMET - Dr. Abdurraop POLAT - Dr. İ. Murat YILDIRIM
Aysu ŞİMŞEK-CANPOLAT - Mustafa DURMUŞ - Dinara DÜYSEBAYEVA
Nuraniye EKREM - Kalmamat KULAMSHAEV - Aljira TOPALOVA

Sekreteryas

İmran BABA

Malî İşler

Tayyar AKSOY - Mehmet ALKAN - Halim KILIÇER

Bilgi İşlem

Nuray ERYURT - Berna METİN - Sibel ÖLGÜN
Melike ÖZCAN

II. CİLT MADDE YAZARLARI

ABEGENOV, A.
AÇIKGÖZ, Namık
ADİZOVA, İ.
AĞCA, Hüseyin
AHMEDCANOVA, F.
AHMEDOV, S.
AKALIN, B.
AKKOYUNLU, Ziyat
AKMATALİEV, Abdıldacan
AKPINAR, Ali Yavuz
AKTAŞ, Şerif
ALBAYRAK, H.
ALİYEV, S.
ALPTEKİN, Ali Berat
ALTINOVA, Banu
ALTUNIŞ-GÜRSOY, Belkıs
ATALAY, Ali
AVTONDİL, U.
AYAN, Gönül
AYASBEYOĞLU, Sabit
AYDOĞAN, Bedri
AYTEMİZ, Aydın
BAĞIROV, A.
BAŞTUĞ, İbrahim
BAYRAKTAR, Levent
BEKMİRZAHEV, N.
BEYSANOĞLU, Şevket
BİLGİNER, Recep
BUNARCIOĞLU, Durmuş
CANPOLAT-ŞİMŞEK, Aysu
CELEPOĞLU, Ayşegül
CEMALETDİNOV, L.
CORAKULOV, U.
CUDARİMOV, U.
CUDMUŞOV, U.
CUMABAYEV, C.
CUMABAYEV, İ.
CUMAGULOV, Çetin
CUNBUR, Müjgân
CUTAMOV, U.
ÇETİN, İsmet
ÇINAR, Ali Abbas
DALİMOV, U.
DAUTOV, Reis
DEMİRCAN, Yasemin
DERVİŞOĞLU, E.
DİNÇ, Yasemin
DOĞAN, Abide
DOĞAN, Y.
DURAL, Güngör
DURAN, Hamiye
DURDİYEVA, A.
DURMAZ, A.
DUVARCI, Ayşe
DUYMAZ, A.
DUYŞALİYEV, D.
DÜYSEBAYEVA, Dinara
EGİMBAYEV, S.
EGİMBAYEVA, S.
EHMEDULLİN, A.
EHMETCANOV, M.
EMET, Erkin
EMRE, İsmet
ERDEM, Sadık
ERGÖNENÇ, Dilek
ERKİNOV, A.
ESATOĞLU, Ahsen
EŞANKULOV, A.
GAFFARİ, Rıza
GANİEVA, S.
GELDİYEVA, Ş.
GEZER, Zeynep Ülkü
GÖKSOY, H.A.
GÜLHAN, A.
GÜVEN, A. E.
GÜZEL, S.
HABİBBEYLİ, İ.
HALICI, Feyzi
HALİMCANOVA, Z.
HALMANOVA, Z.
HANÇERLİOĞLU-KILIÇ,
Filiz
HAŞİMOVA, M.
HESARİ, M.H.
HEYET, Cevat
HOCAYEVA, G.
HORATA, Osman
IŞIK, İhsan
İBRAYEV, Şakir
İLDEŞ, Ö.
İLTEBİR, Ablikim Baki
İNAGAMOV, R.
İNAĞANOV, R.
İSAKOVA, M.
İSEN, Mustafa
İSKENDEROVA, Suusar
İSLÂM, Ayşe Gül
İSMAİLOV, Z.
İŞKİLDİNA, Gülnara
KABADAYI, Hayriye
KADIRMAMBETOVA,
Aaynura
KARA, Y.
KARAKUŞ, İdris
KASIMOV, Begali

KASIMOV, Behzat
RAMAZANOV, N.
KASIMOVA, A.
KAYA, Dursun
KAYA, Doğan
KEMİKLİ, Bilâl
KERİMOV, Naim
KIRBAŞEV, K.
KIRBAYEV, Keleş
KIRZIOĞLU, Banu Çiçek
KİREEV, İldar
KOÇKAROV, Rahman
KONUK, Neval
KORKMAZ, Ramazan
KÖKSAL, Fatih
KÖSE, Nerin
KURT, Mustafa
MAEMAROVA, Aynur
MAHDUD, Mehken
MÉMMEDOV, A.
MEMMETNİYAZOV, B.
MERMER, Ahmet
MİNNEGULOV, Hatip
MİRVALİYEV, S.
MİRZAYEV, Töre
MUKASOV, M.
NARBAY, B.
NEBİYEV, Bekir
NEBİYEV, F.
NİZAMETDİNOV, N.

OKUTAN, Fethi
OKUTAN, Gülten
OROZBEKOVA, C.K.
OROZOVA, G.
ÖZCAN, Nezahat
ÖZGÜL, M.Kayahan
ÖZHAN, K.
ÖZKAN, Ö.
ÖZMEL, İsmail
RAMAZANOV, Nadir
RASULOV, A.
RAŞİDOVA, D.
REMİYEV, Zöfer
RESULOV, A.
RIZAYEV, T.
SABİTOVA, T.
SADIKOV, S.S.
SAĞ, Rahim
SAĞLAM, Feyyaz
SARI, Mehmet
SAVALAN, H.M.
SIDDIKOV, A.
SOLTANMURADOV,
Güçmurat
SUNGURHAN-EYDURAN,
Aysun
ŞADİYEV, E.
ŞENGÜL, Abdullah
TACİBAYEV, R.
TACİYEV, Y.

TANİYEV, C.
TAVKUL, Ufuk
TOMAYLI, M.
TOPALOVA, Aljira
TUNCOR, Ferit Ragıp
TURAN, F.Ahsen
ULUGOV, A.
ULUSOY, Ayşe
UYTUN, Göktürk Mehmet
ÜÇER, Müjgan
ÜNVER, Niyazi
ÜZGÖR, Tahir
VARLI, Şahin
VELİYEV, Kâmil
Nerimanoğlu
YAKICI, A.
YALÇIN, Seniha
YALEM, H.
YAMAN, A.
YAMAN, Ertuğrul
YETİŞ, Kâzım
YILDIZ, Naciye
YILMAZ, M.N.
YILMAZ, Metin
YOLDAŞEV, K.
YOLOĞLU, Güllü Memedova
YÜCE, Sefa
YÜCEL, Ayşe
YÜKSEL, Zühal

GENEL KISALTMALAR

A. : Arapça
a.g.e. : Adı geçen eser
a.g.y. : Adı geçen yazar
a.y. : Aynı yer
adp. : Adapte, adapte eden
akt. : Aktarma, aktaran
Alm. : Almanca
Ank. : Ankara
Ans. : Ansiklopedi
Ar.Gör. : Araştırma Görevlisi
arş. : Arşiv, arşivi
aş.bk. : Aşağıya bakınız
AÜ : Ankara Üniversitesi
AY : Arapça Yazmalar
B. : Bey
b. : Bin, İbn
BCA : Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
BDK : Bayazıt Devlet Kütüphanesi
bdy. : Basılmamış doktora tezi
bibl. : Bibliyografya
bs. : Basım, baskı, tab
BİYEK : Bursa Yazma Eserler Kütüphanesi
bylt. : Basılmamış yüksek lisans tezi
c. : Cilt
ÇK : Çorum İl Halk Kütüphanesi
ÇL : Çelebi
d. : Doğum, doğumu
Der. : Dergi
Derl. : Derleyen, derleme
Di.ed. : Divan edebiyatı
dr. : Doktor
DTCF : Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
EAÜ : Erzurum Atatürk Üniversitesi
ESHK : Edirne Selimiye Halk Kütüphanesi
F. : Farsça
Fr. : Fransızca
FY : Farsça Yazmalar
Gaz. : Gazete
G.Ü. : Gazi Üniversitesi
h. : Hicrî
H.T.Us.Kt. : Hakkı Tark Us Kütüphanesi
haz. : Hazırlayan
hk. : Hakkında
hş. : Hicrî-şemsî
Hz. : Hazreti
H.Ü. : Hacettepe Üniversitesi
İng. : İngilizce
İÜ : İstanbul Üniversitesi
İÜEF : İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

kol. : Koleksiyon, koleksiyonu
ktb. : Kitabevi
ktp. : Kütüphane, kütüphanesi
KYEM : Konya Yazma Eserler Merkezi
m. : Milâdî
mc. : Mecmua
md. : Madde
Millet K.AEME : Millet Kütüphanesi Ali Emîrî
Manzum Eserler Kısmı
Millet K.AET : Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Tarih Kısmı
MK : Millî Kütüphane-Ankara
MKİ : Millî Kütüphane-İzmir
MMK : Mevlâna Müzesi Kütüphanesi
M.Ö. : Milattan önce
M.S. : Milattan sonra
msl. : Meselâ
mt. : Mezuniyet tezi
mtc. : Mütercim, tercüme eden
MÜ : Marmara Üniversitesi
NOSK : Nuruosmaniye Kütüphanesi
nşr. : Neşreden, nâşir, tahkik eden
nu. : Numara
ö. : Ölüm tarihi
r. : Rumi
RPK : Ragıp Paşa Kütüphanesi
Rus. : Rusça
s. : Sayfa
SBE : Sosyal Bilgiler Enstitüsü
SK : Süleymaniye Kütüphanesi
str. : Satır
SÜ : Selçuk Üniversitesi
sy. : Sayı, sayısı
T. : Türkçe
TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC : Türkiye Cumhuriyeti
TDK : Türk Dil Kurumu
TSMK : Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
TTK : Türk Tarih Kurumu
TY : Türkçe Yazmalar
vb. : ve başkaları
vbn. : ve benzeri
vdğ. : ve diğerleri
vd. : ve devamı
vr. : Varak
vs. : Vesaire
y. : Yıl
yay. : Yayım, yayımlayan
yaz. : El yazması
yk.bk. : Yukarıya bakınız
y.t.y. : Yayın tarihi yok

BİBLİYOGRAFİK KISALTMALAR

AA	Aylık Ansiklopedi / Server İskit, 5 + 1 c. İstanbul 1945-1950.	BŞ KA	Büyük Şiir Kitapları Antolojisi / Veli Recaî Velibeyoğlu, İstanbul 1975.
AA TUE	Atrabu'l-Âsâr fî Tezkire-i Urefâ-i Edvâr/Şeyhülislâm Esad Efendi, Yayınlayan: Hüseyin Sadeddin Arel, Musıkî Mecmuası Kasım 1948-Şubat 1950, sayı: 9-24.	BT	Beyânî Tezkiresi / Carullahzâde Mustafa Beyânî, (K.T.Y. 2568).
AB	Ana Britannica, 22. c., İstanbul 1988-1990.	BTET	Büyük Türk Edebiyatı Tarihi / Vasfî Mahir Kocatürk, Ankara 1970.
ABE	Alevî Bektaşî Edebiyatı / İ. Zeki Eyüboğlu, İstanbul 1991.	BTK	Büyük Türk Klâsikleri Ansiklopedisi, İstanbul 1986.
ABN	Alevî Bektaşî Nefesleri / Abdülbaki Gölpınarlı, İstanbul 1963.	BTMA	Büyük Türk Müsîkisi Ansiklopedisi / Yılmaz Öztuna, 2 c., Ankara 1990.
ABŞA	Alevî Bektaşî Şairleri Antolojisi, İsmail Özmen, 5 c., Ankara 1994-1995.	BTTŞA	Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi / Kenan Akyüz, 3. bs., Ankara 1970.
ADTE	Atatürk Devri Türk Edebiyatı/M. Kaplan, İ. Enginün, Z. Kerman, N. Birinci, A. Uçman, 2 c., 1981.	CDE	Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı / Ahmet Oktay, İstanbul 1993.
AEBN	Azerbaycan Edebiyatına Bir Nazar / Yusufbey Vezirov, İstanbul 1337.	CDTE	Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı/Prf Dr. İnci Enginün, İstanbul 2001.
ÂGGHŞG	Âşıklık Geleneği ve Günümüz Halk Şairleri Güldeste / Feyzi Halıcı, Ankara 1992.	CDTRÖ	Cumhuriyet Devri Türk Roman ve Öyküsü / Olcay Öneroy, T.İ.B. Yayınları, Ankara 1984.
AS	Ansiklopedik Sözlük / İ.A. Gövsa - M.N. Özön, İstanbul 1967.	CDTS	Cumhuriyet Devri Türk Şiiri / Mehmet Kaplan, İstanbul 1973.
AT	Atâ Tarihi (Enderun Tarihi) / Tayyazade Atâ Bey, 5 c., İstanbul 1292-1293.	CDTTB	Cumhuriyet Dönemi Türkiye Tiyatro Bibliyografyası / Ahmet Borcaklı-Gülten Koçer, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1973.
AT/HHY	Amâsya Tarihi/Hüseyin Hüsameddin Yaşar, 4c., İstanbul 1330/1935.	CN	Camiün-Nezair (Bayazıt Devlet K.).
ATEA	Avusturalya Türk Edebiyatı Antolojisi / Bilâl Şimsir, 2 c.	CSHR	Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman / Tahir Alangu, 3. c., İstanbul 1959-1965.
A.Ü. EFAD	Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi, Erzurum 1970.	ÇHŞ	Çağımızın Halk Şairleri / Refik Ahmet Sevensil, 1967.
AY	Azerbaycan Yazıcıları, Bakû 1995.	ÇŞ	Çankırı Şairleri / Ahmet Talât Onay, 2. c., 1931-1933.
AYB	Azerbaycan Yurt Bilgisi/Dergi.	DA	Danışmendân-ı Azerbaycan, Bakû.
AZ	Âbâbu'z-Zurefâl / Ramiz Efendi, nşr. Sadık Erdem, Ankara 1995.	DBİA	Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi / Turgut Kut, 1994.
BA	Basın Ansiklopedisi/Füruzan Hüseyin Tokin, İstanbul 1963.	DD	Doruktan Doruğa / M. Turan Yazar, Tokyo 1992.
BE	Bektaşîlik Edebiyatı/Besim Atalay, 1924.	DFSA	Diyarbakırlı Fikir ve Sanat Adamları / Şevket Beysanoğlu, 3 c., Ankara 1957, 1960, 1978.
BG	Bektaşî Gülleri / Cahit Öztelli, İstanbul 1985.	DGTKŞA	Divandan Günümüze Türk Kadın Şairler Antolojisi / Mustafa Sever.
BS	Bağçe-i Safâ-enduz/Mehmed Es'ad (S. K. Es'ad Efendi, Yazma Bağışlar 4040); Burdur 2001.	DİFM	Dârülfünûn İlahiyat Fakültesi Mecmuası/ İstanbul 1925-1933.
BŞ	Bektaşî Şairleri / Sadettin Nüzhet Ergun, 3c., İstanbul 1955-1956.	DM	Devhatü'l-meşayih / Rif'at Efendi, İstanbul t.y.; Yeni bs., İstanbul 1978.
		DTCFD	Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, Ankara

E/FR	Eslâf/Faik Reşad, 2 c., 1893-1894 Yeni bs. İstanbul 1975.	2 c., nşr. İbnülemin Mahmud Kemal İnal-Avni Aktuç, İstanbul 1951-1955.	
E/MN	Esami / Muallim Naci, İstanbul 1304.	HB	Heşt Bihişt= Tezkire-i Sehî / Sehi Bey, İstanbul 1325.
EA	Edebiyat Araştırmaları / Mehmet Fuad Köprülü, 2 c., İstanbul 1966-1989.	HBH	Halk Bilgisi Haberleri, Dergi.
EI (İng.)	Encyclopedia of Islam, New Edition Leiden, 1955 - .	HC	Hadikatü'l-Cevâmi' / Hüseyin Ayvansarayî, 2 c., İstanbul 1281.
EI (fr.)	Encyclopedie de l'Islam, Nouvelle edition, 1954 - .	HEA/SN	Halk Edebiyatı Antolojisi / Sadeddin Nüzhet Ergun, İstanbul 1938.
EİS	Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü / Behçet Necatigil, 9. bs., İstanbul 1978.	HHTŞ	Hadâyiku'l-Hakâyık fî Tekmilleti'-Şakâyık / Nev'izâde Ata Atullah Efendi (Atâf), nşr. Abdülkadir Özcan, İstanbul 1989.
EİTS	Edebiyatımızda İsimler ve Terimler Sözlüğü / Ali Dereli, İstanbul t.y.	HOP/A	History of Ottoman Poetry / E.J.W. Gibb, 6 c., London 1900-1909.
EM	Ensû'l-Müsâmirin / Abdurrahman b. Hasan Edirnevî (İÜK Yy. 151).	HS	Hoş Sadâ / İbnülemin Mahmud Kemal İnal, İstanbul 1958.
EO	Edebiyat Ocağı 2c, Tebriz.	HŞ	Hadâiku's-Şakâyık / Taşköprüzade, Şakâyıku'n-Numaniyye tercümesi, mtc, Mehmed M e c d i Efendi, nşr. Abdülkadir Özcan, İstanbul 1989.
EŞ	Eserler ve Şahsiyetler / S. K. Tural, Ankara 1993.	HT	Hikâye Tahlilleri / Mehmet Kaplan, İstanbul 1979.
EŞDEA	Eski Şairlerimizin Divan Edebiyatı Antolojisi / M.Fuad Köprülü, İstanbul 1931.	HV	Hadikatü'l-Vüzera / Osmanzade Tâib Efendi, İstanbul 1271.
EÜSBFD	Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi.	HZUE	Hazirgi Zaman Uygur Edibliri / Ablimit İsmail, Mahmutcan İslâm, Ürümçi 1993.
EYTE	Elli Yılın Türk Edebiyatı / Rauf Mutluay, İstanbul 1973.	İA	İslâm Ansiklopedisi, 13 c., İstanbul 1940-1988.
FT	Fezleke-i Târih / Kâtip çelebi, 2 c., İstanbul 1286-1287.	İKTCYK	İstanbul Kütüphaneleri Tarih Coğrafya Yazmaları Kataloğu, İstanbul 1943 db.
GAL	Geschichte der arabischen Litteratur / Carl Brockelmann, Bd. 3 Suppl Bd., Leiden 1937-1949.	İKTYDK	İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, 4 c., İstanbul 1947 db.
GAS	Geschichte des arabischen Schrifttums, Fuad Sezgin, 9 Bd., Leiden 1967-1984.	İKTYHK	İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma İllamseleri Kataloğu, Haz.: Nail Tuman, İstanbul 1961.
GAŞA	Güney Azerbaycan Şiir Antolojisi / Turgut Karabey, Habib İdrisi, Erzurum 1991.	İMZZEKİF	İzâhu'l-Meknûn fî'z-Zeyl alâ Keşfi'z-Zünûn an Esâmi'l-Kütüb ve'l-Fünûn / İsmail Paşa, nşr. Kilisli Rifat-Şerefeddin Yalıtıkaya, 2 c., İstanbul 1945-1957.
GBGKA	Görsel Büyük Genel Kültür Ansiklopedisi.	İS	İlmiyye Salnâmesi, İstanbul 1334.
GGTŞ	Geçmişten Günümüze Trabzon Şairleri / Murat Yüksel, 3 c., Trabzon 1993.	İstanbulA	İstanbul Ansiklopedisi, 11 c., İstanbul 1958-1974.
GH	Gülbün-i Hânân / Halim Giray b. Şehbaz Giray Han, İstanbul 1327.	İTA	İslâm-Türk Ansiklopedisi, İstanbul 1939.
Gİ	Gülrâ-ı İrfan / Şeyh Fahreddin Efendi, (Millet K., Tarih 1098).	İTE	İslâmî Türk Edebiyatı / N. Pekolcay-S. Eraydın, 2 c., İstanbul 1975-1978.
GOD	Geschichte der osmanischer Dichtung, / J. Von Hammer, Pesth 1836-1838.	İÜEFİDED	İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, İstanbul 1946.
GOW	Die Geschichtschreiber der osmanen und ihre Werke / Fr. Babinger, 1927.	KÂ	Kâmûsü'l-Â'lâm / Şemseddin Sami, 6 c., İstanbul 1306-1316.
GRİVDN	Güldeste-i Riyâz-ı İrfan ve Vefeyât-ı Dânişverân-ı Nâdiredân / Bursalı İsmail Belig, 1884.		
GŞ	Gülşen-i Şu'arâ / Ahmed Ahdî (Millet K. Tarih 774).		
HÂEMAM	Hediyetü'l-Ârifin Esmâ'ü'l-Mü'ellifin ve Âsârü'l-Musanrifin / Bağdatlı İsmail Paşa,		

KBSGKA	Karacan Büyük Sözlük ve Genel Kültür Ansiklopedisi.	NAFE	Nuhbetü'l-Âsâr min Fevâ'id-i'l-Eş'âr / Mustafa Safâî, (SK. Halet Efendi, Eki 112).
KATK	Kühû'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı / Gelibolulu Mustafa Âli, Haz.: Mustafa İsen, Ankara 1994.	NAZZE	Nuhbetü'l-Âsâr li-Zeyli Zübdetü'l-Eş'âr (Belig Tezkiresi) / İsmail Belig Ef. AKM, Ankara 1998).
KM	Karesi Meşahiri / İsmail Hakkı Uzunçarşılı.	NAVY	Nesin Vakfı Yıllığı.
KMBOJ	Knijzevnost Muslimana BiH Na Orientalnim Jezicima. (Dr. Hazım Şabanovic) Sarajevo, 1973, 727 s.	NYBK	Ne Yazıyor Bu Kadınlar / Mehmet Aydın, Ankara 1995.
KSE	Kazak Sovet Enstiklopediyası (Kazak Sovyet Ansiklopedisi) Almatı 1974.	ODATET	XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi / Ahmet Hamdi Tanpınar, 4. bs., İstanbul 1976.
KSE	Kırgız Sovetlik Sosyalistik Respublikası Entsiklopediya, Frunze 1980.	OM	Osmanlı Müellifleri / Bursalı M. Tahir, 3 c., 1914-1923 yeni bs., İstanbul 1971-1975.
KŞ	Kafile-i Şu'arâ / Mehmet Tevfik, İstanbul 1290.	OŞ	Osmanlı Şeyhülislâmları / A. Altınsu, 1970.
KUE	Kazakistan Ulttik Entsiklopediya (Kazakistan Millî Ansiklopedisi).	OTM	Osmanlı Tarih ve Müverrihleri, Ahmet Cevdet (Âyine-i Zurfâ) / Cemâleddin Mehmed, İstanbul 1314.
KZEKF	Keşfü'z-Zünûn an Esâmî'l-Kütüb ve'l-Fünun / Kâtip Çelebi, 2 c., nşr. Kilisli Rifat Bilge, Şerafeddin Yaltkaya, İstanbul 1941-1943.	ÖzSE	Özbekistan Sovyet Entziklopedyası.
LTC	Lugat-i Tarihiyye ve Coğrafiyye / Ali Rifat Efendi, 7 c., İstanbul 1315.	PBM	Pervane Bey Mecmuası.
MAGKA	Medya Ansiklopedisi ve Genel Kültür Ansiklopedisi.	PSK	Pisateli Sovetskoga Kırgızistana, Bişkek 1989.
ME	Manas Entsiklopediya, Bişkek 1995.	PTF	Philologia Turcica Fundamenta, 2 c., 1959-1964.
MH	Mecmua'u'l-Havas/Sadıkî-i Kitabdar, (İÜK TY 4085-4097).	RBE	Riyâz-ı Belde-i Edirne / Ahmet Badî Efendi, (İÜK TY., 1091-1093).
ML	Meydan-Larousse, 12 c., 1969-1973.	RKSM	Resimli Kadın Şair ve Muharrirlerimiz / Murat Uraz, 1942.
MM/AG	Melâmilik ve Melâmiler / Abdülbaki Gölpınarlı, İstanbul 1931.	RŞ	Riyâzu's-Şu'arâ / Mehmed Riyâzî (Nuruosmaniye K. 3724).
MM/E	Muhitü'l-Maârif / Emrullah Efendi, 1 c., İstanbul	RTDMA	Resimli Türk ve Dünya Meşhurları Ansiklopedisi, 1957.
MMTMKA	Mu'cemü'l-Müellifin: Terâcimu Musannifi'l-Kütübü'l-Arabiyye / Ömer Rıza Kehhâle, 15 c., Dimaşk 1957-1961.	RTES	Resimli Türk Edebiyatçılar Sözlüğü / S. Kemal Karalioğlu, İstanbul 1983.
MN	Mecelletü'n-Nisâb / Müstakimzâde Sa'dettin Efendi, (SK. Halet Efendi. Nu. 628).	RTET	Resimli Türk Edebiyatı Tarihi / Nihat Sami Banarlı, 2 c., İstanbul 1971-1979.
MN/MZ	Meşâhirü'n-Nisâ / Mehmet Zihni Efendi, 2 c., İstanbul 1878-1879 / Yeni bs. 1982.	SATŞ	Son Asır Türk Şairleri / İbnül Emin Mahmut Kemal İnal, 4 c., İstanbul 1930-1941.
MŞ	Meşâ'irü's-Şu'arâ / Âşık Çelebi, Yay.: G.M. Meredith-Owens, London 1971.	SDOU	Son Devir Osmanlı Ulemâsı / Sadık Albayrak, 5 c., 1980-1981.
MŞ/MA	Mir'at-i Şi'r / Mehmed Âkif, (Millet K. Ali Emiri Tarih 773).	SE	Semahâne-i Edeb / Ali Enver, İstanbul 1309/1891.
MŞTÜ	Mecma'-ı Şu'arâ ve Tezkire-i Üdebâ / Mehmed Sirâceddin, İstanbul 1325.	SF	Semeratu'l-Fuad / Sanı Abdullah Efendi, İstanbul
MT	Mecmu'atü't-Terâcim / Tefik, (İÜK., K.T.Y. 192).	SH	Son Hattatlar / İbnülemin Mahmud Kemal İnal, İstanbul 1955.
MTEAÇ	Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri / Kenan Akyüz, Türkoloji Dergisi II/1, 1969.	SNMM	Sefine-i Nefise fi'l-Menâkib-i Mevleviyye / Mustafa Sakıb Dede, 3 c., Kahire 1283.
		SO	Sicill-i Osmânî (Tezkire-i Meşâhir-i Osmaniyye) / Mehmed Süreyya, 4 c., İstanbul 1308-1315.

ST	Silâhdârzâde Tezkiresi / Silâhdârzâde Mehmet Emîn, (Millet K. Ali Emiri Tarih, 795).	TET/AEB	Türk Edebiyatı Tarihi / Ali Ekrem Bolayır, İstanbul 1339-1340.
ŞE	Şahsiyetler ve Eserler, Sadık Tural, Ecdad Y., Ankara 1992.	TET/G	Türk Edebiyatı Tarihi / Hıfzı Tevfik Gönensay, İstanbul 1944.
ŞNUDO	eş-Şakâiku'n-Nu'mâniyye fi Ulema'i'd-Devleti'l-Osmâniyye, nşr / Ahmed Subhi Fırat, İstanbul 1985.	TET/G-YH	Türk Edebiyatı Tarihi / Hıfzı Tevfik Gönensay, Hasan Âli Yücel, İhsan Hammami, 2 c., İstanbul 1941-1945.
ŞT	Şefkat Tezkiresi / Abdülfettah Şefkat, (Millet K. Ali Emiri Tarih 770).	TET/İHE	Türk Edebiyatı Tarihi / İsmail Hikmet Ertaylan, 4 c., Bakü 1925-1926.
ŞT/K	Şair Tabibler / V. B. Kurdoğlu, İstanbul 1967.	TET/K	Türk Edebiyatı Tarihi / M. Fuad Köprülü, İstanbul 1926.
ŞYS/ŞK	Şairler ve Yazarlar Sözlüğü / Şükran Kurdakul, 3. bs., İstanbul 1981.	TET/L	Türk Edebiyatı Tarihi / Ağâh Sırrı Levent, Ankara 1973.
TA	Türk Ansiklopedisi, 33 c., 1943-1986.	TET/OR	Türk Edebiyatı Tarihi / Orhan Rıza, İstanbul 1934.
TB	Türkiye Bibliyografyası, İstanbul-Ankara 1934 - .	TET/SKK	Türk Edebiyatı Tarihi / S. Kemal Karaalioglu, İstanbul 1973.
TBU	Türk Basınında Unutamadıklarımız / İsa Kayacan, Ankara 1997.	TFA	Türk Folkloru Araştırmaları, 19c. İstanbul 1949-1979.
TCTA	Tanzimattan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, İletişim Yayınları, 6 c., İstanbul 1985.	TFA, KB	Türk Folkloru Araştırmaları, Kültür Bakanlığı, Ankara 1981.
TD	Türk Dili, TDK, Ankara 1951 - .	TFAY	Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı, Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayını, Ankara 1976.
TDAY	Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, Belleten, TDK.	TGDEİS	Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü / Haluk İpekten - Mustafa İsen - Recep Toparlı - Naci Okçu - Turgut Karabey, Ankara 1988.
TDEA	Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 8 c., İstanbul 1977-1998.	TH	Tuhfetü'l-Hattatın / Müstakimzade S. Sadeddin, İstanbul 1928.
TDEHA	Türk Dili ve Edebiyatı Hakkında Araştırmalar / M. Fuad Köprülü, İstanbul 1934.	THE	Tezkire-i Hâtimetü'l-Eş'âr / Fatin Davud, İstanbul 1271.
TDEK	Türk Dünyası El Kitabı / Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 3 c., yeni bs., Ankara 1992.	TİB	Tiyatro Bibliyografyası / Türkân Poyraz - Nurnisa Tuğrul, Millî Kütüphane, Ankara 1967.
TDEŞY	Türk ve Dünya Edebiyatı Şair ve Yazarlar Sözlüğü / Ali Dereli, İstanbul t.y.	TK	Türk Kültürü / Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1962 - .
TDÜA	Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi, İstanbul 1983.	TKDB	Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, Ankara 1952 - .
TDVİA	Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İstanbul 1988 - .	TKE	Türk Kıbrıs Edebiyatı / Kıbrıs ME ve Kültür Bakanlığı.
TE/AK	Türk Edebiyatı / Ahmet Kabaklı, 5 c., İstanbul 1961.	TKKA	Türkiye'de Kim Kimdir / Osman Nebioğlu, İstanbul 1962.
TEA/AÖ	Türk Edebiyatı Ansiklopedisi / Atilla Özkırmlı, 5 c., İstanbul 1982-1987.	TM	Türkiyat Mecmuası / İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi 1925 -
TEHR	Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman / Cevdet Kudret, 2 c., İstanbul 1965-1967.	TMA	Türk Meşhurları Ansiklopedisi / İbrahim Alaeddin Gövsa, İstanbul 1945.
TEİM	Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar / M. Fuad Köprülü, İstanbul 1919.	TMB	Türkiye Makaleler Bibliyografyası, Millî Kütüphane, 1952 -
TEO/FR	Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye / Faik Reşat, İstanbul t.y.	TN	Tuhfe-i Nailî / Nail Tuman 2c. Millî K.
TEŞ	Türk Edib ve Şairleri / Murat Uraz, İstanbul 1939-1940.		
TET/A	Türk Edebiyatı Tarihi / Adı, İstanbul 1943.		

TOEM	YZ. B. 311. Târih-i Osmanî Encümeni Mecmuası, İstanbul 1910-1923.	TVHBS	Habib Sevük, İstanbul 1340. Tibyanu Vesâ'ili'l-Haka'ik fi Beyânî Selâsili't-Tarâ'ik, 3 c., (SK.F.Fatih, 430- 432).
TR	Tezkire-i Rıza / Zehrimâr-zâde Seyyid Rıza, İstanbul 1316.	TY	Türk Yurdu, Türk Ocakları İstanbul- Ankara 1911 - .
TSMKTYK	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu 2c. İstanbul 1961.	TY/Y	Tezkire-i Yümnî / Mehmet Sâlih Yümnî (Millet K. Ali Emîrî Tarih 764).
TSS	Türk Saz Şairleri / M. Fuad Köprülü, İstanbul 1940.	VAEEZ	Vefayâtü'l-Ayân ve Enbâ'u Ebnâ'i'z- Zaman / İbn Hallikan Ebu'l-Abbas b. Muhammed, 8 c., Beyrut 1968-1972.
TSSHA	Türk Saz Şairleri Hakkında Araştırmalar / Hasan Eren, Ankara 1952.	VEİ	Vefeyât-ı Ekâbir-i İslâmiyye / Üsküdarlı Şeyh Hasib Efendi, (Millet K. Ali Emîrî Tarih 620).
TŞ	Türk Şairleri / Sadettin Nüzhet Ergun, 3c. İstanbul 1936-1945.	VF	Vekâyiü'l-Fuzalâ / Şeyhî Mehmed Efendi, nşr. Abdülkadir Özcan, 2 c., İstanbul 1989.
TŞ,AH	Tezkiretü's-Şuarâ / Şeyhülislâm Ârif Hikmet, (Millet K. Ali Emîrî, Tarih, 789).	VSMR	Vefeyât-ı Selâtin ve Meşâhir-i Rical / Hüseyin Ayvansarayî, nşr. Fahri Ç. Derin, İstanbul 1978.
TŞ/G	Teşrifâtü's-Şuarâ / Ali Güftî, (Millet K. Ali Emîrî Manzum Eserler, 1324).	VY	Varlık Yılığ.
TŞ/HÇ	Tezkiretü's-Şuarâ / Kınalızâde Hasan Çelebi, Ankara 1978-1981 2c. Haz. İbrahim Olgun.	YA	Yurt Ansiklopedisi.
TŞ/L	Tezkiretü's-Şuarâ / Latîfî, İstanbul 1314, Rıdvan Canım, Ankara 2001.	YBHS	Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri / Refik Ahmet Sevensil, İstanbul 1965.
TŞ/M	Tezkiretü's-Şuarâ / Mustafa Mucîb, (Nuruosmaniye K. 4965).	YHOA	Yaşayan Halk Ozanları Antolojisi, Ankara 1992.
TŞ/S	Tezkiretü's-Şuarâ / Mirzâzade Mehmed Sâlim, İstanbul 1315.	YMTM	Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler / M. Ali Çankaya, 8 c., Ankara 1967-1971.
TŞA	Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid / Ali Emîrî, İstanbul 1910.	YS	Yazarlar Sözlüğü / İhsan Işık, İstanbul 1990.
TŞ HE	Tekmiletü's-Şakâ'ik fi Hakkı ehli'l- Hakâ'ik / Fındıklılı İsmet Efendi nşr. Abdülkadir Özcan V.C. İstanbul 1989.	YSTHE	Yüz Soruda Türk Halk Edebiyatı / Pertev Naili Boratav, İstanbul 1973.
TŞ Ant.	Tekke Şiiri Antolojisi / Vasfi Mahir Kocatürk, Ankara 1968.	YYTE	20. Yüzyıl Türk Edebiyatı / Mahir Ünlü- Ömer Özcan, İnkılâp Kitapevi, İstanbul 1991.
TŞM	Tezkiretü's-Şuarâ-yı Mevleviyye / Esrar Dede, (SK. Halet Efendi, eki 109), Haz. İlhan Genç, Ankara 2000.	YYTHŞA	Yirminci Yüzyıl Türk Halk Şairleri Antolojisi / Emin Kalkan, Ankara 1991.
TŞRÂ	Tezkire-i Şuarâ-yı Riyazü'l-Âşıkîn / M. Müctehidzâde.	ZE	Zübdetü'l-Eş'âr / Kafzâde Abdülhayy Fâizî, (SK. Şehid Ali Paşa, 1877).
TT	Tâcü't-Tevârih / Hoca Sâdeddin Efendi, 2 c., İstanbul 1279-1980.	ZHHTŞ	Zeyl-i Hadâyiku'l-Hakâyik fi Tekmiletü's- Şakâyik / Uşşakizâde İbrahim Hasib Efendi, nşr. Abdülkadir Özcan, İstanbul 1989.
TTA	Türk Tiyatrosu Ansiklopedisi / Mustafa Nihat Özön-Baha Dürder, İstanbul 1967.	ZŞ	Zileli Şairler / Cahit Öztelli, Samsun 1944.
TTET	Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi / İsmail	ZZE	Zeyl-i Zübbetü'l-Eş'âr / Seyrekzâde Mehmed Âsım, (Millet K. AEME 1326).

ATATÜRK, Gazi Mustafa Kemal (1881- 10 Kasım 1938) Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu, devlet adamı, askerî deha (Mareşal), hatip, fikir adamı. O dönemde Osmanlı yurdu olan Selânik'te 1881'de dünyaya geldi. Doğduğu ev, bu şehrin Kocakası mahallesinin, İslahhane caddesi üzerinde üç katlı ve ahşap yapılı idi. Bu ev, günümüzde, Türkiye Cumhuriyetinin Selânik konsolosluğunun arsası sınırları içine alınmış ve müze olarak düzenlenmiştir. 1881'de Selânik'te doğan ve geleceğin ölmez liderleri arasında yer alacak olan bu çocuğa, Mustafa adı konuldu. Babası Ali Rıza Efendi (doğ. 1839), annesi Zübeyde Hanımdır Baba dedesi Hafız Ahmet Efendi, 14-15. yy.da Anadolu'dan göç ederek Makedonya'ya yerleşen Kocacık yörüklerindedir. Ali Rıza Efendi 1871 yılında evlendi ve bu evlilikten Fatma, Ahmet, Ömer, Mustafa, Makbule ve Naciye adları verilen altı çocuk dünyaya geldi. Mustafa ve Makbule dışındaki diğer çocuklar küçük yaşlarda öldü. Anne Zübeyde Hanım, Sarıgüllü Hacı Sofu soyundan Varyemezöğlü İbrahim Feyzullah Efendinin kızıydı. 1857 yılında doğan Zübeyde, henüz on dört yaşında iken evlendi. Ailesi, Selânik civarındaki Langaza beldesine gelip yerleşen Anadolu Türklerindedir. Zübeyde Hanım beş yaşına gelen oğlunu; kısa bir süre için, evlerinin yakınında bulunan mahalle mektebine gönderdi. Fakat, baba Ali Rıza Efendinin isteği ile bu okuldan kaydı alınan Mustafa, aynı yıl (1886'da) oldukça yeni yöntemlerde eğitim yapılan Şemsi Efendi adlı okulda öğrenime devam etti. Kendisi bu okulda öğrenci iken babasının vefatı üzerine (1888) öğrenimine ara vermek zorunda kaldı. Annesi, üç çocuğu ile beraber kardeşi Hüseyin Efendinin ya-

nına, Selânik yakınlarındaki Rapla çiftçiliğine yerleşti. Bir müddet sonra, Mustafa, Selânik merkezinde oturan akrabasının yanına döndü ve ilk öğrenimini tamamladı. Kısa bir süre Mülkiye rüştiyesine (bugünkü ortaokul) devam etti. Burada uğradığı bir haksızlığa tahammül edemeyerek ayrıldı ve 1893'te Selânik Askerî Rüştiyesine geçti. Böylece kendisini Mareşal rütbesine taşıyacak olan askerî üniformayı henüz on iki yaşında iken giyinmiş oldu. Bu okuldaki öğreniminin kendisine kazandırdığı bilgi ve becerilere ek olarak bir de adının sonuna eklenen Kemal ismi, O'nun gelecekteki olgunluk ve önderliğinin âdeta işareti olmuştu. Okul ve sınıf arkadaşları arasında ciddiyeti, düzenli çalışması, isabetli hazır cevaplılığı ile dikkati çeken Mustafa'ya, matematik öğretmeni Yüzbaşı Mustafa Efendi, Kemal adını lâyük gördü. Denilebilir ki, Mustafa Kemal'in bütün hayatı; sanki bu takdire liyakatın, inançlı ve şurlu mücadelesi ile geçmiştir. 1896'da Manastır Askerî İdadisine (bugünkü askerî lise) geçti. Bu okuldaki eğitimi sırasında, Ömer Naci adlı, edebiyata hayli ilgi duyan ve özellikle Türkçe hitabet yeteneği çok gelişmiş olan arkadaşıyla karşılaşması, Mustafa Kemal'in aynı alandaki kabiliyetinin gün ışığına çıkmasına vesile oldu. Ayrıca yine bu sıralarda iken, yabancı bir dili öğrenmenin gerekliliğinin farkına varan M. Kemal, normal eğitim programının yanı sıra, Fransızcasını iletirmek için titiz bir çalışmaya girişti. Yine aynı okulda öğrenci olarak bulunan Makedonyalı Ali Fethi isimli bir arkadaşının teşvikiyle, toplum meseleleri ile ilgilenmeye başladı ve çok iyi derecede Fransızca bilen bu arkadaşından, J. J. Rouseau, Voltaire, Montesquieu'nun siyasi görüşlerini

dinleyip, kendisi de bu konuda fikir üretmeye, tartışma açmaya başladı. Mustafa Kemal'in üç yıllık lise hayatı üç yeni kazançla; iyi bir Fransızca, Ömer Naci'nin köruklediği edebî zevk ve hitabet gücü, plânlı çalışma ile kazanılan bir lise diploması (ikincilikle) ile sonuçlandı. 13 Mart 1899'da o zaman İstanbul'da bulunan Kara Harp Okuluna geçti; 1283 numaralı, Harp Okulu birinci sınıf öğrencisi Mustafa Kemal için bu okul dönemi, geleceğin askerî liderinin ilk kıvılcıklarının belirginleştiği bir devredir. O güne kadar taşra hayatının kabuğunu kırmaya çalışan fakat çevresinin kültürel yetersizliği içinde kapanıp kalan genç Harbiyeli, gelenekli, yetişkin bir İstanbul ailesinin oğlu olan Ali Fuat (Cebesoy) ile tanışıp, pırlı İstanbul hayatının manevî zenginliği ile teması geçti. Lisede temellendirdiği Fransızcasını ilerletti. Daha da önemlisi, o yıllar da kalplere vatan sevgisi ve dimağlara hür ufukların hasretini aşıl原因, herkesin heyecan kaynağı olan, "Ne mümkün zulm ile bidat ile imhayı hürriyet, Çalış idrakı kaldır muktedirsın âdemiyetten" mısralarının şairi Namık Kemal'i tanıdı, benimsedi ve âdeta onun duygu plânında takipçisi oldu. Harp Okulu yıllarındaki arkadaş sohbetlerinin hem düzenleyicisi hem de konuşmacısı olan Mustafa Kemal'in bu hareketleri; okul yönetiminin olduğu kadar diğer askerî çevrelerin de dikkatini çekti ve rahatsız etti. Dönemin Harp Okulu Komutanı da bu öğrencilerin faaliyetlerinden ötürü uyarıldı. Mustafa Kemal'in Harp Okulunda okuduğu ve çoğu N. Kemal, Tevfik Fikret ve A. Hamit (Tarchan)'e ait olan kitapların bir kısmı, dönemin yetkili makamlarınca yasaklanmıştı. Aynı yıllarda M. Kemal'in Fransızca yayın yapan basını da takip ettiği bilinmektedir. 10 Şubat 1902'de Harp Okulundan piyade sınıfının 8. si olarak (1902 - p. 8 sicil numarası) teğmen rütbesiyle mezun oldu ve aynı yıl Harp Akademisinde öğrenime başladı. Başarılı Harp Okulu öğrencilerinin alındığı ve kurmay olarak yetiştirildiği bu yüksek eğitim kurumunun süresi iki yıldır. Birinci yılın sonunda başarılı olanlar üsteğmenliğe yükseltir ve buradan kurmay yüzbaşı rütbesiyle diploma alırlardı. Mustafa Kemal 1903'te üsteğmen oldu ve 11 Ocak 1905 tarihinde de kurmay yüzbaşı olarak akademiden mezun oldu. Örgün eğitiminin bu son iki yılı Mustafa Kemal'in millî şuurla ve hamasî terennümlerle beslenen kalbinin, disiplinli bir ça-

alışma ve seçerek okunan, yorumlanarak hazmedilen fikirlerle örtüşüp lider kimliğinin belirginleştiği verimli bir dönemdir. Okulda el yazısı ile bir gazete çıkararak, ülkenin içinde bulunduğu zor şartlara dikkati çekmek, geceleri toplantılar yapıp arkadaşlarını daha çok çalışmaya, yeni çözümler üretmeye yöneltmek, hatta gizlice konferanslar vermek biçiminde ortaya çıkan lider kimliği ile M. Kemal, üst yönetimin boy hedefi hâline gelmiştir. Dönemin okullar müfettişi İsmail Paşa, Akademi Komutanı (o zaman müdür) Rıza Paşayı, bu tür hareketlerde bulunan öğrencileri cezalandırmadığı için uyarmıştır. Fakat Rıza Paşa, M. Kemal ve arkadaşlarını toplantı hâlinde iken yakalamasına rağmen onları cezalandırmamıştır. (Rıza Paşa 1933'te emekli bir asker olarak Cumhurbaşkanı M. Kemal tarafından kabul edilmiş ve onurlandırılmıştır). Okulun oldukça ağır öğretim programını aksatmadan benimseyip başarı göstermesi yanında; telif ve tercüme pek çok eseri de okuyarak kendisini geleceğin meşakkatli günlerine hazırlayan M. Kemal, bu okuldan 320 kişilik piyade sınıfının 21. 'si olarak mezun olup, kurmay subay niteliği kazanan ilk 13 subaydan biri olmayı hak etmişti. 24 yaşındaki Kurmay Yüzbaşı M. Kemal, Beyazıt semtinde bir kira evine yerleşti. Arkadaşlarıyla başka bir evde toplanıp; kitap okuyor ve dönemin üst sivil yönetiminin gidişatını değerlendirip, hürriyet, bağımsızlık, demokrasi konularını tartışıp yeni ve uygulanabilir fikirler üretmeye çalışıyorlardı. Bu toplantılar ihbar üzerine basıldı ve Ali Fuat (Cebesoy)'ın da aralarında bulunduğu birkaç arkadaşıyla birlikte tutuklanıp Yıldız sarayında günlerce sorgulandılar. M. Kemal ve Ali Fuat'ı yakından tanıyan eski komutanlarının yardımlarıyla suçsuz bulunup, memleketlerinden uzak bir yere atanmaları şartıyla serbest bırakıldılar. Bekirağ'a bölüğündeki bu sorgu günlerinden sonra; 5 Şubat 1905 tarihinde kurmay stajı için merkezi Şam'da bulunan 5. Ordu'ya bağlı 30. Suvari Alayına atanan Mustafa Kemal, buradaki görevi esnasında başlayan Dürzi ayaklanmasını bastırmak üzere, emrindeki birlikle birlikte 11 Mart 1905'te Havran'daki harekete katıldı. Dört ay kadar süren bu mücadelenin başarılmasında önemli katkısı olan M. Kemal, Temmuz 1905'te tekrar Şam'a döndü. Burada güvendiği birkaç arkadaşıyla birlikte Ekim 1905'de *Vatan ve Hürriyet Cemiyeti*'ni kurdu. Cemiyetin kurucu-

ları arasında Dr. Mustafa (Cantekin), Müfit Bey (Özden) vardı. (Bazı kaynaklar bu gizli cemiyetin kuruluş tarihi olarak Ekim 1906'yı kabul etmiştir. Fakat Faik Reşit Unat'ın 1962'de yayımladığı "Atatürk'ün II. Meşrutiyet İnkılâbının Hazırlanmasındaki Rolüne Ait Bir Belge" adlı çalışmasında bu tarih Ekim 1905 olarak verilmektedir. Olayların akışı da bu son tarihi doğrulamaktadır.) Kısa bir süre içinde; Suriye'nin bir çok bölgesini gezererek inceleyen ve bu yerlerde hürriyet / bağımsızlıktan yana olduğunu hissettiği subaylarla görüşmeler yapan M. Kemal, yetenekli ve kararlı gördüğü kişilerin cemiyete katılmasını sağladı. Yafa, Kudüs ve Beyazıt'ta şubeler açtı. Yafa üzerinden Selânik'e geçip burada da şube açtıktan hemen sonra Yafa'ya ve oradan Şam'a dönerek stajını tamamladı. Gerek Suriye'de gerekse Selânik'te çok sınırlı bir zaman diliminde, cemiyetin genişlemesinin sağlanmasında M. Kemal'in iki seçkin niteliğinin rolü olduğu düşünülebilir. Memleketimizin içinde bulunduğu şartları doğru, gerçekçi bir seviyede tespit etmesi ve bu olumsuz durumdan kurtarılması ile ilgili olarak ortaya koyduğu teklifleri sunuştaki ikna üslûbu. Bu iki nitelik ona, kendisinden yaş ve rütbe büyük olanların bile inanmasını ve güvenmesini sağlamıştır. M. Kemal'deki bu hitabet üslûbunu, kendisi de bu alanda (özellikle yazılı anlatımda) bir üstat olan İ. Habip Sevük şu satırlarla tasvir eder: "Köpüklü bir şelâle gibi taşkın, bazen yeşil ağaçlar arasından akan bir su gibi müşfik, bazen bulutların üstüne çıkan şimşekler gibi keskin ve heybetli" Yine O'nu yakından tanıyanlardan biri olan Selim Sırrı Tarcan, M. Kemal'in hitabet gücü ve buna dayalı ikna kabiliyeti hakkında şunları yazar: "O'nda, kendisini dinleyenleri mıknaatıslayan bir kuvvet vardı. O, insanların doğrudan doğruya vicdanlarına hitap eder, en duygusuzları bile imâna getirirdi. Söz, O'nun elinde kuvvetli bir silahtı. Onunla gönülleri fethederdi." M. Kemal'in kendisi de sözlü anlatımla ilgili olarak şu isabetli tespiti yapar: "Güzel konuşmak için serbest olmak ve kelimelerin manalarını yerinde jestlerde takviye etmek lâzımdır." M. Kemal'in 1906 yılında Selânik'e gelip Vatan ve Hürriyet Cemiyetinin şubelerini açtığında; kendisine katılanlar arasında Ömer Naci, Mustafa Necip, Hakkı Baha (Pars), Hüseyin Sami (Kızıldoğan) gibi şahsiyetler vardı. Bu cemiyet, kısa bir süre sonra kurulan Osmanlı

Hürriyet Cemiyeti ile birlikte hareket etti. Mustafa Kemal'e Şam'daki görevinde gösterdiği üstün başarılarından ötürü 25 Aralık 1906'da Beşinci Rütbe'den Mecidi nişanı verilmiştir. Yine Şam'da bulunduğu 1907 yılının 20 Haziranında kıdemli yüzbaşı oldu ve ordu kurmay başkanlığı emrine atandı. Aynı yılın eylül ayında; Osmanlı Hürriyet Cemiyeti, Dr. Nazım'ın Paris'ten Selânik'e gelip ilgililerle yaptığı görüşmelerden sonra, Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti ile birleşme kararı aldı. Aynı yılın 13 Ekiminde M. Kemal, Manastır'daki 3. Ordu karargahına atanmıştır. Bu göreve başladığı ilk günlerde; daha önce, İttihat ve Terakki Cemiyeti ile birleşmiş olan Vatan ve Hürriyet Cemiyetinin diğer üyeleri gibi, M. Kemal de bu yeni ve daha geniş teşkilatlı Cemiyetin önde gelenlerinden biri olarak, ülkenin mutlakiyet yönetiminden kurtarılması için çalışmalarını sürdürdü. 29 Ekim 1907 tarihinde de Cemiyete resmen üye oldu. M. Kemal'in daha lise yıllarında başlayan okuma, düşünme, yazma merakı 1908 ilk ürününü verdi. General Litzmann'dan Türkçe'ye çevirdiği *Takım Muharebe Talimi* adlı kitabın 1. baskısı Selânik'te yapıldı. (2. baskısı 1912'de İstanbul'da yapılmıştır.) M. Kemal'e, aslı görevine ek olarak 22 Haziran 1908 tarihinde Doğu Demiryolu Müfettişliği görevi verildi. Bundan kısa bir süre sonra 23 Temmuz 1908'de M. Kemal'in de fiilen içinde bulunduğu İttihat ve Terakki Cemiyetinin geniş nüfuzunun sonucu olarak II. Meşrutiyet ilân edildi. Anayasa yeniden yürürlüğe konuldu. Fakat M. Kemal'in idealindeki hürriyet ve bağımsızlık düşüncesinin genişliğinin, bu yeni yönetimin getirdiği hürriyet ile tatmini mümkün değildi. Ona göre, ülkenin çok daha köklü ve kalıcı yeniliklere ihtiyacı vardı. Bunların yapılması için de; çok, ama çok çalışmaya kendini mecbur hisseden liderlere, ileri görüşlü kadrolara imkân verilmeliydi. İttihat ve Terakki Cemiyetinin en faal, hatta en cüretkâr üyesi sıfatıyla; Osmanlı toprağı Balkan ve Trablusgarp yöresindeki vatanseverlerle görüşüyor ve yeni şubeleri kuruyor, kurulmuş olan şubelerdeki toplantılara katılarak geleceğe dair kurtuluş ve kuruluş teklifleri yapıyordu. 1908 yılı; Bosna-Hersek bölgesinde incelemelerde bulunmak, oradan kendisine cemiyetçe verilen düzenleyici görevleri yapmak üzere Trablusgarp'ta çalışmak, Bingazide cemiyete karşı oluşan bazı teşebbüsleri sindir-

mekle geçti. Bingazi de iken Hanya'da yayımlanan İstikbal gazetesine yazdığı bir uyarı mektubunda, şu fikirler ifade ediliyordu. "Millet fertleri arasında, bölücülüğe değil, birlik ve beraberliği temine, birbirlerine intikam duygularını yaratmaya değil, karanlık istibdat devrinin eseri olan fena hislerin kalplerden atılmasına yarayacak yararlı makaleler yayımlanmasına gayret edilse, gazetenizin şerefi yükselir, hizmeti faydalı olur. Gazetelerimizde ahlâkımıza yükseklik, hislerimize temizlik ve maneviyatımıza kuvvet verecek makalelere yer verilmesini görmek isteriz". Bu görüşler; ülkelerin her türlü kötülüklerden kurtulması için, birlik ve beraberlik duygusunun geliştirilmesinde özellikle basın mensuplarına düşen görevi, daha birkaç gazetenin çıktığı o günlerde hatırlatması bakımından son derece ilgi çekicidir. M. Kemal, Ocak 1909'da Bingazi'den Selânik'e döndü ve 3. Ordu, Selânik II. Redif Tümeni kurmay başkanlığına atandı. 13 Nisan 1909'da meydana gelen ve tarihimize 31 Mart Olayı diye geçen ayaklanmayı bastırmakla görevlendirilen Hüseyin Hüsnü Paşa komutasındaki hareket ordusunun kurmay başkanı, M. Kemal idi. (Fakat 16 Nisan 1909'da Selânik'ten yola çıkan bu ordunun komuta kademesinde, ordu İstanbul'a varmadan bir değişiklik yapıldı ve komutanlığına Mahmut Şevket Paşa ve kurmay başkanlığına da binbaşı Enver getirildi.) Mustafa Kemal bu ordu da kurmay başkanlığı karargahının bir subayı olarak da etkili görevler yaptı. Bu esnada çok önemli bir noktaya dikkat edilmelidir. M. Kemal, Ordu Komutanlığına yeni atanan Mahmut Şevket Paşayı Hadımköy'de beklerken, kendi imzasıyla 1 numaralı bir emir yayımlamıştır. Bu emrin metni şudur: "Hareket Ordusu, görevini yalnız askerî yönden yapacaktır. Politik konuları ve bu konuda İstanbul ile görüşme yapmak şimdilik görev dışıdır." Bu emirde yer alan "Askerin siyasetten ayrı / uzak durması" ile ilgili görüşlere; M. Kemal ne kadar sahip ise, T. C. Cumhurbaşkanı Gazi M. K. Atatürk de o kadar sahiptir. Bu görüş M. Şevket Paşanın 25.04.1909 tarihli ordu bildirisinde şu ifadeyle yer aldı: "Hareket Ordusunun İttihat ve Terakki ile bir ilgisi yoktur." Genç M. Kemal, bütün bu fizikî ve fikrî yorgunluklar ve özellikle sık sık iklim değişimi sonucu rahatsızlanıp İstanbul'da Gülhane hastahanesine yatırıldı. Üç günlük bir tedaviden sonra taburcu edildi (15-18 Mayıs

1909). Aynı yılın ağustos ve eylül aylarını, Cumalı karargâhında düzenlenen askerî manevraları takip ile geçiren M. Kemal, bu esnada Alman Komutan Von Der Galtz ve 3. Ordu Kurmay Başkanı Ali Rıza Paşanın takdirini kazandı. 22.04.1909'da Selânik'te toplanan 2. İttihat ve Terakki Cemiyetinin kongresine Trablusgarp delegesi olarak katılan M. Kemal, yaptığı konuşmada, ordu mensubu olan cemiyet üyelerinin bu iki yoldan birini tercih etmeleri gerektiğini belirtti. Fakat O'nun bu görüşleri, cemiyetin diğer yetkilileri tarafından tasvip edilmedi. Bunun üzerine kendisi ordudaki hizmeti tercih ederek, cemiyetle ilişkisini en aza indirdi. 1909'un son aylarında tekrar 3. Ordu karargâhına atanan M. Kemal, *Cumalı Ordugahı* adlı kitabını Selânikte yayımladı. 1910 Mayısında başlayan Arnavutluk isyanını bastırmakla görevlendirilen ve Harbiye nazırı Mahmut Şevket Paşanın bizzat komuta ettiği kuvvetlerin harekât plânlarını hazırlayan ve muvaffakiyeti sağlayan karargâhın başında M. Kemal bulunuyordu. 1910 Eylülünde merkezi Selânik'te bulunan 3. Ordu Subay Talimgâhı komutanlığına atandı. Fakat göreve başlamadan, atama emri değiştirildi ve 3. Orduyu temsilen Picardie'de yapılan askerî manevraları izlemek üzere Fransa'ya gönderildi. Dönüşünde 3. Ordu karargâhındaki görevine başladı. Kısa bir süre sonra (Ocak 1911'de) Selânik'te bulunan 38. Piyade Alay Komutan vekilliğine atandı. 1911 yılının ağustos ayında geçici olarak Trablusgarp Tümeni kurmay başkanlığına verildi fakat geri çağırılarak Genelkurmay karargâhında 1. Şubede görevlendirildi. Burada iken, Selânik'te bulunan arkadaşı Salih (Bozok) Beye yazdığı mektupta şunlar vardır: "Orduyu, memleketi kurtarmak için çok fedakârca çalışmak lâzım. Başka çare yok. İstanbul muhiti pek pis, herkes kişisel çıkarından başka bir şey düşünmüyor" 29.04.1911'de İtalyanların Osmanlı Devletine karşı harp ilân etmesi üzerine başlayan Trablusgarp harbine Osmanlı ordusunda da kendisine de görevlendirilen sorumluluk verilmemesi üzerine, bu savaşa gönüllü olarak katılmayı düşündü. Gazeteci Mustafa Şerif hüviyetiyle Ömer Naci, Sapancalı Hakkı, Yakup Cemil gibi arkadaşlarıyla birlikte, önce İskenderiye'ye, oradan da Trablusgarp'a gitti. Bu seyahati esnasında 27 Kasım 1911'de binbaşı rütbesine terfi eden M. Kemal, Mısır üzerinden Bingaziye geçti

ve Tobruk bölgesi komutanı Ethem Paşanın kurmay başkanı olarak resmen göreve başladı. 19 Aralık 1911'de Ethem Paşanın yerine Tobruk bölgesi komutanlığına atandı. Komutasındaki kuvvetler, baskın harekâtı ile İtalyanlara ağır zaiyat verdirdi. Aralık 1911'de Derne'ye geçip buradaki Doğu kolu komutanlığını da uhdesine aldı ve Mart 1912'de Derne komutanlığına atandı. 1911 Aralık ayında M. Kemal'in yazdığı *Tâbiye Tatbikat Seyahati* adlı kitabı Selânik'te yayımlanmıştır. Binbaşı M. Kemal'in Bingazi'de Şark Gönüllü Kumandanı iken, gösterdiği üstün başarılar sebebiyle hem terfi etmesi hem de resmî kuvvetlerin başına komutan olarak atanması, Oradaki askerî lider kimliğinin sayısız göstergelerinden biridir. Derne'de Aynımansur karargâhından, Selânik'te bulunan Salih Beye yazdığı mektupta ifade edilen şu fikirler, geleceğin millet önderliğine ve devlet kuruculuğuna yönelen şahsiyeti besleyen fikrî kabiliyetin en güzel terennümüdür. "Biz vatana borçlu olduğumuz fedakârlık derecelerini düşündükçe bugüne kadar yapılan hizmeti pek değersiz buluyoruz. Vicdanımızdan gelen bir ses bize, vatanın bu sıcak ve samimi ufuklarını tamamen temizlemedikçe, vazifemizi bitirmiş sayılmayacağımızı ihtar ediyor! Vatan mutlaka selâmet bulacak, millet mutlaka mesut olacaktır". Daha genç sayılabileceği bir yaşta iken; arkadaşlarıyla yaptığı özel bir sohbette "Seni, ordu komutanı, seni büyükelçi, seni de sadrazam yapacağım demesi üzerine, orada bulunanlardan biri. Ya sen ne olacaksın" diye sorar. Verdiği cevap kahramanlık, yanında devlet ve fikir adamlığını da şahsiyetinde toplayan bir dehanın kendisine ve milletine olan güvenini ve kararlılığını gösterir. "Bu atamaları yapabilecek mevkiin sahibi..." Trablusgarp, Tobruk, Derne muharebelerindeki müstakil komutanlıkları, M. Kemal'in askerî liderliğini bariz seviyede ortaya koyan olaylardır. M. Kemal'i en gerçek kimliği ile tanıyan ve yazarlardan biri olan F. Rifkî Atay *Babamız Atatürk* adlı eserinde (İst. 1955) O'nun bu dönemdeki askerî kişiliğini şu satırlarda ifade ediyor: "Bu komutanlıkta M. Kemal'in askerî sanat değeri, oradakilerin dikkatini çekti, ihtiyatlı ve tedbirli idi. Duruma göre ne yapmak gerekiyorsa, ona, her türlü alayışı (gösterişi) feda ededi." 1912 yılı Osmanlı Devleti için yeni bir dizi gailenin başladığı yıl oldu. 8 Ekim 1912'de Kara-

dağ, Osmanlılara karşı harp ilân etti. (Bundan önce de Karadağ, Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan aralarında bir anlaşma yapmışlardı.) Bu sebeple, Karadağ'ın bu davranışı ile Balkan Harbi başlamıştır. Osmanlı Devleti de bu devletlere karşı harp ilân etmek zorunda kaldı. Binbaşı M. Kemal, Ekim 1912'de Derne'den hareketle, Mısır üzerinden İstanbul'a geldi ve Kasım 1912'de Gelibolu'da bulunan Çanakale Boğazı Komutanlığı Harekât Şubesi Müdürlüğüne atandı. Aralık 1912'de Gelibolu'ya hareket eden M. Kemal'in, daha önce birinci baskısı yapılan *Takımın Muhabere Talimi* adlı tercüme eserinin ikinci baskısı da aynı günlerde İstanbul'da yayımlandı. M. Kemal'in atandığı birlik kısa bir süre sonra Bolayır Kolordusu olarak yeni bir teşkilatlanmaya konu oldu ve kurmay başkanlığına M. Kemal atandı. Bu görevi esnasında M. Kemal ile Fethi Bey (Okyar) Trakya ve Edirne'nin Bulgar işgalinden kurtarılmasıyla ilgili bir taarruz plânı hazırlayıp, Başkomutan vekili Ahmet İzzet Paşaya sundular. Plân kabul edilip, uygulanmadı. 26 Mart 1913'te Edirne Bulgarların eline geçti ve Osmanlı Devleti, 30 Mayıs 1913'te mağlûp bir taraf olarak Balkan ülkeleri ile Londra Antlaşmasını imzaladı. 22 Temmuz 1913'te Bolayır Kolordusu Komutanı Fahri Paşa bu kolordunun sevk ve idaresini resmen Bnb. M. Kemal'e devretti. M. Kemal'in komuta ettiği Bolayır Kolordusu ile Gelibolu Kolordusunun birlikte yaptıkları bir taarruz sonunda kuvvetlerimiz, 22 Temmuz 1913'te Edirne'yi geri aldı. 29 Eylül 1913'te de Edirne'nin bize verilmesini sağlayan İstanbul Andlaşması imzalandı. 27 Ekim 1913'te M. Kemal Sofya Ataşemiliterliğine atandı ve 6 Kasım 1913'te de kendisine Dördüncü Rütbeden Osmanî nişanı verildi. 20 Kasım 1913'te yeni görevine başladı. Bu görevi sırasında sık sık; çevre ülkeler ve özellikle Bulgaristan ordusundaki gelişmeler hakkında Osmanlı Genelkurmayına özel bilgiler de içeren, ayrıntılı raporlar gönderdi. O'nun askerî ve siyaset dehasını besleyen vatan ve hürriyet aşkını, 25 Ocak 1914'te Sofya'dan bir hanım arkadaşına yazdığı şu satırlarda buluyoruz: "Benim ihtiraslarım var, hem de pek büyükleri, fakat bu ihtiraslar, yüksek makamlar işgal etmek, büyük servetler elde etmek gibi, maddî emellerin tatmini için değil. Ben bu ihtirasların gerçekleşmesini; vatanıma büyük faydaları dokunacak, bana da liyakatle

yapılmış bir görevin canlı iç huzurunu verecek büyük bir fikrin başarısında arıyorum. Hayatımın bütün ilkesi bu olmuştur.” 1 Mart 1914'te yarbay oldu ve 11 Mart günü de kendisine Fransız hükümetince Şovalye rütbesinden Legion d' Homeur nişanı verildi. Mayıs 1914'te *Zabit ve Kumandanla Hasbihal* adlı kitabının yayımını tamamladı ve eser hayli gecikmeyle, 1918 Aralık ayında İstanbul'da basıldı. Sofya Ataşemiliterliği uhdesinde kalmak üzere 1914'ün Ocak ayında Çetin'e ve ağustosunda da Sırbistan ateşeliği de kendisine verildi. 1 Ağustos 1914'te Almanya, Rusya'ya harp açtı ve I. Cihan Harbi fiilen başladı. 3 Ağustos'ta Osmanlı Devleti seferberlik ilân etti ve 4 Ağustos'ta da Enver Paşa, Harbiye nazırlığı uhdesinde kalmak şartıyla, Başkomutan vekili oldu. Bu arada M. Kemal'in Sofya'dan, İstanbul'da bulunan Tevfik Rüştü (Aras) Bey'e yazdığı bir mektupla, **“Bu savaşın uzun süreceğini, fakat girmekte acele edilmemesi”** gerektiğini bildirmesi, O'nun ileri ve isabetli bir devlet adamı görüşü taşıdığından işaretlerinden sadece birisi olarak değerlendirilebilir. M. Kemal bu görüşünü daha üst makamdakilere de iletmesine rağmen, Enver Paşa ve diğer İttihat ve Terakki Cemiyeti ileri gelenlerinin acele aldıkları bir kararla Osmanlı Devleti, 29 Ekim 1914 tarihinde I. Dünya Savaşı'na girdi. Bu olaydan sonra, Yarbay M. Kemal, ordu da daha faal bir kıt'a hizmeti arzu etti ve bunu Aralık 1914'te Başkomutan vekili Enver Paşa'ya bir mektupla bildirdi. Bu mektup O'nun kendine güvenini olduğu kadar, vatana hizmet anlayışını ve daha da önemlisi, bir lider olarak benimsediği hayat felsefesini ortaya koyması yönünden önemli bir belgedir. Mektup şu fikirleri içermektedir: **“Vatanın müdâfasında faal vazifelerden daha mühim ve yüce bir vazife olamaz. Arkadaşlarımız muharebe cephelerinde, ateş hatlarında bulunurken ben Sofya'da ataşemiliterlik yapamam! Eğer birinci sınıf subay almak liyakatinden mahrumsam, kanaatiniz bu ise, lütfen açık söyleyiniz”**. Bunun üzerine Yarbay M. Kemal, Esat (Bilkat) Paşanın komutasındaki 3. Orduya bağlı olarak Tekirdağ'da teşkil edilecek 19. Tümen komutanlığına atandı. 1 Şubat 1915'te kendisine Üçüncü Rütbeden Osmanlı nişanı verildi ve 2 Şubat'ta yeni görevine başladı. Aynı ayın sonuna doğru (25.02.1915'te) 19. Tümen komutanlığı Eceabat'a nakledildi ve M. Kemal bu bölgedeki

birliklerin tamamının komutanlığını üstlendi. İngiliz ve Fransız deniz kuvvetlerine bağlı gemiler 19 Şubat 1915 tarihinden beri Çanakkale Boğazı'nı geçip İstanbul'u işgal etmek amacıyla Boğaz'ın her iki yakasını top ateşine tutuyorlardı. M. Kemal'in; bölgenin komutanlığı ele alışından itibaren aldığı yeni ve yerinde tedbirlerle, özellikle 18 Mart 1915 günü Nusret mayın gemisinin isabetli mayın kapatması ve kara harekât plânlarının mükemmel uygulanması sonucu, düşman donanmasına ağır zayıat verildi. Bu başarıda Yarbay M. Kemal'in askerî dehası bir kere daha emsalsiz bir rol oynamış ve Queen Elizabeth gemisinde toplanan İtilaf devletleri komutanlarından Amiral J.'de Robeck, “Kara birliklerinin desteği olmadan müşterek filonun Çanakkale'yi geçemeyeceğini” bir mağlûbiyet haberi olarak ilgili ülkeleri, duyurmuştur. 29 Mart 1915'te; M. Kemal'e, Bulgaristan hükümetinin aldığı karar uyarınca, Sen Aleksandır nişanı ve Komandör rütbesi verildi. 26.03.1915 tarihinde bölgedeki askerî birliklerin tamamının bağlı olduğu 5. Ordu Komutanlığına Alman Generali (Osmanlı hükümeti kendisine mareşal rütbesi vermiştir) Liman Von Sanders atandı ve Gelibolu'da göreve başladı. Bu komutanın kararıyla; M. Kemal'in komutasındaki 19. Tümen, 5. Ordunun yedeğine alınarak Bigali'ya nakledilir. Bu olaydan en çok rahatsız olan yine M. Kemal'dir. O'na göre, millî orduya yabancıların bu derecede hakim olması yanlıştır. 25. 04. 1915 günü İngiliz, Fransız müşterek filonun ve Anzak kolordusunun da desteği ile; Arıburnu, Seddülbahir ve Kumkale'den yeniden taarruza geçme teşebbüslerini haber alan M. Kemal, L. Von Sanders'e rağmen, emrindeki tümeni Bigali'den Conkbayırı'na sevk ederek karada ilerleyen düşmanı durdurdu ve geri çekilmeye mecbur etti. Bu muharebe, tarihin kaydettiği en zor, en fazla zayıat verilen ve kazanılması ancak Türk askerinin vatan müdafaasında gösterdiği eşsiz kahramanlıklara nasip olan bir savaştır. M. Kemal göğüs göğüse süngü muharebelerinin yapıldığı bu cephede; **“Ben size taarruz etmeyi değil, ölmeyi emrediyorum. Biz ölünceye kadar geçecek zaman içinde, yerimize başka kuvvetler ve kumandanlar gelir”** diyerek Türk askerini ne kadar iyi tanıdığını, onlara ne kadar güvendiğini göstermiştir. Bu zor günlerin Yarbay M. Kemal'ine 30 Nisan 1915'te “Muharebe Gümüş İmtiyaz Ma-

dalyası” verildi. 3 Mayıs 1915'te cepheden, Enver Paşa'ya yazdığı bir mektupta şu satırlar yer alıyordu. **“Vatanımızın savunulmasında kalp ve vicdanlarının bizim kadar çarpmadığına şüphe olmayan, başta L. Von Sanders olmak üzere bütün Almanların fikrî gücüne de itimat buyurmanızı, kesin alarak temin ederim.”** 1915 yılının Mayıs ayı; bu cephede, tarihte eşine nadiren rastlanan kanlı muharebelerle geçti. M. Kemal bir yandan mevziden mevziye koşuyor, diğer taraftan verdiği günlük emirlere askere moral aşıyor, cephede korkaklık ne kelime, tereddüt gösteren komutanlara, askerî liderlik edebiyatına altın harflerle yazılacak yönlendirici ifadelerle hitabediyordu. Şu iki örnek dikkat çekicidir. 4 Mayıs 1915 günü Kocatepe'yi savunmakla görevli 77. Alay komutanı Binbaşı Saip Bey'e verdiği emir: **“Kuvvetiniz, karaya çıkan düşmanı defetmeye kafidir. Taarruz edip uzaklaştırınız.** (Taarruz başarıyla sonuçlanmıştır.) İkinci örnek: 9 Mayıs 1915 günü cephede başarısızlık alâmeti gösteren 72. Alay'm 3. Tabur komutanı Binbaşı Mahmut Bey'e verilen emirdir: **“Dün yapılması emrolunan taarruzu sonuna kadar bitirecek ve karşınızdaki düşman siperlerini zaptedeceksin. Göndereceğim taze asker sizinle ancak bu şartla yer değiştirecek. Askerlerinizi düşman siperlerini zapt ve işgal etmek üzere yönlendirme ve uyardırma başarısızlığınız ve yahut askerlerinizin bir münasebetsizliği hâlinde yerinizi alacak yeni kuvvet, evvelâ sizi ortadan kaldıracak ve ondan sonra yerinize geçecektir.** (Tabur 10 Mayıs taarruzunda başarılı olmuştur). Aynı gün Arıburnu cephesinde M. Kemal'in komuta yerine “Kemal-yeri” adı verildi. 17 Mayıs 1915'te M. Kemal Arıburnu Kuvvetleri Komutanlığından ayrıldı ve 19. Tümen Komutanlığına döndü ve aynı gün kendisine padişah adına “Muharebe Altın Liyakat maddalyası” verildi. 23 Mayıs 1915'te de Alman İmparatorluğu tarafından “Demir Haç” nişanı verildiği bildirildi. 01 Haziran 1915'te albaylığa terfi etti. 15 Temmuz 1915'te Fokfon'dan “Harp maddalyası” ile taltif edildi. 16 Temmuz 1915'te Harp cephesini görmek üzere İstanbul'dan Çanakkale'ye gelen ve aralarında dönemin şair gazetecilerinin bulunduğu bir heyet, ordu ve kolordu karargâhlarını ziyaret etti. Fakat M. Kemal'in; cephenin tehlikeli bir yolunun ötesindeki siperlerde bulunuşu sebebiyle, O'nunla görüşmeden dön-

dü. 8 Ağustos 1915 tarihinde M. Kemal'in; 5. Ordu Kurmay Başkanı Albay Kazım (İnaç) Bey ile yaptığı bir telefon görüşmesinin içeriği, O'nun askerî liderlikteki liyakatı ve geleceğe olan güvenini ortaya koyan önemli bir belgedir. M. Kemal; cephenin durumunu, 5. Ordu Komutanı adına soran Kurmay Başkanına şunları söyler: **“Bütün mevcut kuvvetlerin komutam altına verilmesinden başka çare kalmamıştır.”** Bu cevap üzerine Kurmay Başkanı “Çok gelmez mi?” der. M. Kemal'in cevabı şudur: **“Az gelir.”** 10 Ağustos 1915 sabahı Conkbayırı'nda askerlere şu emri verip en ileri hatta geçti: **“Karşınızdaki düşmanı mağlup edeceğimize hiç şüphe yoktur. Fakat siz acele etmeyin. Evvelâ ben ileri gideyim. Siz, ben kırbacımla işaret verdiğim zaman hep birden atılırsınız.”** Dediğini yaptı. İleri gözetlemenin de önünde bulunduğu bir anda, şarapnel parçası göğsünün sol tarafına isabet etti. Ne mutlu ki, o noktada bulunan cep saati Türk'ün atasını mutlak bir şehadetten kurtardı. Tarihimize Anafartalar Zaferi olarak geçen bu muharebe, askerî bir şaheser timsalidir. 1 Eylül'de kendisine “Muharebe Gümüş Madalyası” verildi. 26 Ekim'de 16. Kolordu komutanlığına getirildi. 8 Aralık'ta hava değişimi izni aldı ve 11 Aralık'ta İstanbul'a geldi. 16 Ocak 1916'da merkezi Edirne'de bulunan 16. Kolordu komutanlığına atanma emri çıktı ve 17 ocakta “Muharebe Altın maddalyası” ile taltif edildikten sonra, 27 Ocak günü Edirne'de göreve başladı. 01 Şubat 1916 günü de “İkinci Rütbeden Osmanî nişanı” ile takdir edilen M. Kemal'in, *Tabiye Meselesinin Halli ve Emirlerin Yazılış Şekline Dair Öğütler* adlı kitabı Edirne'de yayımlandı. 10 Mart 1916 tarihinde M. Kemal, kolordusu ile birlikte Diyarbakır'da görevlendirildi ve 27 Mart günü bu ilde göreve başladı. 01 Nisan 1916 tarihinde M. Kemal general oldu. 27 Temmuz 1916'da Avusturya-Macaristan hükümetince “Üçüncü Rütbeden Muharebe Liyakat nişanı” verilen M. Kemal'in kumanda ettiği birlikler, 7 Ağustos'ta Muş'u, 8 Ağustos'ta Bitlis'i, 12 Ağustos'ta da Tatvan'ı düşman işgalinden kurtardı. 12 Aralık 1916'da 2. Ordu komutan vekilliğine atandı ve aynı tarihte “İkinci Rütbeden Mecidi nişanı” verildi. Bu günler M. Kemal'in okumaya biraz vakit bulduğu ve özellikle tarih ve felsefe konularına daha fazla ağırlık verdiği, N. Kemal'in telif ettiği eserleri incelediği bir dö-

nemdir. İsmet Beyle (İnönü) sık sık görüşme imkânı da bu tarihte doğmuştur (Bu günlerde Albay İsmet Bey 4. Kolordu Komutanlığına atanmıştır.) M. Kemal Paşa 17 Şubat 1917'de Hicaz Kuvve-i Seferiye Komutanlığına atandı ve acilen göreve başlaması istendi. 26 Şubatta bu yeni görevine başladı. Hicaz'ın boşaltılması ve Suriye cephesinin desteklenmesi konusundaki görüşü, Enver Paşa tarafından benimsendi ve bunun sonucu olarak M. Kemal Paşaya verilen bu komutanlık kaldırıldı. Kendisi de 07 Mart 1917'de vekâleten 16 Mart günü de asaleten 2. Ordu Komutanlığına atandı. Bu görevi aynı yılın Temmuz ayına kadar devam etti ve 05 Temmuz 1917 tarihli emirle, Yıldırım Orduları Grubu Komutanlığına bağlı 7. Ordu Komutanlığına atandı (Bu değişiklik sırasında M. Kemal Paşadan boşalan 2. Ordu Komutanlığına da Fevzi (Çakmak) Paşa getirilmiştir). 16 Temmuz'da İstanbul'a geldi ve Başkomutan vekili Enver Paşa ve Yıldırım Orduları Grubu Komutanı Alman Generali Falkenhayn ile fikir alışverişinde bulduktan sonra, 23 Ağustos günü Halep'te göreve başladı. Burada aşiretler meselesi ile yakından ilgilendi ve yeni/uygulanabilir fikirler içeren çok sayıda yazışma yaptı. 9 Eylülde kendisine Macaristan hükümetince, "İkinci Rütbeden Harp Alâmeti Askerî Liyakat madalyası" verildi. M. Kemal Paşa daha genç bir subay iken bile, millî orduya kendi subaylarının emir ve komuta etmesi görüşünde idi. Bu görüş, onun daha sonra T.C. için bir ilke olarak benimseyip, savunup temel kural olarak yasalaştıracağı "tam bağımsızlığın" vazgeçilmez bir göstergesi idi. Nitekim 20 Eylül 1917'de yazdığı ve Cemal ve Enver Paşalara gönderdiği bir raporda bu isteğini açıkça belirtmiş ve "Sina cephesi komutanlığının Alman Falkenhayn'dan alınarak kendisine verilmesini teklif etmiştir. (Bu görüş 4. Ordu Komutanı ve Bahriye Nazırı Cemal Paşa tarafından da benimsenmiştir.) 23 Eylül 1917'de kendisine "Muharebe Altın İmtiyaz madalyası" verildi. Enver Paşanın, Atatürk'ün talebine uygun bir cevap vermesi üzerine, "İçinden hesaplı bir âmirin elinden, haysiyet ve şerefini kurtarmak için" 06 Ekim 1917'de 7. Ordu Komutanlığından istifa etti. Bu teklifi de kabul edilmeyince, istirahat ihtiyacı olduğunu, izin verilmesini istedi ve uygun bulunduğu için 09 Ekim 1917'de Halep'ten İstanbul'a hareket etti (Bu arada 2. Ordu Komu-

tanlığına atandı, fakat kabul etmedi). İstanbul'da genel karargâhta görevlendirildi ve 15 Aralık 1917'de Veliâht Vahdettin Efendi ile beraber Almanya gezisine çıktı. Bir gün sonra O'na "Birinci Rütbeden Kılıçlı Mecidi nişanı" verildi. Almanya gezisinden 4.01.1918'de dönüldü ve hemen arkasından 19.02.1918'de Alman İmparatoru tarafından "Birinci Rütbeden Kılıçlı Cordon de Prusse nişanı" ile onurlandırıldı. Bunu 11 Mayıs'ta verilen "Harp madalyası" takip etti. M. Kemal Paşa'nın 24 Mayıs 1918'de imzalayıp Ruşen Eşref Ünaydın'a verdiği resminin arkasına yazdığı şu satırlardaki ifade, O'nun bir siyasî lider olarak atacağı adamların ilk ve kararlı işaretini veriyordu. "Her şeye rağmen muhakkak bir sona doğru yürümekteyiz. Bende bu imanı yaşatan kuvvet, yalnız aziz memleketim ve milletim hakkındaki sınırsız muhabbetim değil, bu günün karanlıkları içinde, sırf vatan ve hakikat aşkı ile ışık serpmeye ve aramaya çalışan bir gençlik gördüğümündür." Bütün bu faaliyetler, huzursuz iş ortamı M. Kemal Paşa'yı yorgun düşürdü. Böbreklerinden rahatsızlandığı için 27 Mayıs - 02 Ağustos 1918 tarihleri arasında Viyana'da tedavi gördü. 7 Ağustosta da 7. Orduya komutan olarak atandı ve bu atama 16 Ağustos günü Cuma selamlığından sonra bizzat padişah Vahdettin tarafından şifahen de kendisine tebliğ edildi. 1 Eylülde de Nablus'a gelip 7. Ordu Komutanlığına fiilen başladı. Bu görevindeki başarısından ötürü kendisine "Fahri Yaverlik" unvanı verildi ve 28 Eylül'de Rayak Bölgesi komutanlığına atandı. Bu günlerde M. Kemal Paşa'nın verdiği harekât emirleriyle, Yıldırım Orduları Komutanı Alman Liman Von Sanders'in düşünceleri, sürekli olarak uyuşmuyordu. Nihayet; Alman generalinin; askerî kuvvetlerimizin Şam'dan Halep'e çekilmesi konusundaki M. Kemal'in kararını kabul ve uygulaması sonucu, askerlerimizin mutlak bir imhadan kurtulması üzerine, "Karar budur. Fakat ben nihayet bir yabancıyım, bu kararı veremem. Bunu ancak memleketin sahipleri verir" demeye mecbur olması, M. Kemal Paşa'yı doğrulayan ibret verici bir belgedir. M. Kemal, ülkenin güç durumdan kurtarılması için 16.10.1918'de Padişaha iletmek üzere bir telgraf çekmiş ve kabinde Harbiye Nazırlığını istemiştir. Fakat bu dilek kabul görmemiştir. 30 Ekim 1918'de Osmanlı Devleti'nin mağlubiyetini öngören Mondros Ateşkes belgesi

imzalandı ve aynı tarihte M. Kemal Paşa, Liman Von Sanders'in yerine Yıldırım Orduları Grubu Komutanlığına atandı ve bir gün sonra da Adana'ya gelip göreve başladı. Bu makamda iken aldığı kararlar ve uygulamaları hoş gitmemiş olmalı ki, 7 Kasım 1918'de komutanlığı lağvedildi ve kendisi de Harbiye Nezareti emrine alındı. 13 Kasım 1918'de Adana'dan İstanbul'a geldi. Marmara'da demirleyen düşman donanmasını görünce de, yaveri Cevat Abbas (Gürer) Bey'e, "Geldikleri gibi giderler." demesi ile kurtuluş mücadelesi yapma kararının devam ettiğini kesin olarak ifade etti. 17 Kasım 1918 tarihli Mımbır Gazetesi'ne verdiği beyanatta kullandığı "Benim belirtmek istediğim moral; bilim, ahlâk ve teknoloji bakımlarından kuvvetli olmaktır" ifadesi; geleceğin Türk devletinin temel ilkelerini, bir siyasî lider kimliği ile ortaya koydu. Bu arada Padişah Vahdettin ile birkaç kere görüşme yaptı. 29 Nisan 1919'da Padişah ve hükümetinin birlikte aldığı karar metni, Harbiye Nazırı Şakir Paşa tarafından kendisine şifâen duyuruldu ve kabulü üzerine 9. Ordu Kıtaatı Müfettişliğine atandı. Bu karar 30 Nisan'da Sultan tarafından onaylandı ve karar metni o günkü resmî gazete olan Takvim-i Vekâyi'nin 5 Mayıs 1919 tarihli nüshasında yer aldı. Bu görevlendirmenin kendisine tebliğinden sonra da, iki defa Sultan'la bir araya gelip bazı meseleleri konuştuğu bilinmektedir. 14 Mayıs 1919'da Sadrazam Damat Ferit Paşa ile görüşüp ayrılırken, arkadaşı Cevat Abbas Bey'e "Mutlak muvaffak olacağız" demesinin bir kurtuluş müjdesi olduğunu kim bilebilirdi ki!.. 16 Mayıs 1919'da M. Kemal'i "Büyük Davanın" liderliğine taşıyacak olan Bandırma Vapuru, düşman askerleri tarafından arandıktan sonra Karadeniz'e açılırken, M. Kemal Paşa'nın yanındakilere söylediği şu sözler, Dünya durdukça, hür ve bağımsız yaşamaya karar veren her toplum için âdeta bir kurtuluş reçetesidir. "Bunlar işte böyle, yalnız demire, çeliğe, silah kuvvetine dayanırlar. Bildikleri şey yalnız madde. Bunlar hürriyet uğruna ölmeye karar verenlerin kuvvetini anlayamazlar. Biz Anadolu'ya ne silah, ne cephaneye götürüyoruz: Biz ideali ve imanı götürüyoruz." 19 Mayıs 1919 sabahı saat 06.00 sularında Samsun'a çıktı ve ilk iş olarak durum tespiti için; sorumluluk bölgesindeki mülkî amirlerle 15. ve 20. Kolordu Komutanlıklarına birer telgraf emri

yazarak, asayişle ilgili bilgi istedi. 21 Mayıs'ta Sadaretin çektiği başarı telgrafına 22 Mayıs'ta verdiği cevapta "Millet birlik olup hakimiyet esasını ve Türklük duygularını esas almıştır" ifadesini kullandı. 26 Mayıs'ta Havza'dan yayınladığı bir bildiri ise şu ifade yer alıyordu: "Millî ve siyasî bağımsızlığımızın kurtarılması ancak milletin yekvücut alarak müdafası ile mümkün olacaktır." Aynı günlerde (03.06.1919) askerî ve mülkî yetkililere hitaben yayınladığı tamimde de şu görüşleri dile getiriyordu: "Milletçe, kesinlikle savunulması istenilen ve gerekli görülen hukuk, bilhassa iki noktada incelik gösterir. Birincisi, mutlaka devlet ve milletin tam bağımsızlığı, ikincisi ise ana vatan parçalarında çoğunluğun azınlığa feda edilmemesidir." Bu arada, M. Kemal'in bölgedeki hareketlerinden rahatsız olan işgal kuvvetleri, O'nun geri çağırılması için Osmanlı hükümetine baskı yapmaya başladılar. Bunun sonucu olarak 08.06.1919'da Harbiye Nazırı Şevket Turgut Paşa, M. Kemal'i İstanbul'a çağırarak bir telgraf gönderdi. 12 Haziran'da Amasya'ya geçti ve 22 Haziran'da Amasya Tamimi'ni yayınladı. Bu tamimde "Vatanın hakimiyeti, milletin bağımsızlığı tehlikededir. Milletten bağımsızlığını, yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır. Sivas'ta millî bir kongrenin acele toplanması kararlaştırılmıştır" ifadesi yer aldı. 21 Haziran'da İstanbul'un ileri gelen kişilerine bir mektup göndermiş ve "Artık İstanbul Anadolu'ya hâkim değil, tâbi olmak mecburiyetindedir" diyerek onları da bu büyük mücadeleye katılmaya çağırmıştı. 23 Haziran'da Osmanlı Vukelâ Meclisi, Dahiliye Vekâletine bir yazı yazarak, M. Kemal Paşanın 9. Ordu müfettişliğinden azledildiğinin ilgili makamlara duyurulmasını istedi. M. Kemal Paşa yoluna devamla 28 Haziran'a Sivas'tan hareket edip Refahiye'de bir gece kaldıktan sonra, Erzincan üzerinden (1-2 Temmuz) 3 Temmuz'da Erzurum'a ulaştı. Burada halk ve ordu mensupları tarafından törenle karşılandı. Osmanlı hükümetinin çağrısının sıklıkla üzerine 8-9 Temmuz 1919 gecesi padişaha çektiği şu telgrafla resmî görevinden ve askerlik mesleğinden istifa ettiğini bildirdi. "Büyük bir aşkla bağlı bulunduğum yüce askerlik mesleğinden de istifamı sunarak veda ettiğimi arz ederim". Durumu ordu ve illere de bir genelgeyle duyurdu. Aynı gün Erzurum'da kendisini ziyaret eden 15. Kolordu Komutanı Ka-

zım Karabekir Paşa "Ben ve Kolordum emriniz-deyim. Bundan sonra dahi emirleriniz varsa ifayı bir şeref bilirim." beyanında bulundu. 23 Temmuz 1919'da millî kurtuluş hareketinin ilk düzenli ve demokratik hareketi olan Erzurum Kongresi açıldı ve M. Kemal başkan seçildi. Böylece daha önce değişik adlarla kurulan ve vatani kirli düşman çizmesinden, milleti hain işgalcilerin zulmünden kurtarma amacını taşıyan cemiyetler M. Kemal'in liderliğinde bir güç birliğine kavuşmuş oldu. 7 Ağustos 1919'da sonuçlanan bu kongrede alınan karar uyarınca M. Kemal, Heyeti Temsiliye üyeliğine seçildi ve bu sıfatla ülkenin değişik yörelerindeki belirli kişilere mektuplar yazarak, bu büyük kurtuluşu desteklemeye çağırdı. 9 Ağustos 1919 tarihli bir padişah fermanıyla, askerlikten çıkarıldığı, nişan ve madalya beratlarının geri alındığı, fahri yaverlik unvanının kaldırıldığı tescil edildi. 24 Ağustos'ta "Şarkî Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" resmen kuruldu. 29 Ağustos günü Erzurum'dan ayrılan M. Kemal, geceyi Erzincan'da geçirip 2 Eylül'de Sivas'a geldi. 4 Eylül'de Sivas Kongresi toplandı. Burada yaptığı konuşmada "Erzurum ve Sivas Kongrelerinin millî ruhu temsilen ve birbirini izleyerek toplanması, şüphesiz ki, kurtuluşa götürün iyi bir işarettir." diyerek bu hayırlı başlangıcın habercisi oldu. O'nun inancı "Milletin istiklâlini yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır" cümlesinde ifadesini buluyordu. Yine O'nun Türk milleti hakkındaki sarsılmaz kanaati şuydu: "Türkün haysiyet ve izzet-i nefis ve kabiliyeti çok yüksek ve büyüktür. Böyle bir millet esir yaşamaktansa mahvolsun evladır. Binaenaleyh, ya istiklâl, ya ölüm." 11.09.1919'da "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti"nin kurulduğuna dair resmî yazı, M. Kemal'in imzasıyla Sivas valiliğine verildi. 14 Eylülde Sivas'ta yayınlanmak üzere İrade-i Milliye adlı bir gazetenin çıkarılması kararı yine M. Kemal'e aittir (İlk sayısı bu tarihte neşredildi). 15.09.1919'da da M. Kemal, Heyet-i Temsiliye'nin Türk milletinin yetkili tek kuruluşu olduğunu duyurdu ve bütün idarî ve askerî makamların bu kararlara uyması konusunda bildiri yayımladı (16.09.1919). 07 Ekim 1919 Osmanlı kabinesi adına Cemal Paşa, "Kabine sizinle aynı fikirdedir." ifadesini içeren bir telgraf gönderdi. 19 Aralık'ta Kayseri'ye geldi ve 27 Aralık günü de Ankara'ya intikal etti. 10 Ocak 1920'de

Cemiyetin yayın organı Hakimiyet-i Milliye gazetesinin ilk sayısı yayımlandı. 28 Ocak 1920'de de Osmanlı Meclis-i Mebusunun gizli toplantısında Misak-ı Millî kabul edildi. (Bu durumun 17 Şubat 1920'de yabancı ülkelere duyurulması kararlaştırılmıştır.) Bu arada Anadolu'da yer yer düşmana karşı direnişler ve bunların olumlu sonuçlarının alınmasına başlandı. Bundan ciddi şekilde rahatsız olan İngiliz Yüksek Komseri Amiral Robeck, Lord Cürzon'a yazdığı bir yazıda şunları kaydetti: "Bizim aldığımız kararlara hürmet etmeyen yegâne halk, Türk halkıdır." 4 Şubat 1920'de M. Kemal'in rütbe nişan ve madalyaları iade edildi. Diğer yandan 16 Mart 1920'de İstanbul, İtilaf devletlerince fiilen işgal edildi. 19 Mart'ta M. Kemal Paşa, Ankara'da toplanacak millî meclis üyelerinin serbest bir seçimle belirleneceğine dair bir genelge yayımladı. Bu meclis; olağanüstü yetkilere sahip olacak ve millet işlerini yönetecek; aynı zamanda her faaliyeti denetleyecekti. 8 Nisan'da Anadolu Ajansını kurdu. 21 Nisan'da yayımladığı bir genelge ile, Meclisin 23 Nisan 1920 günü açılacağını duyurdu. 23 Nisan 1920 Cuma günü T.B.M.M. açıldı ve kendi ifadesiyle "... millî iradeye samimiyetle, kuvvetle dayanan" bu meclis, O'nu T.B.M.M. Başkanlığına seçti. 10 Mayıs'ta "Chicago Tribune" gazetesi muhabirine; "Milliyetçilerin görüşü şudur: Türkiye, Türkler içindir ve Türkiye bağımsız olmalıdır." diyen beyanatını verdi. 11 Mayıs 1920 İstanbul Divanı Harp Mahkemesince idama mahkûm edildi ve bu karar padişah tarafından 24 Mayıs'ta onandı. 2 Temmuz'da milleti birlik içinde, bağımsızlık içinde mücadeleye, Yunanlılarla savaşa çağıran bildiri yayımladı ve 15 Temmuz'da Ankara milletvekili olarak T.B.M.M.'de yemin etti. 19 Temmuz'da Meclis'e bilgi verip, Batı cephesine hareket ettikten dört gün sonra, Padişahın katılımıyla toplanan Osmanlı Saltanat Şûrası, Sevr Anlaşmasını kabule karar verdi. Bu anlaşma 10 Ağustos 1920'de imzalandı. Hürriyet ve demokrasi savunuculuğunu sadece kendileri için hak gören ve Türk milletinin tarihî karakteri hakkında asgarî bilgi ve yeterli idraki olmayan İtilaf devletlerinin hazırlayıp dayattıkları bu anlaşma, tarihte; saniye süresince bile Türk milleti ve onun seçilmiş meşrû temsilcisi olan T.B.M.M.'ce kabul görmeyen, yırtılıp mazinin karanlıklarına gömülen; ayrıca, imzalayanları "Vatan Haini" olarak ilan edilen

tek anlaşmadır. M. Kemal Paşa, 14 Ağustos'ta Meclis'te yaptığı konuşmada, "... Bu milletin akıbeti bu Mecliste kararlaştırılacaktır ve bu Meclis de koca Anadolu'ya, büyük millete dayanıyor. Neticede, İstanbul'u olduğu gibi, Trakya'yı da burası kurtaracaktır" diyerek, üç yıl sonrasında T.C. Devletine vücut verecek Lozan Antlaşması'nın esaslarını belirtmiş oluyordu. 20 Ocak 1921'de T.C. ilk Anayasası kabul edildi ve 25 Ocak'ta İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Gurnon, Paris'teki bir toplantıda; "İstanbul hükümeti felç hâlinde ve M. Kemal Türkiye'nin gerçek hakimidir." diyerek, M. Kemal'in önderliğindeki kurtuluş hareketinin ve onun liderinin uluslararası zeminlerde de kabul edildiğini belgelemiş oldu. Dış ülkelerde kabul edilen yeni ve gerçek "Millî İradenin" Osmanlı hükümetince de kabulü, Sadrazam Tevfik Paşanın 27 Ocak 1921 günlü, M. Kemal'e çektiği şu telgrafla da tescil edilmiştir. "Londra'da toplanacak barış konferansı için, Osmanlı heyetine katılmak üzere, Büyük Millet Meclisinden bir üyenin isminin bildirilmesini rica ederim." Buna T.B.M.M. Başkanı sıfat ve yetkisiyle M. Kemal Paşanın verdiği cevap, şudur: "Millî iradeye dayanarak Türkiye'nin mukadderatına el koyan yegâne meşrû ve müstakil hakim kuvvet Ankara'da aralıksız toplanan T.B.M.M.'dir. Türkiye'ye ait bütün meselelerin halline memur ve her türlü haricî münasebetlere muhatap, ancak bu Meclisin hükümetidir." Daha işin başında iken 26 Şubat 1921'de Amerikalı gazeteci Clarence K. Streit'e verdiği bir beyanatta "Türkiyenin bugünkü ve gelecekteki rejimi "Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir." esasına dayalıdır ve dayalı olacaktır." diyerek rejimin adını koymuştur. Kurtuluşa; milletimizi taşıyacak olan T.B.M.M.'nin, 16 Mart 1921'de Rus Devleti ile yaptığı Moskova anlaşması, yeni Türk devletinin şahsiyetinin kabul ve kararlılığının somut ve anlamlı bir belgesidir. 1 Nisan 1921'de 2. İnönü Savaşı'nın kazanılması ve Türk ordularının sahip olduğu mevzilerdeki olağanüstü direnişi, işgal kuvvetlerinin gözünü korkuttu. 10 Mayıs 1921'de General Harrington, İngiliz makamlarına yazdığı bir yazıda "Mustafa Kemal tamamen haşindir. Bizim içerde ve dışarıdaki güçlerimizi iyi bilmektedir. Tarafsızlığımıza inanmamaktadır. Yunanlıları yine yeneceğinden ve daha sonra da bizi buralar-

dan kovacağından emin gibidir." ifadesi yer aldı. M. Kemal Paşa 11 Mayıs 1921'de Anadolu ve Rumeli Hukuk Grubu Başkanlığına seçildi. 10 Temmuz 1921 günü Yunanlılar, çok plânlı ve güçlü olarak taarruza başladılar. M. Kemal Paşa Batı Cephesi Harp Karargahına giderek, Türk ordusunun; Sakarya'nın doğusuna kadar çekilip, yeniden tertiplenmesi kararını verdi ve uyguladı. 5 Ağustos 1921'de M. Kemal Paşaya T.B.M.M.'ce 3 ay süreyle Başkomutanlık görevi ve yetkisi verildi. 11 Ağustos 1921'de yine bir Amerikalı gazeteciye verdiği beyanatta, kendi kararlığını ve millete olan güvenini şu cümlelerle ifade etmiştir. "Biz Türkiye'nin bağımsızlığını ve bütünlüğünü kurtarmaya çalışıyoruz. Allah'ın yardım ve Türk milletinin yenilmez kuvveti sayesinde amacımıza ulaşacağız." 23.08.1921'de başlayan ve 22 gün 22 gece devam eden Sakarya Meydan Savaşını en ileri hatlarda yönetti ve bu arada T.B.M.M.'ne, sürekli bilgi verdi. Yabancı gazetecilere beyanlarda bulundu. 13 Eylül 1921'de Yunan ordusunu Sakarya nehrinin batısına attı ve 14 Eylülde genel seferberlik ilan ederek, Milletinin bütün gücünün kurtuluş amacına tahsisini istedi. 19 Eylül'de Ankara'ya dönüp T.B.M.M. ne Sakarya Meydan savaşı hakkında bilgi sundu ve Meclis kendisine kanunla Gazilik unvanı ve Mareşal rütbesi verdi. 20 Ekim 1921'de T.B.M.M., Fransız hükümeti ile Ankara Anlaşmasını imzaladı ve 31 Ekim'de Gazi M. Kemal'in başkomutanlık süresi 3 ay daha uzatıldı. Gazi M. Kemal'in önderliğindeki hareketin başarıları, dünyanın ileri gelen devletlerini ciddi endişeye sevketti. Bu endişenin temelinde, Milli Mücadele harekâtının nereye kadar genişleyeceği ve nerede duracağı konusundaki belirsizlik vardı. Yabancı gazetecilerin bu amaçla sordukları bir soruya siyasi lider M. Kemal "Türk barış şartları, Misak-ı Millînin ilan edildiği 28 Ocak 1921'den beri herkesçe bilinmektedir." cevabını vermiştir. 4 Şubat 1922'de başkomutanlık süresi 3 ay daha uzatıldı. (Aynı görev ve sorumluluk süresi 6 Mayıs ve 4 Ağustos 1922 tarihlerinde de uzatılmıştır.) 26 Ağustos 1922 sabahı Kocatepe'den yapılan topçu ateşiyle başlayan ve tarihe Başkomutan Meydan Muharebesi diye geçen Büyük Taarruzu M. Kemal Paşa; cephenin en ileri noktalarından idare etti ve 30 Ağustos'ta zaferin kazanılması ile sonuçlanan bu savaşın neticesinde, orduya

hitaben yayınladığı emirde **“Ordular İlk hedefiniz Akdeniz’dir. İleri!”** ifadesini kullandı. Bu komut; Yeni Türkiye Cumhuriyetinin kurtuluşunu müjdeleyen kesin bir zaferin hedefini belirliyordu. Bu sonucu, İstanbul’da bulunan İngiliz işgal ordularının başkomutanı General Harrington kendi ülkelerine şu telgraf metni ile duyurmuştur: **“Durum çok vahimdir. Ateşkes görüşmeleri için zaman yok. Yunanlı Anadolu’dan kaçıp kurtulmaktan başka bir şey düşünmüyor.”** Bu telgrafın çekilişinden bir gün sonra 7 Eylül 1922’de mağrur Fransız generali Gouraud, Gazi M. Kemal Paşaya zaferi kutlayan bir telgraf çekmek zorunda kalmıştır. 9 Eylül 1922’de Türk süvarileri İzmir’e girdi ve 3.5 yıldan beri; kiralık Yunan orduları tarafından halkı zulüm gören, toprağı kirletilmeye çalışılan İzmir, gerçek ve ezeli sahiplerine kavuştu. 10 Eylül’de İzmir’e gelen Gazi M. Kemal Paşa; halkı, **“Bu başarı milletindir.”** diye selamlayıp kutladı. 12 Eylül’de İzmir’den Türk milletine hitaben yaptığı duyuru, büyük bir müjde olduğu kadar, müstesna bir edebî üslûp numunesidir. **“Akdeniz; askerlerimizin zafer taarruzlarıyla dalgalanıyor. Ordularımızın kabiliyet ve kudreti düşmanlarımıza dehşet, dostlarımıza güven verecek bir mükemmellikte kendisini gösterdi. Büyük zafer özellikle senin eseridir. Büyük ve soylu Türk Milleti! Anadolu’nun kurtuluş zaferini tebrik ederken sana İzmir’ den, Bursa’dan, Akdeniz ufuklarından orduların selamını da sunuyorum.”** Ülkenin İtilaf devletlerinin kira ile görevlendirdiği hain ve vahşi düşman çizmesinden kurtuluşunun sadece askerî plânlarını yapmak ve uygulamakla yetinemeyen Gazi M. Kemal Paşa, 16-21 Temmuz 1921 tarihleri arasında Ankara’da Maarif Şurasını toplamış ve açılışına katılarak şunları söylemiştir. **“Çocuklarımız ve gençlerimiz yetiştirilirken onlara bilhassa varlığı ile, hakkı ile, birliği ile çelişen bütün yabancı unsurlarla mücadele lüzumu ve millî fikirlerine zıt olan her fikirle azim ve kararlılıkla mücadele etmeleri gereği telkin edilmelidir.”** Bu alandaki çalışmalarının sonucu olarak 19 Eylül 1922 günü İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Profesörler Kurulu kararıyla kendisine fahri profesörlük unvanı verildi. Askerî alandaki başarılarımızın sonucu olarak Yeni Türk Devletinin siyasi varlığını da kabule mecbur ve mahkûm edilen işgalci devlet-

lerin teklifi ile 3 Ekim 1922’de Mudanya Konferansı toplandı ve 11 Ekim’de anlaşma imzalandı. Askerî liderlik görevini üstün bir başarıyla tamamlayan Gazi M. Kemal; ta işin başından beri; ilke olarak benimsediği tam bağımsızlığa dayalı, hür Türkiye devletinin dost – düşman bütün dünya devletlerince tanınmasının değişmez belgesi olan Lozan Antlaşmasının hazırlık safhasında verdiği şu beyanata, kararını ve kararının içeriğini bütün insanlık âlemine duyurdu. **“Millî Egemenlik uğrunda canını ver-mek, benim için vicdan ve namus borcu olur.”** 29 Ocak 1923’te Lâtife hanımla evlendi. (Bu evlilik 5 Ağustos 1925’e kadar sürmüştür.). 23 Haziran 1923’te İstanbul Üniversitesinin görevlendirdiği ilim heyetinin takdim ettiği fahri profesörlük diplomasını aldı. 24 Temmuz 1923 tarihinde de Lozan Antlaşması imzalandı. 29 Ekim 1923’te Yeni Türkiye Devletinin yönetim biçiminin adı Cumhuriyet olarak konuldu ve aynı gün T.B.M.M.’deki 158 milletvekilinin tamamının oyu ile Gazi M. Kemal Türkiye Cumhuriyetinin birinci Cumhurbaşkanı seçildi. T.B.M.M. tarafından 21 Kasım da kendisine yeşil şeritli İstiklâl Madalyası verildi. Bu muhteşem sonucun temelini teşkil eden tam bağımsızlığın; sürdürülebilir bir niteliğe kavuşması için, yeni bir dizi değişimin gerçekleştirilmesini isteyen siyasi lider G. M. Kemal Paşa, bunun da temellerini daha ilk günlerde fikren atmıştı. Yeni Türkiye Cumhuriyeti muasır medeniyet seviyesine çıkacak ve onu da zaman içinde aşacaktı. Bu cümleden olmak üzere; 3 Mart 1924’te İnkılâp kanunlarımızın birincisi olan Tevhid-i Tedrisat (Her kademedeki ve türdeki öğretim faaliyetinin Maarif Vekâletinin gözetim ve denetimine verilmesi) kanunu kabul edildi. Bunu aynı tarihte çıkarılan Hilafetin kaldırılması ile Evkaf ve Şerriye Vekâletiyle, Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Vekâletinin lağv edilmesini hükme bağlayan kanunların kabulü takip etti. Bu köklü yeniliklerin paralelinde olmak üzere; 20 Nisan 1924’te de T.C.’nin Anayasasında yapılan değişiklikler gerçekleştirildi. Bütün bu yenilikler fiilen ortaya konulurken dikkati çeken husus, bunların fikrî alt yapısının isabetle oluşması, genel bir kurallar dizisinin kararlılıkla hazırlanmasıdır. Buna örnek olarak G. M. Kemal’in 16 Eylül 1924’te Trabzon’da yaptığı bir konuşmanın içeriği gösterilebilir. **“Bütün cihan bilsin ki, benim için**

bir taraflılık söz konusudur. O da Cumhuriyet taraftarlığıdır. Fikrî ve içtimai inkılâp taraftarlığıdır. Bu noktada yeni Türk topluluğunda, her ferdin böyle düşündüğünü biliyorum.” Yine dosta düşmana karşı 13 Ekim 1924’te Sivas’ta söylediği şu sözler, yapılacak yeni değişiklikler için kesin ve doğru hedefleri önceden belirtiyordu. **“Bütün dünya bilmelidir ki, Türk milleti hakkını, haysiyetini, şerefini tanıtmaya gücü yetecek kadar kuvvetlidir. Türk vatanının her karış toprağı için bütün millet tek vücut olarak ayağa kalkar.”** 31 Ekim 1924’te bir Türk gazetesinde yayımlanan **“Türk milletinin tabiat ve âdetlerine en uygun olan idare Cumhuriyettir”** içerikli beyanı, O’nun milletini doğru tanımakta ve ona güvenmekteki gücünü gerçek bir kimlikle ortaya koymaktadır. İç ve dış düşman güçler tarafından aldatılmış şer odaklarının kurutulması için 4 Mart 1924’te Takrir-i Sükûn Kanunu kabul edildi. Bunu yine İnkılâp kanunları olarak bilinen ve uygulanan (kaldırılması özel hükümlere tâbi olan) yenileştirici kanunî düzenlemeler takip etti. 25 Kasım 1925’te Şapka Giyilmesi Hakkındaki Kanun, 30 Kasım’da Tekke ve Zaviyelerle, Türbelerin kapatılması, 26 Aralık’ta Milletlerarası Saat ve Takvimin kabulü ve 17 Şubat 1926’da da Türk Medenî Kanununun kabulü sağlandı. 22 Nisan 1926’da da Borçlar Kanunu yürürlüğe konuldu. 14/15 Haziran 1926’da kendisine karşı bir suikast haberi alınıp önlemleri. 30 Haziran 1927’de kendi isteği ile, askerlikten emekliliğine ilişkin kararname düzenledi. 15 Ekim 1927 günü başladığı büyük nutkunu 36 saat 33 dakikanın sonunda 20 Ekim’de tamamladı ve 1 Kasım 1927’de 2. defa Cumhurbaşkanlığına seçildi. 20 Mayıs 1928’de milletlerarası rakamların kullanımına ilişkin kanun 1 Kasım 1928 tarihinde de 1353 sayılı kanunla **“Yeni Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkındaki Kanun”** kabul edildi. 1 Ocak 1929 günü bu yeni harfleri öğretmek üzere millet mektepleri açıldı. 5 Ağustos 1929 tarihinde Millî Eğitim Bakanı aracılığıyla **“Türkçe öğretmenlerine bu çok yüksek ve vatanî görevlerinde başarı”** dileyen telgrafı çekip, bu yöndeki hassasiyet ve kararlılığını belirtti. O’na göre, Türk dili dünyanın en güzel ve en zengin dillerinden biri idi, fakat şuurla işlenmesi gerekiyordu. Türk dili milletimizin kalbiydi, zihniydi ve bu dilin yabancı tesirlerden kurtarılıp korunması, vatanımızın

bağımsızlığı kadar önemliydi. Bu dilin etrafında kenetlenilecek olan milletimizin kalbinde, Cumhuriyetin yerleştiğini görmek O’nun tek emeliydi. Ama ne yazık ki; O’nu bu kimliği ile yeteri kadar anlayamayanlar kendisini şahsî emeline mağlup bir kişi olarak görüp O’na ömür boyu Cumhurbaşkanlığı teklif edecek kadar yanılğı içine düştüler. Bu teklifi 25 Eylül 1930 tarihli şu beyanıyla reddeden Gazi M. Kemal, hakikî bir demokrasi aşığı ve millî irade hadimi olduğunu açıkça ortaya koymuştur. **“Siz ve kamuoyu bilmelisiniz ki, bu yoldaki teklifler hoşuma gitmemiştir ve gitmeyecek, dediğiniz gibi bir teklifi, benim idealimi cidden rencide eden bir manada telâkki ederim.”** 20 Aralık 1930’da Kırklareli’deki bir ziyaret sırasında söyledikleri ise Cumhuriyetin temel ilkelerinden biri olan lâikliğin yasallaşacağına kamuoyuna duyurulmasıydı. **“Cumhuriyetin temelini laik bir dünya görüşüne dayalı olduğu hiçbir zaman unutulmamalı ve bu gerçek gözden kaçmamalıdır...”** İnkılâplar ve genç Cumhuriyetin nimetlerini Türk halkına tanıtmak için bütün yurdu dolaşıyor, birkaç kere geçirdiği kalp rahatsızlığına rağmen bu Cumhuriyeti emânet edeceği akla dayalı, teknolojiye açık, ideale bağlı bir gençlik yetiştirmek için âdeta çırpınıyordu. 4 Mayıs 1931’de 3. defa Cumhurbaşkanlığına seçildi. 12 Mayıs 1931’de Türk Tarihi Tetkik, (Türk Tarih Kurumu) 12 Temmuz 1932’de de Türk Dili Tetkik (Türk Dil Kurumu) Cemiyetlerini kurdu. Hayatının sonuna kadar her iki kurumun bütün faaliyetlerini yakinen takip ve pek çok kongrelerine başkanlık etti. 29 Ekim 1933 günü Cumhuriyetin 10. Kutlama Töreninde **“Ne mutlu Türküm diyene”** altın, ne kelime, emsalsiz bir mücevher sergisinin nadide eseri hükmündeki cümlesiyle yeni bir Türklük kimliğinin doğuşunu müjdeledi. Bu tarihten sonraki günlerini, ülkenin her meselesinin o gün ve gelecekteki çözümüne ilişkin yeni, doğru ve uygulanabilir fikirler üreterek, bunların yılmaz takipçiliğini yaparak saniye saniye değerlendiren Gazi M. Kemal’in, çok yoğun bir yabancı ve yerli hükümet adamı ziyaretine zaman ayırdığına şahit oluyoruz. 24 Kasım 1934 tarihinden itibaren de şimdiye kadar her vatandaşın kafasına ilkeleri ve kalbine sevgisi yerleşerek O’nun manevî atası konumuna yükselmiş olan Gazi M. Kemal’e T.B.M.M., Atatürk soyadını vererek bu

sıfatı tescil etmiştir. 26 Kasım'da bazı lâkap ve unvanların artık kullanılmamasına ilişkin kanun, 3 Aralık'ta da bazı kıyafetlerin giyilemeyeceğini öngören inkılâp kanunu kabul edildi ve 5 Aralıkta yürürlüğe giren bir başka kanunla; dünyanın birçok ülkesinden önce, Türk kadınına milletvekili seçme ve seçilme hakkı verildi. 1 Mart 1935'te T.B.M.M.'de 4. defa Cumhurbaşkanlığına seçildi. 27 Mayıs 1935'te kendisini ziyaret eden bir gazeteciye söyledikleri; Atatürk'ün siyasî liderliğinde, milletimizin azim ve kararı ile konulan Yeni Türkiye Cumhuriyetinin fikir plânında benimsediği, geleceğe ait temel görüşleri içeren çok anlamlı bir ifadedir. **"Yeni Türkiye'yi görmüş ve tanımış olanlar bilirler ki, Türkiye Cumhuriyeti halkı, kendisine hedef olarak insanlık idealini ve kültürü seçmiştir. Türk'ün takip ettiği yeni yol ve varmak istediği hedef, kültür alanında yükselmek, insanlık yolunda ilerlemek ve elinden geldiği kadar barışa hizmet etmektir."** Yine fikrî plânda olmak üzere 1 Kasım 1935'te T.B.M.M.'de yaptığı konuşmada, Türkiye Cumhuriyetini yönetecek olan kişi ve kadrolara nasıl hareket etmeleri gerektiğine dair temel görüşlerini belirtmiştir. **"Yaşanılan olaylar, Türk Milletine iki önemli ilkeyi hatırlatıyor. Yurdumuzu ve haklarımızı savunacak kuvvete sahip olmak. Barışı koruyacak milletlerarası iş birliğine önem vermek."** Kültür meselelerine, dil ve tarih araştırmalarına verdiği önemin bir nişanesi olmak üzere, 9 Ocak 1936'da Ankara'da Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesinin açılışına önderlik etti ve açılışta bizzat bulundu. 20 Temmuz 1936'da Boğazlardaki hakimiyetimizi temin eden Montreux Anlaşmasının imzalanmasını, milletimizin yüksek kabiliyetinin ve ordumuzun yenilmez kuvvetinin eseri olarak değerlendirdi. Öz be öz bir Türk şehri olan Hatay'ın ana vatana kavuşturulması için yaptığı siyasî ve fikrî mücadele, 29 Kasım 1937 tarihinde bu ilin bağımsız bir devlet olmasını sağlamıştır. (23 Haziran 1939'da Hatay'ın ana vatana katıldığını maalesef görememiştir.) 5 Şubat 1937 tarihinde, T.C. Anayasasında yapılan bir değişiklik ile lâiklik ilkesi bu temel kanunun 2. maddesinde yer aldı. 11 Haziran 1937 tarihinde Başbakanlığa yazdığı bir yazı ile; bütün çiftliklerini ve diğer mallarını hazineye bağışladığını ve gereken işlemlerin yapılmasını istedi. 8 Temmuz 1937'de Afganistan, Irak ve İran

ile Türkiye Cumhuriyeti devletleri arasında Sadabat Paktı imzalandı. 14 Eylül 1937'de Akdeniz'in ortak güvenliği için işbirliğini öngören; Nyon Anlaşmasının imzalanması için gereken çalışmaları yaptırdı ve sonuçlandırdı. İnsanın; beden, zihin ve ruh kuvvetlerinin dinlenmeden ve ağır mes'uliyetleri yerine getirme yükünün altında yorgun düşmesi, her fani için olduğu gibi Atatürk için de mukadderdi. Nitekim, Yalova'da rahatsızlığının artması üzerine yapılan tıbbî muayenesinde kendisine, 22 Ocak 1938 tarihinde siroz başlangıcı teşhisi konuldu. 7 Şubat'ta bu rahatsızlığa bir de zatürree eklendi ve dehasıyla önderlik ettiği büyük milletimizle birlikte, yedi düvele meydana okuyan ve baş eğdiren Atatürk'e, yatak istirahati verildi. 25 Şubat'a kadar İstanbul'da ikamet eden Gazi M. Kemal Atatürk, bu tarihte Ankara'ya geldi ve 27 Şubat'ta ağır bir burun kanaması geçirdi. Yeteri kadar dinlenemediği için hastalık hızla ilerledi ve ciddî seviyede rahatsız etmeye başladı. 15 Mart 1938 tarihinde kendisini ziyaret eden Başbakan Celal Bayar'a hitaben **"Çocuk ne yapacaksan çabuk yap. Ben hastayım."** cümlesini kullandı. Aynı günlerde daha önceki başışına konu olmayan mallarını, bir siyasî partiye ve Ankara Belediyesine bağışladığına dair gerekli belgeleri imzaladı. 29 Mayıs 1938 günü yapılan muayenesinde, karın bölgesinde su toplanmaya başladığı sonucuna varıldı. Bu üzücü durumuna rağmen; devlet işleri ve millet ile ilişkilerini aralıksız sürdürdü ve 4 Temmuz 1938 günü Hatay'a öncü kuvvetlerimizin girdiği haberini alması O'nu çok mutlu etti. 28 Ağustos'ta kendisini ziyaret eden Sabiha Gökçen'e **"30 Ağustos'u bensiz kutlayacaklar. Oysa o kadar isterdim ki törene katılmayı. Çocuklarımızı görmeyi, modern araç ve gereçlerle donanan ordumuzun geçişini görmeyi. Biliyor musun Gökçen, bayrağımızı da özledim. Onun şöyle anlı şanlı dalgalanışını göklerle bütünlüşmesini..."** diyerek âdeta ebedî hayatın kokusunu aldığını ve bu dünyadaki özlemlerini dile getirmiştir. 7 Eylül 1938 günü Prof. Dr. M. Kemal Öke, karnından su aldı ve biraz olsun rahatladı. 18 Eylül'de ziyaretine gelen Başbakan Celâl Bayar'ın **"Bizim bu işleri başarmamız için üç yıl süremiz vardır. Memleketin bütün kuvvet kaynaklarını seferber ederek bu işleri yapmak lâzımdır..."** ifadesiyle, zamanının öyle fazla olmadığına dikkat çekmişti. Gazi M. Kemal Ata-

türk'ün son üç telgrafından birisi, Cumhuriyet hükümetinin halka sunduğu hizmetten duyduğu memnuniyeti ifade eden 9 Ekim 1938 günü demiryolunun Erzincan'a ulaştığı haberini veren Celâl Bayar'a yazdığı cevabî telgraftır. İkincisi, 15 Ekim'de, yine Celâl Bayar'ın belediye seçimlerinin sonucunu bildiren telgrafına verilen cevaptır ve biz bunu, O'nun milletimize sunduğu son hizmetin belgesi niteliğinde görüyor ve buraya alıyoruz. **"İstiklâl Savaşı ve Türk İnkılâbı her hamlesinde ve her safhasında, milletimizin yüksek siyasî ve medenî karakteriyle, memleket işlerindeki şuurlu birliğine dayanarak başarıya ulaşmıştır. Dün ve bugün olduğu gibi, yarın da memleket ve millet için yegâne kudret, saadet ve refah kaynağı inkılâp ilkeleri ve Cumhuriyet rejimidir."** 16 Ekim günü girdiği ilk ağır koma durumundan 19 Ekimde kurtuldu. 28 Ekim günü manevî evlâdı Sabiha Gökçen'in kendisini ziyaretinde söyledikleri, Büyük Önder'in bu fanî hayattan uzaklaşırken bile ilkelerine olan sadakatını ne güzel ifade ediyor: **"Yarın bayram değil mi Gökçen? Bu günü halkımla, halkımın içinde kutlamak isterdim. Beni Cumhuriyet bayramından alıkoyan bu hastalığa lânet ediyorum."** 29 Ekim 1938'de kutlanan Cumhuriyetin 15. kuruluş bayramında, Kahraman Türk Ordusuna ait asil duygularını ifade eden son sözlerini ilettili. Bu sözler, Türk Ordusunun geçmişte olduğu gibi, hâl ve gelecekte de görevini başarı ile yapacağına olan güvenini dile getiren ve hitabet türünün ender örneklerinden biridir. 1 Kasım'da TBMM'nin 5. dönem 4. toplantı yılının açılışında, Başbakan Celâl Bayar tarafından okunmak üzere gönderdiği telgrafta şunları söylüyordu: **"Memleketimizi her gün daha kuvvetlendirmek, her alanda her türlü ihtimallere karşı koyabilecek bir hâlde bulundurmak ve dünya olaylarının bütün safhalarını büyük bir uyanıklıkla izlemek, barışsever siyasetimizin dayanacağı esasların başlangıcıdır."** (Z.C., Devre: cilt 28, s. 3-7.). Büyük kurtuluşumuzun mümtaz liderinin son telgrafı, 2 Kasım 1938 tarihlidir ve TBMM Başkanı Abdülhalik Renda'ya çekilmiştir. Şu satırlardan oluşmaktadır: **"Büyük Millet Meclisi'nin, yeni yıl çalışmalarına başlarken hakkımda gösterdiğini bildirdiğiniz yüksek hislerden çok duygulandım. Büyük Kamutay'a teşekkür ve derin saygılarımı arz ederim."** (Vakit 8.11.1938). 7 Kasım günü

üçüncü defa karnından su alındıysa da 8 Kasım'da ikinci kez ağır bir koma hâli başladı. İki gün devam eden bu durumdan sonra, 10 Kasım 1938 Perşembe günü saat 09.05'te Allah'ın rahmetine kavuştu. Gazi M. Kemal'in sıhhati hakkında basında sık sık yazılar çıkardı. Bunlardan ciddî şekilde rahatsız olan büyük lider 12 Mart 1928'de Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayımlanan beyanatında şöyle demişti. **"Mezkûr matbuatın bir kısmının -filvâki bir kısm-ı kalilinin- hastalığımdan bahsetmelerinin mânasını anlayamıyorum. Görüyorsunuz ki, sıhhatim mükemmeldir. Ölümüne doğru en çok atılanlardan biriyim. Kurşun ve gülle yağmuru altında birçok muharebelere iştirak ettim. Hattâ ölüm bir defa kalbimin yanından sıyrarak geçti. Kalbimin üzerinde bir saat vardı ve bu saat mermi parçasının şiddetini kesretti. Sıhhatim tamamen yerinde, kuvvetim de hal-i inkişafta. Ölmeye asla niyetim yok..."** Bu niyet manen gerçekleşti. En güç şartlarda omuzladığı; rütbesinden çok büyük millî mes'uliyetlerini, en yüksek seviyede başarıyla yerine getirdiği, önderlik ederek kurtardığı vatanın her köşesine adı nadide bir nakış olarak işlendi ve milletinin zihninde ve kalbindeki müstesna yerini alarak ebedileşti. Hasta yatağında özlediğini söylediği Türk bayrağına sarılı tabutu 16 Kasım'da Dolmabahçe Sarayı'nın büyük salonunda ziyaret edildi. Üç gün devam eden bu törenden sonra 19 Kasım'da aynı yerde cenaze namazı kılındı. Aynı gün naaşı, önce Sarayburnu'nda Zafer Torpitosundan alınıp Yavuz Zırhlısına konarak İzmir'e, oradan da trenle Ankara'ya taşındı. Ankara istasyonundan top arabası ile T.B.M.M.'ne getirilen Gazi M. Kemal Atatürk'ün tabutu, burada yapılan törenden sonra 21 Kasım'da geçici kabir olarak belirlenen Etnografya Müzesine nakledildi. 9 Ekim 1944'te Ankara Rasattepe'de inşasına başlanan Anıtkabir, 1953 yılının Kasım ayında tamamlandı. 10 Kasım 1953 sabahı; kurşun tabuttan alınan naaşı, ceviz ağacından yapılmış bir tabuta konulduktan sonra; aynı yılın 30 Ağustos'unda Harp Okulundan mezun olup yine bu okulda öğrenimlerine devam eden Subay Taburu mensubu genç subayların çektiği top arabasıyla Anıtkabir'e getirilip, uğruna her şeyini feda edip, Türk gençliğine emanet ettiği vatan toprağında ebedî istirahata tevdi edildi. Dünyada; fikrî derinlikle devlet/siyaset adamlığını, askerî deha

ile birleştirip ortaya, hür bir vatan, tam bağımsız bir millet ve bunların gelişip serpilip güçlenerek devamı için güvenilir/uygulanabilir ilkeler koyan gerçek liderlerin sayısı çok azdır. Bu seviyedeki kişilerin: “başkalarının örnek alabileceği kadar tamamlanmış bir bütünlük” gösterdikleri için, nadiren yetişen birer şahsiyet olduğu, her devirde ve herkes tarafından kabul edilmiştir. Mareşal, Gazi M. Kemal Atatürk'e ait bu kısa biyografi, inanıyorum ki, şu ilginç hatıra ile son bulmalıdır. 10 Kasım 1938 günü Atatürk'ün bu fanî hayata veda ettiğinin duyulması üzerine, İstanbul Üniversitesi'nde Hukuk profesörü olan Alman Hirsch, rektöre ne yapılması gerektiğini sorar. Rektör: “Sayın profesör sizde böyle bir adamın ölümünde ne yapıyorsa onu yapınız.” der. Prof. Hirsch'in cevabı: “Sayın Rektör, bizde şimdiye kadar böyle bir büyük adam ölmedi ki.” **Eserleri:** *Takım Muharebe Talimi* (çeviri) Selânik 1908; *Cumalı Ordugahı*, Selânik 1909; *Tâbiye Tatbikat Seyahatı*, Selânik 1911; *Arıburnu Muharebeleri Raporu* (yayın tarihi- 1968), yay.hz. U. İğdemir; *Tâbiye Meselesinin Halli ve Emirlerin Yazılış Şekline Dair Öğütler*, Edirne 1916; *Zabit ve Kumandanla Hasbihal*, İst. 1918 (Yazılışı-1914); *Nutuk*, 2 cilt, (Son cildi belgelerden oluşmaktadır.) İst. 1927 (ilk baskı); *Nutuk*, 3 cilt. İst. 1981, s. 1280; *Söylev ve Demeçler*, İst. 1945, 2 cilt, s. 584 (398+296), (1989'da Ankara'da 3 cilt hâlinde 913 s. olarak basılmıştır, 436+335+ 142); *Medenî Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları* Ank. 2000, (Bu eserin 431 sayfalık kısmı Prof. Afet İnan tarafından yazılmıştır. 199 sayfalık bölümü ise, Atatürk'ün kendi el yazısı ile kaleme alınmış metinlerden oluşmaktadır.)

Kay.: Halil Gürdal Gürök, M. K. Atatürk. 1999, s. 7; Uluğ İğdemir's Atatürk'ün Yaşamı, s. 3; Ali Fuat Cebesoy. Sınıf Arkadaşım Atatürk 1967; Yahya Akyüz, Atatürk'te N. Kemal' in Etkisi ve Abdülhamit Döneminde Yasak Kitaplara İlişkin İki Belge, Belleten Ekim 1981, s. 180, aynı basım. Aşım Gündüz, Hatıralarım. Derleyen – İhsan Ilgar, İst. 1973, s. 25; A. F. Cebesoy. a.g.e. s. 45 vd. İ. H. Sevük, Halk Gecesi. Hakimiyet-i Milliye gazetesi. 10.04.1923, Önder Göçgün. Edebiyat Dünyası ve Atatürk. Ank. 1995. s. 26; Utkan Kocatürk. Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri Ank. 1971. s. 148; Nusret Baycan. Atatürk'ün Nişan ve Madalyaları. 1986. s. 175; Y. Hikmet Bayur. Atatürk'ün Hayatı ve Eseri. 1963. s. 52; F. R. Unat. a.g.e. s. 343. Atatürk'ün Özel Mektupları 1970. s. 78. vd.; Cihat Akçakayalı. Atatürk. Ank. 1980. s. 9; Y. H. Bayur, a.g.e. s. 40; Salih-Cemil Bozok. Hep Atatürk'ün Yanında 1985. s. 153; Bozok. a.g.e. s. 164; Önder Göçgün, a.g.e. s. 183; Gnkur. As. Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı.

Askerî Yönüyle Atatürk. 1981. s. 19; U. Kocatürk a.g.e. s. 28; Y. H. Bayur, a.g.e., s. 68; E.B. Şapolyo, K. Atatürk ve Milli Mücadele Tarihi, 1958, s. 117 vd.; Ş. Süreyya Aydemir, Makedonya'dan Orta Asya'ya Enver Paşa (1914-1922) 3. cilt, 1972, s. 238 vd.; M. Kemal, Arıburnu Muharebeleri Raporu, Yayına hazırlayan: Uluğ İğdemir, 1968, s. 94 vd.; Uluğ İğdemir, a.g.e., 106 s. vd.; Cemil Conk, Çanakkale Conkbayırı Savaşları, 1959, s. 54. vd.; R.E. Ünaydın, Atatürk'ü Özleyiş, 1957, s. 17; Naşit H. Uluğ, Atatürk Biyografisinin Esasları ve Belgele-ri, 1975, s. 112; Nusret Baycan, Komutan Atatürk'ün Başarıları, Kazandığı Ödüller ve Şaşmaz Önerileri, 1981, s. 104; A.F. Cebesoy, Milli Mücadele Hatıraları, 1953, s. 30; Tayyip Gökbilgin, Milli Mücadele Başlarken, 1. kitap, 1959, s. 80; Hikmet Gerçekçi, İstanbul'dan Samsun'a-Cehennemi 215 saat, Hayat Dergisi, S. 21, 1969, s. 6; M. Kemal Atatürk, Nutuk, C. 1, 1961, s. 28; Kazım Karabekir, İstiklâl Harbimiz, 1969, s. 71; Cevdet R. Yularkıran, Reşit Paşa'nın Hatıraları, 1939, s. 128; M. K. Atatürk, Nutuk, C. 1 (1919-1920) s. 3; T. Gökbilgin, a.g.e., 2. kitap, s. 57; Gnkur. As. Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı, Türk İstiklâl Harbi (1965), C. 2, 2. bs., s. 95; Erol Ulubelen, İngiliz Gizli Belgelerinde Türkiye, 1967, s. 257; Zabit Ceridesi, C. 1, s. 38; R. Ekrem Koço, Osmanlı Tarihinin Panoraması, 1964, s. 234; A. Emin Yalman, Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim, C. 2, 1970, s. 235, M. Kemal Atatürk, Söylev ve Demeçler, C. 1, s. 92-101; Gotthard Jaeschke, Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi, 1970, s. 137; Nutuk, C. 2, s. 554; Nutuk. C. 2, s. 556; Bilal Şimşir. İngiliz Belgele-riyle Sakarya'dan İzmir'e – 1921-22-1972, s. 23; Gnkur. Harp Tarihi Vesikaları Dergisi. s. 64, Vesika Nu. 1446; Vakıf gazetesi. 26.09.1930. Söylev ve Demeçler, C. 2., s. 16; Nazif Karaçam. Atatürk Kırklareli'nde 1969. s. 18 vd.; Cumhuriyet gazetesi. 16.10.1938; Oktay Verel, Atatürk'ün İzinde Bir Ömür Böyle Geçti (Sabiha Gökçen'in Anıları), 1982, s. 419 vd.; NESAYayın Grubu, M. Kemal Atatürk, İst. 1999, s. 210; S.K. Tural, Atatürk'ün Kültüre Bakışı veya Fikir Adamı Atatürk, Türk Dili Dergisi, Ank. 1995, S. 527, s. 1189 vd. ♣ H. AĞCA

ATAULLAH, bk. ATÂ'Î (1583-1635)

ATAULLAH Kâzımî, (takma ad), bk. MEHMED Selim

ATAY, Âlim (20. yy.): Şair. Küçük bir şiir kitabı vardır. **Eseri:** *Şiirler* (İzmir 1961).

Kay.: ÖBBŞKA 2/1079. ♣ Yaz. Krl.

ATAY, Cahit (1925 –): Oyun yazarı. Çorum'da doğdu. Öğrenimini lisede öğrenciyken yarım bıraktı. Köy öğretmenliği, meteoroloji memurluğu, avukat kâtipliği, radyofonik oyun yazarlığı yaptı. Küçük yaşlardan beri ilgi duyduğu tiyatro çalışmalarını yirmi beş yaşından sonra oyun yazarı olarak sürdürdü. İlk oyun denemelerini 1950'de kurduğu Yurt Tiyatrosu için yazdı. *Pervaneler* (1959) adlı oyunuyla adını duyuran Atay, asıl ününü

Pusuda (1961) adlı oyunuyla kazandı. *Mangoma Maskeleri* isimli eseri ona 1984 Enka Sanat Ödülünü kazandı. Konularını köy, kasaba hayatlarından alan, bazen kara mizah, bazen traji/komik olarak işlenmiş ve bir kısmı basılmamış oyunlarının çoğu Devlet Tiyatrosunda sahnelendi. 1990'dan sonra sağlığı bozuldu. Ameliyat ve tedavilerle uğraştı. 1993'te “Göğsü Lenin Düğmeli Kadın” adlı oyunuyla Kültür Bakanlığı Ödülü ile, 1994'te Edebiyatçılar Derneğinin Onur Belgesini ve Altın Madalya Ödülünü aldı. **Eserleri/Oyun:** *Pervaneler* (1959), *Pusuda* (1961), *Sahildeki Kanepe* (1961), *Hamdi ve Hamdi* (1962), *Karaların Memetleri* (1963,1965), *Ana Hanım Kız Hanım* (Ormanda ile 1964), *Ormanda* (1964), *Sultan Gelin* (1965, 1973'te filme alındı), *Kırlangıçlar* (1966), *Palabryk* (1967), *Gültepe Oyunları* (1968), *Geristanda Var Bir Polis* (1970), *Pusuda / Karaların Memetleri / Ana Hanım Kız Hanım* (birlikte, 1971), *Kuma* (senaryo, 1974), *Amele Hıdır* (1975), *Mangoma Maskeleri* (1984), *Godot'yu Beklemezken* (İst. 1995). **Kay.:** CDTE 140,142-144; EİS s. 53; EİT s. 73-74; RTES s. 73; ŞYS, s. 91-92; TBEA 1/116; TDEA 1/218-219; YS 2. bs. s. 84. ♣ A. CELEPOĞLU

ATAY, Falih Rıfki (20. 12. 1894 - 20. 3. 1971): Gazeteci, yazar ve politika adamı. İstanbul'da doğdu. Öğrenimine evlerinin bitişiğindeki Sıbyan Mektebinde başladı; burada fazla kalamadı, bir hanım hoca ile zenci kalfanın idare ettiği bir başka mektebe nakledildi. Daha sonra, babası Hoca Hilmi Efendi onu Koğacılardaki Rehber-i Tahsil Mektebine gönderdi. Bu okul, onda tarihe karşı büyük bir ilginin uyanmasına sebep oldu. İlk ve ortaokulu burada bitirdikten sonra, çok sevdiği hocası Hayri Beyin yardımıyla o yıllarda İstanbul'un en önemli okullarından biri olan Mercan İdadisinde lise öğrenimini tamamladı. Hüseyin Cahit Yalçın*, bu okulun müdürüydü; edebiyat öğretmeni ise Celal Sahir Erozan**'dı. Falih Rıfki'nin edebiyatla ilgisi bu okulda başladı. Küçük küçük manzumeler ve nesir parçaları kaleme aldı. Tanzimat dönemi şairlerinin bazı şiirlerini manalarını anlamadan ezberledi. Faik Sabri Duran'ın çıkardığı *Çocuklara Mahsus Gazete*'ye ilk yazısını gönderdi, ama yazı yayımlanmadı. Edebiyat-ı Cedide şair ve yazarlarını okumaya gayret etti. İkinci Meşrutiyetin ilân edildiği 1908'de, Faik Rıfki idadinin son sınıfında öğrenciydi. Aynı yıl

Darülfünunun Edebiyat Fakültesine başladı. 1910'da *Servet-i Fünun* dergisinde gençlere ayrılan sayfalarda yazıları ve birkaç manzumesi Ta-bişgahi Lâhuti imzasıyla basıldı. 1912'de Edebiyat Fakültesini bitirdi, aynı yıl Çerkeş'te subay olan ağabeyinin yanında iken İttihat ve Terakki'nin iktidardan düşmesi üzerine *Tanin* gazetesine küçük bir protesto mektubu gönderdi. Bu Falih Rıfki'nin ilk siyasî yazısıdır. Çerkeş'ten İstanbul'a döndükten sonra Tanin'e birkaç yazı daha gönderdi; bu gazetede kendi imzasıyla “Cumartesi Konuşmaları” adı altında yenilik fikirlerini destekleyen ve irticaya saldıran yazıları yayımlandı. Böylece siyasî gazeteciliğe başladı. Aynı yıl Çerkeş'te ağabeyinin yanında iken duyduğu bazı hikâyeleri “Çoban Bayramı” başlığı altında gezi yazısı tarzında kaleme alarak Tanin'de yayımladı. Balkan Savaşı'nı takip eden aylarda Edirne'yi gezerek gözlemlerini yazdı, bunları da “Edirne Mektupları” adı altında çıkardı. Böylece siyasî yazılarına gözlemlerini yansıtanları ilâve etti. *Tanin'de* yazı hayatını sürdürürken bir arkadaşının teklifi üzerine Sadaret Kaleminde kâtip olarak çalışmaya başladı. 1912-1913 arasında Dahiliye Nezaretinde Talât Paşanın özel kalem müdürü oldu. Paşanın Bükreş'e yaptığı bir geziye katıldı. Burada ilk defa uçağa binen Falih Rıfki “Bükreş Üzerinde Tanin Muhabiri” adlı yazısını kaleme aldı ve 31 Mayıs 1914 tarihli *Tanin'de* yayımlandı. Birinci Dünya Savaşı'nda Dördüncü Ordu Kumandanı Cemal Paşanın özel isteği üzerine yedek subay okulundan alınarak Suriye'ye gönderildi (1914). Suriye'de Cemal Paşanın özel kâtipliği görevi yaptı. Bu cephedeki bozgunun son yıllarında Cemal Paşanın Bahriye Nazırlığına getirilmesi üzerine, Bahriye Nezareti Kalem-i Mahsus müdür muavinliğine getirildi. Bir süre Heybeliada Çarkçı Mektebinde Türkçe öğretmeni olarak çalıştı. Falih Rıfki, 20. 9. 1918'de Kazım Şinasi, Necmettin Sadak ve Ali Naci Karacan ile *Akşam* gazetesini çıkarmaya başladı. Babasından kalan evini satarak ortak olduğu bu gazetede “Günün Fıkraları” başlığı altında yazılar yayımlandı. *Akşam*'daki yazılarında Millî Mücadele Hareketini ve Mustafa Kemal'i destekledi, bu sebeple İstanbul hükümetince Divan-ı Harbe verildi; idamı istendi. 10. 9. 1922 tarihinde Anadolu'ya geçti. Millî Mücadele Hareketini yazılarıyla desteklemeye devam etti. Kurtuluş Savaşı sırasında

Yunan Ordusunun geri çekilirken yapmış olduğu zulmü incelemek için kurulan Tedkik-i Mezalim Heyeti üyelerinden biri oldu. Bu konuyla ilgili gözlemleri, Halide Edip Adıvar* ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu* na ait yazıların da yer aldığı İzmir'den Bursa'ya adlı kitapta bulunmaktadır. Atatürk'ün yakın çevresinde yer alan Falih Rıfki, 1923'te Bolu milletvekili olarak TBMM'ne girdi. 1927 yılına kadar bu görevini sürdürdü. 1935-1950 arasında ise, CHP'den milletvekilliğini devam ettirdi. O, Türk inkılablarının yerleşip benimsenmesinde, kültür, sanat ve bilim alanında alınan kararların uygulanmasında Atatürk'e yardımcı olan yazarlardan biridir. Başyazarlığını üstlendiği *Hâkimiyet-i Milliyye* ve *Ulus* gazetelerinde inkılabların savunuculuğunu sürdürdü. 1950'de CHP'nin muhalefet döneminde Falih Rıfki Ulus gazetesinde muhalif gazeteci olarak yazı hayatına devam etti. 1952'de Bedii Faik ile birlikte çıkardıkları *Dünya* gazetesinde Fatay imzalı yazılarıyla Demokrat Parti karşısında yer aldı. 1960'tan sonra kendi kabuğuna çekilmeye başladı. Gazetesini Bedii Faik Akın* a devretti. 20. 3. 1971'de İstanbul'da ölen yazarın mezarı Zincirlikuyu'dadır. Gazeteci ve politikacı olarak faaliyet gösteren Falih Rıfki, edebiyatımızda seyahat yazılarıyla da tanınmaktadır. Bu yazılarında realist bir dikkat ve millî bir hassasiyetiyle gezip gördüğü yerleri anlattı; bu yerleri Türkiye ile mukayese etti. Türkçe üzerindeki hassasiyeti Atatürk'ün inkılapçı dil görüşüyle birleşmiştir. Geniş okuyucu kitlesince kolay ve rahat anlaşılabilen bir yazı ve edebiyat dilinin savunucusudur. Bir de roman kaleme alan yazarın hatıra kitapları da dikkate değer. **Eserleri/Hatırat:** *Ateş ve Güneş* (1918) *Zeytin Dağı* (1932, 3. bs. İst. 1943), *Türk Kanadı* (İst. 1942), *Kanad Vuruşu* (İst. 1945), *Atatürk'ün Bana Anlattıkları* (1955), *Mustafa Kemal'in Mütareke Defteri* (1955), *Batış Yılları* (1963), *Atatürk Ne İdi* (1968). **Seyahat:** *Faşist Roma, Kemalist Tiran, Kaybolmuş Makedonya* (1930), *Moskova-Roma* (1932), *Bizim Akdeniz* (1934), *Tuna Kıyıları* (1938), *Hint* (1944), *Yolcu Defteri* (1946), *Gezerek Gördüklerim* (1970). **Fıkra:** *Eski Saat* (1933), *Niçin Kurtulmadık* (1953), *Çile* (1955), *İnanç* (1965). **İnceleme:** *Başveren İnkılapçı* (1954), *Çankaya* (1964), *Atatürkçülük Nedir?* (1966). **Sohbet:** *Kurtuluş* (1966), *Pazar Konuşmaları* (1966). **Roman:** *Roman* (1932). **Diğer Kitapları:** *Babamız Atatürk* (1955), *Bayrak* (1970). **Kay.:** Baki Süha Edipoğlu, Falih Rıfki Atay Konuşuyor İst.

1945; Mustafa Baydar, Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar?, İst. 1960, s. 35-40; Neşe Aksakal, Falih Rıfki Atay'ın Monografisi, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bitirme Tezi, Erzurum 1987; CDTE s. 247,255,281; EİS 8. bs. s. 48; ŞYS 1985; TBEA 1/116-117; TDEA 1/219; TDVIA 4/48; YS 2. bs. s. 84-85. ♣ Ş. AKTAŞ

ATAY, Mehmet (20. yy.): Yaprak destan şairi. **Eseri/Şiir:** Mustafa Kemal'in Destanı (Ank. 1970). **Kay.:** ÖBBŞKA 2/835. ♣ N. ÜNVER

ATAY, Oğuz (12. 10. 1934 - 13. 12. 1977): Roman, hikâye ve tiyatro yazarı. Ağır Ceza Reisliğinde bulunmuş, bir süre de milletvekilliği yapmış Cemil Beyin oğludur. İnebolu'da doğdu. 1950-1951 yaz döneminde Ankara Maarif Kolejini bitirerek İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesine girdi. 1957'de bu üniversiteden mezun oldu. 1960'ta İstanbul Devlet Mimarlık ve Mühendislik Akademisinin İnşaat Bölümünde öğretim görevlisi olarak çalışmaya başladı. Burada, topografya ve yol inşaatı derslerini okutan Atay'ın, 1975'te doçentliği onaylandı. Birçok bilimsel yayının yanında, "Topografya" isimli bir de uzmanlık tezi vardır. Meydan Larousse'un hazırlanışında çalıştı. Londra'da ışın tedavisi görmesine rağmen, beyin kanserinden İstanbul'da hayata veda etti. Türk edebiyatına birçok "ilk"ler de kazandıran Oğuz Atay'ın en başarılı eseri, yayımlanmadan önce TRT 1970 Roman Başarı Ödülü kazanan *Tutunamayanlar*'dır. "Bilinç akışı" metodunun edebiyatımızdaki en başarılı temsilcilerinden biri olan yazarın bu eseri, montaj tekniğinin romana uygulanmasının en güzel örneklerinden biridir. Romanda, 1930'lu yıllardan 1960'lara kadar uzanan Türkiye'nin içtimai hayatının fertler üzerindeki olumlu-olumsuz etkileri, aydınların çıkmazı, Selim Işık ve Turgut Özben adlı gençlerin şahıslarında verilmiştir. Sağlıksız ve sosyal dengesizliğin tam oturmamış cemiyetlerin fertler üzerindeki olumsuz tesirlerinin anlatıldığı ikinci romanı *Tehlikeli Oyunlar* (1973), Türk romanının en kapsamlı sosyal eleştirilerinden biri olarak temayüz etti. Ünlü mekanikçi ve İstanbul Teknik Üniversitesi rektörlerinden olan Prof. Mustafa İnan'ın hayatını konu alan *Bir Bilim Adamının Romanı* ise, Türk edebiyatının biyografik romanları arasında dikkati çekmektedir. Yazarın, *Oyunlarla Yaşayanlar* adlı eseri ölümünden sonra basılmış, *Geleceğini Arayan Adam* adlı bir eseri de yarım kalmıştır. **Eserleri/Roman:** *Tutunamayanlar* (2 c. İst.

1971-1972), *Tehlikeli Oyunlar* (İst. 1973), *Bir Bilim Adamının Romanı* (Ank. 1975), *Eylembilim* (İst. 1998). **Hikâye:** *Korkuyu Beklerken* (İst. 1973). **Oyun:** *Oyunlarla Yaşayanlar* (İst. 1985, Devlet Tiyatrosunda 1979/80'de oynandı). **Hatıra:** *Günlük* (İst. 1987). **Diğer:** *Topografya* (İst. 1970). **Kay.:** Yıldız Ecevit, Oğuz Atay'da Aydın Olgusu (1989); Tatjana Seyppel, Oğuz Atay'ın Dünyası, İst. 1989; CDTE s. 345,349; G. Aytaç, Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler, Ank. 1990, s. 184-207; J. Parla, Don Kişot'tan Bugüne, İst. 2000, s. 204-225; EİS 8. bs. s. 48; HİK 2/147-154; İBYTÖA 2/415-422; ŞYS s. 94; TBEA 1/117-120; TDEA 1/220; TEA/AÖ 1/152; YS, 2. bs. s. 85. ♣ İ. EMRE.

ATAY, Tevfik (20. yy.): Çocuk edebiyatı yazarı, öğretmen. **Eserleri:** *Çocuk ve Genç Terbiyesi Üzerine Öğütler* (Annelere, Babalara ve Öğretmenlere, Ankara 1948), *Okul Yolunda* (Manzumeler M. Necati Öngay*ındır. Ank. 1949). **Kay.:** ÖBBŞKA 1/891.

ATAYAR, bk. NAHANOV, Atayar İbrahimoviç

ATAYEV, Ataulı Rahimcan (3. 4. 1949 -): Kazakistan yazarı, gazeteci ve çevirmeni. Kazakistan'ın Çimkent vilâyetine bağlı, Türkistan ilçesi, Çıpan köyünde doğdu. 1967-1973'te Mirza Ulugbek adlı Taşkent Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesinin gece Bölümünde okudu. Aynı zamanda Ali Şir Nevaî Edebiyat Enstitüsünün Folklor bölümünde çalıştı. Sonra, ortaokullarda öğretmen, Özbekistan Devlet Komitesinde danışman olarak, 1983'ten sonra da Özbekistan Yazarlar Birliğinde çalıştı. 1992'den beri bu birliğin sorumlu katibidir. İlk makalesi 1971'de "Muradhan Dastanı Toğrisida Ba'zı Kaydler" adıyla çıktı. Çolpan'ın *Keçe ve Kündüz* romanını, *Yarkınay* dramasını, Adil Yakubov'un *Köhne Dünya, Akkuşlar, Appak Kuşlar* romanlarını tahlil etti. Bununla birlikte bir çok makale, hikâye, kıssa yazdı. Türkçenin iki güçlü eseri "Tılsım" (Türkistan Dastanı), Şark Yulduzi (1994, 12. sayı), "Elçi" (Efendi Ölmeydigen Bol-di), Yaşlık (1997, 6. sayı; 1998, 1. sayı) adındaki destanları neşri, Şark edebiyatındaki destancılık geleneklerine yeni bir yaklaşım getirdi. **Eserleri:** *Turmuş, Huk = Etwar ve Mihnet Estetikası* (risale, 1982), *Asman Töle Yılduzler* (Duygular hakkında sohbet, 1983), *Kalb Derçesi* (hikâyeler, 1988), *Surney Nevaleri* (kıssalar, 1991). **Çeviri:** *Şorabad* (M. Ali Cemalzade), *Tiriklik Koşığı* (Muhtar Mağai),

Karakalpakname (Tölebergen Kainbergenov), *Babange Hetler, Karakalpakleming Şeceresi*. **Kay.:** Yazç Krl. ♣ A. KASIMOVA

ATAYEV, Bëşim (1913-): Türkmenistan mütercim ve gazetecisi. Aşgabat ilinin Bëherden ilçesinin Durun köyünde çiftçilik yapan bir ailenin çocuğu olarak doğdu. Daşhovuz şehrindeki (şimdiki Seytëkov) Öğretmenlik Meslek Lisesini bitirdi. 1937 yılında Türkmenistan Sovhozlar Halk Komiserliğinde, Türkmenistan Yayın Evinde, Aşgabat şehir içişleri bölümünde mütercim olarak çalıştı. 1944-1947 yıllarında Kerki'nin *Tëze Yol* gazetesinin redaktör yardımcılığı, 1947-1950 arasında *Sovyet Türkmenistanı* gazetesi muhabirliği, 1950-1952'de bu gazetenin parti bölümü başkanlığı, 1952-1970 arasında *Sovyet Edebiyatı* dergisinin nesir bölümü başkanlığı görevlerini yürüttü. Edebî faaliyetlerine 1944 yılında başladı. **Eserleri/Çeviri:** *İki Kapitan* (V. Kaverin'den Aşg. 1952), *Zoya Hem Şura Hakkında Povest* (Kosmodemyanskaya, Aşg. 1953), *Yaş Gvardiya* (A. Fadeyev, Aşgabat 1954), *Özgeriş* (Pavel Karpov, Aşg. 1954), *Adamlıkbalı* (Mihail Şolohov, Aşgabat 1957), *Göterilen Tarp* (Mihail Şolohov, Aşgabat 1958), *Mün Bir Gice* (Aşgabat 1965), *Şerigafın Kadası* (V. Merzlyakov, Aşgabat 1965). 2 A. MËMMEDOV

ATAYEV, Esen (1945-): Türkmenistan yazarı. Ukrayna Cumhuriyet'nin Herson ilinin, Goleya ilçesine bağlı bir köyde doğdu. Ailesi 1946 yılında kendi memleketi olan Doşhovuz ilinin Gubadag ilçesine taşındı. Köyünde ortaokulu bitirdikten sonra Çërcev şehrindeki Pedagojik Enstitüde yüksek tahsil gördü. Kısa süre öğretmenlik yaptı. Aşgabat'da *Körpe* dergisinde, *Yaş Kommunist* gazetesinde, Türkmenistan Yayın Evinde çeşitli görevlerde çalıştı. Edebî faaliyetine 1975 yılında başladı. İlk hikâyesi *Sovyet Edebiyatı* dergisinde "Puşman" adı ile yayımlandı. Sanat eserlerini çeviri işi ile de yakından ilgilendi ve birkaç yabancı yazarın eserini Türkmen Türkçesine kazandırdı. **Eserleri/Hikâye:** *Yüz Mün Yıl Mundan Ozal* (Aşgabat 1989), *Hazma* (Aşgabat 1988). **Tarihî Roman:** *Zulmat Tününde* (Aşgabat 1991). **Kay.:** Yaz. Arv. ♣ A. MËMMEDOV

ATAYEV, Kakacan (1936-): Türkmenistan edebiyatçısı. Türkmen klâsik edebiyatı üzerindeki ça-

ışmaları ile ün kazanan üstad bilgin, profesör. Marı ilinin Murgap ilçesindeki Murgap adlı kolhozunda doğdu. Ortaokulu doğduğu köyde okudu. Magtımghulu Türkmen Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesinde lisans tahsili gördü. Üniversitenin Türkmen Dili ve Edebiyatı bölümüne hoca olarak atandı. Türkmen edebiyatına ait araştırması ile bilim adaylığı tezini savundu. Akademik çalışmalarını Türkmen klâsik edebiyatı üzerine yoğunlaştırdı. Bilim âleminde 18. yüzyıl Türkmen Edebiyatı üzerine çalışan en ünlü edebiyatçı olarak tanındı. İçerisinde, Türkmen klâsik edebiyatının en önemli temsilcisi sayılan Magtımghulunun da yer aldığı 18. yüzyıl *Türkmen Edebiyatı Tarihi* kitabını yazdı. Kitap bilim alanında derin yankı uyandırdı. Üniversitelerde ders kitabı olarak kullanıldı. Kitabın TC Kültür Bakanlığı tarafından Türkiye Türkçesine aktarma teşebbüslerine girildi. Bilgine, edebiyat alanına ait araştırmalarının orijinallikinden ve zengin bir içeriğe sahip olmasından dolayı profesör unvanı verildi. Ünlü edebiyatçı, yurtiçinde ve yurtdışında birçok konferanslara katıldı. 1994 yılında AÜ. DTCF Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde Karacaoğlan üzerine konferans verdi. Genç edebiyatçıları yetiştirmekle de Türkmen edebiyatının zenginleşmesine katkıda bulundu. **Eserleri:** *Gayibi ve Sufizm, Türkmen Edebiyatının Kabir Meseleleri* (Aşgabat 1973), *Magtımghulu'nun Lirikası* (TDU, Aşgabat 1976), *Edebî Tapındılar*, (Aşgabat 1976), XVIII. Asır *Türkmen Edebiyatı Tarihi* (Aşgabat 1988).

• G. SOLTANMURADOV

ATAYEV, Pélvan (1890-1939): Türkmenistan destancı ve folklor yayıcısı. Ata Hoca'nın ailesinde doğdu. Ataları olan Hoca Bahşı, Goç Bahşı, Atanazar Bahşı ve Ata Bahşı Daşhovuz ilinin Tahta ilçesinde yaşadılar. Pélvan Bahşı Göroglı destanını söylemekle tanındı. Babasından bu destandaki "Göroglının Döreyişi", "Göroglının Öylenişi", "Aralış", "Övezi Getiren", "Övez Eylenen", "Arap Danan", "Kırk Münler", "Övez Öykelên", "Kempir", "Harmandéli", "Bezirgen", "Göroglının Ölümü", gibi kısımları ve saz çalmayı, türkü söylemeyi öğrendi. Söylediği destanın on iki kısmını Ata Çapov, "Göroglının ölümü"nü Nepes Hacıyev yazıya geçirdi. "Övez Öykelên" ve "Göroglının ölümü" kısımlarını yalnız Pélvan Bahşı'nın bilmesi ona ün kazandırdı. Destan Ata

Govşudov tarafından yayımlandı. Pélvan Bahşıdan yazıya geçirilen Göroglı Destanı varyantı 1958, 1983, 1993, 1996 (Ankara) basımlarının temelini oluşturdu. P. Atayev, Daşhovuz'da yaşayan Magtımghulu Garlıyev, Öre Şih, Öre Kakcanov gibi bahşılardan ustasıdır.

Kay.: Yaz. Arv. • B. MƏMMƏTNYAZOV

ATAYEV, Rahimcan, bk. **ATAYEV, Ataulı Rahimcan**

ATAYEV, Seyitniyaz (1924 -): Türkmenistan yazarı, mütercim, film senaryocusu. Aşgabat ilinin, Aşgabat ilçesininin Énev (Anau) köyünde doğdu. Doğduğu köyde ortaokulu bitirdikten sonra, Türkmenistan Komünist Partisine bağlı okuldan mezun oldu. İkinci Dünya Savaşına katıldı. Cephedeki askerlerin durumunu, savaş, sulh ve vatanseverlik konularını telif eserlerinde yansıttı. Tolstoy'un, Turgenyev'in eserlerini Rus dilinden Türkmen diline çevirdi. Edebî faaliyetlerine 1950'li yıllarda başladı. Güncel-sosyal-politik makale yazarlığı yaptı. İkinci Dünya Savaşı muharibi olmasından dolayı Gızıl Yıldız, (Gızıl Baydak) Aleksandr Nevskef nişanları ve Vatancılık Uruşu Nişanı'nın ikinci derecesi, Berlin'in Alınanlığı İçin, Varşava'nın Azat Edilenliği İçin maddalyaları ile ödüllendirildi. Edebiyat alanına yaptığı katkılarında dolayı 1982 yılında Magtımghulu adındaki devlet ödülüne lâyık görüldü. **Eserleri/Hikâye:** *Mayagözel* (Aşgabat 1964), *Kasam* (Aşgabat 1966). **Roman:** *Gazaş* (Aşgabat 1981). **Sosyal-Politik:** *Yol* (Aşgabat 1962), *Açış Etme Bağtı* (Aşgabat 1979).

Kay.: TDTEA 2/235-246. • A. MƏMMƏDOV

ATÂYÎ, bk. **ATÂÎ**

ATAYMAN, Ümit (1954 -): Hikâye yazarı. Sivas'ta doğdu. İlk, orta, lise öğrenimini Ankara'da yaptı. Bursa Eğitim Enstitüsü Türkçe Bölümünün 1. sınıfından ayrıldı. Ankara'da Türkiye İş Bankasında çalışmaya başladı. Hikâyelerinin bazıları İş Bankasının kültür, sanat ve iç yayın organı olan *İş Dergisi*'nde yayımlandı. Hikâyelerinde dilenen kız, sigara satan çocuk, hapishanedeki adam, bahtsız hasta kadın gibi güçlük içinde hayatlarını sürdürmeye çalışan insanların acı başlayıp acı biten serüvenleri anlatılır. Gözlemleri kuvvetli, an-

latımı başarılıdır. **Eseri/Hikâye:** *Şark Çıbanı* (1982).

Kay.: TB 1982. • G. DURAL

ATDAYEV, Nuri (20. yy.): Türkmenistan edebiyatçısı, âlim ve yazarı. Marı ilinin Marı ilçesinin Mülk Uçuru köyünde doğdu. 1953'te Sakarcégedeki 1. Ortaokulu bitirdi. Medeniyet kolhozunun muhasebecisi (1950), köy ticaret kurumunun ticaret ambarı başkanı, *Lenin Baydağı* gazetesinin edebî uzmanı (1960) olarak çalıştı. 1955-1960 arasında Türkmen Devlet Üniversitesinin Filoloji Fakültesinde okudu. Türkmenistan Bilimler Akademisinin Magtımghulu Dil ve Edebiyat Enstitüsünde yüksek lisans öğrenimini tamamladı. 1963-1990 yılları arasında bu enstitüde bilim uzmanı olarak çalıştı. Daha sonra doğduğu köyde çiftçilik ile uğraştı. **Eserleri:** *Türkmen Sovyet Halk Şairlerinin Döredicilik Ayratınlığı* (Aşgabat 1975), *Ösen Sosyalizm Dövrünün Türkmen Prozası* (1981), *Vatancılık Urşına Gatnaşıcı Esgerin Obrası* (1979). **Roman:** *Geneş* (1980). **Hikâye:** *Sarpa* (1981).

• A. MƏMMƏDOV

ATEŞ, Ahmed (1911 - 20. 10. 1966): Dilci, edebiyat tarihçi öğretim üyesi. Gaziantep'in Nizip ilçesine bağlı Ağaca köyünde doğdu. Babası Ateşzâde Mehmed Beyin işi dolayısıyla pek çok yer gezdi. İlkokulu Maraş'ta, ortaokulu Konya'da okudu. 1935'te İstanbul Yüksek Öğretmen Okulunu ve İÜ Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi. 1939'da Prof. H. Ritter'in asistanı olarak adı geçen fakültenin Arap-Fars Filolojisi Bölümüne girdi. 1943'te An-Nâbigat ad-Dub-yânî adlı çalışmasıyla doçent, 1953'te profesör oldu. 1956'da *Şarkiyat* mecmuasını çıkardı. Makaleleri *Türkiyat*, *Şerkiyat*, *Türk Dili ve Edebiyatı*, *Türk Dili*, *Belleten*, *Türk Dili Araştırmaları* dergilerinde ve yabancı dergilerde yayımlandı. 1962'de Şarkiyat Enstitüsünü resmen kurdu ve başkanlığını yaptı. *İslâm Ansiklopedisi* yazı kurulunda üye ve sorumlu müdür olarak bulundu. Milletlerarası Şark Tedkikleri Cemiyetinin yönetim kurulu üyesi, Suriye Mecma'u'l-Lugati'l-Arabiyye'nin muhabir üyesi, Türk Dil Kurumu ve Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsünün üyesi oldu. **Eserleri:** *Sindbâd-nâme* (İst. 1948), *Tarcuman al-Balâga* (İst. 1949), *Süleyman Çelebi: Vesiletü'n-Ne-*

cat (Ank. 1954), *Risâla fi Mâhiyat al-İşk* (İst. 1959), *Şehriyar ve Hayder Babaya Selâm* (Ank. 1964), *İstanbul Kütüphanelerindeki Farsça Manzum Eserler Kataloğu* (İstanbul Üniversitesi ve Nuruosmaniye Kütüphaneleri, İst. 1968). **Dil:** *Farsça Dil Bilgisi* (Lise 1, Tahsin Yazıcı ile, İst. 1958), *Farsça Dil Bilgisi* (Lise 2, Tahsin Yazıcı ile, İst. 1961), *Farsça Grameri* (Abdülvahap Tarzi ile, İst. 1962), *Arapça Dil Bilgisi* (Nihad Çetin ile, İst. 1964). **Çeviri:** 3. *Aşkın Mahiyeti Hakkında Risale* (İbni Sina'dan, İst. 1953), *Gönüllerin Rahatı ve Sevinç Alâmeti* (Muhammed Süleyman Ravendî'den, Ank. 1957), *Câmi'ü't-Tevârih* (Reşidüddin'den, 2 c. Ank. 1957, 1960), *Farabî'nin İlimler Sayımı* (Ank. 1964). **Kay.:** N. Çetin, "Ateş, Ahmed", TDVIA 2/55-57; a. g. m. "Ahmed Ateş", Oriens, XXI-XXIII, Leiden 1968-1969, s. 622-630; a. g. m. "Ahmed Ateş, Hayatı ve Eserleri", Şarkiyat Mecmuası, VII (1972), s. 1-24; TDEA 1/221; YS 2. bs. s. 85; Yeni Yayınlar, c. 13, sayı. 1, Ocak 1958, s. 26. • A. ŞİMŞEK-CANPOLAT

ATEŞ, Ahmet Polat (1909 -): Şair. Ankara'nın Ayaş ilçesinde doğdu. İki şiir kitabı vardır. **Eserleri/Şiir:** *Bir Ulus Doğarken* (Memleket şiirleri, Ank. 1937), *Bağcıların Türküsü* (Ank. 1948), *Yavaş Yavaş* (Ank. 1958).

Kay.: ÖBBŞKA 1/123,209, 2/1231. • G. DURAL

ATEŞ, Bünyamin (1950 -): Yazar, gazeteci. Yozgat'ta doğdu. 1970'de Yozgat İmam Hatip Lisensinden, 1974'te İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsünden mezun oldu. Bir süre imam olarak çalıştı (1970). *Yeni Asya* (1976-80), *Tasvir* (1980-81), *Yeni Nesil* (1981-1989) gazetelerinde yazar, muhabir, düzeltmen olarak görev yaptı. Yazıları *Yeni Asya*, *Tasvir*, *Yeni Nesil* gazeteleri ile *Yolbaşı ve Köprü* (1970-1989) dergilerinde yayımlandı. **Eserleri/Araştırma:** *Peygamberler Tarihi* (1977), *İşte CHP* (1977), *TC Başlangıçta Lâik Değildir* (1987). *Siyasi Broşür: İslâmî Hareket ve MSP* (1977), *ANAP Nedir ve Ne Değildir?* (1986), *Referandum Doğru* (1987), *Süvari* (heyet, 1987), *Referandum 88* (heyet 1988). **Kay.:** YS 2. bs. , s. 85-86. • A. CELEPOĞLU

ATEŞ, Hüsnü Fırat (20. yy.): Şair. Şiir kitabında serbest bir söyleyiş ile "sevgi, güven, özgürlük" üzerine şiirler yazdı. **Eserleri/Şiir:** *Kola Zincir Cana Törpü* (1978).

Kay.: Yaz. Arv. • G. DURAL

ATEŞ, Kâzım (20. yy.): Şair ve yazar. 1951'de Beşikdüzü'ndeki ve 1953'te Eskişehir'deki (Hamidiye) öğretmen okullarında çalıştı ve bu dönemlerde şiirler yazdı. **Eserleri/Şiir:** *İki Çocuk Öğrenci-Kumaracı* (Eskişehir 1953). **Manzum Piyes:** *Önce Vatan* (yayıma hazır).

Kay.: ÖBBŞKA 1/601. ♣ G. DURAL

ATEŞ, Kemal (1946 –): Roman yazarı. Kırşehir'in Kaman ilçesine bağlı Savcılı Ebeyit köyünde doğdu. Ankara Atatürk Lisesi (1966) ve AÜ DTCF Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü (1970) bitirdi. İki yıl edebiyat öğretmenliği yaptı. "Türk Romanında Yöre Dili" konulu master tezini hazırladı. Sonra DTCF'ye Türkçe-Kompozisyon okutmanı olarak atandı. Yazılarını *Vatan ve Barış* gazetelerinde, *Varlık*, *Hürriyet Gösteri*, *Türk Dili ve İnsanlık* dergileriyle *Varlık Yıllıkları*'nda yayımladı. 1979'da *Çürük Kapı* kitabıyla Lions Jüri Özel Ödülü'nü, 1979'da *Toprak Kovgunları* romanıyla Mehmet Ali Yalçın Roman Ödülü'nü, 1987'de *Yitik Kuzular* adlı eseriyle Sıtkı Dost Çocuk Edebiyatı Ödülü'nü, 1995'te de *Bir Şarkıyı Dinlerken*'le PEN Orhan Kemal Öykü Başarı Ödülü'nü aldı. *Yitik Kuzu* Ankara Halk Tiyatrosunda sahneye konuldu. Roman ve hikâyelerinde gecekonduların insanlarının yaşayışlarını güçlü bir gözlemlerle işledi. Eserlerinde yalın bir dili ve anlatımı vardır. Sanat Kurumu, Edebiyatçılar Derneği üyesidir. **Eserleri/Hikâye:** *Çürük Kapı* (İst. 1978), *Bir Şarkıyı Dinlerken* (İst. 1995). **Roman:** *Toprak Kovgunları* (İst. 1982), *Geç de Olsa* (Ank. 1989). **Çocuk edebiyatı:** *Yitik Kuzular* (İst. 1989, oyun olarak 1992). **Dil:** *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri* (Ank. 1990), *Güzel Yazma ve Konuşma* (ortak, 1989), *Türk Dili – Ders Kitabı* (1992), *Öğretmediğimiz Türkçe* (1999). **İnceleme:** *Gülten Dayıoğlu'nun Çocuk Romanları- Eğitim, Sanat ve Dil Özellikleri İncelenmesi* (Ank. 1998). **Kay.:** EİS s. 60; Cengiz Temuçin Asiltürk, "Tanrıdan Şarkılar" Cumhuriyet Kitap, 14 Ocak 1999), a. g. y., *Toprak Kovgunları* (Cumhuriyet Kitap dergisi, 1 Mart 2000; Reyhan Türkyılmaz, "Türkçe'nin Tuzla Buz Edilmiş Halinin Resmi", Cumhuriyet Kitap, 20 Ocak 2000; İBYTÖA 3/351-358; TBEA 1/121; TÖS s. 101-110; YS 2. bs. s. 86. ♣ B. ALTUNIŞ-GÜRSOY - İ. İŞİK

ATEŞ, Mehmet (20. yy.): Yaprak destan şairi. **Eserleri/Şiir:** *33'lülerin Kore Destanı* (İzmir 1955), *Gurbet Destanı* (İzmir 1955), *Halk Destanı* (İzmir 1955). ♣ G. DURAL

ATEŞ, Nezihe (20. yy.): Şair ve yazar. Tek kitabında kırılan ümitlerini, direnen bir ruhun acılarını ve Mevlâna sevgisi dile getirdi. **Eserleri/Mensur Şiir:** *Donan Gözyaşları* (Ank. 1966). **Roman:** *Yağmurlar Dindi, Gönderilmeyen Mektuplar* (çıkacak). **Kay.:** ÖBBŞKA 1/354. ♣ G. DURAL

ATEŞ, Osman Hulûstî (1915/7 –): Mutasavvıf şair. Malatya'nın Dârende ilçesinde doğdu. İlkokulu bitirdi. On ikinci batından Somuncu Baba (Şeyh Hamid-i Veli)nin soyundandır. Babası Seyyid Hasan Feyzi Efendinin 1945'te vefatıyla boşalan Şeyh Hamid-i Veli Camii'nin imamlığını ve haptliğini üstlendi. 1961'den beri de Şeyh Hamid-i Veli Camii Derneğinin başkanıdır. Dârende'nin imarında, okulların yapımında emeği geçmiştir. Şiirlerini tamamen eski tarzda yazdı. Lirik bir şairdir. **Eseri/Şiir:** *Divan-ı Hulûstî-i Dârende'vi* (Haz.: Ayhan Yalçın, İst. 1986).

Kay.: Dârende Şairler Antolojisi, s. 14-21. ♣ G. DURAL

ATEŞ, Oya (20. yy.): Çocuk edebiyatı yazarı ve öğretmen. **Eseri:** *Okullar İçin Monologlar* (İst. 1949). **Kay.:** Yaz. Arv. ♣ G. DURAL

ATEŞ, Ömer (1957 –): Şair ve yazar. Ankara'da doğdu. *Doğrultu*, *Kavram*, *Felsefe* dergisi, *Yarm*, *Türkiye Yazıları*, *Varlık ve Yazılı Günler* dergilerinde şiirleri ve eleştiri yazıları yayımlandı. 1976-1990 yılları arasında yazmış olduğu şiirlerini Hançer adlı kitabında toplayıp yayımladı. **Eseri/Şiir:** *Hançer* (1991). **Kay.:** Yaz. Arv. ♣ G. DURAL

ATEŞ, Sami (1950 -10. 6. 1993): Şair ve yazar. Trabzon'un Arsin ilçesine bağlı Işıklı köyünde doğdu. İlkokulu köyünde, orta öğrenimini Trabzon'da tamamladıktan sonra Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisinin Maliye Bölümünü bitirdi. Ankara Üniversitesi İnkilâp Tarihi Enstitüsünde yüksek lisans tahsili yaptı. 1967'deki devlet memuriyetinden sonra üniversitelerde, Köyişleri Bakanlığında, Bakanlık Müşavirliği, APK Uzmanlığı, Bakanlık Danışmanlığı görevlerinde çalıştı. 1967'den itibaren takma adla gazete yazarlığı yaptı. Kısa bir süre TÜBİTAK'ta danışman ve planlama koordinasyonla ilgili genel sekreter yardımcısı ve *Bilim Teknik, Doğa, TÜBİTAK Haber Bültenleri*

yazı işleri müdürlüğü görevlerinde bulundu. 1985-1990'da Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığında Enformasyon Müşavirliği görevi yanında Kemalist Atılım Birliği Genel Başkanı olarak, *Kemalist Atılım Birliği Dergisi*'nin sahipliğini ve başyazarlığını yaptı. Türk inkılabı ve Atatürk ilkeleri ile ilgili sempozyum, seminer ve panel organizasyonlarına öncülük etti. Birçok araştırma ve incelemenin yanında millî ve milletlerarası kongrelerde tebliğler sundu, makaleler yayımladı. Atatürk Orman Çiftliği yapmasına karşı çıkan yazıları dikkat ve duyarlılıkların uyanmasına yol açtı. Türk İnkilâbına dair yayın ve bilimsel hizmetlerinden dolayı Selçuk Üniversitesi tarafından fahri doktor unvanıyla ödüllendirildi. Sarı Basın Kartı sahibiydi. 1993'te geçirdiği bir trafik kazasında öldü. Arsin'in Işıklı köyüne gömüldü. **Eserleri/Şiir:** *Anadolu Çağırırım* (Ank. 1972, Trabzon 1973), *Boğazda Yalnızlık* (Ank. 1982). **Diğerleri:** *Terörden Hürriyete Soljenitzin* (Ank. 1974), *Ata ve Anadolu, Atatürk ve Türk Köyü* (1981), *Ata ve Anadolu Sevgisi* (Ank. 1984), *Atatürk Anadolu'ya Geçince* (Ank. 1983, 1991), *Millî Hakimiyet Prensibinin Tarihi Gelişimi ve Türk İnkilâbındaki Yeri* (Ank. 1991). **Kay.:** GGTŞ 3/195-196; TBU s. 22. ♣ A. ŞİMŞEK-CANPOLAT

ATEŞ, Sezer (11. 8. 1956 –): Yazar. Antakya'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini İstanbul'da yaptı. İÜ Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünü bitirdi. İÜ İktisat Fakültesinde "1928-1938 Dönemi Kadınlara Yönelik Periyodikler" konulu yüksek lisans ve "Türk Romanında Değişen Bir Paradigma: Politik Roman" konulu doktora çalışması yaptı. İlk şiiri "Anılarda Işık", 1978'de *Türkiye Yazıları* dergisinde çıktı. *Milliyet Sanat, Varlık, Gösteri ve Cumhuriyet Kitap* gibi çeşitli dergilerde hikâyeleri, şiirleri ve eleştiri yazıları yayımlandı. Sezer Ateş ve Sezer Ayvaz imzalarını kullandı. 1986'da Abdi İpekçi Film Eleştirisi yarışmasında özendirme ödülünü, 1987'de ise Akademi Kitabevi Yarışmasında başarı ödülünü kazandı. **Eserleri/Hikâye:** *Aynalarda Yaz* (1988), *Yeryüzü Taksimi* (İst. 2000). **Kay.:** S. Karaküçük, "Aşksız Kadın Öyküleri", Cumhuriyet Kitap, sayı: 54, 29 Haziran 2000; TBEA 1/121; YS 2. bs. s. 96-97. ♣ A. CELEPOĞLU

ATEŞ, Sezer, bk. AYVAZ, Sezer

ATEŞ, Toktamış (1944 –): Araştırmacı ve yazar. İstanbul'da doğdu. Avusturya Ortaokulunu (1960), Vefa Lisesini (1963) ve İÜ İktisat Fakültesini bitirdi (1967). Aynı fakültede Siyaset İlmî Kürsüsünde asistan oldu (1967). Kuruluş Dönemi Osmanlı Toplumunda Siyasal İktidarın Yapısı konulu teziyle doktor (1969), Demokrasi Teorisi-Kavram-Tarihsel Süreç-İlkeler adlı teziyle ise doçent (1975) oldu. 1982 yılında Uluslararası İlişkiler Bölümü profesörlüğüne atandı. Yazıları *Türk Dili, Varlık, Para, Ekonomide Diyalog İktisat, Gün, Düşün, Bilim ve Sanat, Toplum ve Bilim* dergileri ile *Cumhuriyet, Milliyet, Hürriyet, Demokrat, Aydınlık, Vatan* gazetelerinde yayımlandı. **Eserleri/Araştırma:** *Siyasi Tarih* (1968), *Demokrasi* (1976), *Türk Devrim Tarihi* (1979), *Kemalizmin Özü* (1980), *Osmanlı Toplumunun Siyasal Yapısı* (1981), *Niçin YÖK Değil* (1983), *Siyasal Tarih* (1983), *Cumhuriyet* (1987), *Yazmıştık* (1988), *Demokrasi* (1994), *Laiklik* (1994), *Ne Oldu Bize* (1994), *Düşünce Parlemantosunu* (1995), *Kelaynak Kuşları* (1995), *Bilmek ve Bilmemek* (1996).

Kay.: ŞYS s. 95-96; TDEŞYS s. 75-76; YS 2. bs. s. 86 ♣ A. CELEPOĞLU

ATEŞ, Türkân (1939 –): Şair. Niksar'da doğdu. Şiirleri *Hisar* ve diğer dergilerde yayımlandı. **Eserleri/Şiir:** *Tedirgin Gerçek* (Ank. 1965), *Bütün Yenülere Alkış Tutulsun* (Ank. 1968), *Türkân Ateş* (Ank. 1968).

Kay.: *Hisar* 8(53-23,56-20); TD 15 (172-177); ÖBBŞKA 1/242,2/1109. ♣ G. DURAL

ATEŞ Ayvaz, Sezer, bk. ATEŞ, Sezer

ATEŞ Böceği (takma ad), bk. GÜNTEKİN, Reşat Nuri

ATEŞ Sin (takma ad), bk. NESİN, Aziz

ATEŞİ-i Meraği (19. yy.): Azerbaycan şairi. Fethali Şah döneminde Merağa şehrinin Şeyhülislâmı ve meşhur şairlerinden biridir. Birçok ilmî eseri ve meşhur şairlerinden biridir. Birçok ilmî eseri ve *Divan*'ı vardır. Şiirlerinin çoğu Türkçedir. **Kay.:** M. A. Terbiyet, *Dânişmendân-ı Azerbaycan*, Bakü 1987; *Hadikatü's-Şuara*. ♣ H. M. SAVALAN – R. GAFFARİ

ATEŞİ-i Şirvani (18. yy.): Azerbaycan şairi. Merağalı Ateş'den önce, Ateş mahlasını kullandı ve bu mahlasla meşhur oldu. M. A. Terbiyet Farsça

iki beytini yayımlamıştır.

Kay.: M. A. Terbiyet, Dânişmendân-ı Azerbaycan, Bakû 1987.
♦ H. M. SAVALAN

ATEŞLİ (takma ad), bk. **TATARAĞASIGİL**, Niyazi

ATEŞLİ, Mustafa Teymur (15. 6. 1923-3. 11. 1976):

Azerbaycan şairi ve mücahid. Kuba'da doğdu. İlk, orta ve lise tahsilini Kuba'da tamamladı. Bakû'da Alman Filolojisinde son sınıfa kadar okudu, fakülteyi bitirmeden askere alındı (1942). II. Dünya Savaşına önceleri Sovyet ordusu saflarında Almanlara karşı, Almanlara esir düştükten sonra da birçok Türk boyunun askeri gibi memleketini esaretten kurtarabilmek amacıyla Alman ordusu saflarında üsteğmen olarak Ruslara karşı savaştı. Savaş bitince Sovyet Rusya'ya iade edilmemek için Almanya'nın çeşitli yerlerinde saklanmak zorunda kaldı. Daha sonra evlerinde saklandığı Alman kızı Anna Eistermier ile evlendi (1948). Almanya'dan Türkiye'ye iltica etmeye karar vererek kendisi gibi yüzlerce mücahitle birlikte 13. 2. 1949'da vapurla İstanbul'a geldi. T. C. vatandaşı olup Ateşli soyadını aldı. Bir süre sonra eşi müslümanlığı kabul edip adını Zeynep olarak değiştirdi. Adapazarı'na yerleştiler. Burada çeşitli işlerde çalıştı. Rusça, Almanca ve İngilizce bildiği için özel dil dersleri verdi, noterlerde yeminli tercümanlık yaptı. 1961'den itibaren gazeteciliğe başladı. Adapazarı'ndaki *Akşam Haberleri* gazetesinde günlük yazıları ve "Halktan Bir Ses" adlı sütunda aktüel mizahî şiirleri yayımlandı. Bir yandan da Ankara'da çıkan Azerbaycan dergisinde millî ruhta şiirleri basıldı. Uzun yıllar *Akşam Haberleri*'nin yazı işleri müdürlüğünü yaptı. Bu görevindeyken Adapazarı'nda kalp krizinden öldü. Üçü erkek, ikisi kız, beş çocuğu oldu. Türkiye'ye yerleştikten sonra II. Dünya Savaşı hatıralarını "Stalingrad Cehenneminde 95 Gün Çarpışan Türk" başlığı altında Hürriyet gazetesinde yayımladı (Ocak-Şubat 1956). Daha ortaokul sıralarındayken şiir söylemeye başlayan şair, vatanının Rus işgalinde her türlü hak ve hürriyetten yoksun yaşamasına tahammül edemiyordu. Özellikle II. Dünya Savaşı yıllarında ve Türkiye'ye geldikten sonra istiklâl özlemini dile getiren şiirleriyle tanındı, millî şair olarak şöhret kazandı. Almanya'dayken bastırıldığı kitapları beğeniyle kar-

şlandı. **Eserleri/Şiir:** *Hicranlı Sesler* (Nürnberg 1947), *Feyletonlar ve Satirik Şe'rler* (Münih 1948). **Derleme:** *Molla Nesireddin* (Münih 1948, Nasreddin Hoca fıkraları).

Kay.: Feyzi Aküzüm, "Millî şair Mustafa Teymur Ateşli", Azerbaycan, Ank. Ocak-Mart 1977, sayı: 221, s. 148-150; Kemal Ateşli, "Millî şair Teymur Mustafayev (Mustafa Teymur Ateşli)", Adapazarı 1997. Şairin oğlu Kemal Ateşli'nin yazıp gönderdiği basılmamış özgeçmiş. ♦ Y. AKPINAR

ATEŞOĞLU, Mehmet (1926 –): Şair ve yazar. Kayseri'de doğdu. İlkokulu Kayseri'de okudu. Orta öğrenimini Cebeci Ortaokulu ile Gazi Lisesinde yaptı. AÜDTCE Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi. 1952'de Afyon Lisesi Edebiyat öğretmenliğine atandı. 1953'te asker oldu. Terhis olduktan sonra Nevşehir Lisesi Edebiyat Öğretmenliğine getirildi. 1960'da kendi isteğiyle Kayseri Lisesine geçti. 1961'de bu lisenin müdürlüğüne atandı. 1962'de Ziya Gökalp'ın bir ibaresi yüzünden gericilikle suçlanıp hapse mahkûm oldu. 1965'te Kayseri milletvekili seçildi. Milletvekilliği verdiği muhtıra, bildiri, demeç, önerge ve kanun teklifleriyle dolu geçen bir dönem oldu. 1969'dan sonra İstanbul Pertevniyal ve Kadıköy İmam-Hatip Lisesinde edebiyat dersi okuttu. İstanbul Atatürk Eğitim Enstitüsü, Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesinde öğretim görevlisi olarak çalıştı. 1983'te emekli olup İstanbul Küçükçekmece'ye yerleşti. Kahramanlık şiirleriyle tanındı. 1951'de Türk Milliyetçiler Derneğinin yayın organı Mefkûre dergisinin yazı işleri müdürlüğünü yaptı. Şiir ve yazıları Orkun, Aras, Türkeli, Gurbet ve Yeni Defne gibi dergilerde yayımlandı. Miting, ihtifal ve sanat toplantılarında gür sesle şiir okuması ile ün kazandı. Arif Nihat Asya onun için "Ateşoğlu, ateş oğlu değil, ateşin ta kendisidir" demiştir. **Eseri:** *Ateşoğlu'nun Mücadele ve Meclis Çalışmaları*, (Ank. 1969), Basıma hazır kitapları: *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi, Sistemleşmesi ve Teşkilatlanması; Türk Kahramanlık Edebiyatı; Millî Edebiyat Cereyanları, Ata Sözlerimizdeki Fikir Âlemi, Türkülerimizdeki Şiir Âlemi; İlâhî, Bedüî, Mizahî ve Hamast Cepheleriyle Türk Ruhunu; Atatürk'ün Milliyetçiliği-Atatürk'ü Atatürk Yapan Kudret.*

Kay.: Ferit Ragıp Tuncor, "Mehmet Ateşoğlu" Yeni Defne, 15/181, Nisan 1997, 3-6. ♦ F. R. TUNCOR

ATEŞOK, Adnan (1928 –): Şair, yazar, ressam. Adana'da doğdu. Kabataş Lisesini ve İstanbul Hukuk

Fakültesini bitirdi. Evli ve biri erkek üç çocuk babasıdır. Çeşitli dergi ve gazetelerde hikâye ve makaleleri çıktı. Aynı zamanda ressam olan yazarın bini aşkın yağlı boya tablosu ve bir resim galerisi vardı. Yurdun çeşitli yerlerinde resim sergileri açtı. Adana'da ikamet etti. **Eserleri/Şiir:** *Çakıt Suyu* (1982). **Hikâye:** *Kiralık Daire; Eli Belinde* (1980'lerde). **Roman:** *Temmuz Rüyası, Hıltan Tarlası; Akdeniz Rüyalari* (1980'lerle).

Kay.: GGÇŞ 2/350-352. ♦ H. DURAN

ATFİ (18. yy.): Divan şairi. Bosna'da doğdu. Adı Ahmed'dir. Belig üç beytini kaydetmiştir. S. N. Ergun, SK Esad Ef. Nu. 3409, Millet K AEME Nu 663'te birçok gazeli ile Dimetoka'da Haşimî Seyyid İsmail Ağaya yazıp gönderdiği bir mektubunun suretini bulmuştur. MK Yz. A 469'da Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî'si vardır. Kay.: NAZZE s. 357; TGDEİS s. 53; TN 2/688(2911); TŞ 2/561-562. ♦ A. SUNGURHAN-EYDURAN

ATICI, Hüsnü (1946 –): Şair. Hallaçoğlu diye tanındı. İlk ve orta öğrenimini Biga'da yaptı. Şiire küçük yaşlarda başladı. Serbest söyleyişle ve mizahî olmasını istediği bir anlatımla yazdığı şiirlerini tanınmış edebiyat dergilerine kabul ettiremedi. Dili pürüzlüdür. **Eserleri/Şiir:** *Şüle* (İst. 1965), *Karapiliç* (çıkacak). Kay.: ÖBBŞKA 2/1096. ♦ G. DURAL

ÂTIF (? – 1730'ds.): Divan şairi. Amasya'da doğdu. Adı Ahmed'dir. İydi mahlâslı ve Amasyalı Bayram Muhlis Efendi'nin büyük oğludur. İydzâde diye tanındı. Bazı kaynaklarda Abdîzâde diye geçmektedir. Babası ve kardeşi Âkif Mustafa da şair idiler. Şehzâde Mehmed'in doğumuna tarih düşürmesiyle 1713'te Amasya'da bir medreseye müderris oldu. Râmiz, babasının yerine müftülük yaptığını yazmıştır. Sultan Mahmud devri ortalarında vefat etti. İyi huylu, marifet sahibi, bilgili, şiir ve inşada yetenekliydi. Şiirlerinden örnekler Sâlim Tezkiresi'ndedir. Kay.: AZ s. 207; MN v. 309; TDEA 1/223; TGDEİS s. 53; TN 1/622-623(2639); TŞ 1/149; TŞ/S s. 454. ♦ M. CUNBUR

ÂTIF (? – 7. 1742): Divan şairi, devlet adamı ve hattat. İstanbul'da doğdu. Adı Tuhfe-i Hattatinde Mustafa Âtîf, Âdâb-ı Zurafâ'da ve Sicill-i Osmanî'de Mehmed Emin olarak geçer ki İmamzâde Atîf Efendi'yle karıştırılmasından ileri gel-

miştir. Baba adı da Mustafa'dır. Mustafa Efendi zengin bir adam olup Sadriâzam Damad Said Paşa tarafından şer'î bir bahane ile şehid edildi. El-Hac Mustafa Âtîf Efendi Arapça ve Farsça şiir yazacak kadar eğitim gördü ve maliye mesleğine girdi. III. Ahmed devrinde önce Başbâkikulu kisedarı, sonra İzzet Ali Paşaya mektupçu, üç kere şikk-ı evvel defterdarı ve 1727/8'de birinci defa defterdar oldu. Onun için Defterdar veya Âtîf-ı Defteri diye tanındı. Azledilip Gelibolu'ya sürüldü. 1737/8'de ikinci defa defterdarlığa atandı. İstifa edip Hacca gitti. Döndükten sonra 1741/2'de üçüncü defa defterdarlığa getirildi. İstanbul'da öldü ve Üsküdar'da Miskinler Tekkesi civarında Şerifkuyusu mezarlığına gömüldü. III. Ahmed devrinin kudretli şairleri arasında sayılan şair, Nâbî'nin etkisi altında yetişti. Fasih'e ve Ali İzzet Paşa'nın gazellerine nazireler yazdı Devrinin sayılı hattatlarından olan Âtîf Efendi'nin hocaları Ağakapılı İsmail Efendi ile oğlu Mustafa Efendi olup özellikle sülûs ve nesih yazıyı onlardan öğrendi. Divanî, rik'a ve siyakatta da başarılıydı. Astronomi ile de uğraştı; onun teklifiyle de devlet hazinesine yararlı olacağı düşünülerek 1740'tan itibaren kamerî yıl yerine şemsî yıl kullanıldı. Bu konuda yazdığı bir lâyihası vardır. Ona büyük ün sağlayan 1741'de Şehzadebaşı'nda Vefa caddesinde 2585 yazma, 287 basma eserle kurduğu, günümüzde de hizmet veren vakıf Âtîf Efendi Kütüphanesidir. Kütüphaneyi torunları Ömer Hüsameddin ve Ömer Vahid Efendiler yönetip başlılarıyla geliştirdiler, torununun kızı Emetullah Hanım da hattattı. **Eseri/Şiir:** *Divan*, yazmalarının bir kaçı, Atîf Ef. K 2087/1, 2088, İÜK Ty. 197, Ty. 2857, Ty. 2887/4, Ty. 1713/4, SK. Hafid Ef. 353, Hamidiye 1106, Hacı Mahmud Ef. 3835, TSMK Revan 760'dadır. Dil: Bursalı Tahir Bey Miyârü'l-Kelâm adlı bir galatat risalesinin bu zata ait olabileceğinden bahsetmiştir.

Kay.: AZ s. 208-210; BS s. 52; İKTYDK 3/722-729; KA 4/3047; MN s. 308; MŞA s. 252-254; OM 2/314; SO 3/285; TDEA 1/223; TGDEİS s. 54; TH s. 543; THE s. 268; TN 2/620 (2631); TSMK TYK 2/191; TŞ 1/149-150. ♦ M. CUNBUR

ÂTIF (1713-1743/4): Divan şairi ve hattat. İstanbul'da doğdu. Adı Mehmed Emin'dir. Kepekçiler Camii imamı Hacı Mehmed Efendi'nin oğlu olup İmamzâde diye tanındı. Medrese eğitimi gördü. Anadolu'da kadılık yaptı. Edirnekapısı dışında medfundur. "Bekâyı biñ yüz elli sâlinde olup sâ'ir / İnân-ı

rûhî Âtîfdır Emînâ savb-ı ukbâya” ölümüne tarihtir. Şiir ve nesirde hünerli bir kişiydi. *Divan*'ının müsveddesinden Tuhfe-i Hattatin' de bahsedilmektedir.

Kay.: AZ s. 207; KA 4/3047; MN s. 308; SO 4/230; TDEA 1/223; TGDEİS s. 53; TH s. 446; THE s. 269; TN 1/621 (2632); TŞ 1/150-151. ♣ M. CUNBUR

ÂTIF (1794-1846/7): Divan şairi. İstanbul'da doğdu. Adı Âtîf Ahmed Bey'dir. Mehmed Emin Efendi'nin oğludur. Çavuşzâde diye tanındı. Serhalifelik yaptı. Sadaret-i uzmâ mektupçuluğunda, tezkirecilik görevinde, Meclis-i Vâlâ-yi Ahkâm-ı Adliye baş kâtipliğinde, Tersane-i Âmire müsteşarlığında ve Kütahya defterdarlığında bulundu. Bir yıl sonra Anadolu defterdarlığına üç yıl sonra da Masârifât-ı Askeriye Nazırlığına atandı. İstanbul'da öldü. Eyüp'te Bostan İskelesinde metfundur. Şiirlerinden örnekler Fatin Tezkiresi'ndedir. Kay.: KA 4/3047; MŞA s. 317; SO 3/286; TDEA 1/223; TGDEİS s. 53-54; THE 270; TN 1/(2619); TŞ 1/149. ♣ M. CUNBUR

ÂTIF (1851-1898): Şair, hukukçu. Aydın'ın Nazilli ilçesine bağlı Kuyucak köyünde doğdu. Kuyucaklızâde diye tanındı. Adı Mehmed Âtîf'tir. Babası Abdurrahman Nafiz bir süre Mısır'da okuduğu için Mısır Mollası diye anıldı. Mehmed Âtîf da bir süre Mısır'da okudu. Mısır ulemasının metoduyla bir süre İstanbul'da ders verdi. Vakıflar idaresinde görev yaptı. Evkaf Nezareti İdare Meclisi Başkanı oldu. İstanbul'da öldü. Süleymaniye haziresinde metfundur. K. Özkaynak doğum ve ölüm tarihlerini 1864-1910 yılları olarak vermiştir. Aruz veznine hâkim bir şairdi. Uyanık ve Batı kültürüne inanmış bir insandı. Yenilik fikirleriyle çevresini aydınlattı. **Eseri:** *Arazi Kanunu Şerhi* (Şerh-i Kanunnâme-i Arazi adıyla İst. 1958, 1893, 1858, 1893).

Kay.: OM 1/388; TN 2/622 (2636); K. Özkaynak, Aydın Şairleri ve Müellifleri, Aydın 1944, s. 25-26. ♣ N. ÜNVER

ÂTIF (19. yy. sonu - 20. yy. başı): Roman ve tiyatro yazarı. **Eserleri/Roman:** *Muhayyel Ada* (İst. 1928). **Hikâye:** *Felâketidedgân* (İst. t. y.). **Oyun:** *Letafet-i Aşk* (5 perde, İst. t. y.)

Kay.: TBTK 1/684-685. ♣ Yaz. Krl.

ÂTIF Mehmed (? - 1910): Tarihçi, eğitimci. Girit Adasının Hanya şehrinde doğdu. Siyasî, idarî bazı

görevlerde bulundu. Patinaki diye tanındı. Memleketinde öldü. Arapça, Rumca, Fransızca bildirdi. Hanya'da yayımlanan *İntibah* gazetesinde “Üssü'l-Esas Hükümü'l-Hükûme” adlı bir eseri tefrika edildi. **Eseri/Tarih:** *Hulâsatu't- Tevârih* (2 c. Hanya). Kay.: OM (1972), 3/29. ♣ Yaz. Krl.

ÂTIF Zühdü (? - 1927ds.): Şair. Samsunlu. **Eseri:** *Şarkın Bahçelerinde* (Samsun 1927) Kay.: TBTK 1/689. ♣ Yaz. Krl.

ÂTIF, bk. M. ÂTIF (1902-1946)

ÂTIFÎ (19. yy.): Halk şairi. Çorum'da yaşadı. S. N. Ergun Millet K AEME 621 numaralı mecmuada bir gazelini bulup yayımladı. Bu şiirinden, oldukça iyi bir eğitim gördüğü anlaşılmaktadır. Kay.: TŞ 1/152; Abdullah Ercan, 14. Yüzyıldan Günümüze Çorumlu Şairler, İst. 1991, s. 161. ♣ A. YÜCEL

ÂTİKİ (16. yy.): Azerbaycan divan şairi. Şemahılı'dır. Derviş yaradılışlı biriydi. Dünya nimetlerini bir kenara bırakıp rind-meşreb bir hayatı tercih etti. Atıkî Çelebinin Farsça ve Türkçe şiirleri vardır.

Kay.: GŞ s. 254; Sadıkî, Mecmuatü'l-Havas; TGDEİS s. 54; TN 1/648 (2759); TŞ 2/562 ♣ N. ÜNVER

ATILCAN, İhsan Coşkun (1917 -): Şair, araştırmacı yazar. Erzurum'da doğdu. Erzurum Lisesini ve Öğretmen Okulunu bitirdi. Erzurum'da kütüphane memurluğu yaptı. Resim ve müzik öğretmeni olarak çalıştı. 1974'te emekli oldu. Memuriyet hayatı boyunca, çeşitli kültürel faaliyetlerde bulundu. Konserler ve resim sergileri düzenlendi. Birçok ödüller kazandı. Çeşitli dergi ve gazetelerde yazılar yazdı. Hâlen Ankara'da yaşamaktadır. **Eserleri/Araştırma-Derleme:** *Erzurum Üstüne Şiirler ve Seçme Yazılar*, *Erzurum Ağzı Halk Deyimleri ve Folklor Sözlüğü*, *Erzurum Barları ve Yöresel Giysileri*, *Erzurum Fıkraları*, *Erzurumlu Ses ve Saz Sanatçıları*.

Kay.: Hasan Ali Kasır, Erzurum Şiirleri Antolojisi, Erzurum 1997, s. 334. ♣ B. ALTUNIŞ-GÜRSOY

ATILGAN, Enver (1931-): Şair ve yazar. Diyarbakır'ın ilçesi Ergani'de doğdu. 1949'da Dicle Köy Enstitüsünü bitirdi. Önce Ergani'nin bazı köylerinde, 1959'da askerlik dönüşünde ise Ergani Merkez İnkılâp İlkokulunda öğretmenlik yaptı (1949-

1957). Köy enstitülülere “Uzak köyler aydını” diye niteledi. 1965'te TÖS kurucuları arasında yer aldı. 1969'da TÖS Yönetim Kuruluna girdi. Marmara Bölge Temsilcisi oldu. DİSK'te eğitim uzmanlığı görevlerinde bulundu. 1970'te İstanbul'a tayin edildi; aynı yıl eğitim ve öğretim araştırmaları için TÖS tarafından üç arkadaşıyla Macaristan Öğretmenler Birliğinin daveti üzerine, Macaristan'a gönderildi. İzlenimlerini 29. 1. 1971'den itibaren *Akşam* gazetesinde yayımladı (1971). 1976'da İstanbul İli Bakırköy İlçesi Yavuzlar İlkokulu Öğretmeni iken emekli oldu. Şiirleri *Cumhuriyet* gazetesinde, *İmce*, *İlgaz*, *Yelken*, *Politika*, *Çağdaş Eğitim*, *Kıyı* vb. dergilerde yayımlandı. Şiirlerinde toplumdaki adaletsizlikten yakınan şair, bazen serbest söyleyişle, bazen de dörtlülüklerle ve temiz bir Türkçeyle şiirler yazdı. **Eserleri/Şiir:** *Nuh'un Adamı* (Ank. 1963), *Eko Can* (1969), *Yaşam Demişiz Adına* (1991). **Araştırma:** *Ergani* (1967 Yaşar Hekimoğlu ile birlikte), *Atatürk* (çıkacak). Kay.: DFSA 3/365-366; Diyarbakır İl Yıllığı, 1986, s. 286; ÖBBŞKA 1/390, 2/878. ♣ G. DURAL

ATILGAN, Fahrettin (1935 -): Yazar. Kırıkkale'nin ilçelerinden Keskin'e bağlı Olunlu köyünde doğdu. Anadolu köylüsünün yaşadığı karışık toprak davalarıyla ilgili bir eseri vardır. **Eseri/Deneme:** *Devletin Gölgesinde* (1989). ♣ G. DURAL

ATILGAN, Halil (1.1.1946 -): Halk bilim araştırmacısı, yazar. Adana'nın ilçesi Karaisalı'ya bağlı İncirgediği köyünde doğdu. Adana Düziçi İlköğretmen Okulunu (1965), İzmir Buca Eğitim Enstitüsünü (1977), Eskişehir AÜ Açık Öğretim Fakültesini (1994) bitirdi. 1965-1975 arasında Kastamonu, Diyarbakır ve Adana'da ilkokul ve müzik öğretmenliği yaptı. Adana'da, İstanbul'un Kadıköy, Eminönü, Zeytinburnu ilçelerinde ve İçel'de Halk Eğitim Merkezi müdür yardımcısı, koro şefi, Çukurova Üniversitesi Güzel Sanatlar Bölümü Müzik uzmanı ve Kültür Sanat Merkezi müdürü olarak çalıştı. 1990 yılından itibaren de Kültür Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğüne bağlı olarak Şanlıurfa Devlet Türk Halk Müziği Koro şefliği görevlerinde bulundu. Hâlen Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğünde görevlidir. “Bozlaş nedir?” adlı ilk yazısı 1987'de *Sivas Folkloru* dergi-

sinde çıktı. *Anadolu Folkloru*, *İçel Kültürü*, *Türk Folkloru*, *Güneyde Kültür*, *Lider*, *Ozan*, *Erciyes*, *Sivas Folkloru*, *Güney Su*, *Anayurttan Ata Yurda*, *Türk Dünyası*, *Karaisalı*, *Folklor ve Edebiyat*, *Size*, *Çağrı*, *İş Bankası Kültür Sanat* adlı dergilerde yazıları yayımlandı. İlmî toplantılara katılıp bildiriler sundu. 1987'de Türk Folklor Araştırmaları Kurumunun İhsan Hınçer Türk Folkloruna Hizmet Ödülünü, 1994'te Anadolu Folklor Vakfının Türk Kültürüne Hizmet Ödülünü, Ozan dergisinin (Adana) Türk Kültürüne Hizmet Ödülünü, 1995'te *İçel Kültürü* dergisinin Türk Kültürüne Hizmet Ödülünü, ayrıca çeşitli müzik ödüllerini kazandı. Bazı ürünlerinde H. Tufan Mahmutoğlu imzasını kullandı. Türk Folklor Araştırmaları Kurumu, İLESAM, MESAM, Türkiye Yazarlar Birliği üyesidir. **Eserleri:** *Burası Mersin* (Mersin 1983), *Âşık Ferrahî Hayatı Şiirleri Türkülere* (Adana 1987), *İskenderun* (Adana 1988), *Âşık Derli Kâzım* (3 c. Adana 1990-1998), *Kısalı Aşıklar* (Şanlıurfa 1992). *Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma: Neden Arabesk* (Antakya 1993), *Ceyhanlı Âşık Ferrahi* (Ank. 1998), *Çukurova Türkülere* (Adana 1998), *Malatya Musiki Folkloru* (Ank. 1999), *İki taşın İbareti / Abdolvahap Kocaman / Hayatı Sanatı Şiirleri* (Adana 1999). *Ayrıca Geçmişten Günümüze Çukurova Türkülere 'ni 5 kasette topladı.* Kay.: TBEA 1/121; YS 2. bs. s. 86-87. ♣ İ. İŞİK

ATILGAN, İhsan Coşkun (1917 -): Eğitimci, gazeteci yazar ve şair. Erzurum'da doğdu. İlkokulu, ortaokulu ve liseyi Erzurum'da okudu. Ayrıca Öğretmen Okulunu da dışarıdan bitirdi (1944). 1943 yılında Erzurum Lisesinde Kütüphane memuru oldu. 1959 yılına kadar bu görevde kaldı. Resim ve müzik öğretmenliği yaptı. 1959-1962 yılları arasında Ankara Kurtuluş Lisesinde çalıştı. Daha sonra *Ankara Telgraf* gazetesinde çalıştı. İller Bankası Genel Müdürlüğüne geçti. İller Bankasının kütüphanesini kurdu ve bu bankadan kütüphane müdür yardımcısı olarak 1974'de emekli oldu. Çeşitli gazetelerde makaleleri, şiirleri ve resimleri yayımlandı. **Eserleri:** *Erzurum Üstüne Şiirler ve Seçme Yazılar* (1969), *Erzurum Ağzı Halk Deyimleri ve Folklor Sözlüğü* (1977), *Davul Zurna Peşinde* (1955), *Erzurum'dan Bir Güldeste* (1960), *Erzurum Barları ve Yöresel Giysiler* (1991), *Erzurum'dan Bir Demet Folklor* (baskıya hazır, iki perdelik senaryo),

Çizgilerle Erzurum (basılacak), *Son Gece* (skeç, basılacak).

Kay.: Millî Eğitim Demeği 1993, s. 38-41; Halûk Harun Duman, Erzurum Basın Yayın Tarihi, 1867-1997, İst. 2000, s. 238. ♣ G. OKUTAN

ATILGAN, Mustafa, (takma ad), bk. **BAYAR Zühtü**

ATILGAN, Necdet, bk. **ATILGAN, Şefik Necdet**

ATILGAN, Ramazan (20. yy.): Hikâye ve oyun yazarı, öğretmen. **Eserleri:** *Süvarilerimiz Şu Yoldan Gelecek* (1974), *Allah'a İnanıyorum* (1974), *Hikâye* (1974), *Çan Oyunu* (1974). **Oyun:** *Höyük* (1974).

♣ G. DURAL

ATILGAN, Yusuf (27. 6. 1921-9. 10. 1989): Hikâye ve roman yazarı. Manisa'da doğdu. Roman okumaktan ve anlatmaktan zevk alan Avniye Hanım ile bilgili, kültürlü ve çevresinden saygı gören Kol Memuru Hamdi Beyin oğludur. İlkokulun ilk üç sınıfını Hacırâhmanlı İlkokulunda, son iki sınıfını Manisa Necati Bey İlkokulunda, ortaokulu ise Manisa Ortaokulunda okudu. 1939 yılında Balıkesir Lisesini bitirdi. Lise yıllarında kitap okuma ve film seyretme merakı geliştirdi. Liseyi bitirdikten sonra İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne girdi. Babası para göndere-meyince Askeriye'ye müracaat etti ve kabul edildi. 1944'te mezun olduktan sonra Akşehir'de Maltepe Askerî Lisesi'nde kısa bir süre öğretmenlik yaptı. 1949 yılında Sabahat Hanım ile evlendi. Hayatına köyde devam etmesine rağmen okuma, yazma ve film seyretme merakı hiç kaybolmadı. 1955 yılında *Tercüman* gazetesinin açtığı hikâye yarışmasında "Evdeki" isimli hikâyesi ile birinciliği kazandı. 1958 yılında *Aylak Adam* isimli romanı Yunus Nâdi Roman Yarışmasında ikinci oldu. 1961-1970 arasında bir suskunluk dönemi yaşadı. 1973 yılında *Anayurt Otel* isimli ikinci romanı yayımlandı. 1974'te ikinci defa evlendi. Sonra Hacırâhmanlı köyünden ayrılarak İstanbul'a yerleşti. Çeşitli gazete ve yayın evlerinde çalıştı. Geçirdiği bir kalp krizi sonucu vefat etti. Bazı yazılarında Nevzat Çorum, Yusuf Ziya Atılğan ve Ziya Atılğan imzalarını kullandı. Eserlerinde büyük şehir ve kasaba insanının psikolojik rahat-

sızlıklarını dile getirdi. **Eserleri/Roman:** *Aylak Adam* (1959,1985), *Anayurt Otel* (1973,1990).

Hikâye: *Bodur Minareden Öte* (1960), *Eylemci* (1993). **Oyun:** *Çıkış Gecesi* (Gaziantep'in Fransız işgalinden kurtulması üzerine yazılmış üç perde-lik manzum piyes, 1947). **Çeviri masal:** *Ekmek Elden Süt Memeden* (Ken Baynes'ten 1981). **Çeviri: Toplumda Sanat** (K. Baynes'ten, İst. 1981).

Kay.: CDTE s. 336-337; EİS 8. bs. s. 48; İBYTÖA 2/45-49; Fethi Naci, Kırk Yılda Kırk Roman, 1994, s. 205; ÖBBŞKA 1/272; TBEA 1/121-124; TDEA 1/224; TDÜA s. 496; TEA/AO s. 156; Berna Moran, Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2 Sabahattin Ali'den Yusuf Atılğan'a, 1990, s. 219-237; Yusuf Atılğan'a Armağan (haz. T. Yüksel, E. Canberk, A. Hatipoğlu v. d., İst. 1992); YS 2. bs. s. 87. ♣ A. CELEPOĞLU

ATILGAN, Yusuf Ziya, bk. **ATILGAN, Yusuf**

ATIMANULI Böltirik (1850-1927): Kazakistan halk şairi, atışmacı. Meşhur aytısker (atışmacı) ve jırav Kulmambet Kulnayan Akın'ın öğrencisidir. Çok genç yaşta dombıra çalıp şiir okumaya başladı. Kazak bozkırlarını bölge bölge dolaşarak sanatını icra etti, aytıslara katıldı. Şairden bize Mayköt Akın ile aytısı (Aytıs Antolojisi, 1965) ve Cambıl Cabayev ile aralarında geçen deyişmesi kısmen ulaştı. Bunun dışında "Karganı Kayır-ganmen Bürkit Bolmas", "Uşkanmen Köterilip", "Erkimnen Düniye Öter", "Eki Jaman Birikse", "Kunıñızdı Batır Böşen Biylep Ketken" vb. şiirleri de halk arasından derlenerek antolojilere alındı. Şiirlerinde halkı iyilik, barış ve birliğe çağırdı; manevî değerleri işledi ve onların önemini belirtti, kendi dönemindeki yöneticilerin adaletsizliklerinden bahsetti. Aile ve kadının değerini, önemini dile getirdi. 1916'da Kazakistan'da cereyan eden Millî Özgürlük Hareketleri (Ult-Azattık Köterilisi) ile ilgili olarak yazdığı bir destanın bir bölümü olan 150 satırlık tolgavı 1936'da yayımlandı. Bu tolgavı vak'ayı sunma ve tasvir tekniklerinin başarılı olmasıyla dikkati çekmektedir. **Eserleri/Şiir** (Antolojilerde): *XIX. Gasırdığı Kazak Poeziyası* (Almatı 1965), *Aytıs* (Almatı 1965), *C. Cabayev, Eki Tomdik Şıgarmalar Ciynagı* (Almatı 1982).

Kay.: XX. Gasırdığı Bas Kezindegi Kazak Edebiyeti, Almatı 1994, s. 9-14. ♣ D. DÜYSEBAYEVA

ATILHAN, Cevat Rifat (1892 - 4.2.1967): Asker, yazar. Dedesi Bosna-Hersek beylerinden Hurşit

Paşa, babası ise mutasarrıf Hasan Rifat Beydir. Kuleli Askerî Lisesini ve Harbiye Mektebini bitirdikten sonra katıldığı Balkan Savaşı'nda yaralanarak esir düştü (1912). I. Dünya Savaşı'nda ve Millî Mücadele'de savaştı; gösterdiği başarılarından dolayı kendisine on dokuz madalya verildi. General rütbesiyle emekli olup ordudan ayrıldı ve basın hayatına girdi. Bugün, *Sebilü'r-reşad* ve benzeri dergilerde, gazetelerde binlerce makalesi yayımlandı. Millî Mücadele, Türk ve dünya politikası, masonluk, yahudilik, siyonizm üzerine yapmış olduğu araştırmalar sonucunda basılı yetmiş altı kitabı olmuştur. **Eserleri/Araştırma:** *Sina Cephesinde Yahudi Casusları* (İzmir 1933), *Suzi Liberman* (İst. 1935), *İğneli Fıçı* (İst. 1937), *Musa Dağı* (İst. 1937), *Filistin Cephesinde Yahudi Casusları* (2. bs, İst. 1947), *İslâmı Saran Tehlike ve Siyonizm* (İst. 1950), *Kendi Vesikalarna Göre Masonluk Nedir* (İst. 1954, 1962, 1964), *Farmasonluğun Yırtılan Maskesi* (İst. 1956), *İlmin Işığında ve Tarihin Önünde 31 Mart Faciası* (İst. t. y.), *İslâm ve Beni İsrail* (İst. 1957), *İğneli Fıçı* (İst. 1958), *Türk İşte Düşmanın* (İst. 1959), *Farmasonluk. İnsanlığın Kanseri* (İst. 1960), *Tarih Boyunca İslâm Hakimiyeti ve Uğradığı Suikastlar* (İst. 1960), *Küfrün Karşısında Müslümanlık* (İst. 1961), *Meşhur Yahudi Casusu Suzi Liberman'ın Hatıra Defteri* (İst. 1961), *Türkoğlu Düşmanını Tanı* (İst. 1951, 1966), *Yahudi Dünyayı Nasıl İstila Ediyor* (İst. 1962), *Farmasonlar İslâmîyeti ve Türklüğü Yıkma İçin Nasıl Çalışırlar* (İst. 1963), *Medeniyetin Batışı* (İst. 1963), *Gizli Devlet ve Programı* (İst. 1964), *Yeryüzünün Hakikî Canileri İsrail* (İst. 1965), *Yemen ve Makedonya* (İst. 1966). **Diğer Eserleri:** *Anadolu'nun Çilesi, Antiseptisizm Nedir? Askerî Din Dersleri, Balkan Harbini Niçin Kaybettik, Balkanların Kalkınma Âmilleri, Bizde Meşrutiyet, Bulgarların Muvaffakîyetleri ve Sebepleri, Dönmelik Nedir: Dünya Müslümanları Birliği ve Siyonizm, Dünya İhtilâlcileri ve İsrail, Dünya İstilâcıları, Edirne Muhasarasında Son Gün, Esaret Hatıraları, Filistin Hezimet ve Sebepleri, Görünmeyen Teşkilât, İkinci Amavut Harekâtı, Kahramanlık ve Düşmanlarımız, Kuveyi İnzibatıyeciler ve Biz, Küçük Hatıralar, Mehmetçiğin Tarih Boyunca Oynadığı Rol, Mücadelede Devam ve Türk Milliyetçiliği, Oniki Haftalık Tâlim Programı, Orduda Manevîyat, Orduda Mason Zabıtlar, Orduda Siyaset, Orta Avrupa ve Orta Anadolu'da Seyahat, Osmanlıların Tevessü Programı, Siyon Hü-*

kemasımın Protokolları, Tanzimat ve Neticesi, Yemen ve Makedonya, Masonluk, Siyonizm ve Protokolları, Bütün Açıklığı ile İnönü Savaşları ve Hakikî Kahramanlar, Menemen Hadisesinin İçyüzü, Sarıklı Kahramanlar.

Kay.: YS, 2. bs. , s. 87-88. ♣ A. CELEPOĞLU

ATİK, Necmi (20. yy.): Yaprak destan şairi. Sivaslıdır. **Eseri/Şiir:** *Asker Destanı* (Sivas 1965). Kay.: TB 1965. ♣ Yaz.Krl.

ATİLLÂ, A. Z. (20. yy.): Şair. Bir şiir kitabına rastlandı. **Eserleri/Şiir:** *Leylaklar Açarken* (Ank. 1936).

Kay.: ÖBBŞKA 2/760. ♣ Yaz. Krl.

ATİLLA, Mehmet (25.1.1959 -): Şair, deneme ve çocuk edebiyatı yazarı. Bodrum'da doğdu. İlk ve ortaokulu Bodrum'da okudu. 1975'te İzmir Mithatpaşa Endüstri Meslek Lisesinden, 1979'da Ankara Yüksek Teknik Öğretmen Okulundan mezun oldu. On yıl Samsun'da, bir yıl Yozgat Akdağmadeni'de öğretmenlik yaptı. 1990'dan beri mezun olduğu lisede öğretmen olarak çalışmaktadır. İlk şiiri "Her Nefes Akıldadır" 1 Haziran 1984 günlü *Milliyet Sanat* dergisinde çıktı. Yazıları *Aydıncı, Dize, Düzlem ve Kıyı* dergileriyle *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlanmaktadır. *Kıyı* dergisi Ahmet Selim Teymur Köşe Yazısı Yarışması ikincilik, *Tariş Edebiyat Ödülleri Öykü* ikincilik, *Mevlut Kaplan Çocuk Öyküleri* birincilik, *PEN Edip Cansever Şiir Özel, Arkadaş Z. Özger Şiir Yarışması Jüri Özel* ödülleri aldı. **Eserleri/Çocuk Hikâyesi:** *İngiltere'den Gelen Konuk* (İst. 1997), *Benim Adım Zeybek* (Ank. 1997), *Defterim Işık Saçıyor* (Ank. 1997), *Bir Bayram Günü* (İzmir 1998). **Çeviri:** *Şehir Gerillası El Kitabı* (C. Marighella'dan, İst. 1977), *Uruguay Devrimci Harekâtı* (Tupamarol'dan, İst. 1978), *Teori ve Pratik* (Mao Tse-tung'dan, İst. 1979).

Kay.: TBEA 1/125 ♣ G. OKUTAN

ATİLLA, Osman, bk. **ATTILA, Osman**

ATILOĞLU, Mustafa İzzet (20. yy.): Şair. Şiir kitabında, Kıbrıs'ın Türk vatani olması üzerine duygularını dile getirdi. **Eseri/Şiir:** *Bacadan Tüten Duman* (1952).

Kay.: TB 1952. ♣ Yaz. Krl.

ATIS, İbrahim Hakkı, bk. **KONYALI, İbrahim Hakkı**

ATKAY, Kadri (20. yy.): Şair. **Eserleri/Şiir: Kuru Pınardan Damlalar** (İst. 1969).
Kay.: ÖBBŞKA 2/744. ♣ Yaz. Krl.

ATLANSOY, Hüseyin (1962 –): Şair. Eskişehir'in Mihalıççık ilçesinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Eskişehir'de tamamladı. Yüksek öğrenimine Boğaziçi Üniversitesi Temel Bilimler Fakültesinde başladı, daha sonra buradan ayrılarak İÜ Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümüne girdi ve buradan mezun oldu. 1982'den itibaren şiirleri *Yedi İklim*, *İkinci Yazıları*, *Şiir Atı*, *Albatros*, *Dergâh ve Bürde* dergilerinde yayımlandı. 1990 yılında *Şehir Konuşmaları* adlı eseriyle Türkiye Yazarlar Birliği tarafından yılın şairi seçildi. **Eserleri/Şiir: İntihar İlacı** (İst. 1985), *Balkan Çıkamazında Efendilik Tarihi* (İst. 1987), *Şehir Konuşmaları* (İst. 1990), *Kaçak Yolcu* (İst. 1998), *İlk Sözler* (İst. 1998). **Antoloji: Güldeste** (genç şairler, Ş. Abak'la, İst. 1990).
Kay.: TBEA 1/125; YS, 2. bs., s. 88. ♣ A. CELEPOĞLU

ATLANSOY, Kadir (1955 –): Yazar, öğretim üyesi. Eskişehir'de doğdu. Atatürk Üniveraitesi Edebiyat Fakültesini bitirdi (1979). Uludağ Üniversitesi SBE'nde yüksek lisansını (1987) ve doktora-sını yaptı (1993). Hâlen Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesinde öğretim üyesi olarak bulunmaktadır. **Eserleri: Osman Gazi ve Dönemi** (Sezai Sevim'le birlikte, 1996), *Bursa Dergâhları* (Mehmed Şemsî'nin Yâdigâr-ı Şemsî adlı eseri, Mustafa Kara ile birlikte, 1997), *Bursa Şairleri – Bursa Vefeyatnamelerindeki Şairlerin Biyografileri* (Bursa 1998).
Kay.: Yaz. Arv. ♣ M. CUNBUR

ATLAS, Hâdi (1875 – 1940?): Kazan sahası tarih yazarı. Çeki/Simbir'de doğdu. Medrese eğitimi gördü. Rusya'da meşrutiyetin ilânından sonra Duma'ya girdi. Rusya Müslümanları kongrelerinde faal rol oynadı. Milliyetçi Müslümanlara karşı başlatılan takibatta tutuklandı. Hayatı hapishanelerde ve toplama kamplarında geçti. Nerede öldüğü bilinemedi. Orenburg'ta yayımlanan *Şura* dergisinde makaleleri çıktı. **Eserleri: Sibir Tarihi** (1912), *Süyüm Bike* (1912), *Kırım Hanlığı* (1913).
Kay.: TDEA 1/225 ♣ A. ŞİMŞEK

ATLASOV, Semön Vladimiroviç (20. yy.): Yakut sahası tarih yazarı. **Eseri: İstoriya Razvitiya Skotovodstva i Konevodstva v Yakutii /1917-1928 gg.** (Yakutsk 1992).
Kay.: Yaz. Adv. ♣ Yaz. Krl.

ATLI (takma ad), bk. **ATSIZ, Hüseyin Nihal**

ATLI (takma ad), bk. **AYKUT, Mahmut Atilâ**

ATLIHAN, İbrahim (1936 –): Şair. Burdur'un Yeşilova ilçesinde doğdu. Öğretmen olması muhtemeldir. Serbest vezinle duygusal şiirler yazdı. **Eserleri/Şiir: Ağrılı Üçgen** (Ahmet Köklügiller ve Mustafa Uz ile birlikte, Balıkesir 1960), *Umut Çıkmazı* (Adana 1966), *Kompozisyon Kitabı*, (Adana 1975).
Kay.: GGÇŞ 2/875; ÖBBŞKA 1/20, 2/1157. ♣ M. CUNBUR

ATMACA (Takma ad), bk. **ALPMAN, Hafı Kadri**

ATMACA, Erol (1943 –): Şair. Amasya'da doğdu. **Eseri/Şiir: Dörtüyz Dokuz** (İzmir 1969).
Kay.: TB 1969. ♣ Yaz. Krl.

ATMACA, Cevdet (23.2.1927 –): Şair. Silistre'de doğdu. İlk ve ortaokulu Balıkesir'de, liseyi Adana Öğretmen Okulunda okudu. Yüksek öğrenimini Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş Bölümünde bitirdi. Boğazlıyan Ortaokulu, Yozgat Lisesi, Balıkesir Eğitim Enstitüsü ve Balıkesir Öğretmen Okulunda öğretmenlik yaptı. Şiirleri *Yaratus*, *Ülkü*, *Kaynak*, *Varlık*, *Dost*, *İstanbul*, *Salkım*, *Türk Dili* dergilerinde yayımlandı. Şiirlerinde ferdi temalara ağırlık vermiştir. **Eserleri/Şiir: Umut veya Ahval Üzere** (Mevlut Koca ile birlikte, Ank. 1950), *Güzel Acı* (İst. 1967).
Kay.: EİS 8. bs. s. 49; M. Körükçü, "Güzel Acı – Üçotuz Para", *Hisar*, sayı: 63, Mart 1969; ÖBBŞKA 1/520, 2/1160; RTES s. 76; TBEA 1/125; TDEA 1/225; TDEŞYS s. 76; YS, 2. bs., s. 88. ♣ A. CELEPOĞLU

ATMACA, İdris (1954 –): Şair. Niğde'de doğdu. İlk ve orta öğrenimini ailesiyle birlikte göç ettiği İstanbul'da tamamladı. İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Siyasal Bilgiler Bölümünü bitirdi. İlk şiiri 1973'te Eflatun dergisinde çıktı. Daha sonra yazdıkları *Varlık*, *Türk Dili*, *Yazıt*, *İnsancıl*, *In Vivo*, *Şiir Okulu*, *İblis*, *Gerçek Sanat ve İzlek* dergilerinde yayımlandı. **Eserleri/Şiir: Sancı** (İst.

1974), *Şafak Sökerken* (İst. 1978), *Ekmek Arası Umud* (İst. 1992), *Seyir* (İst. 1992), *Mayası Omur* (İst. 1997), *Kapısız* (İst. 1998).
Kay.: ÖBBŞKA 2/980; TEBA 1/125. ♣ G. OKUTAN

ATMACA, Sacit (1926 –): Hikâye yazarı. **Eserleri/Hikâye: Toprak Bank** (Ank. 1971). **Şiir: Üç Keççe Bir Kazan** (Fevzi Küçümen ve Hüseyin Yakış'la ortak, Ank. 1964).
Kay.: ÖBBŞKA 2/1173. ♣ G. DURAL

ATMACA, Tayyib (1962 –): Şair ve yazar. Kahramanmaraş'ın ilçesi Afşin'e bağlı Topaktaş köyünde doğdu. Osmaniyeli Ticaret Lisesini bitirdi. Osmaniyeli'de bir askerî kurumda sivil memur olarak çalışmaktadır. İlk şiiri "Söyleyebilsem" 1979'da *Kelebek* gazetesinde çıktı. *Güneysu* (45 sayı, 1985-1993), *Kırağı* (1994'ten beri) dergilerinin genel yayın yönetmenliğini yaptı. Bazı yazı ve şiirlerinde Muzaffer Ali, Ahmet Ozan, Osman Gazi Turaç, Hasan Basri Meses, Ali Galip Katırcı takma adlarını kullandı. Şiir ve yazıları *Güneysu*, *Erciyes*, *Mina*, *Dolunay*, *Palandöken*, *Karçıçeği*, *Kardelen*, *Türk Edebiyatı*, *Millî Kültür*, *Genç Dost*, *Tepe Edebiyat*, *Harman*, *Çınar*, *Gündönümü*, *Kırağı*, *Düş Çınarı ve Patlıcan* dergileriyle *Hergün*, *Millî*, *Ortadoğu*, *Bayrak*, *Türkiye*, *Zaman*, *Millî Gazete*, *Akit*, *Yeni Düşünce* gazetelerinde yayımlandı. Şiirleri toplumsal ve duygusaldır. **Eserleri/Şiir: Hüznlerimin Düşünü** (Osmaniye 1980), *Külüngün Taşlara Çizdiği Nakış* (Adana 1993), *Sarı Kitap* (Konya 1997).
Kay.: GGÇŞ 2/733-734; TBEA 1/125; YS, 2. bs., s. 88. ♣ G. DURAL

ATNABAYEV, Engem Kasimoğlu (23.2.1928 –): Başkurdistanlı hikâye ve oyun yazarı. Başkurdistan'ın Têtişli ilçesine bağlı İoeke Kürim köyünde doğdu. Liseyi bitirdikten sonra 1951'de Ufa'ya gelerek *Kızıl Tan* gazetesinde muhabir olarak çalışmaya başladı. Kısa süre daire başkanlığı görevinde bulunduktan sonra bir mizah dergisi olan Hénék'e geçti ve son zamanlara kadar bu dergide çalıştı. İlk şiir kitabı 1958'de yayımlandı. 1970'e kadar yazdığı lirik ve mizahî şiirlerinde kendi neslinin kaderi, aşk ve gençlik konularını işledi. 1970-1980'li yıllarda ise Başkurdistan ve Başkurt halkının geçmişi, bugünü ve geleceğini konu eden şiirler yazdı. Atnabayev, tiyatro alanında da tema ve tür bakımından çok başarılı eserler verdi.

Birçok piyesi Başkurdistan tiyatrolarında oynadı. Yazara, G. Sélém Cumhuriyet Ödülü ve Rusya ve Başkurdistan'ın Kıymetli Sanatkârı unvanı verildi. 1960'tan beri Yazarlar Birliği üyesidir. **Eserleri/Şiir: Yörék Menén Höylêşew** (Ufa 1958), *Yêşlek Menén Ostraşiw* (Ufa 1961), *Min Hiñé Öndêşém* (Ufa 1963), *Şığriar*, *Poemalar* (Ufa 1966), *Lyubov' Moya*, *Toska Moya* (Ufa 1968), *Yörêgem Yuldan* (Ufa 1971), *Tı Vsegda So Mnoy* (Ufa 1972), *Yıldarlan Yırlar Qala* (Ufa 1975), *Şığriar*, *Poemalar* (Ufa 1977), *Melodii Kolokol'çika* (Ufa 1978), *Möhêbbet Yulu* (Ufa 1982), *Êcêérér* (2 c. 1. c. şiir, *Şığriar*, Ufa 1988; 2. c. piyes, Ufa 1988). **Oyun: Ul Qayttı** (Ufa 1962), *Êsé Hökômö* (Ufa 1964), *Pyesalar* (Ufa 1969), *Balaqayiarım* (Ufa 1974).
Kay.: Başkört Sovet Yayıncıları Antologiyahı, Ufa 1988. ♣ İ. KİREEV

ATOK, Oğuz Kâzım (24. 3. 1912 – 25. 12. 1980): Şair, asker yazar. Erzincan'da doğdu. Halıcıoğlu Askerî Lisesini, Harb Okulunu ve Harb Akademisini bitirdi (1938). Uzun yıllar askeriyenin çeşitli rütbeleri ile orduya ve devlete hizmet etti. Gümüşhane'de askerî valilik ve tümen komutanlığı yaptıktan sonra emekli oldu. İlk şiirlerini 1927'de *Millî Mecmua*'da yayımladı. Daha sonra *İçtihat*, *Ülkü*, *Yücel*, *Varlık*, *Türk Dili* gibi dergilerde şiirleri çıktı. **Eserleri/Şiir: Atatürk Sendeniz** (İst. 1959), *Düşlü Düzen* (İst. 1962), *24'ün İçti* (Ank. 1973). **İnceleme: Büyük Yanlılıklar** (Ank. 1951). **Deneme: Duymayı, Düşünmeyi Dile Getirme** (Ank. 1976).
Kay.: EİS 8. bs. s. 49; Kahramanlık Şiirlerimden Bir Demet, s. 210-213; OY s. 49; ÖBBŞKA 1/102,381, 2/1257; RTES s. 76; TBEA 1/126; TDEA 1/225; YS, 2. bs., s. 88. ♣ A. CELEPOĞLU

ATSIZ, Hüseyin Nihal (20. 1. 1905-11. 12. 1975): Milliyetçi fikir adamı, tarihçi, şair, roman yazarı. Babası, Gümüşhane'nin Torul ilçesine bağlı Midi köyünden Çiftçiogulları ailesindendi. Annesi Trabzonlu Kadioğulları'nın kızıydı. İstanbul'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini İstanbul Kadıköyü'ndeki Fransız ve Alman okullarıyla, Süveys'te Fransız Mektebinde, İstanbul'da Cezayirli Gazi Hasan Paşa, Haydarpaşa'da Osmanlı İttihad Mektebiyle, Kadıköy ve İstanbul Sultanilerinde yaptı. 1922'de imtihanla Askerî Tıbbiyyeye girdi. Bağdatlı bir subaya selâm vermeyi reddedince 4

Mart 1925'te okuldan çıkarıldı. Kabataş Lisesinde üç ay yardımcı öğretmenlik, Mahmud Şevket Paşa vapurunda bir süre yardımcı kâtiplik yaptı. İstanbul Darülfünunun Edebiyat Şubesine ve Yüksek Muallim Mektebine girdi. Bir hafta sonra askere alındı. 1930'da Edebiyat Fakültesini bitirdi ve asistan oldu. 15 Mayıs 1931-25 Eylül 1932 tarihleri arasında *Atsız Mecmua'yı* çıkardı. Bu mecmuadaki bazı yazılarında Atlı, Bozkurt imzalarını kullandı. Prof. Zeki Velidî Togan*'a hakaret eden Millî Eğitim Bakanına hocasını savunan bir telgraf çekmesi üzerine Malatya Ortaokuluna Türkçe öğretmeni olarak sürüldü (13. 3. 1933). Eylül 1933'te Edirne Lisesi edebiyat öğretmenliğine atandı. *Orhun* dergisini yayımladı (5. 11. 1933-16. 7. 1934). Bu dergide Türk Tarih Kurumunun liseler için hazırladığı tarih kitaplarını tenkit ettiği için 28. 12. 1933'te bakanlık emrine alındı. 9. 9. 1934-1. 7. 1938 arasında Deniz Gedikli Ortaokulunda ve Yüce Ülkü Lisesinde edebiyat öğretmenliği yaptı. 19. 9. 1939'da Boğaziçi Lisesi edebiyat öğretmenliğine nakledildi. 1. 10. 1943'te *Orhun'u* yeniden çıkarmaya başladı. Bu dergide T. Bayındır'la imzasıyla yazdığı yazılar da vardır. Derginin 1944 Mart ve Nisan sayılarında Başbakan Saraçoğlu'na yazdığı iki açık mektup yüzünden 7. 4. 1944'te öğretmenlikten alındı. 26. 4. 1944-9. 5. 1944 tarihleri arasında Sabahattin Âli*'nin açtığı hakaret davasına bakıldı. Hükmedilen dört aylık hapis cezası te'cil olundu. Bu dava sırasında vuku bulan 3 Mayıs gösterileri dolayısıyla bir çok Türkçüyle birlikte tevkif ve 20. 3. 1945'te altı buçuk yıla mahkûm edildi. Hapishanede, tabutluk denen hücre işkencesi uygulandı. Cezası Yargıtay tarafından bozuldu. 25. 7. 1949'da Süleymaniye Kütüphanesinde görevlendirildi. 21. 9. 1950'de Haydarpaşa Lisesi edebiyat dersi öğretmenliğine atandı. Verdiği bir konferans yüzünden öğretmenlikten alınıp 13. 5. 1952'de Süleymaniye Kütüphanesindeki görevine iade edildi. On yedi yıl bu görevde kaldı. 1 Ocak 1964'te *Ötügen* dergisini çıkarmaya başladı. 1967'de bu dergide çıkan yazılarından dolayı on beş ay hapse hüküm giydiyse de Cumhurbaşkanı tarafından affedildi. 1 Nisan 1969'da emekliye ayrıldı. İstanbul'da vefat etti. Cenazesi törenle Karacaahmet Mezarlığına götürülüp yine bir Türkçü olan kardeşi Necdet Sancar'ın yanına defnedildi. 1936'da evlendi-

ği ikinci eşi Bedriye (Kadızaade) Hanımdan Yağmur (Atsız)* ve Buğra isimli iki oğlu oldu. Farsça, Arapça ve Fransızca bilen Atsız'ın kendine mahsus bir tarih görüşü vardı. Ona göre "Orta Asya'da Hun, Siyenpi, Göktürk ve Uygur diye ayrı devletler değil, iktidar değişikliğine uğrayan bir tek Türk devleti bulunmaktaydı. Anadolu'da da Selçuk Devleti yine iktidar değişikliğiyle günümüze kadar devam etmiştir". Bazı tarih yazılarını Selim Pusat imzasıyla yazdı. Onun A. K. , Çiftçi-oğlu, M. Emin, Namık Kemal, Sururi Ermete ve en çok da Atsız imzalarını kullandığı görülmektedir. Atsız, hayatı boyunca verdiği mücadeleyle, fikirleriyle Türkçülüğün bayrak adamı oldu. Ona göre Türkçü, "Millî çıkarları şahısların üzerinde tutan, millî mukaddesata ve geçmişe saygı gösteren, görev ahlâkı yüksek olan, haksızlıklarla savaşta korkusuz bir insandır". Türkçülük ise "Büyük Türkelinde Türk uyruğunun kayıtsız şartsız hâkimiyeti ve bağımsızlığı ile Türkçülüğün her yönden bütün milletlerden ileri ve üstün olma ülküsüdür". Türkçülüğün iddia ettiği gibi bir hayal olmayıp sağlam mesnede dayandığını belirten Atsız, buna Türk tarihinden örnekler gösterir. Büyük bir devlet olmanın şartlarından biri, Atsız'a göre zengin ve kuvvetli bir dile sahip olmaktır. Onu büyük bir bilim ve sanat dili hâline getirmek ihmal olunmayacak davamızdır. Türk Devletinin varlığına yönelmiş tehlikeler konusunda yetkilileri uyarmayı millî vazife addeden ve bu yolda çektiği eziyetlere rağmen yılmayan yazar, çıkardığı dergiler ve yaptığı Türkçü neşriyat ile milliyetçi bir toplum şuurunun doğmasına hizmet etti. Fikir adamlığı yanında tarih ve edebiyat dallarındaki araştırmaları, şiirleri, hikâyeleri ve romanlarıyla tanındı. Türk dili, edebiyatı ve tarihine son derece vâkıf olan Atsız, verdiği eserlerle bilhassa genç nesiller üzerinde etkili oldu. 1930'dan beri çeşitli süreli yayınlarda yazıları çıktı. Bu yazılarında, yazar, açık ifadeyle dikkati çekti. Uydurma kelimelere itibar etmedi ve uydurmacılık akımıyla sonuna kadar mücadele etti. Koyu Osmanlı Türkçesini de benimsemedi, herkesin anlayabileceği bir dil kullandı. Türk dilinin kurallarını ve söz dizimini çok iyi bildiğinden çok sağlam cümleler kurdu. Üslûp yönünden de kuvvetli bir sanatkârı. Şiirlerinde akıcı, berrak ve lirik bir üslûp kullandı. Hece vezni daha fazla tercih etti. Koş-

ma, varsağı gibi halk şiiri nazım şekillerini dene-yerek Âşık tarzının güzel örneklerini meydana getirdi. Şiirlerinde vatan, Türklük, Türkçülük, ülkü ve kahramanlık temalarını ağırlıkla; ölüm, gurbet ve aşk temalarını da zaman zaman kullandı. Yazdığı mısralar Türkçülüğün parolası olarak gençliğe heyecan aşıladı. Nesir yazarlığı şairliğinden ağır bastı. Destan devrinin büyüdü dünyasını kendi ruh dünyasının zenginliği ile birleştiren yazar, her nesil tarafından zevkle okunan romanlardan *Bozkurtların Ölümü* ve *Bozkurtlar Diriliyor'* da Göktürkler dönemini, *Deli Kurt*'ta ise Osmanlı tarihinin ilk dönemlerini tarihî gerçeklere ters düşmeden; çarpıcı, fakat tabii bir şekilde romanlaştırdı. Tarihin derinliklerinde kalan kahramanları başarılı bir teknikle canlandırdı (bk. Tural, Zamanın Elinden Tutmak, 1982). *Ruh Adam* isimli psikolojik romanında değişik ruh hâllerinin tahlil ve ifadesinde büyük başarı gösterdi. Romanın kahramanı Selim Pusat'ın ruh yapısıyla kendi ruh yapısını ve hayat felsefesini ortaya koydu. Fikir eserlerini ülkü, ülkücülük, Türk ülküsü; Türkçülük; Türk Birliği; din ve ahlâk, dil; toplumsuluk; komünizm, siyonizm, masonluk; Türk tarihinin meseleleri ve bakış tarzı; Osmanlı padişahları; millî kalkınma konularında yoğunlaştırdı. *Atsız ve Ötügen* dergilerinde yayımladığı "Dönüş", "Şehitlerin Duası", "Erkek Kız", "İki Onbaşı, Galicya. . . 1917. . .", "Her Çağın Masalı" gibi hikâyelerinde de Türklük ülküsünü işledi. Çıkardığı dergiler etrafında edebiyat ve tarih sahasında otorite olmuş isimler toplandı ve güçlü bir kadro ile fikir mücadelesi sürdürüldü. Başbakan Şükrü Saraçoğlu'na yazdığı iki "kamuya" açık mektup"tan sonra meydana gelen olaylar Türk milliyetçilik tarihinin dönüm noktalarından biri oldu. **Eserleri/Şiir:** *Çanakkale'ye Yürüyüş* (İst. 1933), *Yolların Sonu* (İst. 1946). **Roman:** *Dalkavuklar Gecesi* (İst. 1941), *Bozkurtların Ölümü* (İst. 1946), *Bozkurtlar Diriliyor* (İst. 1949), *Deli Kurt* (1958), *Z Vitamini* (Selim Pusat imzasıyla, Büyük Doğu Mecmuası, sayı: 18, 19, 20, 1959), *Bozkurtlar* (Bozkurtların Ölümü ve Bozkurtlar Diriliyor birlikte, İst. 1973). **Otobiyografi:** *Ruh Adam* (İst. 1972). **Edebiyat Tarihi:** *On Altıncı Asır Şairlerinden Edirneli Nazmi* (İst. 1934), *Türk Edebiyatı Tarihi* (3 fasikül, 1940), *Evlîya Çelebi Seyahatnâmesinden Seçmeler* (2 c. İst. 1971-1972). **Tarih:** *Türk*

Tarihi Üzerine Toplamalar (1935); *XV. Asır Tarihçisi Şükrullah - Dokuzboy Türkleri ve Osmanlı Sultanları Tarihi* (1939), *900 üncü Yıldönümü* (1940), *Münecimbaşı Şeyh Ahmed Dede Efendi* (1940), *Osmanlı Tarihleri I* (Ahmedî: Dâstân ve Tevârih-i Mülûk-i Âl-i Osman, Âşıkpaşaoğlu Ahmed Âşıkî: Tevârih-i Âl-i Osman, Şükrullah, Behcetü't-Tevârih, 1949), *Osmanlı Tarihine Ait Takvimler I* (1951), *Osman: Tevârih-i Cedîd-i Mir'ât-i Cihân* (1961), *Türk Tarihinde Meseleler* (1966), *Âşıkpaşaoğlu Tarihi* (1970), *Oruç Beğ Tarihi* (1973), "Hicrî 858 yılına ait Takvim", *Selçuklu Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 1975. **Makaleler:** *Sart Başına Cevap* (İst. 1933), *Komünist Donkişot'u Proleter-Burjuva Nazım Hikmetof Yoldaşa* (İst. 1935), *İçimizdeki Şeytanlar* (İst. 1940), *Hesap Böyle Verilir* (H. Sadi Özbek'le, İst. 1943), *En Sinsi Tehlike* (İst. 1944), *Bir Ordinaryüs'ün Fâhiş Yanlışları-Ali Fuat Başgî'e Cevap* (İst. 1961), *Türk Ülküsü* (İst. 1956, ilâveli 3. bs. 1973), *Aziz Türk Milleti* (1971), *Turancılık Ülküsü* (İst. 1978), *Makaleler* (İst. 1992). **Seyahat Notları:** *Çanakkale'ye Yürüyüş* (1933). **Bibliyografya;** "İstanbul Kütüphanelerinde Tanınmış Osmanlı Tarihleri", *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, (Ank. 1957), *İstanbul Kütüphanelerine Göre Birgili Mehmed Efendi Bibliyografyası* (İst. 1968), "Kemalpaşaoğlu'nun Eserleri", *Şarkiyat Mecmuası* (İst. 1966), *İstanbul Kütüphanelerine Göre Ebussuud Bibliyografyası* (Ank. 1967), *Âli Bibliyografyası* (Ank. 1968).

Kay: Atsız'a Armağan, Haz. Erol Güngör - M. N. Hacıeminoğlu - M. Kafalı - O. F. Sertkaya, İst. 1976; O. F. Sertkaya, Nihal Atsız, Ank. 1987; Altan Deliorman, "Tanıdığım Atsız, 2. bs. İst. 2000; "Tanıdığım Atsız" Üzerine Altan Deliorman'la Söyleşi, *Türk Yurdu*, c. 21, sayı: 165, Mayıs 2001, s. 36-38; Akkan Suvar, Nihal Atsız, İst. 1976; Sakin. Öner, Nihal Atsız, İst. 1977; Mehmet Orhun, "Hocam Nihal Atsız Beğ", *Ortadoğu*, 23-24. 3. 1976; a. g. y. , "Atsız Beğ'in İlk Dersi", *Ortadoğu*, 4. 5. 1995; Türkçülerin Kaleminden Atsız, Haz. Refet Körüklü - Cengiz Yavan, İst. 2000; Ömer Özcan, "Atsız Hakkında Bir Vesika", *Türk Yurdu*, c. 21, sayı: 165, Mayıs 2001, s. 39-40; CDTE s. 51, 331; EİS 8. bs. s. 49-50; İrkçılık-Turancılık, 1944; Kahramanlık Şiirlerimizden Bir Demet s. 124-125; Necdet Sançar, "Yaşayan Türk Milliyetçileri: Nihâl Atsız", *Ötügen*, 1973, nu. 189; ÖBBŞKA 1/266, 2/1263; RTES s. 77; RTET 2/1149; TBEA 1/126-127; TDEA 1/226-227; TDVIA 4/87-91; TŞ 2/562-565; İsmet Tümtürk, "Atsız Hakkında Birkaç Söz", *Türk Ülküsü*, 1976; TY 2. bs. s. 88-89; Ocak Dergisi sayı: 10, 4 Mayıs 1956; İ. Egemen Darendelioğlu, *Türkiye'de Milliyetçilik Hareketleri*, İst. 1975; Yılmaz Gürbüz, "Atsız Kahramanlara Muhtacdır", *Ortadoğu*, 21 Şubat 1975; Hayranî İlgar, *Sözde ve Gerçekte Milliyetçilik*, İzmir 1964; Sevgi Kafalı, "Mütefekkir ve Âlim Atsız Bey", *Ortadoğu*, 21 Şubat 1975; 20-21 Ocak

1975; Akkan Suver, Nihal Atsız, İst. 1976; Sadık Tural, "Tarihî Roman ve Atsız'ın Tarihî Romanları Üzerine Düşünceler, Atsız Armağanı, s. XCIV-CXXX: Alparlan Türkeş, 1944 Milliyetçilik Olayı, 2. bs. İst. 1976; Üç Mayıs Türkçüler Günü Antolojisi, Türkiye Milliyetçiler Birliği Yayını, Ank. 1967. ♣ M. CUNBUR - N. YILDIZ

ATSIZ, Yağmur (20. yy.): Şair, hikâye yazarı ve gazeteci. Hüseyin Nihâl Atsız ile Bedriye Atsız'ın büyük oğludur. Eğitimini Almanya'da gördü. **Eserleri/Şiir:** *Günlerimiz* (2. bs. İst. 1986, 3. bs. 1993). **Hikâye:** *Eine Frau un Vierzig* (Frankfurt 1983), *Cervantes: İnebahtı'nın Tek Kollusu* (İst. 1997). **Antoloji:** *Yeni Türk Edebiyatından Seçmeler* (İst. 1976). **Araştırma:** *Yeni Düzen, Amerika'nın Dış Müdahaleler Tarihçesi* (İst. 1992).

ATSIZA Yoldaş (takma ad), bk. **TEVETOĞLU, Fethi**

ATTAROĞLU İzzet, bk. **İZZET** (1865 - 1914)

ATTARZÂDE Nasûhî, bk. **NASÛHÎ** (? - 1533)

ATTARZÂDE Sâfi, bk. **SÂFÎ** (16. yy.)

ATTARZÂDE Sanîî, bk. **SÂNÎÎ** (? -1585)

ATTAY, Mark (7. 4. 1905 - 1942): Çuvaş edebiyatı yazarı. Yonganinskiy'de ilkokulu bitirdi. 1926 yılına kadar köyünde gündelik işlerle meşgul oldu. Anne ve babasının ölümünden sonra Çeboksarı'ya giderek İşçi Fakültesine yazıldı. Öğrenimini bitirdikten sonra *Kanaş* (İstişare) gazetesinde yazı hayatına atıldı. II. Dünya Savaşının başladığı yıllarda Sibiryaya ve Kanaşkiyi Saiyon'da öğretmenlik yaptı. Savaş sırasında Kızıl Orduya katıldı ve cephede öldü. Halk müziğiyle ilgili çalışmalarını "Samogonka (Ev votkası)" adıyla 1924'te Kanaş gazetesinde yayımladı. Asıl şöhretini N. Yevdokimov ile 1927'de yayımladığı Krasnoye Jalo (Kızıl İğne) ile sağladı.

Kay.: Yaz. Arv. ♣ M. YILMAZ - A. ŞENGÜL

ATTİLÂ, Adnan (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Damlalar* (Kâzım Feyzi Olzaner ve Saffet Takin ile birlikte, İzmir 1935).

Kay.: ÖBBŞKA 1/306.

ATTİLA, Mahmut, bk. **AYKUT, Mahmut Attila**

ATTİLÂ, Osman (1922-20. 4. 1978): Şair, yazar ve halk bilimci. Afyonkarahisar'da doğdu. I. Dünya Savaşı'na Kafkas cephesinde katılan Cafer Çavuş ve Emine Hanımın oğludur. Gedik Ahmet Paşa İlkokulunu ve Afyon Lisesini bitirdi. Bir süre Sivas'ta bulunduktan sonra Ankara'da Tarım Bakanlığı Neşriyat Müdürlüğünde memuriyete başladı. Bu görevinin yanı sıra 1951'de yayın hayatına atıldı. Türk Dil Kurumu yayın organı *Türk Dili* dergisinin teknik sekreterlik görevini yürüttü. Daha sonra getirildiği AÜ. Basım Evi Müdürlüğündeki görevinden sonra Afyonkarahisar milletvekili olarak TBMM'ne girdi (1965). Milletvekilliği sırasında bir Millî Folklor Kurumu meydana getirilmesi yönünde çalışmalar yaptı. Milletvekilliğinden sonra Sanayi Bakanlığı başmüşavirliği görevine getirildi. 1972 yılında evlendi. Daha sonra Kültür Bakanlığı müşavirliği görevinde bulundu. Bu görevini sürdürürken sarılık teşhisiyle yatırıldığı AÜ Tıp Fakültesi Hastanesinde vefat etti. Afyon Şehir Mezarlığına defnedildi. Şiir yazmaya lise yıllarında iken başlayan Osman Attilâ, Afyon, Sivas, Ankara Halk Evlerinin kültür ve yayın faaliyetlerine katıldı. Şiir ve yazılarını *Afyon Lisesi Talebe Mecmuası*, *Taşpınar*, 4 Eylül, *Ülkü*, *Çığır*, *Türk Dili*, *Türk Düşüncesi*, *Hisar*, *Çağrı* ve *Yücel* dergilerinde yayımladı. Ahmet Kutsi Tecer ile tanıştıktan sonra şiirin yanı sıra folklor derleme ve incelemelerine yöneldi. Şiirlerinde başlangıç Cumhuriyetin ilk yıllarına uzanan Memleket Şiir Akımının etkisi görülür. Halk şiirinden aldığı motif ve temaları şiirlerinde çokça kullandı. Ancak, basmakalıp bir gelenekçilik yerine bir aydın duyarlılığı içinde sosyal ve ferdî ıstırapları şiirlerinde işledi. Halk şiirinin lirizmini, engin bir duygu ve sade bir söyleyişle günümüze taşıdı. İlk şiirlerindeki halk şiiri motiflerinin yerini son şiirlerinde şehirli bir duygu, ferdî bir yöneliş, aşk ve ölüm teması almıştır. Bazı yazı ve şiirlerinde Yolpazoğlu imzasını kullandı. **Eserleri/Şiir:** *İnaz Köyü Eğitimci Hasan Koçak'ın Türküsü* (1945), *Sabahleyin* (Ank. 1950), *Güpegündüz* (Ank. 1956), *Baştanbaşaya* (Ank. 1959), *Gözlerimin Söylettiği* (Ank. 1974-1975), *Yağmur ve Deniz* (1975). **Derleme:** *Afyonkarahisar Türküleri* (1957-1966). **Antoloji:** *Memleket Şiirleri* (1950, 1959, 1964), *Türk Kahramanlık Şiirleri* (1967). **İnceleme:**

Atatürk 30 Ağustos'u Anlatıyor (1960), *Atatürk ve Büyük Zafer* (1972).

Kay.: İ. Ü Nasrattinoğlu, Afyonkarahisarlı Şairler Yazarlar Hattatlar, 1971, s. 135-138; Rahim Sağ, Osman Attila-Hayatı Sanatı ve Eserleri, 1993; a. g. y. (Hzl.) Osman Attila Anılar-Belgeler, 1995; EİS 8. bs. s. 50; ÖBBŞKA 1/140,486,518, 2/967,1203; PŞ s. 16-20; RTES s. 77; ŞYS s. 95; TBU s. 23; TBEA 1/127; TDEA 1/227-228; YS, 2. bs., s. 88 (Atilla, Osman); "Yitirdiklerimiz", TD sayı:320, Mayıs 1978, s. 434. ♣ R. SAĞ

ATTİLA, Ömer, bk. **SAV, Ömer Attila**

ATTİLÂ, Turgut (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Kahraman'dan İlhamlar* (Ank. 1960).
Kay.: ÖBBŞKA 1/649. ♣ G. DURAL

ATÛFÎ (?- 1541): Âlim, divan şairi. Hadâyîku's-Şakâyık'a göre Kastamonu'da doğdu. Şairin kendi el yazısıyla yazılmış belgeleri gören Bursalı Tahir Bey'e göre Merzifonlu ve Amasya kaynaklarına göre Amasyalıdır. Adı Hayreddin Hızır, babasının adı Mahmud'dur. Devrinin ünlü hocalarından Mevlâna Bahtî Halife'den tefsir ve hadis, Amasyalı Mevlâna Abdî'den maani, Kutbeddin Muhammed'den matematik, Bursalı Hocazâde'den usûl, Efdâlzâde'den fıkıh dersleri gördü. II. Bayezid devrinde Darüssaâde çavuşlarına ders vermekle görevlendirildi. Sonra cami dersleri verdi. Daha sonra inzivaya çekilip eserlerini yazmakla uğraştı. İstanbul'da öldü. Eyüp civarında Hatip Kasımoğlu'nun yakınına gömüldü. Edebiyat ve tefsirde ün kazandı. Tefsir, hadis, kelâm ilmine ve edebiyata dair risaleleri, Kaside-i Bürde şerhi ve tıpla ilgili bir manzum kitabı vardır. **Eserleri:** *Hâşiye alâ Tefsiri'l-Keşşâf*, *Hâşiye alâ Tefsiri'l-Beyzavî*, *Şerhu'l-Meşârik*, *El-Enzâr*, *Hisnu'l-Âyâtî'l-İzâm*, *Kutbu'l-Attas*, *Mir'atü't-Te'vil fi ma hüve Enmûzeci't-Takvil*, *Mir'atü'r-Rü'yâ*, *El-Cevheretü'l-Cenâniye fi'l-Mesâil'l-İmâniye*. **Tıp:** *Ravzu'l-İnsan fi Tedaviri Sıhhati'l-Ebdan* (otoğraf nüshası, TSMK III Ahmed kısmındadır), *Hıfzu'l-Ebdan* (manzum), bunlardan başka şiir sanatlarıyla ilgili risaleleri vardır.

Kay.: Amasyalı Ünlüler s. 5; OM (1972) 1/255-256; SO 1/255-256; TDEA 1/228. ♣ M. CUNBUR

ATÛFÎ (?- 1607): Divan şairi. Isparta'nın Şarkıkaraağaç ilçesine bağlı Ağras/ Başdeğirmen'de doğdu. Asıl adı Mehmed'dir. Ayasofya müderrisi Seyfullah Efendiden ders alarak mülâzım oldu. 1552 yılından itibaren Bursa'da Molla Hüsrev Medre-

sesinde müderrislik, Rodos, Konya ve Yavuz Ali Paşanın teklifiyle Âmid (=Diyarbakır) şehirlerinde kadılık yaptı. Sonra Gelibolu kadısı oldu. Keyf veren maddelere düşkünlüğü yüzünden bir ara suuru bozuldu. Veba salgınından öldü. İstanbul Zincirlikapı'da Keskin Dede Tekkesi haziresine gömüldü. Ömrünün sonlarına doğru düştüğü melankoli yüzünden kimya ilmiyle uğraştı. Lugazlarıyla tanındı. *Fıkıhtan Dürer ve Gurer* adlı kitaba ta'likatı vardır. Şiirlerine garip söyleyiş ve benzetmeler hâkimdir Şiirlerine Riyâzi Tezkiresi'nde rastlanılmaktadır.

Kay.: Kâtib Çelebi, Fezleke 1/303; HHTŞ, s. 523-524; ML 1/856; MN s. 320; RŞ v. 108a; SO 3/483; TDEA 1/228, TGDEIS, s. 54; TN 1/2893 (4950); TŞ 2/568-569; ZE v. 84. ♣ N. AÇIKGÖZ - A. SUNGURHAN - EYDURAN

ATÛFÎ (?-1710): Mutasavvıf şair. İstanbul Kasımpaşalıdır. Adı Abdullah Atûfî Efendidir. Sofuzâde diye tanındı. Kadirî tarikatı şeyhlerindendi. İstanbul'da öldü. Darıdere Kabristanına gömüldü. Mevcut şair tezkirelerinde hayatına ait bilgi yoktur. Millet Kütüphanesi Ali Emiri koleksiyonu 694 numarada kayıtlı bir yazma mecmuada yer alan ilahilerinde Kadirî tarikine mensubiyeti, aynı mecmuada kayıtlı bir ilahîsinde ise, Halvetiliği tasrih edilmektedir. Atûfî'nin meşhur Dede Efendi tarafından bestelenen bazı ilahîleri de vardır. Kay.: TN 2/1767 (4914); TŞ 2/559-560; VSMR s. 105. ♣ M. CUNBUR

AVÂMÎ (17. yy.): Halk şairi. Aşığın bir semaîsi S. N. Ergun tarafından yayımlandı.
Kay.: TDEA 1/228; TŞ 2/. ♣ H. DURAN

AVAMİSLİM, Ayimhan (1944 -), bk. **AYİMİHAN Avamislim**

AVANZÂDE Mehmed Süleyman, bk. **MEHMED Süleyman, Avanzâde**

AVARLIOĞLU, Ertuğrul Şevket (1909-): Gazeteci, yazar. İstanbul'da doğdu. Babası I. Dünya Savaşı'nda şehit olan deniz yüzbaşı Mehmed Ârif Bey'dir. İlk tahsilini Nümune-i Terakki Mektebinde gördükten ve bir süre de Menba-i İrfan İdadisinde okuduktan sonra Heybeli Ada Bahriye Mektebine yazıldı. Ancak fizikî gücü bahriyeli bir subay olmaya kâfi gelmeyince Heybeli'den ayrıldı ve 1925'te Yüksek Muallim Mektebinin tarih kısmı-

na imtihanla girdi. Komşuları Sadri Edhem (Ertem)'in ısrarı ile bu okulu da bırakarak *Son Telgraf* gazetesinde muhabirlik yapmaya başladı. 1934 yılına kadar İstanbul'un çeşitli gazetelerinde çalıştı. Sonra Ankara'ya giderek Matbuat Umum Müdürlüğünde görev aldı. 1934-1944 yılları arasındaki on yılda *Tan*, *Vatan*, *Tasvir ve Akşam* gazetelerinin ve birkaç İstanbul gazetesinin Ankara muhabirliğini yaptı. Bu arada 1935'te Behice Hanım ile evlendi. 1944'te Matbuat Umum Müdürlüğünden ayrılarak İstanbul'a döndü. *Tan* gazetesinin yazı işleri müdürlüğünü bir müddet sürdürdükten sonra karikatürist *Râmîz ile Mizah* mecmuasını kurdu. Sonra M. Faruk Gürtunca* tarafından kurulan *Devran* adlı mizah mecmuasını çıkarmaya başladı. Refik Hâlid Karay* *Aydede* mecmuasını yayımlayınca bu derginin yazı işleri müdürü oldu. *Yeni Sabah* gazetesinde bir süre fıkra yazarlığı yaptı. M. Faruk Gürtunca'nın çıkardığı *Her Gün* gazetesinde "Sapantaşlı başlıklı fıkralar yazdı. 1959'DA m. Faruk Gürtunca'nın *Ülkü* kuruluşlarının genel müdürü oldu. *Her Gün* adlı gazetede *Nevres Baba* ve *Aşkın Ölümü* adlı iki romanı tefrika edildi. Para kazanmak amacıyla yirmiden fazla tefrika romanını imzasız olarak neşretti. Hikâye sahasında haklı bir üne kavuşan Avaroğlu, ilk hikâyelerini 1929'da Köse Fuad ve 1938'de *Olmayan Şeyler* adı altında yayımladı. Bir tiyatro oyunu da yazdı. Ayrıca şiirle de meşgul oldu. Bestelenmiş bazı şiirleri bulunmaktadır. Bunlardan en ünlüsü O. Nihat Akın'ın bestelediği "Kalbimdeki son aşka inerken yine perde"dir. **Eserleri/Hikâye:** *Köse Fuad* (1929), *Olmayan Şeyler* (İst. 1938). **Oyun:** *Vatan Çocuğu* (İst. 1945), *Şeriatcasma* (üç perdelik komedi, 1938). **Diğer:** *Zeki Müren'in İlk Filmi: Beklenen Şarkı* (İst. 1953). **Kay.:** İst. A 3/1344-1345; TBEA 1/127; TDEA 1/229-230. ♣ A. CELEPOĞLU

AVAROĞLU, Şevket, bk. **AVARLIOĞLU, Şevket**

AVASÎ, (âşık), bk. **YİĞİT, Hüseyin**

AVAZ (1884 - 1919): Özbekistan şairi. Adı Palvanıyaz Otaroğlu Avaz'dır. Hive medreselerinde okudu ve henüz on sekiz yaşında şair olarak tanındı. Muhammed Rahimhan II (Feruz) tarafından saraya alındı. Sarayda Tabibî'den ilim, ahlâk ve şiir dersleri aldı. Ancak sarayda uzun müddet ka-

lamadı, bir süre sonra ayrıldı. Şiirlerinde, halkın rahat ve sakin bir hayat yaşamak arzusunu terennüm etti. İnsafsız idarecileri ve münafık din adamlarını hicvetti. Bunun üzerine, kendisine düşman olanların iftiraları yüzünden han tarafından cezalandırıldı ve "deli" ilân edildi. Şair, 19. yüzyılın sonlarından itibaren Türkistan'da cereyan eden hadiselere eserlerinde yer verdi, bazı şiirlerinde de hürriyet güneşinin doğmak üzere olduğunu bildirdi. **Eserleri:** "Divân-ı Avaz" ve "Saâdetü'l-İkbâl" adlı divanları, Özbekistan İlimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsünde muhafaza edilmektedir. Basılmış eserleri: *Tenlengen Eserler* (Taşkent 1956), *Divân* (Taşkent 1976), *Saylanma* (Taşkent 1984).

Kay.: B. Mirzayev, Avaz Otaroğlu, Taşkent 1961; Y. Yusupov, Harezim Şiirleri, Taşkent 1967; Eyyâmîy; Ot Çaknagen Satrlar, Taşkent 1983; R. Kerimov, Özbek Edebiyatı Tarihi, Taşkent 1987; N. Kabulov - B. Mõminova - I. Hakkulov, Avaz ve Uning Edebiy Muhiti, Taşkent 1987; H. Kor-oglu, Uzbekskaya Literatura, Moskva 1976, s. 179-181. ♣ B. KASIMOV - U. DALIMOV

AVAZMUHAMMED VIDAÎ, bk. **VİDAÎ**

AVBEKİCEV, Muharbiy İslamoviç (1940-): Nogay sahası şairi. Çerkessk şehrinin Adil Halk köyünde doğdu. Eserlerini yurdu ve milleti için yazdı. Savaş yıllarında doğduğu için onun zorluklarını küçük yaşta yaşadı. Eserlerinde savaş zamanında yaşanan açlık, fakirlik gibi konuları lirik bir üslupla dile getirdi. **Eserleri/Şiir:** *Şıkta Tap* (1969), *Örnekli Yapırlar* (1979).

Kay.: Aşim Sikaliyev (Şeyhalioglu), Sinap Karap Sırlasıp, Çerkessk 1975; İ. H. Kalmikov, R. H. Kereyrov, A. Ü. Sikaliyev, Nogaytsı, Çerkessk, 1988, s. 210-226; Ş. A. Kurmangulova, Nogay Literaturası (10 klass), Çerkessk 1991, s. 145-148. ♣ D. ERGÖNENÇ

AVBÉKİR, Akılbayulı (1881-1934): Kazakistan şairi, şarkıcı ve dombracı. Abay Kunanbayev'in torunudur. Babası Akılbay'dır. Küçüklüğünden gençlik yıllarına kadar eğitimiyle Abay yakından ilgilendi. Avbékir şarkı söylemeye ve dombıra çalmaya çok küçükken başladı. Abay'ın tavsiyesi ve yönlendirmesiyle mizahî şiire yöneldi ve kendini geliştirdi. 1930'lu yılların kargaşa ve kovalamacası ona da ulaştı; bitip tükenmeyen takiplerin sonucunda çok ağır şekilde hastalandı ve bu hastalığından iyileşemeyip öldü. İrticalen şiir söyleme sanatında da ustaydı. Aynı zamanda Abay'ın eserlerinin halk arasında yayılmasına büyük katkı-

da bulundu. Eserlerinde yaşadığı devrin olumsuzluklarını, adaletsiz yöneticileri keskin bir dille eleştirdi. Tarihî olaylarla ilgili birkaç destan yazdı. Halk arasında tanınmış şarkıları, "Köken Kalkam", "Élipbiy", "Avbékirdin Éni" ve "Dariğa'dır. "Şiingıstav", 1930'lu yıllardaki açlığın getirdiği zararları ve halkın acıklı durumunu objektif bir tarzla tasvir ettiği şiiridir. Onun eserleri Kazakistan Bilim Bakanlığına bağlı İlim Akademisinin Merkez İlmî Kütüphanesi ile Semey şehrindeki Abay Müzesinin Arşivinde muhafaza edilmektedir. **Eserleri/ Destan:** *Mamay Batır*, *Énet Babañ*, *Aktaban Şubırmdı*, *Oralbay Men Kerimbala*, *Éreke men Bereke*. **Kay.:** KUE 1/679-698. ♣ Ş. İBRAYEV

AVBÉKİROV, Ospanhan (1934-1986): Kazakistan mizah yazarı ve şairi. Almatı vilayetinin Cambil ilçesine bağlı Karakıstak köyünde doğdu. Almatı Mémlekettik Konservatuvarını bitirdi (1954). 1958-1961 yılları arasında Kazak filarmonisinde ve Ara-Şmel dergisinde çalıştı. Kazak edebiyatında mizah türünün gelişmesine büyük katkıda bulundu. Onun eleştirdiği ve kesin bir dille mizahî tarzda olumsuz yönlerini sergilediği konular, cahillik, sık boğazlık, kuru gurur, dedikoduculuk, kıskançlık, yalancılık, döneklilik, dilencilik, yalacılık vb. 'dir. Eserlerini hem nesir, hem nazım türünde yazdı. Başta Aziz Nesin olmak üzere B. Nuşıç, E. Raspe ve Lao Şen'in eserlerini Kazakça'ya aktardı. **Eserleri/Komedi:** *Çempiyon Kojanasır*, *Böten Adam*, *Milav Siyır*. **Çeviri:** *O Dünyeden Kelgen Hattar* (Aziz Nesin'den 1965), *Ömer Bayanım* (B. Nuşıç'den 1968), *Myunxauzenin Hikayaları*, (E. Raspe'den 1975); *Mısıktar Şaharı*, (Lao Şen'den). **Kay.:** KUE 1/698. ♣ D. DÜYSEBAYEVA

AVCI, Kasım (20. yy.): Yazar. Yayımlanmış kitaplarından elde edilen bilgiye göre bir süre edebiyat öğretmenliği yaptı. 1961-1964 yıllarında *Varlık ve Aydınlik* dergilerinde denemeleri yayımlandı. **Eserleri/Araştırma:** *Özdeyişler Işığında Eğitim ve Öğretim* (1962), *Özdeyişler Işığında Çalışma-Başarma-Aydınlama* (1962). **Deneme:** *Günlerin Söylettiği* (1964). **Kay.:** Yaz. Arv. ♣ A. CELEPOĞLU

AVCI, Mehmet (1938-): Saz şairi. Kars'ın Kağızman ilçesinin Karabağ köyünde doğdu. Ortaokulu bitir-

di. İğdir ilçesinde on yıl çobanlık yaptı. Davar güderken şiir söylemeye başladı. Rüyasında gördüğü bir kıza âşık oldu. Türkiye'yi karış karış dolaşıp aramasına rağmen onu bulamadı. Bütün özlemini, sevgisini şiirlerine, türkülerine döktü. 1970 yılında İzmir'e yerleşti. Evli ve beş çocuk babasıdır. Serbest meslekle geçimini sağlamaktadır. Şiirlerinde Avcı, Avcı Mehmet ve Derviş Mehmet mahlûslarını kullandı. Halk hikâyeleri de anlatan âşığın şiirleri çeşitli dergi ve gazetelerde yayımlandı. Katıldığı yarışmalarda ödüller aldı. Şemsinaz*, Şahana*, Zinnet Gül, Fatma Gül ve Gürsel Kaplan âşığın çıkarlarıdır. Halk Oyunları ve Âşıklar Derneğini kurdu. **Eseri/Şiir:** *Âşığın Gizli Feryadı*. **Kay.:** AGGHŞG s. 62-64; YHOA s. 30-31. ♣ F. HALICI

AVCI, Melik Bey, bk. **MELİK Bey, Avcı**

AVCI, Nabi (1953-): Şair, gazeteci, yazar. Bilecik'te doğdu. Eskişehir Maarif Koleji (1971) ve ODTÜ İdari Bilimler Fakültesi (1978) mezunudur. Kültür Bakanlığı ve Çalışma Bakanlığında memurluk, TRT ve Millî Eğitim Bakanlığında danışmanlık, *Zaman* gazetesi genel yayın danışmanlığı ve köşe yazarlığı yaptı (1987-1988). 1980'den sonra Anadolu Üniversitesinde öğretim üyesi olarak çalıştı. Şiir ve yazılarını *Hareket* (1968), *Deneme* (1970-73), *Gelişme* (1973-75), *Mavera* (1980), *Yeni Devir* (1977-80), *Millî Gazete* (1986), *Zaman* (1986-87), *Albatros* (1988) gazete ve dergilerinde yayımlandı. **Eserleri/Çeviri:** *Din ve Medeniyet Üzerine* (H. Nedvi'den, 1978), *Modern Dünyanın Bunalımı* (R. Guenon'dan, 1979), *Antik İnançlar Modern Hurafeler* (M. Lings'ten, 1980), *Trendeki Derviş* (T. El Hakim'den, 1981), *İnsan ve Tabiat* (S. H. Nasr'dan, 1982). **Diğer:** *Uzaktan Eğitimde Yazılı Malzeme* (1984), *Batı Edebiyatından Seçmeler* (1986), *Düşünce ve Uygarlık Tarihi* (3 cilt, S. H. Bolay'la birlikte, 1987), *İletişim Düşüncesinin Gelişimi* (1988), *İletişim Düşüncesinin Gelişimi* (1988), *Bombacı Parmenides* (1989), *Kitle Kültürü ve Enformatik Cehalet* (1990). **Kay.:** YS, s. 89. ♣ G. OKUTAN

AVCI, Nuray (20. yy.): Şair. Yayımlanmış tek kitabında serbest nazım biçiminde yazılmış sosyal ve toplumsal konuların işlendiği şiirler yer almaktadır. **Eseri/Şiir:** *Ağtlar Umuttur Aslında* (1987). **Kay.:** Yaz. Arv. ♣ A. CELEPOĞLU

AVCI, Seyfettin (1927 –): Saz şairi. Erzincan'ın Tercan İlçesinin Yaylayolu köyünde doğdu. Okur-yazar olan âşık evli ve dört çocuk babasıydı. Serbest meslekle uğraştı. Bir şiirinde, onbir yaşında Kur'an öğrenmeye başladığını ve yine bu yaşında aşk badesi içtiğini, mâhlasının rüyada kendisine verildiğini söylemektedir. Mahlâs olarak Ruhanî'yi kullandı. Çeşitli yayın organlarında şiirleri yayımlandı ve kazıldığı yazışmalarda ödüller aldı.
Kay.: YHOA s. 32-33. ♣B. KIRZIOĞLU

AVCI, Talât (1952 –): Şair. Aydın'ın Söke ilçesine bağlı Bağarası bucağında doğdu. Söke Lisesi ve Erzurum Kâzım Karabekir Eğitim Enstitüsü Türkçe Bölümü (1964) mezunu. Ortaokul yıllarında şiir yazmaya başladı. 1974'te edebiyat öğretmeni oldu. Hâlen Söke Lisesi edebiyat öğretmeni iken emekli oldu. Hâlen dersane öğretmenliği yapıyor. Şiirleri *Türk Dili, Kemalist Ülkü, Yaba-Öykü, Beşparmak* gibi sanat ve edebiyat dergilerinde yayımlandı. **Eseri/Şiir:** *Mustafa Kemal Destanı* (İzmir 1986), *Sençekimi* (1999).
Kay.: TBEA 1/127; YS, 2. bs., s. 89. ♣A. CELEPOĞLU

AVCI, Veli (1949 –): Şair. Erzincan Kemaliye'de doğdu. İlk ve orta öğrenimini İstanbul'da tamamladı. Öğrenci iken gazetelerde çalışmaya başladı. *Tercüman, Son Havadis* gibi gazetelerin çeşitli birimlerinde görev yaptı. 1971'de Kuşak Ofset Matbaasını, 1980'de Veli Yayın Evini kurdu. İnanç adlı edebiyat ve sanat dergisini çıkardı. Şiirleri, Meşale, Türk Edebiyatı, Türkiye ve İnanç gibi dergilerde yayımlandı. Türkiye Yazarlar Derneği, Müzik-San Vakfı, Türk Edebiyatı Vakfı, Matbaa ve Yayıncılar Derneği üyesi. **Eseri/Şiir:** *Özlem Türküsü*.
Kay.: İLESAM arşivi ♣G. OKUTAN

AVCI, Zeynep (6.6.1947 –): Gazeteci ve hikâye yazarı. Kütahya'da doğdu. Erenköy Kız Lisesinin orta kısmını, Kadıköy Kız Kolejini bitirdi. ODTÜ İdarî İlimler Fakültesi ile ve İÜ Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünde bir süre okudu. *Cumhuriyet, Yeni İstanbul, Hürriyet, Milliyet ve Dünya* gazeteleriyle *Kelebek, Parmakçocuk, Focus* dergilerinde muhabir, yönetici ve editör olarak çalıştı. *Yazko Edebiyat, Yazko Somut, Milliyet Sanat, Varlık, Gösteri, Yeni Düşün, Cumhuriyet Kitap, Adam Öykü, Kitaplık* gibi dergilerde hikâyeleri, araştırmaları, çeviri ve rö-

portajları yayımlandı. Bazı yazılarında Zeynep Karabey takma adını kullandı. Hâlen Tarih Vakfı tarafından yayımlanan üç aylık İstanbul dergisinin Genel Yayın Yönetmenliği yapmaktadır. **Eserleri/Hikâye:** *Kötü Bir Yaratık* (İst. 1983), *Ahşap Köşkün Hanımefendisi* (İst. 1992), *Aşk Meleğinin İşleri* (İst. 1998). **Araştırma:** *Kadının Güncesinden Sayfalar* (1994). **Filmleşmiş senaryoları:** *Cahide* (T.R.T. için dizi film), *Ponente Feneri, Boğaziçine Sığınanlar* (Kültür Bakanlığı için belgesel dizi), *İstanbul'da 24 Saat* (T.R.T. için belgesel), *Şahmaran, Sessiz Çığlık, Kazandibi Tavukgöğsü, Nihavend Mucize, Gülsem, Derin Ayna. Oyun:* *Le Petit Maquilleur* (Fransa 1989), *Gilgamiş* (İst. 1997, Ankara Sanat Kurumu Ödülü). **Biyografi:** *A'dan Z'ye Abidin Dino* (İst. 2000). **Çeviri:** *Gönül Oyunları* (Ruby Mildred Avres'ten, 1969), *Aramızdaki Gölge* (Nancy Mc Dougall Kennedy'den, 1970), *İblis* (C. Tery Cline'den, 1975), *Son Adam* (Joseph Dimona'dan, 1976), *İfrit* (David Seltzer'den, 1976), *Son Esir* (James Clavell'den, 1978), *Scarsdale Zayıflama Rejimi* (Herman Tarnower'den, 1981), *Giacomo Joyce* (James Joyse'dan 1986). **Tiyatro çeviri ve uyarlama:** *İki Efendinin Uşağı* (Goldoni'den 1989, 1994), *Barış* (Aristophanes'ten 1993), *Abelard ve Héloïse* (Ronald Duncan'dan, 1996, Avni Dilligil en iyi çeviri ödülü), *Küçük Üç Kâğıtçı* (Paris – Theatre à Venir/İşıl Kasapoğlu için çocuk oyunu), *Venedik Taciri* (Shakespeare'den yeniden yazım ve dramaturji- Trabzon Devlet Tiyatrosu), *Onikinci Gece* (Shakespeare'den çeviri ve uyarlama – Diyarbakır Devlet Tiyatrosu, 1994-1995), *Kısasa Kısas* (Shakespeare'den çeviri ve uyarlama – Diyarbakır Devlet Tiyatrosu, 1995-1996), *Alacaklılar* (A. Strindberg'den – Aksanat Prodüksiyon Tiyatrosu 1997-1998 sezonu).
Kay.: ÇTEKY 12-13; TBEA 1/127-128. ♣A. CELEPOĞLU

AVCIOĞLU, Doğan (1926 - 4.11.1983): Yazar, gazeteci. Mustafa Kemalpaşa'da doğdu. Adı Mehmet Erdoğan'dı. Baba adı A. Celâlettin, anne adı F. Pakize'ydi. Yüksek öğrenimini Fransa'da siyasal bilgiler ve ekonomi üzerine yaptı (1955). Yurda döndükten sonra Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsünde ve CHP Araştırma Bürosunda çalıştı. Gazeteciliğe 1957'de *Akis* dergisinde muharrir olarak başladı. *Yön* gazetesinin imtiyaz sahipliğini ve yazı işleri müdürlüğünü yaptı. *Ulus, Kim, İş ve*

Ekonomi, Yeni Yol gibi gazete ve dergilerde muhabir ve başyazar olarak bulundu (1956-1960). 27 Mayıs 1960 hareketinden sonra Kurucu Meclis ve Anayasa Komisyonu üyeliği yaptı (1961). Daha sonra Türk-İş Araştırma Merkezi Müdürlüğünde bulundu. Haftalık *Yön* dergisini çıkardı (1961-1967, 222 sayı). *Devrim* dergisinde yazmış olduğu yazılarından dolayı 12 Mart döneminde bir süre tutuklandı. 1969'da *Türkiye'nin Düzeni* adlı eseriyle Yunus Nadi Armağanını kazandı. İstanbul'da öldü. **Eserleri/İnceleme:** *Türkiye'nin Düzeni* (3 c., 1968), *31 Mart'ta Yabancı Parmağı* (1969), *Devrim Üzerine* (1971), *Millî Kurtuluş Tarihi* (3 cilt, 1974), *Türklerin Tarihi* (1978), *Devrim ve "Demokrasi" Üzerine* (1980). **Çeviri:** *Sosyalizm ve İslâmiyet* (Roger Garaudy'den, E. Tüfekçi ile, 1965), *Sosyalizme Giriş* (Jules Salvador Moch'dan, Selâhattin Hilav ile, 1975).
Kay.: EİS 8. bs. s. 50; ŞYS s. 98; TBU s. 23; TDEA 1/230; YS, 2. bs., s. 89-90. ♣A. CELEPOĞLU

AVDAN, Ferda Belkıs (22.5.1928 - 1967): Şair. Aydın'da doğdu. Babası Hayati Bey, annesi Şekûre Hanımdır. İlkokulu İzmir Gazi İlkokulunda bitirdi (1940). Babası vefat ettikten sonra annesiyle Zonguldak'a taşındılar. Orada Çelikel Lisesinde orta öğrenimini tamamladı (1946). 1947 yılında Oğuz Avdan ile evlendi. 1967'de Paris yakınlarında geçirdiği bir trafik kazası sonucu öldü. Yazmış olduğu şiirleri eşi tarafından bir kitapta toplanıp bastırıldı. **Eseri/Şiir:** *Birkaç Mısra* (1970).
Kay.: ÖBBŞKA 1/195. ♣A. CELEPOĞLU

AVEZOV, Kasım (1897-1938): Karakalpak sahası devlet adamı, eğitimci, şair, tiyatro yazarı (dram yazarı). Türkistan vilayeti, Şımbay nezdinde doğdu. "Maktım Akı" medresesinde okudu. 1921'den başlayarak Şımbay'da öğretmen, müdür, bölgesel eğitim bölümü başkanlığı, Karakalpak Özerk Bölgesi halk eğitim komiserliği, 1925-1929 yılları arasında Karakalpak Merkezî İdare Komitesinin başkanlığı, 1929-1930 yılları arasında Kazakistan OAK başkan yardımcılığı, Kazakistan Özerk Sosyalist Cumhuriyeti İçişleri halk komiserliği, 1930-1931 yıllarında Karakalpakistan'ın RKFSR OAK'deki daimî vekilliği, 1932-1934 yıllarında Karakalpak Özerk SSR (AKSR) Halk Komiserleri Meclis başkanlığı, 1936-1937'de Karakalpak AKSR Keñesi'nin Sanat Kolu başkanlığı görevle-

rini yaptı. "Represiya" siyasî kovalamacasının kurbanı oldu. Karakalpak edebiyatının gelişmesine önemli katkılarda bulundu. İlk Karakalpak piyesini yazdı. Bu Ult-Azattık İsyanını konu edinen bir dramdır. **Eserleri/Tiyatro:** *Maksat Jolında* (1916). **Şiir:** *Şahta. Diğerleri:* *Enbek, Köktem Keldi; Namus Kuli, Kün*.
Kay.: KUE 1/54. ♣D. DÜYSEBAYEVA

AVEZOV, Muhtar Omarhanulı (1897-27.5.1961): Kazakistan yazarı, mütercim, edebiyat tarihi araştırmacısı, filoloji doktoru, profesör (1946). Ulu şair Abay'ın hemşehrisidir. Semey eyâletinin Cengiz bucağına bağlı 8. köy Börili'de doğdu. Büyük dedesi yerli halka Müslümanlığı yaymak ve tanıtmak niyetiyle Orta Asya'dan gelen Berdihoca'dır. Dedesi Avez akıllı ve karakter sahibi bir insandı ve Abay'ın babası Kunanbay'la yakın arkadaştı. Eşi, Abay Jolu romanında anlatıldığı gibi Kunanbay'ın dördüncü karısı Nurganım Avez'in kızkardeşidir. Muhtar, büyükannesi Dinasil ile birlikte Abay'ın köyüne giderek altı yaşındayken gördüğü ulu şairi hayatı boyunca hatırladı. Beşaltı yaşındaki Muhtar'ın eğitimine Abay'ın şiirlerini ezberletmekle başlayan dedesi, 1918'de, doksan yaşında vefat etti. Annesi Nurcamal'dır. Muhtar'ın babası Omarhan ile Nurcamal arasında yakın akrabalık bağı vardı. Omarhan hareketli, yakışıklı bir insandı ve Abay'la iyi münasebetler kurdu. M. Avezov yirmi yaşında Doğu'nun Kéken adındaki tanınmış bir zengin kızı olan Rayhan'la evlendi. Fakat bu evlilikleri uzun sürmedi. Bundan sonra ikinci evliliğini Abay'ın torunu Mağaviya'nın kızı Kémila (1900-1932) ile yaptı. Bu eşinden de ayrıldı. M. Avezov'un 1926'da Leningrat Üniversitesinde beraber okuduğu Valentina Nikalayevna Kuzmina ile yaptığı evlilik hayatının sonuna kadar sürdü. Ondan Eldos, Leyla, Eldar, Ernar isimli üç oğlu ve bir kızı oldu. 1942 yılında evlediği Fatima Gabitova'dan ise, oğlu Murat dünyaya geldi (1943). Bu çocuklardan Leyla Muhtarkızı Avezova tarih doktorudur ve Abay Jolu Romanının Tarihi Negizderi (1969) isimli eseri yayımladı. Ernar Avezov biyoloji, Murat Avezov filoloji doçentidir. Şairin ilk çocuğu olan Muğamila Muhtarkızı Avezova babası hakkında yazdığı *Tuñğış Edim Ékemniñ* (İlk çocuğuydum babamın, 1997) adlı öz geçmişi ile tanınan bir insandır. M. Avezov'a çocukluğunda dedesi Kasimbek yardım

etti ve onu 1907-1908 yıllarında önce Semey şehrinde Müslüman okuluna, sonra ise, 5 sınıflı şehir okuluna verdi. Muhtar 1915-1919 arasında Semey Öğretmenlik kursunda eğitim gördü. 1917'de Oykuduk yaylağında genç yazarın ilk piyesi olan Eñlik-Kebek isimli oyunu sahneye kondu. Şair Alaş, *Sarı Arka* gazetelerinde, *Abay* dergisinde birçok makaleler yayımladı. 1919-1922 yılları arasında siyasetle uğraştı. Semey ilinin İcra Komitesinde çeşitli görevler aldı. 1921-1922 yıllarında Orınbor Kazakistan İcra Komitesinde çalıştı. Daha sonra *Şolpan* dergisinde Alaş Ordacılar katıldı. 1923-1928'de Leningrad Millî Üniversitesinin Kogamdık Gılımdar Fakültesi Dil Edebiyat Bölümünden mezun oldu. 1928-1930 yılları arasında Orta Asya Millî Üniversitesi Şişigistanuv (Doğuyu tanıma) Fakültesinde (Taşkent) yüksek lisans öğrenimi yaptı. 1930-1932 yılları arasında milliyetçilik suçlamasıyla Almatı'da hapse girdi. *Sosyalı Kazakistan, Kazahstanskaya Pravda* gazetelerine açık mektup yazıp siyasî hatalarını itiraf etti ve on yıl sürgün edildi. Halkının bağımsızlığı yolunda mücadelesinden vazgeçmedi. Köy Hizmetleri Enstitüsüne bağlı Kazak ve Rus Dili Bölümünde doçent olarak çalıştı. 1934'te profesör olarak atandı. 1932-1937 yılları arasında Kazak Akademik Drama Tiyatrosunun Edebi bölümünde görev aldı. 1942-1961 arasında Kazak Millî Üniversitesinde profesörlük yaptı. 1943 yılından ömrünün sonuna kadar Kazak SSC İlimler Akademisinde çeşitli görevler aldı. 1953-1954'te, Moskova Millî Üniversitesinde KSRO Halkları Edebiyatı Bölümünde profesör olarak çalıştı. Bu yıllarda siyasî faaliyetleri devam etti. Çalışma ve görevlerinden dolayı Stalin Ödülü (1949); Lenin Ödülü (1959); Exbek Kızıl Tu Madalyası, Hürmet Belgesi gibi birçok üstün dereceli madalya ve onur belgesi aldı. Birçok sosyal kuruluşa üye seçildi. Doğu halkından yetişen genç yazarları her zaman destekledi. Kırgız yazarı Çingiz Aytmatov*'un Cemile isimli eseriyle ilgili bir makale yazdı ve onun Lenin Ödülü almasında çok önemli katkısı oldu. M. Avezov'un ilk eserleri *Arğın, Jayausal, Ekev, Koñur* gibi isimlerle *Sarı Arka, Kazak Tili* gazetelerinde ve *Abay, Tañ, Şolpan, Sana* dergilerinde yayımlandı. Eserlerinden bazılarını J. Aymautov'la beraber yazdılar. "Kazaktın Özgeşe Minezderi (Kazakların farklı karakteri)", Adamdik Negizi-

Éyel (İnsanlık temeli-kadın)", "Okudağı Kurbılarnıma (Okuldaki arkadaşlarıma)", "Filosofiya Jayınan (Filosofya hakkında)", "Gılım (İlim)", Yaponiya (Japonya)", "Gılım Tilin (İlim Dili)", "Kazak Éyel (Kazak kadını)", "Médenyet Hém Ult (Medeniyet, Millet)" gibi makalelerinde Kazak halkının o devirdeki meselelerini konu olarak işledi. 1960'ta Amerika'ya giden şair, bu seyahatından hemen sonra "Amerika Éserlerin", 1955'teki Hindistan seyahatından sonra "İndiya Oçerkerin" isimli çalışmalarını yaptı. Bunlar kültür tarihi ve etnografik açıdan önemli çalışmalardır. Kazak halkının folklorunu, Doğu edebiyatının güzel örneklerini, en çok da Abay'ın eserlerinin felsefi önemini, farklılığını bünyesine sindirdi. Dil kabiliyetinde ve üslubunda Abay'ın büyük etkisi oldu. Kendi söylediğine göre Turgenev'in, Dostoyevskiy'nin, Tolstoy'un eserlerinden etkilendi ve onları örnek aldı. London, onun sanatını takdir etti. 1920'li yıllarda yazdığı hikâyelerinde Batı edebiyatında yerleşmiş olan geleneksel sistemi Kazak edebiyatına uyarladığı anlaşılır. Bu yıllarda yazılan *Korgansızdın Küni, Üylenü, Eskilik Kölenkesinde, Kinéşil Boyjetken* gibi eserlerinde yazar, tarihî kaynaklardan faydalandı. *Kinéşil Boyjetkende* isimli eserinde Kazak kızlarının millî geleneğe uymayan hallerini tasvir etti. *Tain* gazetesinin 1921 yılı, ikinci sayısında yayımlanan *Karalı Suluv* isimli eserinin sonu *Korgansızdın Küni* ile aynıdır. Bu eserlerinde bugünkü ve dünkü hayat akışı aynı şekilde kaleme alınmıştır. *Kır Suretteri* ve *Kır Éngimeleri* adlı eserlerinde tarihî etnografik kaynaklardan faydalandı. 1934'te yayımlanan "Kasennin Kubilistarın" bir psikolojik hikâyedir. Karış-karış eseri 1927-1928 senelerinde *Jaña Mektep* dergisinde yayımlandı. 1916 yılında bağımsızlık yolundaki mücadeleyi işleyen "Kıyılı Zaman" hikâyesi Kızılorda şehrinde yayımlanınca Avezov, uzun süre hapsedildi. Daha sonra eserin 1972'de Moskova'daki *Jaña Élem* dergisinde Rusça yayımlanmasında ünlü Kırgız yazarı Çingiz Aytmatov'un, Almatı'daki *Jıldız* dergisinde basılmasında da yazar âlim Âdi Şaripov'un büyük katkıları oldu. Bu eserler içinde Muhtar Avezov'un adını dünyaya tanıtan onun Abay Jolu romanıdır. Romandan ilk bölüm "Tatyana'nın Kırdığı Éni" adıyla 1937'de Rus şairi A. Puşkin'in doğumunun 100. yılında Kazak-Rus dillerinde yayımlandı ("Edebiyat Meydanı" 1937). Eser

Avezov'a büyük bir şöret ve hiçbir zaman azalmayan, unutulmayan bir başarı kazandırdı. Bu eseri ile M. Avezov realist bir yazar olarak kabul edildi. Roman sadece edebî yönden değil, aynı zamanda bir tarihî, etnografik, felsefi ve psikolojik araştırmalar yönünden de değerlidir. Bu roman sadece M. Avezov'un değil, Kazak edebiyatının ve bütün Türk boylarının medenî başarılarından biri olsa gerektir. Yazar, çeşitli konuları işleyen piyesler de yazdı. Bunlardan biri olan *Eñlik-Kebek* (1917) tarihî efsaneler üzerine kurulmuştur. Esere konu olan rivayet *Dala Valayatu* gazetesinin 1892 senesindeki 29-40. sayılarında yayımlanmıştı. *Baybişe Tokal* (1918), *Tastülek* (1935); *Tartıs* (1935), *Alma Bağında* (1937), *Şekarada* (1937) gibi eserler yaşanan zamanı Ayman-Şolpan (1934) ise, tarihî bilgiler doğrultusundaki hayatı komedi olarak yansıtan piyeslerdir. *Beket* piyesi manzum olarak yazıldı. *Dost Bedel Dost* ise, fantastik bir eserdir. Yazar, Abay konusunda piyes ve libretto da hazırladı. Bunların çok farklı nüshaları vardır. *Kalkaman ile Mamur* librettosu, 1938'de sahneye konuldu. Shakespeare'in *Othello, Asayga Tusayın* isimli eserlerini, İ. Turgeniev'in *Dvaryan Uyasın*, L. Tolstoy'un *Toy Tarkar* ve *Budda, Gogol'un Revizor* ve *Bulka, A. Çehov'un Akkaskas, Pogadin'in Aksüyekter, Afinogenov'un Korkınış, J. London'un Kaskırın* gibi eserlerini Kazak Türkçesine çevirdi. Yazar, 1930'da Kızılorda'nın Kazakistan matbaasında *Cetkinşek* adlı ders kitabını yayımladı. Bu kitapta Kazakistan'ın tabiatı ve medeniyeti hakkında bilgi verdi. *Edebiyat Tarihi* adlı eseri 1927'de Kızılorda'da yayımlandı. Kırgızların kahramanlık destanı *Manas* ile ilgili bir monografi yazdı. *Edebiyat Tarihi* çalışmasında Kazak edebiyatının Eski Türk edebiyatı ile başladığını ilk defa ortaya koyan kişi oldu. Kazak Üniversitesinde Orta Asya halkları edebiyat dersleri verdi. Hayatının son yıllarında *Öşken Örken* romanını yazdı. Moskova hastanesindeyken meslektaşlarına edebiyatın geleceği ile ilgili güzel mektuplar yolladı. 27 Mayıs 1961'de vefat etti. **Eserleri:** *Tandamalı Şığarmalar* (6 cilt Almatı 1995-1997), *Şığarmalar* (12 cilt Almatı 1967-1969), *Tomdik Şığarmalar Jinagı* (Almatı 1979-1985), *Şığarmalarının Elü Tomdik Tolık Jinagı* (Almatı 1997), *Abay* (Roman, 1. Kitap Almatı 1953, 1961), *Abay* (Roman, 2. Kitap Almatı 1953), *Abay Jolu*, (2 kitap, 1961), *Abay Jolu*. (2 kitap,

1989, 1997), *Abay Tanu Déstüri* (Almatı 1994); *Abay Kunanbayev* (1967), *Abaydı Bilmek Parız oylı Vaska* (1997), *Abaytayolan Jariyalambagan Materi-yaldar* (1988), *Édebiyet Tarihi* (Almatı 1994), *Édebiyet Turalı* (1997), *Édebiyet Hrestomatiyası* (Almatı 1938), *Almatı* (Almatı 1987), *Ér jıldar Oyları* (Almatı 1959), *Beleste* (Almatı 1981), *Eñlik-Kebek* (Almatı 1975), *Ertegiler* (Almatı 1957), *Eskilik Kölenkesinde* (Almatı 1935), *İndiya Oçerkeri* (Almatı 1958), *Kökserek* (Almatı 1960), *Kinémşil Boyjetken* (Almatı 1994), *Kazakistandağı Últar* (Almatı 1930), *Kara Söz* (Semipaletinsk 1926), *Karalı Suluv* (Almatı 1965), *Karış-Karış Okagası* (Almatı 1936), *Karış-Karış* (Almatı 1960); *Kıyılı Zaman* (Kızıl-Orda 1928), *Korgansızdın Küni* (Almatı 1922), *Muragerler* (Almatı 1984), *Öskön Örken* (Almatı 1962), *Povester, Éngimeler* (Almatı 1983), *Tandamalı Éngimeler* (Ankara 1997), *Tandamalı* (Almatı 1997), *Tartıs* (Kızıl-Orda 1935), *Vakut Jéne Édebiyet* (Almatı 1962), *Şuv Asav* (Almatı 1976).

Kay.: Z. Ahmetov, *Abay Jolu Epopeyasının Jazılı Tarihi Hém Poetikası*, Almatı 1984; Z. Ahmetov: *Édebiyet Jéne Arhiv*, Almatı 1997; *Élem Tanıgan Évezov*, Almatı 1996; Z. Ahmetov, A. Évezov "Bala Muhtar", Almatı 1967; T. Ahmetov, A. Évezov "Jas Muhtar", Almatı 1977; Leyla Avezova, M. O. Évezov Tvarçestvasında, Kazakistan Tarihünün Problemleri, Almatı 1977; M. Avezova, *Jas Jürek Jayıp Saysagin*, Almatı 1997; M. Avezova, *Tuñış Edim Ékemdiñ*, Almatı 1997; *Avezov Tağılımı*, Almatı 1987; T. Jurtbayev, *Besigindi Tüze*, Almatı 1997; Z. Kabdolov, *Évezov*, Almatı 1997; *Kazaktın Tuñış Epopeyası*, Almatı 1957; B. Maytanov, *Muhtar Évezov-Suretker*, Almatı 1996; M. Mırzahmetov, M. Évezov Jéne Abaytanuv Problemleri, Almatı 1982; M. Mırzahmetov, M. Évezov Jéne Abay, Almatı 1997; M. O. Évezovke, Almatı 1949; M. Mırzahmetov, M. Évezov Ömiri Men Sığarmaşılık Şejiresi, Almatı 1997; M. O. Évezovtiñ Edebi-Memorialdik Müzeyi, Almatı 1964; M. Avezov'tiñ Koljizba Murası, Almatı 1977; M. Évezov'tiñ Müzey-üyi, Almatı 1977; M. Avezov Élemi, Almatı 1997; M. Avezov, *Turalı Esterikter*, Almatı 1997; A. Nurkatov, M. Avezov'tiñ Tvorçestvosı, Almatı 1965; R. Nurgaliyev, *Évezov Jéne Alaş*, Almatı 1997; TDEA 1/230. ♦♦ Ş. İBRAYEV

AVEZOV, Murat Alibekoviç (1951 –): Nogay sahası şairi. Nogay ülkesinin Orta Töbe köyünde doğdu. Bir süre *Şöllük Mayagı* gazetesinde çalıştı. Ayrıca *Laşın* isimli çocuk dergisinde görev aldı. Nogay şiirine yenilikler getirmeye çalıştı; şiirlerinde namuslu, temiz yürekli insanı tasvir edip hayatın çeşitli taraflarını göstermeye çalıştı. **Eseri/Şiir:** *Es*.

Kay.: Ajim Sikaliyev (Şeyhalioglu), *Sınap Karap, Sırlasıp, Çerkessk* 1975; İ. H. Kalmıkov, R. H. Kereyrov, A. Ü. Sikaliyev, *Nogaytsı, Çerkessk*, 1988, s. 210-226; Ş. A. Kurmanigulova,

Nogay Literatürası (10 klass), Çerkessk 1991, s. 145-148; Ş. A. Kurmangulova, N. A. Davlova, M. S. Kireyev, Nogay Literatürası-Hrestomatiya (10 Klass), Çerkessk 1991, s. 318-326. ➔ D. ERGÖNENÇ

AVFÎ-i Buharî (1171/77-1233): Özbekistan Tezkire yazarı, mütercim. Adı Nureddin Muhammed Avfi b. Tahir b. Osman Buharî'dir. Buhara'da doğdu. Buradaki Dar-ı Farihak Medresesinde okudu. 1201'de Semerkand'a geldi. Semerkand hükümdarı İlakhan sarayında kâtiplik yaptı. Harezm, Horasan, Nişapur, Tus, Herat ve Merv'e gitti. Necmeddin Buharî, Müeyyed Bağdadî ile tanıştı. 1219'da Buhara'ya döndü. Moğol istilâsı sırasında Hindistan'a gitti ve ömrünün sonuna kadar Sind, Uç, Gucerat, Dehli vilâyetlerinde yaşadı (1227-1233). Uç vilâyeti hükümdarı Nâsireddin Kebaçe hizmetinde çalıştı. Uç veziri Fahreddin Hüseyin b. Raziyyeddin Ebu Bekr adına *Lubâbu'l-Elbâb* tezkiresini yazdı (1222). *Lubâbu'l-elbab* adlı eser, on iki bölümden oluşur. Bu bölümlerde şiir; Arap ve Fars dillerinde ilk şiir yazar şairler; Maveraünnehr ve Horasan'ın şiir yazar sultanları, vezirleri, ulemâ ve fuzelâ şairleri; Fahirîler, Saffarîler, Samanîler, Nasırîler, Selçuklular devri şairleri; Hindistan'da Farsça eser yazar 299 şairin biyografi ve şiirleri vardır. Eserde dedesi Ebu Tahir Yahya Avfi'nin güçlü bir âlim ve şair olduğunu yazıp, 16 mısradan oluşan "Ta Çend" adlı şiirini de esere ekledi. Eserin basımı, *Lubâbu'l-Elbab* adıyla Leyden'de 1906'de yapıldı. 1223'te Kadî Muhsin Tanuhî'nin (10. yy.) *El-Farac* adlı eserini Arapçadan Farsçaya çevirdi. Astronomi, coğrafya, hayvanlar âlemi, tıp, tarih, felsefe vb. bilimlerle ilgili ilginç hikâye ve rivayetlerden faydalanarak *Cevâmî'u'l-Hikâyât ve Levâmî'u'r-Rivâyât* (basımı, Tahran H. 1335/1956) adlı eserini yazdı. Eser, doğuda büyük şöhret kazandı. Bazı hikâyeleri Özbekçeye çevrildi. *Nadir Hikâyetler* (Taşkent 1977) ve *Hikâyet ve Rivâyetler* (Taşkent 1983) adlarıyla basıldı. Senâî'nin *Hadikatü'l-Hakayik* eserine karşılık *Medâyihu's-Sultân* adlı eserini yazdı. Bu eser günümüze kadar ulaşmamıştır. **Eserleri/Tezkire:** *Lubâbu'l-Elbâb* (1222, Leyda 1906). **Hikâye:** *Nadir Hikâyetler* (Taşkent 1977), *Hikâyet ve Rivâyetler* (Taşkent 1983). **Çeviri:** *El-Farac* (Muhsin Tanuhî'den-Farsça). **Rivayet:** *Cevâmî'u'l-Hikâyât ve Levâmî'u'r-Rivâyât* (Tahran 1956). **Diğer:** *Medâyihu's-Sultân*.

Kay.: Yaz. Arv. ➔ M. İSAKOVA

AVİGDOR, Sami (20. yy.): Şair. Yayımlanan tek kitabında 1981-1983 yıllarında yazdığı ve fetdî konuları işlediği şiirleri yer almaktadır. **Eseri/Şiir:** *Biraz Sen Biraz Ben* (1983).

Kay.: Yaz. Arv. ➔ A. CELEPOĞLU

AVKOVAN, Celâleddin (1908 - 1969): Şair. Kayseri'nin Talas kasabasında doğdu. Babası Kethüdaoğlu Salih Bey, annesi Seniye Hanımdır. On dört yaşında Talas İlkokulunu bitirdi. Maddî imkânsızlıklar sebebiyle öğrenimine devam edemedi. 1927'den 1937 yılına kadar şoförlük yaparak geçimini sağladı. Bu yıllarda Anadolu'nun her tarafını gezdi, halkın sosyal ve dinî hayatını tetkik etti. Bu incelemeleri daha sonra yazacağı şiirlerine zemin hazırladı. 1937'den ölümüne kadar motor tamirciliği yaptı ve şiir yazıp söyledi. Şiirlerinde klâsik bir üslûp kullandı ve dinî motiflere yer verdi. Şiirleri Ahmet Okutan tarafından kitap hâline getirildi ve basıldı. **Eseri/Şiir:** *Celâl Usta'dan Şiirler* (Derleyen: Ahmet Okutan, Ank. 1972). Kay.: ÖBBŞKA 2/1311. ➔ A. CELEPOĞLU

AVLANÎ, Abdulla, bk. ABDULLA Avlanî

AVNÎ, bk. MEHMED II. (30.3.1431- 3.5.1481)

AVNÎ (? - 1664): Divan şairi. Filibe'de doğdu. Asıl adı Mahmud'dur. Süreyya Beyin, adını Mehmed diye yazması yanlışdır. IV. Mehmed dönemi şairlerindendir. İstanbul medreselerinde eğitim gördü, mülâzım olduktan sonra İstanbul medreselerinde müderrislik, çeşitli yerlerde kadılık yaptı. İlmi ve erdemle tanındı. Şiirleri Belig ve Safâî tezkirelerinde bulunmaktadır.

Kay.: NAFE (SK Esad Ef. 2549, s. 176b); NAZZE 1999, s. 294; SO 1996, 1/340; TDEA 1/230; TET/ASL s. 319,362; TGDEİS s. 55; TN 1/710 (3005); VF s. 683. ➔ G. AYAN

AVNÎ (- 1671): Divan şairi ve hattat. İstanbul'da doğdu. Asıl adı Ahmed Çelebidir. IV. Mehmed zamanı şairlerindendir. Gençliğinde kitabet ilmini öğrendi. Divan-ı Hümâyûn kâtipliği yaptı. *Mecelletü'n-Nisab*'da ölüm tarihi 1083/1672 olarak verilmiştir. Nüktedan bir şairdi. Şiirlerinden örnekler *Safayî Tezkiresi* ile *Vakayî'ül-Fuzalâ*'dadır. KAY.:Kaşif Yılmaz, Güftî Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ile Divanı, Zafer-namesi ve Teşrifatü'ş-Şuarasının Tenkitli Metni,

Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum 1983, s. 456, v. 72; MN s. 326; NAFE (SK Esad Ef. 2549, s. 180b); SO 1996, 1/340; TDEA 1/230; TGDEİS s. 55; TET/ASL, Ank. 1988, s. 362; TN 1/710(3006); TŞ 2/572; TŞ/G s. 179; VF 1/772.

➔ G. AYAN

AVNÎ (1827-1872/3): Divan şairi. Diyarbakırlıdır. Adı Avnî Ali'dir. Berberler Kethüdası Hacı Ragıp Ağanın oğludur. Öğrenimini tamamladıktan sonra çeşitli memuriyetlerde bulundu. Diyarbakır evrak müdürü iken öldü. Kaynaklar, yazma bir divanı olduğunu bildirirler.

Kay.: DFSA 2/24; SATŞ 1/128; TDEA 1/230; TN 2/712 (3013); TŞ 2/571; TŞA s. 74. ➔ Ş. BEYSANOĞLU

AVNÎ (1826?-6.10.1884): Divan şairi. Yenişehirli'de doğdu. Adı Hüseyin Avnî Bey'dir. Yenişehirli Avni Bey diye tanındı. Mîrülümerâ Ebûbekir Paşa'nın oğludur. Babası, Abdurrahman Sâmî Paşa'nın kedhudası iken, Avnî de Sâmî Paşa Konağında yetişti, hattâ bizzat paşadan dersler aldı. Sâmî Paşa 1852'de Vidin vâlisi olduğunda Avnî'yi de kitabetine getirdi. Muhtemelen Edirne Vâililiği zamanında da Avnî Paşa'nın yanındadır. Sâmî Paşa Meclis-i Tanzimat Âzâlığına tayin olduğunda Avnî de İstanbul'a geldi. Şair toplam on iki yıl paşanın yanında kaldı. İstanbul'a gelmesinden itibaren Avnî'nin Beşiktaş Mevlevihânesi'ne devam etmeye başladığı görüldü. Post-nişin Hasan Nazif Dede'nin muhabbetini kazandı ve hattâ dâmâdı oldu. Sırkâtibi Mustafa Nûri Paşa'nın Bağdad Vâililiğinde Avnî de dîvan kâtibi oldu. Sâmî Paşa-zâde Subhi Paşa'nın kurduğu Tahrîr-i Emlâk İdaresine memur; bir müddet sonra da Gelibolu Emlâk Tahrîrat Komisyonuna kâtip olarak tâyin edildi. Dönüşünde Şehremanetinde âzâlık veya benzeri bir memuriyete getirilirse de Ocak 1870'de sevgili eşi Emine Hanımın, ondan elli gün sonra da oğlu Hüsâmeddin'in vefatı şairi derinden sarstı. Uzunca bir süre yarı münzevî bir hayat yaşadıkten sonra, Said Paşanın Adliye Nâzırlığında Üsküdar Bidayet Mahkemesi âzâlığına getirildi. Yine de buhranları teskin olmayan yılların ardından, İstanbul'da vefat etti ve Bahariye Mevlevihânesi'ne gömüldü. Avnî'nin şiir anlayışı Encümen-i Şuarâ ile benzeşir. Bu sebeple, bazı edebiyat tarihçileri onu encümen müdavimlerinden sayarlarsa da bu maddeten mümkün değildir;

zîrâ, encümen 1861 yılı baharında kurulduğunda Avnî Bağdad'dadır. Hiçbir sohbetlerine katılmamış olsa da, Avnî fikir ve ruhça encümen mensupları ile beraber anılabilir. Kapılarını Batı'ya aralayan Türk şiiri geleneğe sırtını dönmeli mi, yaslmalı mı, sorusu şairleri de "eski" ve "yeni" diye ikiye bölmeye başladığında bir grup isim daha mutedil bir yolu tercih ederek gelenek içinde yenileşmeye çalışırlar. Encümen-i Şuarâ gibi Avnî de bu sonuncu yolu yeğleyenlerdendir. Gelenekli formları çokça zorlamadan şiirin lûgatini, mazmunlarını, imaj dünyasını, hattâ sentaksını değiştirmeye çalışan şairler içinde Avnî en başarılı olanlardandır. Bilhassa Nâmîk Kemâl* ve taraftarlarının öfkesine, "teceddüd muhâlifî" vasıflandırmasına hedef olan Avnî, aslında bir iki nesil sonra Mutavassıtın olarak adlandırılacak bir edip grubunun fikir ve ruhta ecdadındandır. Bir "mutavassıt"ın kaderi olan belirsizlik onun için de geçerlidir: Avnî klâsik şiirin son temsilcilerinden midir, yoksa yeni şiirin kurucularından mıdır, sorusu bu bakımdan pek net bir karşılık bulamaz. Avnî, Ziyâ Paşa'nın *Harâbât*'ına, Mehmed Saîd*'in *Mülîstan Tercüme-i Gülîstan* ve İsmail Paşa-zâde Hakkı Bey'in *Dîvânına* söylediği takrizler ile "halis şiir telakkîsi"nin devrine göre ne kadar incelmış ve gelişmiş olduğunu ispatladı. Bütün şiir cereyanları ve tartışmaları bir yana, Avnî 18. asırdan beri yetiştirdiğimiz birkaç büyük şairden biri ve belki de -Muallim Nâci*'nin soyleyişiyle- "zübde'tü'l-ahkab"ıdır. **Eserleri:** *Dîvânı*'nın dâmâdı Şevki Bey tarafından noksan ve hatâlarla dolu bir baskısı vardır: Merhum Avnî Bey *Dîvânı* (1889). *Dîvânın* yazma nüshaları: Konya İHK. Mevlânâ Dokümantasyon Merkezi, Nu. 6945; İÜK TY. 9719, TY. 9285, TY. 9289; AÜ DTCTF K M. Con A. 723; MK Yz. A 1272. Bazı nüshalara şairin Farsça dîvançesinden parçalar da alınmıştır; fakat, bu dîvançe ortada yoktur. *Kasîde-i Cülûs-ı Murâd-ı Hâmis* (1876)'i şairin sağlığında basılan tek eseridir. Mevlânâ*'nın *Mesnevî*'sini tercüme etmeye başladığı ve üç cildinden arkasını getiremediği biliniyorsa da müsveddeleri bulunmamıştır. Şeyh Galib*'in *Hüsn ü Aşk*'ına nazîre olarak *Âteş-gede* adlı bir mesnevîye başlarsa da yüz altı beyitten sonra yarıda kalmıştır. *Mir'ât-i Cünun* da tamamlanmamış bir târif-nâmedir. Nefî*'nin *Sihâm-ı Kazâ*'sını andırır bir adla, *Nihân-ı Kazâ* ismi altın-

da hicviye ve hezliyelerini toplamışsa da başına dert açabileceği fikriyle sobada yakmıştır. Şehzade Mehmed Reşad Efendi'nin oğlu Ziyâeddin Efendi'nin doğumuna söylediği tarih kasideleri TSMK. Sultan M. Reşad ve Tiryâl Hanım Kitaplığı, MR. 539'dadır. Ayrıca, hepsi de yarım veya sadece plânlanıp hiç başlanmamış eserleri de biliniyor: Yunancadan İntak adlı bir roman tercümesi, İstılahat Lûgati, Bağdat Tarihi, adsız bir tiyatro eseri, Osmanlı'nın bütün vilâyet ve kasabalarını içine alacak genişlikte bir tarih, coğrafya ve kültür rehberi, manzum Yenişehir-nâme, Osmanlı'nın inhitat sebeplerini araştıran bir eserdir.

Kay.: İbnü'rîf'at Sâmih, "Avnî Bey", Resimli Gazete, nu. 29, 32; 15 Mayıs, 5 Haziran 1313; Suud Yavsi, "Avnî Bey Merhuma Dair", Mahfel, C. 3, nu. 26, Zilhicce 1340; Ali Kemâl, "Eski Osmanlılar: Avnî Bey", Peyam (ilâve-i edebiyeye), Nu. 2, 8. 16, 1 Kânûn-ı evvel 1329, 10 Kânûn-ı sâni, 6 Şubat 1329; Besim (Atalay), "Avnî Bey Merhum", Mahfel, C. 3, Nu. 29, Rebiulevvel 1341; OM 2/331-332; Avni Aktuğ, "Yenişehirli Avni Bey", İst. A. 3/1352-1355; a. g. y., "Yenişehirli Avni Bey ve Arap Harfleri", TD, Nu. 7, Nisan 1952; M. TN 1/1061; Mehmet Çavuşoğlu, "Yenişehirli Avni ve Mir'ât-i Cünûn", Symposium, C. 4, Nu. 1, 1965; a. g. y., "Bir Mevlevî Şair: Yenişehirli Avni Bey ve Mevlânâ İçin Na'î", I. Millî Mevlânâ Kongresi (Tebliğler), 1986; a. g. y., "Avni Bey, Yenişehirli", TDVLA 4/123-124; OM 2/331; SATŞ 1/129; TDEA 1/231-232; TN 2/712(3014); TŞ 2/578-596; M. Kayahan Özgül, Yenişehirli Avnî, Hayâtı ve Eserleri, 1990; İskender Pala, "Biz Âleme Bir Yâr İçin Âh Etmeye Geldik", Türk Edebiyatı, sayı:335, Eylül 2001, s. 46-47. •M. K. ÖZGÜL

AVNÎ (? - 1892): Halk ve divan şairi. Trabzon'un Görele kazasının Haydari köyünde doğdu. Asıl adı Osman'dır. Karaosman oğulları ailesindendi. Döneminde Trabzonlu Karaosman Avnî Bey diye şöhret kazandı. Annesi Hayrûnnisa Zehra Hanımdı. İbnü'l-emin Mahmud Kemal "Bir munzume ders vekili Ahmed Asım Efendi'den şeriat ilmi ahzylediğini bildirdiğine göre İstanbul'a da gelmiş olduğu anlaşılıyor." der. Aydın'da Sığıcak Kalesinde zorunlu olarak ikamet etmiş olan Avnî, daha çok âşık tarzını benimseyen hece vezni ile değil de aruz vezniyle kalenderiler, semâîler yazdı. Bazı koşmaları da vardır. Avnî Bey'in ikisi bir arada taş basması olarak neşredilen iki divanı vardır. Hem halk, hem de divan tarzında şiirler yazan şairin hayatı hakkındaki bilgiler yine kendi *Divan*'ından öğrenilir. **Eseri:** İki bir arada taş basması olarak neşredilmiş; ancak, zamanında pek kayda değer bulunmayan iki divanı (1887) vardı.

Kay.: GGTŞ 1/201-205; Halk Edebiyatı Şiir ve Dil Örnekleri, s. 61-62, 94-96; ML 1/886; SATŞ 1/127; TDEA 1/231; TN 1/3012; TŞ 2/576-577. •A. SUNGURHAN-EYDURAN - H. DURAN

AVNÎ, bk. KONUK, Ahmed Avni

AVNÎ, bk. OZAN, Hüseyin Avni (1879-26.3.1946)

AVNÎ, Ahmed Rasim (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Mesneviyat-ı Avniyye* (İst. 1341/1926).

Kay.: ÖBBŞKA 2/811. •Yaz. Krl.

AVNÎ, Cavid H. (1928 -): Şair. Kıbrıs'ta doğdu. Liseyi Kıbrıs'ta bitirdikten sonra 1946'da Türkiye'ye geldi. İstanbul ve Ankara Hukuk Fakültelerine, DTCF'e devam etti. 1971'de Avustralya'ya gitti. Türkiye'de yayımlanan dört şiir kitabından başka yayına hazır üç şiir kitabı vardır. Sydney'de yaşamaktadır. **Eserleri/Şiir:** *Tabiat Sayıklıyor* (İst. 1949), *Aynikola Geceleri*, *Mustafa*, *Kıbrıs Şehitleri*. Kay.: ATEA 2/370; ÖBBŞKA 2/1097. •İ. BAŞTUĞ

AVNÎ Bekir, bk. BAŞMAN, Avni Bekir (1887-1965)

AVNÎ Motum (takma ad), bk. TÜRKKAN, Reha Oğuz

AVNÎ-i Hüsni (takma ad), bk. HÜSEYİN Haşım

AVNULLAH, bk. AVNÎ (-1742)

AVNULLAH Kâzımî (takma ad), bk. MEHMED Selim (1886-1914)

AVRAM, Naom (1807 - 1918): Şair, yazar, gazeteci, avukat. İstanbul'un Hasköy semtinde doğdu. İstanbul'un tanınmış tüccarlarından İshak Naom'un oğludur. İlköğrenimini Şule-i Maarif okulunda, orta öğrenimini Vefa İdadisinde yüksek tahsilini de Mekteb-i Hukukta yaptı. İdadî öğrencisi iken, İsmail Safa* ve Menemenlizâde Tahir*'in öğrencisi oldu ve onların takdirlerini kazandı. Şiirlerini *Malûmat*, *Mekteb*, *Musavver Pul*, *Fenn ü Edeğ* gibi mecmualarda yayımladı. Andelib Faik Esad*, Müstecabizâde İsmet*, hakkında övgü dolu yazılar yazdılar. Meşrutiyet'in ilânı sıralarında *Mir'at* isminde edebî bir gazete çıkardı. Bu gazetede, Türkçe yazı yazan, Türk kültürüne

hizmet eden Musevilerin yazılarını yayımladı. Daha sonra Türkçe bilmeyen Musevilere Türkçe öğretmek için *Ceride-i Lisan* isimli bir gazete çıkardı. Bu hususta yıllarca hizmet verdi. Avukatlık mesleğini de sürdüren Avram Naom'un pek çok şiiri Kanunî Artaki, Lem'i gibi bestekârlar tarafından bestelendi. Türkçeye ve aruz veznine hakimdi. İstanbul'da öldü. **Eseri/Şiir:** *Kalb-i Şikeste* (İst. 1317/1901).

Kay.: ÖBBŞKA 1/654; TŞ 2/597-599. •E. A. TURAN.

AVŞAR, Abdüsettar Hayatî (2.10.1918 -): Gazeteci, yazar. Diyarbakır'da doğdu. Kâfızade Şeyhmus Hayatî Beyin oğludur. Diyarbakır Lisesinde okudu. Diyarbakır İpek Böcekçilik ve Tohumculuk Okulundan mezun oldu. Çeşitli memuriyetlerde bulundu. Dicle Üniversitesi Tıp Tarihi Enstitüsünde uzman olarak çalıştı. Arapça ve Farsçayı babasından öğrenen Avşar, 1952 yılında gazeteciliğe başladı. Sahibi ve yazı işleri müdürü bulunduğu *Ümmid*, *Miyafarkın* (*Silvan*), *Nur-i Zülkif* (*Ergeni*), *Lice*, *Hani*, *Kulp*, *Haçro*, *Eğil*, *Bismil*, *Çınar*, *Çüngüş*, *İdil* (*Mardin*) gazetelerinde başyazar olarak bir çok makale, araştırma ve incelemeler yayımladı. Avşar'ın zengin bir özel kitaplığı vardır. Diyarbakırlı şair ve hattatlara, bilim adamlarına âit bir kısım yazma eserler, levhalar ve mektuplar kitaplığın değerini artırmaktadır. **Eserleri:** *Diyarbakır Valileri*, *İpek Böceği ve İpek Böcekçiliği*, *Diyarbakır Musikisi ve Diyarbakır'da Musiki*, *Ziya Gökalp'ın Halk Klasikleri I*, *Nasreddin Hoca'nun Latifeleri* (Diyarbakır 1972). Kay.: DFSA s. 237. •B. ALTUNIŞ-GÜRSOY

AVŞAR, B. Zakir (20. yy.): Araştırmacı yazar. **Eserleri:** *Türk Basınında Kavgalar: Babualî'de Kırk Katır* (Ank. 1990), *Yeni Bir Yüzyılın Eşiğinde Türkiye ve Türk Cumhuriyetleri* (Ank. 1994), *Sürgünde 50 Yıl: Ahıska Türkleri* (Ank. 1995). Kay.: Yaz. Arv. •N. KONUK

AVŞAR, Tefvik (20. yy.): Çocuk hikâyesi yazarı. **Eseri:** *Kırmızı Melek* (İst. 1958). Kay.: TB 1958. •Yaz. Krl.

AVŞARÎ (1934 -): Halk şairi. Adana'nın Pınarbaşı İlçesine bağlı Cinahmet Köyünden Sadık Hoca'nın oğludur. Babası sıtımadan öldüğünde yedi yaşındaydı. Tahsili yarım kaldı. Avşarî evli ve üç çocuk babasıdır. On üç yıl memurluk yaptıktan

sonra bir fabrikada işçi olarak çalıştı (1977). İki kez mahkûm oldu. Halk şiiri tarzındaki eserlerinde daha çok dönemin siyâşî anlayışından kaynaklanan işçi, emekçi, zenginlik, fakirlik, ağırlık sistemi, zamana sitem gibi konulara ağırlık verdi. **Eserleri/Şiir:** *Binboğa'dan Eser Yeller* (Ank. 1977).

Kay.: Yaz. Arv. •H. DURAN

AVUNÇ, Yaşar (20. yy.): Yazar ve mütercim. Robert Levy ile birlikte Franızca bazı eserler hazırladı. Yine Robert Levy'nin hazırladığı Fransızca Konuşma Kitabı'nı denetledi. **Eserleri/Hikâye:** *Zengin ve Yoksul* (İst. 1974, 1978), *Sihirli El* (İst. 1974, 1982), *Büyük Yazar* (İst. 1974, 1982, 1984), *Kötü bir Rüya* (İst. 1975, 1982), *Ormandaki Serüven* (İst. 1975, 1979), *Balonla Seyahat* (1979). **Çeviri roman:** *Kış Geceleri* (J. N. Pancrazi'den, İst. 1991). **Oyun:** *Antigone* (J. Anouih'den, İst. 1972).

Kay.: Yaz. Arv. •G. OKUTAN

AVŞAROĞLU, Adsız Ozan (takma ad), bk. YAĞIZ, Süleyman

AVUKAT T. Nadir (takma ad), bk. YORULMAZ, Haydar Rifat

AY (takma ad), bk. ASYA, Arif Nihat

AY (takma ad), bk. YAHYABEYOĞLU, Asım

AY, Arif (1953 -): Şair. Niğde'de doğdu. İlk ve ortaokulu Ankara'da tamamladı. Bor Şehit Nuri Pamir Lisesi, AÜ İlahiyat Fakültesi (1971-1974) ile Erzurum Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde (1975-1978) bir süre öğrenim gördü. 1974-1976 arasında Millî Türk Talebe Birliğinin Ankara Şubesi Başkanlığını yaptı. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi (1988). Gazi Üniversitesi SBE'de lisans üstü öğrenim gördü. Tez konusu: Makedonya'da Türk Halk Edebiyatı. 1974'den itibaren bir süre devlet memuru olarak çalıştı. 1992 yılında Aile Araştırma Kurumundaki müşavirlik görevinden ayrılarak Kırıkkale Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde okutman olarak görev aldı. 1999 yılından bu yana Başkent Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde öğretim görevlisidir. Bazı yazı-

larında Eyüp Önder, Musa Deniz, Halis Emre takma adını kullandı. Lise yıllarında başlayan şiir çalışmalarını *Edebiyat* dergisinde sürdürdü. İlk şiiri "Denizi Giydirmek" de bu dergide çıktı. 1977-1984 arası sorumlu müdürlüğünü yürüttüğü *Edebiyat*'ın kapanmasından sonra şiirleri ve öyküleri *Yedi İklim*, *Ayane*, *İkinci Yazılar*, *Kayılar*, *Kırağı*, *Kaşgar*, *Ünlem* vb. dergilerde çıktı. Hikâye ve denemelerini de bu dergilerde yayımladı. Şiirlerini genellikle serbest ölçü ve vezinle yazdı. Çorum'da yayımlanan *Seviye* dergisi Arif Ay Özel sayısını çıkardı (sayı: 13, Mayıs-Haziran 1999). **Eserleri/Şiir:** *Hira* (Ank. 1978), *Dosyalar* (Ank. 1980), *Şiirin Kandilleri* (Ank. 1983), *Gökyüzü Saatleri* (Ank. 1986), *İmâ Kitabı* (İst. 1989), *Bin Yılın Destanı* (İst. 1992), *Flowering Sky Poems* (Londra, 1994), *Yirmi Yaş Şiirleri* (İst. 1995), *Bin Dokuz Kandil* (İst. 1997), *Dağlara Götür Beni* (2000), *Ateş ve a* (2000). **Hikâye:** *Saat 24'te Saksofon Dersi* (Ank. 1991). **Deneme:** *Gece Yazıları* (İst. 1993). **Antoloji:** *Anne Hikâyeleri Antolojisi* (Ank. 1991).

Kay.: Ali Göçer, "Arif Ay Şiirinin Kandilleri"; a. g. y. "Arif Ay'ın Aydınlık Şiiri"; Mehmet Erdoğan, "Arif Ay'ın Şiirinde Tarihsel İzdüşümler"; Nazir Akalın, "Arif Ay'ın Bir Polemiği"; Ali Karaçalı-Kâmil Çelik, "Şiir ve Sanat Üzerine Yuvarlak Masa Sohbeti"; İbrahim Kurşunlu, "Bin Yılın Destanı" Cevat Akkanat, "Arif Ay'a Göre Günümüz Şiiri"; Kemal Sayar, "Arif Ay'dan "Gece Yazıları"; Durdu Şahin, "Arif Ay'ın "Yirmi Yaş Şiirleri"; Tayyib Atmaca, "Arif Ay'ı Tanımak Ya da Özeleştiri"; Osman Bayraktar, *Gece Yazıları Çizginin Devamı*, Mürsel Sönmez, "Şiirin Atlıları: Arif Ay"; Cevat Akkanat, "Üzgün Yüzüm ve Arif Ay", *Seviye* Dergisi, sayı: 13, Mayıs-Haziran 1999; HİK 2/357-360; İBYTŞA 2/414-417; YS, 2. bs., s. 90. ♦♦H. DURAN

AY, Behzat (2.5.1936 - 12.7.1999): Yazar, hikâyeci ve romancı. Mersin'in Arslan köyünde doğdu. Orta öğrenimini Düziçi Köy Enstitüsünde tamamladı (1954). İlkokul öğretmenliği ve ilköğretim müfettişliği yaptı. Daha sonra Gazi Eğitim Enstitüsü Pedagoji Bölümünü bitirdi (1970). Doğu Anadolu'nun çeşitli illerinde ilk ve ortaokul öğretmenliği ile gezici başöğretmenlik yaptı. 1980'de emekliye ayrıldı. Yazar Taner Ay*'ın babasıdır. Şiir, hikâye ve diğer yazıları *Varlık*, *İmece*, *Öncü*, *Sosyal Adalet*, *Yön*, *Türk Solu*, *Cumhuriyet*, *Vatan*, *Politika*, *Demokrat*, *Akşam*, *İmece*, *Yelken*, *Türk Dili*, *Yansıma*, *Ant* dergi ve gazetelerinde yayımlandı. Bazı yazılarında Mehmet Gezer takma adını kullandı. Toplumcu gerçekçilik anlayışına bağlı olan Ay, eserlerinde özellikle köy insanının şehir ha-

yatına uymadaki güçlüklerini dile getirdi. "Sınır" adlı hikâyesiyle 1982 Abdi İpekçi Dostluk ve Barış Ödülü'nde mansiyon aldı. **Eserleri/Roman:** *Dor Ali* (İst. 1966), *Sis İçinde* (2. bs. İst. 1973), *Sürgün* (İst. 1975), *O Uzun Yalnızlık* (İst. 1993). **Hikâye:** *Kuşku ve Korku* (İst. 1992). **Deneme-Günlük:** *Köyden Geliyorum* (Ank. 1961), *Başkanın Ankara Dönüşü* (Samsun 1961), *Sınır* (1982), *Atatürk'ten Sonra Kir Kin Yalan* (1994), *Çırılçıplak Yüreğimle* (1994), *Kan ve Gözyaşı* (İst. 1997). **Gezi:** *Gündoğusu* (İst. 1970). **İnceleme:** *Çanakkale'den Laik Cumhuriyete* (1992), *Tarihimizde Önemli Günler ve Atatürk* (1992).

Kay.: CDET s. 327,354; EİS s. 56; EİT s. 76-77; İBYTÖA 3/28-33; TDEŞYS, s. 78; ŞYS/ŞK s. 99; TDEA 1/235; TEA 1/158; YS, 2. bs., s. 90; YŞA 1/11. ♦♦A. CELEPOĞLU

AY, Lütfi (1911 - 28.10.1995): Yazar, mütercim ve tiyatro tenkitçisi. İstanbul'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Galatasaray Lisesinde, yüksek öğrenimini AÜ DTCF Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümünde tamamladı (1949). Ankara ve İstanbul'da çeşitli dairelerde memurluk yaptıktan sonra Millî Eğitim Bakanlığı Tercüme Bürosunda çevirmenlik (1942-1949), Devlet Tiyatrosu Genel Sekreterliği (1949-1958), Devlet Konservatuvarı tiyatro tarihi öğretmenliği görevlerinde bulundu. Uluslararası Tiyatro Eleştirmenleri Birliğinin ikinci başkanlığını yaptı. Çalışmalarından dolayı çeşitli madalyalarla ödüllendirildi. *Ulus* (1943-1954), *Halkçı*, *Cumhuriyet*, *Vatan*, *Akis*, *Varlık*, *Türk Dili* dergi ve gazetelerinde tiyatro eleştirileri, bazı jübile ve tiyatro programlarında yazarı ve eserini tanıtıcı yazıları çıktı. yayımlandı. **Eserleri/Tiyatro:** *Le théâtre Turc* (Ank. 1981). **Çeviri:** *Kristias* (Eflatun'dan E. Günay'la, 1942), *Felsefe Sözlüğü* (Voltaire'den, 1942), *Timaios* (Eflatun'dan E. Günay'la, 1943), *Avrupa Mukadderatının Yedi Muamması* (J. Romain's'den), *Müellifle Aktör* (J. Copeau'dan, 1945), *Sevmek Korkusu* (Colette'ten, S. K. Yetkin'le), *Hayatının Son Yıllarında Goethe ile Konuşmalar* (J. R. Eckermann'dan S. Baytın'la, 1947), *Avare Kadın* (Colette'ten S. K. Yetkin'le, 1957), **Çeviri oyun:** *Herakles* (Euripides'ten, 1943), *Düşman* (A.-P. Antoine'dan, İst. 1945), *Öldürdüğüm Adam* (M. Rostand'dan, 1946), *Bir Bardak Su yahut Sebep ve Neticeler* (E. Scribe'den, 1946, 2. bs. 1968), *Memo Bankası* (L. Verneuil'den F. Baldaş'la, 1949), *Santiago Şövalyesi* (H. de Montherlant'tan S. K. Yetkin'le, 1950), *Hile ve Sevgi* (Schiller'den, Zâhide

Gökberk'le, İst. 1951), *Miras* (R. ve A. Goetz'den R. C. Vâfi ile, 1952), *Aşk Acısı* (M. Achard'dan 1958), *Toredorlar Valsi* (J. Anouilh'ten, İst. 1965), *Becket yahut Tanrının Onuru* (J. Anouilh'ten 1972), *Eurydice'in Elleri* (P. Blach'tan; 1980), *Hastalık Hastası* (Molière'den, 1982).

Kay.: EİS s. 56; RTES s. 79; ŞYS/ŞK s. 99-100; TBEA 1/128; TDEA 1/236; TDŞYS s. 78; YS, 2. bs. s. 90. ♦♦M. CUNBURA. CELEPOĞLU

AY, Mehmet (1960 -): Hikâye yazarı. Ankara'da doğdu. 1970 yılında ilkokulu, 1977'de liseyi bitirdi. 1981'de İktisadi İdarî Bilimler Fakültesinden mezun oldu. Diyarbakır, Edirne, Gaziantep ve Kars'ta çalıştı. Hikâye, deneme ve eleştiri yazıları 1979 yılından itibaren Aylık Dergi'de yayımlandı. 1986 yılından sonra hikâyeleri Mavera, Ayane, Kayıtlar ve Yedi İklim dergilerinde görülmeye başlandı. **Eseri/Hikâye:** *Yol Yağmur ve Hüzün* (İst. 1984), *Akşamlar Bitti*.

Kay.: HİK 2/443-448; TBEA 1/128; YS, 2. bs., s. 91. ♦♦A. CELEPOĞLU

AY, Nurten (20. yy.): Hikâye yazarı. İstanbul'un dünkü ve bugünkü görüntüsünü hikâyeleriyle anlattı. Bir kitapta topladığı üç hikâyesinde, üç ayrı şekil, üç ayrı hayat biçimi ve üç ayrı mekân deneyerek oluşturduğu halde bir bütünlük sağlamayı da başardı. Hikâyelerinde eski konak hayatı ve geçmişe duyulan özlem konularını işledi. Haldun Taner Öykü Ödülünü kazandı. **Eseri/Hikâye:** *Gizli Kalmaş Bir İstanbul Masalı* (1991).

Kay.: Mehmet Aydın, *Ne Yazıyor Bu Kadınlar*, s. 310. ♦♦B. ALTUNIŞ-GÜRSOY

AY, Sezai (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Fiğanım* (Zonguldak 1957).

Kay.: ÖBBŞKA 1/431. ♦♦N. KONUK

AY, Taner (19.10.1957 -): Roman yazarı. Bafra'da doğdu. Öğretmen Nermin ve yazar Behzat Ay*'ın oğludur. İlkokulu Erzincan'da, orta ve liseyi İstanbul'da okudu. İÜ Hukuk Fakültesini bitirdi. İlk yazısı 1982'de *Yarın* dergisinde yayımlandı. *Edebiyat 81*, *Yarın*, *Oluşum*, *Üç Çiçek*, *Stüdyo İmge*, *Çalntı* dergilerinde sinema ve müzik yazıları yayımlandı. **Eserleri/Roman:** *Metruk Zamana Seyahat* (İst. 1992), *Marsyas'ın Cesetleri* (İst. 1992). **İnceleme:** *Becerikli Bozguncu Riminili Federico Fellini* (İst. 1984), *Vesikalık Fotoğraflar* (İst. 1984), *Rock ve Şiddet* (İst. 1994),

CinemaScope Kadınlar2 CinemaScope Erkekler (İst. 1996), *Astigmat Bakışlar* (İst. 1996), *Yeşilçam Sokağı Fotoğrafları* (İst. 1999)

Kay.: EİS s. 56; TBEA 1/129; YS, 2. bs., s. 91. ♦♦A. CELEPOĞLU

AY Han (takma ad), bk. **DAMAR, Arif**

AYAN, Ahmet Rifat (1962 -): Şair. Trabzon'un Bektaş köyünde doğdu. İlk orta ve liseyi Trabzon'da bitirdikten sonra iş hayatına atıldı. Açık Öğretim Fakültesinin İş İdaresi Bölümünü bitirdi (1991). PTT'de memur olarak görev yapmaktadır. Şiirleri ve yazıları Trabzon'da çıkan *Gürses ve Türksesi* gazetelerinde yayımlandı. **Eseri:** *Dost* (şiir ve makaleler, Trabzon 1992).

Kay.: GGTŞ 3/357; Birlik, Karadeniz Yazarlar Birliği, Yayın Organı, sayı. 2, Aralık 1992, sayı. 3, 4, 5, Ocak-Şubat-Mart 1993; Sayı: 6, 7, 8, Nisan-Mayıs-Haziran, Trabzon 1993. ♦♦I. BAŞTUĞ

AYAN, Gönül (1943 -): Öğretim üyesi. Kars'ta doğdu. İlk ve orta öğrenimini Erzurum'da yaptı. 1967'de Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi. 1983'te doktor unvanını aldı. 1985'e kadar aynı üniversitede öğretim görevlisi olarak bulundu. Kısa bir süre Fırat Üniversitesinde görev yaptıktan sonra Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim görevliliği kadrosuna tayin edildi. 1990'da doçent, 1996 yılında profesör oldu. Çeşitli dergilerde makale ve bildirileri yayımlandı. **Eserleri/İnceleme-Metin:** *Lamî'i*, *Vamuk u Arza*, (Ank. 1998), *Tebrişli Ahmedî*, *Esrar-name*, (Ank. 1998), *Ahmet Mürşidî*, *Eyyup Peygamber Kıssası*, Dergah Yay., (İst. 1996), *Ali Şir Nevayî*, *Mecalisü'n-Nefayis* (Erzurum 1995, ortak çalışma).

Kay.: Yaz. Arv. ♦♦Yaz. Krl.

AYAN, Hüseyin (1927 -): Öğretim üyesi. Şumnu (Bulgaristan)'ya bağlı Akdere'de doğdu. İlkokulu Akdere'de, ortaokulu Medresetü'l-Âliyye'de (Şumnu), liseyi Medresetü'n-Nüvvâb (Şumnu)'da okudu. Üç yıl Akdere ve Yenice Balkan'da ilkokul ve ortaokullarda öğretmenlik yaptı. Bu arada Türkçülük hareketlerinden dolayı çeşitli kovuşturmalara hedef oldu. Tutuklanıp dört yıl süren mahkemeden sonra beraat etti. 1951'de ailesi ile birlikte Türkiye'ye göçtü. Ceyhan'a bağlı Musta-

fabeyli köyünde iskânları yapıldı. Dokuz aylık bir kurstan sonra Toprak İskân İşleri Genel Müdürlüğünde çalışmaya başladı. 1963'te Erzurum Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu. Fakülte öğrenciliği sırasında Üniversite Kütüphanesinin Seyfettin Özege bağışının (24. 000 cilt) alfabetik kataloğunu hazırladı. Aynı üniversitede Eski Türk Edebiyatı asistanı olarak çalışmaya başladı. 1970'te Nesimî Divanı'nın tenkitli metnini hazırlarak doktor, 1975'te Şeyhoğlu Mustafa'nın *Hurşidnâme*'si adlı çalışmasıyla doçent, 1983'te Cevri ve *Divan*'ı üzerine hazırladığı eserle profesör oldu. Fırat Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Başkanlığı ve Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü yaptı. 1985 yılında Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi dekanı oldu. 1991'de aynı üniversitenin Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü müdürlüğüne getirildi. 1994'te Süleyman Demirel Üniversitesi Burdur Eğitim Fakültesine dekan olarak atandı. 1998'de emekli oldu. Arapça, Farsça, Rusça, Bulgarca ve Fransızca bilir. Türk Edebiyatı sahasındaki makaleleri *Türk Kültürü* (1965), *Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi* (1971-1983), *Konya İlahiyat Fakültesi Dergisi* (1986-1988) ile *Tercüman* (1974-1988), *Bayrak* (1985), *Zaman* (1987) gazetelerinde yayımlandı. "Cevri-Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni" (1981) adlı çalışmasıyla 1982 yılında Türkiye Millî Kültür Vakfının jüri özel ödülünü kazandı. **Eserleri/İnceleme ve Metin:** *Letâif-i Rivâyât* (Ahmed Midhat Ef.; metin, 1963), *Celâleddin Harzemşah* (Nâmik Kemal, metin, 1965), *Nesimî Divanı* (Ank. 1976), *Şeyhoğlu Mustafa, Hurşid-Nâme-İnceleme-Metin-Sözlük-Konu Dizini* (Erzurum 1979), *Cevri, Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni* (Erzurum 1981), *Şeyh Galip, Hüsn ü Aşk* (Orhan Okay'la ortak çalışma, İst. 1975), *Fuzûlî, Leylâ vü Mecnûn* (İst. 1981), *Büyük Türk Klasikleri* (5 c. ortak çalışma, İst. 1987), *Ali Şir Nevâyî, Mecâlisü'n-Nefâyis* (Erzurum 1995 ortak çalışma), *Rifâi, Bülbül-nâme* (İst. 1980), *Fuzûlî, Rind ile Zâhit Tercümesi* (Ank. 1995), *Celîlî; Hicivnâme* (inceleme ve metin, 1986), *Celîlî; Miheknâme* (inceleme ve metin, 1986). **Kay.:** EİT s. 77; TDEA 1/237; YS 2. bs. s. 91. ♣G. AYAN

AYÂNÎ (? - 1563 dö.): Divan şairi. Konyalıdır. Danişmend zümresindedir. Ahdî tezkiresinde

şairin genç yaşta öldüğü kayıttır. Bu eser 1563'te yazıldığına göre Ayânî bu tarihten önce ölmüştür. Gazelleriyle tanınan Ayânî'nin şiirlerinden örnekler Ahdî tezkiresindedir.

Kay.: GŞ 507; TDEA 1/238; TN 2/1020(3008); TŞ 2/600. ♣F. HANÇERLİOĞLU- KILIÇ

AYÂNÎ, bk. CAFER Ayânî (16. yy.)

AYÂNÎ (16. yy.): Divan şairi. Asıl adı Süleyman'dır. Manastırlıdır. Molla Çelebiden ders görüp mülâzım oldu. Müderris olamadan genç yaşta vefat etti. Âşık Çelebi ve Hasan Çelebi Ayânî'nin şiirlerini beğenirler. Şiirlerinden örneklerle tezkirelerde ve mecmualarda rastlanır.

Kay.: BT KA 5/3228; MŞ, Basılmamış Doktora Tezi, Gazi Üniv. Sosyal Bil. Ens., s. 621; RŞ (Nuruosmaniye Ktp. No. 3724) v. 43a; SO 3/609; TDEA 1/238; TGDEIS s. 56; TN 2/1020(3010); TŞ 2/600; TDEA 1/238; TŞ 2/600-601; TŞ/HÇ 2/707-708. ♣F. HANÇERLİOĞLU- KILIÇ

AYÂNÎ (16. yy.): Divan şairi. Edirne'de doğdu. Adı Mehmed'dir. Kadı Acem Molla Hasan'ın oğludur. Kadri Efendiden tahsilini tamamladıktan sonra Edirne'de babasının kurduğu Kadı Medresesinde müderris oldu. Daha sonra Anadolu'da kadılığa başladı. Bir kayda göre Diyarbakır, diğer kayda göre de Pasin kadısı iken Şâh Tahmasb Han'a esir düştü. Ancak, şiirlerini beğenen şah ona iltifat edince, şahın nişancısı ve musahibi oldu. Kurtularak İstanbul'a döndü ve mutasarrıf vazifesiyle görevlendirildi. Divanı olan şairin şiirlerinden örnekler tezkirelerde mevcuttur.

Kay.: MŞ s. 257; RŞ (Nuruosmaniye Ktp. No. 3724) 112b; TDEA 1/238; TGDEIS 56; TN 2/1020, TŞ/HÇ 2/706-707. ♣F. HANÇERLİOĞLU- KILIÇ

AYÂNÎ (? - 1611): Divan şairi. Adı Muzaffer Çelebi'dir. Halep müftüsüyken ölen Ali Efendi'nin oğludur. Ma'lûlzâde Nakib Efendi'den mülâzım oldu. müderrislik ve kadılık yaptı. *Hasan Çelebi Tezkiresi*'ni yazdığı sırada İstanbul'da kırk akçe ile Kepenekçi Medresesinden mazul olduğunu ve kendisinin bir gazeline nazire olarak yazdığı bir gazeline kaydetmiştir. 1585'te Mahmud Paşa Medresesine atandı. 1594'te Eyup payesi verildi ve Sahn-ı Semsan medreselerinden birine getirildi. 1595 Sultan Selim-i Kadim Medresesine, 1596'de Süleymaniye Medresselerinden birine müderris 1598'da Halep Kadısı oldu. 1599'da azledildi. 1600'de getirildiği Galata kadılığından da 1601'de azlolundu.

1604'te ikinci kere Galata kadılığına atandı, sonra Bursa kadılığına nakledildi. Aynı yıl azl edildi. 1608'de Edirne Kadısı oldu. Bir yıl sonra ayrılıp emekli oldu. İlim sahibi, eli açık bir kimseydi. **Eseri:** *Makale-i Şüca'iyye*.

Kay.: BT 61; HHTŞ 542; KA 5/3228; ML 1/934; SO 3/609; TDEA 1/238; TGDEIS 56; TN 1/3007; TŞ 2/601-602; TŞ/HÇ 2/708-709. ♣F. HANÇERLİOĞLU- KILIÇ

AYÂNÎ (Hacı Mehmed Aydı Baba), bk. AYDÎ (1810-1865)

AYANOĞLU (takma ad), bk. AYHAN, Ali Nadir

AYANZÂDE Birecikli Nâmik Ekrem, bk. NÂMIK Ekrem, Ayanzâde

AYAS (takma ad), bk. ÖMER Seyfettin

AYAS, Mehmet Rami (19.7.1931 -): Öğretim üyesi, yazar. Gaziantep'te doğdu. Gaziantep Lisesinde okudu. 1953-1957 yıllarında AÜ İlahiyat Fakültesi ve DTCE Felsefe Bölümünü bitirdi. Diyarbakır İmam Hatip Lisesinde öğretmenlik (1957-1958), on sekiz ay yedek subay olarak askerlik, Antalya İmam Hatip Okulunda öğretmenlik (1959-1962), Gaziantep İmam Hatip Okulunda kurucu müdürlük ve öğretmenlik yaptı (1962-1965). 17.06.1965'te AÜ İlahiyat Fakültesine Din Sosyolojisi asistanlığına atandı. Bu kürsüde 1970'te doktor, 1979'da doçent, 1988'de Din Sosyolojisi ve Psikolojisi Profesörü oldu. Adı geçen kürsü başkanlığına, sonra İslâm Medeniyeti ve Sosyal Bilimler Bölümü başkan yardımcılığına getirildi. İnönü Üniversitesinde Sosyoloji Bölümüne kurucu başkan olarak atandı (1982-1984). Gaziantep Üniversitesine bağlı Şanlıurfa İlahiyat Fakültesini kurdu ve ilk dekan olarak 1988'den 20.10.1992'ye kadar görev yaptı. Son görevleri Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Din Sosyolojisi Ana Bilim Dalı ile Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü başkanlıklarıdır. 1998 yılı sonlarında emekliye ayrıldı. Hâlen İzmir'de oturmaktadır. Öğretim hayatında sosyolojiye giriş, din sosyolojisi, psikoloji, din psikolojisi, eğitim sosyolojisi, eğitim psikolojisi, sosyoloji teorileri tarihi, toplumbilim kurumları tarihi derslerini okuttu. Makaleleri *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi* ve *Dokuz Eylül Üniversitesi*

İlahiyat Fakültesi Dergisi'nde yayımlandı. **Eserleri:** *Türkiye'de İlk Tarikat Zümreleşmesi Üzerine Din Sosyolojisi Açısından Bir Araştırma* (Ank. 1992), *Kur'an-ı Kerim'de Çalışma Kavramı* (İzmir 1994), *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi* (Lise I, Günay Tümer'le birlikte Ank. 1982), *İslâm Gerçeği* (müşterek, Ank. 1995). **Çeviri:** *Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin Menkabeleri* (Ebu'l-Hasan el-Bağdâdî'den, Abdülkadir Şener'le birlikte, Ank. 1972), *İslâm Sufileri* (R. Nicholson'dan M. Dağ, K. Işık, v. d. ile birlikte, Ank. 1978), *Es-Siyâsetü'l-Medeniyye* (Frâbî'den, M. Aydın ve A. Şener'le birlikte, Ank. 1980), *H. Muhammed Mekke'de* (Montgomery Watt'tan, Azmi Yüksel'le birlikte, Ank. 1986). ♣M. CUNBUR

AYASBEYOĞLU, Nevzat (1888 - 1966): Eğitimci yazar. 23 Haziran 1888'de Bodrum'da doğdu. Babası aslen Seydişehirli olan M. Sabit Bey, annesi Adniye Hanım'dır. Babasının memuriyeti sebebiyle çocukluk ve gençlik yıllarından Isparta Uluborlu, Seydişehir, İstanbul ve Yemen'de bulundu. Orta öğrenimini 1907'de Pertevniyal Lisesinde, yüksek öğrenimini de 1911'de Dârülfünun Edebiyat Fakültesi'nde tamamladı. Öğrenim hayatı süresince İbn Rüşd, Muhyiddin İbnü'l-Arabî, Descartes gibi büyük düşünürlerin eserlerine özel ilgi gösterdi. Ayrıca Nâmik Kemal, Abdülhak Hâmid, Recâzâde Ekrem, Muallim Nâci, Mehmed Âkif gibi ünlü edip ve şairlerin eserlerini okuyarak edebî zevkini geliştirdi; bütün bu özel çalışmaları daha sonra onun millî ve mânevî değerlere bağlı, İslâmî çizgide bir eğitimci ve yazar olmasını sağladı. Edebiyat Fakültesi'nin son sınıfındayken Dârüşşafaka'da Osmanlıca öğretmen olarak ilk memuriyetine başlayan Nevzat Ayasbeyoğlu mezun olduktan sonra Koca Mustafa Paşa Askerî Rüşdiyesi, Üsküp Sultânisi, İstanbul Sultânisi, İstanbul Sultânisi Menâtik-ı Harbiyye Şubesi ve Beyrut Sultânisi'nde dil ve edebiyat öğretmenliği yaptı. Gelenbevî ve Vefa sultânilerinde ikinci müdürlük, Celalilübnan sancağı ve Aydın maarif müdürlüğü, İstanbul maarif müdürlüğü, İstanbul maarif müfettişliği, Maarif Nezâreti Hey'et-i Teftişiyeye Dairesi müfettişliği ve tadrîsât-ı tâliye ikinci şube müdürlüğü gibi millî eğitimin çeşitli kademelerinde çalıştı. Bu arada Haydar Paşa Lisesi felsefe öğretmeniyken 1939'da Bursa milletvekili seçildi. 1943'e kadar süren bu görevi sırasında

millî eğitimde ilgili burçok kanunun çıkmasına öncülük etti; ayrıca Köy enstitüleri kanununun sözcülüğünü yaptı. Aktif siyasetten ayrıldıktan sonra Ankara Gazi Enstitüsü öğretmenliğine tayin edildi ve bu okulda kurduğu pedagoji bölümünün başkanıken 1954 Haziranında yaş haddinden emekliye ayrıldı. 1961 yılında İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nde yeniden öğretim hayatına dönen Nevzat Ayasbeyoğlu 1963'te bu görevden de ayrılarak kendisini tamamen yazarlığa verdi. 25 Aralık 1966'da İstanbul'da vefat etti. Ayasbeyoğlu'nun asıl yazarlığı, çoğu kendi döneminin milliyetçi ve mâneviyatçı yayın organları olan dergi ve gazetelerdeki yazılarında görülür. *Sırat-ı Müstakim, Sebülürreşad, İslâm, Vakit, Yeşilay, Ant, Tasvir, Ulus, Ekekon, Selçuk, Tanin, Eğitim-Öğretim, Ülkü, Bilgi, İş, Hürses, Yeni Konya* gibi birçok dergi ve gazetede pedagoji, din, ahlâk, felsefe, edebiyat, tarih, biyografi, sosyoloji, siyaset, sanat, hukuk, Türk ve İslâm düşüncesi, sağlık ve ekonomi gibi çok çeşitli konulara dair 210'un üzerinde makale, fıkra ve sohbet türünde yazılarıyla şiirleri yayımlanmıştır. **Eserleri:** *İnsan Âkilesi Üzerine Deneyişler* (Ankara 1937); *Anayasamız Değişmeli mi* (Ankara 1944); *T. C. Milli Eğitimi Kuruluşlar ve Tarihçeler* (Ankara 1946); *İbn Rüşd'ün Felsefesi* (Ankara 1957). (Eser İbn Rüşd'ün Faşlü'l-makâl (s. 1-34) ve el-Keşf'an menâhici'l-edille (s. 35-150) adlı eserlerinin tercümesidir.)

Kay.: İslâm Ans. 4.c. T.D.V. İst. 1991 • Sabit AYASBEYOĞLU

AYAŞLI, Hasan Şişgin (20. yy.): Şair. Halk tarzı şiirler yazdı. **Eseri/Şiir:** *Benim Okul Şiirlerim* (Ank. 1959).

Kay.: ÖBBŞKA 1/158. • Yaz. Krl

AYAŞLI, İbrahim (1931 -): Şair ve yazar. Balıkesir'de doğdu. İlkokuldan sonra orta öğrenimini sanat okulunda tamamladı. Orman Genel Müdürlüğünde çalıştı. 1961 yılında Hamburg'a işçi olarak gitti. Makine mühendisliği idealini burada da gerçekleştirmedi, ama meslek bilgisini arttırdı. Almanya'da on yedi yıl kaldıktan sonra yurda döndü. Şiir, karikatür ve düz yazı üzerinde çalışmalar yaptı. Bir çok defa karikatür sergisi açtı. Şiirleri *Varlık, Devrimci Gençlik, Gürpınar* dergilerinde, bazı antolojilerde, *Hürriyet* gazetesinin Av-

rupa baskılarında, mahallî gazetelerde yayımlandı. **Eserleri/Şiir:** *Acı Ezilgi* (Ank. 1960), *Sevi Seli* (1995), *Hürriyete Giden Bayraklar* (1995), *Yaşamışın Ülkesi Türkiyem* (1995).

Kay.: ÖBBŞKA 1/5. • A. CELEPOĞLU

AYAŞLI, Münevver (1906 - 20.8.1999): Roman yazarı. Selânik'te doğdu. Babasının asker olması dolayısıyla imparatorluğun çeşitli bölgelerinde dolaştı. Alman okulunda okuduktan sonra Fransa'da Collège de France ve Şark Dilleri Okuluna devam etti. Arapça ve Farsça öğrendi. Müsteşrik Massignon'dan tasavvuf dersleri aldı. Viyana Büyükelçisi Sadullah Paşanın oğlu Nusret Sadullah ile evlendi. *Yeni İstanbul* (1965), *Sabah* (1968) ve *Yeni Asya* gazetelerinde yazıları ve tefrika romanları yayımlandı. Osmanlı sarayında büyümüş olmasından gelen bir kültür ve medeniyet birikimiyle yüklenmiş eserleriyle tanındı. 1984 yılında Türkiye Yazarlar Birliğinin Üstün Hizmet Ödülünü Fevziye Abdullah Tansel ile paylaştı. **Eserleri/Roman:** *Pertev Bey'in Üç Kızı* (İst. 1968), *Pertev Bey'in İki Kızı* (İst. 1969), *Pertev Bey'in Torunları* (ilk iki romanla birlikte, İst. 1969). **Hatıra:** *İşittiklerim, Gördüklerim, Bildiklerim* (İst. 1973), *Dersaadet* (İst. 1975), *Vaniköy'de Fazıl Paşa Yalısı* (İst. 1987). **İnceleme:** *Başvekilimizi Tanıdım* (İst. 1968), *Ondokuzuncu Asır Teşrin-i Sani ve Ötesi Kıbrıs ve Fetvası* (İst. 1971), *Avrupa-i Osmani Rumeli: Muhteşem İstanbul* (1990), *Geniş Ufuklarda ve Yabancı İklimlere Doğru* (1991), *Gizli Cemiyetler* (1992). **Deneme:** *Edeb Yâhû* (İst. 1984).

Kay.: DBİA 1/468-469; EİS s. 56-57; EİT s. 77; ŞYS/AD s. 78; TBEA 1/129; TDEA 1/238; YS, 2. bs., s. 91. • A. CELEPOĞLU

AYAŞLI Şakir, bk. ŞÂKİR (1871-1917)

AYATAÇ, Mustafa (1925 -): Şair. Urfa'da doğdu.

Eseri/Şiir: *Garcia Lorca- Şiirler* (İst. 1966).

Kay.: ÖBBŞKA 2/1079. • Yaz. Krl.

AYAYDIN, Aydın (20. yy.): Çocuk şairi, öğretmen.

Eseri/Şiir: *Okul Çocuklarına Hayat Şiirleri* (İst. 1960).

Kay.: ÖBBŞKA 2/887. • Yaz. Krl.

AYAZ, Ahmet (1947 -): Şair. Oğuzeli'nin Yakacak köyünde doğdu. Yazı hayatına 1976 yılında çeşitli

dergi ve gazetelerde çıkan yazılarıyla atıldı. *Türk Edebiyatı, Yöre, Denge, Şehit Kamile Bakış, Çıngır, Aykırı Sanat, Güneydoğu Birlik ve Ana* dergisinde şiir, araştırma ve inceleme yazıları yayımlandı. 1991'de "Feridem", 1996'da "Anne" şiirleri ödüle layık görüldü. 1995'de "Askerin Türküsü" şiiri bestelenerek marş yapıldı. Hâlen Gaziantep İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğünde şef olarak görev yapmaktadır. **Eserleri/Şiir:** *Yankılı Sesler* (1993), *Doğduğum Günden Beri* (1994).

Kay.: Ana, Mayıs 2000, sayı 254, s. 219. • G. OKUTAN

AYAZ Gilacev, bk. GİLACEV, Ayaz

AYAZ İshakî, bk. İDİLLİ, Ayaz İshakî

AYAZBEK KOŞÇI (? - 1533): Seidiye Hanlığı devrindeki ünlü Uygur şairi. Seidhan'ın gençlik devrindeki yakınlarından biri olup askerî ve sivil vazifeler aldı. *Tarih-i Reşîdî* adlı kitapta bahsedilen birkaç şiiri günümüze ulaştı. Abdürrreşit Han'a hitabettiği gazelinden onun olumlu fikirlerle sahip, üslûbu zengin, dili akıcı bir şair olduğu anlaşılmaktadır. Şairin yeni bulunan *Mahmûd-nâme ve Cihân-nâme* adlı iki mesnevisi büyük hacimli eserler olup, onun destan konusunda zirveye ulaşmış bir şair olduğunun kanıtı sayılmaktadır. *Mahmûd-nâme* yazarın kendi oğluna nasihatlerini içermekte olup, gençlere ahlâk kurallarını öğreten bir destandır. *Cihan-nâme* ise 1533'de yazılmış, 2650 mısralı bir destan olup, *Yarkent Hanlığı Tarihi*, şairin; dünyaya ve siyasete bakışını, kendi felsefî dünyasını anlatır. Yaşamak, mutluluk, ölüm, harap olmak, kaygı gibi konuları içermektedir. Şair, hayatı anlamlı geçirmek, âdil olmak gibi düşüncelerini esere yansıtmıştır. Bu mesnevî üslubunun çekiciliği, estetik tefekkürün yüksekliği bakımından seviyeli bir eser olarak kabul edilmektedir. Kay.: Vahitcan Gafur - Askar Hüseyin, Uygur Klâsik Edebiyat Tizişleri, Milletler Neşriyatı, Pekin, 1988. • A. B. İLTEBİR

AYBAR, Raif (1915 -): Şair, devlet adamı. Bursa'nın Karacabey ilçesinde doğdu. Karacabey Harası Müdürlüğünden emekli Mehmed Emin Aybar ile Fatma Hanımın oğludur. 1933'te Bursa Erkek Lisesini, 1936'da Siyasal Bilgiler Okulunu bitirdi. Askerlikten sonra Kocaeli'de memurluk, Reşadiye ve Erbaa'da kaymakamlık vekillikleri yaptı. 1940'da Fatsa Kaymakamlığına, 1943'te Edirne Hukuk

İşleri, 26 Mart 1945'te Yozgat Emniyet Müdürlüklerine getirildi. 1945 Eylülünde Emniyet Genel Müdürü oldu. 1946'da istifa etti. Bir süre Bursa'da avukatlık yaptı. 1950-1957'de iki defa Bursa milletvekilliğine seçildi. Hürriyet ve Yeni Türkiye Partilerinin kurucuları arasında yer aldı. 1961'de Ankara milletvekili seçildi, bir ara Devlet Bakanlığı yaptı. Siyasî hayatını 1965 yılında seçildiği Ordu milletvekilliğinden istifa ederek kapadı. Sonra Ankara'da avukat olarak çalıştı. İlk şiir kitabını 1946'da yayımlayan şair, şiirlerinde şekil özelliklerine ve kafiyeye önem vermiştir. Şiirleri çoğunlukla dörtlülüklerden ve yeni mesnevî şekillerinden oluşmuştur. Şiirlerine aşk ve ölüm temaları hâkimdir. **Eserleri/Şiir:** *Cendere* (İst. 1946), *Kaftan* (Ank. 1969).

Kay.: YMTM 5/2184; ÖBBŞKA s. 1/249,648; GTKK (1956), s. 96. • M. KURT

AYBAR, Yılmaz (10.1.1931 -): Şair. Samsun'da doğdu. Babasının memuriyeti dolayısıyla Türkiye'yi dolaştı. Ortaokula Samsun'da başlayıp Balıkesir'de bitirdi. Ortaokul yıllarında şiir yazmaya başladı. İstanbul Pertevniyal Lisesi son sınıfta iken trafik kazası geçirdiği için okulu bıraktı. Tedavi için 1956'da İngiltere'ye gidip bir yıl kaldı. Devamlı okuyarak kendini yetiştirdi. 1951'den sonra şiirleri *Türk Dili, Varlık, Hisar* gibi dergilerde yayımlandı. Şiirin yanı sıra 1970'den sonra *Gürpınar* dergisinde nesir yazmağa başladı. 1987'de *Anı* dergisinde yazıları çıktı. *Yelpaze ve Çağ* dergilerinin şiir yarışmalarında dereceye girdi. 1988'de Yeşil Dayanışma Derneğinin düzenlediği "İstanbul'un Tahribi" konulu kara mizah yarışmasının şiir dalında Şükran Belgesi aldı. Şiirlerinden bazıları bestelendi. **Eserleri:** *Aldanışlar Geçidi* (1978), *Denize Giden Sokak* (1986), *Sabun Köpüklerinin Tanrısı*.

Kay.: Ana Antolojisi, 1990-3, s. 5-14, 1999-2, s. 27-36; Ana dergisi, Mayıs 2001, s. 16-17; "Hisar'dan Biyografiler", *Hisar*, sayı 81, Eylül 1970, RTES s. 79; TBEA 1/129. • G. OKUTAN

AYBEK (1905 - 1968): Özbek edebiyatının meşhur temsilcisi büyük edip, şair, âlim ve mütercim. Tam adı Musa Taşmuhammedoğlu Aybek'tir. Eski Taşkent'in Gavkuş mahallesinde doğdu. İlk öğrenimine eski okulda başladı, Münevverkarı Abdureşidhanov'un açtığı Nümüne adlı usul-i cedid mektebinde tamamladı. 1922-1925'de Nevâi Pe-

dagoji Teknik Okulunda okudu, daha sonra beş yıl boyunca Orta Asya Devlet Üniversitesi (şimdiki TaşDU) Sosyal Bilimler Fakültesinde ve Leningrad Halk Eğitimi Enstitüsünde eğitim gördü. 1930'dan itibaren Orta Asya Devlet Üniversitesinde ekonomi dersleri verdi, 1935'te edebî münekkittir olarak tanındı. Aybek'in sanat hayatı, verdiği bilgiye göre, okul duvar gazetesinde faaliyetlerle başladı. Aybek, bu faaliyet devresinden önce çıkan "Kış" adlı şiiri ile edebî çevrelerde şair olarak tanınmaya başladı. 1922 'de neşredilen *Armuğan* adlı kitaba onun "Çalğu Tavuşu" şiiri de alındı. Bu, Aybek'in neşredilen ilk şiiridir. 1926'da, Teknik Okulda okurken yazdığı şiirlerden meydana gelen *Tuyğular* adlı ilk kitabı yayımlandı. Bu kitaptaki şiirler, genç şairin hazin durumundan, çevresinde cereyan eden haksızlıklardan ve kızıl istibdadın zorbalıklarından rencide olan bir kalbin ifadesidir. Aybek, bu dönemde Yahya Kemal*, Ruza Tefik*, Abdülhak Hâmid* gibi Türk şairlerinin ve büyük Özbek şairi Abdülhamid Çolpan'ın hürriyet ve istiklâl davet eden coşkun şiirlerinin tesiri altında kaldı. Leningrad'daki tahsil yılları (1927-1929)'nda ise Batı ve Rus şiirinin Emil Verham, Aleksandr Blok, Valeri Brusov gibi önemli simalarının eserlerinden etkilendi. Bu etkilenmenin sonucu olarak ortaya çıkan ikinci şiir kitabı *Köngil Neyleri*, 1929'da yayımlandı. 1930'lu yıllar, Aybek'in edebî faaliyetleri açısından verimli geçti. Birbiri ardı sıra *Meş'ale* (1932) adlı şiir kitabı, *Dilber-Devr Kızı* (1932), *Öç* (1932), *Bahtıgül ve Sağındık* (1933), *Temirçi Cora* (1934), *Gülnaz* (1937) ve *Nevâî* (1939) adlı destanları yayımlandı. Bu eserlerde, Özbeklerin geçmişi ile 1920 ve 1930'lu yıllarda cereyan eden hadiseleri hikâye etti. Yine bu eserlerde şair Aybek'in zengin duygularıyla birlikte kuvvetli tasvir kabiliyeti de kendini göstermeye başladı. Şair, bu yıllardaki ciddi araştırmalarıyla adından ilim adamı olarak da söz ettirmeyi başardı. 1926'da, genç Özbek şairlerin şiirlerini toplayarak söz başı yerine kaleme aldığı bir değerlendirmeye yazısıyla birlikte neşretti. Bu ilk tenkit yazısından sonra Aybek, Çolpan'ın şiirini haksız tenkitlerden korumak üzere "Çolpan Şâirni Kanday Tekşiriş Kerek?" ve "Münekkidding Münekkidi Hakıda" adlı iki makale yazmıştır. Bu makalelerde, Çolpan'ın şiirini sadece sosyolojik açıdan de-

ğerlendiren tenkitçilere karşı çıkararak bu şiirlerin, sanat eseri olarak güzel mazmunları ve estetik değeri sebebiyle genç şairler için örnek alınması gereken eserler olduğunu söyledi. Böylece üstadını himaye etmeye çalıştı Aybek, bundan sonraki yıllarda, Halk Eğitim Komiserliği bünyesindeki İlmî Araştırma Enstitüsünde, 1934'den itibaren de Özbekistan İlimler Akademisi bünyesindeki Dil ve Edebiyat Enstitüsünde çalıştı ve "Felsefiy Tekşirişler Üstide Bir Kañça Söz", "Tenkid Sahasında Savadsızlık ve Ur-Yıkıtçılığa Karşı Ot Açaylık", "Songgi Yıllar Özbek Poeziyası", "Gafur Hakıda ve Özbek Poeziyasıda Til" adlı edebî tenkit makalelerini yayımladı. 1935'te, Aybek'in, *Abdulla Kâdiriyning İcâdiy Yolu* adlı risalesi basıldı. Bu risale, Kadirî hakkında yapılan ilk ilmî araştırmadır. Aybek, çağdaş edebiyat anlayışına bağlı kalarak yaptığı araştırmalar sırasında, Özbek edebiyatı klâsik temsilcileri ve tarihi hakkında incelemelerde bulundu, Ali Şîr Nevâî ile Mukimî'nin hayatı ve sanatı ile klâsik Özbek edebiyatının gelişmesine dair ondan fazla kıymetli makale yazdı. Bunun tabii sonucu olarak Özbek edebiyatı tarihçileri arasında önemli bir mevkie yükseldi. 1930'lu yıllarda çeviri faaliyetiyle de meşgul oldu. Antik Edebiyat Hrestomatiyası'ndan Rim (Lâtin) Edebiyatı kısmını, A. S. Puşkin'in Yevgeni Onegin adlı manzum romanını ve Ermeni destanı David Sasunlı'yı çevirdi; Dante, Byron, Molière, Heyne, M. Y. Lermentov, V. Belinskiy, Anatole France, Maxim Gorki ve Anna Ahmatova'nın eserlerinden örnek metinleri Özbek diline kazandırdı. Özbek romancılığının gelişmesinde büyük hizmetleri oldu. 1938'de *Kutluğ Kan* adlı ilk romanını yazdı. Romanda, Özbeklerin 1916 yılındaki istiklâl mücadelesini ele aldı. 1944'te büyük şair Ali Şîr Nevâî'nin hayatının en mühim safhalarını hikâye ettiği Nevâî romanı yayımlandı. Bunun ardından *Altın Vâdiyden Şebedeler* (1949), *Kuyaş Karaymas* (1958) ve *Uluğ Yol* (1967) romanları basıldı. Bu eserlerde, Özbeklerin İkinci Dünya Harbine iştirâki, bozkırların ıslahı sırasındaki fedakâr çalışmaları ve 20. yüzyılın başlarındaki istiklâl mücadeleleri anlatılmıştır. Yazarın, Şark milletlerinin hayatından bahsettiği *Nur Kıdırıb* (1957), çocukluk hatıralarını anlattığı *Balalık* (1963) ve Ali Şîr Nevâî'nin gençliğini tas-

vir ettiği *Bala Alisher* adlı uzun hikâyeleri de Özbek nesir sanatının önemli eserleri olarak kabul edilmektedir. Bütün eserleri 1975-1985 yılları arasında yirmi ciltlik bir külliyat hâlinde yeniden yayımlandı. 1943'te Özbekistan İlimler Akademisine üye kabul edildi. Uzun süre akademinin Sosyal Bilimler Bölümüne başkanlık etti. Muhtelif zamanlarda Özbekistan Yazarlar Birliği başkanı (1945-1949), *Şark Yıldızı* (1945-1949) ve *Özbek Tili ve Edebiyatı Meseleleri* (1957-1968) dergilerinin başmuharriri olarak çalıştı. Birkaç defa milletvekili seçildi. *Nevâîy romanı* (1946) ile *Balalık* (1964) adlı uzun hikâyesiyle iki defa devlet ödülünü kazandı, 1965'te Özbekistan halk yazarı ünvanına lâyık görüldü. 1950'li yıllarda artan baskı ve yasaklar sebebiyle ciddi şekilde rahatsızlandı ve on yedi yıl süren hastalıklı bir devreden sonra vefat etti. **Diğer eserleri:** *Tenlengen Eserler* (4 c, 1954-1959), *Nevâîy Güleşeni* (1967), *Eserler* (10 c, 1967-1974), *Mükemmel Eserler Toplamı* (20 c, 1975-1985).

Kay.: H. Yakubov, Aybek, (Taşkent 1959); M. Koşcanov, Aybek Mahareti, (Taşkent 1965); Aybek Zamandaşları Hâtırasında, (Taşkent 1979); N. Kerimov, Aybek, (Taşkent 1985); Z. Saidnâsırova, Aybegim Mening (Hâtıralar), (Taşkent 1994); KUE 1/125; H. Kor-oglu, Uzbekskaya Literatura, Moskva 1976, s. 250-266. ♦T.RIZAYEV

AYBERGENOV, Tölegen (8.3.1937 - 29.8.1967): Kazakistan şairi. Karakalpakistan'da Koñırat kasabasında doğdu. Nizami Taşkent Pedagoji Enstitüsünün Tarih Filoloji Fakültesini bitirdikten sonra Koñırat bucağında ortaokul öğretmeni, Sariağaç'ta müdür yardımcısı olarak çalıştı. İlk şiirleri 1957'den itibaren basılmaya başlandı, ilk eseri 1963'te, son kitabı ise ölümünden sonra yayımlandı. **Eserleri/Şiir:** *Arman Saparı*, *Armanga Barar Jol* (1957), *Ömirge Sayahat* (1965), *Kumdağı Munaralar* (1968,1974), *Men Sagan Gaşık Edim* (1970), *Bir Toyım Bar* (1981,1989), *Bakşaga Sayahat* (1985). **Rusça:** *Mir Sozvezdiy* (1987), *Poeti Kazahstana* (Moskova 1977), *Strynu Dombri* (1979). **Ukrayna dilinde:** *Stepnovi Ritmi* (1983). **Kay.:** KUE 1/125. ♦Ş. İBRAYEV

AYBERKİN, Ahmet (1927-): Yazar. Adana'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Adana'da tamamladı. İlk ve ortaokul sıralarında Şah İsmail, Kerem ile Aslı, Ferhat ile Şirin gibi halk hikâyelerini okudu; şiirin, türkülerin harman olduğu Çukurova'da Karaca-

oğlan, Dadaloğlu ezgileriyle büyüdü. Altı yaşından itibaren irticalen şiirler söylemeye başladı. Müzisyen olan babasının erken ölümüyle sarsıldı. 1944'te Ankara PTT Meslek Okuluna girdi. 1947'de bitirdi. Bir süre Adana'da memurluk yapan şair, 1954'te Ankara'ya PTT Genel Müdürlüğüne Muhasebe ve maliye şefi olarak atandı. Dışardan Kurtuluş Lisesini bitirdi. AÜ DTCF ve Hukuk Fakültelerine kaydolan şair, imkân bulamadığı için bu okulları tamamlayamadı. En son kaydolduğu Ankara İktisadî ve Ticarî İlimler Akademisini bitirerek yüksek öğrenimini tamamladı. Bir süre İller Bankasında çalıştı. PTT Genel Müdürlüğünde on yedi yıl muhasebe şefliği, Karayollarında bir yıl neşriyat raportörlüğü, iki yıl da Et ve Balık Kurumunda hesap uzmanlığı yaparak yirmi iki yıldan sonra devlet memurluğundan ayrıldı. Mersin'e yerleşti. Mersin'de şiir toplantıları düzenlenmesine yardımcı oldu, Kültür Bakanlığınca ve Mersin Valiliğince Kültür ve Sanata yaptığı katkılar için Onur Belgeleri verildi. Şimdilerde Mersin'de yaşamını sürdürmektedir. Önceleri halk şiiri tarzında, daha sonraları da hece biçiminde şiirler yazdı. İlk şiirleri *Afacan* adlı çocuk dergisinde yayımlandı. Şiirleri ve öyküleri ortaokul yıllarında duvar gazetesinde çıktı. Yedigün dergisine gönderdiği bir şiiri için Nihat Sami Banarlı "Şiirleriniz Byron'u hatırlatıyor, çalışmaya devam ediniz." diye yazdı. 1956'da Ankara'da yeni şair dostlar edindi. Dostları tarafından ilk şiir kitabı *Güneşli* yayımlandı. Seçici kurulunu; Şahinkaya Dil*, Hasan Şimşek*, General şair Oğuz Kazım Atok*'un oluşturduğu "Çağdaş Şiir Yarışması"nda arı Türkçe ile yazdığı uzun soluklu bir divançeyle birincilik ödülü alarak bir altın saat kazandı. İlk şiir ve yazıları *Çağdaş'ta* çıktı. Başlangıçta Ahmet Haşim*, Yahya Kemal*, Cahit Sıtkı*, Behçet Necatigil*, Şahinkaya Dil*'i beğenmiş, serbest dörtlülükler tarzıyla yazdığı şiirlerinde, birçok konuyu işledi. "Tasa", "Romeo ve Juliette", "Anlayış", "Sarı Sularda Bağlanmışlık", "Çağımız", "Tek Tanrı Düşüncesi", "Kırmızı Sabahlıkla İstanbul" vb. şiirleri bu döneme aittir. *Şairler ve Yazarlar Sözlüğünde* Oktay Yivli'nin dediği gibi Ayberkin doğurgan bir şairdir. 1966'da yayımladığı *Devede Bir Çöl* adlı kitabı, o yıl başkentte basılan kitaplar arasında, Meltem dergisinde "Ayberkin, felsefi söyleyişle soyut söy-

leyişi birleştirerek, birçok şairin içine düştüğü kelime oyunculuğu kofluğundan şiirlerini kurtarmıştır. Ayberkin, hem bir şeyler söylüyor hem kendine özgü şeyler söylüyor. Ayberkin'in şiirleri gerçekten usta işi. . . " diye değerlendirilmiştir. Şiirleri, *Çağdaş, Çağrı, Türk Yurdu, Denge, Otağ, Süreç, Dönüşüm, Oluşum* (ve özel sayıları), *Nabi, Su, Çatı, elif, Meltem, Şiir Defteri, İlk yaz, Edebiyat Güncesi, İçel Kültürü, Güney Kültürü* dergilerinde yer almıştır. Şiir yayımlamayı sürdürmektedir. **Eserleri/Şiir:** *Gün Işığı* (Ank. 1956), *Ah! O Van Gogh ve Sen*, (Ank. 1965), *Devede Bir Çöl* (şiirimizde yeni felsefi düşüncelerle, Ank. 1966), *Sesler, Güz Gülleri, Gül Parmakları Güneşin* (1996), *İnsanlık Melodileri* (Ank. 1968). **Antoloji:** *Sultan Türk Şiiri* (Ank. 1968).

Kay.: GGÇŞ 1/324-327; ÖBBŞKA 1/23,332,515,624; Yordam 2. c. ,sayı:16,s. 69. ♣H. KABADAYI.

AYBEY, Rauf (1921 -): Tabip şair. İstanbul'da doğdu. **Eseri/Şiir:** *Güneş Ağacı* (İst. 1971).

Kay.: Hisar 11. c. sayı: 89, s. 30; ÖBBŞKA 1/510. ♣Yaz. Krl.

AYBİRDİ Mirza (1919 -): Halk şairi. Rusya'nın Akbaba yöresinin Balıklı köyünde doğdu. İlkokulu bitirdi. Geçimini saz çalıp şiirler söyleyerek sağladı. Evli ve dört çocuk babasıdır. Şiirlerinde Yanani mahlâsını kullandı. Mahlâsını kendi aldı. Hasan Seyhan ustası oldu. Oruç Bermanbek ve Mustafa Yıldız'ı yetiştirdi. Makamları ve halk hikâyelerini bilmektedir. Çeşitli yarışmalarda ödüller aldı.

Kay.: YHOA s. 33. ♣F. A. TURAN.

AYCAN, Hüseyin (1955 -): Şair. Kars'da doğdu.

Şarkı sözü, Azerî Türkçesiyle şiir yazar şairin amatör beste çalışmaları da vardır. 1990'da Müzik Magazin'de "Mısraların Dili" adlı şiiriyle "Haftanın Şairi", Ana Dergisinde Eylül 1990'da "Aydın Şairi" seçildi.

Kay.: Ana Antoloji 1990-3, s. 15-24. ♣G. OKUTAN

AYCIN, Hasan (20.9.1955 -): Karikatürist, yazar.

Balıkesir'e bağlı Aslıhantepecik'te doğdu. İlkokulu köyünde okudu. Balıkesir İmam Hatip Okulundan (1974), Bursa İktisadi ve Ticari İlimler Akademisinden (1980) mezun oldu. Hâlen İstanbul'da grafiker ve karikatürist olarak çalışmalarını sürdürmektedir. İlk çizgisi *Yenidevir* gazetesinde

(3 Şubat 1978) çıktı. O günden bu yana *Yenidevir, Milli gazete, Zaman, Yeni Şafak* gazeteleri ile *Mavera, Yönelişler, Inquiry* (İngiltere), *Aylık Dergi, İslam, Kadın ve Aile, Gülçocuk, Yedi İklim, Kayıtlar, Kardeşler ve Hece* dergilerinde yayımlandı. Bir grup arkadaşıyla 1990 yılında *Kayıtlar* dergisini çıkardı, derginin yayımı 1994'e kadar sürdü. Son yıllarda çizerliğinin yanı sıra Keloğlan üst başlığı altında yazdığı masalları ve Müşahedât genel başlığı altında yazdığı otobiyografinin sekiz bölümü Yedi İklim dergisinde yer aldı. **Eserleri/Albüm:** *Bocurgat* (1989), *Gece Yürüyüşü* (1994), *Âsâ* (1998).

Kay.: Yaz. Arv. ♣İ. IŞIK

AYÇİÇEK, Arzu K. (1949 -): Şair. Sivas'ın Divriği ilçesinde doğdu. Orta öğrenimini Divriği Kız Sanat Okulunda bitirdi. Şiirleri 1990'dan beri *Damar, Edebiyat ve Eleştiri, Çağdaş Türk Dili, İnsancıl, Papirüs* gibi dergilerde yayımlandı. 1997'de Dünya Kitap Şiir Ödülünü, 1998'de Halkevleri Şiir Yarışmasında ikinciliği, Sabri Altınel Şiir Yarışmasında Özel Şiir Ödülünü kazandı. **Eserleri/Şiir:** *Şehrini de Kalamam* (1995), *Herkesin Bir Uzağı Var* (1998), *Bir Göçün Haritası* (1998).

Kay.: İBYTŞA 2/338-340; SÇYŞA s. 179-180. ♣G. OKUTAN

AYDA, Adile (22.2.1912 - 1992): Yazar. Volga Tatarları Özerk Cumhuriyetinin başkenti Kazan'da doğdu. Ankara Hukuk Fakültesi Profesörlerinden Sadri Maksudi Arsal(1880-1957)*'ın kızı, roman yazarı Gönül Pultar'ın annesidir. İlk öğrenimi Berlin ve Paris'te yaptıktan sonra, orta öğrenimini İstanbul'daki Notre Dame de Sion Fransız Lisesinde tamamladı. 1932'de AÜ Hukuk Fakültesinden, daha sonra da AÜ DTCF Fransız Filolojisi Bölümünden mezun oldu. Hukuk Fakültesini bitirdikten sonra, Dışişleri Bakanlığı giriş imtihanını kazanarak, Cumhuriyet döneminin ilk Türk kadın diplomatı oldu. Fakat kadın diplomatların dış görevlere atanmasını engelleyen karar ve hükümler yüzünden, iki yıl sonra Dışişlerinden ayrılarak Konservatuvar ve Ankara Kız Lisesinde hocalık yaptı. 1941'de DTCF'de Fransız edebiyatı asistanı, 1943'te de doçent oldu. Ankara ve İstanbul üniversitelerinde uzun yıllar öğretim üyeliğinde bulundu. 1957 sonunda üniversiteden ayrılarak dışişlerine döndü; Lahey, Belgrad ve Roma elçiliklerinde diplomatik görevlerde bulundu. 1966 yılında, genel müdür vekili unvanıyla

la Dışişleri Bakanlığı kültür işlerini yönetti. Bu dönemde İtalya devleti tarafından liyakat nişanıyla ödüllendirildi. 1972-1976 arasında Cumhurbaşkanlığı kontenjanından TBMM Cumhuriyet Senatosu üyeliğine seçildi. 1976'dan sonra Ankara'ya yerleşti. Son yıllarını araştırma yaparak ve anılarını yazarak geçirdi Fransızca'yı küçük yaşlardan itibaren anadili gibi bildiğinden öğrencilik yıllarında Fransızca şiirler yazmıştı. Edebi eleştirileri ve anıları *Cumhuriyet* gazetesi (1946-56) ile *Hisar* dergisinde (1975-80), tarih öncesi ve Eski Çağ ile ilgili ilmi yazıları *Türk Tarih Kurumu'nun Belleten* dergisinde yayımlandı. Bilinen eserleri dışında Mallarmé hakkında Fransızca olarak yayımlanmış bir eseri ile Etrüskler'e dair eserleri de vardır. Yazarın edebiyat ve sanat çevreleriyle içli dışlı olması, babasının bilim ve edebiyat ortamından dostlukları, evlerinde yapılan edebiyat ve sanat sohbetleri çağdaş edebiyatçıları yakından tanınmasını sağladığından, eserleri edebiyat tarihi açısından kıymetlidir. "Türk edebiyatının ünlü romancı, hikâyeci, şair ve oyun yazarıyla 'anların ışığında' onları kendi objektifinde ve potasında gözlem, etüt ederek akıcı bir üslupla, bir kadın duyarlılığı inceliği ve zarafetiyle edebiyat dünyasına tanıklık edecek belgesel nitelikte makaleler yazdı." Ona göre, "... kültür denen şey, geçmişin mirası üzerine inşa edilir. Bizi biz yapan eski şiirimiz, eski musikimiz, eski hayat görüşümüzdür. Bunlarla iftihar etmeliyiz. Varsın Batılılar bizi anlamasın ve beğenmesin. Esasen ilerleyemeyişimiz *Tanzimat*'tan beri Batı'yı taklit etmeye yeltenişimizdendir." (Şener Öztöp). **Eserleri/İnceleme:** *Le Drame intérieur de Mallarmé ou l'origine des symboles mallarméens* (İst. 1955), *"Bourgeois Gentilhomme" Komedisinin Yazılış Sebepleri Hakkında Yeni Bir İzah* (İst. 1956), *Yahya Kemal - Kendi Ağzından Fikirleri ve Sanat Görüşleri* (Ank. 1962), *Yahya Kemal'in Fikir ve Şiir Dünyası* (1979). **Anı:** *Böyle İdiler Yaşarken* (1984), *Bir Demet Edebiyat* (eleştiriler, anılar, 1998). *Atsız'dan Adile Ayda'ya Mektuplar* (1989). **Biyografi:** *Sadri Maksudi Arsal* (1991). *Tarih Etrüskler Türk mü idi?* (İst. 1974, Fransızcası Paris 1971), *Etrüsklerle İskitler Arasında Benzerlikler* (Ank. 1979), *Pelasglar Kim idiler?* (İst. 1983), *Türklerin İlk Ataları* (Ank. 1987), *Etrüskler Türk idiler: İlmî Deliller* (Ank. 1992).

Kay.: "Hisar'dan Biyografiler" (Hisar dergisi, Eylül 1976),

Adile Ayda, Batı'yı Taklit Etmemeliyiz (Hisar, Ocak-Şubat 1979), Adile Ayda, "Yahya Kemal'in Fikir ve Şiir Dünyası" (1979), Sermet Sami Uysal, "Yeni Yahya Kemal", Varlık, Şubat 1980, Şener Öztöp, "Bir Demet Edebiyat", Cumhuriyet Kitap, 25 Kasım 1999; DSGTKŞA s. 48; EİS 8. bs. s. 51; ÖBBŞKA 2/1205;RTES S. 80; TBEA 1/129-130; TDEA 1/239; YS 2. bs. s. 92. ♣İ. IŞIK

AYDA, Lütfi (20. yy.): Oyun yazarı. Eserleri Adana'da basıldığına göre orada yaşamış olmalıdır. **Eserleri/Oyun:** *Ayşe* (Adana 1946), *Sofi* (Adana 1949).

Kay.: Yaz. Arv. ♣Z. Ü. GEZER

AYDAN, Murat (20. yy.): Şair. **Eserleri/Şiir:** *İnsanlar* (1969), *Sonbahar Yağrakları* (1979). **Anı:** *İstanbul Hatıraları* (1979).

Kay.: Yaz. Arv. ♣Z. Ü. GEZER

AYDARKULOV, Kadirkul (1946 -): Kırgızistan tarihçi ve Manas araştırmacısı. Yeni-Yol Bölgesi'nin Kızılyar köyünde doğdu. Kırgız Mamekettik Üniversitesi Tarih Fakültesini 1973'te üstün başarı diploması ile bitirdi. 1973'te Kırgızistan İlimler Akademisinin Tarih Enstitüsünde çalışmaya başladı. *Manas Destanı*'nın Semetey dairesiyle ilgili çalışmalar yaptı. **Eseri:** *Asırların Yankısı* (1991).

Kay.: ME 1/43. ♣N. YILDIZ

AYDAROV, Çınarбек Sakıyuulu (4.3.1950 -): Kırgızistan şairi ve gazetecisi. Çüy ilçesine bağlı Cañı köyündeki orta mektebi bitirdikten sonra iki sene Sovyet Ordusuna çağrılıp, askerlik görevini yaptı. 1971-76 yılları arasında Kırgız Memelektik Üniversitesinin Filoloji Fakültesinin Kırgız Dili ve Edebiyatı bölümünde okudu. 1989 yılına kadar devletin gazete ve dergilerinde, Tele-Radyo Komitesinde, K. S. E. (Kırgız Sovvettik Entsikopediyası)'de ve basım evlerinde edebî uzman olarak çalıştı. 1990'dan beri serbest yaratıcılık, gazetecilik faaliyetleriyle uğraşmaktadır. İlk şiirleri 1968 yılında *Kırgızstan Pioneri* gazetesinde yayımlandı. O zamandan beri şiirleri, makaleleri, denemeleri devlet çapındaki *Ala-Too, Literaturniy Kırgızstan, Kırgızstan Madaniyatı, Leninçil Çağ, Kırgız Tuusu* vb. gazete ve dergilerde, edebî almanaklarda yayımlanmaktadır. Litvanya'nın Yirminci Yüzyıldaki en büyük şairlerinden biri Eduapdas

Mejelaytis (1919-1997) ile yaratıcılık yönünden bağlantısı oldu. O büyük şair Aydarov'a "Bud'te djigitom poezii! (Şiirin delikanlısı ol!)" diyerek iyi dilekte bulundu. Zamanında kamuoyunda olumlu fikir uyandıran, yenilikçi orijinal şiirlerinden "Tört" Literaturnıy Kırgıztan'da, "Süyüüm Menin! . ." Ala-Too'da yayımlandı. Yirmi yıldır uğraştığı sanat yolunda, kendisinin biyografisini konu edinecek *Yüpiterge Çeyin Çoyuu* adlı şiir kitabı üzerinde çalışmaktadır. Malkar şairi M. Getuyev, Eston şairi A. Siyy ve E. Mejelaytis'in şiirlerini Kırgızcaya çevirdi. Devlet çapında, faal gazeteci-muhabir olarak da iyi tanınmaktadır. 1995'ten beri Kırgızstan Erkin Cazauçular Birliği'nin ve Jurnalistler Soyuzu'nun üyesidir.

Kay.: Yaz. Arv. ♦♦M. MUKASOV

AYDAROV, Gubaydolla (1921 –): Kazakistan bilim adamı, filoloji ilimleri doktoru. Çimkent Pedagoji Enstitüsü (1948) ile Kazak Pedagoji Enstitüsünde (1952) okudu. 1959'dan itibaren Kazakistan İlim Akademisinin Dil bilim Enstitüsünde ikinci dereceden ilmî araştırmalar uzmanı olarak çalışmaya başladı. İki yüz elliden fazla ilmî inceleme kaleme aldı. Bunların arasında monografik yazıları ile üniversiteler için hazırladığı ders kitapları dikkati çekti. Eserlerinde eski Türk yazısı ve yazıtlarını inceledi. Eski Türk abidelerindeki yazıların, metinlerin Kazak (Kril) harfleriyle transkripsiyonunu yaptı ve yazıları dil bilim yönünden inceledi. Eski Türk yazıtlarındaki dilin Kazakça ile yakınlıklarını tespit etti. 1974'te filoloji ilimleri doktoru, 1994'te de "Kazakstanın Eñbek Siñirgen Gılım Kayratkeri" unvanlarını aldı. **Eserleri/İlmî İnceleme:** *Bilge Kağan Eskert Kişinin Tili* (Almatı 1966), *VIII. Yüzyıldaki Eski Türkçe Yazılı Eski Orhon Yazıtlarının Tili* (1971), *Eski Türk Yazıtlarının Tili* (ders kitabı, 1986), *Eski Uygur Yazıtlarının Tili* (1991).

Kay.: KUE 1/130. ♦♦D. DÜYSEBAYEVA

AYDAROV, Turap (1933 - 1994): Kazakistan şairi, bilim adamı. Çimkent vilâyeti Keles ilçesi G. Muratbayev köyünde doğdu. Kazak Devlet Üniversitesini bitirdi (1956). 1956-1957'de ortaokulda eğitim işi başkanı, 1957-1958'de Taşkent'teki Nizamî Devlet Pedagoji Enstitüsünde doçent unvanıyla öğretim üyesi olarak çalıştı. 1985-1994'de Kazak Filoloji bölüm başkanlığı yaptı. 1981'de

"Özbekstan Kazaktarının Leksikasının Arealdık Siypatı" (Özbekistan Kazaklarının Leksik Yönden Bölgesel Özellikleri) konusunda doçentlik tezini savundu. Asıl çalışmaları Kazakçanın dialektolojik ve lengüistik haritası üzerine yoğunlaşmıştır. Bu sahada Özbekistan'da yaşamakta olan Kazakların dili ile ilgili birkaç monografik inceleme ve makale yayımladı. Filoloji ilimleri doktoru unvanını 1974'te aldı. 1994'de "Kazakstanın Eñbek Siñirgen Kayratkeri" unvanına lâyık görüldü. Aydarov aynı zamanda şiirle uğraştı. **Eserleri/İlmî İnceleme:** *Kazak Tilinin Leksikalık Geografıya* (1977); *Problemıy Diyalektnoy Leksikologii i Lingvistiçeskoy Geografii* (1991). **Şiirleri:** *Jaynay Ber, Juldızım* (1974), *Koñur Jel* (1977), *Aşık Aşpan* (1980), *Şiye* (1981), *Köñil Saltanatu* (1989).

Kay.: KUE 1/130. ♦♦D. DÜYSEBAYEVA

AYDAŞ, Yuriy (22.6.1938 –): Çuvaş şairi ve hikâye yazarı. 1957'de orta öğrenimini bitirdi. Bir süre ağaç mamullerinin işlendiği bir fabrikada çalıştı. Aynı yıllarda tarih eğitimi aldı. 1965'ten itibaren Çeboksarı'da radyo ve televizyon çalışmalarına katıldı. Daha sonra Çuvaş Kitap Basım Evinde çalıştı. Burada bulunduğu yıllarda *Tıvan Atıl* (Ana Dil) dergisini de yayımladı. Kazan Üniversitesinde ders verdiği yıllarda da ilk şiir kitabı basıldı. **Eserleri/Şiir:** *Leninskoe Znamya* (Lenin Bayrağı, 1960), *Vstreça* (Görüşme, 1972). **Hikâye:** *Poza s Şipami* (Çivili Duruş, Çuvaş dilinde 1969), *Pri Dnevram Suete* (Gün Işığında, 1974).

Kay.: Yaz. Arv. ♦♦M. YILMAZ – A. ŞENGÜL

AYDEDE (takma ad), bk. **KARAY, Refik Halit**

AYDEMİR, Ayhan (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Şarabımdaki Kadın* (Ank. 1950).

Kay.: ÖBBŞKA 2/1059. ♦♦N. KONUK

AYDEMİR, Bahattin (1941 –): Şair. **Eseri/Şiir:** *Kırmızı Kuş* (Ank. 1960).

Kay.: ÖBBŞKA 2/704. ♦♦N. KONUK

AYDEMİR, Kâmil (1962 –): Şair. Artvin'in ilçesi Şavşat'ın Kocabey köyünde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Artvin'de tamamladı. Yüksek öğrenimini yarıda bırakarak 1983'te yurt dışına çıktı. O tarihten beri Hollanda'da yaşamaktadır. **Eserleri/Şiir:** "Bin Can Var"ın (Ank. 1989), *Sev-*

dam Kavgalara Saldı Beni (Ank. 1989), *Yangın Yüreklim* (İst. 1989), *Dünyaya Ekilen Canlılar* (İst. 1990).

Kay.: Yaz. Arv. ♦♦A. İSLÂM.

AYDEMİR, Şevket Süreyya (1897 - 25.4.1976): Yazar, romancı, incelemeçi, biyografi yazarı. Edirne'de doğdu. Rüştiye ve Öğretmen Okulunda okudu. Öğrenciliğinde askere alındı. 4 yıl yedek subay olarak Kafkas cephesinde görev yaptı. Dönüşte okulunu bitirdi. Azerbaycan'da öğretmenlik yaptı (1919 - 1920). Moskova'da Şark Üniversitesi İktisat ve Sosyal Bilimler Okulunda yüksek öğrenimini bitirdi (1923). Türkiye'ye döndükten sonra önce *Aydınlık* dergisinde yazdı. Takrir-i Sükun yasasının çıkarılmasıyla dergi kapatıldı, karıştığı siyasi faaliyetlerden dolayı on yıl hüküm giydi. Affedildikten sonra devlet hizmetine girdi. 1928-1937'de Ankara Ticaret Lisesinde müdürlük ve öğretmenlik, 1937-1939'da Ankara Belediyesinde İktisat Müdürlüğü, 1939-1947'de İktisat Bakanlığı Sanayi Teknik Kurulu Başkanlığı ve (1947-1951'de Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu üyeliği yaptı. 1951'de emekli oldu. Emekliliğinde Ankara'nın Kayaş yakınlarında bir çiftliğe çekilerek eserlerini yazdı. Bu arada bir süt ürünleri fabrikası kurdu. *Yön* dergisinde ve ölünceye kadar da *Cumhuriyet* gazetesinde yazıları yayımlandı. Önce Turancılığı, sonra Marksizmi savundu. Marksizm-Kemalizm sentezinde karar kıldı. Vedat Nedim Tör*, Yakup Kadri Karaosmanoğlu*, Burhan Belge* ve İsmail Hüsrev Tökin 1932-1943 arası ile *Kadro* mecmuasını çıkardı. Bu dergideki yazılarında Kemalizmi sistemli bir ideoloji hâline getirmeye çalıştı. Ankara'da öldü. Bazı yazılarında Demir takma adını kullandı. **Eserleri/Biyografik Romanları:** *Suyu Arayan Adam* (1961), *Tek Adam I-II-III* (1963 - 1965), *İkinci Adam I-II-III* (1966 - 1968), *Menderes'in Dramı* (1969), *Makedonya'dan Orta Asya'ya Enver Paşa I-II-III* (1970 - 1972). **Anı/roman:** *Toprak Uyanırsa* (1973). **Deneme:** *Kahramanlar Doğmalıydı* (1974). **İncelemeler:** *Lenin ve Leninizm* (1924), *Grev Nedir?* (1924), *Cihan İktisadiyatında Türkiye* (1931), *Halk İçin İktisad Bilgisi* (1932), *İnkılâp ve Kadro* (1932, 1986), *İhtilâlin Manuğu ve 27 Mayıs İhtilâli* (1973). Ölümünden sonra yayımlanan: *Kırmızı Mektuplar ve Son Yazılar* (1979).

Kay.: H. İ. Göktürk, Bilinmeyen Yönleriyle Şevket Süreyya

Aydemir <Yaşamı-Görüşleri-Eserleri> (Ank. 1977), BKA. 3/838-39, EİS s. 63; ML 1/941; RTES s. 98; TBEA 1/130-131; TDEA 1/240; YS, 2. bs., s. 92-93. ♦♦A. İSLÂM.

AYDIN (20. yy.): İran'da yaşamış Türk soylu şair. Tebriz'in Surhab mahallesinde doğdu. Adı Faik'tir. Bazı şiirlerinde de Fayık mahlâsını kullandı. Sadî Medresesinde öğrenim gördü. Takip edildiği için bir süre dış ülkelerde kaldı. Doğum yılı ve hâlen nerede olduğu bilinmemektedir. Şiirlerinde vatan sevgisi büyük yer tutmaktadır. **Şehriyar*** gibi o da bir dağa seslenmiştir. **Eseri/Şiir:** *Kızıl Dağ*.

Kay.: EO 1/190-192. ♦♦M. CUNBUR

AYDIN, Abdülkerim (20. yy.): Şair öğretmen. **Eseri/Şiir:** *Fecr-i Manevî* (İst. 1961).

Kay.: ÖBBŞKA 1/425.

AYDIN, Adem (1959 –): Şair. Sivas'ta doğdu. Liseyi Sivas'ta bitirdikten sonra Balıkesir Necati Bey Eğitim Enstitüsü Sosyal Bilimler Bölümünden mezun oldu. Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Tarih Bölümünde lisans eğitimini tamamladı. Şiir yazmaya lise yıllarında başladı. Şiirlerinden bir kısmını ilk kitabında topladı. Bazı şiirleri bestelendi. Müzik çalışmaları ve derlemeleri de vardır. **Eserleri/Şiir:** *Gülbeyaz* (Sivas 1984), *Bir Buruk Nihavend* (Sivas 1999). ♦♦M. ÜÇER

AYDIN, Ali (1909 –): Şair. Aydın'da doğdu. Dinî manzumeler yazdı. **Eseri/Şiir:** *Çeşitli ve Manzumeli Duygular* (Aydın 1969), *Dinî Manzumeler* (Aydın 1969).

Kay.: ÖBBŞKA 1/269,343. ♦♦N. KONUK

AYDIN, bk. SÂBİROVA, Aydın- Manzure

AYDIN, Cemal (1948 –): Yazar, mütercim. Isparta'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Isparta'da, yüksek öğrenimini ise İstanbul'da tamamladı. İÜ Edebiyat Fakültesi Fransız Filolojisinde başladığı çeviri faaliyetlerini, öğretmen olduktan sonra da devam ettirdi. 1986-1991 yılları arasında Tercüman Gazetesi Dış Haberler Servisinde çalıştı. Bu arada, gazetede dış haberler, kültür, sanat ve kitaplar konusunda haber ve yazıları yayımlandı. *Dergâh ve Türk Edebiyatı* başta olmak üzere pek çok edebiyat dergisinde tercüme ve telifler yaptı.

Fransız düşünür ve yazar Roger Garaudy, André Maurois'ın bazı eserlerini Türkçeye çevirdi. *Tercüman, Dergâh, Türk Edebiyatı, Zaman, Yeni Şafak* gibi dergi ve gazetelerde yazıları yer aldı. **Eserleri:** *Yaşayanlara Çağrı, İnsanlığın Medeniyet Destanı, İslâm ve İnsanlığın Geleceği, Yaşamak Sanatı*.
Kay.: İLESAM arşivi ♦G. OKUTAN

AYDIN, Duran (1960 -): Şair. Adana'da doğdu. Adana Erkek Lisesi Akşam Okulu 2. sınıfından ayrıldı. İnşaat ustası olarak yaşamını kazanmaktadır. Aralarında *Varlık, Milliyet Sanat* gibi dergilerin de bulunduğu 22 dergide şiirleri yayımlandı. Yugoslavya ve Almanya'da çıkan dergilerde de şiirleri çıktı. *Koza, Düşün, Akdeniz ve Söylem* dergilerinde çalıştı. **Eserleri/Şiir:** *Yoklar Sahibi* (1987), *Hayatı Yeniden Denemeye* (Adana, 1998).
Kay.: GGÇŞ 2/722-723. ♦Yaz. Arv.

AYDIN, Erol (1945 -): Halk şairi. Erzurum'un Şenkaya ilçesine bağlı Gaziler bucağında doğdu. İlkokulu ve ortaokulu Gaziler'de tamamladı. Evli, iki çocuk babasıdır. Âşıklığa ilkokulda başladı. Ergani mahlâsını kullandı. Belirli bir âşığın yanında kalıp yetişmedi. Usta âşıklardan deyişler, nağmeler dinleyerek güçlendi. Kendi bölgesinden Âşık Nihanî* Babadan (öl. 1967) güç ve ilham aldı. Konya Âşıklar Bayramında usta âşıklarla yarıştı, ödüller kazandı. Yurt içi ve yurt dışı festivallere de katıldı. 1975-1979 yılları arasında çıkardığı beş kaseti vardır.
Kay.: ADA s. 55; AGGHŞG s. 64-65; YHOA s. 34-35. ♦F. HALICI

AYDIN, Gülden (1958 -): Şair. Divriği'nin bir dağ köyünde doğdu. *Yeni Sanat, Türkiye Gerçeği ve Aydınlik* gazetelerinde hikâye, şiir ve inceleme yazıları yayımlandı. 1991'den bu yana 2000'e Doğru dergisinde muhabirlik yapmaktadır. **Eseri/Şiir:** *Yeryüzü Yanılgısı* (1991).
Kay.: Yaz. Arv. ♦A. İSLÂM.

AYDIN, Gündüz (1958 -): Şair. Uşak'ın Eşme kazasında doğdu. İlk ve orta öğrenimini Manisa'da tamamladı. Çanakkale Eğitim Enstitüsünü bitirdikten sonra Muş, Salihli gibi yörelerde ilkokul öğretmenliği yaptı. Şimdi serbest çalışmaktadır. **Eserleri/Şiir:** *Ağlamalar* (Manisa 1978), *Çiçeğim Ayazda Soldu* (Manisa 1983), *Gönülden Gönüle* (derleme, Manisa 1986).
Kay.: Yaz. Arv. ♦A. İSLÂM.

AYDIN, Gürel (1948 -): Şair. Bozdoğan'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Aydın'da tamamladı. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesini bitirdi (1973). Şiirleri Demokrat İzmir Edebiyat Sanat Ekinde, *Çıkkış* dergisinde ve çeşitli gazetelerde yayımlandı. **Eseri/Şiir:** *Bu Toprağın Güneşleri* (1977).
Kay.: Yaz. Arv. ♦A. İSLÂM

AYDIN, Hasan (1935 -): Şair ve yazar. Tokat'ın Niksar ilçesinde doğdu. Annesinin adı Hatice, babasının adı Şükrü'dür. Niksar Ortaokulunu (1950), Tokat Gazi Osman Paşa Lisesini bitirdi (1954). İÜ Hukuk Fakültesinde okudu. Bir süre gazetecilik yaptı. *Pazar Postası, Forum, Dördüncü Kuvvet* gibi gazete ve dergilerde denemeleri yayımlandı. Beyoğlu Devrim Ocağı ve Hukuk Fakülteliler Fikir Kulübü üyesidir. Serbest tarzda yazdığı şiirlerin ana temasını aşk oluşturur. Yazar, soyadı Çorumun olduğu halde bunu kullanmadı. **Eserleri/Şiir:** *Efendimli Aşka Sunu Sular* (1960). **Araştırma:** *Coğrafyada Lâdik* (1950).
Kay.: Kim Kimdir Ansiklopedisi (1961-1962); ÖBBŞKA 1/464. ♦M. KURT

AYDIN, Hasan (20. yy.): Yaprak destan şairi. **Eseri/Şiir:** *Tosya'nın Akkavaklı Köyünde Kına Gecesinde Gelini Dağa Kaçıran Dört Zalimin Destanı* (1960).
Kay.: TB 1960. ♦Yaz. Arv.

AYDIN, Hüseyin (1938 -): Araştırmacı yazar. Antalya'nın Elmalı ilçesinde doğdu. 1961'de İmam-Hatip Okulunu, 1966'da İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsünü, 1970'de İÜ Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünü bitirdi. İmam-hatiplik (1961-1967), Fatih Merkez vaizliği (1967-1968), Yüksek Din Kurulu raportörlüğü yaptı. 1971'de AÜ İlahiyat Fakültesine asistan oldu. 1975'te Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde doktorasını verdi. 1982'de doçent, 1988'de profesör oldu. 1983 yılında Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Felsefesi Ana Bilim Dalına naklen atandı. Arapça, Almanca ve az miktarda İngilizce ve Lâtince bilmektedir. Yazıları AÜ İlahiyat Fakültesi, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergilerinde yayımlandı. **Eserleri:** *Muhasibi'nin Tasavvuf Felsefesi* (1976), *Metafizikçi Olarak Nietzsche* (1984), *Yaratılış ve Gayelilik* (1987), *Nietzsche Metafizikçisinde Güç-İstemi* (Wille zur Macht), *Nihilizm'in Tarihçesi, Osmanlılarda Felsefi Düşünce,*

Bir Türk Hümanizması Olarak Atatürkçülük, Kur'an Açısından İnsan Hürriyetinin Temellendirilmesine Bir Yaklaşım, Soyut Varlıkların İsbatı, Peygamberliğin (Nebiliklerin) İsbatı Üzerine Bir Risâle.
Kay.: YS, 2. bs., s. 93. ♦G. OKUTAN

AYDIN, İbrahim (1931 -): Yazar. Tarsus'un Göçük köyünde doğdu. 1944'te köyünün ilkokulunu bitirdi. 1948-1949 döneminde Düziçi Köy Enstitüsünden mezun oldu. Tarsus'un Kamberhöyüğü köyüne atandı. 1957'de Sarıkamış 17. Piyade Alayında yedek subay olarak askerlik yaptı. Sonra Tarsus-Hacı Hamzaali köyü ile 1963'te Tarsus Merkez Şehit İshak İlkokulunda öğretmenliğine devam etti. Anahtar yayınlının kurucusudur. Yazarın üç hikâye kitabı, bir de atasözü ve deyimler antolojisi yayıma hazır durumdadır. **Eserleri/Hikâye:** *İfüra* (Ank. 1969, 1973). **Roman:** *Beşik Kertmesi* (1974). **Eğitsel El Kitabı:** *Anahtar* (1969, 1970, 1972). **Test Kitabı:** *Kilit* (1971).
Kay.: Yaz. Arv. ♦G. DURAL

AYDIN, İhsan (1918 - 1960): Şair. Kayseri'de doğdu. Şiirlerinde zaman, mekân, yokluk gibi konuları işledi. Kafiye ve diğer şekil özelliklerine önem verdi. Kelime tekrarıyla ahengi sağlamaya çalıştı. Tek şiir kitabı vardır. **Eseri/Şiir:** *Gölcük* (Ank. 1938).
Kay.: ÖBBŞKA 1/464. ♦M. KURT

AYDIN, İsmail (1912-1983): Halk şairi. İstanbul'da doğdu. Soyu Erzincan'ın Tercan ilçesine bağlı Karahüseyin köyündendir. Şiirlerinde âşık Daimî mahlâsını kullandı. Baba Daimî ailesiyle, Birinci Dünya Savaşı sırasında İstanbul'a göç etti. İki dedesi de halk şairiydi. Bu sebeple saz çalmayı, şiir söylemeyi benimsedi. Önceleri usta malî çalıp söylemeye başladı. Elinde sazı yurdun birçok yerini dolaşıp, saz şairleri ile karşılıklı şiirler söyledi. TRT Genel Müdürlüğüncü açılan sınavı kazandı. Kaşeli sanatçı olarak TV ve radyolarda görevini sürdürdü. İstanbul'da saz yapıp satan bir dükkân açtı. Birçok deyişi plâk yapıldı. Âşıklar şölenine, gönül sohbetlerine katıldı, yurt dışında da deyişlerini sundu.
Kay.: AGGHŞG s. 64-65; ÇHŞ, s. 330-331; YYTHŞ s. 253-257. ♦F. HALICI - G. OKUTAN

AYDIN, İsmail Hakkı (1954 -): Tabip şair. Trabzon'da doğdu. Trabzon Lisesini ve Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesini bitirdi. Bitirdiği fakülteye asistan olarak girdi. İhtisasını İÜ Tıp Fakültesi Nöroşiruji Kürsüsünde yaptı. 1989'da doçent, 1994'te profesör oldu. Çalışmaları ile 1990 yılında TÜBİTAK teşvik ödülü yanı sıra yurt dışı ve yurtiçi kurum ve kuruluşlardan birçok ödül aldı. Türk müziği, hat sanatı, karikatür alanlarında da çalışmaları vardır. Çeşitli dergi gazetelerde meslekî ve edebî konularda iki yüz civarında makalesi yayımlandı. **Eserleri/Şiir:** *Suzi Dilârâ* (1991), *Aşk* (2000).
Kay.: Yaz. Arv. ♦İ. İŞİK

AYDIN, Lütfiye (8. 8. 1949 -): Hikâye yazarı. Gaziantep'te doğdu. İlk ve ortaokulu Gaziantep'te okudu. Gaziantep İlköğretmen Okulunu ve İzmir Buca Eğitim Enstitüsü Türkçe Bölümünü bitirdi. İlk şiirlerini Şelda Birecikligil imzasıyla yayımladı. Bir süre edebiyat öğretmenliği yaptı. Sonra radyo ve TV için programlar, oyunlar yazmaya başladı. İlk şiiri Gaziantep'te Seziş dergisinde çıktı. *Varlık, İnsancıl, Kıyı ve Damar* dergilerinde hikâye ve denemeleri yayımlandı. Hikâyelerinde gerçek aşkları, derin iz bırakan hatıraları, toplumsal ilişkileri, salon hayatının sunî ve yavan ilişkilerini işledi. Ele aldığı kahramanları genellikle rüyalarıyla yaşatmakta, hikâyelerini yoğun tasvirler ve diyologlarla geliştirmekte, özellikle son eserlerinde şairane bir dil kullanmaktadır. *Giresunlu Şairler* adlı eserde bir şiiri görüldü. 1991 II. Ömer Seyfettin Kültür Sanat Haftası Öykü Yarışması Gonen Özel Ödülü, 1992 III. Ömer Seyfettin Kültür Sanat Haftası Öykü Yarışması üçüncülüğü, 1997 TRT Radyo Oyunu Yarışmasında manşyon, 1998 Kültür Bakanlığı Cumhuriyetimizin 75. Yılı Eser Yarışması Öykü Dalı Büyük Ödülünü aldı. **Eserleri/Hikâye:** *İkili Yalnızlık* (Ank. 1985, Almancaya çevrildi), *Cemre* (Ank. 1990), *Sengin Semai Bir Ölüm* (İst. 1992), *Ölüm Erken Bir Akşamdır* (İst. 1994), *Tsunami* (Ank. 1998). **Drama belgeseli:** *Şarkular Neyi Söyley* (1988). **Anı-Anlatı:** *Kül Tablet* (Ank. 1997).

Kay.: Mehmet Aydın, Ne Yazıyor Bu Kadınlar, s. 233-235, S. Çiçek, Giresunlu Şairler s. 404, T. Kurdoğlu, *Aşk Şiirleri* Antolojisi; İBYTÖA 3/422-429; TBEA 1/131; TÖS s. 83-93. ♦B. ALTUNİŞ-GÜRSOY

AYDIN, Mehmet (4.3.1923 –): Şair. Emirdağ'ın Bayat Bucağında aralarında müderris, şair ve hattatların olduğu bir ailede doğdu. Afyon Lisesini (1943), İÜ Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü (1948) bitirdi. Pazarören (Kayseri, 1939), Cılavuz (Kars, 1950-52), Pulur (Erzurum, 1952-54) Köy Enstitüleri ile Çanakkale İlköğretmen Okulu (1954-58) ve Bursa Eğitim Enstitüsünde (1959-60) öğretmen ve yönetici olarak çalıştı. Bir süre Fransa'da kaldı (1962-1963), daha sonra Belgrad Üniversitesinde Türkçe okutmanlığı yaptı (1965-1967). Yurda döndükten sonra Bursa Eğitim ve Ankara Gazi Eğitim Enstitülerinde öğretim üyeliğinde bulundu. 1980'de Ankara Eğitim Enstitüsünden emekliye ayrıldı. İlk yazısı (Sarıdan Yeşile Doğru), 1953'de *Varlık* dergisinde yer almıştı. Halk şiiri geleneğinden yararlanarak yalın bir dille yazmış olduğu şiirleri, *Türk Dili ve Güney* dergilerinde yayımlandı. Halk şiiri geleneğinden de yararlanarak yazdığı şiirleri ve diğer ürünleri *Çağdaş Türk Dili* (1994-95), *İnsanlık* (1995-96), *Kıyı* (1995), *Damar* (1995-96) dergileri ile *Cumhuriyet* gazetesinde (1992, 95-96) yayımlandı. Bir süre Türk Dil Kurumunda Terim Kolu uzmanlığı yaptı. Dil Derneği ve Ankara Edebiyatçılar Derneği kurucularındandır. Türkiye Yazarlar Sendikası, Edebiyatçılar Derneği, Çağdaş Türk Dili Derneği, Türk Folklor Araştırmaları Derneği, Ankara Sanat Kurumu üyesidir. 1970'de *Özgürlüğe Açılan Eller* adını taşıyan şiir kitabıyla TRT Sanat Ödülleri yarışmasının büyük ödülünü, 1980'de *Oluşum* dergisinin Eleştiri Birincilik Ödülünü, 1989'da Abdi İpekçi Deneme Yarışması mansiyonunu, 1991'de *Güneş* Dergisi Şiir Yarışması mansiyonunu ve 1997'de Nasrettin Hoca Fıkra Derleme Ödülünü kazandı. **Eserleri/Şiir:** *Özgürlüğe Açılan Eller* (1971), *Işığın Kavgası* (1979), *Halkın Soluğu* (1979), *Şiirsiz Kalmamın* (1985), *Yeryüzü Sancısı* (1985), *Yürekte Yanan Dünya* (1988), *Mavi Ter* (1992), *İştilar* (1995), *Derin Bir Aynadan* (1999). **İnceleme-Araştırma:** *Bayat Boyu ve Oğuzların Tarihi* (1984), *Hasan Hüseyin Korkmazgil* (Yaşamı-Sanata, 1987), *Şairlerden İzler* (1993), *Ne Yazıyor Bu Kadınlar / Osmanlıdan Günümüze Örnekleriyle Kadın Şair ve Yazarlar* (Ank. 1995), *Yunus Emre, Nasrettin Hoca ve Hacı Bektaş Veli Düşüncesinde Hoşgörü* (ortak, 1995), *Türlü Yönleriyle Tekerlemeler* (1998), *Edebiyatın Kıyıları* (1998). **Derleme-Sözlük:** *İlkokul-*

lar İçin Türkçe Geliştirilmiş Sözlük (1990), *Yazın Kılavuzu* (1990), *Açıklamalı Deyimler Sözlüğü* (1990), *Geliştirilmiş ve Açıklamalı Atasözleri* (1992), *Geliştirilmiş ve Açıklamalı Deyimler* (1992), *Türk ve Dünya Edebiyatından Şairler ve Yazarlar Sözlüğü* (1992). **Söyleşi:** *Sözden Yazıya* (ortak kitap, 1996). **Ders kitapları:** *Eğitim Enstitüleri Rehberi* (1962), *Batı Edebiyatı* (2 c. 1975-1977), *Sözel* (Test kitabı, kurulla 1983), *Türkçe Edebiyat* (ortak, 1989).

Kay.: EİS 8. bs. s. 51-52; ÖBBŞKA 2/736, 926; ŞYS s. 101; TBEA 1/131; TDEA 1/240; TEA s. 161; YS 2. bs. s. 93. ♣M. CUNBUR – A. CELEPOĞLU

AYDIN, Mehmet (1943 –): Felsefeci öğretim üyesi, yazar. Elazığ'da doğdu. 1966'da AÜ İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 1967'de felsefe dalında doktora yapması için Millî Eğitim Bakanlığı tarafından İngiltere'ye gönderildi. 1972'de Edingburg Üniversitesinde doktorasını tamamladı. Dönünce Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesinde felsefe asistanı olarak çalışmaya başladı. 1973-75'te askerliğini yaptıktan sonra, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesine atandı. 1978'de Sistematiik Felsefe ve Mantık dalında doçent oldu. Ayrıca Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde görev yaptı. 1984'te Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesine profesör olarak atandı. Din ve felsefe alanında Türkçe, İngilizce, Arapça ve Hollanda dilinde birçok yazısı ve yüze yakın makalesi vardır. Bunun yanında yurt içinde ve yurt dışındaki Atatürk Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi gibi birçok bilimsel ve akademik kuruluşun bilim kurulu ve bazı dergilerin danışma kurulu üyeliğinde bulundu. **Eserleri:** *Kant'ta ve Çağdaş İngiliz Felsefesinde Tanrı Ahlak İlişkisi* (1978, 2. baskı, Ank. 1985), *Din Felsefesi, Turkish Contribution to Philosophy* (1985), *Din felsefesi Phiosophy Religion* (1996), *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi* (1996), *Islam and Dialog* (A. Collecition of papers read in different institutions in Holland, 1996), *Mehmet Aydın'la İçe Kritik Bakış* (haz. Mehmet Gündem, 1999), *Alemden Allah'a* (2000), *Kur'an'ın Ana Konuları* (2000), *İslamın Evrenselliği* (2000), *İslam Felsefesi Yazıları* (2000).

Kay.: 15. Yılında Atatürk Kültür Merkezi, s. 50; "Mehmet Aydın'la İçe Kritik Bakış" (haz. Mehmet Gündem, 1999), Ahmet Turan Alkan (Zaman gazetesi, 6. 1. 2001). ♣A. ŞİMŞEK-CANPOLAT

AYDIN, Mehmet (20. yy.): Şair. İznik'te doğdu. **Eseri/Şiir:** *Köylünün Sesi* (Bursa 1939). **Kay.:** ÖBBŞKA 2/736 ♣Yaz. Krl.

AYDIN, Mine (1955 –): Şair. Beş yaşında, henüz okuma yazma öğrenmeden bebeklerine irticalen söyledikleri manzumelerle dikkati çekti. 1961'de *Doğan Kardeş* dergisinin çocuklar arasında açmış olduğu yazı yarışmasında derece aldı. Küçük yaşlarda söylediği veya yazdığı şiirleri yayımlandı. Müzik öğrenimi gördü. **Eserleri/Şiir:** *Gülekoşan* (İst. 1960, Gülekoşan adlı bebeği için irticalen söyledikleri), *Tavuskuşu* (İst. 1962, beş yaşına kadar söylediği şiirler). **Nesir:** *Minyatürler* (İst. 1964).

Kay.: ÖBBŞKA 1/496, 2/827, 1109. ♣G. DURAL

AYDIN, Osman (20. yy.): Şair. Çorum'un Karadonaşa köyünde doğdu. Poyrazdamları köyünde öğretmenlik yaptı. Hayatı hakkında başka bir bilgiye rastlanılmadı. Âşık tarzındaki şiirlerinde 1950 ve 1960 sonrası demokrasi rejimi için yapılan hareketler karşısındaki duygu ve düşüncelerini dile getirdi. **Eserleri/Şiir:** *Okullara Demokrasi Şiirleri* (İst. 1950), *Çocuk Cumhuriyeti, Demokrasi ve Hürriyet Şiirleri* (İst. 1965). **Nesir:** *Demokrat Parti İl İdare Kuruluna ve Partililere Yapılan Bir Açıklama ve Savunma* (1951).

Kay.: ÖBBŞKA 1/315. ♣G. DURAL

AYDIN, Refik (1950 –): Hikâye yazarı. Aydın'ın ilçesi Söke'ye bağlı Özbaşı köyünde doğdu. Orta öğrenimini Nazilli İlköğretmen Okulunda, yüksek öğrenimini Balıkesir Necati Bey Eğitim Enstitüsünde tamamladı (1972). Orta dereceli okullarda Türkçe ve edebiyat öğretmenliği yaptı. *Hikâyeleri ve Demokrat İzmir, Dönemeç, Oluşum, Somut, Sanat Edebiyat/81, Ortaklaşa, Milliyet-Çocuk, Yarım* adlı gazete ve dergilerde yayımlandı. İlk kitabındaki hikâyelerde toplum konularına değindi ve klâsik hikâye anlayışına bağlı kaldı. Daha sonraki eserlerinde kişilerin iç dünyalarına yer verip bilinç akımı tekniğini kullandı. **Eserleri/Hikâye:** *Haziran Sabahı* (İzmir 1980), *Ter Soğudukça* (İzmir 1984).

Kay.: ŞYS s. 101; TBEA 1/131; TDEŞYS s. 80. ♣A. CELEPOĞLU

AYDIN, Süleyman Turgut (1943 –): Şair. Gümüşhane'nin Torul kazasında doğdu. İlk ve orta öğre-

nimini Gümüşhane'de yaptı. İÜ Hukuk Fakültesinde öğrenci iken ilk şiir ve sohbet kitabını yayımladı. **Eserleri:** *Titreyen Deniz* (İst. 1967), *Konuşan Bitkiler* (Mersin 1972). **Kay.:** ÖBBŞKA 2/723, 1123. ♣A. İSLÂM

AYDIN, Talât (1932 –): Şair. Elde bulunan tek kitabındaki şiirleri millî ve vatanî duygularla kalemle alınmış 1063 beyitlik bir çalışmadır. **Eseri/Şiir:** *Manzumla Türk Tarihi* (Aydın 1956). **Kay.:** ÖBBŞKA 2/774. ♣G. DURAL

AYDIN, Türkân (20. yy.): Şair, yazar. Bir öğretmen olan yazarın Konya'da yaşadığı veya bir süre orada bulunduğu tahmin edilmektedir. Çocuklar için resimli şiir ve masal kitapları yazdı. **Eserleri:** *İpek Saçlı Sultancık* (resimli masallar kitabı, Konya 1964); *Atatürk'üm-Destan* (Atatürk'ün hayatını anlatan resimli şiir kitabı, Konya 1964). **Kay.:** ÖBBŞKA 1/103, 627. ♣Y. DİNÇ.

AYDIN, ZAHİT (20. yy.): Şair. İstanbul, Anadolu, Türk gençliği gibi konuları, tarih bahislerini aşk eksenini etrafında anlatan bir şiir kitabı vardır. **Eseri:** *Düğün* (İst. 1963). **Kay.:** ÖBBŞKA 1/374. ♣Y. DİNÇ.

AYDIN Ergü (takma ad), bk. CANBERK, Eray

AYDIN Hacıyeva, bk. HACIYEVA, Aydın

AYDIN Selimzâde, bk. SELİMOV, Aydın

AYDIN Uluhanlı Cabbaroğlu (23.1.1958 –): Azerbaycan şairi. Ermenistan'ın Zengibasar ilçesine bağlı Zéhmet köyünde doğdu. Lise öğrenimini orada bitirdi. 1975-1981'de M. A. Aliyev Azerbaycan Devlet İncenanat Enstitüsünün Tiyatro Fakültesinin Akşam Şubesinde eğitim gördü. Azerbaycan Devlet Tiyatro Müzesinde işçi, *Kommünist* gazetesinde bölüm müdürü olarak, mezun olduktan sonra 1989'da bir süre *Azerbaycan* dergisinde çalıştı. 1983-1989 arasında Gençlik Yayın Evinde redaktörlük yaptı. 1989'da Azerbaycan Yazarlar Birliğine üye olarak kabul edildi. 1989-1991'de *Edebiyyat ve İnceneset*, 1992-1993'te *Muhaliyet* gazetelerinde muhabir olarak bulundu. İlk şiirleri 1975'te *Sovet Ermenistanı* gazetesinde yayımlandı. Bundan sonra basın-yayın organlarında düzenli olarak yazıları çıktı. Rusçadan ve

Türk lehçelerinden seçme edebî örnekler çevirdi. Tiyatro eserleri hakkında eleştiriler yazdı. **Eserleri:** *Şeşegulagla Kösenen Nağlı* (çocuk oyunu), *Gırmızı Ahşamların Birinde* (Bakü 1991).

Kay.: AY s. 37. ♦♦A. TOPALOVA

AYDINALP, Selâhattin (20. yy.): Yazar. Zorluklar arasında bir yol arayarak yuva kurmak isteyen genç kızlara ithaf ettiği bir romanı vardır: **Eserleri/Roman:** *Kalbime Hükmenden, Bir Soygun. Hikâye: Aşk ve Vatan. Diğer: Bir Şehrin Hayatı* (4 c., Manisa 1964), *Komünizm ve Rusya*.

♦♦Y. DİNÇ.

AYDINEL, Günel (1949 –): Çocuk şair. 1960'da İzmir Karşıyaka'daki Ankara Kız İlkokulundan mezun oldu. Aynı yıl yayımlanmış olan şiir kitabında bir ilkokul çocuğunun kaleminden çıkmış olan aile, millet, yurt sevgisiyle dolu, sade dille yazılmış şiirler bulunmaktadır. **Eseri/Şiir:** *Çocuk Şiirleri* (İst. 1960).

Kay.: ÖBBŞKA 1/269. ♦♦G. DURAL

AYDINEL, Sıtkı (18.8.1928 –): Asker yazar. İzmir'in Kemalpaşa ilçesine balı Ulucak köyünde doğdu. Kuleli Askeri Lisesi, Kara Harp Okulu, Harp Akademisi ve DTCF İnkılâp Tarihi Enstitüsünden mezun oldu. 1950 yılından beri muhtelif kıta hizmetlerinde görev aldı. Hizmet süresi içinde ABD'de kurs gördü (1960), Napoli NATO Karargâhında çalıştı. 1983 yılında Tümgeneral rütbesiyle emekli olduktan sonra AÜ Dişçilik Fakültesi ve Kara Harp Okulunda devrim tarihi dersleri verdi. Türkiye Emekli Subaylar Derneği yayın organı *Birlik* dergisinin sahipliği ve başyazarlığını yaptı. Türkiye Emekli Subaylar Derneği Genel Başkanlığı, yaptı. ADD, Anıtkabir Derneği ve İLESAM üyesidir. **Eserleri:** *Güney-Batı Anadolu'da Kuvay-ı Milliye Harekâtı, Atatürkçülük'ü Anlamak ve Anlatmak*.

Kaz.: Yaz. Arv. ♦♦İ. IŞIK

AYDINLI, Abdullah (1955 –): Araştırmacı, yazar. Trabzon Çaykara'da doğdu. Erzurum İmam-Hatip Okulunu (1972), Erzincan Lisesini (1974), Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesini bitirdi (1977). Kısa bir süre Erzurum Müftü Yardımcılığı görevi yaptı. Mezun olduğu fakülteye Hadis Asistanı olarak girdi (1978). Hadis Ana Bilim Dalı

öğretim üyesi oldu (1989). Makalelerini *İlahiyat Fakültesi, Fikir ve Sanatta Hareket* (1981), *İslâm* (1984), *Diyanet* (1984-85), *İlim ve Sanat* (1987), *Kitap Dergisi* (1988) dergilerinde yayımladı. **Eseri:** *Doğuş Devrinde Tasavvuf ve Hadis* (1986).

Kay.: YS, 2. bs. s. 94. ♦♦G. OKUTAN

AYDÎ (~1810 - 1865): Şair. Gazianteplidir. Adı Mehmed'dir. Âlim bir babanın oğludur. Medrese eğitimi gördü. Halep, Kayseri ve İstanbul'da öğrenimini bitirdi. Halvetî şeyhlerinden İbrahim Efendiye bağlandı. Vecitli bir derviş oldu. Şiirlerinde Aydı, Ayânî, Aydı-i Ayânî ve Hacı Mehmed mahlâslarını kullandı. Şiirleri tasavvufî ve öğreticidir. **Eseri:** *Divan*, 1937 ve 1954 yıllarında Ömer Âsım Aksoy tarafından yayımlandı. Bir yazması MK Yz. A 4167'dedir.

Kay.: SATŞ 3/2120; TDEA 1/240; TN 1/3012. ♦♦M. CUNBUR

AYDÎ, bk. EYDELDİNEV, Tévfik Ramazan ulı

AYDOĞDIYEV, Salih (1955 –): Türkmenistan şairi. Aşgabat şehrinde doğdu. Ortaokulu bu şehirde bitirdikten sonra Türkmen Devlet İnşaat Mühendisliği Enstitüsünde yüksek öğrenim gördü. 1977'de inşaat mühendisi oldu. 1980'de kadar inşaat işlerinde çalıştı. Yaratıcılık faaliyetine orta okuldayken başladı. İlk şiiri 1970'de *Yeñiş* gazetesinde "Sevdiğim Meslek" adı altında yayımlandı. 1980'de Türkmenistan Gençler Birliğinin önerisi ile İçişleri Bakanlığında göreve atandı. Aynı kurumda şube müdürü oldu. Kendisi polis yarbayıdır. 1991'de Türkmenistan Gençler Birliği ödülüne layık görüldü. Eserlerinin bir kısmı Rus diline çevrildi. Son derece verimli bir sanatçıdır. **Eserleri/Şiir:** *İkinci Aydım* (Aşgabat 1990), *Şahurana Sözler* (Aşgabat 1991), *Bu Dünyé Gelip* (Aşgabat 1996), *Halas Et* (Aşgabat 1992), *Şamçırığ* (Aşgabat 1994), *İnsap Ata* (Aşgabat 1996), *Prihodya v Etotmir* (Aşgabat 1996), *Server* (1996).

Kaz.: Yaz. Arv. ♦♦A. MÈMMEDOV

AYDOĞAN, A. İhsan (20. yy.): Şair. **Eserleri/Şiir:** *Avuntu* (Akşehir 1966), *Umut Akıntuları* (Ank. 1973).

Kay.: ÖBBŞKA 1/111,2/1157. ♦♦N. ÜNVER

AYDOĞAN, Arif (20. yy.): Şair. **Eseri:** *Gel Artık* (Adana 1968).

Kay.: ÖBBŞKA 1/451. ♦♦N. ÜNVER

AYDOĞAN, Kâmil (1956 –): Deneme yazarı. Kahramanmaraş'ta doğdu. İlk ve orta öğrenimini Kahramanmaraş'ta tamamladı. Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Türkçe Bölümünü bitirdi. Çeşitli liselerde öğretmenlik ve müdürlük yaptı. Yazı hayatına Kahramanmaraş'ta yayımlanan *Işık* gazetesinde başladı. Bu gazetenin sanat sayfasını yönetti. *Kemal ve Edebiyat* dergilerinde yazıları yayımlandı. *Andırın*'da çalıştığı sıralarda bir gazetenin İkinci Yazıları isimli sanat ekini çıkardı. **Eserleri:** *Köy Yazıları, Denemeler*.

Kaz.: Yaz. Arv. ♦♦A. CELEPOĞLU

AYDOĞAN, Rasim (20. yy): Halk şairi. Erzurum ilinin İspir ilçesi doğdu. Toplumda iz bırakan, acı, keder, kan davası gibi, Türk insanını derinden etkileyen olayları destanlaştırdı. Ayrıca, insan olmanın fazileti, sevgi ve iyilik konuları üzerinde durdu. Destanlarını on birli hece ölçüsü ile yazdı. Hayatı hakkında ayrıntılı bilgiye ulaşamadı. **Eserleri:** *Balta İle Öldürülen Beş Masumun Destanı* (1961), *Yeşil Kıbrıs Bizimdir Bizim Kalacaktır* (1958), *Zeki Ahmet ve Diğer Bir Gencin Ölüm Destanı* (1961).

♦♦S. YÜCE

AYDOĞMUŞ, Ergin (1936 –): Yazar. İstanbul'da doğdu. Babası İstanbul'un eski tüccarlarından ve Ticaret Odası başkanlarından Divrikli Havlucu Recep Aydoğmuş'tur. Galatasaray Lisesi son sınıfından ayrılan yazar, erken yaşta çalışma hayatına atıldı. Okul yıllarında André Gide'in etkisinde kaldı. Yazılarında, günlük duygu, düşünce ve hayallerini bir araya getirdi. Anlatım tekniği sağlam olup, edebî dilin inceliklerini ve zevk anlayışını gösteren akıcı bir üslubu vardır. **Eseri:** *Jurnal* (Günce, İst. 1977).

Kaz.: Yaz. Arv. ♦♦S. YÜCE

AYDOĞMUŞ, Günerkan (1.9.1949 –): Şair, araştırmacı yazar. Elazığ'ın Ağın ilçesinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini doğduğu ilçede tamamladı. 1970'de Tunceli Erkek İlköğretmen Okulunu bitirdi. Daha sonra İÜ Sanat Tarihi bölümünde iki yıl öğrenim gördü. Çeşitli nedenlerle bu okulu bıraktı. Elazığ'ın çeşitli yörelerinde öğretmenliğini sürdürürken Anadolu Üniversitesi Eğitim Ön Lisans bölümünü bitirdi. Hâlen MEB Elazığ Devlet Kitapları Bölge Şefliği görevini yürütmekte-

dir. Şiir ve yazılan *Türk Edebiyatı, Erciyes, Doğuş Edebiyat, Bozkurt, Öncüler, Güneysu, Ozan* gibi çeşitli dergilerle *Kurultay, Günüşüğü (Elazığ)* gibi gazetelerde yayımlandı. İLESAM üyesidir. **Eserleri:** *Ak Topraklar Üzerinde Bir İlçe, Ağın* (1992), *Şark Çıbarı* (1996), *Harput Kültüründe Din Alimleri* (1998).

Kay.: Sevinç Çokum, "Ağın Bağlarından Esintiler". Türkiye gazetesi, 3. 8. 1995; Altınur Kılıç, "Harput Kültüründe Din Alimleri", Türkiye, 1. 2. 1999; 7. Hazar Şiir Akşamları, 1999. ♦♦İ. IŞIK

AYDOĞMUŞ, Tahir (1946 –): Yazar. Yozgat'ın Kuzayca köyünde doğdu. İlk öğrenimini köyünde, orta öğrenimini Mucur'da, lise öğrenimini Kayseri'de tamamladı. 1970'de AÜ İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. Askerliğini müteakip Tapu Arşivinde göreve başladı. 1976-1977 öğretim yılında Irak hükûmetince verilen bursla Bağdat'ta bulundu. 1986'da AÜ İnkılâp Tarihi Enstitüsünde, "Mondros Mütarekesi'nden Sonra Anadolu'da İngiliz İşgal Birlikleri" konulu tezle yüksek lisansını, Erciyes Üniversitesinde "Türkiye Cumhuriyeti'nde Başvekâlet Müessesesi (1923-1946)" konulu tezle de doktorasını tamamladı. Arşivdeki görevini yürütürken Tapu ve Kadastro Meslek Lisesinde öğretmen, Gazi Eğitim Fakültesi ve Polis Akademisinde öğretim görevlisi olarak bulundu. Mahallî gazetelerde yer alan birkaç yazısı ve yayımlanmış bir makalesi vardır. **Eserleri:** *Mondros Mütarekesi'nden Sonra Anadolu'da İngiliz İşgal Birlikleri, XVI. Yüzyılda Bağdat Tarihi*. Kay.: İLESAM arşivi. ♦♦G. OKUTAN

AYDÜZ, Hüseyin Şevket (20. yy.): Şair, yazar. Yargış iken 1939'da emekli oldu. Biga'da yaşadı. Edebiyata olan ilgisi 1913'te başladı. Önceleri çeşitli haftalık ve aylık dergilerde sonraları *Yedigün, Hanımeli, Erciyes* dergilerinde yazıları çıktı. **Eserleri/Şiir:** *Kara Günlerde "İzmir işgal-i feci ine dair", Neler Yazdım* (halk diliyle, İst. 1939), *Bunlar da Benim Şiirlerim* (İst. 1949). **Hikâye:** *Kahkaha* (1934).

Kay.: ÖBBŞKA 1/232, 2/867. ♦♦G. DURAL

AYEL, Edip (23.8.1894 - 17.1.1957): Şair. İstanbul'da doğdu. Galatasaray Sultanîsini bitirdikten sonra Fransa'ya gitti ve Paris'te Yüksek Ziraat Okulundan mezun oldu (1914). Değişik işlerde

çalıştıktan sonra öğretmenliğe başladı. İstanbul liselerinde Fransızca öğretmenliği yaptı (1922-1955). Türkçe ve Fransızca şiirler yazdı. Fransa'da yapılan bir şiir yarışmasında birinci oldu (1938). Türkçe şiirlerinde aruz vezni kullandı. Batı edebiyatları nazım şekillerini uygulamaya çalıştı. Dilinin duruluğu ile tanındı. *Çınaraltı* dergisinde şiir üzerine yazıları yayımlandı. Fransızca şiirleri iki kitapta topladı. **Eserleri/Şiir:** *Sagesse: Sonnets* (Paris), *Les Gammes: Sonnets* (İst.), *Mozaik: Neoklasik Şiirler* (İst. 1944), *Şehrâyin – Fetih Cenk ve Yurt Şiirleri* (İst. 1953).

Kay.: EİS 8. bs. s. 52; ÖBBŞKA 2/831,1063; RTEs s. 81; RTET 2/1259, ŞYS s. 102, TBEA 1/131; TDEA 1/240; YS 2. bs. s. 94. ●N. ÖZCAN

ÂYETULLAH (26.5.1846-15.4.1878): Şair. Kahire'de doğdu. Adı Samipaşazade Mehmed Âyetullah'tır. Babası, Abdurrahman Sâmî Paşa'nın oğlu Abdüllâtif Subhi Paşa'dır. Üç yaşında iken ailesiyle İstanbul'a döndü ve özel hocalardan ders alarak yetişti. Defter-i Hakanî ve dîvan kitabetlerinde bulundu. Bâbîâlf Tercüme Odasında kâtip iken Tahrîr-i Emlâk İdaresi Tahrir Kalemi müdürü oldu. Şûrâ-yı Devlet Muavinliğine getirildiyse de Mahmud Nedim Paşa'nın sadareti esnasındaki tenkihatta görevden alındı (17. 2. 1872). Baalbek ve Bukaülaziz kaymakamlıklarına tayin edildi. Mart 1876'da Tuna vilâyeti mektubculuğuna getirildi; fakat, azledildi. 22. 10. 1877'de Erzurum Vilâyeti mektubcusu oldu. Erzurum'dan Erzincan'a giderken Tercan'da vefat etti. Âyetullah, Sâmî ve Subhi Paşaların konaklarında ihtilâlcî fikirler edinerek yetişti. Haziran 1865'te Yeni Osmanlılar Cemiyetinin teşekkülündeki kurucu âzâlar arasında Âyetullah da vardı; fakat, cemiyetin niyet ve hedefini yanlış bularak ayrıldı. *Vakit ve Hakâyiku'l-vekâyi* gazetelerinde yazılarını neşretti, bir müddet Bastret'in başyazarlığını yaptı. 1867'de Musullu Sâmî Efendi ile beraber *Utarid* adlı bir gazete çıkarmayı denediyse de, ancak birkaç sayı dayanabildi. Ziyâ Paşa'ninkine benzer bir Terki-i Bend'i (1871) neşretmekle beraber, Âyetullah'ın gerçek şöhreti nesirdedir. *Volney'in Les Ruines* adlı eserini *Tedmür Harabeleri* adıyla kısmen çevirdi ve Temmuz 1871'de *Hakâyiku'l-Vekâyi*'de tefrika edildi. Aynı yıl içinde kitap hâlinde de yayımlandı. Varlığı bugüne kadar dikkat çekmeyen *Kıyâfet-nâme*'si de *Hakâyiku'l-Vekâyi*' dedir (Ağustos

1871). Aralık 1871'de, yine *Hakâyiku'l-vekâyi*'de "M. Â." imzasıyla tefrika ettirdiği *Rûyâ*'sı ise, ancak ölümünden sonra kitaplaştı: *Merhum Âyetullah Efendi'nin Rûyâsı Yahud Sadriâzam Âli Paşa'nın Muhakemesi* (1910). Bu eser, Âli Paşa'nın mahşerde muhakemesini ve yaptıklarının hesabını verişini anlatan siyasi bir fantezidir.

Kay.: Abdurrahman Hasan, "Âyetullah Bey ve Yeni Osmanlılar", *Hâdisât-ı Hukukiyeye ve Târihiyye*, Cüz 2, 1 Mayıs 1341; Ebuzziya Tevfik, *Yeni Osmanlılar Tarihi*, 1973; MŞA s. 417-418; ÖBBŞKA 2/1115; SATŞ, 1999, 1/216-224; Kaya Bilgegil, *Yeni Osmanlılar*, 1976; M. Kayahan Özgül, *Türk Edebiyatında Siyasi Rüyâlar*, 1993; ÖBBŞKA 1/1115. ●M. K. ÖZGÜL

AYGEN, Mehmet Saadettin (6.3.1922 - 5.5.1998): Tabip yazar. Çanakkale'nin Ezine ilçesinde doğdu. Babası öğretmen Necati Aygen'dir. İlkokulu Bozcaada İstiklâl ilkokulu, ortaokulu Çanakkale Ortaokulu ve liseyi Bursa Lisesinde okudu. 1940 yılında girdiği İÜ Tıp Fakültesinden 1946'da mezun oldu. Yedek Subay olarak askerlik görevini yapmak üzere Afyon'a gelen Aygen, burayı çok sevdi ve bir muayenehane açarak Afyon'a yerleşti. 05. 12. 1951 yılında, bugün hâlâ çıkmakta olan *Türkeli* gazetesini çıkarmaya başladı. 40 yıl Afyonlulara doktor olarak ve yaptığı araştırma ve yazılarıyla hizmet etti. Emekli olup 15. 6. 1987'de İstanbul'a göçtü. 76 yaşındavefat etti. Mevlanakapı Camiinde kılınan cenaze namazından sonra aile mezarlığının bulunduğu Kozlu Kabristanına defnedildi. Fikir ve fakir babası olan Aygen, yaptığı araştırmalar, yardımlar ve hayır işleriyle Afyonlularca hayırla yad edilmektedir. *Taşpınar ve Türk eli* başta olmak üzere değişik dergi ve gazetelerde yayımlanmış pek çok makalesi ve yirmiyeye yakın kitabı vardır. **Eserleri:** *Kısa Dermatoloji* (İst. 1946), *Afyonkarahisar Camileri* (Afyon 1973), *Afyonkarahisar Kaplıcaları ve Madensuları* (Afyon 1979), *Şair ve Mutasavvif Gülaboğlu Muhammed Askerî* (Afyon 1980), *Afyon'da Söylenen Ninniler* (Afyon 1980), *Afyonkarahisar Bilmeceleri* (Afyon 1980), *Afyonkarahisarlı Alim ve Lügatçı Muslihiddin Mustafa b. Şemseddin Karahisarî Ahterî* (Afyon 1981), *Büyük Filozof Esirüddin Ebherî* (Afyon 1980), *Ali Çetinkaya* (Behçetoğlu Muzaffer Görktan ile, Afyon 1981), *Atatürk Afyon'da* (B. M. Görktan ile, Afyon 1983), *Afyonkarahisar Masalları* (Afyon 1983), *Büyük Zafere Doğru* (ortak, Afyon 1984), *İmadoğlu Hasan Karahisarî* (Afyon 1985), *Bütün*

Yönleriyle Bozcaada (1985), *Afyon'daki Kadımana* (Afyon 1986), *Afyon'da Dilek ve Adak Yerleri* (Afyon 1986).

Kay.: İmadoğlu Hasan Karahisarî, Dr. M. Saadettin Aygen, Afyon 1985; "Kurucumuzu Kaybettik" (haber), *Türkeli* gazetesi, Yıl: 47, sayı: 11463, Afyon 1998, s. 1; H. Hakkı Özsoy, "Acımız Büyük," *Türkeli* gazetesi, ags. , s. 2; Ahmet Tunca, "Afyon Dostu, Dost İnsan Dr. Aygen," *Türkeli* gazetesi, ags. , s. 2. ●M. SARI

AYGEN, Reşat Enis (1.6.1909 - 10.1.1984): Gazeteci, hikâye ve roman yazarı. İstanbul'un Fatih semtinde Zincirlikuyu mahallesinde doğdu. Babası jandarma subayı Sırrı Bey, annesi Şadiye Hanımdır. Reşat Enis çocukluk yıllarını babasının görevli olarak bulunduğu Fethiye, Muğla, Burdur ve Aydın şehirlerinde geçirdi. İlk öğrenimini de bu şehirlerde tamamladı (1921). Ortaokulu Çanakkale'de (1924), lise öğrenimini İstanbul Erkek Lisesinde (1928) bitirdikten sonra iki yıl Yüksek Ticaret Mektebine bir süre de Edebiyat Fakültesine devam etti. Ancak yüksek öğrenim diploması alamadı. Gazeteciliğe başladı (1930). Önce *Milliyet* gazetesinin adliye muhabiri oldu. Aynı yıl *Uyanış*'ta hikâyelerini yayımladı. Bunları yine 1930'da yayımladığı *Kılıcımı Sürüyorum* adlı kitabına almadi. Bu yazılar aşk, ihanet gibi duygularla dolu magazin hikâyeleriyle Sadri Ertem'in savunuculuğunu yaptığı sosyal gerçekçi hikâyeler arasında bir kârsızlığı yansıtımları sebebiyle devrin edebiyat zevki ve anlayışı bakımından önemlidirler. İlk romanı *Kanun Namına* (1932) *Politika* gazetesinde tefrika edildikten sonra yayımlandı. Reşat Enis, *Milliyet* gazetesinden sonra *Vakit* gazetesine geçti (1933). Gazeteci ve romancı olarak hayatını sürdüren, sırasıyla *Haber*, *Son Dakika* gazetelerinde çalışan Reşat Enis, aynı gazetede yazı işleri müdürü olarak da görev aldı (1940). 1940-1945'te Adana'da çıkan *Bugün* gazetesinde çalıştı. 1945'de *Son Dakika* gazetesine geri döndü. 1952'de *Cumhuriyet* gazetesinde çalışmaya başladı. 1957'de *Despot* adlı romanı bu gazetede tefrika edildi. Sözü edilen roman aleyhine dava açılması üzerine mukavelesi feshedildi. Yazar da *Yeni İstanbul* gazetesine geçti. En son Anadolu Ajansı'nda çalıştı. İstanbul'da vefat etti. Gazeteciliği meslek olarak seçen insanlardandır. Ölümünden kısa bir süre sonra yayımlanan Şahap Balcıoğlu'nun, "Ömrü boyunca kasıntı nedir hiç

bilmedi. Dünyanın sessiz, en efendi insanların biriydi. Yıllar yılı gazetecilik yaptı, hep mutfakta çalıştı, sessiz sedasız girdiği matbaa kapısından gece yarları hayal gibi çıkıp eve döndü." (Somut, 20 Ocak 1984) cümleleri onun yaşama tarzı hakkında bilgi verir. Romanlarında sosyal gerçekçi edebiyat anlayışını, edebî esere has bütünlüğe ve güzelliğe kavuşmadan ısrarla sürdürür. Romancı muhayyilesi ve işçiliğinin eksikliği Reşat Enis'in dokuz romanının ortak kusuru gibi görünmektedir. Bu hususu Tahir Alangu şu cümlelerle ifade etmektedir. "Toplum konularını işlerken ve gözlerken yeterli hazırlığa sahip bulunmayan her yazar gibi, o da, acı gerçeklerin peşinden temel sebepler ve dağınık gözlemleri birleştiren bağlara kadar inmeden kalıyor." **Eserleri/Hikâye:** *Kılıcımı Sürüyorum* (İst. 1930). **Romanları:** *Kanun Namına* (İst. 1932), *Gonk Vurdu* (İst. 1933), *Gece Konuştu* (İst. 1935), *Afrodite Buhurandanında Bir Kadın* (İst. 1937), *Toprak Kokusu* (İst. 1944), *Ekmek Kavgamız* (İst. 1947), *Ağlama Duvarı* (İst. 1949), *Yol Geçen Hanı* (İst. 1951), *Despot* (İst. 1957).

Kay.: Tahir Alangu: *Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman*, c. 1, 1968, s. 292; Olcay Önerçay: *Cumhuriyet Dönemi Türk Roman ve Öyküsü*, 1984. Sarı İt. 1968; Rauf Mutluay: *Elli Yılın Türk Edebiyatı* 1973; Oktay Abdal: *Dost Kitapları*; Şahap Balcıoğlu: *Yazko, Somut*, 20 Ocak, 1984. ●Ş. AKTAŞ

AYGEN, Berel (takma ad), bk. KUTLU, Ayla

AYGİ, Gennadiy (21.8.1934 -): Çuvaş edebiyatı şairi, mütercimi. Pedagoji Yüksek Okulunu 1953'te bitirdi. Bu tarihten itibaren A. M. Gorkiy Enstitüsüne devam etti. 1965-1971'de Devlet Müzesinde çalışan Aygı, 1949'da Yalav (Bayrak) dergisinde köylüleri anlatan şiirleriyle tanınmaya başladı. Daha sonraki yıllarda M. Svetlovim ve B. Posternakam gibi Sovyet yazarları ile tanışan ve onlardan etkilenen Aygı, eserlerini Rus dilinde yayımladı. *Literaturnaya Gazeta* ile şöhretini iyice yaygınlaştırdı. İnsan sevgisini derinlemesine işlediği eserleri, Sibiryâ, Altay ve Dağıstan'a kadar yayılan Aygı, Sovyet yazarlarından yaptığı çevirilerle, Rus edebiyatının Çuvaşlar tarafından tanınmasını sağladı. Aygı, Poeti Frantsıy (1968) isimli antoloji ile 15. ile 20. yüzyıl arasında yaşayan Fransız yazarlarını, *Poet Vengri* (Macar Şiiri-1974) isimli çalışmayla da Macar edebiyatçıları

Çuvaş edebiyatçılarına tanıttı. Şiirleri, aralarında İngilizce, Almanca ve Fransızcanın da bulunduğu birçok dile çevrildi. **Eserleri/Şiir:** *İmenem Otsov* (Babalarn İsimlerine, 1958), *Muzıka Na Vsyä Jizni* (Hayatın Sonuna Kadar Müzik, 1962), *Şog* (Adım, 1964), *Proyavlenie* (Tezâhür, 1971).

Kaz.: Yaz. Arv. ♣M. YILMAZ- A. ŞENGÜL

AYGÜN, Güzide Sabri (1893 - 1946): Roman ve hikâye yazarı. İstanbul'da doğdu. Yazı hayatına Servet-i Fünûn döneminde atılan, ancak görüşlerini tamamen benimsemediği için topluluk dışında kalan Güzide Sabri, Çamlıca'da, Koşuyolu'nda bulunan köşkerinde büyüdü, özel öğrenim gördü. Yazmaya karşı hevesliydi. Küçük yaşlarında başlayan bu heves, babasının Abdülhamid'in emriyle Sivas'a sürülmesi üzerine çıkan ayrılık acısıyla daha da kuvvetlendi. Özel hayatındaki duygusal çalkantılar eserlerine de yansdı. İlk romanı *Münevver*, 1899'da *Hanımlara Mahsus Gazete*'de Ayşe Güzide imzasıyla tefrika edildi. Baştan sona aşk, ıstırap ve gözyaşı ile örülü romanlarının kahramanları ile kendisi arasında çoğu zaman paralellikler vardır. Roman ve hikâyelerinin asıl kahramanları kendisi gibi, ezici sıkıntılarının esiri olan, ıstırap, hicran ve hüsrânı iyi bilen, çoğu verimli genç kız ve kadınlardır. Romanlarından bazıları çok basılıp, filme alınmış, Ermenice ve Sırpçaya çevrilmiştir. Bursa'da öldü. **Eserleri/Roman:** *Münevver* (İst. 1901), *Ölmüş Bir Kadının Evrakı Metrükesi* (İst. 1905), *Yaban Gülü* (İst. 1920), *Nedret* (İst. 1922), *Hüsrân* (İst. 1928), *Hicran Gecesi* (İst. 1937), *Neclâ* (İst. 1941), *Mazinin Sesi* (İst. 1944). **Hikâye:** *Gecenin Esrârı*, 1934 (Bu kitapta ayrıca üç mektup, bir rüya ve kocasının ölümü üzerine yazılmış bir yazı vardır.)

Kay.: Âbide Doğan, Güzide Sabri Aygün, Ank. 1993; TDEA 1/243. ♣A. DOĞAN

AYGÜN, Tahsin (1915 -): Yazar. Sungurlu'da doğdu. İlköğrenimini Sungurlu'da yaptı. Ankara Gazi Öğretmen Okulunda okudu; Konya Erkek Öğretmen Okulundan mezun oldu. 1939'da Gazi Terbiye Enstitüsünü bitirerek orta dereceli okullarda çalışmaya başladı. Bir süre Amerika Birleşik Devletlerinde öğretmen kolejleri üzerine araştırma ve inceleme yaptı. Ankara İlköğretmen Okulu müdürü iken 1974'te emekliye ayrıldı. **Eserleri/Araştırma, İnceleme:** *Karadeniz Ereğlisi Tarihi*

(1960), *Alemdar Geliyor* (1964), *Fotoğraflarla Atatürk* (1963), *Yurdumuza Nasıl Yerleştik* (1965), *İstanbul'u Nasıl Aldık* (1971), *Atatürk'ün Devrim Takvimi* (aylara göre, 1973), *Kurtuluş Savaşında Karadeniz Ereğlisi* (1984), *İstiklâl Savaşının Deniz Kahramanları: Alemdar Geliyor* (resimli, 1966).

Kay.: Atatürk'ün Devrim Takvimi ve Kurtuluş Savaşında Karadeniz Ereğlisi adlı kitabı. ♣G. DURAL

AYGÜN, Ülker (18.6.1961 -): Şair. Isparta'nın Keçiborlu ilçesinde doğdu. Aydoğmuş İlkokulu (1974), Isparta Ş. A. Kız Lisesi (1980) ve Anadolu Üniversitesi AÖF Sosyal Bilimler Bölümünden (2000) mezun oldu. 1981'den bu yana Aydoğmuş Kütüphanesinde memurluk yapmaktadır. Şiirleri *Gülşınar*, *Türk Dili*, *Diyanet Çocuk* vd. dergilerde yer aldı. *Gülşınar* dergisinin 1985'teki şiir yarışmasında birincilik ödülünü kazandı. İLESAM üyesidir. **Eseri/Şiir:** *Önce Vatan* (1998).

Kaz.: Yaz. Arv. ♣İ. İŞİK

AYGÜNEŞ, Temel (1948 -): Şair. Yomra'da doğdu.

Eseri/Şiir: *Özgürlükten Sesler* (Trabzon 1974).

Kay.: GGTŞ 3/163. ♣İ. BAŞTUĞ

AYGÜNİ (aşık), bk. **AYGÜN, Maksut**

AYGÜVEN, Nevzat Nami (20. yy.): Şair. Şiirlerinde, sosyal hayatın aksayan yönlerinin eleştirisi ile aşkı işledi. Nazım şekli olarak, hem serbest hem de hece veznini kullandı **Eserleri/Şiir:** *Darğınlık Esmesin* (İst. 1960), *Yirevata* (İst. 1961), *Uyartı* (Denizli 1962), *Yeşilin Göz Yaşları* (1963).

Kay.: ÖBBŞKA 1/308, 2/1164, 1251, 1256. ♣A. CELEPOĞLU

AYHAN, Ali Nadir (20. yy.): Şair. Onbirli hece vezniyle yazılmış, beşerî aşkı ifade eden dördüklüklerden oluşan bir şiir kitabı vardır. **Eseri/Şiir:** *Ömrümün Dört Mevsimi* (İst. 1977).

Kay.: Yaz. Arv. ♣G. DURAL

AYHAN, Doğan, bk. **AYHAN, Mehmet Doğan**

AYHAN, Ece, bk. **ÇAĞLAR, Ece Ayhan**

AYHAN, Gani (20. yy.): Yazar. Gençlere hitaben yazdığı küçük bir fikir eseri vardır. **Eseri:** *Varım Diyen Gençliğe, Devrim Gençliğine Haykıyorum* (İst. 1935).

Kaz.: Yaz. Arv. ♣Y. DİNÇ.

AYHAN, M. Doğan, bk. **AYHAN, Mehmet Doğan**

AYHAN, Mehmet Doğan (1940 - ?): Şair ve yazar. Adıyaman'da doğdu. İlkokulu Muş'ta, ortaokul ve liseyi Gölcük'te okudu. AÜ DTCF Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü maddi imkânsızlık sonucu bitirmeden ayrılmak zorunda kaldı. Şiire ve tiyatroya orta okulda ilgi duydu. Birçok okul piyeslerinde ve amatör topluluklarda sahneye çıktı. Şiir ve yazıları mahallî gazetelerde yayımlandı. Öğretmen okulunu dışarıdan bitirerek, ilkokul öğretmeni oldu. Yurdun çeşitli yörelerinde öğretmenlik yaptı. Eserlerinde köy sevgisini, Türk köylüsünün içinde bulunduğu problemleri ele aldı. Tiyatro oyunları, mahallî tiyatro toplulukları tarafından sahnelendi *Akçaköyün İnsanları* adlı iki bölümlük komedisinde Türk milletini tanımak için Türk köylüsünü tanımak gerektiğini ifade eder. Şiirlerinde keder, sevgi, aşk, umutla birlikte hayatın en gerçek ve samimî yanları üzerinde durur. Dörtlük, beyit ve serbest tarzı denemştir. Şiirler ve hikâyelerden oluşan Noktalı Virgül'deki şiirleri "Gönül Üstüne Şiir" ve "Suya Çizgiler" adlı iki bölümden oluşmuştur. Hayatın her anını resmeder. *Koç Burcu* adlı eseri, ortak bir şiir kitabıdır. En güçlü aşk, umut, özlem, tabiat mısralarıyla süslü mütevacı bir sanat armağanı. Şiirler ve 15 hikâyeden oluşmuştur. **Eserleri/Şiir:** *Vefasız Ömür* (Adıyaman 1958) *Noktalı Virgül* (İzmit 1963, içinde Abdullah Ulubay'ın "Hikâye"si vardır). **Komedi:** *Akçaköyün İnsanları*, (Adıyaman 1967), *Hakyemez Karakolu*, *Çorak Ağır*. **Hikâye:** *Abdullahın Ulubey* (İzmit 1963).

Kay.: Yeşil Adıyaman Gazetesi, ÖBBŞKA 2/878, 1193; Zeren 2. c. ,sayı:27, s. 2. ♣S. YÜCE- Y. DİNÇ

AYHAN, Mehmet Reşit (1942 -): Şair. Elbistan'da doğdu. Yazarlar Sözlüğü'ne göre 1. 5. 1939'da Uşak'ta doğdu. Lisede edebiyat, Ankara II: Erkek Sanat Okulu elektrik bölümlerinde okudu. Mezun olduktan sonra Teknik Okul Elektrik ve Ankara DMMA Mimarlık Bölümünü bitirdi. Adana Büyükşehir Belediyesi genel sekreterliği görevinde bulundu. Elbistan'ın pederşâhî ailelerinden Hayatizadelerin torunu olan yazar, atalarıyla daima iftihar etmiş ve *Atalarım* adlı şiir kitabında onlarla övünmekten zevk duymuştur. Anadolu'yu ve görev icabı gezdiği yerleri *Memleketim* adlı

eserinde serbest şiiriyle anlattı. İlk kitaplarında "çiziktiriyor canım..." diye eleştirilen şairin şiirleri, daha sonra mecmualarda yayımlandı, TV'de okundu ve kitapları çıktı. Ürünleri görev yaptığı yerlerdeki yerel basında yer aldı. Genellikle hiciv özelliği taşıyan şiirlerinde zaman zaman argo sözcüklere de yer verdi. 1965'ten bugüne kadar süregelen İLESAM üyesidir. **Eserleri:** *Hayat Acıları* (1967), *Gözlerin* (1969), *Kahr* (1970), *Kımkökük* (1971), *Ören / Virane / Gönüller* (1972), *Yıkıl Dünya Yıkıl*, (1973, Elbistan 1982), *Dost* (1974), *Yalan Yaşam* (1975), *Beddua* (1976, Samsun 1985), *Günah* (1977, Samsun 1985), *Memleketim* (1978, Samsun 1985), *Atalarım* (1979, Samsun 1985), *Yorgunum* (1980, Samsun 1986), *Politika Poli-Tika*, *Gurbet* (1981), *Hasret* (1982), *Bitti* (1983), *Vefa Arıyorum* (1984), *Bir Yalnızım ki* (1985), *Şükürler Olsun* (1986), *Şiirlerle Politika* (1987), *Sonbaharım* (1996), *Şiirlerle Atatürk* (1996), *Şiirlerimden Seçmeler* (1998), *Şifalı Şiirler ve Bütükler* (1997). **Roman:** *Rüyaların Hülyası*. **Siyasi Hatırat:** *On Devirde Hür Ufuklar*. **Araştırma:** *Türk Yurdunda Türklerden İzler*. **Teknik Eser:** *Beton Yol*.

Kay.: Yaz. Arv. ♣Y. DİNÇ.

AYHAN, Recep (1923 -): Şair. Bitlis'te doğdu. Hayatı hakkında bilgi bulunamadı. Nedim Okan'la bir şiir kitabı çıkardı. Dörtlükler, hece ölçüsü ve serbest tarzın denendiği "Atatürk'e", "Vatan Ufukları", "Anadolu", "Baba Nasihatı", "Büyük Hamid'e" adlı şiirler yazdı. Bunun yanında aşıkâne ve hissî şiirleri de vardır. Konusu bir hikâyeden alınmış olan sevgiliye hitaben, kardeşinin diliyle yazılmış, sembolik şiirleri yanında "Hocam Şair Halit Fahri'ye" adlı bir şiiri de vardır. Bu şiirden Halit Fahri Ozansoy'un öğrencisi olduğu ve onun etkisinde kaldığı anlaşılmaktadır. **Eseri:** *Dikensiz Güller* (Nedim Okan'la birlikte, İst. 1937).

Kay.: Yaz. Arv. ♣Y. DİNÇ.

AYHAN, Remzi (20. yy.): Yazar. **Eseri:** *Havanda Döviilen Beyin* (Ank. 1938), *Tiyatro - Aktör* (Mersin 1948).

Kay.: TB 1948. ♣Yaz. Krl.

AYHAN, Sami (1929 -): Şair. Amasya'da doğdu. **Eseri/Şiir:** *Şiirler* (1970).

Kay.: Hisar 10(82-26); ÖBBŞKA 2/1079. ♣N. KONUK

AYHAN, Şahap (20. yy.): Çizgi roman yazar ve çizeri. Son Hun Türk Hakanı Tanhunun menkabe-sini anlattığı Çiçi adlı eser, *Tercüman* gazetesinin okuyucularına hediyesidir. Daha sonra yazdığı iki eserini de yazarın kendisi resimlemiştir. **Eserleri:** *Çiçi* (İst. 1962), *Dede Korkut Masalları, Büyük Türk Romanı*, (İst. 1972), *Boz Aygır* (İst. 1982).
Kay.: Yaz. Arv. •Y. DİNÇ.

AYHAN Egdemir (takma ad), bk. **SARIİSMAİLOĞLU, Ayhan**

AYHAN S. (takma ad), bk. **SARIİSMAİLOĞLU, Ayhan**

AYHANÎ (âşık), bk. **ÇUBUK, Ayhan**

AYIK, Hazım (20. yy.): Şair. Faruk Nafiz Çamlıbel* tarzında yazdığı bir eseri vardır. "Gişisara Köyü Destanı", "Köy Dügünleri", "Neneme Teselli", "Gariplik", "Gelin Pınarı", "Garip Çoban", "Ayşe", "Askerlik Mektubu" adlı şiirleri vardır. Genellikle heceyle halk edebiyatı tarzında yazmıştır. **Eseri/Şiir:** *Köy Yollarında* (Konya 1952).
Kay.: ÖBBŞKA 2/737. •Y. DİNÇ

AYİMBETOV Kalli (1907-1976): Karakalpak edebiyat ve folklor araştırmacısı, filoloji profesörü. Karakalpakistan'ın Çimbay ilçesinde doğdu. İlk öğrenimini Çimbay'da tamamladıktan sonra 1929'da Törtkök Bilim Yurtından, 1934'te de Almatı Pedagoji Enstitüsünden mezun oldu. Karakalpakistan İlmî Araştırma Enstitüsünde (1934-1940, 1947-1959), Özbekistan İlimler Akademisi Dil ve Edebiyat Enstitüsünde (1959-1965), Nukus Devlet Pedagoji Enstitüsünde (1965-1976) çalıştı. 1940-1947'de İkinci Dünya Savaşı'na katıldı. Nukus'ta vefat etti. 1929'dan itibaren Karakalpak folklorunu derleme ve inceleme faaliyetlerinde bulundu. "Alpamis", "Edege", "Maspatşa" gibi destanlarını Karakalpak ciravlarından derledi. Karakalpak halk şairlerinin sanatı ve repertuarı üzerindeki çalışmaları önemlidir. Karakalpak destan anlatıcılarını, ilmî usüllere göre "bahşi", "jirav", "kıssahan" ve "şair" şeklinde sınıflandırdı. Karakalpak okulları için okuma kitapları hazırladı, bugünkü Karakalpak tiyatro edebiyatının tanınmasına hizmetleri geçti. **Eserleri:** *Alpamis* (Moskova 1937, Törtkök 1941), *Edege* (Moskova

1937, Törtkök 1941), *Karakalpak Sovyet Dramaturgiası* (Nukus 1957), *Karakalpakskiye Narodniye Skaziteli* (Taşkent 1965), *Ötgen Künlerden Elesler* (Nukus 1972), *Karakalpak Folklori* (Nukus 1976), *Halk Dânaligi* (Nukus 1988).

Kay.: Yaz. Arv. • T. MİRZAYEV

ÂYİMİHAN Avamislim (1944 -): Uygur-Türk kadın şairi. Turfan'da doğdu. 1959'dan beri şiir yazmakta olup pek çok şiiri gazete ve dergilerde yer aldı. Vatan, ahlâk, emek konularında hece veznili şiirler yazan şairenin şiirleri, dilinin anlaşılır olması ile dikkat çekmektedir. 1986 **Eseri / Şiir:** *Tamla-Bulak*.

Kay.: Bülbüller Nezmisi, Urumçi, 1986. • A. B. İLTEBİR

AYKAÇ, Fazıl Ahmet (1884-4/5. 12. 1967): Şair, hiciv ustası ve yazar. İstanbul'da doğdu. İlk öğrenimini Numüne-i Terakkî Mektebinde yaptıktan sonra orta öğrenimini Gümüşhane Rüştiyesi, Musul İdadisi ve İstanbul Fransız Lisesinde tamamladı. Özel olarak Arapça ve Farsça dersleri aldı. Darphane kâtipliğine tayin edildi. Bu arada Sanayi-i Nefise okulunun mimarlık bölümüne kaydoldu. Paris'e gitmeden İstanbul'dan Paris Siyasî ve Hukukî İlimler Fakültesinin yazışmalı kurslarını takip etti. Darülmualiminde felsefe, pedagoji, psikoloji, Fransızca dersleri okuttu. 1918'den sonra Galatasaray Lisesinde edebiyat öğretmenliği yaptı. 1927'de Elazığ milletvekili seçilerek parlamento'ya girdi, on yıldan fazla milletvekilliği yaptı. Yazı hayatına Fecr-i Âtî topluluğunda yer alarak başladı. 1908'den itibaren çeşitli dergi ve gazetelerde -özellikle *Tanın'de-* divan edebiyatı tarzında hiciv-mizah karışımı şiirleri ve çeşitli konularda ilmî makaleleri yayımlandı. döneminin politika, basın ve edebiyat alanındaki pek çok ismini şiirlerinde alaylı bir dille eleştirdi. Yirminci yüzyıldaki hiciv edebiyatımızın önemli temsilcilerinden biri oldu. **Eserleri/Şiir:** *Divançe-i Fazıl der Vaf-ı Efâzıl* (İst. 1329/1911), *Harman Sonu* (İst. 1335/1919). **Anı:** *Kırpmı* (İst. 1924, 2. bs. 1991). **Nesir:** *Terbiyeye Dair* (İst. 1326/1910), *Şeytan Diyor ki* (sohbet, makale ve mizah yazıları, İst. 1927), *Gelecek Asırlardan Tarih Dersi* (İst. 1928); *Fazıl Ahmet* (hitabeler, şiirler, hicivler ve diğer yazılarından seçmeler, İst. 1934), *İkinci Sis* (İst. 1951).

Kay.: H. Â. Yücel, Fazıl Ahmet: Hayatı ve Eserleri, 1937; H.

F. Ozansoy, Edebiyatçılar Çevremde, 1970, s. 62-65; EİS 8. bs. s. 52; EİT s. 78-79; İstA 3/1599-1600; ÖBBŞKA 1/347, 425, 451, 541, 605, 2/711; PŞ s. 21-26; ŞYS s. 102; TBEA 1/132; TDEA 1/246; TDEŞYS s. 80-81; TDVİA 4/254; TMA s. 55-56; YS s. 63; Ali Şükrü Çorak, Fazıl Ahmet Aykaç- Hayatı ve Eserleri, İÜ SBE doktora tezi. • A. CELEPOĞLU

AYKAN, Cevdet (23. 8. 1925 -): Yazar, çevirmen, siyaset adamı. Tokat'ın Erbaa ilçesinde doğdu. Samsun Lisesi, İÜ Tıp Fakültesi (1949) mezunu. İstanbul, İngiltere ve ABD'de hekim (1952-61), Tokat milletvekili (1965-49), Tokat senatörü (1973-79); Köy İşleri Bakanı, Sağlık ve Sosyal Yardım bakanı (1971-72), Ereğli Demir Çelik Fabrikası Yönetim Kurulu başkanı (198-82), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Psikiyatri Bölümü öğretim üyesi (1973) olarak görev yaptı. Makaleleri *Cumhuriyet*, *Milliyet*, *Ulus* gazeteleri ile *Forum ve Parlamento* dergilerinde yayımlandı. Biyografisi Amerikan Who is Who in the World'de yer aldı. **Eserleri/Anı:** *Anılarım ve İzlenimlerim* (2001). **Çeviri:** *Kişiler Arası İlişkiler* (R. F. Tredgol'den, 1970), *Yeni Sağ* (Norman P. Barry'den, 1989).

Kay.: Abdi İpekçi, "Her Hafta Bir Sohbet", *Milliyet*, 7 Ağustos 1972, Mehmet Barlas, "Sorular ve Sorunlar", *Milliyet*, 29 Aralık 1980. • İ. İŞİK

AYKAN, Necati (1955 -): Şair. Çorum'da doğdu. İlk öğrenimini köyünde tamamladı. 1972'de Çorum İmam Hatip Lisesini, 1978'de İstanbul İ. T. İ. A. 'ni bitirdi. Şiirlerini 1970'de *Pınar* dergisinde, yazılarını 1977-1978'de *Bayrak* gazetesinde yayımlamaya başladı. 1987'de bir süre Birleşik Dağıtım'ı yönetti. Yeni şiirleri *Kelime* dergisinde çıktı. Millî edebiyatımızda yeni bir devrin müjdesi olarak takdim edildi. Biçimden çok öze önem veren şiiri temsil eden şair, daha ziyade hece veznini kullanmıştır. Millî sanat anlayışını benimsemiş ve onu başarı ile uygulayabilmiş sanatçıları tanıtan ve eserlerini değerlendiren bir kitabı vardır. **Eseri:** *Yüzyılların Şarkısı* (1976), *Millî Şairler Demeti -5* (İst. 1976).

Kay.: TBEA 1/132, YS. 2. bs. s. 95. • Y. DİNÇ.

AYKANAT, Lutfi (20. yy.): Çocuk edebiyatı yazarı. **Eserleri/Masal:** *Ağlayan Geyik* (2. bs. İst. 1946), *Altın Yorgan* (2. bs. İst. 1946).

Kay.: TB 1946. • Yaz. Krl.

AYKANAT, Necdet (20. yy.): Şair, roman yazarı. Büyük bir şair olma iddiası yoktur. Kaleminin döndüğü kadar hissettiklerini söyler. Bu Vatan İçin, Yeni Şiirler, Diğer Şiirler, Mizahi Şiirler bölümlerinden oluşan dörtlük, beyit, hece ve serbest tarzlarını denediği bir eseri vardır. **Eserleri/Şiir:** *Bu Vatan İçin*, (Bursa 1958), *Gurbet Işıkları. Roman: Bingöl Çobanları, Çoban Aşka, Yeşil Cübbeliler. Hikâyeler: Dadaş ve Bar*.

Kay.: ÖBBŞKA 1/237. • Y. DİNÇ

AYKIN, Bedreddin (20. 10. 1936 -): Şair. Tokat'ın Niksar ilçesinde doğdu. Beş çocuklu bir ailenin dördüncü çocuğuydu. Roman yazarı Cemalettin Aykın, ağabeyidir. Niksar'da Albayrak İlkokulunu (1948), Haydarpaşa Lisesi orta kısmını (1954), parasız yatılı olarak Selimiye Veteriner Sağlık Meslek Lisesini bitirdi (1957). Veteriner Sağlık Teknisyeni olarak çeşitli yerlerde çalıştı. 1992 yılında emekli oldu. İlk şiiri (Bir Başka Şarkı), 18 Ekim 1962'de *İmce* dergisinde (sayı: 18) çıkmıştı. Daha sonraki ürünleri, kurucuları arasında bulunduğu *Hakimiyet Sanat ile Edebiyat Cephesi, Türkiye Yazıları, Dönemeç, Türk Dili, Yapıt, Su, Ekim, Varlık, Karşı, Kıyı, Atika, Berfin, Şairin Atelyesi, Şiir Ülkesi, Somut, Güzel Yazılar* (yayın kurulu üyesi) vb. dergilerde yayımlandı. *Gecede Söylenen Türküler* adlı kitabıyla 1984 Yaşar Nabi Şiir Ödülü'nü aldı. Şiirlerinin bir bölümü Ferhat Tunç, Grup Çağrı ve Cebrail Kalın tarafından bestelendi. Türkiye Yazarlar Sendikası, Türkiye Pen Pazarlar Derneği, Edebiyatçılar Derneği, Dil Derneği üyesidir. **Eserleri/Şiir:** *Her Mevsim Acılarda* (Kayseri 1982), *Gecede Söylenen Türküler* (İst. 1984), *Eksik Bir Gökyüzü* (Ank. 1985), *Yaralı İlk Yaz* (İst. 1990), *Ansızın Güz* (İst. 1992), *Sevda Sureleri* (İst. 1994), *Yalnızlıklar* (İst. 1997).

Kay.: EİS s. 64-65; İBYTŞA 2/74-77; ŞYS s. 102-103; YS 2. bs. s. 95; Ruşen Hakkı, "Her Mevsim Acılarda", *Kocaeli gazetesi*, 17. 5. 1982, Halim Şafak, "Biçimin Şiire Vurduğu Ket", *Yaba dergisi*, Ekim 1993, Muzaffer Uyguner, "Yalnızlıklar", *Cumhuriyet Kitap*, sayı: 411, 1 Ocak 1998, Ömer Nida, "Şiire Sığınan Aydın Yalnızlığı", *Cumhuriyet Kitap*, sayı: 420, 5 Mart 1998, Tansu Bele, "Bedrettin Aykın'ın 'Yalnızlıklar'ı", *Türk Dili Dergisi*, sayı: 70, Ocak-Şubat 1999; TBEA 1/132. • İ. İŞİK

AYKIZ, Ece (1959 -): Şair. Zonguldak'ta doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Zonguldak'ta, yüksek

öğrenimini Kastamonu'da bitirdi. Hâlen öğretmenlik yapmaktadır. Toplumcu gerçekçi bir görüşle yazdığı şiirleri *Kıyı, Karşı, Öykü* gibi dergilerde yayımlandı. **Eseri/Şiir:** *Aşk Düşü*, (1992).

Kay.: DGTKŞA s. 150; NYBK S. 283-284. ♣ M. CUNBUR

AYKURT, İzzet Ulvi (1880-1957): Yazar ve siyaset adamı. Eskişehir'de doğdu. II. Abdülhamid devrinde Jön Türk hareketine katıldığı için hürriyetçi ve meşrutiyetçi diye üç yıl hapis, üç yıl sürgün cezasına çarptırıldı. Bu yüzden düzenli bir öğrenim göremedi. Meşrutiyetten sonra Mülkiye Mektebinde imtihan vererek diploma aldı. Kayseri Tahrirat Müdürlüğüne memur oldu. Millî Mücadeleye katıldı. Afyon'da çıkan *İkaz* gazetesinde millî dava lehinde yazılar yazdı. Konya isyanından sonra Akşehir kaymakamı oldu. *Hakimiyet-i Milliyye* Ankara'da günlük olarak çıkarılmaya başladığı sırada Ankara'ya çağrılıp gazetenin yazı işleri müdürlüğüne getirildi. Bu sırada Müdafaa-i Hukuk kâtipliği de yaptı. TBMM'de Afyonkarahisar (1923-1939), Hakkâri (1939-1943), Eskişehir (1943-1946) milletvekilliklerinde bulundu. **Eseri:** *Türk Vezni* (İst. 1942).

Kay.: BLSA 3/1114; ML 1/953. ♣ B. ALTINOVA

AYKUT, Mahmut Atillâ (? - 20/25. 2. 1960): Roman yazarı, gazeteci. 1944'te *İleri*'de çıkan yazılarında Atlı takma adını kullandı. **Eserleri/Roman:** *Bir Kadının Hayatı* (İst. 1943- Mahmut Atillâ imzasıyla basılmıştır), *Kızıl Akşam* (İst. 1944), *Silâh Arkadaşları* (İst. 1942, 4. bs. İst. 1959).

Kay.: Yeni Yayınlar c. 5, sayı: 9, Eylül 1960, s. 331. ♣ A. ULUSOY

AYKUT, Mazhar (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Şiir Denemelerim* (Ank. 1972).

Kay.: ÖBBŞKA 2/1074 ♣ N. KONUK

AYKUT, Mehmet Şeref (1874-18. 5. 1939): Gazeteci, yazar. Edirne'de doğdu. Dedesi Rumeli'nin Türkleşme ve İslâmlaşmasında önemli hizmetleri görülen Oruç Paşa ailesine mensup Mustafa Paşadır. İlk ve orta öğrenimini Edirne'de yaptı. Galatasaray Sultanîsinden ve Mercan İdadîsinden mezun oldu. Mekteb-i Hukuk-ı Şahane'yi 1894'de bitirerek avukat oldu. Arapça, Farsça ve Fransızca'yı iyi derecede bilen Aykut, Rumcayla da ilgilendi. İttihat ve Terakki için çalıştığı yıllar-

da tutuklanarak sekiz yıl Yemen'de kaldı. Buradan kaçarak 1899 yılında İzmir'e geldi. *İzmir, Ahenk ve Hizmet* gazetelerinde bir çok yazısı yayımlandı. *İzmir* gazetesinde müshahhlik yaparken (1900) "Sen Tüccar Olacaksın" bir romanı tefrika edildi. *Ahenk*'te hukuk, ticaret, eğitim konularında makaleler yayımladı (1900-1902). Octave Feuillet'den çevirdiği Julia de Tregeur romanı tefrika edildi. *İzmir* gazetelerinde Türkçenin sadeleşmesi üzerine ateşli yazılar yazdı. Sade bir Türkçeyle yazdığı "Yerli Hikâyeler"i *Hizmet*'te yayımladı. Daha sonra Manisa'ya, oradan da Edirne'ye geçti (1903). Burada Meşrutiyetin ilânından sonra *Yeni Edirne* adlı bir gazeteyi 1911 yılına kadar çıkardı. Başyazar olarak siyasi, sosyal ve aktüel konularda makaleler ve yazı serileri yayımladı. Bursa'ya geçen yazar üç sayı çıkabilen Kurtuluş Yolları adlı milliyetçi bir dergi ve Trakya Paşaeli Müdafaa Heyet-i Osmaniyesi Cemiyetinin yayın organı olan *Trakya Paşaeli* gazetesini çıkardı. Osmanlı Meclis-i Mebusanında Edirne milletvekili oldu. Misak-ı Millî önergesini mecliste okuyan Mehmet Şeref'tir. Bu yüzden İngilizler tarafından tutuklanıp Malta'ya sürüldü. Malta dönüşünde 1921 ve 1931'de TBMM'ne Edirne milletvekili olarak girdi. Mehmet Şeref doğup yetiştiği Trakya'nın Osmanlı Devletinden kopmaması davasına kendini adanmış bir fikir ve siyaset adamı, Türkçülük hareketinin önemli bir ismidir. **Eserleri:** *Bu Devlet Nasıl İdare Olunur?* (İst. 1326/1910), *Cemiyet ve Muhallifleri* (Edirne 1911), *Hüdavandigâr Valisi Daniş Beyefendi'ye Birinci Mektup* (Bursa 1328/1912), *Arnavutluğun Hayatı Osmanlı Kalmaktadır* (Bursa 1328/1912), *Türkler Yaşayacaktır* (Bursa 1328/1912), *Anadolu'da Türk* (Bursa 1329/1913), *Anadolu'da Bir Müslüman Türk'ün Şeyhülislam Efendi Hazretlerine En Son Sözü* (Bursa 1329-1331/1913), *Edirne Vilâyetinden Rumlar Niçin Gütmek İstiyorlar?* (Edirne 1330/1914), *Hanedan ve Millet* (İst. 1339/1923), *Bulgarlar ve Bulgar Devleti* (Ank. 1934), *İsmet Paşa, Gazi Yolunda Yürüyen Türk Gençlerine* (Edirne 1934), *Kemalizm-Cumhuriyet Halk Partisi Programının İzahı* (İst. 1936).

Kay.: Mehmet Şeref Aykut ve İzmir'de İlk Fikir Hareketleri (Haz. : Hasan Dilan), Edirne 1996; Bilâl Öngül, "Mehmet Şeref Aykut'un Hayatı ve Eserleri Üzerinde Bir Araştırma", *İzmir* 1991, bylt; İFSA (1850-1950), s. 411-415. G. OKUTAN

AYKUT, Şaban (1925-): Yaprak destan şairi. **Eseri/Şiir:** *Feryat Ederim* (İst. 1952).

Kay.: ÖBBŞKA 1/427; TB 1952. ♣ Yaz. Krl.

AYKUT, Şevket (20. yy.): Yazar. **Eseri:** *Kanlı Mendil, Kara Haber, Oğlumun Adı, Kocaman Yadı, Gönlimin Feryadı* (İst. 1948).

Kay.: TB 1977. ♣ Yaz Krl.

AYKUT, Veli (1962 -): Âşık. Şanlıurfa'nın Kısas köyünde (şimdi belde) doğdu. İlk ve ortaokulu Kısas'ta, liseyi Şanlıurfa'da okuduktan sonra Ankara'ya yerleşti. Şiirlerinde Dertli Divanî tabırdı. Şiirleri çeşitli dergi ve antolojilerde yayımlandı. Yurt içinde ve yurt dışında birçok konserlere, festival ve şenliklere katıldı. Dört adet kaseti vardır. Kay.: AD AŞ-DER, s. 47. ♣ N. YILDIZ

AYKUT Baykal (takma ad), bk. **BEHRAMOĞLU, Ataol**

AYLAN, Gürkal (1937 -): Şair ve yazar. İstanbul'da doğdu. İÜ İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsünü bitirdi. Öğrenci tiyatrolarında oyunculuk, yönetmenlik yaptı. Şiirleri, şiir çevirileri ve tiyatro yazıları *Milliyet Sanat, Tiyatro 70, Yeni Dergi, Kök, Yelken, Ataç, Dost, Türk Dili* dergilerinde yayımlandı. **Eserleri/Şiir:** *Şarkısızlar* (İst. 1960), *Bu Sesi Duymamalı* (1965), *Bir Sesi Duymamak* (İst. 1966). **İnceleme, deneme:** *Sahne Bilgisi* (İst. 1964), *Ömür Biter Yol Bitmez: Taşut Edebiyatı, Taşut Folkloru* (İst. 1981). **Mizah:** *Dallaslı Ceyar Destanı* (İst. 1982). **Çeviri:** *Cinsellik Dünyası* (H. Miller'den İst. 1982), *Oyuncunun El Kitabı* (K. K. Stanislavski'den İst. 1984), *Yunanlı Dört Kadın Ozandan Sevgi Dizeleri* (V. Theodorau v. d. den, İst. 1985), *Parantezler* (Y. Ritsos'tan, İst. 1986), *Üç Kadın* (S. Plath'dan İst. 1994).

Kay.: ŞYS s. 103; TBEA 1/133. ♣ İ. IŞIK

AYLAN, Gürkal (1937 -): Şair. İstanbul'da doğdu. Yüksek öğrenimini İÜ İktisat Fakültesine bağlı Gazetecilik Enstitüsünde bitirdi. Çeşitli öğrenci kuruluşlarının tiyatrolarında rejisörlük, oyunculuk yaptı. *Yelken, Ataç, Kök, Dost, Türk Dili, Tiyatro 70, Yeni Dergi* gibi birçok dergiye tiyatro ile ilgili yazılar yazdı. Şiir çevirileri de *Milliyet Sanat*'ta yayımlandı. **Eserleri/Şiir:** *Şarkısızlar* (İst. 1960), *Bu Sesi Duymamalı* (1965), *Ömür Biter, Yol Bitmez* (1981), *Dallaslı Ceyar Destanı* (1982). **Tiyatro:** *Sahne Bilgisi* (1964).

Kay.: ŞYS s. 103; ÖBBŞKA 2/1061; TDEA 1/247. ♣ A. ŞİMŞEK

AYMAN, Hayri (1888 - 11. 1958) öğretmen şair. Fransızca öğretmenliği yaptı İlk eserlerini Hayreddin Nadi takma adıyla neşretti. Fransızca öğretimine ait kitapları vardır. *Mektepli* adlı haftalık bir dergiyi iki yıl, *Piyasa* adlı haftalık bir gazeteyi sekiz yıl çıkarttı. *Samsun Tarihi, Canikli Tayyar Paşa Divanından Parçalar, Bir Muhtekirin Peri Kızları Önünde Hesap Vermesi ve 150 Sene Evvelki Samsun Halkiyatı* adlı eserleri olduğu *Hicran Şairi* adlı eserinin arka kapağında yazılmışsa da bu kitaplara ulaşamadı. **Eserleri/Şiir:** *Eski harflerle ve Hayreddin Nadi* imzasıyla basılanlar: *Zehirli Sevdalar, Mariz Feryatlar, Veremli Teessürler, Matemli Günler. Yeni harflerle: Hicran Şairi, Eski Pek Eski Bir Hatıra* (İst. 1934, 2. bs. 1940).

Kay.: ÖBBŞKA 1/192,410; Yeni Yayınlar c. 5, sayı 2. Şubat 1960, s. 63. ♣ M. CUNBUR

AYMAUITOV, Jüsipbek Aymaıtu (1889-1931): Kazakistan sahası şairi, dram yazarı, edebî mütercimi. Semey vilayetinin Pavlador ilçesine bağlı Kızıltuv köyünde doğdu. Dedeleri zengin insanlardı. Kendi babası Aymaıtu ise, orta halli bir işçiydi. Jüsipbek 15 yaşına kadar köyde yaşayıp 1896-1905'de köy mollasından ders aldı. Bundan sonra kendisi çocuk okutmaya, mollalığa başladı. 1911'de Kerekiv'deki iki yıllık Rus-Kazak lisesinde okudu. Daha sonra yatılı okulda öğrenim gördü. 1914'de Semey'deki öğretmenlik seminerini kazandı ve buradan 1919'da mezun oldu. 1920'de *Kazak Dili* gazetesinin redaktörlüğünü yaptı. 1922-1924'de Karkaralı'da lise öğretmeni olarak çalıştı. 1926'da Taşkent'teki *Ak Yol* gazetesinde çalışmaya başladı; bir yıl sonra Çimkent Pedagoji Enstitüsünün müdürlüğüne tayin edildi. 1929'da milliyetçi suçlamasıyla cezaevine gönderildi. 1931'de asılsız yere idam edildi. İlk şiirlerini 13 yaşındayken yazmaya başladı. Bunlar "Ak-Ha-Hay", "Urşım", "Sarıarka'nın Sélémi", "Jemile", "Köşü Göç" adlı şiirlerdi. J. Aymaıtu'un edebî mirası çoktu. Roman, şiir, piyes yanında ilmi eserler de yazdı. 1926'da ayrı bir kitap hâlinde Kızılordu'da basılan *Kartkoja* romanında, ilk defa fakir bir Kazakın hayatından bahsetti. Künikeydiñ Jazığı "Künikeyin Suçu" isimli uzun hikâyesinin konusu ise kadının kaderi idi. 1925'de yazdığı ve ayrı bir kitap halinde basılan *El Korganı* piyesinde yoksul insanların acıklı hayatını anlattı. *Kanapıya ile Şarbanuv* piyesini 1926'da yazdı. *Şerniyaz* isimli beş perde-

lik dramında, halkın hayatını ve savaş yıllarını konu edindi. Bunlardan başka "Üş Kız" (Üç Kız), "Şal Men Kempir" (Adam ile Kocakarı), "Kök Ögiz" (Gök Öküz) gibi masallarını da çocuklar için kaleme aldı. Aymaovitov'un bir çok makalesi *Abay* dergisinde yayımlandı. İlmî mirası arasındaki *Psikologiya* (1926), "Térbiyege Jetekşi" (Eğitimci) (1924), "Jan Dünyesi Jéne Öner Tanday" (Can dünya ve Hüner Tanıma) gibi kitaplarında Kazak gençlerine ilim hakkında nasihat verdi. Aynı zamanda ünlü bir mütercimdi. H. B. Gogol'un Bakılayşı, Puşkin'in Tas Meymanı, A. Dyuma'nın Démeli adlı kitaplarını, J. London'un eserlerini Kazak Türkçesine çevirdi. Aytmautov, edebiyatın her sahasında çalışarak Kazak edebiyatının temelini kuranlardan biri oldu. **Eserleri/Roman:** *Kartkoja* (Almatı 1926), *Akbilek*. **Hikâye:** *Künikaydin Jazığı, Enşi* (1925), *Eles*. **Piyes:** *Mansapkorlar; Kanapiya Men Şarbanu* (Almatı 1926), *El Korganı* (Almatı 1925), *Şerniyaz*. **Şiir:** *Hur Küyi* (Almatı 1926). **Masal:** *Üş Kız, Şal Men Kempir, Kök Ögiz*. **Makale:** *Abaydan Soñğı Akındar, Suñkar Jırı*. **İlmî Kitap:** *Psihologiya* (Almatı 1926), *Térbiyege Jetekşi* (Almatı 1924), *Jan Dünyesi Jéne Öner Tanday* (Almatı 1926). **Çeviri:** *Gogol, Bakalauvşı; Puşkin, Tas Meymanı, Dyoman, Démeli* (Témilla), *London, Telegey Teriz*.

Kay.: "J. Aymaovitov", Kazak Edebiyatı gazetesi, 9 Aralık 1988; "J. Aymaovitov", Alem, Almatı 1991; KUE 1/138. ♣ Ş. İBRAYEV

AYMAZ, Abdullah (1949 –): Gazeteci-yazar. Kütahyâ'nın Emet ilçesine bağlı Hacımahmut köyünde doğdu. Bazı kitaplarında İsmail Yediler, Hüseyin Bayram, Safvet Senih gibi müstear isimler kullandı. İmam Hatip Lisesi ve Yüksek İslâm Enstitüsünü İzmir'de okudu. Lise yıllarında Gurbet dergisinde yazıları yayımlandı. Tire ve İzmir'de öğretmenlik yaptı. 1978'de yayımlanmaya başlayan *Sızıntı* dergisinde yazıları yayımlandı. Özel vakıf idareciliği ve eğitim hizmetlerinde bulundu. 1988 yılından bu yana gazetecilik yapmaktadır. **Eserleri:** *Yaratılış ve Kader, Peygamberler, Kaderin İlmî İsbatı, Ölüm ve Diriliş, Kur'an ve İlimler, Zeka Tomrukları, Hep Taze Mucize, İbadetlerin Getirdikleri, Ruhlar ve Ötesi, Şüpheler Üzerine, Sen Yusuf musun?, Kelimeler Armonisi, Hadislerin Işığında Hadiseler, Onlar Yıldız Gibiydiler, Duyduklarım, Gördüklerim, Hatıralar Işığında, Mercan Mağaraları, Gaybın Ha-*

berleri, Hikmet, Dışa Yanşıyan İç Dünyamız (1-2), *Miraç Şehsuvarı, Hücre Devleti*.

Kay.: Yaz. Arv. ♣ İ. İŞİK

AYMERGEN, Sefer (1916 –): Kafkasyalı yazar. Dağistan'ın Lak rayonunda Kuma köyünde doğdu. Asıl adı Mehmet Şasay'dır. İki yıl Mahaçkale'de *Dagestanskaya Pravda* gazetesinde çalıştı. Daha sonra Sanat Okulunu bitirdi. II. Dünya Savaşı'nda orduya alındı (1941) ve iki defa yaralandı. Alman ordusuna esir düştü. Almanya'nın çeşitli yörelerindeki eser kamplarında kaldı. Savaş sonrası da yurduna dönemedi. 1948'de Türkiye'ye geldi. Yalova'da kalaycılık ve inşaat işçiliği yaptı. İstanbul'da çalıştı. Çayırova Cam Fabrikasında Rusça çevirmeni olarak görev yaptı ve emekli oldu. *Cam, Kuzey Kafkasya* (İstanbul) dergilerinde yazı ve çevirileri yayımlandı. **Eserleri/Anı-Roman:** *Son Köprü* (İst. 1992), *Tayga Mahkûmları* (basıma hazır).

Kay.: Sefer E. Berzeg, KKDYŞ, s. 33. ♣ G. OKUTAN

AYMİRZAYEV, Colmirza (1910 –) Karakalpak şair ve yazarı. Karakalpakistan'ın Çimbay şehrinde doğdu. 1929'da Törtköl Pedagoji Enstitüsünü bitirdi. Öğretmen olarak çalışmaya başladı. Daha sonra gazete, dergi ve yayın evlerinde çalıştı. İlk şiir kitabı 1935'te, ikincisi 1938'de Moskova'da Karakalpak dilinde yayımlandı. Colmirza Aymirzayev'in vatan sevgisi ve halkların dostluğu hakkında yazdığı şiirlerden meydana gelen *Ortaklarım* (1943) adlı kitabı, *Bürokratlar* (1943), *Aygül-Âbâd* (1946), *Berdak* (1950) ve *Revşen* (1956) piyesleri, *Kömekbayning Neyrengleri* (1958) adlı hicvî romanı ve *Cetimning Cüregi* (1961-1967) adlı büyük hikâyesi meşhur oldu. **Eserleri:** *Şığarmaları* (2 c., Nakis-1960,1962), *Cetimning Cüregi* (Nakis-1967), *Kömekbayning Neyrengleri* (Taşkent-1962). **Kay.:** ÖzSE, Taşkent 1971, c. 1; Pisateli Sovetskogo Uzbekistana, Taşkent 1987. ♣ A. KASIMOVA

AYMUTLU, Ahmet (20. yy.): Edebiyatçı, öğretmen. 1940 ve 1950lili yıllarda İstanbul Liselerinde öğretmenlik yaptı. **Eserleri:** *Arüz* (İst. 1943, 2-3. bs. 1950), *Fatih ve Şiirleri* (İst. 1959), *Hece Vezinleri ve Örnekleri* (İst. 1957), *Süleyman Çelebi ve Mevlid-i Şerif* (İst. 1958).

Kay.: Yaz. Arv. ♣ N. ÜNVER

AYNABEKOV, Kayıp (1885-1955): Kazakistan halk şairi. Şimdiki Karagandı vilayeti, Nura ilçesi, Köbetay köyünde doğdu. Eserlerinde önemli tarihi olayları yazdı. Şiirlerinin büyük bir kısmında vefatı, sadık ve terbiyeli olmayı nasihat etti. 1921'de Orınbor (Orenburg)'da geçen Sovyetlerin Kazakistan II. Bölgesel Kurultayına, 1923'te Moskova'daki SSCB çapında düzenlenen Etnografi Sergisine katıldı. 1943'te Karagandı'daki "Akındar Aytısı"na katılan ozanların başında yer aldı. İ. Mankin, S. Ézdebayev ve K. Elewov'la yarıştı. Yaşadığı devirde bulunduğu durumu, Kazak köylerindeki yaşam tarzını şiirleriyle anlatmaya çalıştı. Karagandı kömür madencilerinin durumlarını tasvir eden "Alıp Tuvralı Añız" destanını yazdı. Hayatının son yıllarını Karagandı'da geçirdi. **Eserleri/Şiir:** Kolañ (Kazak köylerindeki yaşamı tasvir eden destan); Alıp Tuvralı Añız.

Kay.: KUE 1/139. D. DÜYSEBAYEVA

AYNALI (20. yy.): Kıbrıslı âşık. Magosa'da doğdu. Debbağ Hüseyin Efendinin oğluydu. Hüseyin Efendi bir müddet Şam'da tahsildarlık yaptı. O sırada tahsilini Arap okullarında yapan Aynalı, Kıbrıs'a döndükten sonra polis olarak atandı. 1905 yılında destan yazmaya başladı. **Eserleri/Şiir:** *Hasan Bulliler, Halit Arap* (eski harflerle basılmış), *Adem ile Havva; Aç Gözlü, Polis Destanları*. **Kay.:** TDEA I/247. ♣ H. DURAN

AYN-I Ali Efendi (17. yy.): Mâlî, askerî tarih ve kanun yazarı, hattat. Manisalı olduğu sanılmaktadır. I. Ahmed devrinde divan kâtipliği, Mısır defterdarlığı, Defter-i Hakanî eminliği yapmıştır. Doğum ve ölüm tarihleri bilinmemektedir. **Eserleri:** *Risâle-i Vazifehârân Merâtüb-i Bendegân-ı Âl-i Osmân*, Sadrazam Kuyucu Murad Paşanın emriyle yazılıp I. Ahmed'e sunulan eserin yazmaları Millet K Reşid Ef. 662/1, SK Esad Ef. 2271/1, BDK Velîyüddin Ef. 1963/2'dedir. *Kavânin-i Âl-i Osmân der Hulâsa-i Mezâmin-i Defter-i Divan* 1280(1863/4)de İstanbul'da basıldı. Yazmaları Millet K Reşid Ef. 662/2, SK Esad Ef. 2271/2, BDK Velîyüddin Ef. 1964/2'dedir. *Miftâh-ı Rûznâme-i Muhammedî, Asâkir-i Osmâniyânın Mikdârına Dâir Risâle, Kanûn-ı Osmânî, Kavâninü'l- Mâlî-i Mısır*. **Kay.:** HHTŞS. 113; İKTÇYK 1/787-791; MŞ v. 188; OM 3/37, 286; OTM s. 25; SO 3/37; TH s. 374. ♣ M. CUNBUR

AYN-I Ekber (?–1722): Mutasavvıf şair. Eskişehirlidir. Adı Mehmed Efendi'dir. Halvetî tarikatin-den olup Niyazî-i Mısırî*'nin halifelerindendi. Gülzâr-ı İrfân'a göre Bursa'da öldü. Emir Sultan Camii'nin Azapkapısı denilen doğuya açılan kapısı dışında metfundur. Hadikatü'l-Cevami'de ise Eyüp'te Yahya Efendi Dergâhına defnedildiği yazılmıştır. **Eserleri:** *Şemail-i Şerif*'i manzum olarak Türkçeye çevirdi. Niyazî'nin *Kaside-i Bürde Tesbii*'ni şerhetti.

Kay.: LTC 5/98; OM 1972 bs. 1/53; TN 1/718(3044). ♣ M. CUNBUR

AYNÎ (1360-1451): Tarihçi, âlim, şair. Antep'te doğdu. Aynatablı veya Aynatabî olarak tanındı. Asıl adı, Ebû Muhammed Mahmud b. Ahmed b. Musa Bedreddin'dir. Küçük yaşta Antep'te başladığı eğitimini, Kahire'de tamamlayarak, tasavvufa yöneldi. Hacca gidip, geldikten sonra, 1399'da Kahire'de muhtesip oldu. Birkaç defa azil ve tayinden sonra Evkaf Nazırlığına getirildi. Tayin ve aziller ile geçen bir devreden sonra, Kahire'de müderris oldu. Ömrünün son zamanlarını memuriyetten azlinden dolayı sıkıntı içinde geçirdi. Vefatından sonra kendi kurduğu Medresetü'l-Ayniyyeye gömüldü. Hayatını Memlûk sultanlarının âlim ve edipleri ile geçirdi, zamanının fikir hayatında önemli rol oynadı. Fıkıh, hadis, lûgat, usul ve şiirde ihtisas sahibi idi. Eserlerini çoğunlukla Arapça yazdı. **Eserleri:** Fıkha ait Türkçe *Kudurî Tercümesi*, Eski İran Şahlarının tarihiyle ilgili *Tarihü'l-Ekâsire*, kainatın yaratılışından 1446'ya kadar geçen olayları anlatan, Arapça *İkdü'l-Cümân fi Târîhi Ehli'z-Zamân* adlı yirmi ciltlik eseri, (bu eserin tercümesi, TSMK Emanet Hazinesi Nu. 1372-1374'de kayıtlıdır.) Ayrıca, bu eserin yine kendisi tarafından hazırlanan *Tarihü'l-Bedr fi Evsâfi Ehli'l-Asr* adlı üç ciltlik bir özeti, 1882'de Bağdadî'nin *Hizânetü'l-Edeb* adlı eserinin kenarına basılmış *El-Maâsidi'n-Nahviyye fi Şerhi Şevâhidü Şurûhi'l-Elfiyye* adlı şiire dair bir eseri, 1892'de İstanbul 1891'de Kahire'de basılan Buhârî'nin Sahih'ine yapılan *Umdetü'l-Kâri fi Şerhi'l-Buhârî* adlı şerhi, hadise dair Tavâhîf'nin *Ma'âni'l-Âsâr*'ına yapılan on ciltlik bir şerhi ve *Nuhbetü'l-Efkâr fi Tenkihi Mebâni'l-Ahbâr* adlı eseri, fıkha ait *Şerhü'l-Menâr, Muhadarat* ve nevadir hakkında sekiz ciltlik *Zeynü'l-Mecâlis*, Hanefî fakihleri hakkında *Ta-*

bâkatu'l-Hanefiyye, Keşşaf, Ebu'l-Leys Semerkandî ve Bagavî tefsirlerine yaptığı talikat, İbn Hallikân ve İbn Asâkir tarihlerinden yaptığı kısaltmalar, bir siyer kitabı ile *Âl-i Abbas Tarihi* basılmamış eserlerinden önemlileridir. Bunların dışında birçok manzume ve kasidesi vardır.

Kay.: GAL Suppl. 2/64; İA 2/70; TDEA 1/248; Adile Abidin, "Aynî'nin Hayatı ve İkd al-Cumân'ında Osmanlılara Dair Olan Malûmâtın Tetkiki", Tarih Semineri Dergisi, İst. 1938. 2. c. • N. ÜNVER

AYNÎ (? - 1490'ds.): Divan şairi. Tezkirelerde ve ana kaynaklarda Aynî'nin adına rastlanmamaktadır. Hayatı hakkındaki tek kaynak divanıdır. *Divan*'ındaki şiirlere göre, Türkistan'ın Tirmiz kasabasında doğdu. Adı veya mahlâsı Aynî'dir. Babasının adı ise Hüseyin'dir. Mevlâna sevgisiyle Karaman'a gittiği, fakat Karaman valisi Şehzade Mustafa'dan umduğunu bulamayınca Kastamonu'da bulunan Şehzade Cem'in yanına döndüğü bilinmektedir. Sultan Cem ile burada üç yıl kaldıktan sonra, birlikte Karaman'a geldi. Karaman Beyi Kasım'ın dostu, Sultan Cem'in hocası ve nedîmi oldu. Hayatı, son Karaman Beyi Kasım'ın (1474-1483) ve onun saltanat mücadelesinde desteklediği Karaman Valisi Cem Sultan'ın yakın çevresinde geçti. Bunun için Karamanlı diye tanındı. Sultan Cem ile Sultan Bayezid'in mücadelelerinde açıkça Sultan Cem'den yana tavır koyduğu şiirlerinden anlaşılmaktadır. Karaman'da, öldü. Aynî'nin iyi bir öğrenim gördüğü, divanındaki şiirlerinden anlaşılmaktadır. Şairliği yanında, Arapça nahivden Avâmil; mantık, astronomi ve cifr bilimleriyle de uğraştığı, kasidelerinden anlaşılmaktadır. *Divan*'daki Arapça ve Farsça manzumeler şairin bu dilleri iyi bildiğine işaret eder. Türkçe kelimelerin bolluğu, Arapça ve Farsça tamlamaların kısa şekillerinin kullanılması, devrin konuşma dilinin şiire sokulması, Aynî'de de ön plândadır. Kaside ve gazellerinde daha çok Şeyhoğlu* ve Ahmedî* gibi şairlerin söyleyişi hâkimdir. Şair, Ahmedî* ve Şeyhî* den şiirlerinde de söz etmektedir. On beşinci yüzyılın önde gelen şairleri Şeyhî, Ahmed Paşa* ve Necâti** den de etkilenmiştir. Ancak bu şairlerin şiirlerindeki renkli hayaller ve âhenk Aynî'nin şiirlerinde yoktur. Sultan Kasım ile Karaman Beyliğinin yıkılışına yazmış olduğu mersiye, türünün güzel örneklerindedir. Şiirlerinde, Sultan Cem'in hayat serüveni,

önemli bir yer tutar. Osmanoğulları ile Karamanoğulları ve Sultan Cem ile Sultan Bayezid'in taht kavgaları gibi tarihî hakikatlere ışık tutması bakımından divanı önemlidir. Sadettin Nüzhet, *Türk Şairleri'* nde *Câmiü'n-Nezâir*'deki İstanbul'un fethiyle ilgili bir şiiri ve birkaç gazeli, Karamanlı Aynî'ye aitmiş gibi göstermiştir. Fakat bu şiirler Aynî'ye ait değildir. Vasfi Mahir Kocatürk'ün de dediği gibi, Aynî, "bilgili, devrine göre yer yer güçlü şair olmakla beraber, onu on beşinci yüzyılın önde gelen şairleri arasında saymak doğru olmaz." O, devrinin ikinci derecede şairlerinden biridir. Tek eseri *Divan*'ıdır: tek nüshası da Konya Mevlânâ Müzesinde Nu. 2405'dedir.

Kay.: Edip Ali Bakı, XV. yüzyıl Konya Karaman Şairlerinden Aynî, Ank. 1949; BTET s. 235; İsmail Ünver, "Aynî", TDVİA 4/273; Ahmet Mermer, Karamanlı Aynî ve Divanı, Ank. 1997. • A. MERMER

AYNÎ (? - 1662): Divan şairi. Adı Mehmed Sâlih'dir. Kadılık görevinde bulundu. Şair, Tezkire-i Şu'ara yazmaya başladıysa da tamamlayamadan vefat etti.

Kay.: SO 3/202; TN. 2/1025 (3028). • N. ÜNVER

AYNÎ (- 1680): Divan şairi. Adı Ömer, lakabı Habîlzâde'dir Kadı Habîl Efendi'nin torunu ve Mehmet Efendi'nin oğludur. Bursa'da doğdu. Medine Kadısı oldu. Şiir mecmuası vardır.

Kay.: TET/ASL, Ank. 1988, s. 303; TGDEİS s. 55; TN 2/1014; ZZE (İÜK Ty 1711). • O. HORATA.

AYNÎ (1756-1839): Divan şairi, sözlük sahibi. Antep'de doğdu. Asıl adı Hasan'dır. Aynî-i Ayıntabî diye tanındı. 1780'de Gegi Abdî Paşa olayı üzerine Antep'ten ayrıldı. Maraş, Elbistan ve Darende'de bir kaç sene kaldıktan sonra, 1790'da İstanbul'a geldi. Sultan Ahmed Medresesinde okudu. 1791'de mülazemet rü'ûsu oldu. Kazaskerlik dairesinde ve matbaa musahhihliğinde çalıştı. Bir süre Sadaret Kaymakamlığında kitapçılık yaptı. 1831'de Bâb-ı âlî'de Arapça ve Farsça okuttu. İstanbul'da öldü. Galata Mevlevihanesine gömüldü. Süreyya Bey ölüm tarihini Safer 1253/Mayıs 1837 olarak vermiştir. Devrinin lügat mütehassıslarından olan Aynî, aynı zamanda tarih düşürmede de usta idi. Şiirlerinde Şeyh Galib* tesiri oldukça fazladır. Elbistan'da Hayâtî*, Darende'de Hayretî* İstanbul'da Kütahyalı Mehmed ve Hoca Mehmed E-

fendilerden istifade ettiği gibi Sürurî* ve Şeyh Galib*le münasebette bulundu, İzzet Molla* ile birbirlerine karşılıklı şiir söylediler. **Eserleri:** En önemli eseri 1842'de basılan matbu Divan'ıdır. İçinde Arapça, Farsça, Türkçe şiirleri ile 1500 beyitlik *Sâki-nâme* isimli bir mesnevisi yer alır. Aynî'nin bu eserinin toplamı *Külliyat* olarak isimlendirilmiştir. Bundan başka lügate dair *Nazmü'l-Cevâhir* adlı 1300 beyitlik Arapça-Farsça-Türkçe bir manzumesi ve tarihe ait manzum Nusretnâme'si olup Millet Kütüphanesi AEME Nu. 1331'dedir. Bu eserde Yeniçeri Ocağının nasıl kaldırıldığını anlattı. Ayrıca Sürurî ile karşılıklı hicivleri de bulunmaktadır.

Kay.: Âsım Tarihi 1/121; BS v. 54; İA 2/73; İKTCYK s. 153; KA 5/323; OM 2/322; SO 3/613; TDEA 1/248; TGDEİS s. 57; THE s. 309; TŞ 1/602; TN 2/1026 (3029); TŞ/AH v. 50. • N. ÜNVER.

AYNÎ, Mehmet Ali (1869-30. 11. 1945): Yazar, öğretim üyesi. Manastır'ın Serfiçe kasabasında doğdu. Babası Mehmed Necib Efendi, annesi Refika Hanımdır. Ataları Konya'dan getirilerek Rumeli'ye yerleştirilen Türklere olduğu için Serfiçe halkı arasında Konyar adıyla bilinirler. Sekiz yaşındayken Selanik'e daha sonra da İstanbul'a gitti. İstanbul'da Çiçekpazarı Rüşdiyesinde bir süre okuduktan sonra, babasının görevi dolayısıyla Yemen'e gitmesi üzerine, öğrenimine Sana Askerî Rüşdiyesinde devam etti. Bu arada Fransızca öğrenmeye başladı. İstanbul'a döndükten sonra, Gülhane Askerî Rüşdiyesini bitirdi. 1888'de, Mekteb-i Mülkiyyede yüksek öğrenimini tamamladı. Aynı zamanda Arapça, Farsça ve Fransızca öğrendi. Okuldan mezun olduktan sonra, Hariciye Nezâreti Şehbenderlik Kalemünde memurluk hayatına başladı. Daha sonra İstanbul Hukuk Mektebinde öğretmen yardımcısı, Edirne İdâdisinde öğretmen, Dedeâğaç İdâdisi ve Halep Sultânîsinde müdür, Diyarbakır Maarif müdürü ve Marif Nezâreti İstatistik Kalemünde başkatip olarak çalıştı. Sekiz yıl süren öğretim hayatından sonra 1896'dan 1913'e kadar, Kosova ve Kastamonu mektupçuluğu, Sinop mutasarrıf yardımcılığı, Taiz, Amâre, Balıkesir ve Lazkiye mutasarrıflığı ile Yanya ve Trabzon valiliği yaptı. Son görevinden sonra emekliye ayrıldı. Aynı yıl İstanbul Darülfünununda felsefe hocası yapmaya başladı. Kısa bir süre sonra bu görevinden ayrıldı, fakat Ziya Gökalp'in ısrarı

üzerine 1914'te tekrar görevine döndü. 1915'te Edebiyat Fakültesi Müderrisler Meclisi başkanı, 1923'te Tedkikat ve Te'lifât-ı İslâmiyye Heyeti üyesi oldu. Bu arada *Dârülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası*'nın yayımlanmasını sağladı. Ayrıca, müderris Ahmed Naim Bey ile felsefe terimlerinin Türkçe karşılıklarını tespit çalışması yaptı. Daha sonra, Çamlıca Kız Lisesinde edebiyat, Medresetü'l İrşâd ve İlahiyat Fakültesinde tasavvuf tarihi, Harp Okulunda ahlâk felsefesi, Harp Akademisinde siyâsi tarih, İslâm ilimleri Tetkik Enstitüsünde Ordinaryüs profesör olarak dinler tarihi hocası yaptı. 1935'te ikinci defa emekliye ayrıldıktan sonra 1937'de İstanbul Kütüphaneleri Tasnif Komisyonu başkanı oldu. 1926'da Harvard Üniversitesinde toplanan Milletlerarası VI. Felsefe Kongresi ve 1930 Eylül'ünde Oxford'da toplanan Milletlerarası VII. Felsefe Kongresinde birer tebliğ sunarak Türkiye'yi temsil etti. İstanbul'da vefat etti. Felsefî eserler, makaleler ve tercüme üzerine dil, içerik ve fikir yönlerinden birçok tenkid yaptı. Tenkid ettiği eserler arasında Bohor İsrail'in *Târîh-i Felsefe'si* (İst. 1911), M. Şemseddin Günaltay'ın *Felsefe-i Ülä'si* (İst. 1339/1920-1), Rıza Tevfik Bölükbaşı'nın *Peyâm-Sabah*'ta (1919-1920) yayımlanan "Gülşen-i Râz" tefriki, İzmirli İsmail Hakkî'nin *Fenn-i Menâhic*'i (İst. 1329/1911), Mustafa Şekip Tunç'un *Muhtasar İlm-i Rûh*'u (İst. 1914), Subhi Edhem'in *Bergson ve Felsefesi* (İst. 1919) gibi çoğu Batılı yazarlardan çevrilen eserler bulunmaktadır. Daha sonra yazdığı tenkid yazıları ile ilgili makalelerini 1920'de *İntikad ve Mülâhazalar* adıyla topladı. Cumhuriyet döneminin ilk yıllarındaki toplumun dinî hayatının zayıflamasını önlemek için İlahiyat Fakültesinin açılmasını destekledi. Ahmed Hilmi ve İsmail Fennî ile açılan son devir Türk mistik düşüncesine katıldı. Tasavvuf meselelerinde tartışmaya girmede, fakat tasavvufu olan ilgisi onun en önemli fikrî cephesini oluşturdu. Batıda gelişen kötümser ve inkârcı akımların Türk toplumunu özellikle gençleri etkilediğini görerek, buna karşı gençlerin fikirlerini korumaları için *Reybilik*, *Bedbinlik*, *Lâilâhîlik Nedir?* (İst. 1922-23) adlı eseriyle Tevfik Fikret'in *Târîh-i Kadîm* eserinde (İst. 1903) ileri sürdüğü karamsar fikirleri ilmî, felsefî ve ahlâkî bakımdan eleştirdi. Yine aynı konuda *Hayat Nedir?* (İst. 1945) adlı eserini de yazdı. *Şeyh-i Ekber'i Niçin*

Severim? (İst. 1920) adlı kitabının ön sözünde ise millî kültürümüzde büyük insanların biyografilerinin azlığından yakındı ve bunun önemli bir eksiklik olduğunu söyledi. Bu nedenle yazarın ilmi çalışmalarında çeşitli monografiler geniş yer tutar. Bunlardan başka M. Ali Aynî'nin 1938'de Brüksel'de toplanan Milletlerarası XX. Müsteşrikler Kongresi'ne gönderdiği "La Langue Turque à Bagdad au XI ème Siècle" başlıklı tebliği kongre tutanakları arasında yayımlandı. Türkiye içinde ve dışında yaptığı fikrî ve felsefî çalışmaları sayesinde Batı dünyasında da tanındı. Bunun sonucunda 1927'de İngiliz Felsefe Araştırmaları Enstitüsü, 1931'de Milletler arası Felsefe Kongreleri Düzenleme Komitesi ve 1935'te L. Massignon'un da dahil olduğu bazı tanınmış âlimlerin teklifleri üzerine Paris Asya Cemiyeti aslı üyeliklerine seçildi. **Eserleri/Felsefe ve Tasavvuf:** *Hüccetü'l-İslâm İmam Gazâlî* (İst. 1327/1909), *Ruh ül-beyan Müellifi Bursalı İsmail Hakkı Hakkında Bir Tedkik* (İst. 1928), *Şeyh-i Ekber'i Niçin Severim, Abdülkâdir Geylânî* (Paris 1939), *Hacı Bayram Velî* (İst. 1343/1924), *Muallim-i Sâni Fârâbi* (İst. 1332/1913), *Türk Mantıkçıları* (İst. 1928), *Türk Ahlakçıları* (İst. 1939), *İntikad ve Mülahazalar* (İst. 1923), *İbn-i Sinâ'da Tasavvufi Reybilik, Bedbinlik, Lâilâhîlik Nedir?* (1922), *İbn-i Arabî'nin Felsefesinin Zübdesi* (Fransızca 1926), *Türk Ahlakçıları* (1939). **Diğer Telif ve Çevirileri:** *Nazarî ve Amelî İstatistik* (İst. 1306/1888-1889), *Ma'lûmât-ı Nâfi'a-i Fenniyye* (Halep 1308/1890-1), *Küçük Umumî Tarih*, (Ernest Laisse'den, Kastamonu 1317/1899), *Dârülfünûn Tarihi* (İst. 1827), *İlim ve Felsefe* (Ch. Bourdel'den, İst. 1331/1912), *Rûhiyat Dersleri* (E. Ribeaudeau'dan, İst. 1331/1912), *Ahlak Dersleri* (İst. 1930), *Tasavvuf Tarihi* (İst. 1341/1922-3), *Târîh-i Felsefe* (İstanbul 1330/1911), *La Quintessence de la Philosophie d'Ibn Arabî* (Paris 1935, Şeyh-i Ekber'i Niçin Severim adlı eserinin Ahmed Reşid Bey tarafından yapılan Fransızca çevirisi), *Hükûm-i Cumhuriyet* (İst. 1327/1909), *Demokrasi Nedir?* (İst. 1938), *Milliyetçilik* (İst. 1944).

Kay.: Aksüt Ali Kemal, Prof. Dr. Mehmet Ali Aynî Hayatı ve Eserleri, İst. 1944, 344 s. ; İsmail Arar, "Aynî Mehmet Ali", TDVIA, 4/273-275; ML 1/957; TA 4/393; TDEA 1/248; YS, s. 63-64; TUBATOK, 1/719-721; YS 2. bs. s. 95. ➤ A. ŞİMŞEK-CANPOLAT

AYNÎ, Sadridin (1878-1954): Özbek ve Tacik edebiyatının müşterek nâsir, şair ve edebiyat ta-

rihçisi. Adı Sadridin Saidmuradoğlu Aynî'dir, Buhara vilâyetinin Gıduvan ilçesine bağlı Saktere köyünde doğdu. Dünya görüşü ve sanat anlayışı, devrinin siyasi ve sosyal karışıklıkları sebebiyle zıtlıklarla doludur. Mahmudhoca Behbudî*, Abdurrauf Fitrat* ve Fezzullâ Hocayev*lerle birlikte Cedid hareketi içinde bulundu, daha sonra Bolşevik hâkimiyetine ümitle bağlandı. Sovyet hâkimiyetini methettiği ilk eseri olan "Sürûd-ı Âzâdî" adlı şiirini 1917'de yazdı. Özbek dilinde de yazmakla birlikte eserlerinin çoğunu Tacik dilinde veren Aynî, bütün edebî türlerde eser yayımladı. *Dahunda* (1930) ve *Kullar* (1934) adlı romanları, *Eski Mektep* (1935) ve *Südhorning Ölümü* (1939) adlı uzun hikâyeleri, kendi hayatını anlattığı *Esdelikler* (1954), en önemli eserleridir. Şark kültürü ve edebiyat tarihi uzmanı olarak Rudegî, Firdevsî, İbn Sinâ*, Sa'dî-i Şirâzî, Ali Şîr Nevâtî*, Zeyniddin Vâsîfî, Mirza Abdülkadir Bîdil* ve Ahmed Dâniş gibi mütefekkirlerin sanatı hakkında önemli ilmi eserler kaleme aldı. Eserleri birçok yabancı dile çevrildi.

Kay.: Ayniy Zamandaşlar Hâtırasında: Hâtıralar, Makaleler, Şe'rler, Taşkent 1978; M. Koşcanov; Saylanma, Taşkent 1982; N. Rahimov, Sadridin Ayniy, Taşkent 1970; H. Kor-ogh, Uzbekskaia Literatura, Moskva 1976, s. 183-184. ➤ A. ULUGOV

AYNUR (takma ad), bk. **BOLAT, Yusuf**

AYÖREN, Ali Nazmi (1918 -): Şair. İzmir'de doğdu. İzmir Erkek Lisesinde iken Devlet Demiryollarının açtığı imtihanı kazanarak 1938 Haziran'ında Kayseri İşletmesinde memuriyete başladı. 1949'da Turhal Şeker Fabrikasında işçi olarak görev aldı. Teşkilâtın çeşitli fabrikalarında çalıştı. **Eseri/Şiir:** *Kismet* (1975).

Kay.: Yaz. Arv. ➤ B. ALTINOVA

AYPARLAR, A. Nail (1956 -): Şair. Burdur'da doğdu. Hacettepe Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi. Basılmış eseri ilk şiirroman denemesidir. Kitapta şiirlerle yazarın düşüncelerini ifade eden nesir yazıları bir bütünlük içinde verilmiştir. Hayaller, arzulan dünya soyut ifadeler ve serbest vezinle kaleme alınmıştır. **Eseri:** *Soyut Kavramlar Üzerine Gerçeküstü Besteler* (Ank. 1985).

Kay.: Yaz. Arv. ➤ B. ALTINOVA

AYRAL, Ali Fuat (20. yy.): Yazar. Basılmış iki kitabında yazarın edebiyatı, dinî ve millî duyguları anlatabilmek ve insanları eğitebilmek için bir vasıta saydığı anlaşılmaktadır. Anlatılanların bir roman veya hikâye olmadığını söyleyen yazar, her iki kitabını da, herkesin anlayabileceği çok sade bir Türkçeyle yazmıştır. **Eserleri:** *Hicapsız Gözler* (İst. 1972), *Kızık Duran Geliyor* (İst. 1973). **Kay.:** Yaz. Arv. ➤ B. ALTINOVA

AYRAL, Alparslan (15. 5. 1951 -): Araştırmacı, halk bilimci yazar. Sivas'ta doğdu. 1976'da Balıkesir Necatibey Enstitüsünü bitirdi. Bir süre çeşitli illerde öğretmenlik yaptı. 1986'da Uludağ Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesinde Türk dili okutmanlığı yapmaya başladı. 1989'da Balıkesir Kültür müdürlüğüne atandı. 1991'de Türk Dili ve Edebiyatı lisans tamamlama programını bitirdi. 1993'te Sivas Devlet Türk Halk Müziği Korosu Müdürlüğü görevine getirildi. Daha sonra tekrar Balıkesir İl Kültür müdürlüğüne geri döndü. 1985 İhsan Hincer Türk Folkloruna Hizmet Ödülünü aldı. 1973'ten bu yana çeşitli dergi ve mahallî gazetelerde kültür, eğitim, folklor ağırlıklı yazıları yayımlandı. İLESAM ve Folklor Araştırmaları Kurumu üyesidir. **Eserleri:** *Zaralı Halil**, *Muzaffer Sansözzen*, *Kul Coşkun**, *A. Sırrı Özbay**, *Sivaslı Âşık Tabibi**, *Âşık Hamit Bölücek**, *Âşık Aleni**, *Âşık Gafili**, *Âşık Zeyneli*, *Hayattaki Sivaslı Âşıklar*, *Sivaslı Âşıklarda Evrensel Öğütler*. **Araştırma:** *Sivas Türkülerinde Gurbet*, *Sivas'ın ve Balıkesir'in Mezar Taşlarında Ölüm*, *Balıkesir'in Kültür Hayatı*, **Kay.:** YS 2. bs. s. 96. ➤ M. ÜÇER

AYRAL, Gülgün (20. yy.): Hikâye yazarı. **Eserleri/Hikâye:** *Sevgiliye Mektup* (İst. 1986), *Sevgiliye Giden Yol* (İst. 1986). **Mizah:** *Düştür Git* (İst. 1998). ➤ N. KONUK

AYRIM, Ali (1911 -): Şair ve yazar. Kars'ın Tuzluca ilçesi Gaziler bucağında doğdu. Birinci Dünya Savaşı yıllarında Ermeniler'e esir düştü. Türk askerleri'nin Erivan'a girmesiyle esirlikten kurtuldu. Anne ve babasını küçük yaşta kaybeden Ayrım, ilköğrenimini Askerî Sanayi Gürbüzler Mektebinde yaptı. Erzurum Lisesini bitirdi. 1938'de Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesinden mezun olarak, veteriner hekimliğe başladı. Küçük yaştan itibaren çektiği acılar ve sıkıntılar Ayrım'da derin izler bıraktı. Duygu, düşünce ve

hatıralarını yazılarına aktardı. Eserlerinde, Ermeni mezaliminin izleri ve Millî Mücadele dönemi Erzurum insanının kahramanlıkları, etkileyici bir biçimde anlatılır. **Eserleri:** *Dadaşım Armağan Anıların Romanı, Seninki*. **Kay.:** Yaz. Arv. ➤ S. YÜCE

AYSAN, Behçet (1949 - 2. 7. 1993): Şair. Ankara'da doğdu. Kuleli Askerî Lisesinden mezun oldu (1967). AÜ Tıp Fakültesini, 1984'te bitirdi. Bir süre Türk Haberler Ajansı gece sekreterliği, bir sendikada uzmanlık yaptı. Yankı dergisinde çalıştı. İhtisasını tamamladı ve psikiyatrist oldu. 1970'lerden sonra yazılan şiirin temsilcisidir. Şiirleri 1979'dan başlayarak *Türk Dili, Yusufçuk, Tan, Yazın, Yarın, Yeni Düşün, Türkiye Yazıları, Sanat Rehberi, Broy, Gösteri* gibi dergilerde yayımlandı. *Sesler ve Küller* adlı şiir kitabıyla 1984 Yaşar Nabi Nayır Şiir Ödülü'nü, Eylül ile 1986 Ceyhan Atıf Kansu Şiir Ödülü'nü, Deniz Feneri'le de 1986 Abdi İpekçi Barış ve Dostluk Ödülü'nü kazandı. Sivas'ta öldü. **Eserleri/Şiir:** *Karşı Gece* (İst. 1983), *Sesler ve Küller* (İst. 1984), *Deniz Feneri* (İst. 1986), *Eylül* (İst. 1988), *Bütün Şiirleri* (1990), *El Yazıları* (1990), *Düello* (ölümünden sonra toplu şiirler, İst. 1994), *Beyaz Bir Gemidir Ölüm* (kaset, kendi sesinden seçilmiş şiirler, 1997), *Leke ve Şiir* (Ank. 1998). **Kay.:** Edebiyatçılar Derneği, Behçet Aysan Kitabı (1993); EİS s. 65; İBYTŞA 2/341-345; SÇYŞA s. 169-173; ŞYS s. 102; TBEA 1/133; TDEA 1/133; YS, 2. bs. , s. 96. ➤ A. YILMAZ

AYSARİN, Ebdirahman Köşerulî (1898-1938): Kazakistan deneme yazarı. Akmola vilayeti, Petropavl kazası Şoğa köyünde doğdu. 1916-1918'de Troitsk şehrindeki Vazifa medresesinde okudu. 1919'da Troitsk köy öğretmenleri hazırlık kursunu bitirdi. 1919-1921'de Orenburg'da yayımlanmakta olan Uşkın, Eñbek Tuvi gazetelerinde, Petropavl kaza mahkemesinde, 1926-1932'de Bastandık Tuvi, Keñes Avılı, Eñbekşi Kazak gazetelerinde çalıştı. 1932-1937'de Kazakistan Yazarlar Birliğinin Petropavl şubesinin başkanlığını yaptı. Eserlerinde Kazak köylerindeki yaşam tarzını, insan özgürlüğünü ve sevgiyi ele aldı. **Eserleri/Hikâye:** *Bolsaň, Bolattay Bol, Mejen, Toy Tarkar, Besekelester Ciymu, Col Ayrığı, Ayjannuñ Azabı* (1924), *Kön Kurssa, Kalpına Baradı, Alma Öz Tübinen Avlakka Tüspeydi* (1927-1928). **Kay.:** KUE 1/143. D. DÜYSEBAYEVA

AYŞE Duyar (takma ad), bk. VÂ-NÛ, Valâ Nurettin

AYŞE Güzide, bk. AYGÜN, Güzide Sabri

AYŞE Hubbâ Hatun, bk. HUBBÎ (1589)

AYŞE Nesrin (takma ad), bk. ÖRİK, Nahit Sırrı

AYŞENUR (takma ad), bk. ERHAT, Azra

AYŞEGÜL (takma ad), bk. NESİN, Aziz

AYŞEM Ehtem (1942 –): Uygur-Türk şairi, yazar ve halk bilimci. Kumul'da doğdu. 1955'te Kumul Öğretmen Okulunu bitirdi, daha sonra Ürümçi Enstitüsünde okudu. Önce Kumul Atatürk Ortaokulunda öğretmen oldu, daha sonra Kumul gazetesinde editör olarak çalıştı. 1979'dan beri de Kumul Edebiyatı dergisinde başyazar olarak çalışmaktadır. 1957'de Tarım dergisinde "Bahar Şemali" gibi hikâyeleri, Mihribanu Vali adlı dramı, Kumul Koşuklarındaki Kumul Şivisi gibi makaleleri çıktı. Yaçibek, Tömür Helipi gibi üç bin dörtlükten oluşan halk koşuklarını ve destanlarını toplayıp yayımladı. 1983'de Özmez İzler adlı tarihî romanı Halk Neşriyatı tarafından neşredildi. Şah Mahsut Wang döneminde halk ayaklanmasını aydınlatması bakımından bu roman son derece önemlidir. Kay.: HZUE. • A. B. İLTEBİR

AYŞEM Kadir (1940 –): Uygur-Türk kadın şairi. Atuş'ta doğdu. 1959'da Ürümçi Pedagoji Enstitüsünün Dil-Edebiyat Fakültesini tamamlayıp, Kaşgar'da öğretmen oldu. 1980'den beri de Urumçi Maliye Enstitüsünde öğretmenlik yapmaktadır. Ayşem Kadir'in şu ana kadar "Séniñ Üçün", "Bahar Cilvisi", "Ayrılnatkan", "Güzel Ürümçi", "Hoşlaşkanda" gibi şiirleri yayımlandı. Hece vezniyle ve başarılı bir üslupla yazılmış şiirlerinde vatanseverlik, sevgi ve ahlâk konularını işledi. Kay.: Bülbüller Nezmisi, Ürümçi, 1986. • A. B. İLTEBİR

AYŞİ (? – 1576'ds.): Divan şairi. Bağdatlıdır. Adı Hüseyin Aysî Efendi'dir. Pervâne Bey Mecmuasında "Aysî-i Bağdâdî" başlığıyla bir gazel kayıtlıdır. birlikte Hasan Çelebi şiirlerinin açık, sade ve çok olduğunu söylemekte, tezkireye kaydedilmek

üzere getirdiği biri Farsça, diğeri Türkçe iki beytini vermektedir. Kay.: KA 5/3231; TN 2/718 (3043); TŞ 2/612; TŞ/HÇ 2/711. • H. YILMAZ.

AYŞİ (? – 1585'ds.): Divan şairi. Aysî Çelebi Kazvinli bir şeyhin oğludur. Sultan kâtipliği yapan babası sünnî olduğundan memleketini terk ederek 1576'da İstanbul'a geldi. Aysî de Divan-ı Hümâyün kâtipliği yaptı. Sicill-i Osmanî ölüm tarihini 1576 olarak veriyorsa da bu yanlıştır. Çünkü Hasan Çelebi tezkiresinde onun şiirlerinden örnekler vermemiştir. Bu da Hasan Çelebi'nin tezkiresini yazdığı 1585'de Aysî Çelebinin hayatta olduğunu göstermektedir. Kay.: C. Kurnaz, Anadolu'da Orta Asyalı Şairler 1997, s. 115; KA 5/3231; SO 3/613; TDEA 1/250; TGDEİS s. 57; TN 2/717(3040); TŞ 2/612. TŞ/HÇ 2/710. • H. YILMAZ

AYŞİ (? – 1601): Divan şairi. Aydın'ın Tire ilçesinde doğdu. Adı Mehmed'dir. Medrese eğitimi gördü. Ataullah Efendi tarafından yetiştirildi. Bayındır'da müderrislik yaptı. Sonra Tire'de İbni Melek Medresesi müderrisliğine atandı. İstanbul'da görev aldı, orada öldü. Oğlu Nüviştî Efendi Tire Müftüsü oldu. Eserleri/Edebiyat: Münakkahât-ı Meşrûha, Gülistan Şerhi, Sözlük: Sihahu'l-Luga Muhtasarı, Fıkıh: Mülteka'l-Abhûr ve Tarikatü'l-Muhammediyye muhtasarları. Kay.: SO 3/613. • M. CUNBUR

AYŞİ (? – 1650/51): Divan şairi. Aydın'da doğdu. Asıl adı İsa'dır. Aydın'lı Hacı Himmet Efendi'nin oğludur. Medrese öğrenimi gördü. Kınalızâde Fehmi Mehmed Efendi'den icazet aldı. 1619'da Ümmülveled, 1621'de Sinan Paşa, 1623'te Hoca Hayreddin, 1625'te Hatice Sultan, 1628'de Çorlulu Medreselerinde müderrislik yaptı. 1630'da azledildi. 1637'de Üsküdar kadısı oldu. Bir ara kadı olarak Aydın'a döndü. "Aydın'ın merd-i saâdetmendi" diye övüldü. Mevlevî tarikatına mensuptu, 1650'de Mekke payesi aldı. Aynı yıl seksen yaşını aşmış olarak öldü. Edirnekapı haricinde Emir Buhari Tekkesi civarında metfundur. Bursa'lı Tahir, şairi, Tireli Mehmed Aysî (öl. 1601) ile karıştırmıştır. Belîğ'de "Oldı Aysî cinanda vasıl-ı ayş 1061" mısra ölümüne tarih diye verilmiştir. Vak'anüvisliği de vardır. Şairliği ile tanındı. K. Özkaynak'ın bu şair için 1645-1723 olarak verdiği doğum ve ölüm tarihleri yanlıştır.

Kay.: NAZZE s. 285-286; OM 1/359; SO 3/611; TDEA 1/251; TN 2/717-718 (3042); TR s. 69; TŞ 2/610. TŞ/M s. 45-46; VF 1/233; K. Özkaynak, Aydın Şairleri ve Müellifleri, Aydın 1944, s. 26-27. • H. YILMAZ

AYŞİ (? – 1690 ds): Divan şairi. Derviş Aysî diye anıldı. Şam'da doğdu. Şehrin ileri gelenlerinden bir kimseyken Mevlevî büyüklerinden Ahmed Sabuhî Dede ile tanışıp ona intisap etti. Birçok Mevlevî şairi gibi sanat aşkıyla manzumeler yazdı. Şair Nûşî ile yakın arkadaş olup, şiirleri aynı ciltte görüldü. Şam'a seyahati esnasında öldü. Şam'da metfundur. Esrar Dede'nin 1650 olarak verdiği ölüm tarihi makbul değildir. Çünkü yazdığı mesnevîyi, 1677 ile 1690'da kaleme alıp, 1686'da bitiren Aysî'nin 1690'dan sonra öldüğünü kabul etmek zarûridir. 540 beyitlik divanı Üsküdar Kütüphanesinde. Kay.: İMZKZEK s. 521; SE s. 163; TDEA 1/250; TN 2/717 (3041); TŞ 2/ 612; TŞM, 2000, s. 3615-363; ZZE (Millet K. AEME 1326) v. 22. • H. YILMAZ

AYTACIMDIR, Âdil (20. yy.): Yazar. Eseri: Defne Dalı (Ank. 1967). Kay.: TB 1967. • N. KONUK

AYTAÇ, Ahmet (1960 –): Roman yazarı. Aksaray Sultanhanı'nda doğdu. Türkiye, Millî Gazete, Yeni Düşünce, Vahdet, Bayrak gibi gazetelerde; Türk Edebiyatı, Boğaziçi, Maveria, Ribat, Bizim Ocak, Birliğe Çağrı ve Genç Alperen isimli dergilerde yazdı. İki dergi ve bir gazetenin düzenlemiş olduğu yarışmalarda iki mansiyon ve bir ödül aldı. Bir müddet Yeni Aksaray gazetesinin kültür-sanat sayfasını düzenledi. Hikâye ve denemeleri çeşitli dergilerde yayımlanmaktadır. Eseri/Roman: Hazine Adası (Konya 1990). Kay.: Yaz. Arv. • N. KONUK

AYTAÇ, Azmi (1931 –): Şair. Merzifon'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Merzifon'da yaptı. Yüksek tahsil yapabilme imkanı olmadı. Arap ve Fars dillerine vâkıf olan dedesi Merzifon şairlerinden Mehmet İlmi Aytaç (Ayvaz Hoca)'nın rahle-i tedrisinde yetişti. Mahallî günlük Merzifon gazetesinde köşe yazarlığı yaptı ve şiirleri yayımlandı. 1960 yılından beri Ankara'da oturmaktadır. Bu arada Güneş ve Milliyet gazetelerinde Melih Aşık köşesinde muhtelif şiirleri çıktı. Eserleri/Şiir: Kardelenler Açınca (Ank. 1996), Kördüğüm (Ank.

1997), Güzdökümü (Ank. 1999), Arabaya Taş Koydum (2000). Kay.: F. Halıcı- H. Yurdabak- A. Satoğlu, Gönül Sohbetleri Güldestesi 4/18-95. • F. HALICI

AYTAÇ, Cemile (20. yy.): Derlemeci. Eseri: Binbir Vecize (Ank. 1949). Kay.: TB 1949). N. KONUK

AYTAÇ, Fikri (20. yy.): Öğretmen yazar. Eseri: Yunus Emre- Hayatı, Sanatı ve Eserleriyle (Isparta 1960). Kay.: ÖBBŞKA 2/1268. • Yaz. Krl.

AYTAÇ, Gürsel (27. 8. 1940 –): Yazar, eleştirmen, öğretim üyesi. Eskişehir'de doğdu. Ankara Kurtuluş İlkokulunu, 1958'de Ankara Kız Lisesini, 1962'de AÜ DTCF Alman Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi. Aynı yıl bitirdiği bölüme asistan olarak girdi. H. Hesse'nin "Boncuk Oyunu'nda Varolma ve Oluş" konulu teziyle 1966'da doktorasını tamamladı. 1970'te doçentliğe, 1975'te profesörlüğe atandı. Herman Hesse, Chr. M. Nilland, Thomas Mann, Henrich Böll üzerine araştırmalar yaptı. Eleştiri ve inceleme yazıları Yazko Edebiyat, Yazko Somut, yayın yönetmenliğini yaptığı Gündoğan Edebiyat, Çağdaş Eleştiri, Cumhuriyet Kitap, Gösteri vb. dergilerde yayımlandı. Almancadan çok sayıda kitap çevirisi vardır. Avusturya Hükümeti Edebi Çeviri Ödülü'nü aldı. Türk PEN, İLESAM, Edebiyatçılar Derneği üyesidir. Eserleri/Araştırma-İnceleme: Die Glückseligkeit in Wielands "Geschichte des Agathon" (Ank. 1971), Thomas Mann'ın "Der Zauberberg" ve "Lotte in Weimar" Romanlarındaki Edebi Kişiliği (Ank. 1972), Romancı Yönüyle Heinrich Böll (Ank. 1975), Yeni Alman Edebiyatı Tarihi (Ank. 1983), Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler (1990), Edebiyat Yazıları I-III (1990-1995), Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi (1997), Genel Edebiyat Bilimi (1999), Edebiyat Dünyası (2000). Derleme: Denemeler Seçkisi (1990), Öykü Seçkisi (1991), Mektup Seçkisi (1992), Gezi Notları Seçkisi (1994), Doğunun 350 Yılında Goethe (1999), Çağdaş Dünya Edebiyatı Çeviri Seçkisi (1999). Çeviri: Babil'e Bir Melek İniyor (Friedrich Dürrenmatt'tan, 1981), Goethe Der ki (1986), Geçişler (Barbara Frischmuth'tan, 1986), Pembe ve Avrupalılar (1987), İnsan Nedir ki. . . (Max Frisc'ten, 1990), Güneşte Gölgenin Yok Oluşu (Barbara Frischmuth'dan, 1990), Klara'nın

İzinde (Elisabeth Hauer'den, 1990), *Dünya Fikir Mimarları* (Stefan Zweig'ten, 1990), *Nemrut Dağında, İlahlar Arasında* (Eleonore Dorner'den, 1987), *Lote Weimar'da* (Thomas Mann'dan, 1992), *Montauk* (Max Frisc'ten, 1994), *Yeni Bir Eve Taşınırken, Bozkır Kurdu'nun Düş Yolculukları* (Herman Hesse'den, 1994), *Max Frisc'in Gezileri* (Max Firc'ten, 1996), *Konularım* (Friedrich Dürrenmantt'dan, 1996), *Babil Kulesi* (Friedrich Dürrenmantt'dan, 1998), *Büyüklü Dağ* (Thomas Mann'dan, 1998).
Kay.: EİS s. 65; EİT s. 79; Yıldız Ecevit, Varlık, sayı: 1008; Fethi Naci, Adam Sanat, sayı: 114, Mayıs 1995; Sevinç Çokum, Türkiye gazetesi, 23 Mart 1995; Ömür b. Kula, Varlık, sayı: 1008, 1991; Orhan Gökçe, Materilia Turcica, Bochum, 1984; ŞYS s. 102; TBEA 133-134; TDEA 1/133-1134; YS, 2. bs. s. 96. ♣ A. CELEPOĞLU- İ. İŞİK

AYTAÇ, Harun (1937 -): Dilci, yazar. Ankara'nın Haymana ilçesine bağlı Kerpiçli köyünde doğdu. İlk orta ve lise tahsilini Konya'da bitirdi. 1969'da Konya Yüksek İslam Enstitüsünden mezun oldu. Düzce'de öğretmenlik yaptı. 1973'te Bolu milletvekili olarak Parlamento'ya girdi. Çeşitli siyasi ve idarî görevlerden sonra 1986'da emekliye ayrıldı. **Eseri:** *Küçük Sözlük Türkçe-Arapça* (1981).
♣ N. ÜNVER

AYTAÇ, Kemal (29. 10. 1933 -): Araştırmacı-yazar, çevirmen. Maraş'ın Elbistan ilçesinde doğdu. Elbistan Gazi Paşa İlkokulunu, K. Maraş Lisesini, AÜ DTCF Felsefe Bölümünü bitirdi. Yüksek lisansını aynı fakültenin Pedagoji bölümünde tamamladı. DTCF Pedagoji Kürsüsü Başkanı (1974-82), İnönü Ü. Eğitim Fakültesi kurucu dekanı (1975-84), A. Ü. Eğitim Fakültesi dekanı (1985-87), YÖK Denetleme Kurulu üyesi (1988-98) olarak görev yaptı, 1998'de emekli oldu. **Eserleri/ Araştırma-İnceleme:** *Politeknik Eğitim Reformları* (1971), *Avrupa Eğitim Tarihi* (1972), *Avrupa Okul Sistemlerimizin Demokratlaştırılması* (1970), *Çağdaş Eğitim Akımları* (1976), *Federal Almanya Cumhuriyeti'nde Okul Sistemi* (1996). **Derleme:** G. M. Kemal Atatürk: *Eğitim Politikaları Üzerine Konuşmaları* (1984), G. M. Kemal Atatürk: *Dim Politikası Üzerine Konuşmaları* (1986). **Çeviri:** *Mukayeseli Eğitim Üzerine Bir Eserin İlk Taslağı* (M. A. J. de Paris'den, 1971), *Kumuk ve Balkar Lehçeleri Sözlüğü* (Gyula Nemeth'den, 1990), *İtirafnamı* (L. N. Tolstoy'dan, 1990), *Karaçay Lehçesi Sözlüğü* (W. Pröhle'den, 1991), *Kuman Lehçesi Sözlüğü* (K. Gronbeck'den,

1992), *Türk Lehçeleri ve Edebiyatları* (kurul ile, 92), *Karayim Lehçesi Sözlüğü* (T. Kowalski'den, 1996).
Kay.: Yaz. Arv. ♣ İ. İŞİK

AYTAÇ, Şükrü (20. yy.): Hikâye yazarı. **Eseri/Hikâye:** *Ne Umdu, Ne Buldu* (Bartın 1938).
Kay.: TB 1938. ♣ N. KONUK

AYTAN, Hamid Nutki (11. 9. 1920 -): İran vatan-daşı, Türk soylu şair, öğretim üyesi. 1933'te ilkokulu, 1939'da Firdevsî Lisesini, 1942'de de Tahran Hukuk Fakültesini bitirdi. 1948'de İÜ Hukuk Fakültesinde doktorasını tamamladı. İran'a döndüğünde Anglo-İranean Company'de tesis edilen İletişim ve Halkla İlişkiler Dairesinde çalışmaya başladı. 1936'dan itibaren Tebriz'de ve Tahran'daki çeşitli gazetelerde ve dergilerde yazıları yayımlandı. Yazmış olduğu bu yazılar çalıştığı şirketin dikkatini çekti ve onu *Haberhâ-yı Rûz* adlı günlük gazetenin önce redaktörlüğüne, sonra da imtiyaz sahipliğine (1951) ve başyazarlığına atadılar. 1968'de Sosyal İletişim Bilimleri Fakültesi'nde ders vermeye başladı. Bir müddet sonra İran Millî Petrol Şirketinden kendi isteği ile emekli olarak söz konusu fakültede öğretim üyeliğine başladı. 1972'de fakülte tarafından iletişim programlarını araştırmak üzere Amerika'ya gönderildi. İran'a döndüğü zaman fakültenin İletişim ve Halkla İlişkiler Bölümü başkanlığına getirildi. 1983'te Sosyal İletişim Bilimleri Fakültesi dekanı ve yeni kurulan Allame Tabatabâi Üniversitesi Rektörlüğü danışmanı oldu. 1984'te dekanlık görevinden ayrıldı, ancak öğretim üyesi olarak fakültede çalışmaya devam etti. 1989'dan itibaren İngiltere'de Edinburg Üniversitesinin İslâm ve Orta Doğu Araştırmaları Bölümünde doktora sonrası programlarda araştırmacı öğretim üyesi olarak çalıştı. 1994'te Yusuf Memmedeliyev Nahçıvan Devlet Üniversitesi tarafından, Beşerî; İletişim dalında fahri profesör unvanına lâyık görüldü. 26. 12. 1994'te Tahran'da Allame Tabatabâi Üniversitesi ve Umum İran Halkla İlişkiler Dernekleri Merkezi tarafından kendisine İran'ın Yeni İletişim ve Halkla İlişkilerinin Atası unvanı verildi. Yine aynı yıl Bakû'deki Azerbaycan Yazarlar Birliğinin asıl üyeliğine kabul edildi. Atatürk Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Şeref Üyesi seçildi. Çeşitli kuruluşların yurt içi ve yurt dışında düzenlediği idarî seminerlere, sempo-

zumlarına ve kongrelere katıldı. Tarih, dil, edebiyat sahalılarında çalışmalar yaptı, şiirler yazdı. Sosyal konularda makaleler, kitaplar hazırladı, çeviriler yaptı. Abadan Radyosunda bir yıl süreyle sohbetleri yayımlandı ve bu sohbetleri kitap halinde toplandı. İran Türkçesi üzerine çalıştı ve eserlerinde *Orhun Yazıtları*'ndan Türk dil ve kültür köklerinin çok eskiye dayandığı fikrini işledi. **Eserleri/Çeviri:** *Atatürk* (Tahran, 1969), *Nailî* (Ali Nihat Tarlan'dan). **Eleştirisi:** *Ufuklarımızdaki Yıldızlar. Şiir: Farsça Şiirler, Gençlik Günahları, Her Renkten, Dünden Bugüne*.
Kay.: 15. Yılında Atatürk Kültür Merkezi, Ank. 1998, s. 183-185. ♣ A. CELEPOĞLU

AYTAN, Ramazan (1913 -): Şair. Kırım'ın Aluşta köyünde doğdu. **Eseri/Şiir:** *Fani Dünya* (1948), *Feryat* (İst. 1969), *Gurbetin Sesi* (İst. 1973).
Kay.: ÖBBŞKA 1/423,427,490. ♣ N. KONUK

AYTANOĞLU Omar Gazi (1937): Doğu Türkistanlı Kazak şairi. Doğu Türkistan'ın Tarbagatay vilâyetinde doğdu. 1951'de yazarlığa başladı. Uzun yıllar milliyetçi diye suçlanıp hapse atıldı. 1985'te Şuşula edebiyat dergisinde çalışmaktaydı. Şiirlerinde vatan ve tabiat komularını işledi. Halkın beğendiği lirik eserler verdi. **Eseri/Şiir:** *Saman Yolu*.
Kay.: Toy Çaçkusi, Ürümçi 1985. ♣ A. B. İLTEBİR

AYTBAY, Aytmuhamet Belgibayulı (1887-1961): Kazakistan halk şairi, cırav. Güney Kazakistan vilâyetinin, Otırar ilçesi, Tartoğan köyünde doğdu. 1901'den başlayarak Türkistan civarındaki Karnak'ta (şimdiki Atabay köyü) daha sonra da Buhara medresesinde okudu. Arapça ve Farsça öğrendi. Taşkent ve Türkistan şehirlerinde, Baltaköl ve Akıntoğay köylerinde öğretmenlik yaptı. Molda Musa*, Maylıkoca*, Médeli*, Şedi*, Töre*, Kızıl Cırav*, Kuluşak* gibi akımlarla bir arada bulundu, kendisi de jırlar ve destanlar yazdı. Aytbay Beldibayulı aynı zamanda usta bir atışmacıdır. Akımlar arasında yapılan atışmalarda irticalen söz söyleme sanatına hakim oluşuyla önemli yer kazandı. 1913'den itibaren atışma sanatına gönül veren Aytbay akın'ın atışmaları arasında en ünlüsü ve önemlisi onun Mélike Kız* ve Cémile Kız* ile (1913) yaptığı atışmalardır. 1939'da meşhur Nartay* akın ile birlikte Kazakistan'ın pek çok yerini dolaştı ve sanatını pekiş-

tirdi. Onun atışma sanatındaki ustalığı ve başarısı II. Dünya Savaşı yıllarında görülür. 1943 başlarında meşhur akın Cambil'in da bulunduğu Kazakistan'ın ülke çapında düzenlenen akımlar ayısına katıldı. Bundan sonra da 1958'e kadar gerçekleştirilen atışmaların hepsinde bulundu. Köpbay vb. akımlarla yaptığı ayışlar da halk edebiyat için çok önemli eserlerdir. **Eserleri/Şiir:** *Üş Muñlık, Kokannan Kaşkan Nar Bota, Tazşa Bala, Kızilkum; Şevildir, Tuğan Cermen Koştasuv. Destan: Armanda Aytbay* (1926), *Kajımukan, Seytkasım Batır, Temirbek Batır. Diğerleri: Mélike Kız, Cémile Kız* (1913), *Ornbay, Elevsiz, Mekan* (1943), *Jelev* (1955),
Kay.: KUE 1/146. ♣ D. DÜYSEBAYEVA

AYTBAYEV, Mécit (1914-1945): Kazakistan halk şairi. Kızılorda vilâyetinde doğdu. Kazak Pedagoji Enstitüsünde okudu. 1937-1939'da Kızılorda Pedagoji Enstitüsünde öğretmenlik, hazırlık kursunun başkanlığı, Kazakistan Yazarlar Birliğinin Kızılorda vilâyeti temsilciliği gibi görevlerde bulundu. Şiir ve hikâyeleri süreli yayınlarda yayımlandı. Edebi eser çevirisiyle uğraştı. 1939'da askerliğe alındı. Kazakistan'ın batı sınırında vatanî görevini yaptı. 1941'de Alman askerlerine esir düştü. Türkistan Millî Birlik Komitesine üye oldu ve *Jaña Türkistan, Millî Türkistan* gazetelerinin yayımlanmasına yardım etti. *Millî Edebiyat* adlı derginin redaktörlüğünü üstlendi. 1943'te Berlin'de *Abılayhan* adlı bir şiir kitabı basıldı. Eserlerini Kobızçı Korkit imzasıyla yazardı. Gerçekten de onun şiirleri ile kopuzla çaldığı hüznü/lirik nağmeler, özlem dolu olup, hislidir. Şair, şiirlerinde Altay'ı, Arka'yı, Sır'ı, Turan'ı ve Türkistan'ı özlediğini, vatanının toprağına özgürlük bayrağını dikmeyi arzuladığını dile getirir. *Millî Edebiyat* dergisinin 1944'deki bir sayısı tümüyle onun 30. yaşgünü münasebetiyle özel bir sayı olarak çıktı. O, 1945'te Drezden'de (Almanya'da) bir bomba patlamasında vefat etti. **Eserleri:** *Abılayhan* (Berlin 1943, iki destan, 4 şarkı sözü, 41 şiir). Onun bir diğer şiir kitabı olduğuna dair söylenti varsa da, bu kitap bulunamadı. **Diğerleri:** *Millî Edebiyat, Millî Türkistan, Millî Edebiyat*'tan alınmış 30 kadar şiiri ve Abılayhan şiirler kitabındaki şiirlerinin hepsi 1991-1995 yılları arasında Kazakistan'da yayımlandı.
Kay.: KUE 1/145. ♣ D. DÜYSEBAYEVA

AYTBAYEVA, Ayım (1917-1975): Kırgızistan yazarı. Issık-Köl Eyaletinin Çelpek köyünde çiftçilik yapan bir ailenin çocuğu olarak doğdu. Prcevalısk şehrindeki çocuk evinde yetiştirildi. 1929'da Bişkek şehrindeki Kız-Gelinler Mektebine yollandı. 1931-1934 yıllarında Leningrad şehrindeki Millî Azınlıklar mektebinde okudu. 1941'de Kırgız Mémlekettik Üniversitesinin Eğitim Fakültesini, 1953 yılında Moskova'daki Yüksek Parti Mektebini bitirdi. Çalışma hayatına 1939'da başladı. *Kızıl Kırgızistan* gazetesinin edebiyat sorumlusu (1934-1936), *Kırgızistan Pioneri* gazetesinde bölüm başkanı (1936-1937), *Medenî Maarif Mektebinde öğretmen* (1938-1941), Kırgız Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Bakanlar Sovetinde edebî aktarmacı (1942-1944), *Leninçil Caş* gazetesinde redaktör (1944-1948), Kırgızistan Merkez Komünist Sovetinde kâtip (1948-1950), *Kırgızistan Pioneri* gazetesinde redaktör (1953-1954), Kırgız Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Bakanlar Sovetine bağlı Edebî Bölümünde başkan (1956-1959), *Kırgızistan Ayaldarı* gazetesinde sorumlu kâtip (1962-1973) olarak çalıştı. Edebî hayatına 1939 yılında çocuklar için eserler yazarak başladı. 1966 yılında yayımladığı *Tamçı Kan* romanı onun sanat kabiliyetinde önemli bir değişmeyi ortaya koydu ve Rus diline çevrildi. *Atanın Cagoosu* isimli hikâye külliyatı Eston diline çevrildi. **Eserleri/Hikâye:** *Sırduu Koŋguroo* (Bişkek 1960), *Turmuş Çakırat* (Bişkek 1960), *Atanın Cagoosu* (Bişkek 1963, 1983), *Topsoğoy* (Bişkek 1964); *Atanın Amanatı* (Bişkek 1971), *Cer Astında Emne Caşayt* (Bişkek 1974), *Ene Ümütü* (Bişkek 1975). **Roman:** *Tamçı Kan* (Bişkek 1966).

Kay.: PSK s. 52-53. ♣ C. CUMABAYEV

AYTEKİN, Halil (1913 - 1973): Yazar Hacıbektaş'ta doğdu. İlköğretmen okulunu bitirdi. Çeşitli köy okullarında öğretmenlik, gezici başöğretmenlik, Ankara'da Millî Kütüphanede memurluk yaptı. Bu görevden emekli oldu. *Yeni Adam* (1938-1940), *Ülkü* (1942-1943), *Yurt ve Dünya* (1942-1944), *Söz* (1946), *Yağmur ve Toprak* (1950), *Yeryüzü* (1951), *Sosyal Adalet* (1964), *Yön* (1964-1965), *Eylem* (1964-66) *Toplum*, *Yeni Gün*, *Forum* (1966-70) dergi ve gazetelerinde köy hayatını anlatan hikâye ve yazıları, Harmandalıoğlu imzasıyla da röportajları yayımlandı. Köy gerçeklerine, toplum sorunlarına yönelik yazı ve hikâyeler yazan Ayte-

kin, Temmuz 1948 - Ocak 1951 arasında 26 sayı çıkardığı *Yağmur ve Toprak* dergisiyle tanındı. **Eserleri/Şiir:** *Onuzüç Öğretmen Okulu* (Ank. 1957). **Hikâye:** *Harman Yangını* (Ank. 1945). **Masal:** *Hayvan Masalları* (Ank. 1958). **İnceleme:** *Doğuda Kutluk Vardı* (Ank. 1965). **Röportaj:** *Ezilen Doğu* (Ank. 1979).

Kay.: DEŞYS s. 88; EİS 8. bs. s. 52-53; ÖBBŞKA 2/905; ŞYS s. 104; TBEA 1/134; TDEA 1/251; TDEŞYS s. 81; YS 2. bs. s. 96. ♣ A. CELEPOĞLU

AYTEMİZ, Aydın (1945 -): Eğitimci, yazar. Erzincan'da doğdu. 1964 yılında Erzincan Lisesini bitirdi. 1969'da AÜ DTCF Alman Dili ve Edebiyatı bölümünde yüksek öğrenimini tamamladı. Kısa bir süre Zonguldak Fener Lisesinde Almanca öğretmeni olarak görev yaptı. 1971'de Almanya'ya gitti. Almanya'da önce danışmanlık sonra öğretmenlik yapmaya başladı. 1983'te Giessen Justus-Liebig Üniversitesi Germanistik ve Türkoloji bölümlerinde doktora öğrenimi yaptı. Dört yıllık bir öğretimden sonra "Almanya'daki Türk Öğrencilerinin Türkçe ve Almanca Kapasitesi" konusunda doktora çalışmasını bitirdi. İki ve çok dillilik, yabancı dil öğrenim metotları, Almanya'daki Türk öğrencilerinin kendi dillerini öğrenme konularında bilimsel çalışmalar yaptı. Giessen Üniversitesi Germanistik Bölümünde öğretim görevlisi olarak çalıştı. Halen Hessen Eyaleti Butzbach kentinde öğretmenlik, Giessen Üniversitesinde Türkoloji Bölümünde öğretim görevliliği hizmetinde bulunmaktadır. 1990 yılında Butzhach Yabancılar Meclisini kuran Aytemiz Almanya'da yaşayan Türk vatandaşlarının siyasal ve kültürel konularının iyileştirilmesi için de çalıştı. Butzbach Türk Kültür Derneği başkanlığında bulundu. Halen Türk-Alman Kültür ve Dil İletişim Derneği başkanıdır. **Eserleri:** *Almanya'daki Türk Öğrencilerinin Türkçe Almanca Kapasitesi* 1987, "30. Yılında Almanya'da Türkçe Dersi", *Batı Avrupa Türkleri F. Almanya'da* 30. Yıl, s. 119-125; "Anadil Dersi Türkçe'nin Önemi Üzerine", *Dialog*, Türk-Alman Eğitim Dergisi, Köln 1994, s. 27-30; "Öğrenci Temsilcisi Türk Olan Bir Alman Lisesi", *Türk-Alman Eğitim Dergisi*, Köln 1995, s. 35-42; "Nasreddin Hoca ve Till Eulenspiegel", *Hedef 2001*, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, sayı: 4, Ekim 1998 Çanakkale, s. 51-55.

Kay.: Yaz. Arv. ♣ H. AĞCA

AYTEMİZ, Ömer Faruk (1919 -): Şair. Kahramanmaraş'ta doğdu. **Eserleri/Şiir:** *Dal* (Ank. 1956), *Hangi Rüzgâr* (Ank. 1957), *Dönüşü Yok Bu Yolun* (Ank. 1958), *35 Damla* (1959), *Sulusepken* (Çankırı 1961), *Topçu Çıkmazı* (Ank. 1963). Kay.: ÖBBŞKA 1/301,362,539, 2/904,1044,1126. ♣ N. KONUK

AYTHOCIHA Marfuga (25. 8. 1936 -): Kazakistan akını. Doğu Türkistan'da Gulca şehrinde doğdu. 1956'da Gulca'daki Kız Pedagoji Gimnazyumunu bitirdi. 1958'de ailesiyle birlikte Kazakistan'a geldi. Kazak Millî Üniversitesinden mezun oldu. Uzun yıllar boyunca *Kazak Edebiyeti*, *Kazakistan Mugalimi* gazetelerinde çalıştı. **Eserleri/Şiir:** *Balkırak* (1962), *Şındaqı Cazı* (1964), *Castık Çak* (1968), *Akkıum Meniñ* (1971), *Karagöz Ayım* (1973), *Bayan Çipek* (1974), *Közimniñ Karası* (1975), *Ak Besigim* (1978), *Carıkıra Meniñ Juldızım* (1980), *Kıran Cetken* (1985), *Tandımalı* (1986), *Sagmış Sazı* (Urimçi 1990), *CapıtrakSilkingen Keç* (1992), *Şığıs Şapagatu*. Kay.: KUE 1/149. ♣ Ş. İBRAYEV

AYTI, bk. AYTİKE

AYTIMBETOV, Oruzbek Abdıldauulu (1947 -): Kırgızistan yazarı. Issık-Köl eyaletine bağlı Issık-Köl ilinin Sarı-Kanış köyünde doğdu. 1965'te Rıbaçye şehrindeki 2 numaralı okulu bitirdi. 1967'de Tokmak şehrinde, Kırgız okullarında görev alacak Rusça okutmanları hazırlama kursuna katıldı. 1976'da Kırgız Mémlekettik Üniversitesi Filoloji Fakültesini bitirdi. İş hayatına, 1964'te Issık-Köl Vapur İşletmesinde tayfa olarak başladı. 1967'den itibaren Issık-Köl, At-Başı ve Koçkor illerinde öğretmenlik yaptı. 1972'de Kominizm Tañı gazetesinde mütercimlik, 1974'te Kırgızistan Madaniyatı gazetesinde edebiyat danışmanlığı vazifelerine getirildi. 1975'te Leninçil Caş gazetesinde baş redaktör, 1980'de Kırgızistan Yazarlar Birliği Issık-Köl Eyaleti Yönetim Kurulu danışmanı oldu. 1984'den 1985'e kadar Kırgızistan Tiyatro Birliği Aktörler Evi başkanlığı görevini sürdürdü. 1987-1988'de Kırgız film stüdyosunun baş redaktör senaristi olarak çalıştı. İlk eserlerini 1972'den itibaren yazdı. İlk hikâye kitabı 1976'da yayımlandı. Kırgız Türkçesi yanında Rusça olarak da eser yayımladı. Hikâyeleri İngilizceye, Fransızcaya, Almancaya ve Çek diline çevrildi. Hikâyelerinin

yanısıra piyesler de yazdı ve Gorki'nin, Andreyev'in, Bubın'in, Telesov'un, Fadeev'in eserlerinden bazıları Kırgız Türkçesine çevirdi. **Eserleri/Hikâye:** *Bütpögön İr* (Bişkek 1976), *Añız Cıu* (Bişkek 1978), *Kızıl Örük* (Bişkek 1980), *Ata-curttın Ünü* (Bişkek 1987), *Bir Müşök Kar* (Bişkek 1987). **Biyografi:** *Togolok Moldo* (Bişkek 1975). **Oyun:** *Apendi, Sovyet Yönetimi İçin, Hata, Ceza*. Kay.: PSK s. 71-72. ♣ Yaz. Krl.

AYTİMUR, Suphi (18. 4. 1922 - 26. 6. 1997): Yazar, mütercim. Niğde Ferteke'te subay Vehbi Bey ile Emine Hayriye Hanımın oğlu olarak doğdu. Zara'da ilkokulu, Sivas'ta ortaokulu bitirdi. Sivas ve Bursa Erkek Liselerinde okudu. PTT idaresi, Türkiye İş Bankası, Harp Akademisi ve Yeni Asır gazetesinde çalıştı. 1957'de emekli oldu. İzmir'e yerleşti. Şiir yazmaya gençlik yıllarında başladı. Uzun epik şiirler yazdı. Şiirleri ve çevirileri *Türk Dili, Yazı, Oluşum, Tan, Yusufçuk ve Gergedan* dergilerinde yayımlandı. Çevirilerindeki hassasiyeti ve şiirlerinin arka plânındaki musiki kültürü ile edebiyatımızda farklı bir yere sahipti. Şiirleri ölümünden sonra kitaplaştırıldı. Daha çok çevirileriyle ve "Eliot Suphi" diye tanındı. **Eserleri/Şiir:** *İncedir Derincedir* (haz. M. H. Doğan, İst. 1999). **Çeviri:** *Çorak Ülke* (T. S. Eliot'tan, 1990), *Seçilmiş Şiirler* (E. E. Cummings'ten, 1993), *Ateş ile Buz* (Robert Frost'tan, 1994).

Kay.: Osman Nuri, "Salonu Dolduruyor Saksafon", *Ülke* dergisi, sayı: 28, Ağustos 1979, s. 77-79; *Gergedan, Yeryüzü Kültür Dergisi*, sayı: 5, Temmuz 1987; TBEA 1/134. ♣ M. KURT

AYTJAN Baqısı (1908-1954): Karakalpak sahası halk şairi. Soyadı Xojalepesov (Hocalepesoğlu)'dur. 1908'de eski adıyla Şımbay ilinin, Köközek ilçesinin "Şögir Köl" adıyla bilinen, şimdiki Taxtaköpir ilçesinde, bir çiftçi ailesinde doğdu. Karakalpakların Qıtay kabilesinin Kepeşerüwşi boyundandır. Gençliğinde meşhur Berdaq Baqısı'nın talebesi olan Qarajan Baqısı'nın talebesi oldu ve onun izinden gitti. Qarajan Baqısı'dan destanlar öğrendi. Dutar çalmayı da öğrendi ve usta bir sazende oldu. 1934'ten itibaren Karakalpak sanat ve kültürünün gelişmesine hizmet etti. Tiyatroda ve Radyo Kurumu'nda çalıştı. Karakalpak musikisinin, halk şarkılarının notaya geçirilmesinde büyük katkıda bulundu. Uzun yıllar halkına hizmet ettiği için "Qaraqalpastanga Miyneri Siñgen Ar-

tist" (Karakalpakistan'ın Kültür ve Sanatının Gelişmesine Büyük Katkıları Bulunan Sanatkâr) ünvanına lâây görüldü.

Kay.: Yaz. Arv. ♣Yaz. Krl.

AYTJANOV, Ötegen (25. 1. 1925-1960): Karakalpak sahası şairi, hikâye ve roman yazarı. Moynak ilçesinin 10. köyünde doğdu. 1943-44 tarihleri arasında II. Dünya Savaşı'na katıldı. Savaşta ağır yaralandı ve cephe arkasına döndükten sonra köyde öğretmen olarak çalıştı. 1950 yılında Taşkent'teki Hukuk Akademisini bitirdi ve 1950-52 tarihleri arasında KKASSR Ministrler Soveti'nde (Karakalpak Sovyet Sosyalist Muhtar Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu'nda), 1952-54 yıllarında ise Sotsyal Têmiynat Ministrliğinde (Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nda) baş müfettiş olarak çalıştı. 1959 yılında SSCB Yazarlar Birliğine üye seçildi. II. Dünya Savaşında gösterdiği kahramanlıklar için madalyalarla mükafatlandırıldı. Eserleri, sanat yaratıcılığı Moynak balıkçılarının hayatı ile yakından ilgilidir. Bununla birlikte eserlerinde Aral balıkçılarının hayatı başarıyla tasvir edildi. İlk şiiri "Tolqın" (Dalga) 1950'de, Qızıl Qaraqalpaqstan gazetesinde yayımlandı. İlk şiir kitabı, "Balıqçı Jigit" (Balıkçı Yiğit) adıyla 1955'te çıktı. 1958'de yayımlanan *Aral Quşagında* (Aral Gölünün Kucağında) adlı romanı, onu geniş okur kitlesine tanıttı. Karakalpak nesrinde önemli bir olay olarak kabul edilen bu roman, 1975'te ikinci kez basıldı. 1960'ta *Namis* adlı, vefatından sonra 1969 yılında da *Ustaz hêm Şakirt* adlı iki uzun hikâyesi yayımlandı. **Eserleri/Şiir:** *Balıqçı Jigit* (Balıkçı Yiğit, 1955). **Roman:** *Aral Quşagında* (Aral Gölünün Kucağında, 1958, 2. bs. : 1975). **Hikâye:** *Ustaz hêm Şakirt* (Üstâd ve Şakirt, uzun hikâye, 1969), *Namis* (Namus, uzun hikâye, 1960).

Kay.: Yaz. Arv. ♣Yaz. Krl.

AYTMATOV, Çingiz (1928 -): Kırgızistan'ın ünlü yazarı. Talas Eyaletinin Kara-Bura Bölgesine bağlı Şeker köyünde doğdu. Babası Törekul Aytmatov, annesi Nagima Hamzayevna Aytmatova'dır. Memur olan babası 1937'de Stalin tarafından tasfiye edildikten sonra II. Dünya Savaşı'na katıldı ve kayboldu. Çingiz Aytmatov'u ve üç kardeşini annesi büyüttü. İlk öğrenimini doğduğu köyde yapan Çingiz Aytmatov, bu yaşlarda babaannesinin anlattığı halk hikâyelerini, söylediği şarkıları

dinleyerek ana dili sevgisini ve halk kültürü birikimini kazandı. 1946'da Cumbul Veteriner Teknik Okuluna girdi. Bu okuldan mezun olduktan sonra Kırgızistan Tarım Enstitüsüne devam etti ve 1953'te veterinerlik diplomasıyla mezun oldu. 1956-1958'de Moskova'daki Gorki Yüksek Edebiyat Bölümünde okudu. Aynı yıl *Novy Mir* dergisinde yayımlanan "Camiyla" isimli hikâyesiyle dikkat çekti. 1958 yılı sonunda Kruşçev'in anti-Stalinist politikası sırasında Sovyet Komünist Partisine ve Yazarlar Birliğine üye kabul edildi. Aynı yıl Moskova Üniversitesi Edebiyat Fakültesine devam etti. 1959-1960 da Rusça olarak çıkartılan *Liter Kırgızistan* dergisinde redaktör, aynı yıllarında *Pravda* gazetesinde muhabir, 1960-1965'de Kırgız Cumhuriyeti Sinemacılar Birliğinde başkan, *Novy Mir* dergisinde redaktör olarak çalıştı. 1968'de Kırgız Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Millî Yazarı seçildi. 1974'te Kırgız İlimler Akademisi asil üyesi oldu. 1963'te *Steplerden ve Dağlardan Hikâyeler* isimli kitabıyla (Bu kitapta "Birinçi Mugallım", "Camiyla", "Botoköz Bulak", "Delbirim" hikâyeleri yer almaktadır) Sovyetler Birliğinin en büyük ödülü olan Lenin Ödülünü, 1979'da da Toktogul Millî Şeref Ödülünü aldı. 1978'de Sosyalist İşçi Kahramanı seçildi. 1977 ve 1983'de Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Millî Şeref Ödülünü tekrar kazandı. Avrupa İlimler, Sanat ve Edebiyat Akademisine asil üye, Dünya İlim ve Sanat Akademisine muhabir üye (1978), Issık-Köl Forumuna başkan (1986) seçildi. 1986'da Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Yazarlar Birliğinin sekreterlik ve divan başkanlığı vazifelerini yürüttü. Uluslararası platformda Etruriya (İtalya-1979), Javaharlal Nehru (Hindistan-1985) ödüllerinin sahibi oldu. Japonya'nın Doğu Felsefe Enstitüsü (1988) ve Amerika'nın İmanlılığa Davet (1990) kurumu tarafından ödüllendirildi. Roma Kulübüne üye kabul edildi. Türkiye'de İLESAM tarafından Turan Ülkesinin Edebiyatına Hizmet ödülüne (1992) lâây görüldü. 1994'te Avusturalya Cumhuriyeti Devlet Ödülü'nü aldı. Gorbaçov döneminde Sovyet Parlamentosu Kültür ve Millî Diller Komitesi başkanlığı, Sovyet Yazarlar Birliği sekreterliği ve Gorbaçov'un danışmanlığı görevlerinde bulundu. SSCB'nin son dönemlerinde Lüksemburg Büyükelçiliğine atandı. SSCB'nin dağılmasından sonra hem Rusya'nın hem de bütün Türk Cumhuriyetlerinin büyükelçisi sıfatıyla

la bu görevi sürdürdü. Ekim 1996'da Askar Akayev tarafından Kültür Elçisi sıfatıyla Kırgızistan'ın Unesco temsilciliğine tayin edildi. Çingiz Aytmatov evli ve iki çocuk babasıdır. Eserleri yüz altmış civarında dile çevrilen yazarın adına bir çok ülkede üyesi bulunan Uluslararası Aytmatov Kulüpler Birliği kuruldu. Gençlik yıllarından itibaren Muhtar Avezov'un* ve Sholokov'un eserleriyle Manas Destanı'nı okuyan Cengiz Aytmatov, kendi ifadesine göre, kelimelerin bir araya getirildiklerinde nasıl bir dünya yarattıklarını bu eserler sayesinde kavradı. Özellikle doğup büyüdüğü yer olan Talas Vadisi ile babaannesinden dinlediği destan, türkü, masal ve efsaneleri onu derinden etkiledi. Eserlerinde halk kültürüne ait bu unsurlardan, özellikle de Manas Destanı'ndan aldığı motifleri, ana olay örgüsünün içine ustaca yerleştirerek bu motiflerin gelecek nesillere taşınmasında büyük başarı gösterdi. Onun eserlerinde yer alan her bir türkü veya efsane, halkın dilini, müziğini, zevkini, bağımsızlık aşkını dile getirdi ve Kırgız Türklerinin zengin şifahî edebiyatını hissettirdi. "Camiyla" isimli uzun hikâyesinden *Kıyamet* (Dişi Kurdu Rüyaları) isimli romanına kadar bütün eserlerinde Manas Destanı'nın çeşitli motiflerini işleyerek dünya edebiyatına tanıttı. Eserlerinde kullandığı destan, masal, efsane, hikâye veya mitoloji malzemesini olduğu gibi nakletmeyip mevcut şartlara göre değerlendirdi ve günümüz insanının problemleriyle bağlantı kurarak yansıttı. İlk hikâyeleri ile olgunlaştıktan sonra, kendisine uzun hikâyeyi (povest) tür olarak seçen yazar, otuz yıla yakın bu türde başarılı örnekler verdi. Daha sonraki yıllarda başarılı romanlarıyla da yaratıcılığını gösterdi. Bunların yanı sıra tiyatro eserleri de yazdı. İlk hikâyelerini 1952'den itibaren yazmaya başlayan yazarın *Camiyla* isimli uzun hikâyesi "Dünyanın en güzel aşk hikâyesi" olarak tanımlandı. Eserlerinde şiirsel üslûbu yakaladı ve başarıyla sürdürdü. Eski Sovyetler Birliği edebiyatında ve ideolojisinde beklenmedik bir değişme göstererek sınırlandırılmış konuların dışına çıktı; edebiyatı vasıta yaparak devletin ideolojisini ve rejimini tenkit etme gibi tehlikeli bir yola başvurdu. Kazandığı dünya çapındaki ün, bu tehlikeyi aşmasında etkili oldu. Onun eserleri 1960'lı ve 1970'li yıllarda diğer yazarlara da bu yolu açmış oldu. Eserleri Batı dünyası tarafından dikkatle takip edilerek

İngilizce, Almanca, Fransızca başta olmak üzere birçok dile çevrilmek suretiyle desteklendi. Sovyetler Birliği'nin özgürlük rüzgârlarına henüz açık olmadığı 1960'lı yıllarda bile, eserlerinde, toplumun çeşitli kurumlarını ustaca tenkid etti (*Beyaz Gemi*). Daha sonraki eserleriyle (*Gün Uzar Yüzyıl Olur, Dişi Kurdu Rüyaları*) bütün dünyada geniş yankılar uyandırdı ve bu eserler tüyler ürperten haykırışlar olarak değerlendirildi. Bunlar, Sosyalist Realizme uymayan eserlerdi ve devlet, Aytmatov'un açtığı yoldan ilerleyen yazarların meydana getirdiği ekolün, devlet ideolojisinin temelini teşkil eden edebiyatta parçalanmaya sebep olmaması için Sınırsız Realizm prensibini benimsedi. Böylece 1920'li yıllarda başlayan Sovyet vatandaşlığı konusu, yerini millî konulara bıraktı. Bilhassa uzun hikâye (povest) türündeki eserlerinde, Aytmatov, ruhunu okuyucularına başarıyla aksettirdi. Sade ve basit hadiselerden büyük problemlere geçen ve bu problemleri herkese mâletmeyi başaran yazar, roman platformunda, dünya çapında düşünmenin örneğini de başarıyla verdi. Psikolojik nesrin en güzel örneklerini yaratarak eserlerinde kahramanın iç dünyasını açtı; diğer kahramanlarla bağlantı kurdu; iç diyaloglar ve içte olaydan olaya geçme, geçmişte yaşanmış bir hadise ile halihazırdakini kaynaştırma yoluyla hikâyenin örgüsünü mükemmel seviyeye ulaştırdı. Değişik konuları deneyen yazarın hemen hemen bütün eserlerinde çocuklar, genç nesiller ve kadınlar yer aldı. Onun çocuk kahramanları akıllı, duygulu, sorumluluk taşıyan çocuklardır; kendilerine ait zengin bir hayâl alemleri vardır ve bu âleme başkalarının yaklaşmasına izin vermezler. Kendileri gibi düşünmeyenler karşısında hayrete düşerler. Eserlerinde yansıttığı gençlerin hayâl dünyası biraz daha daralmıştır; onlar hem yaşlıları, hem de çocukları tenkit ederler. Bir maddî hırs ve bunun yanında tutarsızlıklar içindedirler. Bazıları günün şartlarına uyarak güzellikleri kaybetmekte, bazıları ise korumaya ve inanmaya devam etmektedir. Aytmatov'un, bir yazar olarak sorumluluk duyduğu kadınlar, eserlerinde en çok dikkati çeken kahramanlardandır. Yazar, yokluk ve sıkıntı içinde hem kendilerini hem de ailelerini ayakta tutmaya çalışan kadınların, lâây oldukları sevgi ve saygıya ulaşmaları için mücadele verir. Aytmatov'un yaşlı kahramanları ise genellikle geçmişteki hayatlarının gölgesindedirler. Her şeyi

geçmişle mukayese ve tenkit ederler. Bunlardan bir kısmı komünist rejimin kurulmasında aktif rol oynamış, rejime inanarak çalışmış tiplerdir. Bazı kahramanlar için rejimin temel prensipleri ailelerinden bile önce gelir. Bunlar, yazarın man-kurt olarak nitelediği soysuz insan tipleridir. Bunun yanı sıra Kırgız kimliğini muhafaza etmeye çalışan, rejimi içine sindirememiş, çoğu zaman çalışkan ve mücadeleli tipler de eserlerinde net bir şekilde kendini gösterir. Yazar, kahramanlarını hayvanlar arasından seçtiği veya kahramanlarından biri yahut da birkaçının hayvan olduğu eserlerinde (*Dişi Kurdun Rüyalari*, *Gülsarı*) veterinerlik olan mesleğinin kazandırdığı bilgi ve tecrübenin katkısıyla hayvanların dünyasını yansıtmada da başarılı oldu. Aytmatov'un eserlerinde bu hayvanlar da tıpkı insanlar gibi, temsil ettikleri hayat tarzının kültürel değerleri ve normlarıyla ön plâna çıktılar. Yazar son eserlerine kadar mekân olarak Kırgız bozkırlarını, göçebe obaları, dağları, yeni yerleşime açılan köyleri, bütün çıplaklığı ile Türkistan topraklarını kullandı. Bu topraklar geçmişteki olayların da yaşandığı topraklardır; ancak, Aytmatov, tarihten bahsetmeden bu toprakların tarihine ışık tuttu. Geçmişe ait efsanelerin de bu topraklarda yaşanmış olmasıyla günün coğrafyasını ustaca birleştirerek roman tekniği açısından oldukça zor bir metotta başarılı oldu. Bu mekâna ait tabiat tasvirlerinde yazar, şairâne bir üslup kullandı ve bunlar tenkitçiler tarafından, dünya edebiyatının en güzel tasvirleri arasında değerlendirildi. Psikolojik tahlillerde, yazar, insan psikolojisini iyi tanıdığını yaptığı yerinde tespitlerle ortaya koydu. Kahramanlarını olumlu veya olumsuz, zengin bir iç dünya ile okuyucuya tanıttı. Eserlerinin birçoğunda, "Geçmişlerine bağlı, tarih ve kültürlerini yaşayan milletler, zaman zaman esarete maruz kalsalar bile sonunda hak ettikleri yere geleceklerdir" mesajını veren yazar, millî hafızayı canlı tutmak için çaba gösterdi. Son eserlerinde ise, uzun hikâyeden (povest) romana geçen yazar, eserin boyutuyla birlikte konusunu da genişleterek millî olandan evrensel olan konulara geçmeyi denedi. Nükleer kirlenme, insan genlerinin bozulması gibi, bütün insanlığı gelecekte tehdit edebilecek konular üzerinde durdu. Yazarın doğumunun yetmişinci yıl dönümü dolayısıyla çeşitli yerlerde toplantılar yapıldı. Atatürk Kültür Merkezi tarafından 8 – 10 Aralık

1998 günleri arasında Ankara'da da "Doğumunun 70. Yıl Dönümünde Cengiz Aytmatov Uluslararası Bilgi Şöleni" düzenlendi. Sadık Tural'ın düzenlediği Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in açış konuşmasını yapıp ödüllendirdiği toplantıda yirmi sekiz bildiri sunuldu ve bu bildirimler 1999'da yayımlandı. **Eserleri/Hikâye:** *Aşım* (1953), *Mı Idjom Dalşe* (1953), *Trudnaya Perepravaya* (1956), *Bete-Bet* (1957), *Camiyla* (1958), *Delbirim* (1961), *Birinçi Mugallim* (1961), *Botoköz Bulak* (1961), *Povesti gor i Stepey* (1963), *Al Alma* (1964), *Vstreça so Snom* (1969), *Atadan Kalgan Tıyak* (1971), *Erte Kelgen Tırmalar* (1975), *Deñiz Boyloy Cortkan Ala Döböt* (1977), *Plaha* (1986), *Ak Caan* (1990), *Yıldırım Sesli Manasçı* (1990), **Roman:** *Samançınm Colu* (1963), *Gülsarat* (1962), *Ak Keme* (1970), *Kılımdan da Uzakka Sozulgan Kün* (1980), *Dişi Kurdun Rüyalari* (1986), *Cengiz Han'a Küsen Bulut* (1990), *Kasandra Tamgası* (1997). **Tiyatro:** *Fuji Yama* (1976). **Eserlerinin Türkiye'deki Basılmaları/Hikâye:** *Yüzyüze-Gülsarı* (Çev. İrine-Altan Alganer, Yeni Dünya Yay., İst. 1980), *Yüzyüze-Yıldırım Sesli Manasçı-Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek* (Çev. Refik Özdek, Ötügen Yay., İst. 1990); *Bir Yaz Türküsü* (Cemile), Çev. Ülkü Tamer, Varlık Yay., İst. 1972), *Cemile-Selvi Boylum* (Çev. Şerif Hulûsi, Hür Yay., İst. 1973), *Cemile-Deve Gözü-Selvi Boylum* (Çev. Şerif Hulûsi, Yeni Dünya Yay., İst. 1982), *Cemile-Sultan Murat* (Çev. Refik Özdek, Ötügen Yay., İst. 1993), *Kazanmak Kaybetmek* (Çev. Zeyyat Özalpaslan, Günce Yay., İst. 1973), *Yol Arkadaşı* (Çev. Zeyyat Özalpaslan, Ararat Yay., İst. 1976), *Selvi Boylum-Yüz Yüze-Cemile-İlk Öğretmenim-Oğulla Görüşme-Askerin Oğlu*, (Çev. Mehmet Özgül, Cem Yay., İst. 1982), *Selvi Boylum* (Çev. Halit Aliosmanoğlu, Yeni Dünya Yay., İst. 1982), *Öğretmen Duyşen* (Çev. Ülkü Tamer, DE Yay., İst. 1968), *İlk Öğretmen* (Öğretmen Duyşen), (Çev. Halit Aliosmanoğlu, Hür Yay., İst. 1971), *İlk Öğretmen* (Çev. Halit Aliosmanoğlu, Yeni Dünya Yay., İst. 1976), *Deve Gözü-Cemile-Selvi Boylum* (Çev. Halit Aliosmanoğlu, Yeni Dünya Yay., İst. 1982), *Deve Gözü-Beyaz Gemi-Toprak Ana* (Çev. Mehmet Özgül, Cem Yay., İst. 1983), *Deve Gözü-Kızıl Elma-Oğulla Buluşma-Beyaz Yağmur-Asker Çocuğu* (Çev. Refik Özdek, Ötügen Yay., İst. 1992), *Al Elma* (Çev. Hasan Ali Ediz, Cem Yay., İst. 1967), *Al Elma* (Çev. Mustafa Çetin, Nilüfer Dergisi, Ekim 1985, S. 3, s. 41-51), *Baba-*

dan Kalan Yedigâr (Akt. İklil Kurban-Mustafa Uğurlu Kardaş Edebiyatlar Dergisi, Erzurum 1995, sayı: 11, s. 23-29), *Askerin Oğlu* (Çev. M. Ethem Gözlü, Cem Yay., İst. 1974), *Erken Gelen Tırmalar* (Çev. Güneş Bozkaya, Yeni Dünya Yay., İst. 1976) *İlk Tırmalar*, Çev. M. Ethem Gözlü, Cem Yay., İst. 1976), *Erken Gelen Tırmalar-Fujiyama-Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek* (Çev. Mehmet Özgül, Cem Yay., İst. 1983). **Roman:** *Toprak Ana*, (Çev. Ülkü Tamer, Gün Yay., İst. 1965), *Toprak Ana*, Çev. Ülkü Tamer, Varlık Yay., İst. 1972), *Toprak Ana* (Çev. Halit Aliosmanoğlu, Hür Yay., İst. 1973), *Toprak Ana-Beyaz Gemi* (Çev. Halit Aliosmanoğlu, Yeni Dünya Yay., İst. 1980), *Toprak Ana* (Çev. Refik Özdek, Ötügen Yay., İst. 1995), *Kopar Zincirlerini Gülsarı* (Çev. Tahir Alangu, May Yay., İst. 1969). *Elveda Gülsarı* (Çev. Güneş Bozkaya, Yar Yay., İst. 1973), *Gülsarı* (Çev. Selvi Cılızoğlu, Hür Yay., İst. 1973), *Gülsarı* (Çev. Seçkin Selvi, Gendaş Yay., İst. 1973), *Gülsarı-Yüzyüze* (Çev. Seçkin Cılızoğlu, Yeni Dünya Yay., İst. 1980), *Elveda Gülsarı* (Çev. Mehmet Özgül, Cem Yay., İst. 1983), *Elveda Gülsarı* (Çev. Refik Özdek, Ötügen Yay., İst. 1995), *Beyaz Gemi*, Ertuğrul Erden, Ankara 1970), *Beyaz Gemi* (Çev. Güneş Bozkaya-Kollontay, Hür Yay., İst. 1970), *Beyaz Gemi* (Çev. Güneş Bozkaya-Kollontay, Yeni Dünya Yay., İst. 1980), *Beyaz Gemi* (Çev. Refik Özdek, Ötügen Yay., İst. 1993), *Gün Uzar Yüzyıl Olur* (Çev. Mehmet Özgül, Cem Yay., İst. 1985), *Gün Olur Asra Bedel* (Çev. Refik Özdek, Ötügen Yay., İst. 1991), *Dişi Kurdun Rüyalari* (Çev. Refik Özdek, Ötügen Yay., İst. 1990), *Cengiz Han'a Küsen Bulut* (Çev. Refik Özdek, Ötügen Yay., İst. 1991). **Tiyatro:** *Fujiyama-İlk Tırmalar* (Çev. Ethem Gözlü, Cem Yay., İst. 1976), *Fujiyama-Erken Gelen Tırmalar-Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek* (Çev. Mehmet Özgül, Cem Yay., İst. 1983), *Muzaffer Buyrukçu*, "Toprak Ana", *Papirus*, Ağustos 1968, sayı: 26, s. 62-64, Altan Yalçın, "Zincire Vurulmuş Gülsarı, Kopar Zincirlerini Gülsarı", *Yeni Dergi*, Temmuz 1969, C. 5, sayı: 58, s. 87-89; **Makale:** *Beyaz Gemi Üzerine Açıklamalar*, Çev. Refik Özdek, *Beyaz Gemi*, (İst. 1993), "Kadım Kırgız Ruhunun Zirvesi" (Manas Destanı'na Önsöz), Akt. İklil Kurban-Ali Akbaş, *Kardaş Edebiyatlar Dergisi*, 1982, sayı: 3, "Milyonlarca Mısra Biliyordu", Akt. Orhan Söylemez, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat* dergisi, Güz 1996, sayı: 2, s. 422-426. Röportaj: Cengiz Aytmatov Paris'te, Röp. :

Nicole Zand, Çev. : Süleyman Büyükdağ, *Kardaş Edebiyatlar Dergisi*, 1983, sayı: 6; Cengiz Aytmatov ile Söyleşi, Çev. İhsan Turan, *Yeni Forum* dergisi, Ocak 1990, C. 12, No:1; Cengiz Aytmatov'un Seslenişi, *Yeni Forum* dergisi, Mart 1990, C. 12, sayı: 3; Cengiz Aytmatov ile Dil ve Edebiyat Üzerine Söyleşi, Röp. İsmail Parlatur, TD, Temmuz 1992, sayı: 487; Her Yazar Kendi Halkı İçin Yazmayı Nazarda Tutar, Röp. Sabiha Özen, *Dergâh*, Şubat 1992, sayı: 24, s. 12-13; Ufku Millî Olanın Ötesine Genişletmek, Röp. Beşir Ayvazoğlu, *Türkiye* gazetesi, 12 Mayıs 1992; Bulut Cengiz Han'a Niçin Küstü?, Röp. Beşir Ayvazoğlu, *Türkiye* gazetesi, 13 Mayıs 1992; Mankurt Efsanesi ve Mankurtizm (Turan Ülkesinin Büyük Yazarı Cengiz Aytmatov Anlatıyor), Röp. Beşir Ayvazoğlu, *Türkiye* gazetesi, 14 Mayıs 1992; Her İnsanın Kendi Zamanına Bir Cevabı Olmalı, Röp. : E. Can - Ö. Şerifoğlu, *Zaman* gazetesi, 24 Nisan 1994; Cengiz Aytmatov'la Bir Röportaj, Röp. Georgi Çatalbaşev, Çev. Şaban Kalkan, *Kardaş Edebiyatlar*, 1996, sayı: 36. **Sohbet:** Kelimelerin Sihirli Dünyası, *Nilüfer*, Ekim 1985, sayı: 3, s. 39-41, *Babadan Kalan Yedigâr*, Akt. İklil Kurban-Mustafa Uğurlu, *Kardaş Edebiyatlar* dergisi, 1985, sayı: 11, *Temeller Çöküyor mu?*, Akt. Hakan Kırımlı, *Emel Dergisi*, Temmuz-Ağustos 1988, sayı: 127, *Turan Ülkesinin Rönesansı Çiçek Açıyor*, *Türk Dili*, Haziran 1992, sayı: 486. **Otobiyografi:** *Hakkımda Notlar*, Akt. Orhan Söylemez, *Kardaş Edebiyatlar Dergisi*, 1995, sayı: 28.

Kay.: ME 1/46-48, TDEA 1/251; TDÜA 2/542; Muzaffer Uyguner, "Toprak Ana", Varlık, Şubat 1970, sayı: 756, s. 32-33; İsmail Uyaroğlu, "Savunkul, Kasım, Muslubeg, Caynak, Altan ve Tolunay -Toprak Ana", *Yeni Dergi*, Eylül 1970, C. 6, sayı: 72, s. 212-213; Tahir Abacı, "Beyaz Gemi", *Yeni Dergi*, Ocak 1971, C. 7, sayı: 76, s. 60-63; Mahmut Şevket, "Beyaz Gemi'nin İdeolojik Yönü", *Fikirde ve Sanatta Hareket*, Mart 1972, sayı: 76; Muammer Yüzbaşıoğlu, "İlk Öğretmenim (Öğretmen Duyşen)", Varlık, Eylül 1976, sayı: 828, s. 10-11; Altan Yalçın, "Bir Kavga Türküsü, Öğretmen Duyşen" *Yeni Dergi*, C. 5, sayı: 55, s. 418-419; H. Ahmet Schmiede, "Ömürden Uzun Bir Gün-Gün Uzar Yüzyıl Olur", TED, Eylül 1982, sayı: 107, s. 24-25; Mustafa Uğurlu, "Gün Uzar Yüzyıl Olur", *Töre*, Temmuz 1982, S. 134, s. 45-47; Cengiz Aytmatov, Necmettin Turinay, "Geleneğin Dünyası, Yeniliğin Ufukları", *Toprakın Dili*, Ankara 1983, s. 84-86; Mustafa Çetin, "Cengiz Aytmatov ve Eserleri Üzerine Birkaç Not", *Bizim Ocak* Dergisi, Ekim 1983, sayı: 2, s. 2-3; Mustafa Çetin, "Beyaz Gemi Üzerine Notlar", *Bizim Ocak*, Kasım 1983, sayı: 3, s. 22-23; Atilla Birkiye, "Yedigey, Çağımızın Emekçi İnsanı", Varlık, Aralık 1983, sayı: 915, s. 28-29; Necmettin Turinay, "1982'de Roman ve 1982'nin Romanlarına Bakış", *Suffe Kültür-Sanat*

Yılı, İst. 1983, s. 77-78; Ali Araslı, "1982'de Kardeş Edebiyatlar ve Biz", Sufi Kültür-Sanat Yıllığı, İst. 1983, s. 147-148; Şerif Aktaş, "Bir Coğrafyanın Kaderi", TED, Ocak 1984, sayı: 123, s. 52-54; Yavuz Akpınar, "Cengiz Aytmatov'un Kırgızca Külliyan", Kardeş Edebiyatlar, 1985; sayı: 15; Mustafa Çetin, "Kelimelerin Sihirli Dünyası", Nilüfer, Ekim 1985, sayı: 3, s. 39-41; Elif Su Akdemir, "Bir Dünya, Bir Çocuk ve Beyaz Gemi", Nilüfer, Ekim 1985, sayı: 3, s. 35-39; Mustafa Çetin, "Cengiz Törekuşoğlu Aytmatov", Nilüfer, Ekim 1985, sayı: 3, s. 51-65; Mehmet Tekin, "Boran", Kardeş Edebiyatlar, Haziran 1985, sayı: 10, s. 16-19; Durali Yılmaz, Gün Uzar Yüzyıl Olur ve Sonrası", Tercüman, 18 Şubat 1986; Güner Yüreklilik, "Aytmatov Tanısını Arıyor", Cumhuriyet, 17 Kasım 1987; Galina Guseva, "Çingiz Aytmatov ve Kahramanları", Çev. : Naile Zakirova, Sanat Olayı, Şubat 1987, sayı: 57; Sevim Acar -Orhan Söylemez (Çev.), "Gorki'den Sonra En Büyük Sovyet Yazarı", Zaman, 7 Aralık 1987; Bilge Ercilasun, "Cengiz Aytmatov'un Eserlerinde Tabiat", TK (Prof. Dr. Şerif Baştaş'a Armağan), Ankara 1988; Ali Akar, "Cengiz Aytmatov'un Gün Uzar Yüzyıl Olur Romanında Teknik ve İdeolojik Yapı", Türk Yurdu, Aralık 1988, sayı: 369; Ali İhsan Kolcu, "Millî Romantik Duyuş Tarzı ve Cengiz Aytmatov'un Eserlerinde Milliyet Unsurları I", Ayane, Temmuz 1989; Ali İhsan Kolcu, "Millî Romantik Duyuş Tarzı ve Cengiz Aytmatov'un Eserlerinde Milliyet Unsurları II", Ayane, Ekim 1989; Bilge Ercilasun, "Cengiz Aytmatov Hakkında Bir İnceleme", TK, Mayıs 1990, sayı: 325; Nizami Caferoğlu, "Cengiz Aytmatov, Büyük Medeniyetin Evladı yahut Vârisliğin Poetiği", Türk Edebiyatı, Nisan 1990; Haver Aslan, "Cengiz Aytmatov Kırgız Türkçesi Hakkında", Türk Dünyası Tarih Dergisi, Mayıs 1990, sayı: 41; Hayati Bice, "Bir Türk Klasik: Cengiz Aytmatov", Türk Yurtları, Bahar 1990, sayı: 2; Hayati Bice, "Biz Cengiz'i Çok Sevmiştik! . . . Severiz de . . .", Türk Yurtları Dergisi, Yaz 1990, sayı: 3; Abdurrahim Karakoç, "Dişi Kurdu Rüyaları", Yeni Düşünce, 25 Mayıs 1990; Ali İhsan Kolcu, "Dişi Kurdu Rüyaları ve Aytmatov Gerçeği", Millî Kültür, Ağustos 1991, sayı: 87; Fatih Arslan, "Cengiz Aytmatov ve Eserlerindeki Temel Konular", Erciyes, Mart 1991, sayı: 159; Fazıl Gökçek, "Cengiz Aytmatov'un Romanlarında Din Teması ve Dişi Kurdu Rüyaları", Dergâh, Kasım 1991, sayı: 21; İnci Enginün, "Cengiz Han'a Küsen Bulut", TD, Aralık 1992, sayı: 492; Fatih Arslan, Cengiz Aytmatov'un Hayatı ve Eserlerinin Tema Ağırlıklı İncelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi, 1992; Refik Özdek, "Cengiz Aytmatov ve Eserleri", Türk Edebiyatı, Ocak 1993, sayı: 231; Orhan Söylemez, "Cengiz Aytmatov'un Romanlarındaki Masal Unsurları Üzerine Bir Deneme", Erciyes, Temmuz 1993, Yıl. 16, sayı: 187; Ahmet Kabaklı, "Folkloru Kullanışta Cengiz Aytmatov ve Yaşar Kemal", Türk Edebiyatı, Haziran 1994, sayı: 248; Olcay Öntoy, "Cemile Üzerine Bir Değerlendirme", Littera, C. 5, 1994, s. 7-13; Mustafa Canpolat, "Beyaz Gemi'de Toplumsal Eleştiri" Littera, C. 5, 1994, s. 13-18; Talat Tekin "Çingiz Aytmatov'un Yapıtlarında Şiirsel Anlatım ve Bunun Çevrilere Yansıması" Littera, C. 5, 1994, s. 18-26; Samir Kazımoğlu "Cengiz Aytmatov ve Dünya Edebiyatı", Littera, C. 5, 1994, s. 26-37; Metin Akar - Sebahat Deniz - Fahrünnisa Bilecik, "Kırgızistan Türkleri Edebiyatı / Cengiz Aytmatov", Türk Dünyası Çağdaş Edebiyatı, İstanbul 1994, s. 117-121; Fatih Arslan, "İnsanlığın Büyük Vicdanı Aytmatov", Türk Edebiyatı Dergisi, Nisan 1995, sayı: 258; J. Carol

Avins, "Cengiz Aytmatov'un Son Eseri Dişi Kurdu Rüyaları ve Sovyetler Birliği'nin Çöküşünü Hazırlayan Sebepler", Çev. Orhan Söylemez, Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Dergisi, Haziran 1995, sayı: 1; Razak Saydılkanov, "Türkiye Türkçesinde Cengiz Cengiz Aytmatov", TD, Haziran 1995, sayı: 522; Abdıdacan Akmataliyev, "Cengiz Han'ın Beyaz Bulutu Redaktöründen", Akt. Sebahat Yılmaz, Kardeş Edebiyatlar, Nisan-Mayıs 1996, sayı: 35; Abdıdacan Akmataliyev, "Cengiz Aytmatov'un Eserlerinin Dünya Edebiyatındaki Yeri ve Önemi", Akt. Levent Kartal, Türk Dünyası Dil ve Edebiyatı, Güz 1996, sayı: 2, s. 419-422; Beşir Ayvazoğlu, Defterimde 40 Suret, Ötüken Yay., İst. 1996; Ramazan Korkmaz, "Cengiz Aytmatov'un Gün Uzar Yüzyıl Olur Adlı Romanında İnsani Öz", TK, Nisan 1996, sayı: 396; Orhan Söylemez, "Çingiz Aytmatov, A Selected Bibliography of Critical and Works Available in English", Kardeş Edebiyatlar, 1996, sayı: 34; Ali İhsan Kolcu, Millî Romantizm Açısından Cengiz Aytmatov, (Ötüken Yay., İst. 1977); KUE 1/147-148; Doğumunun 70. Yılı Dönümünde Cengiz Aytmatov Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri, 8-10 Aralık 1998-Ankara) Atatürk Kültür Merkezi, Ank. 1999; U. Asanova, "Cengiz Aytmatov'un Eserlerinde Kültür Bunalımının Felsefesi", Bilge, 2000/Bahar 24, s. 33-35. ♦ A. ABEGENOV - N. YILDIZ

AYTMURATOV, Dävlen (3. 5. 1933 -): Karakalpak sahası şairi, oyun yazarı ve araştırmacı. Kuskana dağı civarında, Erkindäriya (Amuderya) nehri-nin kıyısındaki, günümüzde bu deryanın adını alan bir sovhozda doğdu. Ortaokulu bitirdikten sonra, Sovyet Ordusunda görev aldı. 1962'de SSCB Yazarlar Birliği'ne bağlı A. M. Gorki adındaki Edebiyat Enstitüsünü bitirdi ve 1962-1973 yılları arasında Amuderya dergisinde bölüm (şube) başkanı olarak çalıştı. Daha sonra *Jetkişek* gazetesinde görev aldı. 1974-76 tarihleri arasında, Kazakistan'ın Almatı şehrinde Kazakfilm adındaki resmî film stüdyosunda çalıştı. 1976 yılından itibaren N. Dävqarayev adındaki Dil ve Edebiyat Enstitüsünde araştırmacı uzman ve ağa (baş) araştırmacı uzman olarak çalışmaktadır. 1969 yılından itibaren Yazarlar Birliği'nin üyesidir. İlk şiirleri 1958'den itibaren yayımlanmaya başladı. Tarih ve dil bilimi konusunda kaleme aldığı "Tyurkskiye Etnonimiy" (Türk Etnonimleri) adlı çalışması 1986'da yayımlandı. E. Rotterdamski, T. Şevçenko, M. Yu. Lermontov, S. A. Esenin, V. V. Mayakovski, A. Nevayî, Hafız ve Ş. Rustaveli'nin eserlerini Karakalpak Türkçesine tercüme etti ve aktardı. "Qaraqalpaqstanga Miyneti Siñgen Mädeniyeti Xizmetkeri" (Karakalpakistan'a Emeği Geçen / Büyük Katkıları Bulunan Kültür Adamı/ Temsilcisi) unvanına layık görüldü. **Eserleri/Şiir:** *Qosıq hém Tımsallar* (Koşug/Koşma ve Tımsallar, 1960),

Agar Dérya (Akar Derya, 1965), *Tımsallar* (Tımsallar, 1975), *Men Şımlıqtı Süydım, Olsız Heş Nérse-de Kédır Yoq* (Ben Gerçeği Sevdim, Onsuz Hiçbir Şeyde Kıymet Yok, 1999). **Oyun/Komedi:** *Yalğanşanıñ İsi* (Yalancının İşi,), *Aqmaqlıq Dünyasında* (Aptallık Dünyasında, 1990), *Pırqaqqan* (Pır Çarpan/Pirin Kolladığı). **Kay.:** Yaz. Arv. ♦ Yaz. Krl.

AYVANSARAYİ Hafız Hüseyin (- 1787): Biyografî yazarı. İstanbul'da, Ayvansaray'ın Toklu Dede Mahallesinde doğdu. Damad Hasan Paşa'nın o-dacısı Hacı İsmail Ağa'nın oğludur. Yeniçeri züm-resine mensup olup, baltacılar kethüdâlığında bulundu. İstanbul'da öldü. Mezarı, Eyüp'te Zal Mahmud Paşa Camii veya Toklu Dede haziresindedir. **Eserleri:** *Hadikâtu'l-cevâmî*. Bu eserde 1768'e İstanbul, Eyüp, Galata ve Üsküdar'da gezip gördüğü cami, mescid, tekke ve zaviyeleri, bunların kitâbelerini, yaptırınların isimlerini ve camilerin müstemilâtını kaydetti. Eser, Müstakimzâde Süleyman Sadeddin Efendi'nin teşviki ile tamamlandı. Zileli İmamzâdenin torunu Ali Satı tarafından bir zeyl hazırlanarak 1864'te iki cilt halinde basıldı. *Mecmûa-i Tenvârih*, Hadika'nın tamamlayıcısı mahiyetinde bir eser olup içinde cami ve tekkelerden çok, çeşme ve vefeyat ile ilgili manzumeler ve bir kısım zevâtın biyografileri bulunmaktadır. Eserde ayrıca İstanbul yangınlarından, tütün ve kahve gibi nesnelere de bahsedilmektedir. (Müellif hattı ile nüshası TSMK Hazine Nu: 1565'dedir.) 1985'te Fahri Ç. Derin ve Vahit Çabuk tarafından neşredildi. *Vefeyât*. Meşhur so-filer, şair Osmanlı hükümdarları, bazı ulema ve şairlerin biyografileri verilmektedir. (SK Esad Ef. Nu. 1375'de kayıtlıdır.) *Vefeyât-ı Selâtin Meşâhir-i Ricâ* Osmanlı hükümdarları ve bilhassa İstanbul içinde medfun Osmanlı devlet ricalinden vezir-âzâm, vezir ve beylerbeyilerin biyografileri, vefatlarına düşürülmüş tarihlerinin ve mevcut hayır eserlerinin yer aldığı bu eserde tanınmış bazı şahısların isimleri dahi yanlış yazılmıştır. Bu bakımdan metinde verilen malûmatı, ihtiyatla kullanılmak gerekmektedir. (Eserin tek nüshası İÜK. TY. Nu. 2539'da kayıtlıdır.) Ayvansarayî'nin bu eserlerinden başka, muhtelif divanlarda yer alan bir kısım müstezâdları bir araya getirerek Eş'âr-nâme-i Müstezâd adlı bir eser daha hazırladığı

ve Âşık Ömer'in dağınmık hâlde bulunan şiirlerini de bir divan hâlinde topladığı söylenir. **Kay.:** OM 3/48-49; Halil Edhem (Eldem), Câmilerimiz. İst. 1932. s. 6; TDEA 4/14; Hafız Hüseyin Ayvansarayî, VSMR. Hz. Fahri Ç. Derin. İst. 1978. s. XIII-XVI. ♦ Y. DEMİRCAN

AYVAZ, Hasan Sabri, bk. **AYVAZOV, Asan Sabri**

AYVAZ, Sezer, bk. **ATEŞ, Sezer**

AYVAZ, Ülkü (5. 5. 1955 -): Oyun ve hikâye yazarı. Bayburt'ta doğdu. İstanbul'da Davutpaşa Lisesini ve AÜ DTCF Tiyatro Bölümünü bitirdi (1980). Bir süre İstanbul Eczacılar Odasında çalıştı. Yazırlığa tek perdelik sahne ve radyo oyunları ile başladı. Yazıları 1974'ten itibaren *Tiyatro* gibi dergilerde yayımlandı. Orson Welles, Antomoi gibi batılı yönetmenlerin film senaryolarını radyoya uyarladı. 1982'de *Şahane Lunapark* adlı kitabıyla TÖBAV çocuk oyunları yarışmasında birinciliği, 1983'te *İşlerin Yolunda Gitmesine Engel Olan Kim?* ile Akademi Kitabevi Hikâye Başarı Ödülünü, 1984'te *Yeniden Yaratma* oyunu ile Bilim Sanat Ödülleri Yarışmasında hikâye dalı birinciliği, 1987'de *Yaşamın Gökkuşuğu* adlı oyunla TBMM Çocuk Oyunları Yarışması birincilik ödülünü kazandı. Yazdığı oyunlar çeşitli tiyatrolarda sahnelendi. **Eserleri/Çocuk oyunu:** *Şahane Lunapark* (Ank. 1982), *Yeniden Yaratma* (İst. 1984), *Yaşamın Gökkuşuğu* (Ank. 1987), *Teneke Şövalyeler* (çocuk oyunu İzmir Devlet Tiyatrosunda oynandı, 1986), *Papaya* (6 oyun, İst. 1989,1993). **Oyun:** *Vali-i Vilâyet / Hademe-i Devlet* (1987), *Troya'yı Özlüyorum* (İst. 1993), *Nihavent Longa* (İst. 1993), *Toplu Oyunlar I-II* (İst. 1995-1999), *Külhanbeyi Operası* (İst. 1997). **Hikâye:** *İşlerin Yolunda Gitmesine Engel Olan Kim?* (İst. 1983), *Gri Oğullar* (İst. 1985), *Olaylar ve Kahramanlar* (İst. 1991). **Tiyatro İncelemesi:** *Duvar-dan Gelen Sesler* (İst. 1986). **Kay.:** BLSA 3/1129; ML (A-Z) s. 128; TBEA 1/134; YS 2. bs. s. 97. ♦ G. DURAL

AYVAZLI, Ferman, bk. **ÉYVAZLI, Ferman Allahverdioğlu**

AYVAZOĞLU (âşık), bk. **MUTLU, Köksal**

AYVAZOĞLU, Beşir (11. 2. 1953 -): Yazar, araştırmacı, şair. Sivas Zara'da doğdu. Babası Seyfettin,

annesi halk şairi Hesna* Hanımdır. İlk öğrenimini doğduğu yerde yaptı, orta öğrenimini Sivas İmam Hatip Lisesi ile 1971'de Sivas Lisesinde tamamladı. 1975'te Bursa Eğitim Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi. 1976'da TRT Genel Müdürlüğünde bir süre uzmanlık yaptıktan sonra, 1976-1978 yedek subay olarak askerlik görevini yerine getirdi. 1978-1979'da *Hergün* gazetesinde köşe yazarı ve servis şefi olarak çalıştı, 1979-1985 arasında Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenliği görevinde bulundu. 1985-1991 arasında da *Tercüman* gazetesi Kültür ve Sanat Servis şefliği, 1991'de Kültür Bakanlığı danışmanlığı, 1994-1995'da İKSÜTAŞ Kültürel Etkinlikler yönetmenliği, *Türkiye* gazetesinde kültür ve sanat yönetmenliği, 1995'de *Zaman* gazetesi ve haftalık haber dergisi *Aksiyon*'da köşe yazarlığı, 1997'de *Yeni Ufuk* gazetesinde genel yönetmen ve köşe yazarlığı gibi görevlerde bulundu. Beşir Ayvazoğlu, Türkiye Yazarlar Birliği ve İLESAM'ın kurucu üyesi, Çocuk Vakfı kurucu üyesi ve genel sekreteri, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi Türk Dili ve Edebiyatı Merkez İlim ve Redaksiyon Kurulu, Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Yüksek İstişare Kurulu ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatroları Repertuar Kurulu üyesidir. Mısır, İtalya, Sırbistan, Makedonya, Kazakistan, Bosna, Hırvatistan, Kıbrıs, Hollanda, Özbekistan ve Türkmenistan'a geziler yaptı. İlk yazısı 1968'de *Hizmet* gazetesinde (Sivas) yer aldı. Yukarıda anılan gazetelerde köşe yazılarının dışında *Ötüken*, *Defne*, *Divan*, *Erdem*, *Hisar*, *Türk Edebiyatı*, *Fikir Sanatta Hareket*, *Dergâh*, *Kubbealtı Akademi*, *Türk Yurdu*, *Türkiye Günlüğü*, *İzlenim*, *Aksiyon*, *Millî Eğitim ve Kültür*, *Boğaziçi*, *Hece*, *Sivas Folkloru*, *Töre*, *Yeni Türkiye*, *Tarih ve Toplum*, *Sanat Dünyamız*, *Türk Dili Denizin Sesi*, *Kültür ve Sanat*, *Dış Politika* gibi dergilerde araştırma, deneme ve şiirler yayımladı. Şiirleri, denemeleri ve araştırmaları ile pek az şahsiyette görülen bir bütünlük içindedir. Deneme ve araştırmalarında geçmişin ve geleneğin irdeleyicisi ve araştırmacıdır. Aynı arayış, şiirinde de karşımıza çıkar. Yalnız onun kuru bir gelenekçi olduğu sanılmamalıdır. Nitekim, *Aşk Estetiği*, *İslâm Estetiği ve İnsan*, adlı kitapları onun şahsiyetini âdeta açıklar. Çünkü o, bütün çalışmalarında sadece bir sanatkar gözünü değil; düşünen, okuyan ve araştıran, sorgulayan gözlerle geleneğin estetiğini inceler.

Tarihin ve geleneğin derinliklerinde bulduklarını mümkün olduğunca mücerret söyleyişlerle mısralara döker. Yahya Kemal*, Ahmet Hamdi Tanpınar* ve bir ölçüde Cemil Meriç*, onun fikir ve sanat dünyasını çizerler. Gazeteciliğinin de etkisiyle deneme ve hatta araştırmalarında gereğinden fazla velût olan Ayvazoğlu, şiire gelince haklı olarak titizlenir, az yazar. Modern tarzda yazdığı şiirlerinin yanında, eski tarzı denediği şiirleri de vardır ve özellikle rübâilerinde başarılıdır. *Muradiye Ölüm ve Gül* kitabıyla 1982'de Türkiye Yazarlar Birliği Fikri Dalında Yılın Yazarı, *Aşk Estetiği* belgeseliyle Türkiye Millî Kültür Vakfı Türk Millî Kültürüne Hizmet Ödülü (1986), *Güller Kitabı* adlı eseriyle de Türkiye Yazarlar Birliği İnceleme Dalında Yılın Yazarı Ödülü'nü (1992) kazandı. *Peyami Safa/Bir Romancının Romanı* gibi otobiyografik eserler vardır. *Eserleri/Şiir: Gülnâme* (1983), *Kaknus* (1993), *Şiirler* (1996, 1997). **Araştırma:** *Aşk Estetiği* (Ank. 1982, 1993, 1995, 1997), *Yahya Kemal Eve Dönen Adam* (Ank. 1985, 1995, 1997), *İslâm Estetiği ve İnsan* (İst. 1989, 1992), *Güller Kitabı* (1992, 1995, 1997) *Peyami*, (İst. 1998), *Kuşunun Son Şarkısı* (İst. 1999). **Deneme:** *Geçmiş Yeniden Kurmak* (İst. 1987), *Türkün Kültür Coğrafyasında Bir Gezinti* (İst. 1990, *Bu eser aynı zamanda gezi intibalarıdır*), *Halk Şiirinden Tarihe* (İst. 1991), *Şehir Fotoğrafları* (İst. 1995, 1997), *Yaza Yaza Yaşamak* (İst. 1999). **Fabl:** *Aslanlar, Tilkiler ve Eşekler* (1989), *Geleneğin Direnişi* (İst. 1996, 1997, 2000), *Altı Çizili Satırlar* (1997), *Şehir Fotoğrafları* (1995), **Biyografi-Portre:** *Tanık Buğra Güneş Rengi Bir Yiğün Yaprak* (İst. 1995, 1997), *Defterimde Kırk Suret* (İst. 1996, 1997), *Hakki Süha Gezgin / Edebi Portreler* (editör olarak 1997), *Dede Efendi* (Flamanca tercümesiyle, Amsterdam 1997), *Muhammed İkbâl Kitabı* (editör olarak 1997), *Peyami / Hayatı Sanatı Felsefesi Dramı* (1998), *Siretler ve Suretler* (İst. 1999), *Ömrüm Benim Bir Ateşi: Ahmet Haşim'in Hayatı Sanatı Estetiği Dramı* (İst. 2000), *Neyin Sırn Hâlâ Hasret* (2002). **Derleme:** *Şeyh Galib Kitabı* (İst. 1995), *Fuzûlî Kitabı* (İst. 1996), *Doğu Batı Arasında Peyami Safa* (2000).

Kay.: Ahmet Kabaklı, *Türk Edebiyatı 20. Yüzyıl Türk Edebiyatı Tarihi-Şiir*, İst. 1991, s. 375-386; Necmettin Turinay, *Geleneğin Dünyası Yeniliğin Ufukları*, Ankara 1996, s. 70-79; Muhsin Macit, *Gelenekten Geleceğe*, Ank. 1996, s. 96-106; M. Fatih Andi, *İnsan Toplum Edebiyat*, İst. 1995, s. 81-87; Seyyid N. Erkal, "Beşir Ayvazoğlu: Ciddi kırılmalar yaşadık ve geleneği kaybettik" (söyleşi, Merdiven Sanat, Eylül 1998); TBEA 1/135;YS 2. bs. 97. ➔ K. YETİŞ

AYVAZOĞLU (takma ad), bk. KÖKSAL, Mutlu

AYVAZOV, Asan Sabri (6. 5. 1878-17. 4. 1938):

Kırım sahası yazarı, eğitimci, fikir adamı, siyasetçi. Yoksul bir ailenin çocuğu olarak Alupka'da doğdu. Medreseyi bitirdikten sonra Alupka'da öğretmen olarak çalıştı. 1892-1896'da İstanbul'da pedagoji sahasında eğitim gördü. 1908'de Kahire'ye giderek eğitimini ilerletti. İstanbul'da öğrenciyken İsmail Gaspralı'nın çıkardığı *Tercüman* gazetesinde, İstanbul ve Bakû basınında makaleleri yayımlandı. Memleketine döndükten sonra Alupka'da, 1913'ten sonra da Bahçesaray'da öğretmenlik yaptı. Bir ara Moskova'daki Lazarev Şark Dilleri Enstitüsünde ders verdi. İ. Gaspralı'nın fikirlerinin ve 1905-1907 inkılabının etkisinde kalarak yetişti. Aktif bir siyasi hayatı olan Ayvazov, 1906-1908'da R. Mediyev ile birlikte *Vetan Hadimi* isimi gazeteyi çıkardı. 1914'ten itibaren *Tercüman* gazetesinin redaktörlüğünü yürüttü. Avrupa'nın ileri bilim ve teknolojisini bir milletin kendine özgü kültürü ile sentezi fikrini ortaya attı ve bunun bir örneği olarak da Japonları gösterdi. 1917-1918 devrimi sırasında *Millet* gazetesinin redaktörü idi. İki kere kurultay başkanı olarak seçildi. (1918 Ocak ve Mayıs) 16 Nisan 1918'de Almanların Kırım'ı işgal etmelerinden sonra 25 Nisan 1918'de General Süleyman Sülkiviç başkanlığında kurulan Kırım Ülke Hükûmeti döneminde İstanbul'da siyasi temsilci olarak bulundu. Kırım'da Sovyet Hükûmeti kurulduktan sonra Merkez İcra Komitesinin Tercüme Bölümünde çalıştı. 1922'den itibaren Kırım Pedagoji Enstitüsünde Arap ve Türk dili dersleri verdi. Aynı yıl M. Nedim ve U. Bodaninskiy ile birlikte Kırım'da yaşanan açlık sonucu büyük kayıplar vermeye başlayan Kırım Türklerine yardım almak maksadıyla Türkiye'ye geldi. 1923 Haziran tarihinde Kırım'da, Ayvazov'un içtimai ve edebî hayatının 25. yıldönümünün kutlaması yapıldı. Bu kutlamada Türk Tatar Dili ve Edebiyatı Tarihini üç bölüm hâlinde yazmakta olduğunu ve eserin birinci cildini tamamlamış bulunduğunu belirtti ise de eserin el yazı ile yazılmış şekli kayboldu. 1926'da Bakû'da yapılan 1. Ulusal Türkoloji Kurultayına katıldı. 1. ve 2. Kırım Dil Konferanslarında (1927) konuşmalar yaptı. Lâtin alfabesine taraftar olan Ayvazov, Yeni Türk Alfabeti Cemiyetinin İl Komitesinin başkanlığını da yürüttü. 1926-1927'de *Yeni Dünya* gazetesinin

de, *İleri ve Okuy İşleri* dergilerinde bir çok makalesi yer aldı. Bir dönem, Lâtin harfleri ile basılan *Köz Aydın* isimli çocuk dergisinin redaktörlüğünü yürüttü. 1932'de Kırım Pedagoji Enstitüsünden atıldı. (Bazı kaynaklara göre 1934) Türkiye'ye, Polonya'ya kaçma teşebbüsleri başarısızlıkla sonuçlandı. 5. 4. 1937'de tutuklandı. 17. 4. 1938 tarihinde kurşuna dizildi. Aklanması için dava açacak akrabası olmadığı için hâlâ aklanamadı. **Eserleri/Dilbilimi:** *Yeni Yol: Lâtin Elifbesine Dair* (Akmescit 1927), *Kıraet Kitabı* (Akmescit 1927). **Tiyatro:** *Neden Bu Hale Kaldık* (Üç perdelik piyes), *Bakû 1907* (Bu eser Neden Bu Ala Kaldık ismi ile 1997'de Akmescit'te yeniden basılmıştır.). **Çeviri:** *Tayfun: Avrupa Medeniyeti ve Yağınlar*, (M. Lengil'in eserinden çevrilmiş 4 perdelik tiyatro eseri, Bahçesaray 1914).

Kay.: P. A. Falev, "İz ideolgin kırımskotatarskoy intelligentsii" *İzvestiya Tavriçeskoj Uçenoy Arxivnoy Komissii*, 1918, No. 54, s. 282-287; "Ayvazov A." *Nauka i nauçnie rabotniki SSSR: Sprav Leningrat 1928*, Bölüm: 6, s. 515; "Ayvazov A." *Nauçniye rabotniki Kırma* (Kırım'ın Bilim Adamları), Akmescit 1927, s. 5; "25 Yıllık Yubiley", *Yeni Dünya*, 14, 19 Haziran 1923 (İ. A. Kerim Medeniy Esnas, Akmescit, 1977, s. 11-13.); Alâdin Şamil, "Atanın Ricası İle". *Yeni Dünya*, No. 36-41, 1992; İ. Kerimov, "Canımızın Nümunesi" *Salgır*, No. 2, 1991, s. 33-45; İ. Kerimov, *Bibliyografik Seçmeler*, Akmescit 1994, s. 4; Ş. Yusupov, "Mukaddes Topraktaki Tamirlanımız", *Yıldız*, No. 3, 1993, s. 161-168; D. P. Ursu, "Şarkşnaslık ve Kırım Şarkşnasları", *Yıldız*, No. 2, 1998, s. 123; D. Seydamet, *Krym, Varşova 1930*; E. Kırnal, *Der Nationale Kampf der Krimtürken*, Emsdetten/Westfalen, 1952; *Tatars of the Crimea, Their Struggle for Survival*, Durham 1988, s. 259-260; C. S. Kırimer, *Bazı Hauralar*, İst. 1993; H. Kırımlı, *Kırım Tatarlarında Millî Kimlik ve Millî Hareketler*, Ank. 1996; D. P. Ursu, *Deyateli Kırımskotatarskoy Kulturı (1921-1944)*, Akmescit 1999, s. 21-24; İsmail Asanoğlu Kerim, *Bibliyografik Seçmeler*, Akmescit 1994, s. 4; E. Yaman, A. K. Bolaç, A. Esatoğlu, *Türkiye'deki Türk Dünyası*, Ank. 1998, s. 51-54. ➔ Z. YÜKSEL

AYVAZOV, Eyvaz Mehémmedoğlu (5. 5. 1938 -):

Azerbaycan şair ve mütercimi. Borçalı bölgesinin (şimdiki Gürcistan Cumhuriyetinin Marneyli ilçesi) Ağamemmedli köyünde doğdu. Edebiyat çevrelerinde Borçalı Eyvaz diye tanındı. 11 yıllık Gaçağan köy okulundan sonra Bakû'da M. F. Ahundov Rusdili ve Edebiyat Enstitüsünü kazandı. Azerbaycan Yazarlar Birliğinin yardımlarıyla III. sınıftan sonra Moskova'daki M. Gorki Edebiyat Enstitüsünün Edebî Tercüme Bölümünde eğitim gördü. Azernesrde redaktör olarak çalışmaya başladı. Azerbaycan film stüdyolarında senaryo redaksiyon heyeti üyesi (1970), ve Mozalan miza-

hî film dergisinde başredaktör; (1971-1984) C. Cabbarlı Azerbaycanfilm sinema stüdyosunda direktör (1984-1986); *Kirpi* mizah dergisinde başredaktör (1986-1995) olarak çalıştı. Sanat hayatına, 1960 yılında *Edebiyat ve İnceneset* gazetesinde yer alan "Edebî Meş'el" adlı şiiriyle başladı. Bu tarihten itibaren çeşitli yayın organlarında şiirler ve edebî tercüme yayımladı. Bakû Oktyabr ilçesi Halk Temsilcileri Sovetine üç dönem temsilci olarak seçildi. Azerbaycan Cumhuriyeti Kültür Adamları Birliği Komitesi üyesidir. "Şeref Nişanı" (1980) sahibi olan şair, Azerbaycan SSC Ali Soveti Fahrî fermanı (1978-1988) ve bir madalya ile ödüllendirildi. 1986 yılından itibaren Azerbaycan Yazarlar Birliği üyesi seçildi. A. S. Puşkin, M. Y. Lermontov, A. Blok, N. Borotoşvili gibi sanatçıların eserlerini çevirdi. *Eserleri/Şiir: U-füq Yananda* (Bakû 1964), *Sevgi Radiusu* (Bakû 1967), *Gızıl Anlar* (Bakû 1970), *İnsan, Zaman, İzler* (Bakû 1974), *İller... Pilleler* (Bakû 1975), *Dünya Meni Terkinde* (Bakû 1983), *Dünyanın Terkinde* (Bakû 1986), *Dumalı Göyler* (Bakû 1991). **Tercümeleler: Şe'rler ve Poemalar** (N. Barataşvili'den, Bakû 1968), *Şe'rler ve Poema* (A. Blok'tan, Bakû 1972), *Dağlar da İnsan Kimidir* (M. Kerim'den, Bakû 1975), *Eserleri* (A. Blok'tan, Bakû 1980), *Mehebbetin Dörd Fesli* (M. Kerim'den, Bakû 1982).

Kay.: AY, Bakû 1995, s. 118. ♦ A. BAĞIROV

AYVERDİ, Ekrem Hakkı (1900-24. 5. 1984): Mimarlık tarihi yazarı. İstanbul'da doğdu. Babası kaymakam İsmail Hakkı Bey, annesi Fatma Meliha Hanımdır. Tanınmış yazar Sâmiha Ayverdi*'nin ağabeyidir. Vefa Lisesini ve İstanbul Mühendislik Okulunu bitirdi (1920). Kısa bir süre İstanbul Belediyesi Fen İşlerinde çalıştı. Sonra mesleğini serbest mühendis-müteahhit olarak sürdürdü. Bazı tarihî binaların restorasyonunu yaptı. Bunlar arasında İzmir Elhamra Sineması, Guraba ve Haseki Hastaneleri, İstanbul Sultan Selim Camii gibi yapılar vardır. Kendi imkânlarıyla Osmanlı İmparatorluğunun sınırları içinde kalan yerlerin büyük bir bölümünü gezdi. Eski mimarî eserleri inceleyip unutulmaktan kurtardı. Araştırmalarından dolayı kendisine İstanbul Üniversitesi'nce fahrî doktorluk payesi verildi. İstanbul Fetih Cemiyetinin kurucusu ve başkanı oldu. İstanbul Enstitüsü ve Yahya Kemal Enstitüsünün kurucularındandı. İstanbul'da vefat etti. Merkez

Efendi Kabristanına defnolundu. **Eserleri: 18. Asırda Lâle** (İst. 1950), *Fatih Devri Mimarî Eserleri* (İst. 1953), *Fatih Devri Mimarîsi* (İst. 1953), *Fatih Devri Hattatları* (İst. 1953), *İstanbul* (ortak, İst. 1953) *Yugoslavya'da Türk Eserleri* (İst. 1956), 19. Asırda İstanbul Haritası (1958), *Fatih Devri Sonlarında İstanbul Mahalleleri, Şehrin İskânı ve Nüfusu* (İst. 1960), *Fatih Devri Mimarîsi Zeyli* (İst. 1960), *Osmanlı Mimarîsinin İlk Devri* (İst. 1967), *Vakıflar Tahrir Defteri* (Ömer Lütfi Barkan'la birlikte, İst. 1971) *Fatih Devrinde Osmanlı Mimarîsi* (2 c. İst.), *Osmanlı Mimarîsinde Fatih Devri* (4 c. İst. 1973-1974), *Avrupa'da Osmanlı Mimarî Eserleri* (4 c. 1977-1982).

Kay.: Ekrem Hakkı Ayverdi Hatıra Kitabı, İst. 1984; İ. Aydın Yüksel, "Ekrem Hakkı Ayverdi Biyografisi", Ekrem Hakkı Ayverdi Hatıra Kitabı, s. 12; İsmet Binark, Ekrem Hakkı Ayverdi Bibliyografyası, İst. 2000. YS, 2. bs., s. 97-98; Muharrem Ergin, "İstanbul'daki Son Osmanlı Âbidesi", Kubbealtı Akademi Mecmuası, c. 13, sayı: 3, 1984, s. 32-33; Semavi Eyice, "Ekrem Hakkı Ayverdi ve Türk Sanatı Tarihi", Kubbealtı Akademi, c. 13, sayı: 3, 1984, s. 53-59; Neval Konuk, "Ekrem Hakkı Ayverdi'nin Aziz Anısına. . .", Bilge, 2000/Bahar24, s. 103-106. ♦ M. CUNBUR

AYVERDİ, İlhan (1926 -): Yazar, sözlükçü. Manisa'nın Akhisar ilçesinde doğdu. Babası Mehmed Murad Tolun, Dağistanlı, annesi Fatma Pakize Hanım ise Rumelili bir ailenin çocuğudur. İlk ve orta tahsilini Akhisar'da yapan İlhan Tolun, liseyi 1943'de İzmir Karataş Lisesinde tamamladı. Rahatsızlığı sebebiyle iki sene ara verdiği yüksek öğrenimine İÜ Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde devam etti. "Vecihî Çelebî Divânı" adlı bitirme tezini hazırlayarak 1949'da mezun oldu. Sırasıyla Anarathigutyan Ermeni Ortaokulu, Zoğrafyan Rum Lisesi, Saint Joseph ve Saint Michel Fransız liselerinde ve nihayet Çapa Eğitim Enstitüsünde edebiyat öğretmenliği görevlerinde bulundu. 1959'da Yüksek Mimar-Mühendis Dr. Ekrem Hakkı Ayverdi ile evlendi. 1960'da öğretmenliği bıraktı. Ekrem Beyin Osman Gâzi'den itibaren Fatih devrini de içine alan Osmanlı mimarîsi hakkındaki âbidevî eserlerinin hazırlanması sırasında Anadolu ve Rumeli'yi karış karış gezerek gerçekleştirilen çalışmaların tamamına bilfiil katıldı. Öte yandan İstanbul Fetih Cemiyetinin bir azası, Türk Kadınları Kültür Derneği ve Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfının başkanı sıfatıyla aktif olarak dernek ça-

lışmaları içinde bulundu. Yazıları bu kuruluşun dergisinde yayımlandı. İlhan Ayverdi'nin evi hâlen kültür ve sanat toplantılarının yapıldığı bir akademi hüviyetindedir. Fakat onun asıl faaliyeti 1976'dan beri devam eden "Misâlli Büyük Türk Lügati" çalışmasıdır.

♦ K. YETİŞ

AYVERDİ, Samiha (23. 11. 1905 -1993): Mütefekkir ve mutasavvıf yazar. İstanbul'un Şehzadebaşı semtinde, Kalenderhane Camii çevresinde bulunan Toprak (bugün Delikanlı) sokakta doğdu. Babası piyade kaymakam İsmail Hakkı Bey, Bolu'dan İstanbul'a gelmiş, askerî okulda öğrenimini tamamlamış, 1866'da Girit isyanı sırasında şehit düşmüş Zerde Bıyık Hasan Beyin oğludur. Yazar, Zerde Bıyık Hasan Beyin soy kütüğünün Ramazan Oğullarına kadar uzandığını babasına dayanarak naklede (Rahmet Kapısı, s. 118). Yedi aylıkken yetim kalan İsmail Hakkı Bey, Millî Mücadele yıllarında İstanbul'dan Anadolu'ya insan ve silâh kaçırılmasında önemli hizmetlerde bulunmuştur. Annesi Fatma Meliha Hanımın atalarının 1541'de Kanunî'nin Budin. Seferinde şehit olmuş ve oraya defnedilmiş Gül Baba'ya kadar çıktığı rivayeti de ailede konuşulan ve nesilden nesile nakledilen bir bilgidir. Sâmiha Ayverdi ailesini on dokuzuncu yüzyıldan itibaren daha net takip edebilmektedir. Meliha Hanımın babası Hilmi Bey, II. Abdülhamit döneminin Meclis-i Maliye Reisi İbrahim Efendinin kardeşidir. Ayverdi'nin anne tarafının İstanbul'daki geçmişleri daha eskidir, konak ve aristokrasi kültürü bu koldan gelmektedir. Zekiye Küçük yaşta mahalle mektebine başlayan yazarımız, Süleymaniye İnâs Numune Mektebini 1921'de bitirdi, resmî okullarda okumadı, öğrenimine evde hususî olarak devam etti. On altı yaşında iken bir kaymakamla evlendi. Beş sene süren, fikren ve ruhen anlaşmazlık olduğu için devam etmeyen bu evlilikten bir kızı oldu. 1926'dan sonra ağabeyisi yüksek Mimar Dr. Ekrem Ayverdi'nin yanında, annesi Meliha Hanım ile beraber kızı Nadide'yi büyüttü. Bir ara keman çaldı, bu vesileyle klâsik Türk musikisini yakından tanıma fırsatı bldu. Hususî olarak Fransızca öğrendi. Çeşitli yazı ve kitaplarından; Doğu ve Batı klâsiklerini, büyük düşünürleri okuduğunu biliyoruz. Bu bakımdan onun kültür birikiminin

en önemli tarafı, bir ömür boyu devam eden okumalarından gelir. Bir diğeri de çok küçük yaştan itibaren kuvvetli hafızasına kaydettiği aile içindeki konuşmalarla, babasının selâmlık sohbetleri ve büyük annesi Hâlet Hanımın ona aktardıklarıdır. II. Abdülhamit, II. Meşrutiyet, Balkan Harbi, I. Dünya Savaşı, mütareke yılları, İstanbul'un işgali, Türk İstiklâl Savaşı gibi son devrin en önemli olaylarını, Cumhuriyet dönemini, çok partili sisteme geçişi, 1960 İhtilâlini vb. pek çok hadiseyi kültürlü, aristokrat, fakat vatanperver bir ailenin içinde, onun bir ferdi olarak yaşadı. Bunları tamamlayan, hatta okumalara, çalışmalara ve yaşananlara bir ölçü kazandıran hocası Kenan Rifâi'nin onun üzerindeki etkisi çok daha fazladır. İstanbul'da oturan Ayverdi, resmî bir görev almadı. Fetih Cemiyeti, Türk Ev Kadınları Derneği, Kubbealtı Akademisi gibi hayır kurumlarında bilfiil çalıştı. Onun asıl hizmeti, eserleri ve yazıları dolayısıyla çevresinde toplanan kimselerin eğitimi oldu. İstanbul'da vefat etti. Merkez Efendi Mezarlığında aile kabristanına defnedildi. 1938-1946 arasında yazdığı romanları ve hikâyeleriyle Cumhuriyet devri Türk edebiyatına farklı bir soluk getirdi. Bu, ortak İslâm edebiyatında önemli bir yeri olan tasavvuf ve insanın manevî yönden terbiyesidir. İnsanın kendini idrakte, kendini bulmada geçirdiği merhaleler; kendisi, çevresi ve Allah'la olan ilişkileri onun roman ve hikâyelerinin esas konusunu teşkil etti. Bu romanlarda aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin son döneminin sosyal ve siyâsî olayları da kendini gösterir. Öte yandan bu dönemde o, mensur şiir vadisinde de biri 1964'te, diğeri çok sonraları yayımlanmış eserler verdi. 1950'den sonra biri hocası Ken'an Rifâi'nin, diğeri Fatih Sultan Mehmet'in anlatıldığı biyografi alanında iki eser hazırladı. Bu eserlerde Ayverdi'nin konusuna, dikkatli bir romancı müşahedesiyle yaklaştığını görürüz. Yine bu yıllarda yazarımızın düşünce ve kalemi İstanbul'a yöneldi. Peşpeşe yazdığı eserlerle İstanbul'un pek çok semtini, İstanbul kültür ve medeniyetini anlatarak "İstanbul yazarı" unvanını aldı. Ahmet Râsim*, Ruşen Eşref Üneydin*, Yahya Kemal*, Abdülhâk Şinasi Hisar* ve Ahmet Hamdi Tanpınar'da* gördüğümüz İstanbul tiryakiliği onda farklı bir çehre kazandı. Örf ve âdetleri, günlük yaşayışı ve bu yaşayışa sinmiş manevî çehresi, ruh dünyası,

yukarıda sıralanan siyasi ve sosyal depremlerin toplumun maddi ve manevi dünyasında açtığı derin yaralar, aksülameller, huzursuzluklar, zaman zaman duyulan saadetler, hep bu eserlerde tezahür etti. Bu bakımdan İbrahim Efendi Konağı, Boğaziçinde Tarih eserleriyle o, *tecrübeli dost* dediği tarihe yöneldi. Özellikle yakın tarihimizle hesaplaştı. Daha sonra Müslüman-Türk medeniyetinin zirveye çıkışını ve düşüşünü anlattığı *Türk Tarihinde Osmanlı Asırları*'nı kaleme aldı. Müslüman Türklerin, Büyük Selçuklulardan itibaren, Anadolu Selçukluları ile Osmanlı Devleti'nin Anadolu ve Rumeli'de meydana getirdiği kültür ve medeniyetin madde ve ruh dünyasının dökümü ve derin bir tahlili yapılmıştır. Ayverdi, son dönemlerinde hatıra-hikâye çeşniyle yakın devrin olaylarını ve çevresini anlattı. Zengin kültürünü yine zengin bir kelime hazinesi ve zengin bir söyleyişle verdi. İstanbul Türkçesinin bütün güzelliği onun eserlerinde kendini gösterdi. Türkçedeki gelişmelere kayıtsız kalamadı ve 1938-1946'da yayımladığı eserlerinin ikinci baskılarında dilini günün Türkçesine uyarlamak ihtiyacını duydu. İnsanların artık uzun yazıları okuyamayacağını düşünerek hatıra, hikâye çeşniindeki yazılarını mümkün olduğunca kısa tuttu. *Büyük Doğu*, *Resimli İstanbul Haftası*, *Fatih ve İstanbul*, *Türk Yurdu*, *Anıt*, *Türk Edebiyatı*, *Havadis*, *Ölçü*, *Hür Adam*, *Selâmet*, *Haber*, *Türk Kadını*, *Tercüman*, *Kubbealtı Mecmuası*, *Ankara Ticaret Odası*, *Türk Dünyası Tarih Dergisi* gibi çeşitli gazete ve dergilerde yazılar yazan Sâmîha Ayverdi hakkında Ankara, Erzurum ve İstanbul üniversitelerinde mezuniyet ve doktora tezleri yapıldı. Öte yandan yazarımız için *Türk Edebiyatı ve Kubbealtı Akademi Mecmuası* özel sayılar çıkarıldı. 1978'de Ayverdi'nin *Kölelikten Efendiliğe* kitabı için Türkiye Millî Kültür Vakfı armağan verdi, aynı vakıf 1984'de yazarımızı "*Türk Millî Kültürüne Hizmet Şeref Armağanı*" ile taltif etti. **Eserleri/Roman:** *Aşk Budur* (İst. 1938), *Batmayan Gün* (İst. 1939,1977), *Mabette Bir Gece* (İst. 1940, 1976, 1996), *Ateş Ağacı* (İst. 1941, 1993), *Yaşayan Ölü* (İst. 1942, 1994), *İnsan ve Şeytan* (İst. 1942, 1999), *Son Menzil* (İst. 1943), *Yolcu Nereye Gidiyorsun?* (İst. 1944, 1975, 1977), *Mesihpaşa İmamı* (İst. 1948, 1974), *İbrahim Efendi Konağı* (İst. 1964, 1973), *Mensur Şiir: Yusufçuk* (İst. 1946, 1997), *Hancı* (İst. 1986-1988), *Dile Gelen Taş* (İst. 1999).

Biyografi: *Ken'an Rifâi ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık* (İst. 1951, 1965, 1983), *Edebî ve Manevî Dünyası İçinde Fatih* (İst. 1953, 1968, 1983). **Araştırma-Hatıra:** *İstanbul Geceleri* (İst. 1952, 1971, 1977), *Boğaziçinde Tarih* (İst. 1966, 1968, 1976), *Misyonerlik Karşısında Türkiye* (İst. 1969), *Türk-Rus Münasebetleri ve Muharebeleri* (İst. 1970), *Bir Dünyadan Bir Dünyaya* (İst. 1974), *Türk Tarihinde Osmanlı Asırları I-III* (İst. 1975, 1977, 1999 1 c.), *Kölelikten Efendiliğe* (İst. 1978, 1979, 1995, 1996), *Dost* (İst. t. y. , 2. bs. 1995). **Makale-Hatıra:** *Millî Kültür Meseleleri ve Maarif Davamız* (İst. 1976), *Âbide Şahsiyetler* (İst. 1976, 1995), *Hatıralarla Başbaşa* (İst. 1977), *Rahmet Kapısı* (İst. 1985), *Ne İdik Ne Olduk* (İst. 1986), *Bağ Bozumu* (İst. 1987), *Ah Tuna Vah Tuna* (İst. 2. bs. 1996), *Hey Gidi Günler Hey!* (İst. 1988), *Küplücedeki Köşk* (İst. 1989). **Seyahat:** *Yeryüzünde Birkaç Adım* (İst. 1984). **Mektup:** *Mektuplardan Gelen Ses* (İst. 1985). **Kay.:** Yazarın Eserlerinden başka; Atilla Güner, Sâmîha Ayverdi-Hayati-Sanati-Eserleri, Erzurum, 1968; Kâzım Yetiş, Sâmîha Ayverdi'nin Eserlerinde Millî Kültür Meseleleri ve Tasavvuf Düşüncesi, İstanbul 1974; K. Y. Aren, Samiha Ayverdi'nin Eserlerinde Ahlâk, İst. 1997; Banıççek Kırcıoğlu, Samiha Ayverdi Hayati-Eserleri c. I-II, Erzurum 1990; M. Behçet Yazar, "Samiha Ayverdi'nin Hikâyeleri ve Romanları", *Son Telgraf*, 30 Ağustos 1944; Ref'i Cevat Ulunay, "Mistik Edebiyatta Bir Şaheser: Yolcu Nereye Gidiyorsunuz?", *Yeni Sabah*, 11 Ocak 1948; Aka Gündüz, "İstanbul Geceleri," *Son Telgraf*, 6 Nisan 1952; Nihat Sami Banarlı, "Edebî ve Manevî Dünyası İçinde Fatih", *Hürriyet*, 25 Temmuz 1953; Annemarie Schimmel, "İstanbullu Bir Âbide Yazar Sâmîha Ayverdi" (ÇavKay.: Yaz. Arv. • Yaz. Krl.S. Zeki Önsöz), *Ankara Ticaret Odası Dergisi*, Kasım 1974; *Türk Edebiyatı*, nu. 127, Mayıs 1984; *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, yıl 17, nu. 4, Ekim 1988; İsmet Binark, Samiha Ayverdi Bibliyografyası (İst. 2000); CDET s. 290-292; EİS 8. bs. s. 53; İstA 3/1664-1667; RTES s. 82; RTET 2/1233-1235; TBEA 1/135-136; YS 2. bs. s. 98. • K. YETİŞ

AYYILDIZ, A. Duran (1933 -): Şair. Tokat'ta doğdu. İlk ve orta öğrenimini Tokat'ta yaptı. Siyasal Bilgiler Fakültesinde bir yıl okudu. Sonra AÜ Ziraat Fakültesinden mezun oldu (1961). Tokat, Giresun ve Ankara'da mesleğiyle ilgili görevlerde çalıştı. Köy İşleri Bakanlığına bağlı Köy Kooperatifleri ve El Sanatları Genel Müdürlüğünün Diyarbakır Bölgesi El Sanatları Eğitim Merkezinin kurucusu ve müdürü olarak çalıştı. *Hisar*, *Şairler Yaprığı*, *Varlık*, *Kopuz*, *Kıbrıs'ta Gençlik*, *Evrım*, *Koruk*, *Çağrı* dergilerinde yazıları ve şiirleri yayımlandı. Tokat'ta İlk Çaba (11 sayı) ve Sanat(18

sayı) adlı dergileri çıkardı. **Eserleri/Şiir:** *Evrimde Yıldız Kayaları* (Ank. 1971), *Anadolu Geceleri* (Ank. 1974), *Anadolu Güneşleri* (Ank. 1975). **Kay.:** ÖBBSKA 1/417,2/1301; RTES s. 83; TBEA 1/136; TDEA 1/252; TDEŞYS s. 82. • A. CELEPOĞLU **Kay.:** Yaz. Arv. • Yaz. Krl.

AYYILDIZ, Duran, bk. **AYYILDIZ, A. Duran**

AYYILDIZ, Erol (1945 -): Mütercim ve sözlük sahibi. Balıkesir'de doğdu. Balıkesir İmam Hatip Lisesini, İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsünü bitirdi. Bir süre öğretmenlik yaptı. Bursa Yüksek İslâm Enstitüsüne Arap Dili ve Edebiyatı asistanı oldu (1974). Hâlen Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde öğretim üyesidir. **Eserleri/Sözlük:** *Arapça-Türkçe / Türkçe-Arapça Sözlük* (1986). **Çeviri:** *Taklitlerin Çarpışması* (1966), *Asrı Saadetteki İslâm Şehitleri* (1967). **Kay.:** YS 2. bs. s. 98-99. • A. CELEPOĞLU

AYZMAN, Nikolay (19. 12. 1905 - 17. 7. 1967): Çuvaş sahası tiyatro yazarı. Çuvaşistan'ın Çeboksar bölgesinin Algeşevo köyünde doğdu. 1918'de okulu bitirip köyünde gündelik işlerle meşgul oldu. 1925'ten sonra konservatuvara devam etti, Çuvaş-Tatar Akademisinde okudu. Tiyatroda önce oyuncu, sonra yönetmen yardımcısı ve yönetmen olarak çalıştı. Tiyatro çalışmaları sırasında edebiyatla da uğraştı. İlk piyesini "Drevnya Pod Vetlami (Ağacın Dalları Altındaki Köy)" adıyla 1929'da Suntal (Sandal) dergisinde yayımladı. 1930'da *Şum (Gürültü)*, 1931'de *Şçastliviy Veçer (Mutlu Akşam)*, *Vrag ne Dremlit (Düşman Uyumaz)* isimli tiyatro eserlerini neşretti. Bütün bu çalışmaları ona 1939'da "Çuvaşistan Devlet Sanatçısı" unvanını kazandırdı. Ayzman özellikle komedileriyle tanındı. Çeboksar'da öldü. **Eserleri/Tiyatro:** *Lesnaya Banda* (Orman Çetesi, 1933), *Pateriyati* (Vatansever, 1941), *Kogda Otkrıvayetoya Zanaves* (Perde Açıldığı Zaman, 1942), *Liza Korotkova* (1945), *Puti orogi* (Yol İstikameti, 1949), *Vıydu Vıydu za İvana* (Evlen İvan'la Evlen), *Tri Komedi* (Üç Komedi, 1953), *Sosevnoveniya i Lübov* (Yarışma Sevgisi, 1954), *Odnokatrıye Pyesi* (Tek Kullanışlı Piyesler, 1955), *Kgda Ruka Ruku Moyet* (Elin Elimi Yakıyor, 1956), *Tri Pyesi* (Üç Piyes, 1957), *E e Svoyaçki* (E e Baldızlar, 1958), *Tovarişi* (Arkadaşlar, 1959), *Kogo Lübu Za Togo Vıydu* (Kimi Sevi-

yorsam Onunla Evlenirim, 1959), *Komedi* (Komedi, 1961), *Mılaya* (Canım, 1965), *Noroşiy Sosedi* (İyi Komşu, 1967). • M. YILMAZ- A. ŞENGÜL

AZAD Mévlud oğlu, bk. **NEBİYEV, Azad**

AZAD Talışoğlu, bk. **GULİYEV, Azad Ekber oğlu**

AZADE (1931-): İran sahası Türk soylu kadın şairi. Tarım'da Binarud köyünde doğdu. Aile adı Darâyî, baba adı Emir Husrev'dir. Los Angeles'te yaşamaktadır. **Eserleri:** *Divan*. **Çeviri:** *Rubailer* (Ömer Hayyam'dan Türkçeye), *Haydar Baba* (Şehriyar'dan Farsçaya). **Kay.:** Suhenverân ve Hattatân s. 38. • N. ÜNVER

AZADE (1950 -): İran vatandaşı Türk soylu şair. Tebriz'de doğdu. Baba adı Mahmud Ali, kendi adı Mahmud Pur'dur. Orta öğrenimini Tebriz'de tamamladı. Hâlen Tebriz Çevre Sağlığı Dairesinde çalışmaktadır. Şiirlerinin çoğu Farsçadır. Bu şiirlerde Hâfız'ın etkisi vardır. **Eserleri/Şiir:** *Şerareha* (Farsça), *Qember Emi* (Türkçe). **Kay.:** EO 1/167-169; GAŞA, s. 205. • H. M. SAVALAN

AZADE Hanım, bk. **RÜSTEMOVA, Azade Céfer kızı**

AZADI (1695-1760): Türkmenistan klâsik şairi, âlim, filozof, eğitimci ve tabip. Göklen ilinin Gerkez boyundandı. Doğum tarihi bazı kaynaklarda 1700 diye gösterilmiştir. Asıl adı Dövletmémmet'tir. İlk eğitimini köyündeki okulda Niyaz Salih Molladan aldı. Bazı kaynaklara göre eğitimine Hive'deki medreselerden birinde devam etti. Genç yaşta bilime karşı heveskârlığı ile dikkat çekti. Medrese öğrenimini bitirdikten sonra köy okulunda ders verdi. Sadece bilim açısından değil, ahlaki yönden de üstün bir hayat sürdürmede örnek oldu ve öğrencilerini de bu ruhta yetiştirdi. Babası Magtımğulı Yonakçı, ona kendi babasının adını verdi. Azadi'nin aydın insan olarak yetişmesinde ailesinin etkisi büyüktür. Azadi'nin babası, şiirleri günümüze kadar gelen bir şairdi. Azadi, büyük Türkmen şairi Magtımğulı Pıragi'nin babasıdır. On dokuzuncu yüzyılın ünlü şairlerinden Zelilî* ise, yeğeni idi. Türkmen edebiyatının gelişmesinde bu akraba şairlerin büyük etki-

si oldu. Azadî, Türkmen klâsik şairleri Magtım-gulı* ve Zelilî'nin sanatını derinden etkiledi, on-lara ustalık yaptı. Bu sebeple Magtım-gulı, "Atamın" isimli şiirinde babası Azadî'yi Peygamber destli, yahşızâde" sıfatlı kutsal kişi olarak tanımladı. Şair halk arasında Garrı Molla, Dövlétmémét Molla adları ile de tanındı. Garrı Molla adı kendisine keskin zekâsından dolayı verildi. Epik mesnevîci-lik akımının üstadı olarak ün kazandı. Divan edebiyatında ortaçağ geleneğini devam ettiren ve geliştiren mistik bir şairdi. Gazel, rubai ve epik mesnevîlerine tasavvuf tefekkürünü özgün bir biçimde yansıttı. Filozof olarak on sekizinci yüzyıl Türkmen toplumunun siyâsî, sosyal, ekonomik ve kültürel yöndeki değişmelerini, doğu panteiz-mi ve tasavvufu açısından ele aldı. Türk divan edebiyatının ortak dilini, Arapça ve Farsçayı çok iyi bilirdi. Bu konuda ünlü şarkiyatçı Samoyloviç, "Türkmenlerin çeşitli boylarından benim tanıdığım şairler arasında Magtım-gulı'nın babasının seviyesine erişmiş başka kimse yoktur. Şairin günümüze ulaşmış tabipliğe ait eserleri de, Muhtasar'ının nüshası da, öteki bilim ve sanat eserleri de düşünürün bilimdeki ufkunun genişliğini ve bil-gisinin üstünlüğünü açığa çıkarmaktadır" der. Büyük düşünür, ülkenin sorumluluğunu üzerine almış olan Buzlupolat, Çovdur Han gibi Türk-men liderlerine danışmanlık yaptı. Yurt, ulus, devlet ile ilgili meclislerde söz sahibi oldu. Haya-tını, on sekizinci yüzyıl Türkmen toplumunda boylar arasında birliği sağlamak, Türkmen devle-tini kurmak, ona âdil hükümdar seçmek idealine adadı. İran, Hive, Buhara tarafından devamlı bas-kı altında tutulan bütün Türkmenleri birleştirip Vagt-ı Azat mesnevîsinde ileri sürdüğü bağımsız devlet kurma ülküsü son derece önemlidir. 1747'de Nadir Şah'ın öldürülmesi sonucu imparatorlu-ğun dağılmaya maruz kaldığı ve ona bağlı halkla-rın bağımsızlık yönünde ayaklandığı bir devirde bağımsız Türkmen devletini kurma konusundaki eğilim daha da belirgin hâle geldi. Şair de bu ülkü-yü tam zamanında halkına aşıladı. Türkmen dev-letini teşkil etmenin ve geliştirmenin temel şartı olarak adaleti, zenginlerin ve ilim sahiplerinin cömertliğini, fakir dervişlerin gönül temizliğini gösterdi. Ona göre gönül temizliği gönül birliğini yaratır; gönül birliği boylar arası uyumu ve dost-luğu şartlandırır; boylar arası birlik ise, devlet

birliğini oluşturur. Gönül temizliğini kazandır-manın en iyi aracı, toplumu nakli ilimler ile eğit-mektir. Şair, özellikle Firdevsî, Nizami*, Sa'dî, Dehlevî*, Yesevî*, Câmî, Nevâî*, Sehî, Tefevî gibi üstadların eserlerinden etkilendi. Ancak, kendi eserleri de sonradan gelenleri derinden etkiledi. Türkmen klâsik şairi Zelilî ile Özbek şairi Pelvan-gulı Rovna, Azadî'nin "Dad hey" gazeline nazire yazdılar. Magtım-gulı, atasının şiir yazış stilinden farklı stilde şiir yazmış olsa bile şiirlerinin içeriği hemen hemen aynıydı. Azadî, ölümünden sonra Etrek nehri ile Sonu dağı arasında Aktokay'daki Garrı Molla adlı mezarlıkta toprağa verildi. **Eserleri:** *Rubagryat ez Ruzgar ve Dva; Vagı-Azat* (1753-1754), *Behiştname* (1756-1757), *Hikayet-ı Cabir Ensar*. **Kay.:** A. N. Samoyloviç, *Stihi Dövlét-Mamedu Mullı otısa Mahtumkulu, Doğu Bölümü Yazılan, c. 22, Petersburg 1914; Türkmen Edebiyatının Tarihi, c. 2, Aşkabat 1975; M. Köseyev, Edebiyata Barada Söhbət, Aşkabat 1979; Dövlétmémét Azadı, Saylanan Eserler (tenkidî metin) Aşkabat 1982; Atayevk, XVIII. Asır Türkmen Edebiyatı, Aşkabat 1988; TDTEA 10/361-369. Yaz. Arş.*

ÂZADÎ (15/16. yy.): Câmî'ü'n-Nezâir, Mecma'u'n-Nezâir ve Pervane Bey Mecmuası gibi nazire mec-mualarında şiirleri bulunan Azad ve Âzadî mah-lâslı şairin aynı kişi olduğu tahmin edilmektedir. Bu şiirleri S. N. Ergun yayımladı. **Kay.:** TŞ 1/154⇨ D. KAYA

AZAFLLI, Aşık Mikayıl, bk. ZEYNALOF, Mikayıl Azafllı

AZAK, Gürbüz (5. 7. 1938 –): Yazar, gazeteci, ressam. Denizli'nin Acıpayam ilçesinde doğdu. De-nizli Lisesini bitirdi. Devlet Güzel Sanatlar Aka-demisindeki öğrenimini tamamlamadı. 1961'de *Hür Vatan* gazetesinde ressam ve grafiker olarak çalışmaya başladı. 1962-1965 yılları arasında *Yeni İstanbul*, 1965-1969 yılları arasında ise *Babulide Sabah* gazetelerinde çalıştı. Bir ara serbest atölye açarak burada ressamlık yaptı (1969-1974 ve 1980-1984). *Yeni Asya* gazetesinde yayın müdürü (1974-1977), *Tercüman* gazetesinde de yazı işleri müdürü olarak çalıştı. 1984'ten itibaren *Türkiye* gazetesinde köşe yazarlığı yaptı. Türkiye Gazete-ciler Cemiyeti, Aydınlar Ocağı, Basın Konseyi üyesidir. Nedim Gürbüz, Oğuz Akalan ve Aliş imzalarıyla da yazılar yazdı. Çeşitli konulardaki

yazı, çizgi ve şiirleri *Nasır* (1958-1959), *Şiir* (1961), *Saygı Edebiyat* (1966), *Türk Edebiyatı* (1966-1967), *Boğaziçi-Köprü* (1982-1984), *Doğuş* (1985-1988 O-ğuz Akalan imzasıyla) dergilerinde yayımlandı. 1984'te *İnanç* dergisi tarafından yılın ressamı, 1994'te Türkiye Gazeteciler Cemiyeti tarafından Yılın Gazetecisi seçildi. 1998'de Konya Kombas-san Vakfı Mevlâna Büyük Ödülünü aldı. Ayrıca dört basın ödülü vardır. *Deli Balta* adlı çizgi romanı filme alınıp dokuz bölüm hâlinde TGR'T'de yayımlandı (1990-91). **Eserleri/Araştırma:** *Anado-lu Cayır Cayır* (Nedim Gürbüz imzasıyla, 1978), *Üçbin Türk Motifi (Orta Asya'dan Avrupa İçlerine Motiflerimiz, 1983)*. **Mizahî Hikâye:** *Reis Ne Almış* (Nedim Gürbüz imzasıyla, 1978), *Kaybolan Kıvrık* (1997). **Deneme:** *Dostlara Mektup* (Nedim Gürbüz imzasıyla 1979), *Sizi Biri Arıyor* (1985, 1990), *At-lar Hazır mı? (1990) Dünyayı Ölüler Yönetir* (1997). **Ansiklopedi:** *Türk Motifleri* (1984). **Hatıra:** *Güzel İnsanlar* (1993) *Meşhurları İlk Görüşüm* (1997), *Gazeteci Milleti* (1997). **Roman:** *Kırksekiz Kırkdokuz Elli* (1997). **Tefrika roman:** *Ayrıca Des-tan* (Türkiye Gazetesi, 1986). **Tefrika hatıralar:** *Gazeteciler* (1987), *Meşhurları İlk Görüşüm* (1987). **Folklor Derlemesi:** *Türk Motifleri* (1985). **Biyografi:** *Ben Adnan Menderes* (1997). **Çocuk Kitabı:** *Nas-reddim Hoca Serisi* (resimli, 1983). **Kay.:** EİT s. 80; YS 2. bs. s. 99. ⇨ A. CELEPOĞLU-İ. IŞIK

AZAKÎ (?– 1608): Divan şairi. Kıpçak asıllıdır. Adı Mehmed'dir. Ebussu'ud Efendinin talebelerin-dendi. İki defa Kefe müftülüğü yaptı. **Kay.:** SO 4/141; TN 1/39 (112); VF s. 537. ⇨ H. YILMAZ.

A'ZAM ÖKTEM (1960 –): Özbekistan şairi. Fergana iline bağlı Buveyde ilçesinin Hanâbâd köyünde doğdu. 1978-1980 yıllarında ilçe gazetesinde ça-lıştı. Şairin ilk sanat faaliyetleri de aynı yıllarda başladı. 1980-1985 arasında Taşkent Devlet Üni-versitesinin Gazetecilik Fakültesinde okudu. Eği-timini tamamladıktan sonra Türkistan gazete-sinde muhabir olarak çalışmaya başladı. Burada neşrettiği sosyo-politik makalelerinde gençliğin problemlerine yer verdi. 1986'dan sonra Çolpan Yayın Evinde çalıştı. **Eserleri:** *Küzde Külgen Çeçekler* (Taşkent 1990), *Küzetiş* (Taşkent 1993), *Tereddüd* (Taşkent 1993). ⇨ R. KOÇKAROV

AZAMAT, Nihat Hayri (13. 5. 1955 –): Şair ve tarih yazarı. İstanbul'da doğdu. Yine bu şehirde Eyüp Lisesinde okudu. İstanbul Yüksek İslâm Enstitü-sü ve İÜ Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünü bitirdi. Bir süre Süleymaniye Kütüphanesinde, 1978-1985 arasında İstanbul Üniversite Kütüp-hanesinde çalıştı. 1985'te Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesinde araştırma görevlisi oldu. Tarih dalında yüksek lisans çalışması yaptı. 1996'da doktorasını verdi. Hâlen aynı fakültede öğretim görevlisidir. İlk şiiri 1973'te *Yeni Sanat*'ta çıktı. Şiirleri, deneme ve eleştirileri *Düşünce, Yeni Sanat, Fikir ve Sanatta Hareket, Dergâh, Yedi İklim* dergilerinde yayımlandı. Türkiye Yazarlar Birliği üyesidir. **Eseri/Şiir:** *Fırtınayı Kucaklamak* (İst. 1976), *Kırlara Karıştı Deniz* (İst. 1996). **Tarih:** *Anonim Tevârih-i Âl-i Osman* (İst. 1992). **Kay.:** TBEA 1/136; TDEA 1/253; YS, 2. bs. s. 99 ⇨ A. CELEPOĞLU.

A'ZAM Şermatov, bk. ŞERMATOV, A'zam

A'ZAMHOCAYEV, Saidekber (1953–): Özbekistan şarkiyat âlimi. Andican'da doğdu. 1972-1977'de TaşDU Şark Fakültesinde okudu. 1977'den beri ÖZFA Tarih Enstitüsünde çalışmaktadır. 1974-1976, 1980-1983'te Irak'ta Arap dili tercümanı olarak çalıştı. Özbekistan'ın doğu ülkeleri ile ikti-sadî ve medenî ilişkileri konularıyla ilgilendi. 1988'de "Uzbekistan v Sotrudniçestve SSR s Razvivayuşimisiya Stranami Azii i Afriki v Oblasti Zdravohraneniya" (Nu. 196 1985gg) konulu adaylık, 1996'da "Türkistan Muhtariyeti Bor'ba za Svobodu i Nezavisimost" konulu doktora tezini yazdı. Taşkent, Moskova, Kazan'da "Cedidçilikning İctimaiy ve Siyasiy Mahiyeti ve Uning XIX. asır ahırı XX. asır başıda mefkureviy küreşde tutgen orni", Orta Asya İstiklalcilik Hareketi gibi konularda çeşitli konferanslara katıldı. Ondan fazla ilmi çalışması yayımlandı. **Eserleri:** *Hürriyet gazetesi-Türkistan'ın İctimaiy-Siyasiy Tarihini Örgeniş Üçün Menba, Oktyabrskaya Revolyutsiya v Sredney Azii i Kazahstane: Teoriya, Problem, Perspektivi İzuçeniya* (Taşkent 1991); *Türkestanskiy Komitet Vremennogo Pravitelstva, c. "Zvezda Vostoka",* (Taşkent 1993), *Kokan Muhtariyeti, (Taşkent 1995)*. **Kay.:** Özbekistan Şarkşunasları, 1996, s. 205-2006. ⇨ G. HOCAYEVA

AZAR, Adnan (18. 7. 1956 –): Şair, yazar ve film yönetmeni. Rize'nin Çayeli ilçesinde doğdu. T. E. D. Kayseri Kolejini ve AÜ DTCF Arkeoloji Bölümünü bitirdi. ODTÜ'de bir süre Sosyal Bilimler okudu. İlk şiirini 1976 yılında *Oluşum*'da yayımladı. 1980'den beri TRT'de yönetmen olarak çalışmaktadır. 1980'den sonra şiirleri *Yazko-Edebriyat*, *Yarm*, *Varlık*, *Defter*, *Yeni Biçem* gibi dergilerde yayımlandı. Bir süre şiire ara verdi. Son dönemde yeniden dergilerde şiirleri yayımlanmaya başladı. Azar, az sözcükte şiir yazmayı başarmış, küçük mutluluklarla yetinen bir şair kimliği sergilemektedir. Sinema filmi ve bazı TV dizilerinin yönetmenliğini üstlendi. Ankara'da yaşamaktadır. İlk kitabı *Unutmak Suları* ile 1982 Akademi Kitabevi Şiir Başarı Ödülü'nü Ahmet Ada ve Ali Cengizkan ile paylaştı. *Batık Aşklar Müzesi* ile Altın Koza En İyi Kurgu Ödülü'nü aldı. Şiirin dışında, bir bölümü *Adam Öykü* dergisinde "Uçurumlar" üst-başlığıyla yayımlanmış kısa öyküleri ve senaryo çalışmaları vardır. **Eserleri/Şiir:** *Unutmak Suları* (İst. 1982), *Parçalanmış Zamanlar* (Ank. 1997), *Yeni Zaman* (Ank. 1998), *Rüzgâr İstasyonu* (İst. 2000). **Sinema:** *İstanbul 24 Saat* (1991), *Batık Aşklar Müzesi* (Altın Koza En İyi Kurgu ödülü, 1995). **Kay.:** İBYTŞA, 2/498-500; Son Çeyrek Yüzyıl Şiir Antolojisi, s. 342-343; TBEA 1/136; Yüzyılın Türk Şairleri (1900-2000), İst. 2001, 3/202-205. ♣ A. CELEPOĞLU - D. BUNARCIOĞLU

AZAT Ehmedullin, bk. EHMEDULLİN, Azat

AZATLI (Aşık), bk. KOPAN, Erzade

AZAZA, Aza (takma ad), bk. TAŞKIN, İsmail

AZBÎ (? – 1736): Mutasavvıf şair. Asıl ismi Mustafa Çavuş'tur. Kütahya'da doğdu. Dergâh-ı Âli çavuşlarından olup. Niyâzî Mısırî müntesiplerinden. Söylentilere göre Limni adasına sürgün olarak gönderilen Niyâzî-i Mısırî'nin yanında bulundu ve ona bu sırada bağlandı. Halvetîyye ve Bektaşî tarikatlarına intisap ettiği kaynaklarda yer almaktadır. Herhâlde sonradan Bektaşîliğe bağlanmış olmalıdır. Tahir Bey'e göre 1160/1747'de İstanbul'da Üsküdar'a bağlı Merdiven köyündeki Şahkulu Bektaşî tekkesinde vefat ve oraya defnedildi. S. N. Ergun ise, şairin ölümü üzerine yazılan manzumedeki "Sene bin yüz kırk dokuzda eyledi azm ü

güzâr" mısraına uyarak ölüm tarihini 1736 olarak belirledi. Mürettep divanı ve divan içinde küçük mesnevîleri bulunan Azbî, şiirlerinde dinî ve tasavvufî konuları işledi. Azbî, Niyâzî Divanı'ndaki şiirlerden büyük bir kısmını tahmis etti Bu eserin bir nüshası İÜ Edebiyat Fakültesi K. 2050 numara kayıtlıdır. **Eserleri:** *Divân*, *Tahmis-i Divân-ı Niyâzî* (MK Yz. A 2628), *Bahar-Nâme*, *Selâm-Nâme*, *Satranç-Nâme*, *Hayvan-Nâme*, *Vücut-Nâme*, *Murg-Nâme* (*Tarikat-Nâme*), *Şükûfe-Nâme*. Divanının ve mesnevîlerinin yazmalarından birkaçı MK Yz. A 401, 2628, 2872, 3552, FB 249, Millet K AEME 280, 281, İÜK TY 2822, SK Hacı Mahmud Ef. 3521, 3597'de kayıtlıdır.

Kay.: BG s. 355; BŞN. , (2. bs) s. 133 - 135; İKTYDK 3/741-744; Refik Ahmet Sevengil, Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri, İst. 1965, s. 205 - 206; TDEA 1/254; TŞ 2/614-618; TŞAnt s. 395 - 397; Hamza Güner, Kütahyalı Şair ve Edipler, s. 62-64. ♣ İ. ÇETİN

AZBÎ Baba (? – 1855 dö.): Bektaşî şairi. İstanbul'da doğdu. Bektaşî tekkelerinde hizmet eden bir dervişiydi. Ölümü 1855'te vuku bulan olaylardan öncedir. S. N. Ergun, Karaağaç'ta medfun olan bu şahsın bir başka saz şairi olması ihtimalinden bahsetmiştir (TŞ 2/615).

Kay.: BŞN s. 282-283; TDEA. 1/254. ♣ Yaz. Krl.

AZBOZ, EMİNE (20. yy.): Şair ve yazar. Ereğli'de doğdu. Yüksek öğrenimini Konya Selçuk Eğitim Enstitüsünde tamamladı. Bir müddet ilköğretim öğretmeni yaptı. Yurdun çeşitli yerlerinde öğretmen ve yönetici olarak çalıştı. **Eserleri** : Meslek Liseleri İçin 1. , 2. ve 3. Sınıflar İçin Türkçe Kitapları. **İnceleme:** *Niçin Evlenmedim?* (1990). **Şiir:** *Acılarımın Çiçekleri* (1991).

♣ A. CELEPOĞLU

AZER (1722-1781): İran sahası Türk soylu şair ve tezkire yazarı. İsfahanlıdır. Adı Lutfeli Beğdir. Hacı Lutf Ali Han diye anılıp Azer-i İsfahânî mahlâsıyla tanındı. 1761'de Âteşgede adlı Farsça bir tezkire yazdı. **Eseri/Tezkire:** *Âteşgede* (1761). **Kay.:** Yaz. Arş. ♣ Yaz. Krl.

AZER (1836-1885): Azerbaycan şairi. Adı İbrahim Bey Êli Bey oğludur. Şair Asi* Abdulla Beyin ağabeyi, Karabağ hanı İbrahim Hêlil Hanın oğludur. Şair Hurşidbanu Natevan'ın babası Mehdigulu Hanın himayesinde büyüüp terbiye edildi. Şuşa'

da öğrenim gördü. Fars ve Rus dillerini öğrendi. Şuşa'da meşhur besteci, ressam, şair ve tezkire yazarı Mirmêhsun Névvab'ın başkanlık yaptığı Meclis-i Feramûşân adlı edebiyat topluluğuna katıldı. Klâsik üslupta Türkçe ve Farsça şiirler yazdı. Şiirlerinden örnekler Nésrêddin Garayev'in derlediği *Poetik Meclisler* (1987) adlı eserde yer almıştır. Farsça iki gazelle, üç rubaîsini Müctehidzâde yayımladı.

Kay.: TŞRÂ s. 177. ♣ A. BAĞIROV

AZER, bk. İMAMELİYEV, Meşedi Azer Hacı Mecidoğlu

AZER (1933 –): İran vatandaşı Türk soylu şair. Zencan'da doğdu. Adı Mehdi Şahkuluoğlu'dur. Ailesi, Mazenderanî diye tanındı. Annesi Zencan şairlerinden "Cehaňşah-nâme" adlı manzumeyi yazan Abbas Han Perişan Begdili'nin kızıdır. Yoksul ve zahmet çeken insanların dilinden yazdığı şiirlerinde sevgi, dostluk, aşk, atıfet, tasavvuf konularını işledi. Kahramanlık şiirlerinde kendi duygularını dile getirdi. Özellikle terakib-i bent yazmağa çalıştı. Farsça ve Türkçe divanı yayına hazırlandı. Azer önceleri Mehdi mahlâsını kullandı, sonra Azer mahlâsını seçti. **Eserleri:** *Şahsezen Qızı*, *Bulağ Başında*, *Kendimiz*, *Qahraman Ardeş* (ordu), *İnqılap*, *Sefalı Tebriz*.

Kay.: EO 1/444-446. ♣ M. H. HESARİ - H. M. SAVALAN

AZER (27. 3. 1939 –): Azerbaycan mütercim, gazeteci ve yayıncısı. Bakû'da doğdu. Tam adı Azer Abdulla oğlu Mustafazade'dir. Gençlik yıllarından itibaren edebî faaliyetlere büyük merak duydı. Ortaokulu bitirdikten sonra edebî işçi olarak bir müddet (1962-1963) *Bakinski Raboçi* gazetesinde çalıştı, Moskova Maksim Gorki Edebiyat Enstitüsünün tercüme şubesini bitirdi. Bakû'da *Literatumaya Azerbaycan* dergisinde edebî işçi, şube müdürü, mesul kâtip (1964-1968) görevlerinde çalıştı. Moskova'da çıkan *Literatumaya Gazeta*'nın Azerbaycan özel muhabirliğini yaptı (1968-1971), aktüel ve orijinal konulu gazete makaleleriyle dikkati çekti. Onun hem Azerbaycan, hem de Moskova basınında yayımlanmış yüzlerce yazısı bugün de okuyucuların hafızalarında. Moskova'da eski Yazarlar Birliğinde edebiyat maslahatçısı (1972-1983), Azerbaycan Devlet Neşriyat, Poligrafiya ve Kitap Ticareti İşleri Komitesin-

de başkan yardımcısı (1983-1987), Azerbaycan Parti Teşkilâtında Medeniyet Şubesi müdürü (1987-1988), Şeki Bölge Parti komitesinin birinci kâtipi (1988-1990) olarak görev yaptı. 1990'dan beri Azerbaycan Devlet Neşriyatının direktörüdür. Sanatkârlığında esas yeri Azerî edebiyatından Rusçaya yaptığı edebî tercüme tutar. Tanınmış Azerbaycanlı yazarlardan Yusuf Vezir Çemeneminli*, Mirza İbrahimov*, Süleyman Rahmanov*, Anar*, Elçin*, Ferman Kerimzade*, Sabir Ahmedov*, Altay Mehmedov* ve tenkitçi Memmed Céfer*'in birçok eserini Rusçaya çevirdi; Bakû'da ve Moskova'da ayrı kitaplar olarak yayımlattı. Edebî tercüme sahasında güçlü kabiliyeti, zengin tecrübesi, kendine mahsus üslubu vardır. **Eseri:** *Mémmed Céfer Celil Mémmedgulizade* (Bakû 1966). **Kay.:** AY s. 32-33. ♣ A. BAĞIROV

AZER (takma ad), bk. BAŞTAK, Naci Fikret

AZER Abdulla, bk. ÊHMÉDOV, Azer Abdullaoglu

ÂZERÎ (? – 1461/62): Özbekistan mutasavvıf şairi. Nevâî'nin bildirdiğine göre genç yaşlarda şiir yazmaya başladı, orta yaşlarda dervişlik yoluna girdi. Şeyh unvanını aldı. Hacca gitti. Birçok tasavvuf erbabı ve sultanla tanıştı. Şair, hayatının sonlarında İsfereyn'de yaşadı. Divan'ı halk arasında meşhur oldu. Hoca Avhad Müstevfi şairin ölümüne Hüsrev sözünü tarih düşürdü. **Eserleri:** *Acâyibu'd-Dünyâ*, *Cevâhiri'l-Esrâr*. **Kay.:** Ali Şir Nevaiy, Mecâlisü'n-Nefâis, 1966. ♣ C. TANIYEV

ÂZERÎ (? – 1585/6): Divan şairi, hattat. İstanbul'da doğdu. Asıl adı İbrahim Çelebidir. Hz. İbrahim-ateş münâsebetinden dolayı Azerî mahlâsını aldı. Muallim-zâde Ahmed Efendinin oğlu, Şeyh Muslihiddin Mustafa'nın torunudur. Muallimzâde diye tanındı. Ağabeyi Mahmud Çelebi, Sahn medresesi nişancılarındandır. Ebusu'üd Efendinin yanında tahsilini tamamlayan Azerî, bir ara saray müteferrikalığı yaptı. Düştüğü aşk yüzünden İstanbul'u terk ederek Konya'ya kadar geldi. Burada, bazı şahısların tesiriyle aklı başına gelip geri döndü. Eslâf'a göre Hama'ya kadı olarak gönderildi ve orada hummadan öldü. Mezarı da oradadır. "İntikâl eyledikde târihin / Didiler geçdi Azerî Çelebi" beyti, şairin ölümüne Bursalı Cenânî*'nin düşürdüğü tarihtir ki 993/1577 yılını göster-

mektedir. Nakş-ı Hayâl mesnevîsi 1579'da bittigine göre bu tarihin tamiyeli olması gerekmektedir. Zekî ve ahlâklı bir şairdir. Genç yaşta olgun şiirler söyledi. Âşıkane ve rindâne şiirleri vardır. *Osmanlı Müellifleri*'nde, *Sicill-i Osmanî*'de bir *Divan*'ı olduğu yazılıdır. 987/1579'da bitirdiği *Nakş-ı Hayâl* adlı bir mesnevisi vardır ve Nizâmî'nin *Mahzen-i Esrar*'ı tarzında, bir deyişle de Haco-yi Kirmanî'nin *Ravzatü'l-Envâr*'ından esinlenerek yazılmıştır. Müfteilün müfteilün feilün vezniyle 3138 beyitten oluşan bu mesnevîde bir mukaddime ve yirmi altı kadar ahlâkî hikâye vardır. Mesnevîsinin kütüphanelerde pek çok yazması bulunmaktadır. **Eserleri/Şiir:** *Divançe*, nüshası ele geçmedi, *Nakş-ı Hayâl*, bir yazması TSMK Revan 849 numarada kayıtlıdır. *Leylâ vü Mecnun*, bu mesnevisi de bulunamadı.

Kay.: BT v. 11, Eslâf 1/50; EŞDEA s. 183-185; HHTŞ s. 173,284; KA 1/69; KŞ 29; KZEKF 1/775; MN s. 92; MŞA 1/105-106; OM 2/68, PBM 514; RŞ (haz: Namık Açıköz) bylt, AÜDTCF, 1982, s. 29-31; RTET 1/602; SO 4/374, 1996, 2/344; TDEA 1/264, TGDEİS s. 58; TH s. 41; TN 1/28-29(104), TŞ 1/155-159; TŞ/HÇ 1/152-154; ZE v. 1. ♣N. AÇIKGÖZ

ÂZERÎ (? – 1642/3): Divan şairi. Edirnelidir. Asıl adı İbrahim'dir. Bostanzâde İbrahim Çelebi lakabıyla meşhurdur. Saray ahurlarında görev yaptı. Rodos'ta gömülmüştür. Safâî 1647'de, Şeyhî 1642'de öldüğünü kaydeder. Söz ve anlama bağlı sanatlarda ustadır. **Eseri:** *Safâî Tezkiresi*'nde, bir *Divan*'ı olduğu yazılıdır.

Kay.: EM v. 71; MN s. 92; NAFE SK Esad Ef. 2543, s. 18b; NAZZE, 1999, s. 10; OM 2/68-not.; RT s. 14; SO 1/318; TDEA 1/264; TGDEİS s. 58; TN 1/29 (106); TŞ 1/155; TŞ/M s. 22; VF 1/200. ♣N. AÇIKGÖZ

AZERÎ (1903-1975): İran sahası Türk soylu şair ve yazar. Sereskend'de doğdu. Adı Seyyid Êli'dir. Genç yaşlarda şiirle meşgul oldu. Hak ve hakikat yolunda yaptığı mücadeleye yüzünden defalarca sürgün ve hapsedildi. Türkçe şiirlerini kitap hâlinde toplamadı. Şiirleri tezkirelerde basıldı. **Eserleri:** *Kolonel Mehmed Taki Han Pesya'nun Horasan'da Kıyamu*, *Şeyh Mehmed Hiyabani'nin Tebriz'de Kıyamu*.

♣R. GAFFARÎ

AZERÎ (1939 –): İran sahası Türk asıllı şairi. Tebriz'e bağlı Merend'in Elincak kasabasında doğdu. Adı Yusuf oğlu Gulamêli Mehmed'dir. Beş ya-

şında babasından Kur'an okumayı öğrendi. Sekiz yaşındayken babası onu on beş batmana, bir hana nöker verdi. On yaşında Tebriz'e gitti. İlk öğrenimini ilk üç sene Enverî Medresesinde, sonra da Muhammedî Medresesinde tamamladı; ilkokul diploması aldıktan sonra öğrenimini sürdürmedi. Hâlen Tebriz Eğitim Müdürlüğünde çalışmaktadır. Daha çok hiciv ve yergi tarzı şiirler yazdı. Sosyal konulu şiirleri de vardır. **Eseri/Şiir:** *Yohsullar Nağmesi* (2 c.).

Kay.: EO s. 154-157; GAŞA s. 151-152. ♣H. M. SAVALAN

AZERÎ Sabir, bk. TATLIYEV, Sabir Êlioğlu

AZERLU, Ahmed (1926 –): İran vatandaşı Türk soylu şair. Tebriz'de dünyaya geldi. Öğrenimini dokuzuncu sınıfa kadar sürdürebildi. Daha sonra bir petrol şirketinde çalışmaya başladı ve buradan emekli oldu. Folklor araştırmacılığı da yapan bir şairdir. 5500 bayatı, 12000'den fazla atalar sözünü toplayıp yazıya geçirdi. Evlenmedi, hayatını kitap okumakla değerlendirdi. Bu işin dışında otuz beş yıl folklorla uğraşmış beş bin beş yüzden fazla bayatı, on iki bini aşkın atasözünü derledi. Kendisi de şiir olarak daha çok bayatı söyledi.

Kay.: EO 1/151-153; GAŞA s. 83-84. ♣H. M. SAVALAN

AZERM (1921 –): İran vatandaşı Türk soylu şair. Tebriz'de dünyaya geldi. Adı Mahmud Melmasi'dir. Babası gümüş üzerine karakalem nakış yapan savad ustası Mirza Muhammed Ali Tebrizî (Muharrir), * devrinin âlim ve fazıl şahsiyetlerinden idi. Azerm babasından Arapça, Farsça ve hat dersleri aldı. Ortaokulun üçüncü sınıfta belgelendi. Bir Danışseraya yani pedagoji okuluna girmek istedi. Bazı sebeplerden okulu yarıda terk etti. Rûdser şehrinde Maliye Dairesinde çalışmaya başladı. Bir süre sonra Tebriz'e dönüp edebiyat diplomasını aldı. İki yıl felsefe okudu. Fıkıh öğrenmek için merkez sayılan Kum'a gitti. 1947'de Ulaştırma Bakanlığında çalışmaya başladı ve buradan 1974'te emekli oldu. Azerm on yedi yaşından itibaren şiir yazmaya başladı. Farsça şiirlerini bir mecmua halinde bastırıldı. **Eseri/Dil:** *Türki Dilinde Kelimelerin ve Füllerin Düzelışı*.

Kay.: EO 1/170-173; GAŞA s. 59-60. ♣H. M. SAVALAN

AZEROĞLU, Balas (1921 –): Azerbaycan şairi. Bakû'da doğdu. Adı Abizade Balas Allahbağış oğludur.

İlk ve orta tahsilini burada tamamladı. 1938'de ailesi ile birlikte Güney Azerbaycan'ın Erdebil şehrine yerleşti. Güney Azerbaycan Demokrat Partisi kurulduğu zaman parti bünyesinde siyasi faaliyetlere başladı. Bu partinin Erdebil Vilayet Komitesi şube müdürü oldu. 1946'da Azerbaycan Millî Hükûmeti tarafından Azerbaycan'da radyo yayınları müdür yardımcılığına getirildi. Güney Azerbaycan'da hükûmet devrilince Kuzey Azerbaycan'a sığınmak zorunda kaldı (1946). Bakû'da Azerbaycan Devlet Üniversitesinin Dilcilik Bölümünü 1952'de bitirdi. Bu tarihten itibaren çeşitli gazetelerde yönetici olarak bulundu. İlk şiirlerinde Mehdî mahlasını kullandı. Azerbaycan'da neredeyse müstakil bir ihtisas dalı hâlini almış olan Güney Azerbaycan konusunu şiirlerinde sık sık işledi. Şiirlerinde sosyal problemler de önemli bir yer tutmaktadır. **Eserleri:** *Şe'rler* (Bakû 1948), *Savalan* (Bakû 1949), *Mübarize Yollarında* (Bakû 1950), *Seher Şefeqleri* (Bakû 1950), *Çiçeklenen Tarlalar* (Bakû 1954), *Hafız'ın Qebri Üstünde* (Bakû 1959), *Oğul İsteyir Veten* (Bakû 1961), *Dünenim-Bugünüm-Sabahım* (Bakû 1970), *İllerden İllere* (Bakû 1971), *Yarpaqlar Tökülende* (Bakû 1976), *Sinem Savalan Dağıdır* (Bakû 1984).

Kay.: Cenubi Azerbaycan Edebiyatı Antologiyası s. 177; Dr. Cevat Heyet, Azerbaycan Edebiyatı Tarihine Bir Bakış, Tahran 1969; Teymur Ehmedov, Azerbaycan Sovet Yazıcıları (Edebî Sorgu Kitabı), Bakû 1987. ♣M. H. HESARÎ

AZFARÎ (1760 - 1819): Hindistan'da yaşamış şair, âlim ve mütercim. Adı Mirza Alibaht Azfarî'dir. Dehli'de doğdu. Babürîler ailesine mensuptur. Musiki, harb ve tıp ilimlerini öğrendi. Türk, Arap, Fars ve Uğru dillerinde eserler verdi. Şair olarak Nevâî ve Babür'ün tesiri altında kaldı. Üç divanı, *Vâkı'ât-ı Azfarî* ve *Savânihât-ı Azfarî* adlı tarihî biyografileri, *Ferheng-i Azfarî*, *Mezân-ı Türki*, *Neseb-i Türki-yi Çiğatâyî* ve *Neseb-i Türki* gibi eserleri vardır. Bu eserlerde Türkçenin kelime zenginliğini göstererek öğrenilmesini tavsiye etti. *Mahbûbü'l-kulûb* ve *Muhtasar*'ı, *Aruzzâde* adıyla Farsçaya nazım ve nesir hâlinde çevirdi. **Eserleri/Şiir:** *Divan* (3 adet). **Biyografi:** *Vâkı'ât-ı Azfarî*, *Savânihât-ı Azfarî*. **Dil:** *Ferheng-i Azfarî*, *Mezân-ı Türki*, *Neseb-i Türki-yi Çiğatâyî*, *Neseb-i Türki*.

Kay.: S. Hasanov, Babürning Aruz Risâlesi Eseri, Taşkent 1981; S. Hasanov, "Azfariyning İlmîy-Edebiy Merâsi", Edebiy Merâs, 1977/9. ♣B. KASIMOV

AZGUR, Ali Fuad (1. 3. 1928 –): Şair ve yazar. Kars'ın Posof ilçesinde doğdu. Babası Ahıskalı Refik Bey, annesi Ardahanlı Süreyya Hanımdır. İlk öğrenimini babasının memuriyeti dolayısıyla Kars'ın çeşitli ilçelerinde, lise öğrenimini 1947'de Kars'ta tamamladı. Henüz lise öğrencisi iken yazdığı şiirler çeşitli dergilerde yayımlandı. 1947 yılında Kara Harp Okuluna girdi ve bu okuldan 1949'da mezun oldu. 1951'de Kore Savaşı'na katıldı. Dönüşünde yazıldığı Hukuk Fakültesini 1959'da bitirdi ve aynı yıl ordudan istifa ederek Danıştay'da görev aldı. 1961-1962'de Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsünde okudu. 1962'de Anayasa Mahkemesinin kurulması ile 1963'te raportör olarak bu mahkemeye geçti. 1971'de Danıştay üyesi oldu. 1980'de Hakimler ve Savcılar Kurulu üyeliğine seçildi. 1981'de emekli oldu. Polis Akademisinde de Anayasa Hukuku dersini okuttu. Hamasî şiirlerini *Orkun*'da yayımlamağa başladı. Uzun yıllar *Çaba* dergisinin yazarı oldu. *Ülkü*, *Şadırvan*, *Defne*, *Hisar* ve *Gülpar* dergilerinde şiirleri yayımlandı. **Eserleri/Şiir:** *Mehmedim* (Ank. 1965 Kore savaşı sırasında yazdığı hamasî şiirler), *Arızun Meltemiyle* (Ank. 1995). **İnceleme:** *Gerekçeli Yeni Danıştay Kanunu ve Önemli İçtihatlarla İdarî Yargılama Usûl ve Esasları* (1965), *Anayasa Mahkemesi'nin Kararlarına Göre Anayasa Nizamı* (1969).

Kay.: ÖBBŞKA 2/791; TBMM Albümü 1920-1991, s. 641; F. Ersavaş, Tanzimat'tan Bu Yana Hamasî Türk Şiiri Antolojisi, s. 510-513. ♣A. CELEPOĞLU

AZİBAYEVA, Bahatjan Uelikızı (1945 –): Kazakistan edebiyatçısı, folklorcusu, filoloji doktoru. Ak-mola (şimdiki Astana) şehrinde doğdu. 1961'de Taşkent Millî Üniversitesinin Arapça Eğitimi Fakültesinden mezun oldu. Kazakistan Cumhuriyeti, Muhtar Avezov Edebiyat ve Sanat Enstitüsünün El Yazması Bölümünde ilmi memur olarak çalıştı. 1984 yılında "Kazak Halkının Aşk Destanları" konusu üzerine çalışma yaparak doçent unvanını; 1998'de de "Kazak Romanlık Destanları" konusunda yaptığı çalışmayla doktor unvanını aldı. İlmî çalışmalarında destanın özellikleri, türleri üzerinde durdu. **Eserleri/Araştırma:** *Kazak Roman Eposu* (Almatı 1989), *Kazak Destanı* (Almatı 1998).

Kay.: F. Orzaev, Kazak Edebiyatı Araştırmacıları, Almatı 1991. ♣Ş. İBRAYEV

ÂZİM, bk. TÂLİB (– 1706)

ÂZİM (? – 1716): Divan şairi ve münşi. Asıl adı Mehmed Âzim'dir. Aslen Bosnalı olup, Kazasker Şaban Efendi'nin biraderi, Bostancı Harem Ağa'nın torunu, Anadolu Kazaskeri Şabanzâde Mehmed Efendi'nin oğludur. Şabanzâde diye tanındı. Âzim mahlâsını kendisine Belîğ verdi. Öğrenimini bitirdikten, Şeyhülislâm Ankaralı Mehmed Efendi'den mülâzım olduktan sonra Şeyhülislâm Paşmakçızâde Seyyid Ali Efendi tensibiyle hariç medresesinde müderrisliğe başladı. 1706'da Tûtî Latif, 1710'da Rahîkî medreselerinde müderrislik yaptı. *Sicill-i Osmanî*'de Haziran 1712de öldüğü kayıtlıdır. Eserlerinde daima hâlınden şikayet eden şair divan edebiyatı tekniğine tam anlamıyla hâkimdi. **Eserleri:** *Divan'ı* (1161 beyitlik), SK Lala İsmail Ef. 447/4; İÜK TY 760/3. Kafzâde'nin Leylâ ve Mecnun mesnevisine yazdığı zeyl de eserleri arasındadır.

Kay.: İKTYDK 3/579-580; İMZKZ s. 516; KMBOJ s. 417; MN v.308; NAFE (SK Esad Ef. 2459 s. 193b-194a); NAZZE 1999, s. 253-254; SO 3/380,4/193; TDEA 1/264; TGDEİS s. 58-59; TN 2/612-613 (2606); TŞ 1/160; TŞ/S s. 450; VF 2/429. ♣H. YILMAZ

AZİM Süyün(1948–): Özbekistan şairi. Semerkand vilâyetinin Nurata ilçesine bağlı Kudukça köyünde doğdu. Taşkent Devlet Üniversitesinin Gazetecilik Fakültesinden mezun oldu. İlk şiir kitabı *Mening Âsmânım*, 1978'de yayımlandı. Şairin şiir kitaplarının sayısı ondur. **Eserleri:** *Zarb* (1979), *Zemin Takdiri* (1981), *Hayalât* (1984), *Ziya Yolu* (1986), *Cevza* (1987), *Küygenim-Süygenim* (1992), *Kara Közing Sening...* (1993), *Serbedarla* (1994). Kay.: YS, 2. bs. s. 99. ♣A. RASULOV

AZİM Şirvânî (10. 7. 1835-20. 5. 1888): Azerbaycan şairi. Şamahî'da doğdu. Hacı Seyyid Azım Şirvânî diye tanındı. Babası Şamahî'nin tanınmış ruhanîlerinden. Yedi yaşında babasını kaybetti. Anasıyla birlikte Dağıstan'a göçtü. Yaksai kentinde dedesi Molla Hüseyin'in yanına yerleştiler. Dede torununa Farsça, Arapça ve dinî ilimler öğretmeye başladı. Azim daha sonra öğrenimini geliştirmek için Necef, Kerbelâ, Şam, Mısır ve Kudüs'e gitti. Şamahî'ya döndükten sonra yeni metotla öğretim yapılacak bir okul açtı. Özel dersler vermeye başladı. Yine Şamahî'da Beytû's-Safâ adlı bir edebiyat mahfili kurdu. Edib Bihud, Ragib,

Gafil, Zav'î, Zuhûrî ve Safâ gibi şairleri buraya toplayıp onlara rehberlik etti. Sık sık Bakû'ya gidip oradaki şiir meclislerine de katıldı. Devrinde büyük saygınlık kazandı. Şamahî'da vefat etti. Şah Handan Kabristanına gömüldü. Mevlânâ, Sa'dî, Fuzûlî ve Câmî'den çeviriler yaptı, onların şiirlerine nazireler yazdı. Çoğunlukla şuh, iyimser, neşeli bir ruhun ifadesi olan şiirleri yanında, Fuzulî etkisinde zaman ve hayattan yakın gazelleri de vardır. Bazı şiirlerini halk tarzına yakın sade bir dille, bazılarını Hâfız gibi mecaz, teşbih ve istiarelerle dolu olarak kaleme aldı. Gazellerden başka kaside, muhammes ve rubailer de vardır. **Eserleri:** *Mecmua-i Seyid Azım Şirvanî* (Tiflis 1895, bazı hikâye ve temsilleri oğlu tarafından toplanıp bastırıldı), *Divan* (Habib Sadıkoğlu tarafından, Tebriz 1897), *Gazeliyat-ı Seyid Ezim* (Tebriz 1897), *Seyid Ezim Şirvanî*, Eserleri (3 c. Bakû 1967-1974, 1. c. Süleyman Rüstemoğlu'nun şairin hayatı ve eserleri hakkında incelemesi ile birlikte şairin klâsik şiirleri, 2. c. satirik manzumeler, manzum hikâyeler, olaylara bağlı şiirler, kasideler, manzum ve mensur mektuplar, Rebi'ü'l-Etfal, 3. c. Tezkire)

Kay.: AEA s. 481-483; AETBB 1/172-176; Sadık Hüseyinof, Seyid Ezim Şirvanî'nin Yaradıcılık Yolu, Bakû 1977. ♣M. CUNBUR

AZİMCANOVA, Sebahat (1922 –): Özbekistan sahâşi şarkiyatçı, kadın âlim ve tarih yazarı. Taşkent'te, bir işçi ailesinin çocuğu olarak doğdu. 1940'ta Taşkent Okutuvçiler Bilim Yurdunu, 1942'de Taşkent Pedagogika Enstitüsünün Tarih Fakültesini bitirdi. 1949'da "Umarşeyh ve Babürning Ferğana Ulusu" konusunda bilim adaylığı, "Babürning Kabul ve Hindistan'daki Devleti" konusunda doktora tezini yazdı. 1949'da ÖZFA Ebu Reyhan Berunî Şarkiyatçılık Enstitüsünde ilmi görevli olarak çalıştı. 1950'de bu enstitünün müdürü, 1970'de enstitüde büyük ilmi görevli oldu. Kırtan fazla ilmi eser yazdı. Makalelerinin çoğu dış ülkelerde yayımlandı. Ülke içinde ve dışında pek çok sempozyuma katılarak tebliğ sundu. A. Gülbedenbegim'in *Hümâyünâme* adlı eserini Farsçadan Özbekçeye çevirdi. *Hürmet Belgisi Ödülü*, Şevkatli Mihneti Üçün madalyasını aldı. **Eserleri:** *K İstoriy Fergani 2*, *Polovini XV. Veka*, (Taşkent 1957). **Çeviri:** *Gülbedenbegim, Hümâyünâme* (Taşkent, 1959, 1997), *İndriyskiy Divan Babüre* (Taşkent 1966).

Kay.: ÖZSE, 1. c., 1971. ♣R. İNAĞANOV

AZİMHAN, Tişenuli, bk. **ÉZİMHAN, Tişenuli**

ÂZİMİ, bk. **ÂRİF** (– 1561)

AZİMİ (19. yy.): Halk şairi. Murat Uraz bir divanını yayımladı.

Kay.: M. Uraz, Halk Edebiyatı Şiir ve Dil Örnekleri, s. 14. ♣ Yaz. Krl.

AZİMİ, Hekime, bk. **ÉZİMİ, Höküme**

AZİMOV, Server (1923-1994): Özbekistan edebiyatçı, araştırmacı, dramaturg ve devlet adamı. Özbek şairi Hamid Alimcan'ın küçük kardeşi olup, Cizze şehrinde doğdu. Taşkent'teki Pedagoji Teknikumunu bitirdi. Orta Asya Devlet Üniversitesinin Filoloji Fakültesine girdi. Burayı bitirdikten sonra yüksek lisans yapmaya başladı. 1946-1947'de Dil ve Edebiyat Enstitüsünde ilmi görevli olarak çalıştı. 1956-1957 ve 1980-1985'te Özbekistan Yazarlar Birliği başkanı, sonra Cumhuriyet Medeniyat Dış İlişkiler bakanı oldu. Suriye'de, Pakistan'da elçi olarak çalıştı. Azimov'un sanat faaliyetleri 1948 yılında başladı. Edebiyat dünyasında münekkit olarak tanındı. Özbek edebiyatı tarihini bozmaya karşı "Yaş Özbek Yazuvçileri İcadı Hakıda" gibi sanata dair makalelerinde ciddi problemler üzerinde cesur fikirler ileri sürdü. Uzun yıllar şair Hamid Alimcan'ın üzerinde çalışıp 1953'te bilim adaylığı, 1972'de doktora tezini hazırladı. Ortaokullar için Özbek edebiyatından ders kitapları, yardımcı ders kitapları ve programlar hazırlamak konusunda da önemli çalışmalar yaptı. *Kanlı Serab* isimli oyununda yabancı ülkelere giden Özbeklerin hayatı kaleme alınıp genellikle vatan haini olarak gösterildi. *Zaman Draması* isimli oyunuyla, halkların sömürgecilikten kurtuluşunun kaçınılmazlığı konusundadır. **Eserleri/Oyun:** *Kanlı Serab* (Taşkent 1964), *Zaman Draması* (Taşkent 1968). **Hikâye:** *Kamalak* (Taşkent 1964), *İkki Dil-İkki Alem* (Taşkent 1967). **Kıssa:** *Yılduzlar Cemali* (Taşkent 1967). **Drama:** *Vatan Ferzendleri* (Taşkent 1967, N. Rockov ile birlikte), *Appok Tang Kaşığı*. **İnceleme:** Hamid Alimcan Edebiyatı (1967).

Kay.: B. Baykabilov, Server Azimov, Taşkent 1974. ♣S. S. SADIKOV

AZİMOV, Süleyman (1908-1996): Özbekistan filozof, pedagog ve sosyoloğu. Kırgızistan'ın Oş şehrinin Özgen ilinde doğdu. Genç yaşta anne ve babası öldü. 1929'da Taşkent'teki Almaî Pedagoji Teknikumunu bitirdi. 1932-1933'te Moskova'daki Tarif-Felsefe Enstitüsünde okudu. 1930'da Özbekistan'ın birinci Cumhurbaşkanı Yoldaş Ahunbabaev'in özel kâtibi, 1931-1933'te Moskova'da çıkan Komsomolskaye Pravla gazetesinde baş muharrir, Taşkent Pedagoji Enstitüsünde öğretmen, 1939-1941'de Özbekistan'daki Parti Tarihi Enstitüsünün müdürü, *Özbekistan Kommunisti* dergisinde baş muharrir görevlerinde çalıştı. 1941-1945 yıllarında iftiraya uğrayarak on yıl Rusya'nın Vladimir şehrindeki siyasî mahkûmlar bölümünde, dört yıl Sibiry ormanlarında ceza gördü. Ceza süresi bittiğinde haksızlığa uğradığını ispatladı. Özbekistan Cumhuriyeti medeniyet yardımcılığı, ÖZFA Felsefe ve Hukuk Enstitüsünde sektör müdürlüğü gibi sorumluluk gerektiren işlerde çalıştı. 1966'da emekli oldu. Aynı yıl Taşkent'te öldü. Azimov 1961'de "İnsan Ma'neviyatının Şekillenışı ve Terakkiyatı"da Mihnetning Ehemmiyeti" konusunda adaylık tezini yazdı. Felsefe, din, siyaset, ahlâk, ekoloji meseleleri üzerine risale ve makaleler vardır. Özbekistan'da Plehanov'un diyalekte ve sanata ait bakışlarının propagandacısı ve Çolpan*'ın eserlerinin ilk inceleyicilerinden biri oldu. Özbekistan'ın bağımsızlığından sonra haksızlığa uğrayan Akmal İkrarov*, Feyzulla Kadiri*, Çolpan*, Elbek* gibi şair ve yazarlar hakkında tebliğler veren ilk âlimlerdendir. Basmacılık hareketi denen hareketin, aslında Millî Özgürlük Hareketi olduğunu resmen itiraf eden âlimlerden biridir. Özbekistan ilim, fen ve medeniyetini yükseltmedeki çalışmalarından dolayı Özbekistan hükümeti tarafından Mihnet Kızıl Bayrak ve iki kez Hürmet Belgisi madalyaları ile ödüllendirildi. 1968'de Özbekistan'da Hizmet Körsetgen Fen Erbabı unvanını aldı. Azimov'un Kızıl Özbekistan, *Özbekistan Hatın-Kızları*, *Kışlak Hociligi* isimli gazete ve dergilerinin, 1929, 1956, 1958, 1959, 1960 yıllarındaki nüshalarında makaleleri vardır. 1989, 1993, 1994, 1995 yıllarında da *Halk Söz*, *Taşkent Hakikati*, *Özbekistan Avazı* adlı dergilerde yazıları yayımlandı. **Eserleri:** *Oçerki Dialektiçeskogo Materializma* (Taşkent 1962), *Slo-*

var *İnternatsionalnih Slov* (Taşkent 1959), *Mihnet Kişining Hayatı Ehtiyacı* (Taşkent 1965), *Ahlâk ve Din* (Taşkent 1961).

Kay.: Hurşid Dost Muhammed, "Şahs", *ÖzAc*, 1995, 28 Mart; Hamidulla Ekberov, "Altın Almeler Kümüş Kaselerde Tutul-se", *Milliy Tikleniş*, 16 Ocak 1996. ♣U. CORAKULOV

AZİMZADE Yusif Ahadullohoğlu (1917-1984): Azerbaycan yazar, dramaturg ve gazetecisi. Bakû'da doğdu. Bakû Askerî Okulunu bitirdi. Uzun süre matbuatta çalıştı, Bakû'da neşredilen *Göyergin* adlı çocuk dergisinin redaktörü (1958-1963), *Edebiyyat ve İncesenet* gazetesinin baş redaktörü (1963-1977) oldu. Yazarın telif eserlerinin dışında gazete yazıları da vardır. **Eserleri/Hikâye ve Roman:** *İlk Görüş* (Bakû 1945), *Onun Hayatı* (Bakû 1948), *Görüşden Sonra* (Bakû 1950), *Yine Görüşecek* (Bakû 1960), *İkinci Hayat* (Bakû 1962), *Hatırlayacağsan* (Bakû 1964), *O, Gerib Deyildi* (Bakû 1968), *Garaguşa Hay Verin* (Bakû 1969), *Unutmayım* (Bakû 1973), *Hemise Borçluymuş* (Bakû 1980), *Gardaşlar* (Bakû 1986). **Oyun:** *Anacan* (Bakû 1957), *Nesredin* (Bakû 1959), *Gonşular* (Bakû 1960), *Hatire* (Bakû 1977).

Kay.: Azimzade Yusuf, *Menim Mahnıların*, Bakû 1976; Azimzade Yusuf, *Men Genc Gvardiyaçıyam* (Piyesler), Bakû 1978. ♣A. BAĞIROV

AZİRBAYEV, Kenen (1884-1976): Kazakistan halk şairi, destancı, sanatçı, atışmacısı. Cambil eyaletinin Koratay bucağında doğdu. Fakir bir ailenin çocuğuydu. Babasının ikinci eşi olan annesi, Kenen yedi yaşındayken ölünce çok zor bir hayat yaşadı. Babasının saz çalması, annesinin güzel sesli bir sanatçı olmasından dolayı, küçük yaşlarda şarkı, saz dinleyerek büyüdü. Annesinin ölümünden sonraki acıklı halini şiirle ifade etti ve ünlü "Boz-torgay" şarkısını böylece yazdı. Onun çocukluğunda yazdığı "Ceti Koydu Yoktaganım", "Kokşalakpen Toyga Barganım", "Şöpke Barganda" gibi şiirlerinde yaşadığı acı hayattan bahsetti. Koyun çobanlığı yaparak satın aldığı atı Kokşalak da şiirlerinde sıkça yer aldı. Kenen, yüz elliye aşkın şiir yazdı. Şiir ve şarkılarının içinde en meşhurları olan "Mortay Sulu"de temiz aşkı anlattı. "Oyjaylauv" ve "Kızılkaynar" şiirlerinde ise, tabiatın güzelliklerini ustalıkla tasvir etti. Bağımsızlık savaşını anlatan "Éli Batır", "Kırgızbay", "Atfan", "Kayran Elim Koydu", "Bulbulga", "On Altıncı Jıl" isimli

savaşı anlatan şiir ve destanlarının da mânâsı büyüktü. Kenen, "Jas Ekpin", "Kızıl Ásker", "Kolhoz Áni", "Biz Atannın Bakıttı Jastanımız", "Elimniñ Östi Mereyi", "Kazakistan" gibi şiirlerinde Kazakistan'daki tarihî değişikliklerden, fakirlerin fedakârca sarf ettiği emeklerinden bahsetti. "Meniñ Ustazdarım", "Jambıl" şiirlerini saygı gösterdiği şiir ataları Toktağul*, Kalmırza* ve Jambıl*'a ithaf etti. "Kazakistan" şarkısını vatani için yazdı. Atışmacı bir şairdi. Bu konuda "Kenen'niñ Şâlipamen Aytısı", "Kenen'niñ Latipamen Aytısı", "Kenen'niñ Bödeke Jäne Şâynek Ceñgelerimen Aytısı", "Kenenin Böpinamen Didarlasus", "Kenen men Şaşubaydın Soñı Kezdesüi" vs. atışmalarının Kazak halk edebiyatında çok önemli yeri vardır. Kay.: Yaz. Arş. ♣Ş. İBRAYEV

AZİZ, bk. AZİZİ (- 1594)

AZİZ, bk. AZİZİ (27. 7. 1575- 5. 12. 1618)

AZİZ (- 1727/8): Divan şairi. İstanbul'da doğdu. Darbhane emini Bekir Efendi'nin oğludur. Enderun'dan yetişti. Kilârî ve Enderunlu diye tanındı, Tayyazâde üç kıt'asıyla bir beytini yayımladı. Kay.: AT 4/199; OM 2/315; TDEA 1/267; TN 2/669 (2844); TŞ 2/624. ♣H. YILMAZ

AZİZ (? - 1737): Divan şairi. Bağdad'da doğdu. Adı Abdülaziz'dir. Bağdad Mevlevîhanesi Şeyhi Yahya Efendi'nin oğludur. Genç yaşta tarikata girdi. Bir süre değişik ülkelerde seyahat etti, ilim öğrendi, bir süre Dersaadet'te ikamet ettikten sonra Konya Mevlevîhanesinde çile doldurdu. Babası öldükten sonra Bağdad Mevlevîhanesi şeyhliğine getirildi. Bağdad'da öldü. Farsça ve Türkçe şiirleri vardır. Şiirlerinde Aziz ve Abdülaziz mahlâslarını kullandı. Safâî şairin, Nazmizâde Murtaza Efendi'nin Siyer'ine yazdığı manzum takrizi tezkiresine almıştır.

Kay.: NAFE (SK Esad Ef. 191b-192b); SE s. 162; SO 3/339; TGDEİS s. 59; THE s. 296; TN 2/669 (2846); TŞ 2/626-628; TŞM v. 213. ♣H. YILMAZ

AZİZ (? - 1738): Divan şairi. Mora'da doğdu. Adı Abdülaziz'dir. Mühründe adı Abdülaziz Deşih-tevî olarak geçmektedir. Şeyh Hasan Sezaî Efendinin akrabalarından ve Râtib Ahmed Paşa yakınlarından. Mora'nın köylerinden birinde doğduğu,

Arapça ve Farsça'ya hakim olduğu divanından anlaşılmaktadır. Şairin kabri Mora'dadır. 1500 beyitlik bir divanı vardır. İçinde 219 gazel, yüz altmış dört beyitli bir mesnevî, 8 kıt'a, 43 beyit, 1 tarih, biri Arapça iki nazmın yer aldığı divanının bir nüshası İÜK TY 294 numarada kayıtlıdır. Kay.: İKTYDK 3/702; MN s. 318; TN 2/671 (2855); TŞ 2/628-629. ♣H. YILMAZ

AZİZ (1736/7 - 1782/3): Divan şairi, hekim ve bes-teci. İstanbul'da doğdu. Asıl adı Abdülaziz'dir. Vak'anüvis Subhî Efendinin oğlu olduğu için Subhîzâde diye tanındı. Dedesi Divan-ı Hümayûn Beylikçisi Halil Fehmi Efendi'dir. Dinî ve edebî eğitim dışında tıp ve tabiiyat eğitimi gördü. Fransızca ve Latince öğrendi. Mesleğinde ilerledi. Saray tabiplerinden oldu. 1757'de müderrisliğe, 1776 Ocağında hekimbaşılığa atandı. III. Mustafa'nın emriyle Hollandalı hekim Herman Boerhaave'nin *Aphorismi de Cognoscendis et Curandis Morbis n Usum Doctrinae Domesticae Digeste* adlı 1495 bölümden oluşan meşhur kitabını *Kutaât-ı Nekaave fi Tercümeti Kelimât-ı Boerhaave* adıyla Türkçeye çevirdi. Eseri çevirirken Gerard van Swieten'in şerhinden de yararlandı. Kendisine Avusturya Sefareti Tercümanı Herbert de yardımcı oldu, (eserin yazmaları İÜK TY Nu. 1609, 4227). müderrislik rûusu verildi. Aynı yılın ekiminde azledildi. Aralık 1782'de Üsküdar Mollası oldu. Orada öldü. Ölümü bazı kaynaklarda 1776/7 olarak gösterilmiştir. Tıpta ve diğer fenlerde âlimdi. Aziz mahlasıyla Farsça ve Türkçe şiirler yazdı. Musikiyle de ilgilendi. Fuzûlî ile Nedim'in şiirlerini besteledi (Musiki Mecmuası, 1954, sayı 79, s. 218). **Eserleri:** *Eşcâr-ı Esmâr Tercümesi* (Ali Şah Harezmi'nin Farsça astroloji kitabını III. Mustafa'nın isteği üzerine Türkçeye çevirdi Eserin bir yazması İÜK TY Nu. 2766'dadır), *Burhanu'l-Kifâye Tercümesi* (Muhammed Şerif Bekri'nin Farsça ahlâk eserinden), *Ahlâk Risalesi ve Divan*'dır. Divan'ının bir nüshası İÜK TY. 2827'dedir.

Kay.: AZ s. 225; İKTYDK 3/842; OM 3/228; SO 3/339; ŞT s. 224-227; TA 1/49; TDEA 1/268; TGDEİS s. 7-8 (Abdülaziz), 59-60 (Aziz); THE s. 296; TN 2/670 (2848); TŞ 2/629-631. ♣M. CUNBUR

AZİZ (? - 2. 10. 1798): Divan şairi ve yazar. Kandıye'de doğdu. Asıl adı Ali Aziz Efendidir. Girit Defterdarı Tahmişçi Mehmed Efendinin oğludur. Girit'te okuyup yetişti. Babası ölünce kalan mirası

tüketip İstanbul'a geldi. İstanbul'da saray muhafızlığına girdi, Valde Sultan kethüdası Giritli Yusuf Ağanın yardımıyla önce Sakız adası vergi tahsiline memur oldu; sonra Belgrad emlak satış memurluğuna atandı. 1796/7'de mirimiranlık pâyesiyle Berlin Elçiliğine gönderildi. Berlin'de öldü ve orada Müslüman mezarlığına gömüldü. *Osmanlı Müellifleri*'nde ölümünün 1123 gösterilmesi baskı hatasıdır. Girit'te yayımlanan *İntibah* gazetesinde çıkan biyografisinde Fars dilini çok iyi bildiği ve kırk binden fazla Farsça beyti ezberlemiş olduğu, Türkçe ve Farsça şiirleri bulunduğu yazılıdır. Rumca ve Arapça yanında cıfr, remil, sihir, tılsım, zayırcı gibi batıl ilimlere de vukufu vardı. Alman şarkiyatçısı Friedrich von Diez ile mektuplaştı. **Eserleri:** *Varidât* adlı tasavvufî bir eseri basılmadı. Süryanî, Arap ve diğer dillerde yazılmış olan *Hulâsatu'l-Hayal* adlı eski bir hikâye kitabını okuyup, ondan seçmeler yapan Aziz Ali, kendi hayal unsurlarıyla on sekizinci yüzyılda İstanbul yaşayışının giyim, kuşam örf, adet, yer adları ve konuşma özelliklerini birleştirerek *Muhayyelât* adlı kitabını Hayal-i evvel, Hayal-i sani ve Hayal-i salis başlıklı üç bölüm olarak yazdı. Bu eserde tasavvuf telâkîlerini hikâyeleştirdi. Arada ulûm-ı garibeye de yer verdi. Eser, *Bin bir Gece* tarzındaki şark hikâyeciliği özelliklerini taşır. Hikâyeler yapıcı, ahlâkçı ve eğitici olduğu kadar eğlendiricidir. Osmanlı toplumu üzerinde geniş etkileri olmuştur. Namık Kemal'in *İntibah* adlı romanıyla *Muhayyelât*'taki "Şapur ile Hüma" hikâyesi arasında konu benzerliği vardır. Ahmed Midhat *Çengi* adlı hikâyesinin kahramanlarına bu kitabı okutturur. Rezaizâde'nin *Çok Bilen Çok Yanılır* adlı oyunu, eserdeki "Hoca Abdullah" hikâyesine benzer. Muallim Naci de bu eserdeki bir kahramandan etkilenerek Naci adını aldığı söylemektedir. *Muhayyelât* 1796, 1852'de İstanbul'da iki kez bastırıldı ve Gibb tarafından *The Story of Jewad* adıyla İngilizceye çevrildi. Son defa Ahmed Kabaklı tarafından 1973'de *Tercüman* gazetesinin *Bin bir Temel Eser Dizisi*'nde yayımlanmıştır. *Divançe*'sinin bir nüshası İstanbul Selimağa K. Haşim Paşa kısmı 6/5 numarada kayıtlıdır. Avrupa bilginlerinin sorularına verdiği cevapları ihtiva eden *Risale*'si de yazma hâlinindedir. *Sandık* mecmuası (İst. 1873, Nu. 2-3)nda yayımlanan şiirleri arasında Gülşen-i Sihat namında uzun bir makalesi vardır.

Kay.: Ahmed Kabaklı, *Muhayyelât-ı Aziz Efendi*, İst, 1973;

Ahmed Hamdi Tanpınar, "Ali Aziz-Muhayyelât" İA 2/154; Ahmed Schmied "Ali Aziz Efendi", Türk Edebiyatı Dergisi, 1986, Nu. 153 s. 57vd., Nu. 154 s. 64; İKTYDK 874; Ercüment Kuran, "Avrupa'da Osmanlı İkamet Elçiliklerinin Kuruluşu ve İlk Elçilerin Siyasî Faaliyetleri", Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Yayın Nu. 20, Seri III, Sayı Aa, Ank, 1968, s. 41-43; Hayal Zülfikar, "Giridli Ali Aziz Efendi'nin Türk Yenileşme Tarihi İçindeki Yeri", TKA 22/1,2 (1984); Mustafa Nihat Özön, Türkçede Roman Üzerine Bir Deneme, Ank, 1936; "Osmanlı Daimi Elçisi Aziz Efendinin Alman Şarkiyatçısı Friedrich von Diez ile Berlin'de İlmî ve Felsefî Muhaberatı" Belleten, 1963 27/45-53; EIS 8. bs. s. 53-54; İA 2/154; İKTYDK 3/874-875; MŞA s. 283-284; OM 3/104; RTET 2/794-795; SATŞ, 1999, 1/53-55, SO 2/344, 3/468, TDEA 1/264-266; TEA/AÖ 1/93-94; Teracim-i Ahvâl-i Şuarâ-yı Girit; TN 1/670(2850); TŞ 2/620-622; YS 2. bs. s. 99. ♣ B. ALTUNİŞ-GÜRSOY

AZİZ (1801-11. 1862): Divan şairi, âlim. İstanbul'da doğdu. Asıl adı Abdülaziz Efendidir. Şeyhülislâm mektupçusu İzzet Efendinin oğludur. *Sicill-i Osmanî* babasının ismini Mustafa İzzet diye kaydetmiştir. Şair babasından dolayı Mektûbizâde diye bilinir. 1819'da müderris oldu. Beş sene sonra kadı naibliği mesleğine intisab etti. Manisa, Kütahtaya, Kayseri, Tekirdağ niyabetlerinde bulundu. 1845'de Beytül-mâl kassamlığına, 1846'da İzmir Mevleviyeti payesine, 1851'de Şam Mollalığına, daha sonra Mekke ve İstanbul Payesine atandı. 1862'de Evkaf-ı Hümayûn müfettişi oldu. Aynı yıl vefat edip Üsküdar'da Hüdâî Dergâhı mezarlığına defnedildi. **Eserleri:** *Tarih, Şakâyık Zeyli ve Devhatü'l-Meşâyih Zeyli* (H. 1222/1807-8'den 1243/1827-8 yılına kadar gelen şeyhülislâmların biyografilerini kapsayan bu eser, Müstakimzâde'nin aynı adı taşıyan kitabının son zeyli olup yazması SK Es'ad Ef. Nu. 2267) isimli eserleri vardır. Eserlerinin bir kısmı İÜK Halis Ef. kitapları arasındadır.

Kay.: İKTCYK 1/617; OM 3/70,107; SO 3/340; SATŞ, 1999, 1/55-56; THE s. 29; TN 1/671(2852); TŞ 2/625-626. ♣ H. YILMAZ

AZİZ (1. 1848-24. 6. 1914): Divan şairi ve yazar. İstanbulludur. Adı Mehmed Aziz Beydir. Hicaz Valilerinden Yozgatlı Vecihî Paşa'nın oğludur. Özel öğretmenlerden Arapça, Farsça ve akait şerhine kadar dinî ilimleri öğrendi. 1864'te babasıyla Hicaz'a gitti. Hicaz Tahrirat Kalemî başkâtiplik vekâletine maaşsız olarak atandı. 1867'de babasının ölümü üzerine İstanbul'a döndü. Meclis-i Vâlâ Kavanin Dairesi Kalemine girdi. Devlet Şurası-

nın kuruluşunda önce mülâzımlığa, sonra üye yardımcılığına atandı. Daha sonra üyeliğe yükseldi. Ek olarak memur seçme ve devlet hizmetlerini süratlendirme komisyonları üyeliklerinde bulundu. Birinci rütbe Mecidiî, ikinci rütbe Osmanî nişanlarını ve altın liyakat madalyası aldı. 1908'de emekli oldu. İstanbul'da öldü. Rumelihisarı Kabristanına gömüldü. Terbiyeli, nazik, bilgili bir şairdi. Şiirlerini topladığı mecmuasının oğlunda bulunduğu söylenmektedir.

Kay.: SATŞ, 1999, 1/56-58; TDEA 1/268; TŞ 1/626. ♣ H. YILMAZ

AZİZ (7. 11. 1850 - 31. 12. 1918): Divan şairi. İstanbul'da doğdu. Adı Abdülaziz Beydir. Umûr-ı Mülkiye Nazırı Pertev Paşazâde Ahmed Cemaleddin Bey'in oğludur. 1868/9'da Babîali Ahkâm-ı Adliye Riyaseti Mektubî odasına, sonra Sadaret Mektubî kalemine girdi. Meb'usan Meclisinin zabıt kâtipliğinde, Rus Harbi sırasında Meclis-i Vükelâ müzakerelerinin yazılışında ve İane-i Harbiye Komisyonunda çalıştı. Şuray-ı Devlet ve Sicill-i Ahvâl Komisyonları kâtipliklerinde bulundu. İstifa ettikten sonra Evkaf Nezareti Maruzat-ı Mühimme memurluğuna atandı. 1898'de bu göreve ek olarak Evkaf İdare Meclisi üyeliğine, I. Meşrutiyetin ilânından sonra adı geçen meclisin başkanlığına getirildi. Hamade Paşa'nın nazırlığında bu meclis kaldırılınca Emlâk-ı Vakfiyye müdürü oldu. Şerif Ali Paşa'nın nazırlığında Edirne ve Selânik Evkaf müfettişi oldu ve birçok komisyonda görev aldı. Altmış sekiz yaşında İstanbul'da öldü. Mezarı Üsküdar Selimiye Derâhı bahçesindedir. Talik yazı yazardı. Konuşması güzel ve etkileyiciydi. Şairliği orta derecededir. **Eserleri/Basılmış:** *Hazret-i Hüseyin'e Mersiye. Yazma: Hutbelere Hitab* (dinî istismara yönelik hutbelere reddiye), *Merasim ve Âdat-ı Kadime-i Osmanîyye, Diyânet-i Muhammediyye* (yarım kaldı), *Cümel-i Hikemiyye-i Azîziyye, Mücerrebât-ı Mualecât* (ilaçlarla ilgili).

Kay.: SATŞ, 1999, 1/59-64; TDEA 1/266; Şevket Rado, İKSA 1/113; TŞ 2/618-620. ♣ M. CUNBUR

AZİZ (-): Oyun ve hikâye yazarı, şair, öğretmen. Yazara ait bulunabilen eserler manzum piyeslerdir. **Eserleri/Piyes:** *İzmir'de Rumlar* (iki perdelik millî manzum piyes), *Sevr'den Lozan'a* (3 perdelik millî manzum piyes), *Ne Olmak İstiyorsunuz?* (1 perdelik ahlâkî manzum piyes), *Alınalıyım* (2 perdelik ko-

medi), *Bir İstüda Yazmaz* (1 perdelik komedi), *Sinema'nın Faydası* (2 perdelik komedi), *Hocayı Aldatılm* (3 perdelik komedi), *İstibdatın Cumhuriyete* (1933). **Hikâye:** *Üç Hikâye* (Millî Mücadele'ye ait masal). **Şiir:** *Hasretten Hasrete* (çocuk şiirleri).

Kay.: Yaz. Arş. ♣ A. YILMAZ

AZİZ, Osman (1937-): Bulgaristan vatandaşı Türk soylu şair. Kırcaali'nin N. Bozeli köyünde doğdu. Sofya Üniversitesinde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi. Sofya radyosu Türkçe Yayınlar Bölümüne spiker oldu. Bölgedeki Türkçe türküler ve şarkıları derledi. Bunları güzel sesle icra etti. Sofya Yüksek İslâm Enstitüsünde dersler verdi. Halen *Müslümanlar* gazetesinin baş redaktörüdür. Şiirle de uğraştı. **Eserleri/Şiir:** *Büyük Ateş* (Sofya 1960), *Güllerin Kokusu* (Sofya 2000).

Kay.: Yaz. Arv. ♣ M. İSEN

AZİZ Abdürezzak (1926-): Özbekistan şairi. Taşkent'te doğdu. 1942'de 87. okulu bitirdi, aynı zamanda kardeşlerine baktı. Çocukluğu ve gençliği zorluk içinde geçti. Çeşitli işlerde çalıştı. Teknikumda okuduğu yıllarda kütüphanede *Yaş Leninci* gazetesi, *Şark Yıldızı*, *Gülistan* dergilerinde edebî görevli, Yazarlar Birliğinde edebî danışman olarak çalıştı. *Dostlarımge* adlı ilk şiir kitabı 1959'da yayımlandı. Birçok şiiri ve çocuklar için yazdığı güzel eserleri vardır. Son yıllarında nesir türünde çeşitli masallar ve hikâyeler yazdı. Ayrıca Amerikalı şair G. Longfello ve Şevçenk Lermortov'un eserlerini Özbekçeye çevirdi. Şairin eserleri çeşitli dillere tercüme edildi. Özbekistan halk şairi Turab Töle onun için güzel sözler söylemiştir. **Eserleri/Şiir Kitapları:** *Dostlarımge* (Taşkent 1959), *Yene Bahar* (Taşkent 1961), *Mevc* (Taşkent 1965), *Badam Gülleri* (Taşkent 1965), *Lirika* (Taşkent 1970), *Aziz Adenler* (Taşkent 1975), *Şoh Yamğır* (Taşkent 1977), *Kalb Nuri* (Taşkent 1978). **Çocuk Kitapları:** *Ah, Kandey Şirin* (Taşkent 1977) *Kız ve Lale* (Taşkent), *Tap-Tap Etedi* (Taşkent 1981). **Masalları:** *Yastıktan Çıkan Ertekler* (Taşkent 1988) *Tört Ağeyni Batırlar*, (Taşkent 1989).

Kay.: Yaz. Arv. ♣ R. İNAĞANOV

AZİZ Âzim, bk. **ÂZİM** (1680 - 5. 8. 1719)

AZİZ Behiç Serengil (takma ad), bk. **ÇAĞLAR, Aziz**

AZİZ Bey Hacibekov, bk. **HACİBEKOV, Aziz Bey**

AZİZ Hüdâî, bk. **AKDEMİR, Aziz Hüdâî**

AZİZ Mahmud Hüdâî, bk. **HÜDÂÎ** (1541-1628)

AZİZ Mustafa (20. yy.): Oyun yazarı. Yazara ait bulabildiğimiz tek kitap iki perdelik bir piyestir. "Millî mefkûre piyesi" olarak takdim edilen eser, İzmir'in işgal edildiği günleri anlatır. **Eseri/Piyes:** *Matem Marşı* (İzmir 1934).

Kay.: Yaz. Arv. ♣ A. YILMAZ

AZİZ Nuri (20. yy. başı): Yazar. Yeşilzâde lâkabıyla eser yazdı. **Eseri:** *Sadâ-yı Sadakat*, (Midilli 1332-1916).

Kay.: TBTK 1/727. ♣ Yaz. Krl.

AZİZ Rev, (takma ad), bk. **GÜNVER, Semih**

AZİZ Sami (20. yy. başı) Şair. Kerküklüdür. **Eserleri/Şiir:** *Mülhemât* (İst. 1336/1920). **Oyun:** *Haşhaş Belâsı* (1 perde, Bursa 1335/1916-7).

Kay.: TBTK 1/727; TiB s. 11). ♣ Yaz. Krl.

AZİZ Savut, bk. **ÉZİZ Savut**

AZİZ Sivaslıoğlu, (takma ad), bk. : **KARADENİZ, Aziz**

AZİZ Ubeydullin, bk. **GAZİZ Gubeydullin**

AZİZ Uulu Şaabay bk. **ŞAABAY Aziz Uulu**

AZİZE Ahmedova, bk. **ÉHMEDOVA, Ezize**

AZİZHOCAYEV, Rahmat (1907 -): Özbekistan yazarı, pedagog, dramaturg. Taşkent'in Eski Şehir Sebzar ilçesi Onkurğan mahallesinde bir çiftçi ailenin çocuğu olarak doğdu. 1915'te eski usuldeki okula devam etti. Burada bir yıl okuduktan sonra, Hadra'daki Rus-Tüzem okuluna gitti. Daha sonra Uluğbek adlı okulda öğrenimini sürdürdü. 1927'de Narimanov adındaki pedagoji okuluna girdi. Aradan birkaç yıl geçtikten sonra 1936'da Nizamî adlı pedagoji enstitüsüne girip, dört yıllık okulu üç yılda bitirdi. Okulu bitirince, Onkurğan'daki pek çok okulda Özbek dili ve edebiyatı dersi verdi, okul müdürlüğü yaptı. Otuzlu yılların başında eser

yazmaya başladı. Edebiyata çocuklar, yetişkinler, özellikle öğrencilerin hayatını aksettiren yazarlar sıfatıyla girdi. İlk hikâyeleri ile otuzlu yılların başlarında tanındı. Tiyatro alanında eserler verdi. Halk Maarifi A'laçisi (1957), Özbekistan'da Hizmet Körsetge Okıtuvcı (1958) unvanları ile ödüllendirildi. *Çal Köngli, Halk Hizmetkârı* isimli eserleri Özbekistan Yazarları Birliğinin ve Cumhuriyet İçişleri Bakanlığının ödülüne lâyık görüldü. **Eserleri:** *İlgeri Bitte Edi* (1933), *Küçük Agronomlar* (1934), *Tazelik Sağlık Garavı* (1934). **Hikâye:** *Kökköse* (Taşkent 1960), *Babamning Tak Kayçisi* (Taşkent 1962). **Kıssa:** *Elaman* (Taşkent 1964), *Kence Oğul* (Taşkent 1965), *Yeşil Çeyle* (Taşkent 1967), *Sahildegi Âşıklar* (Taşkent 1975), *Ariyet* (Taşkent 1983), *İkki Kırğak* (Taşkent 1985). (Bu eserler "Zemindeki İzler" kıssalar toplusuyla yayımlandı (Taşkent 1985), *Bahar Sehaveti* (Taşkent 1988), *Unutılmas Av* (Taşkent 1990).

Kay.: Yaz. Arv. ♣ R. İNAĞANOV

AZİZİ (1515-1550): Özbekistan şairi. Adı Abdulazizhan'dır. Buhara hanı, şair Ubeydullahan Ubeydî'nin oğludur. 1538'de Ürgenç hâkimliği yaptı. Mart 1540'ta babası ölünce Buhara tahtına geçti; ama Semerkand hükümdarı bunu kabul etmedi ve 1544'te Taşkent hükümdarı Nevroz Ahmedhan ile birlikte Azizi'ye karşı çıktı. Bir süre Buhara şeyhlerinin araya girmesiyle tahtta kaldı. Babası gibi sarayında edebiyat ve ilim, fen temsilcileri bulundurdu. Şair ve hükümdar olarak Timurfleri taklit etti. Nefâisü'l-Meâsir adlı bir kütüphane açtı ve Hüseyin Baykara*'nın kitaplarını aldırdı. Ali Şir Nevâtî* ve Zahirüddin Muhammed Babür*'ün gazelleri üzerinde incelemeler yazdı. Şiirlerinin çoğu din ve tabiat konusunda olup eserlerinin tamamı henüz bulunamadı.

Kay.: Alim Şerafuddinov, *Özbek Edebiyatı Tarihi Hrestomatiyası*, 2. c., 1945; *Özbek Edebiyatı*, 4. C., 3. kitap, Taşkent 1959, s. 169-172; Hasanhoja Nisariy, *Müzekkiri Ahbâb*, Taşkent 1993. ♣ B. KASIMOV

AZİZİ (- 1584): Divan şairi. İstanbul'da doğdu. II. Selim (1566-1574) dönemi şairlerindendir. Bazı kaynaklar adının Mustafa olduğunu belirtirler. Âşık Çelebi ise Mehmed olarak anmakta ve ölüm tarihini 993/1585 olarak göstermektedir. Yedikule kale muhafızlarının kahyası olduğu için Yedikuleli Mustafa Azizi Bey diye tanındı. Hayatı ve eserleri Azmi Mustafa ile karıştırıldı. Bu karışıklık muh-

temelen *Sicill-i Osmani*'den kaynaklanmaktadır. 16. yy. kaynakları Azizi'nin şiirlerinin mânâ ve ifade yönünden orijinal olduğunu belirtirken müfretlerini ve özellikle İstanbul kadınları hakkında yazdığı *Şehrengiz*'ini söz konusu edip, şairi, belagat ülkesinin değerlisi olarak nitelerler. Behram Bey*, "Kodı burc-ı bedeni cân-ı azizi gitdi" mısra'ını ölümüne tarih düşürdü.

Kay.: BT s. 56; KA 4/3151; KATK s. 29; KZEKF 1/801; MN s. 318; MŞ s. 175a; RŞ y. 92; SO 3/466; TDEA 1/2839; TET/ASL s. 293; TGDEİS s. 60; TN 2/(2839), 954(2811); TŞ 2/632-637; TŞ/HÇ s. 630-632; ZE v. 77. ♣ G. AYAN

AZİZİ (1591/2 -1658): Tarihçi ve divan şairi. İstanbul'da doğdu. Adı Abdülaziz Efendidir. Babası Karaçelebizâde Hüsameddin Efendidir. Karaçelebizâde Abdülaziz diye tanındı. Şiirlerinde Azizi ve Abdülaziz mahlaslarını kullandı. Medresede öğrenim gördü. Şeyhülislâm Sun'ullah Efendiden mülâzım olduktan sonra müderrislikte kademe kademe terfi ederek Süleymaniye müderrisliğinden Yenişehir kadılığın atandı. Mekke kadılığında sonra Ocak 1634'te İstanbul kadılığına getirildi. Aynı yılın Temmuzunda azlolunup Kıbrıs'a sürüldü. 1635 başlarında İstanbul'a davet edildi. I. İbrahim'in tahtından indirilmesine çalışanlar arasında bulundu. Ağustos 1648'te Rumeli Kazaskeri oldu. Meşhur tarihi *Ravzatü'l-Ebrâr*'ı bitirip padişaha sundu. Bunun üzerine Temmuz 1649'da şeyhülislâmlık payesi verildi. Ekim 1649'da kazaskerlikten azledildi. 1651'de şeyhülislâm oldu. 2 Eylül 1651'de azledilip Sakız'a gönderildi. Ardından oraya kadı olarak atandı. Nisan 1652'de bu görevden de alınıp arpalıkla Gelibolu'da oturmağa memur edildi. Sonra Bursa'ya gitmesine izin verildi. 1658 Ocak ayında Bursa'da öldü. Vakur, hırslı, bilgin ve şairdi. Kaynaklarda erdemli bir kişi olduğu yazılmıştır. Nesri, nazmından daha güçlüydü. Telif ve tercüme yoluyla pek çok eser verdi. Ayrıca Bursa'ya hayrat olarak çok sayıda çeşme yaptırdı. **Eserleri/Şiir:** *Divan* (İçinde 47 gazel, 3 kıt'a, 2 müfretin yer aldığı bir divançesi SK Lala İsmail Ef. Nu. 723/6 numaralı mecmuanın 104-117. yaprakları arasındadır), *Gülşen-i Niyâz* (TSMK Revan Nu. 847 mesnevi). **Tarih:** *Mir'âtu's-Safâ fi Ahvâli'l-Enbiyâ*. Kur'an'da adları geçen peygamberlerin hayatları ve halleri, Hz. Muhammed'in soyu, doğumu, mucizeleri, miracı, hicretten önceki ve sonraki hayatıyla ölümünün anlatıldığı

bir eser olup 1688 tarihli bir yazması SK Âşir Ef. 706 numaradadır. *Ravzatü'l-Ebrâr* ve Zeyli dört fasıl, iki tekmeden oluşan bu eserin ilk üç fasıl ve tekmilelerde *Mir'âtu's-Safâ*'da adları geçen peygamberlerin menkıbeleri, oğullarının hâlleri, Hz. Muhammed'in siyreti ve yaptığı savaşlar, ilk dört halife, İslâm hükümdarları, İslâm'dan önceki meşhur krallara ait tarihi olaylar anlatılmış, dördüncü fasılda IV. Mehmed'in cülüsünden (1648) 1657'ye kadar Osmanlı tarihi işlenmiştir. Eserin aslı I. İbrahim, zeyli IV. Mehmed adına yazılmıştır. 1832/33'te Mısır'da Bulak Matbaasında basılan tarihin bir nüshası İst. Ragıp Paşa K 993 numaradadır. *Süleymannâme*: Hoca Sadeddin*in Tâcü't-Tevârih'ine zeyl olarak yazılan Kanunî Süleyman'ın cülüsünden ölümüne kadar yaptığı fetihleri, işleri ve vakıfları ile çağındaki bilim adamlarının anlatıldığı bu eser de 1832/3'te Mısır'da Bulak Matbaasında basılmış olup bir yazması SK. Hâlet Ef. Nu. 599'dadır. *Tarihçe-i Feth-i Revan ve Bağdâd*, IV. Murad'ın Revan ve Bağdat seferlerinin anlatıldığı bu eser Kemankeş Mustafa Paşanın isteğiyle yazılmış olup bir yazması SK. Es'ad Ef. Nu. 2086 içindedir. *Selimnâme*. **Siyer:** *Fevâiyühü'n-Nebiyeye fi's-Siyeri'l-Mustafaviyye*: Bir mukaddime kırk beş fayiha ve bir babdan oluşan bu eserde Hz. Muhammed'in hayatı, Hayber savaşına kadar geçen olaylar yazılmıştır. Bir nüshası SK Hamidiye K. Nu. 956'dadır. **Hilyetü'l-Enbiyâ, Zafernâme, Fıkıh ve diğerleri:** *Kâfi, Hallü'l-İştibâh, Kitâbu'l-Elgaz, Çevirileri/Siyer:* Saidüddin Muhammed b. Mes'ud Kâzerünî'nin Arap dilinde yazdığı *Al-Muntuk fi Siyeri'n-Nebî* adlı kitabının kardeşinin ve hocası Karaçelebizâde Mehmed Efendinin isteğiyle Türkçeye çevirdiği ve IV. Murad'a ithaf ettiği *Siyer-i Kâzerünî Tercümesi* diye tanınan eserin bir nüshası SK Ayasofya Nu. 3242'dedir. **Ahlâk:** *Ahlâk-ı Muhsinî Tercümesi*.

Kay.: K. Atlansoy, Bursa Vefeyatnamelerindeki Şairlerin Biyografileri s. 208-211; DM s. 57; Eslâf 1/205; GRİVDN s. 317; HE 2/421; İA 1/64-65; İKTCYK TY 1/1-12, 106-110, İlmiye Salnâmesi s. 461; KA 4/3078; MN v. 352; NAFE (SK Esad Ef. Nu. 2549 s. 173a-b); NAZZE 1999, s. 268-270; OM 3/120; OTM s. 20; SO 3/339; TGDEİS s. 60,61; TN 2/673 (2860); TSMK; TYK 2/153; TŞ/G v. 78; VF 1/299; VSMR v. 150; ZE v. 78. ♣ M. CUNBUR

AZİZİ (- 1727): Divan şairi. Bağdat'ta doğdu. Adı Şeyh Aziz Efendidir. Yahya Dede'nin oğludur. Önceleri Bektaşî tarikatına mensup iken, daha sonra

Gelibolu Mevlevî Şeyhi Kadri Dedeye intisap etti. Bir müddet çeşitli beldelelerde dolaştı. Sonra Vodina kasabasındaki Mevlevî dergâhında şeyhlik yaptı ve orada öldü. Salim ve Sema'hâne-i Edeb ölüm tarihini 1150 (1737) olarak vermişlerdir. *Esrar Dede Tezkiresi*'nde şiir örnekleri bulunmaktadır.

Kay.: NAFE SE s. 162; SO 3/468; TDEA 1/268; THE s. 298; TN 2/673-674 (2861); TŞM (SK Hâlet Ef. Nu. 109, s. 81b); TŞ 2/631; TŞ/S s. 476. ♣ İ. ÇETİN

AZİZİ (1866 - 1933): Özbekistan eğitimcisi, şair ve mütercimi. Adı Saidrasul Azizi'dir. Medreselerde ve Rus tüzem okullarında dersler verdi. Moskova ve Petersburg'a seyahat etti, V. V. Barthold, A. N. Samoyloviç, S. M. Gramenitskiy gibi Rus şarkiyatçılarıyla dostluk kurdu. Özbek, Tacik ve Arap dillerinde şiirler yazdı. Gazel, rubai, müfret, tarih ve diğer şekillerde şiirleri, günlük gazete makaleleri, ders kitabı ve çevirileri vardır. Gazellerinde aşkı terennüm etti. Diğer şiirlerinde ilim öğrenmeyi ve ahlâklı olmayı tavsiye etti. Taşkent'te yeni metotla eğitim veren okullar açtı ve bu okullarda Rus okullarındaki eğitim metodunu uygulamaya çalıştı, ders kitapları hazırladı, öğrencilere müspet ilimlerle ilgili bilgiler vermeye çabaladı ve bizzat öğretmenlik yaptı. Onun bu faaliyetleri eğitim tarihinde bir reform sayılmaktadır. **Eserleri/Ders kitabı:** *Üstâz-ı Evvel* (1902) **Manzum çeviriler:** *Tülkü Bilen Üzüm ve Zülükl Bilen İlan* (İ. A. Krilov'dan), *Kışlakı Birle Balası ve Fetânet* (L. N. Tolstoy'dan). Kay.: C. Şeripov, *Bediyy Tercimeler ve Mâhir Tercimanlar*, Taşkent 1972; Ş. Yusupov, *Furkat Yollarında*, Taşkent 1984; B. Kasimov-U. Dalimov, *Ma'rifet Dargaları*, Taşkent 1990. ♣ B. KASIMOV

AZİZİDDİN Nesefî, bk. NESEFÎ, Azizüddin (- 1263)

AZİZOV, Abdulhad (1900-1970): Özbekistan edebiyat bilimcisi. Yazı ve eserlerinde Anisiy/Enisi imzasını kullandı. Andican'ın Hayrabad köyünde doğdu. 1908-1912'de Pehteabad'daki eski okulda, sonra Andican, Kokan, Hocend ve Buhara medreselerinde okudu. Arap ve Fars dillerini çok iyi bir şekilde öğrendi. Doğu Filolojisini bilenlerden biri oldu. Bu yüzden 1938-1939'da kurulan Ali Şir Nevâtî'nin eserlerini incelemek için kurulan ilmî komiteye seçildi. 1941'de diğer Nevâtîşinas âlimlerle birlikte şairin eserlerini yayımladı.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında Andican Uyğur Tiyatrosunda edebî görevli olarak ve okullarda öğretmen olarak çalıştı. 1958'de Taşkent'te Bedî Edebiyat Yayın Evinde yazarlık, 1959'da Özbekistan Fenler Akademiyası Til ve Edebiyat Enstitüsünde öğretim görevliliği yaptı. Uzun yıllar XIV. yy. 'da Hindistan'da yaşamış Taşkentli büyük şair ve âlim Bedri Çaçı ve eserlerini tanıyıp inceledi. Enisî'nin ölümü yüzünden bu çalışma yayımlanmadı. **Eserleri:** "Şark Edebiyatında Kaside Cenri ve Bedri Çaçı", Özbek Tili ve Edebiyatı dergisi, Taşkent, 1970, 4. sayı.

Kay.: Yaz. Arv. ♣N. KERİMOV

AZIZOV, Gurbannazar (1940-1975): Türkmenistan şairi. Aşgabat'ın Büzmeyin köyünde bir işçi ailesinin çocuğu olarak doğdu. Aşgabat'taki 29. Mektepte okudu. 1964'te Türkmen Devlet Üniversitesinin Türkmen Filolojisi Fakültesini bitirdi. *Daima Hazır*, Edebiyat ve Sanat gazetelerinde redaktör olarak çalıştı. Türkmenistan Yazarlar Birliğine üye seçildi. 1960'lı yıllarda edebiyata getirdiği yeni hava beğenildi. Edebiyat tenkitçilerinin dikkatini çekti. Genç yaşta Aşgabat'ta öldü. Türkmen Komünist Partisi Gençlik Ödülünü ve Mahtumkulu Devlet Ödülü'nü aldı. **Eserleri/Şiir:** *İnanç, Güz, Yerle Göğün Arasında, Serpay, Oğlan ve Deniz, Benim Neslim*, 250000000. Kay.: TDTEA 11/413-416. ♣ Yaz. Krl.

AZIZOV, Osman (1937-): Bulgaristan vatandaşı Türk soylu şair. Kırcaali'nin Koşukavak (Krumovgrad) kasabasına bağlı Alfatlı köyünde doğdu. Liseyi Koşukavak'ta bitirdi. Sofya Üniversitesi Türkoloji ana bilim dalına bir süre devam etti. 1960 yıllarda Sofya Radyosunda çalışmaya başladı. 1985 ad değiştirme olaylarına kadar bu görevde kaldı. Hâlen Sofya Radyosunda yeni başlayan on beş dakikalık Türkçe Yayın Servisinde çalışmaktadır. Bulgaristan Türklerinin en güçlü şairlerinden biri olduğu kadar şarkıcılığı ile de tanındı. Halk arasından derlediği pek çok türküyü kendine özgü bir yorumla sunarak kamuya mal olmasını sağladı. "Arda Boylarında" türküsü bunlardan biridir. *Hak ve Özgürlük* gazetesinde yayımlanan yeni şiirleriyle Türk ve Müslüman düşmanlığı güdenlere meydan okumaktadır. **Eseri/Şiir:** *Büyük Ateş*. Kay.: M. Çavuş, 20. Yüzyıl Bulgaristan Türkleri Şiiri, İst. 1988, s. 276; TDTEA (Bulgaristan) 8/374; Niyazi Hüseyin

Bahtiyar, Çağdaş Rodop Türk Şairlerinden Esintiler, Ank. 1966, s. 77; H. S. Yeniso, "Bulgaristan Türkleri Şiiri" TD, sayı 531, Mart 1966, s. 537-543. ♣M. İSEN

AZIZOV, Yakup (Aziz oğlu) (1898 - 17. 4. 1938): Kırım sahası dilbilimci, pedagoji uzmanı. Telmanov beldesinin Taşlı-Dair köyünde doğdu. Moskova'daki Şark Emekçileri Komünist Üniversitesini bitirdi (1926). 1928'e kadar Tatar Pedagoji Yüksek Okulunda müdürlük, Kırım Pedagoji Enstitüsünün Kırım Tatar Dili ve Edebiyatı Fakültesinde öğretmenlik yaptı. Kırım Tatarcasının Lâtin alfabesine geçişi sırasında etkili oldu. 1929'daki II. Dil Kongresinde Kırım Tatarcasındaki Arap ve Fars Kökenli Kelimeler konusunda konuşma yaptı. 1. 10. 1932'den itibaren Kırım Pedagoji Enstitüsünün Diyalektik Materyalizm Kürsüsünde doçent olarak çalıştı. 1934'te Kazan'a gitti. Yeni Elifbe Komitesinin sekreterliğini yaptı. Dil ve Edebiyat Bilimsel Araştırma Enstitüsünün müdür yardımcılığı görevinde bulundu. "Sovyet karşıtı pantürkist milliyetçi örgütün faal üyesi olup, 1925'ten itibaren Sovyet hükûmetine karşı mücadele etmek" suçlaması ile 28. 6. 1937'de tutuklandı. Yüksek Mahkemenin Askerî Komisyonunun kararı ile ölüme mahkûm edilip Akmesic'te kurşuna dizildi. Ancak ölümünden sonra, suç unsuru bulunmadığı için 13. 10. 1959'da aklandı. **Eserleri/Dil ve Edebiyat Araştırmaları:** "Teatro Akında Birkaç Fikirler", Yeni Dünya, 8 Ocak 1928; "Kırım-tatar Edebiy Tilinin İnkişaf Yolları" Yeni Dünya, 2-9 Ağustos 1934; "Arkadaş'ın Tenkidini Tenkid", Bolşevik Yolu, 1931, No. 13, s. 32-37; "Bir Edebiy Mesele (B. Çobanzade ve A. Latifzade'nin Edebiyatımız Akındaki Maruzaları Munasebetiyle)", İleri, 1928, No: 8, s. 23-26.

Kay.: D. P. Ursu, Deyateli Krimskotatarskoy Kulturu (1921-1944), Akmesic 1999, s. 21; İsmail Asanoğlu Kerim, Bibliyografik Seçmeler, Akmesic 1994, s. 17; İsmail Asanoğlu Kerim, Medeniy Esnas, Akmesic 1997, s. 171, 249. ♣Z. YÜKSEL

AZIZUULU, Şaabay, bk. ŞAABAY

AZKÂ (1870-1936): Özbekistan şairi. Tam adı Hâlikü'l-Muhammed Mirza Ahundoğlu Azkâ olan şair, Taşkent'te yaşadı. Babası Garibî* mahlâsı ile şiirler yazdı. Özel okul açtı, tıp ve musiki ile meşgul oldu. Mömincan Muhammedcanov'un Taşkentlik ve Taşkent'de *Bolgen Özbek Şâirlerinin Tercime-i Hâlleri* adlı yazma eserinde, Azkâ'nın

üç yüz kadar gazelini ihtiva eden bir divanının bulunduğu ve bu divanda Sovyet devri hakkındaki şiirlerinin de yer aldığı bildirilmektedir. Fakat bu Divan bulunamamıştır. Ekim İhtilâli'nden önce yazdığı bazı şiirler, *Beyaz-ı Yengi* (Taşkent 1911) gibi çeşitli antolojilerde yer almıştır.

Kay.: Yaz. Arv. ♣B. KASIMOV

AZLÎ (16. yy.): Divan şairi. Edirneli Nazmî'nin mecmuasında kayıtlı bir şiiri, S. N. Ergun tarafından yayımlandı.

Kay.: Mec. Nez. s. 247a; TŞ. 2/637. ♣M. CUNBUR

AZMÎ (-1582): Divan şairi. II. Selim (1566-1574) devrinde yaşadı. Asıl adı Pîr Mehmed'dir. Defterdâr Pîr Ahmed Çelebinin oğlu olduğu için Defterdârzâde diye tanındı. Kınalızâde Ali Çelebi'nin derslerine devam etti. Onun müsadisiyle medrese hocalığına başladı. Rusçuk'ta Rüstem Paşa Medresesine müderris oldu. İstanbul'da çeşitli medreselerde çalıştı. 1576 yılında Kıbrıs müftüsü, 1579'da Süleymaniye müderrisi iken 1580'de Eğri fatihi olarak anılan Şehzâde Sultan Mehmed'in hocası olup 990 yılının Recep ayında bu görevde iken öldü. Ölümüne Belgradlı Sadıkî "Azmî dâr-ı alâya azm itdi" tarihini düşürdü. Eyüp'te metfundur. Devrinin şairleri arasında tanındı. Türkçe, Farsça, Arapça şiirleri yanında Ali Şir Nevaî'yi örnek alıp yazdığı Çağatayca şiirleri de vardır. İnşâsı da şiirleri ölçüsünde değerlidir. Hüseyin Vâiz-ı Kâşifî'nin (ö. 910/1510) Ahlâk-ı Muhsinî isimli ahlâkla ilgili kitabını bazı ilâvelerle Türkçeye aktardı. II. Selim'in isteği üzerine, Hoca Mehmed Assar'ın *Mihr ü Müşteri* isimli eserinden bin beyti Türk diline çevirdi. Ölümünden sonra oğlu Hâletî Efendi *Mihr ü Müşteri* tercümesine devam etmişse de tamamlayamamıştır. Sadece beş yüz beyit kadar ilâve yaptı.

Kay.: BT v. 55; GŞ v. 54; HHTŞ s. 267; MŞ s. 173b; Namık Açıköz, Riyazü'ş-Şuarâ, Riyazi Mehmet Efendi, Metin-Dizin, DTCF Ylt., Ank. 1982, s. 163; KA 4/3149; KZEK 1/801; MN s. 318, OM 2/309; SO 2/461; SO 3/466; TDEA 1/269; TET/ASL s. 133; TGDEİS s. 61; TN 2/665 (2829); TŞ 2/644-649; TŞ/HÇ s. 624-628; VSMR s. 111; ZE v. 77. ♣G. AYAN

AZMÎ, bk. AZİZİ (-1585)

AZMÎ (16. yy.): Divan şairi. Priştine'de doğdu. Adı Mustafa'dır. Sürmeli Kadî lâkabıyla tanındı. Nevhî* ve Levhî*'nin küçük kardeşleridir. Şehzâde Sul-

tan Mehmed'in (1595-1603) Manisa valiliği sırasında, Azmî mutfak katibi, kardeşi Nevhî de reisü'l-küttap olarak hizmette bulundu. Şehzadenin ölümü üzerine İstanbul'a döndü ve defterdarlık kaleminde çalışmaya başladı. Bir süre sonra da aklî dengesini kaybetti ve emekli oldu. Ölümüne kadar İsfendiyarlı Mustafa Paşanın himayesinde rahat bir emeklilik geçirdi. Esrar Dede, Azmî'yi Mevlevî olarak kabul edip tezkiresine aldı. Şiirlerinin özü temiz ve samimî, vasfettiği güzeller renklidir.

Kay.: KA 4/3149; MŞ s. 241; SE s. 166; TDEA 1/269; TGDEİS 61; TN 2/667 (2836); TŞ 2/649-651; TŞ/HÇ 2/622-623; TŞM (SK Hâlet Ef. Mülhâkı 109), 81^b. ♣G. AYAN

AZMÎ (? - 1607/8): Divan şairi. Gedizlidir. Asker şairlerdendi. İsmi Murad Çelebi'dir. Kütahya vilâyetinde Gediz'deki tımar erbabındandı. Yazdığı şiirleri bir divanda topladığına dair kaynaklarda bilgi verilmektedir.

Kay.: GŞ s. 252; KZEK 1/801; Namık Açıköz, Riyazü'ş-Şuarâ, Riyazi Mehmet Efendi, Metin-Dizin, DTCF Yüksek Lisans Tezi, Ank. 1982, s. 92; TDEA 1/269; TGDEİS s. 61; TN 2/666 (2831); TŞ 2/639-640; TŞ/HÇ 2/628; ZE (NOSK nu. 3723) v. 77. ♣G. AYAN

AZMÎ (? - 1831): Divan şairi. Adı Ahmed Azmî'dir. Diyarbakır'da doğdu, iyi bir öğrenim gördü. İstanbul, Erzurum, Şam, Irak yörelerini gezdikten sonra memleketine dönüp burada öldü. Mardin Kapısı dışındaki Bolulu Hüseyin Efendi'nin mezarı yakınına gömüldü. Şairin yazma divanının iki nüshası İst. Millet K AEME Nu. 294, 295'dedir. Şiirleri çoğunlukla haktâmâne ve mutasavvifânedir. Miftâhü'l-Maânî adlı yazma manzum bir eseri daha vardır (Millet K AEME Nu. 916). Rüya yorumuna dair olan bu eser 299 beyitten oluşur.

Kay.: DFSA 2. bs. 1/319; TDEA 1/269; TN 2/666 (2833); TŞ 2/638-639; TŞA s. 70. ♣Ş. BEYSANOĞLU

AZMÎ (1815 - 1895): Mutasavvıf şair. Gelibolu'da doğdu. Adı Şeyh Hüseyin Azmî Efendi'dir. Gelibolu Mevlevihânesi şeyhi Ali İzzet Efendinin oğludur. 1845 tarihinde babasının ölümü üzerine adı geçen dergâhın şeyhliğine getirildi. Sultan Abdülaziz döneminin başlarında öldü ve Beyrut'ta defnedildi. Fars dilini çok iyi bildirdi. Mevlâna Celaleddin-i Rûmî'nin 6 ciltlik *Mesnevi*'sinin dervişlerce zor anlaşılan bölümlerini okuyarak açıklardı. Eserleri *Temyüzü'l-Emreyn* (meşîyyet ile iradenin temyizine dair bir risale), *Temdidü l-Ha-*

yât (sadakanın belâyı giderip ömrü uzatacağına dair bir hadisle ilgili risale), *Mir'atü'l-Hakâyik* (tasavvufun gerçekleri hakkında), *İşrâbu'l-Haram*, *Mizanu'l-Edyan*, *İlzâm*, *Lâzımu'l-Beyân*, *Tatbik*, *Be-yânu'l-Maksad*, *Nuhbetü'l-Âdab*, *Miftâhu'l-Kulûb*. Kay.: OM (1972) 1/35; SO 3/467; TDEA 1/269; TGDEİS s. 62; THE s. 294; TN 1/666-667(2834); TŞ 2/640-644. ♣G. AYAN

AZMÎ (1829-1893): Divan şairi. İstanbul'da doğdu. Adı Mehmed Azmî'dir. El-hac Mehmed Cennet adlı bir zâtın oğludur. Mekteb-i Maârif-i Adliye'de öğrenimini tamamladı. 1846'da sınavla Anadolu Masârifât Muhasebesine memur oldu. Daha sonraları Halvetiye tarikatı mensubu ve Kuşadalı İbrahim Efendi'nin halifelerinden Rusçuklu Ali Fethi Efendi'den el aldı. Kaynaklar matbu bir eseri ve mecmua sahibi olduğunu bildirmektedirler. M. Süreyya Bey, ölümünün 1860'larda olduğunu yazdı. Şiirlerinde sanatlı söyleyişleri vardır. Kay.: MŞA s. 393SO 3/467; TGDEİS s. 62; THE s. 294; TN 2/667(2835); TŞ 2/640. ♣G. AYAN

AZMÎ (19. yy.): Divan şairi. Hasan Paşa-zâde diye tanındı. S. N. Ergun, Millet K AEME 717 numaralı mecmu'a-i eş'arda bulunan bir na'tını yayımladı. Kay.: TŞ 2/640. ♣S. ERDEM

AZMÎ (19. yy.): Saz şairi. Yalnız Gedâf'nin Şairnâme'sinde adı geçmektedir. S. N. Ergun on dokuzuncu yüzyılda yazılmış Azmî mahlaslı iki koşmayı yayımladı. Kay.: Tunaoğlu A. Şükrü, "Gedayı", Konya Halkevi Dil ve Edebiyat Tarih Araştırmaları, No. 1; TŞ 2/651. ♣F. A. TURAN

AZMÎ, bk. İZZET (1864-1914)

AZMÎ (1888-1914): Divan şairi ve musikîşinas. Urfa'da doğdu. Asıl adı Ahmed'dir. Babası Kâtipzâde şair Ebuzer* Efendidir. Okuyup yazmayı babasından öğrendi. Rıdvaniye Medresesine girdi, bitirmeden ayrıldı. Hayatını çiftçilikle kazandı. Zengin bir kütüphane sahibiydi. Urfa'da öldü. Eserlerinde Nâbî'nin etkisi vardır. **Eserleri/Şiir: Mürettep Divançe ve Seferberlik Destanı.** Kay.: B. Alpay, Şanlı Urfa Şairleri, 1/25-27. ♣M. CUNBUR.

AZMÎ (?): Nâzım. Millî Kütüphane'de ahlâkî öğütler veren küçük bir mesnevisinin yazmalarına rast-

landı. **Eseri/Mesnevi: Pendnâme** (MK Yz. A 2077, 2009/9), **Nasihatnâme** (MK Yz. A 3829/3). ♣M. CUNBUR

AZMÎ (Attarzâde Mehmed İzzet), bk. İZZET (1864-1914)

AZMÎ (mâhlas), bk. ÖZDER, M. ÂDİL

AZMÎ (mâhlas), bk. YAMANOĞLU, Abdullah

AZMÎ Mustafa bk. AZİZİ (- 1585)

AZMÎ Nihat, bk. ERMAN, Azmi Nihat

AZMÎ Ömer (20. yy. başı): Yazar. **Eserleri/Oyun: Artistin Ölümü** <L'Assasin> (Edmond About'dan adapte, İst. 1934). **Diğer kitapları: Hanım Kitabı** (Ev işlerine ve ev hanımının vezaif ve evsafına dair, İst. 1330/1914, ilâveli 2. bs. İst. 1339/1923), **Eski ve Yeni Harfler Hakkında Bazı Matbaalar** (İst. 1336/1921).

Kay.: CDTTB, s. 285; TBTk 1/731. ♣ Yaz. Krl.

AZMÎ Tozkoparan (takma ad.), bk. ÖZDER, M. Adil

AZMÎYE Âsım, bk. GÜVEN, Azmiye Hâmi

AZMÎZÂDE Hâletî, bk. HÂLETÎ (- 1630)

AZMZÂDE Sadıku'l-Müeyyed, bk. SADIKU'L-Müeyyed

AZRA Ahat, bk. ERHAT, Azra

AZRAK, Kerime Nadir (1917-20. 3. 1984): Roman yazarı. İstanbul'da doğdu. 1935'te Bebek Saint-Joseph Fransız Kız Lisesini bitirdi. Ayrıca özel öğrenim gördü. Yazı hayatına 1937'de *Uyanış-Servet-i Fünûn ve Yarım* dergilerinde yayımlanan şiir ve hikâyeleriyle başladı. 1952-1953 yılları arasında *Aydabir* dergisinde de hikâyeleri yayımlandı. Fakat daha çok romanlarıyla tanındı. Romanlarının bazıları önce gazete ve dergilerde tefrika edildi, *Posta Güvercini* isimli eseri Fransızcaya çevrildi. Cumhuriyet döneminin en çok okunan ve geçimini kitaplarından sağlayan ilk kadın yazarlarındandı. Popüler bir çizgisi olan bu roman-

lar okuyucu tarafından ilgi görünce defalarca basıldı. Bazıları da filme alındı. İstanbul'un mekân olarak seçildiği bu eserler güncel sorunlara yer verilmediği ileri sürülerek tenkit edilmiştir. Zeynep Kerman, yazarn ölümü üzerine yazdığı bir makalede bu konuyu incelemiştir. Eserleri Hilmi Yavuz'un editörlüğünde son yıllarda yeniden basılmaktadır. **Eserleri/Roman: Hıçkırık** (İst. 1936, 1938, 9. bs. 1948), **Yeşil Işıklar** (İst. 1937, 1941), **Seven Ne Yapmaz** (İst. 1938, 4. bs. 1944), **Günah Bende mi?** (İst. 1939, 6. bs. 1954), **Samanyolu** (İst. 1940, 6. bs. 1953), **Funda** (İst. 1941, 4. bs. 1944), **Gelinlik Kız** (1942, 3. bs. 1947), **Sonbahar** (İst. 1942, 4. bs. 1958), **Suçlu** (İst. 1942), **Kalp Yarası** (İst. 1941, 2. bs. 1944), **Yeşil Işıklar** (İst. 1941, 3. bs. 1944), **Uykusuz Geceler** (İst. 1944, 3. bs. 1947), **Aşka Tövbe** (İst. 1945, 1946), **Gönül Hırsız** (İst. 1941, 1945, 4. bs. 1947), **Solan Ümit** (İst. 1945, 2. bs. 1946), O

Gün Gelecek mi? (İst. 1946), **Balay** (İst. 1946), **Kahkaha** (İst. 1946, 2. bs. 1947), **Ormandan Yapraklar** (İst. 1948), **Aşk Rüyası** (İst. 1949), **Posta Güvercini** (İst. 1950), **Ruh Gurbetinde** (İst. 1952), **Pervane** (İst. 1953), **Son Hıçkırık** (İst. 1955), **Esir Kuş** (1956), **Kırık Hayat** (1957), **Dehşet Gecesi** (İst. 1958), **Aşk Bekliyor** (1959), **Gümüş Selvi** (1960), **Boş Yuva** (1960), **Bir Aşkın Romanı** (1961), **Saadet Tacı** (1962), **Suya Düşen Hayal** (1963), **Aşk Hasreti** (İst. 1964), **Sisli Haturalar** (İst. 1967), **Zambaklar Açarken** (İst. 1971), **Karar Gecesi** (İst. 1972), **Karar Gecesi** (İst. 1973), **Dert Bende** (1973), **Kaderin Sırrı** (İst. 1974), **Bir Çatı Altında** (1975), **Aşk Fısıltıları** (İst. 1981). **Hikâye: Mücrim** (İst. 1943, 2. bs. 1945). **Anı: Romancının Dünyası.**

Kay.: Z. Kerman, " Kerime Nadir" TD, Mayıs 1984, nu. 388-389, s. 211-213; M. Aydın, Ne Yazıyor Bu Kadınlar?, Ank. 1995, s. 72-74; TA 21/494; TDEA 1/270; YS, 2. bs. s. 368. ♣ A. DOĞAN

B. DENİZ (takma ad), bk. EDİZ, Hasan Ali

B. H. MERAN (takma ad), bk. BAŞARAN, Mehmet

B. T., bk. BAHA Tevfik

BABA (takma ad), bk. HÜSEYİN Kâmi

BABA (takma ad), bk. AHMED Rıfka (1884-1935)

BABA, Mustafa Okan (18. 12. 1938 –): Şair. Erzincan'ın Kemaliye ilçesine bağlı Apçağa köyünde doğdu. 1959'da İzmir Namık Kemal Lisesini, 1964'te İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu ile İÜ Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi. 1964-1971 arasında birçok il ve ilçenin orta dereceli okullarında öğretmen ve idareci olarak çalıştı. 1972-1976'da İstanbul Atatürk Eğitim Enstitüsünde müdürlük, 1976-1980'de İstanbul Yüksek Öğretmen Okulunda edebiyat öğretmenliği, 1983'ten sonra Atatürk Eğitim Enstitüsünde öğretim görevliliği yaptı. Yazıları *Türk Dili* dergisinde yayımlandı. *Eserleri/Şiir: İkide Bir* (İzmir 1966), *Varışlar* (İst. 1975). *Derleme: Halk Edebiyatı Sözlüğü* (İst. 2000).

Kay.: ÖBŞKA1/602, 2/1186. ♣İ. IŞIK

BABA Ahu, bk. AHU (17. yy.)

BABA Çelebi, bk. RIZÂ'Î (-1579)

BABA Kaygusuz, bk. KAYGUSUZ Abdal (-1444)

BABA Kûhî Bakuvî (933/4-1050/1): Azerbaycan şair ve filozofu. Bakû'da doğdu. Asıl adı Mèhémméd-éli b. Abdullahın'dır. Eğitim düzeyini yükseltmek için İran, Arabistan, Hindistan gibi Doğu ülkelerine seyahatler yaptı. İran'ın Nişabur, sonra da Şiraz şehirlerinde yaşadı. Ömrünün sonlarına doğru, yaklaşık doksan yaşlarında Şiraz yakınlarında bir mağaraya kapanarak, Kûhî lakabını aldı. Sufiliğin ünlü temsilcilerinden oldu. Hallâc-ı Mansur'un görüşlerini yayan eserler yazdı. Farsça Divân'ı sufililiğin öğrenilmesinde önemli kaynaklardandı. Kâtip Çelebi onun *Ahbârü'l-Ârifin* adlı bir de risalesi olduğunu yazmaktadır. *Eserleri/Tasavvuf: Bidâyet Hâl el-Hallâc ve Nihâyetihâ* (Paris 1914, Arapça aslı ve L. Massignon'un Fransızcaya çevirisi ile birlikte), *Divan* (British Museum ve Sn. Petersburg Asya Halkları Enstitüsü Kütüphanesi), *Hikâyetü's-Sufiyye* (SK Ayasofya K.), *Ahbârü'l-Ârifin*.

Kay.: Z. Mémmedov, Orta Esr Azerbaycan Filozofları ve Mütefekkirleri, Bakû 1986; a. g. y., "Voprosu ob Otojdestvlenii Bakuvî s Kûhi", Dokladi AN Azerbaydjanskoy SSR, 1981, nu. 3; S. D. Rzakuluzade, Mirovozzrenie Baba Kûhi Bakuvî, Bakû 1978. ♣A. BAĞIROV

BABA Muhlis, bk. RESMÎ (-1666)

BABA Nimetullah (? -1496): Mutasavvıf. Nahçıvan'da doğdu. Baba adı Mahmud Nahçıvanı'dır. İlk öğrenimini Nahçıvan'da yaptı. Daha sonra Anadolu'ya göç ederek Akşehir'e yerleşti. Bağlı olduğu şeyh bilinmemekle birlikte Arap ve Fars dillerinde yazdığı eserlerinde Muhyiddin Arabî etkisi vardır. Halk arasında Şeyh Ulvan diye ün kazandı.

Akşehir'de öldü. Kabri ilçenin dışındaydı. **Eserleri/Tefsir:** *Fevâihü'l-İlahiyye ve'l-Mefâihü'l-Gaybiyye* (901/1495'te yazılan otograf nüshası TSMK III. Ahmed kısmındadır, Te'vilât-ı Necmiye vadisinde yazılmış olan bu eser 2 cilt hâlinde 1907'de Mısır'da basıldı. *Haşiye alâ Tefsir-i Kadı Beyzavî*, tahşiye tarihi 900/1495'tir. **Tasavvuf:** *Hidâyetü'l-İhvân* (NOSK nu. 2386), *Risâletü'l-Vücûd*, *Şerh-i Gülşen-i Râz* (SK. Hamidiye, Bursa İnebey K.), *Muhyiddin Arabî'nin Fusûsü'l-Hikem* adlı eserine haşiye.

Kay.: DA s. 36-37; OM 1972, 1/57-58; TDEA 1/273; TEA 1/170; Kasım Küfrevî, İÜTDED c. 3, sayı:1-2, 1948, s. 147. ♣ M. CUNBUR

BABA Rahim, bk. RAHİM, Nemenganlı

BABA Rovşen, bk. RÜŞENÎ (-1486)

BABA Sâlim, bk. SÂLİM (1856-1923)

BABA Sevdâî, bk. BABA Sövdâî

BABA Sıtkı Bulut, bk. BULUT, Sıtkı

BABA Sövdâî (1366/7-1449/50): Türkmenistan ve Özbekistan müşterek divan şairi. Abiverd'de doğdu. Çocukluk ve gençlik yıllarını orada geçirdi. Önce Hâverî mâhlâsı ile şiirler yazdı. Bu mahlâs şairin doğduğu yer olan Abiverd'in Hanlar Hanabarı isteği ile konuldu. Baverdli şairlere üstadlık etti. Abiverd'in kadısı Abu Seyit Har'ın, Canıgurbanlar'ın emiri Celalettin Ostor'un, yerel karakolların başkanı Sadıreddin Saga'nın, vergi memuru Muhammet Kallegab'ın isimlerine atıf yaparak, onların Abiverd halkını sömürdüğüne dair yazdığı şiirler, çok cesur bir şair olduğunu göstermektedir. Canıgurbanları boyunun Abiverd halkına yaptığı zulme başka eserlerinde de değindi. 1396/7-1433/4 yılları arasında Herat'da Baysungur'un sarayında çalıştı. Kendisine Baysungur Mirza tarafından Melikü's-şuarâ unvanı verildi. O sıralarda sarayda Mevlânâ Yusuf Emirî, Emirm Şahı Sebzevarî, Mevlânâ Kâtibî Tâşizî, Emir Emineddin Nazlabadî gibi ünlü şairler, âlimler ve müzisyenler bulunmaktaydı. Kaside, gazel ve Sa'dî, Hâfız gibi şairlere nazireler yazdı. Kasidelerinin bir çoğunda Baysungur'a ve oğlu Şahruh'a hitab etti. Baysungur'u halka karşı merhametli olmaya davet etti. Bazı

kasidelerini de çağının ünlü şairlerinin sorularına cevap olarak kaleme aldı. Sonra derviş oldu ve dağlarda, çöllerde dolaştı. Sövdâî mâhlâsını aldı. Şair, kabiliyeti, söz söylemedeki ustalığı, keskin zekâsı ve nüktedanlığı ile tanındı. Baba Sevdâî hakkında Ali Şir Nevâî'nin *Mecâlisü'n-Nefâis*'yle Zeyneddin Vâsifî'nin *Bidâyetü'l-Vikâye* adlı eserinde, Devletşah Semerkandî'nin tezkiresinde bilgi bulunmaktadır. Eserlerini Farsça olarak kaleme aldı. Mizah türünde de bir çok eser yazdı. Hayatının sonuna doğru Sengan'a geldi ve orada vefat etti. Şairin sanatına Ali Şir Nevâî, Devletşah Semerkandî, Handmîr, Şemseddîn Samîbeg gibi şairler büyük değer verdi. Sanatı İran edebiyatçılarından M. Kazvinî, S. Nefisî, Türkmen edebiyatçısı G. Gurbanov tarafından incelendi.

Kay.: S. Nefisî, Tarih-i Nazm ve Nesr der İran ve der Zebân-ı Fârsî, Tahran 1344; Nevâî, Eserler, 12. c. Taşkent 1966; G. Gurbanov, Persoyazıçnoye Literaturnoye Naslediye Türkmen v XIV-XV vv. Aşgabat, 1990. ♣ M. İSAKOVA

BABA Şirvanî (18. yy. 2. yarısı): Azerbaycan şairi. Hayatı ve yaratıcılığı hakkında bilgi oldukça azdır. Azerbaycan şiirinde dünyevî ve realist düşünceleri aks ettiren "Can ile Cesedin Bêhisi" adlı şiirin şairiydi. Bu şiir, "Azerbaycan Klassik Edebiyatı Kitâbhanası"nın 6. cildinde (Bakû 1988) yayımlandı.

Kay.: AEA s. 33. ♣ A. BAĞIROV

BABA Veziroğlu, bk. MÊ'SİMOV, Baba Vezir oğlu

BABA, Zikrî, bk. ZİKRÎ (1795-1869)

BABABEY, Şakir (1769-1844): Karabağ sahası Azerbaycan şairi. Karabağ'da Mihribanlu köyünde doğdu. Mihribanlu diye tanındı. Karabağ Hanlarından Penah Han Cevanşir'in soyundandı. Ünlü şair Kasım Beğ Zakir'in etkisinde ve klâsik edebiyatın satirik şiir dalındaki temsilcileri arasında yetişti. Karabağ'da öldü. Üstadı ve yakın dostu Zakir (1784-1857)* onun ölümüne şiir söyleyen şairlerdendi. Mizahî şiirlerinde genellikle sosyal konuları işledi. Dalkavuklardan, cahil mollalardan, rüşvet yiyenlerden Rus memurlarından ve onların yandaşlarından, halka yapılan zulümden şikâyet etti. **Eseri:** *Şiirler* (Bakû 1985).

Kay.: F. Kasımzade, XIX. Yüzyıl Azerbaycan Edebiyatı Tarihi, Bakû 1974, s. 194,198; TDTEA, Azerbaycan, 2/373-374; Selman Mümtaz, Bababey Şakir, Bakû 1927, AEA s. 41; TŞRÂ s. 57-58. ♣ K. VELİYEV

BABACAN (takma ad), bk. ÇAPANOĞLU, Münir Süleyman

BABACAN, Mehmet (10. 12. 1936 -): Şair. İçel'in Gülnar ilçesinde doğdu. 1956'da Düziçi İlköğretmen Okulunu bitirdi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesinden mezun oldu. Çeşitli okullarda öğretmenlik yaptı. Hâlen emeklidir. Şiirlerini ve yazılarını çıkartıp yönettiği *Maki* dergisinde ve Kıbrıs'ta çıkan Halkın Sesi gazetesinde yayımladı. Mersin Şairler ve Yazarlar Derneğinde yönetim kurulu üyeliği yaptı. **Eseri/Şiir:** *Anıları Yaktım* (Mersin 1999).

Kay.: Yaz. Arv. ♣ İ. IŞIK

BABACANOĞLU, Mehmet Demirel (15.01. 1944): Şair. Adana'nın Karaisalı ilçesine bağlı İncirgediği köyünde doğdu. Düziçi İlköğretmen Okulunu 1965'te, AÜ Açık Öğretim Fakültesi Önlisans Eğitimini 1988'de bitirdi. Bolu, Amasya, Silifke, Tarsus, Adana'da öğretmenlik yaptı, 1996'da emekli oldu. Okul yıllarında Karacaoğlan'ın etkisinde şiir yazmağa başladı. Şiir ve yazıları *Heybe*, *Su*, *Yöneliş*, *Ocak*, *Sanat Dünyası*, *Çele*, *Meltem*, *Öğretmen Dünyası*, *Abece*, *İçel Kültürü*, *Maki*, *Damar*, *Evensel Kültür*, *Eflâton*, *Minerva*, *Akdeniz*, *Söylem*, *Ozan*, *Klas*, *Güney ve Aynksanat* gibi dergilerle *Hürsöz*, *Ekspres*, *Demokrat Adana*, *Devrek Postası*, *Güney Medya*, *Yeni Güney Haber*, *Seyhan*, *Söz*, *Sincan*, *Karadeniz*, *Toros*, *Bugün*, *Antalya*, *Körfeze Bakış*, *Bölgenin Sesi*, *Gaziantep* gazetelerinde yayımlandı. Şiirleri TRT Çukurova Radyosu, Mavi Radyo, TRT TV2, Metro TV, Mega TV'de okundu. *Yeni Adana*, *Hürsöz* gazeteleriyle *Güney ve Klas* dergilerinin sanat yönetmenliğini yaptı. 1982'den beri arkadaşlarıyla birlikte *Aynksanat* dergisini çıkardı. Hâlen *Güney Medya*'da İzlediklerim adlı köşede yazıları çıkmaktadır. 1965'te "Akla Kara" adlı şiiriyle *Heybe* dergisi ikincilik, 1990'da da "Sen Bu Türküleri: Neden Söylüyorsun" şiiriyle Humanist International dergisi (İsveç) jüri özel ödülleri aldı. Türkiye Yazarlar Sendikası, Edebiyatçılar Derneği, Atatürkçü Düşünce Derneği, Adana Kültür Sanat Derneği üyesidir. **Eserleri/Şiir:** *Parakan* (1990), *Gül Sevgisi* (1991), *Karanfil Kırmızılardan Soldu mu?* (1993) *Silâhlanma* (1998). **Derleme:** *İnsan Hayranıyım/Âşık Haydar Aslan'ın Sanatı Şiirleri* (1992). **Çocuk edebiyatı:** *Keman Sesleri*

(1997), *Dört Oyun* (1998), *Bülbülün Sonu* (2000). **Kay.:** Mustafa Aslan, "Sevgi Şiirleri ve M. Demirel Babacan-oglu," Anadolu Gazetesi, Sivas, 26. 5. 1989; Tamer Abuşoğlu, "Ve Para, Ve Kan, Ve Babacanoglu, Ve Şiir," Kırkmerdiven Dergisi, Antalya, sayı: 5, 1990; Halil Özden, "Parakan ve Gerçekçilik," Gölge Dergisi, Antalya, sayı:9, 1991; Halim Şafak, "Gül Sevgisi," Yazıt Dergisi, Ankara, sayı:10, 1992; Güngör Gençay, "İki Kitabıyla Babacanoglu," Damla Dergisi, Edirne 1992, sayı:14; Aysel Yenidoğanay, "Karanfil Kırmızılardan Soldu mu?," Tını Dergisi, Adana, sayı: 18-19, 1993; Tacim Çiçek, "Gül Sevgisi," Damar Dergisi, Ankara, sayı: 44, 1994. ♣ B. AYDOĞAN

BABACANOV, Bahtiyar Miraimoviç (1958 -): Özbekistan tasavvuf âlimi. Kokan'da doğdu. 1975'te ortaokulu bitirdi. 1980'de Taşkent Devlet Üniversitesine girdi. Müslüman paraları ve nümizmatik uzmanı oldu. Tasavvuf konularını incelemek için Buhara, Semerkand ve Kaşkaderya'da çalışmalar yaptı. Ayrıca Maverâünnehir'de tasavvuf tarihini ve büyük mutasavvıfların siyasî çalışmalarını üzerinde durdu. 1996'da Nakşibendî şeyhlerinin siyasî faaliyetini araştırdı. Şimdi de Özbekistan'da tarikat gruplarının ortaya çıkışı ile ilgili çalışmalar yapmaktadır. Otuzdan fazla ilmi makalesi yayımlandı. **Eserleri/Makale:** *Navai v İzuçenii Memorialnih Pamyatnikov <hezire> v Arhitekture Sredney Azii* Obşçestvennie Nauki v Uzbekistane, nu. 4, Taşkent, s. 46-49; "O pogrebenii Hadci İmkanagi," Edebi Miras, nu. 4 (46), Taşkent, 1988, s. 72-75, "Medrese Hâdcam Berdi biye (Hurdcum) i ansambl' u vostoçnih vorot İçan-Kalı (XVI-XVII) vv; po dannim epigrafiki i pis'mennih istoçnikov," Stroitel'stvo i Arhitektura Özbekistana, nu. 5, Taşkent 1988, s. 36-42, "K. Voprosu v vzaimootnoşeniyah meçdu şeyhemi Nakşibendiya. Bartoldovskie çteniya" Moskova, god 1990, s. 32-37, "Epigraficeskae pamyatniki Musul'manskih mazarov kak istoçnik po istorii sufizma. İz istorii sufizma: istoçniki i sotsial'naya praktika," Taşkent 1991, s. 89-98, "Mogiliny kamen' iz kollektii müzeye v Arke (Buhara)," Pamyatniki İstorii i Kültürü Buharı, (Vişusk 1994), 3/29-35, "Mir-i Arab (Kültüre Koçevnikov na pubece Vekov) (XIX. -XX. vv), problemi genezisa i transformatsii," Almatı 1995, s. 88-102, "Yesseviye i Nakşbendiye v Maverannahre: İz istorii vzaimootnoşeniy (ser. XV-XVI. vv)" Uçenie Yesevi, Türkistan 1996, s. 75-96, "Emir Temur ve Hâcegân - Nakşbandiya Tarikati Şeyh-

leri," Şarkşunaslık, nu. 7, Taşkent 1996, s. 177-186, "Zahir ad-din Muhammed Mirsa Babur et les Shaykh Naqshbandi de Transoqeuixiane," Cahiers d'Asie Centrale, Paris 1996, s. 219-226, "On the history of the Naqshbandiya Mujaddidiya in Central Mawaraannahr in the late 18th and early 19th centuries / Müslim Cultur in Russia and Central Asia from 18th to the early, 20th." Centries, Berlin 1996, s. 385-413, "La Naqshbandiya sous les premiers Sheybanides," Cahiers d'Asie Centrale, Paris 1997, nu. 3-4, s. 69-90, Pogrebnaya Epigrafiya Şeybanidov, Taşkent-Berlin 1998.

•A. ERKİNOV

BABAEFENDİZÂDE Mehmed Said, bk. SAİD
(- 1871)

BABAHAN, Muhammed Şerif (1949-): Özbekistan edebiyat tarihçisi, naşir. Harezmi'de doğdu. 1971'de Taşkent Devlet Üniversitesinden mezun oldu. Yüksek lisans yaptıktan sonra, 1990'da Taşkent Başkarov ve Siyasetşinaslık Enstitüsünü bitirdi. 1971'de matbuatta çalıştı. *Müştüm* dergisinde edebî görevli, *Taşkent Akşamı* gazetesinde muhabir, 1985'te Respublika Devlet Matbuat Komitesinde başyazar, 1990-1994'te Ğafur Ğulam Yayın Evinde müdür, 1995-1996'da *Golos Uzbekistan* gazetesinde başyazarlık görevlerinde bulundu. Daha sonra Altın Miras Uluslararası Hayır Kurumu Vakfında bölüm müdürü olarak görevlendirildi. Sovyet yönetiminde yasaklanan Özbek şair ve yazarlarının kitaplarını yayımlama işleriyle uğraştı. Çolpan,* Batu,* German Vamberi, Beyanî,* Mustafa Çokay,* Babacan Tarrah,* Necmüddin Kübra,* Hüseyin Baykara,* Feruz gibi ünlü âlim ve şairlerin eserlerinin yayımlanmasına başkanlık etti. İsmailbey Gaspıralı, Yunus Emre ve diğer yazarların eserleri ile Türkçe-Özbekçe sözlükler yayımladı. *Kur'an-ı Kerim'i ve Temir Tüzükleri* isimli eseri Özbekçeye çevirdi. Hoca Ahmed Yesevî'nin *Hikmetler'i*ni iki kez yayıma hazırladı. Özbekistan Yazarlar ve Gazeteciler Birliğinin üyesidir. **Eserleri:** *Şair ve Cemaatçı* (Taşkent 1979), *Palemenniy Pevets* (Taşkent 1981), *Katrada Aks Etgen Kuyuş* (Taşkent 1984), *Türkçe Sözleşemiz* (Taşkent 1992), *Özbekçe Sözleşemiz* (Taşkent 1994).

Kay.: Yaz. Arş. •A. KASIMOVA

BABAHANLI, Rehman (29.12.1948-): Azerbaycan şairi. Babasının adı Beyler'dir. Ağdam'a bağlı Üçoğlan köyünde doğdu. Orta öğrenimini köyünde tamamladı (1966). Dadaş Bünyadzâde Halk Tasarrufatı Enstitüsünde öğrenimine devam etti (1967-1976). Şuşa'da iktisatçı olarak çalıştı (1974-1979). Azerbaycan İlimler Akademisi Sibernetik Enstitüsünde Otomatikleştirilmiş İdare Etme Sistemleri Şubesinde yüksek mühendis, iktisatçı olarak görev yaptı (1979-1984). 1989'da Azerbaycan Yazarlar Birliğine üye seçildi. Hâlen, Azerbaycan Yazarlar Birliğinde müfettiş olarak çalışmaktadır. İlk şiirlerini 1960'lı yıllarda yayımlamaya başladı. "İl ve Dêqiqê" adlı ilk şiiri Ağdam'da çıkan *Yeni Yol* gazetesinde yayımlandı (1966). "Nenemin Gatarı", "Payızdan O Üze" adlı şiirlerini *Azerbaycan Gençleri* gazetesinde çıktı. Ayrıca bu tarihten itibaren çeşitli yayın organlarında düzenli olarak yazıları yer aldı. **Eseri:** *Zaman Heç Neye Bahmır* (Bakü 1985).

Kay.: AY s. 403. •A. BAĞIROV

BABAHOCAYEV, Marat Abdusamatoviç (1929-): Özbekistan şarkiyatçısı. Surhanderya vilâyeti, Tirmiz şehrinde doğdu. 1951'de Taşkent Devlet Üniversitesi Şark Fakültesini bitirip, yüksek lisans yapmaya başladı. 1954-1955'te Özbekistan Bakanlar Sovyetinin Moskova'daki hükümet vekâlethanesinde danışman olarak çalıştı. 1956'da "Osvoboditel'naya Bor'ba Narodov Afganistana Protiv Angliksih Zahvatçikov (1838-1842)" konusunda adaylık, 1974'te "Osnovn'ie Problem'i Evolyutsii Afganskogo Gosudarstva/Kohets XIX v" adlı doktora tezini hazırladı. 1956-1960'ta SSSR Fenler Akademisi Şarkiyat Enstitüsünde, 1960'ta Özbekistan Fenler Akademisi Şarkiyat Enstitüsünde, aynı zamanda Taşkent Devlet Üniversitesinde çalıştı. Bu kurumlarda Asya ve Afrika Tarihi dersleri verdi. Yazarın yüze yakın makale, monografi, risalesi bulunmaktadır. Bazı makaleleri Afganistan'da yayımlandı. **Eserleri:** *Bor'ba Afganistana za Nezavisimost'* (Moskova 1960), *Gerat Epohi Alişera Nevai* (Taşkent 1968), *Mecnatcional'noe Otmoşenie v Respublike Uzbekistan* (Taşkent 1994), *Özbekistan Halkları Tarihi* (1-2. kitap, ortak, Taşkent 1992-94), *Respublika Uzbekistan: Oçerki Mecnatcional'nih i Meckonfessional'nih Otno-*

şeniy, Vneşne-Ekonomičeskih Svyazey (Taşkent 1996). Kay.: S. D. Bilibend, Babahocayev Marat Abdusamatoviç, Biobibliografičeskiy Slovar, Moskova 1975; Özbekistan Şarkşunasleri, Taşkent 1996. •G. HOCAYEVA

BABAHOCAYEV, Nuriddin (2.8.1929-): Özbekistan şair, alim ve dramaturgu. Nemengan'da doğdu. Nemengan'daki 9. ve 16. okulda öğrenim gördü. 1954'te Fergana Pedagogika Enstitüsünü bitirdi. Üniversitede okutucu, Nemengan Halk Maarifi Bölümünde metodist olarak görev yaptı. Askerden dönünce önce şehir parti komitesinde, sonra *Nemengan Hakikati* gazetesinde çalıştı. 1960'tan beri Nemengan Devlet Pedagogika Enstitüsünde öğretmenlik, rektör yardımcılığı, sekreterlik ve bölüm müdürlüğü yaptı. 1983'ten beri Özbekistan Yazarlar Birliği üyesidir. **Eserleri/Şiir:** *Ümid Nihali* (1967), **İnceleme:** *Bediyy Niyet ve Lirik İfade* (1967), **Oyun:** *Ozing Közim Nuri, Kız Yokaldı* (1986), *Madaminbek* (1996).

•İ. KIRĞIZBAYEVA

BABAMURADOVA, Hasiyet (2.5.1950-): Özbekistan şairi, sosyolog ve öğretmen. Semerkand'ın Hatırcı ilçesinde doğdu. Babası Molla Babamurad'ın edebiyat merakı, kızının da edebiyatla ilgilenmesinde büyük rol oynadı. 1966'da ortaokulu bitirip, Nizamî adlı Taşkent Devlet Pedagoji Enstitüsünün Matematik Bölümünde okudu. Pedagog gazetesinde şiirler yazdı. On yedi yaşında ilkokul öğretmeni, yirmi beş yaşında müdür oldu. Bu yıllarda şiir yazmaya başladı. *Gülistan, Şark Yılduzu* dergilerinde şiirleri yayımlandı. *Lenin Yolu* gazetesinde işe başlayınca çalışmalarını hızlandırdı ve ilk şiir kitabı *Deryadan Katra'yı* yayımladı. Ünlü şair Erkin Vahidov'un teşviki ile Özbekistan Yazarlar Birliğine kabul edildi. H. Babamuradova Özbekistan Yazarlar Birliği Semerkand Şubesi katiibesidir. **Eserleri:** *Deryadan Katra*, (Taşkent 1979), *Barmisen, Özbek, Kalb Titrağı* (Taşkent 1984), *Sevningdeh Ğamgüsarım Bar Turnalarım* (1984), *Semerkand'a Mektuplar* (1988), *Men Üzgen Güller* (1992), *Murad Kasri* (1997), *Bala Kütergen Ayal*. Kay.: Pisateli Sovetskago Uzbekistana, Taşkent 1984. •S. MİRVALİYEV - N. BEKMİRZAHEV

BABAN, Mustafa Cihad (1911 - 28.9.1984): Gazeteci yazar, siyaset adamı. İstanbul'da doğdu. Baba adı Süleyman Hikmet Beydir. Galatasaray Lisesini ve İÜ Hukuk Fakültesini bitirdi (1934). 1935-

1936 yıllarında İstanbul Ağır Ceza Mahkemesinde aza muavini oldu. 1934 yılında *Zaman* gazetesinde mütercim olarak çalışmaya başladı. *Son Posta, Yeni Sabah, Cumhuriyet, Tasvir-i Efkâr, Yeniden Doğu, Son Saat, Yenigün, Ulus, Ege Ekspres, Dünya, Son Havadis* ve haftalık *Meydan* gazeteleriyle *Olay* dergisinde çeşitli görevler yanında, yazı işleri müdürlüğü ve başyazarlık yaptı. 1937-1938 arasında Erzurum'da *Doğu* gazetesini yayımladı. Ziyad Ebuzziya ile *Tasvir* gazetesini kurdu. *Tercüman*'ın kurucu ortakları ve yazarları arasında yer aldı. Bazı yazılarında M. Pirî ve Selim Sabit imzalarını kullandı. 1946'da İstanbul, 1950 ve 1954'te İzmir milletvekili seçildi. 27 Mayıs 1960'tan sonra Basın-Yayın ve Turizm bakanı oldu. 1961'de İstanbul, 1965'te Çanakkale ve 1969 seçimlerinde milletvekili olarak TBMM'ye girdi. 12 Eylül 1980'den sonra Bülend Ulusu kabinesinde de Kültür bakanı olarak görev yaptı. Ankara'da öldü. Basın Şeref Kartı sahibiydi. Gazete makaleleri, biyografik eserleri dışında bazı roman çevirileri de vardır. **Eserleri/Biyografi:** *Hitler ve Nasyonal Sosyalizm* (İst. 1953), *Adenauer* (İst. 1968), *Ho-Şi-Minh* (İst. 1968), *Politika Galerisi* (İst. 1970) tanıdığı siyaset adamlarının portrelerini çizdiği bir eserdir. **Sohbet:** *Meydan Sohbetleri. Hatıra: Truman'ın Hatıraları. İnceleme: Yüzyılım Büyük Kavgası Çin-Rus Anlaşmazlığı* (İst. 1968). **Çeviri: Mezada Çıkarılan Kadınlar.**

Kay.: TBMM Albümü 1920-1994 s. 158; TBU s. 24; TDEA 1/274; YS, 2. bs., s. 100. •R. BİLGİNER

BABANAZAROV, Memmetnazar (1954-): Türkmenistan edebiyatçısı. Daşoğuz ilinin Yılanlı ilçesine bağlı Kızıltakır köyünde doğdu. İlk ve ortaokulu doğduğu köyde okudu. 1976 yılında Türkmen Devlet Üniversitesini, 1988 yılında Taşkent'teki Yüksek Parti okulunu bitirdi. Edebî faaliyetlerine ortaokul öğrencisiyken başladı. 1976-1978 yılları arasında *Edebiyat ve Sungat* gazetesinde, 1978-1982 yılları arasında *Lenin* (Akdepe) ilçe gazetesinde bölüm başkanı, sorumlu sekreter, redaktör yardımcısı olarak çalıştı. 1982-1986 yılları arasında Daşoğuz'daki *Kommünizm Yolu* gazetesinin Medeniyet Bölümüne ve Daşoğuz İli Radyo Televizyon Kuruluna başkanlık yaptı. 1990'da *Daşoğuz Habarları* gazetesinde edebî uzman olarak çalıştı. Daha sonra Daşoğuz il ticaret odasında çalışma hayatını sürdürdü. **Eserleri:** *Güller Denizi*

(Aşkabat 1986), *Ecizlik Etme Könlüm* (Aşkabat 1993).

Kay.: TDTEA 11/524-525. ♣ Yaz. Krl.

BABANLI, Vidadi Yusuf oğlu (5.1.1927 -): Azerbaycan yazar ve şairi. Azerbaycan Cumhuriyet Emektar İncesenet Hadimi (1986). Gazah ilçesinin Şihli (şimdiki Muğanlı) köyünde bir öğretmen ailesinin çocuğu olarak doğdu. Ortaöğrenimini doğduğu yerde okudu. Azerbaycan Devlet Üniversitesi Filoloji Bölümünde öğretim gördü (1944-1949). Moskova'da eski SSCB İlimler Akademisinin M. Gorki Dünya Edebiyatı Enstitüsünde yüksek lisans eğitimini yapma hakkını kazandı; fakat, sağlığı bozulunca Bakû'ya döndü. Öğretmenlik ve gazetecilikle uğraştı. Azerbaycan Film stüdyosunun dublaj bölümünde başredaktör (1974-1976), Yazıcı Yayın Evinde başredaktör yardımcısı (1978-1981) olarak çalıştı. Bedîî yaratıcılığa 1940'lı yılların ikinci yarısında Şihli mahlâsi ile şiirler yazarak başladı. Fakat sonra, nesir yazdı. Ana İntigamı eseri sahnede oynandı. Senaryoları, roman, öykü ve güncel makaleleri yayımlandı. Eserleri başka dillere de çevrildi. Azerbaycan Yüksek Sovyeti İdarî Heyeti tarafından ödüllendirildi. Eserleri: *Gelin* (Bakû 1954, 1967), *Ayazlı Geceler* (Bakû 1961), *Hayat Bizi Sınayır* (Bakû 1964, 1979), *Vicdan Susanda* (2 c., Bakû 1970-76, 1978, 1982, 1990), *Mügeddes Ocag* (Bakû 1983), *İnsaf Nene* (Bakû 1985), *Ömürlük Ceza* (Bakû 1990). **Roman-Deneme-Hikâye:** *Tanışlarım ve Dostlarım* (Bakû 1961). **Şiir:** *Haydu Delilerim Haydu* (Bakû 1993), Seçilmiş Eserleri (Bakû 1987). **Oyun:** *Ana İntigamı* (Bakû 1994). **Çeviri:** *Mariya'ya Pul Lâzım idi* (V. Rasputin'den, Bakû 1979), *Sonuncu Möhlet* (V. Rasputin'den, Bakû 1988).

Kay.: TDTEA 5/149-153. ♣ A. BAĞIROV

BABANZÂDE, Ahmed Nâim (1872 - 13.8.1934): Fikir adamı, yazar. Bağdat'ta doğdu. Bağdat valiliği sırasında Midhat Paşanın mektupçuluğunu yapan Mustafa Zihni Paşanın oğludur. Galatasaray Sultanisi ve Mülkiye Mektebinde okudu. Hariciye Nezareti Tercüme Kaleminde çalıştıktan sonra 1911-1912'de Maarif Nezareti Yüksek Tedrisat müdürlüğünde bulundu. 1912-1914'te Galatasaray Lisesinde Arapça dersleri verdi. Maarif Nezareti Telif Tercüme odasında üyelik yaptı (1914-1915). Darü'l-fünun Edebiyat Fakültesinde felsefe

müdürlüğü yaptı. Yeni üniversitenin (1 Temmuz 1933) kurulması ile açığa alındı. İstanbul'da sabah namazını kılarken vefat etti. Yazı hayatına *Servet-i Fünûn*'da Arap edebiyatından seçme parçalar tercüme ederek başladı (1889-1901). Doğu kültürünün yanı sıra Batı kültürüne de vâkıftı. Arapça, Farsça ve Fransızca bilirdi. Yazılarıyla dikkat çekerek döneminin ve özellikle İslâmcı akımın önemli fikir adamları arasında yer aldı. Değişen şartlara rağmen fikirlerinden taviz vermedi **Eserleri:** *Temrînât, Sarf-ı Arabiye Mahsus Temrînât* (İst. 1898-1899), *Mekteb-i Sultanî'ye Mahsus Sarf-ı Arabî ve Temrînât* (İst. 1323/1907), *Hikmet Dersleri* (İst. 1898), *Felsefe Dersleri* (İst. 1914/5), *İslâm'da Dâva-yı Kavmiyet* (İst. 1916), *Ahlâk-ı İslâmiyye Esasları* (İst. 1924; 2. bs. İslâm Ahlâkının Esasları İst. 1976), *Tevfik Fikret'e Dair* (İst. 1918). **Çeviri:** *Mebâdi-i Felsefeden: İlmü'n-Nefs* (G. Fonsgrive'den İst. 1916/7), *İlm-i mantuk* (Elie Rabier'den, İst. 1335/ 1919), *Hadis-i Erba'in Tercümesi* (Nevevî'den, İst. 1341/1925), *Sahih-i Buharî Muhtasar-ı Tecrid-i Sarih Tercümesi* (1-2. c. 1928, diğer ciltleri Kâmil Miras Türkçeye çevirdi).

Kay.: M. Cevdet (İnançalp), Müderris Ahmed Naim, İst. 1935, M. Cemal Kuntay, Mehmet Âkif Ersoy, Hayat - Seciyesi-San'atı, İst. 1939, s. 114-128; Y. K. Beyatlı, Siyasi ve Edebî Portreler, İst. 1968, s. 51-58; Mahir İz, Yılların İzi, İst. 1975, s. 144-145, 261-262 v. d.; Ertuğrul Düzdâğ, Türkiye'de İslâm ve İrkçilik Meselesi, İst. 1976, s. 27-133; İsmail Kara, Türkiye'de İslâmcılık Düşüncesi, İst. 1986, 1/273-308; TDEA 1/274-275; TDVİA 4/375-376; TEA/AÖ 1/170; TMA s. 57. ♣ A. YÜCEL

BABANZÂDE, İsmail Hakkı (1876-1913): Siyaset ve ilim adamı, yazar ve hatip. Bağdat'ta doğdu. Son devir tanınmış ilim ve idare adamlarından Babanzâde Mustafa Zihni Paşanın oğlu, Ahmed Naim ve Şükrü Baban'ın kardeşidir. Galatasaray Sultanisini bitirdikten sonra Mülkiye Mektebinde okudu. Dış siyasetle ilgili yazıları *İkdam ve Tanin* gazetelerinde yayımlandı. Meşrutiyetle birlikte siyasete atıldı. 1908 yılında Bağdat mebusu seçildi. Meclisteki konuşmalarıyla tanındı. 1910 yılında Maarif nazırı oldu. Hukuk ve Mülkiye mekteplerinde anayasa hukuku derslerini verdi. İstanbul'da mektepte vazifesi başında vefat etti. Bayezid Camii avlusuna gömüldü. **Eserleri:** Makalelerini *Irak Mektupları* adı altında topladı. Ali Reşad Bey ile 1897 yılında Bismark'ın *Hayât-ı Siyasiyesi, Dreyfus Meselesi ve Esbâb-ı Hafiyesi* adlı iki kitap hazırladı. Ayrıca uzun yıllar okullarda ders kitabı

olarak okutulan Hukuk-ı Esâsiye adlı bir kitabı vardır.

Kay.: OM, İst. 1972, 2/64-65; TDEA 1/275; TMA s. 57. ♣ A. YÜCEL

BABANZÂDE, İsmail Paşa (1839-1920): Biyografi yazarı, bibliyograf. Bağdat'ta doğdu. Babanzâde Mehmet Emin Bey'in oğludur. Irak'ta açılan Zâbit Mektebinden mezun oldu. Daha sonra 1875 yılında İstanbul'a geldi. Mirliva rütbesi ile Jandarma Dairesi Müdürlüğü yaptı. Buradan 1920 yılında emekli oldu. Emekliliğinin üçüncü ayında öldü. Bakırköy mezarlığına gömüldü. İsmail Paşa bir yandan askerlik yaparken diğer taraftan ilmi çalışmalarını da yürüttü. **Eserleri/Bibliyografya:** *İzahü'l-Meknûn fi'z-Zeyli alâ Keşfe'z-Zünûn an Esmâi'l-Kütübi ve'l-Fünûn* isminde Kâtip Çelebinin meşhur eserine Arapça bir zeyl hazırladı. Eser Kâtip Çelebi tarafından görülmeyen ve ondan sonra yazılan dört bin kadar eseri içermektedir. Çalışma Kilisli Rıfat Bilge tarafından düzeltilerek iki cilt hâlinde 1945-1947 yılında yayımlandı. Tahran'da birçok kere ofset basımı yapılan bu eserin Türkiye'deki ikinci basımının tarihi 1972'dir. **Biyografi:** İsmail Paşa'nın doğuda yetişen yazarlar ve eserleri ve muhtevaları hakkında bilgilerin bulunduğu *Hediyetü'l-Ârifin ya da Esmâi'l-Müellifin* diye tanınan *Hediyetü'l-Ârifin fi Esmâi'l-Müellifin ve Âsar-ı'l-Musannifin* adlı bir eseri daha bulunmaktadır. İki cilt olan eserin birinci cildi 1952, ikinci cildi 1955 yıllarında basıldı. Eserin geniş bir indeksi Nail Bayraktar tarafından hazırlandı (*Hediyetü'l-Ârifin Şöhretler İndeksi*, İst. 1990). Kay.: Keşfü'z-Zünûn Zeyli (önsöz, 1/13); OM 3/28; "Babanzâde İsmail Paşa," TDEA 1/275; Hulusi Kılıç, "Bağdatlı İsmail Paşa," TDVİA 4/447-448; TMA s. 57. ♣ A. YÜCEL

BABANZÂDE Zühdi Paşa, bk. ZÜHDÎ Paşa

BABAOĞLU, Hasan Nahit (20. yy.): Öğretmen şair ve yazar. Daha çok çocuklara ve çocukların eğitimine yönelik eserler yazdı. **Eserleri:** *Çocuk Heceleri*, 23 Nisan (Piyas, İst. 1932), *Cumhuriyette On Yılıımız* (İst. 1933), *En Büyük Gün, Güler ve Çocuk Bayramı* (İst. 1935), *Tekin ve Kumbara* (İst. 1935).

Kay.: ÖBBŞKA 1/257,258. ♣ G. DURAL

BABAOĞLU, Hasan Tahsin (1878--): Şair Ermenek'te doğdu. **Eseri/Şiir:** *Cumhuriyet Destanı* (Konya 1934).

Kay.: ÖBBŞKA 1/256. ♣ G. DURAL

BABAOĞLU, Orhan (1910-1967): Öğretmen şair. Âşık Battal mâhlasını da kullandı. **Eserleri/Şiir:** *Benim de İfadem Var!* (Âşık Battal Divan'ından sifrah: 1, Giresun 1942), *Güllük Gülistanlık* (Sinop 1946), *Çam Ağacı* (Adana 1949), *Bir Yudum Ağı*. Kay.: ÖBBŞKA 1/154,174,263,497. ♣ G. DURAL

BABAOĞLU, Tahsin Nahit (20. yy.): Öğretmen şair. **Eserleri/Şiir:** *Türküler, Mâniler, Ninnüler* (Kastamonu 1932), *Cumhuriyetin XV Yılı* (1938). Kay.: Yaz. Arş. ♣ G. DURAL

BABATAYOĞLU, Dolat (1802-1874): Kazanlı şair. Aslen Nayman aşiretine mensuptur. Şiirlerinin bir kısmı *Vasiyetnâme* adı altında 1880 yılında Kazan'da yayımlandı. Diğer eserleri el yazması olarak kaldı. Kay.: TDEA 1/275. ♣ A. YÜCEL

BABAYEV, Adil Gafar oğlu (28.1.1925 -19.8. 1977): Azerbaycan şairi, drama yazarı, tiyatrocu. Nahçıvan'da doğdu. Yedi sene orada okuduktan sonra Tibilisi'ye taşındı. 1945 senesinde Tibilisi'de iki senelik Öğretmenler Enstitüsü Dil ve Edebiyat Fakültesinden, 1950 yılında Azerbaycan Devlet Tiyatro Enstitüsünden mezun oldu. 1956-1958 yıllarında Azerbaycan İlimler Akademisi İncesanat ve Layihe Enstitüsü (şimdiki Mimarlık ve İncesenet Enstitüsü)'nde yüksek lisans öğrenimi yaptı. *İnkılap ve Medeniyet* dergisinde şiir şubesinin müdürü, *Azemeşr*'de redaktör, Azerbaycan Devlet Akademik Tiyatrosunda edebî bölüm müdürü, *Edebiyat Gazeti*'nde Tenkit Şubesinin müdürü, sorumlu sekreteri ve baş redaktör yardımcısı, Azerbaycan Yazarlar Birliğinde bedîî çeviri danışmanı olarak çalıştı. Edebî kabiliyeti zengindi. Puşkin, Lermontov, Tagor, Abay gibi sanatçıların eserlerini Azerbaycan Türkçesine kazandırdı. Kendi eserleri de diğer dillere çevrildi. Bakû'da vefat etti. Millî tiyatronun gelişmesine büyük hizmetleri geçti. **Eserleri/Manzum hikâye:** *İkinci Sımfoniya* (Bakû 1947), *Ürek Neğmesi* (Bakû 1948), *Hêzer Sahillerimde* (Bakû 1948), *İlk Adımlar* (1949), *Gençlik İlleri* (Bakû 1950), *Döyüş Yollarında* (Bakû 1956), *Ana*

Üreyi (Bakû 1957), Unudulmuş Yasemen (Bakû 1960), Anamın Üzüyü (Bakû 1963), Gecikmiş Bahar (Bakû 1965), Gılnclar Arasında (Bakû 1969), Şehidlerin Üsyanı (Bakû 1969), Şereflî Yol (Bakû 1974), Yolda Görüş (Bakû 1974), Ümid Servleri (Bakû 1977), Menim Abidem (Bakû 1979), Tezeden Doğulur Şair Ölen Gün (Bakû 1981), Fesiller Deyişende (1991). **Şiir:** Şe'rler (Bakû 1957), Dan Yeri Sökülür, Ölmeye Veten Yahşı, Gartal Ganadları, Memarın Mehebbeti (Bakû 1972). **Oyun:** Açık Pencere, Dağlar Gızı, Behruz/Yarımcık Şekil. **Piyesler** (Bakû 1984). **Biyografi:** Lütfeli Abdullayev (Bakû 1966), Leyla Bedirbeyle (Bakû 1970), Ağa-Hüseyn Cavadov (Bakû 1976). **Hikâye:** Ata Sorağında (Bakû 1985). **Kay.:** Yaz. Arv. ♦♦A. BAĞIROV

BABAYEV, Aşgin Elisettaroğlu (23.11.1936 –): Azerbaycan yazarı, araştırmacı ve gazeteci. Bakû'da doğdu. Babası ressam, annesi doktordur. Ortaokulu 1954'te bitirdi, Azerbaycan Devlet Üniversitesinin Filoloji Fakültesinden 1959'da mezun oldu. 1964'te namzedlik, 1996'da da doktora tezlerini savundu. Azerbaycan radyosunda çalıştı. Radyonun Türkiye şubesinde edebî işçi olarak başladığı vazifesinde başkanlığa kadar yükseldi. 1991'den sonra Azerbaycan Cumhuriyeti Yüce Meclisinde Matbuat Merkezi başkanlığı, 1972-1975 arasında Türkiye'nin İskenderun şehrinde tercümanlık yaptı. Hikâyeleri çağdaş insanın emel ve arzularını, sevgi duygularını, aile ilişkilerini aksettirir. İlmî eserleri Türkiye sahası edebiyatı, tiyatro meseleleri, Nazım Hikmet'in sanatkarlığı üzerinedir. **Eserleri:** Bir Üreyin Hesreti (1976), Kişiler Az Yaşadı (1986), Dünyanın Ahır (1994), Başımıza Gelenler (1995).

Kay.: Bahtiyar Vahabzade, "A. Babayev'in Türk Dramaturgiyası Hakkında Eseri," Edebiyat Gazeti, Temmuz 1997. ♦♦B. NEBİYEV

BABAYEV, Ekber Aşarzoğlu (1924-1979): Azerbaycan edebiyatçısı, mütercimi. Gence şehrinde doğdu. Azerbaycan Devlet Üniversitesi Filoloji Bölümünü 1945'te ve SSCB İlimler Akedemisi Şarkiyat Enstitüsü (Moskova) yüksek lisans programını 1949'da bitirdi. Ömrünün sonuna kadar Şarkiyat Enstitüsünde çalıştı. Filoloji ilimleri adayı oldu (1951). Yazarlar Birliği Üyesi seçildi (1963). Türkiye edebiyatı ile ilgili çalışmalar yaptı. Türkiye ve Azerbaycan edebiyatının seçme

örneklerini ve Nazım Hikmet'in Sofya'da Türk dilinde yayımlanmış sekiz ciltlik Külliyyat'ını düzenleyip (1962-1973) Rusçaya çevirdi. **Eserleri:** Nazım Hikmet (Moskova 1957), Türk Edebiyatı (kısa deneme, ortak, 1967), Oçerki Sovremennoy Turetskoy Literaturı (Moskova 1959), Turetskaya Literatura/Kratkiy oçerk (Moskova 1967), Nazım Hikmet Jizni i Tvorçestvo (Moskova 1975), Yaşamı ve Yapıtlarıyla Nazım Hikmet, (çev. A. Behramoğlu, İst. 1976), Azerbaycan Poeziyası Antologiyası (B. Vahabzade ile birlikte, Moskova 1979).

Kay.: Yaz. Arv. ♦♦A. BAĞIROV

BABAYEV, Habib Bayramoğlu (1926-1994): Azerbaycan edebiyatçısı, tenkit yazarı. Eski Vortışen (şimdiki Oğuz) ilçesinin Bucak köyünde doğdu. 1936 yılında anne ve babasını kaybetti ve kimse-sizler yurdunda yetiştirildi. Şuşa'da liseyi bitirdikten sonra, Öğretmenler Entitüsünün Bilim ve Edebiyat Bölümünden (1946) ve Moskova M. Gorki Dünya Edebiyatı Yüksek Lisans Programından mezun oldu (1958). Azerbaycan İlimler Akademisinin Nizamî adındaki Edebiyat Enstitüsünde baş ilmi işçi, (1958-1970); Azerbaycan Pedagoji Rus Dili ve Edebiyatı Enstitüsünde bölüm başkanı (1970-1994) olarak görev yaptı. 1969'da filoloji ilimler doktoru, 1970'de profesör oldu. 1990'da Azerbaycan Cumhuriyeti Emektar İlim Hadimi unvanı verildi. Azerbaycan Rusya edebî ilişkileri, Samed Vurğun'un hayat ve yaratıcılığı üzerinde çalıştı. 1962'de Yazarlar Birliğine üye kabul edildi. **Eserleri:** Rusya ve Azerbaycan'ın Edebi Dostluğu (1958), V. Mayakovski Azerbaycan'da (1960 Rusça), Şair ve Zaman (1981), Samed Vurğun-Yaratıcılık Oçerki (1981 Rusça), Azerbaycan Edebiyatının Beynelmîlel Eleğeleri, Bibliografya (1920-1973) (Azerbaycan ve Rus dillerinde 1978).

Kay.: Yaz. Arv. ♦♦A. BAĞIROV

BABAYEV, İbrahim Hızıroviç (1936 –): Malkar sahası şair ve mütercimi. Malkar köylerinden Ak-Suv'da doğdu. 1964 yılında Kabardin-Malkar Devlet Üniversitesinin Filoloji Fakültesinden mezun oldu. 1964 yılından 1976 yılına kadar Elbrus Yayın Evinde, sonra Şuexluq almanağında ve Mingi Tayu dergisinde redaktör olarak çalıştı. Son yıllarda şiir bölümünün redaktörlüğünü yürütmektedir. İlk kitabı 1962 yılında çıktı. 1967 yılından itibaren Yazarlar Birliği üyesidir. Edebiyat a-

lanında Kabardin-Malkar Devlet Ödülü sahibidir. Ülkeye kültürel anlamda emeği geçmiş faaliyet adamı unvanını kazandı. **Eserleri** Şuexluq, Oşxomaxo, Mingi Tayu, Literaturmaya Kabardino-Balkariya adlı ülke çapındaki; Oon, Yunost vs. gibi Rusya çapındaki dergilerde yayımlandı. Puşkin, Molière, Mustaya Karima vs. şairlerin şiirlerini Malkar Türkçesine kazandırdı. Sürgünden döndükten sonra, 1960'lı yıllarda Malkar şiirinin sesini duyurmaya çalışan sanatçılardan. Kaysın Kuliyev'in en parlak talebelerindendi. Günümüzde Malkarlar arasında büyük bir ün sahibidir. Kaysın Kuliyev de bu romantik şairi ve felsefi şiir ustasını ilk keşfettiğinde çok ünlü olacağına inandı. Şair, Malkar şiir formunu oldukça zenginleştirdi. Sanat dili, pürüzsüz ve çok sadedir. Başarılı şiir kitaplarında (meselâ Balkarskaya Balladda Gnezdovye Vetrov, Kolibel Molnii) romantik hava, emsalsiz armoni ve felsefi açılışlarla karışmaktadır. Şiirleri çok temlilikliği, derin muhtevası ile fark edilir. Kendisi tarafından çok başarılı şekilde kullanılan doğduğu vatanın renkleri, ana dilinin ses terkiplerinden oluşan ahenkleri onun sanatının övülecek hususlarındandır. Çeviri alanında da büyüklüğü inkâr edilemez. Puşkin'in (özellikle, Malenkiye Trajedii), Lermantov'un, Tyutçev'in, Yesenin'in ve başkalarının eserlerini Malkar okuyucularına sundu. En çok önem vererek işlediği konu ise, ızdırıplı, kederli vatani ve oldukça ağır hayat şartlarıyla yaşayan Malkar halkıdır. **Eserleri/Şiir:** Colga Çığama (Nalçik 1962), Malqar Balladası (Nalçik 1964), Eliya Beşik (Nalçik 1978), Tıuğan Taşım (Nalçik 1983), Ara Boran (Nalçik 1986), İgi Guum (Nalçik 1996). Rusça: Prodoljeniyl vesni (Nalçik 1968), Balkarskaya Ballada (Moskova 1974). **Kay.:** "Babalanı İbrahim," Malkar Poeziyası Antologiyası, Nalçik 1993, s. 215-226. ♦♦U. TAVKUL

BABAYEV, Mamesul (10.5.1911 - 1969): Özbekistan şairi. Semerkand vilâyetinin Kettekorgan şehrinde doğdu. Okumaya Nevaî adlı okulda başladı ve Buhara Köy hocalığı okulunda öğrenimine devam etti. 1931'de Semerkand Pedagoji Akademisinin Edebiyat Fakültesini bitirip köy okullarında öğretmenlik yapmaya başladı. Nemengan Pedagoji Okulunda Özbek dili ve edebiyatı dersleri verdi. 1934-1938'de Taşkent Pedagoji Enstitüsü Dil ve Edebiyat Fakültesinde okudu. Onun ilk şiiri Suv Yaş Leninçi gazetesinde, ilk şiir kitabı

Vatan Şanige de 1939'da yayımlandı. 1941-1946'da İran'da askerlik yaptı. Savaştan dönünce, Şark Yılduzu dergisi, Kızıl Özbekistan gazetesinde, Özbekistan Devlet Neşriyatında önemli görevlerde çalıştı. Bu arada birçok eser yayımladı. Poetik fikirler, felsefi müşahedeler, karakterler onun eserlerinin konularını oluşturdu. 1950-1960 arasında yabancılarla ilgili yazdığı İran Asmanı Astıda, Yevrağa Balledeleri adlı eserleri de vardır. Yaşlılık Çağım dram tiyatrosunda sahnelendi. Nekrasov, Samed Vurğun, Kaysın Kuliev, Musa Celil, S. Şçipaçev, Ovanes Tümenyen ve Resul Hamzatov'un eserlerini Özbekçeye tercüme etti. **Eserleri:** Bağban (1948), Nur Şehri (1951), Cenubiy Nutkada (Taşkent 1953), Sevgen Koşıklarım (Taşkent 1956), Tenlengen Eserler (Taşkent 1958), Ata Kuvançi (1959), Yengre Rubab, Aynı Yaz (1961), Yüreğimin Eytenleri (1963), Şi'rler (1964), Şebede ve Yapraklar (1969), Yengi Varaklar (1971), Tenlengen Eserler (2 c. 1974-1975), Umrin Koşıkları (1979), Bağistan (destan, 1984), Uluğbek (destan), Ana Kalbi (destan).

♦♦M. HAŞİMOVA

BABAYEV, Meşreb (1941 –): Özbek şairi ve drama yazarı. Semerkand'ın Çemak ilçesinde doğdu. Babası medrese öğrenimi görmüş bir kişiydi. 1956'da ortaokulu bitirdikten sonra traktörcülük yaptı. Bir süre kütüphanede çalıştı. 1958'de Taşkent'e gelip Medeniyet Teknik Okulunda okudu. Sonra Sanat Enstitüsünün Aktyarlık Fakültesine girdi. Okurken bir çok işte çalıştı. 1965'te Semerkand'a dönerek Halk İcadı evinde başuzman olarak görev yaptı. 1967'de Taşkent'te Yaş Gvardiya Yayın Evinde muharrir olarak çalıştı. Önce Şark Yıldızı dergisinde, sonra Ğafur Gulam Yayın Evinde, Özbekistan Yazarlar Birliğinde, Medeniyet İşleri Bakanlığında, tiyatrodan son olarak da Özbekistan İlmî Haberler Ajansında çeşitli görevlerde bulundu. Edebî faaliyetlerine 1960'lı yıllarda başladı ilk şiir kitabı 1971'de yayımlandı. Şiirlerinde aşk, sevgi, insanlık gibi konuları işledi. Ayrıca çocuklar için de şiirler ve dramatik eserler yazdı. İki perdelik "İrade" isimli piyesin, Ali Şir Nevâî'nin Seb'a-i Seyyare mesnevisine dayanan iki perdelik bale librettosunun, "Sevgi Nidası" adlı film senaryosunun yazarıdır. Ayrıca Valentin Kataev'in Hayal Çiçekleri romanını, Muin Bsisu'nun Teşrif Kağıd'ını, Atar Çiladze'nin Rengin Dünya adlı şiir kitaplarını

ve 20'den fazla eseri tercüme etti. **Eserleri/Şiir:** *Anamge Hat* (Taşkent 1971), *Bahar Keyfiyeti*, (1972), *Söz* (1978), *Alisdegi Çıracak* (1981), *Bağışlav* (1984), *Men Bilgen Sır* (1991), *Pehtem Mening Bahum Mening* (Çocuk şiiri). **Oyun:** *Ottuz Yaşlılar, Yer Tamiri, Taşkent'den Kelgen Mihman, Tunus Prezidenti, Bizning Havli, Öz Üyngdesen, Yaşasın Efendi, Çıracak Yenük Tursın, Karu Mening Yulduzum* (1987), *Suyarç Tağlar, Namsız Yulduzlar* (1991).

••R. İNOĞAMOV.

BABAYEV, Nebi Hézri Élekberoğlu (10. 12. 1924 –): Azerbaycan şair, yazar, gazeteci, mütercim, tiyatro yazarı. Bakû yakınlarındaki Hırdavan köyünde yoksul bir ailenin çocuğu olarak doğdu. Bakû'da 92 numaralı ortaokulu bitirdikten sonra, Azerbaycan Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesine girdi. Askere çağrıldı. Fakat hastalığı sebebiyle terhis edildi (1942-1943). *Kommunist* gazetesinde musahhih, Azerbaycan Radyo Kurumunda spiker (1943-1945), *Veten Uğruna* dergisinde uzman (1945-1947) olarak çalıştı. Daha sonra Leningrad Devlet Üniversitesinde (1947-49) ve M. Gorki Edebiyat Enstitüsünde öğrenim gördü (1949-1952). 1947'de Azerbaycan Yazarlar Birliği üyesi seçildi. Adı geçen birlikte danışmanlık (1952-1957), *Edebiyat ve İnceneset* gazetesinde uzmanlık (1957-1958), Azerbaycan Yazarlar Birliğinde sekreterlik (1958-1965), Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu Radyo ve Televizyon Programları Kurumunda müdür yardımcılığı (1965-1971), Azerbaycan Kültür Bakanı yardımcılığı (1971-1974), Azerbaycan Dış Ülkelerle Dostluk ve Kültürel İlişkiler Cemiyeti Yönetim Kurulu başkanlığı (1974-1992) yaptı. 1992 yılından itibaren, Azerbaycan Dünyası Uluslararası İlişkiler Merkezinin başkanlığı görevini yürütmektedir. ASE İlmî Redaksiyon Heyetinin (1976), SSCB Yazarlar Birliği İdare Heyetinin (1981), SSCB Dış Ülkelerle Dostluk ve Kültürel İlişkiler Cemiyeti Şûrası'nın üyeliklerinde de bulundu. Azerbaycan Yazarlar Birliği Aksakallar Şûrası üyeliğine seçildi (1991). Eserleri Rusya genelindeki halkların dillerine ve dış ülkelerde de birçok dile tercüme edildi. Avrupa ve Doğu ülkelerinde, Çekoslovakya, Bulgaristan, Polonya, Yugoslavya, İsviçre, Avusturya, İzlanda, Fransa, Norveç, Ürdün, İtalya, İspanya, Türkiye, Hindistan, Kore, Japonya, Amerika, İran

vs. ülkelerde kültür temsilcisi olarak bulundu (1957-1985). SSCB Lenin Komsomolu (1968), SSCB Devlet (1973), Azerbaycan Devlet (1982), Azerbaycan Emektar İnceneset Hadimi (1979) ödülleri sahibidir. Azerbaycan halk şairi (1984) unvanı ile Kızıl Emek Bayrağı ve Bulgaristan'ın Kiril Metodu nişanları verildi. Jeğişe Çarens Ödülü'ne lâyık görülen şair, bazı olayların ardından bu ödülü almaktan vazgeçti (1986). **Eserleri:** *Çiçeklenen Arzular* (Bakû 1950), *Sülh Eskeri* (Bakû 1951), *Bakımın Seheri* (Bakû 1954), *Salım Söyüdler* (Bakû 1957), *Veten ve Gürbet* (Bakû 1958), *Gızımın Neğmeleri* (Bakû 1959), *Kim Meni Haurlasa* (Bakû 1960), *Şe'rler ve Poemalar* (Bakû 1962), *Sumqayıt Şehfeleri* (Bakû 1963), *Deniz, Gök, Mehebbet* (Bakû 1965), *Hatireler Cığırıyla* (Bakû 1966), *Arzu* (Bakû 1967), *İller (Yıllar) ve Sahiller* (Bakû 1969), *Dereler* (Bakû 1970), *Seçilmiş Eserler I* (2 c., Bakû 1973-1974), *Son İllerin Setirleri* (Bakû 1975), *Azerî Türkçesiyle Seçilmiş Şiirler* (hazırl. Ali Yavuz Akpınar, İst. 1976), *Ulduz Karvanı* (Bakû 1979), *Ümmandan Damlalar* (Bakû 1979), *İnam* (Bakû 1982), *Heykelsiz Abide* (Bakû 1982), *Seçilmiş Eserler* (3 c., Bakû 1983), *Seçilmiş Eserler IV* (Bakû 1984), *Nesiller Esrler* (şiirler ve manzum hikâye, Bakû 1985), *Ağ Şimşekler* (Bakû 1986), *Serhedlerin O Tayında* (Bakû 1987), *Şe'r Menim Üçün Bir Kainatdır* (Bakû 1988), *Torpaq Sene And İçirem* (Bakû 1989), *Gem Defteri* (Bakû 1991), *Salatın* (Bakû 1991), *Peygamber* (Baku 1992), *Senden Elde Bir Nişane Galar Söz* (hikmetli sözler, Bakû 1994). **Çeviri:** *Dost Sözü* (B. Terma'dan, Bakû 1960), *Sen Çağır Meni* (A. Prokofyev'den, Bakû 1962), *Esq Olsun* (V. Luks'ten, Bakû 1963), *Sen Gülümsedin* (Ş. Elimcan'dan, Bakû 1964), *Garanquş Neğmesi* (A. Koşokov'dan, Bakû 1966), *Yerden Doğan Güneş* (S. Michel'den, Bakû 1978), *Şimşek* (B. Astemirov'dan, Bakû 1979), *Torpaq Üste Dayanmışam* (B. M. Oleynik'ten, Bakû 1980) *Ömür Çımarından Yapraklar* AKM. Yay. Ank. 1995 1475.

Kay.: AY s. 357-358; TDEA 1/275. ••A. BAĞIROV

BABAYEV, Nizameddin Şemseddinoğlu (1954 –): Azerbaycan edebiyatçısı. 1985 yılından itibaren Azerbaycan Yazarlar Birliği üyesi, filoloji ilimleri doktoru (1990). Guba ilçesine bağlı İspik köyünde, bir çiftçi ailesinin çocuğu olarak doğdu. Orta öğrenimini Guba'da tamamladıktan sonra, Azer-

baycan Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesinde öğrenimini devam ettirdi (1972-1977). Göreve Azerbaycan İlimler Akademisi Nizami Edebiyat Enstitüsünde başladı. Burada baş laborant, uzman yardımcısı ve Edebiyat Araştırmasının Tarihi ve Nazariyesi şubesinde uzman olarak çalıştı. "Éli Nazim'in Edebiyat Tenkidi Görüşleri" konulu doktora adaylığı tezini savundu (1982). 1989 yılında Azerbaycan Devlet Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Edebiyat ve Diller Ana Bilim Dalı Müdürlüğü görevine başladı. 1990'da "Azerbaycan Sovyet Edebiyatşunaslığının Teşekkülü" konulu doktora tezini savundu. Araştırmalarını özellikle edebî tenkidin tarihi ve nazariyesi, teşekkülü ve estetik tabiatı, edebî süreçteki rolü, tenkitçi yazar ve okuyucu, tenkitte estetik ölçü, edebî içerik ve üslup, yaratıcılık metodu gibi problemler ve çağdaş edebî sürecin aktüel meseleleri üzerinde yoğunlaştırdı. **Eserleri:** *Edebi Mübahiseler - Azerbaycan Sovyet Edebiyatşunaslığının Teşekkülü-* (Bakû 1985).

Kay.: AY s. 368. ••A. BAĞIROV

BABAYEV, Nureddin Hésenoğlu (1920-1991): Azerbaycan yazarı. Gence şehrinde doğdu. Bakû'da ortaokulu bitirdikten sonra Azerbaycan Devlet Üniversitesinin Filoloji Bölümünden mezun oldu. II. Dünya Savaşı'nda yaralanarak ordudan ayrıldı. Bir müddet gazetecilik yaptı, sonra üniversitede pedagoji ile ilgilendi. 1958'de filoloji ilimleri adayı, Üniversite Gazetecilik Bölümü başkanı, fakülte dekanı ve 1981'de profesör oldu. Edebi yaratıcılığa 1940'lı yıllarda başladı. Azerbaycan emektar medeniyet işçisi unvanını (1982), Azerbaycan Cumhuriyeti Gazeteciler Birliğinin Gızıl Kalem Ödülünü aldı (1966-1967). **Eserleri/Hikâye:** *Bahar Övüldarı* (Bakû 1959), *Işık ve Mehébbét* (Bakû 1965), *Ulduzlar Sönmür* (Bakû 1966), *Oğluma Mektublar* (Bakû 1966), *Kızlar Sözüüm Sizedir* (Bakû 1972), *Gelin, Kişilikten Danışak* (Bakû 1986), *Gızlar Söz İsteyir* (Bakû 1977), *Açığ Sohbet* (Bakû 1982), *Babam Nenem, Atam-Anam ve Biz (?)*, *Adamın Özü ve Sözü* (Bakû 1992), *İlmî Mübariz Janı* (Bakû 1957), *Oçerk Senetkarlığı* (Bakû 1978); *Ele yaz ki...* (Bakû 1985).

Kay.: Yaz. Arv. ••A. BAĞIROV

BABAYEV, Övezmırat (1934-1984): Türkmenistan şairi. Gızılrabat şehrinde bir işçi ailesinin çocu-

ğu olarak doğdu. Ortaokulu doğduğu köyde bitirdi. Mağtımgu Türkmen Devlet Üniversitesinde lisans eğitimini gördü. Türkmenistan Yayın Evinde redaktör; *Sovyet Türkmenistanı, Edebiyat ve Sungat* gazetelerinde edebî uzman olarak çalıştı. Edebi faaliyetlerine şiirle başladı. *Gızılrabat Ot İçinde* adlı romanı yazdı. Roman, Rusçaya ve diğer Türk lehçelerine çevrildi. Esenin'in, Gapur Gulam'ın ve Mürze Tursunzade'nin şiirlerini Türkmençeye kazandırdı. **Eserleri/Şiir:** *Dostluk Mähri* (Aşgabat 1963), *Dünye Dursun Sen Dur* (Aşgabat 1966), *Oylanmalar* (Aşgabat 1972), *Dostluk Bağı* (Aşgabat 1976), *Çeper Okayış* (Aşgabat 1979), *Unudulmayacak Günler* (Aşgabat 1980), *Aşıklar* (Aşgabat 1984).

Kay.: Yaz. Arv. •• Yaz. Krl.

BABAYEV, Rafiq Tevekküloğlu (1.6.1953 –): Azerbaycan hikâye yazarı. Ordubad'a bağlı Aşağı Aza'da bir öğretmen ailesinin çocuğu olarak doğdu. Köyünde başladığı orta öğrenimini komşu Yukarı Aza köyünde tamamladı (1961-1971). Nahçıvan J. Mémmdéliyev Pedagoji Enstitüsü Dil ve Edebiyat Fakültesinde öğrenimini sürdürdü (1971-1975). Doğduğu köydeki ilkokulda öğretmenlik yaptı (1975-1980). 1980 yılından beri, *Yeni Ordubad* gazetesinde çalışmalarını sürdürmektedir. Edebiyatla ilgili çalışmalarına erken yaşlarda başlamasına rağmen, ilk hikâyeleri 1973 yılında yayımlandı. Hikâyeleri *Arazın Işıqları*, *Araz-2*, *Araz-3* almanaklarında yer aldı. Bu tarihten itibaren yazıları çeşitli yayın organlarında düzenli olarak yayımlandı. **Eseri/Hikâye:** *Ahırmacı Ahşam* (Bakû 1986).

Kay.: AY s. 393-394. ••A. BAĞIROV

BABAYEV, Rahman (1924-1987): Türkmenistan yazarı, mütercim. Marı ilinin Murgap ilçesinin Şordepe köyünde doğdu. Ortaokulu doğduğu köyde okudu. II. Dünya Savaşı'na katıldı. Taşkent şehrindeki Hukuk Enstitüsünü bitirdi. Adalet Bakanlığında çalıştı. Edebi faaliyetlere bu yıllarda başladı. Daha sonra edebî faaliyetlerini sürdürmek amacıyla Adalet Bakanlığındaki görevinden istifa etti ve Türkmenistan Yayın Evine atandı. Emekliye ayrılıncaya kadar bu kurumda çalıştı. Gençlerin hayatından söz eden eserler yazdı. "Yüze Çıkmalıdır" (1960), "Sinag" (1993) isimli piyesleri tiyatro sahnelerinde halka sunuldu. Yazar

diğer halkların yazarlarının eserlerini Rusçadan Türkmençeye kazandırdı. **Eserleri/Hikâye:** *Gövhər* (Aşgabat 1972), *Yaz Yağışı* (Aşgabat 1976), *Sepgit* (Aşgabat 1983), *Daşda Galan* (Aşgabat 1986). **Makale:** *Dama Dama Köl Bolar* (Aşgabat 1973). **Çeviri:** *Togsan Üçüncü Yıl* (V. Hugo'dan, Aşgabat 1936), *Tarih Bizin Bilən* (V. Hugo'dan, R. Recepov ile birlikte, Aşgabat 1936), *Türk Yazıcılarının Hekayaları* (Aşgabat 1956), *Alma Bağ* (S. Zor'yan'dan, Aşgabat 1959).

Kay.: Yaz. Arv. ♣ Yaz. Krl.

BABAYEV, Sefereli Yakuboğlu (1923 –): Azerbaycan coğrafya âlimi. Dede Korkut coğrafyası üzerinde çalışma yaptı. Nahçıvan'daki Kazan Hanla ilgili yer isimleri ve Kazan Hanın yaşadığı derbent üzerine de birer makale yayımladı. **Eserleri/İnceleme:** *Nahçıvan Muhtar Respublikasının Coğrafyası* (Bakü 1999), *Nahçıvan'da Dede Korkud Toponimleri* (Bakü 1999).

Kay.: KDE 2/46. ♣ N. YILDIZ

BABAYEV, Taleh Hémidoğlu (19.6.1952 –): Azerbaycan şairi ve gazeteci. Şemkir'e bağlı Deller-Ceyir köyünde bir çiftçi ailesinin çocuğu olarak doğdu. Ortaöğrenimini Deller ortaokulunda tamamladı (1960-1970). İş hayatına Şamhor'da İnor Yolu çiftliğinde çiftçi olarak başladı (1970-1972). Sovyet ordusunda askerlik görevini yerine getirdi (1972-1974). Daha sonra Azerbaycan kolhozları arası Rekabet Birliğinde üst düzey yöneticiliği (1974-1979), *Ulduz* dergisinde müdürlük (1979-1981) yaptı. Bu arada Azerbaycan Devlet Üniversitesi Gazetecilik Fakültesini bitirdi (1975-1980). *Ulduz* dergisinde başuzman (1981-89), *Yeni Fikir* gazetesinde de başredaktör (1989-92) olarak çalıştı. Hâlen kurucusu olduğu *Müsteqil* gazetesinin başredaktörlüğü görevini sürdürmektedir. Edebî faaliyetlerine 1974 yılında *Azerbaycan Gençleri* gazetesinde yayımlanan "Anam Gardaş Gözleyir" adlı ilk şiiriyle başladı. Bu tarihten itibaren lirik şiirleri ile birlikte edebî tenkit içerikli makaleleri ve köşe yazıları çeşitli yayın organlarında düzenli olarak yayımlanmaktadır. 1984'te, VIII. SSCB Genç Yazarlar Yarışması'na katıldı. 1985 yılında Azerbaycan Yazarlar Birliği üyesi oldu, Azerbaycan Cumhuriyet Lenin Komsomolu ödülünü aldı (1986). **Eserleri:** *Gapımı Bahar Döyür* (Bakü 1985), *Meni Gözleyen Olsa* (Bakü 1991), *Dünya Yahşidir*

Hele (Bakü 1992), *Teltifsiz Budun* (Moskova 1990). Kay.: AY s. 455. ♣ Yaz. Krl.

BABAYEV, Tuhta (1934 –): Özbekistan edebiyatçısı, edebî tenkitçi. Hatırcı ilçesinin Hucakarga köyünde doğdu. Ali Şir Nevayî Özbekistan Devlet Üniversitesinin Özbek Filoloji Fakültesinde okudu. Hatırcı ilçesinde bir süre öğretmenlik yaptı. Ali Şir Nevayî Semerkand Devlet Pedagoji Enstitüsünün Özbek Edebiyatı Bölümünde master yaptı. Özbekistan Fenler Akademisinin Dil ve Edebiyat Enstitüsünde çalıştı. Özbekistan Sovyet Ensiklopediyası'nın Başredaksiyonunda bölüm müdürü olarak çalışıp dört ciltlik Özbek Sözlüğü'nün hazırlanmasına yardımcı oldu. 1970'ten sonra Nizami Taşkent Devlet Pedagoji Enstitüsünde Özbek Edebiyatı Bölümünde çalıştı. 1960'da edebî çalışmalarına başladı. Çeşitli süreli yayında yüzden fazla makalesi yayımlandı ve kitapları basıldı. Kahramanlık, şartlar ve karakter, kompozisyon, bediî dil, millilik, çocuk edebiyatı, edebî tercüme meseleleri konuları üzerinde durdu. Yazarın Aybek, Abdulla Kahhar, Askad Muhtar, Adil Yakubov, Pirimkul Kadirov, Hamid Ölulam, Mirmuhsin, Said Ahmed, Şuhret, Nazır Seferov, İbrahim Rahim, Sa'dulla Karamatov gibi yazarların eserleri hakkındaki tetkikleri; Çolpan, Hamid Alimcan, Gafur Ölulam, Mirtemir, M. Şeyhzade, Erkin Vahidov, Abdulla Aripov, Aman Metcan, Berat Baykabilov, Narmurad Narzullayev gibi şairlerin şiirleri ve şairlikleri hakkındaki fikir ve gözlemleri önemlidir. Kitaplarında ve makalelerinde derin ilmî meselelere değindi. Onun yirmiden fazla yardımcı ders kitabı günümüzde yüksek okullarda okutulmaktadır. Özellikle *Edebiyatşunaslıkka Giriş Kursı Boyıçe Okuv Metodik Kollanme* (1979) adlı kitabı onun tecrübeli bir âlim olarak tanınmasını sağladı. Özbek şiir sanatı ile de ilgilenip bu konuda da *Arux Vezinlerini Örgeniş, Kafıye İlminden Sebalılar, Şiiriy Nutk Meselelerini Örgeniş*, gibi ders kitapları hazırladı. Ayrıca ilmî-metodik izlenimlerinden yola çıkarak "Âliy Okuv Yurtlarında Özbek Şiiriyatı Poetikası Esaslarını Örgeniş" konusunda bir doktora tezi hazırladı. **Eserleri/Monografi:** *Hayat Materialiden Bediîy Obrazge* (Taşkent 1976), *Zaman ve Kahraman* (Taşkent 1976); *Şi'ir İlmî Ta'limi*, (Taşkent 1996) *Ğayeviylik-Edebiyatımız Kalbi, Zamandaşımız-Edebiyatımız Kahramanı. Ders Kitapları: Edebiyatşunaslıkka Giriş Kursı Boyi-*

çe Okuv Metodik Kollanme (1979), *Özbek Şiir Tüzilişi Esaslarını Örgeniş, Edebiyatşunaslıkka Giriş Kursı Emeliyatı, XX Asr Özbek Edebiyatı Tarihinden Mahsus Seminer Boyıçe İlmîy-Metodik Tavsiyeler*. Kay.: Yaz. Arv. ♣ A. RESULOV

BABAYEV, Zeynal Mirzeoğlu (1922-1977): Azerbaycan hikâye yazarı. Bakü'da doğdu. Liseyi bitirdi. Azerbaycan Devlet Üniversitesi Filoloji Bölümünden mezun oldu (1958). Basın-yayın alanında çalıştı. Dünya edebiyatı alanında araştırmalar yaptı. **Eserleri/Hikaye:** *Bir Cinayetin İzi ile* (Bakü 1959), *Edebileşmiş Ömür* (1978). **Deneme:** *Heyacanlı Dégigélér* (1965). ♣ A. BAĞIROV

BABAYEVA, Eleviyye Hénifekızı (1921 –): Azerbaycan hikâye ve roman yazarı. Bakü'da doğdu. Liseyi bitirdi. Azerbaycan Devlet Üniversitesinin Filoloji Bölümünden mezun oldu. *Azerbaycan Gadamı* dergisinde genel sekreterlik (1951-1973), Gençlik Yayınlarında Yeni Edebiyat Şubesinde müdürlük ve baş redaktörlük görevlerinde çalıştı (1976-1985). Bediî tercüme yapıtı. Azerbaycan Yazarlar Birliği Tercüme Bölümünün başkanlığı görevinde bulundu. **Eserleri/Roman-Hikâye:** *Men Tek Deyilem* (Bakü 1969), *Adamlar ve Taleler* (2c., Bakü 1971-1973), *Hardasan, Ay Dost, Harda ?* (Bakü 1977), *Seni Ahtarıram* (Bakü 1981), *Küleyin Terkinde* (Bakü 1983), *Yanar Su* (Bakü 1986), *Anadil Ağlayırdı* (Bakü 1987), *Açar* (1991), *Seçilmiş Eserleri* (2c., Bakü 1991), *Danhrıram a Dağlar* (Bakü 1994), *Elvida* (Bakü 1994). **Çocuk ve Gençlik edebiyatı:** *Menim Müellimem* (Bakü 1950), *Kend Yolları* (Bakü 1958), *Payızda* (Bakü 1960), *Süsén Sünbül* (Bakü 1968); *Sihirli Pillélér* (1974).

Kay.: Yaz. Arv. ♣ A. BAĞIROV

BABAYEVA, Ofelya (28. 9. 1948 –): Azerbaycan eğitimci ve şairi. Abşeron'da Hızı ilçesine bağlı Fındığan köyünde bir memur ailesinin çocuğu olarak doğdu. Orta öğrenimini Sumqayıt'ta 13 numaralı okulda tamamladı. Azerbaycan Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesinde öğrenim gördü (1966-1971). Öğretmen olarak göreve başladı. Daha sonra 13 numaralı okulda müdür yardımcısı, 6 ve 16 numaralı okullarda da müdür olarak görev yaptı. 1987'den bu yana Sumqayıt İl Eğitim Müdürlüğü görevini sürdürmektedir. Azerbaycan

Öğretmenleri VI (1987) ve VII (1989) Kurultaylarında temsilci olarak bulundu. 1990'da Yazarlar Birliğine üye seçildi. 1991'de emekli oldu. Edebt faaliyetlerine erken yaşlarda başlayan şair, ilk eserlerini orta öğrenimi sırasında verdi. İlk şiiri olan "Azerbaycan," *Sosialist Sumqayıt* gazetesinde (1964) yayımlandı. Bu tarihten itibaren çeşitli yayın organlarında, radyo ve televizyonda eserlerine yer verildi. Şiirleri, Rusça'ya çevrildi ve diğer Türk lehçelerine aktarıldı. **Eserleri:** *Sevinç* (Bakü 1976), *Dalgalar* (Bakü 1984), *Sefere Çıhrıram* (Bakü 1992).

Kay.: AY s. 381-382. ♣ Yaz. Krl.

BABİÇ, Şeyhâzade (2/15.1.1895 - 28.3.1918): Tataristan ve Başkurt sahası müşterek şairi. Bürü/Böre ilçesine bağlı Dürptöyle (şimdiki Dörtüylü bölgesi) Esen köyünde bir molla ailesinde doğdu. Babası aslı Kazan civarından Möhémmedzakir (1849-1922), annesi Bibisacidébanu'dur. İlk öğrenimini babasının öğretmenlik yaptığı medresede tamamladı. On üç yaşındayken babasının doğduğu Kıygazıtamak köyünün medresesinde bir yıldan fazla kalfa olarak çalıştı. 1910 yılında şansını denemek için Kazak bozkırlarına gitti ve bir seneye yakın Kazakistan'da kalarak Düsénbay köyünde Kazak çocuklarına öğretmenlik yaptı. O sırada Kazak dilini, edebiyatını öğrenme ve kültürünü yakından tanıma fırsatını buldu. Ünlü Kazak akınlarıyla tanıştı ve çok geçmeden kendisi de ozanlarla yarışarak şiirler yazmaya başladı. 1911 yılında Ufa'ya dönerek Galiya Medresesinde okudu. Burada Zıya Kamali, Zakir Kadiri (Ogan), Galimcan İbrahimov'un derslerine devam etti. Öğrencilik yıllarında edebiyatla daha yakından ilgilendi; edebiyat ve müzik topluluklarının aktif üyesi hâline geldi. *Parlak* adlı el yazması şiir mecmuasında şiirleri yer aldı. 1916'da Galiya Medresesinden mezun olduktan sonra Troitsk şehrinde Rahmankulovlar Medresesinde öğretmenliğe başladı. Aynı zamanda *Hör Millet* dergisinde memur olarak çalıştı. *Akmolla* dergisinde hiciv ve mizah şiirleri yayımlandı. 1917'de Orenburg şehrinde çıkmakta olan *Karmak* adlı hiciv dergisi tarafından, dergide çalışmak üzere davet edildi. 1917 yılı sonlarında Başkurt millî hareketine katıldı. 18 Şubat 1918'de kızıklar tarafına geçti. Bir ay geçmeden Smolensk alayı gazileri tarafından esir alınıp Yılayer köyünde birkaç arkadaşıyla bir-

likte öldürüldü. 1910'da Kazakistan'dayken yazmaya başladığı şiirlerini 1912'de, daha öğrenciyken bir araya toplayarak kitap hâlinde yayımlamak istedi; ancak, bu isteğini yerine getiremedi. İlk şiirleri *Şura* dergisinde, 1913 yılında çıktı. Kendisi 1910-1913 dönemini, tecrübe edinme dönemi olarak değerlendirdi. Eserlerinde ilk defa maarifçilik fikri ön plâna çıktı. Bir şiir ustası olarak Başkurt nazmını, lirik ve hicvî şiirin değişik türleri ile zenginleştirdi; nazım şekillerini ve şiir tekniğini geliştirdi. Başkurt halk edebiyatından başarılı bir şekilde faydalandı. Doğu klâsik nazımının güzel örneklerine başvurdu. Başkurt edebiyatında ilk olarak güzel kaside usûllerini aktifleştirdi. **Eserleri/Şiir:** *Yés Başqortostan* (Orenburg 1918), *Başqort Xalqına Küylü Xıtap* (Temés 1919, 2. bs., Saransk 1919), *Şiğirlér Mecmugası* (1. Kitap, Kazan 1922), *Ş. Babiç Şiğirléri* (Moskova 1925), *Haylanma Éserzér* (Kazan 1958), *Saylanma Éserler* (Kazan 1958), *İzbrannaya Lirikası* (Ufa 1967), *Haylanma Éserzér* (Ufa 1985), *Zenğér Jırlar* (düzenl. Galimcan Gıylmanov, Kazan 1990).

Kay.: Ratsil Bikbayev, *Şeyh-zâde Babiç /1895-1919:* Albüm/ (Ufa 1995), H. Miñnegulov, "Olug Talant, Miras, 1995, nu. 9, s. 46-61; G. Gıylman, "Babiç vè Babiçler" Tataristan, nu. 9, s. 82-88; *Başqort Sovet Yazıvıları Antologiyahı*, Ufa 1988. ♦H. MİNNEGULOV - G. İŞKİLDINA

BABULLUOĞLU, Ehsan (takma ad), bk. **GEVREK, Ahmet İhsan**

BABULOV, Kambaraalı (1936 -): Kırgızistan tenkit yazarı, şair. Oş ilinin Nookat ilçesindeki Ösör köyünde, bir çiftçi ailesinde doğdu. 1953'te köyünde orta öğrenimini bitirdi. 1958'de Kırgız Devlet Üniversitesinin Filoloji Fakültesinden mezun oldu. 1962'de Moskova'da Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesinin Toplumsal Bilimler Akademisi asistanlığını kazandı. Kısa bir aradan sonra 1965'te okula devam etti ve aynı yıl filoloji bilimlerinde ilmi araştırma adaylığı tezini savundu. İş hayatına, 1958'de *Ala - Too* dergisinin redaksiyonunda edebî - uzman olarak başladı. Daha sonra aynı yerde Tenkit Bölümü başkanlığı yaptı. 1963'ten 1965'e kadar *Pravda* gazetesinin Kırgızistan özel muhabirliğini, 1966'dan sonra Kırgızistan *Piyoneri* gazetesinin redaktörlüğünü, 1976'dan 1984'e kadar Sovyet Birliği Yazarlar Halkı Ajansının Kırgızistan Cumhuriyeti

ti şubesinin müdürlüğünü üstlendi. 1985'ten itibaren Kırgızistan Yazarlar Birliğinin idaresinde edebî tercüme ile ilgili edebî danışmanlık yaptı. Sanat hayatı öğrencilik yıllarında başladı. İlk yazıları kısa hikâyelerden romanlardan ve Kırgız edebiyatının aktüel problemleri üzerine eleştiri makalelerinden meydana geldi. Onun edebiyatçılık ve edebî - tenkitçilik faaliyeti, merkezi gazete ve dergi yayınları sayesinde, bütün Türk Cumhuriyetlerinin okurları tarafından tanındı. Bu başarıları, onun 1960'da SSCB Yazarlar Birliğinin Edebiyatçılık ve Edebi tenkitçilikle ilgili Danışmanlar Heyetine, 1969'da Uluslararası Edebi Tenkitçiler Demeğine girmesini sağladı. Bir şair ve yazar olarak tanındı. Hâfız'ın Gazelleri, İ. Çaçavdze'nin şiirleri, Karakalpak yazarı Gerdah'ın şiirleri ve manzumesinden bir parça Babulov tarafından Kırgız Türkçesine çevrildi ve yayımlandı. 1959'da SSCB Yazarlar Birliği üyesi oldu. Çeşitli ödüller aldı. **Eserleri/Hikâye:** *Aylum Tündö Küygön Ot* (1960), *Tüştük Kızı* (1962), *Erkinbek* (1963). **Edebi makale, tenkit:** *Adabiy Turmuş Oyloru* (1965). **Şiir:** *Mahabat Aralı* (1971), *Adabiyat Cana Mezgil* (1973), *Tan Şookumu* (1977), *Folklor cana Adabiyat* (1980), *Akm Kryalı* (1985). **Çeviri:** *Stihî o Jizni* (Berdak'tan, 1980).

Kay.: Yaz. Arv. ♦ Yaz.Krl

BABÜR, Zahirüddin Muhammed Şah (14.2.1483-26.12.1530): Hükümdar şair. Fergâna hâkimi Timurizâde Şeyh Ömer Mirza ailesinde doğdu. Adını Hoca Nasrüddin Ubeydullah koydu. Annesi Kutluğ Nigâr Hanım, Moğol hanlarından Taşkent hâkimi Yunus Hanın kızıydı. 1494'teki mahallî hâkimlerin baskınında Ömer Mirza hayatını kaybedince, Babür on iki yaşında saltanatın başına geçmek (10. 6. 1494) ve tahtını amcası Sultan Ahmed Mirza'ya, dayısı Mahmud Mirza'ya karşı korumak zorunda kaldı. 1498'de Semerkand'ı ele geçirdiyse de hastalandığı ve kuvvetleri de dağıldığı için uzun süre elinde tutamadı. Fergana'nın başkenti Andican'ın kaybedildiği haberini alınca, Semerkand'dan ayrılmak zorunda kaldı. Tahatını da kaybedip dayısının yanına sığındı. Dayısının kızı Ayşe Bigim'le evlendiyse de bir yıl sonra eşi Babür'ü terk etti. 1500 yılında tecrübesi sayesinde Semerkand'ı tekrar Şeybanî Han'ın elinden aldı. 1501'de Şeybanî Han'a Ser-i Pül'da yenildi.

Semerkand'ı da bırakmak zorunda kaldı. Bu savaşta kardeşleri Cihangir Mirza ve Nâsir'dan da yardım göremedi. Horasan'a giderken Bâbü'ün etrafında büyük bir ordu toplandı. Bu ordu ile 1504'te Kabul'a girip şehri savaşızsız ele geçirdi. Çevredeki isyanları bastırıp 1506'da kendini Şah ilân etti. 1512'de üçüncü kez Semerkand'ı aldı. Hindistan'a beş büyük sefer düzenleyip 1519/20'de Pencab'ı, 1522'de Kandehar'ı, 1523'te Lahor'u, 1526'da da İbrahim Ludî'nin ordusunu yenip Delhi ve Agra'yı fethedip, Hindistan'daki Babürîler devletinin temelini attı. 16. 3. 1527'de Kanvan'da Raçputlar'ın başı Rânâ Sangâ'yı yenip Gazi unvanını aldı. Bu saltanat on dokuzuncu asrın ortalarında kadar devam etti. Dünyanın yedi harikasından biri sayılan Tacmahal Babürîler devri eseridir. Babür, İbrahim Ludî'nin annesi tarafından zehirlenip hastalandı. Yerine oğlu Hümâyûn'u padişah ilân etti. Agra'da vefat etti. Mezarı, vasiyetine uyularak iki yıl sonra Kabul'a götürüldü. Üzerine torunu Şah Cihan tarafından sade bir türbe yaptırıldı (1646). Babür, 1500'lü yıllarda şiir yazmaya başladı. Semerkand'ın ikinci kez alındığı yıllarda Nevâî'nin ona mektup gönderdiği, Babür'ün de bazı şiirlerini Nevâî'ye yolladığı bilinmektedir. Şiirlerini, ana vatanını seven, ondan ayrılmayı büyük günah ve ceza olarak düşünen duygularla yazdı. Rubaî nazım şeklini yeni mazmun ve ahenkler ile zenginleştirdi. **Eserleri:** *Divân*, şair şiirlerini iki divanda topladı. Fakat bunlardan biri günümüze ulaştı. Bu divanda 119 gazel, 201 rubaî ve türlü nevilere 364 şiiri bulunmaktadır. İstanbul'da mevcut üç yazmasından biri TSMK Revan nu. 741, diğeri Atatürk İBK Muallim Cevdet nu. K 352, üçüncüsü İÜK Ty. 3743'tedir. Bu sonuncu yazmayı F. Köprülü "Bâbü Şah'ın Şiirleri: Gazeliyyat" başlığı altında Millî Tettebbular Mecmuası (c. 1, sayı:2,3, s. 235-256, 464-480, c. 2, sayı:5, s307-336)nda kısmen yayımlamıştır. Dr. Bilâl Yücel'in mevcut altı yazmasını karşılaştırıp tenkitli baskıya hazırladığı Bâbü Dîvânı'nda da 119 gazel, 16 mesnevî parçası, 214 rubaî, 58 muamma, 20 kıt'a, 15 tuyuk, 81 matla', 17 beyit, 13 tamamlanmamış gazel, 1 firakname, baştaki *Risâle-i Vâlidîye Tercümesi* ve hatimedeki beyitlerle birlikte toplam 574 şiir vardır. *Mecmua-i Aş'ar Babür Paşah*, (Petrograd, 1917, A. N. Samayloviç neşri), *Fitret Özbek Edebiyatı*

Nemuneleri (Taşkent 1928, 1/277-319), *Şi'rler* (Taşkent 1959), *İndiyskov Divan Babüre* (Taşkent 1966, S. Azimcanova neşri), *Divanı Zahiriddin Muhammed Babür ba Mukaddime Mukabele ve Tashih* (Haz. Şefika Yarkın, Kabul 1362-1983) Bâbü'ün şiirlerinin diğeri neşirleridir. Babür 20 yaşında, Hatt-ı Babürî adıyla yeni alfabe düzenledi. Noktasız harflerden oluşan bu alfabe hakkında R. R. Arat "Babur ve Yazısı" (Türk Kültürü, Mart 1964, sayı:17, s. 18-21) ve Ali Alparlan'ın "Babur'un İcad Ettiği Baburî Yazısı ve Onunla Yazılmış Kur'an" (Türkiyat Mecmuası, 1976, sayı:18, s. 161-168 ve 1980, sayı:19, s. 207-209) adlı makalelerinde bilgi verilmiştir. Ömür boyu müzik ile ilgilendi. *Musika İlmi* eserini yazdı. Savaşlardaki tecrübelerini *Harb İşi* adlı kitabında topladı. Bu iki eseri henüz ele geçmedi. Hoca Ubeydullah Ahrar-ı Velî'nin *Risâle-i Validîye* eserini 243 beyitte "feilâtün/feilâtün/feilün" vezniyle mesnevi tarzında on günde tercüme etti (1528). Bu risale Babür'ün tasavvufa ilgisini göstermesi bakımından önemlidir. Bir yazması *Bâbü Dîvânı'nın* İÜK Ty. 3743'teki nüshası içinde olup ilk defa Prof. F. Köprülü tarafından *Millî Tettebbular Mecmuası* (1915,nu. 1, s. 113-124)'nda, sonra Bilâl Yücel tarafından *Bâbü Dîvânı* (Ank. 1995, s. 97-118)'nında yayımlandı. Hanefî fikhına dair sefer ve misafirlik ahkâmını, oruç, zekât ve vergi kaidelerini anlattığı *Mübeyyen* adlı mesnevîsini oğlu Kâmrân Mirza'ya öğüt vermek için kaleme aldı. Bu 1000 beyitlik mesneviyi "fâilâtün/mefâilün/fâilün" vezniyle 1522'de yazdı. *Fikh-ı Bâbü'ri ve Der Fikh-ı Mübeyyen* adlarıyla da anılan bu esere, Şeyh Zeyn tarafından *Mübin* adlı bir de Farsça şerh yazıldı. *Mübeyyen* (Taşkent 1905) Gulam Hasan Arifeanov tarafından taşbasması olarak yayımlandı. Nevâî'den sonra ikinci olarak Türk dilinde aruz hakkında *Risale-i Muhtasar*'ı yazdı. *Muhteser -Risale-i Aruz* (Taşkent 1971) adıyla basılan bu eserinde Babür, Türk edebiyatına özgü tuyuğ, koşuk, uruştek ve Türkî nazım şekillerinin vezinlerden bahsetti, bu arada kendi icadı olan vezinler hakkında bilgi yanında, Türk ve Fars şairlerinden bol örnekler verdi. Eserin adının *Muhtasar* olup olamayacağı hakkında Prof. F. Köprülü arasında çıkan yazılı tartışmada F. Köprülü'nün Türk Dili ve Edebiyatı Hakkında Araştırmalar (İst. 1934, s. 240-246, s. 246-254) adlı kitabındaki "Bâbü'ün Aruz Risa-

lesi ve Mübeyyen'i" ve "Nevâî ve Bâbü'r'deki Nazım Şekillerine Ait" başlıklı iki makalesiyle bu son iki eser Türkiye'de tanındı. Bâbü'r'ün hayatını hikâye eden *Babürnâme* ise en önemli eserdir. Bâbü'r, *Vekâyinâme-i Pâdişâhî*, *Vâkı'at-ı Bâbü'rî* ve *Bâbü'rîye* adları da verilen Bâbü'r'nâme'de on beşinci asrın sonu ile on altıncı asrın birinci yarısında Maveraünnehir, Horasan, Hindistan'daki olaylardan bahsetti. Özellikle Timurîler saltanatının çöküşü, Şeybanîler sülâlesinin tarih sahnesine çıkışı, Hindistan'da Türk - Moğol İmparatorluğu, Türk dünyasında gerilemenin başlaması gibi konular için çok önemli kaynak oldu. Eserde ayrıca Hüseyin Baykara, Muhammed Şeybanî, İbrahim Ludî gibi ünlü hükümdarlar, Ali Şîr Nevâî, Kemaleddin Binaî, Muhammed Salih, Behzad, Handemir gibi âlimlerle ilişkileri ve hatıralarından bahsedilmektedir. Ayrıca Babür'ün yaşadığı Maveraünnehir, Horasan, Hindistan'ın şehir ve kasabaların örf ve âdetleri, halkı, yaşayışı hakkında da bilgi verilmektedir. Günümüz içinde çok büyük önem taşıyan *Babürnâme* tarihî-ilmî bir eser olmasının yanında önemli bir bedîî eserdir. Eserin çeşitli baskıları yapılmıştır: *Babernameh Djağataice*, Ad fidem codicis Petropolitani, Kazan 1857, N. İ. İl'minskiy neşri), *The Bâbar-nâma* (Leyden-London 1905, A. S. Beveridge neşri), *Boburnoma* (2 ks. Taşkent, 1948-1949, P. Şemsiyev, S. Mirzayev neşri, genişletilmiş bs. 1960), *Vekâyî-Babür'ün Hatıratı* (2 c. çev. Reşit Rahmetî Arat, Ank. 1943-1946. Eser, J. Leyden-W. Erskine tarafından 1828'te İngilizceye, A. Kaiser tarafından yine 1828'de Almancaya, A. Pavet de Courteille tarafından 1871'de Fransızca'ya çevrilmiştir. Ayrıca f. g. Talbot'un 1909'da yayımlanan, Lucas King'in 1921'de çıkan, A. S. Beveridge'in 1922'de basılan İngilizce tercümelemleri vardır. Şair-padişahın külliyyatı da *Tenlengen Eserler* (Taşkent 1958), *Eserler* (1-3 c., Taşkent, 1965-1966) adlarıyla yayımlanmıştır. Yayımlanan eserler arasında *Babürning oğli Kamrange Mektubi*, (Özbek Edebiyatı Meseleleri, TaşDu İlmî İşler Kitabı, Nu: 609, Taşkent 1979, s. 88-91) adıyla bir de mektubu bulunmaktadır. Kay.: H. Yakubov, Zahiriddin Muhammed Babür, Taşkent, 1949; V. Zahidov, "Babürning Faaliyeti ve Edebiy-İlmî Mirası Hakide", Şark Yıldızı, 1958, Nu: 11; H. Hasanov, Zahiriddin Babür - Seyyah ve Alim, Taşkent 1960, İ. V. Stebleva, Semantika Gazeley Babürü, Moskova, 1982. H. Kudretullayev, Babürü Edebiy Estetik Karşları, Taşkent 1983; F. Köprülü, "Babür," İA; Bilâl Yücel, Bâbü'r Divânı, Ank. 1995, s. 9-28;

TDEA 1/278-279; Enver Konukçu-Ömer Faruk Akün, "Bâbü'r", TDVIA 4/395-400; Ö. F. Akün, "Bâbü'r'nâme", TDVIA 4/404-408; TGDEİS s. 62. Atilla Yayın, "Bâbü'r- Vekâyî", İÜ Türkiyat Ens. Tez nu. 957; Erdem Uzun İÜ Türkiyat Ens. Tez nu. 986, Sema Kahraman, "Bâbü'r- Vekâyî" İÜ Türkiyat Ens. Tez nu. 1021; "Gül Yasin, Bâbü'r- Vekâyî" İÜ Türkiyat Ens. Tez nu. 1123. ➔ B. KASIMOV.

BACIYEV, Mar (1935 -): Kırgızistan nâsiri, senaryo ve dram yazarı. Sadece Kırgızistan çapında değil, bir çok dış ülkede de tanındı. 1954'te ortaokulu bitirdi. 1960'ta Kırgız Mémleketik (şimdiki Bişkek) Üniversitesi Rus Filolojisi Fakültesinden mezun oldu. Üniversite yıllarında, yaratıcılık kabiliyeti küçük hiciv hikâyeleri ve makaleler yazmakla başladı. İlk kitabı 1961'de *Kara Kurt* adıyla yayımlandı. 1962-1964 yıllarında Moskova'daki sahne yazarları yüksek kursunda okudu. Diploma alabilmesi için Başkaların Baktısı adlı senaryoyu hazırladı. Bu senaryonun Özbekfilm tarafından çekimi yapıldı ve film 1979'da Aşgabat'ta gerçekleştirilen sinema filmleri yarışmasında özel ödül aldı. Mar Baciev'in eserlerinde romantizm ön plândadır. **Eserleri:** *Boldar Boygo Cetkende* (dram, Bişkek 1965), *Erööl* (dram, Bişkek 1965), *Menin Altın Balığı* (Bişkek 1976), *Anğemeler* (Bişkek 1961), *Kayıp Kelüü* (1964), *Çıyır* (1966), *Başkaların Baktısı* (1966), *Cañuluu* (1961), *Suluu* (1963), *Küzdöğü Caandar* (1962), *Ulubka* (1968). **Sinema Yazıları:** *Alıs Sapardağı Poezd, Nöşör, Ak İlbirstin Tukumu, Cañı Cıl Aldındağı Tün. Nokdaun.* Kay.: Yaz. Arv. ➔ A. KADIRMAMBETOVA

BACOV, İşanguli (1916-1989): Türkmenistan halkbilimcisi. Kaka ilçesinin eski Komsomol Kolhuzunda doğdu. Asıl adı Oguldursun'dur. II. Dünya Savaşı'nda kocasını kaybetti. Önce hayvancılık sektöründe, 1954-1955 yıllarında da doküma fabrikasında işçi olarak çalıştı. Türkmen folkloruna ait birçok ürünü ezberledi. Savaşla ilgili şiirleri ezberledi. Onun dilinden yazıya geçirilen ninniler, boncukattılar, şarkılar edebiyat biliminin gelişmesine katkıda bulundu. Halk yaratıcılığına ait bilgileri G. İlyasova ve A. Durdiyeva tarafından toplandı. Folklorik mirası A. Durdiyeva tarafından kitap hâline dönüştürüldü. Kay.: Yaz. Arv. ➔ A. DURDIYEVA

BACIL, Ülker Anadol (20. yy.): Şair. Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Akademisi Resim

Bölümünde okuduğu, altı arkadaşı ile Soyutçu Yediler Grubunu oluşturdukları, *Maral* isimli şiir kitabında belirtilmektedir. Resim çalışmaları yanında sanatçı duyarlılığı onu şiir yazmaya da yöneltti, şiirlerinden bazıları arkadaşlarının ısrarıyla yayımlandı. **Eseri/Şiir:** *Maral* (İst. 1978). Kay.: Yaz. Arv. ➔ G. DURAL

BÂDÎ (- 1910): Divan şairi, biyograf, tarihçi. Edirne'de doğdu. Asıl adı Ahmed Bâdî'dir. Babası Yeniçeri beşler ağası Kaltakkıran Mehmed Ağa, aile adları Müstecaboğlu'dur. İlk öğrenimini mahalle mektebinde yaptı. Sonra Selimiye Camiinde özel hocalardan Arapça, Farsça, fıkıh, hesap ve hat dersleri aldı. Şiir yazmağa Râcih mahlâsıyla başladı. Sonra Bâdî mahlâsını kullandı. Devlet memuru oldu. 1863-1866 arasında Filibe, Edirne, Tekirdağ, Vize ve Lüleburgaz'da gezici arazi tahrir memurluğu yaptı. 1868'de Edirne ili üçüncü sınıf emlak muharrirliğine atandı. 1869'da başkâtip oldu. 1871'de vilâyet emlak mümeyyizliğine terfi etti. Sonra Yanya, Bosna ve Kastamonu'da çalıştı. 1883'te Trabzon Vergi Tahrir Müdürlüğüne getirildi. Aynı yıl ikinci sınıf Osmanlı rütbesiyle mükâfatlandırıldı. 1884'de Diyarbakır Tahrir Müdürlüğüne atandı. Son görevleri 1889'da tayin edildiği Edirne Vergi ve Tahrir, daha sonra Konya Emlak ve 1901'de getirildiği Bursa Vergi Müdürlükleridir. 1907'de emekli oldu. Tedavi için gittiği İstanbul'da öldü. Eyüp'te Merdivenli Kabristanı'na gömüldü. Kütüphanesi oğlu Edirne Milletvekillerinden Faik Kaltakkıran tarafından Edirne Selimiye Kütüphanesine bağışlandı. Kültürlü ve çalışkan bir zat olup aynı zamanda, devrinin meşhur hocalarından icazetli hattat ve nakkaştı. **Eserleri:** *Enisü'l-Müsamirin*'in eksiklerini tamamlayıp yanlışlarını düzelteren üç ciltlik *Riyâz-ı Belde-i Edirne*, Edirne'ye bağlı mülhaktan bahseden *Levâ-yih-i Vilâyet-i Edirne*, manzum ve mensur atasözlerini topladığı *Armağan*, Türkçe'den Farsça'ya, Farsça'dan Türkçe'ye masterları içeren *Masâdir-i Lisân-ı Fârisi*, matematikten *Tavzihü'l-Evâb alâ Tes-hîli'l-Hisâb* ile şiirlerinin yer aldığı Divân'ıdır. Kay.: R. Canım, Edirne Şairleri s. 456-458; OM 3/31; TDEA 1/282; TN 1/83 (303); TŞ 2/658. ➔ M. CUNBUR

BADRİDDİN, Çaçiy, bk. **ÇAÇI, Badriddin**

BAFAYEV, Behram (1940 -): Özbekistan dil bilimcisi. Buhara'nın Şafrikan ilçesi Eşanber köyünde bir çiftçi ailesinde doğdu. 1958'de ortaokulu, 1963'te Taşkent Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesini bitirdi. 1964'te Özbekistan Fenler Akademisi Dil ve Edebiyat Enstitüsünde yüksek lisans yaptı. 1989'da Tilşunaslık Enstitüsünde ilmi görevli olarak çalıştı. 1968'de "Nevaiyning Hezayinu'l-Meaniy Divanleri Tilide Koşme Atler" konusunda adaylık, 1989'da "Ali Şir Nevaiy Eserleri Leksikası" konusunda doktora tezini hazırladı. H. Alimcan, H. H. Niyazî, Ğafur. Çulam'ın *Mükemmel Eserler Toplamları* adlı tenkitli metin hazırlama çalışmalarına katıldı. Monografi ve sözlükler yayımladı. **Eserleri:** *Nevaiy Eserleri Leksikası* (Taşkent 1983), *Köhne Sözlük Tarihi* (Taşkent 1991), *Ali Şir Nevaiy Eserleri Tilining İzahli Lügati* (4 c., Taşkent 1983-85, Ortak yazım). 88-91 ➔ A. KASIMOVA

BAGIŞ, Sazanuulu (1878-1958): Kırgızistan Manasçısı. Cumral bölgesinin Kara-Su köyünde doğdu, Kızıl-Tuu köyünde öldü. Manas Destanı'nın üç bölümünü anlatırdı. Babası Sazan, söz ustası, bilgin bir kişiydi. Bu destanı başka Manasçılar gibi meslek edinip halk arasında dolaşarak söylemezdi. Manasçı oluşunda akrabası Baybağış Cakıpoğlunun etkisi oldu. Baybağış, Tınıbek Capiy'ın oğlu olduğu için Bağış'ın anlatışını da etkiledi sezilirdi. On yedi-on dokuz yaşlarında *Manas Destanı*'nı söylemeye başlayan Bağış, ünlü Manasçı Sagımbay Orazbakoğlundan da destanın farklı epizodlarını dinledi. Bağış da diğer Manasçılar gibi, Manasçı oluşunu düş görme geleneğine bağladı; ancak, bunda usta Manasçılardan terbiye görmesinin etkisi de oldukça fazlaydı. Manas'tan başka, *Canul Mirza* ve *Tügölbay* gibi kahramanlık destanlarını da bilir ve nesir hâlinde anlatırdı. Ondandır 1938-1941 ve 1949 yıllarında Manas üçlüğünün (Manas-Semetey-Seytek daireleri), tamamı 101580 mısra olmak üzere derlendi; ancak, onun anlattığı *Manas Destanı* tükenmeyecek kadar uzun olduğundan pek çok epizod derlenemedi. Derleme işini oğlu Mukamed Sadır ile Toktaali Abdırakov yürüttü. Bağış'ın varyantı Sagımbay Orazbak Oğlu ve Togolok Moldo'nun varyantlarına yakındı. Manas'ın kullandığı çeşitli eşya ve aletlerin detaylı anlatılışı ile Cakıy'ın eşi Çıyır'dı'

nın halk arasında dolaşan aksak boz ihtiyarın kızı olması gibi eski bazı epizotların yer alması, bu varyantın önemli özelliklerindendi.
Kay.: ME 1/122-124. ♣N. YILDIZ

BAGİ Hüseyinov, bk. HÜSEYNOV, Bağî Hêşimoğlu

BAG, Yaşar (1932 -): Şair ve yazar. Amasya'nın Hamamözü ilçesine bağlı Göçeri köyünde doğdu. Kafkasya'dan göçen Adıge'lerin Hatko ailesindedir. Ladik Akpınar Köy Enstitüsünü, Ankara Gazi Eğitim Enstitüsünü, AÜ Hukuk Fakültesini, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsünü bitirdi. İlk ve orta öğretimde öğretmenlik, Ankara ve İstanbul'da avukatlık yaptı. Ankara'da Kuzey Kafkasya Kültür Derneğinin yönetiminde bulundu (1967-1969). *İmce, Kafkasya, Kafkasya Gerçeği* dergilerinde, *Yeni Kafkasya* gazetesinde yazıları ve şiirleri yayımlandı. **Eserleri/Şiir:** *Gülümse* (İst. 1993). **Araştırma:** *Kuzey Kafkasya Kültür Derneği Üzerine Düşünceler* (Ank. 1971), *Sadeleştirme: Çerkesya'da Sosyal Yaşayış-Âdetler* (Ank. 1969).
Kay.: Sefer E. Berzeg, KKDYŞ, s. 39. ♣G. OKUTAN

BAĞBANLI, Mustafa (1787-1879): Âşık. Konya'da doğdu. Şiirlerinde Kul Mustafa mahlâsını kullandı. Hayatının büyük bir kısmını seyahatlerde geçirdi. Ömrünün sonuna doğru gözlerini kaybettiğinden Kör Mustafa diye tanındı. Nakşibendî tarikatındandı. Şiirleri genellikle tasavvufidir. **Eseri/Şiir:** *Divan*.
Kay.: Kemal Akça, "Bağbanlı Mustafa," *Yeni Türk Mecmuası*, 1943, S. 123; TDEA 1/283. ♣G. DURAL

BAĞCILAR, Nurkan (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Sesleniş* (Konya 1967).
Kay.: OBBŞKA 2/1006. ♣G. DURAL

BAĞÇABAN, Cabbar Êşgerzade (1885-1969): Azerbaycan yazarı, gazetecisi, şairi, öğretmen ve bilim adamı. Urmiye'de doğdu. Asıl ismi Cabbar Êşgerzade idi. Bağçaban mahlâsını kullandı. Medresede eğitim gördü, maddî sebeplerle öğrenimine devam edemedi. Baba meslesleği olan pastacılığa başladı. Molla Nesreddin edebî okulunun müdavimlerinden, Molla Nesreddin ve Kafkas dergilerinde mizahî yazıları çıktı. I. Dünya savaşıdan sonra bir ara İğdır'a geldi. İğdir Belediye-

sinde bir süre tahsildar olarak çalıştı. Sonra kaymakamlığa atandı. Savaş sonunda Ermenilerce esir alınıp Erivan'a götürüldü. 1919 yılında anne ve babasını kaybettikten sonra baba yurdu Tebriz'e göçtü. Bir müddet Merend'de öğretmenlik yaptı. Şiirlerini Muharrem Geldi, Kişmiş ve Molla, Başibatmış Kişi, İravan Devletlileri Deyir, Şillah, Mazap, Melle Pişiyi, Leylek mahlâsları ile yayımladı. Eserlerinde devrinin ictimâî kusurlarını, sosyal haksızlıkları, cehaleti, bazı din adamlarının iki yüzlülüğünü vb. işleyip tenkit etti. *Lek-Lek* adlı mizah dergisinin (1914, İrevan) redaktör ve yayıncısı oldu. 1920 yılından itibaren İran'da yaşadı. Tebriz'de Çocuk Bahçesi adıyla 3-5 yaşlarındaki çocuklara yönelik bir anaokulu açtı. Çocuklar için şiir, oyun, dram, küçük hikâyeye ve bilmece yazdı. 1933 yılında Şiraz'da sağır ve dilsizler okulu açtı, sağır-dilsiz çocukların duyması için özel alet keşfetti. Tebriz'de *Müellimler İttifağını* kurdu (1925). Tiyatro gösterileri düzenledi. 1943 yılında Tahran'da öğretmenlere özel *Zeban* dergisini yayımladı. **Eserleri:** *Âdem-i Asil, Pervanenin Kitabı, lifba-yı Bahçeban, Elifba-yı Sezeban, Rubaiyat-ı Bahçeban, Meh hem der Dünya Arzudarem. Oyun: Pir ve Turp, Şir ve Bağban, Şengül Mengül, Hanım Hezuk, Mücadele-yi Perî. Çeviri:* Hayyam'ın Şiirleri.
Kay.: Zindeginâme-yi Cebbar Bahçeban; *Tarih-i Ferheng-i Azerbaycan*; Pir Haşimî, Şair Bahçeban", Varlık 1358; İstilamî, "Berresi Edebiyat-ı İmrüz-ı İran", *Keyhan Gazetesi*, sayı: 1356, s. 10,21; *Meşahir-i Azerbaycan*, Tebriz 1370; *Cenubi Azerbaycan Edebiyatı Antologiyası* Bakû 1983, 2. c.; Molla Nasreddinci Şairler, Bakû 1986; TDTEA 5/381-384. ♣Y. AKPINAR-A. BAĞIROV

BAĞDA, Gül Ali (20. yy.): Yaprak destan şairi. Destanları Giresun'da basıldığına göre o yörede yetişmiş olması muhtemeldir. **Eserleri/Destan:** *Dertlinin Destanı* (Giresun 1959), *Kendi Kafasının Çilesini Çeker Bir Hastanın Destanı* (Giresun 1960), *Denizde Boğulan Bir Gencin Destanı* (Giresun 1961), *Karısını Kızını Balta ile Kesen Katil Kocanın Destanı* (Giresun 1961).
♣N. KONUK

BAĞDÂDÎ (18. yy.): Irak sahâsi divan şairi. Mahlâsından Bağdat'ta yetiştiği anlaşılmaktadır. S. N. Ergun Sultan Mahmud'un doğumu dolayısıyla yazdığı bir manzum tarihini bulup yayımladı. Ayrıca Millî Kütüphane Yz. FB. 339 numaralı Cemâli-i Uşşakî Divan'ının 81a-88a yapıklarında Bağ-

dâdî'nin şiirleri yazılıdır. Şairin dili pürüzsüz, aruzu kullanışı ustacadır.
Kay.: *Mecmua-i Eş'âr* (TSMK Revan Köşkü K. 1977), TDEA 1/283; TŞ 2/658-659. ♣M. CUNBUR

BAĞDADÎ (18. yy.): Halk şairi. Şairnâme ve tezkiyelerde adı geçmeyen bu âşık hakkında bilgiler, şiirlerinden elde edilmektedir. Uzun bir süre Bağdat'ta yaşadı. İstanbul'a geldi. İstanbul'u ve özellikle Topkapı Sarayını destanlarına konu yaptı. Saraya kabul edildi. Padişah III. Selim'in huzuruna çıktı. İrticalen söyleyişi ve atışmalardaki başarıları sebebiyle 18. yüzyıl âşıklık geleneği içinde yerini aldı. Millet K AE Mec. Nu. 757'de bulunan koşma, semaî ve divan türü üç şiirini S. N. Ergun yayımladı.
Kay.: M. Fuad Köprülü, *Türk Şairleri*, Ank. 1962, s. 403, 485-487; TDEA 1/283; TŞ 2/653. ♣A. YAKICI

BAĞDATLI, İsmail Paşa bk. BABANZÂDE İsmail Paşa

BAĞDATLI, Râhî, bk. RÛHÎ (? - 1605)

BAĞIR, Cefer, bk. BAĞIROV Cefer

BAĞIR, Halhalî (1834-1898): Güney Azerbaycan şairi. Halhal eyaletinin Şeyherabad köyünde doğdu. Adı Mehémmed Bağır Halhalî'dir. Babası Molla Ahund Héydér eğitim görmüş bir toprak sahibiydi. Oğlunu Zencan ve Kazvin medreselerinde okuttu. Babasının ölümünden sonra köyüne döndü. Hayatının sonuna kadar burada yaşadı. Halhal'ın Karabulak köyünde öldü. Azerî Türkçesiyle, Fars ve Arap dillerinde gazel, rubaî ve cinaslar yazdı. Feridun Bey onu Acem Azerbaycan'ının en güçlü şairi saydı. **Eserleri/Şiir:** En önemli eseri 1893'te bitirdiği *Selebiyye: Tülkünâme* adlı mesnevisidir. 1893-1911 arasında yalnız Tebriz'de dokuz kere basıldı. Kubad Tufarkanlı tarafından Farsçaya da çevrildi. *Kitab-ı Külliyyât-ı Selebiyye* (Tebriz 1892), *Divan-ı Edebiyat* (Tebriz 1940).
Kay.: C. Hey'et, *Azerbaycan Edebiyatı Tarihine Bir Nézér* Tahran 1980, s. 133-136; TDTEA 4/44-47. ♣M. CUNBUR

BAĞIR, Niknam, bk. NIKNAM (1921-1946)

BAĞIROV, Abuzer Musaoğlu (17.12.1954 -): Azerbaycan mütercim, münekkit ve gazetecisi.

Azerbaycan'ın Gedebey ilçesine bağlı Rüstem Êliyev köyünde doğdu. 1971 yılında ortaokulu bitirdi. 1971-1975'te Azerbaycan Devlet Pedagoji Enstitüsünün Dil ve Edebiyat Fakültesinde eğitim gördü. 1975-1976'da tayin edildiği Puşkin ilçesinde Ş. Gurbanov adlı okulda öğretmen olarak çalıştı. 1976-1977 yılları arasında askerlik yaptı. 1977-1978'de Bakû şehri Garadağ ilçesinin Senkeçal kasaba okulunda dil ve edebiyat öğretmeni olarak hizmet verdi. 1978-1980'de Notevan Yazarlar Kulübü Müdürlüğü, Şüvelan'daki Samed Vurgun Yazarlar Yaratıcılık Evinin Müdürlüğü gibi farklı görevlerde bulundu. 1981-1988'de Moskova Peredelkino SSCB Edebiyat fonunda şube müdür yardımcısı oldu. 1988'den itibaren Azerbaycan Radyo Televizyon Birliğinin muhabirliğini yaptı. Yazı hayatına 1970'li yılların sonlarında başladı. Çevirileri, edebî yazıları ve tenkitleri gazete ve dergilerde yayımlandı. 1989 yılında Yazarlar Birliğine üye kabul edildi. **Eserleri:** *Moskovalı Azerbaycanlılar* (Bakû 1989). Rusçadan çeviri: *Katya Oyuncaklar Seherinde* (T. Aleksandrova, B. Berestov'dan, Bakû 1987), *Peygamber İz Goyur* (İ. Fesenko'dan, Bakû 1987).
Kay.: AY s. 16. ♣A. TOPALOVA

BAĞIROV, Bağır İbrahimeliöğlu (1929): Azerbaycan edebiyatçısı, oyun yazarı. İrevan şehrinde doğdu. Azerbaycan Devlet Fenler Enstitüsünden mezun oldu (1950). Okullarda öğretmenlik yaptı. 1956-1960 yılları arasında Gence Devlet Dram Tiyatrosunun başkanlığını yürüttü. 1966 yılından itibaren Gence Pedagoji Enstitüsünde çalıştı. Filoloji ilimler doktoru unvanını aldı (1976). Profesör (1978) ve Filoloji Fakültesine dekan oldu (1983-1987). Azerbaycan Yazarlar Birliğine üye seçildi (1988). Edebî tenkit ve güncel gazete makaleleri yayımladı. Azerbaycan Cumhuriyeti Emektar Maarif Hadimi unvanını aldı (1974). **Eserleri/Ders kitabı:** *Samed Vurgun'un Hayat ve Yaratıcılığının Orta Mektebde Tedrisi* (Bakû 1970), *Azerbaycan Sovyet Edebiyatına Dair* (Bakû 1978), *Edebî tenkit: Samed Vurgun 70* (Bakû 1976), *Dostlug ve Gardaşlug Nêgmeleri* (1976), *Resul Rıza* (Bakû 1987), *C. Cabbarlı adına Gence Dram Teatrı* (Bakû 1960). *60 İl Halgın Hizmetinde* (Bakû 1981), *Şerefli Yol* (Bakû 1989).
♣A. BAĞIROV

BAĞIROV, Cefer Sefer oğlu (5.5.1912 - 17.4. 1983):

Azerbaycan yazar ve çevirmeni. Nahçıvan'da Ordubad'a bağlı Deste köyünde doğdu. Köy ortaokulunu bitirdikten sonra, Azerbaycan Devlet Pedagoji Enstitüsü Filoloji Fakültesine girdi. Aynı zamanda Genç İşçi gazetesinde şube müdürü olarak çalıştı. Bu dönemde ilk hikâyelerini kaleme aldı. 1934 yılından itibaren Azerbaycan Yazarlar Birliği üyesi oldu. *Kommunist* gazetesinde şube müdürü yardımcılığı (1934-1937), aynı zamanda Yazarlar Birliği Gence şubesinde de yöneticilik yaptı. 1955 yılında Bakû'ya dönüp tamamıyla sanata yöneldi. Deneme, hikâye ve skeç yazmakla birlikte, edebiyat eserlerinin tercümesiyle de meşgul oldu. Rusçadan tercüme ettiği eserler sayesinde okuyucular, T. Drayzer, P. Abrahams, A. Saint-Exupairie, R. Tagor, Aziz Nesin, M. Broden, A. Kamenova, S. Kardiasvili gibi sanatçıların eserleri ile tanıştı. Azerbaycan Devlet Neşriyatının edebiyat şubesinde müdürlük (1955-1960), redaktörlük (1960-1966), danışman redaktörlük (1966-1967), edebiyat eserlerinin tercüme kurulunda müdürlük (1967-1973) yaptı. Mart 1973'te emekliye ayrıldı. **Eserleri/Deneme:** *Zefer Sesleri* (Bakû 1932), *Sesler* (Bakû 1967). **Skeç/Hikâye:** *Hézan* (Bakû 1968), *Babamın Üreyi* (Bakû 1969), *Bir Ömür Azdır* (Bakû 1971), *Seni Görende* (Bakû 1973), *Men Yadına Düşende* (Bakû 1975), *Miniatürler* (Bakû 1977), *Bitmemiş Gündelikden* (Bakû 1979), *Hoşbeht O Adamlar ki* (Bakû 1986).

Kay.: AY s. 553-554. ♦A. BAĞIROV

BAĞIROV, Cemal Hüseyinzade Yusifoğlu (19. 8. 1941 -): Azerbaycan yazar ve şairi. Lenkeran şehrinde dünyaya geldi. Ortaokulu bitirdikten sonra Bakû'da Azerbaycan Devlet Üniversitesi Tarih Bölümünde öğrenimini sürdürdü (1960-1965). Edebî faaliyetlerine öğrencilik yıllarında başlayan sanatçının ilk şiiri 1963'te Lenkeran'da çıkarılan Leninçi gazetesinde yayımlandı. Göreve Lenkeran'da Leninçi gazetesinde uzman olarak başladı, aynı zamanda 2 numaralı şehir ortaokulunda tarih öğretmeni olarak çalıştı (1965-1966). Daha sonra Bakû'da Azerbaycan Sovyet Ansiklopedisi'nde redaktör olarak çalıştı (1966-1972). Edebiyat ve İncesenet gazetesinde tiyatro, sinema ve müzik şubesinde uzman, ardından da şube müdürü oldu (1972-1990). 1980'de Azerbaycan Yazarlar Birliği, 1979'da Gazeteciler Birliği üyesi oldu. 1990

yılından beri, Televizyon ve Radyo Programları Kurumunda tiyatro programları baş redaktör yardımcılığı görevini sürdürmektedir. "Dağlar Arhasız Olmur", "İtil Getler", "Kim Deli, Kim Ağılı" gibi piyesleri sahnelendi. **Eserleri:** *Lenkeran Néğmesi* (Bakû 1970), *Atlular, Ganadlılar* (Bakû 1975), *Yol İçinde Milyon Seçdik* (Bakû 1980), *Payızdan Gelenler* (Bakû 1983), *Ümüdden Geçen Yol* (Bakû 1988), *Küleyi Döymek Olmaz* (Bakû 1991).
Kay.: AY s. 543. ♦ Yaz. Krl.

BAĞIRSOYLU, Elabbas Mémméd Hüseyin oğlu (5. 5. 1957 -): Azerbaycan yazarı. Şahbuz'a bağlı Nurs köyünde dünyaya geldi. Orta öğrenimini bu köyde bitirdikten sonra, Azerbaycan Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesinde yüksek öğrenim gördü (1973-1978). Göreve Şahbuz Ortaokulunda başladı (1978-1981). Daha sonra Bakû Şehir Tramvay-Trolleybüs İdaresinin Yurdunda eğitimci-öğretmen (1981-1985), Azerbaycan Devlet Üniversitesi Neşriyatında tashihçi, redaktör (1985-1987) ve baş redaktör (1988-1989) olarak görev yaptı. 1989 yılından beri aynı yerde müdür olarak çalışmaktadır. 1990'da Azerbaycan Yazarlar Birliği üyeliğine seçildi. Ulduz dergisinin Kasım 1981 sayısında yayımlanan *Kişilik* adlı hikâyesiyle yayın hayatına başladı. Hikâyeleri çeşitli yayın organlarında yayımlandı. **Eserleri:** *Gümüşü Gece* (Bakû 1989), *Doğma Ocaq* (Bakû 1989).
Kay.: AY s. 156. ♦ Yaz. Krl.

BAĞLUM, Kemal (1926 -): Gazeteci, yazar. Ankara'da doğdu. Babası, Bağlım Şeyhîzâde'nin torunu Süleyman Bağlum'dur. Bütün öğrenimini Ankara'da gördü. Ankara Hukuk Fakültesinde öğrenciyken gazeteciliğe başladı. Kıbrıs Halkın Sesi, Kudret, Ulus, Zafer, Demokrat İzmir, Vatan gazeteleleriyle Associated Press Ajansında muhabirlik, Vatan Gazetesi Ankara Büro şefliği yaptı. 1959'da Washington Basın Ataşe yardımcılığına atandı. 27 Mayıs'tan sonra Millî Birlik Komitesi basın müşavirliğine getirildi. 1964 Kıbrıs bunalımı sırasında başbakanlıkta oluşturulan Harp Haberleri Bürosunu yönetti. Değişik yabancı başkentlerde Basın ve Tanıtma Ataşesi olarak görev aldı. 1981'de Turizm ve Tanıtma Bakanlığı müşaviri olarak emekliye ayrıldı. Aynı yıl yeniden gazeteciliğe başladı. Adalet, Hürriyet, Güneş gazetelelerinde ve Nokta dergisinde çalıştı. 1988'de Millî

Savunma Bakanlığı Basın Müşavirliği görevine getirildi. Sürekli basın kartı sahibidir. 1952 yılında New Orleans şehrinin Fâhrî Hemşehrilik Beratını aldı. 1982'de Çağdaş Gazeteciler Derneği tarafından, 1983-1984'de Ankara Gazeteciler Cemiyeti tarafından yılın gazetecisi seçildi. **Eserleri/Araştırma:** *Yılm Kütâbı* 1956 (Afşın Oktay ile birlikte, Ank. 1957), *Anı Politik* (1945-1960-1991 yılları arasında Türkiye'nin siyasî tarihini ve basının işlevini inceler.), *Beşbin Yılda Nereden Nereye?* (Ank. 1992).

Kay.: Günümüz Türkiye'sinde Kim Kimdir? (1990-1992), s. 119. ♦GDURAL

BAĞMANÎ (âşık), bk. YILDIZ, Bahattin

BAĞRAŞ, Muhammet (1952 -): Uygur Türk yazarı. Karşehir'de doğdu. Ortaokulu bitirip sanatçı, şoför ve memur olarak çalıştı. Okuyarak kendini yetiştirdi. 1982 yılında Doğu Türkistan İşçileri gazetesinde muhabir olarak görev yaptı. 1988 yılından itibaren meslekî yazar olarak görevine devam etti. 1980 yılında Tarım dergisinde *Meslektaş* isimli ilk hikâyesi yayımlandı. Eserlerinden bazıları Çin, Japon, Hint, Tayland ve Romen dillerine tercüme edildi ve ödül aldı. Bazı eserleri ders kitaplarında okutulmaktadır. Yarattığı karakterlerdeki değişmeler vasıtasıyla devrin ruhunu ifade edip, gerçekçi karakterler yarattı ve eserlerinde kendine özgü üslûp, farklı metot ile ananevî üslûbun engellerini aşmaya çalıştı. Yazar 1986 yılında Tanrıdağ dergisinde yayımladığı "Ben Ölmüş Adamın Göz Bebeğinde Donmuş Suretim" adlı kısa hikâyesi ile toplumun beğenisini kazandı ve bir tartışma yarattı. Özellikle son dönemlerde yazdığı "Sen Kimin Oğlusun Düşünsene?" adlı makaleleri okuyucuları düşündüren eserlerdir.
Kay.: HZUE, Ürümçi 1993. ♦A. B. İLTEBİR

BAĞRIYANIK (âşık), bk. ALINMAZ, Halil

BAĞRIYANIK Ömer, bk. KALKAN, İbrahim

BAHÂ (15. yy.): Divan şairi. S. N. Ergun Mecmu' atü'n-Neza'ir'de iki şiirini tespit edip birini yayımladı.
Kay.: Mec. Nez. 42-43, 56-57; TŞ 2/659. ♦M. CUNBUR

BAHÂ (1864 - 1948): Irak sahası Türk soylu divan şairi. Kerkük'te doğdu. Asıl adı Bahâeddin Salih'

dir. Köysancaklı Kadı Mektebine girdi ve oradan mezun oldu. Arapça ve Farsça öğrendi. İstanbul'da yapılan bir imtihanı kazanarak Hille Sancağı tahrirât müdürlüğüne tayin edildi. Ardından Musul, Süleymaniye, Ammâra merkezlerinde Tahrirât Müdürlüğü, Ravanduz, Zaho ve Zibâr'da kaymakamlık yaptı. Kerkük Tahrirât Müdürlüğünden emekliye ayrıldıktan sonra orada vefat etti. Güçlü şiirleriyle tanınan Bahâ, Divân sahibidir. Nesirleri de vardır. Şiirlerinde Osmanlılığa ve Müslümanlığa bağlılığının yanı sıra İngilizler'e de tepkisini ortaya koydu. Türkçe, Farsça şiirlerinin yer aldığı Divân'ı basılmamıştır.
Kay.: TDEA 1/286; TDTEA 6/391-393. ♦Z. AKKOYUNLU

BAHÂ, Hulûsi, bk. DÜRDER, Bahâ Hulûsi

BAHÂ, Kâmil (20. yy.): Mizah şairi ve hikâye yazarı. Diken, Güteryüz, Karikatür gibi mizah dergilerinde çıkan bazı gülmece şiirlerinde Çileli imzasını kullandı. **Eserleri/Hikâye:** *Mahalle Curcunası* (İst. 1919), *Tövbeler Olsun* (İst. 1919, 2. bs. 1926).
Kay.: TBTK 1/9. ♦M. CUNBUR

BAHÂ Said (20. yy.): Yazar. Türk Yurdu'nda çıkan bazı yazılarında Temuçin takma adını kullandı. **Eseri:** *Şehidü'l-Hak: Zeki Bey* (1. ks. İst. 1329/1913).
Kay.: TBTK 1/9. ♦M. CUNBUR

BAHÂ Tevfik (1884 - 1914): Gazeteci, yazar, felsefe adamı. İzmir'de doğdu. İzmir Rüştüyesinde ve İzmir Mülkî İdadisinde okudu. 1904'te İdadîyi birincilikle bitirdi. Aynı yıl İstanbul Mülkiye Mektebine kaydoldu; 1907'de buradan mezun oldu. Edebiyata idadîde ilgi duydu. Muallim Naci*'nin verdiği şiir hevesi yle sınıfta kalma pahasına şiir ve edebiyatla uğraştı. Özel olarak Fransızca öğrendi. Bu yolla batı edebiyatı ve felsefesini tanıdı. İdadî son sınıfta iken felsefî makaleler yazacak kadar Fransızca ve felsefe bilgisi vardı. Edebî ve fikrî kişiliğinin oluşmasında Namık Kemal*, Beşir Fuad* ve Abdullah Cevdet*'in önemli rolü oldu. Fakat asıl tesir, derin bir hayranlıkla bağlandığı Fransız ve Alman kültüründen geldi. Emil Zola, Guy de Maupassant, Gustave Flaubert, Leon Tolstoy, Nietzsche, Durkheim, Kant, Darwin özellikle Ernest Haeckel ile Ludwig Buchner onu çok etkilediler. Ülkemizde felsefe konularına

güncellik kazandıran, doğrudan kaynaklardan alıntılarla karşılaştırmalı örneklerle eleştiriyi başlatan, eleştirinin bilimsel nitelik taşıması gereğini ortaya koyan Baha Tefvîk'tir. Türkiye'de Batı tarzında ilk Felsefe Kamusu'nu yazdı. İlk derli toplu ve geniş felsefe tarihini tercüme etti. Tercüme yoluyla derleme özelliği taşıyan psikoloji kitabı onun kaleminden çıktı. Tanzimat'tan beri Doğu ile Batı arasında bocalayan Türk aydınları içinde ilk defa tek yönlü bilgisi yüzünden bütün dikkatini Batıya çevirdi. Batı uygarlığının bir biçim değil bilim, teknik sanat, felsefe gibi başarı ürünlerinden oluşan yaratıcı bir öz olduğu gerekçesiyle Avrupalılaşmayı *gaye-i hayal* gördü ve İslâm kültürüyle ilgisini kesti. II. Meşrutiyet devrinde materyalizm, monizm, ateizm, darwinizm gibi geniş kitlelerce büyük tepki görece aykırı düşünceleri savunmaktan çekinmedi. Ancak topluma ve devlete ferdiyetçi bir anlayışla baktı, ülkenin şahsî teşebbüs sahibi fertlerle gelişeceğine inandı. Onun felsefî düşünüşü de, siyasî düşünüşü de hep fert merkezli olduğundan sosyalist olmadığı söylenebilir. II. Meşrutiyetten sonra basın hayatına atıldı ve birçok gazete ve dergide yazıları yayımlandı. Kendi kurduğu *Teceddüd-i İlmî ve Felsefî Kütüphanesi* nde telif ve tercüme eserleri basıldı. Bir müddet Rehber-i İttihad-ı Osmanî Mektebinde felsefe dersleri verdi (1912). Kısa bir süre de Âyan Meclisi kâtipliği görevinde bulundu. Bahâ Tefvîk mensur şiirleri, hikâyeleri, tenkitleri, edebiyat teorisi sahasındaki ilginç görüşleri, dil konusundaki çalışmaları, edebî, felsefî, psikolojik, sosyolojik telif ve tercüme eserleri, toplumun çeşitli kesimleri için çıkardığı dergi ve gazeteleri, öğrenciler için hazırladığı ders kitapları ile II. Meşrutiyet devrinin en hareketli, canlı ve renkli simalarından biri ve bu dönemin batıcı, pozitivist, materyalist ve ferdiyetçi bir yazarıdır. Bazı yazıları ve eserlerinde B. T., Züğürt takma adlarını kullandı. Yazılarının başlıcaları kendi çıkardığı *Hâle* (İst. 1320/1904), *İzmir* (İzmir 1907), *Kadın* (Selânik 1324/1908), *11 Temmuz 1324* (İzmir 1908), *Piyano* (İst. 1326/1910, nu. 1-17) ve *Düşünüyorum* (İst. 1910, nu. 18 v. d.), *Felsefe Mecmuası* (İst. 1326/1910), *Âlem* (İst. 1912), *Çocuk Duygusu* (İst. 1329/1913), *hiciv ve polemik alanında Edeb Yâhû* (İst. 1908), *Şehbâl* (İst. 1325/1909), *Eşek* (İst. 1326/1910), *El-Malûm* (İst. 1326/1910), *Yine O* (İst. 1326/1910),

Karagöz (İst. 1326/1910), *Kibar* (İst. 1326/1910), *Tefekkür, Tenkâd* (İst. 1326/1910), *Yuhâ* (İst. 1326/1910), *Yirminci Asırda Zekâ* (İst. 1328/1912), *Zekâ* (İst. 1328/1912), *Eşref* (İst. 1325/1909), *Musavver Eşref* (İst. 1325/1909), *Serbestî ve İştirak*'te yayımlandı. **Eserleri/Araştırma:** *Biraz Felsefe* (AÜ DTCFK İsmail Saib Sencer nu. 1/4907), *Tedkikât; Terâcim-i Ahvâl* (1. ks. İst. 1325/1909), *Hassasiyet Bahsi, Yeni Ahlâk* (Ahmed Nebil ile, İst. 1910), *Karagöz Salnamesi* (İst. 1913), *Psikoloji, İlm-i Ahvâl-i Ruh* (y. t. y.), *Niçe-Hayatu ve Felsefesi* (Ahmed Nebil ve Memduh Süleyman ile, y. t. y.), *Teceddüd-i İlmî ve Felsefî* (Ahmed Nebil ile, İst. t. y.), *Muhtasar Felsefe* (İst. 1914), *Felsefe-i Edebiyat ve Şair Celis* (İst. 1914), *Felsefe-i Ferd* (İst. 1916). **Sözlük:** *Fransızca İştikâk Lügati* (Hasan Vasfi Menteş ile 2 c., 1905, 1909). **Tercüme:** *Ba's ü Bade'l-Mevt* (Tolstoy'dan İst. 1909), *Feminizm-Âlem-i Nisvân* (Odette Lacquerre'den, İst. t. y.), *Madde ve Kuvvet* (Ludwig Buchner'den Ahmed Nebil imzasıyla, 3. c. İst. y. t. y.), *Mantık* (Robier'den, İst. y. t. y.), *Vahdet-i Mevcut: Bir Tabiiyât Âliminin Dini* (Ernst Haeckel'den Ahmed Nebil ile, İst. t. y.), *Tarih-i Felsefe* (Alfred Fouille'den, 2 c. İst. t. y.). **Kay.:** İFSA s. 84-90; TDEA 1/286-287; TDÜA 2/593; YS, 2. bs., s. 101; A. Uçman, "Baha Tefvîk", TDVİA 4/452-453; YMTM 3/1020; Bezmi Nusret Kaygusuz, *Bir Roman Gibi*, İst. 1955; S. Hayri Bolay, *Türkiye'de Ruhçu ve Maddeci Görüşün Mücadelesi*, Ank. 1967; Rıza Bağcı, *Baha Tefvîk'in Hayatı, Edebî ve Felsefî Eserleri Üzerinde Bir Araştırma* (İzmir 1996). ♦♦G. DURAL

BAHA, Tefvîk, bk. TOVEN, Baha

BAHADINLI, Yusuf Ziya (9.9.1927 –): Hikâye ve roman yazarı. Yozgat'ın Bahadın köyünde doğdu. İlk soyadı olan Çalıışkan'ı 1952'de Bahadınli'ya çevirdi. Pazarören Köy Enstitüsünü bitirdi (1944). Bahadın'da üç yıl öğretmenlik yaptı. Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsünde okudu (1947); bu enstitü kapatılınca Balıkesir Eğitim Enstitüsüne geçti (1948). Ankara Gazi Eğitim Enstitüsünden mezun oldu (1950). İspirit Ortaokulu, İvriz İlk Öğretmen Okulu, Düzce Ortaokulu, İstanbul Erkek Lisesi ve Bahçelievler Lisesinde Türkçe ve Edebiyat öğretmenliklerinde bulundu (1951-1958). 1958'de Hür Yayınevini kurdu. Politikaya atılarak Türkiye İşçi Partisinden Yozgat Milletvekili oldu (1964-1969). 1980 önce-

si Almanya'ya gitti. Kendi adıyla çıkardığı kitapları dışında *Aydın Su* imzasıyla sözlük ve antoloji çalışmaları yaptı. Sosyalizm sorunlarını ele alan *Yeni Dünya* dergisini çıkardı (1975). Yazılan Yeditepe, İmece, Varlık gibi dergilerde yer aldı. Hikâyelerinden *İtin Olayım Ağam, Otuz Beş Yıl, Ankara Kapıcısı, Gül Yüzlü Efendim*, Polonya'nın Popolsku ve Kontyenty dergilerinde (1972); *Türkiye Devrim Müzesi* de Sovyetler Birliğinde Şarkiyat dergisinde çıktı. Hikâyelerinin bir bölümünden oluşan *İki Dünya Arasında* adlı kitabı 1980'de, *Geçeneğin Karanlığında* ise 1984'te Almanca'ya çevrilip yayımlandı. Türkiye Yazarlar Sendikası, Edebiyatçılar Derneği, Türk Dili Derneği üyesidir. **Eserleri/İnceleme:** *Türkiye'de Eğitim Sorunu ve Sosyalizm* (1968), *Deyimlerimiz ve Kaynakları* (1958), **Roman:** *Güllüceli Kazım* (İst. 1965); *Güllüceyi Sel Aldı* (İst. 1972); *Gemileri Yakmak* (1977); *Açılım Kapılar* (1985), *Devekuşu Rosa* (1991), *Lidya-Gözleri Yaprak Yeşili* (İst. 1996). **Hikâye:** *İtin Olayım Ağam* (1964); *Haçça Büyüdü Hatış Oldu* (1978); *Geçeneğin Karanlığında* (1982), *Titanik'te Dans* (İst. 1986), *Tavandaki Kırmızı* (seçmeler, İst. 1999). **Anı:** *Öyle Bir Aşk* (1993). **Gezi:** *Dört Sosyalist Ülke* (1971 Bulgaristan, Macaristan, Polonya, Romanya Gezi Notları). **Sözlük:** *Türkçe Deyimler Sözlüğü* (1959), *Deyimler Sözlüğü* (1964); *Atasözleri Sözlüğü* (1971). **Derleme:** *Dünya Edebiyatından Seçme Eserler Kılavuzu* (1954). **Kay.:** EİS s. 68; EYTE s. 707; ŞYS s. 92; TBEA 1/137; TBMM Albümü 1920-1996, s. 345; TDEŞYS s. 84; TDEA 1/287; YS, İst. 1990, s. 69; Öner Yağcı, "Bir Yazın Emekçisi Yusuf Ziya Bahadınli", Cumhuriyet Kitap, S. 341, 28 Ağustos 1996; Yılmaz Arslan, "Özgürlüğü, Sevgiyi ve Mutluluğu Arayış", Cumhuriyet Kitap, S. 341, 28 Ağustos 1996; Osman Bozkurt, "Morbenek'in Gülvelisi", Cumhuriyet Kitap, S. 341, 28 Ağustos 1996; Gültekin Emre, "Masal Gibi Bir Roman", Cumhuriyet Kitap, S. 341, 28 Ağustos 1996. ♦♦İ. IŞIK-H. YAZICI

BAHADIR, Cemal (1909 – ?): Şair. *Cem Kemalist* takma adını kullanan Cemal Bahadır'ın hayatı hakkındaki çok az bilgi Kır Çiçekleri adlı şiir kitabından alındı. Hayat Hikâyem başlıklı şiirinde doğduğu tarihi, babasının dördüncü oğlu olduğunu, I. Dünya Savaşı yıllarında Trabzon'un Rus işgali altında kalması üzerine, henüz küçük yaşta ve oldukça çileli bir yolculukla Bolu'ya göç edişlerini, göç sırasında Hırsova, Düzce, Taşova ve Erbaa'ya uğrayıp buralarda konaklayışlarını anlattı. Yine aynı şiirde Bolu'da iken Kur'an'ı hatmedip tecvide

başlayışını, Sakarya savaşında Akşehir'den kayıkla Zonguldak'a gidişlerini, daha sonra göç ettikleri Akçaabat'ın Acısu köyüne dönüşlerini hikâyeye etti. **Eserleri/Şiir:** *Kır Çiçekleri* (1962). **Kay.:** GGTŞ 2/59. ♦♦H. YAZICI

BAHADIR, Hasan (20. yy.): Şair. Nerneklî Hatipoğlu diye anıldı. **Eserleri/Şiir:** *Asiller* (Adana 1947), *Mevsimin ve Nefsimin Ceza Kanunu*. ♦♦G. DURAL

BAHADIR, Şükrü (20. yy.): Şair. **Eseri, Şiir:** *Kalpten Sesler* (İzmir 1947). **Kay.:** ÖBBŞKA 1/655.

BAHADIR, Giray Han I (1601 - Ekim 1641): Kırım sahası divan şairi. I. Devlet Giray'ın torunu, I. Selâmet Giray'ın oğludur. Kardeşleriyle İstanbul'a geldi. Yanbolu'da oturdu. İnanet Giray Han yerine 1637/8'de Kırım hanı oldu. Hanlığı dört buçuk yıl sürdü. Evliya Çelebinin Kırım seyahati onun hanlığı dönemindedir. Hanlığı sırasında Mansurları yok etti. Şiirde Rezmî mahlâsını kullandı. Hattat ve kâtipti. Belîğ şiirlerini levendâne bulmuş; Mucîb yazısının güzelliğinden, şiirinin beğenildiğinden, inşasının mükemmelliğinden bahsetmiştir. Oğulları I. Selim Giray Han, Âdil Giray, Selâmet Giray ve Gazi Giray*'dır. **Kay.:** KÂ 2/1413; NAFE s. 154; NAZZE s. 113-114; RT s. 42; SO 2/28-29; TN 1/333(1368); TŞ/M s. 33; VF 1/202; ZZE (Millet K AEME 1326) s. 10. ♦♦M. CUNBUR

BAHADIR, Gulamov, bk. GULAMOV, Bahadır

BAHADIR, Murad Ali, bk. MURADALİYEV, Bahadır Murad Ali

EBULMUZAFFER (Enüşe Muhammed Bahadır Han) (1663-1687): Harezmi hükümdarı, tarihçi. Ebulgazi Bahadır Han'ın oğludur. Bahadır Hanın Buhara hanı Abdülaziz Hanla yaptıkları son savaşlarına, oğlu Enüşe de katıldı. Üstün düşman kuvvetlerine karşı gösterdiği yiğitlikle Abdülaziz Hanın savaştan kaçmasına sebep oldu. 1663'te babasının isteğiyle hükümdarlığı aldı. Türk emirleri arasındaki iç savaşlar ve Rus entrikalarıyla geçen Harezmi'nin gerileme devrinde hükümdarlık yaptı. Babasının *Şecere-i Türk* adlı yarım kalmış tarihini, onun vasiyetine uyarak tamamladı. **Kay.:** TDEA, 2/416; TA, 14/294. ♦♦G. OKUTAN

BAHADIR Şah II (23.10.1775 - 6.11.1862): Hükümdar şair ve hattat. Türk- Hind devletinin son hükümdarıdır. Asıl adı Ebulmuzaffer Siraceddin Muhammed Bahadır Şahtır. II. Ekber Şahın ikinci oğlu olup 1837'de hükümdar oldu. Öncele-ri İngilizlerin elinde adeta bir kukla, East India Company'den maaş alan bir emekli gibiydi. Vaktini kitap okuyarak, şiir yazarak geçirmekteydi. İngilizlerin din hürriyetini kısıtlamaları, gele-neklere aykırı karar almaları, subayların halka kötü davranışları üzerine Ocak 1857'de başlayan isyana katıldı. 14. 5. 1857'de bir millî hükümet kurup, Hindistan İmparatoru unvanıyla para bas-tırdı. Ancak sonunda İngilizlere yenilip teslim oldu. Aile fertleri ve saray erkânı kurşuna dizildi. Kendisi de mahkeme edilip ömür boyu hapse mahkum olup Rangun'a sürüldü (1858). Orada öldü. Şiirlerinde Zafer mahlâsını kullandı. Tasavvufa eğilimi olan, bilgin, musikiyle de uğraşan bir hattattı. **Eserleri:** *Hıyâbân-ı Tasavvuf* (Dehli 1843) *Divân-ı Sâni* (Dehli 1850), *Külliyât-ı Zafer* (Naval Kishore 1887), *Gülîstan Şerhi* (Sa'dî'den). Kay.: İA 2/220-221; KÂ 2/1413; TDEA 1/287; A. Taşagül, "Bahadır Şah II", TDVİA 4/456. ♣M. CUNBUR

BAHADIROĞLU, Affan Muhlis (20. yy.): Hikâye yazarı. **Eserleri/Hikâye:** *İkinci Adam* (Ank. 1964), *Zuladaki Güvercinler* (Ank. 1997) ♣G. DURAL

BAHADIROĞLU, Yavuz (takma ad), bk. **BİRİNCİ, Niyazi**

BAHADIROVA, Sarıgül (1944 -): Karakalpak sahası yazarı, edebiyat araştırmacısı, eleştirmeni 1944'te Karaözek ilçesinde doğdu. 1962 yılında Karakalpak Memlekettik Pedagogikalıq İnstitutına kayıt olup 1966'da bitirdi. 1967'de Taşkent'teki Özbekistan İlimler Akademisinin Dil ve Edebiyat Enstitüsünde yüksek lisans ve doktora programına başladı. 1970'te *Hâzirgi Qaraqalpaq Gûrriñleri* adlı yüksek lisans tezini başarıyla savundu. Aynı yıldan itibaren Özbekistan İlimler Akademisinin Karakalpakistan Şubesi'nin N. Dêwkarayev adındaki Tarih, Dil ve Edebiyat Enstitüsünde araştırma görevlisi, şube bölüm başkanı olarak çalışmaya başladı. 1991 yılında adı geçen enstitünün müdürlüğüne başladı. 1976 yılından itibaren Yazarlar Birliği üyesidir. 1985'te

Folklor hem Karakalpak Sovet Prozası adlı doktora tezini savundu. Dede Korkut'un Dresten nüshası üzerinde çalıştı. Eserin Almanca ve Rusçaya çevrilip yayımlanması hususunda emek harcadı. Azerbaycan'da ve Türkiye'de Dede Korkut'la ilgili olarak yapılan çalışmalarını da gözden geçirdi. Dede Korkut ile Alpamış arasındaki benzerlikler üzerinde durdu. Alpamış destanının Özbek ve Kazak varyantlarını değerlendirdi. Koblan ve Edige destanları üzerinde de çalışmalar yaptı. Makaleleri Karakalpakstan, Edebiyyat Gazeti, Karakalpak Folkloru gibi dergi, gazete ve antolojilerde yer aldı. Özbekistan Cumhuriyeti'nin Birunî adındaki Devlet ödülünü aldı. Karakalpak Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Yüksek Şurası tarafından da bir takdirname verildi. Başarılı uzun hikâyeleri için Karakalpakistan Gençler Birliği'nin ödülüne lâyık görüldü. **Eserleri/Roman-Hikâye:** *Hayallar* (1973), *Ömir Sabagı* (1980), *Têgdir. İnceleme-Monografi: Roman hâm Dâwir* (1978), *Folklor hâm Qaraqalpaq Sovet Prozası* (1985). **Müşterek çalışmaları:** *Qaraqalpaq Sovet Âdebiyatı Tariyxının Oçerkleri* (1981), *İstoriya Karakalpakskoy Literaturıy* (Rusça, 1981), *Folklorluk Terminlerdin Sözlüci* (S. Ahmetov ile birlikte, Niks 1992). Kay.: Güllü Yoloğlu, "Kırk Kız ve Türk Halkları Folklorunun Öğrenilmesi", Edebiyat Gazeti, 3 Ekim 1997; KDE 2/46-47. ♣N. YILDIZ

BAHADUR, Ferman (1939 -): Azerbaycan şairi. Babasının adı Abdullayev Bahadır Ferman'dır. Daşkesen bölgesine bağlı Müşavak köyünde dünyaya geldi. Gence'deki 6 numaralı ortaokulu bitirdi. İş hayatına, Daşkesen bölgesindeki Kommunizm Yolu kolhozunda sürücülükle başladı (1959-1961), Gence Şehir Teknik İstatistik Bürosunda (1961-1962) çalışmaya devam etti. Gence H. Zerdabi Devlet Pedagoji Enstitüsü Azerbaycan Dili ve Edebiyatı Bölümünde öğrenim gördü (1962-1969). Daşkesen'de Kobalt yatılı okulunda öğretmen (1969-1973), Kirovadan Kommunisti gazetesinin redaksiyonunda şube müdürü (1973-1976), Gence'nin Hacikend kasabasında ilköğretim okulu müdürü (1976-1977), Gence'de 5 numaralı okulda okul müdürü (1977-1983), Gence Halk Eğitim Şubesi Metodoloji Birimi müdürü (1983-1987) olarak çalıştı. Sosyal meseleler üzerinde de çalışan şair, Gence'ye bağlı Hacikend kasaba sovyetine temsilci (1976-1977), Azerbay-

can Yazarlar Birliği üyesi (1983) seçildi. **Eserleri:** *Anamın Laylası* (Bakû 1971), *Dörd Cıdır* (Bakû 1978), *Dumalar Köçür* (Bakû 1985), *Men İndi Bilmişem* (Bakû 1987). Kay.: AY s. 65. ♣A. BAĞIROV

BAHÂEDDİN (? - 1424'ds.): Divan şairi ve dilci. Tekirdağ'a bağlı Malkara'da doğdu. Şeyh Bahâeddin Malkaravî diye tanındı. Babası Şeyh İsmail Hakkı Efendi'dir. Medrese eğitimi gördü ve müderris oldu. 1423/1924'te Ayasluğ (Selçuk)'da müderris iken Arapça-Farsça ve Türkçe *A'cûbetü'l-Garâib fi Nazmi'l-Cevâhiri'l-Acâib* adlı dört yüz beyitlik manzum bir sözlük yazdı. Bir nüshası SK Hamidiye kısmındadır. Diğer Eserleri: *Tâcü'l-Menâzım ve'l-Mahmudiyye ile Muasşerâtu's-Sihriyye fi'l-Ebyâtü'l-Fikriyye*'dir. Kay.: OM 1/251; TN 1/108(419); A. Hilmi Yücebaş, Tekirdağlı Şairler, İst. 1939, s. 29; Aydın Oy, Yüzyıllar Boyunca Tekirdağlı Şairler ve Yazarlar, Tekirdağ 1995, s. 29. ♣N. ÜNVER

BAHÂEDDİN (1741-1794): Tarih yazarı. Bursa'da doğdu. Cizyedarzâde Ahmed Bahaeddin Efendi veya Haraccioğlu diye tanındı. Babası Cizyedarzâde el-Hac Hüseyin Ağanın oğlu Mahmud Efendi'dir. İlk öğrenimini Bursa'da yapıp Arapça ve Farsça öğrendi. 1759'da ulema sınıfına girip İstanbul Müderrisi unvanını aldı. 1791'de Halep kadılığına getirildi. Bu görevden ayrıldıktan sonra Bursa'da öldü. Bursa'daki Haraccioğlu Kütüphanesi cedleri tarafından kurulmuş olup eserlerinden bir kısmı bu kütüphanededir. **Eserleri/Tarih:** *Cizyedarzâde Tarihi, Hoca Sadeddin Efendinin Tâcü't-Tevarih*'inin özeti olup yazmaları SK Esad Ef. 2403, Millet K AET 206'da kayıtlıdır. *Gazavât-ı Yûsuf Paşa, 1787 Osmanlı-Avusturya seferini anlatan bu eserin yazmaları TSMK Hazine 1428, Millet K AET 205'dedir. Sâlihiye adlı vefeyatı kaybolmuştur. Münşeât, Risale-i Mehaviye gibi edebî ve dinî ilimlerle ilgili birkaç risalesiyle Tercüme-i Şâfiye ve Tercüme-i Metn-i Beyan adlı çevirileri vardır. Kay.: OM 3/34; OTM s.; TDEA 2/80. ♣M. CUNBUR*

BAHÂEDDİN (28.3.1851 - 12.8.1898): Divan şairi. İstanbul'da doğdu. Adı Yusuf Bahâeddin'dir. Şeyhülharem Ziver Paşa'nın oğlu olduğu için Ziver Paşazâde diye tanındı. Annesi Nefise Hanım Çerkes'ti. Dârü'l-Maarif'te okudu. Babasıyla Hicaz'a gitti. Onun ölümü üzerine on yaşında İstan-

bul'a döndü. Ağabeyi Mehmed Salâhaddin* Bey tarafından yetiştirildi. Fransızca öğrendi. 1864'te rütbe-i sâlise ile Divan-ı Hümayun kaleminde memur oldu. Sonra Mühimme, Hâriciye, Muhassebe, Dış yazışmalar, Devlet Şurası Mazbata ve Adliye Muhakemat Dairesi kalemlerinde çalıştı. 1873'te Devlet Şurası mülâzimliğine atandığı sırada hastalandı. Üç yıl çalışmadı. 1876'da Raif Efendi'nin kâtibi olarak Edirne'de görev aldı. Sonra Ziya Paşa'nın mühürdarı olarak Şam'a gitti. Paşa Konya'ya gidince Şam'da kaldı. Aşar müfettişliğine getirildi. Altı ay sonra açığa kaldı. İstanbul'a döndü. Rütbesi yükseltilerek Suriye vilâyeti mektupçuluğuna atandı. 1884'te Aydın Mektupçusu oldu. Eşinin ölümü üzerine 1882'de Recâzâde Celâl* Bey'in kızı İclâl Hanımla evlendi. Serez, Dedeağaç ve Yozgat mutasarrıflığına Hüdavendigâr, dört yıl sonra Ankara vali yardımcılığına getirildi. Birkaç ay sonra Defter-i Hakanî Nezareti yardımcısı, 1901'de Maliye Meclisi Üyesi oldu. Meşrutiyetin ilânından sonra açığa kaldı. Sonra emekli oldu. İstanbul'da öldü. Çoğu uzun olan şiirlerini Mecmu'a-i Eş'ârım adıyla toplayıp oğlu Ziver Beye bıraktı. *Sergüzeşt-i Şi'r-i Osmanî* adlı 205 beyitlik şiiri 1311 kanunuevvelinde (Aralık 1895/Ocak 1896) Bursa Gazetesi'nde yayımlandı. *Sünûs-i Asgar* adlı mensur basılmış 14 sayfalık bir mersiyesi ve Namık Kemal'e nazire olarak yazılmış şiirleri vardır. Kay.: SATŞ, 1999, 1/260-264; TBEA 1/138; TDEA 1/288; TN 1/107(417); TŞ 2/654-656. ♣M. CUNBUR

BAHÂEDDİN (26.1.1845 - 5.1917): Divan şairi. İstanbul'da doğdu. Adı Mehmed Bahaeddin'dir. Mabeyin Başkâtibi ve Âyan'dan Tefvik (-1880) Bey'in oğludur. Yazıcızâde Bahaeddin Tefvik diye tanındı. Öğrenimini Bayezit Rüştiyesinde yaptı. Şehzâde Camiinde Arapça ve Farsça okudu. 1858'de Meclis-i Vâlâ Mazbata Odasında, sonra sırasıyla Tahrir-i Emlâk Kalemî, Adalar Emlâk Komisyonu Başkanlığı ve İstanbul Şehremaneti Emlâk Dairesinde görevlendirildi. Ticaret ve Nafia Nezareti İstatistik Kalemî Müdürü, Mahkeme-i Cinayet Başmümeyyizi, Aydın ve Bursa illeri İstinaf Mahkemeleri Ceza Dairesi Başkanı, İstanbul İstinaf Mahkemesi üyesi oldu. 16 Ekim 1896 Temyiz Mahkemesi üyeliğine, 30 Nisan 1900'da Temyiz Mahkemesi Ceza Dairesi Başkanlığına atandı. Mecidî nişanı aldı. 1908'de emekliye sevk edildi.

Sami Paşazâde Subhi Paşanın damadıydı. İstanbul'da öldü. Nükte ve latifeyi severdi. Şair Üsküdarlı Talât onun için "Nüktedan, zarîf, mülâtefeyi sever bir zât idi. Kitâbet-i resmîyye ve hususîyyesi vezir idi. Münekkâh şiir söyler, tannan kasideler yazardı." demektedir. **Eserleri/Şiir:** *Ufak Mecmua-i Şiir* (İst. 1911, çoğu gençliğinde yazdığı şiirlerdir), *Hurde-i Eş'ar* (Kırklareli 1927).
Kay.: ÖBBŞKA 1/579; SATŞ, 1999, 1/264-266; TDEA 1/287; TN 1/108 (418); TŞ 2/654. → M. CUNBUR

BAHAEDDİN, Mehmed Ali (19. yy. sonu-20. yy. başı): Şair. Şair Kâzım Paşa'nın torunu olup Rıza Paşazâde diye tanındı. **Eseri/Şiir:** *Yemen'den Gelen Mektup* (İst. 1328/1912).
Kay.: ÖBBŞKA 2/1241. → Yaz. Krl.

BAHAEDDİN, Nakşibend (M. 1318-1389): Nakşibendiyye tarikatının kurucusu, mutasavvıf. Batı Türkistan'ın belli başlı şehirlerinden Buhara civarındaki Kasr-ı Hinduvan köyünde doğdu. Dedeleri arasında İmam Cafer es-Sadık'ın da bulunduğu ileri süren rivayetler ihtiyatla karşılanmalıdır. Bahaeddin henüz birkaç günlük bebek iken, o sırada köylerinde bulunan Hâcegân tarikatı şeyhlerinden Hoca Muhammed Semmâsî tarafından manevî evlât olarak kabul edildi. Semmâsî, kendi öğrencisi ve müridi olan Emir Külâl'i, Bahaeddin'in eğitimiyle görevlendirdi. Bahaeddin yıllar boyu Emir Külâl'in yanında kaldı. Tasavvuf ve tarikat kültürünü bu dönemde geliştirdi. Gördüğü bir rüya üzerine, kendisinden bir asır önce vefat etmiş olan Abdülhâlik-i Gucedevânî' (ö. 1220/1)ye hayran kaldı ve -manen- ona intisab etti ve Uveysî sayıldı. Gucedevânî kendisine, dinin emir ve amaçlarına uymasını emretmiş, ruhsat ve kolaylıklara fazla ilgi göstermemesini tavsiye etmişti. Bu olay, Bahaeddin'in manevî ve ruhî hayatında büyük etki yaptı. Daha sonraki dönemlerde gizli zikre yöneldi ve sahabîlerin ibadet ve zikir yoluna öncelik verdi. Hocası ve büyüğü olan Emir Külâl'e saygısını sürdürdü. Semerkand'a gitti. Diğer üstadların ve bilginlerin sohbetlerine katıldı. Yesevî tarikatından Kasım Şeyh ve Halil Ata adlı hükümdarın yanında oniki yıl bulundu. Halil Ata'nın, Çağatay-Moğol Hanlarından Gazan Han'la aynı kişi olduğu da ileri sürülmüştür. Bu ilişki, İslâm tarihindeki "devlet adamı-bilgin" işbirliği ve "ulemanın yöneticileri uyarması görevi"

şeklinde de yorumlandı. Doğum yeri olan Kasr-ı Hinduvan köyüne dönen Bahaeddin, burada öğrencilerini ve müridlerini yetiştirmeye başladı. İki kere hacca gitti. Sonra Nişabur'a geçti. Herat'ta tasavvuf anlayışını ve tarikat ekolünün esaslarını hükümdar Muizzuddin Hüseyin'e anlattı. Bir süre Merv'de kaldı. Vefat ettiği 1389 yılına kadar Buhara ve çevresinde dinî-tasavvufî faaliyetini sürdürdü ve vasiyetine uyularak Kasr-ı Ârifan'a defnedildi. Burada bir mescit yaptırdığı, inşaatta bizzat çalıştığı rivayet edilmektedir. Yine vasiyeti üzerine, yerine Muhammed Parsa getirildi. Bahaeddin bölgede büyük bir saygınlık ve itibar kazandı. Buharalılar onu "Belâyı def eden Hoca" olarak anmaya başladılar. Bahaeddin Nakşibend'in manevî varlığı ve şöhreti, bütün Orta Asya ve Türk Dünyası için bölgenin bir ilim ve kudsiyet merkezi hâline gelmesinde önemli bir etken oldu. Kurduğu tarikat, Anadolu'da, Kafkasya'da ve Suriye'de de yaygındır. Nakşî (Nakşibendî) tarikatı müntesipleri üstadlarını "Şâh-ı Nakşibend" adıyla anmaktadırlar. Nakşibend kelimesi, gizli zikrin, insanın gönlünde bıraktığı manevî iz ve etkisiyle ilgilidir. Bahaeddin Nakşibend'e isnad edilen çeşitli şiir ve risalelerin ona ait olması çok zayıf bir ihtimaldir. Ancak Evrâd-ı Bahâiyye adlı metinler onun eseri olabilir. Bu eserin açıklamaları Evrad-ı Bahâ'î Şerhi ve Şerh-i Bahâ'îyye adıyla İstanbul'da basılmıştır. Bahaeddin Nakşibend'in izleyicileri arasında; asırlar sonra gelen İmâm Rabbânî ve Halid-i Bağdâdî önemli islahatçı ve yenilikçi bilginlerdir. Son asırlarda Osmanlı-Türk bilginleri arasında da Bahaeddin Nakşibend'in tasavvufî ekolünü benimseyenler çıkmıştır. **Eserleri:** *Hayatnâme* adlı manzum nasihat kitabıyla *Delîlü'l-Âşîkîn* adlı tasavvufî eser de ona isnad edilmektedir. Ölümünden sonra Muhammed Parsa sözlerini *Risale-i Kudsiyye* adlı kitapta topladı. Menkabelerini ve tarikatına ait esasları Mübarekoğlu Sabah, *Makâmât-ı Nakşibendî* adlı Farsça eserde kaleme aldı.

Kay.: Muhammed Parsa, Kudsiyye, nşr. Muhammed Tahir Irakî, Tahran 1354; Selahaddin el-Buharî, Enisü't-Tâlibin, Bodleian Library (Oxford), nu. Persian e 37; Câmî, Nefehât, s. 381-384; Fahreddin Ali Sâfi, Reşahât, Taşkent 1329, s. 54; Ebu'l-Hasen, Muhammed Bakır b. Muhammed Ali, Makâmât-ı Şâh-ı Nakşibend, Buhara 1327; Muhammed er-Rehâvî, el-Envârü'l-Kudsiyye, Kahire 1344, s. 126-142; Hamid Algar, "Bahaeddin Nakşibend", TDEA 1/287-288; Hamid Algar, "Bahâeddin Nakşibend", TDVİA 4/458-460. → M. N. YILMAZ

BAHAEDDİN, Tefîk, bk. TOVEN, Baha

BAHAEDDİN, Veled (1151 - 23.2.1231): Mutasavvıf, âlim, Mevlânâ'nın babası. Belh'te sufi meşrepli bir bilginler ailesinde doğdu. Bahâ-i Veled lâkabı ile tanındı. Hayatı hakkında kaynaklarda yazılı bilgiler çoğunlukla rivayetlere dayanmaktadır. Bahaeddin, Babası Hüseyin Hatibî'yi üç yaşındayken kaybetti. Annesi Harezmsahlr soyundan birinin kızıydı. Annesinin Alâeddin Muhammed Tekiş'in *melike-i cihan* diye nitelendirilen kızlarından biri olduğu konusunda Eflâkî'nin verdiği bilgi, bu hükümdarın doğduğu yıla ve saltanat tarihine bakıldığında şüpheli görülmektedir. Yine Eflâkî'ye göre Bahaeddin Veled'in soyu Hz. Ebubekir'e bağlanmakta, konuyla ilgili çalışmalarda da bu bağlantının anne tarafından olabileceği ileri sürülmektedir. Kaynaklarda Bahaeddin Veled'in nerede okuduğu, nasıl eğitim gördüğü, kimler tarafından yetiştirildiği hakkında bir bilgiye rastlanamadı. Ancak eserinden ve Sultânü'l-Ulemâ unvanıyla tanınmasından çok esaslı bir öğrenim gördüğü, zengin bir bilgi hazinesine ve derin bir ruh dünyasına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Eflâkî ve diğer kaynaklara göre Sultânü'l-Ulemâ unvanı mutasavvıfa rüyasında Hz. Muhammed tarafından verilmiştir. Çok küçük yaşlarda tasavvufu ilgilendiği, zikir ve riyazetle vakit geçirdiği, Harezme'ye gidip tıp öğrenmek istediği, sonra vaizliği meslek edindiği, tefsir ve hilâfiyat okuttuğu, derslerini Farsça anlattığı, mali durumunun iyi olduğu, Kübreviyye tarikatına bağlanıp Ahmed Gazzâlî'den hilâfet aldığı kaynaklarda rivayet edilmektedir. Evlenmiş, bu evlilikten kızı Fatma Hatunla Alâeddin Muhammed ve Celâleddin Muhammed adlı iki oğlu olmuştur. Bahaeddin Veled'in 1203-1210 yıllarında ailesiyle Belh'te oturduğu, emiriyle dostluk kurduğu Vahş adlı bir kasabaya sık sık gidip geldiği bilinmektedir. Harezmsah Alâeddin Muhammed Tekiş, Semerkand'ı aldığı sırada Bahaeddin Veled de Semerkand'ta bulunmaktaydı. Ancak vaazlarında Alâeddin Muhammed Tekiş'i, Belh ve Vahş kadılarıyla devrin ünlü kelâmcısı Fahreddin Râzî'yi tenkit etmesi, bu kişilerle arasının açılmasına sebep oldu. Semerkand, Harezmsahlr tarafından alınca, ailesiyle Belh'e döndüğü, bir süre kalıp Anadolu'ya, Câmî ve Devletşah'a göre de hacca

gitmek üzere yola çıktığı söylentiler arasındadır. Yola çıkış tarihi kaynaklarda 1212, 1213, hattâ 1219 olarak değişmektedir. Adı geçen iki yazara göre kabile, yolları üzerindeki Nişabur'a uğramış, Ferideddin Attar tarafından karşılanmışlardır. Eflâkî'ye göre Bahaeddin Veled ve ailesi, Bağdat'ta da ünlü mutasavvıf Ebu Hafis Ömer Sühreverdî'nin başlarında bulunduğu bir kalabalık tarafından karşılandı. Bahaeddin Veled Bağdat'ta da uzun süre kalamadı. Halifenin gönderdiği armağanları geri çevirdiği, ailesiyle bir medreseye konuk olduğu ve bir cuma vaazında tenkit ettiği için halifeyi gücendirdi. Bağdat'tan kısa bir süre sonra ayrılıp yanındakilerle birlikte Kûfe üzerinden Mekke'ye gitti. Hac dönüşü Şam yoluyla Anadolu'ya geldi. Anadolu'da uğradıkları ilk şehrin adı da kaynaklarda değişik olarak geçmektedir. Torunu Sultan Veled, yalnız Konya'dan söz ederken; Sipehsâlâr, Bahaeddin Veled'in Suriye'den Akşehir'e geçip Mengücekoğullarından Fahreddin Behram Şahın eşi İsmet Hatunun yaptırdığı dergâha konuk olduğunu; Eflâkî ise önce Malatya'ya geldiğini, Erzincan'a uğrayıp Akşehir'e gittiğini yazmıştır. Bahaeddin Veled ve ailesi dört yıl Akşehir'de kaldı. Sonra Karaman'a, o devirdeki adıyla Lârende'ye yerleştiler. Burada yedi yıl kaldılar. Oğlu Celâleddin'i burada Gevher Hatunla evlendirdi (1224/5). İlk iki torunu Sultan Veled* ve Alâeddin Çelebi Lârende'de doğdular. Bahaeddin Veled'in şöhreti çevreye yayıldı. Selçuklu Hükümdarı Alâeddin Keykubad'ın daveti üzerine Konya'ya geldiler. Ömrünün son iki yılını Konya'da bir taraftan müritlerini irşat ederek, cuma ve pazar-tesi günleri de halka ders vererek, bir taraftan da Maârif adlı eserini tamamlamaya çalışarak geçirdi. Kabri Mevlânâ türbesinin içinde Mevlânâ'nın sandukasının yanındadır. Şeriatın kurallarına bağlı bir mutasavvıftı. Kübrevî tarikatından olmakla birlikte bir şeyh gibi davranmadığı söylenmektedir. **Eseri:** *Maârif* adlı eserini Fars dilinde yazdı, arada Arapça ibarelere de yer verdi. Bu mensur eserde iyilik, kötülük, küfür, Allah'tan başka fâil bulunmadığı, sevgi ve dostluğun tek taraflı olmadığı, mânâ ve maksadın asıl olduğu, ruh ve mânâda birliğin hakimiyeti gibi bahisleri üzerinde durdu. Maârif, Bediüzzaman Füzûzanfer tarafından Tahran 1333-1338 hş. 'de yayımlandı, 2. bs. 1352 hş. 'de yapıldı. Bahâeddin Veled'e aid

olduğu kaydedilen *Aşknâme* adlı bir eserin şerhi de Halid Efendi tarafından yapıp İstanbul'da 1305/1889 yılında basılmıştır.

Kay.: B. Füzûnâfer, Maârif, Tahran 1352 hş. s. I-II; İbnü'l-Esir, el-Kâmil, 12/362-365; Cüveynî, Târih-i Cihangüşâ, 2/125-126; Mevlânâ, Fihi Mâfih, Tahran 1348 hş. s. 173; Sultan Veled, Velednâme, Tahran, 1355hş. s. 190-191, Sipehsâlâr, Risâle-i Sipehsâlâr, Tahran 1325 hş. s. 9-21; a. g. y., Menâkıb-ı Hüdavendigâr, çev. Midhat Baharî Beytur, İst. 1331(1915), s. 15-29; Eflâkî, Menâkıbu'l-Ârifin, 1/7-55; Molla Câmî, Nefehâtü'l-Üns, s. 513-515; Devletşah, Tezkire, çev.: Necati Lugal, İst. 1977, s. 248-250; A. Gölpınarlı, Mevlânâ Celâleddin, İst. 1952, s. 34-42; TDEA 1/288; M. Nazif Şahinoğlu, "Bahaeddin Veled", TDVİA, 4/460-462. ♣M. CUNBUR

BAHÂ'Î (? - 1587/8): Divan şairi. İstanbul'da doğdu.

Adı Abdullah Çelebidir. Babası Hacı Bayram halifelerinden Şeyh Lutfullah Çelebiyi küçük yaşta kaybettikten, dedesi Bahâeddinzâde Şeyh Mehmed Muhyiddin Efendi tarafından yetiştirildi. Bu yüzden Bahâeddinzâde lâkabıyla tanındı. Şeyhülislâm Ebussuud Efendiden mülâzım oldu. Hayatını müderrislikle kazandı. Sahn müderrisi olarak Semaniye medreselerinden birinde çalıştı. 1574'te Galata Mollası oldu. 1579'da istifa etti. Sonra Bursa ve Edirne Kadılıklarına, Ocak 1580'de Anadolu Kazaskerliğine atandı. Eylül 1584'te azledildi. Temmuz 1586'da ikinci defa Anadolu Kazaskeri, aynı yıl kasım ayında Rumeli Kazaskeri, Şubat 1587'de Mısır Mollası, aynı yıl aralık ayında Mekke Kadısı oldu. Babası gibi Bayramî tarikatinde. Tezkirelerde ahlâkının güzelliğinden, tarihattaki yerinden övgüyle söz edilmiştir. Ölüm tarihi SO'de 895(1490) olarak verilmiştir.

Kay.: BT y. 17; KÂ 2/1415; Mec. N.s. 575 MN s. 150; MŞ 57a-56b kenarda; SO 2/27,3/363; D. Kaya, Şairnâmeler(Gubarî, 28. Dörtlük, s. 14); TDEA 1/288; TN 1/105-106(410); TŞ 2/662-663; TŞ/HÇ 1/223-224; ZE y. 21. ♣M. CUNBUR

BAHA'Î (1601 - 1653/4): Şeyhülislâm, divan şairi. İstanbul'da doğdu. Adı Mehmed'dir. Hasancan soyundan ünlü tarihçi Hoca Sadeddin Efendi'nin torunu, Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi'nin dördüncü oğludur. Annesi Şeyhülislâm Ebussuud Efendi'nin oğlu Mustafa Efendi'nin kızıdır. Medrese eğitimi gördü. Abdürrahim Efendi yanında yetişti. Amcası Şeyhülislâm Mehmed Efendi'den mülâzım oldu. Şiirle ve edebiyatın diğer dallarıyla ilgilendi. Kültürlü bir ulema ailesine mensubiyeti tam bir eğitim almasına sebep oldu. 1617'de babasıyla hacca gitti. 1619'da Yaverzâde yerine Da-

vudpaşa Medresesi müderrisliğine atandı. Devrindeki siyasî ve idarî kararsızlık onun meslek hayatının hareketli ve olaylı geçmesine sebep oldu. 1622'de Mahmudpaşa Medresesine, 1623'te Üsküdar Mihrimah Medresesine, 1625'te Nuruosmaniye medreselerinden birine, 1629'da Şehzâde Dârü'l-İfadesine müderris oldu. 1630'da Selânik kadılığına atandı. 1633'te Halep kadılığına getirildi. Halep Valisi Ahmed Paşa ile araları açıldığından, tütün içtiği ve çıkılacak seferin tedariklerini yapamadığı IV. Murad'a bildirilince azledilip Kıbrıs'a sürüldü. Kıbrıs'ta yokluk içinde çok sıkıntı çekti. Kıbrıs'ta bulunan Karaçelebizâde onu evinde konuk etti. Bahâ'î padişaha hâlini bildiren bir mesnevî yazıp yolladı. 1636'da affolunup İstanbul'a dönmesine izin verildi. 1636'da Şam Kadısı oldu. 1639'da azledildi. 1644'te Edirne kadılığına getirildi, birkaç ay sonra azlolundu. 1645'te İstanbul Kadısı oldu. Aynı yıl azledildi. 1646'da Cinci Hüseyin Efendi yerine Anadolu Kazaskerliğine, dört ay sonra da Rumeli kazaskerliğine atandı. Yine aynı yıl Mihaliç kazası arpalık olarak verilerek görevinden el çektilirdi. 1647'de ikinci defa Rumeli Kazaskeri yapıldı. Yine aynı yıl görevinden alınıp Molva, Kalonya ve Yumda Ayazmant arpalıkları verildi. 1648'te bunlara Midilli arpalığı da eklendi. 1649'da Sadrazam Murad Paşa ile Valide Sultanın teklifleriyle Şeyhülislâmlığa getirildi. Ancak bazı tezvirlere, adam kayırma isteklerini karşılamaması, tütün içilmesinin haram olmadığına dair verdiği fetva, yerine göz dikilmesi ve İzmir'de İngiliz Konsolosu için açılacak davaya müdahale ile mahkemeye hakarette bulunan İngiliz Sefirini evinde hapsedmesi yüzünden 1650'de şeyhülislâmlıktan azledilip arpalığı olan Midilli'ye gönderildi. Bir süre sonra İstanbul'a çağrılıp Anadolu Hisarı yakınındaki yalısında ikamete memur edildi. Sonra da ikinci defa şeyhülislâmlığa atandı. Altmış yaşında İstanbul'da öldü. Çarşamba'daki evinin karşısında yaptırılan türbeye gömüldü. Ölümüne "Vedâ idüp Bahâ'î Bu Sa'id'e virdi fetvâyı", "Fevtine kıldım du'â târîh idüp Râcî anuñ / Cennet-i vâlâ ola yâ Rab Bahâ'î'nin yiri" tarih düşürüldü. Mevleviliğe muhabbeti vardı. Şiirlerinde Bâkî'nin ve Şeyhülislâm Yahya'nın etkisi görülmektedir. Neşâtî, Güftî, Cevrî gibi bazı şairler ona kaside sunup gazellerini tahmis ettiler. Nâbî, Nazîm, Şeyh Rüş-

dî, Ferrî gibi bazı şairler de onun şiirlerine nazire yazdılar. Devrinin tarihçi ve tezkire yazarları Şeyhülislâm Bahâ'î'den övgüyle söz etmektedirler. **Eserleri:** *Divânçe* 874 beyittir. İçinde 6 kaside, 2 mesnevi, 4 kıt'a, 2 tarih, 41 gazel, 18 rubaî ve 1 beyit vardır. 1933'te S. N. Ergun tarafından İstanbul'da yayımlanan bu divanın yazma nüshaları çok olup bazıları Millet K AEME 58, SK Hamidiye 1085, Âtuf Ef. K. 2056/1, İÜK TY 155, 391,462'de kayıtlıdır. Fetavâ-i Bahâ'iyye.

Kay.: S. N. Ergun, Şeyhülislâm Bahayî Hayatı ve Eserleri, İst. 1933; Devhatü'l-Meşâyih s. 55; EŞDEA s. 381; EŞU s. 98; Fezleke 2/396; Hulâsatu'l-Eser 4/2; KÂ 2/1415; KŞ s. 65; LTC 2/174; MN s. 150; NAFE (SK Esad Ef. 2549) 32b-34a; NAZZE, 1999, s. 30-35; OM 2/101; RT s. 18; RTET 2/665; SO 2/28; Şairnâmeler s. 14,23,28,33; TDEA 1/288-290; TGDEİS s. 63; TDVİA 4/463-464; TH s. 706; TN 1/106-107 (411); TeşŞ, 2001, s. 102-103; TŞ 2/664-669; TR s. 18; TŞ/M s. 6; VF 1/258; ZZE s. 3. ♣M. CUNBUR

BAHÂ'Î (? - Ekim 1660): Divan şairi, heccav. İstanbul'da doğdu. Adı Hasan Çelebi'dir. Yaratılışı hicve ve mizaha meyilli olduğundan Küfrî diye tanındı. Sicill-i Osmanî'de bu lâkabın Fikrî'den dönüştüğü yazılıdır. Eğitim gördü. Yıldız ilminde tanındı. Eylül 1650'de müneccimbaşı oldu. Şiirlerinin çoğu edep dışı olup incelik ve güzellikten uzaktır. Hiciv ve hezelleriyle dolu Hezeliyât'ı, İÜK TY 3005 ve Millet K. AEME 1086 numaralarda kayıtlıdır.

Kay.: MN s. 150; NAFE (SK Esad Ef. 2549) 34a; NAZZE, 1999, s. 30; RT s. 19; SO 2/28; TDEA 1/288; TeşŞ, 2001, s. 109-110; TGDEİS s. 93; TN 1/107(412); TŞ 1/663-664; VF 1/740. ♣M. CUNBUR

BAHÂ'Î (17. yy. başları): Irak sahası divan şairi. Bağdat'ta doğdu. Kafzâde tarafından iki beyti naklolundu. S. N. Ergun TSMK. Revan 1965'te kayıtlı bir mecmuada bir gazelini bulup yayımladı.

Kay.: TDEA 1/288; TN 1/107(415), TŞ 1/661; ZE (NOSK 3723) y. 21. ♣M. CUNBUR

BAHÂ'Î, bk. İZBUDAK, Veled Çelebi

BAHAR, Bahaviddin Rahimî, bk. RAHİMÎ, Bahaviddin Bahar (1943 -)

BAHAR, Beki Luisa (16.1.1927 -): Şair ve oyun yazarı. İstanbul'da doğdu. Baba adı Yako Jak Morhayim, anne adı Sara'dır. Yazar ve şairliği dedesi Natan Malki'den aldı. 1945'te Türk Eğitim Der-

neği Ankara Koleji'ni bitirdi. Bir süre Hukuk Fakültesine devam etti. İlk yazısı Haftanın Sesi dergisinde (1958); ilk şiiri Varlık Yeni Şiirler Antolojisi'nde (1959), ilk hikâyesi Çağdaş dergisinde (1964) yayımlandı. Uzun yıllar Şalom gazetesine, çeşitli dergilere şiir, İngilizce ve Fransızcadan şiir tercümelemleri, gezi notları ve araştırma yazıları yazdı. *Ordan Burdan* başlığı altındaki yazıları Eflâtun dergisinde çıktı. İlk oyunu *Alabora* Ankara Devlet Tiyatrosu Yeni Sahne'de (1970), bir defa da İstanbul Dostluk Yurdu Derneğinde *Bir Bütün* adlı ikinci bir kısa oyunla birlikte 1977'de oynandı. Şiir ve oyunları temiz ve zevkli bir Türkçe ile yazılmıştır. Bazı şiir ve oyunlarında, araştırmalarına dayanarak on beşinci yüzyılda hoşgörülülük ve insan haklarına saygılı tek devlet olarak nitelediği Osmanlı Devletine, diğer azınlıklarla birlikte insan haklarına kavuşan Yahudilerin gönül borcunu belirtmek, dünyaya Türk Milletinin özelliklerini hatırlatıp düşündürmek emeli dikkat çeker. **Eserleri/Şiir:** *Yakamozlar* (1960, dergilerde yayımlananlarla birlikte), *Kişi Bunalımı + Dişi Bunalımı* (Ank. 1970), *Doğada Düğün* (1989), (1. ve 2. kaptan seçmeler, "1492 Destanı" başlığındaki şiirler ve diğerleri), **Oyun:** *Pudu-Hepa* (1973, üç perde. Hitit tarihinden bir bölümü anlatır), *Sıradan Bir Şey* (1984, Türk kadınına siyasal hakların verilmesinin 50. yılı ile Dünyada Kadın Yılı anısına), *Donna Grasya Nasi* (İst. 1983), *İkizler* (İst. 1986), *İkiyüzbini Gece* (İst. 1986, Müzikal, 4 bölüm, Yahudi Cemaatinin Osmanlı İmparatorluğuna gelişinin 500. yılını "mutlulukla kutlama ve şükran ifadesi çalışmalarından). **Anı:** *Ordan Burdan Altmış Yılın Ardından* (İst. 1995). **Kısa Oyunlar:** *Alabora; Bir Bütün; Neden; Erozyon. Basılmamış Oyunları:* *Evlendik Muthuyuz; Sen Gidici Ben Kalıcıyım.*

Kay.: G. Ceylan, Adın Kadın, s. 57-58; ÖBBŞKA 2/720,1207; TBEA 1/138. ♣İ. İŞİK

BAHAR, Halil İbrahim (1.1.1929 -): Şair. Trabzon'un Vakfikebir ilçesinde doğdu. İÜ Tıp Fakültesini bitirdikten sonra Sosyal Sigortalar Kurumu İstanbul Hastanesinde sinir hastalıkları doktoru olarak göreve başladı. Edebiyat alanına şiirle girdi (1950). Şiirleri Beş Sanat, Bahar, Evrim, Ataç, Dönem, Papirüs, Yeni İnsan, Yelken, Sanat Olayı, Yazko Edebiyat, Gösteri, Karşı, Yeni Düşün, Eleştiri ve Edebiyat, Adam Sanat, Şiir Oku, Mecaz

ve Kitaplık gibi dergilerde yayımlandı. Şiirleriyle nesirlerini kendi çıkardığı Soyut dergisinde de yayımladı (1965-1977). **Eseri/İnceleme: Sansür** (İst. 1984).

Kay.: EİS s. 68; ŞYS, s. 109; TBEA 1/139; TDEA 1/294; TDEŞYS s. 84-85; TEA/AÖ, ek A-2, s. 19; YS, 2. bs. s. 70. ●H. YAZICI

BAHAR, Mehmet (1940 -): Şair. Bulgaristan'ın Şumnu'ya bağlı Köseler köyünde doğdu. Sofya'da Türkçe olarak basılan Yeni Işık, Halk Gençliği gazetelerinde ve Yeni Hayat dergisinde şiirleri yayımlandı. 1965'te Türkiye'ye geldi. Sultanahmet İktisadi ve Ticari İlimler Akademisinde okudu. 1970'te Almanya'ya, oradan 1972'de Avustralya'ya gitti. Melbourne'de Deakin Üniversitesi Edebiyat ve Gazetecilik bölümünü bitirdi. Aynı şehirde Türkçe Hür Dünya gazetesini çıkardı. Melbourne yakınında yaşamaktadır. **Eserleri/Şiir:** Kalbimdeki Bahar, Benim Dünyam. Kay.: ATEA 2/375. ●İ. BAŞTUĞ

BAHAR, Mirze Nesrullah (1834-1883): Azerbaycan şairi. Şirvan'a bağlı Şamahı'da doğdu. Babası Hacı Abdülkâsım Şamahı'nın itibarlı tüccarlarından. Şiir söylemeye çok küçük yaşlarda başladı. Hafızası çok güçlü olup bir dinlediği şiiri çabucak ezberleyip Farsçadan Azerî Türkçesine, Azerî Türkçesinden Farsçaya çevirirdi. Türk, Arap ve Fars dillerinde şiirler yazdı. Sonradan Fransızca'yı öğrendi, Fransızca gazeller kaleme aldı. 1858'de Şamahı'dan ayrılıp seyahate çıktı. Bir süre Hindistan'da kaldı. Urdu dilini öğrendi ve bu dilde de şiirler yazdı. Tahran'a gelip İran şahı Nasırüddin Şaha bir kaside sundu. Melikü's-Şuarâ unvanını aldı. Rıza Kulu Han Hidayet'le görüştü. Sonra saray hayatından bıkip 1878'de Tebriz'e yerleşti. Burada öğretmenlik yaptı. İngiliz Konsolosu ile dostluk kurdu. Tebriz'de öldü. Makberetü's-Şuarâ'da Hakanî'nin mezarı yanına defnedildi. Şiirlerinde Ömer Hayyam gibi şarabı terennüm etti. İnce hayallerle süslü kendine has bir üslubu vardır. Şiirlerinde batıl inançlara ve dinî fanatizme karşı özellikle cephe aldı. **Eserleri:** *Divan*, Türkçe ve Farsça gazel ve kasidelerden oluşan bu eseri yayımlatması için İngiliz konsolosuna teslim etti. İngiltere'ye götürülen divanın ne olduğu öğrenilemedi. *Tuhfetü'l-İrakeyn*, Hakanî-i Şirvanî'yi takliden yazılan bir mesnevidir. Diğer mesnevisi *Gül ü*

Nergis adını taşımaktadır.

Kay.: F. Köçerli, Azerbaycan Edebiyatı Materyalleri 2/5-14; DA s. 42-43; TDEA 1/292; TDTEA 3/252-255. ●M. CUNBUR

BAHAR Şirvânî, bk. **BAHAR, Mirze Nasrullah**

BAHÂRÎ (? - 1551): Divan şairi. Tırhala'da doğdu. Adı Ali'dir. Lâtîfi Prizrenli olduğunu yazdı. Medrese ilimlerini okudu. Kazasker Seyyidi Efendi yanında yetişti. Edirne'de ve Karaferye'de müderris olarak çalıştı. Birçok beye ve paşa çocuklarına, bir ara Dülbendzâde Kasım Paşanın oğullarına öğretmenlik yaptı. Yetenekli oluşuyla, yazdığı manzum tarihlerle müverrih diye tanındı. Fars dilini bilirdi. Özellikle gazel tarzında güçlü şairdi. Muamma açardı. Şair Revânî'nin ölümüne güzel bir tarih söyledi. Şiirlerinde ilk mahlâsı Kemâlî idi. Dostları *Kem Ali* diye şaka ettiklerinden Bahârî mahlâsını kullanmaya başladı. Bu defa *Bahar diye küliseye derler, ne kâfirâne mahlâsın var.* diye alaya başladılar. Çatalca'da yetmişli kadı iken altmış yaşlarında Edirne'de öldü. Kafzâde'ye göre Divan düzenlemişse de bu eseri bulunamadı. Pervane Bey Mecmuası başta olmak üzere pek çok mecmuada şiirleri kayıtlıdır. Manzum latife ve hicviyeleri vardır.

Kay.: HB 124; KA 4/1414; KŞ s. 65; KZEKF 1/780; Edimeli Nazmî, Mec. Nez. y. 168a; MŞ y. 57a-58a; PBM 236,456; SO. 3/498; D. Kaya, Şairnâmeler (Gubarî, 28. dördlük, s. 14); TDEA 1/292; TN 1/108(421); TŞ 2/657-660; TŞ/HÇ 1/220-221; TŞ/L, 2000, s. 192-193; ZE (NOSK 3723) y. 21. ●M. CUNBUR

BAHÂRÎ (16. yy.): Mutasavvıf şair. S. N. Ergun, iki şiirini tespit ve bütün şiirleri lâdinî olan Tırhalalı Bahârî'den başka bir şair olduğunu tahmin etti. Bir nüshası SK Hasan Paşa kısmında 1025 numarada kayıtlı Gülşen-i Raz çevirisinin bu şairin eseri olma ihtimalinden bahsedilmektedir. Kay.: Mecmua-i Eş'âr Millet K. AEME. Mz. Mc. 513; TDEA 1/292; TŞ 2/647. ●M. CUNBUR

BAHÂRÎ, Ahmed Midhat, bk. **BEYTUR, Midhat Bahârî**

BAHATTİN, Tevfik, bk. **TOVEN, Bahâeddin Tevfik**

BAHAVÎ (19. yy.): Başkurdistan ve Tataristan müşterek şairi. Adı ve eserleri Tatar edebiyatı tarihin-

de ancak 1980'li yıllardan sonra hatırlanmaya başladı. Bahavî'nin *Büz Yiğit* destanı 19. yüzyılda Kazaklardan kaydedilip neşredilmiş olmasına rağmen, ona ve eserlerine yakın zamanlarda ilk defa edebiyat tarihçisi Mesgut Gayretdinov dikkat çekti. Kimliği hakkında malûmat sadece eserindeki bazı delillere dayanmaktadır. Eserlerinden anlaşıldığına göre, *Büz Yiğit* destanını Farsça bir kitaptan, 1842 yılında, Ufa'da Gabdilgallem adlı bir gencin evinde kaydetti. Eserde birkaç yerde "Vay, Bahavi", "Bahavi'nin başında tasas var, o yüzden bu şarkıyı bulmuş", "Kulluk yap, Bahavi" diye kendisine seslenmektedir. "Büz Yiğit" destanı, Tatar edebiyatı tarihinde bilinen *Kıssa-ı Seyfülmülük, Kıssa-i Yustif, Tahir Bilen Zöhre* (veya onun bir varyantı olan *Destan-ı Babahan*) destanları gibi facialı sevgi konusunda Tatarca yazılmış bir eserdir. Bu tip eserler Tatar halkı arasında sevilerek okunmuş, çok eskiden beri elyazma kitaplardan kopya edilip yazılmıştır. Ufa'da destanı kaydeden Bahavî'nin Kazak halkı arasında gezdiği anlaşılmaktadır. Bu eserin tek nüshası Sant-Petersburg'taki Doğu Araştırmaları Enstitüsünün elyazmaları bölümündedir (El-kıssa-i Buzyiğit/şifresi A 1547). Bu destan son yıllarda, Kazak akınlarından ve Kazakça unsurlar eklenerek kaydedildi. Bozyiğit kıssası, eserin önsöz kısmında denildiği gibi 1842'de Ufa'daki Abdülalem sarayında yazıldı. Yazar hakkında fazla bir bilgi yoktur. Kıssayı ilk defa Başkurtça olarak yayımlayan ve eserin değerlendirilmesini yapan N. T. Zaripov'a göre, Bahavi, Güney Doğu Başkurdistan'da Kazak Türklerine yakın bir yerlerde yaşamış ve Ufa ile sıkı bağlantıda olmuş biriydi. Aynı zamanda tüm Türk ve Doğu kültürünü çok yakından tanıyan, zamanının estetik zevklerinden haberdar olan, iyi kalpli ve ince ruhlu bir imamdı. Eserin giriş bölümünde, Bahavi, Ufa'ya yaptığı bir ziyaret sırasında Bozyiğit kitabını okuduğunu, eserden çok etkilendiğini ve sonradan kendisinin de manzum bir kıssa yazdığını belirtti. Bu eserin metni, bir folklorcu olan Zaripov'un çabalarıyla ilk başta Ağidel dergisinde (1979, Sayı 12), sonradan ise Başkurt Xalıq İjadı serisinin *Epos Ösönsö Kitap* kısmında basılarak edebiyat ve bilim çevresine tanıtıldı. Tatar edebiyatında bu temada başka bir Tatar şairi olan Ehmet Urezayev Karmaş de destan yazdı ve onun destanı halk arasında daha

çok tanındı, Birkaç defa da yayımlandı. Bunun yanında, Bahavî'nin destanı Kazak, Kumuk, Nogay ve Başkurt Türkçelerine tercüme edilerek, yayımlandı. **Eserleri/Şiir:** *Büz Yiğit, Tatar Halk İcaatı, Destannar* (Kazan 1984).

Kay.: Tatar Edebiyatı Tarihi, Kazan 1985, 2/164-170; Başqort Poeziyahı Antologiyahı, Öfö 2000. ●G. İŞKİLDİNA

BAHAVIDDİN, Bahar Rehimî, bk. **REHİMÎ** (1943 -)

BAHÂYÎ, bk. **İZBUDAK, Bahaeddin Veled Çelebi**

BAHAYİDDİN, Nakşband, bk. **BAHAEDDİN Nakşband Buharî**

BAHÇEBAN, Esgerzade, bk. **BAĞÇABAN, Cabbar Esgerzade**

BAHÇEKAPILI, Alâettin (1948 -): Şair, prodüktör. Trabzon'un Maçka ilçesinde doğdu. 1959'da Maçka Merkez İlkokulunu, 1962'de Maçka Ortaokulunu, 1965'te Trabzon Lisesini, 1967'de İÜ İktisat Fakültesine bağlı Gazetecilik Enstitüsünü bitirdi. Bir süre İÜ Hukuk Fakültesinde okudu. Haziran 1967'de TRT İstanbul Radyosunda redaktör muhabir olarak göreve başladı. Aynı görevle İstanbul, Kars ve Van radyolarında çalıştı. Ekim 1969 - Mart 1971 döneminde muhabere asteğmeni olarak Ankara ve Diyarbakır'da askerlik görevini yaptı. Askerlikten sonra İstanbul Radyosuna döndü. 1973'te prodüktör oldu. İstanbul Radyosu Eğitim Kültür yayınları bünyesinde binbeşyüze yakın program hazırladı. *Günün Ortası* (1974), *Yeraltı Varlığımız* (Nail Ekici'yle ortak, 1976), *Sularımızdaki Servet* (1978), *Sılaya Dönüş* (1978-1979), *Öğleden Sonra* (1982-1983,1986), *Yolun Yarısından Sonra* (1983-1984), *Kurtuluşumuzun Romanı* (1985), *Gecenin İçinden* (1989, Gazeteciler Cemiyeti'nin 1989 en başarılı radyo programcısı ödülü), *Hayatın İçinden* (1991), *İlleri-miz ve Edebiyat* (1991, Gazeteciler Cemiyeti'nin en başarılı radyo programcısı ödülü), *Yeraltından Gökyüzüne* (1991), *Evler Evler* (1992), *Gün Baş-larken* (1992) programları Radyo 1, Radyo 2 ve Türkiye'nin Sesi radyolarında yayımlandı. Röportajları F. Almanya ve İsveç radyolarında yer aldı ve bazı meslekî ve sivil kuruluşlarca ödüllendirildi. Hâlen İstanbul Radyosunda şef prodüktör

olarak görev yapmaktadır. İlk şiiri 1963'te Zeren Şairleri Antolojisi'nde yayımlandı. Trabzon'da çıkan Sonhaber gazetesinin açtığı şiir yarışmasında üçüncülük ödülü aldı. Aynı gazetede *İstanbul'dan Mektup Var* başlığı altında bir yıl kadar makale ve fıkra yazdı. Şiir, röportaj ve eleştiri türündeki çeşitli yazıları Son Haber, Yalı, Savaş, Kıyı, Soyut, Varlık, Yazın Dergisi, Edebiyat Cephesi, Özün, Yazko, Somut, Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı, Cumhuriyet, Tasvir, Kitle, Gerçek, Yenigün, Başkent, Saçak, Petek, Özlem gibi dergi, yıllık ve gazetelerde yayımlandı. Adam, İletişim ve Varlık yayınlarında redaktörlük, Görsel Genel Kültür Ansiklopedisi'nde madde yazarlığı yaptı. Bazı yazılarında A. Bahçekapılı ile Muzaffer Bakioğlu takma adını kullandı. İ. Gündoğ Kayaoğlu ve Dr. Mustafa Duman'la birlikte Trabzon Kültür Sanat Yıllığı 1987'yi hazırladı ve yayımını yönetti. Bazı yazılarını Trabzon'u Yazanlar, Gelişen Trabzon ve Trabzon Lisesinin 100. Yılı adlı kitaplarda topladı. Çocuklara ve gençlere yönelik olarak Çağın Öykücüleri yarışmalarını düzenleyip yönetti. **Eserleri/Şiir:** *Kanaryam* (1964), *Susuksuz* (İst. 1969). **Roman:** *Hep O Gözler* (1969'da Sonhaber gazetesinde tefrika edildi). **Derleme:** *Çağın Öykücüleri* (2 c. İst. 1992-1993).

Kay.: GGTŞ 3/131-138; ÖBBŞKA 2/1046; TBEA 1/139; Trabzon Kültür Sanat Yıllığı 1987, İst. 1987; YS, 2. bs. s. 102. ♦♦G. DURAL · B. ALTUNİŞ-GÜRSOY

BAHÇEKAPILI, Aykut (1959-): Şair. Trabzon'un Maçka ilçesinde doğdu. Liseyi Türkiye'de bitirdi. 1981 yılında Amanya'ya geldi. Yüksek öğrenimini burda tamamladı. Halen Duisburg'da çalışmaktadır. Şiirleri 1994'de 'Ren'e Akan Şiirler' ve 1997'de 'Aydınlığa Akan Şiirler' kitabında basılmıştır. Kay.: Yaz. Arv. ♦♦A. AYTEMİZ

BAHÇEVAN, Ahmet (1946-): Şair. Sivas'ta doğdu. İlkokul sonrası geldiği İzmir'de dört yıllık bir orta öğretimin ardından okulu bırakmak zorunda kaldı. Çeşitli işlerde kısa sürelerle çalıştıktan sonra bir kamu kuruluşuna girdi. Yirmi dört yıl görev yaptı. 1993'te emekli oldu. Şiirleri Ege Ekspres, Demokrat İzmir gazetelerinin haftalık sanat sayfalarında Dönemeç, Hakimiyet Sanat, Bakış ve Dünya Kitap dergilerinde 1968'den başlayarak yayımlandı. Dünya Kitap dergisinin şiir ödülünü kazandı. **Eser/Şiir:** *Yarayı Dağlamak* (1994).

♦♦G. DURAL

BAHÇIVAN, Ahmet (1911 – 1986 ds.): Nâzım. Yazmış olduğu kitabın önsözündeki bilgilere göre Konyalıdır. Kitabı basıldığı sırada yetmiş beş yaşındadır. Şiirleri çoğunlukla ilahî tarzındadır. **Eseri/Şiir:** *İslâm Pınarından Damlalar – İslâmdan İlham* (1986).

♦♦G. DURAL

BAHÇIVAN, Orhan (1952 –): Şair. Kars'ın Göle ilçesine bağlı Hoştülbent köyünde doğdu. Diyarbakır Eğitim Enstitüsünün Türkçe bölümünü bitirdi. Beş yıl devlet memurluğu yaptı. 1980 yılında yurt dışına çıktı. Almanya'da işçi olarak çalıştı. 1984 yılından başlayarak Yazın dergisinde sürekli; Tohum, Sanat 88, Kırmızı Gül ve benzeri sanat edebiyat dergilerinde şiirleri yayımlandı. Türk şiir geleneğini iyi bildiği için yaşadıklarından, okuduklarından, araştırdıklarından kaynaklanan "söz"ü, zengin hayal gücü ve özenli dili ile birlikte okuyucuyu etkilemiştir. **Eseri/Şiir:** *Şiiristan Merhaba* (Ank. 1989).

♦♦G. DURAL

BAHIŞ, Eldar, bk. AĞAYEV, Eldar Bahış

BAHIŞ Nadim, bk. NADİM, Mirza Bahış

BAHIŞOV, Hafız Həbib oğlu (15. 10. 1932-4. 9. 1989): Azerbaycan şairi. Zengezur bölgesinde, Gafan'a bağlı Yukarı Giretatağ köyünde dünyaya geldi. Orta öğrenimini Gafen bölgesine bağlı Şehercin köyünde tamamladı (1950). İki yıla yakın Govşud köyünde ilköğretim okulu öğretmenini olarak ders verdi (1950-1952). Daha sonra Azerbaycan Devlet Tiyatro Enstitüsü Tiyatro ve Sinema Aktörlüğü Bölümünde öğrenimini sürdürdü (1952-1956). Daha öğrenci iken Azerbaycan ordusunda amatör sanat faaliyetlerinde rehber oldu (1954). Sumgayıt şehrinde eğitimcilik, izci evi ve kültür sarayında müdürlük yaptı (1956-1961). 1961 yılından itibaren Azerbaycan Devlet Radyo ve Televizyon Programları Komitesi'nde rejisör asistanı, rejisör, baş rejisör olarak çalıştı. *Samur Deveci Kanalına* adlı ilk manzum hikâyesi Azerbaycan dergisinin 1968 yılı, 2. sayısında çıktı. Bu tarihten sonra altı manzum hikâye daha kaleme aldıysa da lirik şair olarak tanındı. Yirmiden fazla şiiri bestelendi. Geçirdiği bir kalp krizi sonucu hayatını kaybetti. **Eserleri:** *Azerbaycan Oğluyam* (Bakü

1980), *Sona Bülbüller* (Bakü 1983), *Esgimi Sönmeye Goymarım* (Bakü 1989).

Kay.: AY s. 502. ♦♦A. BAĞIROV

BÂHİR (? – 1717): Divan şairi. İstanbul'da Kasımpaşa semtinde doğdu. Adı Halil'dir. Emrudcuzâde veya Emrudcuzâde diye tanındı. Medrese eğitimi gören şairin şiirlerinden örnekler Safâî Tezkiresindedir.

Kay.: KŞ s. 58; MN s. 132; NAFE (SK Esad Ef. 2579), s. 39b; SO 2/6; TDEA 1/293; TGDEİS s. 64; TN 1/87(325); TŞ 2/678; TŞ/S (İÜK Tı 2407) s. 59b; VF 2/546. ♦♦M. CUNBUR

BÂHİR (18. yy.): Divan şairi. Yağlıkçızâde diye tanındı. Belig bir rubaisini kaydetti.

Kay.: NAZZE, 1999, s. 26; TDEA 1/294; TGDEİS s. 64; TN 1/88(331); TŞ 2/680. ♦♦M. CUNBUR

BÂHİR Paşa (? – 1764): Divan şairi, devlet adamı. Adı Köse Mustafa Bâhir Paşadır. Sofu Abdurrahman Paşanın oğludur. Saray silâhşorları arasında yetişti. Sarayda kapıcıbaşı sınıfına girdi. 1746'da ikinci mirahor, 1749'da birinci mirahor oldu. 1751'de ikinci rütbeden vezir, sonra da sadrazam oldu. 1754'de Mora mansıbı verilerek sadareten uzaklaştırıldı. 1755'te ikinci defa sadarete getirildi. 1756'de azledilip Rodos'a sürüldü. Az bir süre sonra Ağrıboz, 1757'de Mısır, 1759'da Cidde, 1761'de Halep valiliklerine atandı. 1763'te üçüncü kez sadrazamlığa getirildi. Padişahın kızını alıp damat oldu. 1764'te Midilli adasına sürülüp orada katledildi. Eyüp'te kendi adına bir cami, Nakşibendîler içinde bir tekke yaptırdı. Fâtin tezkiresinde bir kıt'ası kayıtlıdır.

Kay.: Ahmed Cavid, Hadikatü'l-Vüzerâ Zeyli s. 10; KÂ 2/1228; KŞ s. 59; MN s. 132; SO 4/440; TDEA 1/294; THE s. 22; TN 1/88(329); TŞ 1/679. ♦♦M. CUNBUR

BAHMAN, Abdulkarim (20. yy.): Afganistan'da yaşayan Türk soylu şair. Güney Türkistan'ın Andhoy şehrinde doğdu. Son elli yıl içinde Türkmen Türkçesiyle şiir söyleyenler arasında yer almaktadır. Afganistan basınında şiirleri çıkmıştır.

Kay.: K. Barlas, "Afganistan Türkleri Edebiyatı", TDEK 4/211, a. g. y. "Afganistan Türk Şiiri", TD, Mart 1996, sayı: 531, s. 986. Yaz. Krl.

BAHRAM, Həkperest, bk. ELÇİN

BAHRI (18. yy.): Türkmen şairi. Asıl adı Övezmuhammet b. Halmuhammet b. Şirmuhammet'tir.

Buhara'da Gılabat denilen yerde doğdu. On yedi yaşında Buhara'daki Cuybar medresesinde okumaya başladı ve iyi bir dinî eğitim aldı. Bahri mahlasını rüyasında gördüğü dört derviş verdi Ömrünün büyük kısmını Buhara'da geçirdi. Son yıllarda Gılabad'ta ve Taşkent'te yaşadı. Divanı Bahri, Aşık Bahri, Dervüş Bahri gibi mahlasları da kullandı. Edebi mirasından iki eser kaldı. Bunlardan "Dervüş Bahri" isimli eseri tercüme-i hâl tarzında bir destandır. Diğer Fars edebiyatı tarzında yazılmış "Noh Manzâr" isimli manzumesidir. "Dervüş Bahri" isimli eser Türkmen edebiyatında tercüme-i hâl tarzındaki eserlerin yaratılmasında etkili oldu. Bahri hakkında A. H. Samoyloviç, S. Durdiyev, M. Annamuhamedov, A. Aşirov gibi bilim adamları çalışmalar yaptılar. Kay.: Türkmen Edebiyatı Tarihi, Aşgabat 1975, 1/191-213; S. Durdiyev, "Türkmen Şairi Bahri Hakda Maglumlar", Yaş Kommunist Gazetesi, 28 Kasım 1963; Saint-Petersburg Gundogan Övreniş İnstituti, 162, s. 1354. dosyalar. ♦♦ Yaz. Krl.

BAHRİ (15/16. yy.): Divan şairi. Câmî'ü'n-Nezâir'de görülen iki şiiri S. N. Ergun tarafından yayımlandı.

Kay.: TDEA 1/295; TŞ 2/684-685. ♦♦M. CUNBUR

BAHRİ (? – Kasım 1585): Âlim ve divan şairi. Doğum itibariyle Kızılcatuzlulu ise de Karesili Bahri Efendi diye şöret buldu. Adı Bahri Hasan Çelebidir. III. Murad'ın hocası İbrahim Efendi'nin yeğenidir. Dayısından yararlandı ve II. Selim'in hocası Ataullah Efendi'den icazet aldı. Sahn-ı Seman medresesinde müderrislik yaptı. 991/1583'te Şam, ardından 994/1586'da Kudüs kadılığına getirildi. Son görevine giderken Dürzîler tarafından şehit edildi. Kabri Trablusşam'dadır. Yaratılış itibariyle yumuşak huylu ve konuksever idi. Türkçe, Arapça ve Farsça olmak üzere üç dilde şiirler yazdı. Tezkirelerinde Hasan Çelebi ve Beyanî, Bahri'nin mesnevîlerini övmüş ancak bu eserlerin adını vermemişlerdir. Süleyman Çelebi'ye nazire olarak yazdığı Mevlid çok beğenilmiştir. Oğlu Dürrî Abdülbaki Efendi de âlim ve şairdi. Süreyya Bey yanlışlıkla şairin biyografisini Bahşi Halife başlığı altında verdi.

Kay.: Balikesir İl Yıllığı, 1967, s. 175; Beyanî, Tezkiretü'ş-Şuarâ (Hazırlayan İbrahim Kutluk) Ank. 1997, s. 45; HHTŞ s. 289; İsmail Hakkı [Uzunçarşılı], Karesi Meşahiri 2. ks., İst. 1925, s. 4-5; SO 2/9; TDEA 1/296; TGDEİS s. 65; TN 1/90(338); TŞ 2/680; TŞ/HÇ 1/212-214. ♦♦A. GÜLHAN

BAHRÎ (16. yy.): Divan şairi. İstanbul'da doğdu. Adı Mehmed Bahrî'dir. Divan kâtipliği yaptı. Halep vilâyet defterleri tezkireciliğinde bulundu. Astronomi, geometri ve remille uğraştı. Çok iyi Arapça ve Farsça bilirdi. Âşık Çelebi karşılıklı şiir ve latife söylemede, musikide, inşada üstat olduğundan ve adlarını belirtmeden mesnevîleri bulunduğundan bahsetti ve şiirlerinden örnekler verdi.

Kay.: MŞ s. 54b kenarda; TDEA 1/295; TN 1/90(341); TŞ 2/683. •M. CUNBUR

BAHRÎ (17. yy.): Divan şairi. Seyrekzâde Âsım'ın Zübdetü Zübdeti'l-Eş'ar adlı antolojik tezkiresinde bir beytine rastlandı.

Kay.: TGDEİS s. 65; TN 1/90(340); ZZE s. 4. •M. CUNBUR.

BAHRÎ (17. yy.): Halk şairi. S. N. Ergun'un özel kütüphanesinde ve Millet K AE Mec. 757 numarada bulunan mecmualarda kayıtlı 1 koşmayla 1 kalendarisini Türk Şairleri'nde yayımladı.

Kay.: TDEA 1/294; TŞ 2/687; M. Cunbur, Başakların Sesi, Ank. 1968, s. 197. •F. A. TURAN

BAHRÎ (17. yy.): Mutasavvıf şair. S. N. Ergun, İstanbul Millet K AE Mec 608'de kayıtlı mecmuada şairin kendi el yazısıyla bir hayli manzumesine rastladı ve bunlardan birini yayımladı. Mecmuada iki yerde Derviş Bahrî 1110(M. 1698) kaydı görüldüğüne göre şair 17. yüzyıl sonlarında ölmüş olmalıdır. Manzumelerinin vezinleri bozuktur.

Kay.: TDEA1/295; TŞ 2/684. •M. CUNBUR

BAHRÎ (18. yy.): Halk şairi. Ahmet Talat Onay'ın özel kütüphanesinde bulunan 18. yüzyıla ait mecmuada, bir koşması kayıtlı olup, S. N. Ergun bu koşmayı yayımladı.

Kay.: TDEA 1/294-295; TŞ 2/687; M. Cunbur, Başakların Sesi, Ank. , 1968, s. 198. •F. A. TURAN

BAHRÎ (- 1829/30- ?): Saz şairi. Karşı olan şair, ondört yaşında şiir söylemeye başladı. Yirmi yaşında iken, o sırada çok yaşlı olan Âşık Zülâlî ile karşılaşarak atıştı ve Zülâlî tarafından çok beğenildi. Başta Revanlı Mehdî olmak üzere, Kars'a gelen diğer halk şairleri karşısında da irticali gücünü ispat etti. Evlatlığı Şâdî için kargış türünde şiirler söyledi. Şirazlı Bağdagül adındaki sevgilisine söylediği âşıkâne şiirleri yanında taşlamaları, destanları, koşmaları ve vatan sevgisini

dile getiren şiirleri ile tanındı. Kırım Savaşı başlarken (1853), Rusların Kars üzerine gelecekleri haberi üzerine söylediği Kars Koçaklaması 1854-1855 yıllarında Kars'ta Mehter tarafından bestelenip çalındı. Bu koçaklama o yıllarda Kars'ta bulunan Namık Kemâl'i de etkiledi.

Kay.: Murat (Uraz), Halk Edebiyatı Şiir ve Dil Örnekleri, İst. 1933, s. 182; Doğu, sayı: 14, s. 47-63; Behçet Kemal Çağlar, Yücel Dergisi, sayı: 80, Ekim 1941; Orhan Seyfi Orhun, Çınaraltı, sayı: 18, 1941; Mehmed Halid Bayrı, Türk Sazı, Mayıs 1944, İst., sayı: 1, s. 20-22; Kars Broşürü, s. 104-105; Yurddan Yazılar, s. 320; Fuat Köprülü, XIX. Asır Saz Şairleri, s. 662-663; Banıççek Kırzioğlu, Kars Kalesi, 30 Ekim 1964, sayı: 2, s. 16; Fahrettin Kırzioğlu, 855 Kars Zaferi, İst. 1955, s. 56-58; TDEA 1/294; TŞ 2/680-683. •B. KIRZIOĞLU.

BAHRÎ (19. yy.): Divan şairi. Edirne'de doğup büyüdü. Kitabet öğrenimi gördü ve kâtiplik yaptı. Kâtiplik görevini İzmir'de sürdürdü. Abdülmecid'in ilk saltanat (1839-1861) yıllarında İzmir'de öldü. Edirneli Bahrî'yi Tuhfe-i Nâilî'nin Fatin Tezkiresi'nden naklen *Adanalı kâtib* ve iki ayrı şahıs olarak kaydetmesi yanlışır.

Kay.: R. Canım, Edirne Şairleri s. 427; O. N. Peremeci, Edirne Tarihi s. 282; SO 2/8; TDEA 1/295; TN 1/91(342,343); THE s. 22; TŞ 2/680. •M. CUNBUR

BAHRÎ (19. yy.): Halk şairi. Gedâî'nin Şairnâme'inde bu isimli bir şair yer almaktadır. S. N. Ergun'a ait 19. yüzyıl şairlerine ait şiirlerin toplandığı bir mecmuada da Bahrî mahlaslı bir şiir kayıtlı olup bu manzume Türk Şairleri'nde yayımlandı. Kay.: Ahmet Şükrü Tunaoglu, « Gedâyî », Konya Halkevi Dil, Edebiyat Tarih Araştırmaları, No: 1; TDEA 1/295; TŞ 2/687; M. Cunbur, Başakların Sesi, Ank. 1968, s. 199. •F. A. TURAN

BAHRÎ, Filbahri (takma ad), bk. NESİN, Aziz

BAHRÎ, Filefil (takma ad), bk. NESİN, Aziz

BAHRÎ, Paşa (? - 6.9.1700): Divan şairi, münşi, hattat, tuğrakeş, devlet adamı. Çanakkale'nin Kilitülbahr/Gelibolu ilçesinde doğdu. Asıl adı Mehmed olup Nişancı Mehmed Paşa ve Endurunlu diye tanındı. Saraya alınıp eğitildi. Padişah hizmetinde bulundu. IV. Mehmed zamanında hane-i hassa ağalarından iken padişahın sır kâtibi oldu. Sonra Harem-i Hümayun'a beylerbeyi oldu. 1686'da Mir-i miran rütbesiyle Kastamonu, 1687'de Van valiliklerine getirildi. Kısa bir süre sonra azledildi. Aynı yıl vezaretle Karahisar-ı Şarkî mu-

tasarrıflığına, 1688'de Çardak muhafızlığına, 1693'te tuğrakeşliğe, 1696 Kıbrıs muhafızlığına atandı. 1697'de ikinci defa tevkiif oldu yani Nişancılığa getirildi. Sonra rütbesi düşürülüp Divan'da cizye kalemi muhasebeciliğine atandı. Bu görevde iken İstanbul'da öldü. Üsküdar'a gömüldü. Kefeli Lütfî vefatına "Zevrak-ı cismın çekirdi fenâdan Bahrî" tarihini yazdı. Safâî şiirlerinden, inşasından ve yazısının güzelliğinden övgüyle bahsetmiştir.

Kay.: AT 4/200; KŞ s. 60; MN s. 134; MŞA s. 193; NAFE (SK Esad Ef. 2549) s. 36a-37a; NAZZE 1999, s. 26-27; SO 2/8; TDEA 1/296; TGDEİS s. 64; TH s. 382,729; TN 1/90(339); TŞ 2/685-687; TŞ/S (İÜK TY 2407) s. 59b-60b; VF 2/318. •M. CUNBUR

BAHŞÂYİŞ (15. yy.): Divan şairi. Mecmû'atü'n-Nezâ'ir 'de iki şiiri bulundu.

Kay.: Mec. Nez. s. 11, 34(51); TŞ 2/687-688. •M. CUNBUR

BAHŞELİYEVA, Gövher Bahşeli kızı (26. 12. 1954 -) Azerbaycan şarkiyatçı yazarı. Bakû'de doğdu. Azerbaycan Devlet Üniversitesi Şarkiyat Fakültesini bitirdi (1977). Azerbaycan İlimler Akademisinin Şarkiyat Enstitüsünde direktör yardımcısı (1944), filoloji ilimleri doktoru oldu (1996). Üç kitabında ve otuzdan fazla makalesinde orta asırlardaki Azerbaycan ve Arap edebî ilişkilerini araştırdı. Moskova, Simferopol, Dubai ve Mahçkale'de ilmî tebliğler sundu. *Eserleri: Abdüsselam el-Üceylî'nin Hayat ve Yaraticılığı* (Bakû 1989), *Bir Mecnun Vardı* (Bakû 1990), *Ebu'l-Ferec el-İsfehani'nin 'Nağmeler Kitabı'* (Arapçadan tercüme, tedkikat ve şerhler, Bakû 1994).

•B. NEBİYEV

BAHŞÎ (16. yy. başı): Saz şairi. Prof. Dr. F. Köprülü, bu şairi, Ozan'dan sonra Anadolu'da yetişen ilk saz şairlerinden saydı; 8+8'lik hece vezniyle yazılan şiirde de gerek dil, gerekse yarım kafiye ve redif kullanılmasını ve gerekse şairin adının eskiliğine delil olduğunu belirtti; şairin I. Selim'in İran ve Mısır seferlerine katılan bir ordu şairi olabileceğini yazdı.

Kay.: F. Köprülü, XVI. Asır Sonuna Kadar Türk Saz Şairleri s. 12; a. g. y. İkdâm Gazetesi, 13. Nisan 1330/1914; TDEA 1/297; TŞ 2/689. •F. A. TURAN

BAHŞÎ (- 1628/9): Divan şairi. Selâniklidir. Gani-zâde Nadirî'nin kâtibi olduğu için Kâtip diye ta-

nındı. Medrese eğitimi gördü. Müderrislik yaptı. Mucib'e göre kırktan mâzul oldu. İstanbul'da öldü. Kültürlü, erdemli bir şahıstı. Şiirlerine, özellikle müseddeslerine bazı mecmualarda rastlandı. Dili akıcı, aruzu kullanışı ustacadır.

Kay.: Mecmu'a-i Eş'ar (TSMK. Revan Köşkü 1985, İÜK. Mec. ks. 46), MN s. 135; RT s. 20; SO 4/152; TDEA 1/297; TGDEİS s. 65; TN 1/92(347); TR s. 21; TŞ 2/688-689; TŞ/M 6, VF 1/102. •M. CUNBUR

BAHŞÎ, (Bakşî) (18. yy. ilk yarısı): Nahçıvanlı âşık. Çağının güçlü bir saz şairi olan Bahşî, Afşarlı Nadir Şah zamanında (1736-1747) yaşadı ve onun ordusunda bulunarak askerleri coşturan koçaklamalar söyledi. Nahçıvan'ın neresinden olduğu ve ne zaman öldüğü kaynaklarda bulunamadı. 1933'te Kars'ta ölen Nahçıvanlı Molla'nın elindeki *Mecmua* da altı parça şiiri tespit edildi. Bunlar arasında *Nazlı nazlı* redifli güzellemesi şiirleri içinde en yaygın olanıdır. Birkaç şiirinde geçen *Hân-ı âlişân* vasfı ile hem Afşarlı Nâdir Han'ı hem de Nahçıvan Beylerbeyini kastedtiği anlaşıyor. Afşarlı Nadir Ali Hanın bir aydan çok süren Kars Eli akını ve Kars Kalesi Kuşatmasını görerek, on dörtlükten ibaret bir destan söyledi.

Kay.: Nahçıvanlı Molla'nın Mecmuasından M. Fahrettin Kırzioğlu'nun tespitleri; TDEA, 1/297; TŞ 2/689-690. •B. KIRZIOĞLU.

BAHŞÎ, Lütfü bk. BAHŞÎ, Muammer Lütfi

BAHŞÎ, Muammer Lütfi (1903-30. 5. 1947): Şair. Ödemiş'te doğdu. Babası Müderris Lütfi Efendi'dir. İlk ve orta öğrenimini Ödemiş'te yaptı. Arapça ve Farsça öğrendi. Öğrenimini 1927'de İstanbul İlahiyat ve 1929'da Hukuk Fakültesinde tamamladı. Hayatı boyunca Antalya, Kuşadası, Bozdoğan, Nazilli, Muğla ile Ürgüp'te yargıçlık ve istifa edip ayrıldıktan sonra Ödemiş'te avukatlık yaptı. Ödemiş'te öldü. Cumhuriyet devri Türk şiirinde Yedi Meş'aleciler diye anılan şairler grubuna katıldı. Yedi Meş'ale dergisinin kapanması üzerine bu gruba dahil şairler 1933'te çıkmaya başlayan Varlık dergisinde bir araya geldilerse de M. Lütfi onlara katılamadı. Şiirlerini aruz ve hece ile daha sonra serbest vezinle yazdı. Tanzimat'tan sonra şiirde yenileşme hareketine dahil şairlerdendi. Şiirleri, Âhenk, Sadâ-yı Hak, Mahfil, Yeni Gün, Nazikter, Hilâl, Şark, Anadolu, Yurt, Yanık, Servet-i Fünûn- Uyanış, İçtihat, Yeni Ses,

Türk Denizi, Varlık, Bütün dergilerinde yayımlandı. **Eserleri/Şiir:** Yedi Meş'ale (6 arkadaşıyla ortak, İst. 1928), Türk Akdeniz, İlk Kurşun ve Gurbette Bayram.

Kay.: EİS s. 256; F. Savaşçı - K. Bengisu, Ödemiş Şairleri, İzmir 1958, s. 5; ÖBBŞKA 2/1238; RTES s. 369; TBEA 2/570; TDEA 1/297. ♦N. ÜNVER- H. YAZICI

BAHŞİOĞLU (16. yy. sonu-17. yy. başı): Saz şairi. İki varsağına Viyana İmparatorluk Kütüphanesi 2006 numaralı mecmuada rastlandı.

Kay.: F. Köprülü, XVI. Yüzyıl Sonuna Kadar Türk Saz Şairleri; Ahmed Caferoğlu, Halkbilgisi Haberleri, S. 1, 1 Kasım 1929; TŞ 2/690. ♦F. A. TURAN

BAHŞİŞ İbrahim (1907-14. 9. 1957): Kırım sahası şairi ve oyun yazarı. Aluşta şehrinde doğdu. Gençliğinde Totayköy ve Yalta öğretmen okullarında okudu. 1928 yılından itibaren öğretmenlik yaptı. Aynı zamanda ortaokullar için ders kitapları hazırladı, folklor ve kendi şiir derlemelerini yayımladı. Rus edebiyatından çevriler yaptı. 1934'te Yusuf Bolat'la birlikte *Arzi Qız ve Alim* piyeslerini yazdı. 1942'de, Kırım Almanlarca işgal edildiğinde Sovyet askerleri içinde, Gurzuf şehrinde kuşatılıp esir alındı. Babasının Kırım Müslüman komitesine baş vurması üzerine esirlikten kurtarıldı, Müslüman komitesinde çalışmaya çağırıldı, Almanların çıkardığı Azat Qırım gazetesinde çalıştı. Almanlar Kırım Tatar drama tiyatrosunda piyesler oynanması ve piyesin ortak yazarı olan İ. Bahşiş'in de katılması için ısrar ettiler. Piyes birkaç defa oynandıktan sonra Almanlar İ. Bahşiş' i *Altın Beşik* adlı Kırım efsanesi motifi temelinde bir piyes daha yazmaya zorladılar. Altın Beşik efsanesi III-XIV. asırlara kadar Kırım'da yaşamış bir Alman kavmi olan Gotlar'dan bir prens ile Kırım kumanlarından bir müslüman Han kızı arasındaki sevgi macerası hakkındadır. İ. Bahşiş bu piyesi de yazdı ve piyes oynandı. Sovyetler geldikten sonra yazarı Almanlarla işbirliği yapmakla suçlandılar. İ. Bahşiş tutuklanıp Rusya'nın Vorkuta şehrindeki ceza kampına gönderildi ve hapisanede öldürüldü. **Eserleri/Şiir:** *Yaş Fidanlar* (Akmescit 1934), *Yırla, Dey Vatan* (Akmescit 1940), *Derleme: Yırlayım* (Akmescit 1936), *Tapmacalar* (Akmescit 1937), *Qırımtatar Yırları* (Akmescit 1940), *Balalar İçün Tapmacalar* (Akmescit 1941).

Kay.: C. Qurtametov, "Unutulmuş şair", Qırım gazetesi, 27. 03. 1993; S. Nagayev "Adalet, Edebiylik Köprüsidir", Yanı

Dünya gazetesi, 4. 05. 1993; C. Bekirov, "Balacanlı şair", Yıldız dergisi, nu. 2, 1995. ♦Z. YÜKSEL

BAHTÂVER Han (- 1620 -19. 2. 1685): Tarih yazarı, devlet adamı. Babürlü hükümdarlarından Evrengzib'e şehzadelikinden itibaren hizmet etti. İlk dönemde arzuhallerin şehzâdeye takdimiyeye görevliydi. Evrengzib tahta çıkınca ona han unvanını ve sarayında önemli görevler verdi. Hükümdara otuz yıl sadakatla hizmetten sonra Ahmednagar'da öldü. Türbesi Delhi yakınlarında Bahtâverpure (Bestî Nebî Kerim)'deydi. Hayırsever, şair ve âlimlerin koruyucusu bir devlet adamıydı. **Eserleri:** *Âyine-i Baht* 1658'de yazdığı bu eserde Evrengzib'in kardeşleriyle yaptığı taht kavgalarını anlattı. *Riyâzu'l-Evliyâ* mutasavvıf ve âlimlerin hayat hikâyelerinin anlatıldığı bir biyografik kaynaktır. *Mir'âtü'l-Âlem* 1667'de kaleme alınan bu eserde de Evrengzib'in saltanatının ilk on yılı anlatılmıştır. *Târih-i Hindî* bir Babürlü devleti tarihidir.

Kay.: İA 2/238; Enver Konukçu, "Bahtâver Han", TDVİA 4/522-523. ♦M. CUNBUR

BAHTI Kara, bk. KOCATÜRK, Hüseyin

BAHTIKARA, bk. KARAIBRAHİMOĞLU, Mehmet Yılmaz

BAHTÎ (? - 1581ds.): Divan şairi. Mora'nın İzdin (İzdinye) kasabasında doğdu. İyi bir öğrenim gördü, Arapça, Farsça, Türkçe olmak üzere üç dilde başarılı şiirler söyledi ve nesirler yazdı. Üslubu mübalağasız ve süssüzdür. **Eserleri:** *Mecmua-i Münşeatî*, mürettep *Divân*'ı ve *Tuhfetü'l-Efkâr der-Cevab-ı Deryâ-yı Ebrâr* isimli *fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün* kalıbıyla, 989/1581'de yazdığı yüz elli beyitlik Farsça bir manzumesi vardır. Mehmed Bahtî maddesinde bahsi geçen *müfte'ilün/müfte'ilün/fâ'ilün* veznindeki Menâsikü'l-Hacc isimli eserin de, bu şaire ait olması daha mümkün görünmektedir. Şairin *mefâ'ilün/mefâ'ilün/fe'ülün* vezninde 4000'den fazla beyti hâvi, *Tercüme-i Şir, atü'l-İslâm* isimli bir de manzum tercümesi vardır. **Kay.:** Mec. Nez. s. 435; OM 2/51; TDEA 1/298; TŞ 2/690-691; Mehmet Aydın, Menâsikü'l-Hac, İÜ. Mez. Tez. Nu. 7905. ♦T. ÜZGÖR

BAHTÎ, bk. AHMED İ

BAHTÎ (? - 1642 ds.): Divan şairi. Hayatı hakkında elimizde bilgi bulunmamaktadır. Bürgivî Mehmed Efendi (doğ. 929/1523)'nin çocuklar için yazdığı akaide dair eserinin nazmen tercümesi olan bir risalesi vardır (Millet K şer'iyeye nu. 872). Medrese talebesiyken veya bu eğitimi takiben yazıldığı söylenebilecek olan bu eser, *mefâ'ilün/mefâ'ilün/fe'ülün* kalıbıyla yazılmış 1350 beyitlik bir mesnevidir. TSMK Hazine 1072'deki mecmuanın 17a yaprağında yer alan Bahtî mahlaslı iki şiirden biri olan Sultan Mehmed'e mersiyesinin, IV. Mehmed (1058/1648-1098/1687)'e dair olması ve bu iki şiirin yukarıda anılan Bahtî tarafından söylenmiş bulunması mümkündür. Hızır'ın *Cem'ü's-Şairan* adlı destanının 26. bendinde adı geçmektedir.

Kay.: TDEA 1/297-298; TŞ 2/691. ♦T. ÜZGÖR

BAHTÎ (? - 1755): Divan şairi. Adı Mehmed'dir. İstanbul'da Voynuk Şuca mahallesinde doğdu. Babası, aynı mahallenin imamı Osman Efendi'dir. Bu yüzden İmam-zâde diye ve asrının maliye baş halifesi Kıyasî Efendi'nin üstadı olması sebebiyle Kıyasî Hocası lakabıyla tanındı. Kıyasî Hoca Bahtî ismiyle de anıldı. Medrese öğrenimini tamamlayınca ilmiye sınıfına girip müderrisliğe başladı. Mehmed Esad Efendinin 1769'da yaptığı imtihanında hariç mertebesini aldı; ilminin genişliği neticesi çok seri bir şekilde yükselerek muhtelif medreselerde çalıştı. Çeşmizâde Yahya Efendi'nin yerine Hızır Çelebi Medresesinde müderrislik etti ve bu vazifede iken öldü. Râmiz ölüm tarihini 1167/1754 olarak vermektedir. İlmî şöhretinin yanında şiir ve inşada mahir olan Bahtî, Beyzâvî'nin ders imtihanını, soru ve cevaplarıyla mesnevî tarzında nazma çekti. **Eserleri:** Mülâziminden Dâvûd Paşalı Bahtî Mehmed Efendinin Defterdar Behcet Mehmed'e söylediği iki kaside ve 1160/1747 yılını gösterir bir tarihi Millet K Mz. Nu. 575'de kayıtlıdır. İÜK Ty1394'de bulunan *Menâsikü'l-Hac* adlı pek başarılı sayılamayacak manzumenin, bu şairden ziyade 16. yy. şairi Moralı Bahtî'ye ait olması daha muhtemel görünmektedir.

Kay.: Az s. 34-35; BS s. 51; TŞ 2/690; TDEA 1/298; Mehmet Aydın; Manzûme-i Menâsikü'l-Hac, İÜK Mez. Tez. No. 7905. ♦T. ÜZGÖR

BAHTİYAR (1919-1981): İran sahası Türk soylu şair. Adı Mehémmed Hüseyin Huşî'dir. Tebriz'de doğdu. Maddî imkânsızlıklar sebebiyle tahsil yapamadı. 25 yaşından itibaren şiir yazmaya başladı. Şiirlerinde vatan sevgisi ve sosyal konular önemli bir yer tutmuştur. Sabir* ve Muciz* gibi büyük hiciv şairlerinin tesiri altında kaldı. Tebriz'de vefat etti. **Eserleri:** *Meş'el-i İctimâi* (Tebriz 1961) ve *İnqılap Yolunda* (Tebriz 1980).

Kay.: Dr. Cevat Heyet, Azerbaycan Edebiyat Tarihine Bir Bahış, Tahran 1369, 2. c. ; Varlık Dergisi, S. 1-2 . Tahran 1984. ♦C. HEYET

BAHTİYAR (1929 -): İran sahası Türk soylu şair. Adı Bahtiyar Bahtiyarî'dir. Zencan'da doğdu. Türkçe ve Farsça şiirleri vardır. Daha çok gazel tarzında yazdı. Türkçe ve Farsça, nazım-nesir karışık *Diliran-ı Din* adlı bir eseri yayımlandı. **Kay.:** EO s. 450-452. ♦R. GAFFARİ

BAHTİYAR (takma ad), bk. SOKO, Ziya Şakir

BAHTİYAR, Niyazi Hüseyin (1927 -): Bulgaristn vatandaşı Türk soylu şair. Tırgovişte ilinin Turnavova/Tirnovtsa köyünde doğdu. Şumen'deki Nuvvab okulunda okudu. 1952'de başladığı Sofya Üniversitesi Türkoloji Bölümünden 1956'da mezun oldu. Deliorman ve Rodoplarda Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenliği yaptı. Daha sonra Kırcaali'de Nov Jivot gazetesinde çalıştı. 1989'da Türkiye'ye göçüp İstanbul'a yerleşti. İlk şiiri 1949'da yayımlandı. Başlangıçta şiirlerini N. Hüseyinov ve N. Hüseyinov imzasıyla yazdı ve Eylülcü Çocuk Dergisi'nde yayımladı. Dünya Bizim, Biz Dünyanın Çiçekleri (1965) ve Çocuklara Şiirler (1966) gibi antolojik eserlerde şiirleri çıktı. **Eseri/Şiir:** *Köy Yankuları* (1964).

Kay.: İ. A. Çavuşev, Altın Petek, Sofya 2001, s. 16-17,61-64. ♦M. CUNBUR

BAHTİYAR Bengü (takma ad), bk. DELİORMAN, Altan

BAHTİYAR Vahabzade, bk. VAHABZADE Bahtiyar

BAHTİYARİ (1921 -): İran sahası Türk soylu şair. Erdebil'de doğdu. Adı Sudeyf Bahtiyâr'dır. İlk öğrenimini babasından aldı. On bir yıl medresede

okudu. Serbest meslek sahibidir. On yaşlarında Türkçe ve Farsça şiir yazmaya başladı. Tebrizli Saib*'in etkisinde kaldı. Şiirlerinde tasavvufî konuları işledi. **Eseri/Şiir:** *Nisab*, içinde on bine yakın Farsça ve Türkçe şiir vardır.

Kay.: GAŞA s. 61-62. ♣M. CUNBUR

BAHTİYÂR-ZÂDE Hasan Çelebi (15. yy.): Tarih yazarı. Okmeydanı'nda taş diken okçuların en eskisi olan Bahtiyar'ın evladındandır. Osmanlı Müellifleri'nde adının Hüseyin olarak verilmesi yanlıştır. Zira okçuluğa dair bütün eserlerde adı Hasan olarak geçmektedir. Fatih devrinin ve ondan önceki yüzyılın bir tarihini yazmış, sonra bu dönemden önceki kırk beş yılın vak'alarını anlatan değerli bir eser daha kaleme almıştır. Ok atıcılarının hayatlarından bahseden *Tuhfetü'l-Hasib* isimli eserde bu sahada Kavş-nâme adlı bir eser yazdığı belirtilmektedir.

Kay.: OM 3/33; SO 2/9; TDEA 1/298-299; H. Baki Kunter, "Atıcılar Kanun-nâmesi", Tarih Vesikaları 10/262; Kemâl Edip Ünsel, "Tezkire-i Rumât", Tarih Vesikaları 13/19,14/97. ♣T. ÜZGÖR

BAHUMANOV, Asılguja İšem oğlu (20. 10. 1945 -): Başkurt sahası yazarı ve şairi. Başkurdistan'ın Baymak bölgesine bağlı Mullakay köyünde doğdu. İşmirza köyünde öğretmenlik yaptı. 1964'te Başkurt Devlet Üniversitesini kazandı, birinci sınıfı bitirdikten sonra askerliğe alındı. Askerliğini tamamlayınca üniversiteyi bitirdi. Uzun yıllar Sovyet Başkörtostanı gazetesinde bölüm müdürü olarak çalıştı. 1983 yılında Başkurdistan Yazarlar Birliğinde edebî danışmanlık görevine başladı. Yeteneği daha çok gazetecilik alanında idi. İlk şiirleri 1960'larda yayımlanmaya başladı. **Eserleri:** *Qoyaşlı Tan* (1982), *Bozzar Aqtarılganda* (1985). Kay.: Başkört Sovet Yazımsıları Antologiyahı, Ufa 1988. ♣G. İŞKİLDİNA

BAİNOV, Moisey Romanoviç (1937 -): Altay sahası şairi. Altay ilçesinin Hızıl Salda (Ashıs ilçesinin Pokoyakov) köyünde doğdu. Küçük yaşlarda yetim kaldı. Ninesi Kiji Nayeva'nın yanında büyüdü. Ninesi ve üç kardeşi hayırcı destancı, elsanatçısı idi. Kardeşlerden birisi olan Tutka, her zaman tarladan döndüğünde köyün insanları toplanır, o da kahramanlık destanı söylerdi. Küçük Moisey onu dikkatle dinlerdi. Yedinci sınıfı birincilikle bitirdi ve Ağban Millî okulunda eği-

timini devam ettirdi. Ağban Pedagoji Enstitüsü'nü kazandı. Oradan Moskova'ya M. Gorki Edebiyat Enstitüsüne gönderildi. 1963 yılında bu enstitüden mezun oldu. Pek iyi notlarla okuduğundan dolayı, Nekrasov bursunu aldı. 1955 yılından itibaren şiir yazmaya başladı. İlk kitabı 1959'da Ağban'da yayımlandı. Şair M. Kilççakov'dan etkilendi. 1970 yılından itibaren Hakasya Devlet Radyo ve Televizyon Birliğinde görev yaptı. Rusya Federasyonunun Emektar işçisi unvanını aldı. Hakas Çiri gazetesinde çevirmen olarak çalıştı. Rusya Yazarlar Birliğine üye kabul edildi (1964). *Han Tönis* isimli yedi bin mısradan oluşan eserini kahramanlık destanlarını yayımlattı. **Eserleri/Şiir:** *Geldim, Ağban Karşıla* (1962), *Zamana Seyahat* (1964), *Gündamcılar* (1973), *Işık Haggında Türkü* (1977), *Akar Sular* (1976), *Han Tönis* (1994).

Kay.: V. Kokova, "Berkiyen Ses", Lenin Çalı, 28 Nisan 1966; P. Troyakov, "Dirçelen Halgın Edebiyatı", Yenisey, 1972, No. 4, s. 52-53; M. Antosin, "Moisey Bainov'un İki Manzumesi", Sovetskaya Hakasya, 14 Kasım 1975; N. Ahpaşeva, Akıllı Sözle Dikkatli Kulağı Oksaya-Oksaya; Abakan, Vestnik Hakasii, No: 7 (124), s. 7; Bainov, Moisey Romanoviç, Pisateli; Hudajniki Kakasii, Abaka, 1897, s. 42-43. ♣G. YOLOĞLU

BA'İS (? - 1789): Divan şairi. Bursa'da doğdu. Adı Ahmed Ba'is olup Kassâb-zâde diye tanındı. İstanbul'a gelerek Şehzade Medresesinde okudu. Pertâkî Hasan Efendi'den ders görerek mezun ve müderris adayı oldu. Vüzera divanı kâtipliği yaptı. Muhtelif vazifelerden sonra Halim Giray'a hocalık yaptı; Rumeli Valisi Ali Paşa'nın mektupçuluğunu yaparken bu zâtın katline irade-i seniyye çıktığında, yazmış olduğu bir yazıyla onun affını sağladı. divan kâtipliği, mâliye tezkireciliği, Divân-ı Hümayun hocalığı gibi muhtelif hizmetlerden sonra Ariş (Mısır)'den dönerken Maraş'ta öldü. Oraya gömüldü. Kendi hattıyla yazılmış 29 varaklık ve 440 beyitlik divânçesi İÜKTY 3757'dedir. Burada 2 müseddes, 1 Sabit'e tahmis, 2'si Farsça 59 gazel bulunmaktadır. 18. yüzyılın diğer şairlerinde de görülen tasannua ve kelime oyunlarına fazlaca yer vermesine rağmen kuvvetli ve kıymetli bir şahsiyet olarak karşımıza çıkan Bâ'is'in, Bâkî, Nâbî, Sâbit, Nâilî, Nevres, Nâşid, Fâzıl ve Fehîm tesirleri görülen gazellerinin oldukça akıcı bir dile sahip bulunduğu söylenebilir.

Kay.: İMKZEK 1/492; SO 4/457; TDEA 1/299; TGDEİS s. 66; TN 1/108 (302); TŞ 2/691; TŞ/AH 6ab; İdil Can Mamaş, Bais Divançesi, İÜK. Tez. nu. 3654. ♣T. ÜZGÖR

BAK, Turan (20. yy.): Halk şairi. Malatya'nın Darınde ilçesindedir. Manzumeleri dinî karakterlidir. **Eserleri:** *Ahret Nasihatları* (İst. 1955), *Dinî ve Ahlâkî Öğütler* (Samsun 1956), *Kötü Huylar Hakkında* (Ödemiş 1956), *Namaz Methiyesi* (Ödemiş 1956).

Kay.: TB 1956. ♣İ. BAŞTUĞ

BAKÂ'Î, bk. BEKÂ'Î (15. yy.)

BAKAR, Mustafa (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Özlem* (Samsun 1989).

Kay.: TB 1989. ♣İ. BAŞTUĞ

BAKAŞOVA, Cıldız Kemelovna (26. 4. 1960 -): Kırgızistan bilim adamı, Isık-Köl ilinin Karakol şehrinde doğdu. 1982'de Kırgız Mémlekettik Uluttuk Üniversitesinin Gazetecilik Fakültesini, 1988'de Kırgız İlimler Akademisinin Dil ve Edebiyat Enstitüsünün bilim adayı (doktora) programını bitirdi. 1998'de Almatı şehrinde al-Farabî Kazak Mémlekettik Uluttuk Üniversitesinde *Çiñgiz Aytmatovdun Süröt Kerdik Çeverçiligi* (Ç. Aytmatov'un ressamlık kabiliyeti) isimli doktora tezini başarıyla savundu. Kırgızistan'daki *Aytmatov Taanuu* bilim dalına büyük katkıda bulunanlardandır. Profesör, Kırgız Mémlekettik Uluttuk Üniversitesinin Gazetecilik Fakültesinin dekanı, Kırgız Cumhuriyetinin Cogorku Keñeşinin sorumlu görevlisi oldu. Onun adlı çalışmaları Kırgız bilim adamlarının, okuyucularının arasında olduğu gibi, Türk soylu halkların bilim adamları arasında da ünlüdür. **Eserleri:** *Çiñgiz Aytmatovdun Korköm Düynösü, Çiñgiz Aytmatovdun Sürötkerdik Çeberçiligi, Çiñgiz Aytmatovdun Çıgarmalarındaki Salıstıruu cana Metafora, Ölböstük Simbolu, Çiñgiz Aytmatovdun Çıgarmalarını Stildik Özgöçölükörü, Çiñgiz Aytmatovdun Çıgarmalarındaki Korköm Şartıuluk, Çiñgiz Aytmatovdun Çıgarmalarındaki Stildik Problemler*.

♣M. MUKASOV

BAKBERGENOV, Savirbek (1920-1997): Kazakistan yazarı. Şimkent ili, Sozak ilçesinde doğdu. 1936'da Türkistan Demir Yolları Meslek Okulunu, 1939'da da Türkistan Öğretmenler Yüksekokulunu bitirdi. II. Dünya Savaşına katıldı. Uzun yıllar boyunca cumhuriyetin çeşitli gazete ve dergilerin yayın kuruluşlarında çalıştı. İlk uzun hikâ-

yesi Talgat adıyla 1950'de yayımlandı. Gençleri insanlığa ve dürüstlüğe davet eden hikâyeler yazdı. II. Dünya Savaşı dönemini tasvir eden hikâyeler kaleme aldı. Sonra romanları yayımlandı. M. Gorki ve A. G. Korolenko'nun mensur eserlerini Kazakça'ya aktardı. Eserlerinin pek çoğu eski Sovyetler Birliğine dahil olan Cumhuriyetlerin dillerine tercüme edildi. II. Dünya Savaşında gösterdiği kahramanlık dolayısıyla *I. Dereceli Otan Soğuşu* madalyası, 1996'da da *Halık Cazuvşısı* ünvanı verildi. **Eserleri/Hikâye:** *Talgat* (Almatı 1936), *Meñiñ Dosım* (1953), *Özimizdiñ Cigitter* (1958), *Koyanközge Kulağan Cıldız* (1965), *Üşinşi Oyunşı* (1979), *Boztorğay* (1960), *Kayran Şeşem* (1963), *Adam cene Köleñke* (1960), *Men Sizdi Süyemin* (1975), *Kentav* (1973). **Roman:** *Kan Tozañ* (1984), *Ak Boz Atı Aruw* (1986), *Börte Şmğis Kanınñ Cubayı* (1990). **Uzun Hikâye:** *Karğa Tamğan Kan* (1967), *Altın Kürek* (1968), *Belgisiz Soldat* (1977).

♣Ş. İBRAYEV

BAKHŞI, bk. BAHŞI

BAKİ, Edib Âli (1896 - ?): Şair, halkbilimci yazar. Nevşehir'de doğdu. İlk ve orta tahsilini Nevşehir'de yaptı. Konya ve İstanbul İdadilerinde okudu. Fransızca ve Almanca öğrendi. Niğde, Konya, Eskişehir ve Afyon liselerinde Fransızca öğretmenliği yaptı. Uzun süre Afyon'da kaldı, şehrin tarihi ve folkloru üzerine çalışmalarda bulundu. Taşpınar (1930) dergisini yayımladı. Ölüm yılı tespit edilemedi. **Eserleri:** *Beş Kızlar* (Niğde 1924), *Afyon'da Bir Şair Ailesi* (Afyon 1942), XVII-XIX'uncu Yüzyıl Afyon Şairlerinden Mehmet Fevzi (Afyon 1945), *Namık Kemal Afyon'da* (Ank. 1945), *15. Yüzyıl Konya-Karaman Şairlerinden Aynî: Hayatı, Şiirleri ve Karamanoğulları Son Devrine Ait Toplu Bilgiler* (Ank. 1949), *Şeriye Sicillerine Göre Afyonkarahisar'da XVII, XVIII'inci Asırlarda Meçhul Halk Tarihinden Yapraklar* (Afyon 1951), *Onbeşinci Asır Ahlâk ve Tasavvuf Şairi Abdürrahim Mısrî* (Afyon 1953), *Harabî (Ciloğlu Deli Bekir), Afyon'daki Sinan Paşa, Göçmenler* (Afyon'a yurt dışından gelenler), *Beş Kızlar* (Niğde ty.)

Kay.: ÖBBŞKA 2/795,850,1306; TBEA 1/139; TDEA 1/299. ♣A. ESATOĞLU

BAKIHANOV, Abbaskulu Ağa, bk. KUDSÎ (1794-1847)

BAKIR, Abdulhalik (1956 -): Tarih yazarı. Irak'ın Kerkük şehrine bağlı Kümbetler köyünde doğdu. İlkokulu Kümbetler İlkokulunda okudu, orta öğrenimini Kerkük Garbiye Okulu ve Kerkük Lisesinde bitirdi. 1976'da yüksek öğrenimi için Türkiye'ye geldi. 1981'de AÜ Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi Ortaçağ Tarihi Kürsüsünden mezun oldu. İki yıl tercümanlık yaptı. 1983'te AÜ İlahiyat Fakültesinde Arapça okutmanı olarak göreve başladı ve TC vatandaşlığına geçti. 1985'te İslâm Medeniyeti ve Sosyal Bilimler Ana Bilim dalında yüksek lisansını, 1990'da Tarih Anabilim dalında doktorasını tamamladı. 1994'te doçent oldu. Hâlen Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü öğretim üyesidir. Çeşitli dergilerde yayımlanmış makaleleri vardır. **Eseri/Tarih:** *İktisadi ve İdarî Yönden Hz. Ali Dönemi*, (Ank. 1991).

••N. ÜNVER

BAKIR, İsmail (1953 -): Şair. Adana Ceyhan'da doğdu. Şiirleri çeşitli gazete, dergi, sanat bülteni ve radyoda yayımlandı. Serbest vezinle duygusal şiirler yazdı. **Eserleri/Şiir:** *Sende Doğan, Sende Ölecek* (Adana 1973), *Çırpımdaki Sesler* (İst. 1991), *Hasret Kabarcığı* (Adana 1995).
Kay.: GGÇŞ 2/621; ÖBBŞKA 2/996. ••B. ALTUNIŞ-GÜRSOY

BAKIR, Mehmet (1932 -): Şair. Elazığ'ın Keban ilçesinde doğdu. Hacı ve hafızdır. Eskişehir Hacı Havva Camii imam ve hatipliğinde bulundu. **Eseri/Şiir:** *Bakırdan Ufuklara* (İst. 1953), *Din: Hac Kılavuzu* (1963).
Kay.: ÖBBŞKA 1/130. ••G. DURAL

BAKIRCIOĞLU, M. Ziya (20. yy.): Araştırmacı yazar. **Eserleri:** *Başlangıcından Günümüze Türk Romanı: (Yıllara ve Yazarlara Göre Romanımızın Tarihi)*, (İst. 1983, 4. bs. 1998), *Yunus Emre Divanı, Hayatı, Şiirleri, Şiirlerinin Özellikleri Hakkında Yazılan Seçmeler* (İst. 1981), *Güldeste: 20. Yüzyıl Türk Şiirinden Seçmeler* (İst. 1996).
••G. DURAL

BAKIRĖANÎ, Hakîm Süleyman Ata (? - 1186): Mutasavvıf şair. Ahmed Yesevî'nin üçüncü hali-

fesi ve divancısı. Harezmi'nin BakırĖan kasabasında doğdu. Bu sebeple BakırĖan mahlasını aldı. Ancak mutasavvıfın Baka-kurgan veya Apak Kurgan'da doğduğu, menkabeyle bu şehrin BakırĖan diye geçtiği rivayetler arasındadır. Menkabeyle göre de mutasavvıf devesiyle giderken bir yere gelince deve yürümez olmuş ve bağırılmaya başlamış, bu yere bağırılan anlamında BakırĖan adı verilmiş, bir başka söylentiye göre Buğra Han, Süleyman Ata'nın şöhretini işitip ona kızını vermiş, onun müridi olmuş, mutasavvıfın çevresinde toplananlar devenin durakladığı yerde evler yapıp BakırĖan şehrinin kurulmasında öncü olmuşlar. Şair, Ata lâkabıyla da tanındı. Geçmişte bazı eserlerde ayrı kişiler olarak verilen *Süleyman Ata* ve *Hakim Ata* adları tek kişiye yani BakırĖanî'ye aittir. *Hakîm Ata* lâkabı ona A. Yesevî tarafından verildi. Şiirlerinde Hakîm Hoca Süleyman, Kul Süleyman, Hakîm Süleyman, Hakîm Ata mahlaslarını da kullandı. Onun BakırĖan Kitabı, Meryem Kitabı ve Ahırzaman adlı eserleri şiir severler arasında yüzyıllar boyu okundu. Şiirlerinin dili sade, ifadesi halk diline uygundu. BakırĖan Kitabı'ndaki şiirler yedili ve on ikili hece vezniyle ve aruzun *mefâ'ilün/mefâ'ilün/ mefâ'lün/ mefâ'ilün* kalıbıyla, Yesevî'nin *Hikmetleri* ndeki vezin, şekil ve üslûpla yazılmıştır. Kafiyeyle genellikle yarım ve rediflidir. Beyit veya dördlüklerin sonunda bestelenerek okumağa elverişli söz ve mısra tekrarları vardır. Bu da şiirlerin belki de kopuz eşliğinde okunduğuna bir delil olabilir. Şairin din ve tasavvuf, aşk ve ahlâktan bahseden bu eserleri Türkistan'da geniş bir alana yayıldı. Fahriddin Ali Sofî onun Türkistan vilâyetinde meşhur olduğunu ve itibar bulduğuna dair bilgiler verdi. Süleyman Ata'dan sonra onun şiiriyatındaki ve tarikatındaki geleneklerini birçok mutasavvıf devam ettirdi. Nitekim BakırĖan Kitabı'nın 1906 Kazan'da basılan nüshasında onun 44 hikmetinden başka, Şemseddin, İkanî, Kul Ubeydî, Kul Ahmed, Meşreb, Hüdaydad, Kul Şerif, Fakirî gibi mutasavvıfların ve Hubbî, Kasım, Haft, Nasihî, Çizalî, Gedaî, Kul Şerifî, Şuhudî, Behbudî, Beyza, Maçın, Tac gibi şairlerin de hikmetleri bulunmaktadır. Hakîm Ata, bir sanatkâr şair ve bir mütefekkir değil, hikmet çığırını açan bir mutasavvıftır. Asırlar boyu Ortaasya'da menkıbeleri

anlatılmış, hikmetleri okunmuştur. **Eseri:** *BakırĖan Kitabı*, (Kazan 1848, 1857, 1898, 1903 v. d. ÖzFAŞİ Nu: 12646, Nu: 289), *BakırĖan Kitabı* (Taşkent 1991), *Hakim Ata Kitabı* (Karşı 1993), *Meryem Kitabı*, Hz. Meryem'in ölümünü anlatan aruzla yazılmış küçük bir destandır. *Ahırzaman Kitabı* kıyamet gününden bahseden yine aruzla yazılmış onaltı sayfalık küçük bir risaledir. Her iki eser de BakırĖan Kitabı ile birlikte basılmıştır. **Kay.:** Abdurahman Câmî, *Nafahat ul-uns*, Tahran, 1370 Hicri, A. Nevai, XV. Cilt, *Nesayimu'l-Muhabbet*, Taşk, 1988, Fahriddin Ali Safiy, *Reşehat Ayn ul-Hayat*, Taşkent 1911; H. Nisariy, *Müzekkir-i Ahbab*, Taşkent 1994; F. Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, 8. bs. Ank. 1983, s. 98; A. Sa'diy, "Yesevî Kim Edî?", *İnkılabı 1922*, sayı:2; Fitret, "Ahmed Yesevî" Maarif ve OkutĖuvĖi, sayı: 6, 1927; Fitret, "Yesevî Mektebi Şairleri ToĖriside Tekşirîşler", Maarif ve OkutĖuvĖi, sayı: 7-8, 1927; E. E. Bertel's, *Sufizm i Sufiyskaya Literature*, Moskova 1965, N. Mallayev, *Özbek Edebiyatı Tarihi*, I. Kitap, Taşkent 1965; İ. Hakkul, *Tasavvuf ve Şi'riyat*, Taşkent 1991; B. Kasimov, "Hikmetler" Şi'riyatı, ÖZAS, 16. 7. 1993; A. Usman, *Vahdet Şarabın İçdim, Ėayıblar Hayliden Yangen Çirakler*, Taşkent 1994; RTES 1/282-283; TDEA 1/299-300. ••N. RAMAZANOV. M. CUNBUR.

BÂKÎ, bk. BEKÂ'Î (- 1594)

BÂKÎ (1526 -2. 11. /7. 4. 1600): Divan şairi. İstanbul'da yoksul bir ailenin çocuğuydu. Babası Fatih Câmî müezzinlerinden, 1565'te hac yolunda vefat eden Mehmed Efendi'dir. Babası *Karga* lâkabıyla anıldığından Ahdî tezkiresi gibi bazı kaynaklarda Bâkî'ye de Kargazâde denildiği kayıtlıdır. Evliya Çelebi de *Seyahatnâme*'sinde, *Hâk-i İstanbul'dan olup Kargazâde dîmekle meşhurdur. Bazı zurefâ Gurâbzâde Bâkî derlermiş*" diye yazmaktadır. Son devir kaynaklarında babasının Bâkî'yi genç yaşlarında bir saraç yanına çırak verdiği yazılıdır. Bu yanlışlık eski kaynaklardaki *sirac* kelimesinin doğru okunmamasından ileri gelmiştir. Sirac kandilleri yakmakla görevlendirilen kişilere verilen eski bir meslek adı olup Bâkî'nin de gençliğinde Fatih Camii'ndeki görevi siraclıktır. Medrese öğrenimi görme imkânını nasıl bulduğunu bilinmemektedir. Fatih Medreselerinde okuyan talebelere imrendiği, gerek ilmiyle gerekse dış görünüşleriyle onlara benzemek istediği ve babasından gizli medreseye devamla başladığı ve zamanla medresenin en sadık öğrencisi olduğu tahmin edilmektedir. Devrinin ileri gelen ilim

adamlarından Karamanîzâ'de Mehmed ve Ahmed Efendi'lerin derslerine devam etti. Medresedeki arkadaşları arasında Nev'î, Valihî ve tarihçi Hoca Sadeddin Efendiler bulunmaktaydı. Ebussuud Efendi'den mülâzım oldu. Genç yaşta beliren yetenekleri ve şairlikteki gücüyle hocalarının dikkatini çekti. Özellikle Süleymaniye Medresesi müderrislerinden Kadızâde Ahmed Şemseddin Efendi'den destek gördü. Devrin usta şairlerinden Zâtî'nin dükkânındaki şiir sohbetlerine katıldı, bu ihtiyar şairin hayranlığını ve takdirini kazandı. Sokullu Mehmed Paşa başta olmak üzere pek çok devlet büyüğünün ilgisini çekti. Ancak Kanunî Süleyman'ın gösterdiği ilgi, hepsinin üstünde oldu. Kanunî'ye ilk kasidesini 1554'te Revan seferinden dönüşünde sundu. Kanunî de ömrü boyunca şairi takdir edip övdü. Bir söylentiye göre padişah, böyle bir şairi takdir ve himaye etmiş olmayı saltanatının en zevkli işlerinden biri saymıştır. Kanunî'ye medhiyeler yazan Bâkî bu padişah döneminde müderris ve şair olarak hayatının en parlak dönemini buldu ve refah içinde yaşadı. Mesleğinde de yükseldi. Silivri, Muratpaşa, Eyüp ve Sultan Selim medreselerinde müderrislik yaptı. Kanunî'nin ölümü üzerine yazdığı mersiye onun şiirdeki ustalığının doruklarından biri oldu. Kanunî'den sonra gelen padişahların saltanat yıllarında aynı ilgiyi görmedi. Hattâ II. Selim devrinde 1566- 1569 arasında bir süre müderrislikten uzaklaştırıldı. 1573'te Sahn, 1575'te Süleymaniye medreselerinden birine müderris oldu. III. Murad döneminde bir iftiraya uğradı ve bir sürgün tehlikesi atlattı. 1579-1585 arası Mekke, Medine ve İstanbul'da kadılık yaptı. 1585, 1590'da iki kere Anadolu Kazaskerliğine, 1591, 1595, 1597 yıllarında da üç kere Rumeli kazaskerliğine getirildi. Şairin amacı Şeyhülislâm olmaktı. Bu amacına ulaşmadan İstanbul'da öldü. Cenazesi büyük bir kalabalığın katıldığı muhteşem bir törenle Fatih Camii'nden kaldırılıp Edirnekapısı dışında Eyüp Sultan'a giden yol üzerindeki kabrine gömüldü. Bağdatlı Hâdî'nin "*Bâkî Efendi gidi ukbâya bin sekizde*" mısrası ölümüne düşürülen tarihlerden biridir. Eşi Tutî Kadın* da şairdi. Divan edebiyatının en büyük şairi olup Sultanu's-Şuara unvanını aldı. Çok güzel gazelleri olmakla beraber Kanunî için yazdığı mersiyesiyle ün kazandı. "*Bâkî, şöhret, mevki, tesir,*

saygı, takdir, içtimâî ve iktisadî refah olarak, sanatının meyvalarını gençliğinden itibaren daha hayattayken toplayabilen nadir talihli şairlerimizdendir" diyen Prof. Harun Tolasa, şairin verimli ve mutlu bir hayat sürmesini, tam ve yüksek bir tahsil sahibi oluşuna, azimli, ölçülü ve hesaplı şahsiyetine, doğuştan gelen fevkalâde yüksek şairlik yeteneğine bağlamıştır. Şöhreti Macaristan'dan Hindistan'a kadar yayılmıştır. Yurt içi ve dışı kütüphanelerdeki yazma divanlarının sayısı bu yayınlığın delilidir. Her mecmua-i eşârda, halk şiirlerinin yer aldığı cönklerde dahi Bâkî'nin şiirlerinden bir iki örnek görmek mümkündür. Nitekim çoğu halk şairlerince yazılan Şairnâmeler'den Gubarî'nin *Vasf-ı Hüddâi Resûl ve Cem'-i Suarâ-yi Gubarî* adlı şiirinde 28. dörtlükte Beyâzî ve Bahârî'yle birlikte anılmış, Âşık Ömer'in Şairnâme'sinde 8. bentte, Hızrî'nin Şairnâme'sinde 14. bentte, İsmetî'nin *Bendeki Sevdâ* adlı şairnamesinde birinci bentte Bâkî'ye yer verilmiştir. Türkçenin cümle yapısına uygun çok temiz ve ahenkli bir üslubu vardı. Banarlı onun şiirlerini "Onun şiirlerini vücud getiren duygu, düşünce, bilgi ve sanat unsurları, her mısırda, hele her beyitte mutlaka çok çeşitli ve renklidir. En sâde ifadeyle söylenmiş mısralarında bile, dikkat edilirse, ilk anlaşılmanın yanında yer almış bir veya birkaç ince ve adeta gizli mânâ ışıldar. Sanatkarın edebî sanatlarına, fikir, his, hayal ve hatta kelime oyunlarına karşı da zaafî vardır. Fakat bunları büyük bir ustalıklarla, yer yer zeki ve rindâne bir söyleyişle ve vakur bir eda ile işleyerek şiiri, bu süsleyici sanatla birleştirirken kullandığı renkler arasında, bu renklerin bolluğu ölçüsünde, kibar ve tabîî bir ahenk sağlamayı bilmesindedir. Beyitlerinde en güzel kelimeleri ; güzel mânâlı, birleşik kelime ve deyimleri, güzel sesli nidâları bir araya toplamak ve yine her beyitte birkaç güzel mânâyı bir arada bulundurmamak ondaki şiir zevkinin husûsiyetlerindendir" cümleleriyle değerlendirmektedir. Bâkî'ye göre şiir ise "söz ipliğine inciler dizmek"tir. Şair Hâfız ve Selman gibi İran ve başta Ahmedî olmak üzere, Ahmed Paşa, Mesihî ve Necâtî gibi Türk divan şairlerinden etkilenmiş, kendi de asırlar boyu bir Bâkî Mektebi oluşturacak kadar şairi etkilemiştir. Bu şairler arasında Nev'izâde Atâî bir divan dolduracak kadar Bâkî'nin gazellerine nazire yazmış olup Nazîre-i Dîvân adını taşıyan bu eserin bir nüshası MK. Yz. A. 897/2'dedir. **Eserleri / Şiir:** *Divan*, Yalnız Millî Kütüphane'de 23 yazması

vardır. Bunlardan MK Yz. A. 6302 numarada kayıtlı yazma 990/1582'de şair hayattayken istinsah edilmiştir. İstanbul kütüphanelerinde de pek çok yazması bulunan Bâkî Dîvân'ı ilk defa 1859'da İstanbul'da taşbasması olarak yayımlandı. Bazı yanlışları bulunan bu basımda 590 şiir mevcuttu. İkinci basımı Prof. Dr. Rudolf Dvorak tarafından 1910'da Prag'da yapıldı. Bu basımın başında Prof. Dvorak'ın 75 sayfalık bir önsözü vardır. Üçüncü basım 659 manzume ve 15 sayfalık bir önsözle Sadeddin Nüzhet Ergun tarafından 1935 yılında İstanbul'da gerçekleştirildi. Divanın son baskısı Prof. Dr. Sabahattin Küçük'ün hazırladığı tenkitli metin olup 1994'te Türk Dil Kurumu yayınları arasında çıktı. Şemseddin Sami tarafından Bâkî'nin *Eş'âr-ı Müntehabesi* (İst. 1317/1901) adıyla şairin şiirlerinden seçmeler yayımlandı. **Çeviri:** *Meâlimü'l-Yakîn fi Sîreti Seyyidi'l-Mürselîn* İmam Kastalânî'nin *Mevâhibü'l-Ledünniyye* adlı siyer kitabının tercümesidir. Sokullu Mehmed Paşa'nın emriyle ve birçok eklemelerle yapılan bir çeviridir. *Fezâilü'l-Cihad*, cihadın erdemlerini konu alan bu eser de Sokullu Mehmed Paşa'nın emriyle Ahmed b. İbrahim'in eserinden 1567'de Türkçe'ye kazandırılmıştır. Eserin Bâkî'nin kendi el yazısıyla olan nüshası Millet K AE Şer'îye nu. 1286'dadır. *Fezâil-i Mekke*, Bâkî bu Mekke tarihini, 1579'da Mekke kadılığı sırasında Kutbeddin Muhammed Mekki'nin el-'lâm fi Ahvâli Beledî'llâhî'l-Harâm adlı eserinden Türkçe'ye çevirmiştir. Bir yazması Köprülü K. nu. 206'dadır. *Hâdis-i Erbâ'in Tercümesi*, Eyyub Ensarî'nin rivayet ettiği hadislerin yer aldığı bu eseri, şair, Eyüp Medresesi müderrisi iken yazdığı Ancak eserin yazması henüz bulunamamıştır. Kay.: BT (İÜK Ty. nu. 2568) v. 16b; Eslâf 1/217; EŞDEA s. 259-320; EŞU s. 57 vd.; Kâtip Çelebi, *Fezleke* 1/132; Hammer, *GOD* 2/360 ; GŞ (İÜK Ty. nu. 1604) v. 44b-45a; HHTŞ s. 434-439; Gibb, *HOP* 3/133-159; Hulâsatu'l-Eser 12287; F. Köprülü, "Bâkî" İA 2/243-253; İKTYDK 1/189-209; KÂ 2/120; KATK KŞ s. 56; KZEKF 1/778; LTC 2/38; Sadîkî, *Mecma'u'l-Havas* (İÜK Ty. nu. 4085), v. 39ab; MN s. 131; MŞ s. 53a-54b; OM 2/99; Peçevi Tarihi; RŞ (İÜK Ty. nu. 6199) v. 18b-20b; RT s. 16; RTET 1/582-597; SO 3/295; Doğan Kaya, *Şairnâmeler* s. 14, 24, 32; Harun Tolasa, "Bâkî, Mahmud Abdülbâkî," TDEA 1/300-303; M. Çavuşoğlu, "Bâkî," TDVİA 4/537-540; TGDEİS s. 66; TN 1/83-84 (307); TŞ 2/697-721; TŞ/HÇ 1/199-209; TŞ/L, 2001, s. 186; *Vefeyat-ı Ayvansarayî* s. 176; ZE (İÜK Ty. nu. 1646) v. 9a-19a; F. Köprülü, "Bâkî, Hayatı ve Tabiatı," Yeni Mecmua nu. 41-43, 1918; a. g. y. "Bâkî," *Türk Dünyası Gazetesi* eki, İst. 1335/1919, s. 1-7; A. C. Yöntem, "Fuzûlî-Bâkî," *Hayat Mecmuası*, nu. 2; J.

Rypka, *Bâkî als Ghazzeldichter*, Prague 1926; Tahir Olgun, *Bâkî'ye Dair*, İst. 1938; a. g. y.: "Bâkî'nin Kanunî Hakkındaki Mersiyesi," *Gündüz* (İst.), 6. c. , sayı: 31-33, Ekim - Aralık 1938, s. 4-7, 30-32, 44-45; a. g. y.: "Şair Bâkî'nin Üstad Zâfî ile Görüşmesi," *Yücel*, 17. c., sayı: 139, Temmuz 1935, s. 32-33; Fâzil İsmail, "Bâkî'nin Mezarı," *Zaman*, nu. 483; Nevzat Yesirgil, *Bâkî, Hayatı, Sanatı, Şiirleri* (İst. 1963); A. Gölpinarlı, "Bâkî," *Kaynak* (Balıkesir), sayı: 26, 19. 3. 1935; A. Muhitin Yurdakul, "Bâkî," *Dıranaz* (Sinop), sayı: 9, 1. 9. 1936; A. Bombaci, *Storia della Letteratura Turca*, Milano 1963, s. 304-312; İsmail Hikmet Ertaçlan, "Bâkî," İst., 2. c., sayı: 16, 15. 7. 1944, s. 3-4; M. Kaplan, "Bâkî'den Bir Sonbahar Manzarası," İst., 3. c., sayı: 33, 1. 4. 1945, s. 2-3; A. H. Tanpınar, "Fuzulî ve Bâkî," *Cumhuriyet*, 32. c., sayı: 11756, 17. 4. 1957; s. 2 ve *Edebiyat Üzerine Makaleler*, İst. 1969, s. 152-156; Şerafettin Peker, "Bâkî," *İçel* (Mersin), sayı: 49-4, 49-5, 30. 10. 1945-5. 1. 1946, s. 4, 23-25; Rifat Necdet Evrim, "Bâkî'ye Dair," *Ulus* (Ank.), 33. c., sayı: 11263, 7. 11. 1952, s. 2; İ. Z. Eyüboğlu, *Bâkî* (İst. 1972); O. Okay, "Bâkî'nin Kanunî Mersiyesine Dair," *Şükrü Elçin Armağanı*, Ank. 1983, s. 235-240; A. Kabaklı, "Kanunî ve Bâkî," *Türk Edebiyatı Dergisi*, sayı: 161, Mart 1987; Halûk İpekten, *Bâkî*, Erzurum 1988; Ali Nihat Tarlan, "Hayâlî- Bâkî," TDED, SAYI: 1, 1946, S. 26-38; Faruk K. Timurtaş, *Bâkî Divanından Seçmeler*, Ank. 1987; a. g. y., "Bâkî'nin Kanunî Mersiyesinin Dil Bakımından İzahı" TDED, sayı: 12, 1963, s. 219-232; O. Ş. Gökçay, "Şair Bâkî Gençliğinde Saraç Çıraklığı Yaptı mı? *Journal of Turkish Studies*, sayı: 3, 1979, s. 125-133; Sabahattin Küçük, "Bâkî'nin Medhiyeleri Üzerine," MK sayı: 44, s. 48-52; a. g. y., "Çağdaş ve Arkadaş Nev'î'nin Gözüyle Şairler Sultanı Bâkî," *Beşinci Milletlerarası Türkoloji Kongresi Tebliğler: Türk Edebiyatı I*, İst. 1985, s. 215-222; a. g. y. "Bâkî'nin Şiirlerinde Sosyal Hayatın İzleri," *Türk Dünyası Araştırmaları*, sayı: 59, 1989, s. 153-161. Hakkında yapılan bazı tezler: Şaik Uran, "Klasik Türk Edebiyatı Şairlerinden Bâkî'nin Kaside ve Gazelleri ile Ubeydî ve Emrî'nin Kaside ve Gazelleri Arasında Ses ve Kaftiye Benzerliği" (İÜ. Türkiyat tez. nu. 1); Ahter Kansu, "Bâkî'nin Gazellerinde İnsan Güzeliğine Ait Müşebbehünbiyeler" (İÜ. Türkiyat tez. nu. 266); Feride Karamete, "Bâkî" (İÜ. Türkiyat tez. nu. 1059); M. Cemil Beyazıt, "Bâkî'nin Divanında Eşhas" (İÜ. Türkiyat tez. nu. 1435); Abdullah Boşman, "Bâkî" (İÜ. Türkiyat tez. nu. 1510); Hatice Dülger, "Bâkî Divanının İndeksi" (İÜ. Türkiyat tez. nu. 1536); İhsan Köse "Bâkî" (İÜ. Türkiyat tez. nu. 1543); Gülşehri Öztürk, "Bâkî" (İÜ. Türkiyat tez. nu. 1555); Mehmet Deniztola "Bâkî (indeks)" (İÜ. Türkiyat tez. nu. 1581); Nazan Çankırılıgil, "Bâkî" (İÜ. Türkiyat tez. nu. 1584). ♦♦M. CUNBUR

BAKİ (? - 1647): Divan şairi. İstanbulludur. Adı Mehmed Abdülbakî Çelebi olup Kepenekçizâde diye tanındı. Medrese tahsilini Ahî-zâde Abdülhalim Efendi'den kırk akça mülâzemet (müderris adaylığı) ile tamamlayarak muhtelif kazalarda kadılıklarda bulundu. Ölümü konusunda Safâyî 1053/1643, Belîğ 1087/1676 ve Şeyhî 1057/1647 tarihlerini vermektedir. Bunlardan Şeyhî'nin verdiği tarihin doğru olduğunu tahmin etmek

mümkündür. Rızâ, onun Bakî-i sâñî diye vasıflan-dırılmaya layık olduğunu söylemektedir. Eldeki şiirlerine dayanarak bu hükmün doğruluğuna hükmedilebilir. Safâyî de şairi, devrin önde gelen şairlerinden biri olarak takdim etmektedir. Kay.: MN s. 131; NAFE (SK Esad Ef. 2549) v. 32a; NAZZE s. 25; RT s. 18; SO 4/162; TDEA 1/300; TN 1/84(309); TŞ 2/727; TŞ/M 5a; VF 1/201. ♦♦T. ÜZGÖR

BAKİ (1629-1679): Divan şairi. İstanbul'da doğdu. Adı Seyyid Abdülbakî Efendi'dir. Babası, Uşşâkî-zâde Efendi Abdürrahim diye anılan ârif ve fâzil bir zât olup Şeyh Hüsameddin Uşşâkî'nin oğluydu. Bâkî Efendi medrese tahsilinden sonra mülâzım ve müderris oldu, mevleviyet (büyük kadılık)'lerde bulundu. Mekke kadılığındaki görevinden dönerken Konya'da vefat etti ve Mevlana âsitânesi bahçesine gömüldü. Zamanının bütün ilimlerine ve Arapça, Farsça ve Türkçenin inceliklerine vakıftır. Beyzâvî Tefsiri'ne haşiyesi ve beğenilen gazelleri vardır. Kay.: MN s. 131; NAFE (SK Esad Ef. 2579) s. 34b; NAZZE s. 25-26; TDEA 1/303; TN 1/84(310); TŞ 2/727; ZZE 2b. ♦♦T. ÜZGÖR

BAKİ (17. yy.): Divan şairi. IV. Murad ve Sultan İbrahim döneminin şairlerindedir (1623 - 1639). Adı Mehmed Efendidir. Edirne'de maişetini mühür yapmakla temin etti, bunun için Mühürkâr veya Derviş Bakî diye tanındı. Bu arada şiirle ve bilhassa tarih düşürmekle ilgilendi, bu sahada devrinin bölgesindeki önde gelen şahsiyetlerinden biri olarak kabul edildi. Ahmed-i Bâdî'nin Riyâz-ı Belde-i Edirne isimli eserinde Bağdat'ın fethi ile ilgili olarak verilen biri noktasız harflerle söylenmiş iki tarihinin bulunduğu ve şiirlerinde mahlas kullanmadığı Sadettin Nüzhet tarafından belirtilmektedir. Sunî'nin "Tekereleme"sinin 17. Bendinde "Serseri gezerdi derviş Bâkî" diye anıldı. Kay.: R. Canım, *Edirne Şairleri* s. 264; O. N. Peremeci, *Edirne Tarihi* s. 244; *Şairnâmeler* s. 46; RBE 2/444; TŞ 2/724. ♦♦T. ÜZGÖR

BAKİ (- 5 C. E. 1197 1782/1783): Divan şairi. Adı Abdülbakî'dir. Varnalı bir tüccarın oğlu olduğu için Varnalı diye tanındı. İstanbul'a gelerek medrese tahsili yaptı, Akkirmânî Mehmed Efendi'den başta Arapça olmak üzere muhtelif ilimleri öğrendi ve ondan mezun olduktan sonra 1151/1738 Haric medreselerinde müderrislik yapma

hakkını elde etti, 1182/1768'de İzmir, daha sonra Medine mevleviyetinde (kadılığında) bulundu ve burada vefat etti. Nakşibendî şeyhi Murad Efendiye intisabı vardır ki bu zât hakkında mesnevî tarzında ve *Mef'ûlü/fâ ,ilâtü/mefâ ,ilün* kalıbında bir mersiyesi Millet K. nu. 717'de kayıtlıdır. Esad Tezkiresinde, kendisine "Teber-dâr birâ-deri-zâde" de denildiği kayıtlıdır.

Kay.: AZ s. 33; BS s. 45; SO 3/299; TDEA 1/300; TN 2/633 (2689) 907; TŞ 2/722. ♦T. ÜZGÖR

BAKİ (– 1799): Divan şairi ve hattat. İstanbul'da doğdu. Adı Abdülbâkî'dir. İstanbul Topkapı içinde Kürkcübaşı Süleyman Ağa Camii yakınlarında yaşamıştır. Babası Simkeşhâne içindeki mescidin imamlığını yapan ve Hâşim-zâde'nin damadı olan Topkapılı diye meşhur hattat Ahmed Efendi ile meşhur hattat Eğrikapılı Rasim Efendi'den (Öl. 1169/1756) sülüs ve nesh icazeti almıştır. Bakî, babasının ölümünden sonra onun imamlığını devam ettirmiş ve o da üstad hattat Eğrikapılı'dan şeş-kalemde mezun olmuştur. Hacı Hasan-zâde Camii hatipliği de yapan Bakî, tezkireci Ramiz'in ifadesiyle "pâkîze-edâ bir şâir-i şîrînhaslet" şahsiyettir. I. Abdülhamid Han zamanında vefat etmiştir.

Kay.: AZ s. 34; BS s. 19; KÂ 4/3063; SO 2/3; TH s. 238-239; TN 1/84-85(312), 86(317); TŞ 2/272. ♦T. ÜZGÖR

BÂKİ (18. yy.): Divan şairi. Adı Abdülbâkî'dir. Bursa'da Hacı Mustafa isimli âlim ve fâzıl bir imamın oğlu olarak dünyaya geldi. Babası 1108/1696'da şehit edildi. Safâyî, gençlikte ilim tahsil ettiğini, daha sonra malî, mülkî bir tarafa bırakarak derişliğe yöneldiğini söyler. Sâlim de bu son hükme iştirâk etmektedir. Millet Ktb. Mz. 696'da kendi yazısıyla kızkardeşinin 1106/1694'deki, babasının 1108/1696'daki ve annesi Saliha Hanım'ın 1137/1724'deki ölümlerine düşürdüğü toplam 38 beyitlik 9 tarih manzumesi vardır (19a, 20a). Aynı mecmuuda Hâşimî tahallus eden Abdülmecid-zâde Seyyid Ahmed Efendi'nin 1106/1694 tarihli, elimizde dîvânı bulunmayan tezkireci İsmail Belîğ'in, şairin sakal bırakması üzerine düşürdüğü 1113/1701 tarihli iki tarih daha kayıtlıdır. Belîğ'in, şairi "Müverrih Molla Abdülbâkî" diye anmasından devrinde tarih düşürmede üstad kabul edildiği neticesini çıkarmak mümkündür (17a).

Kay.: NAFE s. 39a; TDEA 1/300; TN 1/86 (318); TŞ 2/722-723; TŞ/S v. 36a ♦T. ÜZGÖR

BAKİ (? – 1812): Divan şairi. Adı Abdülbâkî'dir. Sünbül-zâde'nin ağabeyi Mehmed Emin Efendi'nin oğlu olduğu için Sünbülzâde diye tanındı. Ailesi, aslen Maraşlı olup İstanbul'a göç etti. Babası Mehmed Emin Efendi, Pîrî-zâde Osman Mollaya mektupçuluk yapan bir münşidir. Medrese tahsilini tamamladıktan sonra kadılık mesleğine girdi. Rumeli'de kadıklarda bulundu. 1221/1806 sonlarında Âmedî odasına, iki yıl sonra tezkere-i sâni mansıbına ulaşmıştır. 1227/1812'de memuriyetle Belgrad'a giderken Şumnu'ya uğradı, burada vebaya yakalanarak vefat etti. Arif Hikmet, şiirde ve nesirde kudretli olduğuna işaret etti. Fatin Efendi ise, şiirlerini görmediğini belirtti. Esad Tezkiresinde ölümü için "Şumnu'da Baki Efendi oldu tâundan şehid" mısraı tarih düşürüldü.

Kay.: BS, 2001, s. 91; TDEA 1/303; THE s. 21-22; TŞ 2/727-728; TŞ/AH v. 6b-7a. ♦T. ÜZGÖR

BAKİ (1865/1866-1911/1912): Şair ve yazar. Diyarbakır'da doğdu. Adı Abdülbâkî'dir. Diyarbakırlı Mehmed Ali Efendinin oğludur. Öğrenimini tamamladıktan sonra Mektubî Kalemî'ne, buradan da Evrak Kalemî memurluğuna atandı. Daha sonra Diyarbakır Askerî Rüştiyesine öğretmen oldu. Burada Peyman, Dicle ve Mücahid gazetelerinde şiir ve makaleleri yayımlandı. 1896 yılına kadar yazdığı şiirlerini Nâle isimli bir kitapta topladı ve aynı yıl bastırdı. Son şiirlerini ise Sabaha Karşı adını verdiği bir kitapta toplayıp, bastırmanın hazırlığı içinde iken zamansız ölümü buna engel oldu. Dicle gazetesi 13 Eylül 1328 (1912) tarih ve 71 numaralı sayısını şairin hayat ve eserlerine ait yazılara ayırdı. **Eseri/Şiir: Nâle** (İst. 1311/1896). Kay.: Dicle gazetesi, sayı 71; DFSA, 2. bs, 2/51-53; ÖBBŞKA 2/848; SATŞ 1/157; TBEA 1/139; TDEA 1/300; TN 1/86 (319). ♦Ş. BEYSANOĞLU

BAKİ (1883-1935), bk. BAYKARA, Mehmed Abdülbâkî

BÂKİ (1882-1867), bk. NASRİDDİNOV, Şerifi Mirza Abdulla

BÂKİ, bk. GÖLPINARLI, Abdülbâkî

BAKİ, Enver (10. 5: 1943 –): Yugoslavya vatandaşı Türk yazar. Priştine'de doğdu. Öğrenimini de bu

şehirde tamamladı ve Priştine Yüksek Pedagoji Okulunu bitirdi. Priştine Radyosu Türkçe Yayınlar bölümünde çalışmaya başladı. Daha sonra Priştine'de Türkçe olarak yayımlanan Tan gazetesine geçti (1969). Yine bu şehirde Türkçe olarak yayımlanan toplum, bilim, edebiyat ve sanat dergisi Çevren ile Tan yayınlarının yayın yönetmeni oldu. Yazar, 1978-1982 yılları arasında Yugoslavya Federal Meclisinde milletvekili olarak görev yaptı. Erken yaşlarda yazmaya başlayan Enver Baki, ilk çalışmalarını Üsküp'te çıkan Birlik gazetesi ile çocuk dergileri Sevinç ve Tomurcuk'ta yayımladı. Baki, şiir de yazmış olmakla birlikte, Yugoslavya Türk Edebiyatında hikâye yazarı olarak tanındı. **Eserleri/Şiir: Anahtarlar** (Priştine 1972); **Mutlu Baba** (Priştine 1974); **Beş Kardeşler** (Priştine 1979); **Baba Düşkünü** (Priştine 1988).

Kay.: Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi (Makedonya-Yugoslavya), Ank. 1997, 7/371; Fahri Kaya, Yugoslavya Türk Hikâyesi Antolojisi, Üsküp 1990, s. 93. ♦M. İSEN

BAKİ, Haluk Nur, bk. NURBAKİ, Haluk

BAKİ, Hayati (17. 8. 1949 –): Şair. Trabzon'un Tonya ilçesinde doğdu. AÜ DTCF Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi. 1978-1980 arasında gazetecilik, 1981-1982'de Çevre Müsteşarlığında uzmanlık yaptı. 1983'ten beri AÜ Ziraat Fakültesinde Türk Dili dersleri vermektedir. 1980 yılından itibaren şiirlerini Oluşum, Sözcükler, Promete, Kül, Edebiyat ve Eleştiri, İzlek, Yeni Biçem ve Kavram/Kargaşa gibi dergilerde yayımladı. Şiirlerinde hayat, ölüm sevgi konularını işledi. Ayrıca şiirin sorunlarına ait yazılar da yazdı. Dil Derneği ve Atatürkçü Düşünce Derneği üyesidir. **Eserleri/Şiir: Sonrasız Dönüş Yalnızlığı** (Ank. 1993), **Usulca ve Yeğnik** (Ank. 1996). **İnceleme-Tenkit: Tanzimat Edebiyatında Roman ve İnsan** (Ank. 1993), **Şiir ve Otorite-Şiir ve Yanılsama** (Ank. 1986). **Deneme: Şiirin Kesik Damarları: 1. İntihar Eden Şairler Kitabı** (Ank. 1994), **Şiirin Kesik Damarları: 2. Öldürülen Şairler** (Ank. 1994). Kay.: SÇYŞA, s. 177-178; TBEA 1/139. ♦G. OKUTAN

BAKİ, Şem'i (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir: Gönüm Gizli Kalmasın** (İst. 1933). Kay.: ÖBBŞKA 1/468. ♦Yaz. Krl

BAKİ Kurtuluş (takma ad), bk. ÖNGÜN, Baki

BAKİ Meşedi Hacı Sadıq oğlu (1863-1909): Azerbaycan şairi. Şuşa'da doğdu. Şuşa'daki Meclis-i feramuş (unutulmuşların meclisi) edebî topluluğunun aktiflerindendi. Klâsik ve halk şiiri tarzında lirik şiirler (gazel, rubaî, muhammes, müstezad, murabba vs.) yazdı. Mâni türünün zengin örneklerini oluşturdu. Şiirlerinde devrinden şikayet; adaletsizliğe, zulm ve haksızlığa itiraz motifleri yer aldı. 200 şiirden oluşan *Riyazü'l-Mehebbet* adlı bir divanı vardır. Cönk ve mecmualarda bulunan dağınık şiirleri Azerbaycan İlimler Akademisi Elyazmalar Enstitüsünde korunmaktadır. **Eserleri/Divan: Riyazü'l-Mehebbet**.

Kay.: Poetik Meclisler, derleyen ve düzenleyen Nesreddin Garayev; B. Memmedov, "Şairin Divanı" Edebiyat ve İnceleme gazetesi, 30 Ocak 1987. ♦A. BAĞIROV

BAKİ Mustafa İzzet, bk. GÖLPINARLI, Abdülbâkî

BÂKİ Sühâ, bk. EDİBOĞLU, Baki Sühâ

BAKİ Turdı (1906-1987): Uygur-Türk tarihçisi ve folklorist. Ürümçi'de doğdu. Medreselerde tahsil yaptıktan sonra 1917-1922 yılları arasında babasının açtığı okulda Türkiye'den gelen öğretmenlerce eğitildi. 1954-1962 yıllarında Ürümçi Üniversitesinin *Kutadgu Bilig Araştırma Bölümü*'nde çalıştı. *Doğu Türkistan'ın Umumi Tarihi* adlı meşhur bir eser yazdı. Fakat 1966 yılında Çinliler bu esere el koyarak yayımlatmadılar. *Semender* adlı halk masalları, *Saybağ Halk Masalları* onun önemli eserlerindedir. **Eseri: Saybağ Halk Masalları** (Ürümçi 1991). ♦A. B. İLTEBİR

BAKİÇELEBİOĞLU, Zeki Cemal (20. yy.): Çocuk edebiyatı şair ve yazarı. **Eseri/Şiir: İnönü Zaferi** (Mersin 1942), **Hikâye: İki Deniz Faciası** (İst. 1938), **Ben Bir Casustum** (heyecanlı harp hikâyesi, İst. 1939), **Her Şey Vatan İçin** (İst. 1939), **Vazife Başına** (İst. 1939), **İçimizde Casus Var** (Mersin 1942). ♦Y. KARA

BÂKİHAN Töre (19. yy başları): Özbekistan şairi ve tabip. Hokand'da yaşadı. Klâsik şiirin değişik türlerinde eserler verdi. Bilhassa tarih manzumeleriyle tanındı. Hokandlı tanınmış şahısların vefatı üzerine tarihler düşürdü. Müşrif'in *Ensâbu's-*

Selâtin ve Tevârih-i Havâkin eseriyle Hâkimi'nin *Târîhu'l-İlâc* adlı eserinde Bâkihan Töre hakkında kısa bilgiler bulunmaktadır. Eserleri kaybolmuştur. Kay.: A. Kayumov, Kokan Edebiy Muhiti, Taşkent 1961; Özbekistan Sovyet Ansiklopediyası, Taşkent 1972, 2/410. ♣ M. İSAKOVA

BÂKİHANLI, Abbas Kulu Ağa, bk. KUDSÎ (-1846)

BAKİLER, Yavuz Bülent (23. 4. 1936 -): Şair ve yazar. Sivas'ta doğdu. İlk ve orta öğrenimini Sivas, Gaziantep ve Malatya'da tamamladı. AÜ Hukuk Fakültesini bitirdi (1961). Kısa bir süre Yeni İstanbul gazetesinde çalıştı. Avukatlık stajını yaptıktan sonra TRT Ankara Radyosu Merkez Program Dairesi Başkanlığında çeşitli kültür programları hazırladı ve sundu (1964-1967). Sivas'ta avukatlık yaptı (1968-1975). Başbakanlık Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığında Hukuk Müşavirliği (1975-1976) ve bir süre Ankara Televizyonunda program yapımcısı olarak çalıştıktan (1976-1979) sonra Kültür Bakanlığı Müsteşar Yardımcılığına getirildi. (1979-1980). 12 Eylül 1980'den sonra müşavir kadrosuna atandı ve 1993'e kadar bu bakanlıkta hizmet verdi. İki yıl Başbakanlık Müşaviri olarak görev yaptıktan sonra 1994'te kendi isteğiyle emekli oldu. İlk şiirleri, Sivas'ta mahallî dergi ve gazeteler ile üniversitesi öğrenciliği yıllarında arkadaşlarıyla birlikte çıkardığı Kopuz ve bir süre yazı işleri müdürlüğünü yaptığı Orkun, Hisar (1964 db.) ve Türk Edebiyatı (1980) dergilerinde yayımlandı. Türkiye gazetesinde köşe yazarlığı yaptı. Samanyolu TV'de hazırlayıp sunduğu "Sözün Doğrusu" programı ve yeni Türk Cumhuriyetlerini konu aldığı TV programları çeşitli kuruluşlarca çok sayıda ödülle layık görüldü. Şiirlerinde geleneğe uygun, kendine has bir şekil vardır. Yaşayan canlı bir Türkçe ile kaleme aldığı şiirlerinde rahat ve akıcı bir üslup görülür. Millî ve manevî değerlere, Anadolu insanına ve vatana sevgiyle bağlıdır. Millî destanî şiirleriyle bir bakıma Arif Nihat Asya'nın şiirde başlattığı çığını izlemektedir. Atatürk Kültür Merkezi Şeref Üyesidir. **Eserleri/Şiir:** *Yalnızlık* (Konya 1963, 2. bs. 1966), *Duvak* (Ank. 1973), *Seninle* (Ank. 1986). *Harman* (İst. 2002). **Antoloji:** *Sivas'a Şiir* (Ank. 1973), *Şiirimizde Ana* (Ank. 1976,

1998). **Gezi:** *Üsküp'ten Kosova'ya* (Ank. 1979, 8. bs. 1998), *Türkistan Türkistan* (Ank. 1986, 7. bs. 1997). **Biyografi:** *İsmail Efendi* (Sivas 1969) *Karslı Aşık Hasretî* (Ank.), *Aşık Veyysel* (İst. 1986), *Mehmet Âkif* (Ank. 1986), *Mehmet Âkif'te Çağdaş Türkiye İdeali* (Ank. 1986), *Elçibey* (İst. 2001). **Mektup:** *Arif Nihat Asya'nın Sevgi Mektupları* (İst. 2001). **Dil:** *Sözün Doğrusu* (İst. 2002). Ayrıca, Azerbaycan edebiyatından Bahtiyar Vahapzade'nin dört tiyatro eserini Türkiye Türkçesine kazandırdı: *Feryat* (manzum, Ank. 1991), *Nereye Gidiyor Bu Dünya* (Ank. 1991), *İkinci Ses* (Ank. 1991), *Özümüzü Kesken Kılıç-Göktürkler* (1998; oyn. DT Şinasi Sahnesi, 2000-2001).

Kay.: "Hisar'dan Portreler: Yavuz Bülent Bakiler", Hisar, sayı: 86, Şubat 1971, s. 25; "ÖBBŞKA 1/368; 2/1210; Beşir Ayvazoğlu, "Bir Şair Politikaya Soyunsa Gör Başına Neler Gelir: Yavuz Bülent Bakiler", Defterimde Kırk Süret, 3. bs., 1999, s. 116-120; EİS s. 69; ŞYS s. 109-110; TBEA 1/140; TDEA 1/303. ♣ İ. İŞİK

BAKİNOVA, Roza Asankulovna (1939-): Kırgızistan edebiyat araştırmacısı. Naryn şehrinde doğdu. 1964 yılında Moskova'daki Mémlekettik Medeniyet Enstitüsünü bitirdi. 1968'de asistan, 1977'de doçent oldu. Kırgız Mémlekettik Üniversitesinin Gazetecilik Bölümünde 1969 ile 1980 yılları arasında hocalık yaptı. 1980 ile 1992 arasında Kırgızistan Kız-Gelinler Enstitüsünde bölüm başkanı olarak çalıştı. 1993 yılında Kırgızistan Cumhuriyeti Uluttuk İlimler Akademisinin Manas ve Millî Sanat Bölümünde baş ilmi araştırmacı unvanını aldı. Medeniyet inkılâbı ve kitap yayımlamanın faydaları konusunda birçok makale yazdı. Makaleleri Farsçaya ve İngilizceye çevrildi. **Eserleri:** *Kırgızstanda Kitep Basıp Çıgaruununun Kalıptanışı Cana Önügüp Ösüş Mezgilindegi Sayasiy Koomduk Kitepter* (1969), *Kırgızstanda Kitep Çıgaruu İsterinin Payda Boluşu cana Önügüşü* (1970), *Kırgızstanda Kitepkana Taanuu İşinin Tarihü* (3 c., 1976, 1983, 1991), *Kitepkana Taanuuunun İlimiy Turmuşu* (1974, 1987, 1990), *Kırgız İskusstvosunun Uyrönünün Kee Bir Aspekter* (1993), *Manas cana İskusstvo* (1995). ♣ A. ABETEKOV

BAKKAL, Mustafa (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *İvrişden Bir Demet- Şiirler* (Konya 1948). **Kay.:** ÖBBŞKA 1/639. ♣ M. CUNBUR

BAKKALZÂDE İsmail Hakkı, bk. İSMAİL Hakkı (1830-1921)

BAKLACIEV, Salih (1924 -): Bulgaristan vatandaşı Türk yazar. Şumnu'ya bağlı Kulfallar köyünde doğdu. Nüvvab'ı bitirdi. Sofya Üniversitesi Türko-loji bölümünden mezun oldu. Çeşitli gazetelerde çalıştı. Balkanoloji Enstitüsünde uzmanlık yaptı. 1989 göçünde Türkiye'ye geldi ve Güneydoğu Avrupa A. aşırma Merkezinde işe başladı. Hâlen burada çalışmaktadır. Hikâyeler ve fıkralar yazdı. **Eserleri/Hikâye:** *Bunları Affet Ben.* (1954), *Çay Boyunda* (1961), *Arda Dile Gelse* (1964). **Fıkra:** *Ali ile Veli* (1955).

Kay.: Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi (Bulgaristan), Ank. 1997, 8/230-236. ♣ M. İSEN

BAKSI, Fuat Edip (1912-2. 12. 1974): Şair ve yazar. Diyarbakır'da doğdu. Velibeyoğlu Ödemiş'te doğduğunu yazdı. İÜ. Edebiyat Fakültesini bitirdi. İzmir'de ve değişik illerde edebiyat öğretmenliği yaptı. İzmir'de vefat etti. Şiirlerinin bir kısmı Rüştü Şardağ, Selâhattin Erköse gibi besteciler tarafından bestelendi. Hikâyeler de yazdı. Aşk, sevgi, hasret gibi konuların yanısıra tarihî konulara da yer verdi. **Eserleri/Şiir:** *Kör Uçurum* (İst. 1935), *Delikanlım* (Safranbolu 1935), *Gökçen Efe* (İzmir 1944), *Destanımız* (İzmir 1945), *Reçete* (1955), *Bir Bahar Akşamı* (İst. 1963), *İzmir Destanı* (İzmir 1963, 1973), *Cacık* (İzmir 1967). **Hikâye:** *Emrah ile Selvi* (1970).

Kay.: DD s. 334-337; EİS s. 69; ÖBBŞKA 1/180, 246, 313, 328, 642, 2/733, 949; RTE s. 87; ŞYS s. 110; TBEA 1/140; TDEA 1/303. ♣ N. YILDIZ

BAKSI, Mahmut (1944 -): Yazar. **Eserleri:** *Mezra Botan* (İst. 1969), *İsveç İsveç Dedikleri* (İst. 1976), *Gundike Dono* (Stockholm 1988, İst. 1992). ♣ Y. KARA

BAKTAŞ, Numan (20. yy.): Oyun yazarı. **Eseri/Oyun:** *Direnme ve Yenilme Kanunu* (Ank. 1993). **Kay.:** TB 1993. ♣ Yaz. Krl.

BAKTIBAY, Colbarsulu (1842-1902): Kazakistan halk şairi. Almatı ili, Taldıkorgan ilçesinde, doğdu. Yedi yaşında annesi ile babasını kaybetti, yetim ve öksüz büyüdü. Akrabası Ayuv'un koyunlarını güderken çektiği zorlukları şiirle ifade etme, halk arasında yaygın olan masal, hikâye ve efsa-

neleri nazma dönüştürme konusunda kendini geliştirdi. Baktıbay'ın "rüyasında meşhur *Kaban (Kablisa) cırası gördükten sonra şiir okumaya başladığına*" dair bir rivayet bulunmaktadır. Gençliğinde *Üysin ve Calayır boylarının bir araya geldikleri büyük bir toplantıda şiir ve destan okudu ve Cetisu (Yedisu) yöresinde dürüstlüğü ile tanınan meşhur Suvan Kocbanbet Biy'in (hâkimin) dikkatini çekti. Suvan Biy'in onaylaması üzerine, yaklaşık 1986'da Alaman adıyla bilinen bir yaylada, Tezek Töre (Sultan) ile aytıs (atışma) yaptı. Süyinbay ve Böltirik gibi söz ustası hatiplerden sonra, Tezek Töre'yi açıkça eleştirebilen, kusurlarını yüzüne söyleyebilen beş şairden biridir. Süyinbay, Kulmambet, Aset, Arıstan, Cambil, Cüsipbek Koca, Mayek, Beyimbet, Meñlibay, Kerbike, Kıpşakbay gibi halk şairleriyle aytıs yaptı, *Bin Bir Gece* vb. kıssa ve destanları icra etti. Kendisi de efsane ve halk hikâyesi geleneklerinin izinde destanlar ortaya koydu. Bunlardan sadece *Edige-Nuran* destanı halk arasında muhafaza edilebildi. Eserleri, *Zaman Bulbuları* (hızl.: A. Cubanov, 1975), *Beş Gasır Cırlaydı* (1989), *Aytıs* (1965), *Cambil Cabayev* (2 c., külliyyat, 1982) gibi antolojilere dahil edildi. Eserleri elyazması hâlinde Kazakistan Millî İlimler Akademisinin Merkez İlmî Kütüphanesinin nadir eserler arşivinde (Merkez İlmî Kütüphane, 385., 425. dosyalar) ve Muhtar Avezov Edebiyat ve Sanat Enstitüsü Elyazma Eserler Merkezinde (239 ve 240. dosyalar) muhafaza edilmektedir. **Eseri:** *Cenil Kobız*.*

Kay.: M. Carmuhamedov, *Aytısın Damuv Coldarı* (1976); 20. Gasırdagı Kazak Siypattaması (4. c. 1985), Kazak Sovet Entsiklopediyası (1. c. 1972). ♣ Ş. İBRAYEV

BAKTIGEREYEVA, Akuştap (1944 -): Kazakistan şairi. Batı Kazakistan ili, Akcayık ilçesi, Akcayık köyünde doğdu. 1966'da Aysa Biybi Kazakistan Kızlar Pedagoji Devlet Enstitüsünün Filoloji Fakültesinden mezun oldu. 1966-1971 tarihleri arasında Oral ilinin Oral Öñiri (Oral Yöresi), Taldıkorgan ilinin Oktyabr Tuvi ve Kazak Edebiyeti gibi gazetelerinde edebiyat kolu uzmanı, 1971-1972 yıllarında *Kazakfilm* devlet sinemacılık kurumunda redaktör, 1972-1975 yıllarında *Culdız* dergisinde edebiyat kolu uzmanı, 1975-1981 arasında *Çazuvşı* yayın kuruluşunun tercüme komisyonunda redaktör olarak çalıştı. 1981 yılından itibaren serbest olarak şiirle uğraşmakta-

dir. İlk şiir kitabı olan Örimtal, 1967'de yayımlandı. Vatan sevgisini ve sevgiyi kendine özgü, zarif ve lirik üslûpla ifade etme tarzı onun şiirlerine hasır. S. Kaputikyan, V. Tuşnova ve A. Ahmatova'nın şiirlerini Kazakçaya tercüme etti. **Eserleri/Şiir:** *Örimtal* (1967), *Naz* (1969), *Kuvayış İnkêrim* (1976), *Seni Oylayımın* (1973), *Ak Kanat* (1975), *Çayık Kızı* (1960), *Akçelen* (1985), *Sümbile* (1990).
•Ş. İBRAYEV

BAKTIR, Mustafa (1952 -): İlim adamı. Kayseri'nin Hacılar ilçesinde doğdu. Atatürk Üniversitesi, İslâmî İlimler Fakültesi Fıkıh ve İslâm Hukuku Bölümünden 1976'da mezun olduktan sonra, bir müddet müftü yardımcısı ve vaiz olarak Diyanet İşleri Başkanlığında görev yaptı. Açılan bir imtihanla 3. 4. 1977'de Erzurum Yüksek İslâm Enstitüsüne Fıkıh Asistanı oldu. 10. 6. 1980'de İslâmî İlimler Fakültesine İslâm Hukuku Asistanı oldu. Bu arada dışarıdan yürütmekte olduğu doktora çalışmasını 14. 1. 1982'de tamamladı. 1986'da altı aylığına araştırmalarda bulunmak üzere Suudi Arabistan'ın Mekke şehrindeki Ümmü'l-Kurâ Üniversitesine gitti. 31. 10. 1988'de İslâm Hukuku Ana Bilim Dalında doçent, 24. 3. 1994'te de profesör oldu. İlahiyat Fakültesi, İslâmî Araştırmalar Dergisi, Altınoluk ve Diyanet dergilerinde makaleleri çıktı. Çeşitli sempozyumlara katıldı ve tebliğ sundu. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi ve İslâm'da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi'ne çeşitli maddeler yazdı. Halen, Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslâm Hukuku Ana Bilim Dalında öğretim üyesi ve Erzincan İlahiyat Meslek Yüksek Okulunda da müdürlük yapmaktadır. **Eserleri:** *Usulü Fıkıhın Ortaya Çıkışı ve Günümüzdeki Önemi* (Erzurum 1993), *İslâm Hukukunda Zınnat Hâli* (1986), *İslâm'da İlk Eğitim Müessesesi Ashab-ı Suffa* (1990), *İslâm İktisadında Helal Kazanç* (1993), *İslâm Hukukunda Külli Kaideler* (1988).
•İ. IŞIK

BAKUHANOV, Abbasguli Aka, bk. KUDSÎ

BAKUVİ, Ebdürreşid b. Salih Nuri El-Bakuvî (14. yy. son yarısı-15. yy. ilk yarısı): Azerbaycan sahası tarihçi ve coğrafyacısı. Demirkapı Derbent yakınlarındaki Dede Korkud'un defnedildiği söylenen mağara hakkında malumat verdi. Bu malumat,

Alman seyyahı Adam Olear ve Türk seyyahı Evliya Çelebi'nin verdiği bilgilerle aynıdır. **Eseri:** *Kitab Talhis al-Âsâr va Adjâ'ib al-Malik al-Kahhar*. Kay.: KDE 2/47. •N. YILDIZ

BAL, Hüseyin (20. yy.): Yazar, öğretmen. **Eserleri/Edebiyat:** *Yunus Emre ve Hümanizm* (İst. 1991). **Eğitim:** 1924 Raporunun *Türk Eğitimine Etkileri ve J. Dewey'in Eğitim Felsefesi* (İst. 1991), *Modern Toplumun Temelleri ve Geleceğine İlişkin Temel Yaklaşımlar* (İst. 1993).
•Y. KARA

BAL, Mustafa (20. yy.): Yaprak destan şairi. Trabzon'un Çaykara ilçesinde Eğridere köylü Âşık Ömer Bal'ın oğludur. **Eseri:** *Kuş Destanı: Mağpushane Destanı* (İst. 1946).
•Y. KARA

BAL, Ömer (1916-1966): Âşık. Trabzon'un Çaykara ilçesine bağlı Eğridere köyünde doğdu. Kendisinden kalan Arap harfli destan ve atışmalar oğlu Âşık Mustafa Bal tarafından ses kayıt bandına okunarak Dr. Mustafa Duman'a verildi. Kay.: GGTŞ 2/125-126; Mustafa Duman, "Trabzon Halk Şairleri", Kıy, sayı: 72, Mart 1992. •H. YALEM

BAL, Servet (1957 -): Çocuk edebiyatı yazarı. Kıbrıs'ta doğdu. Hacettepe Üniversitesi Ev Ekonomisi Yüksek Okulu Çocuk Sağlığı ve Eğitimi bölümünde yüksek öğrenimini tamamladı (1980). Aynı bölümden 1983 yılında bilim uzmanlığı, 1988 yılında doktora derecelerini, 1992 yılında da doçentlik unvanını aldı. **Eserleri/Çocuk Hikâyesi:** *Zeynep Postahanede* (B. A. Tuğrul ile birlikte), *Çiçek Hasta Olur mu?* (B. A. Tuğrul ile birlikte), *Uyku Güzeli Oyuncak Şehrinde* (B. A. Tuğrul ile birlikte, İst. 1995). **Araştırma:** *Matematik Açırtmaları* (5-6 yaş için), *Anadil Etkinlikleri, Birlikte Düşünelim Konuşalım, Görsel Algı, Kavramlarla Tanışalım* (B. A. Tuğrul ile birlikte), *Çizgilerle Tanışalım* (B. A. Tuğrul ile birlikte). Kay.: Yaz. Arv. •G. OKUTAN

BAL, Yusuf Kenan (20. yy.): Şair. Harputlu bir ailenin çocuğudur. Şiirlerinde ilme, alınterine saygıyı işledi, kalpler arasındaki uzaklığı sevginin ve imanın engelleyebileceği üzerinde durarak sade bir dil kullandı. **Eseri/Şiir:** *Dünden Yarına* (İst. 1950). Kay.: ÖBBŞKA 1/375. •G. DURAL

BAL Hasanoğlu, (takma ad), bk. YAZIKSIZ, Necib Âsım

BALA, Mirza Mehmetzâde (20. yy.): Yazar. Azerbaycan'dan Türkiye'ye göçen yazarlardandı. Bir eseri *Muhacerette yetişen Milliyetçi Azeri Şairleri Dizisi* nde yayımlandı. **Eseri/Şiir:** *Gültekin-Buzlu Cehennem ve Diğer Şiirleri* (derleme, İst. 1948). **Tarih:** *Azerbaycan Tarihinde Türk Albanya* (Ank. 1951), *Millî Azerbaycan Hareketi* (Ank. 1991), *Ermeniler ve İran* (Ank. 1994).
•N. KONUK

BALA Bahşı, bk. ABDULLAYEV, Kurbannazar

BALABAN, İbrahim (5. 2. 1921 -): Yazar, ressam. Bursa'nın Seç köyünde doğdu. İlkokuldan sonra öğrenimini sürdürme imkânı olmadı. Kan davası yüzünden cinayetten hükümlü olarak on altı yaşında (1937) girdiği Bursa Cezaevi'nde tanıştığı şair Nazım Hikmet'in* yönlendirmesiyle resim çalışmaya başladı. 1950 affıyla hapisneden çıktı. Sonra resim çalışmalarını yoğunlaştırdı. Hâlen İstanbul'da yaşamaktadır. İlk yazıları Forum ve İmece dergilerinde yayımlandı. Kitaplarında hayat hikâyesinin ve sanat anlayışının izdüşümü vardır. **Eserleri/Deneme:** *Balaban* (İst. 1962), *İz* (İst. 1965), *Nazım Hikmet ve Biz* (İst. 1998). **Roman:** *Şair Baba ve Damdakiler* (1968), *Bursa Cezaevi anıları*, *Dağda Duruşma* (İst. 1990), *Kaluba Sığmayanlar* (İst. 1994). **Hikâye:** *İzdüşümü* (İst. 1969), *Tahliyeci Yusuf* (İst. 2000). Kay.: EİS s. 69; Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi 1/182-183; RTES s. 87; ŞYS s. 110; TBEA 1/140; TDEA 1/303-304; Kaya Özsezgin, *Türk Plastik Sanatçıları*, İst. 1999, s. 93-94; YS 2. bs. s. 71. •İ. BAŞTUĞ

BALABAN, Mustafa Rahmi (1888-1953): Eğitimci, yazar. Bergama'da doğdu. Bergama Rüstiyesine devam ederken medresede dinî öğrenim gördü. İstanbul Dârülmuaallimninde sürdürdüğü öğreniminin yanı sıra İstanbul müftüsü Fehmi Efendi'den medrese dersleri aldı. Dârülmuaalliminden 1910'da birincilikle mezun oldu. Üsküp Dârülmuaallimni pedagoji öğretmenliğine ve hemen sonra da Adana Dârülmuaallimini müdürlüğüne tayin edildi. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından öğrenci müfettişliği ile birlikte pedagoji tahsili için Cenevre'ye gönderildi. Jean Jacques Rousseau

Enstitüsünden mezun oldu. Profesör Edouard Claparède'in asistanlığını yaptı. Buradaki çalışmalarını sırasında, önceden bildiği Arapça, Farsça ve Fransızca'ya, İngilizce'yi ve Almanca'yı da ekledi. 1923'te Maarif Vekâleti Telif ve Tercüme Encümeni üyeliğine, ardından da başkanlığına getirildi. Claparède'den yaptığı tercümelerin yanı sıra Osmanlı ve Türk tarihine dâir birçok Batı eserini de Türkçeye çevirdi. 1924'te Ankara Kız Lisesinde görevliken aynı yıl İzmir'e tayin edildi. Buradaki çeşitli liselerde görev yaptıktan sonra 1945'te Karşıyaka Kız Öğretmen Okulu müdürlüğüne getirildi. İzmir Atatürk Lisesinde felsefe öğretmeniyken 1953'te emekliye ayrıldı. Cumhuriyet devrinde ansiklopedik bilgi yaymanın son temsilcilerinden biri olarak kabul edilen Balaban, gerek eğitimciliği ve idareciliği sırasındaki çalışmaları, gerekse yazı faaliyetleri ile Batı tarzı eğitim ve öğretim sisteminin yerleşmesinde, öğretmen yetiştirilmesinde önemli katkılarda bulundu; modern pedagojinin ilkelerini yaymaya çalıştı. **Telif Eserleri:** *Avrupa'da Yeni Mektepler* (İzmir 1922), *Demet* (İzmir 1922), *Gazi Hazretlerinin Maarif Umdesi ve Asrî Terbiye ve Maarif* (1339/1923), *Halk Tekâmülü* (İzmir 1923), *Küçük Felsefe Tarihi* (İst. 1339/1923), *Rûhiyyâta Medhal* (İst. 1339/1923), *Tedrbîyevî Rûhiyat Laboratuvarı* (İst. 1923), *Tabiat ve İnsan* (İst. 1339), *Türkiye'de Orta Tahsil* (İst. 1339), *Avrupa Milletleri Rûhiyyâtı* (1339), *Çocuk Rûhiyyâtı* (1339), *İslâh-ı İrk* (1339), *Amerika Kâşifi Kristof Kolomb* (İst. 1339/1923), *Ahlâk* (Liseler için, İst. 1926), *Filozoflarla Bir Saat-Felsefe Tarihi* (İst. 1948), *Tarih Boyunca Ahlâk, İman* (1950). **Çocuk edebiyatı:** *Güzel Hikâyeler* (5 k. İzmir 1921-1922), *Ewel Zamanda "Korkut Ata'nın Kitabı"* (İst. 1927), *Çocuklar Cenneti ve Küçük Çoban* (Nihat Nafiz'le birlikte, İst. 1934). **Çocuk oyunu:** *Özdemir Onbaşı* (İzmir 1938), *Şehir mi Töbeler Töbesi* (İzmir 1938). **Çeviri:** *Timur ve Tüzükâtı* (İst. 1339/1923), *Bahtiyarâmâme* (İst. 1339/1923), *Çocuk ve Mektep* (John Dewey'den, İst. 1339/1923), *Kadın-Erkek İrkları Rûhiyyâtı* (Alfred Fouillée'den, İst. 1339/1923), *Fonksiyonel Terbiye* (Edouard Claparède'den, M. Baha Arkan ile birlikte, 1940), *Moğol Tarihi* (M. d'Ohsson'dan, İst. 1342/1926). Kay.: Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, İst. 1979, s. 410; TDVİA 5/1-2; F.R. Tuncor, "Mustafa Rahmi Balaban", *Ülkücü Öğretmen*, c. 15, sayı: 180-181, 1974, s. 24-25. •E. DERViŞOĞLU

BALAKIŞIYEV, Mövlüd Süleymanlı (18. 3. 1943 –): Azərbaycan yazar və dramaturgu. Ermenistan'ın Kalinina ilçesine bağlı Gızıl Şéfəq köyündə doğdu. Babasının adı Süleyman'dır. Orta öğrenimini, aynı ilçenin İlmezli köyünde tamamladı. Azərbaycan Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesinde öğrenimini sürdürdü (1962-1967). Azərbaycan Televizyon ve Radyo Programları Komitesinde dram üzerine redaktör (1968-74), C. Cabbarlı Azərbaycan film stüdyolarında uzman (1974-1976), Ulduz dergisinin nesir şubesinde müdür (1976-1980), Azərbaycan dergisinin nesir şubesinde müdür (1980-1982), Oğuz Eli gazetesinde redaktör (1992-1993) olarak çalıştı. 1993 yılından itibaren Azərbaycan Televizyon Kurumunun Radyo Bölümünde başkan yardımcılığı görevini sürdürmektedir. Edebiyat ile ilgili çalışmalarına 1964 yılında Azərbaycan Gençleri gazetesinde yayımlanan "Ellerim" adlı ilk şiiri ile başladı. "Deyirman" adlı piyesi, Sumqayıt Dram Tiyatrosunda sahnelendi (1988). 1980 yılından itibaren Azərbaycan Yazarlar Birliği üyesidir. Azərbaycan Gazeteciler Birliği "Kızıl Kalem" (1974), M. Gorki SSCB Edebiyat Yarışması (1983) ve "Kızıl Sümbül" (1991) edebiyat ödülleri sahibidir.
Kay.: AY s. 336. ♣A. BAĞIROV

BALASADIG (21. 10. 1929 –): Azərbaycan şairi. Azərbaycan'ın Merdekan kasabasında doğdu. Ortaokulu Merdekan'da bitirdi (1936-1946). Ailesi ile ilgili sorunlar sebebiyle tahsilini devam ettiremedi. İş hayatına çilingir olarak başladı (1946-1952). Azərbaycan film stüdyosunda aktör şubesi başkanı (1969-1988), bu stüdyonun seslendirme grubunda rejisör asistanı olarak da çalıştı (1990-1992). 1992 yılından beri Oğuz Eli gazetesinin redaksiyon kurulunda şiir ve nesir şubesinin müdürü olarak görev yapmaktadır. Klâsik ve çağdaş Azərbaycan edebiyatını ve aynı şekilde eski Sovyetlere bağlı diğer halkların edebiyatlarını derinlemesine öğrendi. Edebiyat hayatına 1963 yılında, çeşitli yayın organlarında yer alan şiirleriyle girdi. İlk şiirleri *Yaylağa Payız Düşür*, *Neğmeler Dinen Zaman*, Edebiyat ve İncesenet gazetesinde yayımlandı (1963). Şiirleri Azərbaycan, *Ulduz* dergilerinde, *Edebiyat ve İncesenet*, *Azərbaycan Gençleri* gazetelerinde düzenli olarak basıldı. *Karvan Yolu* adlı piyesi gösterime sunuldu. SSCB halk

sanatçısı Zeyneb Hanlarova için hazırladığı uzun metrajlı filmin *Gün Doğandan Gelen Ses* senaryosunu yazan ekipte yer aldı. 1988 yılından itibaren Azərbaycan Yazarlar Birliği üyesidir. **Eserleri:** *Neğme İsteyir Anam* (Bakü 1968), *Menim Tale Ulduzum* (Bakü 1989), *Meyhanalar* (Bakü 1993).
Kay.: AY s. 63. ♣A. BAĞIROV

BALAŞ Azer oğlu (1921 –): Azərbaycan şairi, edebiyat araştırmacısı. Bakü'da ortaokulu bitirdikten sonra ailesi Güney Azərbaycan'a, Erdebil şehrine göç edince (1938) tahsiline orada Fars dilinde devam etti. O yıllar, İran Türkleri arasında millî şuurun yükseldiği, siyasî ve edebî hayatın yeni bir diriliş dönemine girdiği günlerdi. Balaş Azer oğlu aile çevresinin etkisiyle millî harekete katıldı (1941). Balaş İran Halk Partisi (Tude)'nin (1941-1946) ve sonra bunun yanında Azərbaycan Demokrat Fırkası (1945-1946)'nın da saflarında bir çok siyasî ve kültürel faaliyette önemli rol oynadı. Hem *Azərbaycan Zidd-i Faşist Cemiyeti* Erdebil şubesinin başkanı oldu (1943) hem de bu cemiyetin yayın organı Yumruk gazetesinin redaktörlüğünü yaptı. Daha sonra da Azərbaycan Demokrat Fırkası Erdebil vilâyetinin yayın organı olan Cevdet gazetesini yönetti (1945). 1941'den itibaren Tebriz'de, Mirze İbrahimov'un yönetiminde yayımlanan *Veten Yolunda* gazetesinde bir çok şiiri, yazısı basıldı. Yine Tebriz'de kurulmuş olan *Şairler Meclisi* adlı teşkilâtın Erdebil şubesinin başkanlığını yaptı (1943-1945). Bu arada Sovyet siyasetini olduğu kadar İran'daki Azərbaycan millî görüşünü de destekleyen şiirleri kitap halinde basılmaya başlandı. İlk şiir kitabı *Erdebil'de Azərbaycan Zidd-i Faşist Cemiyeti* tarafından yayımlandı (1943). İkinci şiir kitabı Tebriz'de basıldı (1945). Pişeverî hareketinin son yılında Tebriz'e geçti, Azərbaycan Radyo Komitesinin başkan yardımcılığı görevine getirildi (1945-1946). Pişeverî Hükûmeti kurulunca Azərbaycan Millî Meclisine milletvekili seçildi (1946). İran'ın Azərbaycan millî hareketini şiddetli bir şekilde ortadan kaldırması üzerine Kuzey Azərbaycan'a geçti ve orada siyasî, sosyal, edebî faaliyetlerini sürdürdü. Kuzey Azərbaycan'da kurulan Cənubi Azərbaycan Yazıçıları Cemiyetinin başkanlığını yaptı (1950-1955). Bakü'da Azərbaycan Devlet Üniversitesinin Filoloji Fakültesinde yüksek tah-

silini tamamladı (1947-1952). Şairliği yanında ilmî araştırmalar; şiirlerini Farsça yazan klâsik Azərbaycan şairlerinden manzum tercümeleme yaptı. Klâsik Azərbaycan şairlerinden Mehemed Emanî hakkındaki doktora tezini tamamladı (1977). *Saib Tebrizî'nin Senet Dünyası* (1981) adlı bir monografi yazdığı gibi onun Azərbaycan Türkçesiyle yazdığı şiirleri ve Farsça şiirlerinin de önemli bir kısmını manzum tercüme ederek birlikte bastırıldı: *Saib Tebrizî* (1980). Ayrıca bir çok edebî eser ve şahsiyet hakkında makaleler yazdı. Hâfız'ın 650. doğum yılı münasebetiyle *Hafız'ın Mezarı Başında-Aramgâh-ı Hâfız* (1959) adıyla Türkçe-Farsça bir manzume yazdı. Balaş Azer oğlu'nun Sovyet edebiyatında çok yaygın olan manzum hikâye (poema) tarzında yazdığı sosyal, siyasî, beşerî konulu bir çok manzumesi de vardır: Tebriz'de dikilmiş âşık heykelinin, Azerbaycanlıların millî duygularını uyandırdığı gerekçesiyle İran hükûmeti tarafından bir müzeye kaldırılması bütün Azerbaycan'da infiale karşılanmıştı. Bu hadise üzerine yazdığı *Aşık Heykeli* adlı manzumesi büyük ilgi gördü, Bakü'da ve Tebriz'de bir kaç kere basıldı. Bakü Seferi (1945), Mingeçevir (1949), Ele Oğul İster Veten (1956), Elcezayirli Qardaşım, İtmış Qız Haqqında Dastan, İnsanın Torpaq Hesreti tanınmış diğer manzumeleri arasında sayılabilir. Söz edilen siyasî, sosyal faaliyetleri, eserleri sebebiyle resmî veya özel kuruluşlardan çeşitli ödüller aldı: Balaş Azer oğlu'nun hayatı ve eserleri üzerine bir çok makale yazılmıştır. Bunlar arasında şairin 60. doğum yılı münasebetiyle Sabir Emirov'un yazdığı *Azer oğlu* (1986) adlı monografi özellikle dikkati çeker. Büyük ve verimli bir sanat faaliyeti olan Balaş Azer oğlu'nun özellikle Güney Azərbaycan Türklerinin millî özgürlük hareketlerini, sosyal ve kültürel problemlerini ele aldığı otuzdan çok şiir kitabı yayımlandı. Bazı şiir kitapları Arap harfleriyle de basıldı. Bazı şiirleri de başta Rusça olmak üzere bir kısım eski Sovyetler Birliği halklarının dillerine çevrildi, dergilerde veya kitap hâlinde basıldı. **Eserleri/Şiir:** *Şe'rler* (Arab alfabesiyle, Tebriz 1946), *Şe'rler* (Bakü 1948), *Savalan* (Bakü 1949), *Mübarize Yollarında* (1950), *Menim Neğmelerim* (1952), *Seher Şefeqleri* (1953), *Çiçeklenen Tarlalar* (1954), *Sen'etin Qüdreti* (1955), *Seçilmiş Eserleri* (Bakü 1956), *Seçilmiş Şe'rler* (Bakü 1959), *Eserleri* (Bakü 1961), *Şe'rler* (1963), *Ele Oğul İsteyir Veten*

(Arap alfabesi ile Bakü 1961, Kiril alfabesiyle 1964), *Mecnun Söyüd* (1966), *Savalan Efsanesi* (1967), *Seçilmiş Eserleri* (2 c. , Bakü 1970, 1982-1983, 1991), *Dünenim, Bu Künüm, Sabahım* (Bakü 1970, 1978), *İllerden İllere* (1971), *Yarpaqlar Tökülende* (1976), *Aşık Hamasesi* (Arap alfabesiyle, Tebriz 1976-1977), *Sakit Denizın Tufanı* (Arap alfabesiyle, 1981), *Savalan Neğmeleri* (Arap alfabesiyle, 1981), *Hafız'ın Mezarı Başında* (2. bs. , Arap alfabesiyle, 1981), *Kel Ay Bahar* (1984), *Bir Kürsü İsteyirem* (1989), *Sinem Savalan Dağıdır* (Bakü 1984).

Kay.: Azərbaycan Sovet Edebiyatı, Bakü 1988, s. 525-530; Cənubi Azərbaycan Edebiyatı Antologiyası, Bakü 1988, s. 3/177-189; Cevad Hey'et, Azərbaycan Edebiyat Tarixine Bir Baxış, Tahrın 1369(1990), 2/215-218; Osman Sarıvelli, "B. Azer oğlu," Azərbaycan Sovet Yazıçıları (Edebî Portreler), Bakü 1958, s. 250-256; AY s. 64-65; TDEA 1/304; TDTEA 6/16-28. ♣Y. AKPINAR

BALAYEV, Halil (1930 –): Kırgızistan yazarı ve araştırmacısı. Oş eyaletinin Kara-Suu bölgesine bağlı Langar köyünde dünyaya geldi. 1952 yılında Bişkek'teki Eğitim Enstitüsünü bitirdikten sonra Kiçi-Alay'da ortaokul müdürü olarak çalışmaya başladı. 1957-1959 yıllarında Kadamcay Bölge Halk Maarifi Bölümünü idare etti. 1963 yılında Filoloji İlimleri namzedi unvanını aldı. Mizahın muhtevası üzerinde çalıştı. Kırgız Üniversitesinde doçent, Kırgız İlimler Akademisinin Kırgız Dili ve Edebiyatı Enstitüsünde baş ilmî araştırmacı olarak görev yaptı. **Eserleri/İnceleme:** *Kırgız Satirası* (1967), *Kırgız Satirasının Tabiyatı* (1972), *Tamsil Sırı* (1974), *Kırgız-Karak, Kırgız-Özbek Adabiy Baylanıştan Degen İlimiy Emgekteri*. **Hikâye:** *Çıyrak Bala* (1988), *Köniül Dabası* (1992).
♣G. OROZOVA

BALCI, Ali (20. yy.): Yaprak destan şairi. Samsunludur. **Eserleri/Şiir:** *Nıksarın Bozcaarmut Köyünde Kesilen Kızın Destanı* (1961), *Tokat'ta Çivi ile Ölen Öğretmen Sait'in Destanı* (Samsun 1962), *Amasya Şeker Fabrikasında Çarpışan Trenle Kamyonun Destanı* (Samsun 1962), *Aldanma Dünyaya Sonu Yalandır* (Samsun 1964), *Kara Cübbeli Kızıl Papaz Kıbrıs Destanı* (Samsun 1964), *Kıbrıs Destanı, Dünya Hakkında* (Samsun 1964), *Termenin Gargıcak Köyünde Ezilen Makkbulenin Destanı/Kumar Destanı* (Samsun 1964).
Kay.: Yaz. Arv ♣N. KONUK

BALCI, Esergöl Bucak (6. 8. 1953 –): Araştırmacı-yazar. Çanakkale doğdu. İÜ Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi (1975). Türkiye-Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsünde Kentleşmenin Yarattığı Yönetim Sorunları konulu teziyle yüksek lisansını tamamladı. Hâlen görevini Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Fakültesinde sürdürmektedir. İLESAM üyesidir. Yazılarını Milliyet Sanat, Foundation of Education (ABD), Eğitim Bilim, Milli Eğitim, Öğretmen Dünyası dergilerinde yayımladı. Eğitim ve öğretmen konulu bilimsel kongrelere bildiriler sundu. Ayrıca ders kitapları yazdı. **Eserleri:** *Ödüller, Güdümleme Kuramları ve Türkiye’de Öğretmen Ödülleri* (1992), *Türkiye’de Eğitim Politikaları ve Siyasi Parti Ödülleri* (1993), *Eğitimde Yerelleşme* (2000).

•İ. IŞIK

BALCI, Fikri (1936 –): Hikâye yazarı. Niğde’nin Fertek kasabasında doğdu. Asıl adı Tahir Fikri’dir. Babası Bahattin Balcı, annesi Emine Hanımdır. İlkokulu Fertek’te bitirdi. Bir süre amele olarak çalıştı. Sonra ortaokula kaydını yaptırdı. Okulu bitiremedi. Yapı ustalığı işleri ile uğraşırken, yazı yazmak, hayatın zorluklarını yorumlamak gibi duygular onu yazmaya yönlendirdi. Bunda ilkokul öğretmeni Kemalettin Arıkan’ın etkisinin olduğunu söylemektedir. 1959 yılında Ankara Özel İdare Müdürlüğüne memur olarak girdi. 1981 yılında buradan emekli oldu. Ankara’da geçekondular üzerine incelemeler yapan ve sonra da bir geçekondular yaparak bu çok yönlü sosyal gerçeği yaşayan yazar, gördüklerini *İshak* adlı romanında anlattı. Konularını günlük hayattan alan yazar, hikâyelerini 1985 yılında yayımlamaya başladı. Anlatımına devrik cümle hakimdir. Yazılarında yeni sözcüklere, mahallî kelime ve deyimlere öncelik tanıdı. Daha çok çocuk hikâyeleri yazan yazarın, sosyal gerçekçilik akımının etkisi altında kaldığı anlaşılmaktadır. **Eserleri/Hikâye:** *Taşlı Tarla, Ham Yol, Ekmek Kapısı, Koca Ahmet, Aile Sevgesi* (Ank. 1988). Ayrıca herbiri 16 sayfalık, ilkokullar için yazdığı *Yaşlı At, Sarı Kuş, Ali ile Can, Yeşil Göl, Bayram Yeri, Kuş Yedi, Son Boya, Yüzen Köpek, Kuş Seli, Yeşil Dere, Yurt Özlemi* isimli çocuk kitapları da bulunmaktadır. **Roman:** *İshak*. **Deneme:** *Serildi Onlar*.

Kay.: İ. Özmel, Niğdeli Şair ve Yazarlar, 2. c. •İ. ÖZMEL

BALCI, İbrahim (1954 –): Gazeteci, yazar. Rize’nin İkizdere ilçesinde doğdu. 1980’de İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsünden, 1885 yılında da İstanbul Üniversitesi felsefe bölümünden mezun oldu. Adıyaman’da öğretmenlik yaptı. Ara vererek Millî Gazete’de çalışmaya başladı. 1973’ten başlayarak şiir, deneme, günlük ve eleştiri yazıları başta Millî Gazete olmak üzere, Hedef (1974), Millî Gençlik (1976), Yeni Devir (1977), Sedir ve Hilâl (1980), Babıali’de Sabah (1982), Uzun Oluk (1988), Cemre dergi ve gazeteleri ile Yazarlar Birliği Kültür ve Sanat yıllığında yayımlandı. Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi’nin 6. cildinde madde yazılışına katıldı. **Eserleri/Araştırma:** *Ertelenen İslâmî Hayat* (M. Balcı ile birlikte, 1986, 1987), *Kayıbolan Samimiyetimiz* (M. Balcı ile birlikte, 1989), *Camilerin Çağrısı* (1990), *Dilimizden Çektiğimiz* (1992).

Kay.: YS, 2. bs., s. 104. •G. DURAL

BALCI, M. Salim (19. yy. sonu-20 yy. başı): Şair ve yazar. Ardahan’ın Kanık ilçesine bağlı Büyük Nakalay köyünde doğdu. Babası, Balcıoğulları ailesinden hattat, müftü ve müderris M. Şükrü Efendi, annesi Mahbube Hanımdır. İlk dersi babasından alıp 4 yaşında Kur’an’ı hatmetti. Amcası Müftü M. Tevfik’ten Arapça ve Farsça öğrendi. Tutak Rüştiyesinden mezun oldu. Erzurum İdadîsi son sınıfındayken Büyük Harp çıkınca ailesiyle Tutak’a göçtü. Boğazlıyan’ın Toprakpınar köyünde zer’iyyat (1916) ve Tutak Maarif memurluklarında (1923 sonrası) bulundu. Yenihan’da, Karaköse’nin Musik köyünde, Tutak’ta Eleşkird’in Molla Süleyman köyünde (1937) Tutak’ın İsbat köyünde öğretmenlik yaptı. Askerliğini Tutak Süvari Alayında gerçekleştirdi (1921). 12 yaşında yazdığı ilk şiiri türkü biçimindedir. 1908’de ilk gazeli ni yazdı. Türk Yurdu dergisi okuyarak duygu ve mefkuresini bu kaynaktan besledi. Arapça, Farsça ve Fransızca bilen şair Arapça’dan İmriyü’l-kays, Kâ’b b. Züheyr, Farid, Cerîr, İran edebiyatından Sadî, Hâfız, Câmî, Sâib, Ömer Hayyam gibi ünlüleri ve bizim edebiyatımızın klâsiklerini okudu. **Eserleri** manzumdur. İlk şiirleri hece ve aruzlaydı. Bunların bir kısmı Albayrak (Erzurum) gazetesinde çıktı. *Ervah-ı Şühedaya* adlı şiiri ayrıca Hilâl (Samsun)’de yayımlandı. Mesnevî biçiminde ve 400 beyit olarak yazdığı *Düstûr’l-Ahlâk* isimli eserinde ahlâkın güzelliklerini ve yollarını anlat-

tı. Dağistan bilginlerinden Muhammet Tahirü’l-Kurakî’nin Arapça yazdığı ve Tahirü’l-Mevlevî tarafından Şeyh Şamil’in Gazavatı adıyla Türkçeye çevrilen kitabı genişleterek yeniden yazdı. Bu eser, Gâzi Molla Muhammed’in Mücadelesi (1536 beyit), Emir Hamza’nın Mücadelesi (400 beyitten fazla), Şeyh Şamil’in Mücadelesi (Bu bölüm için Tolstoy’un Hacı Murat adlı eserinden de yararlandı) başlıklı üç bölümdür. **Eserleri/Şiir:** *Reşahat-ı Kalb* (1915-1930); *Düstûr’l-Ahlâk*; *Kafkas’ın Kurtuluş Müjdecileri*.

Kay.: F. Saltık, Doğu, Mayıs 1941, sayı: 57, s. 28-32. •B. KIRZIOĞLU

BALCI, Neriman Refik (20. yy.): Folklor araştırmacı, masal derleyicisi. Türkiye’de folklor çalışmalarını ilmi olarak yürütmek üzere 1927’de kurulan Halk Bilgisi Derneğinin genç üyelerindendi. Resmî vazifesinin gereği bulunduğu yerlerde ve Anadolu’nun dört tarafında Dr. Neriman Teksur’la halktan masallar derledi. “*Türk Mitolojisini hazırlayacak âlimlerle, halk muhakeme ve muhayyilestirici edebî psikologlara malzeme sağlama, çocuk gelişiminde büyük önem taşıyan temiz telkinler içeren Türk masallarını Türk çocuklarına sunma*” amacıyla topladığı masalları iki ciltte yayıma hazırladı. İkinci cildi basılmadı. **Eserleri/Masal:** *Devin İzinde* (İst. 1946), *Ordulara Bedel Yiğit* (1. c., İst. 1947). Kay.: Yaz. Arv. •G. DURAL

BALCIGİL, Osman (1955 –): Gazeteci, yazar. İstanbul’da doğdu. 1984-1986 yıllarında Yeni Gündem, Cumhuriyet, Cumhuriyet Dergi, Hürkün gazete ve dergilerinde ilk röportajları yayımlandı. *İnkaların Torunları Şaşkın* başlıklı röportajı ile 1988 yılında Gazeteciler Cemiyeti Yılın Röportajı Ödülünü kazandı. Televizyon programı *Hodri Meydan* daki çalışmaları ise 1989’da Gazeteciler Cemiyeti Jüri Özel Ödülüne layık görüldü. Röportajları sonradan kitap hâline geldi. **Eserleri/Araştırma:** *İki Seminer ve Bir Reform Önerisinde Tartışılan Anayasa* (1982), *İdamın Günlüğü* (1986), **Toplum:** *Herşeye Müstehak, Toplum: Lâyığı Bu Değil* (1987), *Lâtin Amerika’nın Atar Damarı* (İst. 1988). Kay.: Yaz. Arv. •G. DURAL

BALCIOĞLU, A. Rahim, bk. **BALCIOĞLU, Abdürrahim**

BALCIOĞLU, Abdürrahim (1928 –): Şair ve yazar. Antalya’nın Akseki ilçesine bağlı Yarpuz köyünde doğdu. V. R. Velibeyoğlu’na göre doğum tarihi 1930’dur. Düzenli öğrenim görmedi. Kendi kendini yetiştirdi. Ailevî bir sebeple hapse girdi. 1950 affından yararlandı. 1976’da Hergün gazetesinde fıkra yazarlığı yaptı. Kısa bir dönem devlet memurluğunda bulundu. Onbeş yıl gazetecilik, onbeş yıl da özel teşebbüste yöneticilik yaptı. 1985’te emekli oldu. Serdengeçti, Tarla, Hisar, Türk Edebiyatı, Töre dergileriyle Bizim Anadolu, Son Havadis, Hür Anadolu, Yeni Düşünce, Yeni İstiklal, Zaman ve Güneş gazetelerinde şiir ve yazıları yayımlandı. Bazı gazetelerde Mertçe başlığı ile yazılar yazdı. İLESAM üyesidir. **Eserleri/Şiir:** *Kerpiç Saray* (İst. 1962), *Düş Taşları* (İst. 1964, 1966), *Acılı Zamanlar* (İst. 1989), *Yakanşlar* (İst. 1993). **İnceleme/Röportaj:** *Ekmek Göçü* (1967), *Demirperdeyi Aralıyorum* (İst. 1970). **Roman:** *Terleyen Duvarlar* (İst. 1974). **Çocuk Hikâyesi:** *Kaçak* (İst. 1974). **Biyografi:** *Mareşal Fevzi Çakmak* (1975), *İnsanlığın Ruh Mimarları* (1991), *Osman Yüksel Serdengeçti* (1992).

Kay.: ÖBBŞKA 1/382, 2/696; TBEA 1/140-141; TDEA 1/304; YS, 2. bs., s. 72. •İ. BAŞTUĞ

BALCIOĞLU, Ahmet Muhtar Dağlı (20. yy.): Bektaşî şairi. Manisalıdır. Bir şiirini M. Tevfik Oytan Bektaşîliğin İçyüzü adlı kitabında yayımladı. Şair, ilk kitabına ad olarak kendi ismini koydu. **Eserleri/Şiir:** *Muhtar Balcıoğlu* (İst. 1937), *Yürü* (Eskişehir 1938).

Kay.: ABŞA 5/185-186; ÖBBŞKA 2/832. •M. CUNBUR

BALCIOĞLU, Semih (1928 –) Usta karikatür yazar ve çizeri. İstanbul’da doğdu. Yüksek öğrenimini Güzel Sanatlar Akademisi Grafik Bölümünde bitirdi (1951). İlk karikatürü Akbaba’nın *Genç Kalemler* köşesinde yayımlandı. Sonra Cemal Nadir Güler’in Amcabey’inde, Karikatür dergisinde, 1950’de Akşam gazetesinde çizmeye devam etti. Cemal Nadir’in etkisinde yetişti. ABD’li karikatürcü Saul Steinberg’in üslubunu benimsedi. 1952’de ilk sergisini açtı ve ilk Semih Balcıoğlu Karikatür Albümü’nü yayımladı. 1959’da Taş ve İlhan Selçuk’la Taş Karikatür dergilerini yayımladı. Vatan, Dünya, Hürriyet, Tercüman (1960-1970), Politika, Aydınlık, Özgür İnsan, Yankı, Çarşaf ve Çivi gibi gazete ve dergilerde ka-

rikatürist, başkarikatürist ve belirtilen son iki dergide yayın yönetmeni olarak çalıştı. 1965-1967'de Türkiye'de üç boyutlu karikatürün ilk uygulayıcısı oldu. Karikatürcüler Derneğinin kurucuları arasında yer aldı. Birkaç kere bu derneğin başkanlığını yaptı. 1973-1979'de Gazeteciler Sendikası Başkanı oldu. 1993'te Semih Balcıoğlu Kitabı'yla 50. Sanat Yılı'nı kutladı. 1955'te Gazeteciler Sendikası Birincilik Ödülünü, İtalya'da Uluslararası Bordighera Karikatür Yarışmasında 1971'de Gümüş Hurmayı, 1973'te Altın Palmiyeyi, 1971'de yine İtalya'da Uluslararası Marostica Karikatür Şenliğinde Jüri Özel Ödülünü. 1973'te Yugoslavya'da Uluslararası Karikatür Yarışmasında Gümüş Güvercini, Bulgaristan'da Uluslararası Gabrova Karikatür Yarışmasında Üçüncülük Ödülünü, 1974'te İtalya'da Uluslararası Karikatür Yarışmasında Altın Madalyayı, 1982'de Güle Güle İstanbul eseriyle İtalya'da Pescara Karikatür Kitapları Yarışmasında Birincilik Ödülünü, 1984'te T. İş Bankası Büyük Ödülünü, 1986'da Abdi İpekçi Barış ve Kardeşlik Ödülünü kazandı. **Eserleri:** *Semih Balcıoğlu Karikatür Albümü* (1951, 1956 ve 1961'de üç adet), *Yazısız Çizgiler* (1971), 1. M. C. ve 12 *Mart'tan Seçime* (1973), *Güle Güle İstanbul* (1978), *Gözüm Görmesin* (1985), *Karikatürgan* (1990), *Galeri Çiller* (1994), *Semih Balcıoğlu* (1994 Kültür Bakanlığınca yayımlanan bu albümde sanatçının en önemli eserleri yer aldı).

Kay.: T. Çeviker, "Balcıoğlu, Semih", Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, 1/184. ♦♦M. CUNBUR

BALCIOĞLU, Tahir Harimi (20. yy.): Tarih yazarı.

Eserleri: *Karnak Mabedinde Bir Gece* (Balıkesir 1938). **Tarih:** *Tarih'te Edremit Şehri* (Balıkesir 1937), *Türk Tarihinde Mezhep Cereyanları* (İst. 1940, 2. bs. H. Z. Ülken tarafından genişletilerek yapılmıştır).

Kay.: Yaz. Arv. ♦♦N. KONUK.

BALÇIN, Mehmet (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Çileli Kaderim* (Ank. 1963).

Kay.: ÖBBŞKA 1/279. M. CUNBUR

BALDAN Bağış (20. yy.): Stavropol sahası Türkmen halk şairi. 1960 yılına kadar Edilbay köyünde yaşadı. Stavropol Türkmen bağışlarıncı *üstad* sayıldı. Halk arasında büyük bir hürmet ve itibara

sahipti. Özellikle Mahtumkulu'nun biyografik rivayetleri üzerine kurulu *Bagımgulu* hikâyesini anlatmasıyla meşhurdu.

♦♦A. DUymAZ

BALDAŞ, Fehmi (1910-18. 12. 1965): Dil Araştırmacısı, mütercim. Gazi Eğitim Enstitüsünde Fransızca öğretmenliği yaptı. **Eserleri/Dil:** *Fransız Dilinde Sekizbin Fülün Çekimi* (İst. 1949), *Fransızca-Türkçe Sözlük*, *Fransızcada Kullanılan Deyimler Sözlüğü* (Ank. 1953, 2. bs. 1962), *Çağrışım Yoluyla Fransızca-Türkçe Sözlük* (Tahsin Saraç'la birlikte, Ank. 1959), *Fransızca Ders Kitabı* (M. Kemal Yılmaz'la, Ortaokul I-III, Ank. 1964). **Çeviri:** *Kandid* (Voltaire'den, İst.), *Esrarlı Ada* (J. Verne'den, İst. 1938, 2. bs. 1944), *Arzdan Aya Seyahat* (J. Verne'den, İst. 1939), *Milliyetler Meselesi* (Paul Henry'den, İst. 1939), *Almanya Tarihi* (Hermann Pinow'dan, İst. 1940), *Deniz Kurdu* (Ank. 1943), *Mişel Strogof* (2 c. , J. Verne'den İst. 1943), *Safoğlan* (Voltaire'den, İst. 1943), *Candide yahud İyimsenliğe Dair* (Voltaire'den, Ank. 1944), *Edebiyat ve Sanatta Sıkılganlar* (L. Dugas'dan, İst. 1944), *Hikâyeler* (2 c. Voltaire'den, NK. 1945-1946), *İmparatoriçe Josephine'in Aşk Maceraları* (Paul Reboux'dan Ank. 1946), *Delilik* (Jean Frete'den, İst. 1947), *Feylesofça Konuşmalara ve Fıkralar* (2 c. ,Voltaire'den, Ank. 1947-1948), *Balzac'ın Hayatı* (2 c. , Andre Billy'den, Ank. 1949-1959), *Nemo Bankası* (L. Verneuil'den, Lütfi Ay'la birlikte, Ank. 1949), *Cinç Mars* (Alfred de Vigny'den 2 c. , Ank. 1950-1951), *Bu Akşam Semerkant'ta* (Jacques Deval'den, İst. 1952), *Pazaritesi Konuşmaları, Seçmeler* (Sainte Beuve'den, 3 c. İst. 1952-1961), *Hür Kadın* (Armand Salacrou'dan, İst. 1953), *Sonsuz Yolculuk* (Charles Vildrac'tan, Ank. 1959), *Evlilikte Saadet* (Andre Maurois'dan, Ank. 1961), *Söyleyişler* (2 c. , Alain'den, Ank. 1961-1962), *Kanunların Ruhu Üzerine* (2 c. , Montesquieu'den, Ank. 1963), *César Birotteau* (Balzac'tan, Ak. 1964), *Chailot'daki Deli* (J. Giraudoux'dan, S. Birsell'le birlikte, Ank. 1965). **Kay.:** Tahsin Saraç, Fehmi Baldaş'ı Yitirdik, Türk Dili, Ocak 1966. ♦♦Yaz. Krl.

BALDIRZÂDE Mehmed Ef., bk. **Selîsî** (? -1650)

BALEL, Mustafa (1. 9. 1945 -): Hikâye, roman ve oyun yazarı. Sivas'ta doğdu. İlkokulu ve ortaokulu Sivas'ta okudu. 1964'te Sivas Lisesini bitirdikten

sonra, bir yıl Yıldızeli'nin bir köyünde vekil öğretmenlik yaptı. Sonra Gazi Eğitim Enstitüsü Fransızca Bölümünden mezun oldu. 1968'de Ardahan Lisesinde Fransızca öğretmenliğine başladı. 1970-1971 yıllarında Fransa'nın Poitiers Üniversitesinde Çağdaş Fransız Edebiyatı ve Mukayeseli Dünya Edebiyatı öğrenimi gördü. Yurda dönünce Sivas Ticaret Lisesi (1972-1975), Vefa Lisesi, İstanbul Atatürk Eğitim Enstitüsü ve İstanbul Bahçelievler Lisesinde (1980-1984) öğretmenliğine devam etti. Aynı okulda yönetici öğretmen ve öğretim üyesi olarak görev yaptı. Bu arada Meydan Larousse(1975-1976), Görsel Büyük Genel Kültür Ansiklopedisi(1983-1986) ve Gelişim Büyük Larousse (1986)'un yayın kurulu üyeliğinde bulundu. Sekiz sayı kadar Öykü ve Sanat Emeği adlı dergileri çıkardı. Hikâyeleri yazı ve çevirileri Yeni Yansımaya, Yeni Ortam, Yeni Ufuklar, Milliyet Sanat, Vatan, Politika, Somut, Gösteri, Günümüzde Kitaplar, Sanat Emeği ve Oluşum gibi dergilerle Yugoslavya'da çıkan Sesler, Birlik, Tan, Çevrem gibi dergi ve gazetelerde yayımlandı. Kırsal kesimden Boğaziçi villalarına, Posof'tan Fransa kentlerine uzanan geniş bir mekânda, toplumun zıt kesimlerindeki insanların sorunlarını anlattığı bu hikâyelerde geleneksel anlatımdaki ustalığı, psikolojik tahlillerindeki başarısı ve çağdaş hikâyeleme tekniği dikkat çekti. *Canerliği* adlı hikâyesi 12. Antalya Festivalinde hikâye başarı ödülü aldı (1975), Gün Vurgunu isimli oyunu TOBAV oyun yarışması başarı ödülünü kazandı (1984). **Eserleri/Hikâye:** *Kurtboğan* (İst. 1974), *Kiraz Kúpeler* (İst. 1977), *Gelinciklerin Ağzı* (1981), *Gurbet Kaçtı Gözüme* (İst. 1983), *Le Transanatolien* (Paris 1988), *Turuncu Eleni* (İst. 1992). **Çocuk Romanları:** *Bizim Sinemamız Var* (İst. 1979), *Cumartesiye Çok Var mı?* (İst. 1981), *Dedemin Bakır Koltukları* (İst. 1999), *Çember Triyar* (İst.). **Roman:** *Peygamber Çiçeği* (İst. 1981), *Asmalı Pencere* (İst. 1984), *Oyun: Gün Vurgunu* (1986), **Gezi:** *Bükreş Günleri* (Sivas1985). **Ders kitabı:** *İlk Öğretim Türkçe 6* (Mükrim Bahçeci, Meral Atçakan'la ortak, İst. 1998). **Çeviri:** *Banyo* (Jean Philippe Toussaint'den İst. 1990), *Çalı Horozu* (Michel Tournier'den, İst. 1990), *Tanın Rusya'yı Unuttu* (İst. 1991), *Yağmurlar Cumhuriyeti* (Stoyan Daskalov'dan, İst. 1992), *Veda Yemeği* (Michel Tournier'den, İst. 1992), *Barbar Düğünler* (Yann Queffelec'den İst. 1993), *İncili Terlikler* (Liana Daskalova'dan,

İst. 1995), *Mösyö* (Jean Philippe Toussaint'den, İst. 2000), *Değirmen* (S. Daskalov'dan), *Alan Damlala, Sünger Avcısı* (P. İstrati'den), *Halkın İçinde* (M. Gorki'den).

Kay.: EİS s. 71; RTES s. 88; ŞYS, s. 112; TBEA 1/141; TDEŞYS, s. 87; TES, s. 88; YS 2. bs. , s. 105. ♦♦G. DURAL-S. YALÇIN

BALER, Mahmut (1897 - ?): Fıkra yazarı. Antalya'da doğdu. Sırasıyla, İzmir Dârülrifan Mektebi, Üsküdar Merkez Rüştiyesi, Üsküdar İdadisi, Sanâyi-i Nefise Mektebinde eğitim gördü. Ticaretle uğraştı. Topluluk karşısında kendine özgü tavrıyla anlatıldığı fıkralarını kitaplaştırdı. İstanbul'da öldü. **Eseri/Fıkra:** *Baldan Damlalar* (İst. 1943,1944). **Kay.:** TDEA 1/304. ♦♦İ. BAŞTUĞ

BALGIZIL (? -1912): Türkmenistan halk şairi, bahşı. Asıl adı Dövmemmet'tir. Esengüli ilçesinin Bugdaylı köyünde doğdu ve orada yaşadı. Gençlik yıllarında çiftçilik ve hayvancılıkla uğraştı. *Ayrılgalı* adlı şiirinden hanımının adının *Ayrılgalı* olduğu anlaşılmaktadır. Balgızıl genç yaşlardan itibaren müzikle, bahşılıkla ve şairlikle uğraştı. Umumiyetle kendi şiirlerini şarkı olarak söyledi. Şairin şiirlerinin yayılmasında Vecan Kör, Durdu hoca gibi bahşılar da katkıda bulundu. Esengüli'deki Gurbangazi denen yerde vefat etti. Şairin şiirlerinden yaklaşık 40 tanesi günümüze ulaştı. Şiirleri ilk kez 1928 yılında yayımlandı. Balgızıl'ın hayatı ve sanatı hakkında âlim A. Oraztaganov birkaç bilimsel makale yazdı. Yine A. Oraztaganov'un editörlüğünde Balgızıl'ın şiirler demeti Aşgabat'ta ve Kümme Kovuz'da (İran) yayımlandı. **Kay.:** Türkmen Edebiyatının Tarihi, 1. c., Aşgabat 1975, Dövmemmet: Goşgular, Aşgabat 1928; Dövmemmet Balgızıl, Aşgabat 1966; TDTEA (Türkmen), s. 56.

BALI, Lemia (1911-25. 10. 1976): Roman yazarı. İstanbul'da doğdu. İstanbul Kız Öğretmen Okulunu bitirdikten sonra (1929) çeşitli ilkokul, ortaokul ve liselerde Türkçe ve edebiyat öğretmenliği yaptı. İlk Arkadaş adlı çocuk romanı 1948'de Çocuk Esirgeme Kurumu Ödülünü, Uyanan Köy adlı romanı 1954'te Yapı ve Kredi Bankası Yarışmasını, Cem Sultan adlı oyunu da TRT'nin 1969 Radyo Oyunları Yarışmasında üçüncülük ödülünü kazandı. İstanbul'da vefat etti. **Eserleri/Çocuk Romanı:** *Öksüz* (İst. 1946), *İlk Arkadaş* (1948'de yazıldı, Ank. 1956), *Işığa Koşan Çocuk* (İst. 1952),

Uyanan Köy (1954'te yazıldı, basılmadı), **Roman:** *Fırtınalı Günler* (1974), *Üç Kuşak* (1977). **Masal:** *Onlar Ermiş Muradına* (İst. 1935). **Oyun:** *Cem Sultan* (1969, içinde Cem Sultan, Bir Kaza, Eski Bir Hatıra, Köşkte Bir Gün, Bir Yalının Ruhı adlı beş oyun vardır).

Kay.: EİS s. 70; TBEA 1/141; TDEA 1/304; YS 72. ♣İ. BAŞTUĞ

BALIK (Bekmurat) Kumar uulu (1799-1887):

Kırgızitan irticalci şairi. 1887 yılında 88 yaşında vefat etti. Balık halk masallarını, şiirleri, "Manas"ı 13-14 yaşlarından itibaren köy içinde icrâ etmeye başladı. 20 yaşına gelince kalabalık önünde şiirlerini icrâ etmeye başladı. Kendisinin dediklerine göre de *Manas* destanı iki bölümden ibarettir. Birinci bölümde *Manastan* önceki Kırgız tarihi, bu bölüme *Otorhan* denilmektedir. İkinci bölüm ise, *Manas*'ın maceralarından ibarettir. Balık'ın yaratıcılığı üç çeşit yönde gelişme göstermektedir. Birincisi esas mesleği *Manas* söylemektir. İkincisi irticali şairliğidir. Üçüncüsü de şecere sürdürmektir. Kırgızlar'da birçok halk manzumeleri tarihî insanların hayatlarına yöneliktir. Örneğin bunlara *Cañul Mirza aaz*, *Er Tabıldı*, *Şırdakbek*, *Ak Möör*, *Taylak Baatur* v.s. Bunların içinde Balık'ın devamlı icrâ ettiği *Şırdakbek* tir. Yaratıcılığı ve şöhretinin yayıldığı 1840 yılında Yakın Çüy'e geldi. Çüy'e geldiği zaman da halk arasında, *Manas* destanını söylemeye devam etti. Bürokrasların bulunduğu yerlerde dînî ağırlıklı, tebaa halk arasında da kendisinin önceden beri icrâ ettiği *Otorhan* dan başlayıp söylüyordu. *Otorhan*, *Manasa* kadarki Kırgızlar'ın tarihî-etnografik, folklorik hayatını tamamen kucağına alan şecere türünden bir eserdir ki, Balık tarafından destan olarak icrâ edildi. *Otorhan* ile birlikte Kırgız halkında söylenilmekte olan birçok küçük lirik ve kahramanlık manzumeleri de söyleniliyordu. Onlara şunları dahil edebiliriz: *Karaç Kökül bayanı*, *Kız Makım*, *Bala Sagn*, *Tooke Kız*, *Erteginen Er Şooruk*, *Kalı kutu kinka taş*, *Cañçarkan comoğu* v.s. Balık'ın ömrünün son dönemleri Çüy boyunda geçti. 88 yaşında Çüy'de Arçaluu adlı yerde vefat etti.

♣S. İSKENDEROVA

BALIK uulu Naymanbay, bk. NAYMANBAY

BALIM, Ali (20. yy.): Halk edebiyatı araştırmacısı.

Ancak 1956, 1957 yıllarında basılmış üç eserinden halk edebiyatının zevkine vardığı, halk şiirini ve halk hikâye üslûbunu benimsediği anlaşılmaktadır. **Eserleri:** *Kerbela Çöllerinde* (Ank. 1956, Hz. Hasan ve Hüseyin'in doğumlarından şehadetlerine kadar olan zaman halk hikâyesi üslûbunda anlatılmış; 8, 11 hece vezniyle yazılmış 21 şiir bulunuyor), *Pir Sultan Abdal* (Ank. 1957, Pir Sultan Abdal'ın hayatı hakkındaki rivayetler birleştirilmiş tesbit edilen şiirleri, şiirlerindeki kelime terim ve mecazların açıklanması yapılmıştır), *Destanlar ve Türküler* (Ank. 1957).

Kay.: Yaz. Krl. ♣G. DURAL.

BALIM, Zihni (1936 –): Şair. Mersin'de doğdu.

Eseri/Şiir: *Tanın Katı* (Halûk Aker ve Güven Oğuzbaş'la birlikte, Adana 1959).

KAY.:ÖBBŞKA 2/1101. ♣N. KONUK

BALIM Sultan (? – 1516?): Mutasavvıf. Bektaşî geleneğine göre asıl ismi Hızır Balı olan Balım Sultan, 15. yüzyılın ikinci yarısı ile 16. yüzyılın ilk yıllarında yaşadı. Balım Sultan'ın hayatı hakkında çeşitli rivâyetler teşekkül etti. Tarikat mensuplarıncı Hacı Bektaş Velî'nin nefes evladı, yol oğlu ve ikinci pîr (pîr-i sâni) olarak kabul edildi. Hacı Bektaş Velî'nin evlâtlığı Kadıncık Ananın neslinden Mursel Babanın oğlu olduğuna dair rivâyetler yanında, onun, Sırp veya Bulgar asıllı olduğuna dair bilgiler de bulunmaktadır. Yetişkinlik çağında Mursel Babanın ölümünden sonra Hacı Bektaş Tekkesine şeyh oldu. Hacı Bektaş Velî Türbesinin yanında bulunan Balım Sultan türbesindeki bir kitabede Hacı Bektaş soyundan Resul Balı'nın oğlu olarak gösterilmekte ise de Bektaşî geleneğine uygun olarak E. B. Şapolyo, A. Gölpinarlı ve A. Y. Ocak, Hacı Bektaş Velî'nin evlenmediği düşüncesinden hareketle, onun Hacı Bektaş Velî'nin yol oğlu olduğunu kabul ederler. Ancak, tarikat şeceresi ile soy şeceresinin sözlü geleneğe karıştırıldığını da dikkate almak gerekir. Balım Sultan ile Osmanlı devlet yönetimi arasında organik bir bağ kurulan rivayetlere göre II. Bayezid'in Dimetoka'da bulunan Seyyid Ali Sultan Dergâhına büyük önem vermesi, Balım Sultan'ı Dimetoka'daki tekkeden alarak Hacı Bektaş dergahının başına getirmesi, onun padişahla iyi

ilişkiler içinde bulunmasını sağladı. Özellikle Safevî propagandasının Türkiye'de kırılması, Balım Sultanın Bektaşî tekkesine şeyh olması ve karşı propagandası ile mümkün oldu. Bektaşîlerin Safevî yanlısı olmak yerine Osmanlı Devleti'nin yanında yer almalarında Balım Sultan'ın fonksiyonu ve II. Bayezid'in Balım Sultan'a mürid olması inancının tesirini göz ardı etmemek gerekir. Bektaşîlik tarikatının Balım Sultan'la beraber bazı ıslahatların yapıldığı ve teşkilatlanmaya tâbi tutulduğu bilinmektedir. Bektaşîlikteki çelebiler kolu, Balım Sultan'ın birtakım yenilikler yaptığını kabul etmekle birlikte, mücerredlik ve dedebabalık müessesesini kabul etmezler. Ancak, mücerredlik erkânı, on iki imam kültü ve Hak-Muhammed-Ali şeklinde ifade olunan uluhiyyet telâkkisi ile on iki post erkânının Balım Sultan zamanında düsturlaştırıldığı doğrudur. Balım Sultan, 15. yüzyıldan beri Bektaşî tarikatı üzerinde etkilerini göstermeye başlayan Şii ve Hurufî unsurları, Bektaşîliğin bünyesine uygun bir şekilde, Safevî propagandası ile politize olmasına imkân vermeden, kaideleştirmeyi başarmış bir kişi olarak Bektaşîlik tarihinde büyük rol oynamıştır. Bektaşî tarikatında, Balım Sultan'ın hizmetlerini hatırlamak ve esaslarına sahip çıktığını belirtmek üzere Balım Niyazı denilen bir de erkân geliştirilmiştir. Balım Sultan hakkında sözlü gelenek, yazılı Bektaşî geleneğine sözlü kaynaktan intikal eden bilgiler dışında, bilgi ve Balım Sultana ait olan her hangi bir eser bulunmamaktadır. Ancak, Balım Sultan adına kayıtlı nefeslerin Balım Sultana ait olmadığı hâkim görüştür. Kaynaklar, bu şiirlerin Orhan Gazi zamanında Geyikli Baba ile birlikte Bursa'nın fethine katılan Balım Sultana ait olduğu, başka bir rivayet ise Şeyh Edebalı olarak tanınan şahsın Balım Sultan mahlaslı şiirleri bulunduğu görüşüdür. İddiaya göre Şeyh Edebalı'nın şiirleri, dili değiştirilmek suretiyle Balım Sultana mâl edilmiştir ancak bütün bunlar daha derin ve belgeyi incelemeye değer koyulan alaerak beklemektedir.

Kay.: A. Gölpinarlı, *Alevî-Bektaşî Nefesleri*, İst. 1963, s. 9, 14, 18, 108, 109; Kemal Samancıgil, *Alevî Şairleri Antolojisi*, İst. 1946, s. 33-36; V. M. Kocatürk, *Tekke Şiiri Antolojisi*, Ank. 1968, s. 166-167; S. N. Ergun, *TŞ 2/733-734*; a. g. y., *BŞN 131-154*, E. Behnan Şapolyo, *Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi*, İst. 1964; *TA 5/146*; TDEA, 2/305; Baha Said, "Bektaşîler", *TY*, sayı: 28, 1927; Cemaleddin Ulusoy, *Hacı Bektaşî ve*

Alevî-Bektaşî Yolu, Hacı Bektaş 1980, s. 314-326; A. Yaşar Ocak, *Balım Sultan*, TDVİA 5/17-18; a. g. y., *Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Süflük: Kalenderiler (XIV-XVII Yüzyıllar)*, Ank. 1992; İsmet Zeki Eyüboğlu, *Alevî-Bektaşî Edebiyatı*, İst. 1991, s. 121-122. ♣İ. ÇETİN

BALIN, Sedef Sevgi (1937 –): Şair. İstanbul'da doğdu. İstanbul Kız Lisesinde okudu. Bir süre Çağaloğlu Akşam Kız Sanat Okuluna gitti. Şiir yazmağa ilkokulda başladı. Evlenmeden önceki soyadı Arısan'dı. Şiirleri Hisar, Yelken, Türk Edebiyatı, Kadın, Duygu, Karınca, Çağdaş, Çağrı, Yaşantı Anadolu gibi dergilerde yayımlandı. Düzce, Gölcük, İstanbul'da karma şiir sergilerine, Pera Palas Gönül Sohbetlerine katıldı. **Eserleri/Şiir:** *Yalnızlar Rıhtımı* (İst. 1969), *Gecenin Güneşi* (İst. 1974), *Ve Kırılır Gölgeleer*.

Kay.: G. Ceylan, *Adın Kadın*, s. 56; DGTKŞA 88; ÖBBŞKA/446, 2/1210; PPGSG 2/26-27, 3/13-14-15; RTES 1/141; TBEA 1/141. ♣M. CUNBUR

BÂLİ (15. yy.): Divan şairi. Menteşe (Muğla)'den yetişen bu şair hakkında tezkirelerde bilgi yoktur. **Eseri:** Bahr-i Nasâyih, Fatih devri sancak beylerinden Mahmud Bey'e sunulan nazım, nesir karışık yazılmış olup tek nüshası İÜK TY nu. 2303'te kayıtlıdır. 79 yapraktan ibaret bu ahlâk kitabında akıl, ilim, cehil, söz, hikmet, dostluk ve düşmanlık, oğul terbiyesi, beylik umuru, iyilik, sabır, sır saklamak, hırs ve tamah konuları işlenmiş olup eserden birkaç parçayı S. N. Ergun yayımlamıştır. **Çoğu Kemal Ümmî'ye ait olmak üzere Âşık Paşa, Şeyhî ve Şeyhoğlu'na ait şiirlerin yer aldığı MK. Yz. A 3753 numaralı mecmuada 40b'de Bâli Hali fe adına kayıtlı bir şiir vardır.**

Kay.: TDEA 1/305, TŞ 1/734-737. ♣M. CUNBUR

BÂLİ (– 1516/7): Divan şairi. Latifî, Hasan Çelebi ve Beyanî'de hakkında kısa bilgi ve şiirlerinden örnekler bulunmaktadır. Latifî'ye göre Kalkan-delenlidir. Ahdî, Rumeli'de Göllü Kesriye denilen şehirden tîmâr ve eş'âr sahibi bir zât olduğunu bildiriyor ki son hükme Hasan Çelebi de katılmaktadır. I. Selim devrinde Mısır fethi sırasında öldü. Şam, Halep fetihleri için yazdığı tarihler, tezkirelerde övüldü. Devrin şiir erbabı arasında bulunup onların hizmetlerini gördü ve Farsçayı öğrendi. Hâli ve tavnî itibarıyla devrin diğer şairlerine benzemediği gibi onlar kadar meşhur da

olmadığı söylenen şair için Ahdî, tıpkı *Rumeli delilerine benzerdi* demektedir. Şiirlerinin beğenildiğinde kaynaklar müttefikler. On altıncı yüzyıl şiir mecmualarında eserlerine rastlandığına göre şöhretten çok da uzak olmadığı anlaşılmaktadır.

Kay.: BT s. 16a-17a; GŞ 67b-68a; KŞ s. 58; PBM s. 1437; RŞ y. 35a; TDEA 1/305; TGDEİS s. 67-68; TN 1/87(324); TŞ 2/736-7; TŞ/HÇ 1/209; TŞ/L, 2001, s. 185-186. ♦T. ÜZGÖR

BÂLÎ (? – 1553): Mutasavvıf şair. Mecdî Efendi'nin Şakayık Tercümesi'nde verilen bilgiye göre Usturumca'da doğup büyümesine rağmen Sofya'da yerleştiği için Sofyalı unvanıyla tanındı. Öğrenimini Sofya'da ve İstanbul'da tamamladı. Halvetiye şeyhi Kasım Efendinin halifelerindendi. Tarikat-nâme-i Halvetiye'de on bin kadar müridi olduğu kayıtlıdır. Devrin padişahı Kanunî Süleyman'ın ilgisine mazhar oldu ve onunla birlikte fetihlere iştirâk etti. Vefatında, Sofya dışında Salâhiye denilen yerde defnolundu. Daha sonra Ali Kuşçu neslinden Abdülaziz oğlu Kadı Abdurrahman tarafından burada bir cami ve zaviye inşa ettirildi. Kütüphanelerde bulunan pek çok yazma nüshasına nazaran eserlerinin, devrinde ve sonrasında çokça rağbet gördüğü anlaşılmaktadır. Bir kısmı Arapça olan eserlerinden ilmi hüviyeti ve şairlik kudreti hakkında mühim ipuçları elde etmek mümkündür. Elde bulunan bazı mektuplarında sadrazama *oğlum* diye hitap etmesi, hattâ padişaha bile nasihat ve ikazlarda bulunması, onun Osmanlı idarecileri üzerindeki manevî tesirini göstermektedir. **Eserleri:** Şerhu'l-Fusûs, Muhyiddin ibnü'l-Arabî'nin Füsûsü'l-Hikem'ine yazdığı Arapça şerhin pek çok yazması mevcut olup İstanbul'da 1309'da basılmıştır. Risâletü'l-Kaza ve Kader, Kemâl Paşazâde'nin Kaza vü Kader risalesine dair Reddiyye olarak yazılan bu risalenin bir nüshası SK Dârülmesnevi, nu. 55/2'dedir. 53 beyitlik gör redifli bir kaside olan Manzume-i Vâridât'ı tasavvufa tamamen vâkîf, çok kuvvetli bir şairin kaleminden çıkması bakımından mutlakâ zikredilmelidir. Bir nüshası SK Hacı Mahmud Ef. nu. 2338'dedir. **Diğer Türkçe eserleri:** *Etvâr-ı seb'a* (SK Hacı Mahmud Ef. nu. 2927), *Mecmuatü'n-Nasâyih* (SK İzmirli nu. 350), *Şerh-i Hadis-i Kudsi Küntü Kenzen* (SK Tırnovalı nu. 1864), *Makâmât, Meratibü'n-nefs, Tercüme-i Kissa-i İbrahim veya Ke-*

limât-ı müteallika bi-îmân-ı Fir'avn (ÜK Ty nu. 2410), *Duanın Kabulü ve Reddi Hakkında Risale* (Sadrazama sunulmuştur), *Suret-i mektûb-ı Şeyh Bâlî Efendi* (SK. Esad Ef. 3729/80b-85a, Bu mektuba başlık atan müstensih, Sofyalı Bâlî ile Sarhoş Bâlî'yi birbirine karıştırmıştır), *Şerh-i ebyât-ı Hazret-i Mevlânâ, Vakf-ı nukûd olan kaza hususunda risale*. Kay.: Esâmî s. 78; HÂ 1/330; HŞ s. 521-522; KZEKF 1/883, 2/1263; OM 1/42; Hüseyin Vassaf, *Sefine* 3/228; SO 2/4-5; TDEA 1/306-306; M. Kara, "Bâlî Efendi, Sofyalı", TDVİA 7/20-21; TN 1/86(322); TŞ 2/737-740. ♦T. ÜZGÖR

BÂLÎ, bk. CEVHERÎ (– 1572/3)

BÂLÎ, bk. İBN Bâlî

BÂLÎ (16. yy.): Divan şairi. Hayatı hakkında tezkirelerde yeterli bilgi yoktur. Dîvân-ı Dârü'l-hadis mütevellîsi Bâlî Çelebi el -Edirnevî ismini taşıyan ve kendi hattıyla 995/1587'de tertip edilen Dîvân (ÜK. Ty. 3496)'ındaki mensur dibâcede yazdığına göre babası, Ahmed b. Süleyman (Kemâl Paşa-zâde)'in kethüdalığını ve fetvalarını katabetini yapmış, bu ortamda yetişerek fetva sahasında kalem oynamış bir kimsedir. Edirneli Pir Ahmed Muhtar Dede, muvakkaten İstanbul'a geldiği zaman Hudâyî Bey isimli bir arkadaşı şeyhe manzum bir mahabbet-nâme sunar, şeyh bu manzumenin Bâlî'ye gönderilmesini ve onun tarafından tanzir edilmesini ister, bu manevî işaretle şiire başlayan Bâlî'nin bu zâta intisap ettiği söylenebilir. Necâtî (öl. 914/1508) dahil pek çok Osmanlı şairiyle görüşüğünü söyleyen şairin çok yaşlı iken öldüğü kesindir. **Eserleri:** Kendi ifadeyle Gülşen-i Maânî'nin dışında dört tasavvufî risale ve İntihâbü't-Tevârih yazdı. Dîvân'ında 1 na't, 1 suriyye, II. Selim, III. Murad ve devrin büyüklerine sunulan bir kısmı fetihlerle ilgili 16 kaside, Edirne'deki taun ile ilgili 1 mersiyye, 1 hazâniyye ve 178 gazel vardır. Gazellerinde Bakî başta olmak üzere Zâtî, Hayâlî, Necâtî, Âhî, Şems Paşa (Şemsi), Yahya (Taşlıcalı), Emrî (Edirneli), Sultan Selim, Kemâl (Paşa-zâde) ve Hayretî'yi tanzir eden Bâlî'nin şiirlerinin sade, samimî ve başarılı olduğunu söylemek mümkündür.

Kay.: R. Canım, *Edirne Şairleri*, s. 205-206; O. N. Peremeci, *Edirne Tarihi*, s. 234-235; HHTŞ s. 134-135; TDEA 1/305; TGDEİS s. 68; TŞ 2/735-736; TŞ/HÇ 1/210. ♦T. ÜZGÖR

BALÎ (17. yy.): Saz şairi. 17. yüzyılda yaşadığı tahmin edilmektedir. S. N. Ergun Millet K AEM Mec nu. 751'de bir türküsunü bulup yayımladı.

Kay.: TDEA 1/305; TŞ 2/737. ♦İ. ÇETİN

BÂLÎ (19. yy.): Divan şairi. İşkodralı olup hakkındaki bilgi Ali Emirî Efendi'ye dayanmaktadır. Ali Emirî Efendi'nin gazete makalelerinden kesilip, her biri bir deftere yapılandırılmak suretiyle meydana getirilen İşkodra Vilâyeti Osmanlı Şairleri isimli eserine göre, Bâlî, İşkodra'nın sınırları içinde yer alan ve savaş neticesi Karadağ'a bırakılan sahildeki Ölgün (Dolçino) kasabasında yaşayan ümeradan bir kişiydi. Ali Emirî İşkodra'da bulunduğu yıllarda onun eser sahibi olduğunu işitmiş, İstanbul'a geldikten sonra, Sultan II. Abdülhamid'in vefatı için yazdığı ve İstanbul gazetelerinde yayımlanan dört beyitlik bir tarihini görmüş, bu manzumeye göre şairin epeyce mahir bir kimse olarak kabul edilmesi gerektiğine işaret etmiştir. Bâlî bu sekiz mısralık tarihte yedi ayrı ibareyle 1320 tarihini düşürmüştür. Tarih metnini S. N. Ergun, *Türk Şairleri* adlı eserinde de yayımlamıştır.

Kay.: Ali Emirî, *İşkodra Vilâyeti Osmanlı Şairleri*, Millet K AET 1190/3; Hakan Karateke, *İşkodra Şairleri ve Ali Emirî'nin Diğer Eserleri*; TDEA 1/305, TŞ 2/736. ♦T. ÜZGÖR.

BALÎ, Ali (1954 -): Şair. Malatya'nın Akçadağ ilçesine bağlı Danca köyünde doğdu. Ortaokulu Gaziantep'te okudu Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'nü bitirdi. 1989 yılında Almanya'ya geldi. Şimdi Duisburg Belediyesi'nde çalışmaktadır. Şiirleri 1997'de basılan 'Aydınlığa Akan Şiirler' kitabında yayımlanmıştır.

Kay.: Yaz. Arş. ♦ A. AYTEMİZ.

BALÎ, Muhan (20. yy.): Halk edebiyatçı bilim adamı, öğretim üyesi. İÜ Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu. 1973'te doktorasını verdi. 1982'de Erzurum Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesinde doçent oldu. Hâlen aynı üniversitede profesör olarak çalışmaktadır. **Eserleri/Halk Edebiyatı:** *Koroğlu Destanı* (Anlatan: Behcet Mahir, *Derleme:* Mehmet Kaplan, Mehmet Akalın'la ortak, Erzurum 1973), *Ercişli Emrah ile Selvi Han Hikâyesi Varyantların Tesbiti ve Halk Hikâyeciliği Bakımından Önemi* (Ank. 1973), *Halk Edebiyatında Nesir* (Erzurum

1982), *Balkanlardan Gelip Kongremize Katılan Meslektaşlarımızın Folklor ve Halk Edebiyatı Araştırmalarına Katkıları* (İst. 1988).

Kay.: Yaz. Arv. ♦N. KONUK

BALÎ, Zeki (20. yy.): Deneme yazarı. **Eseri/Deneme:** *Yaratılan Mucize* (Ank. 1957).

Kay.: TB 1957. ♦N. KONUK

BÂLÎ Çelebi, bk. CA'FERÎ (– 1522)

BALİN, Remzi (1940 –): Araştırmacı, yazar. Diyarbakır İlköğretmen Okulundan 1958'de mezun oldu. Çeşitli ilkokullarda öğretmenlik, başöğretmenlik yaptı. Diyarbakır Millî Eğitim Müdürlüğünün aylık Haber Bülteni'nin yönetimini üstlendi. **Eserleri:** *Diyarbakır* (tarih, coğrafya, kültür, 1963), *Yaşadığımız Günler* (1965), *Çevremiz* (ünite plânı, 1965), *Diyarbakır* (tablo, 57x82, 1972).

Kay.: DFSA, c. 3, 2. basım, 1997, s. 431. ♦Ş. BEYSANOĞLU

BALİN, Sevgi, bk. BALIN Sedef Sevgi

BALKAL, Özcan (1938 –): Şair. Eskişehir'e doğdu. **Eseri/Şiir:** *Şiirlerim* (Eskişehir 1956).

Kay.: ÖBBŞKA 2/1088. ♦N. KONUK

BALKAN, Derya (1953 –): Şair. Salihli'de doğdu. 1971'de liseyi bitirdikten sonra, öğrenci olarak Almanya'ya gitti. Türkiye'de ve Almanya'da yazmış olduğu şiirlerde, aşk, yalnızlık, yurt özlemi gibi konuları ele aldı. **Eseri:** *Şiir Düşüncelerinin Getirdikleri* (1988).

Kay.: D. Balkan, *Düşüncelerin Getirdikleri*, 1988, s. 1. ♦E. DERVİŞOĞLU

BALKAN, Edhem Ruhi (1873-1949) Gazeteci, siyasetçi. İstanbul'da doğdu. İlk ve ortaöğrenimini İstanbul'da yaptıktan sonra Tıbbiye'ye girdi. Jön Türklerin yurt dışındaki etkinliklerine katılarak Cenevre ve Londra'da Osmanlı (1900-1901) gazetesini çıkardı. Sonraki yıllarda Filibe'de basımevi açarak yayımcılıkla uğraştı. Rumeli ve Balkan (1907-1911) gazetelerini çıkardı. Bulgar meclisinde milletvekili oldu (1914). Hükümet değişince Türkiye'ye kaçtı (1920). İstanbul'da Hukuk Fakültesini bitirdi. 1946'da Türk demokrasisinde çok partili döneme geçiş sırasında Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisini kurdu. **Eserleri:** *Şehit Evlatları*

(Filibe 1913), *Kırk Haramiler Saltanatı* (İst. 1922), *İbrahim Hakkı Konyalı ve Eserleri* (1941), *Hatıralar* (1947).

Kay.: TDEA 1/306. •İ. BAŞTUĞ

BALKAN, Hadi Can (20. yy.): Şair. *Eseri/Şiir: Afyon'dan İzmir'e Şiirler – Ulusal Şiirler* (İzmir 1937).
Kay.: ÖBBŞKA 1/15. •N. KONUK

BALKAN, Mehmet (20. yy.): Şair. *Eseri/Şiir: Hasbihal* (Ank. 1947).
Kay.: ÖBBŞKA 2/1319. •N. KONUK

BALKAN, Monad (1942 –): Yazar, şair, ressam. İstanbul'un Bakırköy ilçesinde doğdu. Liseyi de burada bitirdi. Yükseköğrenime Ankara Hukuk Fakültesinde başladı; üç yıl Viyana Yüksek Ticaret Okuluna devam etti; Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisinden mezun oldu. 1968'de Ticaret Bakanlığı Dış Ticaret Dairesinde memuriyete başladı. Sırasıyla Roma Ticaret Müşavir yardımcısı, Karaçi Ekonomi ve Ticaret Müşaviri, Budapeşte Ticaret Başmüşaviri olarak dış temsilciliklerde çalıştı. Adını Alman düşünürü Leibnitz'in Monadoloji adlı eserinden esinlenerek almış olan şair, yazarlığa felsefi makalelerle başladı. Varoluşçuluk felsefesinin tanıtımını yapan makaleleri yayımlandı. Küçük yaşlarda yazmaya başladığı şiirleri de Çağrı'da çıktı. İlk şiir kitabı 1997'de yayımlanan şair, ikinci şiir kitabının hazırlıklarını yapmaktadır. Bir sanat ortamında yetişen şair, müzikle de ilgilendi. İlhan Usmanbaş'tan kompozisyon dersleri aldı. Annesi ressam Ema Balkan'ın etkisiyle resimle de meşgul oldu. Sidney'de Julian Ashton Art School'da resim yeteneğini geliştirdi. İkisi Budapeşte'de olmak üzere oniki kişisel sergi açtı, yurt içi ve dışında karma sergilere ve Pera Palas Şiir Sohbetlerine katıldı. *Eseri/Şiir: Ursula* (Ank. 1997).

Kay.: F. Halıcı, H. Yurdabak, A. Satoğlu, Gönül Sohbetleri Güldestesi, Ank. 2000, 4/22-23, 5/20-21. M. CUNBUR

BALKANLI, Ali Kemal (1900-1992): Şair ve yazar. İstanbul'da doğdu. Babasının Nüvvab'da hocalığı sırasında Bulgaristan'da yetişti. İstanbul Hukuk Fakültesini bitirdikten sonra İtalya'ya gitti ve orada İtalyan Dili ve Edebiyatı öğrenimi gördü. Bu sırada Roma Büyükelçiliğinde memur olarak çalıştı. 1922 yılında Bulgaristan'a dönüp Peştere,

Hasköy, Harmanlı ve Kırcaali Türk okullarında öğretmen ve müdür olarak çalıştı. Sofya'da çıkan Dostluk, Çiftçi, Kurtuluşu ve Balkan Postası gazetelerinde gazetecilik, idarecilik yaptı. Bu arada ders kitapları yazdı. Yeni Türk Lügatı'nı yayımladı. 1937'de baskılar sonucu Türkiye'ye göç etti. Maliye Bakanlığında Samsun Kambiyo Murakıbbı, Millî Emlâk Müdürlüğü kadrosuyla merkezde çalıştı. Maliye Meslek Okulunu bitirdikten sonra Hazine Genel Müdürlüğünde Döviz Tahsisleri Müdürü oldu. Mukavele Tetkikleri Müdürü iken emekliye ayrıldı. Ankara'da vefat etti. Ali Kemal, Kemal Balkanlı imzalarını kullandı. *Eserleri/Şiir: Akbaldır Çeşmesi* (tarihi manzum hikâye); *Gözden ve Gönülden Geçenler* (Rübailer, Giresun 1953); *Sebû-yı İlham* (Ank. 1958). *Diğer: Şarki Rumeli ve Türkler* (1986). *Çeviri: Havalara Hâkimi Albatros* (J. Verne'den, İst. 1972), *Belgrad-İstanbul-Roma Askerî Yolu* (K. Yasif İreçek'ten, Ank. 1990).
Kay.: MŞA s. 464-467; ÖBBŞKA 1/25,485, 2/989; TBEA 1/141; TDEA, 1/307; TDTEA (Bulgaristan), Ank. 1997, 8/194-200. •M. İSEN

BALKANLI, Hüsnüye (20. yy.): Roman yazarı. *Eseri/Roman: Aşk ve Nefret* (İst. 1958).
Kay.: TB 1958. •İ. BAŞTUĞ

BALKANLI, İzzet (20. yy.): Şair. *Eserleri/Şiir: Elma Ağacı* (İst. 1951). *Damlacıklar* (Ank. 1957).
Kay.: ÖBBŞKA 1/304, 397. •İ. BAŞTUĞ

BALKAR, Tuğrul Asi (takma ad), bk. ESİM, Mustafa

BALKARA, Aslı (20. yy.): Roman yazarı. *Eseri/Roman: İki Yabancı Gibi* (İst. 1990).
Kay.: TB 1990. •N. KONUK

BALKAŞ, Halil İbrahim (20. yy.): Çocuk edebiyatı yazarı. *Eseri/Hikâye: 7 İklimin Çocukları* (İst. 1990).
Kay.: TB 1990. •N. KONUK

BALKI, Şakir (1929 –): Hikâye ve roman yazarı. Gonen'de doğdu. Küçük yaşta çalışması gerektiği için fazla okuyamadı. SEKA'da Mekanik Atölye Amirliği yaptı. Bu görevdeyken kendi isteğiyle emekli oldu. İlk yazısı 1956'da Cumhuriyet gazetesinde çıktı. Sonra Dolmuş (1957), Pazar (1960),

Zübük (1962) dergilerinde mizah hikâyeleri yayımlandı. Roman denemeleri de vardır. Cumhuriyet gazetesinde 1974'te Neler Yapmadık, 1975'te Büyük Usturalar adlı iki eseri yayımlandı. 1977-1982'de aynı gazetenin Ciddiyet adlı mizah ekine yergiler ve anekdotlar yazdı. *Öksüzler Üstüne Nutuk* adlı hikâyesi Akşehir, Nasreddin Hoca Gülmece Öyküleri Yarışmasında birinci oldu. Hâlen Kocaeli gazetesinde köşe yazarlığı yapmaktadır. *Eserleri/Roman: Büyük Usturalar* (1978). *Hikâye: Aç Ayı Oynamaz* (İst. 1980), *Piliç Şermin'in Evi* (İst. 1983), *Şeytan Aletleri* (İst. 1992). *Diğer: İzmit'te Zaman* (İst. 1995), *Nicamedia'nın Büyülü Yüzü İzmit* (İzmit 1999).

Kay.: TBEA 1/141-142; TDEŞYS, s. 87. •A. CANPOLAT

BALKI Bazar, bk. BAZAR Oñdasulu

BALKIR, İhsan Yaşar (20. yy.): Edebiyat tarihi ders kitabı yazarı. *Eserleri/Edebiyat tarihi: Örneklî Türk ve Batı Edebiyatı* (Lise III, 2. bs. İst. 1978). *Müzik: Senin İçin. . . Op. 2.*
Kay.: Yaz. Arv. •N. KONUK

BALKIŞ, Hüseyin (20. yy.): Yaprak destan şairi. *Eseri/Şiir: Çarşamba'da Irmağa Düşen Otobüsün Destanı* (Samsun 1960).
Kay.: Yaz. Arv. •N. KONUK

BALKIZ, Ali (9. 3. 1945 –): Hikâye yazarı. Sivas'ın Kangal ilçesine bağlı Eğrice köyünde doğdu. 1970'de Ankara Ticaret ve Turizm Yüksek Okulunu bitirdi. 1970-1980 arasında Urfa, Antakya, Adana, Giresun, Ordu Ticaret Liselerinde öğretmenlik, 1984-1989 arasında bir şirkette yöneticilik yaptı. Sonra kendi kurduğu işletmesini yönetti. Türkiye Yazarlar Sendikası, 68'liler Vakfı, Pir Sultan Abdal Kültür Derneği (Genel Başkan), İHD, Aşık Veysel Derneği üyesidir. Lise yıllarından beri edebiyatla yakından ilgilenen yazarın *Güller Kitaplara* adlı ilk hikâyesi, 1986'da Varlık dergisinde yer aldı. Sonraki yıllarda hikâyeleri ve diğer yazıları Varlık, Damar, Evrensel Kültür, İnsancıl, Karşı, Kıyı, Pir Sultan Abdal, Nefes, Türk Dili dergileri ile Cumhuriyet, Siyah Beyaz, Evrensel gazetelerinde yayımlandı. 1987'de Öykü Demeti dosyası ile TAYAD ödülünde mansiyon, aynı yıl Güller Kitaplara kitabıyla Akademi Kitabevi ödülünde mansiyon aldı. Yaşam Bir An'lar

Toplamıdır adlı kitabı ile de 1991'de Ömer Seyfettin Öykü Ödülünü, 1997-1998 PEN Yazarlar Derneği Orhan Kemal Ödülünü, 1998 Haldun Taner Öykü Ödülü İkinciliğini kazandı. *Eserleri/Hikâye: Güller Kitaplara* (İst. 1988), *Dolmuşta Bir Kadın* (İst. 1990), *Karadeniz Dağ Kartalı* (İst. 1991, 1999), *Karın Altı Kardelen* (İst. 1993), *Yaşam Bir An'lar Toplamıdır* (İst. 1995), *Bütün Ülke Yeşil Vadi* (Ank. 1997), *Dil Bağı* (İst. 1999). *İnceleme-araştırma: Sivas'tan Sydney'e Pir Sultan* (Ank. 1994).
Kay.: TBEA 1/142; Cemil Kavukçu, "Kesit: Ali Balkız Öykücülüğü", Damar Dergisi, Ekim 1991; Metin Turan, "Hep Beni Öpüp Hem de Niçin Ağlarlar ki", Yazılı Günler Dergisi, Nisan 1991; Sennur Sezer, "Yaşam Bir An'lar Toplamıdır"; Evrensel Gazetesi, 21 Nisan 1996; Hüseyin Atabaş, "Bütün Ülke Yeşil Vadi mi?", Cumhuriyet Kitap, sayı: 532, 27 Nisan 2000; Öner Yağcı, "Ali Balkız'ın Öykücülüğü", Cumhuriyet Kitap, sayı: 532, 27 Nisan 2000. •İ. İŞİK

BALLI, Osman (1955 –): Halk bilim araştırmacısı, yazar. Erzincan'ın Kemah ilçesine bağlı Kerer köyünde doğdu. Bu köy, Erzincan köyleri içinde ve belki de Türkiye'de ilk defa bir amatör spor kulübü kuran ve köyler arası futbol karşılaşmaları düzenleyen bir köy olarak anılmaktadır. 1973'te Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde yüksek öğrenimine başladı. 1977'de mezun oldu. Erzincan Ticaret Lisesine Edebiyat öğretmeni olarak atandı. 1980'den 1989'a kadar Erzincan Kazım Karabekir Lisesinde öğretmenlik ve idarecilik görevinde bulundu. 1990 yılından sonra Erzincan ili Kültür Müdürlüğünde müdür yardımcısı olarak çalıştı. Yazar, çevre folklor ve kültürü üzerindeki çalışmalarına devam etmektedir. Bu arada Erzincan'da çıkmakta olan Özsöz ve Doğu gazetelerinde ve İstanbul'da yayını sürdürülen Kemah aylık gazetesinde çeşitli inceleme yazıları yayımlanmaktadır. *Eserleri: Kemah Folklorundan Örnekler* (1977); *Her Yönüyle Kerer Köyü* (1995); *Erzincan Broşürü* (1990); *Erzincan 90 İli Yılı* (1990).
Kay.: Yaz. Arv. •H. AĞÇA

BALLI Baba (17/18. yy.): Mutasavvıf şair. Muhtemelen 18. yüzyılda yaşadı. Filibe civarında bulunan Bektaşî tekkelerinden birinin şeyhidir. Filibe dolaylarında kendi adına kurulmuş bu dergâhta gömülmüştür. Balım Sultan'ın olduğu söylenen bir nefes bazı kaynaklara göre Ballı Babanıdır. Kendisi hakkında bir menkıbe oluşmuş ve şeyhin Bal-

lı Baba ismini alması bu menkıbeye bağlanmıştır. Menkıbe şöyledir: Bir gün dergahan yanından geçen bir kervana, yüklerinin ne olduğunu soran şeyh, yükün pekmez olduğu cevabını almış. Bunun üzerine; *Yükünüz baldan daha kıymetli olsun* demiş. Kervancılar pekmezlerini her zamankinden daha yüksek bir fiyata satmışlar ve dönüşte tekkeye uğrayıp, teşekkür etmişler. Bundan sonra bu zata Ballı Baba denilmiş. Ballı Baba'ya ait olduğu söylenen bestelenmiş bir ilahî bulunmaktadır. Kay.: AŞA 3/65-66; T. Koca, Bektaşî Alevî Şairleri ve Nefesleri, 1962, s. 231. S. N. Ergun, Bektaşî Edebiyatı Antolojisi, Bektaşî Şairleri ve Nefesleri, İstanbul 1955, 2/24-25; a.g.y., *Saz Şairleri* 2/740; TDEA 1/301. •İ. ÇETİN

BALLIKTAŞ, Ali (1956 –): Halk şairi. Sivas'ın Divriği ilçesine bağlı Ödek köyünde doğdu. Ailesi 1968'de Ankara'ya taşındı. Ankara Büyükşehir Belediyesinde çalışırken liseyi bitirdi. Aynı sene Gazi Eğitim Enstitüsü Sosyal Bilimler Bölümünü kazandı. Buradan mezun olduktan sonra, bir süre öğretmenlik yaptı. Şiire genç yaşlarında başladı. Kullandığı mahlûs olan Mazlumî'yi, Maraşlı Mahrumî verdi. Şiirlerinin yanında hikâye ve roman denemeleri de vardır. Genellikle toplumsal konulu şiirler yazdı. **Eseri:** *Vuranlar da Belli Vurduranlar da* (1977).

Kay.: Ali Ballıktaş (Mazlumî), *Vuranlar da Belli Vurduranlar da*, Ank. 1977, s. 15-16; Halk Ozanları ile Mamak, Ank. 1997, s. 16-22. •Do. KAYA

BALMAN, Urkiye Mine (29. 1. 1927 –): Kıbrıs şairi. Lefke'de doğdu. Kız Öğretmen Kolejinde okudu. İlkokul öğretmeni oldu. Hâlen emeklidir. Engin Gönül'le birlikte Çığ hareketine katıldı. 1940'lı yılların gazete ve dergilerinde şiirleri sıkça görüldü. Şiirlerinde Nihat Sami Banarlı'nın büyük etkisi vardı. İlk şiirlerini hece ölçüsüyle yazan şair, serbest şiirler de yazdı. 1950'den sonra şiiri yazmayı bıraktı. **Eseri/Şiir:** *Yurduma Giden Yollar* (1952).

Kay.: KTE, s. 75; TDTEA 9/318. •G. OKUTAN

BALPINAR, Mehmet (20. yy.): Şair ve yazar. Eskişehir'de doğdu. Devlet Demir Yolları Eskişehir Özel İlköğretim Pansiyonunda öğretmen olarak çalıştı. **Eserleri/Şiir:** *Hayat Yolundan Parçalar* (Eskişehir 1952). **Araştırma:** *İslâm Dinî Hz. Muhammed' in Hayatı ve Hadisleri* (Eskişehir 1960).

Kay.: Yaz. Arv. •N. ÜNVER

BALTA (takma ad), bk. **GÖKÇE, Orhan Rahmi**

BALTABAYEV, Hamidulla (1954 –): Özbekistan edebiyat bilimcisi. Andican'da doğdu. 1972'de Taşkent Devlet Üniversitesinin Özbek Filolojisi Fakültesine girdi. Fakülteden mezun olduktan sonra Taşkent Halk Hocalığı Enstitüsünde 1983'e kadar çalıştı. Sonra Andican Devlet Diller Pedagoji Enstitüsünde öğretmen, öğretim görevlisi ve bölüm müdürü olarak görev yaptı. 1983'te "Hazırgi Özbek Nesride Uslubiy İzlenişler" konusunda adaylık, 1996'da da "XX. yy. başlarındaki Özbek Edebiyatşunaslığı ve Fitretning İlmî Mirası" konusunda doktora tezini tamamladı. Bu konularda kitap ve makaleler yazdı. Fitret konusunun edebiyat dünyasında şekillenmesinde önemli katkılarda bulundu. Kitaplarında edebiyat nazariyesi, edebiyat tarihi ve bunların şekillenmesinde Fitret'in eserlerinin yeri konularını işledi. Fitret'in *Eng Eski Türk Edebiyatı Numuneleri, Özbek Edebiyatı Numuneleri, Edebiyat Kaideleri, Aruz Hakıda, İnsaniyet Hakıda Nevaiyinin Fikri* gibi kitaplarını, *Aruz Hakıda, San'atning Menşe'i, Ahmet Yesseviy, Nevaiyning Farsiy Şairliği ve Uning Farsiy Divanı Hakıda* gibi ünlü makalelerini tekrar tahlil ve telkin etti. Yine Fitret'in Ömer Hayyam, Abülkasım Firdevsî, Abdulkadir Btdil gibi Fars şairleri hakkındaki araştırmalarını da inceledi. Fitret'in birçok eserini Arap alfabesinden Slav alfabesine çevirip yayımladı. **Eserleri/ Edebi Tenkit, inceleme:** *Nasr ve Uslub* (Taşkent 1992), *Abdurauuf Fitretning Hayatı ve Faaliyeti* (Taşkent 1992), *Abdurauuf Fitret*, (Taşkent, 1996), *Fitretning İlmî Mirası*, (Taşkent 1996), *Katağan Kılınan İlm*, (Taşkent 1996), *Nama'lum Fitret Yaşlık* (1990), *Mir Ali Şir Nevaiy Fitret Telkini de, Özbek Tili ve Edebiyatı*, 1991, "Fitret ve XX. Asır Başları Özbek Edebiyatşunaslığı" Şark Yulduzu (1995), sayı: 11-12; "Yesseviy ve Fitret", Fen ve Turmuş, 1996, sayı: 5; "Temuriyeler Devri Edebiyatı Fitret Telkinide" ÖzbekTili ve Edebiyatı, 1996, s. 4.

Kay.: Yaz. Arv. •U. CUTA MOV

BALTACI, Orhan (20. yy.): Çocuk edebiyatı yazarı. **Eseri/Hikâye:** *Ana Keçi* (İst. 1963).

Kay.: TB, 1963. •N. KONUK

BALTACIOĞLU, İsmail Hakkı: (1889-1978) Fikir adamı, eğitim bilimci, oyun yazarı. İbrahim

Ethem Baltacıoğlu ve Seyit kızı Düzceli Hamdûne'nin çocuğu olan İsmail Hakkı Baltacıoğlu İstanbul'un Cihangir semtinde dünyaya geldi. Daha sonra Cihangir'e yerleşen dedesi Abdurrahman Baltacıoğlu 1804 Mucur doğumludur. İ. Hakkı Baltacıoğlu, öğrenim hayatını, küçük yaşta Sirkeci Mes-cit'te bulunan bir mahalle mektebinde başladı. Bir yıl devam ettiği bu okulu, müzik, resim, jimnastik ve ses yönetimine dayanan elifba öğretimi ile devrine göre yenilikçi bir eğitim sunan özel okul Şemsülmekâtip, yine bir özel okul Meşrikifi-yûzât ve Kışlaarkası okulu gibi ilköğretim kurumları takip etti. Fevziye Rüştüyesi'ndeki öğrencilik yılları ise yazarın, resim ve elişleri yoluyla estetik kişiliğinin gelişmeye başladığı bir dönem olarak kaydedilir. Bu okulun eğitim ve öğretim programının izleri, ilk pedagoji eseri olan *Talim ve Terbiye'de İnkılâp'a* da menfi yönleriyle aksedecektir. Ağabeyi Hidayet'i kaybetmenin acısını yine bu yıllarda (1897-1898) yaşayan yazar, bu ölüm hadisesini benliğinde yaptığı tesirleri *Kalbin Gözü* (1922) adlı kitabında tespit etti. Öğrenimini Vefa İdadisi'nde sürdüren İ. Hakkı Baltacıoğlu'nu tabiat ve özgürlük sevgisi, görerek ve tecrübe ederek öğrenme isteği Darülfünunun Fen Şubesini (Ulum-i Tabiiye) yönlendirdi. Sanat eserleri vasıtasıyla millî zevkin bilincine ulaştığı ilk bilgi ve tecrübe alanı olan hat sanatı üzerine Fevziye Rüştüyesi'ndeki yazı hocası Çukurcumalı Hattat Kadri Efendi'nin teşvikleriyle Rüştüye yıllarında başlayan çalışmalarını, üniversite dönemi süresince de, Hattat Kadri ve Hattat Sami Efendi'lerden dersler almak suretiyle devam ettiren yazar eserlerine amaçladığı üslûp ve tekniği kazandırmaya muvaffak oldu. İ. Hakkı Baltacıoğlu'nun memuriyet hayatı Divan-ı Hümayun Defteri Kalemî'nde aldığı görevle başladı (4 Nisan 1904). Bu görevi, mesleğinde katettiği irtifa paralelinde, Maarif Nezareti Mektubi Kalemî ardından da Sicil Kalemî'ndeki görevler takip etti. Tekrar Divan-ı Hümayun Defteri Kalemî'de daha sonra ise Mühimme Kalemî'de çalışan yazar (24 Mart 1907), bir taraftan da Darülfünun'da eğitimine devam ediyordu. Kısa bir süre sonra Meclis-i Harbiye Kalemî'ne geçti (14 Mart 1908). Meşrutiyet'in ilk yıllarında ise özel kalem memurluğu görevindedir. İ. Hakkı Baltacıoğlu, iyi bir hattat ve kâtip olmasına rağmen, memurluk mesleğinin gerektirdiği mizacı taşıma-

ması, düzene alışmak yerine, yanlışları düzeltmek isteğiyle hareket etmesi sebebiyle o zaman kadar süregelen meslek hayatından memnun değildi. Maarif Nezareti tarafından açılan Darülmualimin-i İptidaiye'de Yazı Öğretmenliği kadrosuna kabulü yanında Meşrutiyetten üç dört yıl önce Firüzağa'da Sirkeci Mektep adı verilen özel vakıf okulunda yazı dersi vermekle başlayan öğretmenlik, resmî hayatının ilk teşebbüsüdür (9 Şubat 1909). İ. Hakkı Baltacıoğlu'nun yazı, resim ve elişleriyle eğitim konularına merakı, yenilikçi yaklaşımı, darülmualim öğretmenliği yaptığı süre içinde gösterdiği başarı dikkati çekti. Yazar, Maarif Nezareti tarafından "Elišleri ve İlim-i Terbiye" öğretimi konularında inceleme ve araştırma yapmak üzere Avrupa'ya gönderildi (Mart-Nisan 1910). İ. Hakkı Baltacıoğlu Hollanda, Danimarka ve İsveç okullarını kapsayan ikinci Avrupa gezisini Haziran-Ağustos 1912 tarihinde yapacaktır. Yazar, Ecole Normale de la Seine adı verilen Paris İlköğretmen Okulu'na ziyaretçi sıfatıyla kabul edildi. Eliši ve resim öğretimi üzerinde yoğunlaşan çalışmalarına altı ay çalıştığı Paris'ten sonra, İngiltere, Belçika, İsviçre ve Almanya'da da sürdürdü. Her pedagojik yaklaşımı millî felsefe anlayışının bir parçası olarak değerlendiren İ. Hakkı Baltacıoğlu, gezdiği Avrupa ülkelerinin okulları ile birlikte özellikle parklarını, tiyatrolarını ve müzelerini de inceleyerek, her ülkenin, eğitim faaliyetlerine de tesir ettiğine inandığı, hayat felsefesini tesbit etmeğe çalıştı. Bu Avrupa seyahatinin, yazarın estetik ve pedagojik kişiliğinin oluşumuna büyük katkıları oldu. Kendisine ilk tiyatro bilincini kazandıran ülke olan Fransa, Meşrutiyet devri pedagojisi için büyük bir adım olarak görülen "sezgici öğretim usûlü" nü, Türk eğitim sistemine taşımak hususunda da yazara ilham ve cesaret verdi. İ. Hakkı Baltacıoğlu'nu Haine'e yaklaştıran, eğitimin determinizme bağlı bir kurum olduğu ve sosyal anlamda aktif bir çevrenin yaratıcı kudretine ihtiyaç gösterdiği fikri ise İngiltere'de ki müşahedelerinin bir sonucudur. Yine İngiltere'de ki özel okullardan biri olan New Scholl'un yöneticilerinden Bedale, "Yeni okul hayata hazırlamaz; bu hayatı yaşatır" sloganıyla, pedagoji anlayışı soyut duyular, kavramlar, hayaller ve değer yargılarına değil sosyo-psikolojiye dayanan Baltacıoğlu'nun eserlerine hareket noktaların-

dan birini verdi. 1911 yılında Brüksel'de tanıştığı Dr. Decroly "sezgileme" prensibiyle Baltacıoğlu'nun mesleğinde iz bırakırken, Brüksel öğretmen Okulu'nda elişî profesörü olarak görev yapan J.B. Tensy, yazarın basılmamış olan İş Pedagojisi ile, *Umumi Pedagoji, Hususi Pedagoji, Resim ve Terbiye, İçtimai Mektep, Tarih ve Terbiye* ve *Toplu Tedris* adlı eserlerinde söz konusu ettiği beş eğitim ilkesinden üçüncüsü; yaparak öğrenme ilkesinin belirlenmesinde uygulamalarıyla ilk tesir yapan kişidir. Durgun ve cansız öğretime tepkisi ve hayal gücüne verdiği değer ile, 1911 yılından beri resimde kişisel ve yaratıcı yöntemi savunan Baltacıoğlu'nun meslekî kariyerine tesir eden bir diğer araştırmacı da Almanya'nın kültür kurumlarından birinde yöneticilik yapan Herr Seignig'dir. İstanbul'a dönen İ. Hakkı Baltacıoğlu, Darümuallim bünyesinde yazı öğretmenliği görevine devam etti. Fakat o, kendiliğinden fiili olarak "elîşî ve tatbikatı" dersi verenleri teftiş etme yetkisini aldı. Elîşî öğretiminin Darümuallimin çevresiyle sınırlı kalmaması için konferanslar, sergiler, makale ve kitap yayınları yoluyla fikirlerini paylaşan yazar, bu yeni alanın pedagojik bir karakter kazanabilmesi için öğretmenlere rehberlik yapabilecek nitelikte yayımlar kaleme aldı. Bilgi Derneği ve Tedrisat-ı İptidaiye Mecmuası'nda ve İfham Gazetesi'nde elîşî derslerinin kuramı üzerine yazılar yazdı. ("Elîşîleri"nin Terbiye Nokta-i Nazarından Tetkiki", Bilgi Mec., Ocak, Şubat 1913, sayı.3,4; "Elîşîleri", İfham Gaz., 1912, sayı. 89,90) Ayrıca *Elîşîlerinin Usul-i Tedrisi* adlı bir kitap hazırlayıp Maarif Nezareti adına bastırdı (1915/6). Baltacıoğlu'nun bu amaç çerçevesinde geliştirdiği bir "Elîşî Darümuallimini" kurma tasarısı Maarif Nezareti tarafından kabul edildiyse de I. Dünya Savaşı'nın çıkması buna mani oldu. Darümuallimi'nde resim öğretiminin Avrupalılar gibi somut, geniş kapsamlı ve canlı konularla işlenmesi gerektiğinin gündeme getiren Baltacıoğlu, okul bünyesinde bu konuda yaptığı birtakım düzenlemelerle birlikte, resim öğretimi tekniğinin ehemmiyetini ve programını eserleriyle pekiştirdi ("Resim Öğretmenin Yolu", Yeni Fikirler Der., 3 Temmuz ve 1 Ağustos 1913, sayı.13,14). Sanayi-i Nefise Mektebi'nde (Güzel Sanatlar Akademisi) estetik dersinin yanında resim pedagojisi dersleri verdi. Bu dersin kaldırılması, este-

tik dersinin ise Ahmet Haşim'e verilmesi üzerine Güzel Sanatlar Akademisi ile ilgisi kesildi. Darümuallimi'ndeki ders nazırlığı görevinden de istifa etti. Aynı kurumda öğretmenlik, Şemsülmekâtip'te fahri ders nazırlığı (1913-1915) görevi devam eden İ. Hakkı Baltacıoğlu, Darümuallimat (Kız Öğretmen Okulu) ve Ana Muallim Mektebi (Anaokulu öğretmeni yetiştiren kurum)'nde ders veriyordu (14 Kasım 1914-1 Eylül 1916). Darümuallimin ve Darümuallimat'daki dersleri İbrahim Alâattin (Gövsa) ve Mustafa Şekip (Tunç) Bey'lere devredildi. 1913 yılından bu beri görev yaptığı Darülfünûn'daki, İnas Darülfünûn'daki "fenn-i terbiye" dersleri de dahil olmak üzere "usul-i tedris ve tatbikatı" dersini okutmaya devam etti. Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti'nin genel sekreteri olarak görev yaptığı dönemde, Cemiyetin faaliyet programını ülkenin her tarafına yaymak amacıyla tertip edilen konferans heyetiyle ikinci Anadolu gezisine çıktı (6 Ağustos 1917). İ. Hakkı Baltacıoğlu'nun Anadolu'ya yaptığı ilk gezide, İzmir ve çevresinden getirilerek Tatbikat Maktebi'nde toplanan öğretmenlere İzmir Sultanisi'nde 15 Temmuz-5 Eylül 1915 tarihleri arasında verdiği konferanslar, aynı yıl "İlm-i Terbiye Konferansları" adıyla yayınlanmış, 14 Ağustos-15 Eylül 1915 tarihinde verdiği konferanslar ise aynı yıl "İzmir Konferansları" adıyla kitaplaştırılmıştır. 17 Temmuz 1917 tarihinde Aÿşe Saime Altunigil ile evlendi. 1918 yılında toplanan Şûra-yı Saltanat'ta Edebiyat Fakültesi'nin temsil etti. Fenn-i Terbiye Encümeni üyesi sıfatıyla Ocak 1918'den itibaren ilk ve orta dereceli okulları inceleyen ve denetleyen İ. Hakkı Baltacıoğlu, bu görev sahasını, Tedrisat-ı Tâliye İdaresi Genel Müdürlüğü ile genişletti (15 Eylül 1918-5 Haziran 1919). Maarif Nezareti'nin onayını almak üzere, Kuruma yazılı olarak sunduğu Tâli okulların yeniden yapılandırılmasına ilişkin fikir ve düşüncelerini "Maarifte Bir Siyaset" adlı broşüründe özetledi. Bu raporların bir bölümü ise "*Maarif İslahatına Dair Lâyihalar*" adlı eserinde yer almıştır. Çok kısa süre görev yaptığı Tedrisat-ı Âliye Genel Müdürlüğü'nden (7 Haziran 1919-30 Ağustos 1919) Heyet-i Teftişîye Genel Müdürlüğü'ne nakledildi. Bu görevi 7 Aralık 1920'ye kadar sürdürdü. 1920 yılında Babıâliye verilecek olan islahat projesini hazırlamak için

Müsteşar Ali Reşat Bey'in başkanlığında teşkil edilen komisyonda yer aldı. "Maarif hakkında Lâyihalar" başlığı altında Maarif Vakâleti tarafından kitaplaştırılan (1923) bu projenin büyük bir kısmı Baltacıoğlu'nun kaleminden çıkmıştır. Teftiş Kurulu Genel Müdürlüğü'nden ayrılan yazar, müderris olarak görev yaptığı Edebiyat Fakültesi Reisliği'ne atandı. İstanbul işgalinin kasvetli günlerinde gelişen siyasi hadiselerin Darülfünûn'a yansımaları sonucu bu görevden ayrıldı. İ. Hakkı Baltacıoğlu, Edebiyat Fakültesi Reisliği'ne ilk kez 25 Aralık 1920'de ikinci kez 20 Aralık 1921'de seçilmiş, 25 Mayıs 1922'de istifa etmiş, 7 Haziran 1922'de tekrar seçimle göreve gelmiş, 3 Eylül 1923'de ise dördüncü kez bu görevi üstlenmiştir. O dönemin (1921) Maarif Vekili Hamdullah Suphi (Tanrıöver)'in teşvikleri üzerine Mehmet Emin (Erişirgil) ile birlikte Anadolu'ya geçti. 16-21 Temmuz 1921 tarihleri arasında Ankara'da düzenlenen ilk Maarif Şûrası'na katıldı. Maarif Vekâletinin verdiği bir görevle, konferanslar düzenlemek amacıyla gerçekleştirilen ve Kırşehir, Niğde, Kayseri, Sivas, Tokat, Amasya ve Samsun şehirlerini kapsayan üç aylık Anadolu gezisi esnasında İ.Hakkı ve Mehmet Emin Beyler, izlenimlerini, eğitim ve öğretime ilişkin görüşlerini raporlar ve lâyhalar hâlinde Ankara'ya gönderdiler. Maarif Vekili İsmail Safa (Özler)'nin desteğiyle Maarif Vekâleti Müsteşarlığına atanması teklif edilen Baltacıoğlu, başka vazifelerle de bölünen değerli hocalarından sonra kendisinin de çekilmesi durumunda kurumun büsbütün sahipsiz kalacağı ön sezisi ve Edebiyat Meclis-i Müderrisini'nin müderris ve muallimliğinin ticaret, bilimsel olmayan memuriyet milletvekilliği, gazetecilik gibi görevlerle bağdaşamayacağı, "müderrislerin badema medreselerine hasr-ı mesai etmeleri" yönündeki kararı (20 Eylül 1923) ile bu görevi kabul etmedi, kısa bir süre sonra 21 Kasım 1923 tarihli kararname ile Darülfünûn Eminliği'ne tayin edildi. Maarif Vekili İsmail Safa'nın Heyet-i İlmiye adıyla Ankara'da topladığı uzmanlar arasında bulunan, İ.Hakkı Baltacıoğlu, bu toplantıda diğer fikirleriyle beraber, son şeklini *İçtimai Mektep* adlı eserinde bulan "üretici eğitim" tezini Ziya Gökalp ile birlikte gündeme getirdi. Darülfünûn'un asılsız söylentilerle yıpratılmaya başlanması, bu hücumların İ.Hakkı Baltacıoğlu'nun şahsını

da zedeleyici derecelere ulaşması üzerine Darülfünûn Rektörlüğü'nden istifa etti (26 Nisan 1925). Maarif Vekili Necati Bey'in halk eğitimini ve sanat mekteplerini konu alan iki lâyiha hazırlama ricasını kabul eden Baltacıoğlu'nun bu iki raporu, Terbiye adı kitabında yer aldığı gibi Muallimler Mecmuası'nda da yayınlandı ("Hâlâ mı Hayata Hazırlıyorsunuz?", Mart-Nisan 1927, c.5, sayı. 49-50; "Halk Terbiyesi", sayı.51-52). Estetik ve resim pedagojisi hocası olarak görev yaptığı Sanayi-i Nefise'nin yeni binası'nın restorasyon çalışmalarında inşaat komisyonu başkanlığını üstlendi. Ankara Gazi Muallim Mektebi (Gazi Terbiye Enstitüsü) Müdürlüğü görevini, 24 Kasım 1929-9 Haziran 1930 tarihleri arasında vekâleten ve ücretsiz olarak yürüttü. Ahmet Haşim'e devredilen estetik dersinden sonra, Türkiye'de kürsüsü kendisi tarafından kurulan resim pedagojisi dersinin de üzerinden alınması sonucunda (26.9.1932) Sanayi-i Nefise Mektebi ile ilişkisi kesildi. Darülfünûn bünyesinde yapılan tensikatta İ.Hakkı Baltacıoğlu'nun da vazifesine son verildi (31 Temmuz 1933). Görevleri bir bir elinden alınan İ.Hakkı Baltacıoğlu, haftalık bir gazete çıkarabilmek için çalışmalara başladı. Ahmet Hamdi Tanpınar ve Peyami Safa'nın desteğiyle çıkardığı fikir gazetesi "Yeni Adam" bu şartlar altında doğar. Gazete siyasi bir haberi yüzünden bir yıl süreyle kapatıldıktan sonra 3 Mart 1938-9 Mart 1939) yayın hayatına başarıyla devam etti. Baltacıoğlu'nun 17-29 Temmuz 1939 tarihleri arasında düzenlenen Maarif Şûrası'na katılması, aynı zamanda resmî çalışma hayatından uzak kaldığı on yıllık sıkıntılı dönemin kapandığı, moral ve güvenle mesleğine döndüğü yeni bir başlangıç noktasıdır. 1941 yılı başlarından itibaren, Ankara Üniversitesi Dil ve Coğrafya Fakültesi'nde kadrosuz sürdürdüğü öğretim üyeliği görevine, 27 Temmuz 1942'de kadrolu pedagoji profesörü ünvanıyla resmen atandı. Bu görevine Afyon Milletvekili seçildiği 8 Mart 1943'e kadar devam etti. Ardından Kırşehir Milletvekili oldu (1946-1950). Türk Dil Kurumu Terim Kolu Başkanlığı (1942-1957) görevini üstlenen İ.Hakkı Baltacıoğlu sahibi ve başyazarı olduğu Yeni Adam'ı aralıklarla da olsa yayınlamayı vefatına (1 Nisan 1978 Ankara) kadar sürdürdü. İ.Hakkı Baltacıoğlu Ziya Gökalp ve Fuat Köprülü başta olmak üzere diğer arkadaşlarıyla beraber

Darülfünûn'un modern bir öğretim kurumu hâline gelmesi için çaba gösterdi. Süleymanpaşazade Sami Bey ile birlikte Türk kadınlarının da yüksek öğrenim hakkından faydalanması yönünde hazırlıklar yapan Baltacıoğlu'nun bu girişimi 1914 yılında İnas Darülfünûnu'nun (Kız Üniversitesi) açılmasıyla neticelendi. Türkiye'de o tarihe kadar pedagoji sahasında yapılan çalışmaların hep aynı bakış açısıyla ele alındığını, terbiye sosyolojisi (eğitim sosyolojisi) adı verilen ilmî ve objektif pedagojinin gelişmediğini ileri süren Baltacıoğlu, Darülfünûn'un iyileştirilmesi kapsamında, "eğitimbilim" ile "Toplumbilim" in ne kadar birbirine bağlı olduğu dikkate alınarak müfredata eklenen "Terbiyevî İctimaiyat" "Eğitim Sosyolojisi" dersinin ilk hocası oldu (11 Mart 1917). Yazarn, Türkiye'de bu sahada gördüğü açık üzerine kaleme aldığı, kendi tabiriyle "O zamana kadar sosyoloji edebiyatına yapılmamış yepyeni tanım, ayırım, tip ve açıklama taslakları getirdiği" *Sosyoloji* adlı kitabı Yeni Adam Halk Kitapları Dizisi'nden yayınlanmışsa da (1939) Eğitim Bakanlığınca ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

Yazı, resim ve elişyle eğitim alanında tecrübe sahibi olan Baltacıoğlu, yeteneği ve merakı sayesinde bu sanatlarla küçük yaşta tanıştı. Meşrutiyet'ten önce bu piyasada tesadüf edilen celi yazıların altındaki "Hakkı" imzası İsmail Hakkı'yı tereddütsüz akla getiriyordu. Yazar celi yazılarında genellikle Mustafa Rakım üslubunu kullandı. Türkçe'de yazı öğretimine dair muhtemel ilk makaleyi de *Tedrisat-ı İptidaiye Mecmuası*'nda yayınlanan çalışmasıyla İ.Hakkı Baltacıoğlu kaleme aldı. Sanatının İslâm yazılarının sülüs, celi, talik, divani, rıka gibi türlerini, sanat değerleri açısından özgün bir yaklaşımla inceleme çalışmalarından oluşan konferans metinleri de "İslâm Yazılarının Tarihçesi" başlığı altında *Tedrisat-ı İptidaiye Mecmuası*'nda tefrika edildi. Sanatı sosyal hayatın zorunlu bir parçası olarak değerlendiren, sanatın; eğitimi imkân dahilinde olan ve halka en kolay ulaşabilen kolu olarak tayin ettiği resme büyük önem veren sanatçı, Avrupa'ya gitmeden önce *Tedrisat-ı İptidaiye Mecmuası*'nda "Çizgi Dersleri" (*Tedrisat-ı İptidaiye Mecmuası*, Ağustos-Eylül 1911, sayı. 7,8) adıyla yayınladığı makaleleriyle çalışma alanının resim sanatını da

kapsadığını ifade etmişti. Sanatçı, Avrupa dönüşü Türkiye'ye yeni resim öğretme teknikleriyle geldi ve bu eski sistemin değişmesi için mücadele etti. Yeni Adam'da yer alan bazı karikatürlerin ve resimlerin altına atılmış Şaban müstear adı da İ.Hakkı Baltacıoğlu'na aittir.

Bir pedagoğ ve sosyolog olan İ.Hakkı Baltacıoğlu eğitim faaliyetlerinde Tiyatro sanatından da istifa etti. Türkiye'de Okul Tiyatrosu'nun öncülerinden olan sanatçı, Şemsülmekâtip'te oynanmak üzere çocuk oyunları kaleme aldı (*İtalyan Çorbası, Köy Hocası, Edirne Muhasarası, Vatanperver Kalbi, Bayrak, Küçük Hüseyin'in Gazası, Muradı Hüdavendigâr, Yavuz Sultan Selim'in Şehadeti*). Baltacıoğlu'nun eğitimci bakış açısı genel tiyatro anlayışına da yansdı. *Tiyatro* adlı kitabında ve *Yeni Adam*'da yayınladığı tiyatro üzerine makalelerinde, manevî terbiyenin vazgeçilmez vasıtalarından biri olarak değerlendiği tiyatroyu, o zamana kadar tiyatro ile ilişkilendirilen güzel sanatlardan (müzik, edebiyat, mimarî, dekor vs.) ve tiyatronun aktör ve piyes haricinde diğer elemanlarından (sahne, perde, dekor, makyaj, kostüm, rejisör, süflör) soyutlayarak geliştirdiği "Öz Tiyatro" tezini savundu.

Eserleri/Eğitim: *Talim ve Terbiyede İnkılâp*, İst., 1912, (2. bas. 1927); *Mekâtib-i İptidaiyyede Hendenin Usul-i Tedrisi*, İst., 1913; *Terbiye ve İman*, İst., 1914, (2. bas. İst., 1925); *Coğrafyanın Usul-i Tedrisi*, İst., 1914; *Terbiye-i Avam*, İst., 1914, (2. bas. İst., 1924); *Eşya Derslerinin Usul-i Tedrisi*, İst., 1914, (2. bas. İst., 1920); *İlm-i Terbiye Konferansları*, İst., 1915; *İzmir Konferansları*, İzmir, 1915; *El İşlerinin Usul-i Tedrisi*, İst., 1915, (2. bas. 1920); *Resmin Usul-i Tedrisi*, İst., 1915, (2. bas. İst., 1920); *Mektep Temsillerinin Usul-i Tedrisi*, İst., 1915, (2. bas. İst., 1920); *Terbiye İlm-i*, İst., 1916; *Maarifte Bir Siyaset*, İst., 1919; *Usul-i Terbiye ve Tedris*, İst., 1920; *Yazının Usul-i Tedrisi*, İst., 1920, (2. bas. 1924); *Tek Öğretmenli Beş Sınıflı İlkokul*, İst., 1939; *Terbiye Dersleri*, İst., 1923; *İctimaiyat Nokta-i Nazarından Terbiye*, İst., 1923; *J.J.Rousseau Terbiye Felsefesi*, İst., 1925, (2. bas. İst., 1931); *Türkiye'de Sanayi-i Nefise Tedrisatının İslâh ve İnkişafına Dair Layiha*, İst., 1926; *Umumi Pedagoji*, İst., 1930; *Terbiye*, İst., 1932; *Resim ve Terbiye*, İst., 1932; *Hususi Tedris Usulleri*, İst., 1932; *Tarih ve Terbiye*, İst., 1935; *Mürebbilere*, İst., 1931; *Toplu Tedris*, İst., 1938; *İctimai Mektep Nazariyeleri ve Prensipleri*, İst., 1932, (2. bas. Ank.,

1942); *Öğretmen*, İst., 1944; *İlk Mekteplerin Müfredat Programı*, (2. bas. İst., 1927); *Çocukların Terbiyesi*, İst., 1943, (2. bas. İst., 1948); *Rüyamdaki Okullar*, İst., 1944; *Cinsel Eğitim*, 1957, (Yayınlanmadı); *Adam Nasıl Yetişir Nasıl Yetiştirilir*, Ank., 1964; *Pedagojide İhtilâl*, İst., 1964; *Tadil-i Huruf Meselesi*, (M.Şinasi ile beraber), 1. risale İst., 1910-1912; *Tadil-i Huruf Meselesi*, (M.Şinasi ile beraber), 2. risale İst., 1912-1914; *Avrupa Bizi Nasıl Tanıyor*, İst., 1913; *Ahlaksızlık*, İst., 1918; *Terbiyenin Kıymetleri ve Vasıtaları*, İzmir, 1933; *Terbiye Esaslarına Göre Okuma Yazma Kitabı*, 1928; *Sosyoloji*, İst., 1939; *Türke Doğru* (2 kitap), İst., 1942-1943, (2. bas. Ank., 1972, 3. bas. Ank., 1994); *Batıya Doğru*, İst., 1945; *Halkın Evi*, Ank., 1950; *Türk Sanat Gelenekleri*, Ank., 1957; *Türk Milliyeti*, Ank., 1965; *Ziya Gökalp*, İst., 1966; *Kültürce Kalkınmanın Sosyal Şartları*, İst., 1967; *Atatürk. Yetiştirilmesi, Kişiliği, Devrimleri, Erzurum*, 1973; *Kalbin Gözü*, İst., 1922, (2. bas. İst., 1942); *Felsefe*, İst., 1938; *Sapıklar*, İst., 1938, (2. bas. Ank., 1949); *Batak*, İst., 1943; *Yalnızlar*, İst., 1946; *Demokrasi ve Sanat*, İst., 1931; *Sanat Estetik ve Yaratma*, İst., 1934; *Sanat*, İst., 1934; *Karagöz Tekniği ve Estetiği*, İst., 1942; *Türklerde Yazı Sanatı*, Ank., 1958, (2. bas. 1994); *Türk Plâstik Sanatları*, Ank., 1971); *Tiyatro*, İst., 1941; *Din ve Hayat*, İst., 1918; *Kur'an*, Ank., 1957 (Çeviri); *Büyük Tefsir*, I.Kitap, Allah Nedir, Ank., 1961. **Tiyatro:** *Kütük*, İst., 1934; *Ölüler*, İst., 1939; *İnanmak*, İst., 1939; *Andaval Palas*, İst., 1934, (2. bas. İst., 1940); *Akil Taciri*, İst., 1940; *Karagöz Ankara'da*, İst., 1940; *Dolap Beygiri*, İst., 1940, (2. bas. Ank., 1949); *Kafa Tamircisi*, İst., 1940, (2. bas. İst., 1946). **Radyofonik Piyesleri:** *Ali'nin İçi, Kader, Can Pazarı, Susamış Gönüller, İnsanoglu, Damdaki Elmas, Hayvancuh, Gökten İnen Tanrılar, Yolcu, Gama, Yaşamak mı İstersiniz Ölmek mi, Hıy Canım Altındadır, Tevekkül, Zehir Fişegi*. **Çocuklara Yönelik Eserleri:** *İyi Ana*, 1939; *Hayvanlar*, 1949; *İyi Çocuk*, İst., 1939 ve Ank., 1949; *Küçük Şehit*, 1941; *Tan ile Can*, 1938; *İki Serseri*, 1938; *Yaz Ünitesi*, 1940; *Ahmet*, 1939; *Gulyabani*, 1939; *Yurdunu Bil*, 1941; *Beyaz*, 1932; *Kış Ünitesi*, 1940; *Sonbahar Ünitesi*, 1940; *İzahlı Atasözleri*, 1941; *İnsanlık; Masal İçinde Masal*, 1943; *Değirmen*, 1938; *23 Nisan Okuma Parçaları*, 1940; *Çocuk Şiirleri*, 1939; *İlkbahar Ünitesi*, 1940; *Yavuz Sultan Selim'in Şehadeti*, Aslan, 1938; *Azap*, 1939;

Hayvanlar Kralı Aslan, 1943; *Edirne Muhasarası*, 1913; *Murad-ı Hüdavendigâr*, 1923.

Kay.: İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu Bütün Eserleri I:Hayatım, Yayına Hazırlayan: Ali Y. Baltacıoğlu, Dünya Yay., Ekim 1998; Tuna Baltacıoğlu, Yeni Adam Günleri, Yapı Kredi Yay., Ekim 1998; Hilmi Ziya Ülken, Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi, İst., 1992; Niyazi Berkes, Türkiye'de Çağdaşlaşma, İst., 1978; Necmettin Tozlu, İ.H. Baltacıoğlu'nun Eğitim Sistemi Üzerine Bir Araştırma, İst., 1991; Sabri Kolçak, İsmail Hakkı Baltacıoğlu 2 cilt, İzmir, 1968; Osman Ergin, Türk Maarif Tarihi, I, II, III, IV,V, İst., 1977; Cavid Binbaşıoğlu, Türkiye'de Eğitim Bilimleri Tarihi, İst. 1995 Faik Reşit Unat, Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış, Ank., 1964; Rıdvan Canım, Tâlim ve Terbiyede İnkılâp, İ.H. Baltacıoğlu, R.Y.Kıncal ile birlikte, İst., 1995; Sevda Şener, "İ.H. Baltacıoğlu'nun Okul Tiyatrosu Konusundaki Görüşleri", *Oyundan Düşünceye*, Gündoğan Yay., Kasım 1993, sayı. 220-230; Necdet Sakaoglu, Osmanlı Eğitim Tarihi, İst., 1991; Necdet Sakaoglu, Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi, İst., 1992; Osman Kafadar, Türk Eğitim Düşüncesinde Batılılaşma, Ank., 1997; M. Tahir Hatiboğlu, Türkiye Üniversite Tarihi, Ank., 1998; Yahya Akyüz, Türk Eğitim Tarihi, İst., 1994; Mustafa Ergün, II.Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri, Ank., 1996; Edebiyat Fakültesi, Cumhuriyetin 50. Yılına Armağan, İst., 1973; Akil Muhtar (Özden), Darülfünûnumuz Hakkında Bazı Mülâhazat, İst., 1924; Widmann Horst- A. Kazancıgil, Atatürk Üniversite Reformu, İst., 1981; Hasan Ali Koçer, Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi, İst., 1991; Mehmet Saray, İstanbul Üniversitesi Tarihi, İst., 1996; Abdurrahman Siler, Türk Yüksek Öğretiminde Darülfünûn, Yayınlanmamış doktora tezi, 1993; Mehmet Öztürk, İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Eğitim Görüşleri, (İ. Ü. Sos. Bil. Enst., Master Tezi), İst., 1987; Nebahat Göçeri, İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Din Eğitimi ile İlgili Görüşleri, (Erciyes Üni. Sos. Bil. Enst., Master Tezi), Kayseri, 1991; Sevim Hilmioglu, İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Tiyatro Eserleri Üzerinde Bir Araştırma, (S.Ü. Sos. Bil. Enst., Master Tezi), Konya, 1992; İsmail Hakkı Baltacıoğlu, "Hayatım", Yeni Adam, 17 Eylül 1936-20 Kasım 1941 (142-360); Kemal Aytaç, "İ.H. Baltacıoğlu'nun Hayatı ve Faaliyetleri", *Araştırma Dergisi*, Ank., 1979, sayı.11, s.165-190; TBEA 1/141-142; TBMM Albümü 1920-1994, s.130; TDEA 1/307-308; M.F. Bayraktar, "Baltacıoğlu İsmayıl Hakkı", TDVİA 7/36-38 A. ULUSOY

BALTACIOĞLU, İlyas (1935 –) Şair. Bozüyük'te doğdu. *Eseri/Şiir: İlk İzler* (Bozüyük 1963), *Susanna* (Bozüyük 1964).

Kay.: ÖBBŞKA 1/614, 2/1045. ♦♦N. KONUK

BALTACIOĞLU, Tuna (1924 –): Hikâyeci, karikatürist, köşe yazarı, gazeteci ve çevirmen. Ünlü eğitimci İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun oğludur. İstanbul'da doğdu. 1944 yılında Robert Koleji bitirdi. 1942-1945 yıllarında babasının çıkardığı Yeni Adam gazetesinde öyküleri, karikatürleri ve çeşitli yazıları yayımlandı. 1949-1950 yıllarında

Son Posta gazetesinde yazarlık ve muhabirlik yaptı. Aylık Ansiklopedi'nin yazı kadrosunda yer aldı. Mersin'de yayımlanan Akın gazetesinde köşe yazıları yazdı. 1950'de Mehmet Fuat, Oktay Verel ve İlhami Bekir Tez'le birlikte Kitaplar dergisini ve yine Mehmet Fuat'la birlikte Kısa Hikâye Cep Kitapları'nı yayımladı. 1951-1952 yıllarında askerliğini Kore'de tercüman olarak yaptı. 1952-1956 yılları arasında Seçilmiş Hikâyeler dergisinde hikâyeleri yayımlandı. 1959 yılında kültürel faaliyetlerde de bulunan Altınyurt Spor Kulübünü kurdu. Burada sekreterlik ve başkanlık yaptı. 1991-1996 yıllarında Cumhuriyet gazetesinde çağdaş ritm konusunda yazılar yazdı. Dünyadan Bugüne İstanbul Ansiklopedisi'nin yazı ailesinde yer aldı. **Eserleri/Hikâye:** *Aşk ve Sümükli-böcek* (Mehmet Fuat Hop'la birlikte, İst. 1946), *İnsanlarımız* (İst. 1996). **Gezi:** *Bilinmeyen Yollar ve Yöreleriyle Yugoslavya* (1978). **Anı:** *Yeni Adam Günleri* (1998), *Savaş İçinde Barış: Kore Savaşı Anıları* (İst. 2000). **Çeviri:** *Satranç Nasıl Oynanır* (m. La Roux'dan, 1948), *Villâda Bir Gece* (Somerset Maugham'dan, 1953).

Kay.: Tuna Baltacıoğlu, Yeni Adam Günleri, İst. 1998, s. 1; EYTE s. 707; TBEA 1/143. ♦♦M. KURT

BALTIJAKOV, Timofey Nikolayeviç (1901-1992):

Hakas şairi. Üst-Ağban ilçesinin Sapogova köyünde doğdu. Hakas yazısı ve edebiyatının oluşturulmasında büyük hizmetleri geçti. Edebi faaliyetlere kırk yaşından sonra başladı. İkinci Dünya Savaşı'nda bulunarak Berlin'e kadar gitti. Vatana döndükten sonra Hızıl Aal gazetesinde gazeteci olarak çalıştı. Hikâye yazdı. Çocuk dünyasını bildiği için terbiyevî konularda bazı eserleri de vardır. Hikâyelerinde Ağız edebiyatının etkisi görülmektedir. **Eserleri/Şiir:** *Orıs* (1964); *Oğru Sağsağan, Mike ve Polo*;

Kay.: "Baltjakov, Timafey Nikoloyeviç", Pisateli Kudogniki Hakasii, Abakan, 1997, s. 58-59. ♦♦G. YOLOĞLU

BALUVAN Şolak, Baymırzin (1864-1919):

Kazakistan halk şairi. Asıl adı Nurmagambet Baymırzaulı'dır. Doğduğu ve büyüdüğü yerle ilgili de çeşitli görüşler mevcuttur. Varılan ortak karara göre Şu yöresinde (Cambıl vilayetinin Şu ili) Han dağı'nın yakınlarında doğdu. Onu tanıyan ve yüzyüze görüşmüş insanların verdikleri bilgilere göre, çok küçük yaşta ailesiyle birlikte Kökşetav bölgesine

geldi ve Karaötkel (şimdiki Tselinograd)'de büyüdü. Edebiyat tarihlerine Üysin boyuna mensup, Kökşetav yöresinin akını olarak alındı. Belli bir meslekle uğraşmayan, düğün, eğlence ve toylarda şarkı söyleyen bir halk sanatçısıydı. Dokuz yaşından başlayarak halk arasında yaygın olan anonim deyişlerle kendisine üstad olarak kabul ettiği Birjan Sal'ın ve Akan Seri'nin şarkılarını, düğün ve şölenlerde başarıyla icra etti, bu şarkıların halk arasında yaygınlaşmasını sağladı. Kendi şiirlerini de besteleyip, icra eden usta bir şarkıcı oldu. 8'li ve 11'li hece ölçüsüyle yazdığı şiirlerinde devrindeki karışıklıkları, yöneticilerin adaletsizliğini eleştirdi, halkı cesarete ve mücadeleye çağırdı. Kazakistan'ı bölge-bölge-i, Kökşetav, Karaötkel, Sarısu yörelerini bir bir dolaştı, Cañaarka, Nura, Bayanavul ve Semey'de bulundu. Arka yöresinin kendine özgü geleneğini Cetisu'ya (Yedisu) kadar yaydı. Yanına sanatçı gençleri toplayıp bir "gezgin grup" kurdu. Onun kurduğu grup Kazak bozkırlarına ilk koro hâlinde şarkı söyleme geleneğini getirdi. Baluvan Şolak'ın şöhretli bir insan olması, adının efsaneye dönüşmesi, onun irticalen şiir söyleme ustası, usta bir şarkıcı ve hiç yenilmeyen bir pehlivan olmasından ileri gelmektedir. Asıl romantik ve lirik şarkılarıyla tanındı. Halk arasında çok sevilerek icra edilen, şöhretini arttıran, şarkılarından *Galiya* duygu dünyasını, temiz aşkını terennüm eden ve yirmi varyantı bulunan güzel bir lirik şarkıdır. "Sentyabr" ise, bir kahramanlık destanıdır. Eserlerinden günümüze ulaşan sadece bin satırlık küçük bir bölümüdür. Halk arasında tanınmış diğer şarkıları, *Kulan Kisines, Dinkildek, Aşçılı-ayırık, İngay Kök, Jelip-Jelip, Kmjil, Baluvan Şolak, Kenje Koñır Celdirme, Kökşetav, Kosalka, Kos Baraban, Kos Perne*. Bu şarkıların hepsi folklorik deyişlerdir, ancak bunlarda Baluvan Şolak'ın kendine özgü tarzı dikkati çekmektedir. Şiirlerinin bulunduğu kitaplar: XX. Gasır Basındağı Kazak Akındarının Şıgarmalar Jıynagı (Almatı 1963). Şarkı sözü ve bestesiyle: A. Jubanov, Zamana Bulbuldarı, Almatı 1975.

Kay.: XX. Gasır Basındağı Kazak Akındarının Şıgarmalar Jıynagı, Almatı 1994, s. 88-95. ♦♦Ş. İBRAYEV

BAMMAT, Haydar (1890-31. 3. 1965): Kuzey Kafkasya bağımsızlık hareketi lideri, fikir adamı ve yazarı. Dağıstan'ın Temir Khan Choura bölgesinde doğdu. Kumuk Türklerindedir. Küçük yaşta

babasını kaybettiği için annesi tarafından yetiştirildi. Önce İslâmî ilimleri ve Arapçayı öğrendi. Yüksek öğrenimini hukuk alanında yaparak 1912 yılında Petersburg Üniversitesinden mezun oldu. Doktorasını da aynı üniversitede yaptı. Bu yıllarda Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti bağımsızlık hareketlerinde önemli roller oynadı. Bağımsızlığın kazanılmasından sonra Kuzey Kafkasya Cumhuriyetinin Dış İşleri bakanı oldu. 1918 Martında Türkiye ile Kuzey Kafkasya arasında Trabzon'da yapılacak barış konferansına katılmak üzere heyet başkanı olarak Türkiye'ye geldi. Azerbaycan-Kuzey Kafkasya Bağımsızlık Komitesi başkanı iken art arda gelen Rus işgalleri sonucunda 1921'de geri çekilen askerî birliklerle beraber Türkiye'ye sığındı. Trabzon'da kısa bir süre kalıp evlendi. Necmeddin ve Timur adında iki oğlu oldu. Bunlardan Necmeddin Bammat*, İslâm dünyasının tanınmış şahsiyetlerinden birisi olarak yetişti. Daha sonra Paris'e yerleşti. Orada The Caucasus adlı altı dilde -süreklili bazen de Türkçe- olarak yedi dilde yayımladığı dergisiyle bağımsızlık hareketini sürdürdü. İslâma yaptığı hizmetleri ve devlet adamlığını takdir eden Afganistan Kralı Nâdir Şah, 1925 yılında onu Afgan vatandaşlığına geçirdi. 1929 yılında Kafkasya'yı ve Rus İhtilâlini konu alan Le Caucase et la Revolution Russe adlı eseri yayımlandı. II. Dünya Savaşı sırasında siyasî hayattan çekilerek doğrudan doğruya İslâmiyet ve İslâm dünyası ile ilgili eserler vermeye başladı. Bu arada Afganistan'ın İsviçre Maslahatgüzarı olarak görev yaptı. Çeşitli diller yanında Türkçeye de çevrilen en önemli eseri Visages de Islam'ı da bu dönemde kaleme aldı. Bazı yazılarında Georges Rivoire takma adını kullandı. Cesur ve kabiliyetli bir lider olan Bammat, hayatı boyunca İslâmî kurallara ve dünya görüşüne bağlı olarak yaşadı. Her fırsatta Müslümanların haklarını korumaya gayret etti. Siyasî fikirleri bakımından İslâmın Müslüman toplumların hayatında temel unsur olduğuna ve buna bağlı olarak bir Müslüman ülkeler birliğinin kurulması gerektiğine inanıyordu. Paris'te öldü. Bobigny Müslüman Mezarlığına gömüldü. **Eserleri/Nesir:** *Le Problème de Caucase* (Lausanne 1911), *Le Caucase et la Revolution Russe* (1929), *La Position de la Turquie Le Mois Suisse* (Montreux, Julliet 1943), *Visages de l'Islam*, (Lausanne 1946, Paris 1959, İslâmiyet'in Mânevî

ve Kültürel Değerleri adıyla Bahadır Dülger Türkçeye çevirdi, Ank. 1963), *Apport des Musulmans à la Civilisation* (Genève 1962).

Kay.: İA, c. I, İst. 1988; E. Yaman, A. K. Bolaç, A. Esatoğlu, Türkiye'deki Türk Dünyası, Ank. 1998; E. İhsanoğlu, "Bammat, Haydar", TDVIA 5/48-49. ♦♦E. YAMAN

BAMMAT, Necmeddin (1922-1985): Kafkasyalı diplomat, bilim adamı ve yazar. Paris'te doğdu. Kumuk asıllıdır. Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti eski Dış İşleri Bakanı Haydar Bammat'ın oğludur. Yüksek öğrenimini İsviçre'de Lausanne Üniversitesinde Hukuk Fakültesinde tamamladıktan sonra doktora yaptı. 1947'ye kadar Sorbonne Üniversitesinde Roma Hukuku okuttu. Trinity Kolejinde, Cambridge Üniversitesinde ve El-Ezher Üniversitesinde İslâmî çalışmalar yaptı. Paris'te Doğu Dilleri Enstitüsünde ve Ecole des Hautes Etudes'de çalıştı. 1949'da Birleşmiş Milletler Uluslar Arası Kızılhaç Konferansında Afganistan temsilcisi oldu. Afganistan'ın Sovyetler Birliği tarafından işgali üzerine Afganistan vatandaşlığından, Pakistan vatandaşlığına geçti (1979). 1949'dan sonra UNESCO'da çalışmaya başlayarak, Yasal Danışma Bürosunda memur, Arabistan-Orta Doğu ve Doğu Avrupa ülkeleri arasındaki diplomatik ilişkilerden sorumlu memur, UNESCO'nun Doğu-Batı Projesi Koordinatörlüğü, İnsanî Bilimler Müdürlüğü, Kültürel İşler Müdürlüğü, Kültür ve İletişim Genel Müdür yardımcılığı danışmanı olarak çalıştı. Paris'te İslâm Konferansı Örgütünün temsilcisi oldu (1976). Fransa, Belçika gibi ülkelerde çıkan La Parisienne, Pensée Française, Synthèses, Cultures, La Semaine de l'Emigration, Revue de Politique de la Culture gibi yayın organlarında birçok bilimsel araştırma ve makalesi yayımlandı. Fransızca, İngilizce, Rusça, Almanca, İspanyolca ve İtalyanca biliyordu. İslâm uyarlığı, sanat ve mimarisi, kentleşme ve çevre konularındaki yazıları ve konferanslarıyla Avrupa'da İslâm kültürünü tanıttı. Bu konuda bir dizi televizyon program da hazırladı. Zengin kitaplığını, İstanbul'da İslâm Tarih Sanat ve Kültürünü Araştırma Merkezi'ne (IRCICA) bıraktı. Paris'te öldü. **Eserleri:** *Aspects de l'Art Musulman* (Lausanne 1946), *Origine et Nature du legs sinendi modo* (Doktora tezi, Lausanne Üni. Paris 1947), *La Conference Diplomatique et les Nouvelles Conventions de Geneve du 12 août 1949* (1951), *Liberté*

BANAKATİY

selon l'Islam (1952), *Themes et rythmes dans la Literature de l'Islam* (Paris 1958), *Images de l'Islam* (1968), *The Status of science and technique in Islamic civilization* (Los Angeles 1964), *Science et Mystique dans l'Islam* (1969), *Le Croissant* (1969), *Sens et Centre dans la cité Musulmane* (1984), *Cités de l'Islam* (Paris 1987), *Cultural Aspects of Development* (Amsterdam), *The Islamic Cultural tradition and the West*.

Kay.: Sefer E. Serzeg, KKDYS, s. 44-46; E. İhsanoğlu, "Bamat, Necmeddin", TDVİA 5/49. ••G. OKUTAN

BANAKATİY, bk. BENAKETİ

BANARLI, Nihat Sami (1907-13. 8. 1974): Edebiyat tarihçi, eğitimci. İstanbul'da Fatih'te doğdu. Trabzon'un köklü bir ailesi olan Bayrakdarzâdeler'dendir. Trabzon'a yerleşen ilk dedesi, Fatih'in Trabzon fethindeki *alemdarıdır* ve aile adını bu zattan aldı. Babası İlyas Sami Bey, 1876 Osmanlı Mebusan Meclisinde Trabzon mebusu ve Matbaa-i Bahriye nazırlığı yapmış olan, mürettep divan sahibi Hilmi* Efendi'nin oğludur. İlyas Sami Bey de şairdir. Namık Kemal tarzında coşkun vatan şiirleri ve vatani tehlikeye sürükleyenlere yazdığı hicivleri vardır. Valilikler, mutasarrıflıklar yapmış, Millî Mücadele'de ve özellikle Doğu vilâyetlerindeki aşiret kavgalarının bastırılmasında önemli hizmetlerde bulunmuş, dürüst ve hamiyetli bir devlet adamıdır. Annesi gene Trabzon'un köklü bir ailesine mensup olan Hafize Nâdire Hanımdır. Nihad Sami Bey, *Banarlı*, soyadını anne ve babasının kabirlerinin bulunduğu *Banarlı* nahyesinden aldı. İlk öğrenimini Fatih Sultan Mehmed Vakıf Mektebinde, orta öğrenimini Gelenbevi ve Mercan İdadilerinde yaptı. Vefa Sultanîsinde okudu. İstiklâl Lisesinden mezun oldu. 1926-1927 ders yılı başında Fuad Köprülü'nün bizzat yaptığı imtihanla Yüksek Muallim Mektebine ve İstanbul Darülfünûnu Edebiyat Fakültesine girdi. 1929 yılında mezun oldu. Aynı yıl Edirne Lisesinde, Edirne Kız ve Erkek Muallim Mekteplerinde edebiyat öğretmenliğine başladı. 1942'de İstanbul'a tayin edildi. Kabataş, Galatasaray, Boğaziçi, Işık ve Şişli Terakki liselerinde çalıştı. 1947'de İstanbul Eğitim Enstitüsü, 1950'de ayrıca İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu edebiyat öğretmenliğine getirildi. 1958-1962'de ek olarak

Yüksek İslâm Enstitüsünde İslâmî Türk Edebiyatı Tarihi dersleri verdi. 1957-1958'de Yüksek Öğretmen Okulunda ve bu okulun içindeki Eğitim Enstitüsünde müdürlük yaptı. 1967'de Eğitim Enstitüsünden ayrıldı; sadece Yüksek Öğretmen Okulundaki derslerine devam etti. 1969'da kendi isteğiyle emekli oldu. Millî Eğitim Bakanlığı 1000 Temel Eser ve Çağdaş Türk Yazarları komisyonlarına üye ve başkan seçilerek yeni çalışmalara başladı. İlmî ve millî amaçlı kuruluşlarda da çalışmalarını sürdürdü: 1953'ten başlayarak İstanbul Fetih Cemiyetine üye oldu. Bu cemiyet tarafından açılan İstanbul Enstitüsünde müdürlük yaptı. 1958'de Yahya Kemal'in ölümü üzerine kurulmasına büyük emek verdiği Yahya Kemal Enstitüsünün müdürlüğüne seçildi; bu enstitünün yayım işlerini yürüttü. Yahya Kemal Müzesini açtı. 1971'de çalışmaya başlayan Kubbealtı Dil ve Edebiyat Akademisinin Edebiyat Kolu başkanı ve bu cemiyetin çıkardığı mecmuanın yazı işleri müdürü oldu. Bu vazifeleri vefatına kadar devam etti. Şahsiyetinin teşekkülünde vatansever, imanlı ve dürüst bir devlet adamı olan şair babasının ve dedesinin tesiri oldu. İlkokuldan başlayarak kıymetli hocalardan ciddi bir öğrenim görmesi, hayatı boyunca edindiği edebiyat ve tarih kültürü karakterinin gelişmesinde rol oynadı. Üniversitede hocası Fuad Köprülü'nün ciddi ve metodlu ilim görüşüne, sistemli çalışmalarına hayran oldu, onun yolunu tuttu. Yahya Kemal ile başlayan dostluğu şiir zevkini, tarih şuurunu ve bilgisini daha da derinleştirdi. Ancak Yahya Kemal de Banarlı'nın şiirindeki ses ve musiki zevkini hissedişinden, milliyet ve vatan sevgisinin heyecanını bulmasından mes'ut olup *Halis Türkoğlu* hitabıyla başlayan mektubunda, şiirlerinin Banarlı'nın okuyuşu ile asıl manalarını kazandığını yazdı. Banarlı'nın üzerinde derin tesiri olan bir mühim şahsiyet de Samiha Ayverdi'dir. Samiha Ayverdi, ona bir iman dünyası kazandırdı. Tarikat müntesibi bir babadan aldığı ruh terbiyesi, Samiha Ayverdi'nin vefalı dostluğu ve *Mesnevi Şerhi* çalışmaları ile gelişti. Yazı hayatına ortaokul yıllarında şiir, küçük hikâye ve piyesler yazarak başladı. Kabiliyeti hocalarından teşvik gördü. Lise son sınıfta arkadaşlarıyla birlikte *Gençler Mahfili* adıyla bir sanat topluluğu kurdu. Oynanacak piyesleri çok defa Nihad Sami yazardı, her onbeş

günde bir, yeni bir oyunu sahneye koyar, davetiye-ler okullara parasız dağıtılırdı. Plânları erkek oyunculara göre hazırlanan bu piyeslerde vefa, erdem, milliyet, aşk ve kahramanlık temaları işlenir, çok nezih olmasına dikkat edilen toplantılar, gençler arasında bir sanat ve fikir hayatı oluştururdu. 17-20 yaş arasında yazdığı piyeslerin çoğunu sonradan, titizliği sebebiyle, yayımlamadı. F. Köprülü'nün talebesi olunca sanat yazılarından çok ilmî araştırmalar yapmak, ilim ve fikir yazıları yazmak yolunu tuttu. Edirne'de üç ayrı okulda hocalık yaparken zengin bilgisi ve meslek sevgisiyle öğrencilerine değerli bir rehber oldu. Onlarla Edirne Lisesi, Edirne Muallim Mektebi mecmualarını çıkardı, müsamereler, günler, konferanslar düzenledi. Halk edebiyatıyla ilgileniyordu. Edirne kütüphanelerini, kitapçıları taradı, ellerdeki cönkleri araştırdı. Topladığı halk edebiyatı ürünlerini ve bu yoldaki çalışmalarını Edirne Halkevinin çıkardığı Altıok isimli dergide, daha sonra yazdığı makalelerle İstanbul'da Atsız, Ötügen, Orhun, Ülkü, Halk Bilgisi mecmualarında yayımlamaya başladı. 1933'ten daha önce yazdığı Kızıl Çağlayan ve Bir Yuvarın Şarkısı adlı piyesleri, Maarif Vekâletinin açtığı yarışmayı kazandı. Kızıl Çağlayan, Murad Film tarafından filme de alındı. 1934-1935 askerlik yıllarında yazılan *Nakliye Taburu* isimli piyes ise askerî garnizon ve okullarda pek çok kere temsil edildi. Ciddiyetine inandığı her gazete ve dergide edebî sohbetler, tetkik, tenkit ve fikir yazıları yazdı. 1940'larda Sedat Simavi'nin çıkardığı Yedigün dergisinde makalelerinin yanısıra gençlere özellikle şiir yazan gençlere yol göstermek için *Cevaplar Köşesini* açtı. Anadolu'dan, hattâ Kıbrıs'tan gelen yazılar onun kaleminde cevaplarını buldu. Bu arada Ankara'da çıkan Ülkü mecmuasında da yazıları çıktı. Hürriyet gazetesinde *Bir Güzelliğin Hikâyesi* isimli küçük romanı tefrika edildi. Aynı gazetede *Edebi Sohbetler* adı altında yazdığı denemeler, millî bakışla sevdiren edebî kültür ve eserlerin halkımızda nasıl bir alâka doğurabileceğini gösterdi". Akşam, Yeni Sabah gazetelerine bilhassa *dil* konusunda Emin Bayraktaroğlu ve Somyarkın imzalarıyla yazılar yazdı. Bir taraftan Hayat ve Tarih'te, İslâm Enstitüsü Mecmuası'nda ilmî, tarihî makaleleri, Meydan dergisinde *Kelimeler* başlığıyla makalelerinin yanında "dil" konusundaki mücadele

yazıları yayımlandı. En uzun makaleleri son yıllarında Kubbealtı Akademi Mecmuası'nda yer aldı. Eserlerinden Dâsitân-ı Tevârih-i Mulûk-i Âli Osman ve Cemşid ve Hurşid Mesnevisi. Eser XIV. yüzyıl şairi Ahmedî'nin İskendernâme isimli eserine eklediği bir Osmanlı tarihidir. Banarlı mezuniyet tezi olarak hazırladığı bu eseri, 1939'da 22 nüshası ile karşılaştırarak tenkitli bir nüsha hâlinde ve Ahmedî'nin şahsiyeti hakkında verdiği geniş bilgiyle bir kitap olarak yayımladı. Bu arada Ahmedî'nin ikinci bir mesnevisi olan *Cemşid ve Hurşid* eserini de ilk defa ilim âlemine tanıttı. Fuad Köprülü'nün Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşuna ait bilgileri bütünleyen kıymetli bir çalışma diye takdim ettiği eser, Millî Eğitim Bakanlığınca mükâfatlandırıldı. Aynı eser Osmanlı tarihi meraklısı ve hayranı Yahya Kemal'in de dikkatini çekti. Banarlı, ile aralarında ilmî ve edebî görüşmelerle başlayan bir dostluk kuruldu. Nihad Sami Banarlı, ilkini 1941'da yayımladığı lise kitaplarıyla tanındı. 1940'larda Millî Eğitim Bakanlığının metin incelemesine yönelen tercihi, bu özellikte kitapların yazılmasına yol açtı. 1941'de liselerin I. Sınıfları için *Edebi Bilgiler* i, 1942'de Hıfızı Tefik Gönensay ile birlikte lise 2. sınıflar için *Türk Edebiyatı Tarihi* ni yazdı. Programlar değiştikçe liseler için müfredat programına uygun yeni kitaplar hazırladı. Metinlerle Türk Edebiyatı I, II, III, IV. ciltlerini, 1951-1954'lerde Metinlerle Türk ve Batı Edebiyatı I, II, III kitapları takip etti. Bu kitaplar, gerek metinlerin seçilişi ve işlenişi gerek bilgilerin verililişiyle liselerde hâlâ sevilerek okunan ders kitaplarındandır. İlim metotlarına göre büyük bir ciddilikle yazılan bu eserler genç nesillere *sağlam bilgi* den başka milliyet, erdem, ecdada hürmet, tarih sevgisi ve şuuru aşılamaı başarmışlardır. *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi* adıyla daha geniş bir kitleye hitap etmek için 1948'de Yedigün yayınları arasında çıkan eseri ise, Türk edebiyatını, geniş bir coğrafya içinde ve bütün devirleri ile tanıtan ilk edebiyat tarihidir. Fuad Köprülü'nün sadece ihtisas sahiplerine hitabeden çok ilmî bir görüşle yazılmış Edebiyat Tarihi isimli eseri dışında, eser, başlı başına bir ömrü dolduran tetkiklerin verimidir. Millî edebiyatın büyüklük ve güzelliğini, Türkçenin zenginlik ve inceliğini öğretmek, sevdirmek, bir bütün olduğuna inandığı Türk medeniyetine

ait en küçük unsurun dahi unutulması, bozulup değişmesine razı olmayan bir anlayışla millî ve doğru değer hükümlerini göstermek için kaleme alındı. "Müslüman Türk Neden Büyüktür? Tarih boyunca neden bu kadar çok muvaffak olmuştur?" sorularının cevapları gösterildi. Kısa zamanda mevcudu kalmayan bu eseri, yeni bilgiler ve metinlerle zenginleştirerek daha geniş ölçüde hazırladı. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından iki cilt halinde 1971'de yeniden basılmasına başlandı. Onun çok büyük bir hizmeti de *Yahya Kemal Külliyyatı* adıyla şairin eserlerinin yayımını sağlamaktı. Yahya Kemal'den kalan eski harflerle, dağınık, bağlantısız, sandıklar dolusu yazının -yayın hakkını sağlama yolunda varisleriyle çıkan büyük zorluklar aşıldıktan sonra- tek cümlesi dahi değiştirilip ziyan edilmeden konularına göre tanzim ve tertip edilerek kitap hâlinde yayınlanması, gene onun himmetiyle 1958'de kurulan Yahya Kemal Enstitüsünce gerçekleşti. Yahya Kemal'den kalan kâğıt yığınları onun elinde onbeş yıl süren geceli gündüzlü titiz bir çalışma ve ilim metodu ile teker teker incelendi, eser hâline gelince Türk Edebiyatı Yahya Kemal'i bir bütün olarak gerçek çehresiyle tanıyabildi. Banarlı'nın bu olmazları oldurmaktaki amacı, hocasına bağlılık ve hayranlığın yanında, şairin Türk tarihinin en az 1000 yıllık hayatındaki cesaret ve metanetin kaynağı olan heyecan ve imanı şiirlerine yansıtması ve şairin lirizminde Türk milletine *Uyan* işareti bulmasından kaynaklanan Y. Kemal'i milletine tanıtmaya istegi idi. Türkçenin öğrenilmesi, korunması, gelişmesi konusunda makaleler yazdı ve konferanslar verdi. Bu yazılardan bazılarını ve bir kısım konferansını Türkçenin Sırları isimli kitabında topladı. **Eserleri/Şiir:** *İstanbul Fethi İçin Mısralar* (İst. 1959). **İnceleme:** *Faruk Nafiz Hayatı, Seçilmiş Şiirleri* (İst. 1937,1949), *Dâsitân-ı Tevârih-i Mülûk-i Âl-i Osman* (1939), *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi* (1947-1948, 2 c. 1971), *Yahya Kemal Yaşarken* (1959, 1983, 1997), *Yahya Kemal'in Hatıraları* (İst. 1960), *Türkçenin Sırları* (İst. 1972, 1975, 1977, 1978, 1980, 1986, 1985, 1993, 1995), *Şiir ve Edebiyat Sohbetleri* (1976, 1982), *Tarih ve Tasavvuf Sohbetleri* (İst. 1984), *Bir Dağdan Bir Dağa: Nihad Sâmî Banarlı'nın Kaleminden Yahya Kemal* (İst. 1984), *Kültür Köprüsü: Süleyman Çelebi'den Mehmed Âkîf'e* (İst. 1985), *Kitaplar ve Portreler: Mehmed*

Âkîf'ten Günümüze (İst. 1985), *Devlet ve Devlet Terbiyesi* (İst. 1985), *İman ve Yaşama Üslubu* (İst. 1986), *İstanbul'a Dair* (İst. 1986). **Ders Kitapları:** *Edebi Bilgiler* (lise 1, 1941,1942,1944,1948), *Metinlerle Edebi Bilgiler* (İst. 1951) *Türk Edebiyatı Tarihi* (Tevfik Gönensoy ile birlikte, lise 2, 1942), *Metinlerle Türk Edebiyatı* (I, II, III. c. , 1951,1952, 1955). *Türk ve Batı Edebiyatı, Metinlerle* (Lise 1, İst. 1971), *Türk ve Batı Edebiyatı, Metinlerle* (Lise 2, İst. 1971), **Oyun:** *Kızıl Çağlayan* (İst. 1933), *Bir Yuvarım Şarkısı* (İst. 1933). **Basılmayan oyunları:** Gönülden Gönüle, Kara Sevda, Yabancı, Kartal Kafesi, Sular Kararıken, Komiser Hanım, Yabancı, Dumanlı Dağlar, Son Vazife, Nakliye Katarı, Sağırlar İkinci Tabı, Gizli Yıldız, Karanlık Gönüller, Bir Mabel Yıkıldı, İstirap Yarışı. **Roman:** Bir Güzelliğin Romanı (Hürriyet gazetesinde 21. 4. 1949-4. 5. 1949 arasında 13 sayı tefrika edildi). Bazı konferansları ve ayrı basımları: "Namık Kemal ve Türk-Osmanlı Milliyetçiliği" (İÜ Edebiyat Fakültesi Mezunları Cemiyeti adına Eminönü Halkevinde verilen konferans, 1947), "İstanbul Fethini Gören Üsküdar" İstanbul Enstitüsü Mecmuası, sayı 4, 1958, "Fâtihin Zafer Sırları"- bir şiir ve şehir tahlili, İstanbul Enstitüsü Mecmuası, sayı 5'ten ayrıbasım, 1959, "İstanbul Fethi İçin Mısralar" (bir şiir ve şehir tahlili, sayı 5'ten ayrıbasım, 1959), "Yahya Kemal Nasıl Çalışırdı?" (Yahya Kemal Enstitüsü mecmuası, sayı 1'den ayrıbasım, 1959), "Yahya Kemal ve İman" (Yahya Kemal Enstitüsü Mecmuası, sayı 1'den ayrı basım, 1959), "**Büyük Nazîreler:** *Mevlid ve Mevlidde Millî Çizgiler*" (İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü yayınları, 1962), "Faruk Nafiz Türkçesi ve Kültür Müsteşarlığı" (Kubbealtı Akademi Mecmuası, sayı 1'den ayrıbasım, 1974).

Kay.: EYTE s. 707; TDÜA 2/636; Kubbealtı Akademi Mecmuası, 1974, sayı 4'deki yazılar; ÖBBŞKA 1/632,2/789,1206; Nermîn Pekin, "Kitabın Müellifi Hakkında", RTET 2/1267-1274; TDEA 1/308-309; Şeyma Güngör, "Banarlı, Nihat Sami", TDVİA 5/51-53; Muhtar Tefvîkoğlu, "Nihad Sami Banarlı", TK, sayı:146, Aralık 1974; Hikmet İlaydın, "Resimli Türk Edebiyatı Tarihi <Nihad Sami Banarlı>", TD .c. 26, sayı: 247, s. 9-14, sayı:248, s. 96-102; İstA 4/2100-2101; YTNAs. 410-414. ➔G. DURAL

BANGUOĞLU, Hasan Tahsin (21.04.1904-03.03.1989): Dil bilimci, yazar, devlet adamı. Drama' da doğdu. Babası tütün tüccarı Ahmed Cevdet Bey, annesi Rukiye Hanımdır. İlk öğrenimi

mine Selânik'te Fransızca öğretim yapan Mission Laice Fransız'de başladı; Drama'da devam etti. Balkan Savaşı sırasında ailesi, Türkiye'ye göç ederek Balıkesir'e yerleşti. İlk öğrenimini burada tamamladı. Daha sonra İstanbul Sultânisi (İstanbul Erkek Lisesi)'ne devam etti ve 1926 yılında buradan mezun oldu. Liseden mezun olduğu yıl Dârülfünun Edebiyat Fakültesine girdi. Burada Orhan Şaik (Gökyay), Hüseyin Nihal (Atsız), Nihad Sâmî (Banarlı) gibi şahsiyetlerle birlikte okudu. İyi derecede Fransızca bildiği için üniversite yıllarında Vakit gazetesinin Beyoğlu muhabirliğini yaptı. 1930'da edebiyat fakültesini bitiren Hasan Tahsin, 1930-1932 yılları arasında Ankara Gazi Terbiye Enstitüsünde edebiyat öğretmenliği yaptı. 1931 yılında bir süre, Ahmet Hamdi (Tanpınar), Necip Fazıl (Kısakürek), Ömer Bedrettin (Uşaklı) gibi şair ve yazarlarla birlikte Hız adlı bir edebiyat ve kültür dergisi çıkardı. İhtisas yapmak üzere 1932 yılında Berlin'e gitti. Berlin'de başladığı çalışmalarını, 1936 yılında Breslau Üniversitesinde tamamlayarak *Altosmanische Sprachstudien zu Süheyl ü Nevbahar* adlı çalışmasıyla doktor oldu. Türkiye'ye döndüğünde Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesine doçent olarak atandı. 1936-1943 yılları arasında bu fakültede çalışmalarını sürdürdü. 1943 yılında Bingöl'den Cumhuriyet Halk Partisi milletvekili seçildi. Siyasî hayatının bu bölümünde 1948-1950 yılları arasında Millî Eğitim Bakanlığı ve Türk Dil Kurumu Başkanlığı görevlerini yürüttü. 1950-1955 yılları arasında siyaseti bırakarak Ayvalık'a yerleşti ve orada çiftçilikle uğraştı. 1955'te İngiltere'den aldığı bir davet üzerine Londra Üniversitesi School of Oriental and African Studies'te dört yıl boyunca karşılaştırmalı Türk lehçeleri dersini okuttu. Yurda döndükten sonra AÜ İlahiyat Fakültesinde öğretim üyeliği ve dekanlık, İÜ Edebiyat Fakültesinde öğretim üyeliği yaptı. Ayrıca Robert Kolej'de Türk dili tarihi dersleri verdi. 1961'de tekrar politikaya dönerek Cumhuriyet Halk Partisi'nden Edirne senatörü seçildi ve Cumhuriyet Senatosuna girdi. Bu görevini 1968 yılına kadar sürdürdü. 1960-1963 yılları arasında da ikinci kez Türk Dil Kurumunda başkanlık görevini yürüttü. İsmet İnönü ile ortaya çıkan görüş ayrılıkları neticesinde 1966'da CHP'den ayrıldı. Bir süre sonra katıldığı Yeni Türkiye Partisinde de bir ara genel başkanlık yaptı. 1971 yılında Yeni

Türkiye Partisini Güven Partisi ile birleştirerek aktif politikayı tamamen bıraktı ve ilmî çalışmalarına döndü. Ülkü dergisinde ve Halkevlerinde yöneticilik de yapan Banguoğlu, eski Türk lehçeleri ile Türkçe dil bilgisi alanında yaptığı çalışmalarla tanındı. Bakanlık yaptığı dönemde ilkokullara din dersinin konulması, İmam Hatip okullarının açılması konularındaki çalışmalarda partisi CHP'nin görüşlerini müdafaa etti. Bu çalışmalarını ve Türkçenin özleşmesi konusundaki düşünceleri yüzünden eleştirilere uğradı. 1983'te kurulan Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumuna bağlanan Türk Dil Kurumu aslı üyeliğine seçildi. Bu kurumda Terim, Bilim ve Uygulama Kolu başkanlığı görevini yürüttü. 3 Mart 1989'da İstanbul'da vefat etti. Edirnekapı Şehitliği'ne defnedildi. Almanya'da aldığı filoloji disipliniyle, 1930'lu yılların sonuna doğru *Ana Hatları ile Türk Grameri* adlı eserini hazırlamıştır. Banguoğlu'nun yazdığı bu eser, alanında, batı ölçüleriyle yazılmış ilk kitap olmuş, eserin plânı daha sonra yazılan dil bilgisi kitaplarına örnek teşkil etmiştir. **Eserleri:** *Altosmanische Sprachstudien zu Süheyl ü Nevbahar* (Leipzig, 1936), *Ana Hatları ile Türk Grameri* (İstanbul, 1940), (Genişletilmiş ikinci baskısı *Ana Hatları ile Türk Grameri* "Kılavuz Kitap" adıyla yayınlanmıştır.); *Dil Bahisleri I, II* (1941-1942); *Devlet Dili Türkçe Üzerine* (1945); *Türk Grameri I, Ses Bilgisi* (Ankara, 1959); *Kara Çember* (1964); *Çocuk Katliamı* (1965); *Bir Muhura* (Millî Eğitim Plânı Üzerine), (Ankara,1970); *Türkçenin Grameri* (İstanbul, 1974); *Kendimize Geleceğiz* (İstanbul, 1984); Banguoğlu'nun dil konusundaki almî araştırmalarının birçoğu Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten'de yayımlanmıştır.

Kay.: Türkiye Cumhuriyeti Parlamenterler Ansiklopedisi (23 Nisan 1920-6 Kasım 1983), s. 221; TDEA 1/309-310; TDÜA 2/639; Osman F.Sertkaya, "Banguoğlu, Hasan Tahsin", TDVİA 5/57-59; Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, 4/262; TEA/AÖ, 1/188; Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, 3/1293; İbrahim Arvas, Tarihi Hakikatler (İbrahim Arvas'ın Hatıratı), Ankara, 1964; Feroz-Bedia Turgay Ahmad, Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971, Ankara, 1976; Eşref Edip, "Halk Partisinin Dini Siyaseti", İslâm-Türk Ansiklopedisi Mecmuası, II/84, İstanbul, 1947; Altan Deliorman, "Geleceğe Bir Ses", Türk Edebiyatı, S.186, İstanbul, 1989; Necmettin Hacıeminoğlu, "Tahsin Banguoğlu'nun Ardından", a.e., S.187, İstanbul, 1989; Fethi Tevetoglu, "Prof.Dr. Hasan Tahsin Banguoğlu", T.Dl., S.451 (1989); Osman Fikri Sertkaya, "Kendi Kaleminden Hasan Tahsin Banguoğlu", a.e., S. 465 (1990); TDEA, I, 309-310. Y.DOĞAN

BANKACI (takma ad), bk. **KISAKÜREK**, Necip Fazıl

BANOĞLU, Niyazi Ahmet (1909 – 6. 10. 1992): Gazeteci, tarih yazarı. Birinci Dünya Savaşının başlamasına az bir zaman kala Batum'da dünyaya geldi. Bazı kaynaklarda Arhavi'de doğduğu yazılıyor. İlk ve ortaokulu Kastamonu'da, liseyi Trabzon'da bitirdi (1931). İstanbul Türkiyat Enstitüsünde üç yıl çalıştı. Bir ara avcılık yaptı. Gazeteciliğe 1931'de Hareket gazetesinde başladı. Bu gazete kapanınca Ali Naci Karacan'ın yayımladığı İnkılâp gazetesine geçti. Halk Dostu gazetesinde yazı işleri müdürlüğü yaptı. Bir ara Yeni Gün'de çalıştı. Vakit, Haber, Açıksoz, İktisadî Uyanış, Medeniyet, Hareket, Yeni Ses, Hergün gazetelerinde yazı işleri müdürlüğü ve fıkra yazarlığında bulundu. 1957-1960'ta Dünya ve Havadis gazetelerine tarih sohbetleri yazdı. Ulus ve Tercüman gazetelerinde muhabirlik ve köşe yazarlığı yaptı. 1944'te İncili Çavuş, sonra Türkoğlu, 1950'de İbrahim Hakkı Konyalı ile Tarih Dünyası, 1953'te Yeni Tarih Dünyası, Av ve Turizm, 1959'da Tarih ve Coğrafya Dünyası adlı gazete ve dergileri çıkardı. Çocuk mecmuası Ateş'te yazarlık yaptı. 1941'te İstanbul'da Gençlik Kütüphanesini kurdu. Basın Müzesi ile Tercüman'ın arşivini düzenledi. Bazı yazılarında A. Reşat ve Lebib Muammer takma adlarını kullandı. Niyazi Ahmet Baroğlu, gazeteciliğinin yanı sıra tarih araştırmacılığı ve yazarlığı ile tanındı. 1983 Gazeteciler Cemiyeti Basında 50 Yıl Hizmet Ödülünü aldı. Basın Şeref Kartı sahibiydi. **Eserleri/Roman:** Zindancı Kaptan (İst. 1941), Şahin Reis (İst. 1941), Olmaz Reis (İst. 1941), Kafes Arkası (İst. 1942), Çerkes Kızları (İst. 1944), Bektaş Kız (İst. 1945), Yavuz Sultan Selim Esir Kızları Arasında (İst. 1945). **Atatürk:** Fotoğraflarla Atatürk (İst. 1940), Fıkra, Nükte ve Çizgilerle Atatürk (İst. 1954), Doğumundan Ölümüne Kadar Atatürk Albümü (İst. 1954), Atatürk Başmuharrir ve Atatürk'ün Kulübesi (Nurcihan Kesim ile, İst. 1957), Atatürk'ün Siyasî Hayatı (İst. 1963), Ölüm Yıldönümü Nedeniyle Atatürk: Hususi Hayatı (İst. 1964), Atatürk (İst. 1967), Atatürk'ün İstanbul'daki Hayatı (İst. 1973), Atatürk'ün Sipariş Ettiği Bazı Kitaplar (Ank. 1981), Lâfife Hanım Atatürk'ü Anlatıyor (İst. 1981), Yayımlanmamış Belgelerle Atatürk: Siyasî ve Özel Hayatı, İlkeleri (İst. 1981), Türk Basınında

Mustafa Kemal Atatürk (R. Bilginer ve H. Bozok ile, İst. 1981), Cumhuriyetimizin Teminatı Atatürkçü Kuşaklar (Ank. 1989). **Ansiklopedi:** Mizah Fıkraları Ansiklopedisi (İst. 1948), Atatürk Ansiklopedisi- Türkiye Cumhuriyetinin Siyasî Tarihi (4 c. K. Z. Gencosman ile, İst. 1971). **Biyografi:** Alp Arslan (İst. 1943), Atatürk (İst. 1943), Cengiz Han (İst. 1943), Gazi Osman Paşa (İst. 1943), İsmet İnönü (İst. 1943), Kanunî Sultan Süleyman (İst. 1943), Mareşal Fevzi Çakmak (İst. 1943), Osman Gazi (İst. 1943), Süleyman Paşa (İst. 1943), Tepedelenli Ali Paşa (İst. 1943, 2. bs. 1955), Tiryaki Hasan Paşa (İst. 1943), Türk Kahramanları (İst. 1943), Yavuz Sultan Selim (İst. 1943), Yıldırım Bayezid (İst. 1943), Unutulmaz Havacı Kahraman Savmi Uçan: Hayatı, Hizmetleri, Başarıları (İst. 1965), Eyüp Sultan Hazretleri (İst. 1977). **Şiir:** Martılar (İst. 1935). **Çocuk edebiyatı:** Gizli Kuvvet (3 c. İst. ty.), Fatih Sultan Mehmet (İst. 1943), Fatih Sultan Mehmet ile Keloğlan (İst. 1943), Pakistanlı İkizler (İst. 1956), Altın Balık (İst. 1974), Deniz Altındaki Hazine (İst. 1974), Meryem Anayı Kurtaran Kurt Köpeği (İst. 1974), Peygamber Mağaraları (İst. 1974), Şarkı Söyleyen Heykel (İst. 1974), Vatsız Casuslar (İst. 1974), Cem ile Ceymis'in Anadolu Serüvenleri (İst. 1988). **Tarih:** Resimli Osmanlı Tarihi (İst. 1950), Tarihte Güzel Kadınlar (İst. 1953), Anıtları ve Tarihi Eserleriyle İstanbul (İst. 1963), Topkapı Sarayı Müzesi (İst. 1965), Tarih ve Efsaneleriyle İstanbul (İst. 1966), Tarih, Coğrafya ve Yönetim Örgütleriyle İstanbul (İst. 1969), Camilerimiz ve Banileri: Mahmut Paşa - Hayatı ve Şehadeti (İst. 1970), Taksim Cumhuriyet Abidesi Şeref Defteri (İst. 1973). **Derleme:** Büyük İslâm İlmihali (S. M. Yurdatap ile, İst. 1950), Zeynep Kâmil Hastanesi (B. N. Şehsuvaroğlu ile, İst. 1954), Teşrifat ve Teşkilâtımız (Ali Seydi, İst. 1943), Türk Basınında Çanakkale Günleri (İst. 1982). **Diğer Eserleri:** Türk Basınının Ak ve Kara Günleri (İst. 1960), Kıbrıs Dosyası (İst. 1974), Ermeni'nin Ermeniyeye Zulmü (Ank. 1976), Turkey a Sportsman's Paradise (Ank. ty.), Gürsel'e Açık Mektup (İst. 1961), Yüksel Menderes'e Açık Mektup (İst. 1961). **Çeviri:** Elguca (A. Kazbek'ten), Gizli Rotlar (Lui Ramber'den, İst. 1975).

Kay.: İstA 4/2104-2106; TBEA 1/144-145; TBU s. 25; TDEA 1/310. ●R. BİLGİNER

BANU (takma ad), bk. **TARİ**, Sevim

BÂNÜ (1837 - 1891): Özbekistan kadın şairi. Oş şehrinde doğdu. Adı Semer Bânu Sirâciddin kızıdır. Küçük yaşlarından itibaren edebiyata alâka duydu. Nevâî, Bâbü, Hâfız, Fuzûlî ve Meşreb'in eserlerini okuyarak şiir yazmaya başladı. "Merâs Dedim Babamlardan" mesnevîsinde Hâfız, Nevâî, Şems-i Tebrizî, Ahmed Yesevî ve dedesi Hüveydâ'nın isimlerini zikrederek şairlik istidadının, kendisine atalarının mirası olduğunu belirtti. Bu şairlerin şiirlerine nazîreler yazdı. On dokuz yaşında dul kaldı. Bânu Ğarib şiirinde, hâlden ve bütün kadınların kaderinden, devrinin haksızlıklarından şikâyet etti. Yar Cebr Etdi gibi şiirlerinde, Şirin ve Leylâ ile dertleşerek talihsizliğini dile getirdi. Sağlam bir mantık ve isyankâr bir ruha sahip olan şair, eserlerinde sadece şahsî duygularına değil, aynı zamanda sosyal konulara da yer verdi. Şiirlerini bir divan hâlinde düzenledi. 1861 yılında Andican vilâyetinin Merhamet ilçesinde bir mektep açarak ömrünün sonuna kadar köylü kızlara okuma yazma öğretti.

Kay.: T. Celâlov, Özbek Şâireleri, Taşkent 1980; a. g. y. , Nefâset Âlemide, Özbek Sovyet Ansiklopediyası, Taşkent 1972, 2/362-364. ●M. ISAKOVA

BAYDİL, Emin (1948 -) Şair. Urfa'nın Bozova ilçesine bağlı Tunalı köyünde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Urfa'da yaptı. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi'nin Coğrafya Bölümünden mezun oldu (1973). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Beşerî ve İktisadî Coğrafya sahasında Yüksek Lisans ve Doktora yaptı. Kastamonu'da 23 Ağustos Ortaokulu'nda öğretmenlik ve idarecilik görevlerinde bulundu. 1981 yılında Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Yüksek Okulu'na öğretim görevlisi olarak atandı. Halen Kastamonu Eğitim Fakültesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışmakta olup Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı ve İlköğretim Bölümü Başkanlığı yapmaktadır. Kastamonu'da çıkan mahallî gazetelerde yazı ve şairleri yayımlandı. Şiir ve yazıları Redif, Duygu, Kastamonu Eğitim dergilerinde yer aldı. İLESAM üyesidir. **Eserleri/Şiir:** Çile (Ankara 1978), Kan Çiçekleri (Ankara 1994), Ben Dilenci Değilim (Ankara 2000). **Diğer Eserleri:** Coğrafyaya Giriş (Kastamonu 1997), Kastamonu Eğitim/Zeki Gürel ile birlikte (Kastamonu 1995)

Kay. Yay. Arş. N. R. Gürel

BABAYEV, Halil (1930 –): Kırgızistan münekkit ve edebiyatçısı. Oş eyaletinin Karasuy bölgesine bağlı Alim-Tepe köyünde doğdu. 1948 yılında Oş Pedagoji Yüksek Okulundan, 1953'te Kırgız Mémlekettik Üniversitesi Filoloji Fakültesinden mezun oldu. 1962 yılında aynı üniversitenin yüksek lisans programını tamamladı. İş hayatına 1953 yılında Oş eyaletindeki Coomart Bokonbayev Pedagoji Yüksek Okulunda öğretim üyesi olarak başladı. 1954 yılından itibaren aynı eyaletin Alay şehrinde okul müdürü olarak çalıştı. 1962 yılında Kırgız Mémlekettik Üniversitesi Kırgız Edebiyatı Bölümünde baş öğretim görevlisi oldu. 1966 ile 1980 yılları arasında Kırgız Bilimler Akademisi Dil ve Edebiyat Enstitüsünde baş araştırma görevlisi, 1982 ile 1985 yılları arasında Kırgızistan Madaniyatı gazetesinde muhabir olarak çalıştı. 1958'de Komünist Partisine, 1982'de de Sovyet Yazarlar Birliğine üye kabul edildi. 1960 yılından itibaren monografiler, edebî tenkit makaleleri, edebiyat araştırmaları ve Kırgız edebiyatında hiciv sanatının gelişmesi ile ilgili çalışmalar yayımladı. **Eserleri/İnceleme:** Kırgız Satirası (Bişkek 1967), Kırgız Satirasının Tabiyatı (Bişkek 1971), Tamsil Sını (Bişkek 1974), Kırgız-Kazak, Kırgız-Özbek Adabiy Baylanışları (Bişkek 1975), Kırgız Satirasının Ayrılm Maseleleri (Bişkek 1981), Tıncık Üçün Küröş cana Anın Kırgız Sovet Adabiyatında Dmılışı (Bişkek 1985).

Kay.: PSK s. 140-141. ●A. MAEMAROVA

BARDAKÇI, Vehbi (1956 -): Öykü yazarı. Yozgat'ın Curalı Köyü'nde doğdu. 1979'da Kayseri Fevzi Çakmak Lisesi'nden mezun oldu. Aynı yıl, gençlik olaylarının kırsal kesim insanına yansayış biçimini dile getiren 'Mektup' adlı ilk öyküsüyle, Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın açtığı bir yarışmaya katılıp birinci oldu. 1980'de F. Almanya'ya geldi. Beş tıl küçük bir kasabada yaşadıkten sonra Berlin'e yerleşti. **Eserleri:** 1981 Acılar Toprağıdır, 1984 Kapı Kapı, 1985 Yarım Kalan Türkü, 1987 Gurbet Yurdumdur.

Kay.: A. AYTEMİZ. Yaz. Arş.

BEBAK (1800 –): Özbekistan divan şairi. Asıl adı Saidmuhammedhoca'dır. Buhara'da medresede okudu ve müderrislik yaptı. Önce Bebak mahlası ile şöhret kazandı, daha sonra Nâzım mahlasını kullandı. Kendisine üstad olarak Bîdil'i kabul etti.

BECEREN

Özellikle gazelleriyle tanındı. Gazellerinde hayattan ve halkın çektiği ızdıraplardan şikâyet etti. Şiirlerini Özbek ve Tacik dillerinde yazdı. Divanları, Tacikistan İlimler Akademisinde muhafaza edilmektedir. **Eseri:** *Gülşen-i Edeb* (5 c. Duşanbe 1980).

Kay.:R. Hâdizâde, Edebiyat-ı Tacik der Nime-i Duvvum-i Asr-ı XIX, Duşanbe 1968; Ansiklopediya-yı Edebiyat ve San'at-ı Tacik, Duşanbe 1988, 1/259.

◆M. İSAKOVA

BECEREN, İlyas (20. yy.): Nâzım. **Eseri/Manzum:** *Devlet Adamı İnönü*, (Ank. 1954).

Kay.: TB 1954. ◆Y. KARA

BEDÂ'İ-Acem (takma ad), bk. **ERSOY, Mehmed Akif**

BEDELİ (16. yy.): Divan şairi. S. N. Ergun, Millet K. AEME. 581 numaralı Mecmû'a-i Eş'âr'da bir kaside sine rastladı ve Türk Şairleri'nde yayımladı. Bu manzume Agehî'nin denizcilik terimleriyle bezeli kaside sine nazire olarak yazıldığına göre şairin, on altıncı yüzyılın son yarısında yaşadığı tahmin edildi.

Kay.: TDEA 1/370; TŞ 2/758. ◆M. CUNBUR

BEDELOV, Rehman Ağahüseyn oğlu (28. 5. 1937 -): Azerbaycan tenkit yazarı, bilim adamı. Orta öğrenimini burada tamamladı (1954). Azerbaycan Devlet Teknik Enstitüsünde öğrenimini devam ettirdi (1954-1959). Mühendis, şube müdürü ve baş teknolok görevlerinde bulundu (1959-1969). Azerbaycan İlimler Akademisi Felsefe ve Hukuk Enstitüsü doktora adayı oldu (1969-1972). Bakü Yüksek Siyaset Okulu Kültür Bölümünün müdürlüğünü yaptı. Sinematoğraf İşçileri üyesi (1978), felsefe ilimleri doktoru (1990) oldu. 1990'dan beri, Azerbaycan İlimler Akademisi Felsefe ve Hukuk Enstitüsü Estetik ve Kültür Nazariyesi şubesi müdürü olarak çalışmaktadır. 1990 yılında Azerbaycan Yazarlar Birliğine üye seçildi. 1920'li yılların nazarî, edebî ve tenkidî makaleleri ile dikkati çekti. Esas araştırma sahası Kitab-ı Dede Korkut ve Türk edebiyatının ilk kaynaklarıdır. **Eseri:** *Pravda i Vımsel Reroičeskogo Eposa* (Bakü 1983).

Kay.: AY s. 399; KDE 2/54. ◆N. YILDIZ

BEDELZADE Ağasen Mehdi oğlu (25. 8. 1940 -): Azerbaycan şairi, edebiyatçısı. İsmayılı ilçesinin Pirebilgasım köyünde doğdu. Şamahı şehrinde M. E. Sabir Pedagoji Teknik okuluna gitti. Eğitimi Azerbaycan Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesinde devam ettirdi (1964-1969), orada asistan oldu. *Azerbaycan Sovet Poemaları* adaylık tezini savunup filoloji ilimler adayı oldu (1981). Pedagoji ile uğraştı. **Eserleri/Şiir:** "Yanmaq Ona Deyerem ki (Bakü 1978); *Pâyızda Mehebbet* (Bakü 1987).

Kay.: AY s. 23. ◆A. BAĞIROV

BAŞ, Osman (1959 -): Eğitimci, şair, yazar. Tokat ili Erba ilçesi Tepekışla köyünde doğdu. İlkokulu köyünde okuduktan sonra Pamukpınar Öğretmen Lisesinden mezun oldu. Sivas Eğitim Enstitüsünü ve Gazi Üniversitesi Eğitim Yönetimi Teftişi Plânlaması ve Ekonomisi Bölümünü bitirdi (1994). Hakkari ve Tokat'ta öğretmen ve yönetici olarak çalıştı. Tokat Millî Eğitim Müdürlüğünde İlköğretim Müfettişi olarak görevli iken Devlet Bakanlığı tarafından TİKA temsilcisi olarak Azerbaycan'ın başkenti Bakü'ye gönderildi (2002). Hâlen bu görevi yapmaktadır. 1976 yılından itibaren çeşitli gazete ve dergilerde şiir, hikaye, deneme, piyes ve makaleleri yayımlandı. Tokat'ta günlük bir gazetede köşe yazarlığı yaptı. Tokat Kümbet Dergisi'nin yayın yönetmenidir. Çocuk Edebiyatçıları ve Sanatçıları Birliği'nin üyesidir. **Eserleri/Şiir:** *Gök Bakışlı Gül Sözlüm* (Tokat 1997), *Hey Onbeşli Onbeşli / Tokat Şiirleri Antolojisi* (Tokat 1998), *Buğday Tenli Papatya* (Ankara 2001).

Kay. Yaz. Arş. Z. Gürel

BEDİ' (15. yy.): Divan şairi. 1436'da yazılan Mecmû'atü'n-Nezâ'ir'de şairin bir gazeli kayıtlı olup, S. N. Ergun tarafından yayımlandı.

Kay.: TDEA 1/371; TŞ 2/758. ◆M. CUNBUR

BEDİ, Server, (takma ad), bk. **SAFA, Peyami**

BEDİ Murassa (takma ad), bk. **ÖZGÜNAY, Florinalı Nazım**

BEDİ' Semerkandî (1641 -): Özbekistan şair ve edebiyatçı. Adı Bedi Muhammed Şerif oğludur. Meliha Semerkandî diye tanındı. Semerkand medreselerinde okudu. Buhara, Horasan ve İran'a

gitti, orada şair ve âlimlerin eserleri ve hayatlarıyla yakından ilgilenip incelemelerde bulundu (1678-1681). 1688'de Semerkand'a döndü ve ömrünün sonuna kadar Şeybanihan Medresesinde müderrislik yaptı. Şiir ve kasideler, devrindeki tarihî olaylar ve edebi süreç, zamanının tanınan şair ve yazarları hakkında bilgi veren *Muzakkiru'l-Ashab* adlı tezkiresini yazdı. Eserde on yedinci yüzyılın ikinci yarısında Maverâünnehir, Horasan ve İran'da yaşayan 203 şair hakkında bilgi ve eserlerinden örnekler verdi. Yazar bu şairlerin hepsiyle görüştü. Eserin mukaddimesinde Nevâî, Câmî, Ansârî vb. 'lerinin tezkirelerinden bahsetti. Asıl tezkirede 166, ekinde 37 şair hakkında alfabetik sırayla bilgi verildikten başka on yedinci yüzyılın son yarısındaki tarihî şartlar üzerinde durulmuştur. Tezkireyi Özbek, Tacik ve İran âlimleri A. Mirzayev, B. Abdullayev, Mukluha - Maklay ve Ahmed Gülçin Meanî inceledi. Eserin el yazma nüshaları Taşkent (inv. Nu. : 2727, Ş, 2613, I, 58, I), Duşanbe. (610), Sankt-Peterburg (D-710-4, B-2133), Şarkiyat Enstitüleri elyazmaları bölümlerinde, Afganistan'da *Kabul* kütüphanesinde saklanmaktadır.

Kay.: A. Mirzayev, Sayido i Ego Mesto Vistorii Tadcikskoy Literaturi I (Stalinabad 1954), İ. Abdullayev- H. Hikmetullayev, Semerkand Alimleri (Taşkent 1969), V. Abdullayev, Özbek Edebiyatı Tarihi (2. kitap, Taşkent 1985). ◆E. ŞADİYEV

BEDİ Vecdet (takma ad), bk. **BENİCE, Ethem İzzet**

BEDİGİY Huca, bk. **BEDİGOV, Gabelbedig ulı**

BEDİGOV, Gabelbedig ulı (1887-1940): Tataristan halk bilim yazarı. Kazan eyaletindeki Töbên Korsa köyünde doğdu. Kazan'da vefat etti. Bédigiy, onüç yaşına kadar köyünde, sonra Kazan'da Muhemmédiye Medresesinde okudu. Leningrad Doğu Bilimleri Enstitüsünde doktorasını bitirdi. Sonra Kayyum Nasırî Kazan Tatar Pedagoji Yüksek Okulunda ve Tatar kadın öğretmenlerine hazırlama seminerinde ders verdi, Tatar-Başkurt Kızıl ordu mensuplarını okuttu. Aynı zamanda Doğu Bilimleri Akademisinin Tatar İşçi Yüksek Okuluna hazırlık kursunda ve Mollanur Vahitov Tatar Mektebinde Tatar dili ve edebiyatıyla ilgili dersler verdi. Daha sonra Kazan Devlet Pedagoji Enstitüsünde doçent ve profesör oldu. 1905-1907 yıllarında Kazan'a, Tatar ve Çavuşların dillerini,

folklorunu araştırmak için gelen Macar bilim adamı Yu. Messaroş ile Tatar köylerinde, altı ay kadar dolaşarak folklor derlemesi yaptı. Bundan sonra, bu derlediği eserlerin içinden, cır, béyit, mékal, bilmece kitaplarını hazırlayıp bastırdı. 1913 yılında basılan Béyitler kitabı, bu türde ilk derleme kitabı olarak tanınmaktadır. O, K. Nasıyri ve M. Vasilyev'in eserlerini yayımlama işine de katıldı. İlmî araştırma gezilerinde, Başkurdistan'da yaşayan Tatarların da folklor eserlerini topladı. Aynı zamanda Başkurt halk edebiyatı malzemelerini de derleyerek mukayeseli çalışmalar yaptı. Baskıya verilmemiş çalışmaları G. İbrahimov Dil, Edebiyat ve Sanat Enstitüsünün Tekstoloji ve Kolyazmalar Bölümünde muhafaza edilmektedir. **Eserleri:** **Halık Edebiyatı: Mékallér** (1. c., 1. ks. Kazan 1912), **Halık Edebiyatı: Tabışmaklar, Takmalar, Takmazalar** (1. c, 2. ks. Kazan 1913), **Halık Edebiyatı: Béyitler** (1. c, 3. ks. Kazan 1913), **Halık Edebiyatı: Cıplar** (1. c., 4. ks. Kazan 1914), **Halık Edebiyatı: Mékallér, Tabışmaklar** (Kazan 1926), "Kayum Nasıyri'nin Tatar Edebiyatının Cıy Yulında Hizmetleri", /Kayum Nasıyri Mecmugası (Kazan 1922).

Kay.: Séyfi Fatih, "Halıkın Edebi icadı (Hoca Bedigiy'nin mékallér, tabışmakları münasebeti bilen)", Añ, 1914, nu. 2, s. 44-47; "Professor Hoca Bedigiy" (nekrolog), Kızıl Tatarstan, 19 Kasım 1940; H. Yarni, "Tatar Folkloristika Féninin Kérinikli Alimi". Sovet Adabiyatı, 1957, nu. : 12, s. 62-64; İ. Nadirov, "Galim, Pedagog, Folkloriq", Sotsialistik Tatarstan, 25 Aralık 1977; A. Sadiykova, "Hoca Bédigiy", Sovyet Méktébe, 1977, nu. 12, s. 12, 63; Réşit Yegferov, "Hoca Bedigiy (1887-1940)", Kazan Orları, 1977, nu. 12, s. 166-167. ◆L. CEMALEİDİNOV

BEDİHİ (15. yy.): Divan şairi. Câmî'ü'n-Nezâ'ir'deki (s. 648) mahlâssız bir manzumesi S. N. Ergun tarafından yayımlandı.

Kay.: TŞ 2/758. ◆M. CUNBUR

BEDİ'İ (- 1587): Divan şairi. Miskî Emir oğlu Bedi'î Çelebi Edirne'de doğdu. II. Murad devri şairlerindendi. Kadılık yaptı. Bir şiiri Mecmû'atü'n-Nezâ'ir (s. 237)'de görüldü. Doğum tarihi bilinmemektedir. Bâdî Mehmet Efendi, Belde-i Riyaz-ı Edirne adlı eserinde, 16. yüzyıl şairi Bedi'î'nin II. Selim ile III. Murat devirlerinde yaşadığını belirtirse de, Sicil-i Osmanî'de şairin, III. Murat yerine II. Murat devrinde yaşadığı yazılmıştır. Kâmûsül-A'lam'da III. Murat devri şairi olarak gösterilen Bedi'î, tarik-i ilmiyeye mensup olup bazı kazalarda kadılık yaptı. Övülmeye değer bir ahlâka sahip

olan şairin şiirleri selis ve mânâlıdır. 16. ve 17. yüzyıllardan kalma şiir mecmualarında Bedî'î'nin şiirlerine tesadüf edilmektedir; Sımten adlı bir güzel için söylediği şiir oldukça hoştur.

Kay.: R. Canım, Edirne Şairleri s. 194-195; O. N. Peremeci, Edirne Tarihi, s. 201; Enîsü'l-Müsâmirin (İÜK TY 451) yk. 74a; KA 2/1258; SO 2/14; TDEA 1/371; TN 1/93(356); TŞ 2/759; TŞ/HÇ 1/210; Bâdi Ahmed: Belde-i Riyaz-ı Edirne. ♣ B. AKALIN

BEDİİ Faik, bk. AKIN, Bedii Faik

BEDİİ Hekim (?): Azerbaycan tabip şairi. Tebriz'de doğdu. Türkçe ve Farsça çok şiir yazdı. Şiirlerinden örnekler Mecma'u'l-Heves'dedir. Tebrizli Haydar'ı hicvetmiştir.

Kay.: M. A. Terbiyyet, Danişmendân-ı Azerbaycan, Bakü 1987, s. 43-44. ♣ N. ÜNVER

BEDİİ Sevin (takma ad), bk. GÜVENÇ, Faruk

BEDİL, bk. BİDİL

BEDİR, Atıf (takma ad), bk. BAŞPINAR, Abdurrahman

BEDİRHAN, Toprak (1958 –): Yazar. Malatya da doğdu. İstanbul'da Siyasal Bilimler okudu. 1984-1990 arası yayımlanan Yeni Düşün dergisinin tashihinden pikaja, sayfa tasarımından yayın yönetmenliğine kadar, sinemacılık, reklam yazarlığı, pansiyon işletmeciliği gibi işler yaptı. **Eserleri/Şiir: Anahtar Ayini** (İst, 1999). **İnceleme: 11 Eylül** (İst, 2001).

Kay.: yenisayfa.com, mkutup.gov.tr. F. OKUTAN

BEDİ'Ü'Z-ZAMAN, bk. BEDİ'Â, Bedi'ü'z-zaman

BEDİ'Ü'Z-ZAMAN Mirza (? – 1514): Şehzade, şair ve hattat. Bedi'ü'z-Zaman Mirza Sultan Hüseyin Baykara'nın ilk oğludur. Annesi, Sencer Mirza'nın kızı Beka Sultan Begim'dir. Babasının ölümü üzerine küçük kardeşi Muzaffer Hüseyin Mirza ile bir yıl Horasan'da hüküm sürdü. Özbeklere mağlup olup Irak'a kaçtı. Şah İsmail Safavî'ye sığındı. Şah İsmail Osmanlılara mağlup olunca Sultan Selim Bedi'ü'z-zaman Mirza'yı Tebriz'den İstanbul'a götürdü ve ilerde Herat tahtına çıkarsa diye

saygı ve hürmet gösterdi, tayinat verdi. İstanbul'da öldü. Nevaî Mecâlis ün-Nefâis'de şair hakkında düşüncelerini açıkladı. Şair, oğlu katledildiği zaman birçok gazeller yazdı. B. Mirza'nın ustalıkla yazdığı, bir kıtası nümüne olarak Hat ve Hattatan adlı bir risalede bulunmaktadır.

Kay.: Ali Şir Nevaî, Mecâlisü'n-Nefâis (Taşkent 1961); Babür, Babürnâme (Taşkent 1960); KÂ 1/1257; SO 2/13-14. ♣ S. GANİEVA

BEDİÜ'Z-ZAMAN Said Nursî, bk. NURSİ, Bedi'ü'z-zaman Said

BEDİZEL, Taylan (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir: Ölüm Yüzlüm** (yy. 1969).

Kay.: ÖBBŞKA 2/916. ♣ N. KONUK

BEDR (?): Azerbaycan şairi. Tebrizlidir. Şiirlerinden örnekler Ruz-i Ruşen'dedir.

Kay.: M. A. Terbiyyet, Dânişmendân-ı Azerbaycan, Bakü 1987, s. 55. ♣ Yaz. Krl.

BEDR Çaçi, bk. ÇAÇÎ

BEDR Şirvani (1387-1450): Azerbaycan divan şairi.

Şamahı şehrinde doğdu. İyi düzeyde eğitim gördü, klâsik şark edebiyatını tüm incelikleriyle öğrendi. Azerbaycan, Fars ve Arap dillerinde şiir yazdı. Kendisinin belirttiğine göre 10-11 yaşlarından şiir yazmaya başladı. On yıl kadar Horasan, Gilan, Karabağ, Tebriz, Gebele, Erdebil, Derbend vs. de dolaştı, bu ülkelerin hükümdarlarına kasideler sundu. Vatana döndükten sonra Şamahı ve Bakü'da yaşadı. Edebi yaratıcılığundan Azeri ve Fars dillerinde yazılmış 12495 beyitten oluşan divanı bilinmektedir. Özbekistan Cumhuriyeti İlimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsü Kütüphanesinde bulunan el yazma divanın baştan birkaç sayfasının eksik olması divanda daha çok beyit olduğunu göstermektedir. Şiirlerinden birisinde *Türkü sözünün Çin ü Tatar* ı tutduğunu yani yayıldığını söyleyen şairin Azerî dilinde bilinen yaklaşık 50 beytinden Azerî Türkçesiyle divanı olduğu da tahmin edilmektedir. Lirik şiirlerine aşk duyguları hakimdi. Kasideleri özellikle önemlidir. Şirvanşah I. Halilullah'a sunduğu 29 beyitlik kasidesi sanatkarlıkta Hakanî'nin *Kaside-i şiniyyesine* yazılmış diğer nazirelerden aşağı değildir. Şairin şiirleri yüksek sanatkarlığı ile dikkati çekmekte-

dir. Ana dilinde yazdığı şiirlerinde iç kafiye de önem verdi. Bu yüzden de şair kendi devrinde sadece Azeriler arasında değil, İran ve Orta Asya'da da tanındı. Onun ismini anan tezkireciler ve çağdaş bilim adamları eserlerinin şiiriyetine değer vermektedirler. Ana dilindeki şiirleri 15. yy. Azerbaycan edebî dilini öğrenmek bakımından oldukça önemlidir. Divan'ı Moskova'da yayımlandı. Divanın yazması Özbekistan Cumhuriyeti Şarkiyat Enstitüsü Kütüphanesindedir. **Eseri: Divan** (haz. E. Rehimov), Moskova 1985.

Kay.: E. Rehimov, "Bedr Şirvani, Hayat ve Yaratıcılığı" Azerbaycan Dergisi, 1985; M. A. Terbiyyet, Danişmendân-ı Azerbaycan Bakü 1987, s. 44. ♣ A. BAĞIROV

BEDREDDİN Çaçi, bk. ÇAÇÎ

BEDREDDİN Çelebi (? – 1397): Divan şairi. Sultan Veled'in soyundan Ahmed Selçuk'un oğlu, Emir Vâcid'in torunudur. Çelebi Emir Âlim Kuçek zamanında Şems-i Tebrizî Dergâhına mesnevîhân olarak tayin edildi. Konya Mevlevîhanesinde postnişinlik yaptı. Şiirlerinden bir kısmını, Sâkıb Dede Sefîne-i Mevleviyye'sine aldı.

Kay.: SM 1/207; TN 1/92(348); TŞM s. 56-57. ♣ B. AKALIN

BEDREDDİN Halebî (14. yy.): Divan şairi. Ebu'l-Kasım Hasan b. Ömer b. Habîb. İslâm âlimlerinin meşhurlarından olup, tarihine dek yaşadı. Doğum tarihi ve yeri bilinmemektedir. Hayvanlar, bitkiler ve hava boşluğundan bahseden bir manzumesi ile Mısır Kölemen Türklerini anlattığı *Dürrü Devleti'l-Etrâk* isimli bir tarihi ve birtakım şiir ve hutbeleri vardır. Eserlerinin bir nüshası Paris'te Bibliothêque National'de bulunmaktadır.

Kay.: TN 1/92(349); KA 2/1254. ♣ B. AKALIN

BEDREDDİN Mahmud, bk. BEDRÎ (1359/1368–1420)

BEDREDDİN Mahmud, bk. BEDRÎ (– 1508)

BEDREDDİN Simavî, bk. BEDRÎ (1359/1368 – 1420)

BEDRETTİN Mümtaz (takma ad), bk. TAN, M. Turhan

BEDRÎ (1359/1368–1420): Mutasavvif âlim. Edirne'ye bağlı sonradan Simavna diye adlandırılan Samova'da doğdu. Adı Bedreddin Mahmud'dur. Doğum tarihi kaynaklarda 760/1359 ile 770/1368 arasında değişmektedir. Samova fatihi ve ilk kadısı İsrâil b. Abdülaziz'in oğludur. Bu sebeple Simavna Kadısıoğlu diye tanındı. Öğrenimine Mısır'da devam etti. Şeyh Hüseyin Ahlatî'ye intisap etti. İcazet ve hilâfet aldı. Ahlatî'nin ölümünden sonra altı ay kadar şeyhlik yaptı. Sonra Haleb'e ve Konya'ya gitti. Valinin Müslüman olacağını bildirerek daveti üzerine Sakız'a geçti. Oradan Edirne'ye geldi. Musa Çelebi onu kazaskerliğe atadı. Musa Çelebi ölünce İznik'te hapsedildi. Buradan kaçarak Candaroğullarından İsfendiyar Beye sığındı. Sonra Zağra'ya geçti. Başkaldırdı diye yakalanıp padişah buyruğuyla Serez'de idam olundu ve oraya defnolundu. 1961'de kemikleri göçmenler tarafından Türkiye'ye getirildi. İstanbul'da Sultan Mahmud türbesi haziresine gömüldü. Fikirleri genellikle bazı tasavvuf ve fıkıh bilgilerin tenkit olundu. Buna karşılık sosyalist çevrelerce bir öncü sayılıp beğenildi. Şiirlerinde Bedrî mahlasını kullandı. **Eserleri/Tefsir: Nürü'l-Kulûb. Tasavvuf: Vâridât**, şeyhin vahdet-i vücudçu fikirlerini açıkladığı bu tasavvufî, felsefî, kelâmî eser, Cemil Yener tarafından Türkçeye çevrilip 1970'de İstanbul'da yayımlandı. Bilâl Dindar tarafından Şayh Badr al-Dîn Mahmud et ses Wâridât adıyla Paris'te 1975'te bir doktora çalışması yapıldı. Gerek İstanbul, gerekse Anadolu kütüphanelerinde yazmaları bulunan bu eserin bir kaç nüshası SK Hacı Mahmud Ef. nu. 2574, 2841, 2874'tedir. **Meserretü'l-Kulûb. Fıkıh: Letâ'ifu'l-İşârât**, belli başlı fıkıh kitaplarındaki fikirleri toplayan bu eserini şeyh, et-Teshîl adıyla 1413-1415 yıllarında İznik'te göz hapsindeyken şerhetti. Et-Teshîl ayrıca Emir Fâzıl tarafından şerhedilmiştir. Câmî'ü'l-Fusûleyn fıkıhın muamelât bahislerini işleyen bu eserin pek çok yazması olup ayrıca 1300/1884'te Kahire'de basılmıştır. **Dil: Unkudü'l-Cevâhir**, sarfa dair Maksud adlı kitabın şerhidir. **Çerâgu'l-Fütûh**.

Kay.: M. Şerefeddin Yaltkaya, Simavna Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin, İst. 1340/1924; a. g. y., "Simavna Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin'e Dair Bir Kitap", Türkîyat Mecmuası, 3. c., s. 233-256; a. g. y. "Bedreddin Simavî", İA 2/444-446 Bezmi Nusret Kaygusuz, Şeyh Bedreddin Simavî, İzmir 1957; A. Gölpinarlı, Simavna Kadısıoğlu Şeyh Bedreddin, İst. 1966; a.g.y. - İsmet Sungurbey, Simavna Kadısıoğlu Şeyh Bedreddin

Menakıbı, İst. 1967; A. Cerrahoğlu, Şeyh Bedreddin ve Türkiye'de Sosyalizm Hareketleri, İst. 1966; Necdet Kurdakul, Bütün Yönleriyle Şeyh Bedreddin, İst. 1978; GAL 2/291, Suppl. 2/315; GŞ v. 104; HHTŞ s. 264; KÂ 2/1254-1255; SO 2/10-11; TDEA 1/372-373; Bilâl Dindar, "Bedreddin Simavî", TDVİA 5/331-334; TN 1/92(350). ••M. CUNBUR

BEDRÎ (– 1508): Divan şairi. Amasyalıdır. Asıl adı Bedreddin Mahmud olup fazıl şeyhlerden Mehmed Efendinin oğlu ve Muarrifzâde'nin yetiştirmesidir. Medreseyi bitirdikten sonra, Bursa'da on yıldan fazla kadılık yaptı. İmam Ali Efendiden sonra padişah imamı oldu. Azledikten sonra öldü. Süreyya Bey ölümünü 915/1509-10 olarak verdi. İlminin yanı sıra şairliği de olan Bedreddin, cömert, temiz ahlâklı ve yüksek fikirli bir kimse-dir. Halk arasında sevilerek okunan Yazıcıoğlu'nun Muhammediyye'sine Mahmudiyye-Vesile adlı bir nazire yazıp ve II. Bayezit'e takdim etti. Bedreddin'in şairliği çok kuvvetli olmadığı için, aruz hatalarıyla dolu şiirleri, okuyanlar arasında rağbet bulmadı, nazire mecmualarında yer almadı. Şiir ve şairden anlayanlar arasında itibar görmedi. Mehmet Tâhir Bey ise Osmanlı Müellifleri adlı eserinde Bedreddin'in şairliğini beğendiğini belirtti; ancak yazdığı nazireyi başarılı bulmayarak *küşî-i bi-fâide kabilinden* olduğunu söylemeyi de ihmal etmedi; ayrıca şairin, ahlâk ve tasavvuf-tan bahseden otuz bölüm üzere tertip edilmiş *Fevz ü Felâh* isimli bir eseri daha bulunduğunu kaydetti. Kay.: Amasya Ünlüleri s. 5-9; HŞ 2/323; OM 2/252; SO 2/11; TDEA 1/372. ••B. AKALIN

BEDRÎ (16. yy.): Divan şairi. Eskişehir'in ilçesi Mihaliç taraflarında doğdu. Şiirlerinde yoksulluktan yakındı. Latifi, *cimrilik* redifli bir gazelini tezkiresine aldı.

Kay.: TŞ/L, 2001, s. 186-187. ••M. CUNBUR

BEDRÎ (? – 1654/5): Şair, bestekâr. Asıl ismi Mehmed Bedrî'dir. Gaziantep'te doğdu. Genç iken İstanbul'a gelip sarayın harem-i has kısmında yetişti. Enderunlu Mehmed, Hazineli Mehmed, Hasodalı Bedrî Muhammed Ağa diye tanındı. Karaçelebizâde Abdülaziz Efendinin derslerine devam etti. Mülâzım olduktan sonra Şubat 1648'de Karaçelebizâde Medresesinde müderrisliğe başladı. Abdülaziz Efendinin kazaskerliğinde hocasına tezkireci oldu, müderrislikte de ilerledi. 1650'de Hafız Paşa, iki yıl sonra Kılıç Ali Paşa

Medresesine müderris olmuş iken İstanbul'da vefat etti. İlmî çalışmaları ve şairliği yanında dinî musiki eserleriyle de tanınmış bir bestekârdır. Nüktedan, uyanık bir kimsedir. Zengin hayalli, tatlı dilli ve ses getiren şiirler yazan şair, Bedrî mahlâsı ile şöhret buldu, ölüm tarihini 1094/1682-3 olarak veren Seyrekzade Âsım'ın dediğine göre de bir divan tertip etti.

Kay.: KŞ s. 61; NAFE (SK Esad Ef. 2549) s. 36b-39a, NAZZE, 1999, s. 27-28; SO 2/13; TDEA 1/373; Nuri Özcan, "Bedrî Mehmed Efendi", TDVİA 5/335; TGDEİS s. 69-70; TN 1/92(351),93(355); TŞ 2/760; TeşŞ, 2001, s. 107-108, VF 1/268; ZZE v. 3. ••B. AKALIN

BEDRÎ (17. yy.): Mutasavvıf şair. Yaşadığı devirde rastlanılan şiir mecmualarındaki (Millet K. AE Mec. 536) şiirlerinden Bektâşî tarikatına mensup mutasavvıf bir şair olduğu anlaşılmaktadır. S. N. Ergun, *Bektâşî Şairleri ve Nefesleri* adlı eserine şairin bir şiirini almıştır.

Kay.: ABŞA 3/173; TDEA 1/373; TŞ 2/760. ••B. AKALIN

BEDRÎ, (1743-1820): Divan şairi. Kerkük'te doğdu. Asıl adı Mustafa'dır. Kerküklü diye tanındı. Perişan bir hayat süren şair, Arapça ilimlerde bilgili, Fars edebiyatında ise kalem sahibiydi. Seksen yaşlarında vefat etti. Şiirlerinde mecazî aşkı tasvir etmeği çalışmışsa da bunu pek başaramadı. *Eserleri: Divan* (1196/1781'de düzenlendi), *Risale-i Edebî* (1190/1775'te yazıldı), *Mi'rac-ı Nebi* (100 beyitten oluşmaktadır.) ve *Risale fi Bahsi'l-Aşk ve'l-Ahvâlü'l-Muhtelif ve Beyan-ı Aşk u Muhabbet ve Meratib-i Halât* (1775'te yazıldı) adıyla bilinen eserleri vardır.

Kay.: Ata Terzibaşı, Kerkük Şairleri, Bağdad 1963, 1/43-67; TDEA 1/373-374; TDTEA 1/332-335. ••N. ÜNVER

BEDRÎ Birdirbir (takma ad), bk. NESİN, Aziz

BEDR-İ DİLŞÂD (1404-1429 ds.): Divan şairi, tabip ve ansiklopedist. Asıl adı Mehmed'dir. II. Murad zamanında Bursa'da yaşadığı ve tabip olduğu eserlerinden anlaşıldı. *Eserleri: 1427'de II. Murad adına yazılan Muradnâme*, ansiklopedik bir eserdir. 10410 beyitten oluşan eserin kitabet bölümünde mensur parçalar da vardır. Eserde tıp, musiki, yıldız bilimden aşk, uyku, şarap ve şatranca varncaya çeşitli konulara yer verilmiştir. Eserin tek yazması MK. Yz. FB dedir. Tuhef-i Muradî fi İzâfû'l-Cevâhir yine II. Murad adına şair-tabip

25 yaşındayken 1429'da yazıldı. 32 bölüm olup ilk 28 bölümde inci, yakut, elmas, zebercet gibi kıymetli taşların nitelikleri, tıpta kullanıldığı yerler, 29. Bölümde yeksan yağının nitelik ve tıpta kullanıldığı yerler, 30. Bölümde Nil'in kaynağında yaşayan Sakankur adlı timsaha benzer bir hayvan, 31. Bölümde fildişi, balık ve kemikler, 32. Bölümde misk, anber, ud, sandal gibi maddelerin tıpta kullanıldığı anlatılmıştır. Eserin iki nüshası İstanbul Arkeoloji Müzesi K TY 728, SK. Ayasofya ks. nu. 3577 'dedir. Göz hastalıklarından bahseden *Kehhalnâme*'nin tek nüshası Manisa İHK. Y. 1848/4'tedir; mensur bir tıp kitabı olan *Letâif-i Halile*'nin yazma nüshası aynı kütüphanede Y 1840 numaraya kayıtlıdır. *İbn Kesir Tarihi Tercümesi*'nin bilinen tek nüshası İBK. Muallim Cevdet kitapları Y 0,10'dadır.

Kay.: O. Ş. Uludağ: Beş Buçuk Asırlık Türk Tababeti Tarihi, İst. 1925, s. 166; OM. 3/235; V. B. Kurdoğlu: Şair Tabibler, İstanbul 1967, s. 35-37; TDEA 1/374; TŞ 2/761-763. ••M. CUNBUR

BEDRÎ Eser (takma ad), bk. DEMİR, Kemal Tahir

BEDRÎ Tezgit (takma ad), bk. NECATİGİL, Behçet

BEDRÎ Noyan Dedebaba, bk. NOYAN, Bedri

BEDRÎ Paşa (1850- 1914): Divan şairi, oyun yazarı ve mütercim. Kütahya'nın Simav ilçesinde doğdu. Asıl adı Hasan Bedreddin Paşa'dır. Şam Askerî İdadisinde okudu. Arapçayı Şam Emeviye Camisinde Attarzâde Ömer Efendi'den Farsçayı Şeyh Abdürresul Efendiden öğrendi. Harbiye'yi kurmay yüzbaşı olarak bitirdi. 1876'da kolağası, sonra binbaşı, yarbay ve albay oldu. Hassa Ordusu Dördüncü Taburunda, sekiz ay sonra nakledildiği Beşinci Ordu Süvari Alayında hizmet verdi. İstanbul'dan uzaklaştırılmasının sebebi Abdülaziz'in tahttan indirilmesi sırasında Askerî okullar nazırı Süleyman Paşanın maiyetinde bulunmasıdır. Suriya ve Filistin'de görev yaptı. Rütbeleri alınca iki yıl Şam'da dava vekilliği yaparak geçimini sağladı. Dragon Alayının teftişine atandı. Belçikadan getirilen öğretmenlerin ders kitaplarını Türkçeye çevirmek üzere Harbiye'de öğretmenlik yaptı. Meşrutiyetin ilânından sonra İstanbul'a döndü. Rütbeleri iade edildikten başka

paşalığa terfi etti. İşkodra valiliğinde bulundu. Hastalanınca valilikten ve İşkodra komutanlığından istifa edip İstanbul'a döndü. İstanbul'da öldü. Eski tarzda yazdığı şiirlerini kitap hâlinde toplamadı. Bu şiirler arasında Gazi Giray'ın gazelini tahmisi meşhurdur. Deli Hikmet*'le müştereken söyledikleri şiirleri vardır. Arkadaşı Manastırlı Rifat Beyle *Temaşa* adlı bir tiyatro külliyyatı meydana getirdi. Bazı operaları Türkçeye çevirdi. *Eserleri/Oyun: İskat-ı Cenin, Bir Günlük İkbâl. Çeviri: Jirofle, Madam l'Arşidük. Ders kitabı: İlm-i Ahvâl-i Sema- Kozmografya, Fenn-i Remi.*

Kay.: OM 2/109; SATŞ, 1999, 1/243-248; TDEA 1/374, TN 1/93(353). ••M. CUNBUR

BEDRİDDİN Çaçı, bk. ÇAÇI

BEDÜK, Filiz (1962 –): Şair. Malatya'da doğdu. Babası Azmi Bey, annesi Mahmure Hanımdır. Yüksek öğrenimini Gazi Üniversitesi İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi alanında yaptı. On sekiz yıldır Vakıflar Bankasında bankacı olarak çalıştı. Halen Vakıflar Bankası Genel Müdürlüğünde müdür yardımcısıdır. Şiir yazmağa onbeş-yirmi yıl önce başladı. Şiirleri Türk Dili, Dil Dergisi, Pencere ve Çağrı gibi dergilerde yayımlandı. Son yedi-sekiz yılda yazdığı şiirleri Sinameki (1997) adlı kitabında topladı. Hece vezniyle ve daha çok serbest olarak yazar düz yazı denemelerini yayımlamamıştır. Şiiri, insanların yüreklerini elleriyle tutmak için kendisini ve duygularını ifade etmeye çalışmak ve bir bakıma insanlara kendi yüreğini uzatmak sayar. *Eserleri/Şiir: Sinameki* (1997), *Yüreğim Mahşer* (1999). Kay.: PPGSG 3/18-19, 4/30-31. ••M. CUNBUR

BEDYUROV, Brontoy Yong oğlu (1947 –): Altay şair ve mütercimi. Onguday Aymakının Kula köyünde doğdu. 1966 yılında Vilayet Millî Okulunda lise eğitimini tamamladı. Bir müddet Radyo Birliğinde gazeteci olarak çalıştı. 1969 yılında Gorno-Altaysk'da şairin ilk şiir kitabı yayımlandı. Fransız yazarı Antoin de Saint Exuperi'nin *Balaca Prins* romanını Altay Türkçesine çevirdi. 1971 yılında Rusya Yazarlar Birliğine üye oldu. M. Gorki Edebiyat Enstitüsünü bitirdi. *Semin Aşırımı, Gaçan Gızlar, Gısa Şe'rler, Karaköl Ülkesi* gibi şiirlerinde Altay'ın güzel doğasını, sade ve alçakgönüllü insanlarını tasvir etti. *Eserleri/Şiir:*

Dağların Rêngleri (1968); *İntibah Ayı* (1971); *Başta-
tapkı Altam* (İlkadım, 1967); *Altaydın Alpıştarı*
(1985).

Kay.: Poeti Gornogo Altaya, Novosibirsk, 1972; İstoriya Sovetskoy
Mnoqonatsionalnoy Literatur v Titonah, Moskova 1972, 4/
573-584; L. Kokışev, V. Bedyurov, Drujba Narodov, 1968; nu. 8,
s. 138; İ. Fonyakov, "Putışestvie Spoeziy", Turist, 1977, nu. 3, s.
12-13. ♣G. YOLOĞLU

BEGAALI Uulu, Urkasım, bk. URKASIM

BEGALİN, Saparğali (1892 – ?): Kazakistan yazar
ve mütercimi. Semey vilâyeti Degeleñ köyünde
doğdu. Uzun süre basımevinde, Edebiyat ve Dil
Enstitüsünde, Kazakistan Yazarlar Kurulunda hiz-
met etti. S. Begalin Ş. *Valihanov* tiplemesini yap-
mak için çok araştırma yaptı. Neticede *Genç Şo-
kan* kitabı yayımlandı. Yazar Puşkin'in, Lermontov'
un, Maman-Sibiriyak'ın, Leskov'ın eserlerini Ka-
zakçaya tercüme etti. *Eserleri: Bürkit Öşü* (1944),
Casbutak (1953), *Baket* (1956), *Cas Öspirimder*
(1960).

♣Ş. İBRAYEV

BEGALİYEVE, Sapar (1934 –): Kırgızistan araştı-
rmacı ve derlemecisi. Manas Destanı konusunda
incelemeleriyle bilim dünyasına hizmet etti. Isık-
Köl Bölgesinin Orto-Örüktü köyünde doğdu.
1958 yılında Leningrad'daki Gertsen Pedagoji
Enstitüsünden mezun oldu. 1968 yılında filoloji
ilimleri doktoru, 1977 yılında doçent oldu. 1961
yılından 1970 yılına kadar Kırgız Uluttuk İlimler
Akademisinin Dil ve Edebiyat Enstitüsüne bağlı
Manas Araştırma Bölümünde araştırmacı ve da-
ha sonra uzman olarak çalıştı. 1970 yılından sonra
Kırgız Mémlekettik Üniversitesinin Filoloji Fa-
kültesinde öğretim üyesi olarak görev yaptı. 1988-
1989 yıllarında SSCB'ye bağlı milletlerin edebi-
yatları ile ilgili ana bilim dalında başkanlık göre-
vinde bulundu. Daha sonra Karakol Üniversite-
sinde öğretim üyesi olarak çalıştı. Filoloji Fakül-
tesinde Manas konusunda özel ders verdi. *Eserleri/
İnceleme: Manas Eposunun Poetikası* (1969); *Ma-
nastağı Körköm Karacattar* (1988); *Kırgız Eldik Oo-
zeki Çıgırmaçılığı* (1979).

Kay.: ME 1-141. ♣K. KIRBAŞEV

BEGALİYEVA, Ömürbübü (6. 3. 1962 –): Kırgız-
istan şairi. Talas ilinin Kara-Buura ilçesinde doğ-

du. 1984 yılında Taşkent Eczacılık Enstitüsün-
den ayrıcalık diplomasıyla mezun oldu. Talas ili
Eczacılık yönetmenliğinde, Kırgız Sağlık Bakan-
lığının Proek-Manas reform komitesinde çalıştı.
Günümüzde eczacılık alanındaki başarılı faaliyeti-
ne devam etmektedir. 1995 yılından itibaren trans-
kozmetik bir bağlantı ile şiirler söylemeye başladı.
1995'te *Ayan*, 1996'da *Teñir, Aalam cana Men* adlı
hacimli şiir kitabı, 1998'de de *Teñir mıyzamdarı
cana mıyzam çenemdüülükör. Muhammet Paygam-
bar bayanı* adlı kitabı yayımlandı. Ömürbübü'nün
yazıları hakkında Kırgızistan'ın millî şairi Süyün-
bay Eraliyev, *Akıma ır kaydan kelet ce kim beret?*
adlı makalesinde bu konuda Ömürbübü şiirini
şuurlu olarak değil, bilinç altında yatan kerametli
gücün kendisine ilham etmesi ile yazar. Bu, elbet-
te Kırgız edebiyatında ilk görülen gizemli bir olay.
Peygamberlere vahy geldiği konusu haricinde de,
Üstten söyleyip yazdırma (vahyetme) olayına dünya
edebiyatı tarihinde az da olsa rastlanıyormuş.
Kozmik akıl ve idrakın verildiği bazı ulu insanla-
rın, öncesine nispetle daha güçlü, etkili ve derin
olarak eserler yazmaya başladığı malumdür. Dan-
te İlahî Komedi'sini, Balzak, *Çeloveçeskaya* (insan-
lık) *Komedisini*, Black *Jerusalem* manzumesini öyle
kozmik (ilham) geldikten sonra yazmışlardır. Bu
özellikler Amerikalı ünlü şair Volt Vitmon ve
şiir üstadları Göte ile Puşkin'lerde de görülmek-
tedir. Dünya edebiyatında, Ömürbübü'dekine ye-
gane benzerlik, ancak şiirlerini bir üst gücün ilha-
mı ve etkisi ile yazması, o ilhamın 33-35 yaştaki-
lere gelmesi (Ömürbübü de bu yaştadır)dir. Ne-
den böyledir ve buna nasıl bir cevap verebiliriz?".
Ömürbübü Kırgızistan Yazarlar Birliği üyesidir.
Toplumsal faaliyetlere de aktif olarak katılmakta-
dır. *Eserleri/Şiir: Ayan* (1995), *Teñir, Aalam cana
Men* (1996). *Diğer: Teñir Mıyzamdan cana Mıyzam
Çenemdüülükör. Muhammet Paygambar Bayanı*
(1998).

Kay.: Kendisi ♣K. KIRBAŞEV

BEGEJANOV, Mansur (1875-1933): Kazakistan
halk şairi. Kızılorda vilâyetinin Şiyeli kazasında
doğdu Nartay Begejanov* adlı meşhur halk şairi-
nin ağabeyidir. Arapça okuma-yazma öğrendi ve
Doğu edebiyatındaki kıssa ve destanları iyi bilirdi.
Kendisi de Doğu'nun kıssa ve destanı tarzın-
dan esinlenerek destanlar yazdı. Sır yöresinin

halk şairleri Budabay*, Balkı Bazar*, Kele Jüsip*
in eserlerinin halk arasında yaygınlaşmasına bü-
yük katkıda bulundu. Karakalpak şairi Deme To-
bakabil ile atışma yaptı. Onun bu atışması birkaç
külliyatta yayımlandı. Kete Jüsip ve Kañlı Jüsip'in
arasında geçen atışma ile ilgili hakemlik yaptığı
şiiri, *Ömir Tuvralı* adlı tolgavı ve birçok manzu-
mesi halk arasında bilinmektedir. Hayatının son
yıllarını Özbekistan'daki Nemangan şehrinde
geçirdi. *Eserleri/Şiir: Mansur-Deme Tobakabil Kız-
dın Ayısı, Ayıtıs, Antoloji*, 1942-1945. *Destan:
Gavhar-Javhar*.

Kay.: KSE 7, s. 447. ♣D. DÜYSEBAYEVA

BEGİMOV, Asan (1907-1958): Karakalpak sahası
şairi, tiyatro yazarı. Karakalpak edebiyatının ge-
lişmesine büyük katkıda bulunan Begimov, Kara-
kalpakistan'ın Moynak ilçesi civarında doğdu.
1927-1932 tarihleri arasında Kazakistan'ın Al-
matı şehrindeki eğitim enstitüsünde okudu.
1932-1934 arasında, Karakalpakistan Yazarları
Kurucular Şubesinin başkanlığını, 1934'te Kara-
kalpakistan Yazarlar Birliği başkanlığını yaptı.
1938-1939 yeniden Karakalpakistan Yazarlar Bir-
liği başkanlığına getirildi. Uzun yıllar boyunca,
sırasıyla Karakalpakistan Devlet Tiyatrosu mü-
dürü, Radyo yayını komitesi başkanı, poligrafi
yayımevi (Devlet matbaası) müdürü, Özbekistan
Telegraf Acentesinin Karakalpakistan şubesi
başkanı, Yazarlar Birliğinde danışman olarak gö-
rev aldı. SSCB Yazarlar Birliğinin ülke genelinde
yapılan birinci kurultayına delege olarak katıldı
ve kurultayda bir bildiri sundu. İlk şiirleri 1920'li
yıllarda yayımlanmaya başladı. Karakalpak edebi-
yatında şair ve tiyatro yazarı olarak tanındı ve
nesir sahasında kaleme aldığı eserleriyle de dikkat
çektirdi. 1958'de yayımlanan *Balıkşınıñ Kızı* adlı
romanı Özbekçeye ve Rusçaya çevrildi. Puşkin,
Lermontov, Şevçenko ve Gorki'nin bazı eserleri-
ni Karakalpak Türkçesi'ne tercüme etti. 1957'de
"Özbekistanın Korkem Önerine Miyneti
Siñgen Gayratker" (Özbekistan Sanatının Geliş-
mesine Büyük Katkılarda Bulunmuş Şahsiyet)
unvanına lâyık görüldü. *Eserleri/Şiir: Jenisten-Je-
ñiske* (Zaferden Zafere, 1935), *Süyüñiz* (Seviniz,
1949), *Tuvgan Jer* (Vatan, 1957), *Jañargan Ülken*
(Yenileşen Ülke, 1960), *Sépuwra* (1938), *Tuvgan
Jer* (poem, 1945), *Ömir* (poem, 1955). **Roman:**

Balıkşınıñ Kızı (Balıkçı Kızı, 1958). **Tiyatro: Horluk-
tan Azat** (Eziyetten Kurtuluş, 1929), *Bul Kim*
(1932), *Garip-Aşiq* (1949-1945).

Kay.: Yaz. Arş. ♣ Yaz. Krl.

BEGİYEV, Abdullah, bk. BEĞİYLANİN,
Abdullah Mustafanın oğlu

BEGİYLANİN, Abdullah Mustafanın oğlu (1950
–): Malkar sahası şairi, yazarı, edebiyat eleştirme-
ni, çevirmen ve gazeteci. Kırgızistan'ın İvanov böl-
gesinin Pervomayskoye köyünde Malkarlıların
Begiy soyuna mensup sürgün bir göçmen ailesinin
çocuğu olarak doğdu. Abdullah Begiy Ulu diye
tanındı. Orta öğrenimini Kafkasya'ya döndükten
sonra, ana yurdunda Kabarti Malkar Cumhuriyeti-
nin Ogari Jemtala köyünde tamamladı. 1969-
1974 yılları arasında Kabarti-Malkar Devlet Üni-
versitesi Tarih-Filoloji Fakültesinin Malkar Dili
ve Edebiyatı ile Rus Dili ve Edebiyatı Bölümlerini
bitirdi. 1974-1975 yıllarında cumhuriyet radyo-
sunda tercüman, 1983'e kadar Zaman gazetesinde
muhabir, sonra cumhuriyet televizyonunda baş
redaktör olarak çalıştı. 1983-1985 yılları arasında
Moskova'da Maksim Gorkiy Edebiyat Enstitüsü-
nün Yüksek Edebiyat Kurslarını bitirdi. Kabarti-
Malkar'a döndükten sonra cumhuriyetin Yazarlar
Birliğinde edebiyat danışmanlığı yaptı. 1991'de
Mini tav isimli sanat-edebiyat dergisinin redak-
törlüğüne getirildi ve 1993-1998 yılları arasında
bu derginin baş redaktörlüğünü yürüttü. Son za-
manlarda sadece edebiyatla meşgul oldu. 1980'
den beri Rusya Yazarlar Birliğinin üyesidir. Yazdık-
ları 1969'dan itibaren yayımlandı. Şiirleri, çeviri-
leri okul programlarına, edebiyat antolojilerine
girdi ve birçok dile çevrildi. Eserlerinde çeşitli
yönlerden işlenen esas konular tarih, zaman, halk
ve insandır. Halkın toplumsal hayatında payı bü-
yüktür. Mini Tav dergisinin redaktörlüğünü ya-
parken Töre isimli ilk bağımsız halk gazetesini
yayımladı. Yıllardır topladığı Malkarlıların meşhur
şairi ve tanınmış fikir adamı Kazim'in şiirlerini
kitap hâline getirmeye çalıştı ve 1996'da ayrı bir
kitap olarak yayımladı. Ahmet Yesevi ve Yunus
Emre gibi büyük şairlerin ismini Malkar okuyucu-
suna tanıttı. Onlardan aktardığı eserler, 1996-
98 yıllarında Mini Tav dergisinde ve çeşitli gaze-
terlerde yayımlandı. Bundan sonra da Tatarların

halk destanı Edigey'i, Puşkin, Shakespear, Yese-nin, Calil ve Erlat'ın şiirleriyle Uygurların şiirle-rini de Malkar Türkçesine kazandırdı. **Eserleri/Şiir:** *İglikge İnanıy* (Nalçık 1979), *Keziy* (Nalçık 1984), *Slovo* (Nalçık 1986), *Vesenni Docdı* (İlkba-har Yağmuru) (Nalçık 1989), *Tang Bla Teng Turgan Cırçıkı* (Tanyeri Ağarırken Kalkmış Şarkı) (Nal-çık 1989), *Bet* (Yüz) (Nalçık 1996), *Kazim* (Nalçık 1996). **Tercüme:** *Comakla* (Puşkin'den, Nalçık 1999).

Kay.: "Begiylanı Abdullah", Malkar Poeziyanı Antologiyası, Nalçık, 1993, s. 315-330. •U. TAVKUL

BEGMATOV, Ernst Azimoğlu (1939 -): Özbekis-tan dilci öğretim üyesi. Namangen vilâyetinin Törekörğan ilçesinde doğdu. 1959 yılında Özbek-istan Devlet Üniversitesi ?? (bugünkü Semerkand Üniversitesi)'nin Filoloji Fakültesi'nden mezun olduktan sonra iki yıl Semerkand vilâyetine bağlı Peyarik ilçesinde öğretmenlik yaptı, 1961'den beri Özbekistan İlimler Akademisinde çalışmak-ta ve aynı zamanda Taşkent ve Termiz Devlet Üniversitelerinde Özbek dilciliğinin meseleleri-ne dair dersler vermektedir. 1965 yılında *Özbek Antroponimikası* adlı yüksek lisans tezini, 1988 yılında da *Hâzırgi Özbek Edebiy Tili Leksikasıning Öz Katlamı* adlı doktora tezini tamamladı. Begmatov'un iki yüzden fazla ilmî makalesi bulunmaktadır. **Eserleri:** *Hâzırgi Özbek Edebiy Tili* (1. ks. F. Kemalov, G. Abdurahmanov'la birlikte, Taşkent 1966), *Namlar ve Adamlar* (Taşkent 1966), *Özbek İsimleri İmlâsı* (Taşkent 1972), *Hâzırgi Özbek Edebiy Tilining Leksik Katlamları* (Taşkent 1985), *Drevnet-yurkskie Elementi Uzbekskoy Antroponomi* (Leipzig 1986), *Özbek Tilining Esâsiy İmlâ Kâideleri* (A. Ha-cıyev ve Ş. Şâabdurahmanov'la birlikte, Taşkent 1995).

Kay.: Kendisi •H. BEKTİMİROV

BEGENÇ, Cahit (1920-21. 12. 1994): Yazar. Fethiye ilçesinin İncirköy'ünde doğdu. Yüksek öğrenimi-ni AÜ Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde yaptı. Ulus gazetesinde çıkan yazıları ile tanındı. Duru, halk Türkçesiyle yazdığı *Sedef Kız* adlı eseri Türk Dil Kurumu'nun ilk ödülünü aldı (1943). Gazete-ci, yazar ve sosyologdur. Yapıtlarında halk söz öbeklerinin zenginliği, mitolojik bilgisi, akıcı üs-lubuyla betimlemeleri dikkat çeker. Fransızca'yı çok iyi bilen Cahit Begenç, Fransız yazar Dr.

Alexis Carrel'den çeviriler yaptı. Birçok gazete ve edebiyat dergilerinde yazıları yayımlandı. Fet-hiye'de öldü. Mezarı doğduğu köy olan İncirköy'dedir. **Eserleri/Roman:** *Sedef Kız* (Ank. 1943), *Delî Dere* (Ank. 1948), *Bizim Köy* (Ank. 1948). **Gezi: Yol Üstü** (Ank. 1944), *Toroslardan Aşağı* (Ank. 1945), *Lâf Ebesi*, *Kuru Kelle*, *Sihirli İğ*, *Çam Ağacı Masalı*.

Kay.: Yaz. Arş. •S. GÜZEL

BEĞZÂDE, bk. BEYZÂDE

BEHAR, Cem (1946 -): Yazar, müzikolog. İstanbul'da doğdu. Yüksek öğrenimini Paris'te tamamladı. Hâlen Boğaziçi Üniversitesi Ekonomi Bölümü Başkanlığını yürütmektedir. Müzik çalışmalarına Fikret Bertuğ ile başladı. Daha sonra Emin On-gan, Niyazi Sayın ve Necdet Yaşar ile çalıştı. 1980'den bu yana çeşitli dergi ve gazetelerde klasik Türk müziğine ilişkin makaleler yayımlamaktadı-r. Zaman-Mekân-Müzik adlı kitabıyla 1993 yılı Türkiye Yazarlar Birliği Müzik Ödülünü aldı. **Eser-leri/Müzik:** *Klasik Türk Müziği Üzerine Denemeler* (İst. 1987), *18. Yüzyılda Türk Müziği* (İst. 1987), *Ali Ufkî ve Mecmuası* (İst. 1990), *Zaman-Mekân-Müzik* (İst. 1993), *Aşk Olmayınca Meşk Olmaz*. **Kay.:** Yaz. Arş. •I. IŞIK

BEHAR, İsak (1937 -): Şair. İstanbul'da doğdu. 1955 yılında St. Joseph Fransız Lisesini bitirdi. Lisede okurken bir yandan da konservatuvara devam etti. Yüksek öğrenimini tekstil mühendis-liği dalında Fransa'nın Lyon şehrinde tamamladı. Türkiye'de uzun süre mesleğiyle ilgili çalışmalar yaptıktan sonra 1971 yılında Paris'e yerleşti. **Eseri/Şiir:** *Yankular* (İst. 1974).

Kay.: ÖBBŞKA 2/1215. •N. ÜNVER

BEHBÛDÎ (19. 1. 1875-1919): Türkistan Ceditçilik hareketinin lideri, Özbekistan tiyatro edebiyatı-nın kurucusu, sosyo-politik eserler yazarı, gazete-ci, din adamı. Semerkand yakınlarındaki Bahşı-tepe köyünde doğdu. Adı Mahmudhoca Behbudî'dir. Babası Behbudhoca Sâlihhoçaoğlu, Türkistan şehrinden Ahmed Yesevî'nin ahfâdındandır. İmam-hatiplik yapan babası 1894 yılında vefat edince genç Mahmudhoca'yı, dayısı kadı Muhammed Siddık terbiye ve himayesine aldı. Küçük dayısı Molla Âdil'den Arapça öğrendi, on

sekiz yaşında Kadılıkta kâtip olarak çalışmaya başladı. Çalıştığı işte sebat ederek kadılık ve müf-tülük derecelerine yükseldi. Fikrî şahsiyetinin te-şekkülünde Gaspıralı İsmail Beyin büyük etkisi oldu. 1899-1900 yıllarında hacca gitti, bu seyhah-ti sırasında Arabistan, Mısır ve Türkiye'yi ziyaret etti. Yine bu seyahatinde yeni mektep (usûl-i ce-did) açma fikri kuvvet kazandı, ülkesine döndü-günde Semerkand yakınındaki Halvayi köyünde Aczî*, Recebemin ve Abdülkâdir Şekürî'nin yar-dımlarıyla Türkistan'ın ilk yeni mekteplerini aç-tı. 1903-1904 yıllarında Kazan ve Ufa'ya giderek bu şehirlerdeki yeni mektepleri inceledi ve Tatar-istan aydınlarıyla görüştü. Bundan sonra yeni mektepler için ders kitapları yazmaya başladı. Bu kitaplar, yeni mekteplerin gelişmesi ve genç nes-lin çağdaş ilim ve terbiye kazanmasında çok önemli bir rol oynadı. 1900'lü yılların başında mahallî ve merkezî (Bahçesaray ve Orenburg) matbuatında yazıları çıkmaya başladı. 23 Ağustos 1906'da toplanan Rusya Müslümanları Kongre-sinde Türkistan Müslümanları adına konuşarak meşrutiyet idaresinden söz etti ve Kadetler Parti-sinin yanında yer aldı. 1908'de, Şekürî'nin Rece-bemin'deki mektebini Semerkand'da kendi av-lusuna nakletti. 1911 yılında, Özbek tiyatro ede-biyatının ilk eseri olan Pederküş'ü yazdı. Üç perde ve dört sahneden meydana gelen eser hacimli ve sade bir dille yazılmış, eserde cehaletin fenalığı üzerinde durulmuştur. Yazar, eserini *milliy fâcia* olarak isimlendirdi. Çarlık Rusyasının sansür idaresi, eserin neşrine izin vermedi. Bunun üzeri-ne Behbudî, kitabına *Borodino cengi ve Rusiya'nın Fransuzlar baskınıdan halâs bolışning yüz yıllık yübile-yi senesige bağışlandı* ibaresini ilâve ederek Tiflis sansür idaresinden geçirdi ve 1913 yılında neş-retti. Eser neşredildikten sonra, ahali arasında tiyatro, *masharabazlık* olarak değerlendirildiği ve İslâm'a mugayir sayıldığı için hemen sahneye ko-nulamadı. Pederküş piyesi, 15 Ocak 1914'te Se-merkand'da sahneye konuldu. Bu piyesin büyük alâka görmesi üzerine hemen ardından onlarca piyes yazıldı. Behbudî, 1913 yılından itibaren gaz-tecilikle de meşgul oldu. Aynı yılın Nisan ayın-da Semerkand gazetesini çıkardı. Özbek Türkçesi ve Tacik dilinde haftada iki defa çıkan gazete, önceleri iki, daha sonra dört sayfa hâlinde basıldı. Fakat gazete 45. sayıdan sonra çıkarılmadı ve

maddî imkânsızlık sebebiyle kapandı. Yine aynı yılın 30 Ağustosundan itibaren haftalık resimli Âyine dergisini çıkarmaya başladı. Özbek dilinde çıkan dergide Farsça şiir ve makalelerle Rusça ilânlar da yayımlandı. Dergi, yirmi ay müddetle yayın faaliyetine devam etti ve Kafkasya, Tataris-tan, İran, Afganistan, Hindistan ve Türkiye'ye kadar yayıldı ve okundu. Behbudî, bu yıllarda ki-tap neşriyle de meşgul oldu. 1913'te Fitrat'ın Be-yânât-ı Seyyâh-ı Hindî'sini Rusçaya tercüme et-tirerek yayımladı. Bundan başka Türkistan, Bu-hara ve Hive haritalarını hazırlayarak neşretti. 1914 yılında Arap memleketlerini ve İstanbul'u ikinci defa ziyaret etti. Bu seyahatle ilgili hatıra-larını döndükten sonra Âyine dergisinde tefrika etti. Âyine, Türkistanlı Ceditçilerin en önemli dergisidir. Cedit hareketinin merkezi sayılan der-gide Aczî, Fitrat, Tevellâ, Vaslî, Kâmî gibi devrin tanınmış şairleri eserlerini neşretttiler. Dergi, 15 Haziran 1915'te yayımlanan 68. sayıdan sonra kapandı. Behbudiy, siyasî ve sosyal faaliyetlerde de bulunmuş bir şahsiyettir. 16-23 Nisan 1917 tarihleri arasında toplanan Türkistan Müslü-manları Kongresindeki heyecanlı konuşmasında, Müslümanlar arasındaki her türlü ihtilâfa şiddetle karşı çıktı ve kongrenin başkanlığına getirildi. Aynı sene 26 Kasım'da Hokand'da Türkistan Müslümanlarının 4. Fevkalâde Kongresi toplandı ve 27 Kasım gecesi *Türkistan Muhtariyeti* ilân edil-di. Hiç şüphe yoktur ki muhtariyet fikri Behbudiy'nin eseridir. Fakat Türkistan Muhtariyeti Bolşevikler tarafından hainane bir şekilde yıkılınca Behbudiy Mayıs ayı başlarında Semerkand'a dön-dü. Ancak burada da kalamayıp Taşkent'e geldi. Sovyet Rus idaresinin Türkistan'daki temsilcile-riyle müzakerelere girişti; fakat bu müzakereler-den bir netice alamadı. 1919 yılı baharında ülke-den ayrılmak üzere yola çıktı, Şehrisebz'de tevkif edildi. Arkadaşları Muhammedkul ve Merdankul ile birlikte Karşı şehrine getirilip zindana atıldı. Tahminen yaz aylarında da gizlice katledildi. Onun öldürüldüğü haberi, o sırada başkent olan Semerkand'da bir yıl sonra duyuldu. 1920 yılı Ni-san ayında bütün Türkistan matem tuttu. Fitrat, Çolpan, Aynî gibi birçok şair Behbudî için mersi-yeler yazdılar. 1926-1937 yılları arasında Karşı şehri on bir yıl Behbudî adıyla anıldı. Karşı şehri-ne ismini vermek suretiyle onu ebedileştirmek

gayreti, aslında onun hakiki çehresini gizlemek faaliyetidir. Karşı şehrine isminin verildiği 1926 yılından itibaren onun mensup olduğu Ceditçilik hareketi, inkılâp ve sovyet karşıtı bir hareket olarak karalama kampanyası başlatıldı. **Eserleri/Ders kitapları:** *Risâle-i Esbâb-ı Savad* (Semerkand 1904), *Risâle-i Coğrafiya-yı Umrânî* (Semerkand 1905), *Risâle-i Coğrafiya-yı Rusî* (Semerkand 1905), *Müntahab-ı Coğrafiya-yı Umumî* (Semerkand 1906), *Kitâbetü'l-Etfâl* (Semerkand 1908), *Ameliyât-ı İslâm* (Semerkand 1908), *Târih-i İslâm* (Semerkand 1909), *Oyun: Pederküş* (Semerkand-1913).

Kay.: S. Ayniy, "Behbudiy Hazretleri Toğrısında Hâtıralarım", Zerefşan, 25 Mart 1922. - Hacı Muin; "Mahmudhoca Behbudiy", Zerefşan, 25 Mart 1923. - ÖzSE, 2/202-204; S. Kasimov, "Behbudiy ve Ceditçilik", Özbekistan Edebiyatı ve San'atı, 26 Ocak 1990; A. Aliyev, Mahmudhoca Behbudiy, Taşkent-1994; B. Kasimov, Meslekdaşlar, Taşkent 1994; TDEA 1/374-375 ••B. KASIMOV

BEHBUDÎ, Nedim (Mes'udzade) (1929-1996): Özbekistan dil bilimcisi. Mahmudhoca Behbudî'nin torunudur. Semerkand'da doğdu. 1944'te Semerkand Pedagoji Bilim Yurdunu, 1949'da Taşkent Devlet Üniversitesini bitirdi. Aynı yıl Düşanbe Devlet Üniversitesinde doçent, Taşkent Fenler Akademisi Dil ve Edebiyat Enstitüsünde ilmi görevli, Şiveşunasluk Bölümü müdürü, 1981'den ömrünün sonuna kadar Semerkand Pedagoji Enstitüsü ve Üniversitesinde doçent ve bölüm müdürü olarak çalıştı. 1956'da "Semerkand Şivesi" adında adaylık tezini hazırladı. Dil bilimine ait makale, risale ve lügatlar yazdı. Semerkand'da vefat etti. **Eserleri:** *Kratkiy Sintaksis Semerkandskogo Govora* (Düşanbe 1960), "Melik-uş Şuara Rûdekiy Tili Hususide Mülâhazalar", *Tacik Tilşunasligi Meseleleri* (Düşanbe 1964), *Russko-Tadcikskiy Slovar* (v. soavtorstve), Moskova 1985.

Kay.: Özbekistan Şarkşunasleri, Taşkent 1996. s. 222. ••A. KASIMOVA

BEHCET (? - 22. 8. 1755): Divan şairi ve hattat. Adı Mehmed Behcet Efendidir. Devlet büyüklerinden Acem Kılıcı Seyfi Mustafa Efendi'nin büyük oğludur. Bu yüzden Acemkılıcızâde diye tanındı. Öğrenimini bitirdikten sonra Hâcegân-ı Divan-ı Hümayun sınıfına girip İzzet Ali Paşa'nın kâtibi oldu. Daha sonra onüç yıl defterdar mektupçuluğu yaptı. 17. 6. 1746'da defterdarlığa

atandı, 18. 8. 1749'da azlolunup sürüldü. Sonra bağışlanıp İstanbul'a çağrıldı. Mayıs 1750'de tersane emini, 9. 6. 1750'de ikinci defa defterdar oldu. 11 Ekimde azledilip Alâiye mutasarrıflığına gönderildi. Şubat 1751'de hâcegânlığı iade ve İzmir'de ikâmete memur olundu. Temmuz 1751'de Serez muhafızlığına gönderildi. 1752 Nisanı başlarında serbest bırakıldı. Aynı yıl temmuzunda ruznamçeci oldu. Azilden sonra 1754 Ağustosunda ikinci defa ruznamçeciliğe atandı. 19 Mayıs 1755'te üçüncü kez defterdarlığa getirildi. Aynı yıl İstanbul'da öldü. Şehzâdebaşı'nda İsmail Ağa Mektebi bahçesine gömüldü. Bilgisi orta olup şiiir, inşa sahibiydi. Şiirlerinin bir kısmı Behcet Mehmed Defteri başlığı altında Millet K AE Mec. 717 numaralı mecmuada kayıtlıdır.

Kay.: AZ s. 43-45; BS, 2001, s.108-109; KÂ 2/1416; MN s. 150; MŞA s. 329; SO. 2/30; TDEA 1/375; THE s. 29; TN 1/109 (423); TŞ 2/769-770. ••N. ÜNVER

BEHCET (- 3. 11. 1777): Divan şairi. Musul'da doğdu. Asıl ismi Behcet Ali Efendi'dir. Seyyid Abdullah Neşâti Efendi'nin oğludur. Fahreddinzâde Seyyid Ali Efendi diye tanındı. Öğrenimini Irak medreselerinde gördü. 1757 yılında İstanbul'a geldi. Ragıp Paşa'nın himmetiyle müderris oldu. Bir ara Haremeyn Müfettişliği yaptı. Müderrislik yaparken öldü. Biraderi Mehmet Esad Efendi de şair olup, Bağdat'ta Ömer Paşa'ya divan katipliği yaptı. Üç dilde nazım ve nesir yazmakta ustaydı. Arapça, Farsça ve Türkçe şiirleri vardır. Gazellerinin bir kısmı Millet Kütüphanesi AE Mec 717'deki mecmuada kayıtlıdır.

Kay.: AZ s. 46-47; BS, 2001, s. 110; SO 2/30; ST (Millet K AE T 795), s. 9; ŞT (Millet AE T 790) v. 16; TDEA 1/376; TGDEİS s. 70; TN. 1/109 (425); TŞ 2/773-774; TŞ/AH (Millet K AE T 789) v. 9. ••N. ÜNVER

BEHCET (? - 20. 3. 1822): Divan şairi. Konya'da doğdu. Asıl adı Ali olup, Şeyh Behcet Ali Efendi diye tanındı. Mevlânâ sülâlesinden Bursalı Emin Efendi'nin halifelerindendi. Nakşibendî şeyhliği yaptı. Hüsn-i hâl sahibi olup Pertev Paşa ile Halet Efendi'nin güvenini kazandı. *Göçdi da'vetgeh-i dî-dâra cenâb-ı Behcet* ölümüne düşürülen tarihtir. **Eserleri:** *Behcetü's-Sülûk*, *Divançe ve Hadikatü'l-Ebdâl* gibi eserleri yanında, *Risâle-i Ed'iyye-i Nakşibendiyye* (Sülûk-ı Nakşibendiye'ye dair matbu risale).

Kay.: OM 1/47; SO 2/31; TDEA 1/375; TN. 1/109 (426); TŞ 2/774. ••N. ÜNVER

BEHCET (1774-30. 4. 1834): Divan şairi ve tabib. İstanbul'da doğdu. Hâcegândan Mehmed Emin Şükûhî Efendinin oğludur. Medrese öğrenimi gördü. 1791/2'de müderris, Haziran 1803'te padişaha baştabip oldu. Bundan sonra Seretibba veya Hekimbaşı Mustafa Behcet Efendi diye tanındı ve anıldı. 1807'de İzmir mollalığı verildi. 1807 Temmuzunda baştabiplikten azledildi. 1811'de Mısır mollası oldu. 1812'de Mekke pâyesini, 1816 Şubatında da İstanbul pâyesini aldı. 1817 Ağustosunda ikinci defa hekimbaşılığa getirildi. 1820 Haziranında Anadolu pâyesini aldı. 31. 7. 1821'te Anadolu kazaskerliğine atandı. Ocak 1822'de Keşan'a sürüldü. 1822 Temmuzunda üçüncü defa hekimbaşısı oldu, Temmuz 1824'te Rumeli pâyesi verildi. 1825'te birinci defa, Kasım 1831'de ikinci defa Rumeli kazaskeri oldu. Bu görevdeyken İstanbul'da öldü. *Hekimbaşı idi Behcet Efendi gitdi ukbâya* ölümüne düşürülen tarihtir. Şiirlerinde Behcet mahlâsını kullandı. **Eseri/Tıp:** *Hezar Esrâr*, halk hekimliğiyle ilgili ve bazı ilaç tariflerini içeren bu eserin baştan 850 maddesini Behcet Efendi yazdı, sonra Abdülhak Molla devam etti ve oğlu Hayrullah Efendi tamamladı. Bu tıp kitabının İstanbul'da biri 1285/1869 tarihli, biri de tarihsiz ve taşbasmalı olarak iki basımı yapıldı. Tertîb-i Eczâ, hacılar için yazılmış bir sağlık kitabı olup iki menasıkla birlikte İstanbul'da 1232/1816, 1274/1859, Bulak'ta 1250/1834, 1252/1836, 1256/1840 yıllarında basıldı. *Kolera Risâlesi*, Almanca ve Arapçaya da çevrilen bu kitapçık İstanbul'da 1247/1831'de yayımlandı. *Makâle fi Emrâzi'l-Firengiyye*. **Çeviri:** *Tarih-i Mısır* (Abdurrahman el-Ceberti'nin Mazharü't-Takdîs bi Zehâbi Devleti'l-Fransîs adlı tarihinden, İst. 1282/1866-7), *Târih-i Tabîi* (Buffon'dan, 2 c. İst. 1281/1865-6), *Ma'rifet-i Arz* (Buffon'dan), *Terceme-i Hayvanat* (Buffon'dan), *Tercüme-i İlet-i Efrenc*. **Kay.:** BS, 2001, s. 111; Cevdet Tarihi 5/264, 10/215; KÂ 2/1416; KŞ v. 69; LTC 2/175; OM 1975, 3/203; SO 2/31; Şair Tabibler s. 238-245; TDEA 1/375; TDVİA 5/345; TGDEİS s. 70; THE s. 29; TN 1/111 (427); TŞ 2/772-773; TŞ/AH vt. 10, F. N. Uzluk, Türk Tıbbiyesinin 748. Yıldönümü Dolayısıyla Hekimbaşı Mustafa Behcet Zâtı ve Eserleri Üstüne Bir Araştırma, Ank. 1954. ••M. CUNBUR

BEHCET (1828-1878): Divan şairi. Trabzon'da doğdu. Adı Mehmed Behcet Efendidir. Trabzon tüccarlarından İsmail Efendinin oğludur. İlk ve orta

öğrenimini bitirdikten sonra çeşitli medreselerde okudu. Rûsumât memuriyetlerden sonra Divan Efendiliği ve Hicaz Vilâyeti mektupçuluğu görevlerine getirildi. Bir ara eşinin hastalığı nedeniyle memuriyetten ayrıldı. Hanımının vefatından sonra tekrar Hicaz mektupçuluğu görevine tayin edildi. Mekke'de vefat etti. Şiirleri fazla ustalıklı olmamakla beraber son derece duyguludur. Şiirlerinden bir bölümü, büyük oğlu İsmail Safa Bey'in Huz mâ Safâ Da'mâ Keder (İst. 1892) isimli eseri içinde yayımlandı.

Kay.: Esami s. 370; Feyz Gazertesi, 21 Haziran 1909, nu. 75; GGTŞ 1/121-130; SATŞ, 1999, 1/267-269; TDEA 1/375; TN 1/110 (484), TŞ 2/774-776. ••N. ÜNVER

BEHCET (19. yy. sonu - 20. yy. başı): Yazar. **Eserleri:** *Yeni Ses* (İst. 1926), *Büyük Harpte Mısır Seferi* (1930), *Büyük Devletler ve Komşu Hükümetler* (İst. 1933), *Rüştü Hayatımdan Evvelki Makalelerim* (İst. 1933).

Kay.: Yaz. Arv. ••Y. KARA

BEHCET Ağa (19. yy.): Divan şairi. Enderun'da güğümbaşılık yaptı. Sultan II. Mahmud devri şairlerindendir. Tayyazâde beş beytini yayımladı. **Kay.:** AT 4/302; TN 1/110 (429). ••N. ÜNVER

BEHCET Bey (19. yy.): Divan şairi. II. Mahmud devrinde Enderundan yetiştirdi. Kemankeşlik ve halifelik yaptı. Mir-i Âlem-zâde diye tanındı. Tayyazâde iki beytini yayımladı. **Kay.:** AT 4/301. ••M. CUNBUR

BEHCET Bey, bk. KUTLU, Behçet

BEHCET Bey, bk. PERİM, Mehmet Behçet

BEHCET Bey, bk. YAZAR, Mehmed Behcet

BEHCET Rıza (20. yy.): Macera romanı yazarı. 1934-1938 yıllarında *Pire Necminin Maceraları* dizisinde küçük kitapçıkları yayımlandı. **Eserleri/Hikâye:** *Boğulan Adam* (İst. t.y.), *Çapkın Perile* (İst. t.y.), *Görülmemiş Bir Cinayet* (İst. t.y.), *Haydut Milyoner* (İst. t.y.), *Kadın Hırsız* (İst. t.y.), *Kanlı Bıçak* (İst. t.y.), *Korkunç Bir Gece* (İst. t.y.), *Üç Meçhul Ölü* (İst. t.y.).

Kay.: TB 1928-1938. ••N. ÜNVER

BEHCETİ (? – 1683): Divan şairi ve tarihçi. Hezargrad'da doğdu. Adı Hüseyin Behçetî Çelebi'dir. Süreyya Bey İstanbullu olduğunu, Belğ de İstanbullu Hasan Çelebi diye yazdı. Eğitim gördükten sonra Divan-ı Hümayun kâtipliğine atandı. Tarihçilik mansıbu verildi. Bazı vezirlerin kâtipliğini, nedimliğini ve musahipliğini yaptı. Beç seferinden dönerken Belgrad'da öldü. Müstakimzâde, Safayî ve Bursalı Tahir Bey 1684'te öldüğünü yazdılar. Divan'ı İstanbul Millet K. AEME. 59 numaradadır. Gubarî'nin *Vasf-ı Hüddâi Resûl ve Cem'-i Şuarâ-yi Gubarî* adlı şiirinin 28. bendinde Bahâyî ve Bekâyî'yle birlikte anılmıştır.

Kay.: MN 150; NAFE (SK Esad Ef. 2549) s. 34b; NAZZE s. 30; OM 3/29; SO 2/32, Doğan Kaya, Şairnâmeler s. 14; TDEA 1/376; TN 1/111 (433); TŞ 2/783-786; VF 1/740; Ahmet Ölmez, "Behçetî Hüseyin Efendi, Hayatı, Edebi Şahsiyeti ve Eserleri", Türklük Bilimi Araştırmaları, Sivas 1997, S.4. ♣M. CUNBUR

BEHCETİ (1735'ds.): Divan şairi ve tarih yazarı. I. Mahmud devri Adı Seyyid İbrahim'dir. Köprülü soyundan Numan Paşanın oğlu ikinci vezir kaymakamı Ebülhayr Hâfız Ahmed Paşanın imamlığını yaptı. Bir süre Medine'de bulundu. Köprülü soyuna ait yazdığı tarihî eserini Ahmed Paşa'nın İstanbul kaymakamlığından sonra tamamladı. Bursalı Tahir Bey Hüseyin Behçetî ile İbrahim Behçetî'yi karıştırmıştır. **Eserleri:** Şiirler Köprülü Kütüphanesi nu. 351'de kayıtlı Mecmua-i Eş'ar içindedir. Farsça şiirler de yazan Behçetî'nin pek güçlü bir şair olmadığı şiirlerindeki vezin hatalarından anlaşılmaktadır. 1735'ten sonra bitirdiği Târîh-i Sülâle-i Köprülü bir nüshası Köprülü Kütüphanesi nu. 212'dedir. Kay.:OM, 1975, 3/33; TDEA 1/376; TŞ 2/786-787. ♣M. CUNBUR

BEHCETİ Çelebi (18. yy.): II. Mustafa devri divan şairi. Enderundan yetişti. Baltacı halife görevinde bulundu. Tayyazâde bir beytini yayımladı. Kay.: AT 4/207; TN 1/111 (435). ♣M. CUNBUR

BEHCET Fuat (takma ad), bk. **ÇAĞLAR, Behçet Kemal**

BEHCET Kemal, bk. **ÇAĞLAR, Behçet Kemal**

BEHCET Safa (takma ad), bk. **İLHAMİ Safa**

BEHCET Yazar, bk. **YAZAR, Mehmed Behçet**

BEHCETOĞLU (takma ad), bk. **GÖRKAN, Muzaffer**

BEHİÇ Enver, bk. **KORYAK, Behiç Enver**

BEHİŞTİ (? – 1569): Divan şairi. Karışdıran'da doğdu. Adı Ahmed Sinan'dır. Karışdıranlı Süleyman Beyoğlu Sinan Çelebi diye tanındı. II. Bayezid devrinde divan kâtipliği yaptı. Padişaha karşı işlenmiş bir suçtan dolayı korkup İran'a kaçmak zorunda kaldı. Molla Câmî ve Nevâ'î'yle tanıştı ve onlara hizmet etti. Yine onların aracılığıyla affedilip İstanbul'a ve divan kâtipliği mansıbına döndü. Sancak beyliği görevinde bulundu. **Eserleri:** Nizâmî'nin hamsesinden Vamık u Azrâ, Yusuf-ı Züleyha, Leylî vü Mecnûn'u Türkçeye çevirdi. Ayrıca Hüsn ü Nigâr, Süheyl ü Nevbahâr mesnevilerini yazıp kendi hamsesini tamamladı. Bunlardan yalnız Leylî vü Mecnûn'unun bir nüshası İÜK Ty. 210'dadır. *Mef'ûlî mef'ûlün faülün* vezniyle yazılı bu mesnevi 1996 beyittir. Ayrıca Behiştî Tarihi diye anılan tarihinin bir nüshası British Museum'da, fotokopisi ise İÜ Edebiyat Fakültesi Tarih Semineri K. nu. 1680'de kayıtlıdır. Sekiz bölümden oluşan kitapta her padişaha bir bölüm ayrılmıştır. Her bölümün sonunda uzunca bir şiir vardır. Eserin II. Bayezid devrine ait yedinci bölümü Vakâyinâme-i Bâyezid adıyla TSMK Revan nu. 1270'de kayıtlıdır. Eser genel yapısıyla Neşri Tarihi'ne benzemektedir.

Kay.: AT 4/108; BT (İÜK Ty 2568) v. 17; HB s. 94; HOP 2/149; İKTHK İst. 1961; KÂ 2/1419; KATK s. 153; KZEKF 1/724; Mecma'un-Nezâir s. 233b; MN s. 151; MŞ 58a; OM 2/96-97; RŞ (NOSK nu. 3205) v. 42b; SO 2/34; TA 6/20; TDEA 2/377; H. Aksoy, "Behiştî Ahmed Sinan Çelebi", TDVİA 6/144-145; TGDEİS s. 72; TSMK TY 1/205; TN 1/112 (436); TŞ 2/794-803; TŞ/HÇ 1/225-226; TŞ/L, 2001, s. 194-196; ZE (NOSK 3723) v. 21; ZZE (İÜK Ty. 2401) v. 37; Rezzan İter, Behiştî ve Leylî ve Mecnûn'u, mezuniyet tezi, İÜ Edebiyat Fakültesi, 1951, Türkiyat Enstitüsü, nu. 386. ♣M. CUNBUR

BEHİŞTİ (? – 1571): Divan şairi. Latîf'ye göre İstanbul'da doğdu. Adı Ramazan'dır. Abdulmuhsin adlı bir kişinin oğluydu. Medrese eğitimi gördü. Müderris Sa'dî Efendi'nin hizmetinde iken Şeyh Merkez* Efendi'ye bağlandı. Edirne ile İstanbul arasında Çorlu'da yerleşti. İmamlık ve hatiplik yaptı. Pek çok konuda bilgisiyile ulema arasında sayıldı ve vaizliğiyle tanındı. Çorlu'da öldü. Ölümü Hasan Çelebiye göre 1562/3'te, Riyazî'ye göre 1571/2'

dedir. Hoş sohbetliğiyle, kaside ve mesnevideki ustalığı ile tanındı. Kınalızâde Hasan Çelebi Tezkiresinde şairin bu destanı Emir Husrev Dehlevi*'den aldığını belirtti ve divandaki şiirlerinden örnekler verdi. Sade ve samimî bir üslupla yazdığı gazellerinde Fuzûlî'nin havası hissedilmekte olup şair daha çok Hâfız-ı Şirazi'den etkilenmiştir. **Eserleri / Şiir:** *Divan*, 3 kaside, 320 gazelinin yer aldığı bu divanın bir nüshası MK Yz. FB 298 numarada kayıtlıdır. Ahdî ise 2000 kadar gazel yazdığını söylemektedir. *Cemşah ve Alemşah* adlı mesnevisi *Failâtün mefâilün fâilün* vezniyle yazılmış ve meclislere bölünmüş, her meclisin sonuna konuya uygun bir gazel eklenmiştir. Bir padişahla vezirinin oğullarına ait bir hikâyeyi anlatan bu eserin bir nüshası, SK Esad Ef. Nu. 2614'tedir. İkinci mesnevisinin adı *Heşt Behişt* olup bir nüshası Millet K AE Mec. nu. 861'dedir. *Mefâilün mefâilün faülün* vezniyle yazılan bu eserin 1130 beyit olduğunu şairi yazmaktaysa da ancak 751 beyitlik kısmı günümüze kalmıştır. *Süleymannâme*, yansı manzum, yansı mensur bir eserdir. *Şerh-i Manzûme-i Muamma*, Câmî'nin Muammâ-yı Sagir'inin şerhi olup bilinen tek nüshası SK Ali Nihat Tarkan nu. 52/8'dedir. Hayâlî'nin Şerhi'l-Akaid'ine Hâşiyetü'l-Hâşiyeye alâ Şerhi Akâidi'n-Nesefiyye adlı haşiyesi, kütüphanelerde pek çok yazması bulunan bu eserin bir nüshası Kayseri Raşid Ef. K nu. 470'dedir. İstanbul'da 1265/1849, 1308/1892, 1320/1906, 1326/1910'da basıldı. *Hâşiyetü Âdâbi*; Mes'udî Mes'ud-ı Rûmî'nin eseri üzerine yazılan bu eserden Bursalı Tahir Bey talikat olarak bahsetmektedir. Gerek bu eserin gerekse Taftazanî Şerhine talikatı ile Câmî'nin Fevâidü'z-Ziya'iyesi'ne yazdığı bazı kelimât kütüphanelerde bulunamadı. M. Uzun'a göre SK Reşid Ef. nu. 1030/2'deki *Aşeretü'l-Kâmile* ile SK Reşid Ef. nu. 1030/3'teki "Yevme ye'ti ba'zu âyâti rabbike" ayetinin tefsiri de şaire aittir.

Kay.: Eslâf 1/173; GŞ (SK Halet Ef. nu. 107), v. 72a-75a; HHTŞ s. 156-157; KA 2/1419; KATK s. 200; KŞ s. 68; KZEKF 1/780; MN s. 151; MŞ 58a-59a; OM 1/42; RŞ (İÜK Ty. 761) y. 36; SO 2/34; TDEA 1/377; TGDEİS s. 72; Mustafa Uzun, "Behiştî Ramazan Efendi", TDVİA 6/145-146; TN 1/433; TŞ 2/787-794; TŞ/HÇ 1/226-228; TŞ/L, 2001, s. 196; ZE (NOSK 3723) v. 21. ♣M. CUNBUR

BEHİŞTİ Neglisi (– 1300): Azerbaycan şairi. Aslen Tiflislidir. Azerî lehçesiyle eserler verdi. Divan'ı ve Mesnevisi vardır. Şiirleri meclislerden oluşup

her meclisin sonunda bir gazel yer almıştır. Hayatı bir süre İran'da kalan Karışdıranlı Sinan Behiştî* ile Cemşah ve Alemşah adlı mesnevisi de Ramazan Behiştî'nin eseriyle karıştırılmaktadır. Kay.: Yaz. Arv. ♣A. BAĞIROV

BEHLÜL Abdullah (27. 4. 1940 –): Azerbaycan sahası edebiyatçısı, araştırmacısı. Babasının adı Ağabala'dır. Azerbaycan'da Lerik ilçesinin Züvand bölgesine bağlı Lelehiran köyünde Orta okulu Bilesuvar ilçesinde bitirdi (1958). Sumqayıt Sanayi İdaresinde tekniker olarak çalıştı (1958-1959). Ordu'da görev aldı (1959-1961). Tekrar Sumqayıt Sanayi İdaresi'nde elektrik üzerine çalıştı (1961-1963). Azerbaycan Devlet Üniversitesinde eğitimine devam etti (1963-1967). Bilesuvar'da Nizamî ortaokulunda dil-edebiyat öğretmeni olarak çalıştı (1967-1971). Azerbaycan İlimler Akademisi Nizamî Edebiyat Enstitüsünde yüksek lisans ve doktora eğitimine başladı (1971). "Yusif Vezir Çemenzemenli ve Folklor" adlı bilim adaylığı tezini savundu (1974). Daha sonra da Enstitüde uzman (1974-1993) ve folklor şubesinin müdürü (1993) olarak görev aldı. *Azerbaycan Merasim Folkloru ve Poetikası* adlı doktora tezini savundu. 1989'da bilim doktoru unvanını aldı. 1990 yılından beri, Enstitünün folklor şubesinde başuzman olarak çalışmaktadır. Edebî faaliyetine 1960'lı yıllardan itibaren başlamıştır. *Gaynar Çeşme* adlı makalesinin Edebiyat ve İncenet gazetesinde yayımlanmasının ardından (1 Haziran 1969), çeşitli yayın organlarında folklor ile ilgili sürekli yazılar yazdı. Edebiyat (5. sınıf) ders kitabını hazırlayan kurulda yer aldı. Aşık Esed (1979), Azerbaycan Bayatıları (1984), Arzam, Küre Bendem (1986), Dastanlar (1987) adlı kitaplarında sözlü halk edebiyatı incilerini topladı, tertip ve neşretti. Cenubî Azerbaycan Antologiyası'nı (2, 3, 4) yayına hazırlayanlardan biridir (1983-88). Alma-Ata, Taşkent, Kişinyov, Grozni, Dağlık Altay, Yakutistan, Moskova, Tartu şehirlerinde, Sovyetler Birliği genelinde ve uluslararası konferans, sempozyum ve toplantılarda folklor problemleri üzerine bildiriler sunmuştur. 1994 yılından itibaren Azerbaycan Yazarlar Birliği üyesidir. **Eserleri:** *Yusif Vezir Çemenzemenli* (Bakü 1981), *Haqqın Sesi* (Bakü 1989), *Azerbaycan Merasim Folkloru ve Onun Poetikası* (Bakü 1990). Kay.: AY s. 66. ♣ Yaz. Krl.

BEHLÜL Dâna (16/17. yy.): Bektaşî şairi. Yaşadığı A. Gölpınarlı ve C. Öztelli tarafından şairin, Yunus gibi Tanrı'yı sorgulayan bir şiiri yayımlandı. Fıkraları günümüze kadar söylenegeleken Semerkandlı Behlül Dâna ile karıştırılıp adının Çoban Ali olduğu ve mezarının Şebinkarahisar'ın Rügün köyünde bulunduğu söylendi. S. N. Ergun bir şiirini yayımladı. C. Öztelli Pesendî'nin bir şiirine dayanarak adının Veli olabileceğini ileri sürdü.

Kay.: Yaz. Arş. ♣M. CUNBUR

BEHLÜL Dâna (takma ad), bk. **SERTELLİ, İskender Fahrettin**

BEHLÜL Mübin (takma ad), bk. **YÖRÜK, Ethem Hidayet**

BEHMEN Göyçeli (âşık), bk. **GARAYEV, Âşık Behmen Göyçeli İbrahim oğlu**

BEHMENLİ, Vagif (23. 5. 1955 –): Azerbaycan şairi. Babasının adı İttifag'tır. Fuzuli ilçesine bağlı Böyük Behmenli köyünde Bakû Lastik Fabrikasında işçi olarak çalıştı (1972). Azerbaycan Devlet Üniversitesi S. M. Kirov Gazetecilik Fakültesi şiir ve denemeleri öğrencilik yıllarında yayımlandı. Azerbaycan Yazarlar Birliği'nin *Yaratıcılık Okulu* seminerlerinde aktif görevler aldı. Sovet Kendi gazetesinde özel muhabir olarak göreve başladı (1978). 1979 yılından beri aynı gazetenin Kültür Şubesi müdürlüğü görevini devam ettirmektedir. 1983 yılından beri Azerbaycan Yazarlar Birliği üyesi, Azerbaycan *Lenin Komsomolu* ödülü sahibi (1986)dir. **Eserleri:** *Bahar-Payız Arası* (Bakû 1979), *Dünya Ayaq Üstedir* (Bakû 1981), *Bar Ver, Ümid Ağacım* (Bakû 1983), *Yolum Üste Biten Gül* (Bakû 1986), *Ömürden Uzun Gece* (Bakû 1988). Kay.: AY s. 76. ♣A. BAĞIROV

BEHMENYÂR, Azerbaycanî Ebülhâsen b. Merzben (? – 1066): Azerbaycan filozofu; şark peripatetizminin temsilcisi. İbn Sina'nın öğrencisi ve devamcısıydı. İbn Sina onu oğuldan kıymetli bildi. Behmenyâr'a göre genel anlamda her şeyin özünü varlık oluşturur. Tüm varlığı *vacib ve mümkün* olmakla ikiye ayıran Behmenyâr'ın fikrinde, vacip varlık zarurîdir, mutlak varlıktır, sebepsizdir. Ola-

bilir varlık ise gayri mevcuddur, farz edilendir, sonuçtur. Behmenyâr metafizikle ilgilenen hareket, zaman, mekân kategorilerini açıkladı ve onların birliğini gösterdi. İdrakta hissi ve rasyonel durumların ilişkisini açıkladı; mantıkta anlayış, hüküm bölümlerini aydınlattı. Eserlerini Arapça yazdı. *El-Behce ve's- Seade* (Güzellik ve saadet), *Kitabu fi'l-Musigî* gibi eserleri bulunamadı. Behmenyâr'ın bazı hikmetimiz, etik ve estetik fikirleri eski kaynaklarda yer aldı. felsefi bilginin önemine ahlakî açıdan bakan Behmenyâr'a göre, bilgi insanın manevî alemini zenginleştirmeli, onda güzel özellikler oluşturmali. Yazara göre hissi zevk, zahiri güzellikten duyulursa, akli zevk de dahili güzellikten doğar. Behmenyâr'ın felsefi görüşlerini Ebû'l-Abbas Levkerî, Efdaleddin Huncî, Nasireddin Tusî, Sirâceddin Urmevî ve başkaları devam ettirerek geliştirdi. **Eserleri/Felsefe ve metafizik:** Et - Tahsîl; İbn Sinâ'nın eş-Şifa, en-Necât ve el-İşârât adlı eserlerinin özeti sayılan bu kitap 1024-1037 yılları arasında İsfahan'da yazılıp, 1329/1911'de Kahire'de, 1970'de Tahran'da, Rusçaya çevirisi 1983'te Bakû'da basıldı. er-Risâle fi Merâtibi'l-Mevcûdât, er-Risale fi Mavzû'i'l-İlm el-Ma'rûf bi-Mâba'de't-Tabi'a (Kahire 1329/1911), Makâle fi Ârâ'i'l-Meşşâ'in fi Umûri'n-Nefsi ve Kuvâhâ, Fi İsbâtu'l-Ukûli'l-fa'âle ve'd-Dalâleti alâ' Adedihâ ve İsbâti'n-Nüfûsi's-Semâviyye (Köprülü K. nu. 1604, v. 72a-83b), Kitâbü'r-Rütbe fi'l-Mantık (~Kitâbü'z-Zîne fi'l-Mantık), Kitâbu'l-Behce.

Kay.: Z. Memmedov, Behmenyâr'm Felsefesi, Bakû 1983; GAL 1/599-600; Suppl. 1/828; Mahmut Kaya, "Behmenyâr b. Merzûbân", TDVİA 5/354-355.

♣A. BAĞIROV

BEHRAM, Nihat, bk. **BEHRAMOĞLU, M. Nihat**

BEHRAM Bey (17. yy.): Divan şairi. Yalnız Âşık Çelebi ile Kafzâde tezkirelerinde bazı tarihlerine rastlandı.

Kay.: TDEA 1/379; TŞ 2/803. ♣M. CUNBUR

BEHRAMÎ (14/15. yy.): Divan şairi. S. N. Ergun 1436 tarihli bir nazire mecmuasında bir şiirini bulup yayımladı.

Kay.: TDEA 1/380; TŞ 2/803-804. ♣M. CUNBUR

BEHRAMÎ (âşık), bk. **AKTEMUR, Behram**

BEHRAMOĞLU (15. yy.): Divan şairi. Şairin Mecmû'atü'n-Nezâ'ir 'de (69,97,183,186) dört şiiri görüldü. Bir tanesi S. N. Ergun tarafından yayımlandı.

Kay.: TDEA 1/380; TŞ 2/804. ♣M. CUNBUR

BEHRAMOĞLU, Ataol (13. 4. 1942 –): Şair ve yazar. İstanbul'un Çatalca ilçesinde doğdu. AÜ Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Rus Dili ve Edebiyatı Bölümünden 1966'da mezun oldu. Moskova Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde yüksek lisans eğitimi gördü. Lisans döneminde fakültede yapılan bir şiir yarışmasında birinci oldu (Hisar, Şubat 1964). İlk şiirleri Yeni Çankırı, Yeşil Ilgaz gazetelerinde, çeşitli dergilerde Ataol Gürus imzasıyla yayımlandı. Kendi adıyla ilk şiiri 1960'da Varlık dergisinde çıktı. 1960 sonrası Varlık, Ilgaz, Ataç, Elif, Gençlik, Yapraklar, Dost, Papirüs, Yeni Dergi ve Yelken dergilerinde şiirleri ve hikâyeleri yayımlandı. 1975 yılı Ocak ayı sonrası kardeşi Nihat Behram ile birlikte aylık Militan dergisini çıkarmaya başladı. İlk şiirlerinde çocukluk anıları, yaşama sevinci, aşk, İstanbul özlemi; ikinci dönem şiirlerinde ise umut, sevgi, özgürlük konuları ağır bastı. 1960'dan sonra İkinci Yeni'nin ifade özelliklerinden de yararlanan toplumsal muhtevalı şiirler yayımlandı. 1965'de Fikir Kulüpleri Federasyonunun kurucuları arasında yer aldı. 1974 yılı Ekim ayından sonra İstanbul Şehir Tiyatrosunda dramaturg olarak çalıştı. 1979'da Türkiye Yazarlar Sendikası Genel Sekreterliğine getirildi. 1980'de Barış Derneği Yönetim Kurulu üyesi olması sebebi ile tutuklandı, daha sonra serbest bırakıldı. 1985'te yurt dışına kaçtı, orada ülke ve çocuk özlemi çekti ve 1989'da geri döndü. Asya-Afrika Yazarlar Birliği Lotus 82 ödülünü aldı. 1986'da Fransa'da Fransızca olarak Anka dergisini ayrıca bir de Dönüşüm isimli bir dergi çıkarttı. Tercüme faaliyetleri ve eleştiri yazıları da bulunmaktadır. **Eserleri/Şiir:** *Bir Ermeni General* (Ank. 1965), *Bir Gün Mutlaka* (İst. 1970,1976), *Yolculuk, Özlem, Cesaret ve Kavga Şiirleri* (İst. 1974), *Ne Yağmur. . . Ne Şiirler. . .* (İst. 1976), *Kuşatmada* (İst. 1978), *Mustafa Suphi Destanı* (İst. 1979), *Dörtlükler* (İst. 1980, ilâvelerle 1983), *Şiirler 1959-82* (şiirlerinden seçmeler 1983), *İyi Bir Yurttaş Aranıyor* (İst. 1983), *Türkiye Üzgün-Yurdum, Güzel Yurdum* (Duisburg 1985), *Kızıma Mektuplar* (1986,

İst. 1992), *Eski Nisan* (İst. 1987), *Bebeklerin Ulusı Yok* (İst. 1988), *Bir Gün Mutlaka* (toplu şiirleri, 1. c. 1991), *Yaşadıklarından Öğrendiğim Bir Şey Var* (toplu şiirleri, 2. c. , 1991), *Kızıma Mektuplar* (toplu şiirleri, 3. c. , 1992), *Sevgilimsin* (İst. 1993). *Seçme Şiirler* (İst. 1997), *Aşk İki Kişiliktir* (İst. 1999). **Mektup:** *Genç Bir Şairden Genç Bir Şaire Mektuplar* (İsmet Özel ile, 1989), *Şiirin Kanadında Mektuplar* (Metin Demirtaş ile, İst. 1997). **Deneme:** *Yaşayan Bir Şiir* (İst. 1986), *İki Ateş Arasında* (İst. 1989), *Nazım'a Bir Güz Çelengi* (İst. 1990), *Mekanik Gözyaşları* (İst. 1991), *Şiirin Dili Anadil Arasında* (İst. 1995), *Utaniyorum* (İst. 1996), *Kimliğim: İnsan* (İst. 1999). **Antoloji:** *Dünya Şiirleri Antolojisi* (1986), *Son Yüzyıl Büyük Türk Şiiri Antolojisi* (2 c. , 1988). **Gezi:** *Başka Gökler Altında* (İst. 1993). **Çocuk edebiyatı:** *Yiğitler Yiğiti ve Uçan At Masalı* (İst. 1990). **Oyun:** *Lozan* (1993). **İnceleme:** *Aziz Nesin'li Fotoğraflar*. **Çeviri:** *İvanov* (A. Çehov'dan İst. 1967), *Orman Cini* (a. g. y. , İst. 1970), *Yaşanmış Hikâyeler* (M. Gorki'den, İst. 1970), *Tüm Öykü ve Romanlar* (A. S. Puşkin'den, İst. 1972), *Devrim Öncesi* (İ. Turgeniyev'den, İst. 1973), *Kardeş Türküler* (Dünya şairlerinden, İst. 1982), *Hançer* (M. Y. Lermontov'dan, İst. 1983), *Çağdaş Bulgar Şiiri Antolojisi* (Ö. İnce ile, İst. 1983), *Bütün Oyunları* (2 c. , A. Çehov'dan. İst. 1984), *Çağdaş Rus Şiiri Antolojisi* (İst. 1987), *Şiirler* (J. Marti'den, İst. 1995), *İnsaniüstü Bir Anıt Diktim Kendime* S. S. Puşkin'den İst. 1996), *Dünya Şiir Antolojisi* (Ö. İnce ile, İst. 1997).

Kay.: EİS s. 81-82; ÖBBŞKA 1/189,191, 2/1262; TBEA 1/162-163; RTES s. 104; ŞYS s. 130; TDEA 1/380; TDEŞYS, s. 98; TEA/AÖ 1/210; YS, s. 121. ♣K. ÖZHAN

BEHRAMOĞLU, M. Nihat (1946 –): Şair. Kars'ta doğdu. İlk ve orta öğrenimini Çankırı'da, Bursa'da ve İstanbul Haydarpaşa Lisesinde tamamladı. Gazetecilik Yüksek Okuluna gitti ise de bitiremedi. 1960 kuşağı şairlerindedir. Soyut, Yordam, Yeni Gerçek, Papirüs, Halkın Dostları ve Militan dergilerinde yazdı. Vatan gazetesinde ve Güney Yayınlarında çalıştı. 1980'den sonra ülke dışına çıktı. Fakat dön çağrısına uymadığı için vatandaşlıktan çıkarıldı. **Eserleri/Şiir:** *Hayatımız Üzerine Şiirler* (İst. 1972), *Fırtınayla, Borayla Denenmiş Arkadaşlıklar* (İst. 1974,) *Dövişe Dövişe Yürünecek* (İst. 1976), *Hayatı Tutuşturan Acılar* (1978), *İrmak*

Boylarında Turaç Seslerinde (1980), Savurulmuş Bir Ömürün Günlerinde (1982), Militan (1984), Ay İşığı Yan Yana (1986), Yine de Gülümseyerek (1987); Cenk Çeşitmesi (Ank. 1989), Hey Çocuk (İst. 1996), Yalın Yürek (İst. 1998), Kundak (İst. 2000). **Roman:** *Gurbet* (İst. 1987,1995), *Kız Ali* (İst. 1988), *Laneli Ömürün Kırılmaçları* (1991), **Çocuk Masalı:** *Göğüsü Kıralı Serçe* (1976), *Kıyruğu Zilli Tilki* (1979). **Biyografi:** *Darağacında Üç Fidan* (D. Gezmiş ve arkadaşları üzerine, 1976), *Ser Verip Sır Vermeyen Yiğit* (İ. Kaypakkaya'nın hayatı, mücadeleleri, belgesel anlatı, 1977). **Anı:** *Yılmaz Güneş'te Yasaklı Yıllarımız* (İst. 1994). **Diğer:** *Sol Kendini Anlatıyor* (İst. 1977), *Kültür* (1979), *Özlemin Dili Olsa* (İst. 1999).

Kay.: EİS s. 62-63; ÖBBŞKA 1/430,554,2/1315;SYS s. 142; TBEA 1/161;TDEA 1/380;TDEŞYS s. 97-98; YS s. 120. ♦♦K. ÖZHAN

BEHRENGİ, Samed (1938-1968) Güney Azerbaycan hikâye yazarı. Tebriz'de doğdu. Daha sonra Tebriz Yüksek Öğretmen Okulunu bitirdi. On yıl Azerbaycan'ın çeşitli bölgelerinde öğretmen olarak çalıştı. 1968'de İran istihbaratı tarafından öldürüldüğü de söylenir. Küçük hikâyeleriyle dünya çapında bir ün kazandı. Eserleri bir çok uluslar arası ödül aldı. Hikâyelerinde muhtaç, güçsüz köy çocuklarını, onların hayatlarından kesitleri anlattı. Eserlerinde hürriyet arayışları, cahil anne ve babalara, toprak ağalarına, şehir aristokrasisine, baskıcı Şah rejimine karşı itiraz ve isyan duyguları hakimdir. Dilinin sadeliği, yazmadaki rahatlığı, üslubündeki sıcak ve samimi hava, yansıttığı hayat görüntülerinin reelliği, Behrengi'nin eserlerinin sevilmesinin en büyük etkenlerinden bazılarıdır. **Eserleri:** *Edebiyat-ı Kuddekanî, Mecmua-yı Qıssahâ*, (Tebriz 1969), *Küçük Karabalık* (Tahran 1968), *Tebax ve Çend Qıssa-yı Diğer* (Tahran 1968), *Mecmua-yı Maqalehâ* (Tebriz 1969), *Kend ü Kav der Mesail-i Terbiyet-i İran* (Tebriz 1965), *Efsane-yi Azerbaycan* (1. c., Tebriz 1965; 2. c. Tahran 1968).

Kay.: Samed Cavidane Şod, Tahran 1973; Aras Dergisi Samed Özel Sayısı, 1968; Kardeş Edebiyatlar Dergisi, 1983, s. 8. 3/427; TDEA 1/380. ♦♦İ. BAŞTUĞ

BEHRUDİ, Rüstem (14. 9. 1957 -) Azerbaycan şairi, gazeteci. Babasının adı Hidayet'tir. Azerbaycan'da Ordubad'a bağlı Behrud köyünde doğ-

du. Köy kolhozunda işçi olarak çalıştı (1974-1975). Nahçıvan Devlet Pedagoji Enstitüsü Tarih-Edebiyat Fakültesini üstün başarı ile bitirdi (1975-1979). Ordubad'ta Unus Köy ortaokulunda Azerbaycan Dili ve Edebiyatı öğretmenliği yaptı (1979-1984). Bakû'ya döndükten sonra Yazıcı Yayınevinde işçi, tashihçi, redaktör yardımcısı ve redaktör olarak çalıştı (1986-1990). Hâlen, Azerbaycan gazetesindeki güncel siyasi ve sosyal yazıları hazırlayan bölümün müdürü olarak çalışmaktadır. İlk eserlerini 1970'li yıllarda vermeye başladı. Araz, Azerbaycan almanaklarında şiirleri yer aldı. Şiirleri, güncel konularda kaleme aldığı sosyal seviyesi içerikli yazıları çeşitli yayın organlarında yayımlanmaktadır. C. Memmedquluzade'ye adanmış *Daha Güle Güle Ağlamaq Olmur* adlı manzum hikâyesi sahnelendi. **Eserleri:** *Yaddaşlara Yazın* (Bakû 1986), *Şaman Duası* (Bakû 1988).

Kay.: AY s. 409. ♦♦A. BAĞIROV

BEHTİYARLI, Mehmed Hüseyin Nəcəf oğlu (24.12.1913 -) Azerbaycan şairi. Gürcistan'ın Tiflis şehrinde doğdu. Burada, M. F. Ahundov adına kurulmuş, 97 numaralı şehir orta okulunu bitirdi (1932). 1932-1934 yıllarında, Yeni Kent gazetesinde, mektuplar şubesinin kâtipi olarak çalıştı. Adıgün bölgesinde çıkan Gızıl Rençber (daha sonra Adıgün Kolhozcusu oldu) gazetesi redaktörlüğünde katiplik (1934-37), Yeni Kend gazetesi redaksiyonunda, edebiyat şubesinde memurluk yaptı (1937-1941). 1939'da Yazarlar Birliğine üye oldu. Aynı zamanda, A. S. Puşkin Öğretmen Enstitüsünü dışarıdan bitirdi. II. Dünya Savaşı sırasında, seferberliğe katılarak Vatan Aşkı adlı savaş gazetesinde muhabir oldu (1941-1945). Terhis edildikten sonra, bütün Kafkas harp dairesinin yayın organı Lenin Bayrağı gazetesi redaksiyonunda çalıştı (1945-1956). Şarkın Şafakı gazetesi redaksiyonunda mesul kâtip yardımcılığı (1958-1960), Sovyet Gürcistanı gazetesinde mektuplar ve halkla ilişkiler şubesinin müdürlüğünü (1960-1978) yaptı. Şu anda emekli olarak, edebiyatla ilgilenmektedir. Edebi hayata, orta öğrenimini aldığı sırada başladı. *Divar Gazeti* adlı, basılan ilk şiiri, 1929 yılında, *Gızıl Sefeg* adlı gazetede, M. H. Müştagi mahlâsıyla yayımlandı. Bundan sonra süreli yayınlarda, muntazam şekilde eserleri çıktı. İlk şiir kitabı, 1984 yılında, *Şiirler ve Tercümelere*

adıyla, Tiflis'te Merani Neşriyatında basıldı. Kendisine, II. Dünya Savaşı nişanı (II. Dereceli) ve 13 madalya verilerek onurlandırıldı.

Kay.: AY s. 312. ♦♦Yaz. Krl.

BEHZAD, bk. LAV, Ercümen Behzad

BEHZAD (âşık), bk. ERTUĞRUL, Behzat Bektaş

BEİ-CHİ-TUNG, bk. PEİ-Chi-Tung

BEİ-HU-CHİEN, bk. PEİ-Hu-Chien

BEKÂ'Î (? - 1590/1) Divan şairi. Kefe'de doğdu. Abdülbâkî'dir. Adına istinaden Bekâyî mahlasını aldı. Bir hatibin oğlu olduğundan Hatibzâde diye tanındı. Çeşitli ilimleri tahsil ettikten sonra Gülşenî tarikatine girdi ve Şeyh İbrahim dergâhında hizmet etti. Daha sonra Rumeli'yi dolaşarak Şam'a gitti. Burada vezir Mustafa Paşa Mevlevihânesinde mesnevihân oldu. Şam'da öldü. Süreyya Bey ölüm tarihini 1606/7 olarak vermiştir. Şiirlerini onaltıncı yüzyıl tezkire yazarları ve Esrar Dede beğenir ve överler. Tezkirelerde gazellerinden örnekler mevcuttur. Gubarî'nin *Vasf-ı Hüddâ Resûl ve Cem'-i Şuarâ-yi Gubarî* adlı şiirinde Bekâî, Behcetî ve Bahâ'î'yle birlikte anılmıştır. **Kay.:** D. Kaya, Şairnâmeler (Gubarî, 28. Dörtlük, s. 14); MN s. 144;MŞ, 56a (Filiz Kılıç, bdt. Gazi Üniv. SBE. s. 198); A. Sungurhan, Beyani Tezkiresi, İnceleme-Tenkitli Metin, s. 26; TŞM 35; KÂ 2/1330; SE s. 17; SO 2/21-22; TDEA 1/299; TN 1/101 (390); TŞ 2/695-696; TŞ/HÇ 1/217-218. ♦♦F. HANÇERLİOĞLU-KILIÇ

BEKÂ'Î (? - 14. 1. 1595): Divan şairi. İznik'te doğdu. Şemseddin Samî İzmidli olduğunu yazdı. Asıl adı Abdülbâkî'dir. Cimri veya Hicrî Çingene diye tanınan bir macuncunun oğlu olduğu için Ma'cuncuzâde diye anıldı. Medrese öğrenimi gördü. Hocazâde Kurt Efendi'den mülâzım oldu. Manisa'da müderrislik yaptı. III. Murad'ın şehzâdeliğinde yakın münasebetleri oldu. 1574'te İstanbul'da Merdümîye Medresesi müderrisliğine atandı. 1576'da Beşiktaş Hayreddin Paşa Medresesine, 1581'de Sahn medreselerinden birine getirildi. 1581'de Selânik, 1582'de Galata ve 1583'te Üsküdar kadısı oldu. Azledildikten sonra verilen görevleri kabul etmedi. Şiirleri ve *Gül ü Bülbül* adlı mesnevisiyle tanındı. Şiirlerinde Bâkî ve Bekâî

mahlaslarını kullandı. **Eserleri/Şiir:** *Divan*, yazması bulunamadı. *Gül ü Bülbül*, *Mefâilün*, *mefâilün fe'ülün* kalıbıyla 1565~1572 arasında yazıldığı tahmin edilen 935 beyitlik bu mesnevinin yazmaları İÜK Ty 4097 numaralı mecmua içinde, Selim Ağa K Kemankeş ks. nu. 416'dadır. Türkân Meriç tarafından "İznikli Bekâyî'nin Gül ü Bülbül Mesnevi'sinin Transkripsiyonu ve Kısaca Tedkiki" adıyla bir mezuniyet tezi hazırlanmıştır (İÜ Edebiyat Fakültesi Türkiyat Araştırma Merkezi, T nu. 486). *Şirvân Şâh u Şemâ'il Banû*, bir aşk hikâyesinin anlatıldığı yer yer nazımla bezenmiş bu mensur eser A. S. Levend tarafından Bekâ'î'ye nisbet edilmiştir. Tek nüshası Atatürk Üniversitesi K Seyfeddin Özege Bölümü, A. S. Levend yazmaları nu. 281'de olup üzerinde Metin Karadağ tarafından 1981'de bir doktora ön çalışması yapılmıştır.

Kay.: Fezleke 1/59; GŞ v. 109; HHTŞ s. 330; KÂ 2/1330; KŞ s. 63; MN s. 144; OM 2/2/97; RŞ (İÜK Ty 761) v. 36; RT s. 20; SO 2/22; TDEA 1/299; TDVİA 5/360;TET/ASL s. 140-143,170;TGDEİS s. 73; TN 1/83(306),101 (391), 102(394);TŞ 1/694-695; TŞ. /HÇ 1/220; ZE (NOSK 3723) v. 21. ♦♦ M. CUNBUR

BEKÂ'Î (- 1785) Divan şairi. Darende'nin Kılıçbağı mahallesinde doğdu. Darende'nin önde gelen ailelerinden Zaimzâdelerdendir. Kâtipzâde diye tanındı. Tanınmış divan şairi Hayret Efendinin büyük ağabeyidir. Büyük Abdî; Paşa'ya iç ağalığı yaptı. Darende'de medfundur. Şiirleri orta hâllidir. **Eserleri:** *Seyyid Battal Gazi* destanını nazmederek Sadrazam Silahtar Mehmet Paşaya sundu. Eserin kütüphanelerde pek çok yazması olup bir kaç İÜK Ty 88, MK Yz. A. 4683, Yz. B. 283, Yz. A. 1192'dedir. Hadikatü's-Süeda'yı *Kitâb-ı Kerbelâ* adıyla nazmetti bir nüshası İÜK Ty. 3209'dadır. *Mevlid-i Nebî* manzumesi, *Hikâye-i Şirvanşâh* adlı bir diğer eserinin yazması İÜK Ty. 1578 numaradadır. Millet K. Romanlar nu. 228'de *Harunu'r-Reşid Hikâyesi* vardır.

Kay.: DŞA s. 26-27; OM 2/105; RTET 1/301; TDEA 1/299; TGDEİS s. 73; TN 1/102 (393); TŞ 2/692; TŞ/AH (Millet K AET 789) v. 8. ♦♦ N. ÜNVER

BEKATA, Hıfzı Oğuz (17. 3. 1911 - 1. 9. 1995) yazar, yayıncı, devlet adamı. Ankara'da doğdu. Ankara Hukuk Mektebini bitirdi (1934). İktisat Vekaletinde iş müfettişliği, Sanayi Umum Müdür Mua-

vinliği, avukatlık, gazetecilik, yazarlık yaptı. 7., 8., 9., dönem Ankara Milletvekili, Kurucu Meclis üyesi (6. 1. 1961-15. 10. 1961) ve senatör (15. 10.1961-12.10.1975) olarak parlamentoya seçildi. Devlet ve İç İşleri Bakanı oldu. Türk Ocaklarında çalıştı, Ankara Halkevi Dil - Edebiyat Kolu Başkanlığı yaptı. Gençlik (1928), Mehtab (1928) ve Çığır (1933 - 1948) dergilerini yayımladı. Yazıları Halkın Dostu, Yeşilyurt, Ulus, Milliyet, Güneş gazetelerinde çıktı. İstanbul'da öldü. **Eserleri:** *Birinci Cumhuriyet Biterken* (1960), *Dağların Ardı* (1965), *Hükümetin Tutumu Üzerine İki Konuşma* (1967), *Türkiye'nin Bugünkü Görünümü* (1969), *Dış Politika ve Türkiye* (1975).

Kay.: H. Aliyar Demirci, Çığır Dergisi ve Hıfzı Oğuz Bekata, Ank. 1995, 114 s. bylt, YÖK Dokümantasyon Merkezi nu. 41452; TBMM 1920-1994, s. 131; TBU s. 28. ♣ H. A. DEMİRCİ

BEKATA, Kemal (1917-1958): Yazar. Ankara'da doğdu. Ankara Hukuk Fakültesini bitirdi. **Eserleri/Deneme:** *Geçmiş Günler Ardından* (Ank. 1941), *Yaşamak Külfeti* (Ank. 1941). **Meslekî eserleri:** *Zincirleme Gayrimenkul Edinme Sistemi* (Ank. 1954), *Birleşmiş Milletler ve Veto* (Ank. 1956), *Her Hesap Sahibine Emekli Ödeneği* (Ank. 1956), *Hukukta Müeyyide ve Devletler Hukuku* (Ank. 1956), *İktisadî Gerilik, Sebepleri, Vasıfları, Tedbirleri* (Ank. 1957), *Adaleti Satın Alıyorum* (Ank. 1957), *Banka İkramiye Planı* (Ank. 1957), *Sokrat'ın Ölümü* (Ank. 1957), *Türkiye Ancak Böyle Kalkınabilir* (Ank. 1957), *Türkiye İktisadî Sıkıntıdan Nasıl Kurtulabilir* (Ank. 1957), *Memleket İhtisas Hastanelerinin Teşkilatlanması* (Ank. 1958). **Diğer:** *Opera Kılavuzu* (Ank. 1958), *Robot Âlimler Diyanı ve Mukavva Kafa* (Ank. 1958). **Çeviri:** *Meçhul Kadının Mektupları* (Stefan Zweig'den, Ank. 1950), *Ölünceye Kadar* (a. g. y., Ank. 1950), *Devlet Otoritesi, Manevi Hürriyet ve Basın Hürriyeti* (Siegfried Frey'den, Ank. 1958).

♣ N. YILDIZ

BEKBOTO, İtike Uulu (1868-1948): Kırgızistan manasçı. Kara-Mongol boyundandı. Manas Destanının Semetey Dairesini anlattı. Tiyan-Şan bölgesi, Bas-Kıya köyünde doğdu ve orada yaşadı. Anlattığı Semetey dairesi kendisinden derlene-
medi.

Kay.: ME 1/143. ♣ N. YILDIZ

BEKEM, V. Karin (1947 -) şair. Roma'da doğdu. Avusturyalı bir anne ile, Üsküplü bir babanın tek kızıdır. Birbuçuk yaşından itibaren göç ettikleri Türkiye'de büyüdü. Gazeteci ve yazar olan babasının teşvikleri şiire başlamıştır. **Eseri/Şiir:** *Yaşayan Roma* (İst. 1968).

Kay.: ÖBBŞKA 2/1231. ♣ N. ÜNVER

BEKEN, Süheyl (1909- 16. 10. 1985) Şair ve yazar. İstanbul Yüksek Öğretmen Okulunu, İÜ Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi. Çeşitli liselerde edebiyat öğretmenliği yaptı. 1954'te Millî Kütüphane uzmanı olarak Ankara'ya geldi. 1970'de başuzman oldu. 1976'da Millî Kütüphane'den emekliye ayrıldı. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümünde uzun yıllar Osmanlı Paleografyası derslerini okuttu. Ankara'da vefat etti. Şiir yazmaya çok genç yaşlarda başladı. Zarif, kibar, erdemli bir İstanbul efendisiydi. Kişiliğini yansıtan duygulu şiirler yazdı. **Eserleri/Şiir:** *İlk Esintiler: 1920'ler ve .* (Ank. 1982), *Gecenin Kıyısından* (Ank. 1983), *Dörtlükler* (Ank. 1984). **Diğer:** *Fuzûlî Divanı* (K. Akyüz, S. Yüksel, M. Cunbur'la birlikte, Ank. 1956), *Osmanlı Paleografyası I-II* (Ank. 1964), *Millî Kütüphane Eski Harfli Eserler Kataloğu* (3 c. Ank. 1965-1970), *Ephesos* (Ank. 1985).

Kay.: ÖBBŞKA 2/841,1113. ♣ M. CUNBUR

BEKENOV (Elcas) İliyas Cünisulu (1892-1938) Kazakistan yazarı, edebiyat araştırmacısı. Şimdiki Kökşetav ili, Çkalov ilçesine bağlı Abay kasabasında doğdu. 1922-1924 yıllarında Orınbor (Orenburg)'da İşçiler Fakültesinde okudu. 1925-1928 yıllarında Eñbekşi Kazak gazetesinde edebiyat kolu uzmanı, 1929-1931 yılları arasında Petropavl ilinin Keñes Avılı adlı yerel gazetesinde, önce redaktör yardımcısı, daha sonra redaktör, 1931-1933 yıllarında Avıl Kommunis dergisinde redaktör yardımcısı, 1933-1934 yıllarında Oral ilinin Ekpindi Kuruluş gazetesinde redaktör yardımcısı olarak çalıştı. 1935-1938 yıllarında ise, Soltüstik (Kuzey) Kazakistan ilinin Lenin Tuvi gazetesinde, Kazakistan Cumhuriyeti Bakanlar Kuruluna bağlı *Devletin gizli yönlerini basına kapalı oluşunu muhafaza etme* başkanlığında redaktör olarak görev aldı. İlk hikâyeleri olan *Biydiñ Cavızdığı* ve *Ultşıl* 1929'da yayımlandı. Edebiyat incele-

mesi alanında ise, M. Avezov, S. Mukanov ve Ş. İmanbayeva gibi tanınmış şahsiyetlerin hayatı ve eserleri ile ilgili yaptığı araştırmaların yanı sıra 1920'li yıllardaki Kazak edebiyatını muhteva ve estetik açıdan ele alan çok değerli görüşler ileri sürdü. **Eserleri/Hikâye:** *Biydiñ Cavızdığı* (1922), *Ultşıl* (1922), *Cémila Kalay Savatı Boldı* (1927), *Cañ Sévlesi* (1929), *Bizdiñ Eñbek* (1934), *Caña Col Boyında* (1939).

♣ Ş. İBRAYEV

BEKHOCİN, Kalican Nurgocaulı (1913-1990) Kazakistan şairi, yazar. Pavlodar şehrinde doğdu. 1938'de Abay Almatı Devlet Üniversitesini bitirdi. II. Dünya Savaşı'na katıldı. 1938-1949 yılları arasında Kazakistan Merkezî Komsomol Komitesinin yayın kuruluşunda, Kazakistan Yazarlar Birliği'nde, SSCB Bilimler Akademisinin Kazakistan şubesinin Dil ve Edebiyat Enstitüsünde, II. Dünya Savaşından sonra Kazakistan Cumhuriyeti Millî Bilimler Akademisinin Dilbilimi ve Edebiyat Enstitüsünde ve tekrar Kazakistan Yazarlar Birliği'nde çalıştı. 1949-1990 yılları arasında sanatla uğraştı. İlk şiirleri ağırlıklı lirik tarzda yazılmış olup, kendi döneminin gerçeklerini, çağdaşlarının zorluklarla geçen hayatını konu edinmektedir. *Orman Kızı* adlı ilk manzumesi 1938'de cumhuriyet genelinde yapılan şiir yarışmasında ödüle layık görüldü. Şiirlerinde Moğol istilâsı, Çarlık Rusya'nın sömürgeci siyasetine karşı gösterilen tepki ve isyanlar, Ekim İhtilâli, II. Dünya Savaşı gibi tarihî olayları işledi. Çarlık Rusya'nın müstemleke siyasetine karşı başkaldıran halkın kahramanlığını anlatan *Batur Navan* (1940) adlı destanından dolayı totaliter rejim zamanında takibe uğradı, haksız yere suçlandı. İki gencin arasındaki saf ve temiz aşkı konu edinen *Mariyam Cagorkızı* (1949-1954) adlı destanı, Stalin'e tapılan dönemde halkın çektiği zorlukları tasvir eden *Turlavlı Tagdır* (1957-1962) adlı manzumesi büyük yankı uyandırdı. *Dala Komissarı* (1958-1960) ve *Suñkar Tuwralı Añız* (1964) adlı manzumelerinde Kazak halkının kahraman evlatları A. Cangeldin ile S. Seyfullin'in edebî karakterlerini çizdi. 1974'te Azerbaycan halkının ulu şairi Nizami ile Kıpçak Kızı Appak'ın aşkını anlatan bir destan yazdı. *Seri Küysi* (1989) adlı destanında ise, bilge, hatib, kahraman Korkut Ata karakterini büyük bir ustalıkla ortaya koydu. Edebiyat araştırmaları alanla-

rında ise, *Kazak Sovet Edebiyeti* adlı ortaokul ve lise öğrencileri için hazırlanan ders kitabına bölümler yazdı (1942). Araştırma ve eleştiri makaleleri ve edebî şahsiyetler üzerine hazırladığı portreleri (biyografik ve bibliyografik), *Déstür céne Cañaşıldık* (1969) ve *Ömir Ötkelderi* (1986) adlı kitaplarında yer aldı. Tiyatro alanına da büyük katkı sağlayan Kalican Bekhocin'in *Eger Cüreğ Şim Berilse* (1962), *Nöserden Keyin* (1966), *Ulan Asuw* (1975), *Gimalay Sarınu* (1976) adlı oyunları çeşitli tiyatrolarda sahnelendi. *Ulan Asu* adlı oyununda Cungan istilasına karşı mücadele eden Kazaklara önderlik yapan Abılay Han'ın hayatı objektif bir bakış açısıyla sunulmuştu. Kalican Bekhocin, A. S. Puşkin, A. M. Gorki gibi Rus yazar ve şairlerinin birçok eserini Kazakçaya aktardı. Şiirleri eski SSCB Cumhuriyetlerinin dillerine de tercüme edildiği için, bu cumhuriyetlerde de tanınmaktadır. Almatı'da vefat etti. 1986'da *Halk Yazarı* ünvanını, 1978'de Kazakistan devlet ödülünü aldı. Yabancı klâsikleri de Kazakçaya tercüme etti. **Eserleri/Şiir:** *Altı Askar* (2 c., Almatı 1973). **İnceleme:** *Déstür céne Cañaşıldık* (Almatı 1969), *Ömir Ötkelderi* (Almatı 1986). **Tiyatro:** *Eger Cüreğ Şim Berilse* (Almatı 1962), *Nöserden Keyin* (Almatı 1966), *Ulan Asu* (Almatı 1975), *Gimalay Sarınu* (Almatı 1976). **Diğer:** *Şıgarmalar Cıyınağı* (3 c., Almatı 1982-1984).

Kay.: T. İbragimov, *Öleñ Örisi*, Almatı 1979; Kazak Poeziyasındağı *Déstür Ulasuvı*, Almatı 1987; A. Narımbetov, *Uvakıt Şımdığı-Körkemdik Kepili*, Almatı 1989; A. Narımbetov, *Kalican Bekhocin*, Almatı 1993, *Kazakistan Yazarları* (1969). TDEA 1/419. ♣ Ş. İBRAYEV

BEKHOOJİN Halijan, bk. **BEKHOCİN Kalican Nurgocaulı**

BEKİ, Uulu Abdikerim (1880 -) Kırgız manasçı. Bazar-Korgon'a bağlı Seydikum köyünde doğdu. Manas destanını babasından öğrendi. Genç yaşlardan itibaren düğün ve toylarda, kız oyunlarında musiki eşliğinde şiirler söyledi. Halk destanlarını da bildirdi. Kendisinden *Manastın Kız Saykaldı Alışı* eposu derlendi. Abdikerim Beki uulu'nun anlatmasındaki orijinallik, Kız Saykal'ın gaip ten yaratılmış olarak anlatılmasıdır. Derleme Kırgız İlimler Akademisinin El Yazmaları Bölümündedir.

Kay.: ME 1/30. ♣ N. YILDIZ

BEKİMBETOV, Aytbay (5.5.1919 - 1979): Karakalpak sahası yazarı. Törtkül ilçesinin Ullıbag köyünde doğdu. 1939'da Törtkül'deki sağlık yüksek okulunu bitirdi. 1939-1948 arasında Sovyet Ordusunda askerî görev yaptı. 1944'te Askerî Hava Kuvvetlerinin pilotlar okulunu bitirdi. II. Dünya Savaşı'na katıldı. II. Dünya Savaşı sonrasında Törtkül'de, ilçe milis şubesinde çalıştı. 1948-1952 yıllarında Nökis'te ve Takıyatas'ta milis şubesi başkanlığı görevini üstlendi; daha sonra İç İşleri Bakanlığı Cinayet Araştırma Şubesi başkanlığı yaptı. 1958 yılında Yazarlar Birliğine üye olarak seçildi. 1950'li yılların başlarından itibaren edebiyat hayatında aktif olarak yer aldı, roman ve hikâyeleriyle Karakalpak nesrinin gelişmesine büyük katkılarda bulundu. Birçok eseri Özbekçe'ye ve Rusça'ya tercüme edildi. Sırlı İzler İzinen adlı eseri için 1972 yılında Karakalpakistan'ın Berdak adındaki Devlet ödülüne lâyık görüldü. Ayrıca ona *Özbekistan hām Qaraqalpaqstanga Miyneti Siñgen Mädeniyat Xızmetkeri* (Özbekistan ve Karakalpakistana Büyük Hizmetlerde Bulunmuş Sanatkârı) unvanı da verildi. *Karakalpakistan'ın Ostrovski* yi olarak tanındı. Hakikaten de Aytbay Bekimbetov ile Ostrovski'nin kaderlerinde önemli derecede ortaklıklar vardı. **Eserleri/Roman-Hikâye:** *Awır Tegdirdi Jerñuşıler* (Zor Kaderi Yeneler, 1975), *Sırlı İzler İzinen* (Gizemli İzlerin Peşinden, 1963), *Awır Sinaklar* (Zor Sınavlar, 1975), *Éjayın Éwladlar* (Acayip Evlatlar, 1970), Güres (mücadele/Güres, 1961).

• Yaz.Krl.

BEKİN, Orhan (1955 - ?): Yazar ve mütercim. Mardin'de doğdu. Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Filolojisi Bölümünü bitirdi. Etibank Genel Müdürlüğü'nde, özel banka ve şirketlerde çalıştı. Telif eserleri ve çevirileri Millî Gazete'de, Kitap ve Girişim dergilerinde yayımlandı. **Eserleri/Tercüme:** *Fatiha Tefsiri* (Mevlâna Ebu'l-Kelam Azat'tan, 1984), *Kur'an'da İslâmî Düşüncenin Genel Yapısı* (Seyyid Ali Hameney'den, 1985), *Kültür ve İdeoloji Etrafında Konuşmalar* (Dr. Ali Şeriatî'den, 1986). **Biyografi:** *Mevlânâ Ebu'l-Ala Mevdudi* (1987).

Kay.: YS, s. 121. • N. YILDIZ

BEKİR (aşık), bk. AKTAŞ, Bekir

BEKİR, Behlül (1850-19. 11. 1936): Hukukçu, gazeteci yazar. Doğduğu yer ve ailesi hakkında bir bilgi bulunamadı. 1879'da Teşkilât-ı Adliyye mahkeme kâtibi olarak atandı. 1892'de İstanbul Hukuk Mektebinde imtihana girerek birinci sınıf dava vekilliği şahadetnamesi alıp avukatlığa başladı, elli yedi yıl bu mesleği sürdürdü. İlk yazısına Hizmet gazetesinin Ağustos 1893 tarihli nüshasında rastlanıldı. *Polîçe* adlı bir yazı dizisi hukukî niteliktedir. Hizmet'te başka hukukî yazıları da yayımlandı. 1908 yılının Kasım ayından itibaren Aydın Vilâyeti Dava vekilleri Cemiyet-i Umumiyesinin başkanlığına dört defa seçildi. İzmir'in kurtuluşundan sonra beşinci defa bu göreve geldi ve bu cemiyet vasıtasıyla çeşitli hizmetlerde bulundu. Baro başkanlığı sırasında cemiyetin yayın organı olan Mizanü'l-Hukuk adlı haftalık hukuk dergisini çıkardı. Burada yazarın hukukî makaleleri yayımlandı. Bir ara, 143. sayısından itibaren (24 Mart 1325/4 Nisan 1909) İttihat gazetesinin mesul müdürlüğünü yaptı. Bütün bu çalışmaların yanısıra zaman zaman İzmir'de konferanslar da verdi. İzmir'in Yunanlılar tarafından işgalinin ardından Ahmet Kâmi ile birlikte Medeniyet gazetesini çıkardı. Bu gazete muhtemelen 1921 yılının Mayıs veya Temmuz ayına kadar yayın hayatını sürdürdü. O tarihlerde Yunan zulmünü protesto ettiği için bazı şahsiyetlerle beraber Atina'daki Lusye'de bulunan sivil esir kampına gönderildi ve büyük bir ihtimalle işgal sonuna kadar orada kaldı. Kurtuluştan sonra İzmir ve civarındaki idarî teşkilâtın oluşmasında görev aldı, İzmir Belediye Meclisi üyeliğine getirildi. 1926'da bir süre Havadis gazetesinin mesul müdürü oldu. Hayatının son yıllarında avukatlığı bıraktı. **Eserleri/Hukuk:** *Polîçe* (Ticaret Kanunnamesi'nin altıncı faslını izah eder, İzmir 1892), *Kitâbü'l-Hidâne* (İzmir 1909).

Kay.: İFSA s. 95-98. • A. CELEPOĞLU

BEKİR Fahri, bk. İDİZ, Bekir Fahri

BEKİR Hâkî, bk. YENER, Bekir Hâkî

BEKİR İlhami, bk. TEZ, Bekir İlhami

BEKİR Sıtkı, bk. ÇOBANZADE, Bekir Sıtkı

BEKİR Sıtkı, bk. OCAK, Bekir Sıtkı

BEKİR Sıtkı, bk. SIDKİ (1886-14. 1. 1936)

BEKİROĞLU, Nazan (3.5.1957 -): Araştırmacı, yazar. Trabzon'da doğdu. 1978'de de Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi. 1980-1985 yılları arasında Trabzon Endüstri Meslek Lisesinde öğretmenlik yaptı. 1981'de "Ömer Seyfeddin'in Hikâyelerinde Avrupa Ülkeleri ve Türkler" adlı teziyle yüksek lisansını tamamladı. 1985'te Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesinde öğretim görevlisi oldu. 1987'de "Halide Edip Adıvar'ın Romanlarının Teknik Açısından Tahlili" konusunda doktorasını tamamladı. 1988'de yardımcı doçentliğe yükseldi. 1989'da Türk Dili Bölümü Başkanlığı yaptı. 1995'te *Nigâr binti Osman* konulu çalışmasıyla doçent oldu. Yazıları 1985'ten itibaren Dolunay, Millî Kültür, Türk Edebiyatı, Yedi İklim, Millî Eğitim, Dergâh (1992-), Kayıtlar dergilerinde yayımlandı. 1997'den beri Zaman gazetesinin *Mor Mürekkep* başlıklı köşesinde yazıları çıkmaktadır. Evli ve iki çocuk annesidir. 1987'de *Ruh Adam Romanı Hakkında Bir Tahlil Denemesi* incelemesiyle Kayseri Kültür ve Turizm Derneğinin açtığı *Nihal Atsız* konulu yarışmada mansiyon ödülünü aldı. Eserlerinde masal motifleri ve tarih sevgisi hâkimdir. **Eserleri/Hikâye:** *Nun Masalları* (1997), *Yusuf ile Züleyha* (2000). **Biyografi:** *Şair Nigâr Hanım* (İst. 1998), *Halide Edip Adıvar* (İst. 1999). **Deneme:** *Mor Mürekkep* (1999).

Kay.: B. Ayvazoğlu, "Nun Masalları", Zaman, 10. 9. 1997; a.g.y., "Nazan Bekiroğlu", Aksiyon, 26. 6-2. 7. 2000, Abdullah Kılıç, "Kâğıt Arasında Bir Damla Mor Mürekkep" Zaman 16.3.2000; Nihal Bengisu Karaca "Aşk Bilmekle Oluş, Bulmak Arkadan Gelir", Aksiyon 2-8. 9. 2000; HİK 2/400-410; TBEA 1/163; YS s. 121-122. • İ. İŞİK- A. CANPOLAT

BEKİROV, Mehmet (1930 -): Bulgaristan vatandaşı Türk yazar. Burgaz'da doğdu. Öğrenimini bitirdikten sonra, fabrika işçiliği, gazetecilik yaptı. Asıl başarılı olduğu alan mizahtır. **Eserleri:** *Aya Namzet* (1962); *Yel Değirmeni*.

Kay.: Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi (Bulgaristan), Ankara 1997, 8/284-189. • M. İSEN

BEKLER, Umut (20. yy.): Roman yazarı. **Eseri/Roman:** *Adaleti Adaletsizlik Yaratır* (İst. 1975).

Kay.: TB 1975, 3/185 (4482). • Y. KARA

BEKMAN, Münir Müeyyet (1902-1978): Şair, yazar ve gazeteci. Yanya'da doğdu. Babası Mehmet Tevfik Bey, annesi Nuriye Hanımdır. İlk ve orta öğrenimini Ankara'da yaptı. 1920 yılında Yenigün'de gazeteciliğe başladı. Çeşitli yayın organlarında çalıştı ve öğretmenlik yaptı. 1935 yılından sonra Basın Yayın Genel Müdürlüğünde, daha sonra da Ankara Radyosunda çalıştı. Anadolu Ajansı yönetim kurulu üyeliği, Başbakanlık Basın Müşavirliği gibi görevlerde bulundu. 1972 yılında emekli oldu. Ankara'da öldü. Şiirleri bir çok dergide yer aldı ve bir çoğu bestelendi. İki roman yazdı. **Eserleri/Şiir:** *Yürüyüş* (Ank. 1939). **Hikâye-Roman:** *Hamza Pancar Tarlasında* (Ank. 1938), *Kâtibim* (1958). Kay.: DD s. 300-302; ÖBBSKA 2/1262; TBEA 1/163; TDEA 1/381. 2 G. DURAL

BEKMIRADOV, Ahmet (1951-1990): Türkmenistan edebiyatçısı. Özbekistan'ın Buhara ilinin Buhara ilçesindeki Atbazan köyünde doğdu. 1968-1969 eğitim yılında Türkmenistan'ın Sayat ilçesindeki 10 numaralı ortaokulu bitirdi. 1971 yılına kadar orta okulda kütüphane başkanı olarak görev yaptı. 1971 yılından sonra Kommunizm Uğruna adlı ilçe gazetesinde edebî uzman olarak çalıştı. 1971-1976 arasında Türkmen Devlet Üniversitesinin Filoloji Fakültesinde okudu. 1976-1977 yıllarında Edebiyat ve Sungat gazetesinde muhabir, 1977-1978 yıllarında edebî tenkit bölümü başkanı, 1978-1981 arasında Türkmenistan Kommunisti dergisi edebî uzmanı, 1981 yılından hayatının sonuna kadar (1990) Türkmenistan Bilimler Akademisinin Magtımğulı Dil ve Edebiyat Enstitüsünde ast ve üst bilim uzmanı görevlerinde çalıştı. Filoloji bilimleri bilim adayı (kandidat)'dır. Doktora tezinin özetini yayımladı. Fakat savunmaya yetiemedi. A. Bekmiradov klâsik edebiyatın problemleri ile ilgilendi. Türkmen folklorunu çok iyi derecede öğrendi. **Eserleri:** *Sadrançnama* (Aşgabat 1983), *Andalıp hem Oguznamaçılık Dâbi* (Aşgabat, 1987), *Göroglinin Gözleğinde* (Aşgabat 1988), *Edebî Miras* (Aşgabat 1992), *Amerikanlı Bolup Kim Açır* ya da *Türkmennama Giriş* (Aşgabat 1992), *Doetiçeskiy mir Mahtumkul* (Aşgabat 1993). • A. MÈMMEDOV.

BEKMİRZAYEV, Narkül (15. 5. 1944-): Özbekistan edebiyat bilimcisi. Kaşkaderya şehrinde doğdu. 1971'de Karşı Devlet Pedagogika Enstitüsünün Filoloji Fakültesini bitirdi. Önce ortaokulda, 1974'ten sonra da Taşkent Devlet Medeniyet Enstitüsünün Özbek Tili ve Edebiyatı bölümünde öğretmen olarak çalıştı. 1978'de Prof. Sabir Mirveliev rehberliğinde "Özbek Harbiy Prozasının Şekillenışı ve Terakkiyatı" adlı adaylı tezini yazdı ve hemen ardından doçent oldu. 1989'da Taşkent Devlet Üniversitesinin Özbek Filolojisi Fakültesinde işe başladı. 1991'den beri fakültede dekan yardımcısı olarak çalışmaktadır. Bu yıllarda yazdığı makaleleri ve kitapları gazete ve dergilerde yayımladı. Ayrıca Özbekistan radyosu ve televizyon aracılığıyla *Vatanperverlik* konusunda programlar yaptı. **Eserleri/Monografi:** *Özbek Harbi Epeyası* (Taşkent, 1978), *Cesaret ve Edebiyat* (Taşkent 1981), *Özbek Harbiy Prozası* (Taşkent 1981), *Cesaretning Bediyy Telkini* (Taşkent 1991), *Toğriğe Top Ötmes* (Hüccetli Kissa) (Taşkent 1991).
♦ Y. TACIYEV

BEKMUHAMEDOVA, Nelya Hamitovna (1962-?): Kırgızistan yazarı, Manas ilimi alanında çalışan folklorcu. Isık-Köl ilinin merkezî Kara-Kol şehrinde doğdu. 1983 yılında Kursk şehrindeki Devlet Pedagoji Enstitüsünü ayrıcalıklı diploma ile bitirdi. İş hayatına da Oş Mémlekettik Pedagoji Enstitüsünde okutman olarak başladı. 1991'den 1994'e kadar Bişkek şehrinde Kırgız Uluttuk İlimler Akademisine bağlı Dil ve Edebiyat Enstitüsünün *Manas* Bölümünde bilim adaylığı öğrenimi gördü. 1996 yılında Manas Eposundaki Ayaldardın Evolyutsiyalık Obrazı (Manas destanındaki kadınların evrim tipi) konusunda doktora adaylığı tezini savundu. O tarihten itibaren Kırgız folklorunun içinde özellikle Manas alanındaki birçok problemler üzerinde faaliyetini sürdürdü. Bunların haricinde, folklor alanıyla ilgili 20 kadar ilmi makalesi ve deneme yazıları vardır. **Eserleri/Monografi:** *Manas Eposundaki Ayaldardın Evolyutsiyalık Obrazı* (Bişkek 1997). **Deneme:** *Akandar cana Manasçılar-Kırgız Elinin Ruhaniy Madaniyatın Saktooçular Cana Caratuuçular* (A. Asankanov'la birlikte, Rusça, Kırgızca, İngilizce olarak yayımlandı, 1999).
Kay.: Yaz. Arv ♦ C. K. OROZBEKOVA

BEKMURAD Corebay oğlu (1878-1956): Özbekistan halk bahşisi. Nevâî vilâyetinin, Nurata ilçesine bağlı Kötir köyünde doğdu. Bu ilçenin Mezar köyünde yaşamış, Kurban ozanın öğrencisidir. Özbeklerin Karluk soyundan olup, destanlarını Özbek, Kazak ve Karakalpak dillerinde söylendi. Nurate Tacikleri arasında, destanları Tacik diline çevrildi. Onun repertuarından birçok dilde destan söylendi. Durate Tacikleri arasında destanları Tacik diline çevrildi. Repertuarından pek çok dilde destan söylediği anlaşılmaktadır. Corebay oğlu kendi köyünde vefat etti. Bekmurad Corebay oğlu'ndan alınan destan Avazhan (ÖZFA, Ali Şir Nevaiy adlı Edebiyat Enstitüsü Folklor Arşivi, nu. 190), Alpamis (Aynı arşiv, nu: 191), Küntuğiliş (Aynı arşiv, nu. 1010), Melike Eyyar (Aynı arşiv, nu. 1011). Destanların Neşri: Avazhan (Yayıma hazırlayan: M. Afzalov, Taşkent 1965), Gülşenbağ, (Melike Eyyar, (Yayıma haz. , M. Seidov ve Z. Hüseinova, Taşkent 1966), Halbeka, (Küntuğiliş, (Yayıma haz. , M. Seidov, Z. Hüseinova, Taşkent 1967).
♦ T. MİRZAYEV

BEKMURAT Uulu, bk. TAGAY

BEKMURAT, bk. BALIK

BEKNİYAZ, Rahim (1920-): Şair, yazar, dramaturg, gazeteci. Harezmi'nin Bağat ilçesinde doğdu. 1927-1937 arasında Bağat'ta ortaokulda öğrenim gördü. 13 yaşından itibaren çalışmaya başladı. 1940'ta Ürgenç'teki Öğretmen Hazırlama Enstitüsüne girdi; bir yıl sonra askere alındı. 1946'da askerden döndü. Öğretmenlik, okul müdürlüğü, İcraie Komitesinde kâtiplik yaptı. 1949-1953 yıllarında, Harezmi Devlet Pedagoji Enstitüsünde okudu. Sonra, basında devlet sırlarını saklama bölümünde başkan, Harezmi Hakikati gazetesinde bölüm müdürü, Agehiy adlı Vilayet tiyatrosunda müdür olarak çalıştı. 1957-1961'de ve 1970-1981 arasında ae Özbekistan Yazarlar Birliği Harezmi vilayeti bölümünü yönetti. Birçok şiir, deneme, hikâye, drama ve kissa yazdı. Avcılığa olan ilgisini, eserlerinin konularına da yansıttı. Şair Özbekistan Yazarlar Birliği üyesidir. **Eserleri:** *Birinci Uçraşuv* (Taşkent 1960), *Avçining Küylegi* (Taşkent 1968), *İntilemen* (Taşkent 1979), *Kaldırğaçlar* (Taşkent

1979), *Tötiya* (Taşkent 1981), *Temirtimov* (Taşkent 1984), *Bale Mergen* (Taşkent 1986), *Armanlı Dünya* (Taşkent 1988).

Kay.: Yaz. Arv. ♦ B. NARBAY

BEKNİYAZOV, Cayloobek (1940 -) Kırgızistan şairi. Moskova bölgesine bağlı Kızıl-Dıykan köyünde doğdu. 1957 yılında Budennov Ortaokulunu, 1964 yılında Karakol şehrindeki Pedagoji Enstitüsünün Rus Dili ve Edebiyatı Fakültesini bitirdi. 1964 yılında Sovyet ordusunda hizmet yaptı. 1965 yılında Budennov Ortaokulunda öğretmenlik, 1967 yılında Kırgızistan neşriyatında muhahhlik, 1969 yılında aynı neşriyatta redaktörlük, 1970 yılında Leniçil Çaş gazetesinde başmuhabirlik, 1976 yılında Bayçeçekey isimli çocuk dergisinde âmir redaktörlük görevlerine atandı. 1987 yılından itibaren Kırgız Cumhuriyeti Gaskomizdat (Mémlekettik Basımevinde)'inde rehber redaktör olarak çalışmaya başladı. 1962 yılından itibaren şiirleri çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanmaya başladı. İlk şiir kitabı 1968 yılında yayımlandı. Şiir-hikâye yazdı. Eserleri halk arasında yaygın bir şekilde tanındı ve bu eserlerden bazıları Rus ve Ukrayna dillerine çevrildi. Kendisi de Agniya Barto'nun şiirlerini Kırgız diline çevirerek yayımladı. **Eserleri/Şiir:** *İşenim* (Bişkek 1968), *Kezek* (Bişkek 1970), *Kışkı Tokoy* (Bişkek 1973), *Ayıldık Kız* (Bişkek 1977), *Car Boorundagi Uyalar* (Bişkek 1979), *Cıluu Taş* (Bişkek 1982), *Baatır Cöcö* (Bişkek 1987). **Hikâye:** *Men Kimdi Caşkı Köröm* (Bişkek 1975), *Ala Top* (Bişkek 1978). **Destan:** *Canuzak Mergen* (Bişkek 1982), *Mayman Mamalak* (Bişkek 1986).

Kay.: PSK s. 153-154. ♦ G. OROZOVA

BEKRİ (? - 1834): Divan şairi. Diyarbakır'da doğdu. Adı Ebubekir'dir. İsmine istinaden Bekri mahlâsını aldı. Çok şair ve yazar yetiştirmiş bir sülâleden gelir. Öğrenimini tamamladıktan sonra bir çok kez Diyarbakır kaymakamlığı yaptı. Maraş ve Muş'ta bazı memuriyetlerde bulundu. Daha sonra Mısır'a giderek Mehmet Ali Paşanın maiyetinde çalıştı ve buradan İstanbul'a geldi. Şairin yazma divanı bulunamadı. Şiirlerini merdane bir üslupla yazdı. Gazellerinden başka kaside, tesdis, mukattaât, terci ve nazireleri vardır. Bu şiirlerinden örnekler Ali Emiri Tezkiresinde ve bazı mecmualarda mevcuttur.

Kay.: TDEA 1/382; TN 1/135(391), TŞ 2/804-807; TŞA, İst. 1328, 1/115-121. ♦ F. HANÇERLİOĞLU-KILIÇ

BEKRİ Çeşneci, (takma ad), bk. SİRMEN, Ali

BEKSAÇ, Zeynel (1952 -) Yugoslavya vatandaşı Türk şair. Türk edebiyatına çok eski dönemlerden beri değerli şairler yetiştiren Prizren'de doğdu. Liseyi bitirdikten sonra Tan gazetesinde gazeteci olarak çalışmaya başladı. Priştine Radyo ve Televizyonu Türkçe Yayınlar Bölümünde görev aldı. Hâlen bu görevini sürdürmektedir. Zeynel Beksaç, çok yönlü bir sanatçı olup, güzel sanatların hemen her koluyla ilgilenmekte; beste yapmakta, enstrüman çalmakta ve profesyonel olarak resimle uğraşmaktadır. Şiire genç yaşta başlayan Beksaç'ın eserleri, Üsküp, Priştine, Prizren ve Türkiye'de çıkan dergilerde yayımlandı. **Eserleri/Şiir:** *Gurur Duy Sen XX. Yüzyıl* (Priştine 1980), *Sevginin Rengini Arıyorsanız* (Üsküp 1982), *Düşünce Usa Durmadı Daha* (Üsküp 1984), *Kavak Uyur mu* (Üsküp 1987), *Çetrefil Sevda* (Priştine 1990), *Vurmazsam Namerdim, Ben Şairim* (Prizren 1997).
Kay.: Reyhan İsen-Mustafa İsen, Yugoslavya Türk Çocuk Şiirlerinden Seçmeler, Ank. 1983, s. 89; Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi (Makedonya-Yugoslavya), Ank. 1997, 7/433; Kardeş Edebiyatlar, sayı:33, s. 51. ♦ M. İSEN

BEKTAŞ HACI VELİ (1209/1210-1270/1271): Büyük Türk mutasavvıflarındandır ve Bektâşîlik tarikatının piri kabul edilmiştir. Yaşadığı devir kaynaklarında adı zikredilmeyen Hacı Bektaş Veli'nin hayatı hakkındaki bilgilere, kendisinin vefatından çok sonra kaleme alınmış velâyetnâmelerde, kimi tarih kitaplarında ve vakıf kayıtlarında rastlanmaktadır. Buralardaki mevcut tarihî veriler, zaman içerisinde araştırmacılar tarafından değerlendirilmiş ve bazı tereddütleri taşısa da bir biyografinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bektâşîliğin temel kaynaklarından sayılan Velâyetnâme'ye göre asıl adı Bektaş'tır, Horesan'ın Nişabur şehrinde doğmuş ve isminin önünde zikredilen "Hacı" unvanı ise bir keramet sonrası kullanılır olmuştur. Doğum tarihi ve vefat tarihi konusundaki değişik bilgiler birleştirildiğinde Hacı Bektaş Veli'nin XIII. yüzyılın ikinci yarısı ile XIV. yüzyılın ilk yarısı arasında yaşamış olduğu kesinlik kazanır. Yine kaynaklarda, belirtilen tarihlerde yaşamış kimi şahsiyetlerden

de söz edilmiş olması bu bilgiyi desteklemektedir. Ancak, dikkatlere sunulan bazı vakıf kayıtlarıyla Hacı Bektaş Velî'nin XIII. yüzyılın sonunda vefat ettiği tespit edilmiş ve Abdülbaki Gölpinarlı ise, bir Hacı Bektaş Velâyetnâmesine dayanarak durumu daha da netleştirerek, Hacı Bektaş Velî'nin 1209/1210(606)'da doğduğu ve 1270/1271 (669)'da vefat ettiği kaydını ortaya çıkarmıştır. Velâyetnâme'ye göre Hacı Bektaş Velî'nin babası, İmam Mûsâ Kâzım neslinden olan ve İbrahim-i Sâni diye bilinen Seyyid Muhammed'dir. Annesi ise Nişabur şehri âlimlerinden Şeyh Ahmed'in kızı Hatem'dir. Bahsi geçen eserde zikredilen bu seçreyi tarihî olarak destekleyecek yeni ve farklı bilgiler ise henüz elde bulunmamaktadır. Aynı eser ve değişik bazı kaynaklar Hacı Bektaş Velî'nin baba tarafından Hz. Ali soyuna mensup olduğunu dile getirirler. Hacı Bektaş Velî'nin Anadolu'ya gelmeden evvelki hayatına dair tarihî veriler oldukça yetersizdir. Buna rağmen doğduğu yer olan Horasan'ın o dönemdeki sosyal ve kültürel yapısını yansıtan bilgiler daha aydınlatıcıdır. Pek çok kültürel hareketin merkezi konumundaki Horasan, sûfi hareketlerin de odak noktalarından biriydi. Özellikle İslamiyetin kabulünün ardından sûfi hareketler Türkler arasında hızla yayılmaya başlamış ve onları hareketliliğe yönlendirmiştir. Hiç şüphesiz bu sûfi hareketliliğinin önderliğini, İç Asya'dan başlayarak Balkanlar'a kadar asırlar boyunca etkisini Türk-İslâm dünyası üzerinde sürdürmüş olan Ahmed Yesevî yapmıştır. Kaynaklar Harezmi, Horasan ve Azerbaycan yoluyla Anadolu'ya gelen pek çok sûfinin Ahmed Yesevî'yle şahsen birlikte olmaları da onun ocağında yetişmiş oldukları hususunda birleşmektedir. İşte Hacı Bektaş Velî'nin eğitiminde çok önemli bir yeri olan Lokman Perende'nin de Ahmed Yesevî'nin müritlerinden olduğu söylenir. Velâyetnâme dışında herhangi bir kaynakta hakkında bilgi bulunmayan adı geçen zât, Velâyetnâme'nin verdiği bilgilere göre babası tarafından Hacı Bektaş Velî'nin terbiyesiyle görevlendirilmiştir. Uzun zaman dağlarda meczubane bir hayat yaşadıkdan sonra Nişabur'a yerleşmiştir. Her ne kadar tarihî olarak, Ahmed Yesevî ve Hacı Bektaş Velî arasında yüz yıldan fazla bir süre bulursa da Velâyetnâme'de sıkça Ahmed Yesevî'den bahsediliyor olması ve bu büyük Türk sûfisinin Türkmen çevrelerin-

de çok biliniyor olması nedeniyle Hacı Bektaş Velî'nin de Yesevî geleneklerine bağlı bir derviş olduğu rahatlıkla söylenebilir. Horasan'da doğmuş ve yine bu çevrenin, Ahmed Yesevî'nin hikmetleriyle beslenmiş ikliminde olgunlaşıp yetişmiş olan Hacı Bektaş Velî, pek çok sûfinin yaptığı gibi Anadolu yolunu tutmuştur. Bu konuda Velâyetnâme, Hacı Bektaş Velî'nin bizzat şeyhi tarafından irşat maksatlı olarak Anadolu'ya Sulucakaraöyük'e gönderildiğini söylemektedir. Ancak, Âşıkpaşazâde ise Hacı Bektaş Velî'nin, kardeşi Mentuş ile birlikte Anadolu'ya gitmeye heves ettiklerini ve özellikle de Baba İlyas'ı görmek istediklerini ifade etmiştir. Hacı Bektaş Velî kardeşiyle birlikte Horasan'dan ayrılarak Sivas'a, oradan Baba İlyas'a gitmiş daha sonra Kırşehir'e ve Kayseri'ye gelmiş burada kardeşinden ayrılarak Sulucakaraöyük'e ulaşmıştır. Hiç şüphesiz Hacı Bektaş Velî'nin Anadolu'ya geçtikten sonraki hayatı, eldeki kaynaklara göre daha belirgin olarak bilinmektedir. Daha doğru bir ifadeyle söylenecek olursa, Bektâşilik tarikatının piri kabul edilen Hacı Bektaş Velî'nin kendisinden sonraki asırlara da tesir edecek olan yaşam hikayesi, özellikle Anadolu'ya geçtikten sonra önem kazanmış ve tarihî vesikalarda yerini almıştır. Hacı Bektaş Velî'nin, Anadolu'nun tarihinde mühim bir yeri olan Babailer İsyanı'nda Baba İlyas'la birlikte hareket etmediği tarihî verilerde özellikle belirtilen bir durumdur. Bu isyan da 1240 yılında gerçekleştiğine göre, Hacı Bektaş Velî Anadolu'ya bu tarihten daha evvel gelmiş olmalıdır. Şu durumda, doğum tarihini de 1209/1210 olarak esas alırsak Anadolu'da otuz yılı aşkın bir süre bulunmuştur. Kaynaklardaki verilerden hiç evlenmediği anlaşılan Hacı Bektaş Velî 1270/1271 yılında Sulucakaraöyük'te vefat etmiştir. Mezarı da hâlen burada bulunmaktadır. Edirne'yi fetheden II. Murat Hacı Bektaş Velî için bir türbe yaptırmıştır. Türbenin alemleri için altı yüz altın döktürdüğü rivayet edilir, II. Bayezid ise Hacı Bektaş Velî türbesini ziyaret etmiş ve türbenin çatısını kurşunla kaplatmıştır. Hacı Bektaş Velî'nin hayatta olduğu yıllarda Anadolu isyanlarla, göçlerle ve istilalarla çalkalanır bir hâldeydi. Horasan taraflarından gelen sûfi hareketlerin, sosyal ve siyasal şartlardaki karışıklık yüzünden bunalmış Anadolu insanına bir ferahlık ve gönül huzuru getirdiği muhakkaktır. Tasavvufî hareket-

liliğin çok hızlı gerçekleşmesinde bu sosyal ve siyasal şartlar da elbette hızlandırıcı bir rol oynamıştır. Herhangi bir şeyhlik ya da tarikat liderliği iddiasında olmadan Sulucakaraöyük (Hacıbektaş)'e gelerek burada mekan tutan Hacı Bektaş Velî etrafında derviş zümreleri toplanmaya başlamıştır. Elbette 1271 yılına kadar Bektâşiliğin yegane merkezi kabul edilen bu pir makamı, Bektâşiliğin teşkilatlanmış bir tarikat olarak belirmesinde büyük rol oynamıştır. Buradaki zaviye XIV. yüzyıldan itibaren önem kazanmaya başlamış ve XV. yüzyılın sonlarına doğru nüfuz ettiği saha da genişlemiştir. Hacı Bektaş Velî'nin hayatta olduğu XIII. yüzyıldan başlayarak yüzyıllar sonrasına tesir ettiği dile getirilen Bektâşilik, Fuat Köprülü gibi bazı araştırmacıların da ifade ettiği gibi, tarihî inkişâfi bakımından iki ana safhada ele alınmalıdır. Birinci safha, XIII. yüzyıldan başlayarak XV. yüzyılın sonuna dek süren teşekkül aşaması; ikinci safha da XVI. yüzyıl başında özellikle Balım Sultan'ın etkisiyle şekillenen kurumsallaşma aşaması olarak düşünülmelidir. XIII. yüzyılda Baba İlyas önderliğinde meydana gelen Babailer İsyanı Anadolu'daki Kalenderî, Haydarî ve Yesevî gibi sûfi zümrelerce de desteklenmiş, topluca Âşıkpaşazâde'nin tabiriyle Abdalân-ı Rûm tabiri edebileceğimiz bu zümre mensupları Orta ve Batı Anadolu'da ve sonra da ilk Osmanlı fetihleriyle birlikte Rumeli'de faaliyetlerini devam ettirmişlerdir. Anadolu içinde ya da dışındaki fetih hareketlerinde bu sûfilerin çok büyük katkıları olmuştur. Âşıkpaşazâde ve Neşri tarihinde anlatıldığı gibi, kendilerini Baba İlyas müridi telâkki etmekteydiler. Yine, Hacı Bektaş Velî'nin Baba İlyas'ı ziyaret maksatlı seyahatinden bahsedilmişti. Baba İlyas 1240 yılında vefat edince, onun Anadolu sûfi zümreleri de zamanla Hacı Bektaş Velî'ye geçmiştir. Yapılan fetih hareketleriyle de Hacı Bektaş Velî menkıbeleri çoğalmaya başlamış ve bir süre sonra devlet tarafından asırlar boyunca güvence altına alınacak ve hürmet edilecek hatta ordu-nun feyz kaynağı telâkki edilecek bir tarikatın oluşumuna zemin hazırlanmıştır. Bazı bilgiler, Hacı Bektaş Velî'yi Osmanlı döneminde, özellikle de Yeniçerilerin kuruluşu esnasında başlarını sıvazlayıp onlara duacı olan bir pîr olarak takdim etseler de bu durum tarihî gerçeklerle bağdaşmamaktadır. Âşıkpaşazâde tarihindeki veriler bu

durumu açıkça ortaya koymuş, Hacı Bektaş Velî'nin Osmanlı Devleti kurulmadan yıllar önce vefat ettiği tespitini ifade etmiştir. Şu durumda, Hacı Bektaş Velî'nin Yeniçerilerin hürmet ettiği ve pîr olarak gördüğü bir zât olması tamamıyla manevî bakımdan olmalıdır. Bektâşiliğin temel kaynaklarından olan Velâyetnâme'de adı geçmese de Hacı Bektaş Velî'nin yakın dostlarından ve Baba İlyas'ın müritlerinden birisi olarak karşımıza çıkan Şeyh Edebalı aynı zamanda ahî loncalarında önde gelen kişilerden birisidir. Osman Gazi'nin kayınbabasıdır ve Konya yöresinde büyük bir zaviye kurmuştur. Neşri Tarihi'nde bu zâtın kardeşleri olan Ahî Hasan ve Ahî Şemseddin'in Bursa'nın fethinde buldukları zikredilir. Menakibü'l-Kudsîyye bu zâtı Hacı Bektaş Velî'nin yakın arkadaşları arasında gösterir. Yine fütüvvet erbabından ve debağlar loncasının pîri olan Ahî Evren'in adı Velâyetnâme'de Hacı Bektaş Velî'nin dostlarından birisi olarak geçmektedir. Âşıkpaşazâde, Hacı Bektaş Velî'yi tarikat kurmamış ve müritleri olmamış meczup bir derviş olarak tanımlamıştır. Ancak onun tüm keramet gücünü ve bildirisini, daha evvel de ifade edildiği üzere, Hatun Ana, Velâyetnâme'ye göre Kadıncık Ana adlı bir kadın devralmıştır. Bu kadın aynı metinde İdris adlı bir çepni Türmenin karısı olarak zikredilmiştir. Bu kişi Hacı Bektaş Velî'ye büyük bağlılık göstermiş, kendini onun hizmetine adamıştı. Velâyetnâme bu kadının Hacı Bektaş Velî'nin nefesiyle iki çocuk dünyaya getirdiğini belirtmiştir. Hacı Bektaş Velî zaviyesinin başında bulunan bu kadından başka Ömer L. Barkan'ın ifadelerine göre, zaviyeyi yönetmiş birçok kadının adı geçmektedir. Kız Ana, Ahî Ana, Sıgır Hatun, Hacı Fatma, Sıme Bacı ... bu isimlerdendir. **Eserleri:** *Tefsir-i fatiha, Makalât-ı Erbaîr, Risale (F. Köprülü bu üç eserden söz ediyor.) Kitabül Fevâid, Şahiye, Hadis-i Erbaîn Şerhi (A. Gölpinarlı da bu eserlerden habbediyor.) Ayrıca bazı kaynaklar Hundânâme, Ussü-l-Hakika adlı iki eserinin daha bulunduğu yazıyorsa da bunlar ciddi kaynaklarda henüz doğrulanmamıştır.* Kay.: Elvan Çelebi, *Menakibü'l-Kudsîyye* (hzl. İ. Erünsal-A.Y. Ocak), İstanbul 1984; Ahmet Eflâki, *Menakibü'l-Ârifin* (hzl. T. Yazıcı), İstanbul 1963; Âşıkpaşazâde, *Tevârih-i Âl-i Osmân* (hzl. N. Atsız), Ankara 1985; Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Muasavıflar*, Ankara 1993; a.mlf., *Osmanlı'nın Etnik Kökeni*, İstanbul 1999; a.mlf., "Bektâşiliğin Menşeleri",

TY, Nu.8(1341); a.mlf., "Bektaş", MEB İA, İstanbul 1961; FBabinger-FKöprülü, *Anadolu'da İslamiyet*, İstanbul 2000; Ömer Lütfi Barkan, "Kolonizatör Türk Dervişleri", VD, II(1942); Abdülbaki Gölpınarlı, *Yunus Emre-Hayati-Eserleri*, İstanbul 1936; a.mlf., *Alevî-Bektâşî Nefesleri*, İstanbul 1963; a.mlf., *Velâyetnâme, Menâkub-ı Hacı Bektaş Velî*, İstanbul 1958; İrene Melikoff, *Hacı Bektaş Efsanesinden Gerçeğe*, İstanbul 1998; Yaşar Nuri Öztürk, *Tarihi Boyunca Bektâşîlik*, İstanbul 1990; Ahmet Yaşar Ocak, *Kalenderiler*, Ankara 1999; a.mlf., *Babailer İsyanı*, 1996; a.mlf., *Türk Sûfliliğine Bakışlar*, İstanbul 1996; a.mlf., "Bektâşîlik", TDVİA, İstanbul 1992; Abdurrahman Güzel, *Hacı Bektaş Velî Hayatı Eserleri ve Fikirleri*, Ankara 1998; Ethem Ruhi Fiğlalı, *Türkiye'de Alevîlik-Bektâşîlik*, İstanbul 1996; Esat Coşan, *Hacı Bektaş Velî Makâlâtı*, Ankara 1997; Rüşti Şardağ, *Şerh-i Besmele*, Ankara 1989; a.mlf., *Kitâbü'l-Fevâid-Hünkâr Hacı Bektaş-ı Velî'nin Vasîyetnâmesi*, İstanbul 1959; Bedri Noyan, *Bektâşîlik ve Alevîlik Nedir?*, Ankara 1985 •Ö. ÖZKAN

BEKTAŞ (âşık), bk. GAZELOĞLU, Bekir

BEKTAŞ, Ali (? – 1974) şair. Isparta'nın Gönen köyünde doğdu. Orada öldü. **Eserleri/Şiir:** *Avludan Sana* (Isparta 1959), *Ak Devrim Türküleri* (Isparta 1960), *Ak Yaşama* (Isparta 1960), *Bana Güneşini Dağlar Doğdurur* (Isparta ty.), *Tomuran Değnek – Bulutlu Destanı* (Isparta 1962), *Çalınan Dünya* (Isparta 1969), *Uyanış Türküleri – Halk Benim Kara Yazım, Ak Türküm* (Isparta 1970). **Kay.:** ÖBBSKA 1/26,32,134,263,2/1125,1164,1303. •N. KONUK

BEKTAŞ, Cengiz (26. 11. 1934 –). Şair, yazar. Denizli'de doğdu. Babasının adı Halil Bektaş'tır. 1953'te İstanbul Erkek Lisesinden mezun oldu. 1956'da Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Resim Bölümünde bir yıl okuduktan sonra geçtiği Mimarlık Bölümünü de yarım bıraktı. 1959'da Münih Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümünü bitirdi. 1961-1962 ve 1999-2000 arasında Mimar Sinan Üniversitesinde Şehircilik ve Mimarlık Bölümü şefliği, 1967-1969'da Zafer Mühendislik Mimarlık Yüksek Okulunda, 1998-1999 Trakya Üniversitesinde öğretim üyeliği, 1959-1961'da Münih'te, 1962-2000 arasında İstanbul ve Ankara'da serbest mimarlık, 1999-2000'de Antalya Belediyesinde danışmanlık yaptı. Makedonya, Almanya ve ABD'de konuk öğretim görevlisi olarak bulundu. Türkiye Yazarlar Sendikası ve Türkiye-Yunanistan Dostluk Derneği Başkanıdır. Yaz aylarını Yunanistan, İngiltere ve İsviçre dahil olmak üzere yurt dışı ve içi gezilerle geçirdi. Yazı hayatına 1950'de bir Denizli gazetesine yazdığı fıkralarla

girdi. Münih'te Dilmaç Dergisini bir yıl yönetti. 1960'da Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın çıkardığı Türkçe Dergisi'nde şiirleri yayımlandı. Bu dönem şiirlerini Kişi adlı kitabında bir araya getirdi. 1963'e dek Almanya'da mimar olarak çalıştı. Bir süre Alman şehircilik Akademisi kurslarını izledi. Üç yıl Prof. Fred Angerer ve Baron von Branca ile çalıştı. *Selçuk Şehir Çekirdekleri* konusunda doktora yapmaya çalıştı. Mimarlık konusunda girdiği yarışmalarda ödüller aldı. Aralık 1962'de Türkiye'ye döndü ve ODTÜ Yapı İşleri Bölümü Mimarlık Bürosunu yönetti. 1963'te bir büro açarak serbest mimarlığa başladı. Dönem, Dost (1963-), Sanat Sanatçılar (1965), Türk Dili (1968-), Yazko Edebiyat, Varlık, İnsancıl, Güzel Yazılar, Kıyı gibi dergilerde şiirleri ve yazıları yayımlandı. Şiirleri sağlam bir yapıya dayalıdır. Kelime ve hayalleri titizlikle seçer. Toplumumuzla mimarlık arasındaki kopukluğu gidermek için denemeler yazdı. Mimarlıkta Eleştiri eseriyle 1968'de TDK Deneme Ödülünü aldı. 1970'de TRT Sanat Ürünleri Yarışmasında *Momame* adlı şiiriyle ödül aldı. Mesleki yazılar yazdı. *Ceyhan Atıf Kansu Yazılarını okuduktan sonra, Anadolu'yu gözlerimin önünden geçiriyorum. Selçuklu ve Osmanlı yapılarını bir kez daha do-laşmak istiyorum* demek suretiyle onun bakış açısını ve üslubunu övdü. Bazı şiir ve hikâyeleri çeşitli dillere çevrildi. Akdeniz adlı şiiri Aylin Livaneli tarafından bestelendi. **Eserleri/Şiir:** *Kişi* (Ank. 1964), *Akdeniz* (Ank. 1970), *Mor* (İst. 1974, 1998), *Dört Kişiydiler Bir de Ben* (İst. 1975, Akdeniz'le birlikte 2. bs. 1981), *Yeryüzünün Yüreği* (İst. 1978), *Yerdeli Gökdeli* (İst. 1979), *Zeytinli Fırın Sokağı* (İst. 1981), *Güz Ey* (İst. 1983), *Dört Kişiydiler Bir de Ben – Ustaların* (1984), *Fide* (İst. 1987), *On'u Birden* (1982), *Bütün Şiirleri* (1988), *Ustalarım, Dışların İçi* (1994), *Su Belleği* (Ank. 1998). **Deneme:** *Mimarlıkta Eleştiri* (Ank. 1967), *Bedri Rahmi Nakışlı Bir Deneme* (1975,1994), *Benim Oğlum Bina Okur* (İst. 1980), *Duvarların Dışı da Senin* (1982), *Hoşgörünün Öteki Adı: Kuzguncuk* (1996), *Kültür Kirlenmesi* (1996), *Kent* (1996), *Ev Alma Komşu Al* (1996), *Yaşama Kültürü, Bak Bak Desinler* (İst. 1998), *Kentli Olmak ya da Olmamak* (İst. 1999). **İnceleme, Derleme:** *Koca Sinan* (1968), *Türk Toplumunun İhtiyaç Duyduğu Yeni Kültür ve Sanat Kurumları* (ortak, Ank. 1968), *Halk Yapı Sanatından Bir Örnek: Bodrum* (İst. 1977,1983), *Antalya* (Antalya 1980), *Proje Uygulama: 2* (Ank.

1982) *Yuva mı, Malmı?* (İst. 1983), *Kimin Bu Sokaklar, Alanlar, Kentler* (İst. 1987), *Duvarların Dışı da Senin* (İst. 1987), *Ebem Evi* (İst. 1989), *Mimarca Mermer* (İst. 1993), *Cümle Yarattımşa Sevginin Simgesi Kuş Evleri* (İst. 1994), *Babadag Evleri* (1987,2. bs. İst. 1991); *Akşehir Evleri* (1987), *Şirin Köy Evleri* (İst. 1991, 2. bs. 1994), *Koruma Onarım* (İst. 1992), *Kuşadası Evleri* (İst. 1991,1992), *Türk Evi* (1996), *Selçuklu Kervansarayları* (1999), *Akdenizli Ozanlar* (İst. 1999). **Çocuk Kitabı:** *Çağın Nasıl Mavi Oldu* (1975), *Koca Rıza* (İst. 1981), *Çizmeli Kedi* (1981), *Usta ile Çıracak* (1989), *Ebem Evi* (1989), *Sevgiyle Yap* (1990). **Çeviri:** *Sappho Üzerine Konuşmalar Şiirlerinin Çevirileri* (Azra Erhat'la birlikte, 1978), *Tılsımlı Kedi* (J. Grimm-W. Grimm'den, İst. 1982). **Kay.:** EİS, 1998, s. 81; Türk Dili, Kasım 1968, "Cengiz Bektaş" ŞYS s. 99, T. A. E. İ. T. 95, ÖBBSKA 1/25, 2/719,829,1315; ŞYS s. 131-132, TBEA 1/163-164; TDEA, 1/382; TEA 1/212, YS s. 85. •Ş. VARLI

BEKTAŞ, Habib (1. 3. 1951 –): Şair, roman ve hikâye yazarı. Manisa Salihli'de doğdu. Asıl adı Habib Tektaş'tır. Okula, kendi ifadesiyle *okuma, yazma öğrenecek kadar* gidebildi. 1972'de işçi göçüyle Almanya'ya gitti. Hâlen Almanya'nın Erlangen kentinde yaşayan yazar, Almanya Yazarlar Sendikası ve PEN Yazarlar Derneği üyesidir. İlk şiiri S. Oğuz'un derlediği Genç Şairler Şiir Antolojisi'nde yer aldı (1968). Birçok şiir, hikâye ve romanı Almanca ve Portekizce'ye çevrildi, basıldı. 1980 Askerî harekâtından sonra hayatları kökten değişen bir avuç insanın hayatını anlattığı *Gölge Kokusu* romanı Eylül Fırtınası adıyla Atıf Yılmaz tarafından filme çekildi (2000). Yazar 1982 Erlangen Kültür Özendirme Ödülü, Hamriyanım ile 1990 Milliyet Roman Ödülü, *Gölge Kokusu* ile 1997 İnkılâp Roman Ödülü, Cennetin Arka Bahçesi ile 2000 Dil Derneği Ömer Asım Aksoy Ödülünü kazandı. **Eserleri/Şiir:** *Erlangen Şiirleri* (İst. 1983), *Adresinde Yoktur* (Ank. 1985), *Söz'ü Yurt Edindim* (İst. 1992). **Hikâye:** *Kapıkule Nerde* (İst. 1983), *Yorgun Ölü* (Ank. 1988), *Meyhane Dedikleri* (İst. 1997). **Roman:** *Hamriyanım* (İst. 1989), *Gölge Kokusu* (İst. 1997), *Cennetin Arka Bahçesi* (İst. 1999). **Çocuk romanı:** *Lades Alamancı Metin* (Ank. 1997). **Araştırma:** *Uyusturucu Batağı* (İst. 1991). *Reden die Sterne, Das Laenderspiel*. **Kay.:** ŞYS (1999), s. 144; TBEA 1/164. •K. ÖZHAN- A. AYTEMİZ

BEKTAŞ, Haydar (1894-1966): Âşık. Çorum'un Alaca ilçesinde doğdu. Yine Alaca'da öldü. Velibeyoğlu doğum tarihini 1926 olarak verdi. **Eseri/Şiir:** *Yalan Dünya Ne Dar İmiş*, (Ank. 1953). **Kay.:** ÖBBSKA 1/79; 2/1208; Ali Necmi Ansoy, *Âşık Haydar Hayatı Şiirleri, Yalan Dünya Ne Dar İmiş* (Ank. 1970). •A. YÜCEL

BEKTAŞ, İhsan (1948 –) şair. Trabzon'un Arsin ilçesine bağlı Karaca köyünde doğdu. Marmara Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Bölümünü bitirdi. Çeşitli gazetelerde dokuz yıl yazı işleri müdürü ve yazar olarak çalıştı (1969-1978). Bir süre öğretmenlik yaptı. Trabzon Kültür Müdürlüğünde memuriyete başladı (1980). Karadeniz gazetesinde haftalık köşe yazıları yazdı. Makale/fıkra türü bine yakın güncel yazısı yayımlandı. İlk şiiri Sonhaber gazetesinin sanat sayfasında yer aldı (1966). Trabzon ve Trabzon'dan Atatürk'e adlı kitapların yazım ve yayın kurullarında bulundu. **Eserleri/Şiir:** *Sabahsız Gecelerin Yalnızlığında* (Trabzon 1977), *Sonsuzda Bir Çizgi* (1985, 1986), *Sevgi Gönderin Uzaklardan* (1987), *Kızıl Güneş* (1993). **Araştırma-İnceleme:** *Atatürk Trabzon'da* (1981), *Bölüşülen Dünya* (1982), *Anıtları Türkçemiz* (1986), *Tarih Önündeki Türk* (1991). **Kay.:** GGTŞ 3/139. •İ. BAŞTUĞ

BEKTAŞI (17. yy.) saz şairi. S. N. Ergun, IV. Murat zamanında yazıldığını tahmin ettiği bir mecmuada bulunduğu koşmasını yayımladı. **Kay.:** TDEA 1/382; TŞ 2/807-808. •M. CUNBUR

BEKTAŞI İnanet Hedyer oğlu (1931-1989): Azerbaycanı edebiyatçısı, Nahçıvan'da doğdu. Burada lise eğitimi gördükten sonra Azerbaycan Devlet Üniversitesi Filoloji Bölümünü bitirdi (1959). Filoloji ilimler doktoru unvanını aldı (1979). Adı geçen üniversitenin Azeri Edebiyatı Bölümünde profesör oldu (1980). 20. y. y. Azeri edebiyatı, onun farklı temsilcilerinin hayat ve yaratıcılığı hakkında araştırmalar yaptı. **Eserleri/Biyografi:** *Abdullabey Divanbeyoğlu* (Bakû 1984), *Firidun Bey Göçerli* (Bakû 1986). •A. BAĞIROV

BEKTAŞOĞLU, Mustafa (14. 4. 1959 –): Biyografi yazarı ve hattat. Kastamonu'nun Tosya ilçesinde doğdu. Açık Öğretim Fakültesi Sosyal Bilimler

Bölümünü bitirdi Diyanet Aylık, Diyanet Avrupa dergilerinde musahhah olarak görev yapmaktadır. Makalelerini daha ziyade; Diyanet İlmî, Diyanet Aylık, Diyanet Avrupa, Diyanet Çocuk, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Haksess dergilerinde ve çeşitli gazetelerde değerlendirmektedir. Bektaşoğlu'nun araştırmacı-yazar vasfının yanı sıra sanatçı bir yönü de mevcuttur. Daha ziyade hat ve tezeyinat üzerinde çalışmaları devam etmektedir. Hat çalışmalarını çeşitli zemin üzerinde gerçekleştiren Bektaşoğlu, Ankara ve civarında birçok cami'in tezeyinatını, 1998-1999 yıllarında da Anıtkabir'in tavan süslemelerini yaptı. 1990 yılında GESAM (Türkiye Güzel Sanat Eseri Sahipleri Meslek Birliği)'a hat sanatçısı olarak kabul edildi. Akabinde Türkiye'nin birçok sanat galerilerinde açılan karma sergilere iştirak etti. Hac Yolunda Ziyaret Yerleri adlı kitabı, Ankara'dan başlayarak Medine'ye kadar uzanan hac yolundaki mübarek yerler ve o yerlerde yaşamış olan zatların İslâm'a hizmetleri, mücadeleleri hakkında bilgi vermektedir. **Eserleri:** *Kur'an Alfabeti ve Dinî Bilgiler* (Ank. 1994), *Kendi Kendine Kur'an Okulu* (Ank. 1997), *Yusuf Ziyaeddin Ersal* (Ezherî)'in *Hayatı ve Eserleri*, *Nakşibendî Şeyhi İlgazlı Hacı Baba* (Abdullah Abduşoğlu)'nın *Hayatı*, Kastamonulu Meşhurlar.

♣ G. M. UYTUN

BEKTENOV, Kasımalı (1910-1975): Kırgızistan yazar ve artisti. Issık-Köl'ün Karoy köyünde doğdu. Moskova'daki Lunaçaskiy Mémlekettik Sanat Enstitüsünden 1940 yılında mezun oldu. Katıldığı II. Dünya Savaşı'ndan döndükten sonra Kırgızistan Mémlekettik Drama Tiyatrosunda artist (1946-1947) olarak çalıştı. Sonraki yıllarda Prcvalıskı'deki Eyalet Drama Tiyatrosunun baş rejisörlüğü (1947-1949), Mémlekettik Drama Tiyatrosunun müdürlüğü (1952-1957), Kırgız Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinin Bakanlar Kurulu idaresindeki İş Başkaruu Başkarmasında Tiyatro Bölümü başkanlığı (1950-1952), Kültür Bakanlığı Sinema Dairesinin baş idareci vekilliği (1958-1963), 1963 yılından ömrünün sonuna kadar Kırgız Mémlekettik Toktogul Satılğanov Filarmonisinin Edebiyat Bölümü başkanlığı görevlerinde bulundu. Birçok kısa ve uzun hikâye yazdı. **Eserleri/Hikâye:** *Toktosondogu Çal cana Anım Nebereleri* (Bişkek 1954), *Too Arasında* (Bişkek 1954), *Kündö*

Ösöbüz (Bişkek 1957), *Taabaldı Pudobkin* (1959), *Apa* (1960), *Kıyruçuk* (1960), *Bolgon Eken* (1963), *Eki Bala cana Taan* (1964), *Raykandı Küküsü* (1967), *Söök Öçtü* (1967), *Kıyruçuktun Küküsü* (1970), *Meni Unutpa* (1970), *Dosumun Küküsü* (1973), *Baatur Bayanı* (1980), *Sayapkerdin Köz Caşı* (1987). **Destan:** *Topuluu Torgoy* (1985). **Biyografi:** *Şayır Şarşen* (1976). **Piyes:** *But Başka Taarınat* (1955 yılında oynandı), *Berekelüü Öroön* (1955 yılında oynandı).

Kay.: PSK, Frunze 1989, s. 157-160. ♣ S. ALİYEV

BEKTENOV, Ziyaş (1911 - ?): Kırgızistan mütercimi. Isık-köl ilinin Ken-suu köyünde doğdu. 1930'da Frunze'deki Kırgız pedagoji-teknikumunu, 1940'ta Kırgız Devlet Pedagoji Enstitüsünü bitirdi. İş hayatına 1930'da ilçe Milli Eğitim Bölümü Başkanlığı ile başladı. 1931'den 1932'ye kadar SSCB yüksek şurasına bağlı Sovyet Halklarının Merkezi Yayın Kırgız Şubesi Sorumlu Sekreterinin yardımcısı, Moskova'daki Doğu Halkları Üniversitesinde öğretmenlik, 1932'den 1934'de kadar Kırgız Devlet Basını Öğretim Metodları Bölümünün yönetmeni; 1940'tan 1942'ye kadar öğretmenlik Enstitüsü'de müdür yardımcılığı görevlerinde bulundu. 1942'de asker alındı ve 1946 yılına kadar İran'da (Meşhed) askerlik görevini yaptı. 1946'dan sonra alt ilmi memur olarak SSCB'nin Kırgızistan Bilimler Akademisi Şubesi Sanat ve Folklor Bölümü Başkanlığını yürüttü. 1961'den günümüze kadar da SSCB'nin 50. yılı adındaki Kırgız Devlet Üniversitesi Kırgız Dili ve Edebiyatı'nın Öğretim Metodları Bölümünde doçent olarak görev aldı ve uzman öğretmen olarak çalıştı. 1933'te T. Bateiyev, ile birlikte ilkokul 3. ve 4. sınıflar için Kırgız dili okul kitabını yayınladı. Sonra da ortaokullar için ilk Kırgız edebiyatı ders kitabını hazırdı. 1929'dan itibaren tercüme işleri yaptı. D. Rfonvizin'in A. M. Gorki'nin, A. A. Fadeev'in N. Hikmet'in eserlerini tercüme etti. 1986 yılından itibaren S. S. C. B. Yazarlar Birliği üyesi **Eserleri/Çeviri roman:** *Razgrom* (A. Fadaev'den, 1957), *İzbrannoe* (Gogol'dan, 1980), *Noçi pered Destvom* (1986).

♣ S. ALİYEV

BEKTÖRE, Şevki (1888-20. 12. 1961): Kırım sahası şairi ve eğitimcisi. Romanya'daki Kırım Türklerinin yaşadıkları köylerden biri olan Kavlaklar'da

doğdu. Babası öğretmendi. Şevki daha beş yaşında çocukken ailesi Türkiye'ye Ankara'nın Polatlı ilçesine bağlı Karakaya köyüne göç etti. 1912 yılında İlahiyat Fakültesi öğrencisiyken gönüllü olarak Balkan Savaşı'na katıldı. 1909'da, ilk defa Kırım'a geldi, Kırım Tatar etnografisi ve folkloru öğrenimiyle meşgul oldu. 1914'te Birinci Dünya Savaşı başladığı zaman Kırım'da öğretmenlik yapmakta olan Şevki Bektöre, İran üzerinden Türkiye'ye geçerek Van şehrinde bulunan Türk ordusuna katıldı. 1918'de karısı Amine hanım ile birlikte Kırım'a döndü. Aluşta'nın Kuru Özen köyünde okul açtı ve öğretmenliğine devam etti. Kırım'daki 1921-1922 açlık yıllarında Totayköy öğretmen okulunda çalıştı, sonra da Dağıstan'daki Temirhan Şura şehrine göç ederek mesleğine devam etti. 1926'da Baku'da I. Türkiyatçılar Kurultayına Dağıstan heyeti üyesi olarak katıldı. Daha sonra Türkmenistan'a göç edip orada Aşgabat ilköğretmen okulunda ders verdi. Kısa bir süre Karaçay-Çerkesiyev'in Batalpaşa şehrinde çalıştı. 25 Mart 1932 yılında *Burjuva milliyetçiliği* ile suçlanarak 10 yıllık ağır hapis cesasına çarptırıldı. 1948'de hapisten çıktıktan sonra Özbekistan'ın Yangıyol şehrinde yaşadı, Moskova'ya Türk vatanı olduğunu ve Türkiye'ye iade edilmesi gerektiğini anlatan dilekçeler yazdı. 1948'in 17 Aralık günü tehlikeli olduğu kabul edilerek yeniden yakalandı ve Sibiry'a'nın Bolşaya Murta köyüne sürgüne gönderildi. 1956'da Türkiye Büyükelçiliği'nin müracaatı üzerine hapisten çıkarılıp İstanbul'a giderek ailesine kavuştu. Bektöre, ilk şiirlerini gençlik yıllarında yazdı. 1917'de Türk Yurdu dergisinde *Sılam* isimli şiiri yayımlandı. 1918-1919 yıllarında Kuru Özen köyünde öğretmenlik yaparken Şarşur adlı bir el yazma dergiyi yayımladı. 1920'de Akmescit'te *Ergenekon* adlı şiir kitabını bastırıldı. Eğitimci ve öğretmen olarak yayımladığı ders kitapları şunlardır: *Tatarca Sarf ve Nahiv* (Akmescit 1923), *Tatar Elifbesi* (Akmescit 1925), *Türkmen Dilinin Sarfı* (Aşgabat 1927, Şevki Bektöre'nin Sovyet ceza kamplarında çektiği ızdırapları anlatan hatıralarından oluşan *Volga Kızıl Akarken* isimli kitabı 1965'te Türkiye'de yayımlandı. Bu eseri daha sonra Kırım Türkçesine aktararak Yıldız mecmuasının 1992 yılında çıkan 3, 4, 5-6 ve 1993'te çıkan 1,2. sayılarında yayımlandı.

Kay.: Şevki Zakir Kurtnezir, Kırım Tatar Edepleri, Akmescit

2000, s:50-51; F. Ametov, "Şevki Bektöreni Hatırlap", Yıldız, nu. 1, 1992; İ. Kerimov, "Deniz Coştu, Dalgalandı", Dostluk gazete, 7. 04. 1990; R. Mueddin, "Toprağının, Taşının Kurbanıman, Vatanım!", Yıldız, nu. 3, 1991; Y. Temirkaya, "Şevki Bektöre, Büyük Şairimiz", Yıldız, nu. 3, 1991; İsmail Kerimov, *Deyateli Kırmskotatarskoy Kultur*, Simferopol 1999, s:57-58; Saadet Bektöre, *Volga Kızıl Akarken* (Anlatan: Şevki Bektöre 1965); Abdullah Battal Taymas, "Kırımlı Şair Şevki Bektöre ve Eseri", *Türk Kültürü* 4. c., sayı:41, Mart 1966; TDEA 1/387.

♣ Z. YÜKSEL

BEKTUROV, Cumadil (1935 -) Kırgızistan şairi. Tiyan-Şan bölgesinde yer alan Nura köyünde doğdu. 1956 yılında Tokmok şehrindeki Medeni Maarif Mektebini, 1967 yılında da Kırgız Mémlekettik Üniversitesinin Dil ve Edebiyat Fakültesi Gazetecilik Bölümünü bitirdi. Çalışma hayatına kültürle ilgili işlerle başladı. Ak-Talaa Bölge Kültür Evinde müdürlük yaptı. Kolhoz Emgegi isimli bölge gazetesinin redaksiyon heyetinde çalıştı. 1961 yılında bilgisini arttırmak üzere üniversiteye gitti. 1965 yılından itibaren Leniçil Çaş gazetesinde, 1969 yılından itibaren de Sovetlik Kırgızistan gazetesinde çeşitli görevlerde çalıştı. Narın eyaletindeki muhabirlik görevi 1976 yılına kadar sürdü. Bu yıllarda edebî faaliyetlerine başladı. 1979 yılından sonra Mektep ve Adabiyat neşriyatlarında redaktör, baş redaktör olarak çalışmaya devam etti. İlk şiiri 1960 yılında Ak-Talaa Bölgesinin Kolhoz Emgegi isimli gazetesinde yer aldı. Kırgızistan Yazarlar Birliğine üye kabul edildi. **Eserleri/Şiir:** *Emgek Kücürmördörü* (Bişkek 1976), *Cer Menen Kün Ortosunda* (Bişkek 1981), *Ak Örgöö* (Bişkek 1985), *Omar Hayam Tuuraluu Bayan* (Bişkek 1987), *Kalkagar* (Bişkek 1990), *Dil Çanar* (Bişkek 1997).

Kay.: Kendisi ♣ İ. CUMABAEV

BEL, Abdurrahman (20. yy.): Roman yazarı. Ahlakî ve felsefî romanlar dizisinde çıkmış tek büyük hikâyesine rastlandı. **Eseri/Roman:** *Halukun Muhakemesi* (İst. 1944).

Kay.: TB (1944). ♣ Y. KARA

BEL, K. C. (20. yy.): Roman yazarı. **Eseri/Roman:** *Roman* (İst. 1941).

Kay.: TB (1944). ♣ Y. KARA

BELÂYİ (15. yy.): Divan şairi. Amasyalıdır. Medrese öğrenimi gördü. Kadılık yaptı. Şair Mihrî* Hatu-

nun babasıdır. Şiirlerine Mecmuatü'n-Nezâ'ir'de (s. 477) ve Pervane Bey Mecmuası'nda (s. 258) rastlandı.

Kay.: RTET s. 453. ♦ M. CUNBUR

BELE, Tansu (18. 11. 1944 –): Deneme ve hikâye yazarı. Asıl adı Filiz Tansu'dur. Annesinin babası Sami Karayel (1890-1948), döneminin tanınmış gazeteci-yazarlarından. İstanbul'un Kuruçeşme semtinde doğdu. İÜ Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünü bitirdi (1971). Lisans üstü çalışmasını İÜ, SBE Kadın Araştırmaları Merkezinde tamamladı (1995). Yüksek lisans: *Türk Edebiyatında Kadının Batılılaşması* konusundadır. İlk denemesi *Has Bahçenin Gül Ağacı* Eylül 1984'te, ilk öyküsü de *Ah Benim Bir Başıma İstanbul Kadınlığım* Haziran 1984'de Sanat Olayı dergisinde çıktı. Diğer yazılarını ve aralıklı olarak şiirlerini Sanat Olayı (1984-1987), Varlık (1987-1988, 1995), İn vivo (1989-1990), Gösteri (1991), Bakış (1991), Biçem (1992), Kıyı (1988-1996), Karşı (1990-1994), İnsancıl (1991), Türk Dili (1994-1996), Eşik (1994), Detay (1994-1995), Gerçek Sanat (1996), Kitap Gazetesi (1996), Cumhuriyet (1995-1996), Milliyet Sanat (1996), Kadın Araştırmaları (1995) dergilerinde yayımladı. *Ah Benim Bir Başıma İstanbul Kadınlığım* adlı öyküsüyle 1984'te Sanat Olayı dergisinin hikâye yarışmasında birincilik ödülünü, *Masalıcı* adlı öyküsüyle de 1991'de Türk Hava Kurumunun açtığı yarışmada ikincilik ödülünü aldı. Türkiye Yazarlar Sendikası (yönetim kurulu), Edebiyatçılar Derneği, Çocuk Yayınları Derneği, Kadın Araştırmaları Derneği üyesidir. Muzaffer Uyguner, hikâyeleri için *Kişilerin ve toplumun yaşantısı, öyküsel bir kurgulama sanatıyla anlatılmıştır. Bana göre, bunlar deneme değil gerçeğin, gerçek kişilerin öyküsüdür. Çok açık bir anlatımla zaman zaman şiirsellik, zaman zaman düşüncenin ya da düşlerin ummanına dalarak yazmıştır bunları demektedir. Eserleri/Hikâye: Ah Benim Bir Başıma İstanbul Kadınlığım* (İst. 1990), *Ay Geceye Yalnız Doğar* (1993), *Yazdan Kalan* (1999). **Anı-Öykü:** *Bir Yaz Boyu Akçay'da* (İst. 1997). **Çocuk Romanı:** *Bircan'ın Günlüğü* (1995). **Gençlik Romanı:** *Mişko* (1998), *Gariip Kızın Öyküsü* (İst. 2000). **İnceleme:** *Erkek Yazmında Kadın* (İst. 1998). **Biyografi:** *Bana İşığı Anlat* (İst. 2000). **Deneme:** *Kadın – Yazın – Siyasa* (İst. 2000). **Ortak Kitap:** *Türkiye'nin Ders Kitapları*

(İst. 1991), *Kadın Gerçeklikleri* (derleyen: Necla Arat, 1996), *Kadınlarmın Gündemi* (derleyen: Necla Arat, İst. 1997).

Kay.: Muazzez Menemencioğlu, "Tansu Bele'yle Söyleşiyor", Karşı Dergisi, Şubat-Mart 1994 İlhan Selçuk, "Bir Yaprakta Bütün Evren", Cumhuriyet, 21 Haziran 1992, Tanseli Polikar, İsmet Kemal Karadayı, "Felsefeci Bir Yazar Tansu Bele" Cumhuriyet Kitap, sayı: 412, 8 Ocak 1998, Osman Şahin, "Yazdan Kalan" Cumhuriyet Kitap, 24 Şubat 2000, Muzaffer Uyguner, "Bana İşığı Anlat" Cumhuriyet Kitap, 13 Temmuz 2000, Mehmet Tanju Akerman, "Bir İstanbul Hanımefendisi Bir Araştırmacı Yazar Tansu Bele" Haberde Ekspres gazetesi, Temmuz 2000. TBEA 1/164. ♦ İ. IŞIK

BELEK Soltankeldi Uulu Soltanoev, bk. **SOLTANOEV, Belek Soltankeldi Uulu**

BELEKOV, Abdilla (1928 –): Kırgızistan şairi. Isık-Köl eyaletinin Korumdu köyünde doğdu. 1943'te Temirovka köyündeki ortaokulu bitirdi. Öğretmenliğe hazırlayan kısa süreli kurslara katıldı. 1948-1952 yılları arasında Kırgız Mémleketik Üniversitesinin Kırgız Dili ve Edebiyatı Fakültesine devam etti. 1957 ile 1959 yılları arasında da Moskova'da Yüksek Edebiyat kursunda okudu. Çalışma hayatına At-Başı Bölgesindeki Taldı-Suu ortaokulunda öğretmen olarak başladı, sonra bu okulun Okuma Bölümünün başkanı ve müdürü oldu. 1952 yılında Isık-Köl eyaletinin Tüp Bölgesindeki Kürmöntü Ortaokuluna öğretmen olarak atandı. 1946-1948 arasında Isık-Köl Pravdası'nda muhabir, 1953 ile 1955 yılları arasında Kırgız Okuma-Pedagoji Neşriyatında redaktör, 1955 ile 1957 ve 1972 ile 1973 yılları arasında Kırgız Yazarlar Birliği'nde edebî danışman, 1957 ile 1959 yılları arasında Ala Too dergisinde, 1973 ile 1975 yılları arasında Kırgızistan Madaniyatı gazetesinde muhabir olarak çalıştı. 1940 yılında şiir yazmaya başladı. İlk şiir kitabı 1954 yılında yayımlandı. Şiirleri Rusçaya çevrildi. Kendisi de bazı Rus şairlerin şiirlerini Kırgız Türkçesine tercüme etti. **Eserleri/Şiir:** *Akın Col* (1954), *Tıyan-Şan'nın Cür-öğü* (1955), *Kocomkul* (1957), *Çolponbay* (1960), *Eki Car* (1961), *Uçkuç Koyçu* (1963), *Ak Koz* (1963), *Butıldık, Butıldık* (1963), *Millon Cürök* (1964), *Eki Cürök* (1965), *Ak Buuday* (1967), *Ak Kuu* (1970), *Çaban Taşbay* (1974), *Kocomkul* (1976), *Bürküt Şansryt* (1979), *Öçpös Ot* (1982), *İrlar cana Poemalar* (1984). Kay.: PSK s. 163-165. ♦ İ. CUMABAYEV

BELEKOV, Diman (İvan) İtul oğlu (1955- ?): Altay sahası şairi. Onguday ilçesinin Saldyar köyünde doğdu. Çocukluk yıllarında şiir yazmaya başladı. Moskova'da M. Gorki Edebiyat Enstitüsünden mezun oldu. Ünlü araştırmacı Aleksandr Mihaylov'un rehberlik ettiği şiir seminerinde çalıştı. 1973 yılında Kök Tamandı Yalandar (Kar Çiçeği Yamaçları) isimli şiir kitabı yayımlandı. M. Lermontov'un, S. Yeseni'nin Mangolustan, Angola, Mozanbik vb. ülkelerin şairlerinin şiirlerini Altay diline çevirdi. Altaydan Çolmanı bölge gazetesinin, Altay Yazarlar Birliğinde, vilayet matbuat birliğinde çalıştı. Moskova'da Altay Edebiyat günlerinde, Bişkek'te, Asya ve Afrika ülkelerinin uluslararası toplantısında bulundu. Genç yazarlarla birlikte Macaristan'a gitti. 1983 yılında SSCB Yazarlar Birliğine üye kabul edildi. Şiirleri Tatar, Kırgız, Tuva, Başkurt lehçelerinde yayımlandı. **Eserleri/Şiirleri:** *Garçıçeyi yolları* (1974), *Gençlik Külekleri* (1977), *Okuyan ağaçlar* (1982), *Altayın zirveleri* (1985).

Kay.: İvan Bedyura "Belekov'in ölgerleri:", Altaydan Çolmanı 1971, 20 Şubat; V. Bedyurav, "Kojondu Yürek" Altaydan Çolmanı 1976, 23 Ocak, "Belekov Diman İtulov" Pisateli Gornogo Altaya, Gorno – Altayök 1988, s. 32-35. ♦ G. YOLOĞLU

BELEKOV, Kemel Abdillaevič (1956 –): Kırgızistan şairi. Isık-Köl eyaletinin Isık-Köl bölgesine bağlı Korumdu köyünde doğdu. 1979'da Kırgız Mémleketik Üniversitesinin Filoloji Fakültesini bitirdi. 1980 yılından 1985 yılına kadar Leninçil Çaş gazetesinin muhabiri, Ala-Too dergisinin edebî işler görevlisi olarak çalıştı. 1985 yılından sonra Kırgızistan Madaniyatı gazetesinde çalışmaya başladı. 1970 yılından itibaren şiirleri yayımlandı. 1984 yılında ilk şiir kitabını neşretti. Bunun yanı sıra toplumsal ve siyasî konularda birçok makale yazdı. **Eserleri/Şiir:** *Turna Çakırık* (1984).

Kay.: PSK s. 165. ♦ İ. CUMABAYEV

BELEN, Ruhsar Barım (1949 –): Yazar. Elazığ'da doğdu. Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümünü 1974'te yüksek lisans olarak bitirdi. Bir süre Millî Eğitim Bakanlığında eğitim uzmanı olarak çalıştı. Daha sonra Hacettepe Üniversitesinde mezun olduğu bölüme uzman olarak atandı. Bu sırada izinli olarak TRT'de Ço-

cuk Yayınları Bölümünde televizyon programları hazırlayıp sundu. İlk defa 1975'te Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın çocuk kitapları yayınlama kararıyla bu dalda çalışmaya başladı. Hâlen TRT'de çocuk programlarından danışmanlık ile öykü ve metin yazarlığını sürdürmektedir. **Eserleri/Çocuk Kitabı:** *Dikkatsiz Küçük Kaplumbağa* (Ank. 1976), *Boncuk Aşı Oluyor* (Ank. 1984), *Tan ile Elvan Alışverişte* (Ank. 1984).

Kay.: İLESAM Arşivi. ♦ G. OKUTAN

BELEN, Fahri (1892-14. 7. 1975): Askerî tarihçi, emekli korgeneral. Bolu'da doğdu. Asıl adı Mehmet Fahrettin'dir. Babası Paşabeyler ailesinden Sami Bey'dir. 1910'da Bursa Askerî Lisesini, 1912'de Harp Okulunu, 1920'de de Harp Akademisini bitirdi. Balkan Harbine Takım Komutanı, Birinci Cihan Harbine Bölük Komutanı olarak katıldı. 1920-1922 yılları arasında İstiklâl Harbinde 12. ve 23. Tümenlerin komutanı olarak savaştı. 1950'de Korgeneral rütbesiyle emekli oldu. 1950'de Bolu, 1954'te de Çanakkale Milletvekili seçildi. 1950'de Bayırdırlık Bakanı oldu, 1961'de de Kurucu Meclis üyesi yaptı. 1932'de Cenevre'ye, 1934'te Rusya'ya, 1954'de Amerika'ya gitti. Tarih ve politikayla ilgili yazı ve eserleri vardır. **Eserleri/Tarih:** *Harb Tarihi Meselesi* (1932); *Çanakkale Savaşı* (1933); *Dünya Nereye Gidiyor?* (1952); *Nereye Gidiyoruz* (1955); *Demokrasimiz Nereye Gidiyor* (1958); *Demokrasiden Diktatörlüğe* (1960). Kay.: C. Dinçtürk, Bolu'dan Yetişenler, s. 24; TBMM Albümü 1920-1994, s. 178. ♦ M. CUNBUR

BELENLİ, Mahmut (20. yy.): Şair. **Eserleri/Şiir:** *Vermeyince Mâbud* (İst. 1962). **Hikâye:** *Bazı Tabirlerimizin Tarihi ve Hikâyesi* (İst. 1959). Kay.: ÖBBŞKA 2/1194. ♦ N. KONUK

BELENTEPE, Filiz Tansu, bk. **BELE, Tansu**

BELER, Turan Aziz (20. yy.) macera romanı ve hikâye yazarı. **Eserleri/Roman-hikâye:** *Sevda* (İst. 1942, 2. bs. 1943), *Bit Yüzünden* (İst. 1943), *Türedi Ailesi* (İst. 1943), *Gecelerin Koynunda* (İst. 1944), *Kibar Hırsız* (İst. -Ank. 1945), *Allah Kurtarım* (İst. 1946), *Beyoğlu Piliçleri* (İst. 1946), *Tüylendi Ailesi* (İst. 1946). ♦ M. CUNBUR

BELEVİ, Toygar (20. yy.): Şair. *Eseri/Şiir: Sevmek mi Sevilmek mi?* (1963).

♦ N. KONUK

BELGE, Murat (1944 –): Gazeteci-yazar. 1944 yılında Ankara'da doğdu. 1966 yılında İÜ Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi. Aynı yıl bitirdiği bölüme asistan oldu. İngiltere Sussex Üniversitesinde 1968 yılında doktora ile ilgili çalışmalarda bulundu. Doktorasını asistanlığını yaptığı, İstanbul Üniversitesi'nde verdi. Öğretim üyeliği yaptı. 1974 yılında Türkiye Yazarlar Sendikası üyeliğine seçildi. Doçentliğe yükseldiği 1980 yılında, kendi isteğiyle üniversiteden ayrıldı. 1981 yılından sonra İletişim Yayınları Genel Yayın Yönetmeni olarak çalıştı. Edebiyatçılarımız arasına Papirus, Yeni Dergi, Halkın Dostları dergilerine yazdığı eleştiri yazılarıyla katıldı. *Metin İncelemesi Üstüne* yazdığı araştırmaların yanı sıra Faulkner, James Joyce, Patrick White gibi yazarlardan yaptığı çeşitli çevirilerle tanındı. Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi ve haftalık Yeni Gündem dergisinin yayın yönetmenliğini yaptı. Yazılarını Yeni Dergi, Papirüs, Halkın Dostları, Birikim, Yordam, Türk Dili, Alan, Milliyet Sanat, Gergedan ve sürekli olarak da Yeni Gündem dergilerinde yayımladı. Dergilerdeki yazıları ve araştırmacı kişiliğiyle 1980 sonrası dönemin tanınmış aydınları arasında yer aldı. Günümüzde Radikal gazetesindeki köşesinde yazıları yayımlanmaktadır. **Eserleri/Çeviri:** *Düşümde Ölürken* (William Faulkner'den, İst. 1965), *Sosyalizm* (Bertrand Russell'den, İst. 1965), *Din Üzerine* (Karl Marx, Frederic Engels'ten, İst. 1966), *Sanatçının Bir Genç Adam Olarak Portresi* (James Joyce'tan, İst. 1966), *Ayı* (William Faulkner, İst. 1967), *Marx'ın Sanat Felsefesi* (Aleksandroviç Mikhail'den, İst. 1968), *1844 El Yazmalar* (Karl Marx'dan, İst. 1969), *Sanat ve Edebiyat* (Karl Marx, Friedrich Engels'ten, 1971), *Yanya Sultanı* (Tepe-delenli Ali Paşa), (William Plomer'den, İst. 1972), *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla* (Leo Huberman'dan, İst. 1974), *Tarih Bilinci* (Arnold Toynbee'den, İst. 1975), *Yurtsuzların Ülkesi* (Dugmore Boetie'den, İst. 1976), *Hegel Üstüne* (Walter Terence Stace'den, İst. 1976), *Lenin ve Felsefe* (Louis Althusser'den, (Bülent Aksoy ve Erol Tulgar ile birlikte, İst. 1976), *Lorca'nın Öldürüşü* (Ian Gibson'dan, İst. 1976), *Ağustos Işığı* (William Fa-

ulkner'den, İst. 1983), *1844 Felsefe Yazıları* (Karl Marx'tan, Ank. 1986), *Dublinliler* (James Joyce'tan, İst. 1987), *Newarneyork Selçuk Demirel*, (Haz: John Berger, İst. 1990), *Arabadakiler* (Patrick White'tan, İst. , 1993), *Avrupa Nerede Bitiyor? Where does Europe end?* (İst. 1993), *Selçuk Demirel, John Berger v.b.* (Katia Berger'den, Levent Yılmaz ile birlikte, İst. 1995), *Leylak ve Bayrak* (John Berger'den, Taciser Belge ile birlikte, İst. 1996), *Kayıp Kız* (D. H. Lawrence'den), *Martin Chuzzlewit* (C. . Dickens'den), *Yurtsuzların Ötesi* (Dugmore Boeti'den), *Edebiyat ve Sanat Üstüne* (Marx Engels'den), *Feodalizm'den Kapitalizme* (Hubermann'dan), *Turquie: vue du ciel* (texte de Stephane Yerasimos et Murat Belge, Paris, 1993). *Gezi: Mavi Yolculuk* (Bule Cruise, 1991), *İstanbul Gezi Rehberi* (1994), *Adam Adım İstanbul: Boğaziçi-Üsküdar* (İst. 1997). **Deneme-İnceleme:** *Atatürk Devrimleri İdeolojisi'nin Türk Müzik Kültürüne Doğrudan ve Dolaylı Etkileri – Açık Oturum* (Yöneten: Aydın Oran, Konuşmacılar: Murat Belge v. d. , İst. 1980), *Tarihten Güncelliğe* (1983), *Sosyalizm, Türkiye ve Gelecek* (1989), *Marksist Estetik – C. Claudell Üzerine Bir İnceleme* (1989), *Türkiye Dünyanın Neresinde* (1992), *12 Yıl Sonra 12 Eylül* (1992), *Sosyal Demokrasi ve Milliyetçilik* (Günay Özdoğan, Deniz Kavukçuoğlu ile birlikte, Ank. , 1996), *Edebiyat Üstüne Yazılar* (İst. 1998).

Kay.: EİS s. 63; TBEA 1/164-165; ŞYS s. 105; TDEŞYS s. 99; YS s. 122-123. ♦ N. KONUK

BELGESAY, M. K. (20. yy.): Deneme yazarı. *Eseri/nedir, deneme: Söküntüler Yumağı* (Ank. 1940).

Kay.: ÖBBŞKA 2/1040. ♦ N. KONUK

BELGİN, Vehbi (1916-10. 3. 1995): Gazeteci yazar. İstanbul'da doğdu. AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirdi. Uzun yıllar Dışişleri Bakanlığında diplomatik görevde bulundu. Daha sonra İstanbul Ticaret Odasına geçti ve burada uzun süre çalıştı. İTÜ Etüt Şubesi Müdürlüğünden emekli oldu. Yazıları 1949 yılından itibaren Vatan, Milliyet, Yıldız, Doğa ve Bilim, Somut ve Cumhuriyet gibi gazete ve dergilerde yayımlandı. İstanbul'da vefat etti. **Eserleri:** *Dünya'da Tütün* (İst. 1960), *Avrupa İktisadi Camiası Andlaşması* (Tahsin Yıldırım ile birlikte, İst. 1960), *Atomun Sırları* (İst. 1962), *Yunanistan'la Avrupa Ekonomik Topluluğu Arasında Birlik Kuran Anlaşma* (Ank. 1965). **Çeviri:** Coğ-

rafyanın Tarihi İnkişafı ve İstikbali (Emm. de Martonne'dan, İst. 1942), *İktisat ve Harp* (André Teleki'den, Sırrı Yırcalı ile birlikte, İst. 1943). **Mesleki:** *İstanbul Ticaret Odası* (İst. 1964), *Ortak Pazar Antlaşması* (İst. t. y.).

Kay.: TBU s. 28 YS, 2. bs. s. 122. ♦ N. KONUK

BELİĞ (1689-1745): Divan şairi. Kayseri'de doğdu. Asıl adı bazı kaynaklara göre Mehmed (Osmanlı Müellifleri, Kayseri Meşhurları), bazılarına göre Abdullah (Adâb-ı Zurefâ, Sicill-i Osmanî, Türk Şairleri, Tuhfe-i Nâilî) bazılarına göre Abdurrahman (Naci Kum), son araştırmaya göre de Abdurrahman Hilmi (A. Emin Güven)'dir. Kayseri'nin meşhur müftüsü Karabaş Efendi ve Muhyî-i Kayseri namlarıyla tanınan Ali Nisârî Efendi'nin oğludur. Nisârîzâde diye tanındı. Sadeddin Nüzhet Ergun, Ahmed Remzi (Akyürek)'in bugün âkıbeti meçhul olan Kayseri Şairleri adlı eserinden naklen Belîğ'in "*Kale Mahallesi'nden yahud Hisarcık Köyü'nden veya Develi Karahisar'ndan zuhûr etmiş bir zât olması hâtıra gelir*" demektedir. İlk öğrenimini babasından ve Mehmet Remzi Efendiden aldı. Kayseri medreselerinde okudu. 1115 (1703) yılı sonlarında İstanbul'a gelip Sultan Mehmed Camii medreselerinden birinde kalmaya başladı. Sâlim Tezkiresinin yazıldığında (1134/1721) henüz hayatta olan şairin, İstanbul'a gelişinden ölümüne kadar olan hayatı hakkında kaynaklarda bilgi verilmemiştir. Belîğ'in adı gibi ölüm tarihi de ihtilafıdır. Şairin vefatıyla ilgili 1119 (1707)'dan 1167(1755)'ye kadar bir çok tarih verilmektedir. Ancak Ramiz Tezkiresi'nde yer alan tarih manzumesindeki 1157 (1745) tarihinin doğru olduğu görüşü hakimdir. Kayserili Hisari'nin düşürdüğü tarihte ise 1138/1725 şairin ölüm yılı olarak kabul edilmektedir. Belîğ'in hem edebî yönüyle, hem de kişiliğiyle ilgili olarak Tezkire yazarı Sâlim acemi, şiiirden anlamayan fakat şairlik taslayan biri olarak tanıttı. Râmiz de divan edebiyatının kurallarını bilen, sade, nükteli söz söyleme kudretine sahip bir şair olduğunu yazdı ve Sâlim Efendi'nin Belîğ hakkındaki sözlerini isabetli olmadığını belirtti. Sâlim'in şaire olan gönül kırıklığı ve küskünlüğü sebebiyle onu hicvettiğini, insafın onun şiiirinin hakkını vermeyi gerektirdiğini ifade eden Râmiz, bu gözle bakılınca da Belîğ'in eski tarz üzere güzel, nükteli sözler söylemeye muktedir

bir şair olduğunu işaret etti. **Eserleri:** Divançe. Eserin bilinen tek nüshası Millî Kütüphane Yz. FB. 268 numarada kayıtlıdır. Bu divançenin varlığından tezkireler ve şairden bahseden eski-yeni kaynakların hiçbirinde bahis yoktur. Belîğ'in Divançesi, aradan bir çok varağı kopmuş, şimdiki hâliyle 25 yapraklı bir eserdir. Divançe, aslıyla birlikte, Ahmet Emin Güven'in Şair Belîğ Abdurrahman Hilmi bin Ali Nisârî Kayserili (Kayseri 2001) adlı eserinde yayımlandı. Menkıbe-i Ali Nisârî. Belîğ'in, atalarının isimlerini saydıktan sonra Semerkand'dan Anadolu'ya gelişlerini ve babası Ali Nisârî'nin hayatını teferruatıyla anlattığı mesnevi tarzında yazılmış bir risaledir. 250 beyit civarındaki bir risalenin iki nüshası Millî Kütüphane'de Yz. A 4059, v. 147a-150a ve Yz. FB. 463, 1b-18a'dadır.

Kay.: Sâlim, Tezkiretü'ş-şu'arâ, Kayseri Raşid Efendi Kütüphanesi, N. 979, v. 68b-69a TŞ/S s. 174; ÂZ s. 39-41; BS (SK Es'ad Ef. İlâve nu. 4040), v. 25b, 2001, s. 106; MN s. 147; SO 2/25; OM 2/45; Ahmed Nazif, Kayseri Meşhurları, Haz. Prof. Dr. Meserret Diriöz, Haydar Ali Diriöz, Kayseri 1991, s. 36; TN, Türk Ansiklopedisi Bürosu B/870 (Yayımlar Dairesi Başkanlığı Kütüphanesi), s. 4021/398; Naci Kum, "Ali Nisârî Efendi Menkıbesi", Erciyes (Kayseri Halkevi Dergisi), sayı: 50, Nisan 1947, s. 9-11 ve sayı: 51, s. 9-13; Naci Kum, "Kayseri Hakkında Notlar Vesikalar", Erciyes (Kayseri Halkevi Dergisi), c. 5, sayı: 52, Mayıs 1947, s. 11-13; A. Satoğlu, Kayseri Şairleri, Ank. 1970, s. 36-38; "Belîğ", TDEA 1/391; Ali Rıza Karabulut, Kayseri'de Meşhur Mutasavvıflar, Kayseri 1984 (?), s. 227-230; TGDEİS s. 74; Emir Kalkan, Çağlar Boyunca Kayseri Şairleri, Kayseri 1988, s. 18-19; Muhsin İlyas Subaşı, Kayseri'nin Manevî Mimarları, Ank. 1995, s. 225-226; M. Fatih Köksal, "Kayserili Divan Şairi Belîğ ve Bilinmeyen Divançesi", Erciyes, c. 21, sayı: 244, Nisan 1998, s. 14-16; M. Fatih Köksal, Kayserili Divan Şairleri, Kayseri 1998, s. 94-106; M. Çıpan, "Belîğ, İsmail", TDVİA 5/415-416; TŞ 2/815-817. ♦ F. KÖKSAL

BELİĞ (? – 10. 4. 1730): Divan şairi ve biyografi yazarı. Bursa'da doğdu. Adı İsmail'dir. Şahine-mirzâde diye tanındı. Babası Seyyid İbrahim'dir. Devrinin âlimlerinden iyi bir öğrenim gördü. Babasının ve dedesinin imamlık yaptığı Mantıcı Camiinde elli yıla yakın imamlık yaptı. 1702'de Tokat Mahkemesi naipliğine atandı. Kısa süre sonra ayrıldı. Bir ara Haremeyi Şerifeyn Mahkemesinde müfettiş kâtipliği, galle naipliği, Emir Sultan İmaretinde ve Yeşil İmarette imaret şeyhliği ve kâtiplik yaparak geçimini sağladı. Bursa'da öldü. Ölümüne Hâlis Efendi "*Tayr ola cennete Şahin-zâdem*" mısraını tarih düşürdü. Şiirleri Yenişehir

Fenerli Belig'in şiirleriyle karıştırıldı. **Eserleri/Biyografi:** *Güldeste-i Riyaz-ı İrfan ve Vefeyât-ı Dânişverân-ı Nâdiredân*, Baldırzâde Mehmed Efendinin Ravza-i Evliyâ'sının zeyli sayılabilir. 1139/1727'de tamamlanan eserde beş bölümde fetihten yazarın zamanına kadar Bursa'da yaşayan mutasavıfların, bilginlerin, şairlerin hayat hikâyelerini ve eserlerini nakletti. Mevcut yazmalarına İÜK Ty 2382,6195, SK Âşir Ef. nu. 264 bir kaç örnek olup 1302/1887'de Bursa'da Mehmed Eşref Efendi tarafından yayımlandı. Eserin Eşrefzâde Ahmed Ziyaeddin tarafından Gülzâr-ı İrfan adıyla bir zeyli yazıldı. Şairin, antolojik bir tezkire sayılan *Nuhbetü'l-Âsâr li Zeyli Zübdeti'l-Eş'âr, Kafzâde Fâizî'nin* eserinin devamıdır. 1620-1726 arasında yaşayan 414 şairin kısa hayat hikâyeleriyle şiirlerinden örnekler veren bu eser, Abdülkerim Abdülkadiroğlu tarafından Ankara'da 1985'te yayımlandı. Son baskısı Atatürk Kültür Merkezi yayınları arasında 1999'da çıktı. *Sergüzeşt-nâme-i Fakîr be-Azimet-i Tokat* adlı 149 beyitlik mesnevisinde Tokat'a giderken çektiği sıkıntıları anlattı. Tek nüshası Millet K AEME nu. 665'te bulunan bu eser önce kısmen S. N. Ergun, sonra da A. Abdülkadiroğlu tarafından Türk Kültürü Araştırmaları İ. Kafesoğlu Hatırasına Armağan, c. 22, s. 1-2, 1987, s. 75-91'de tamamı yayımlandı. *Şairin Gül-i Sad-berg'i*, ibadetle ilgili seçilmiş yüz hadisin anlamlarını birer beyitle açıkladığı manzum hadis çevirisidir. Bilinen yazmalarından biri İÜK Ty 2206'dadır. Yayına Prof. Hüseyin Ayan tarafından hazırlanmıştır. *Şehrengîz-i Bursa*, üç cilt içinde nazım ve nesir olarak Bursa güzellerinin anlatıldığı bir eserdir. Bu eserden günümüze yirmi güzelin sekizer beyitle tasvir edilen kısmı kalmıştır. İki nüshası İÜK Ty 1653,9845'tedir. Seb'a-i Seyyâre, içinde Şairin Hz. Peygamber için yazdığı yedi naat vardır.

Kay.: A. Abdülkadiroğlu, Bursalı İsmail Belig, Ank. 1985; a.g.y., "Saki-nâme-i Belig", Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1/1 Ank. 1985, s. 263-275; AZ s. 38-39; BS, 2001, s. 101-105; Eslâf 2/68; EŞU s. 139; GRİVDN s. 541; Gİ s. 368; F. A. Tansel, "Belig", İA 2/489-491; KÂ 2/1354; KŞ s. 64; MN s. 147; NAFE (SK Esad Ef. 2549), s. 37a-38b; MN s. 147; OM 2/102; RTET 1/481,570; SO 2/25; TDEA 1/390; A. S. Levend, Türk Edebiyatında Şehr-engizler ve Şehr-engizlerde İstanbul, İst. 1958, s. 56-58; TET/ASL s. 408; THE s. 27; TN1/103(401); TŞ 2/809-815; TŞ/S s. 173; VF 3/395. ♣ M. CUNBUR

BELİĞ (?) – 1760/61): Divan şairi. Yenişehirfenar'da doğdu. Adı Mehmed Emin Efendi'dir. Medrese

eğitimi gördü. Akovalızâde Ahmed Hâtem Efendi'nin derslerine devam etti. İstanbul'da icazet aldı. İstanbul'un çeşitli yerlerinde ve Rumeli'de kadılık yaptı. Eski Zağra'ya nâib oldu. Burada rahat bir hayat sürdü. Sonra Klavrata kasabası kadılığına atandı. Bu görevdeyken hastalandı, kadılıktan da azledilince memleketi Yenişehirfenar'a gitti. Tekrar Zağra kadısı oldu ve orada öldü. Fatin yanlış olarak ölüm tarihini 1758/59 vermiştir. Râmiz'in "Belig Mehmed'e adn-ı berîn ola mesken" mısraı ile "Beligü'l-Emin" tamlaması ölümüne düşürülen tarihlerdir. Hayatı hakkında en doğru bilgiler Divân'ındadır. İstanbul'da 1258/1842 yılında basılan bu divanda bir naat, bir mersiye, yedi kaside, ondört tarih, 231 gazel, bir tahmis, bir şarkı, 58 kıt'a ve 40 beyit, "Kefşger-nâme", "Hammâm-nâme-i Dilsûz", "Berbernâme", "Hayyat-nâme-i Dilsûz" adlı dört müessedle "Sâki-nâme" adında bir terkihi bend bulunmaktadır. Divân'ın bir yazması MK. Yz. A 3672'dedir. Şiirde de Hâtem Efendinin çırağıydı. Kendini şairlikte Koca Râgıb Paşadan üstün sayardı. Tanzimat'ın usta şairleri Namık Kemal, Şinâsi ve Muallim Naci tarafından övülmüştür. Şiirlerinde şuh ve rind bir eda ile acıcılık bulunan şairin eserleri Bursalı Belig'inkilerle karıştırılmıştır.

Kay.: AZ s. 41-42; BS, 2001, s. 107; Esâmî s. 87; Eslâf 2/66; EŞU s. 139; İA 2/488-489; İMZKZEK 1/493; KÂ 2/1354; KŞ MN s. 147; OM 2/104; SO 2/25; N. Kemal, Tahrib-i Harabât, İst. 1304, s. 114 vd., TDEA 1/390-391; Mustafa Çıpan, "Belig, İsmail", TDVİA 5/415-416; TET/VMK s. 522-523; TGDEİS s. 74; THE s. 28; TN 1/(404); TŞ s. 817-820. ♣ M. CUNBUR

BELİĞİ (16. yy.): Divan şair. İstanbul'da kuloğullarından ve yeniçeri tayfasındandı. Daha sonra tasavvufa meylectti. Sekran Bâli Efendiye bağlandı. Ölüm tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte 1588 yılı civarındadır. Divanına rastlanmamıştır. Rindâne, âşıkâne ve mutasavvıfâne gazelleri vardır. Gazellerinden örneklere tezkirelerde ve mecmualarda rastlanır. Bazı tezkirelerde kuvvetli bir şair olduğu belirtilmektedir. Kafzâde Fâizî tezkiresinde şairin Bektaşî olarak gösterilmesi yanlıştır. Şairin şiirlerinde de Bektaşîlik telakkilerine tesadüf edilmez. Bektaşîlik isnadı herhâlde yeniçeri olmasından kaynaklanmaktadır. Özellikle kahve hakkında yazdığı bir manzume büyük şöhret kazanmıştır.

Kay.: GŞ s. 343; KA 2/1354, KATK s. 199; MŞ 56ab, v. 19b; PBM s. 472; RS (NOSK. nu.. 3724), v. 41b; SO 2/26, TDEA

1/391; TGDEİS s. 74; TN 1/105(404); TŞ 2/820-822, TŞ/HÇ s. 220-221; TŞ/L, 2001, s. 191-192; ZE (SK Şehit Ali Paşa, nu.. 1877. ♣ F. HANÇERLİOĞLU-KILIÇ

BELKIZ, Süleyman (1959 –): Doğu Türkistan Uygur şairi. Hotan vilâyetinin Çiriye ilçesinde doğdu. Doğu Türkistan Üniversitesinin Dil-Edebiyat Fakültesinden mezun oldu ve Ürümçi Enstitüsünde öğretmen olarak çalışmaya, 1980'da da şiir yazmaya başladı. Aruz vezniyle yazdığı lirik şiirleri yayımlanıp halkın beğenisini kazandı. Aşk, ahlâk, vatan severlik ve çeşitli sosyal konularda şiir yazan şair, duygularını akıcı bir dil ile ifade etmektedir. **Eseri/Şiir:** *Gül Aşkı* (Ürümçi 1986).

Kay.: Bülbüller Nezmisi, Ürümçi 1986. ♣ A. B. İLTEBİR

BELLİ, Şemsi (1929-11. 10. 1995): Şair. Maraş'ın Arapgir ilçesine bağlı Kızıluşağı köyünde doğdu. 1956 yılında AÜ Hukuk Fakültesini bitirdi. Gazeteciliğe 1946'da Vakit gazetesinde başladı. Kervan dergisinde, Ülke, Son Haber, Demokrat Ankara, Hürses, Medeniyet, Arapgir Postası, Malatya Postası, Yeni Haber, Ankara Ekspres, Memleket, Ulus, Zafer, Milliyet, Cumhuriyet, Dünya, Ankara, Son Posta gazetelerinde, Türkiye Ajansında muhabir, yazı işleri müdürü, başyazar, genel yayın müdürü olarak çalıştı. Avukatlık ve öğretmenlik yaptıktan sonra, 1969 yılından itibaren Birlik Partisi Genel Sekreterliği görevinde bulundu. İlk şiiri Çınaraltı dergisinde yayımlandı (1943). Âşık edebiyatı geleneğine bağlı koşma tarzındaki şiirden Orhan Veli tesiriyle nükteli şiire geçti. Şiirde hemen hemen her türü ve şekli denedi; her temada şiir yazdı. Hayatı boyunca bir çok şiir kitabı ve anı yayımladı. Çağın sevilen şairleri arasında yer aldı. İstanbul'da çıkartılan Şiir Defteri isimli derginin yayın işlerini yönetti. 1949 ve 1950 yıllarında Kervan ve Çadır dergilerini çıkarttı. Akbaba dergisinde fıkra yazdı. Şiirlerinin bir kısmı bestelendi. **Eserleri/Şiir:** *Sabır Taşı* (Malatya 1946), *Köy Akşamları* (Malatya 1945,1947), *Bahar Şarkısı* (1949), *Karpuz Dilimi* (Ank. 1961), *İkisi Birden* (1963), *Güz Çiçeği* (1958), *Bahar Güneşi*, *Güz Çiçeğinin Mektupları* (1959), *Şeytan Diyor ki* (1959), *Öpme Beni Bu Akşam* (İst. 1962), *Uykusuz Trenler* (İst. 1963), *Saur Başı* (İst. 1964), *Otopsi* (İst. 1974), *Renkli Balonlar* (İst. 1974). **Nesir:** *Can Kuşum* (Ank. 1960), *İpek Kaplı Defter: Güz Çiçeğine*

Notlar (Ank. 1961), *Anayaso* (1961), *Başşehir Sokağı* (Ank. 1957, 1961, İst. 1975), *Gelin Telleri* (İst. 1962,1964), *Güz Çiçeği II* (İst. 1965), *Bir Yangının Külli* (İst. 1973). **Anı:** *Büyük Paydos* (1963). **Mizah:** *Aşk Dersleri* (1980, 2. bs. İst. 1985). **Hikâye:** *Tükenez Kalem* (İst. 1974), **Oyun:** *Zeydo Ağa* (1971), *Anayaso* (önce şiir, 1970). **Hatıra/Deneme:** *Ağabeyim Mustafa Kemal* (Makbule Atadan anlatıyor, Ank. 1958), *Bülent Ecevit* (1975), *Bilinmeyen Yönleriyle Rauf Denктаş* (1983), *Atatürk'ün Aşk Hayatı* (1988), *Türkiye'de Basın Rezaletleri* (1988), *Fikriye* (Ank. 1995). **Taşlama:** *Boncuk Kutusu* (Ank. 1960). **Gezi:** *Yavru Vatandan Notlar* (Ank. 1960), *Cumhuriyetin Eşiğinde Kıbrıs* (Ank. 1960).

Kay.: DD s. 365-367; EİS s. 72; ÖBBŞKA 1/126,140, 221,248,519,627,2/677,733,922,984,1165,1215;TBEA 1/165; TBU s. 28; TDEA 1/394; Yankıları Birlikte Günün Şiiri Anayaso ve Şairi Şemsi Belli (haz. Cem Yalçınkaya, İst. 1968). ♣ N. YILDIZ

BELLİ, Vedat Fuad (1931 –): Tabib şair. Mersin'de doğdu. Bellizâdelerden emekli memur Fuad Beyin oğludur. 1950'de İÜ Tıp Fakültesine girdi. 1961'de mezun oldu Küçük yaşlarda şiir yazmağa başladı ve çeşitli dergilerde yayımladı. Serbest vezinle duygusal şiirler yazdı. **Eseri/Şiir:** *Atlı Karınca* (yy. ty.), *Karanlık Ağaç*, *Yusuf'un En Güzel Kuyusu* (yy. ty.). **Kay.:** GGÇŞ 1/381-385; ÖBBŞKA 1/108, 2/673,1279; ŞT s. 578-580. ♣ M. CUNBUR

BELLÜR, İrfan (1954 –): Türk asıllı Makedonyalı şair. Üsküp'te doğdu. Liseden sonra Kiril ve Metodiy Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi. Tiyatro sanatçısı olarak çalıştı. Bu, onu tiyatro yazarlığına yöneltti. Şiirleri, Makedonya ve Kosova'da yayımlanan bütün Türkçe gazete ve dergilerde yer aldı. Yazdığı ilk tiyatro oyunu olan Memet 1981 yılında Üsküp Halklar Tiyatrosu Türk Dramında sahnelendi. İkinci tiyatro eseri olan İnsanlar ve Güvercinler de sahnelendi. Karton Kutu adlı oyunu, Üsküp Halklar Tiyatrosu Türk Dramının kuruluşunun 40. yılı dolayısıyla açılan ödüllü tiyatro oyunları yarışmasında birinci seçildi. Hâlen Almanya'da tiyatro çalışmalarını sürdürmektedir. **Eserleri/Şiir:** *Al Daire* (Üsküp, 1980), *Hayali Yok Etmek* (Üsküp, 1986).

Kay.: Süreyya Yusuf, Yugoslavya Türk Şiiri, Priştine, 1976, s. 97; Fahri Kaya, Yugoslavya'da Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi,

İst. 1992, s. 110; Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Ank. 1997, 7/233; Mustafa-Reyhan İsen, Yugoslavya Türk Çocuk Şiirlerinden Seçmeler, Ank. 1983, s. 46. ♣ M. İSEN

BELMIRADOV, Bayram (1921-1966): Türkmenistan yazar ve mütercimi. Ahal vilâyetine bağlı Kaka'nın Çaçe obasında doğdu. 1939 yılında öğretmen olarak çalışmaya başladı. II. Dünya Savaşı'nda Uzak-doğu'da çarpıştı. Savaştan sonra Mari'da çıkartılan Lenin Baydağı gazetesinde çalışmaya başladı. 1957 yılında SSCB Yüksek Parti Okulunu tamamladıktan sonra Sovet Türkmenistanı gazetesinde ve daha sonra da Edebiyat ve Sungat gazetesinde çalıştı. 1965 yılında Türkmenistan Yazarlar Birliğine üye kabul edildi. Tenkidî ve sosyal konularda çeşitli yazılar kaleme aldı. Diğer Türk boylarının yazarlarının eserlerini Türkmen Türkçesine aktardı. 1966 yılında Türkmenistan Yazarlar Birliğinin başkanlığına getirildi. **Eserleri/Aktarma:** *İlkinci Mugallım* (Ç. Aytmatov'dan), *Uyalar* (A. Muhtar'dan), *Cemile* (Ç. Aytmatov'dan, 1963), *Aşgar Etmeli Del* (A. Serdyok'tan, 1970).

BELOV, Mihail (18. 8. 1911- ?): Çuvaşistan oyun ve hikâye yazarı. Tataristan'ın Aksubayevskiy bölgesinin Verşçinno-Çuvaşkaya Kiremet köyünde doğdu. Küçük yaşta anne ve babasını kaybetti. 1921'de Çistapolskiy'deki bir yetiştirme yurduna yerleştirildi. Bir süre pedagoji eğitimi de alan şair, bir ilkokulda üç yıl kadar öğretmenlik yaptı. Belov'un edebiyat merakı okul yıllarında başladı. İlk hikâyeleri okul dergisinde yayımlandı. 1930'da yerleştiği Çeboksarı'daki bir matbaada düzeltici olarak çalıştı. 1933'de Kızıl Orduya çağrıldı. Savaştan sonra birkaç yıl Öğretmen Yetiştirme Merkezi ve Çistopolskiy Rus Drama Tiyatrosunda müdürlük yaptı. Bir ara Tatar dilindeki bazı çalışmaları Çuvaşçaya aktardı. Bunlar arasında K. Tinçurin'in Goluboya Şal' (Mavi Şal) isimli müzikal dramını, İsamber'in Zifa isimli piyesini Çuvaş diline aktardı. 1941'de yazdığı müzikal dramında İ. Tuktaş'ın Naçolo Jizni (Hayatın Başlangıcı) isimli eserini yeni bir dikkatle işledi. Bu eser, Çuvaş Müzik ve Dram Tiyatrosunda 1959'da sahnelendi. **Eserleri/Oyun:** *Maksim Hvastun* (Övüngen Maksim) isimli iki bölümden oluşan piyesini 1937'de yayımladı. *Molodoj* (Gençlik-1939), *Kliatva* (Yemin-1939), *Naçalo Jizni* (Hayatın Başlangıcı-1941), *Molodiye Serdsa* (Genç Yüreklere-1946). **Hikâye:**

V Zareve Zakata (Güneş Batımının Kızılığ-1959), *Buket Tsvetov* (Çiçek Buketi-1963), *Aksubayevtsı* (Aksubayevçiler-1965), *Tak Bilo* (Böyle Oldu-1967), *Razval* (Dağılma-1969), *V Morozniye Dni* (Soğuk Günlerde-1970) *Za Godom God* (Yıllar Bitmez-1971).

♣ M. YILMAZ - A. ŞENGÜL

BEN (takma ad) bk. **ALİ Haydar**

BEN (takma ad), bk. **RAN, Nazım Hikmet**

BENÂÎ, bk. **BİNÂÎ** (1453-1512)

BENÂKATÎ (? - 1329/30): Tarihçi, âlim ve şair. Tam adı Ebu Süleyman Fahrüddin Ali b. Ebu'l-fazl Dâvûd b. Muhammed Benâkatî'dir. Şer'î ilimlerde pek çok adam yetiştiren bir ailede dünyaya geldi. Babası Bagavî'nin Mesâbihü's-Sünne'sine el-Meysûr adlı şerhi yazan bir hadis âlimi, kardeşi Nizameddin Ali Tebriz'de yaşayan bir mutasavvıftı. Daha çok şair olarak tanınan Benâkatî de Tebriz'de İlhanlı sarayına bağlandı. 1302'de Mahmud Gazan Han tarafından *Melikü'ş-Şu'arâ* unvanı verildi. Hayatı ve sanatı hakkındaki bilgiler ve bir gazeli Devletşah Semerkandiy Tezkiresi'nde bulunmaktadır. Eserlerini Farsça yazmıştır. Şiirleri daha çok kıt'a ve kaside şeklinde olup Divân'ı ele geçmemiştir. *Ravzatü'l-Elbâb fi Tevârihi'l-Ekâbir ve'l-Ensâb* adlı tarihî eserinin 746/1345'te istinsah edilmiş bir nüshası SK Ayasofya nu. 3096'dadır. Eserde, dünyanın yaratılışından itibaren İlhan Ebu Said (14. yüzyıl) zamanına kadar dokuz bölümde peygamberler, İran, Hz. Peygamber ve halifeler devri, Abbâsî, Yahudi, Hindistan, Türkistan, Çin, Moğol hanedanları ile ilgili ve Avrupa'da cereyan eden hadiseler kısaca hikâye edilmiştir. **Kay.:** Devletşah, Tezkiretü'ş-Şu'arâ, çev. Necati Lugal İst. 1977, 2/281-284; Hândmîr, Habîbü's-Siyer, Tahran 1855, 3/113; Özbek Sovyet Ansiklopediyası, Taşkent 1971, 1/72; Ansiklopediya-yı Edebiyat ve San'at-ı Tâcîk, Duşanbe 1988, 1/237. ♣ M. İSAKOVA

BENAL Nevzat bk. **ARIMAN, Benal Nevzat**

BENDE (16. yy.): Divan şairi. S. N. Ergun, mecmualarda karşılaştığı şiirlerinden Millet K AE Mec. 574'teki bir gazeli yayımlandı.

Kay.: TBA 1995, s. 31; TŞ 2/822. ♣ M. CUNBUR

BENDE (? - 1908): Güney Azerbaycan şairi. Asıl adı Mirza Muhammed Razi'dir. Tebriz'de doğdu. Mirza Şefi-i Tebrizî'nin oğludur. Arapça, Farsça ve Türkçe şiir ve nesirleri vardır. Aynı zamanda hattat olan M. M. Razi, yazıda kendine özgü bir üslûp da yarattı. Tahran'da vefat etti. **Eserleri/Şiir:** *Divan*, *Ziyetü't-Tevârih*, *Aşk ve Ruh* (mesneviler)

Kay.: M. A. Terbiyet, Dânişmendân-ı Azerbaycan, Bakû 1987, s. 48-49; Nigârîstân-ı Dârâ, Cevat Heyet, Azerbaycan Edebiyat Tarihine Bir Bakış, Tahran, 1997. ♣ M. H. HESARÎ

BENDENİZ (takma ad), bk. **RAN, Nazım Hikmet**

BENDERLİ Remzî (saz şairi), bk. **REMZÎ** (19. yy.)

BENDERLİ, Muvaffak Hüsnü (20. yy.): Edebiyat tarihçisi. **Eseri:** *Edebiyat ve Edebiyat Tarihi Elkitabı* (İst. 1937).

Kay.: TB (1928-1938). ♣ M. CUNBUR

BENDEROĞLU Ebdülletif, bk. **BENDEROĞLU, Abdüllatif**

BENDEROĞLU, Abdüllatif (1937-): Irak vatan-daşı Türk soylu şair, mütercim, araştırmacı ve gazeteci. Irak'ta Kerkük'e bağlı Tuz Hurmatu köyünde dünyaya geldi. Burada çok iyi derecede eğitim gördü. Gençliğinin ilk dönemlerinde şiir ve sanatla ilgilenmeye başladı. Çok yönlü sanatçı kişiliği ile tanındı. 1960'lı yıllarda ortaya koyduğu şiir mecmuaları Bağdat, Ankara, Bakû şehirlerinde büyük tirajlarla neşredildi. Şiir kitapları da ona bütün Doğu'da kabiliyetli şair olarak şöhrat kazandı. Edebi eser tercümeleri ile sürekli olarak ilgilendi. Onun tercüme ettiği Samet Vurgun'un seçilmiş eserleri, Türk Şe'rlerinden Seçmeler adıyla Arapça olarak Moskova ve Bağdat'ta yayımlandı. İraq Türkmen Dili, Ata Sözlerimiz I-II, Fuzulî Bayatlı, İmadeddin Nesimî el-Bağdatî, Azerbaycan Şairleri adlı kitaplarının yazarı, ve 1970'den beri Bağdat'ta Türkmen ve Azerbaycan Türkçesi ile yayımlanan Yurd gazetesinin baş redaktörüdür. 1994 yılından beri Azerbaycan Yazarlar Birliği üyesidir. Bakû Devlet Üniversitesi fahri doktor unvanını aldı. Azerbaycan-İrak edebî-kültürel ilişkilerinin sağlamlaşmasında onun takdire layık çalışmaları vardır. **Eserleri/Şiir:** *Güneş*

Sergisi (1969), *Yurd Torpağı* (1971), *Gürgür Baba* (1973), *Doğu İnsanları* (1975), *Göyercinlerin Ezgisi* (1975, *Göyercinlerin Ezgisi*, (Ank. 1976), *Gerenfil* (1977), *Çıplak ve Yara* (1979), *Yanar Dağlardan Püsküren Ulduzlar* (1982), *Deryanın Dibi* (1980), *Ürek Çırpıntıları* (1987), *Göyler Unutmuşdu Yağacağını* (1991). **Araştırma:** *Dede Korkut Kuşaklarımızın Alfabeti Olmalıdır* (Bağdat 1997).

Kay.: AY s. 132; KDE 2/102. ♣ N. YILDIZ

BENEKAY, Yahya (1925-27. 3. 1997): Şair, yazar. Köstence'de (Romanya) doğdu. Babası esnaftan Süleyman Benekay, annesi Fethiye Hanımdır. 1951'de Siyasal Bilgiler Fakültesinde yüksek tahsilini tamamladı. Ağustos 1951'de Maliye Bakanlığında stajyer memur oldu. Ocak 1952'de Eskişehir Defterdarlığında stajyerliğe nakledildi ve Vergi Dairesi Müdürlüğünde şef olarak çalıştı. Mayıs 1952'de asker oldu. 26 Ekim 1953'de Gümrük ve Tekel Bakanlığı müfettiş yardımcılığına getirildi. 1956'da sınavla müfettişliğe yükseltildi. Bu arada meslekî incelemeler yapmak üzere bir yıl süre ile Belçika'ya gönderildi. Dönüşünde Gümrük ve Tekel Bakanlığında müfettiş olarak çalıştı. 25 yıl sonra kendi isteğiyle emekli oldu. İstanbul'da öldü. Benekay, orta derecede Fransızca ve iyi derecede Romence bilmekte, 1945'den beri şiir yazmakta ve çeşitli konularda yazılar kaleme almaktaydı. Son zamanlarda daha çok senaryo ile uğraştı. Çınaraltı, Şadırvan, Kaynak, Köy Postası, Hisar, Mülkiye, Türk Dili, Türk Düşüncesi, Varlık, Çağrı, Davran, Erciyes, Bizim Türkiye, Şafak, İvriz, Filiz, Bayrak, Kocatepe, Davran, Ağaç dergilerinde şiir, inceleme ve röportajları yayımlandı. Şiir yazmayı bırakmamakla beraber, giderek, didaktik tarzdaki nesir eserlere yöneldi. İlk yıllardaki şiirlerinde halk şiiri etkisi hissedilirken, son yıllardaki şiirlerinde mitolojik unsurlar görülme-yeye başladı. Varlık dergisinde 31 yazılık seri hâlinde yayımlanan *Güneydoğu Yollarında* başlıklı röportajı ile 1962 yılı Türk Dil Kurumu Röportaj Armağanını kazandı. *Günlerdir İçime Çöktü Ayrılık* şiiri Sadettin Öktenay tarafından bestelenip Milliyet Gazetesi'nin düzenlediği *Yılın Şarkısı* yarışmasında birincilik ödülünü aldı. *Rabia*, *İlâhî Davet* ve *Veysel Karanî* gibi yirmiden fazla senaryosu filme çekildi. **Eserleri/Röportaj:** *Güney Doğu Yollarında* (1962). **Gezi:** *Gülen Anadolu* (1962),

Uçaktan Anadolu (1964). **Biyografi:** *İlk Hacı İlk Kurban: Veysel Karanî* (İst. 1966), *Hacı Bayram Veli* (İst. 1966). **Diğer:** *Yaşayan Mevlid-i Şerif* (İst. 1964), *Yaşayan Alevilik* (İst. 1967). **Çeviri:** *Ölümler Oyun* (Z. Stancu'dan F. Pazarıcı'yla birlikte, 1967). **Kay.:** F. R. Tuncor, "Yahya Benekay'1925-1997", *Yeni Defne*, Nisan 2001, sayı: 229, s. 4-7; G. Sâmanoğlu, "Hisar'dan Portreler: Yahya Benekay", *Hisar*, sayı: 25, 1 Mayıs 1957; EİS s. 72; MŞA s. 564-565; C. Süreya, *Mülkiyeli Şairler*, RTES s. 106; ŞYS s. 133; TBEA 1/165; TDEA 1/395; YMTM 4/3347-3350. ♦♦ Yaz.Krl.

BENEKÇİ, Şerif (1952 –): Roman yazarı. Kütahya'nın Gediz ilçesinin Muhipler köyünde doğdu. Liseyi bitirdikten sonra, Almanya'da Goethe Enstitüsü, Türkiye'ye döndükten sonra ODTÜ İdarî Bilimler Fakültesi ve Erzurum Atatürk Üniversitesi İşletme Fakültesinde bir süre okuduysa da bitiremeden ayrıldı. 1976-1977 yılları arasında Devlet İstatistik Enstitüsünde tercüman ve anketör olarak çalıştı. 1978 yılında Gümrük ve Tekel Bakanlığında Daire Müdürlüğü yaptı. Bir süre Gediz'de serbest ticaretle uğraştı. Daha sonra Kütahya'da bir fabrikada ticaret memuru ve tercümanlık, çeşitli noterliklerde sözleşmeli yeminli mütercimlik yaptı. 1985'ten itibaren İstanbul'da imam-hatip olarak görev aldı. 1995 yılında Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Sosyal Bilimler Bölümünden mezun oldu. Benekçi'nin ilk hikâyeleri ve ilk romanı Dikenli Topraklar, Kütahya'da çıkan *Dumlupınar* gazetesinde tefrika edildi. Daha sonraki yıllarda deneme ve hikâyeleri Yağmur, Türk Edebiyatı, Devlet ve Töre dergilerinde yayımlandı. 1977 yılında Töre-Devlet Yayınevinin açtığı roman yarışmasında yayımlanmamış romanı *Yabancılar Açlıklar* ile 3. Teşvik Ödülünü, yine aynı eseriyle 1977 Dündar Taşer Roman Armağanı özendirme ödülünü kazandı. Benekçi, Türkiye Yazarlar Birliği üyesidir. **Eserleri:** *Dikenli Topraklar, Yabancılar Açlıklar* (1977), *Şimdi Ağlamak Vakti* (İst. 1986), *Emin ile Selim* (İst. 1987), *Bir Şafak Yürüyüşü* (İst. 1988), *Kumsal Olmayan Ada* (İst. 1990), *Güvercin Geçidi* (İst. 1991), *Kırlangıçlar Erken Göçtü* (Emin ile Selim'in 2. değişik bs. İst. 1996). **Sözlük:** *İmla Kılavuzu* (İst. 1996), *İlköğretim Sözlüğü* (İst. 1994), *Deyimler Sözlüğü* (İst. 1994), *Atasözleri Sözlüğü* (İst. 1994). **Ansiklopedi:** *Rüya Tabirleri Ansiklopedisi* (İst. 1995). **Çeviri:** *Oliver Twist* (Ch. Dickens'ten 1985). **Kay.:** TBEA 1/166; YS s. 124. ♦♦ Y. KARA

BENER, Erhan, bk. **BENER, Hikmet Erhan**

BENER, Hikmet Erhan (19. 4. 1929 –): Hikâye ve roman yazarı. Lefkoşa'da doğdu. Nüfus kaydı Bursa, 19. 4. 1928'dir. Babası öğretmen M. Raşit Bener, annesi Mediha Hanımdır. 1950'de AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesini bitirdi. 1956'da Hukuk Fakültesinden sertifika aldı. 1950'de girdiği Maliye Bakanlığında müfettiş muaviniği, hesap uzmanlığı, Paris Elçiliğinde malî müşavirlik (1963-1966), Maliye Bakanlığı Hazine Genel Müşavirliği ve Kambiyo Kontrol Dairesi Başkanlığı (1966-1969), OECD nezdinde Türkiye Daimi Temsilciliği başkan yardımcılığı (1969-1974) ile Maliye Bakanlığı müşavirliği (1974), emekliliğine kadar Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü (1974-1975) ve avukatlık yaptı. Edebiyata şiirle başladı. İlk şiiri 1945'te Yedigün'de çıktı. Hikâye ve yazıları Seçilmiş Hikâyeler (1945-1951), 1952'den sonra hikâyeleri Varlık, Dost, Yazko Edebiyat, Somut, Sanat Olayı, Gösteri, Milliyet Sanat, Adam Sanat, Adam Öykü, Düşler Öyküleri ve Biçem dergileriyle Vatan, Ulus, Akşam, Cumhuriyet ve Milliyet gazetelerinde yayımlandı. 1976 yılında Özgür İnsan dergisini yönetti. Modern psikolojik Türk romancılığına yepyeni bir çözümleme getirdi. İlk kitaplarında Hikmet Erhan imzasını kullandı. *Ölü Bir Deniz* ve *Böcek* adlı romanları sinemaya, *Yalnızlar* romanı ise sinemaya uyarlandı. Ara Kapı romanıyla Türk-Fransız Kültür Cemiyetinin 1961 Büyük Roman Ödülünü, Hızır Doktor adlı oyunuyla 1979 Muhsin Ertuğrul Ödülünü, *Aşk-ı Muhabbet* ile 1992 Yunus Nadi Öykü Dalı Ödülünü, Alabalık'la 1993 Haldun Taner Öykü Ödülünü kazandı. Meslekî eserleri de bulunan Erhan Bener, romanlarında insanı, insanın kendi beyniyle hesaplaşmasını ele aldı. **Eserleri/Şiir:** *Gönülden Sesler* (Kayseri 1946, 1948). **Roman:** *Acemiler* (İst. 1952), *Gordium* (Ank. 1956), *Yalnızlar* (İst. 1956), *Elif'in Öyküsü* (İst. 1980), *Loş Ayna* (İst. 1960), *Ara Kapı* (Ank. 1961), *Kedi ve Ölüm* (Paris 1965), *Baharla Gelen* (İst. 1969), *Ünlü Gezgin Macellos Da Vinci'nin Akıllıca Serüvenleri* (İst. 1981), *Kedi ve Ölüm* (1981), *Oyuncu* (1. baskı, İst. 1981), *Böcek* (1. Baskı, İst. 1982), *Sisli Yaz* (İst. 1984), *Ölü Bir Deniz* (1. Baskı, İst. 1985), *Ortadirekler* (İst. 1987), *Tekilleşme* (İst. 1990), *Bir Büyük Bürokratin Romanı: Memduh Aytür* (1. baskı, Ank.

1991), *Anafor* (Ank. 1993, 2. baskı, İst. 1993), *Hızır Kız* (Ank. 1995), *Dönüşler* (Ank. 1997), *Köleler ve Tutkular* (1. baskı, İst. 1999), *Işığın Gölgesi* (İst. 2000). **Oyun:** *Çıldırta Yağmurlar* (İst. 1980), *Hızır Doktor* (İst. 1981), *Şahmeran* (2 perde, İst. 1984), *Öykü: Aşk-ı Muhabbet Seveda* (Ank. 1992), *Gece Gelen Ölüm* (1. baskı, Ank. 1993), *Varduman* (1993), *Günbatımı Öyküleri* (Ank. 1995), *Deniz Aşım Öyküleri* (Ank. 1996), *Yaralı Aşklar* (1. baskı, İst. 1998). **Anı:** *Erhan Bozer'in Yazısında 5. Yıl* (Ank. 1975), *Bürokratlar* (3 c. , İst. 1978-1979), *Erhan Bener* (İst. 1985). **Diğer:** *Sanat Ortak Kitap-6* (İst. 1984). **Çocuk kitabı:** *Şahmeran Öyküsü* (Bir Halk Söylencesinden Yararlanarak Yazan, Ank. 1991), *Burcu Öğretmenin Öyküleri* (Ank. 1993). **Çeviri:** *Ormandaki Deli* (polis romanı, Georges Simenon'dan, Ank. 1963), *Ölümler Saklambaç* (Georges Simenon'dan, Ank. 1963), *Gülüşün ve Unutuşun Romanı* (Milan Kundera'dan, 3. bs. İst. 1988), *Maigret'in Yeni Soruşturmaları* (Georges Simenon'dan, İst. 1999), *İnsanlar ve Hayvanlar* (Vercors'tan, V. O. Bener'le, Ank. 1998), *Öyküler* (G. Simenon'dan İst. 1999). **Meslekî Kitapları:** *Kambiyo Mevzuatımıza Göre Dış Seyahatlere Döviz Tahsis Usulleri* (Seyahat Kılavuzu, Ank. 1961), *Dış Ticaret, Gümrük ve Kambiyo Mevzuatına Göre İhracat Muameleleri* (Ank. 1961), *Kambiyo Mevzuatına Göre Bedelsiz İthalat* (Kemal Koral ile birlikte, Ank. 1962), *Kambiyo Kontrolü'nün Esasları: 17 Sayılı Karar* (Ank. 1962, 1963, 1964, 1967), *Sermaye Hareketleri* (Ank. 1963), *Türkiye'de Para ve Kambiyo Denetimi* (Ank. 1968). **Kay.:** EİS s. 84-85; İBYTÖA 2/234/246; ÖBBŞKA 2/1008; Ödüllü Öyküler s. 172-184; ŞYS, s. 133-134; TBEA 1/166-167; TDEA 1/395; TEA/AÖ 1/216; TÖS s. 305-317; F. Naci, *Türkiye'de Roman*, s. 381-393; YMTM 4/3247-3260; YS, s. 124-125. ♦♦ N. KONUK

BENER, Vüs'at O. (10. 5. 1922 –): Yazar. Samsun'da doğdu. Nüfus kaydı Amasya 1925'tir. Babası öğretmen M. Raşit Bener, annesi Mediha Hanım, ağabeyi Erhan Bener'dir. Tam adı Vüs'at Orhan Bener'dir. İlkokulu Erzincan'da (1932), ortaokulu Sivas'ta (1936) okudu. 1939'da Bursa Işıklar Askeri Lisesini, 1941'de Harp Okulunu, 1957'de Ankara Hukuk Fakültesini bitirdi. Levazım asteğmeni olarak Dikili ve Ankara'da görev yaptı. Siirt'te kıdemli yüzbaşı iken, kendi isteğiyle askerlikten ayrıldı (1953). Ankara'da İstatistik

Enstitüsünde memur, Ulus gazetesinde gece müshahihi, Cebeci İmam-Hatip Okulunda Türkçe öğretmeni olarak çalıştı. 1957-1959'da Ticaret Bakanlığında raportörlük, 1959-1978'de Karayolları Genel Müdürlüğünde müşavirlik 1979-1992 arasında da sendikacılık yaptı. 1992'de emekli oldu. Hikâyeleri Yeni İstanbul gazetesinde, Varlık, Yeditepe ve Seçilmiş Hikâyeler, Dönem, Gergedan, Argos, Gösteri adlı dergilerde yayımlandı. 1950'de Yeni İstanbul gazetesi ve New York Herald Tribune gazetesinin birlikte düzenlediği Dünya Hikâye Yarışmasında *Dost* adlı öyküsüyle üçüncülük ödülünü kazandı. 1963'te İhlamur Ağacı adlı oyunu ile Türk Dil Kurumu Tiyatro Ödülünü, İpin Ucu ile 1980 Abdi İpekçi, Siyah Beyaz ile de 1993 Yunus Nadi Yayınlanmamış Roman Ödülünü, Sedat Simavi Vakfı Ödülünü, Edebiyatçılar Derneği Altın Madalya Onur Ödülünü aldı. Öykülerinde kendine özgü bir anlatım biçimi kullandı. Soyutlamalar yaparak, insanın iç gerçeklerini vermeye çalıştı. **Eserleri/Hikâye:** *Dost* (Ank. 1952), *Yaşamasız* (Ank. 1957), *Dost* (Yaşamasız ve yeni hikâyelerle 2. bs. 1977, genişletilmiş 3. bs. İst. 1986), *Siyah - Beyaz* (İst. 1993), *Mızıkalı Yürüyüş* (İst. 1997), *Kara Tren* (İst. 1998). **Roman:** *Buzul Çağının Virüsü* (İst. 1984), *Bay Muannit Sah-tegi'nin Notları* (İst. 1991). **Oyun:** *İhlamur Ağacı* (Ank. 1962), *İpin Ucu* (İst. 1980). **Şiir:** *Manzumeler* (İst. 1993). **Çeviri:** *İnsanlar ve Hayvanlar* (Vercors'tan, Erhan Bener'le, Ank. 1998), **Kay.:** AYO s. 228-236; CDTTB s. 81; EİS s. 72; HİK 1/490-495; İBYTÖA 2/76-82; TBEA 1/167-168; TDEA 1/395; TEA/AÖ 1/216-217; TÖS s. 365-381; Ö. Lekesiz, *Yeni Türk Edebiyatında Öykü* İst. 1988, s. 437-452; ♦♦ A. CANPOLAT

BENGÜ, Engin, bk. **BENGÜ, Memet Fuat**

BENGÜ, Memet Fuat (1926 –): Yazar. İstanbul'da doğdu. Asıl adı Mehmet Fuat Engin Bengü'dür. Yazar Vedat Örfi Bengü ile Piraye Hanımın oğlu, Nazım Hikmet'in üvey oğludur. İÜ Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümünü (1951) bitirdi. Öğrenciliği sırasında *Aylık Ansiklopedi'* ye maddeler yazdı (1945). Sonra arkadaşları Tuna Baltacıoğlu ve Oktay Verel'le Memleketimizde ve Dünyada Kitaplar dergisini çıkardı. (1950-1951). Öğretmenlik, mütercimlik, muhabirlik, mimar yardımcılığı yaptı. Masa tenisi, voleybol dallarında sporla ilgilendi, profesyonel voleybol

antrenörlüğü yapıp ünlü sporcular yetiştirdi. 1972-1980 arasında Voleybol Millî Takımını çalıştırdı. 1979-1982 arasında Anadoluhisarı Gençlik ve Spor Akademisinde öğretim görevlisi olarak ders verdi. Çağdaş Amerikan yazarlarından çeviriler yaptı. Uzun yıllar Yeni Dergi'yi çıkardı (1964-1975). 1960'da kurulan *de Yayınları*'nın yöneticiliğini üstlendi. Yazko-Edebiyat'ı da yönetti, Bir önceki yılın şiir, deneme ve öykülerinden seçmelerin yer aldığı Türk Edebiyatı (on cilt) adlı yıllıkları yayımladı (1963-1972). 1981'de Adam Yayınevinin yerli yayınlar yöneticiliğini üstlendi, 1987'de emekli oldu. 1985'te yayımlanmaya başlayan Adam Sanat dergisinin genel yayın yönetmenliği görevini 1999'a kadar sürdürdü. Üvey babası Nazım Hikmet'in bazı şiir kitaplarını ve kendisine yazdığı mektupları yayımladı. Tercümelemler yaptı. Yazarın son kitaplarından Orhan Veli için Cumhuriyet Kitap Eki'nde "Yazarlık yaşamının kırkbeş yılı boyunca Orhan Veli'nin şiiri üzerine tartışmalara girmiş, Garip akımının Türk şiirine neler getirdiğini araştırmış, daha önceki şiir anlayışlarıyla karşılaştırmalarını yapmış bir eleştirmenin yazıları" denilmektedir. Deneme, hikâye ve eleştirileri 1945 yılından itibaren Kitaplar, Yeryüzü, Yeditepe, Yeni Ufuklar, Varlık, Yeni Dergi, Yön, Ant, Milliyet Sanat, Politika vd. dergi ve gazetelerde yer aldı. Yazılarında ağırlıklı olarak düşünce özgürlüğü, hoşgörü üzerinde duran, çağdaş Türk şiiriyle yakından ilgilendi. 1953 yılında Engin Bengü imzasıyla yazdığı bir hikâyesi Türk Dili dergisinin hikâye ödülünü kazandı. 1959'da dergilerde çıkan denemeleriyle Ataç Eleştiri Armağanını, 1961'de Düşünceye Saygı adlı kitabının birinci basımıyla Türk Dil Kurumu Deneme-Eleştiri Ödülünü kazandı. Çağdaşımız Makyavel adlı kitabıyla 1992 Sedat Simavi Ödülünü Gülten Akın'la paylaştı. 1995'te kendisine Kültür Bakanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü, 1996'da Edebiyatçılar Derneği Onur Ödülü Altın Madalyası verildi. BİLSAK Bilim-Sanat Kurumu üyesidir. **Eserleri/Hikâye:** *Aşk ve Sümüklüböcek* (Tuna Baltacıoğlu ile birlikte, 1946), *Bir Ayrılışın Öyküsü* (İst. 1998). **Roman:** *Yaşadığımız* (1951, yeni yazımı: 1998), **Deneme-Eleştiri-İnceleme:** *Düşünceye Saygı* (İst. 1960, genişletilmiş bs. 1994), *Çağın Görebilmek* (İst. 1982), *Unutulmuş Yazılar* (İst. 1986), *Çağdaşımız Makyavel* (İst. 1992), *Eleştiri*

Sorumluluğu (İst. 1994), *İki Yönlü Yozlaşma* (İst. 1995), *Konuşan Toplum* (İst. 1996), *Dağlarda Yüreğim* (İst. 1996), *Özgünlük Avı* (1996), *Her Yer Tiyatrodur* (İst. 1997), *Sömürsüz Bir Dünya* (İst. 1998), *Çoğunluğun Gücü* (İst. 1998), *Duyumsanmayan Karanlık* (İst. 1998), *Biçemden Biçeme* (İst. 1999), *Yaşlı Bir Şaire Mektuplar* (İst. 1999), *Aykırılıklar* (İst. 1999), *Din ile Felsefe* (İst. 2000), *Demokrasi Kültürü* (İst. 2000), *İkinci Yeni Tartışması* (İst. 2000), *Nazım Hikmet: Yaşamı, Ruhsal Yapısı, Davaları, Tartışmaları, Dünya Görüşü, Şiirinin Gelişmeleri* (İst. 2000), *Kültür Alışverişi* (İst. 2000). **Anı:** *Gölgede Kalan Yıllar* (1997), *Tribünden Palavra Anular* (1999). **Derleme:** *Tiyatro Tarihi* (1961), **Yardımcı ders kitapları:** *Yunus Emre* (1976), *Şinasi* (1977), *Pir Sultan Abdal* (1977), *Tevfik Fikret* (1979), *Karacaoğlan* (1977), *Ahmet Haşim* (1977), **Antoloji:** *Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi* (1985), *Genç Şairler Antolojisi* (1986), *Dünya Yazınından Seçilmiş Çeviri Şiirler* (1992), *Kısa Öyküler ve Kısa Oyunlar I-II* (1993), *Türk Yazınından Seçilmiş Çocuklar İçin Şiirler* (1993), *Orhan Veli* (2001), *Aydınlık Sözlüğü* (2001). **İnceleme:** *Türk Edebiyatı* (De yıllıkları, 1963-1972, on cilt), *İlkokul Çocukları İçin Şiirler* (1968), *Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi* (1985, genişletilmiş 14. basım, 1999), *Dünya Yazınından Çeviri Şiirler* (1992), *Dünya Yazınından Seçilmiş Kısa Oyunlar I* (1993), *Dünya Yazınından Seçilmiş Kısa Oyunlar II* (1993), *Dünya Yazınından Seçilmiş Kısa Öyküler* (1993), *Türk Yazınından Seçilmiş Çocuklar İçin Şiirler* (1993), *Türk Yazınından Seçilmiş Denemeler* (1993), *Türk Yazınından Seçilmiş Eleştiri Yazıları* (1993). **Veleybol, Sağlık İçin Spor. Mektup:** *Oğlum Canım Evladım Memed'im* (1968), *Yıllık; Türk Edebiyatı* (1962-72). **Araştırma:** *Tiyatro Tarihi* (1961), **Biyografi:** *Yunus Emre* (1976), *Pir Sultan* (1977), *Karacaoğlan* (1977), *Şinasi* (1977), *Namik Kemal* (1999), *Tevfik Fikret* (1979), *Ahmet Haşim* (1977). **Antoloji:** **Derleme (Seçme Şiirleri):** *Nâzım Hikmet* (1997), *Orhan Veli Kanık* (1997), *Oktay Rifat* (1997), *Cahit Külebi* (1997), *Sabri Altınel* (1997), *Edip Cansever* (1997), *Cahit İrgat* (1998). **Çeviri/Hikâye:** *Ateş Yakmak* (Jack London'dan, 1953), *Kasımpatları* (John Steinbeck'ten, 1953), *Kuyudaki Zenci* (Erskine Caldwell'den, 1953), *Ölü Albayın Kızları* (Katherine Mansfield'den, 1953, [Yolculuk adıyla], 1991), *Morgue Sokağı Cinayeti* (Edgar Allan Poe'dan, 1954), *Denizin De-*

ğıştirdiği (Ernest Hemingway'den, 1954), *Yoksul İnsanlar* (William Saroyan'dan, Varlık, 1961), **Şiir:** *Çimen Yaprakları* (Walt Whitman'dan, 1954). **Roman:** *Alın Yazısı* (Erskine Caldwell'den, 1954), *Gece Ağacı* Capote'tan, 1954). **Oyun:** *Don Cristobita ile Dona Rosita'nın Acıklı Güldürüsü* (Federico Garcia Lorca'dan, 1960), *Çağnımadan Gelen* (Marurice Maeterlinck'ten, 1961), *Kulaktan Kulağa* (Lady Augusta Gregory'den, 1961), *Trenton ile Camden'e Mutlu Yolculuk* (Thornt ile Wilder'den, 1961), *İstiridyeye ile İnci* (William Saroyan'dan, 1961), *Zavallı Aubrey* (George Kelly'den, 1964), *Doğum Günü Partisi* (Harold Pinter'dan, ts.). **Diğer:** *Voleybol* (Mehmet Bengü imzasıyla, İst. 1983). **Kay.:** Cumhuriyet Kitap sayı: 403, 542 ve 581; EİS s248; GTKK (1990-92), s. 148; K. İnsan Adaları s. 380-383; TBEA 2/559-560; TDEA 1/396; TEA/AÖ 3/840; YS s. 417. ♣I. İŞİK

BENGÜ, Vedat Ürfi (1900- 14. 10. 1953): Roman, oyun, senaryo ve çocuk edebiyatı yazarı. İstanbul'da doğdu. Yaver Mehmet Ali Paşa'nın oğlu Mehmet Fuat Bengü'nün babasıdır. İlk yazdığı oyunlardan *Bir Af Bir Yemin* 1917'de göçmenler yararına sahnelendi. 1924'te *Malûl Aşk* adlı ilk filmi çekti. 1925'te *Balo Kaçakları* adlı ilk telif opereti yazıp besteledi ve sahneye koydu. Bir süre Fransa'da kaldı. Mısır'da arkadaşlarıyla Isis Film Corporation'u kurdu. İki yılda 14 film çekip Mısır'da filmciliğin temelini attı. 1931'de yurda döndü. Atıf Kaptan'la *Film Yıldızları* adlı bir tiyatro topluluğu kurdu. Anadolu'ya turneler yaptı. Ömrü sahnede geçti. Yönettiği filmlerin senaryolarını, birçok tiyatro eleştirisi, 1924'te kahramanı Kara Hüseyin olan bir dizi polisiye roman yazdı. Polisiye roman çevirileri yaptı. İstanbul'da öldü. **Eserleri/Oyun:** *Kanun Adamı* (Ank. 1938), *Bir Doktorun Ödevi* (Ank. 1939), *Beyaz Baykuş* (Ank. 1940), *Bir Af Bir Yemin*, *Vefaen Ferağ*, *Balo Kaçakları*, *Hasta*, *Vicdan Hakkı* adlı oyunları kitaplaşmadı. **Roman:** *Bir Yuva Böyle Yıkıldı* (İst. 1943), *Akdeniz İncisi* (İst. 1944), *Çıldırın Adam* (İst. 1944), *Genç Bir Kızın Çilesi* (İst. 1944), *Seni Beklerken* (İst. 1944), *Solan Gönüller* (İst. 1944), *Kuduran Canavarlar* (İst. 1944), *Londra'daki Kan İzleri* (İst. 1944), *İskelet Yüzdeki Damga* (İst. 1945), *Ökse* (İst. 1945), *Varşova Yanarken* (İst. 1945), *Kahire Batakhanelerinde* (İst. 1946). **Polisiye:** *Kara Çete* (İst. 1340/1924), *Kanlı Hamam Kurbanları* (İst. 1340/1924). **Diğer:** *O nun Ölümü Karşısında Samsun* (Samsun

1939). **Masal:** *Gülrihal Sultan* (İst. 1946), *Gülrihal Sultan Sultan Canlı Mezarlar* (İst. 1946), *Gülrihal Sultan Dehşetler Diyarında* (İst. 1946). **Çeviri:** *Rus İhtilâlcileri Arasında* (G. Laroux'dan, İst. 1944), *Siyahlı Kadın* (G. Laroux'dan, İst. 1944), *Za-La-Mor: Kızıl Gemi* (Preen'den, İst. 1944), *Krup Fabrikalarında Bir Fransız Casusu* (G. Laroux'dan, İst. 1945), *Perrili Koltuk* (G. Laroux'dan, İst. 1945), *İki Çocuğun Devr-i Âlemi* (J. de la Hire'den, İst. 1946). **Kay.:** CDTTB s. 82; TBEA 1/169; TDEA 1/396; TEA/AÖ 1/217. ♣M. CUNBUR

BENİCE, Macit (1926-): Şair. İzmir'de doğdu. **Eseri/Şiir:** *Kardelen* (İst. 1956). **Kay.:** ÖBBSKA 2/675.

BENİCE, Etem İzzet (1903 - 28.3.1967): Gazeteci, roman yazarı. İstanbul'da doğdu. Kemah'lı İzzet Bey'in oğludur. İskilip Rüştüyesinden sonra Galatasaray ve Kabataş Sultanisi ile Deniz Ticaret Mektebinde okudu. Okul sıralarında gazeteciliğe başladı. *Tevhid-i Efkâr* gazetesinde muhabirlik, *Vatan*, *Son Saat* ve *Milliyet* gazetelerinde yazarlık ve yazı işleri müdürlüğü yaptı. Meslek hayatında *Zaman*, *İkdam*, *Açık Söz*, *Son Telgraf* ve *Gece Postası* gazetelerini çıkardı. 1942-1950 yılları arasında Kars ve Siirt milletvekilliğine seçildi. Etem İzzet Benice, asıl mesleği gazetecilik olan romancılarımızdandır. Yayımlandığı dönemlerde çok okunan aşk ve macera romanları yazdı. Romanları, günlük gazete okurlarının sıkılmadan okuyabilecekleri şekilde ilgi çekici fakat yüzeyseldir. Benice'nin de içinde yer aldığı aşk ve macera romancıları, romancılık için gerekli yetenek, üslup, muhayyile, sorumluluk, çaba ve sanat gücüne önem vermekten ziyade, kolaycılığa kaçmayı tercih ederler. Güzide Sabri, Suad Derviş, Selami İzzet Sedes, Ercüment Ekrem Talu, Burhan Cahit Morkaya, Esat Mahmut Karakurt, Kerime Nadir, Muazzez Tahsin Berkant, Sermet Muhtar Alus gibi yazarlar, piyasa romancılığı anlayışına uygun eserler vermişlerdir. Çoğu zaman yaşanmamış aşk düşlerini hikâyeleştirerek; yabancı dillerden ustaca uyarladıkları konular getirerek; insanlarımızın eğitimsiz kesimlerine çağdaş masal öğeleriyle dolu serüvenler sunarlar. Hemen hepsi gazetelerin ayrılmaz parçası olan roman tefrikalarına göz dikerek ürün devşirmişlerdir. 1961'de 9. Baskısı yapılan "Yakılacak Kitap" ro-

manının yazarı Benice'de sözü edilen romancılar arasında sayılabilir. **Eserleri/Roman:** *Çıldırın Kadın* (İst. 1927, 1946), *İstırap Çocuğu* (İst 1927, 1961), *Yakılacak Kitap* (İst. 1927, 1938, 1942, 1944, 1947, 1949, 1958, 1960,1974), *Aşk Güneşi* (İst. 1930), *Gözyaşları* (İst. 1932, 2. bs. 1941, 3. bs. 1942), *Beş Hasta Var* (İst. 1932, 1961), *On Yılın Romanı* (İst. 1933), *Afrika Vahşileri Arasında* (Bedi Vecdet imzasıyla, İst. 1934), *Yosma* (İst. 1936,1943), *Sen de Seveceksin* (İst. 1942), *Foya* (Yedigün dergisinde tefrika edildikten sonra, İst. 1944), *Ben Hiç Sevmedim* (İst. 1947), *Pota* (1946), *Adsız Şehit* (İst. 1965).

Kay.:EİS s. 85; Rauf Mutluay, 50 Yılın Türk Edebiyatı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları 126, 50. Yıl Dizisi:5, İst. 1973, İstA. 5/2504-2505; TMA s. 70; TDEA 1/397. ♣Ş. AKTAŞ

BENK, Adnan (31.12.1922 - 19.1.1998): Şair, eleştiri ve deneme yazarı. Paris'te doğdu. A. Yedidağ imzasını da kullandı. 1931'de ailesiyle Fransa'dan İstanbul'a döndü. İÜ Edebiyat Fakültesi Fransız ve Roman Dilleri/Edebiyatları Bölümünden mezun oldu (1946). Aynı okulda 1950'de doktor, 1955'de doçent oldu. 1982'de emekliye ayrıldı. Edebiyat hayatına öğrencilik yıllarında yayımladığı şiirleriyle başladı. Metin çözümlemeleri ve eleştiriler yaptı. Fransız edebiyatı alanındaki çalışmalarıyla birlikte Türk edebiyatına ve kültür faaliyetlerine yer verdi. 1952'den sonra Küçük Dergi ve Ataç dergileriyle Dünya gazetesinde edebiyat, tiyatro, müzik, sinema ve plâstik sanatlarla ait eleştiri ve deneme çalışmalarını yayımladı. 1953-1963 yılları arasında Dünya gazetesinin sanat sayfasını yönetti. Gaëton Picon'dan yaptığı bir çevirinin, 1965'de İÜ Film Merkezinde kurgusunu ve özgün müziğini de kendisinin yaptığı *Ben Asitavandas* adlı belgesel filmi yönetti. Meydan Larousse, Büyük Lugat ve Ansiklopedisi'nin çeviri bölümünü (1967-1973), Türkiye 1923-1973 Ansiklopedisi'ni yönetti. Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi'nin genel yayın yönetmenliğini üstlendi (1986-1989). Emekli olduktan sonra yönettiği Çağdaş Eleştiri dergisinde (1982-85, 40 sayı) sanat ve edebiyat eserlerinde gördüğü tutarsızlıkları sert ve alaycı bir dille eleştiren yazılar yayımladı. Yazar Ben Asitavandas ile 1965 Padova Film Festivalinde ikincilik ödülü aldı. **Eserleri/Şiir:** *Sükutun Hataları*

(İst. 1944). **Eleştiri:** *Eleştiri Yazıları I* (İst. 2000), *Eleştiri Yazıları II* (İst. 2000). **Çeviri:** *Mahwolan Şaheser* (Balzac'tan, İst. 1944), *Katır İnadı* (G. Guareschi'den, İst. 1957), *Gönülçelen* (J. D. Salinger'den, İst. 1967), *Bir Kış Günü, Öğleden Sonra* (M. Duras'dan, İst. 1989).

Kay.:EİS s. 85; ÖBBŞKA 2/1048; TBEA 1/169. ♣G. OKUTAN

BENLİOĞLU, Faik Şemsettin (1889-1949): Yazar. Rodos'ta doğdu. Küçük yaşlarda Sakız'a taşındı. İzmir'in kurtuluşundan sonra da İzmir'e geldi. Hayatı hakkındaki bilgiler çelişkilidir. Gazeteciliğe Ahenk'te başladı. 1940'lı yıllarda Yeni Asır gazetesinin en çok okunan yazarlarından. Şişli Çakalları, Melikşah Sultan, Kanlı Yapraklar, Kardeş Katili Padişahlar gibi bir çok romanı aylarca tefrika edildi. Bu yüzden ona *Jet Yazar* denilmekteydi. Kızı ve oğlunun art arda ölümleri ile çok sarsıldı. İstanbul'da vefat etti. Rumca, Arapça ve Farsça bilirdi. Sakız'da genç yaşından itibaren inkılâp hareketleriyle ilgilenmeye başladı. 1910'da yazı hayatına Sakız'da Tatbikat adlı haftalık bir dergide başladı. 1912'de bir okul dergisi olan Talebe'de müdür olarak görülmekte, burada fennî yazılar yazmaktaydı. Orhan Rahmi'nin bir yazısından yazarın İstanbul'a yerleşip bir matbaa açtığı anlaşılmaktadır. 1918-1919 arasında Müshahede adlı ilmî-edebî bir dergi çıkardı, yazılarını bu dergide yazdı. Cumhuriyetin ilânından sonra yine İzmir'deki Sada-yı Hak gazetesinde Resimli Yurt dergisinde yazıları yayımlandı. Aynı Şemsettin ve Akşemsettin takma adlarıyla hikâyeleri yayımlandı. Fransızca'dan yaptığı çeviri hikâyeleri çıktı. 1925'te Türk İli gazetesinde Moğolların Arslanı adlı bir piyesi tefrika edildi, 1927'de *Hakikat* gazetesinin yazı işleri müdürü oldu. *Hizmet* gazetesinde 1930-1931 yıllarında *Görünmez Decal* adlı bir romanı basıldı. 1934-1935'te *Işık, Ege, Yürgü* gazetelerinde *Kıra Vasilaki* ve *Tepedelenli Ali Paşa* romanı, 1932-1943 yıllarında *Halkın Sesi* gazetesinde hikâyeleriyle birlikte *Celledin Baltası, Kerametsiz İzdivaç, İnsandan Son Kurban romanları*, 1935-1937 yıllarında *Anadolu* gazetesinde *Bir Türk Genci Hint Fakirleri Arasında, Ateşin Hekimi, Birinci Fransuva* (çeviri), *Atilla'nın Definesi, Gizli Cihangir, Dilber Korsan veya Dilber Kadın Korsan* gibi çoğu tarihî romanları tefrika edildi. 1938-1948 yıllarında Yeni Asır gazetesinde de *Nostradamus* (çeviri), *18. Asırda Bir Korsan, Bir Leyla ile*

İki Mecnun, Esrarengiz Mektup, Melikşah Sultan, Venedik Korsanları, Kadının Tılsımı, Erdebil Faciası, Tarihin Kanlı Yaprakları, Şeytana Tapan Yezitler romanları tefrika edildi. Yazar bu romanlarının yanında bir çok hikâye ve piyes de yazdı. Bu eserlerinden bir kısmında S. S. takma adını kullandı. *Alsancak* adlı okul piyesi ve *Büyük İkramiye* adlı adapte komedisi tiyatro toplulukları tarafından oynandı. **Eserleri:** *Alsancak* (1 perdelik oyun, 1. bs., İst. 1919; 2. bs. İzmir 1935), *1915 Çanakkale Muharebelerinden Bir Kısmının Tarihiçesi* (Çanakkale 1934), *Alemdar* (İzmir 1935), *Fen Ölümüne Galip Gelebiliyor mu?* (İzmir 1935), *Mihracenin İntikamı* (S. S. imzasıyla, İzmir), *Baltacı Mehmet Paşa ve Katerina Bir Çadır Altında* (S. S. imzasıyla, İzmir 1935), *Ege Tecim ve Endüstri Büyük Klavuzu* (Ş. Göksel, K. Oral ve S. Tükel'le birlikte, İzmir 1937), *Şişli Çakalları* (İzmir 1944), *Demokrat Parti'nin İcyüzü ve Hataları* (İzmir 1947).

Kay.: CDTTB s. 82; İFSA (1850-1950), s. 145-148. ♣G. OKUTAN

BEPPAYEV, Mutalip Aznoroviç (13. 1. 1949 -) Malkar sahası şairi. Kazakistan'ın Cambıl şehrinde doğdu. 1976'da vefat eden babası Beppayev Aznar Baymırzayeviç halk hikâyeleri ile masallarını iyi bilen bir şahıstı. 1958'de, ailesi ile birlikte vatanları olan Kafkas'a geri döndü. Aynı yılda Yanıkoyev ortaokuluna başlayıp on sene sonra mezun oldu. Kommunizmge Col adlı gazetede, Malkar Devlet Dram Tiyatrosunda, fabrikada çalıştı ve Karaçay-Malkar Devlet Üniversitesinde okudu. 1971'de M. Gorki adındaki Edebiyat Enstitüsünün Lev İvanoviç Oşanın adlı şiir semineri bölümüne başladı. 1976'da burayı da bitirdi. 1976'dan 1977'e kadar askerliğini yaptıktan sonra ülkesine döndü. Devlet Dram Tiyatrosunda edebiyat bölümü başkanı, Sovetskaya Molodyoj adlı gazeteyle bağlı Edebiyat Derneği başkanı, çocuk dergisi Nur'un sorumlu sekreteri, Mingi Taw dergisinin genel redaktör yardımcısı olarak görev yaptı. Son yıllarda Kabarti-Malkar Cumhuriyeti televizyonunda edebiyat ve dram programı redaktörü olarak çalışmaktadır. İlk şiir kitabı *Uyangan Gayala* adıyla 1978'de Elbrus basım evinde yayımlandı. Bu kitabıyla SSCB Yazarlar Birliği üyesi oldu. Şiirleri Komsomolskaya Pravda, Literaturnaga Rossiya gazetelerinde, Smena, Ogonyok ve Noviy Mir adlı dergilerde yayımlandı. Son

yıllarda Malkar Türkçesi ve Rusça şiir kitaplarını yayıma hazırlamaktadır. Eserlerini Malkar Türkçesiyle ve Rusça yazdı. **Eserleri:** *Tolqunlu Dolay* (Nalçik 1984), *Elbrusbelokrlaya Ptitsa* (Moskova 1985), *Müstitel, Balkanskiye Zvyozdi, Snu Sgorevşih*. Kay.: Yaz. Arv. ♣ Yaz. Krl.

BERAT Yaraş (25. 12. 1951 -): Özbekistan şairi ve metodist. Kaşkaderya vilâyetinin, Çıraqçı ilçesine bağlı Harduri köyünde doğdu. Berat Yaraş da edebiyata özellikle şiire ailesinin edebiyata olan yakınlığı sebebiyle ilgi duydu. 1958-1968 de köyündeki Uluğbek 13. ortaokulunda okudu. 1970-1972'de askerlik yaptı. 1973-1978'de Ali Şir Nevâi Semerkand Devlet Üniversitesinin Filoloji Fakültesini bitirdi. 1980'e kadar Semerkand'daki ortaokullarda öğretmenlik yaptı. 1980-1986 yılları arasında Semerkand Vilayet Halk Ağzadaki İcadı evinde edebiyatçı, müdür yardımcısı, 1986'dan 1988'e kadar Semerkand vilayet gazetesinde muhabir olarak çalıştı. İlk şiirleri Ona Mehri ve Bahar öğrenciyken yayımlandı. Şair Azim Suyun'un bilgilerinden faydalandı. İlk şiir kitabı *Dilçiray*'da Azim Suyun'un ön sözü vardır. Berat çok samimi, tabii ve bilgili bir şairdir. Şair birçok şarkı da yazdı. Birçok şiiri ünlü sanatçılar tarafından şarkı olarak bestelendi. **Eserleri:** *Dilçiray* (Taşkent 1992), *Bâlacânlar Dünyası* (Taşkent 1988).

Kay.: Ruzayev, Kaldırğaç (Taşkent, 1996), Y. Adullayev, Hamrahim (Taşkent 1996). ♣K. YOLDAŞEV

BERBER, Halil (20. yy.): Yaprak destan şairi. Eskişehirli. **Eseri/Şiir:** *Gurbet Destanı* (Eskişehir 1961). ♣N. ÜNVER

BERBEROĞLU, T. (20. yy.): Oyun yazarı. **Eserleri/Oyun:** *Destan* (3 perde, İst. 1941), *Türk Kanı* (İst. 1941). Kay.: TB 1941. ♣N. ÜNVER

BERBEROV, Burhan Abu-Yusufoviç (8. 5. 1961 -): Malkar sahası şair, hikâye ve tiyatro yazarı. Karaçay-Çerkez cumhuriyetinin Malokaraçevsk ilçesine bağlı Tereze köyünde doğdu. 1984'te Çerkez Müzik Yüksek Okulunun Rejisörlük Bölümünden, 1988'de Moskova Devlet Tiyatro Sanatı Enstitüsünün Dramatik Tiyatro ve Sinema Aktörlüğü Bölümünden, 1992'de Moskova'daki M. Gorki Edebiyat Enstitüsünden, 1993'te Mos-

kova Devlet Üniversitesine bağlı M. V. Lomonosov adlı Asya ve Afrika Ülkeleri Enstitüsünden mezun oldu. 1996-1997 yılları arasında Kabartay-Malkar Devlet Üniversitesinde Karaçay-Malkar Edebiyatı, Folkloru ve Tarihi alanında okutmanlık yaptı. Son yıllarda Zaman gazetesinin muhabiri olarak çalışmakta ve aynı zamanda Kabartay-Malkar Devlet Üniversitesinde yüksek lisans tahsili yapmaktadır. Üzerinde çalıştığı tez konusu "Narodnaya Tragediya 1943-1957 V Karaçayevobalkarskoy Poezii" dir. Eserleri, Elbrus, Mingi Taw, Polovetskaya Luna dergilerinde ve Qaraçay, Zaman, Sovetskaya Molodyoj, Kavkazskiye Novosti gazetelerinde yayımlandı. **Eserleri/Oyun:** *Derevyanıye Sani* (Moskova 1992). **Hikâye:** *Zov* (Krasnadar 1994), *Nanuq Blaayıw* (1998), *Bölengen Cumurtala* (1999). **Şiir:** *Qaraçaydan Salam* (Karaçayevsk 1993). **Çeviri:** *Hamlet* (V. Şekspir'den, 1998). **İlmî Araştırma:** *Tema Narodnoy Tragedii: 1943-1957*

♣ Yaz. Krl.

BERBERZÂDE Mehmed Zihni, bk. **ZİHNİ**. (TDEA 1/399)

BERDAK Berdimurad Karğabayoğlu (1827-1900) Karakalpak şairi. Aral denizinin güney sahilindeki Akkal'a denilen yerde (şimdiki Moynak ilçesi), fakir bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Önce köyündeki okulda, sonra medresede okudu. Ali Şir Nevâî, Fuzûlî, Mahtumkulu ve Karakalpak klâsik şairi Künhoca'nın eserlerini okudu, onlardan yararlandı. Eserlerinde Karakalpakların 18 ve 19. yüzyıllardaki hayatına geniş ölçüde yer verdi. Ezilen halkın hayatı onun *Bolgen Emes*, *Salık*, *Bu Yıl*, *Umrım* gibi şiirlerine aksetti. *Yahşırak*, *Şekilli* gibi şiirlerinde, *Ahmak Pâdşâ* destanında sosyal eşitsizliği ve zulmün hükümlerini tenkit etti. *Aydasbiy*, *Evlâdlar*, *Amangeldi*, *Ernazarbiy* gibi tarihî eserlerinde ise halk kahramanlarını iftiharla övdü. Bilhassa *Evlâdlar* adlı eseri, şairin tarihî ve felsefî mülâhaza ve muhakemelerini ihtiva etmesi bakımından önem kazandı. Bu eserde Türk halklarının ortak özellikleri güzel bir şekilde ifade edildi. Eserlerinde sosyal motiflere yer aldı. Berdak Karakalpak, Özbek, Tatar ve diğer halkların severek okudukları bir şairdir. Karakalpak şairi Âteş'in bildirdiğine göre Berdak vefat ettiği

zaman onu son yolculuğuna Özbekler, Kazaklar, Tatarlar ve Ruslar hep birlikte uğurladılar. Berdak'ın eserleri çeşitli dillere çevrildi. Kabri, Karakalpakistan'ın Bazatay ilçesine bağlı Karakum'dadır. **Eserleri:** *Şığarmaları* (Nakis-1956), *Lirika* (Nakis-1977).

Kay.: M. K. Nurmammedov, Berdak-Karakalpak Halkının Büyük Şâiri, Taşkent 1977; İ. Sagitov, Berdaktın Tvorçestvası, Nakis-1. ♣S. AHMEDOV

BERDARÎ, bk. **DOĞAN, Ali**

BERDIBAY Uulu Erkebay, bk. **ERKEBAY**

BERDİBAY, Rahmankul (1927 –): Kazakistan edebiyatçısı, folklorcusu ilim adamı. Güney Kazakistan'daki Türkistan bucağında doğdu. 1949'da Kızılorda Pedagoji Enstitüsünü bitirdi. 1955'te Almatı'ya gelerek Kazak Edebiyeti gazetesinin birinci sayısından itibaren gazeteci olarak çalıştı. Kazak dilinin problemleri üzerinde durdu. Kazakistan'da yaşanan Rus dili istilâsını kırmak için uğraştı. Kazakça'ya önem verilmesi gerektiğini her fırsatta vurguladı. Kazak halkını uyandırıp, kendine döndürmek için çabalayan ve bu uğurda idam edilen büyük şair Ahmet Baytursunov'un yolunu devam ettirenlerden biridir. 1959 yılından bu yana Kazakistan İlim Akademisinin M. O. Avezov Edebiyat ve Hüner Enstitüsünde çalıştı, folklor bölümü başkanı oldu. Dede Korkut'un halk arasında dolaşan motiflerini, Korkut Ata ile bağlantılı edebî-tarihî mirası araştırdı. Elli yıldan fazla araştırma işleriyle uğraştı. Otuz kitap, binlerce makale yazdı. Hâlen, Türkistan'daki Kazak-Türk Üniversitesinde Kazak Edebiyatı bölümünde öğretmenlik yapmaktadır. **Eserleri:** *Edebiyet Jane Ömir* (Almatı 1964), *Kazak Prozasındağı Zamandaş Beynesi* (Almatı 1968), *Gülistanın Bulbulları* (1970), *Destur Tağlımı* (Almatı 1973), *Kazak Folklorunun Tipologiyası* (Almatı 1979), *Anızdan Romanga Deyin* (1976), *Gasırlar Tolğaydı* (1971), *Kazak Tarihi Romanı* (1979), *Jırçılık Destur* (1980), *Kazak Eposı* (Almatı 1982), *Sarkılmas Kazıma* (1983), *Zamana Sazı* (Almatı 1985), *Epos – el Kazıması* (1995), *Kazak Folklorunun Tarihi* (Almatı 1994), *Kazak Folklorunun Poetikası* (Almatı 1995). *Baykaldan Balkanga Deyin* (1996), *Muhtar Şını* (1997).

Kay.: KDE 2/54; ME 1/144. ♣Ş. İBRAYEV. N. YILDIZ

BERDİBAYEV, Abdıraşit (1916-1980): Kırgızistan ozanı ve şarkıcısı. Ak-Suu vadisindeki Maltabar köyünde dünyaya geldi. Bebeklik çağında iki gözünü kaybetti. Küçük yaşlarda yetim de kalınca hayatı zor şartlarda geçti. On bir yaşındayken dombra, on beş yaşında da kopuz çalmaya başladı. Halk şarkılarını ve destanlarını öğrenip kopuz eşliğinde özenle söyledi. 1933 yılında destancı Sarıkunan Dıykanbay Uulu'na* rastladı ve kendisiyle birlikte dolaşıp ondan *Canış-Bayıç*, *Kococaş*, *Bolot menen Meer* (Ak Meer) gibi destanları öğrendi. 1944-1953 yılları arasında Kırgız Mémleketik Flarmonisinde solist olarak çalıştı. İlk şiiri 1938 yılında yayımlandı. Şiirlerinde emeğin gücünü övdü. Birçok şiiri şarkı hâline getirildi. Bazı şiirlerini de kendisi besteledi. Şiir antolojisi Rusçaya çevrildi. **Eserleri/Şiir:** *Irlar Cıyınagı* (Bişkek 1949), *Irlar* (Bişkek 1958), *Koñuroo* (Bişkek 1962), *Dobuş* (Bişkek 1965), *Adam Colu* (Bişkek 1965), *Tandalgan Çıgarmalar* (Bişkek 1966), *Adamdarga Açık Kat* (1 Bişkek 969), *Adamdarga Kayırluu* (Bişkek 1972), *Dañktayn Seni Kırgızistanım* (Bişkek 1973), *Tandalmalar* (Bişkek 1976).

Kay.: PSK, s. 166-168. ♣A. KADIRMAMBETOVA

BERDİBAYEV, Rakmankul, bk. **BERDİBAY, Rahmankul**

BERDİKEEV, Kanbolot (1939 –): Kırgızistan yazarı. Narın Bölgesinin Cumgal ilçesine bağlı Kayırma köyünde doğdu. 1961 yılında Kırgız Devlet Ziraat Enstitüsünün Veterinerlik Fakültesinden mezun oldu. İş hayatına, 1960 yılında, Lenin Kolhozunda veteriner-hekim olarak başladı. 1964 yılından sonra İlçe Veteriner İstasyonu Başkan Yardımcısı görevinde çalıştı. 1975 yılında veteriner-labaratuar yöneticisi, sonra da Camgal ilçesindeki yem-ot besinleri hazırlayan sovhozun baş veteriner hekimi olarak çalıştı. 1960 yılında yazarlık faaliyetlerine başladı. 1976 yılında ilk kitabı yayımlandı. Hikâyelerinde köydeki çağdaş ve günlük hayatı aksettirdi. **Eserleri/Hikâye:** *Novellalar* (1976); *Kökö-Mergen* (1977); *Aydın Köl* (1979); *Nuska* (1984); *Ayıp* (1986).

Kay.: PSK s. 168. N. YILDIZ

BERDİKULOV, Seydahmet (1933-1994): Kazakistan yazarı. Almatı ili, Cambıl ilçesine bağlı Karakistak kasabasında doğdu. 1956'da El-Farabi

Kazak Millî Devlet Üniversitesini bitirdi. 1955-1965 yıllarında Leniñil Cas (şimdiki Cas Alaş) gazetesinde uzman, şube müdürü ve sorumlu sekreter olarak çalıştı. 1965-1970'te Kazakistan Piyoneri (şimdiki Ulan), 1970-1986'da Leniñil Cas (şimdiki Cas Alaş) gazetelerinde redaktörlük görevini üstlendi. 1986'dan başlayarak, Calın yayın kuruluşunun müdürü olarak çalıştı. Hikâye ve uzun hikâye yazarı olarak tanındı. Onun hikâye kitaplarının bazıları Rus, Macar, Alman, Polonya, İspanya ve Finlandiya dillerine tercüme edildi. Kendisi de C. Aytmatov, E. Hemingway, J. London, A. Heyli ve Meyler'in eserlerinin Kazakçaya aktardı. *Kurmet Belgisi* madalyası verildi. **Eserleri/Hikâye:** *Ol Oramal Cogalmaydı* (1965), *Cürek Uykıttadı Bilmeydi* (1966), *Nar Tavekel* (1967), *Egeveli Nayza* (1969), *Cumur Cerde Teñbil Dop* (1968), *Aspannan Şuga Cavğan Kün* (1975), *Üşinşi Podyezd* (1980), *Perdesiz Köñil* (1983), 84 Cildin Teñdessiz 16 Küni (1982), *Arbagan Meni Bir Siykır* (1987).

♣Ş. İBRAYEV

BERDİNAZAR (1810/15-XIX. yy. II. yarısı): Türkmenistan şairi. Mollanepes* ile çağdaştı. Saragıt, Yolöten civarında yaşadı. Gençliğinde Handilber adlı kızı sevdi, fakat onunla evlenemedi. *Bende men* ve *Gitti* adlı şiirlerinde bu konuyu dile getirdi. Hiva hanı Muhammetemin Han ile Govşut Han'ın orduları arasındaki savaşa (1855) katıldığı tahmin edilir. Türkmenlerin bu savaştaki zaferini vasf ederek *Yetmedi mi* adlı şiirini yazdı. Özellikle Şabende'nin, Mollanepes'in şiirlerinden etkilenildi. Şabende'nin *Gözelim* adlı şiirine aynı adla nazire yazdı. Şiirlerini ahlakî, lirik, didaktik ve tarihî konularda kaleme aldı.

Kay.: Türkmen Edebiyatının Tarihi, 3. c. , 2. kitap, Aşgabat 1978, s. 284-287; Türkmenbaşı Türkmenistan Millî El yazmaları Enstitüsünde 4, 547, 549, 567, 670, 803, 832, 928, 1681, 2011 numaralı dosyalar; Arzu, 1991, s. 89-96.

♣ Yaz.Krl.

BERDİYAROV, Tokaş (1925-1988): Kazakistan şairi. Şiimkent ili, Keles ilçesi Abay kasabasında doğdu. II. Dünya Savaşı'na katıldı. 1950'ye kadar Sovyet Ordusunda görev aldı. 1958-1962 yılları arasında Leniñil Cas (şimdiki adıyla Cas Alaş) ve Kazak Edebiyeti gazetelerinde çalıştı. 1962'den hayatının son yıllarına kadar şiirle uğraştı. İlk

şiiirleri 1950'den itibaren yayımlanmaya başladı. Daha çok şiir sahasında eserler veren Tokaş Berdiyarov'un aynı zamanda hikâye kitapları da vardır. Almatı şehrinde vefat etti. **Eserleri/Şiir:** *Şal-kar Teñiz* (1952), *Men Ömir Süremin* (1965), *Bey-bitşilik Köşesi* (1960), *Torañı* (1965), *Ok céne Gül* (1967), *Davıldan Keyin Tınıştık* (1970), *Kögildir İmurt* (1972), *Boxtorgay* (1973), *Künder, Künder, Künderim* (1974), *Eski Paravoz* (1976), *Caña Dala* (1979), *Sönbeytin Ottar* (1980), *Esiktiñ Aldı-Kök Terek* (1983), *Şımar* (1985). **Hikâye:** *Castuk Keşüvi* (1966), *Soldat Sın* (1968), *Farida* (1978).

◆Ş. İBRAYEV

BERDİYAR Pirimkuloğlu, bk. BERDİ Bahşı

BERDİYEV, Annalı (1932 –) Türkmenistan mütercimi, şairi. Ahal ilinin Gökdepe ilçesinin Birinci Birleşik köyünde doğdu. 1958 yılında Türkmen Devlet Üniversitesinin Türkmen Filolojisi Fakültesini bitirdi. Genç yaştan itibaren Türkmenistan'ın gazete ve dergilerinde, tiyatro ve sinema stüdyolarında çeşitli görevlerde çalıştı. 1967 yılında Yazarlar Birliği üyeliğine seçildi. 1988 yılında Mağtımçulu Devlet Ödülü verildi. **Eserleri/Çeviri:** *Edip şah* (Sofokles'ten, Aşgabat 1976), *Romeo ve Culetto* (W. Şekspir'den, Aşgabat 1982) *Nadaranın Nogtalanışı Işığın Nêhak Azabı* (W. Şekspir'den, Aşgabat 1986).

Kay.: Kendisi ◆ N. YILDIZ

BERDİYEV, Dañator (1932 –): Türkmenistan mütercimi, kıssacı. Marı ilinin Marı ilçesindeki Leningrad kolhozunda doğdu. Marı şehrindeki öğretmen meslek lisesinde okudu. Aşgabat'daki Pedagogik Enstitünün Dil ve Edebiyat Fakültesinde bir yıl eğitim gördü. Ortaokulda öğretmenlik yaptı. Moskova'daki Poligrafi (Matbaacılık) Enstitüsünün Basın-Yayın bölümünü bitirdi. Sovyet Türkmenistanı Gazetesinde edebî uzman, bölüm başkanı, Piyoner Dergisinde sorumlu sekreter görevlerinde çalıştı. 1957-1958 yıllarında Türkmenistan Gençler Birliği Merkezi propoganda bölümü başkan yardımcısı oldu. 1961-1975 yıllarında Türkmenistan Yayınevinin çocuk ve gençler edebiyatı bölümü başkanlığına atandı. Türkmenistan Devlet Televizyon ve Radyo kurulu redaksiyonunda çalıştı. 1975-1977 yıllarında Edebiyat ve Sungat Gazetesinde ve Türkmenis-

tan Yayınevinde redaktörlük görevini üstlendi. 1977- 985 yıllarında Türkmenistan Yayınevine başkanlık yaptı. Bu yayınevinin sanat eserleri çevirisi bölümünde müdür olarak çalıştı. 1987 yılından beri Türkmenistan Yayınevinin redaktör yardımcısıdır. Yaratıcılık faaliyetine tenkidî makaleler yazmak ile başladı. İlk çevirisi Türk yazarı F. Erdinci'nin *Kommunist* hikayesidir. Mark Tucu' in eserlerini; Özbek, Azerbaycan, Ukrayna, Rus, Macar, Çin, Kore, Afgan, Türk, Çek, Pakistan, Dağıstan vs. yazarlarına ait 300 aşkın eseri Türkmeninceye kazandırdı. **Eserleri:** *Özünden Yagsı At Galdır Güncel öykü.* (Aşgabat 1980), *Kovusnama* (Aşgabat 1992). **Çeviri/Roman:** *Tom Soyerin Başdan Geçirenleri* (M. Twain'den, Aşgabat 1959), *Arkadagım Aşgabat* (A. Turçinskaya'dan, Aşgabat 1991), *Ogri Ayal* (H. Hang'dan, Aşgabat 1978), *Bişen Beyninin ısı* (İ. Durse'den, Aşgabat 1981), *Prohanov A. Kabulın Merkezindeki Daargıt* (Aşgabat 1989). **Hikâye:** *Dañ Şapagna Tarap* (V. Hotevnikov'dan, Aşgabat 1960), *Goca Hottabiç* (L. Lagin'den, Aşgabat 1962), *Añşırıtmayan Araçek* (N. Kalna'dan, Aşgabat 1982), *Agsak Möcek* (A. Hakimov'dan, Aşgabat 1986), *Salgımın Girdabından* (F. G. Liglov'dan, Aşgabat 1987), *Sigma Mihmanhanası* (V. Mihanovsky'den, Aşgabat 1987), *Tom Soyerin ve Gekelberri Finin başdan Geçirenleri* (M. Twain'den, Aşgabat 1989).

Kay.: Kendisi ◆Ş. GELDİYEVA.

BERDİYEV, Kakalı (1925-): Türkmenistan yazarı. Ahal ilinin Gökdepe ilçesinin Birleşik köyünde doğdu. Mağtımçulu Devlet Üniversitesini bitirdi. Agitatorın Blaknotı, Türkmenistan Kommünisti, Sovyet Edebiyatı, Garagum gibi dergilerde ve çeşitli gazetelerde çalıştı. Edebiyat ve Sungat Gazetesinin redaktörlük görevini üstlendi. Yaratıcılık faaliyetine 1950'li yıllarda başladı. Günümüzde emeklidir. Türkmen edebiyatında öykücü olarak tanındı. Türkmen halkının hayatı, Türkmen topraklarında gelişen olaylar ve işçilerin hayatına ait eserleri ile Türkmen edebiyatını zenginleştirdi. İlk öyküsü 1960 yılında *Adamın Gudratı* adı altında yayımlandı. Edebiyat alanında Ak Yayla (1968), *Menziller* (1970), *Edermen Adamlar* (1977), *Çarvadarlar*, *Pursat* (1986) gibi eserleri ile tanındı. *Çınar Nême Hakda Gürrün Beryêr*, *Çölün Karabılları*, *Türkmen Çağaları*, *Corama Hat* gibi belgesel filmlerin senaryosunun yazarıdır. **Eser-**

leri: *Adamın Gudratı* (Aşgabat 1960), *Ak Yayla* (Aşgabat 1968), *Menziller* (Aşgabat 1970), *Edermen Adamlar* (Aşgabat 1977), *Çarvadarlar* (Aşgabat 1978), *Uzak Yoldan Yakın Yürekden* (Aşgabat 1981), *Aydın Yol* (Aşgabat 1983), *Pursat* (Aşgabat 1986).

◆Ş. GELDİYEVA.

BEREKETZÂDE İsmâil Hakkı (1851-1918): Son devir Osmanlı âlimi yazar. Asıl adı İsmail Hakkı'dır. Bereketzâde diye tanındı. İstanbul Fatih'te Atik Ali Paşa mahallesinde doğdu. Babası Eğinli (Kemâliye) Bereketzâde ailesinden olup sarayda çuhadarlıkla görevlendirilen Hasan Basri, dedesi İstanbul Ayasofya Camii dersiâmlarından İsmail Hakkı Efendidir. Bereketzâde küçük yaşta babasını kaybetti. Medrese tahsili sırasında Edib Abdullah er Rûmî, Şeyh Ahmed Temîmî, muhaddis ve edip Bingazili Ahmed Şetvan Efendi, müderris Mustafa Şevket Efendi gibi âlimlerden okudu. Tefsir, hadis, fıkıh, kelâm, tasavvuf ve Arap edebiyatı alanlarında kendini yetiştirdi. Kıraat ilminden de icâzet aldı. Mülkiye mektebine bir buçuk yıl devam edip Dârülfünûn'a geçti. Ancak 1871'de Dârülfünûn kapanınca, öğrenimi de yarıda kaldı. Yazı hayatına öğrencilik yıllarında başladı. Önce Namık Kemal'in çıkardığı İbret gazetesine iki makale yazdı. Yazılarının beğenilmesi üzerine burada devamlı yazmaya başladı. İbret gazetesinin kapatılması üzerine Namık Kemal ve arkadaşları ile birlikte hapsedildi. Sonra da Akkâ Kalesine sürgüne gönderildi (9 Nisan 1873). Üç yıldan fazla süren sürgün hayatı Sultan V. Murad'ın tahta geçmesiyle son buldu (30 Mayıs 1876). Bereketzâde bazı şiir denemelerinde de bulunmuş, bunların bir kısmını Sırât-ı Müstakim Mecmuasında, bir kısmını da Yad-ı Mâzi ve diğer eserleri içinde yayımlamıştır. Bunlarda Muhsin takma adını kullandı. Yazarın mecmualarda ilmî makaleleri de yayımlandı. Halep ve Adana vilâyetleri defterdarlığı, Akşehir kaymakamlığı görevlerinde bulundu. Dört yıldan fazla Beyrut İstinaf Mahkemesi reisliği yaptı. II. Meşrutiyet'ten sonra baş müddeiumumi, sonra Temyiz Mahkemesi üyesi oldu. Arapça, Farsça ve Fransızca bilen Bereketzâde İstanbul'da vefat etti. **Eserleri/Tefsir:** *Envâr-ı Kur'ân* (İst. 1331), *Metâlib-i Âliye* (İst. 1314), *Necâib-i Kur'âniyye* (İst. 1331), *Yad-ı Mâzi* (İst. 1332), *Bekâ-yı Saltanat-ı Osmâniyye* (İst. 1332),

Esrâr-ı Belâgat (İst. 1317, 1318), *Suriye Muzafferiyâtı* (İst. 1291), *Menâkıb-ı Seniyye*, *İsbât-ı Vâcib* (İst. 1304, üslup bakımından Metâlib-i Âliye'ye benzediği için bu eserin Bereketzâde'ye ait olma ihtimali üzerinde durulmaktadır), *Meşveret* (Seyfeddin Özege, Muhsin takma adıyla yayımlanmış bu eserin de Bereketzâde'nin olduğunu ileri sürmüştür).

Kay.: TDVIA 5/490-491; Bereketzâde İsmail Hakkı, Yâd-ı Mâzi, İst. 1332, Namık Kemal'in Husûsi Mektupları (hzl. Fevziye Abdullah Tansel), Ank. 1967, 1, 228-229, 230-232, 235-236, 243, 252, 273, 276, 278, 303-304, 335, 360, 286, 392; Ahmed Mithat, Menfâ, İst. 1284, s. 77-79; Ömer Faruk Akün, Namık Kemal'in Mektupları, İst. 1972, s. 375-377; a.g.y., "Namık Kemal", İA, IX, 62; RTET, 2/885-886; Özege, Katalog, 1/352; 3/1312; 5/20032; İbret, nr. 129, İst. 1290, s. 2-3; Ceride-i Havâdis, nr. 3862, İst. 1878, s. 1; Fevziye Abdullah, "Ebüzziya Tefvik", İA, 4/101. ◆ G. OKUTAN

BERFE, Süreyya (1943 –): Şair. 1943 yılında İstanbul'da doğdu. Asıl adı Hikmet Süreyya Kanıpak'tır. 1960 yılında Çanakkale Lisesini bitirdikten sonra, İÜ Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünde bir süre okudu. Askerliğini yedek subay öğretmen olarak yaptı. Daha sonra basın hayatına girdi. Yayınevi ve reklâm şirketlerinde çalıştı. 1960 Kuşatı adı verilen grup şairlerindendi. Şiirleri ilk olarak 1963 yılında Düzlem, sonra Zeren, Türk Dili, Soyut, Papirüs, Yeni Dergi, Yazı, Forum, Oluşum Yeni a, Birikim, Milliyet Sanat, Defter, Kitaplık, Gösteri, Yelken, Papirüs, Ant, Ulus, Yeni Gazete, Yeni Edebiyat gibi dergi ve Yeni Gazete ve Ulus gazetelerinde yayımlandı. İlk şiirleri Süreyya Kanıpak imzasıyla çıktı. Türkiye Millî Talebe Federasyonu Kültür Yarışmasında *Kasaba* adını taşıyan şiiriyle birincilik kazandıktan sonra, 1996 yılında; *Kanıpak* soyadını bırakıp Berfe soyadını aldı. Felsefe kültürünün verdiği birikim ve halk şiirimizin verdiği olanaklarla gözlemci, gerçekçi bir şiir yapısına geçti. Şiir Çalışmaları adlı kitabıyla 1992 Cemal Süreya Şiir Ödülünü aldı. *Hepsi O Kadar* adlı şiiri E. Ülker ve V. Sakman tarafından bestelendi. **Eserleri/Şiir:** *Gün Ola* (İst. 1969), *Savrulan* (İst. 1971), *Hayat ile Şiir* (1980), *Ufuk Dışında* (Toplu Şiirleri, 1985), *Şiir Çalışmaları* (İst. 1992), *Ruhumun* (İst. 1998), *Kalfa* 1965-1998 (1999). **Çocuk Kitabı:** *Çocukça* (İst. 1982). **Diğer:** *İlkokullar İçin Matematik* (İst. 1976). Kay.: EIS s. 65; ÖBBŞKA 1/516, 2/985; ŞYS s. 109; TBEA 1/170; TDEA 1/400; TDESYS s.101; YS s. 125-126. ◆ N. KONUK

BERGAMALI Cevdet, bk. CEVDET (1872-1926)

BERGAMALI İbrahim, bk. İBRAHİM (– 1606)

BERGAMALI Kadri, bk. KADRÎ (– 1530 ds.)

BERGİ, Abdullah (– 1831): Azerbaycan şairi. Güney Azerbaycan'ın Hoy şehrinde doğdu. Bir müddet Kacar sultanı Fethali Şahın oğlu Mahmud Mirzanın yanında kaldı. Zencan ve Hamse vilayetlerinde yaşadı. Daha sonra Fethali Şahın diğer oğlu Abdullah Mirza Dara'nın hizmetinde bulundu. 1831 yılında taun hastalığından öldü. Azeri Türkçesiyle divanı vardır.

Kay.: M. A. Terbiyet, Danişmendân-ı Azerbaycan, Bakü 1987, s. 49-50, Nigaristan-ı Dara. M. H. HESARİ

BERGÜŞAD, Celal (22. 6. 1924 –): Azerbaycan yazarı. Azerbaycan'ın Gubadlı ilçesine bağlı Gezyan köyünde dünyaya geldi. Babasının adı Novruz'dur. Orta öğrenimini Gubadlı'da işçi gençler okulunda tamamladı. II. Dünya Savaşına katıldı, ağır çarpışmalardan birinde yaralandı ve terhis edildi (1943). Daha sonra Gubadlı ilçesi İçişleri şubesinde VVAG müdürü olarak çalıştı (1943-46). *Cenub Taydan Eser Meh* adlı ilk şiiri Gubadlı'da çıkan *Avangard* gazetesinde yayımlandı (1946). Azerbaycan Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesi Gazetecilik Bölümünü bitirdikten sonra, Azerbaycan Pioneri gazetesine uzman olarak tayin edildi (1951). 1958 yılından itibaren Azerbaycan Devlet Televizyon ve Radyo Programları Kurumunda baş redaktör olarak çalıştı. Senaryosunu yazdığı *Çoban Boran*, *Göy Göl*, *Suren Adamyan*, *Torpağın Etri*, *Çınar Yarpağı* adlı filmler televizyonda gösterildi. *Babek* adlı eseri Tahran'da (1984) Farsça, *Kaçak Nebi* adlı eseri de İstanbul'da (1979) Türkçe olarak yüksek tirajlarla yayımlandı. 1963 yılından itibaren Azerbaycan Yazarlar Birliği üyesidir. **Eserleri/hikâye:** *Teze Gelin* (Bakü 1962), *Toydan Sonra* (Bakü 1964), *Derilmemiş Salhimlar* (Bakü 1974), *Deneme: Geleceği Yaradanlar* (Bakü 1961). **Roman:** *Bozatan Belinde* (Bakü, 1958, 1970, 1988), *Siyirilmiş Gılinc* (Bakü 1981). **Diğerleri:** *Şerq Çiçeği* (Bakü 1985).

Kay.: AY s. 548-549. ●A. BAĞIROV

BERHURDAR, Türkmen (17. yy. ilk yarısı – 18. yy. başı): Türkmenistan şair ve yazarı. Asıl ismi

Barhurdan bin Mahmut -Türkmen Fırâhı -Mümtez'dir. Günümüzde Afganistan toprakları içerisinde yer alan Farah'da doğdu. Hayatının büyük kısmını İsfahan'da geçirdi. Burada sarayda çalışan Hasangülü Handan yardım aldı. Şair bunu eserlerinde dile getirdi. İsfahan'da hanların ve beylerin meclislerine katıldı ve etrafından büyük itibar gördü. Seyahat etmeyi, âlimler ile sohbetlerde bulunmayı, halk arasında söylenen masal, rivayet, hikâye ve deyimleri derlemeyi amaç edindi. İsfahan'dan Marı'ya gitti, orada iki yıl kaldı. Marı valisi Aslan Han Berhudar'a birçok konularda yardımcı oldu. Sonra İsfahan'a geri döndü. Mahbûbu'l-Kulûb adlı eserinden anlaşıldığına göre şair İsfahan'dan da Horasan'a geçti. Önce Farah'da kâtip olarak çalıştı, sonra Herat ve Maşat'ta bulundu. Maşat'tan sonra Durun'a geçti ve burada üç sene kaldı. Hayatının son yıllarında Goçant'ta Safevîler devrinde, özellikle de Şah Abbas I'in hüküm sürdüğü devirde; önce ordu komutanı, sonra da tüm Horasan'ın valisi olan Garçgay Hanın oğlu Menucehrhan'ın yanında çalıştı. Berhudar Türkmen yurdunda, seyahat ettiği yerlerden yaklaşık 400 masal, rivayet ve hikâye topladı. Bu durum şairi sanat eseri yaratmaya teşvik etti. Böylece ilk olarak Ragna ve Ziba isimli eserini yazdı. Daha sonra şair topladığı rivayet ve masallara dayanarak altı ciltten oluşan Mahfal-ârâ adlı eseri vücuda getirdi. Mahbûbu'l-Kulûb, şairin üçüncü eseridir. Farsça yazdı; fakat kendisinin Horasanlı Türkmenlerden olduğuna Mahbûbu'l-Kulûb adlı kitabının girişinde işaret etti. Fars dilinde kaleme alınmış olmasına rağmen, şairin bazı hikâyeleri, fikir ve muhteva açısından Türkmen halk destanları ve masalları ile bağdaşmaktadır. Meselâ Akpamık, Mémmetcan gibi Türkmen masallarının, Sayatlı-Hemra, Hüyrlukga-Hemra gibi Türkmen destanlarının bazı kısımlarının Berhudar Türkmen'in eserlerinde devamlı tekrarlandığı göze çarpmaktadır. Bu durum, şairin Marı'da, Durun'da ve Türkmenlerin yaşadığı diğer yerlerde seyahat etmesinden ve oraların edebiyatını derin bir biçimde incelemiş olmasından ileri gelmektedir. Bunun yanı sıra Berhudar'ın eserlerinde Fars klâsik ve halk edebiyatının, özellikle Sa'dî'nin, Hâfız'ın tesiri de görülmektedir. Şair kendi düşüncesini pekiştirmek için zaman zaman bu iki şairin eserlerine dayanmaktadır. Şairin eserleri On dokuzuncu yüzyılda Türk diline

kazandırıldı. Günümüzde bu eserlerin Farsça ve Türkçe nüshalarının el yazmaları Özbekistan'ın elyazmalar hazinesinde bulunmaktadır. Şairin eserleri hakkında Sarı Durdıyev'in, Tecen Nepesov'un ilmi çalışmaları vardır. **Eseri:** *Mahbûbu'l-Kulûb* (Maşat 1323).

Kay.: Türkmen Edebiyatının Tarihi, 1975, 1/418-439; Tecen Nepesov, Yaş Kommunist, 14 Ocak 1965; S. Durdıyev, IX-XVII Asır Türkmen Edebiyatının Şahırları, Aşgabat 1967. ●Ş. GELDIYEVA

BERİK, Şahan (1941 –) Kazakistan şair ve yazarı. Kazakistan'ın Sarısu Ürti, Cambil bölgesinde doğdu. 1996 yılında Kazak Devlet Üniversitesi Gazetecilik Bölümünü bitirdi. Şiir ve hikâye yazdı. Alaş mükâfatını kazandı. Hâlen Kazakistan Yazarlar Birliğinde çalışmaktadır. **Eserleri:** *Gaşkıtm Tili*, *Ak Yirim*, *Jazılbek Ata*, *Karataydın Samalı*, *Tan Angarındağı Tün*, *Gusa* (hikâyeler).

Kay.: YS, 2. bs. s. 126. ●N. KONUK

BERİŞ, Feriha (20. yy.): Şair. İzmir'de doğdu. Enstitüden mezun oldu. Eşinin görevi dolayısıyla yurt içi ve yurt dışında pek çok yeri tanıma imkânı buldu. Seramik ve resimle de meşgul olmakta, Pera Palas Gönül Sohbetlerine katılmaktadır. **Eserleri/Şiir:** *Duygu Seli*. **Hikâye:** *Yarım Bugün Oldu*.

Kay.: PPGSG 2/32-33. ●F. HALICI

BERK, H. Mehmet (1949 –): Şair. Kayserilidir. **Eseri/Şiir:** *Cennet Yüzlüm* (Kayseri 1990). ●N. ÜNVER

BERK, Halid (20. yy.): Derlemeci. **Eseri/Mizah:** *Nasreddin Hoca'dan Seçilmiş Fıkralar* (İst. 1962). Kay.: ÖBBŞKA 2/858. ●N. ÜNVER

BERK, İlhan (18. 11. 1918 –): Şair. Asıl adı Emrullah İlhan Birsen'dir. Manisa'nın Deveciyan mahallesinde doğdu. Edebiyata olan ilgisi ilköğretim müdürü Azmi Bey ile Türkçe öğretmeni Halime Hanımın teşvikleriyle gelişti. Öğretmen okulu sınavlarına girerek Balıkesir Necati Bey İlköğretim Okulunu kazandı. Bu arada ilk şiirleri Halkevleri'nin çıkardığı Uyanış dergisinde yayımlanmaya başladı. Bir müddet sonra ilk şiir kitabı olan *Güneşi Yakanların Selâmı'nı* Manisa Halkevinin maddî yardımlarıyla bastırıldı. Okulu

bitirince Giresun'un Espiye kazasına öğretmen olarak atandı. Daha sonra Ankara Gazi Eğitim Enstitüsünün Fransızca Bölümüne girdi. Yüksek okulu bitirdikten sonra Zonguldak'a öğretmen olarak atandı. Manisa'da iken yazmaya başladığı *Servet-i Fünûn-Uyanış* dergisindeki yazılarını devam ettirdi. Bu arada şiirlerini *Varlık* dergisine de gönderdi. Daha sonra sekiz yıl görev yapacağı Kırşehir'e nakledildi. 1947 yılında ilk ciddi kitabı olan *İstanbul Kitabı'nı* yayımladı. Rimbaud'dan Mallarme'ye, Whitman'dan Cummings'e kadar geniş bir şair kadrosunu okudu. 1956 yılında TC Ziraat Bankasının yayın bürosuna çevirmen olarak girdi ve 1970 yılında bu görevinden emekli oldu. Özellikle İkinci Yeni Hareketi içerisinde önemli bir konuma sahiptir. İlk önceleri İstanbul'da yaşayan şair, 1974'ten itibaren Bodrum'a yerleşti. Hâlen Bodrum'da oturan Berk, şiir ve resim çalışmalarını sürdürmektedir. Altmış beş yıldır Türk şiir coğrafyasındaki her türlü şiir hareketinin içerisinde görülen Berk'in şiir anlayışının en önemli ilkesi, aykırılık ve sürekli bir değişimdir. Geleneği, durgunluk olarak gören şair, bunun için sürekli bir arayış içerisinde. Divan edebiyatı anlayışından Batı edebiyatının en ücra köşelerine kadar uzanan ciddi bir okuma merakıyla birlikte kendisini yenileyerek, geliştirmeye çalışır. Bunun için edebî kişiliğinin oluşumunda yerli ve yabancı kaynakların zenginleştirici etkisini mutlaka belirtmek gerekir. Şiirini, Evliya Çelebi'den Husserl'e uzanan kırık bir çizginin üzerinde kurmaya çalışır. Hiçbir biçim endişesi duymadan şiirden düzyazı şiire kadar her türlü denemeye girişir. Şiirin biçimini parçalayarak harflere kadar iner. Şiirin bir dil sorunu olduğunu belirterek, dille sonsuz sayıda yazma denemesine girişir. Anlamı sıfırlamaya çalışırken, aslında amacı büyük bir anlam çoğalmasına varmaktır. Aslında bu biraz da Cumhuriyet Türkiye'sinin çok yönlü kültür dokusunun onun şiir coğrafyasına yansımalarından kaynaklanmaktadır. **Eserleri:** *Güneşi Yakanların Selâmı* (İzmir 1935), *İstanbul Kitabı* 1939-1947 (Ank. 1947, 1980 yılı Behçet Necatigil ödülü, İspanyolcaya Estambul Madrid 1988), *Günaydın Yeryüzü* (İst. 1952), *Türkiye Şarkısı* (1948-1952) (İst. 1953), *Koroğlu* (Ank. 1955), *Galile Denizi* (1958), *Çivi Yazısı* (İst. 1960), *Otağ* (İst. 1961), *Mısırkalyoniğne* (İst. 1962), *Poemas /*

Şiirler (Madrid 1992), *Âşıkane* (İst. 1968), *Şenlik-nâme* (İst. 1972), *Taşbaskısı* (Ank. 1975), *Atlas* (İst. 1976), *Kül* (İst. 1978), *İstanbul Kitabı 1947-1980* (İst. 1980), *Kitaplar Kitabı* (İst. 1981), *Deniz Eskisi* (İst. 1982), *Şiirin Gizli Tarihi* (İst. 1983, *Fransızcaya Histoire Secrete de la Poesia Paris* 1991), *Delta ve Çocuk* (İst. 1984), *Galata* (İst. 1985), *Güzel İrmak* (İst. 1988, *İspanyolcaya Rio Hermoso Madrid* 1995), *Pera* (İst. 1990), *Şairin Kanı* (1988), *Dün Dağlarda Dolaştım Evde Yoktum* (1993), *Avluya Düşen Gölge* (İst. 1996), *Ev* (İst. 1997), *Çok Yaşamın Sayılar* (İst. 1998), *Eşik 1947-1975* (Toplu Şiirler I, İst. 1999), *Aşk Tahtı 1976-1982* (Toplu Şiirler II, İst. 1999), *Akşama Doğru* (Toplu şiirler III, İst. 1999). **Deneme-Günlük-Seçki:** *Uzun Bir Adam* (deneme, 1982), *Şifalı Otlar kitabı* (deneme, İst. 1982), *El Yazılarına Vuruyor Güneş* (günlük, İst. 1983), *Şairin Toprağı* (deneme, İst. 1992), *İnferno* (deneme, günlük, İst. 1994), *Kanatlı At* (söyleşiler, İst. 1994), *Logos* (deneme, İst. 1996). **Poetika** (İst. 1997), *Şeyler Kitabı* (İst. 1997), *Kült Kitap* (İst. 1998). **Antoloji:** *Başlangıcından Bugüne Beyit Mısra Antolojisi* (İst. 1960), *Aşk Elçisi* (Ank. 1965), *Dünya Edebiyatından Aşk Şiirleri* (İst. 1968). **Çeviri:** *Bellac Apollonu* (J. Giraudoux'dan, Ank. 1950), *Seçme Şiirler* (Arthur Rimbaud'dan, İst. 1962), *Yerma* (F. G. Lorca'dan, İst. 1962), *Seçme Kantolar* (E. Pound'dan, İst. 1969), *Illuminations* (A. Rimbaud'dan İst. 1971), *Bernardo Alba'nın Evi* (F. G. Lorca'dan, Ank. 1981), *Asılı Eros* (İst. 1996). **Kay:** Tanık Özcan, İlhan Berk Hayatı, Şiirleri (yyıl, Elazığ 1995); EİS s. 85-86; GTKK s. 141; Mehmet Kaplan, Cumhuriyet Devri Türk Şiiri (İlhan Berk), İst. 1975; a.g.y., Edebiyatımızın İçinden (Galile Denizi), İst. 1978; Ahmet Oktay, Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı 1923-1950, Ank. 1993; ÖBBŞKA 1/74,281,437,506,511,630,2/733,821,903,992,1066,1090,1106,1143; RTES 109-110; ŞYS s. 136-137; TBEA 1/170-174; TDEA 1/400-401; TEA/AÖ 1/221; Ömer Özcan-Mahir Ünlü, 20. Yüzyıl Türk Edebiyatı, İst. 1990; Bir Usta Bir Dünya: İlhan Berk İst. 1995; E. Ercan, Şair Çünkü Onlar İst. 1990, s. 47; Tanık Özcan, "Letrizm ve İlhan Berk", Ankara Üniv. Dil Dergisi, Sayı 68, Haziran 1998, s. 40-44; Tanık Özcan, "İlhan Berk'in Şiir Dilinde Sapmalar", Ankara Üniv. Dil Dergisi, Sayı 76, Şubat 1999, s. 71-79; Ahmet Oktay, "Flâneur'dan Kartograf'a", Defter, Sayı 20, Bahar-Yaz 1993, s. 119-148.

◆R. KORKMAZ

BERK, Mesut (20. yy.): Roman yazarı. **Eserleri/Roman:** *Arayış* (İst. 1984), *Ruhlar Sıkışınca* (İst. 1971), *Topal Çakır* (İst. 1986).

◆N. ÜNVER

BERK, N. İlhan, bk. **BERK, İlhan**

BERK, Nurullah (1906-10. 1. 1982): Ressam ve yazar. İstanbul'da doğdu. Babası askerî doktor Cemal Hakkı Berk'tir. İstanbul Güzel Sanatlar Akademisinde okudu. 1929'da Paris Güzel Sanatlar Akademisinden diploma ve sertifika aldı. Yurda döndüğünde Akşam gazetesinde ve Anadolu Ajansında çalıştı. Çağaloğlu Ortaokulunda resim öğretmenliği yaptı. 1933'te Güzel Sanatlar Akademisi Resim Bölümü öğretim üyesi oldu. 1969'da İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Müdürlüğünden emekliye ayrıldı. İlk yazısı 1928'de Servet-i Fünun dergisinde çıktı. Asıl mesleği olan ressamlığın yanı sıra resim sanatını tanıtmak ve ressamları değerlendirmek maksadıyla yazılar yazdı. Eleştiri, inceleme ve gezi yazıları kaleme aldı. Modern sanatı yayma amacıyla 1933'te bir araya gelen *D Grubu* nun kurucularındandır. Yurt içinde ve yurt dışında pek çok sergi açtı ve konferanslar verdi. **Eserleri/İnceleme:** *Leonardo da Vinci* (İst. 1932), *Modern Sanat* (İst. 1933), *Türk Heykeltraşlığı* (İst. 1937), *Sanat Konuşmaları* (İst. 1943), *Türkiye'de Resim* (İst. 1943), *Belliniler* (İst. 1951), *Resim Bilgisi* (İst. 1964, 1968), *Sandro Botičelli* (İst. 1970), *Ustalarla Konuşmalar* (İst. 1971), *Fikret Mualla* (Orhan Koloğlu ile birlikte, İst. 1971), *Fikret Mualla* (Hayatı-Sanatı-Eserleri, İst. 1974), *İstanbul Resim ve Heykel Müzesi* (İst. 1972), *Elli Yılın Türk Resmi* (1973). **Çeviri:** *Alphonse de Lamartine ve İstanbul Yazıları* (Alphonse de Lamartine'den, 1971). **Kay:** EİS, s. 66; TDEA 1/401; TDESYS, s. 102; TEA/AÖ 1/221-222; YS, s. 127. ◆B. ALTUNİŞ-GÜRSOY

BERKAND, Muazzez Tahsin (1899- 4. 10. 1984): roman yazarı. Selânik'te doğdu. Avukat Hasan Tahsin Beyle Ayşe Hanımın kızıdır. Balkan Harbinden sonra ailece İstanbul'a göçtüler. Fevziye Lisesini bitirdi. Bir süre Kumkapı'daki Fransız Rahibeler okulu Soeurs d'Assomption'da okudu. Sonra Kız Öğretmen Okulundan mezun oldu. Üsküdar Rafet Kadın Mektebi ile Kasımpaşa Numune Mektebinde Türkçe ve Fransızca öğretmenliği yaptı. 1917'de Halide Edib'in daveti üzerine gittiği Suriye'de ve Beyrut'ta Türkçe öğretmeni olarak çalıştı. İstanbul'a dönüşünde Şişli Terakki Lisesinde öğretmenlik görevini sürdürdü. Yirmi beş yıl süre ile Osmanlı ve Öğretmenler bankalarında tercümanlık yaptı. Cumhuriyet dö-

nemi kadın yazarlarından olan Muazzez Tahsin aşk konusu etrafında gelişen, popüler roman tarzında otuz beş roman yazdı. Okuyucusunu özellikle genç kız ve kadınların oluşturduğu bu aşk romanlarından Sönen Yıldız, Bülbül Yuvası, Küçük Hanımefendi, Mağrur Kadın, Çiçeksiz Bahçe Gençlik Rüzgârı, Günah Bende mi? Yılların Ardından, Aşk ve İntikam, Garip Bir İzdivaç, Sevgim ve Gururum, İftira, Kezban, Sabah Yıldızı Sarmaşık Gülleri, Saadet Güneşi, Bir Genç Kızın Romanı, Muallâ, Aşk Fırtınası filme alındı. **Eserleri/Roman:** *Sen ve Ben* (İst. 1933, 1938, 1941, 1943. bs. 1972), *Aşk Fırtınası* (İst. 1935, 1943), *Bahar Çiçeği* (İst. 1935, 1944, 1976), *Sonsuz Gece* (İst. 1937, 1938, 1941, 1943), *Bir Genç Kızın Romanı* (İst. 1938, 1943, 1945), *O ve Kızı* (İst. 1940, 1943, 1971, 1976), *Kezban* (İst. 1941, 1943), *Mualla* (İst. 1941, 1943), *Bülbül Yuvası* (İst. 1943, 1944), *Dağların Esrarı* (İst. 1943), *Perdelere* (İst. 1943, daha sonra *Kızım ve Aşkım*), *Aşkla Oynanmaz* (İst. 1944, 5. bs. 1972), *Sabah Yıldızı* (İst. 1944, 1958), *Lâle* (İst. 1945, 1975), *Saadet Güneşi* (İst. 1947), *Büyük Yalan* (İst. 1948, 1958), *Aşk Tilsimi* (İst. 1949), *Sarmaşık Gülleri* (İst. 1950), *Sevgim ve Gururum* (1972, 5. bs. İst. 1976), *Sevmek Korkusu* (İst. 1953); *Kırlan Ümitler* (İst. 1957); *Bir Rüya Gibi* (İst. 1958), *Yılların Ardından* (İst. 1960), *Işık Yağmuru* (İst. 1962, 1971), *Kıvılcım ve Ateş* (İst. 1963), *Bir Bahar Akşamı* (1966), *Bulutlar Dağınca* (İst. 1967), *İlk Aşk* (İst. 1968) *Uzayan Yollar* (İst. 1968); *İki Kalp Arasında* (İst. 1972), *Bir Gün Sabah Olacak mı?* (İst. 1972), *Gençlik Rüzgârı* (1972, 5. bs. İst. 1975), *Uğur Böceği* (İst. 1974), *Yabancı Adam* (İst. 1980). **Uyarılama:** *Aşk ve İntikam* (İst. 1943, 1958), *Garip Bir İzdivaç* (İst. 1944), *Kalbin Sesi* (İst. 1944, 1971), *Küçük Hanımefendi* (İst. 1945), *Nişan Yüzüğü* (İst. 1945, 1948, 1971), *Mağrur Kadın* (İst. 1946, 1958, 1971, 1974), *Çiçeksiz Bahçe* (İst. 1947), *Çamlar Altında* (İst. 1949), *Gönül Yolu* (İst. 1950, 5. bs. 1972), **Çeviri:** *Ateşli Kalp* (Megali'den, İst. 1939), *Safo* (A. Dauder'den, İst. ty.), *Hemşireler* (A. J. Cronin'den, L. Morali ile, İst. 1944, 2. bs. Nöbetçi Hemşire 1957), *Jezabel/İhtiyarlamayan Kadın* (Irène Nemirovsky'den, İst. 1943), *Evlениyorum* (J. Folds'den, İst. 1945). **Kay:** GTKK s. 401; İ. Enginün, "İki Mektup: Muazzez Tahsin-Halide Edib" Hisar, sayı: 134-135, Mayıs-Haziran 1975; N. M. Öztürkmen, Edibeler-Sefireler-Hanımefendiler, İst. 1999, s. 44-48; M. Uraz, Kadın Şair ve Yazarlarımız, İst. 1940, s. 297-

298; NYBK, Ankara 1955, TBEA 1/174; TDEA 1/401; TEA/AÖ, 1/174. ◆A. DOĞAN

BERKANT, Vecdi (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *İzler* (Ank. 1938).

Kay: ÖBBŞKA 1/640. ◆N. ÜNVER

BERKAY, Ayşe Fügen (7. 4. 1945 -): Öğretim üyesi, yazar. Gelibolu'da doğdu. 1967 yılında İÜ Felsefe bölümünü bitirdi. 1967-1987 yılları arasında çeşitli üniversitelerde idareci ve öğretim üyesi olarak çalıştı. 1989 yılında profesör oldu. Malatya Spor Kulübü Yönetim Kurulu üyeliği, asbaşkanlığı ve başkan vekilliği yaptı. **Eserleri:** *Köy Şehir ilişkileri ve Bu İlişkilerin Günümüzdeki Görünümü* (İst. 1981), *Yunus Emrenin Türk Toplumundaki Yeri* (İst. 1973), *Türk Toplumunu Açısından İslâmiyet, Sosyal Değişme Açısından Yurtdışına İşgücü Göçü Olayı* (İstanbul 1978), *Anadolu'nun Türkleşmesi Sürecinde Malatya ve Yöresi, 1. Battal Gazi ve Malatya Halk Kültürü Sempozyumu Tebliğler Kitabı* (1987), Ayrıca çeşitli sempozyumlara sunulmuş tebliğler ile muhtelif gazete ve dergilerde yayımlanmış makaleleri vardır. **Kay:** Who's Who in Turkey-GTKK, 1990-92, s. 150. ◆N. ÜNVER

BERKE Fakih (14. yy. 2. Yarısı): Tataristan şairi. Asıl adı Berke b. Berakiz b. Kanduz b. İdgi el-Cinis el-Kıpçakî'dir. Bazı belgelere göre, gençliğinde Tatar beyi Altınboğa'nın hizmetine girdi. Altınboğa onu okuttu ve kendi yanında Mısır'ın İskenderiye şehrine götürdü. Berke Fakih, Beyin muhafızı ve kâtipi olarak hizmet etti. Beyin isteğiyle, 1383'te Kutb isimli Tatar şairinin *Hüsrev ü Şirin* adlı hacimli manzum destanını istinsah etti. Bu nüshanın sonuna kendi hâtime şiirini de yerleştirdi. Şiirde şairin hayatından bir miktar bahsetti. Kendilerinin Memlük ülkesine gelmelerinin Haçlılardan Müslüman toprağını korumak için olduğunun beyan etti. Berke Fakih'in nüshasını çıkardığı bu destanın el yazması, hâlen Paris Millî Kütüphanesinde korunmaktadır. Şairin tercümeyle meşgûl olduğu hakkında da bilgiler vardır. İslâm fikhî bilgini manasında olan Fakih, şairin mahlâsıdır. **Eserleri/Şiir:** *Ananiasz Zayankowskij, Naistarşa Versiya Turetska* "Husrav ve Şirin", Kotba, T. Faksimile, Varşova 1958; *Hösrev-Şirin Hikâyesi*, 2 kisek, Kazan 1969, s. 436-437.

İrşadü'l-Mülük ve's-Selâtin 1387'de Arapçadan satır satır tercüme edildi.

Kay.: Tatar Poeziyası Antologiyesi, I. kitap, Kazan 1992, s. 123-124. H. N. Miñnigulov, Kotb İcatı, Kazan 1976, s. 19-26; Barıngı Törki hem Tatar Edebiyatının Çıganakları (okuma kitabı), Kazan 1981, s. 44, TDEA 1/401. ♦M. EHMETCANOV

BERKE, Fikret Baha (20. yy.): Şair. *Eserleri/Şiir: Bugünkü Dille Fuzuli* (İst. 1959), *İnsan Pazarı* (İst. 1956), *Kandil* (İst. 1947), *Rüya Bahçelerinde* (İst. 1949).

Kay.: ÖBBŞKA 1/227, 625, 659, 2/961. TD 6. c. 64/242. ♦N. ÜNVER

BERKELİYEV, Kakalı (1928-1993): Türkmenistan folklorcusu. Filoloji ilimleri bilim adayı (kandidatı). 1950 yılında M. Gorky Türkmen Devlet Pedagojik Enstitüsünü bitirdi. Türkmenistan Bilimler Akademisi Mağtımğulı Dil ve Edebiyat Enstitüsünde çalıştı. 1956-1967 yıllarında Enstitü de bölüm başkanı, 1967-1970 yıllarında Türkmen Devlet Arşivinde Edebiyat ve Sanat bölümü başkanı olarak görev yaptı. 1970-1971 yıllarında Türkmen Sovyet Ensiklopediya'sında ilmi redaktor, 1976 yılından vefat edinceye kadar da Dil ve Edebiyat Enstitüsünün folklor bölümünde üst bilim uzmanı olarak çalıştı. Eserleri ile Türkmen edebiyatının gelişmesinde katkıda bulundu. *Eserleri: Türkmen Nakılları ve Atalar Sözi* (Aşgabat 1958), *Nakıllar ve Atalar Sözi* (Aşgabat 1961), *Halk Dörediciliginde Dép-déssur Poeziyası* (Aşgabat 1985); *Helalay-Garıp* (Türkmen Halk dessayları adlı ortak kitapta I cilt. Aşgabat Türkmenistan 1993).

♦A. DURDIYEVA.

BERKER, Aziz (1889-1968): Eğitimci ve kütüphaneci yazar. İstanbul'da doğdu. 1919 yılında İstanbul Öğretmen okulunu bitirdi. Bir süre öğretmenlik yaptıktan sonra, 1927-1933 yılları arasında Antalya Millî Eğitim Müdürlüğü, 1933-1939 yılları arasında Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi Şube Müdürlüğü, 1939-1965 yılları arasında ise, Kütüphaneler Müdürlüğü ve Kütüphaneler Genel Müdürlüğü yaptı. 1965'te emekli oldu. Üç yıl sonra Ankara'da vefat etti. *Eserleri: Kütüphanelerimiz* (1993, Ülkü Millî Kültür dergisinden ayrı basım), *Mora İhtilali Tarihi veya Ferah Efendi Mecmuası* (Ank.

1943), *Türkiye'de İlköğretim I 1839-1908* (Ank. 1945), *Yazma ve Eski Basma Kitapların Tasnif ve Fişleme Cetveli* (İsmet Parmaksızoğlu ile birlikte, Ank. -İst. 1958).

Kay.: Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni c. 1, s.1, 1952 s. 76-68; TDEA. 1. /401. ♦N. ÜNVER

BERKER, Şevki (20. yy.): Oyun yazarı. *Eserleri: Hazreti Yusuf* (Ankara 1956), Jan Dark. ♦N. ÜNVER

BERKER, Şinasi Nahit (1920-12. 2. 1998): Şair, gazeteci, fıkra yazarı. İstanbul'da doğdu. Ankara Gazi Lisesinden mezun oldu. Tarih öğretmenliği Enver Behnan Şapolyo'nun teşvikiyle yazı hayatına girdi. Lisedeki arkadaşlarıyla Filiz dergisini çıkardı. İlk yazıları bu dergide yayımlandı. 1941'de Ulus gazetesinde gazeteciliğe başladı. Anadolu Ajansı ve Ankara Telgraf gazetesinde çalıştı. 1954-1971 yılları arasında Ulus, Cumhuriyet ve Güneş'te küçük fıkralar yazdı. Kalburüstü ve Hop Dedik adlı dergileri çıkardı. *Dolmuş* başlığı altında çıkan fıkralarıyla ün yapan yazar 1966'da Ankara Gazeteciler Cemiyetinde dünyadaki ilk *Hiciv Sergisi* ni açtı. Basın Şeref Kartı sahibiydi. *Eserleri: Çiçeklerin Dili* (Ank. 1959, 1966), *Demedim mi Nazlı Yarım Ben Sana* (Ank. 1960), *Gazeteci Olunmaz Gazeteci Doğulur. Mizah: Matbuat Hazretleri* (Ank. 1953, 1966), *Çeviri: Hitabet Sanatı* (Alexis Vicart'tan, Ank. 1935), *Yeşim* (Franz Toussant'tan, Ank. 1943). Kay.: TBU s. 28; YS 1/128 ♦N. KONÜK

BERKES, Hüsamettin (20. yy.): Yazar. *Eserleri: Bir An Sevinç* (İst. 1937), *Yaratan Adam* (İst. 1943). *Deneme: Saatler 1954'ü Müjdelerken-As the bells ring in 1954* (İst. 1954).

♦N. ÜNVER

BERKES, Niyazi (21. 10. 1908-18. 8. 1988): Sosyolog, araştırmacı yazar. Lefkoşe'de doğdu. Orta öğrenimini İstanbul Erkek Lisesinde yaptı. 1931 yılında İÜ Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünü bitirdi. Aynı bölümde asistan oldu. ABD Chicago Üniversitesinde sosyoloji dalında uzmanlık eğitimi gördü. 1939 yılında Türkiye'ye döndü. AÜ Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde asistan, 1941 yılında da doçent oldu. Uzun süre Kanada-Montreal Mc. Gill Üniversitesi Studies

ve Research Fakültesi'nde öğretim üyeliği yaptı. Emekliye ayrılarak Londra'ya yerleşti. Bir sahil kasabası Hythe'de öldü. Yurt ve Dünya (1941-43), Ant (1945), Yön (1961), Sesimiz (1979) Cumhuriyet (1960-1980) dergi ve gazetelerinde yayımlanan deneme ve makaleleriyle da tanınan Berkes, özellikle Tanzimat sonrası düşün ve siyaset hareketleri üzerindeki araştırma ve eserleri ile ün kazandı. *Eserleri/Araştırma: Bazı Ankara Köyleri Üzerine Bir Araştırma* (Ank. 1942), *Propaganda Nedir* (Ank. 1942), *Hüseyin Rahmi'nin Sosyal Görüşleri* (Ank. 1945), *Politika I-III* (1944), *Politika IV-VIII* (1946), *Siyasi Partiler İngiltere, Amerika, Fransa ve Amerika'da* (İst. 1946), *Grek Şehir Devletinin Yıkılışı ve Bunun Sosyal Düşünüş Üzerindeki Tepkilerine Dair* (Ank. 1946), *Eski Atina'da Demokrasinin Doğuşuna Dair* (1946), *Turkish Nationalism and Western Civilisation: Selected Essays of Ziya Gökalp* (London 1959), *The Development of Secularism in Turkey* (Montreal 1964), *İki yüz Yıldır Neden Bocalıyoruz* (İst. 1965), *Arap Dünyasında İslamiyet, Milliyetçilik, Sosyalizm* (1965, 1969), *Batıcılık Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler* (İst. 1965, 2. bs. 1997), *Yüz Soruda Türkiye İktisat Tarihi-I Osmanlı Ekonomik Tarihinin Temelleri* (İst. 1969), *Asya Mektupları* (gezi izlenimleri 1969, İst. 1976), *Atatürk ve Devrimler* (İst. 1982, 2. bs. 1993), *Teokrasi ve Laiklik* (İst. 1984), *Felsefe ve Toplum Bilim Yazıları* (İst. 1985), *İlk Türk Matbaası Kuruluşunun Dini ve Fikri Kimliği* (Ank. 1962), *İslamlik, Uluçuluk, Sosyalizm* (İst. 1969, Ank. 1975), *Turkish Secularism and Political Development, Türk Düşününde Batı Sorunu* (1975), *Türkiye'de Çağdaşlaşma* (Ank. 1975, İst. 1979), *Unutulan Adam* (1976), *Unutulan Yıllar* (1997), *Çeviri: Ekonomik Sosyolojiye Giriş* (N. S. B. Gras'dan, 1941), *Sokrates'in Müdafası* (Eflâtun'dan 1946), *Demokrasi ve Sosyalizm* (Harold J. Laski'den, 1946), *Totem ve Tabu* (Freud'den, 1947), *Yahudi Meselesi* (Karl Marx'tan, 1968).

Kay.: ŞYS s. 139-140; S. K. Karaalioglu, Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü, s. 102-103; İlhan Kutluer, "Berkes, Niyazi", TDVIA 5/508-509. ♦N. ÜNVER

BERKİ, Ali Himmet (17. 1. 1882-24. 5. 1976): Biyografi yazarı ve hukukçu. Elbistan'da doğdu. Nüfus kaydında doğumunu 1884'tedir. Demircizâde kadı Osman Efendinin oğludur. Aslen Akseki'nin Unulla köyündendi. İlk öğrenimini köyünde

ve İbradı Rüşdiyesinde yaptı. İstanbul'da Tokatlı Mehmet Şakir Efendi'den 1909'da icazet aldı. Aynı yıl Medresetü'l-Kuzatı birincilikle bitirdi ve Meşihat-i İslâmiye Dairesi Fetvahânesinde çalışmaya başladı. 1911'de müevvid oldu. 1913'te ayrıca Medresetü'l-Kuzat'ta ahkâm-ı arazi hocalığına atandı. 1914'te Tokat, 1915'te Amasya 1921'de yine Tokat, 1922'de Ankara kadısı oldu. İstifa etti. İstanbul Asliye Mahkemelerinde başkanlık yaptı. Eskişehir'de Temyiz Mahkemesine önce üye sonra İkinci Hukuk Dairesine başkan oldu. Bu görevi emekliliğine kadar sürdürdü. Ankara'da öldü. Köyünde toprağa verildi. *Eserleri/Dil: Fâzıl'ın Galatât Kitabı* (Samsun 1338/1922), *Vakıflara Dair Yazılan Eserlerle Vakfiye ve Benzeri Vesikalarda İstilah ve Terimler* (Ank. 1966). *Biyografi: Büyük Türk Hükümdarı İstanbul Fatih Sultan Mehmed Han ve Adalet Hayatı* (İst. 1953, bu eseri Mehmed İhsan Ef. Arapçaya çevirip 1953'te Lkahire'de yayımladı.), *Hatemü'l-Enbiya Hazreti Muhammed ve Hayatı* (Osman Keskioglu ile birlikte 2 c. , Ank. 1959-1960). *Hadis: Ahlâka Ait 239 Hadis* (Ank. 1968). *Hukuk: Eski Hâdiselerde Tatbiki Lâzım Gelen İrs ve İntikal* (Ank. 1938), *Vakıflar* (2 c. İst. 1940- Ank. 1950, 2. bs. 1946, 1968), *Miras ve Tatbikatı* (İst. 1947, Ank. 1951, 1963), *Hukuk Mantığı ve Tefsir* (Ank. 1948), *Tasarruf Hukuku Bakımından Dabyan ve Voli* (Ank. 1953), *İslâm Hukukunda Feraiz ve İntikal* (Ank. 1954), *Hukuk Tarihinden-İslam Hukuku* (1955), *Sular Hukuku* (Sedat Çumralı ile birlikte, Ank. 1959), *Mecelle* (Ank. 1959, İst. 1979), *Vasiyet ve Ölüme Bağlı Tasarruflar* (Ank. 1961), *İslâm'da Kaza, Hüküm ve Hakimlik ve Tevâbi* (Ank. 1962). Kay.: TDVIA 5/509-510. ♦N. ÜNVER

BERKİ, Kâmil Eşfak (17. 5. 1948-): Şair. İstanbul'un ilçesi Üsküdar'da doğdu. Yazılarında K. Eşfak Berki, K. E. B. , Kâmil Taha Eğ, Melih Seyhun, F. Kunt, Refik Kuntsoy, Sadi Karacı imzalarını da kullandı. İÜ Eczacılık Fakültesinden mezun oldu (1971). 1980'den beri kurucusu olduğu Binbirdirek Yayınlarını yönetmektedir. 1990 yılında Sezai Karakoç'un kurduğu Diriliş Partisinin İstanbul İl Yönetim Kurulunda çalıştı. İlk şiiri olan *Kadın Deneme* dergisinde yer aldı (1971). Şiir, deneme, eleştiri ve çevirilerini Edebiyat, Diriliş, Yeni Sanat, Yedi İklim, Bürde, Kayıtlar, İpek Dili, İzlenim, Hece dergilerinde yayımladı. 1977'de Bâ-

bi'li'de Sabah gazetesinin edebiyat sayfalarını düzenledi. Sezai Karakoç'un şiiri üzerine incelemeleri ve E. Pound'dan çevirileri ile dikkati çekti. **Eseri/Şiir:** *Ay Işığı ve Kervan* (İst. 1989).

Kay.: C. Karal, "Ay Işığı ve Kervan", *Yönelişler*, s. 51 (Ekim 1990), TBEA 1/174; YS 2. bs. s. 128. ♣G. OKUTAN

BERKMEN, Abdülcemil (1890-1964): Araştırmacı, yazar. Diyarbakır'da doğdu. Diyarbakır Askeri Rüştiyesinde orta, Mercan İdadisinde lise öğrenimini tamamladı. 1911 yılında Mülkiye'den mezun oldu. İlk çeşitli liselerde öğretmenlik, sonraları bazı illerde millî eğitim müdürlüğü görevlerinde çalıştı. Bir süre sonra Danıştay Başkanlığı sözcülüğüne atandı. Danıştay üyeliğinde bulundu. 1950 yılı Şubat ayında TBMM genel kurulunun 1688 sayılı kararı ile Danıştay I. Daire Başkanlığına getirildi. 1956 yılı Temmuz'unda emekli oldu. **Eserleri:** *Elazığ (Harpur) Tarihi ve Halkbilgileri, Osmanlıca (ki) Edatları Hakkında Bir Tetkik*. Kay.: YMTM, 1969, 4/1416; DFSA, 2. bs., 1997, 2/270. ♣Ş. BEYSANOĞLU

BERKMEN, Besim (20. yy.): Şair. Sevgi üzerine yazdığı şiirlerinden bir kısmı aruz vezniyledir. **Eserleri/Şiir:** *Gönülden Gönüle* (İst. 1946), *Heyecan Dalgaları* (İst. 1946), *Serâzâd* (3. kitap, İst. 1946). Kay.: ÖBBŞKA 1/476, 568, 2/1003. ♣N. ÜNVER

BERKMEN, Mehmet İbrahim (20. yy.): Oyun yazarı. **Eserleri:** *Albaran ve Modern Bric* (İst. 1967, 1971), *Hayat Acısı* (İst. 1945). **Oyun:** *Kismet* (komedi, dramatik 4 perde, İst. 1987), *Yetim* (piyes İst. 1945). ♣N. ÜNVER

BERKÖZ, Egemen, bk. **BERKÖZ, Yaşar Egemen**

BERKÖZ, Tuncay (1936 –): Şair. **Eseri/Şiir:** *Gönülümün Gezisi* (İst. 1965). Kay.: ÖBBŞKA 1/469. ♣N. ÜNVER

BERKÖZ, Yaşar Egemen (1941 –): Şair. Karadeniz Ereğlisi'nde doğdu. 1959 yılında Bolu Erkek Lisesini bitirdi. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi İtalyan Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun oldu. Çevirmen olarak Cumhuriyet Ansiklopedisi kadrosunda çalıştı. İlk şiiri 1959 yılında Yeditepe dergisinde yayımlandı.

1960-1966 yılları arasında Dost, Yelken, Ataç, Evrim, Dönem, Alan, Devimin 60, Şiir Sanatı, Yardım dergilerinde şiirleri ve denemeleri yayımlandı. İkinci Yeniler'in açtığı yolda ilerleyen en güçlü şairlerin arasına katıldı. 1967-1972 yıllarında kişiliğini belirleyen şiirleri Papirüs, Soyut ve Yeni Dergi'de yayımlandı. İlk dönem şiirlerinde *ben* maskeli soyut bir romantizmin, kentlerden uzak, yalnızlığın, unutulmuşluğun etkisi görülürken, sonraki dönemlerde kendine özgü yoğun bir düşüncenin, etkin bir batı kültürünün duyarlılığının tesiri görülür. **Eserleri:** *Çin Askeri Ah Devran* (Ank. 1966), *Yalnızlıklar-Yalnızlıklar* (İst. 1977), *Bu Kitapta Sen Neredesin?* (Ank. 1981), *Yalnız ve Birlikte* (İst. 1985). **Çeviri:** *Kızıl Çöl* (Antonioni'den, İst. 1967), *Çocuk Olduğum Günler* (Federico Fellini-Tonina Guerro'dan, İst. 1976), *Kim* (R. Kipling'den, İst. 1982), *Pinokyo* (Carlo Colladi'den, İst. 1975, 1991), *Amarcord* (F. Fellini'den, İst. 1976), *Gün Gün Üstüne* (S. Quasimoda'dan-İst. 1991), *Bütün Şiirlerinden Seçmeler* (Salvatore Quasimoda'dan-İst. 1995), *Sıradan Bir Gün ve Diğer On iki Komedi* (Dario Fo - France Rame'den, İst. 1998), *Senin Köylerin* (C. Pavese'den, İst. 1998), *Tepelerdeki Şeytan* (C. Pavese'den, İst. 2000), *Üç Kısa Oyun* (L. Pirandello'dan, İst. 2000), *Xenia* (E. Montale'den, Ank. 2000). Kay.: ÖBBŞKA 1/280; RTES s. 103; ŞYS s. 140; TBEA 1/175; TDEA 1/401; M. Uyguner, Varlık, 15 Aralık 1966. ♣N. ÜNVER

BERKSAN, M. Nazım (1903-1965): Yazar. **Eserleri:** *Yol Davamız* (Ank. 1951), *Başvekil* (İst. 1957), *Tarafsız Konuşuyor-Türk'ün Çilesi* (İst. 1960), ♣N. ÜNVER

BERKSOY, Naci Çelik (4.9.1947 –): Tenkitçi, yazar. Zonguldak'ta doğdu. Bir süre İÜEF Sosyal Antropoloji Bölümüne ve Gazetecilik Yüksek Okuluna devam etti. 1970'de Milliyet gazetesine girdi. Akşam gazetesinin sanat sayfasını yönetti. 1970'ten sonra çeşitli gazete ve dergilerde yayımladığı kitap tenkitleri ve Türk romanı üzerine yeni değerlendirmeleriyle tanındı. Taylan Altuğ ve Hulki Aktunç'la birlikte yayımladıkları Türkiye Defteri isimli dergiyi yönetti (1974-1975). 1975-1987 TRT İstanbul Televizyonunda yönetmenlik ve Orhan Kemal, Ümran Nazif ve Namık Kemal gibi yazarlardan uyarlamalar yaptı. Hâlen Kemal Tuğcu'

nun hikâyelerini Star TV için filme almaktadır. Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi'ne maddeler yazdı. İlk tenkidi Yorgun Savaşçı'daki Mustafa Kemal 1969'da Papirüs'te çıktı. Sonraki tenkit ve yazıları Yeni Ufuklar, Yeni Dergi, Yeni Edebiyat, Dost, Soyut, Türkiye Defteri'nde yayımlandı. Çoğu yazılarında Naci Çelik imzasını kullandı. Günümüzde Kitaplar adlı dergideki yazıları Vehbi Salman imzasıyla çıktı. Romanda Hesaplaşma isimli eserinde Türk romanını değerlendirme çalışması yaptı. **Eserleri/Tenkrit:** *Romanda Hesaplaşma* (Ank. 1971). **Derleme:** *Çocuklara Hikâyeler* (İst. 1969).

Kay.: EİS s. 261; RTES s. 150; şys s. 188; TBEA 2/581; TDEA 1/401-402. ♣N. YILDIZ

BERKSOY, Nazım Hakkı (20. yy.): Şair. **Eserleri/Şiir:** *Beş Pınar* (İst. 1945), *Mabedlere Veda* (İst. 1947).

Kay.: ÖBBŞKA 2/763. ♣N. ÜNVER

BERKTAY, Ali (2.6.1960 –): Oyun yazarı, çevirmen. İstanbul'da doğdu. Ali Bertan imzasını da kullandı. Boğaziçi Üniversitesi Ekonomi Bölümünü ikinci sınıfta bıraktı. Halk Oyuncuları Tiyatro Topluluğunda asistanlık, ışıkçılık ve oyunculuk yaptı. 1987-1989 yılları arasında Paris'te çıkan Sanat dergisinin yazı kurulu üyeliğinde bulundu. Tarih Vakfı Yurt Yayınları yönetmeni olarak çalıştı (1998-2000). Hâlen İstanbul'da BEKSAV Tiyatro Atölyesi kurs yöneticisidir. Çeviri ve yazılarını Agon, TOBAV ve Evrensel Kültür dergisinde yayımladı. Çeşitli tiyatro uyarlamaları sahnelendi. *Orda Bir Köy Yok Artık Uzakta* adlı şarkı sözü bestelendi. Yazar Kerbela ile 1996 II. Yunus Emre Özgün Oyun Büyük ödülünü kazandı. **Eserleri/Oyun:** *Kerbela* (İst. 1996). **Araştırma:** *Tiyatro, Devrim ve Meyerhold* (İst. 1997). **Çeviri:** *Kamo: Lenin'in Fedaisi* (J. Baynac'tan, 1987), *Osmanlı Döneminde Arap Kentleri* (A. Reymond'dan, 1995), *Türk Tarih Tezinden Türk-İslâm Tezine* (E. Capeaux, 1995), *Modernleşme Sürecinde Osmanlı Kentleri* (P. Dumont- F. Georgeon'dan, 1996), *Latin Amerika Solu Kendini Sorguluyor* (M. Harnecker'den, 1997), *Kutsal Ateş* (Y. Luibomov'dan, 1997), *İşkenceler Zamanı* (R. Muchembled'den, 1998), *Doğu'da Mizah* (I. Fenoglio-F. Georgeon (haz), İst. 2000).

Kay.: TBEA 1/175. ♣G. OKUTAN

BERKTAY, Alparslan (1924 –): Hikâye yazarı. İzmir'de doğdu. 1942 yılında İstanbul Kabataş Lisesini ve 1948 yılında İÜ Tıp Fakültesini bitirdi. Bir süre serbest doktorluk yaptıktan sonra, Buca (İzmir), Süreyyapaşa (İstanbul) sanatoryumlarında görev yaptı. Hikâyeleri Kervan, Yenilik, Vatan, Yeditepe, Ataç, Soyut vb. dergilerde yayımlandı. **Eserleri/Hikâye:** *Merdiven* (1960), *Bulutlar* (1979). **Çeviri:** *Doktorunuz-Tüm Sağlık Sorunlarınızın Yanıtları, Sağlık Kılavuzu* (L. L. Coleman'dan, 1983), *Kadın Sağlığı* (N. Lauersen-S. Whitney'den, 1983), *Çin Raporu* (Gunnar Myrdal'dan, 1997). Kay.: ŞYS/ŞK s. 140; TBEA 1/175; YS 2. bs. s. 128. ♣Y. KARA

BERKTİN, Cezmi Tahir (1908-1988): Şair ve eğitimci. Manisa'nın Demirci ilçesinde doğdu. İzmir avukatlarından Tahir Beyin oğludur. Gazi Eğitim Enstitüsü Türkçe Bölümünü bitirdi. Bir süre Atatürk Lisesinde Türkçe öğretmenliği yaptıktan sonra, Türk Eğitim Derneği Ankara Koleji'ne geçti. Bu okulda önce müdür muavini, 1. 11. 1952'de de müdür oldu. 1. 11. 1963'te Ankara Koleji Eğitim Müşavirliği'ne atandı. 13. 7. 1973 yılında, altmış beş yaşında iken emekli oldu. **Eserleri/Şiir:** *İzmir'den Sesler* (altı arkadaşı ile birlikte, İzmir 1931), *Emekleyiş* (yy. 1933), *Bayrak* (Ank. 1974). **Araştırma-Eğitim-Psikoloji:** *Tembel Çocuklar Hakkında Bir Deneme* (Ank. 1960), *İştahsız Çocuklar Hakkında Bir İnceleme* (Ank. 1960), *Birleşmiş Devletler Amerikasının Eğitim Teşkilatına ve Eğitim Felsefesine Toplu Bakış* (Ank. 1961), *Çocukları Tanımları İçin Öğretmenlere Yardım* (Ank. 1962), *Problemlili Çocuklar ve Problem Sebepleri* (Ank. 1962), *Anababalar Yüzünden Meydana Gelen Öğrenci Problemleri* (Ank. 1964), *Disiplin ve Okulumuzda Bir İnceleme* (Ank. 1968), *Öğrencilerde Davranış Bozuklukları ve Psikosomatik Rahatsızlıklar* (1968), *Eğitim Amaçları, Çocuklarımız ve Biz* (Ank. 1969), *Okul Öncesi Eğitim ve Çocuklarımız* (Ank. 1971), *Diğer: Demokrasi Kahramanı Thomas Jefferson* (Ank. 1966), *Erzurum'dan Lozan'a Mustafa Kemal Paşa* (Ank. 1980), *Atatürk ve Eğitimin Amaçları* (Ank. 1967), *Çocuklarda ve Gençlerde Davranış Bozuklukları* (Ank. 1978), **Çeviri:** *Ekiskopo ve Şürekâsı* (G. Dannunzio'dan 1939), *Üç Köşeli Şapka* (P. A. de Alarcon'dan, 1946), *İntibaksız Öğretmenin Psikolojisi* (J. B. John Morgan'dan, Ank. 1962), *Sart Harabeleri* (H. C. Butler'dan) (Prof. Riefstall'

den), *Cenub-i Garbi (Güney Batı) Anadolu da Türk Mimarisi*,

Kay.: GTKK s. 147; İFSA s. 121-124; Türk Eğitim Derneği Ankara Koleji Arşivi, ÖBBŞKA 1/145,399,641; TBEA 1/175-176; TDEA 1/402. ♣A. DOĞAN

BERKUK, İsmail Hakkı (1890-1954): Asker, tarihçi ve yazar. Kayseri'nin ilçesi Pınarbaşı'na bağlı Yağlıpınar köyünde doğdu. Harp Okulunu ve Harp Akademisini bitirdi (1910). Önce Makedonya'da, I. Dünya Savaşı yıllarında da Irak ve Kafkasya cephelerindeki birliklerde kurmay görevlerinde bulundu. İstanbul'daki Kafkas göçmen örgütleri içinde yer aldı. Bağımsız Kuzey Kafkasya Cumhuriyetinin kurulması ve yaşatılması gayretlerine aktif olarak katıldı. Azerbaycan ve Kuzey Kafkasya'da savaşan İslam Ordusu ve Kuzey Kafkasya Kolordusu'nda kurmay subay ve örgütçü olarak görevlendirildi ve atayurdunun bağımsızlığı için savaştı. Dağıstan ve Çeçenistan'daki ulusal hareketler içinde yer aldı (1920). Daha sonra Anadolu'daki Kurtuluş Savaşı'na katıldı. Tuğgeneral rütbesine kadar yükseldi. Askerî okullarda ve Harp Akademisinde vermeye başladığı tabiye (taktik) dersleri ve bu konudaki eserleriyle *Türk ordusunun hocası* lakabını kazandı. Harp Tarihi Encümeni Başkanlığına getirildi (1936). Askerî Yargıtay üyesi oldu (1943). Emekli olduktan sonra TBMM'de Kayseri milletvekili olarak çalıştı (1950-54). Harp Akademisinde ve askerî okullarda öğretmenlik yaparken yayımladığı taktikle ilgili eserleri beğeni aldı. Çerkes (Adige), Türk, Rus, Fransız, Arap ve Fars dillerini bilen yazarın Kafkasyalıların yayın organlarında ve askerî dergilerde yayımlanmış çok sayıda yazıları vardır. **Eserleri:** 340-341 *Senesi Harbiye Mektebi Zabitan Kursunda Arazi Üzerine Tatbik Edilen Tabiye Meseleleri* (İst.), *Tabiye-i Esasiye* (4 kitap, İst. 1927), *Müşterek Tabiye, Muhtelif Sınıfların Birlikte Sevk ve İdaresi* (1928), *Tabiye Meseleleri* (İst. 1928), *Kurtuluş Yolu* (İst. 1957), *Tarihte Kafkasya* (İst. 1948). (Son iki eser ölümünden sonra yayımlandı). Kay.: TBMM Albümü 1920-1994, s. 196; Sefer E. Berzeg, Kafkas Diasporası'nda Edebiyatçılar ve Yazarlar Sözlüğü, s. 57-58-59. ♣G. OKUTAN

BERŞİDİ Muhammet Siddık (1715-180?): Uygur Türk ahlâk bilimcisi, bilgin. Muhammet Siddık Berşidî Atı'ta doğdu. Atuş ve Kaşgar medreselerinde öğrenim gördü ve ilmî araştırmalar yürüttü.

Türk edebiyatı, dili, tarihi, medeniyeti, felsefesi kanun ilmi ile ilgilendi. Arap ve Fars dillerini iyi öğrendi kendi devrinde şöret kazandı ve tanınmış bilim adamıdır. *Kâbusnâme* nin tesiri ile Uygur Türk halkının ananevî ahlâk anlayışını, sosyal hayatını, ilmini vicdanî ar ve namusunu irdeleyen Sıddıknâme adlı eserin yazarıdır. Eserini yazmadan önce Kaşgar, Yarkent, Hotan, Aksu gibi yerlere gidip kaynak topladı. Kaşgar hakimi Muhammet İbrahim Kipek Beg'in tavsiyesi ve desteklemesi ile 1785 yılında mezkûr kitabını yazmaya başladı ve 1787 yılında tamamladı. Kitabının ön sözünde, "Tüm halkımızın yararlanabilmesi için, bu diyardaki halkın dili "Elfaz-ı Türki" konuşulduğu için, ben bu eseri "Türk lefzi" (Türkçe) ile yazdım." dedi. Arap ve Fars dilinin ustası olmasına rağmen ana dilinde yazmayı vicdan borcu olarak kabul etti. 44 bölümden oluşan ve sosyal ahlâkı konu alan Sıddıknâme adlı bu nesir eser, insanların ahlâk kaidelerini, iyi ile kötüyü, güzel ile çirkini, doğru ile yanlış ayırt etmesine yardımcı olmakla birlikte ayrıca siyaset, kanun, edebiyat, din, dil, tarih ve kültüre dâir meseleleri de inceledi. Bu eserinde baba, anneye saygı, söz, nutuk prensipleri, bilgi ve hüner öğrenme faziletli olma, dikkatli olma, sabretme, kanaat etme, vefalı olma, danışarak ve fikir alarak iş yapma gibi konuları, benzetme, karşılaştırma yapma tatbik etme gibi vasıtalarla açıkladı. Ayrıca manzum örnekler ve rerek konuları aydınlatmaya çalıştı.

Kay.: Vahitcan Gafur, Askar Hüseyin, Uygur Klassik Edebiyat Tizisleri, Pekin 1988. ♣A. B. İLTEBİR

BERZEG, Sefer E. (1943 -): Kafkas kökenli hukukçu, yazar, şair. Samsun'a bağlı Kavak ilçesinde doğdu. AÜ Hukuk Fakültesini bitirdi. Kafkas Kültür Derneklerinin çalışmalarına katıldı. 1972-1988 yılları arasında bu derneğe başkanlık etti. 1960 yılından başlayarak Türkiye ve Kafkasya basınında yazıları, şiirleri ve araştırmaları yayımlanmaktadır. Yeni Kafkas, Kafkasya, Birleşik Kafkasya, Nartların Sesi, Kuzey Kafkasya, Kuzeysu, Yedi Yıldız gibi dergi ve gazetelerde yazıları yayımlandı. Kafkasya Gerçeği (Samsun 1990-1993) adlı dergiyi çıkardı. **Eserleri:** *Kafkas Hasreti* (Şiir Antolojisi, Haluk Yedic'le birlikte, Ank. 1966), *Vatan Düşüncesi-Adige Şiirinden Seçmeler* (1967), *Muhacerette Kuzey Kafkasyalı Yazarlar* (Ank. 1968), *Adige-Çerkes Alfabetinin Tarihçesi* (Ank. 1969), *Kuzey Kaf-*

kasya Göçmenlerinde Besteciler Ressamlar Hattatlar (Özdemir Özbay ile birlikte, Ank. 1971), *Kuzey Kafkasya Göçmenlerinde Kültür Değişmeleri* (Alhas Fidarok imzasıyla, Ank. 1971), *Ölümünün Onikinci Yıldönümünde Yaşar Doğu'nun Hayatı* (Samsun 1973), *Gurbetteki Kafkasya'dan Belgeler I, II, III* (Ank. 1985-89), *Se Syduımay* (Adigece Şiirleri, Samsun 1986), *Türkiye Kurtuluş Savaşı'nda Çerkes Göçmenleri* (İst. 1990), *Kafkas Diasporası'nda Edebiyatçılar ve Yazarlar Sözlüğü* (Samsun 1995).

Kay.: Sefer E. Berzeg, Kafkas Diasporası'nda Edebiyatçılar ve Yazarlar Sözlüğü, s. 66. ♣G. OKUTAN

BESİM (? - 1782): Divan şairi ve münşi. Kırımlıdır. Adı Besim Ömer Efendidir. İstanbul'a geldi. Kethüda kaleminden yetişti. Hâcegândan oldu. III. Mustafa devrinde silâhdar kâtipliği yaptı. Başka memuriyetlerde de bulundu. İstanbul'da öldü. Eyüp Sultan Türbesi arkasına gömüldü. Arapça ve Türkçe şiirleri vardır. Şiir ve inşada mahirdi. **Eserleri/Şiir:** Mecmu'a-i Eş'âr, SK. Nafiz Paşa kısmı nu. 1019, içinde Gazeliyyât-ı Ömer Besim Efendi Mektubî-i Sadr-ı Âli başlığı altında 34 gazel, 18 kıt'a ve 5 tarih vardır. Ayrıca Millet KAE Mec nu. 575'deki mecmu'ada bir kasidesi kayıtlıdır.

Kay.: Az s. 37-38; BS, Burdur 2001, s. 100; SO 2/17-18; TDEA 1/403; TGDEİS s. 75; TN 1/98(377); TŞ 2/826-828. ♣M. CUNBUR

BESİM (20. yy.): Roman yazarı. **Eseri/Roman:** *Bütün Kadınlar Gibi* (Ank. 1934). Kay.: TB 1938-1948. 2 M. CUNBUR

BESİM, Atalay, bk. **ATALAY, Besim**

BESİM, Bey (18. yy. sonu-19. yy. başı): Divan şairi. İstanbul'da doğdu. Rikabdaragâzâde diye tanındı. Enderundan yetişti. Çukadarlık yaptı. III. Selim devri şairlerindendi. Ata Bey bir kaç beytini tarihine aldı.

Kay.: AT 4/224; TN 1/99 (382). ♣M. CUNBUR

BESİM, Bey (19. yy başı): Divan şairi. Enderundan yetişti. II. Mahmud devrinde kilerde çalıştı. Başkollukçu oldu. Tayyazâde birkaç beytini yayımladı. Kay.: AT 4/304; TN 1/381. ♣M. CUNBUR

BESİM Bey (19. yy.): Divan şairi. Enderundan yetişti. Hazine koğuşunda görev yaptı. Enderunî Be-

sim Bey diye tanındı. Ata Bey bir kaç beytini tarihine aldı.

Kay.: AT 5/365; TN 1/99(383). ♣M. CUNBUR

BESİM Hikmet, bk. **AKIMSAR, Besim**

BESİM Rauf (takma ad), bk. **MEHMED Rauf**

BESİRİ (15. yy.), bk. **BASİRİ** (- 1535)

BESLEYİCİ, Hadi (1927-): Çocuk edebiyatı yazarı. Okullar için yazdığı oyunları vardır. **Eserleri/Atatürk:** *Kemal Paşanın Kağnısı* (İst. 1974), *Atamız Atatürk* (İst. 1980), *Atamız Atatürk ve Atatürk İlkeleri* (İst. 1983). **Çocuk edebiyatı:** *Kardeş Köy* (İst. 1968), *Zehracık* (İst. 1972), *Ülkücü Çocuk* (İst. 1974), *Göç Çocukları* (İst. 1974), *Küçük Efe* (İst. 1974), *Arkadaşım Cumhuriyet* (İst. 1975), *Öksüz Ömer* (İst. 1975), *Gökyüzünden Gelen Konuk* (İst. 1976), *Gurbet Çocukları* (İst. 1976), *Barbaroslar Geliyor* (İst. 1977), *Güvercin Han* (İst. 1977), *Buzların Çocuğu* (İst. 1977), *Kezban'ın Öyküsü* (İst. 1977), *Kıbrıslı Zeynep* (İst. 1977), *Eskimo Hasan* (İst. 1977), *Korkulu Tatil* (İst. 1977), *Kuşçu Baba* (İst. 1977), *Mini Dünya* (İst. 1977), *Mor Kayaların Esrarı* (İst. 1977), *Yuvasız Çocuklar* (İst. 1977), *Gündüz Feneri* (İst. 1978), *Simitçi Ahmet* (İst. 1978), *Ergenekon* (İst. 1980), *Define Avcıları* (İst. 1981), *Değirmenin Esrarı* (İst. 1981), *Bionik Çocuk* (İst. 1981), *Kaybolan Çocuklar* (İst. 1981), *Korkusuz Kardeşler* (İst. 1981), *Kurt Avcı* (İst. 1981), *Üç Akıllı Prens* (İst. 1985), *Anayurtta* (İst. 1991), *Kediler Ülkesi* (İst. 1991), *Toprağın Çağrısı* (İst. 1991), *Küçük Kavalcı* (İst. 1991), *Zavallı Yavrucak* (İst. 1991). **Oyun:** *Bayrağımın Gölgesinde* (Sivas 1962), *Anneler Günü* (İst. 1968), *Bir Bayrak Dalgalandı* (İst. 1968), *Hayvanları Koruma Günü* (İst. 1968), *İlköğretim Haftası* (İst. 1968), *Kardeş Köy* (İst. 1968), *Kızılay Haftası* (İst. 1968), *Kitap Haftası* (İst. 1968), *Küçük Efe* (İst. 1968), *19 Mayıs* (İst. 1968), *Orman Haftası* < Aktepe > (İst. 1968), *Örnek Köy* (İst. 1968), *Sağlık Haftası* (İst. 1968), *Trafik Haftası* (İst. 1968), *Turizm Haftası* (İst. 1968), *Yeşilay Haftası* (üç perde, İst. 1968), *23 Nisan Perileri* (İst. 1968), *Vatan Borcu* (1972), *Millî ve Belirli Gün ve Haftalara Ait 20 Okul Piyesi* (İst. 1981). **Çeviri:** *Alice Harikeler Ülkesinde* (Lewis Carol'dan, İst. 1982), *80 Günde Devri Âlem* (Jules Verne'den; İst. 1982), *Küçük Lord* (F. H. Burnet'

ten, İst. 1982), *Polyanna* (e. H. Porter'den İst. 1982). **Diğer:** *Çocuklara Gençlere Görgü Kuralları* (İst. 1981).

♣F. OKUTAN

BESLİ, Hüseyin (1953 –): Gazeteci-yazar. Giresun'da doğdu. İÜ Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümünü (1974) ve aynı üniversitenin İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Bölümünü (1976) bitirdi. Bir süre ticaretle uğraştı. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Basın ve Halkla İlişkiler Danışmanı (1994-1998) olarak görev yaptı. Denemeleri *Düşünce*, *İstanbul Bülteni*, *Girişim*, *Gerçek Hayat*, *Yeni Zemin*, *Yeni Devir*, *Yeni Şafak* vb. gazete ve dergilerde yer aldı. **Eserleri/Deneme:** *Hayata Derkenar* (1999). **Gezi: Yol Anıları** (1999). Kay.: Kendisi.

♣İ. IŞIK

BESTİ (âşık), bk. **ÂŞIK Bestî Kerbelâyî Bayramalı kızı** (? – 1936)

BEŞE, Hakkı Kâmil (1899-17. 1. 1982): Oyun ve hikâye yazarı. Kastamonu'nun Araç ilçesi Morsu köyünde doğdu. Mülkiye Mektebini bitirdi. Fransa Maliye Teftiş Heyetinde staj gördü. On iki sene maliye müfettişi olarak yurdu baştan başa dolaştı. Maliye Bakanlığı Tetkik Heyeti üyesi oldu. Ticaret Bakanlığı Teftiş Heyetini kurdu. Oradan Başbakanlık Müsteşar Yardımcılığına getirildi. Bir süre sonra Vakıflar Genel Müdürlüğü, Türkiye İş Bankası İdare Heyeti ve Kurucu Meclisi üyelikleri yaptı. **Eserleri/Oyun:** *Fırıldak* (İst. 1969).

Hikâye: *Tekçarık Yüzbaşı* (Ank. 1946), *Kırkkanat* (İst. 1976). **Mesleki Yazıları:** *Milletler Arası İlim Yarışması ve Halkımız* (İst. 1969), *Memurlar Haklarında Muhakeme Usûlleri*, *Tekçarık Yüzbaşı*.

Kay.: GTKK s. 148; HİK s. 204-209; TBMM Albümü 1920-1994, s. 536; TDEA 1/408; YMTM 2-3/909, 4/1786. ♣A. DOĞAN

BEŞE, M. Enver (20. yy.): Deneme yazarı. **Eseri/Deneme:** *Bu da Bizim Köy* (Bursa 1950).

Kay.: TB 1950. ♣Y. KARA

BEŞ'ER, A. Aziz (1919 –): Şair. Bolu'nun Düzce ilçesinde doğdu. Hayatını memurlukla kazandı. 1939'dan beri çeşitli konulardaki çok sayıda yazı ve incelemelerinin yanı sıra daha çok şiirle uğraştı. **Eserleri/Şiir:** *Aklım* (Bolu 1938); *Atatürk'ün*

Yılları (Ank. 1960), *Anacığım* (Ank. 1976), *Anma Günleri* (Ank. 1986). **Mesleki:** *Mükelleflerin Vergi Kameleri Rehberi* (Ank. 1954).

Kay.: İsa Kayacan, "A. Aziz Beşer", *Anacığım*, Ank. 1976 (Arka kapak yazısı). ÖBBSKA 1/27, 105. ♣A. DOĞAN

BEŞER, Rıza (1922 –): Şair. Malatya'nın Arapkir ilçesine bağlı Alhasuşağı köyünde doğdu. Balıkesir Necatibey Öğretmen Okulundan mezun oldu. Aynı yıl Afyon'da köy öğretmenini olarak görev ve başladı. 1947'de başöğretmen oldu, Geyve, Kocaeli, Hendek ve Adapazarı'nda sınıf öğretmenliği, idarecilik, yaptı 1961'de İlköğretim Müfettişi oldu. Gümüşhane, İskenderun, Tekirdağ ve İstanbul'da ilköğretim müfettişliği (1961-1977) yaptı. 1977'de emekliye ayrıldı. 1952'de İtalya ve İsviçre'ye gitti. Şiir, hitabe, hiciv, makale türünde eserler verdi. İlk öyküsü 1936'da Son Telgraf gazetesinde, ilk şiiri 1937'de Yedigün dergisinde yer almıştı. Şiir ve yazılarını sonraki yıllarda daha çok Arapkir Postası ve Balıkesir Postası gazeteleri ile Yedigün, Büyük Doğu (bir süre yazdı ve çalıştı), Yeni Defne dergilerinde; zaman zaman da Servet-i Fünun Uyanış, Varlık, Yeditepe, İnkılâpçı Gençlik, Dikmen, Çınaraltı, Yürüyüş, Kaynak, Yesevi, Size dergileri ile Memleket ve Akşam Haberleri gazetelerinde yayımladı. On şiiri Türk sanat musikisi formlarında bestelendi, üç şiiri İngilizceye çevrilerek bir antolojide yayımlandı. İLESAM ve TÜRKSAV üyesidir. **Eserleri/Şiir:** *Gönül Çırpınışları* (İst. 1940), *Yolcuma Mektuplar* (Balıkesir 1944), *Bayrağım ve Yurdum* (1946), *Sadaka* (İst. 1947), *Beyanname* (İst. 1949), *Mehmed'e Sesleniş* (1951), *İstiklal Savaşı* (şiirler, söylevler, İst. 1976), *Yaşam Türküğü* (hicivler, 1937, 1984). **Hitabet:** *Millî Bayramlarımız* (İst. 1951). **Mensure:** *Yolcuma Mektuplar* (Balıkesir 1944), *Açık Mektup* (Adapazarı 1953), *Kendini Bulan Adam* (Ank. 1961).

Kay.: İstiklâl Savaşı (Arka kapak yazısı), AYŞ 1/21; GTKK s. 148; ÖBBSKA 1/167, 472, 2/694, 787, 970, 1304; PPGSG 2/34-35, 4/27-28, 5/24-25, ŞYS s. 139-140; TBEA 1/176. ♣A. DOĞAN

BEŞİKTAŞLI Gedâî, bk. GEDÂÎ

BEŞİR Fuad (1852? - 5. 2. 1887): Düşünür, yazar. Olduğu esnada otuzdört - otuzbeş yaşlarında olduğu sanıldığından, doğum tarihi 1852 veya 1853 tahmin edilmektedir. Gürcü Hurşid Paşa'nın öğ-

ludur. Fatih Rüşdiyesini bitirdikten sonra, babasının vazifesi sebebiyle gittikleri Suriye'de, Halep Cizvit Mektebinde tahsil gördü. 1867 - 1871 yılları arasında Askerî İdadîde okudu ve 1871'de Mekteb-i Harbiyyeye girdi. 1873'te mezuniyetinde Sultan Aziz'in yâverân-ı hazret-i şehriyârîsine hademe edildi. 1875 - 1876 Sırp Savaşı başladığında, yaverliği devam eder hâlde, gönüllü oldu ve bütün muharebelere katıldı. Bilâhare 93 Harbiné (1877-1878) ve Girit isyanının (1878) bastırılıp şakilerin nakledilmesine iştirak etti. 1884 Martında, Seraskerlik tarafından, hesaplarını gözlemekten sorumlu olarak, Maltepe Askerî Hastahânesine tayin edildi. Sonrasında askerlikten istifa edip kendisini tamamen yazmaya vakfetti. Bir zaman Dârüşşafaka'da fahri muallimlik yaptı. 5. 2. 1887'de âni bir kararla intihar etti. İntiharına ampirik sebepler yakıştırsa da gerçekte şahsî âmillerin etkili olduğu görülür. Beşir Fuad'ın yoğun olarak yazmaya başlaması son dört yılındadır. Envâr-ı Zekâ'da İngilizce, Fransızca ve Almanca'dan tercüme yapıyor ve telif yazılar da neşrettikten sonra, dostlarıyla Hâver Mecmuası'nı çıkardı (nu. 1, 12 Nisan 1884); aynı yıl Güneş Mecmuasının imtiyazını alarak on iki sayı neşretti. Bir buçuk ay kadar Ceride-i Havâdis'in başmuharrirliğini yaptı, sonraları da Tercümân-ı Hakikat ve Saadet gazetelerinde yazdı. Yine dört yıl içinde, büyük kısmı tercüme olan bir düzineden fazla kitap neşretti. Bütün yayınlarını gözden geçirdikten sonra, şu kanaate varılabilir ki, Beşir Fuad bir edip değildir, hattâ edebiyat düşmanıdır. Fakat, onun edebiyata duyduğu bu düşmanlık, hassasiyete, hayâle gömülmesi ve aklı, ilmi, hakikî unsurları gözardı etmesi sebebiyledir. Yoksa müsbet ilimlere ve gerçeğe hizmet şartıyla Beşir Fuad'ın edebiyata bir itirazı yoktur. Bu özellikleri taşıdığı için Flaubert, Daudet, Zola gibi realist ve natüralist yazarları önemser; bu cereyanların kaynağı olan ansiklopedist, rasyonalist, pozitivist ve materyalist felsefenin önde gelen isimlerini anar, över. Beşir Fuad'ın edebiyat tarihimize dahil olmasını sağlayan özelliği, Victor Hugo'su ile ilk tenkidli biyografiyi yazmış, edebî romantizme mukabil natüralizmi müdafaa etmiş olmasıdır. **Edebî eserleri:** *Soytarı* (Victor Hugo'dan Envâr-ı Zekâ, nu. 19-23), *İki Bebek* (Victor Bernard ve Eugène Granger'den, İst. 1882), *Binba-*

şya Davet (K. F. Mor'dan, İst. 1882), *Birinci Kat* (James Cobb'tan, İst. 1883) adlı oyunlarını ve Cinayet Tesiri (Emile Zola'dan Thérèse Raquin'in çevirisi, İst. 1884) ismiyle çevirdi. Victor Hugo (1884) ve Voltaire (1886) biyografilerini hazırladı. Emil Otto'nun üç Batı dilini öğreten gramerlerini tercüme etti (Bedreka-i Lisan-ı Fransevî (c. 1: kısm-ı sarf; c. 2: kısm-ı nahv, 1883), Almanca Muallimi (1885), İngilizce Muallimi (1885), Usûl-i Tâlim (1885) ve kendisi de Miftah-ı Bedreka-i Lisan-ı Fransevî (1886) ile Miftah-ı Usûl-i Tâlim (1886)'i kaleme aldı. Muallim Nâci ile mektuplaşmaları İntikad (1884)'da ve Fazlı Necib'le mektuplaşmaları da Mektûbat (1897), İlk Türk Materyalisti Beşir Fuad'ın Mektupları adıyla 1989'da toplandı. Kay.: Ahmed Midhat, Beşir Fuad (1887, 1996); Lütfi Erişçi, "Beşir Fuad Kimdir?", Küllük, nu. 1, 1940; Ali Canib Yöntem, "Ölümün Mahiyetini Öğrenmek İçin Kendini Öldüren Yazar", Yakın Tarihimiz, c. 2., nu. 21, 19 Temmuz 1962; Orhan Okay, İlk Türk Pozitivist ve Natüralist Beşir Fuad (İst. 1969), Yazarın tam bibliyografyası, s. 223-233); a. g. y., "Beşir Fuad", TDVIA 6/5-6; Murtaza Korlaelçi, Pozitivizmin Türkiye'ye Girişi Ve İlk Etkileri, 1986, s. 227 - 245; Mehmet Akgün, Materyalizmin Türkiye'ye Girişi ve İlk Etkileri, 1988, s. 185-212; Kavram Der. nu. 3, Temmuz 1989 (Beşir Fuad Dosyası); Yılmaz Çongar, "Ölümün 108'inci Yılında Beşir Fuad (İlk Türk Pozitivist ve Natüralisti)", Çağdaş Türk Dili, nu. 84. Şubat 1995; TBEA 1/176-177; TDEA 1/408-409.

♣M. K. ÖZGÜL

BEŞİRİ, Zarif, bk. BEŞİROV, Zarif Beşirî

BEŞİROV, Gomer Bâşiruli (1901 –): Tataristan halk bilim yazarı, roman ve hikâye yazarı adamıdır. Kazan vilâyetinin Arça ilçesine bağlı Yañasala köyünde 1919'da Arça ilçesinin Urta Birézé köyündeki ilkokula öğretmen oldu. 1920 yılının Mayıs ayında askere alındı. İç savaşın en kızgın yıllarında, başta Batı cephesinde savaştı, sonra Doğu cephesinde Brangel ordusunu püskürtme hareketine, özellikle, Sıvaş yakınlarındaki efsanevi Perekop savaşına katıldı. Başından geçen bu olayları, 1937 yılında yazdığı *Sıvaş* hikâyesine yansıttı. 1924'te tezkire aldı. İçişleri halk komi-

serliğinin Kazan'daki bir yıllık özel okulunu bitirdi ve dört yıl kadar Arça kantonu polis teşkilatlarında çalıştı. 1929-1932 yıllarında yakın ilçelerde halk müfettişi, halk yargıcı, ilçe gazetesinde muharrirlik görevlerini yerine getirdi. 1932 yılının sonundan II. Dünya Savaşı başlayıncaya kadar, Tataristan Yazarlar Birliğinin basın organında, Sovyet Edebiyatı (Kazan Utları) dergisinin redaksiyonunda sorumlu baş kâtip, muharrir, 1938 yılının Haziran ayında da Tatarstan devlet neşriyatında edebiyat sektörünün sorumlu muharriri olarak çalıştı. Basın ve gazete-dergi redaksiyonunda çalıştığı dönemde gazetecilik kimliğinin yanısıra yazar kimliğini de kazandı ve onlarca makale yazdı, anılarını yayımladı. Köydeki yeni rejimin getirdiği keskin değişiklikleri yansıtan *Kanlı Parmaklar* adlı ilk hikayesi 1931 yılında Moskova'da Udarıklar dergisinde yayımlandı. Sonra *Ana, Sölek* adlı hikâyeleri çıktı. 1934'te ise *Soñğı Sugış* adlı ilk hikâyeler kitabı neşredildi. II. Dünya Savaşının başlamasıyla tekrar Sovyet Adâbiyatı dergisindeki muharrirlik görevine döndü. 1942 yılında ona Tatarstan Radyo komitesinin başyazarlığı ve başkan yardımcılığı görevi verildi. Edip bu sıralarda yazmaya başladığı meşhur romanını, 1947'de bitirdi, 1948'de de ayrı bir kitap halinde Namus'u bastırdı. Bu romanı 1951 yılında, Stalin adıyla verilen SSCB Devlet ödülünü kazandı. Bu romanı, İngiliz, Alman, Çin vb. dillere tercüme edildi. Savaştan sonraki yıllarda edebî faaliyetinin yanısıra aktif olarak içtimaî ve önderlik faaliyetinde bulundu. 1953 yılında Tataristan Yazarlar Birliğinin İdare başkanlığına seçildi ve 1958 yılına kadar bu görevi yerine getirdi. 1960'lı yıllarda iki defa SSCB Yüksek Şurasına (1953-1958, 1958-1962), bir defa Tataristan Yüksek Şurasına (1951-1954) vekil olarak seçildi. Edibin 1960'lı-1970'li yıllardaki edebî eserlerinden iki kitabı itibara lâyıktır: Tugan Yağım Yaşel Bişek (1967) hikâyesi ve Cidegen Çişme (1977) romanı. Cidegen Çişme romanının temelinde bütün dünyayı, tabiatı koruma meselesi yatmaktadır. Bu temel fikrin etrafında yazar, eser kahramanlarının vatandaşlık yüzünü, ahlakî sıfatlarını, hayattaki yerlerini belirlemektedir. Otobiyografik malzemelere dayanılarak yazılan Tugan Yağım Yaşel Bişek hikâyesinde ise, yazar sadece kendisine özgü oldukça güzel, sanatkârane keskin dil, üslup tarzlarıyla Tatar köyünün,

halk hayatının, halka has örf-âdetlerin, estetik geleneklerin doyurucu bir tablosunu göz önüne getirip, eski örf-âdet, gelenekler içinde eğitilen hür ruhlu, saf ahlaklı ataları hatırlatarak, örnek olacak tasvirlerini yaptı. Aynı fikirler, edibin demokratik değişimlerin yapıldığı dönemde yazdığı *İ Yazmış, Yazmış, Sarut, Közge Açı Cillârdâ* adlı hikâyelerinde de temel rolü oynamaktadır. *İ Yazmış, Yazmış, Sarut* hikâyeleri ve içtimaî faaliyeti için G. Beşirov, 1993 yılında Gayaz İshakiy adlı ödülün sahibi oldu. **Eserleri:** *Ésêrlér* (3 c. , Kazan 1962-68), *Ésêrlér* (4 c. , Kazan 1981-84), *Meñ Dé Ber Mézek* (folklor derlemesi, Kazan 1963), *Bügen de, İrtége ää* (edebî tenkit, makaleler, hatıralar, Kazan 1974).

Kay.: M. Céléliyeva, Gomer Beşirov (monografi), Kazan 1959; Tatar Sovyet Adâbiyatı Tarihi (anılar), Kazan 1960; Tatar Sovyet Edebiyatı Tarihi, 6 c. , 5. c. , Kazan 1989. R. DAUTOV

BEŞİROV, Zarif Beşirî (5. 5. 1888-21. 19. 1962):

Tataristan şair ve yazarı. Tataristan'ın Kaybiç bölgesi Çüti köyünde 1908'de Kazan'ın meşhur Möhemmediye Medresesinin idadiye sınıfını tamamladı ve Orenburg'a gelip Çükiç dergisi redaksiyonunda sekreter olarak çalışmaya başladı. 1910-1917 yıllarında öğretmenlik yaptı. İlk olarak Penza ve Tambov'da Tatar köylerinde, sonra Kapal şehrinde (Kazakistan) ders verdi. Ekim ihtilâlinde sonra Alma-Ata, Carkent (Panfilov), Taşkent şehirlerinde yaşayıp, maarif derneklerinde gazete ve dergi redaksiyonlarında çalıştı. İşçi fakültesinde Özbek Türkçesi ve Uygur Türkçesi ile bunların edebiyatlarını okuttu. 1933 yılında Ufa şehrine döndü. 1938'de haksız yere mahkûm edilip 5 yıllık hizmet için inşaat kampına gönderildi. Ufa'da vefat etti. Z. Beşirî'nin eserleri çok çeşitlidir. Şair, nasir, çocuk edebiyatı yazarı, gazeteci-muharrir olarak eserler verdi. Eserleri, Tatar sürelî basınında sık sık yayımlandı. Kırkıtan fazla kitabı neşredildi. Halk arasında onun bilhassa *Çuvaş Kızı Enise* adlı hikâyesi popülerdi. Tatar okurunu diğer millî edebiyatlarla tanıştırmak amacıyla Uygur Edebiyatı, Özbek Edebiyatı, Çuvaş Edebiyatı adlı kitaplar çıkardı, makaleler ve denemeler yayımladı. Maalesef onun pek çok eseri hâlen basılmamış vaziyettedir. **Eserleri:** *İrtenge Azan* (Orenburg 1909), *Tutry Tavış* (Orenburg), *Kerimov, Heseenov ve Şürekası* (1908), *Yuatkiç ya Uyatkiç* (Orenburg 1909), *Hassiyat Biyikleri*

(Kazan 1913), *Çuvaş Kızı Enise* (Kazan 1910), Z. *Beşirî Şiirleri* (Kazan 1927), *Saylanma Eserler* (Kazan 1958).

Kay.: Z. Beşirî, Zamandaşlarım bilen Oçraşuvlar (Kazan 1968); M. Gaynullin, "Bay Miras", Sovyet Tataristanı, 4 Mayıs 1978; Z. Remiyev, "İcatı İgtibar Sorı", Sovyet Tataristanı, 12 Mayıs 1988. ♣B. REMİYEV

BEŞKARDEŞ, Hamit Nizami (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *İksir* (yy. ty.), *Tûbâ* (İst. 1948). **Kay.:** ÖBBŞKA 1/607, 2/1131. ♣N. KONUK

BEŞTER, Dilaver (1916 –): Şair ve yazar. Edirne'de doğdu. Veteriner Fakültesini bitirdi. Bir veteriner hekim olarak mesleğinin en üst kademesine kadar çeşitli görevlerde bulundu. Bir süre Tarım Bakanlığında müşavir ve Millî Eğitim Bakanlığında halk eğitimi yazarı olarak çalıştı. Bilgi ve görgüsünü arttırmak amacıyla çeşitli sürelerde Amerika, Fransa, Hollanda, İsviçre, Avusturya, Almanya, Fransa, İtalya ve İsrail'de bulundu. Fransa Cumhuriyeti Hükûmeti tarafından *Chevalier dans l'Orde Palmes Académiques* liyâkat nişanıyla taltif edildi. Fransızcadan şiir, Almancadan roman çevirdi. Halk Eğitimi ile ilgili on beş eseri vardır. Bunlardan Hüsmen Dayı seri kitapları yurtiçi ve yurtdışında tanındı. Edebî eserlerinden Tuhaf Bir Tesadüf, İstanbul, Birakılan Bebek Ankara radyolarında temsil edildi. Fransızca ve Almanca bilen yazarın dergi ve gazetelerde birçok oyun, şiir ve hikâyeleri yayımlandı. **Eserleri/Şiir:** *Un Jour Viendra - Bir Gün Gelecek* (Fr). **Roman Çevirisi:** *Yarı Bana Ağlıyacaksın* (Almancadan). **Oyun:** *Tuhaf Bir Tesadüf, Birakılan Bebek*. **Hikâye:** *Topal* (Yurt Hikâyeleri, Ank. 1973). **Meslekî yazıları:** *Hayvanlarda Bitkilerden Mütevellit Zehirlenmeler ve Tedavileri* (Ank. 1955), *Hüsmen Dayı* (Ank. 1959), *Hüsmen Dayı Avrupa'da* (Avusturya, İsviçre, Hollanda, Fransa) (Ank. 1962), *Hüsmen Dayı Haratarda* (Ank. 1967, 1969).

Kay.: Topal Arka kapak yazısı) ♣A. DOĞAN

BETEROĞLU (takma ad), bk. İLHAN, Attilâ

BETİKÇİ (takma ad), bk. Ali Rıza (19. yy.)

BETİN, Saffet Ürfi (1892 –?): Yazar. İstanbul'da doğdu ve orada yaşadı. İlk yazıları Şehbal dergisinde çıktı. **Eseri/İnceleme:** *Atatürk İnkılâbı ve Zîya Gök-*

alp - Yahya Kemal - Halide Adıvar (İst. 1951). **Oyun:** *Başka Adam* (3 perdelik piyes, İst. 1963). **Kay.:** TB 1951,1963. ♣N. ÜNVER

BEYÂNÎ (? – 1534): Divan şairi. Edirne'de doğdu. Adı Hasan'dı. Kanunî Süleyman devri şairlerindendi. Sipahî beylerinden tımar sahibiydi. İmaretten ayrıldıktan sonra tımarla geçindi. Ömrünün sonuna kadar edebiyat ve ilimle uğraştı. Kendisini devrinin en büyük şairi sayardı. Hiciv ve hezel vadisinde tanınmış olan bu orta hâllî şairi Aşık Çelebi Peykî maddesinde almıştır.

Kay.: EM (İÜK TY 451), y. 73b, R. Canım, Edirne Şairleri s. 116; O. N. Peremeci, Edirne Tarihi s. 202-203; KÂ 2/1423; KATK s. 201; MN s. 152; MŞ 59b, SO 2/45; TGDEİS s. 77; TN 1/115 (450); TŞ/HÇ 1/231-232. ♣M. CUNBUR

BEYÂNÎ (– 1598): Divan şairi ve tezkire yazarı. Rusçuk'ta, Aşık Çelebi ve Riyâzî'ye göre Niğbolu'da doğdu. Adı Mustafa'dır. Cârullahzâde İakabıyla tanındı. Medrese öğrenimi gördü. Şeyhülislâm Ebussud Efendinin büyük oğlu Mehmed Çelebi'den, bazı kaynaklara göre de bizzat Ebussud Efendi'den mülâzım oldu. Şeyhülislâmın takdirini kazanıp lutfuna mazhar oldu. Tanınmış eseri Tefsirini tahrir etti. Kestel Medresesinde müderrislik, Havran'da kadılık yaptı Hacca gidip döndükten sonra mesleğini bıraktı. İstanbul'un At Meydanı semtindeki Sofular dergâhı şeyhi Ekmel Efendiye bağlandı. Hilâfet alıp Gelibolu'daki zaviyelerden birine şeyhn olarak gitti. 1577'de Ekmel Efendi'nin ölümü üzerine İstanbul'a dönüp şeyhinin yerine geçti. Ebussud Efendi tarzında Arapça ve Türkçe şiirler yazdı. Tarikata girdikten sonra yazdığı bütün şiirler mutasavvifânedir. Edebiyat tarihinde tezkire yazarlığı ile tanındı. **Eseri/Tezkire:** Beyânî Tezkiresi diye tanınan bu eser Hasan Çelebi Tezkiresinden bazı maddelerin seçilip kısaltılarak yazılmasından, kendi devrinde yaşamış üç şairin eklenmesiyle meydana geldi. Tezkirede dokuz padişah ve şehzâde ile birlikte 368 şairin hayatı özetlenmiştir. Tezkirenin yazmaları İÜK Ty 2568, BDK Veliyüddin Ef. 2659, Millet K AET 757 numaralarda kayıtlıdır. Tezkire üzerinde Gazi Üniversitesi SBE'de Dr. Aysun Sungurhan lisansüstü tezi olarak bir çalışma yapmıştır.

Kay.: BT (İÜK Ty 2568) v. 18; Fezleke 1/108; HHTŞ s. 466; KÂ 2/1423; KATK s. 201,295, KŞ s. 72; MN 152,164; MŞ 59a-b; RŞ (İÜK Ty761) v. 37; RT s. 20; SO 4/379; TDEA 1/412;

TGDEİS s. 75-76; TH s. 546; TN 1/114(442); TŞ 2/832-835; TŞ/HÇ 1/229-230; ZE (NOSK 3723) v. 22. ♣ M. CUNBUR

BEYÂNÎ (16. yy.): Divan şairi ve hattat. I. Selim devri şairlerindendi. Kastamonu'da doğdu. Divan kâtipliği yaparak geçimini sağladı. I. Selim devrinde öldü. Hat sanatında ustaydı. Şiirlerinde özellikle cinas sanatını ustalıklı kullanmıştır. Henüz gençken zekâsıyla, ilim ve irfanıyla tanındı. Latîfî ahlâkının güzelliğinden bahisle dört beytini kaydetti.

Kay.: BT (İÜK Ty 2568) v. 18; KÂ 2/1423; MN s. 152; SO 2/35; TDEA 1/411; TGDEİS s. 76; TN 1/115(445); TŞ 2/832; TŞ/HÇ 1/269; TŞ/L, 2001, s. 197-198. ♣ M. CUNBUR

BEYÂNÎ, (- 1664): Divan şairi, İslâm âlimi. Afyonkarahisar'ın Şuhut ilçesinde doğdu. Adı Ahmed Efendidir. Babası, II. Murad devri bilginlerinden Şuhutlu Enfî Abdurrahman Efendidir (öl. 1626). Bu yüzden Enfî lâkabıyla tanındı. Güftî tezkiresinde şairin burnu ile alay etmiştir. İlköğrenimini Şuhut, yüksek öğrenimini Bursa ve İstanbul medreselerinde yaptı. Medreseyi bitirdi ve pek çok yerde müderrislik, kadılık ve valilik yaptı. İstanbul'da öldü. Edirnekapı dışındaki mezarlığa gömüldü. Beyânî mahlâsıyla yazdı. Bazı şiirlerinde öz adını kullandı. Şiirleri sade ve basittir. Mürettep divanı vardır. Fakat nerede olduğu bilinmemektedir. Büyük bilginlerdendi. Kaynaklarda temiz kalpli, iyi huylu, mert ve mütevazı olduğu yazılıdır.

Kay.: Süleyman Gönçer, Afyon ili Tarihi, Afyon, 1991, 2/117; İ. Ünver Nasrattınoğlu, Afyonkarahisarlı Şairler, Yazarlar, Hattatlar, Ank., 1971, s. 35; NAZZE, 1999, s. 35-36; SO 1/220; Musa Seyirci, Şuhut'un Tarihi-Coğrafyası-Ekonomisi-Kültürü, Afyon, 1982, s. 27; TDEA 1/412; TGDEİS s. 76; TN 1/114(444); TŞ 2/830-831; TeşŞ, 2001, s. 105-107; VF 1/367.

♣ M. SARI

BEYANÎ (halk şairi), bk. **GÜLEÇ, İbrahim**

BEYÂNÎ, Muhammed Yusuf (1840-1923): Özbekistan şairi, tarihçisi, musikîşinası, âlim ve mütercimi. Hive'de doğdu. Önce evde hususî hocalardan ders aldı, sonra Şergâzihan Medresesinde okudu. Özbek ve Tacik dillerinde eserler verdi. Hive'de vefat etti. Uzun süren sanat faaliyetleri arasında şiir birinci sırada gelmektedir. Şiirlerini klâsik tarzda aruzla yazdı, ancak seksen yaşından sonra hece vezniyle de eserler verdi. Şiirlerinde

aşk, sadakat, dostluk, şefkat, vatanperverlik, yardımseverlik, hayata bağlılık gibi hususları işledi. Divanları, Özbekistan İlimler Akademisi Ebu Reyhan Birunî Şarkiyat Enstitüsünde bulunmaktadır. Beyânî, tarihçi olarak ustada olan Munis ve Âgehî gibi Harezmi tarih ekolüne mensuptur. Orta Asya tarihi için kaynak kabul edilen Şecere-yi Harezmsâhî ve Harezmi Târihi adlı eserlerin sahibidir. Rusya'nın Orta Asya'yı işgaline dair çok önemli bilgileri ihtiva eden bu kitaplar, aynı zamanda Özbek nesir sanatının 19. yüzyıla ait en güzel örnekleri arasında sayılmaya lâyık eserlerdir. Beyânî, başka dillerden bazı edebî, ilmî ve tarihî eserleri Özbek diline tercüme etti. Mevlâna Derviş Ahmed'in Sahâifü'l-ahbâr'ı, Binâî'nin Şeybâniyânâme'si, Muhammed Taberî'nin Târih-i Taberî'si gibi tercüme eserler, Özbek kültürü için önemli sayılmaktadır. **Eseri:** Gazeller, Taşkent 1962;

Kay.: Merâs, Şecere-yi Harezmsâhiy, Taşkent 1991; Leffesiy, Hive Şâir ve Edebiyatçıların Tercime-i Hâlleri, Özbekistan İlimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsü, nu. 9494; N. Cumâhoca - İ. Edizova, Sözdin Bakâlirak Yadgâr Yokdur, Taşkent 1995. ♣ İ. EDİZOVA

BEYATLI, İzzettin Abdi (1922 -): Irak sahası Türk soylu şair. Kerkük'te doğdu. İlk ve orta öğrenimini Kerkük'te yaptı. 1946'da Bağdat Öğretmen Okulunu bitirdi. Yirmialtı yıl boyunca öğretmen ve müdür olarak görev yaptı. 1973'te emekli oldu. Hâlen Kerkük'te yaşamaktadır. Dil, üslûp, musiki ve biçim yönünden Yahya Kemal'in izinden yürüyen şair, aruzdan başka hece ve serbest şiir türlerini de denedi. Faruk Nafiz Çamlıbel'den de etkilenen İzzettin Abdî, oldukça titiz bir şair olarak tanındı. Şiirlerini eskiden Kerkük'te çıkan haftalık Beşir gazetesi ile Bağdat'ta çıkan aylık Kardeşlik dergisinde yayımladı. Horyat örneklerinde başarı gösterdi. Eserlerini henüz bir kitapta toplamadı. Irak'taki çağdaş Türk şairleri arasında ön sıralarda yer alan en güçlü isimlerden biridir. Dilinin sadeliği, Türk edebiyatına olan aşinalığı ve şiirinin sağlam yapısı ile de Kerkük şairlerinin yaşayan ustalarından biridir. Düz yazı ve hoyrat örneklerinde de başarı gösteren şair, eserlerini henüz bir kitapta toplamamıştır.

Kay.: Z. Akkoyunlu - S. Saatçi, Irak Muasır Türk Şairleri Antolojisi, Ank. 1991, s. 310; TDTEA 6/440-443. ♣ N. ÜNVER

BEYATLI, Mehmed Ali Ahmed (1899-1964): Irak sahası Türk soylu şair. İlk tahsilini Kerkük'te, Osmanlı dönemi mekteplerinden Rüştüye yaptı. Birinci Dünya Savaşının sonunda öğretmen olarak tayin edildi. Öğretmenlik görevini sırasıyla Erbil, Telafer, Kerkük, Leylan ve Tavuk gibi Türk yerleşme bölgelerinde sürdürdü. 1954 yılında emekli oldu ve ölümüne kadar Kerkük'te yaşadı. Beyatlı, genç yaşta edebiyata karşı ilgi duymaya başladı. Türkçeye ve edebiyata dair köklü bilgilere sahipti. Kerkük'te yaşanan acı olaylar onu şiir yazmaya sevk etti. Özellikle 24 Ekim 1958'de Kerkük'te meydana gelen olaylar ve kardeşi Abdullah Beyatlı'nın da şehit edildiği 14 Temmuz 1959 tarihinde cereyan eden Kerkük katliamı, şairi derinden sarstı. Çok azı yayımlanan şiirlerinde Türkçeye hakimiyeti ve dilinin sadeliği dikkati çekmektedir.

Kay.: Z. Akkoyunlu - S. Saatçi, Irak Muasır Türk Şairleri Antolojisi, Ank. 1991, s. 148. ♣ N. ÜNVER

BEYATLI, Reşit Kazım (1914-1983): Büyük şair ve nesir yazarı. İlk öğrenimini doğduğu Kifri ilçesinde aldı. 1932 yılında Bağdat Öğretmen Okulunu bitirdi. 1933 yılından itibaren öğretmenlik yaptı. Bu görevi daha çok Türk bölgelerinde sürdürdü. Daha sonra Kerkük'e tayin edildi. Emekli olduktan sonra ölümüne kadar Kerkük'te yaşadı. Reşit Kazım sade dille yazdığı şiirlerden başka, nesirleri ile de tanındı. Şiir ve yazıları daha çok didaktik özellik taşıyor. Görüş ve düşüncelerine paralel olarak edebî ürünleri de idealizm ve memleket sevgi kokar. Kardeşlik dergisinde yayımlanan şiir ve yazıları henüz bir kitapta toplanmamıştır. Çocuklar için hazırladığı Mektepli Şarkı ve Şiirleri (Kerkük, 1968) adlı derlemesinden başka, Irak Türklerine tanınan Türkçe tedrisat hakları üzerine ilkökul öğrencileri için, İzzettin Abdi Beyatlı ve Mehmet Hurşit Dakuklu ile birlikte hazırladığı Türkmence Alfabe (Bağdat, 1971), Türkmence Okuma Kitabı (Bağdat, 1972, 1973, 1974) adlı eserleri vardır.

Kay.: Z. Akkoyunlu - S. Saatçi, Irak Muasır Türk Şairleri Antolojisi, Ank. 1991, s. 283. ♣ N. ÜNVER

BEYATLI, Yahya Kemal (2.12.1884-1.11.1958): Şair. Üsküp'te İshakiye mahallesinde, anneannesi Âdile Hanım'ın konağında dünyaya geldi. Babası adliye

memuru olan ve birara Üsküp belediye reisliği yapan Niş'li İbrahim Naci Bey, annesi Leskofçalı İsmailpaşa zâde Dilâver Bey'in kızı Nakiye Hanım'dır. Nakiye Hanım, Divan şairi Leskofçalı Galip Bey'in yeğenidir. Şair, Beyatlı soyadını, hem anne, hem de baba tarafından cedit bulunan Şehsuvar Paşa'ya dayanarak, bu adın Türkçesi olarak aldı. Şairin asıl adı Ahmet Agâh'tır. Ahmet Agâh, beş yaşında iken eski tarzda eğitim veren Yeni Mekteb'e kaydedildi. 1892'de yeni tarzda eğitim veren Mekteb-i Edeb'e gitti. Şair, bu iki okul arasındaki farkı Doğu'dan Batı'ya geçmek olarak değerlendirdi. Aile, İbrahim Naci Bey'in iş durumu sebebiyle Üsküp'ten Selanik'e taşındı. Nakiye Hanım'a bu değişiklik iyi gelmedi ve o hastalandı. Yeniden Üsküp'e döndüyse de, Nakiye Hanım iyileşemeyerek öldü. Dindar bir kadın olan annesi ile, annesinin dadısı Fatma Hanım, şairde köklü izler bıraktı. Lala Hüseyin ise, Ahmet Agâh da epik bir ruh uyandırdı. Mekteb-i Edeb'de dört yıl okuyan şair, 1895'te Üsküp İdadisine verildi. 12-13 yaşlarındaki Ahmet Agâh, Şeyh Saadetin Efendi'den ilk Farsça derslerini aldı. Daha sonra İshak Bey Camii medresesine giderek, Arapça ve Farsçasını ilerletti. 1897'de Selanik İdadisine nakledilen şair, Rumeli'yi saran savaş heyecanına ve Teselya'ya koşan orduların silah şakırtılarına şahit oldu. O yılların önemli bir meselesi olan Girid de, şairin hafızasında yer etti. Selanik'te ağır bir şekilde hastalanan Ahmet Agâh, Üsküp'e döndü ve Üsküp İdadisi'ne devam etti. 1902'de tahsil için İstanbul'a gönderilen şair, annesinin akrabalarından İbrahim Bey'in yanında kaldı. Ayrıca, Besim Ömer Paşa'nın konağına gidip geldi. Bu yeni muhitler, ona sağlam bir musikî terbiyesi verdi. İstanbul'un en meşhur musikîşinaslarından Kanunî Hacı Ârif Bey'in başkanlığındaki bir fasıl heyeti, hemen her gece İbrahim Bey'in Sarıyer'deki köşkünde sanat icra etmekteydi. Bu meclislerde tanıdığı Serezli Şekip Bey, Ahmet Agâh'ta da devrin gençlerini saran Paris'e gitme hevesini uyandırdı. 1903'te Memphis vapuruyla Paris'e varan şair, orada Ahmet Rıza Bey, Abdülhalim Memduh, Sami Paşazade Sezâi, Mustafa Fazıl Paşazâde Mehmed Ali Paşa, Hoca Kadri Efendi, Prens Sabahaddin, Dr. Abdullah Cevdet, Dr. Nâzım, Dr. Rıfat, Dr. Nihat Reşad ve Fazlı Bey gibi jön Türklerle tanıştı. Bir yıl kadar Meaux

Koleji'nde lisan öğrendi. Sonra da Siyasal Bilgiler Okulunun Dış Münasebetler Bölümüne kaydoldu. Bu okulda Albert Vandale, Emile Bourgoix gibi tarihçilerle, dünyanın sayılı hukuk bilginlerinden Louis Renault ders vermekteydi. Meşhur Fransız tarihçi Albert Sorel, şairin hocası oldu. Sorel'den öğrendiği metotla Türk tarihini incelemeye koyulan şair, bu dersleri Sorel'in evinde ve Paris kahvelerinde de sürdürdü. Yoğun bir okuma faaliyeti içine giren Yahya Kemal, okul dışında kalan zamanlarını konferans, miting ve tiyatrolara giderek doldurdu. Albert Sorel, öğrencilerine Michelet, Fustel de Coulange ve Camille Julian gibi tarihçilerin, tarih ortasında Fransızlığı arama usüllerini anlatmaktaydı. Yahya Kemal, bu tesirle tarih ortasında Türklüğü aramak ve bulmak hevesine düştü. Fransız ve Türk tarihçilerinin kaleminden Selçuklu ve Osmanlı tarihini yıl yıl, bazen de devir devir okudu. Sorel, derslerinde Alman ve İtalyan milliyetlerinin uyanışını anlatmaktaydı. Fransız nasyonalistlerinin neşriyatı ile Fransız mütefekkir ve edibi Maurice Barres'in telkinleri şairde ufuk açıcı oldu. Paris'te mitingler yapan Sırp, Bulgar ve Rumların milliyetçi hareketleri de, Yahya Kemal'in dikkatini çekmekteydi. Camille Julian'ın "Fransız milletini bin yılda Fransa'nın toprağı yarattı." sözü şaire tesir etti. O, 1071'den itibaren Anadolu ve Rumeli'de teşekkül etmiş olan Türk varlığını esas aldı ve onu öğrenip benimseme yoluna gitti. Tarih anlayışını "kökü mazide olan âti" veciz ifadesiyle özetledi. Yahya Kemal, Paris'te edebiyat meraklısı bir genç olan Hâlit Râşit'le dost oldu. Bu iki genç, başlıca şair ve nasirlerin külliyatlarını okuma faaliyetine girdiler. Ayrıca şair, Yunanlı bir tüccarın oğlu olan İstomas'la da arkadaş oldu. Şiire hevesli ve kültürlü bir genç olan İstomas da, Yahya Kemal için çok verimli bir dost oldu. Rober de Costal adlı arkadaşı vasıtasıyla, yeni neslin şairlerini tanıyan Yahya Kemal, içten içe beslenip geliştirmekteydi. Paris'te şair olarak Jose Marie de Heredia'yı beğenen Yahya Kemal, ondan eski Yunan ve Latin şiirinin zevkini öğrendi ve bir yandan da öteden beri aradığı, yeni Türkçeye yaklaştığını farkettiler. Jean Moreás'la Vachette kahvesinde buluşan Yahya Kemal'in eski edebiyatımıza seçici bir gözle dönüşünde ve nisbet fikrinin gelişmesinde Moreás'ın rolü oldu. Moreás, 1900-1910'da neoklasik

mektebi kurarak, şiirde yepyeni bir çıkış açmakla kalmayıp, kendisinden önceki sanat akımlarıyla ayakta kalanları birleştirmişti. Mallermé, Fransız gençleri şiir sanatını öğrenmek istiyorlarsa, Paul Verlaine'in Fêtes Galantes'ini (Âşıkâne Ziyafetler) ezberlesinler demektedir. Fêtes Galantes'in lisanı XVII. yüzyılda Fransa sarayında konuşulan teşrifat lisanı Mallermé'nin tavsiyesine uyan Yahya Kemal, Şark Dilleri Mektebi'ne koştular. Burada Arapça ve Farsça'sını ilerletti. Divan şiirini okuyup anlamaya gayret etti. Bu şekilde Türk klâsiklerini yakından tanıma şansına kavuştu. Paris'te dokuz yıl kalan şair, vaktinin çoğunu Soufflet, Vachette, La Closerie de Lilas gibi entelektüel ve sanatçıların devam ettiği kahvelerde geçirdi. Zira, Fransız edebiyatının birçok ismi de bu kahvelere devam etmekteydi. La Closerie de Lilas'da gençliklerinde oturup da, sonradan üne kavuşan kimselerin isimleri masalara çakılırdı. 28 Şubat 1980 günü büyükelçimiz Hamit Batu'nun himayesinde yapılan bir törenle bu kahvenin bir masasına "Türk şairi Yahya Kemal" adı çivilendi. 1912'de Médie vapuruyla İstanbul'a dönen Yahya Kemal'in 58 manzumesi vardır. Bu dönemde kendisini iki kültür muhiti içinde bulur. İbnülemin Mahmut Kemal İnal'ın Mercan yokuşundaki konağında her Pazartesi günü tekrarlanan toplantılara katılan Yahya Kemal, bu şekilde devrin tanınmış edib ve musikînaslarıyla tanışmış olur. Ali Emiri'nin muhiti de şairin dost halkasının genişlemesine sebep olur. Yahya Kemal, Darüşşafaka, Bahriye Mektebi ve üniversitedeki hocalıkları ile de, yeni muhitlere girer. Onun zengin kültürünü ilk fark eden kişi, İstanbul Belediye reisi Cemil Paşa olur. Şairi, Darülbedayi edebî heyetine başkan seçer. Yahya Kemal, Abdülhak Hamit, filozof Rıza Tevfik, Cenab Şehabeddin, Tevfik Fikret gibi devrin tanınmış ediplerinin toplantılarına katılır. Tanbûrî Cemil Bey'i tanıır. Peşrevlere, semâi ve şarkılara hayran olur. En büyük bestekârlarımızın, en iyi eserlerini dinlemeyi alışkanlık haline getirir. Klâsik musikinin kendi tabiatı içinde aynen muhafaza edilmesi gerektiğini savunur. Şair, 1915-1918'de İstanbul Üniversitesinde medeniyet tarihi, Batı edebiyatları tarihi ve Türk Edebiyatı tarihi dersleri okutur. Sohbetleriyle öğrencilerini derinden etkileyen Yahya Kemal, üniversitedeki

derslerini Ahmet Hamdi Tanpınar, Ali Mümtaz, Mustafa Nihat gibi öğrencileriyle Nurosmaniye'deki İkbâl Kiraathanesi'ne ve Sultan Ahmet'teki setli kahvelere de taşır. Gece gündüz devam eden bu kahve sohbetleri etrafında kalabalık bir dinleyici halkası oluşur. I. Dünya Savaşı ve Mütareke yıllarında Büyükada'nın, Cumhuriyet'in ilanından sonra ise, Moda'nın âşığı olan Yahya Kemal, Ada'da en çok Karikatürist Cemil ile dostluk etti. Moda'da Melek-Celâl sofû ailesinin evlerinde toplanan sanat mahfiline katıldı. Sofû'ların evinde sık sık gece yatısına kalan şairden başka devrin pek çok ünlü ismi de bu evin misafirleri arasındaydı. Hariciyeci Cevdet Bey ve eşi Şadiye Hanım'ın evi de bir edebiyat ve sanat meclisi konumundaydı. Yahya Kemal de bu evin devamlı ziyaretçilerinden idi. Gerek ev, gerekse kahve sohbetlerinde meclisin mir-i kelâmı Yahya Kemal olurdu. Konuşmayı sanat haline getiren şair, "neyiz ve neredeyiz" soruları etrafında sohbetlerini örendi. 1922'de Lozan heyetinde müşavir olan şair, 1923'te Urfa mebusu olarak meclise girdi. 1925'te Türkiye-Suriye hudud tahdidî heyetine murahhas tayin edildi. Fransızlarla yapılan bu görüşmeler sonucunda Payas istasyonunun ortasındaki altı kilometrelik arazi ile Kilis'ten 13, Hassa'dan 18 Türk köyünün anavatana ilhakında etkili oldu. 1926'da Varşova orta elçisi olan şair, 1929'da Madrid orta elçisi oldu. Ayrıca, Lizbon elçiliği de uhdesine verildi. 1934'te Yozgat milletvekili olarak yeniden meclise girdi. Aynı senenin sonunda Tekirdağ'dan milletvekili seçildi. 1943'e kadar Tekirdağ milletvekili, 1946'da İstanbul milletvekili oldu. 1948'de Pakistan'a ilk Türk büyükelçisi olarak tayin edildi. 1949'da emekli oldu. Bu tarihten sonra, İstanbul'a yerleşen şair, tedavi için bir çok kere Paris'e gitti. İstanbul'da kaldığı yıllar içinde toplam on dokuz yıl Park Otel'de, Ankara'da da Ankara Palas'ında yaşadı. Sık sık tekrarlayan barsak kanamasından kurtulamayarak, İstanbul'da vefat etti. Mezarı Rumelihisarı'ndadır. Yahya Kemal, iki kültür kaynağı ile beslenmiştir. Osmanlı tarihi ve edebiyatı ile Fransız tefekkür ve edebiyatı. Bu kaynaklardan aldığı unsurları özümsemiş, bir ayıklama yoluna giderek, kendisine lâzım olanı seçip almada maharetli davranmıştır. Bugünün değil, bütünün peşinde olan şair, geçmiş, hal ve geleceği

Doğu ve Batı'nın kültür mirası ile yoğurup, yeni ve orijinal bir terkibe ulaştı. Ömrünün büyük bir kısmını kahvelerde geçiren şair, hem ser-azad yaşayışıyla, hem de ulaştığı terkiplerle kendinden önce gelenlerden farklıydı. Fikrî buhranlarla sarılan bir dönemde etrafında yeni ufuklar açtı. Konuşulan Türkçeyle hiçbir sanat akımına bağlanmaksızın şiir yazdı. Aruzu Türkçe'ye en iyi uygulayan şairlerden biridir. Sanatında ferdî olanı aşır, genele ulaşmaya yöneldi. "Bu dil ağızda annemin sütüdür" dediği Türkiye Türkçesi ve aruz vezniyle yedi yüz yıllık Türk tarihini, millî ve epik unsurları işleyen musiki cümlesi haline gelmiş mısralar söyledi. Parnasse ekolün şekilce mükemmel manzumeleri ile symbolisme'in iç musikisi anlayışından etkilendi. Şiirin "ritmin lisan haline gelmesi, yani söyleyişin bir 'musiki cümlesi' olma sırrına ulaşması gerektiği fikrini benimsedi. "Mısra mısra bir beste olan şiir asıl şiirdir" diyen şair, güzel sesli Türkçe mısra söyleyebilmek amacıyla tek bir mısra için bile yıllarca çalıştı. "Türkçe duyusu Türkçe deyiş haline kalbetmek" şeklinde ifade edilebilecek bir söyleyişe ulaştı. Vatan, tarih, deniz, ölüm, aşk ve İstanbul konularında şiirler kaleme aldı. İstanbul'da, İstanbul'un semtlerinde ve Boğaziçi'nde bütün bir vatanı gördü. İstanbul, Yahya Kemal için bütün Türkiye'dir ve Türklüğün sembolüdür. Bu sebepten İstanbul'u sevmek Türkiye'yi ve Türk tarihini sevmek olarak kabul etti. Batı Şiir Kültürüyle, klasik Türk şiirine vakıf olan şair, millî mazi ile yaşayan zaman arasında bir köprü vazifesi gördü. "Eski Şiirin Rüzgarıyla" adlı şiir kitabında gazel, tahmis, taştır, tazmîn, terki-i bend, murabba ve şarkı gibi eski şiirin nazım şekilleriyle, dil ve söyleyiş özelliklerine yer verdi. Bu şiirler, kendi asırlarının lisanıyla yazıldı. "Kendi Gök Kubbe-miz" Yahya Kemal'in 20. asır Türkiye Türkçesiyle kaleme aldığı, hem muhteva, hem de şekil bakımından yeni şiirlerini toplayan kitabın adıdır. "Rubâiler" adlı kitap iki kısımdır. İkinci kısım "Hayyam Rubâilerini Türkçe Söyleyiş" başlığını taşır. Bir tefekkür şiiri olan rubâî tarzında başarılı örnekler veren Yahya Kemal'in Hayyam'da tercüme ettiği rubâilerin bazıları tamamlanmış olduğu halde, bazıları daha güzel bir şekilde sokulmak için bekletilmiş müsveddeler konumdadır. "Bitmemiş Şiirler" adıyla basılan şiirler, şairin son şeklini ver-

mek, mükemmele ulaşabilmek ve en uygun sesi yakalayabilmek için beklediği şiirlerini ihtiva eder. Bu müsveddeler şairin şiire nasıl adım adım yaklaştığını, son şekli verinceye kadar nasıl zahmetli ve uzun bir çaba harcadığını göstermesi açısından dikkate değerdir. Ayrıca Yahya Kemal'in gençlik yıllarında İrtika ve Malûmât'ta neşrettiği Servet-i Fünun tarzı şiirleri de bu kitapta yer alır. Mizahî beyit ve kıt'alar da bu eserde neşredilmiştir. Yahya Kemal'in nesirleri akıcı, sade ve âhenlidir. Şairin şiirlerinde görülen zengin duygu, düşünce ve kültürel birikim nesirlerinde de karşımıza çıkar. O, sağlam ve köklü bir düşünce sistematigi içinde eser vermiş ve bütün "izm"leri aşmıştır. Türklüğü bilmek ve bütün değerleriyle sevip anlamak yolunda ve "Millî tekevvün = millî oluş" fikri etrafında dün-bugün-yarın terkiğine ulaşır. Şiirleri Yeni Mecmua, Hayat, İnci ve Dergâh'ta çıkarken makaleleri de Peyâm-ı Edebi (1919), İleri (1919-1921), Tevhid-i Efkâr (1920-1921), Peyitaht (1921), Yarın (1921-1922) gazetelerinde yayımlanmaktaydı. Yahya Kemal, Millî Mücadele yıllarında İstanbul'dan Anadolu'ya geçip, mücadeleye katılmadı, fakat yazılarıyla basında yankı uyandırdı. Özellikle Hakimiyet-i Milliye'de bazıları (***) rumuzuyla çıkan yazılarıyla ordudaki komutan ve askerleri yüreklendirdi. Üsküp'te beraber Rumeli'nin elde çıkışı, I. Dünya Savaşı ile de imparatorluğun yıkılışı şairi sarstı. İstiklâl Savaşı'nı teşvik eden yazılar kaleme aldı. *Dergah Mecmuası*'nı çıkaran gençlerin başında bulundu ve bu dergiyi yazılarıyla besledi. Tevhid-i Efkâr'da millî ruha hitabeden yazılar kaleme aldı. Şiir ve yazılarında Ahmet Ağâh, Ağâh Kemal, Esrar imzalarının yanında Mehmet Ağâh, Süleyman Sadî takma adlarını da kullandı. İlk şiirlerinden bir kısmı Yahya Kemal'in adı belli olmayan bir hayranı tarafından Leylâ ve 24 Şiir adıyla bir küçük kitapçıkta toplanıp, yayımlanmıştır. Şair hayatayken şiirlerinin dergilerinde ve gazetelerinde çıkmasıyla yetinmiş kitap haline getirmemiştir. Ölümünden sonra Nihat Sami Banarlı'nın büyük gayretleriyle şiirleri ve nesirleri 13 kitap halinde 1958'de kurulan Yahya Kemal Enstitüsü tarafından yayımlanmıştır. **Eserleri/Şiir:** *Kendi Gök Kubbeimiz* (1961, 1974), *Eski Şiirin Rüzgarıyla* (1962, 1993), *Rubailer ve Hayyam Rubailerini Türk-*

çe Söyleyiş (1963, 1988). **Nesir:** *Aziz İstanbul* (1964), *Eğil Dağlar* (millî mücadele yazıları, 1966, 1992), *Siyasî Hikâyeler* (1968), *Siyasî ve Edebi Portreler* (1968, 1986), *Edebiyata Dair* (1971, 1990), *Çocukluğum, Gençliğim, Siyasî ve Edebi Hatıralarım* (1973, 1986), *Tarih Musahabeleri* (1975, 1991), *Bümemiş Şiirler* (1976, 1997), *Mektuplar, Makaleler* (1977, 1990).

Kay.: Kitaplar: Ahmet Hamdi Tanpınar, Yahya Kemal, Dergâh Yayınları, İst. 1982; Beşir Ayvazoğlu, *Eve Dönen Adam*, Ötügen Neşriyat, İst. 1966; Beşir Ayvazoğlu, *Bozgunda Fetih Rüyası*, Yahya Kemal'in Biyografik Romanı, Kabalıcı Yay., İst. 2001; Said Başer, *Yahya Kemal'de Türk Müslümanlığı*, İst. 1998; H. Ömer Özden, *Estetik ve Tarih Felsefesi Boyutu İçinde Yahya Kemal*, Atatürk Üniversitesi İ.F.Y., Erzurum 1999; Adile Ayda, *Böyle İdiler Yaşarken*, Ank. 1984; Banarlı Nihat Sami, *Yahya Kemal Yaşarken*, İstanbul Fetih Cemiyeti, İst. 1959; Banarlı Nihat Sami, *Yahya Kemal'in Hatıraları*, İstanbul Fetih Cemiyeti, İst. 1960; Sermet Sami Uysal, *İşte Gerçek Yahya Kemal'le Sohbetler*, İnkılâp ve Akâ Kitabevleri, İst. 1972; Müjgan Cumbur, "Yahya Kemal Bibliyografyası", *Doğumunun Yüzüncü Yılında Yahya Kemal Beyatlı*, A.K.D.T.Y.K., A.K.M. Yayını, Sayı: 72, Ank. 1994; Yahya Kemal, *Anıma Toplantıları Bildirileri*, 7 Aralık 1996-Ankara, İst. 1998; *Yahya Kemal Beyatlı (Bildiriler)*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ank. 1985; *Yahya Kemal Beyatlı (Bildiriler)*, Türk Ocağı Yayınları, Ank. 1998. **Makaleler:** Adile Ayda, "Yahya Kemal'de İstanbul Sevgisi", *Yahya Kemal Enstitüsü Mecmuası III*, İstanbul Fetih Cemiyeti, Yahya Kemal Enstitüsü Yayınları, İst. 1988; M. Kaya Bilgegil, "Yahya Kemal'in Neseb Cetveli", Y.K.E.M. III, İ.F.C.Y.K.E.Y., 1988; Fahri İz, "İki Yahya Kemal", *Tarih ve Toplum Dergisi*, Ekim 1998, C. 10, nr. 59, s. 234-236; Mehmet Tekin, "Yahya Kemal Yahut Bir Türk Klasikinin Doğuşu", *Türk Yurdu Dergisi*, Şubat 1989, s. 20-25; Sefa Yüce, "Yahya Kemal ve Onun Etrafındaki Dergah Mecmuası", *Türk Yurdu Dergisi*, C. 19-20, Sayı: 148-149, Aralık 1999, s. 435-463; ESU s. 136; DŞA s. 136; ÖBBŞKA 1/410; 2/693, 958; RTET 2/1167-1201; SATŞ s. 845 vd.; M. Kaplan, "Beyatlı, Yahya Kemal", TDEA 1/413-418; M.O. Okay, "Beyatlı, Yahya Kemal", TDVİA 6/35-39; TN 2/3589; Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, c. II, fasikül 15, Milli Eğitim Basımevi, İst. 1978, s. 1167-1199. ●B.ALTUNİŞ-GÜRİSOY

BEYAZ, Hüseyin, bk. BAYAZ, Hüseyin

BEYAZID-ı Veli, bk. BÂYEZİD II.

BEYAZIT, Erdem, bk. BAYAZIT, Erdem

BEYAZIT, Numan (20. yy.): Roman yazarı. Mizahî bir romanı görüldü. **Eseri/Roman:** *Ben Bir Komiteciyim* (Ank. 1963).

Kay.: TB (1963). ●Y. KARA

BEYÂZÎ (16. yy.): Divan şairi ve nakkaş. Beyâzî-i Acem diye tanındı. Ahdî'ye göre zamanın Behzad'ı sayılabilecek usta bir nakkaş ve güçlü bir şairdi. S. N. Ergun Ahdî tezkiresinden aldığı Farsça bir kıt'asını yayımladı.

Kay.: TDEA 1/419; TŞ 2/837-838. ●M. CUNBUR

BEYÂZÎ (? - 1624): Divan şairi. Edirne'de doğdu. Adı Mehmed Beydir. Kaynaklarda sipahi olduğu, Edirne'de öldüğü yazılıdır. Ölüm tarihi olarak da Süreyya Bey 1036/1631, Riyazî 1050/1640-41 yılını vermektedir. Şair, Gubarî'nin "Vasf-ı Hüdâî Resûl ve Cem'-i Şuarâ-yi Gubarî" adlı şiirde Bâkî ve Bahârî'yle birlikte anılmıştır. S. N. Ergun, mecmu'alarda bulunduğu bir müseddesiyle iki gazelini yayımladı.

Kay.: EM (İÜK TY 451) yk. 74b: ,R. Canım, Edirne Şairleri s. 275-277; O. N. Peremeci, Edirne Tarihi s. 248; KŞ s. 71; RBE;RŞ (NOSK Nu. 3724) yk. 42b-43a; SO 2/35,4/152; D. Kaya, Şairnâmeler (Gubarî, 28. Dörtlük, s. 14); TGDEİS s. 77; TN 1/113(440), TDEA 1/419; TGDEİS s. 77; TŞ 2/836-837; TŞ/HÇ VF 1/90; ZE 22. ●M. CUNBUR

BEYÂZÎ (- 1626): Divan şairi. Vardar Yenice'sinde doğdu. Adı Mehmed Efendidir. Şeyhî ve Süreyya Bey iyi bir medrese öğrenimi görüp müderrislik yaptığını yazdılar. Siyah tenli olduğu için de Siyahî-i Vardarî diye anıldı. Beyazî mahlâsını yaşlılığında aldı. Vardar'da medfundur. Günümüze çok az şiiri kalmıştır. Tuhfe'de Edirne'li Beyazî ile aynı kişi olarak kayıtlıdır.

Kay.: SO 4/152; TDEA 1/419; TŞ 2/838; VF 1/103. ●M. CUNBUR

BEYAZOĞLU, A. Cevat (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** İlk Yaprak (İst. 1962).

Kay.: ÖBBŞKA 1/617. ●Y. KARA

BEYBABA (takma ad), bk. HASAN Bedrettin

BEYDEŞMAN, Halûk Cemal (20. yy.): Roman yazarı. **Eseri/roman:** *Onun Hayatını Anlatıyorum* (İst. 1946), *Öldüren Dudaklar* (İst. 1954).

Kay.: TB 1946, 1954. ●Y. KARA

BEYHAN, Ali İhsan (1923 -): Eğitimci-yazar. Niğde'nin Bor ilçesine bağlı Bahçeli kasabasında doğdu. Adana Öğretmen Okulundan sonra 1944 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü Türkçe-Edebiyat Bölümünü bitirdi. 1944 Isparta-Gönen Köy Ensti-

tüsünde, 1946-1950 arasında Konya Ereğli İvriz Köy Enstitüsünde Türkçe öğretmeni olarak çalıştı. Akçadağ ve Gaziantep öğretmen okullarında da görev yaptı. 1950'den sonra Niğde Lisesinde Türkçe-Edebiyat öğretmeni olarak bulundu. Radyo televizyon alanında uzman yetiştirilmek üzere bir yıl Georgetown'a, bir yıl da Amerika'da Indiana University Audio-Visual Center'e gönderildi. Ankara Radyosunda örgün ve yaygın eğitim programları yazdı ve yüzlerce radyo programını denetledi. 1968 yılında yeniden öğretmenliğe dönerek Ankara İlköğretmen Okulunda Türkçe-Edebiyat öğretmeni ve müdür yardımcısı olarak çalıştı. 1974'te Gazi Eğitim Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde öğretmenlik ve bölüm başkanlığı yaparken 1976 yılında emekli oldu. Bir süre Köy Kalkınma Kooperatifleri Genel Merkezinde eğitim uzmanı olarak çalıştı. Çeşitli gazete ve dergilerde yazıları yayımladı. Destan Şairi Basri Gocul'un Türk Millî Destanı Oğuzlama adlı eserini tanıtan, millî duyguları besleyen yayınları vardır. Radyo programlarında Atatürk'ü anlattı. Sade bir dille yazdı. Folklor ve deyimlerle ilgili çalışmaları vardır. **Eserleri:** *Soy Aşkı. Oğuzlama* (Niğde 1956), *Radyo Programında Atamız Atatürk* (Ank.), *Atamız Atatürkümüz* (Ank. 1983), *İlkokullar için Dilbilgisi (IV-V)*, *Tarım ve Kooperatifçilik* (çeviri, 1979), "Halk Ağzından Derlemeler", *Çağdaş Türk Dili Dergisi*.

Kay.: Yaz.Ar. ●İ. ÖZMEL

BEYHANGİL, Halil (2. 1. 1940 -): Eğitimci hikâye yazarı. Afyon'un Bolvadin ilçesine bağlı B. Karabağ köyünde doğdu. Çifteler Köy Enstitüsünü (1955), Bursa Eğitim Enstitüsünü (1965) bitirdi. Konya, Afyon, Manisa, Antalya'da köy öğretmenliği (1955-1963); Salihli orta dereceli okullarında öğretmenlik (1965-1984) yaparak emekli oldu. Türkiye Yazarlar Sendikası üyesidir. İlk yazısı Varlık dergisinde (15 Mart 1958) Kuduz Ocağı başlığıyla çıkan köy notlarıydı. Anı, öykü, günlük ve denemeleri Varlık, Yön, Forum, Yeditepe, Güney, Abece, Yeni A, Kuzeysu, Öğretmen Dünyası dergilerinde yayımlandı. Anı ve öykülerini topladığı Bozuk Düzen Okulu kitabının ilk bölümü 1976'da okul kitaplıklarından toplandı. **Eserleri/Anı-Hikâye:** *Bozuk Düzen Okulu I* (1974), *Bozuk Düzen Okulu II* (1998).

●İ. İŞİK

BEYHANİ (âşık), bk. ENGIN, İbrahim

BEYHANOĞLU, M. Halis (1924-): Roman yazarı. Erzurum'un ilçesi Hınıs'a bağlı Halefan (Erduran) köyünde doğdu. Lise öğrenimini yarım bıraktı. 1963'te memuriyete başladı. Çeşitli memuriyetlerde bulundu. 1975'te liseyi bitirdi. 1980'de emekli oldu. *Eseri/Roman: Eliko* (1982).

•A. YILMAZ

BEYHOCAOĞLU, Halilcan, bk. BEKHOCİN, Kalican Nurgocaulı

BEYİ, Niyazi (1953-): Şair. Elazığ (Karakoçan) Balcalı köyünde doğdu. Liseyi Elazığ'da bitirdikten sonra Diyarbakır Eğitim Enstitüsüne kaydoldu. *Eseri/Şiir: Unutma* (İst. 1977).

•A. YILMAZ

BEYKAL, Celâl (20. yy.): Şair, yazar. *Eserleri/Şiir: Yetim* (İst. 1956). *Biyografi: Hakim Necdet Tunçay* (İst. 1954).

Kay.: ÖBBŞKA 2/1252; TB 1954,1956. •N. KONUK

BEYLEGANİ Mucireddin, bk. MUCİREDDİN Beylegani

BEYLER (âşık), bk. GEDİROV, Beyler

BEYLERBEYEVA, Süreyya (5. 2. 1897-14. 3. 1977): Azerbaycan mütercimi. Babasının adı Sefereli'dir. Bakû'da bir öğretmen ailesinin çocuğu olarak dünyaya geldi. Beş yaşında anne ve babasını yitirdi. S. S. Ahundov'un yardımıyla bir pansiyona yerleştirildi. Bakû Mukaddes Anna Kız Lisesini maddalya ile bitirdi. 1913-1919 yıllarında Bakû'da 3 numaralı Rus-Tatar Kız Lisesinde öğretmenlik yaptı. 1929 yılında Ali Bayramov Kadınlar Klübüne üye oldu, ayrıca burada stenografi kursu almıştır. 1931-1933 yılları arasında Bakû Sinema İdaresinde müdür olarak çalışırken, edebî eser tercüme problemi dikkatini çekti. İlk tercümeleri A. Barton'un eserleridir. 1938 yılında Azerbaycan Devlet Neşriyatta çevirmen olarak çalıştığı tarihten itibaren tamamen çeviri faaliyetlerine yöneldi. Çağdaş Azerbaycan edebiyatında sovyet dönemine ait edebî eserlerin bir çoğunu, klâsik şiirin ve zengin şifahî halk edebiyatının örnek-

rini kelime kelime tercüme etti ve bu şekilde edebî eser çevirmenlerine yardımcı oldu. 1939 yılından itibaren Azerbaycan Yazarlar Birliği üyesidir. 1941-1945 yılları arasında yaşanan savaşta göstermiş olduğu fedakârlıktan dolayı kendisine maddalya verildi. Bakû'da vefat etti. *Eserleri/Çeviri: Gardaşlar* (A. Barto'dan, Bakû 1931), *Sonunu Kim Tapa Biler?* (S. Fedarçenko'dan, Bakû 1931), *1 May* (A. Barto'dan, Bakû 1932), *Ağlayan Gız* (A. ve R. Barto'dan, Bakû 1938).

Kay.: TY s. 454. •A. BAĞIROV

BEYLİKÇİ İzzet Bey, bk. İZZET (? - 1809)

BEYOĞLU (19. yy.): Saz şairi. Güney Anadolu'da yaşayan Türkmenlerden bir şair olduğu, Kahramanmaraşlı veya Gaziantep'li olabileceği ileri sürülmektedir. M. Şakir Ülkütaşır, Karacaoğlan etkisinde yazılmış bir koşmasına Çukurovalı şairlerin yer aldığı bir antolojide rastlandı. S. N. Ergun da bir koşmasını yayımladı.

Kay.: GGÇŞ 2/917; TDEA 1/420; TŞ 2/838. •M. CUNBUR

BEYRAMİ (1928-): İran vatandaşı, Türk soylu şair. Erdebil'in İrdimusi köyünde doğdu. Adı Hacı Sadık Beyramî İrdimusi'dir. 1941'de köyündeki okula gitti. Dördüncü sınıfa kadar okudu. Yoksulluk sebebiyle okuldan ayrılıp çalışmaya başladı. 18 yaşında çalışmak için Tehran'a gitti. Şair ağıt yazmakta, yazdıklarını meclislerde okumaktadır. Kay.: Yaz.Arş. •R. GAFFARİ

BEYRÛNİ, bk. BİRÛNİ

BEYSANOĞLU, Şevket (1. 8. 1920-): Araştırmacı, halkiyatçı, yazar. Diyarbakır'da doğdu. 1932'de Diyarbakır İsmet Paşa İlkokulunu, 1938'de Diyarbakır Lisesini, 1942'de de AÜ Hukuk Fakültesini bitirdi. 1946'da Başkale hakim yardımcılığı, 1948'de Avanoz Ceza Hakimliği görevlerinde bulundu. 1950'den sonra serbest avukat olarak çalıştı. 1968'de Ankara'ya yerleşti ve 1978'de avukatlığı bıraktı. Diyarbakır folkloru, tarihi, ilim ve sanat adamları üzerine çalışmalar yaptı. Şark Postası gazetesinin yazı işleri müdürü ve başyazarı, 1956-1957'de Diyarbakır gazetesinin yazı işleri müdürü oldu. Eylül 1956'dan itibaren Kara-Amid dergisini yayımlamaya başladı. Ayrıca, Ziya Gökalp der-

gisinin başyazarlığı ve sorumlu yazı işleri müdürlüğünü yaptı. Diyarbakır Halk Musiki Cemiyeti, Atatürk Anıtını Yaptırma Derneği, Diyarbakır Tanıtma ve Turizm Derneği, Ziya Gökalp Derneği, Türkiye Yazarlar Birliği, Diyarbakır Tanıtma, Kültür ve Yardımlaşma Vakfı gibi vakıf ve derneklerin kurulmasına öncülük etti. Araştırma yazıları ve edebi ürünleri Karacadağ (Diyarbakır, 1938-50), Kara Amid (Diyarbakır, 1956-79), Ziya Gökalp (1974-99), Türk Kültürü, Kültür ve Sanat, Folklor Araştırmaları, Görüşler vd. çok sayıda dergide yayımlandı. Diyarbakır hakkındaki bilimsel toplantılara katılarak bildiriler sundu. Bilimsel ve kültürel çalışmalarından dolayı birçok kurum ve kuruluşun onur ve şükran belgesi, 1986 yılında da İhsan Hınçer Türk Folkloruna Hizmet Ödülü'nü aldı. 1 Ekim 1990 tarihinde Dicle Üniversitesi Senatosunca, Edebiyat Fahri Doktorluğu verildi. Atatürk Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi şeref üyesidir. Yazarın kırkı aşkın kitabı, çeşitli dergi ve gazetelerde dört yüze yakın makalesi ve yazısı yayımlandı. Kitaplığını Dicle Üniversitesine bağışladı. *Eserleri: Diyarbakır Folkloru* (2 c. , 1943-1946), *Ziya Gökalp'in İlk Yazı Hayatı* (İst. 1956), *Bütün Cepheleriyle Diyarbakır* (İst. 1962), *Diyarbakır Coğrafyası* (İst. 1963), *Diyarbakırlı Fikir ve Sanat Adamları* (3 c. , 1957, 1959, 1978, İlaveli 2. bs. Ank. 1996-1997), *Diyarbakır Ağzı* (Ank. 1966), *Diyarbakır İl Yıllığı* (Ank. 1967), *Kısaltılmış Diyarbakır Tarihi ve Âbideleri* (İst. 1962), *Kadın Şairlerimizden Sırrı ve Divanesi* (Ank. 1969), *Doğumunun 100. Yılında Süleyman Nazif* (Ank. 1970), *Basın ve Yayın Dünyamızda Diyarbakır* (Ank. 1970), *Cahit Sıtkı Tarancı* (Ank. 1969), *Cumhuriyet 50. Yılında Diyarbakır İl Yıllığı* (Ank. 1973), *Diyarbakırım* (2 c. , Ank. 1982, 1986), *Diyarbakır'da Gönüllü Meşhur Adamlar* (Ank. 1985), *İnançları, Gelenek ve Görenekleriyle Yazıdiller* (Ank. 1988), *Ziya Gökalp Külliyyatı Üzerinde Bir Hesaplaşmanın Hikâyesi* (1988), *Öğretme Açılışının XV. Yıldönümünde Dicle Üniversitesi* (Diyarbakır 1989), *İncili Çavuş'un Kimliği ve Seçme Fıkraları* (Ank. 1990), *Ahmed Arif (Vecihi Timuroğlu ile birlikte, Ank. 1992), Diyarbakır Folklorunda Halk Hekimliği* (Dr. Mebrure Değer ile, Ank. 1992), *Anıtları ve Kitâbeleri ile Diyarbakır Tarihi* (2 cilt, 1. baskı Ank 1987, 1990, 2. baskı 1996, 3. baskı 1998), *Kültürümüzde Diyarbakır* (Ank. 1992), *Diyarbakır Folklorunda Gelenekler*

Görenekler, Âdet ve İnanmalar (Ank. 1995), *Diyarbakır Musiki Folkloru* (Salih Turhan, Kubilay Dökmetaş ile, Ank. 1996), *Ziya Gökalp Sosyolojisinde Dil, Kültür ve Uygarlık Kavramları* (Ank. 1997), *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatının Diyarbakırlı Üç Büyük Şairi: Cahit Sıtkı Tarancı-Ahmed Arif-Sezai Karakoç* (Ank. 1997), *Diyarbakır Bibliyografyası* (1. c. , Ank. 1998).

Kay.: Hikmet Dizdaroğlu, "Ziya Gökalp Hakkında Yeni Bilgiler", Yeni Yurt gazetesi, 11. 8. 1981; Selahattin Önerli, *Şevket Beysanoğlu Bibliyografyası* (Ank. 1988), Şevket Beysanoğlu (Diyarbakır, 1990), *Diyarbakır'ı Tanıtan Adam Yazar Şevket Beysanoğlu'na 70. Yaş Armağanı* (1991), İrfan Ünver Nasrattinoğlu, "Diyarbakır'ı Tanıtan Adam Dr. Şevket Beysanoğlu", Size Dergisi, sayı: 225, Temmuz 1992; Hayrettin İvgin, "Gönlünü Diyarbakır'a Veren Adam: Dr. Şevket Beysanoğlu", Size Dergisi, sayı: 226, Ağustos 1992; M. Mehdi İlhan, "Bibliyografya", Belleten, 56. c. , Aralık 1992, sayı: 217'den ayrı basım, 1992, *Diyarbakır'ı Tanıtan Adam Şevket Beysanoğlu'na Yazarlık Hayatının 60. Yılı Armağanı* (1998); TBEA 1/182; TDEA 1/420; YS 2. bs. s. 130. •A. CANPOLAT - İ. İŞİK

BEYSENALİ, Zeynal-Gabden Kabioğlu (1950-): Kazakistan yazarı, ilim adamı, felsefe doktoru. Yirminci asrın ilk yarısındaki Kazak edebiyatı bilhassa nesir ve romanlarıyla Beysenali'nin araştırma konusu oldu. Şair, çalışmalarında Orta Asya ve Türk halklarının gelişme yollarını mukayeseli olarak araştırdı. Aykap dergisinde çıkan makalelerinde egemenlik, Türkçülük idealleri ile Türk dili edebiyatı ve edebiyatçıları hakkında bilgi verdi. Kazak edebiyatındaki nesrin gelişmesinde ve Kazak yeni romanını konu alan ilmi çalışmalarında Türk halkları edebiyatının birbirine yakınlığı ve benzer yönlerini gösterdi.

Kay.: Yaz. Arş. •Ş. İBRAYEV

BEYSENBAUYULI, Carılkap (1947-): Kazakistan hikâye deneme yazarı, gazeteci. Oñtüstik (Güney) Kazakistan ili, Otırar ilçesi, Molike köyünde doğdu. 1969'da El-Farabi Kazak Millî Devlet Üniversitesini bitirdi. 1969-1989 yılları arasında Leniñil Cas (şimdiki adıyla Cas Alaş) gazetesinde edebiyat kolu uzmanı ve kol başkanı olarak çalıştı. 1997'den beri Kazak İstihbarat Ajansında başkan yardımcısı olarak çalışmaktadır. 1982'de "Kazakistan Gençler Birliği Ödülü Sahibi" unvanı verildi. *Eserleri/Hikâye: Şokan İzimen* (belgele-re dayalı bir hikâye, Almatı 1997), *Casın Tağdır Carıklı* (tarihî-biyografik hikâye, Almatı 1987). *İnceleme: Kazak Şeciresi* (Almatı 1994). *Deneme:*

Buvırkangan Boyavlar (Almatı 1981), *Édep Alemleri* (Almatı 1982).

Kay.: Yaz. Arş. •Ş. İBRAYEV

BEYSENOVA, Şarbanu Konakbaykızı (1947 –): Kazakistan yazarı. Şıgıs (Doğu) Kazakistan ilinin Ulan ilçesinde doğdu. 1969'da El-Farabî Kazak Millî Devlet Üniversitesinin Gazetecilik Bölümünü bitirdi. İlk hikâyeleri Didar (eski adıyla Kommünizm Tuvi) gazetesinde, Kazakistan Ayelleri dergisinde yayımlandı. Çalışma hayatına Parasat (eski adıyla Médeniyet cène Turmıs) dergisinde edebiyat kolu uzmanı olarak başlayıp (1968-1980), şube müdürü görevini üstlendi. 1980-1998 yılları arasında Kazakistan Ayelleri Dergisinde şube müdürü olarak çalıştı. Hâlen Kazakistan Cumhuriyeti İstihbarat ve Sosyal Mütakat Bakanlığında devlet programlarını oluşturma departmanının uzmanı olarak görev yapmaktadır. Sevgi, vefa, insanlık gibi yüce duyguları tema olarak işlediği oldukça başarılı eserleri vardır. Ukraynalı yazar Droz'un "Eñ Uzak Kün" hikâyesini (1978), E. Ermakov'un "Men On Altıdamın" (1980) adlı uzun hikâyesini ve "Anderson'un Masalları" nı Kazakçaya aktardı. **Eserleri/Mensur:** *Toyga Kelgen Kelişek* (1980), *Zagıpa* (1983), *Topcargan Kızdar* (1985), *Temirkazık* (1985), *Sezimtal Cürek* (1988). **Tercüme:** *Eñ Uzak Kün* (Droz'dan, hikâye, 1978), "Men On Altıdamın" (E. Ermakov'dan uzun hikâye, 1980), Anderson'ın Erte-gileri (1984).

Kay.: Yaz. Arş. •Ş. İBRAYEV

BEYŞENALİEV, Şükürbek (1928 –): Kırgızistan yazarı. Ak-Talaa ilçesine bağlı Kurtka köyünde doğdu. İş hayatına 1943 yılında öğretmenlik ile başladı. 1945-1948 yıllarında okul müdürü oldu. 1952 yılında Kırgız Mémlekettik Üniversitesini ayrıcalık diploması ile bitirdikten sonra SSCB Bilimler Akademisinin Kırgızistan'daki şubesinde çalıştı. 1953-1959 yıllarında Caş Leniçi dergisinde başredaktörlük görevinde bulundu. 1959-1966 yıllarında Kırgızistan Yazarlar Birliği Yönetmenliğinde sekreter, Ala Too dergisinde başredaktör olarak çalıştı. 1962-1964 yıllarında Moskova'daki yüksek edebiyat kursunda eğitim aldı. 1968 yılından 1985 yılına kadar dış ülkeler ile dostluk ve kültürel dayanışmanın Kırgız heyeti başkanlığını yaptı. O zamandan beri serbest yara-

tıcılık faaliyetini verimli olarak devam etmektedir. 1951 yılında SSCB Yazarlar Birliği üyesi seçildi. Birçok romanın, piyeslerin, hikâyelerin, makale, eleştiri, deneme, anı gibi eserlerin sahibidir. Eserleri 52 dile çevirildi. Kırgız halk yazarı, Toktoğul Devlet Ödül'ünün, Andersen Uluslararası Takdir Diplomasının sahibidir. Madalya, nişan ve onur belgeleri ile ödüllendirildi. Kırgız Cumhuriyeti Yüksek Şurası milletvekilidir.

Kay.: Yaz. Arş. •Yaz. Krl.

BEYTİ (16. yy.): Divan şairi. S. N. Ergun Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Revan kısmı 1972 numaralı mecmua-i eş'arda bulunduğu bir müseddesini eserine aldı.

Kay.: TŞ 2/858. •M. CUNBUR

BEYTULLAH ERDİ, İslam (25. 4. 1940 –): Yazar. Bulgaristan'ın Razgrad iline bağlı Nasrettin (şimdiki Bisertsi) köyünde doğdu. 1960'ta Razgrad Öğretmen Enstitüsünden mezun oldu. Bulgaristan'da 1960 yılından itibaren Türkçe öğretmenliği yaptı. Türk adlarının değiştirilmesine karşı çıkınca tutuklanıp sürgün edildi. 1989'da sınır dışı edilerek Türkiye'ye geldi. 1999'dan bu yana Ankara'da İngilizce öğretmenliği yapmaktadır. Mahmut Şevket Esendal'ın bazı hikâyelerini Bulgarcaya; Rus ve Bulgar yazarlarının bazı çocuk hikâyelerini Türkçeye çevirdi. Yazıları 1954'ten itibaren Halk Gençliği (Sofya), Balkanlarda Türk Kültürü, Tarla, Evlâd-ı Fâtihan dergilerinde yayımlandı. İLESAM ve TÜRKSAV (yönetim kurulu) üyesidir. **Eserleri/Röportaj:** *Dünya Ufuklarında* (Bulgarca, 1982), *İnsanı Düşündüren İnsan* (Ank. 1997). **Anı-Araştırma:** *Güneşi Ararken* (1996). **Roman:** *Aşkı Arayanlar* (2000).

Kay.: Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi (Bulgaristan), Ankara 1997, c. 8, s. 312-320; Hacı Sabri Alagöz, "Güneşe Hasretini Giderince" *Umit Dergisi*, Sofya, sayı: 23, 1999; Ahmet Özdemir, "Sarkaç ve Gelinuçtu", *Bizim Gazete*, 2. 8. 2000. •M. İSEN - İ. İŞİK

BEYTULLOV, İslam, bk. **BEYTULLAH ERDİ, İslam**

BEYTUR, Ahmet Mithat Bahârî (1878-1967): Şair. İstanbul'da doğdu. Adı Emirzade Ahmed Midhat'tır. Şiirlerinde Bahârî mahlâsını kullandı. Askerî kâtiplerden Kütahyalı Emirzade Mehmed Nuri Efendidir. Babasını küçük yaşta kaybetti. Dedesi,

Sadiye tarikatı şeyhlerinden Süleyman Efendi tarafından yetiştirildi. İlk öğrenimini Eyup'te Dârü'l-Feyz-i Hamidî'de yaptı. Ağabeyi İsmail Zihni Efendiyle Bitlis'e gitti. Bitlis İdadisinde okudu. Farsçayı özel öğretmenlerden, Mesnevî'yi Bahariye Mevlevihânesi şeyhi Fahreddin Dede'den, Arap edebiyatını Arapgirli Hüseyin Avni ve Said Efendilerden öğrendi. 1898/9'da icazetname aldı. Çalışmaya ise 1893/4'te Maliye Muhasebe Kaleminde başladı. Bir yıl sonra Maadin Umum Müdürlüğünde bir göreve atandı. 1919'da mümeyyiz oldu. Beyoğlu Tali Mübadele Komisyonu üyelüğünde, Akşehir Hatip Mektebi edebiyat ve Türkçe öğretmenliğinde, Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası muhaberat başkâtipliğinde bulundu. İlk şiir ve nesirleri Hazine-i Fünûn ve Mekteb dergilerinde yayımlandı. Sonra Resimli Gazete'ye yazdı. İstanbul'da öldü. **Eserleri/Şiir:** *Divançe-i Dehrî* (2. bs. İst. 1330/1914), *Ruh-i Kur'an'dan Bir Sahife-i Nûr* (İst. 1926), *Destegül Nurânî Bir Fikir Demektir* (Mevlânâ'nın Mesnevî ve Divan-ı Kebîr'inden seçilmiş şiirler, İst. 1927), *Gülşen-i Tevhid* (Şahidî'den, İst. 1967). **Diğer:** *Ravza* (ahlâk), *Leât-i Ma'anî* (Kemalpaşazâde'nin Beyânü'l-Vücut adlı eserinin çevirisi), *Sünbülîstan Şerhi* (dille ilgili ders kitabı), *Guşvâr* (ahlâkla ilgili kiraat kitabı), *Risâle-i Sipehsâlar Tercümesi* (Hz. Mevlânâ'nın hayatı). Kay.: ÖBBŞKA 2/1314,1319; SATŞ, 1999, 1/256-259; TDEA 1/292; TN 1/(108)422. •M. CUNBUR

BEZEL, Nail (1940 –): Şair, mütercim. Çorum'un Laçın köyünde doğdu. Ortaöğrenimini Hasanoğlan'daki Atatürk İlköğretmen Okulunda tamamladı. Gazi Eğitim Enstitüsü İngilizce Bölümü, ardından New York Üniversitesi İngilizce Bölümünü bitirdi. Hacettepe Üniversitesinde İngiliz edebiyatı doktorası yaptı. İngiliz edebiyatı profesörü oldu. Hâlen Orta Doğu Teknik Üniversitesinde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Batı düşünce tarihi özel ilgi alanıdır. **Eserleri / Şiir:** *Ayrık Çiçeği* (1942), *Gün Haritasız Bir İrmak* (1994), *Bir Gün Bir Çiğ Çekirdek* (1995). **Çeviri:** *Eğitim ve Toplum Düzeni* (Bertrand Russel'dan, 1970), *Evren ve Einstein Backett, Adlandırılmayan* (Lincoln Bânet'ten, 1992), *Ateşin Tin Çözümlemesi* (Gaston Bachelard'dan, 1995). **Antoloji:** *Yeryüzü Cennetleri Kurmak/Ütopiyalar* (1984),

Kay.: Yaz. Arş. •A. YILMAZ

BEZİRCİ, Asım (1927-2. 7. 1993): Tenkit ve biyografi yazarı. Erzincan'da doğdu. Demiryolları işçilerinden Hamdi Ustanın oğludur. 1945'te Erzurum Lisesini, 1950'de İÜ Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi. Aynı yıl Türkiye Sosyalist Partisine girdi, partinin il sekreterliği görevini üstlendi. İstanbul'da birkaç şirketin muhasebe servislerinde çalıştı. 1978'de emekli oldu. Yazarlığa 1950'de başladı. Çeşitli gazete ve dergilerde çalıştı. 1951-1953'te Gerçek gazetesinde bir süre siyasi yazıları çıktı. 1959'a kadar A. Toplumcu, Bezircioğlu, Bülent Ariel, Fikret Ariel, sonra Halis Acarı takma adıyla Forum, Yeni Ufuklar, Pazar Pastası, Yelken, Dost, Ataç, Yeni Dergi (kurucularından olduğu), Dönem, Papirüs, May, Halkın Dostları, Gelecek, Soyut, Güney, Yeni A, Militan, Sanat Emegi, Politika dergi ve gazetelerinde eski ve yeni edebiyatımızın temel sorunlarına ilişkin değerlendirme ve araştırma yazıları yayımlandı. Nesnel ve bilimsel eleştiri anlayışını savundu. Sivas'ta öldü. Rıfat Ilgaz monografisi ile 1989 Ferit Oğuz Bayır Düşün ve Sanat Ödülünü aldı. **Eserleri/İnceleme:** *Turgut Uyar - Edip Cansever* (H. Cöntürk'le birlikte, İst. 1961) *Abdülhak Hamit ve Tanık yahut Endülüs Fethi* (İst. 1966), *Orhan Veli Kanık* (İst. 1967), *Ahmet Haşim* (İst. 1967), *Nurullah Ataç* (İst. 1968), *Metin Eloğlu* (İst. 1971), *Sabahattin Ali* (İst. 1974), *Orhan Kemal* (H. Altinkaynak ile, İst. 1977), *Halk, Sosyalizm, Kültür ve Edebiyat* (İst. 1979, 2. bs. Halk ve Sosyalizm İçin Kültür ve Edebiyat İst. 1992), *Abdülhak Hâmit* (İst. 1982), *Pir Sultan* (1986), *Rıfat Ilgaz* (İst. 1988), *Deyimlerimizin Sözlüğü* (İst. 1990), *Oktaç Akbal* (İst. 1991), *Türk Halk Şiiri* (1993), *Temele Gül Dikenler* (İst. 1993), *Güle Dil Verenler* (İst. 1993), *Nezihe Meriç* (İst. 1999). **Derleme:** *Nazım Hikmet ve Seçme Şiirleri* (İst. 1974), *Nazım Hikmet, Bütün Eserleri* (1980), *Tevfik Fikret Bütün Şiirleri* (1984), *Halkımızın Diliyle Barış Şiirleri* (İst. 1986), *Şairlerimizin Diliyle Barış Şiirleri* (İst. 1987), *İnceleme ve Şiirlerle Türk - Yunan Dostluk ve Barışı* (İst. 1987, 2. bs. Dost ve Barış İst. 1992), *Edebiyat Bahçesinde* (İst. 1998). **Deneme-Eleştiri:** *Çok Kapalı Oda* (İst. 1961), *Günlerin Götürdüğü-Getirdiği* (H. Cöntürk'le, İst. 1962), *Bilimden Yana* (İst. 1963), *Okudukça* (İst. 1967), *İkinci Yeni Olayı* (1974), *Bilimden Yana Sosyalizme Doğru* (genişletilmiş 3. bs. 1976), **Antoloji:** *Dünden Bugüne Türk Şiiri* (1968),

On Şair, On Şiir (İst. 1971), *Seçme Romanlar* (Refika Taner'le, İst. 1973), *1950 Sonrasında Hikâyecilerimiz* (İst. 1980), *Seçme Hikâyeler* (R. Taner'le, İst. 1981). **Çeviri:** *Üç Hikâye* (G. Flaubert'ten, 1955), *Belâlı Yer* (E. Caldwell'den, 1959), *Varoluşçuluk* (J. P. Sartre'dan, 1961), *Paul Eluard'dan Seçme Şiirler* (A. Kadir Meriçboyu ile birlikte, İst. 1961, 2. bs. 1968), *Sosyalizmin Işığında Bilim ve Din* (M. Cachin'den, 1962), *Sosyalist Gözle Toplum ve Sanat* (J. Fréville - G. V. Plehanov'dan, 1963), *Pyrrhus ile Cinéas* (S. de Beauvoir'dan, 1964), *Edebiyat Üzerine* (Alain'den, 1965), *Diderot* (A. Cresson'dan, 1965), *Sosyalizmin Felsefesi* (R. Maublanc'tan, 1966), *Dünyada ve Bizde Sendikacılık* (G. Lefranc'tan, 1966), *Demokrasi, Barış, Sosyalizm* (J. Jaurès'ten, 1967), *Özgürlük Sorunları* (R. Maublanc'tan, 1968), *Halkın Ekmeği* (Bertolt Brecht'ten, A. Kadir'le birlikte, İst. 1972), *Yeni Roman* (A. R. Grillet'den, 1981).

Kay.: AB 5/275; Asım Bezirci'ye Saygı, Haz. A. Birkiye, İst. 1993; Cumhuriyet Kitap sayı: 538, 8. Haziran 2000; EİS S. 88-89; M. Seyda, Edebiyat Dostları İst. 1970, s. 59-78; GBGKA 3/1502; ML 2/348; ÖBBŞKA 1/534, 2/991; RTES s. 114-115; ŞYS s. 144-145; TBEA 1/182-183; TDEA 1/422; TDÜA 2/902; TEA/AÖ 1/228-229; Varlık Yıllığı 1973, s. 74; YS s. 92-93. ♣A. YILMAZ

BEZİRCİOĞLU, bk. BEZİRCİ, Asım

BEZİRGAN, Atâ (1933 -): Türk asıllı Irak vatandaşı şair. İlk ve orta eğitimini Kerkük'te yaptı. Yüksek öğrenimine Türkiye'de devam etti. AÜ Ziraat Fakültesinden 1959 yılında mezun oldu. Irak'a dönerek, yedek subay oldu. Askerlik hizmetini tamamlayınca ordudan ayrıldı. 1985 yılında ordudan emekli oldu. Hâlen Kerkük'te yaşamaktadır. Şair, Irak Türklerinde başlayan modern edebiyat akımına katılarak dikkat çekti. Yazdığı serbest şiirler *Kardaşlık* dergisinde yayımlandı. Dilinin sadeliği ve ustalığı ile başarı kazandı.

Kay.: Z. Akkoyunlu - S. Saatçi, Irak Muasır Türk Şairleri Antolojisi, Ank. 1991, s. 485. ♣N. ÜNVER

BEZİRGAN, Nasih (1927-1990): Türk asıllı, Irak vatandaşı halk şairi. Kerkük'te Kale İlkokulunu bitirdikten sonra, sosyal sıkıntılar sebebiyle ortaokulu yarıda bıraktı. 1943 yılında devlet memuru olarak çalışmaya başladı. Kerkük adliyesinde başkatipliğe kadar yükseldi. 1985 yılında emekli oldu. Ölümüne kadar Kerkük'te yaşadı. Irak Türk-

leri arasında Mustafa Gökçaya'dan sonra en çok üne kavuşan halk şairlerindendir. Şiirlerini Kerkük ağzı ve yedili hece vezniyle yazdığı için, geniş halk kitlelerine uzanabildi. Daha çok sosyal konularda yazdığı şiirlerini, mizahî taşlama üslubunda ele aldı. Bu arada halkın kulak zevkine hitap eden ve büyük beğeni toplayan hoyrat türünü de ihmal etmedi. Düz manileri alt alta getirmek suretiyle manzum hikâyeler yazdı. Bu tür şiirlerinde sosyal meselelere mizahî açıdan yaklaşan şair samimi, nükteli edası ve farklı yorumuyla Irak Türk halk edebiyatına yeni bir soluk ve canlılık kattı.

Kay.: Z. Akkoyunlu - S. Saatçi, Irak Muasır Türk Şairleri Antolojisi, Ank. 1991, s. 373; TDTEA 6/453-454. ♣N. ÜNVER

BEZLÎ (1841-1909): Şair. Çankırı'da doğdu. Adı Ali'dir. Abdi oğlu diye tanındı, şiirlerinde Bezlî mahlasını kullandı. Ulema soyundan geldi. Babası Hacı İbrahim Efendi, dedesi Ulu Cami imamı Hafız Ali Efendidir. İlk öğrenimini bitirdikten sonra medreseye gitti. Zamanındaki Çankırı şairlerinden Hayrî* ve Zahmî* ile tanışınca şiir yazmaya başladı. Öğrenimi ilerletmek için İstanbul'a gidip Fatih müderrislerinden Hoca Şakir ve İngiliz Kerim Efendilerin derslerine devam etti. Debeli Elmaszade Talib Tefvik Efendiden icazet aldı. Bu arada Hâfız'ın şiirlerini, Mesnevî ve Gülistan okuyarak Farsçasını ilerletti. 1887 Rus seferinden önceki Sırp ihtilâlini bastırmaya, hocası İlmiye Alayı binbaşılardan Şakir Efendinin yanında, mülâzım olarak katıldı. Katıldığı harbi Fezleke-i Tarih adını verdiği, yetmiş bentli bir destanda anlattı ve bu eserini bastırdı. Rusların Kars ve Ardahan'ı işgalini önleyemeyen hükümeti Bayezit Camiinin kapısına yapıştırdığı protesto ile tenkit etti. Ömrünü okumakla geçirdi. Geçimini aşar memurluğu, kâtiplik ve Ulu Camiin mütevelliliğini yaparak sağladı. Lâtife ve nükteleriyle tanındı. Semaî ve destan yazarıdır. Hezel vadisinde de şiirleri vardı. Günümüze pek az eseri kaldı. Yazdığı mezar kitabeleri de kaybolmuştur. **Eseri:** *Fezleke-i Tarih* (İst. trs.)

Kay.: Ahmet Talât Onay, Çankırı Şairleri, 1/21-35; TDEA 1/422; TŞ 2/838-842. ♣G. DURAL

BEZLİ, Sevim (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Susuz Çağrı* (İzmir 1968).

Kay.: ÖBBŞKA 2/1046. ♣N. KONUK

BEZMEN, Nermin (30.5.1954 -): Yazar ve şair. Antalya'da doğdu. Baba adı Vedat Ulus'tur. İlk, orta ve lise öğrenimini İstanbul'da tamamladı. 1972'de Amerika'da Nevada Basic High School'dan mezun oldu. 1974'te Sekreterlik Yüksek Okulunu bitirdi. Dönüşte iş hayatına atıldı. 1980'den itibaren resim, tezhip, minyatür, kalem işi, dekoratif duvar resimlemesi ve tezminatı güzel sanatların çeşitli dallarında faaliyetlerde bulundu. Dokuz sergi açtı. TRT'de "Ondan Sonra" programını sundu. Türkiye Sinema ve Audiovisuel Kültür Vakfı üyesi, evli ve iki çocuk annesidir. 1991'de başladığı edebî çalışmalarını sürdürmektedir. **Eserleri/Roman:** *Kurt Seyt ve Shura* (İst. 1992), *Kurt Seyt ve Murka* (İst. 1993), *Mengene Göçmenleri* (İst. 1995). **Şiir:** *Uyandıran Aşk* (İst. 1991). **Deneme:** *Zihnimin Kanatları* (İst. 1995). **Anı:** *Türkuaz'a Dönüş* (İst. 1996). **Kay.:** TBEA 2/183. ♣A. YILMAZ

BEZMÎ (? - 1519): Divan şairi. Kanunî Süleyman devri şairlerindendi. Doğum yeri ve ölüm tarihi tezkirelerde ihtilâflıdır. Lâtîfî'ye göre I. Selim devri şairlerindendi. Süreyya Bey ise, III. Murad devri (1574-1595) ortaları şairi olduğunu yazmıştır. Bazı kaynaklara göre Rumelili, bazılarına göre Anadolu'ludur. Medrese eğitimi gördü. Danışmend ve mülâzım oldu. Önce müderrislik yaptı. Düzenli bir eğitim veremedi. Sonra bazı mansıplara kadı tayin edildi. Lâtîfî onun kadeh şiirine nazire söylemiştir. Bazı kimselerle Rumeli şehirlerinde dolaştığı sırada hastalanıp öldü. Tezkirelere göre usta bir şairdi. Pervane Bey Mecmûası (s. 473) ile Mecmûa'ü'n-Nezâ'ir (s. 282b)'de rindâne gazelleri vardır.

Kay.: HB Ank. 1980, s. 207; KÂ 2/1307; MŞ s. 54b-55a; SO 2/16; TDEA 1/423; TGDEİS s. 78-79; TN 1/97 (374), 98(375); TŞ 2/845-846; TŞ/HÇ 1/211-212; TŞ/L 2001, s. 187-188. K. Özkaynak, Aydın Şairleri ve Müellifleri, Aydın 1944, s. 28-29. ♣F. HANÇERLİOĞLU-KILIÇ

BEZMÎ (? - 1589): Divan şairi. Adı Abdullah Çelebi'dir. Filibeli Kadı Derviş Çelebi'nin oğlu olduğu için Dervişzade diye tanındı. Mecelle'de baba adı İdris diye yazılmıştır. Devrin büyük kadılarından ve bilgili kişilerinden olan babası da şiir yazdı; ancak, mahlâs kullanmadı. Bezmî de babası gibi medrese eğitimi gördü, kadılık yaptı. Fil hastalığına yakalandığı için sonraları Topal Kadı olarak

anıldı. III. Murad devri (1574-1595) şairlerindendi. Müstakimzade'nin yazdığı "Meyt-i mahşer" terkihi ölümüne tarihtir. Gazellerinden örnekler tezkirelerde kayıtlıdır.

Kay.: KÂ 2/1307; MN s. 141; Filiz Kılıç, MŞ İnceleme-Tenkitletmiş Metin, BDT, Gazi Üniv. SBE. Ank. 1994, s. 194; MŞ s. 55a; SO 2/16, TDEA 1/423; TGDEİS s. 78; TN 1/95-96 (366); TŞ 2/842-843; TŞ/HÇ 1/212. ♣F. HANÇERLİOĞLU-KILIÇ

BEZMÎ (16. yy.): Divan şairi. Üsküdarlıdır. S. N. Ergun şiirlerinden örneklere Üsküdarlı Bezmî başlığı altında İstanbul Arkeoloji Müzesi nu. 861'de kayıtlı mecmuada rastlanmış ve mecmuada Bâkî'nin şiirleri de bulunduğu için onaltıncı yüzyıla tarihlenmiştir.

Kay.: TDEA 1/424; TŞ 2/848. ♣F. HANÇERLİOĞLU-KILIÇ

BEZMÎ (? - 1617): Divan şairi. İstanbulludur. I. Ahmed devrinde yaşadı. Adı Ahmed Bezmî Çelebi'dir. Bektaşiliğin korucu zümresindendi. Mecelle-tü'n-Nisab'da müderris olduğu yazılmıştır. Gözleri görmediği için Amâ, Nâbinâ veya Kör Bezmî olarak da tanındı. Ölümüne Haşimî, „Hây geçdi terk idüp bu meclisi Bezmî kodı“ mısra'ını söylemiştir. Üç adet divanı olduğu rivayet edilir. Şiirlerinden örnekler tezkirelerde ve mecmualarda kayıtlıdır.

Kay.: KZEKF 1/779; MN s. 141; RŞ v. 30; SO 2/16, TDEA 1/423 TGDEİS s. 78; TN 1/96 (367,368); TŞ 2/843; ZE v. 20. ♣F. HANÇERLİOĞLU-KILIÇ

BEZMÎ (? - 1658): Divan şairi. Adı Mustafa Bezmî Çelebidir. İstanbul'da doğdu. 1597'de Yenikapı Mevlevihanesini yaptıran Yeniçeri kâtiplerinden Malkoç Mehmet Efendi (ö. 1635)'nin torunudur. İrfanıyla tanındı. Bazı vezirlere divan kâtipliği yaptı. Safaî divanı olduğunu belirtti. Şiirlerinden örnekler tezkire ve mecmualarda kayıtlıdır. Kafile-i Şuara'da kayıtlı ölüm tarihleri Yasakçızâde Bezmî'ye aittir.

Kay.: KŞ v. 61; NAFE (SK Esad Ef. 2549) s. 35ab; SO 2/15; TDEA 1/424; TGDEİS s. 78; TN 1/96(369), TŞ 2/845; TeşŞ 2001, s. 108-109; TY/Y v. 4; VF 1/739. ♣F. HANÇERLİOĞLU-KILIÇ

BEZMÎ (? - 1682): Divan şairi. Bosna'da doğdu. Muhib ve Seyyid Rıza İstanbullu olduğunu yazdılar. Adı İbrahim'dir. Ramazan adlı birinin oğludur. Yasakçızade diye tanındı. Divan kâtiplerindendir. Emekli olduktan sonra Tekirdağlı Mustafa Paşaya

nedim oldu. Beç seferine paşayla birlikte gitti. Kalenin muhasarası sırasında ayağına top isabetiyle şehit oldu. Ölümüne Lütfî Kazi "Şehiden azm-i ukbâ itdi Bezmî", Himmetzâde Abdullah Efendi "Aldı ayakdan mey-i câm-ı şehâdet Bezmî" yi, Şeyh Nakşî "Rûh-ı Bezmî meclis-i câm-ı ecelden oldı mest" tarihlerini yazdılar. Safâ'î, Yümnî ve Süreyya Bey bu tarihleri yanlışlıkla Mustafa Bezmî'ye kaydetmişlerdir. Mürettep divanı vardır. Şiirlerinden örneklere tezkire ve mecmualarda rastlanır.

Kay.: KMBOJ s. 361; MN s. 141; NAZZE, 1999, s. 28-29; RT s. 22; TDEA 1/424; TGDEİS s. 78; TN 1/96(370); TŞ 2/848-849; TŞ/M s. 25; VF 1/739; ZZE y. 3. ♣F. HANÇERLİOĞLU-KILIÇ

BEZMÎ (? – 1692): Divan şairi. Adı Abdülkerim'dir. Tarihçi Hoca Sadeddin Efendinin torunu ve Yahya Efendinin oğludur. Şiirlerinden bir iki beyit Tuhfe-i Nailî'de kayıtlıdır.
Kay.: SO 3/338; TN 1/97(371). ♣F. HANÇERLİOĞLU-KILIÇ

BEZMÎ (? – 1723): Divan şairi. İstanbul'da doğdu. Adı Halil'dir. Çadırcı Ahmed Mescidi müezzini Kumkapılı İsa Halidenin oğludur. Önceleri bazı devlet erkânınave Dizdariye mahallesinde imamlık yaptığı için İmam Bezmî diye tanındı. Yeniçeri klemine memur olarak bulundu. Hacca giderken uğradığı Sakız'da Halvetiyye şeyhi İlyas Efendiye intisap etti. Şeyh ölünce Bezmî onu rüyasında görerek Sakız'a gitti. Birkaç gün sonra orada vefat etti ve şeyhin mezarı yakınına defnedildi. Ölüm tarihi Mecma'-ı Şu'arâ'da 1120//1707, Esad Efendiye göre de 1146/1733'tür. Hoş sohbet ve dost canlısı bir kişiydi. Şiirlerinden örnekler tezkirelerde kayıtlıdır.

Kay.: AZ s. 36-37; BS, 2001, s. 98-100; Eslâf 1/232; MN s. 141; Mecma'-ı Şu'arâ s. 125; NAFE (SK Esad Ef. 2549) s. 35b-36a, SO 2/16; TDEA 1/424; TGDEİS s. 78; TN 1/97(372); TŞ 2/843-844; TŞ/S s. 169; VF 3/395. ♣F. HANÇERLİOĞLU-KILIÇ

BEZMÎ (? – 1736/7): Divan şairi. Tekirdağ'da doğdu. Adı Mehmet'tir. Şair Remzi Osman'ın kardeşidir. Gazellerinden biri Fatin Tezkiresinde kayıtlıdır.
Kay.: KÂ 2/1307; SO 2/16; TDEA 1/423; THE s. 26; TN 2/97(373); H. Yücebaşı, Tekirdağlı Şairler, 1939; TŞ 2/847. ♣F. HANÇERLİOĞLU-KILIÇ

BEZMÎ (1845-1887): Azerbaycan divan şairi. Asıl ismi Meşedi İsmayıl Hacı Kazımzade'dir. Erivan'da doğdu. İlk tahsilini özel hocalardan aldı; daha sonra Mirza Muhammed Tağı Nahcivanî'nin okulunda öğrenim gördü. Bir müddet ticaretle uğraştı, işleri bozulunca öğretmenliğe başladı. Erivan şehir okulunda Azerbaycan dili ve ilahiyat dersleri verdi. Kendisi de okul kurdu. Eski usullü eğitimi tasvip etmedi, yeni usûl ile alfabe düzenledi. Azerî ve Fars dillerinde gazel, kaside, rûbâî, muhammes gibi klasik türlerde şiirler yazdı. Bazı şiirlerinde Endelib mahlâsını da kullandı. Eserlerinde orijinal teşbihler, istiareler gibi bediî tasvir unsurları yer aldı. Daha çok hiciv tarzı şiirleri vardır.

Kay.: F. Köçerli, Azerbaycan Edebiyatı, 1. c. , Bakû 1981. ♣A. BAĞIROV

BIÇAKÇI, Cenân (? – 6. 9. 1995): Şair. Adana'da doğdu. AÜ Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde okudu. 1955 Martından itibaren İstanbul'da Yeni Pınar adlı bir fikir ve sanat dergisi çıkarmaya başladı. Ankara'da öldü. **Eseri/Şiir:** 41 Buçuk Şiir (Adana 1954).

Kay.: GGÇŞ 2/863; ÖBBŞKA 2/709. ♣N. KONUK

BIÇAKÇI, Gürer (1942 –): Şair. Adana'da doğdu. **Eseri/Şiir:** Kaçış Adamı (İst. 1965).
Kay.: ÖBBŞKA 1/644. ♣N. KONUK

BIÇAKÇI, İsmail (1928 –): Batı Trakya hatıra yazarı, folklor araştırmacısı. Gümölcine'de doğdu. İlkokulu Batı Trakya'da okudu. 1941-1951 yılları arası; II. Dünya Savaşı, Almanya'nın Yunanistan'ı işgali ve Bulgarların Batı Trakya'yı istilâsı gibi olaylar Batı Trakya'da eğitim öğretim hizmetlerin; kesintiye uğratınca İsmail Bıçakçı 1951 yılında Mısır'a gitti. Kahire'de 1956'da ortaokulu, 1959'da da liseyi bitirdi. Akabinde El-Ezher Üniversitesi Hukuk Fakültesinden 1964'te mezun oldu. Bir yandan da yine Kahire'de Ayn-ı Şems Üniversitesi Edebiyat Fakültesine devam etti. Burada aldığı "Türk Sanat Tarihi" eğitiminden çok etkilendi. 1966 yılında Batı Trakya'ya döndü. Türk cemaati tarafından Medrese-i Hayriyye'ye hoca olarak tayin edildi. Burada 25 yıl kesintisiz Türkçe, İngilizce ve İslam tarihi öğretmenliği yaptı. 1991 yılında emekli oldu. Edebî çalışmalarında daima Yerli rumuzunu kullandı. Osmanlı-Türk

mimarisi üzerine uzmandır. Kahire'deki muhteşem Türk yapıları onu büyüledi. "Balkanlarda Türk Mimarî Eserleri" başlıklı araştırması Batı Trakya'da Gümölcine'de Gerçek gazetesinde tefrika edildi. Özel arşivi mevcuttur. Edebî çalışmaları arasında folklor araştırmaları, gezi ve hatıra yazıları, Batı Trakya'da şehir kültürü açısından büyük önem taşıyan Gümölcine, İskeçe, Dimetoka, Şahin, Fere vd. gibi Türk yerleşim bölgelerine ait edebî monografileri ile dikkati çekti.

Kay.: Salih Halil, "Azınlık Edebiyatı'na Dair", İleri, s. 727, Eylül 1993, Gümölcine. ♣F. SAĞLAM

BIÇAKÇI, Ömer Nida (1929 –): Şair, deneme ve hikâye yazarı. Trabzon'da doğdu. İlkokulu Mardin'de okudu (Gazipaşa İlkokulu). Kadıköy Kemal Atatürk Ortaokulunu dışardan sınavlara girerek bitirdi. Beyoğlu Atatürk Erkek Lisesini yarıda bıraktı. Adana Sümerbank Bez Fabrikasında puantör (1950-1959), İstanbul'a yerleştikten sonra Galatasaray Lisesinde yönetici (1959-1964), Akbank Genel Müdürlüğünde şef olarak çalıştı, emekli oldu (1964-1974). *Türkiye İşçi Partisinin Kartal İlçe Başkanlığı'na* yaptı (1961-1968). Türkiye Yazarlar Sendikası üyesidir. İlk şiiri "Gölgeli Dere", 1951'de 20. Asır mecmuasında yer aldı. Şiirleri daha sonra 20. Asır, Türk Dili, Yelken, Yeni Ufuklar, yönetimine katıldığı Gerçek Sanat gibi dergilerde yayımlandı. 1991'de Neyzen Tevfik Hiciv Yarışmasında Birincilik Ödülü'nü, "Bitmez Tükenmez İstanbul" adlı şiiriyle de 1998'de İstanbul Büyük Şehir Belediyesinin düzenlediği Gülhane Festivalinde Başarı Ödülü'nü kazandı. **Eserleri/Şiir:** *İskeledeki Işık* (1958), *Bir Sürgün Mavi* (1960), *Kum* (1985), *Padişahlar Taşlaması* (manzum gülmece, 1996), *Aşk Kurultayı* (1996), *Dikenler de Okşanır* (1996). **Hikâye:** *Yaşayıp Gitmek* (1996). **Deneme-İnceleme:** *İşçi Triyatrosuna Doğru* (1970), *Yarım Biz Konuşacağız* (1989), *Halk - Sanat İlişkileri* (1996), *Sanatta Kişilik Sorunu* (1996), *İçki, Meyhane ve Çilingir Sofrası* (1996). **Araştırma-İnceleme:** *Kadın Romancılarımız* (1991).
Kay.: Yaz. Arv. ♣G. OKUTAN

BIÇAKÇIZÂDE İsmail Hakkı, bk. ALTINÖZ, İsmail Hakkı

BILDİRKİ, Oyhan Hasan (1947 –): Şair, yazar, öğretmen. Aydın'ın Söke ilçesine bağlı Bağarası'

nda doğdu. İlkokulu Bağarası'nda, ortaokul ve lise öğrenimini Aydın'da tamamladı. 1971'de Bursa Eğitim Enstitüsü Türkçe Bölümünü, 1991'de AÜ Açık Öğretim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi. Kastamonu'nun Cide ilçesi Kuzeke ortaokulunda, Şenpazar'da Türkçe öğretmeni olarak başlayan meslek hayatı, Söke'de Millî Eğitim Müdürlüğünde şube müdürü olarak devam etti ve Kuşadası Kaya Aldoğan Lisesinde 1997'de emekli olmasıyla tamamlandı. 1962'den başlayarak Aydın, Söke, Kuşadası yerel gazetelerinde, 1969'dan bu yana da tanınmış edebiyat dergilerinde şiir, hikâye ve eleştirileri yayımlandı. Resimli Türk Edebiyatı, Devirler, İsimler, Yorumlar adlı ansiklopedinin yazarları arasına katıldı. "Bir Bıçağın Keskin Ucu" hikâyesiyle Töre Hikâye Yarışmasında (1980) Üçüncülük, 1995 yılında "Kar Üstünde Kan Damlası" adlı hikâyesiyle Ömer Seyfettin Hikâye Yarışması Seçiciler Kurulu Özel, 1996'da da yıl içinde yayımlanan hikâyelerin değerlendirilmesi sonucunda Aydın Gazeteciler Cemiyeti Hikâye Dalı birincilik ödülleri aldı. Radyo ve televizyon çalışmaları da bulunmaktadır. **Eserleri/Şiir:** *Liseden Sesler* (1964), *Atatürk Aramızda* (1991), *Bütün Fidanlar Sımsıcak* (1994), *Ceylân Gözlüm* (1997). **Roman:** *Dönülmez Yolu* (1964). **Hikâye:** *Koçaklar* (İst. 1975), *Üçüncü Günün Öğlesi* (İzmir 1986), *Bir Başka Şafak* (Ank. 1988, 1992, 1994), *Gün Çarığı Sıkınca* (İzmir 1990).

Kay.: RTEs s. 115; TBEA 1/184; TDEA 1/424; YS, 2. bs. s. 131. ♣G. DURAL

BIYIKLIOĞLU, M. Tevfik (1899-1961): Tarih yazarı. Çanakkale'de doğdu. Harp Okulunu (1908), Harp Akademisini (1914) bitirdi. Millî Mücadele sırasında Batı Cephesi harekât şubesi müdürlüğü yaptı. Lozan Konferansına katılan delegeler arasında askerî danışman olarak bulundu. İki defa Cumhurbaşkanlığı genel sekreteri (1924-26 ve 1928-32), bir yıl Moskova elçisi (1927) oldu. Türk Tarih Kurumunun ilk başkanlığını yaptı. Ankara'da öldü. Tarih alanında telif ve çeviri çok sayıda eseri vardır. **Eserleri:** *Trakya'da Millî Mücadele* (1956), *Türk İstiklâl Harbi* (1962), *Atatürk Anadolu'da 1919-1921* (1959), *Osmanlı ve Türk Doğu Politikası* (1958), *Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı* (1962).

Kay.: YS, 2. bs. s. 131. ♣G. OKUTAN

BİBER, Yusuf (1925 –): Halk şairi. Artvin'in Sal-kımlı (Tolgum) köyünde doğdu. İlkokulu bitirdi. Küçük yaşta köy odalarında kurulan âşık meclislerini izleyerek geleneğe merak sardı. Önce Yusuf, sonra Coşkun ve Yanarı mahlâslarını kullandı. Son mahlâsı olan Merakî'yi rüyasında aldı. **Eserleri/Şiir: Her Telden Bir Ses** (Artvin 1963), **Kalpten Kaleme** (1966).

Kay.: ÖBBŞKA 1/567; "Merakî" TDEA 6/266; yhoa. ♣F. A. TURAN

BİBERYAN, Zaven (1921 - 4.10.1984): Roman yazarı. İstanbul'da doğdu. Saint Joseph Lisesi ile İstanbul Yüksek Ticaret Mektebini bitirdi. İstanbul ve Beyrut'ta yayımlanan Ermenice gazetelerde ve Meydan Larousse'un redaksiyon kurulunda çalıştı. 1960'tan sonra Marmara gazetesinde çıkan siyasi yazıları ile tanındı. 1968 yerel seçimlerinde Fransızca ve Ermeniceden çeviriler yaptı. Türkçe bir romanı, Ermenice üç roman ve bir öykü kitabı vardır. **Eseri/Roman: Yalnızlar** (İst. 1966), **Babam Aşkale'ye Gitmedi** (Ermeniceden çeviri, İst. 1998). **Çeviri: İnsanlığı Nasıl Bir Gelecek Bekliyor** (J. D. Bernal vd. , İst. 1966), **Yeni Çin** (J. Locquin vd. , İst. 1966), **Halk Demokrasileri** (P. Paraf'tan, 1968), **Balkan Harbi Tarihi** (A. Andonyan, 1975), **Ana** (M. Gorki'den, İst. 1975), **Köylüler** (H. Balzac'tan, İst. 1976), **Sanayi Kralı** (U. Sinclair'den, İst. 1976), **Ay Vadisi** (J. London'dan, İst. 1977), **Tek Özgürlüğüm** (J. London'dan, İst. 1977). Kay.: ŞYS 1999, s. 159; TBEA 1/184. ♣İ. İŞİK

BİCAN (19. yy.): Saz şairi. S. N. Ergun özel kütüphanesindeki bir yazma mecmuada bir koşmasına rastladı ve Türk Şairleri adlı eserinde yayımladı. Aynı şiir MK Adnan Ötügen G1-25 numaralı mecmuada da kayıtlıdır. Kay.: TDEA 1/426; TŞ 2/850. ♣M. CUNBUR

BİCAN, Yazıcızade, bk. **AHMED Bican** (-1454/5)

BİCE, Hayati (1958 –): Yazar. Tokat'ın Çilehane köyünde doğdu. Kafkasya'dan 1886 yılında göç eden bir Karaçay ailesinin çocuğudur. AÜ Tıp Fakültesini bitirdi. Aynı fakültede çocuk sağlığı ve hastalıkları konusunda ihtisas yaptı. Hâlen hekim olarak çalışmaktadır. Türk Edebiyatı ve Türk Yurdu gibi dergilerde Dr. Oğuz Karaçay imzasıyla yayımlanmış Kafkasya ve SSCB'deki Türk

kökenli halklarla ilgili yazıları vardır. Türk Yurtları dergisinde de Kafkasya ve Türk toplulukları ile ilgili yazıları yayımlanmaktadır. **Eserleri: Kafkasya'dan Anadolu'ya Göçler** (1991), **Antimikrobial Tedavi Rehberi** (1991), **Hoca Ahmet Yesevî Türbesi** (1992), **Annenin Rehberi-Bebeğim Büyüyor** (1992), **Divan-ı Hikmet** (Hoca Ahmet Yesevî'nin eserinin yayımına hazırlanması, Ank. 1994).

Kay.: Sefer E. Berzeg, Kafkas Diasporası'nda Edebiyatçılar ve Yazarlar Sözlüğü, s. 67. ♣G. OKUTAN

BİCİYEYEV, Ashat (1900 - 3.5.1958): Karaçay-Malkar sahası yazar ve şairi. Karaçay köylerinden Uçkulan'da doğdu. Adige Cumhuriyetinin başkenti Maykop'ta teknik liseyi bitirdikten sonra Moskova'da Tıp Fakültesinden mezun oldu. Edebiyatla yakından ilgilendi. Çocuklar için Karaçay Türkçesinde ilk okuma kitapları olan **Bilim ve Malçı** (Çoban) adlı kitapları yazdı. Çocuklar için pek çok şiir ve hikâye kaleme aldı. Rus klasiklerinden bir çok eseri Karaçay Türkçesine çevirdi. Bunlar arasında M. Gorki'nin, Lermontov'un, Puşkin'in şiirleri de vardır. Doktorluğunun yanı sıra edebiyatçılığı da başarıyla sürdürdü. Yazarlar Birliğine üye seçildi. Moskova'da öldü. 1963 yılında şiir ve çevirilerinden seçmeler bir kitap hâlinde yayımlandı.

Kay.: "Bicilanı Ashat", Karaçay Poeziyanı Antologiyası, Stavropol, 1965, s. 171-186; "Bicilanı Ashat", Karaçay Literatura, Çerkessk 1988, s. 137-167. ♣U. TAVKUL

BİCO, Mehmet (1931 –): Şair. Elazığ'ın Harput ilçesinde doğdu. Kerküklü diye tanındı. Şiirlerinde Bico mahlasını kullandı. **Eseri/Şiir: Gönülden Geçenler** (İst. 1972).

Kay.: ÖBBŞKA 1/475. ♣G. DURAL

BİCÂRE (1597-1657): Mutasavvıf divan şairi. Celvetî şeyhlerinden Abdullah Efendi diye anıldı. Babası bestekâr Şaban Efendi, Hüdâî Azîz Mahmud Efendinin zakirbaşısı idi. Bu yüzden Zakirzade diye tanındı. Kendisi Dizdarzade Ahmed Efendi diye bağlandı. Halife olarak Manisa'ya gönderildi. Bir süre sonra İstanbul'a çağrılıp Zeyrek Camiine bitişik Şeyh İlahî kubbesindeki yoksulların şeyhliğine getirildi. Daha sonra Atik Ali Paşa Camii içindeki Kasım Çelebi zaviyesi şeyhliğine nakledildi. Kılıç Ali Paşa dergâhında şeyhlik yaptı. 1655'te Fatih Camiinde salı günleri vâizliğine atandı. Atpazarı Osman ve Selâmî Ali efendileri

yetiştirdi. Üsküdar'da vefat etti ve Karacaahmet'te Miskinler Tekkesi arkasına defnedildi. "Şeyhü'l-vâsil" tamlaması ölümüne düşürülen tarihtir. Şiirlerinde Abdî, Bîçâre ve Zâkirî mahlaslarını kullandı. Küçük bir divan olabilecek kadar şiir ve ilâhileri vardır. Fahrî Bilge'nin özel kütüphanesinde bulunduğu söylenen Divançe'si adı geçen kütüphanenin, Millî Kütüphaneye satılmalınan koleksiyonunda yoktur. Şair daha çok ilâhileri ile ün kazandı. Sun'î'nin Tekerlemesinin 9. Bendinde "Bîçâre'nin sözi olmuşdı nihân" diye adı geçmektedir.

Kay.: BT y. 19; İst. A. 1/48, KÂ 2/1427; KŞ s. 71; MN s. 152, 219; OM 1/71, RŞ (İÜK Ty. 761), y. 37; SO 3/367; İsmail Hakkı, Silsilenâme-i Celvetî; Şairnâmeler, s. 45; "Abdullah" TDEA 1/13; TN 1/116(452), (286)1185, 2/632(2681); TŞ 2/850-853; TŞA s. 310; TŞ/S (SK Esad Ef. , nu. 3872) v. 125a; VF 1/555-556; ZE (NOSK nu. 3723) v. 22. ♣F. HANÇERLİOĞLU-KILIÇ

BİÇÂRE (- 1665): Mutasavvıf şair. Bursa'da doğdu. Adı Şeyh Mehmed Efendidir. Yakubzade diye tanındı. Babası Şeyh Yakub Efendiden tarikat eğitimi aldı. Babasının yerine şeyh oldu. Bursa'da vefat etti. Dergâh bahçesinde babasının yanına gömüldü. "Nakl itdi bu cihândan Ya'küb Efendizâde" ve "Hû idüb Ya'kübefendizâde rihlet eyledi" mısraları ölümüne düşürülen iki tarihtir. Yerine oğlu İbrahim Efendi şeyh oldu. On altıncı yüzyılda yazılmış bir şiir mecmuasında (Millet K AE M Mec. nu. 543) bir ilâhisine rastlayan S. N. Ergün bu şiiri Türk Şairleri'nde yayımladı.

Kay.: BŞ s. 214-215; GRİVDAN s. 138; MN 1/152,445; TDEA 1/426; TN 1/(116)451; TŞ 2/850. ♣M. CUNBUR

BİÇER, Ali (1960 –): Şair. **Eser/Şiir: Nevruz Çiçekleri** (Ank. 1990).

Kay.: TB 1990. 2 N. KONUK

BİÇER, Aysel (15.12.1936 –): Şair. Ankara'nın ilçesi Nallıhan'da doğdu. İlkokul mezunu, ev hanımıdır. İlk şiirleri Şeker Çocuk dergisinde, sonraki ürünleri çoğunlukla Defne dergisinde yayımlandı. İLESAM üyesidir. **Eserleri/Şiir: Yankulanan Sesler** (Ank. 1977), **Hatıra Defteri** (Ank. 1983).

Kay.: Suat Yığmatepe, "Erciyes'e Mektuplar", Erciyes Dergisi, sayı: 64, Nisan 1983. ♣İ. İŞİK

BİÇER, Erdem (1938 –): Şair. **Eseri/Şiir: Tomurcuk** (Eskişehir 1956).

Kay.: ÖBBŞKA 2/1125. ♣N. KONUK

BİÇERÉ (1885-1922): Türkmenistan şairi ve eğitimci. Asıl adı Muhammetgılıç Eminoglu'dur. Ahal'in Gêvers köyünde doğdu. 1893-1896 yıllarında köy okulunda öğrenim gördü. Sonra Anau'da hasta olan dayısına yardım etti. Anau'da Mémmetşerip Ahun Medresesinde üç sene okudu. 1918 yılında bir yıllık öğretmenlik kursuna devam etti. Aşgabat ilçesinin Gökce köyünde öğretmen olarak çalıştı. Şair Amandurdı Alamışov* Biçeré'nin öğrencisidir. Biçeré'nin ilk sevgilisi Orazsoltan'ı akrabaları Tecenli bir zengine verdikleri için Têcigül adlı bir kız ile evlendi. I. Dünya Savaşı sırasında Rusya'nın Türkmenleri Avrupa'daki savaşa sürüklemesini ve kuvvet kullanarak halktan ağır vergi almasını şiirlerinde tenkit etti. Çağdaşı olan Yazlık Ker, Molla Durdı, Durdı Gılıç ve Hallı Bahşı gibi şairler ile yakın ilişkide bulundu. Durdı Gılıç'a hitaben "Şahirım" adlı şiirini yazdı. **Eserleri/Şiir: Biçeré ve Perizat** adlı otobiyografik bir destan ile sosyal konulardan söz eden 30 civarında şiir.

Kay.: A. Oraztaganov, XIX Asırın Ahırındaki XX. Asırın Başlarındaki Türkmen Edebiyatının Tarihinden, Aşgabat 1965 (tez); S. Çarıyev, XIX Asırın İkinci Yarımındaki XX. Asırın Başlarındaki Liro-epiki Janrı, Aşgabat 1989; A. İlyasov, K İstorii Obşestvenno Politiceskoy misli v Türkmenistane Konsa XIX veka, İzevstya AN. TSSR Seriya Obşestv nauk 1965, nu. 1; G. Guzuçiyeva, "Muhammetgılıç Biçeré'nin Ömrü ve Dörediciliği", Turkmenistan İllımlar Akademiyasının Habarları, 1992, nu. 1; Türkmenistan Millî Kolyazmalar Enstitüsü Dosya nu. 25, 932, 5612, 5613. ♣ Yaz.Krl.

BİÇERSOY, Raşit (1938 –): Gazeteci, yazar. Niğde'de doğdu. İlk öğrenimini Niğde'de, lise öğrenimini Bursa'da tamamladı. 1958 yılında ilk kitabını İstanbul'da yayımladı. 1959'da İstanbul'da gazeteciliğe başladı. Bazı gazete ve dergilerde çalıştı. 1961'de kendi adına Olay isimli bir gazete çıkardı. Aynı tarihlerde Fon isimli bir de dergi yayımladı. 1982'de Bursa'ya yerleşti ve burada da Türkiye'de Sanayi Odaları isimli bir gazete çıkardı. Hâlen basın yayın işleriyle uğraşmaktadır. İLESAM üyesidir. **Eseri: Yarımlı Yol** (şiir ve vecizeler, İst. 1958).

Kay.: İLESAM Arşivi, ÖBBŞKA 2/1222. ♣G. OKUTAN

BİÇİCİ, İhsan Fikret (6.3.1934 –): Şair ve yazar. Diyarbakır'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini burada tamamladı. AÜ. Hukuk Fakültesinden mezun oldu. Bir süre, Ankara'da Öncü, Vatan, Son Baskı gazetelerinde ve Ülke dergisinde çalış-

tı. 1952 yılından beri şiir ve yazıları belli başlı dergi ve gazetelerde yayımlanmaktadır. 1966 yılından bu yana Diyarbakır'da avukatlık yapmakta olan şair, şiirlerinin bir bölümünü iki kitapta topladı. **Eserleri:** *Şıpkaya Mektuplar* (1997), *Vay Limin* (1997).

Kay.: DFSA, 2. bs. 1997, 3/383-390. ♣Ş. BEYSANOĞLU

BİDÂDÎ (18. yy.): Divan şairi. Hızrî'nin Cem'ü'ş-Şâirân adlı şiirinin 32. dörtlüğünde "Bekâî, Bistâmî, Bahrî" ile birlikte adı geçmektedir.

Kay.: D. Kaya, Şairnâmeler, s. 34. 2 M. CUNBUR

BİDÂRÎ (? - 1560/1): Divan şairi. İran'ın Dergüzin kasabasında doğdu. Acem asıllı olup şair Sehâbî*'nin kardeşidir. Sayraflık sanatında ustaydı. İran'dan Anadolu'ya geldi. Devrin şairleriyle tanıştı. Onlardan öğrenim gördü. O zamana kadar ümmiydi. Ancak hafızasında pek çok Farsça şiir vardı. Sohbetinden yararlanılırdı. Şaraba düşküdü. Pervane Bey mecmuasında ve tezkirelerde Farsça ve Türkçe şiirlerinden örnekler verilmiş; Ahdî, Âşık ve Hasan Çelebiler onun şiirlerini nefis ve akıcı bulmuşlardır.

Kay.: BT (İÜK Ty. 2568) v. 19; GŞ, KA 2/1427; KATK s. 200; KŞ s. 71; Mec. Nezair s. 546; MŞ s. 59b; RŞ (İÜK Ty. 761) v. 37; SO 2/36; TDEA 1/426; TGDEİS s. 79; TN 1/116(453); TŞ 2/853-854; TŞ/HÇ 1/232; ZE (NOSK nu. 3723) v. 22. ♣M. CUNBUR

BİDİL (1644-1721): Özbekistan şair ve filozofu. Azimabad şehrinde doğdu. Asıl adı Mirza Abdulkadir'dir. Devrinde büyük mütefekkir ve Melikü'ş-Şuarâ olarak tanındı. Dedeleri Şehrisebz beğlerindendi. Bir yaşında babası vefat edince annesi tarafından büyütüldü. Beş buçuk yaşında okula başladı. Daha yedi yaşındayken okuma yazmayı öğrendi. Şeyh Kemal, Şah Fazıl ve Mirza Abdülkasım gibi âlimler tarafından yetiştirildi. Mirğulam Ali Azad Belğirami Hizane-i Amire, Hüseyin Kulihan Azim Abadî Neşter-i Işk adlı eserlerinde onun Arap, Fars, Hint ve Urdu dillerini bildiğinden ve felsefeye olan ilgisinden bahsettiler. On yaşında şiir yazmaya başladı. Yirmi yaşında hocalarının ve dostlarının tavsiyesi ile şiirlerini topladı. Devrinin âlim, şair ve sanatçılarıyla ilişkiler kurdu. Onlarla birlikte eserler yazdı. Hindistan'ın başkenti Dehli'ye göçüp, ömrünün sonuna kadar orada yaşadı. Burada kendi edebî çığırını açtı. Doğu'da Bidil'e Ebu'l-Me'ânî yani Ma'naler Atası

gibi lakaplar verildi; Bidil-i Dihlevî diye tanındı. Onu eserlerinin etkisinde kalanlar arasında Bidilhanlar yetişti, ondokuzuncu yüzyılda Bidilhanlık gelişti. Şair, Doğu edebiyatı ve felsefesine ait eserler yazdı, kâtiplik ve hattatlık yaptı. 130 bin mısradan fazla şiiri, 50 kadar mensur eseri olup 1882'de yayımlanan Külliyyat'ında onaltı kitabı bulunmaktadır. **Eserleri:** *Tulsım-ı Hayret* (1669'da yazılan, 7500 mısradan ibaret, mesnevî tarzındaki bu eser, insanın vücudu ve ruhu hakkındadır), *Terkibât ve Terci'ât* (din, dindarlık ve tasavvuf hakkındadır), *Muhit-i A'zam* (1681'de kaleme alınan bu mesnevîde; dokuz bin mısradan mutasavvıfların hayatlarına ait hikâyeler ve mey, ney, tanbur vb. müzik aletlerinden bahsedilmiştir), *Tür-i Ma'rifet* (1687'de yazılan üç bin mısralık bu mesnevî de Beyrat dağı tasvir edilmiştir), *İşârât ve Hikâyât* (2600 mısralık bu mesnevîde tabiat övülmektedir), *Rıka'at* (Bidil'in hayatı boyunca yazdığı mektuplardır), *Çar Unsur* (1703'te yazılan, şiir parçalarıyla bezeli bu mensur eserde şairin çocukluk, gençlik ve yaşlılık çağları hakkında da bilgi verilmektedir), *İrfan* (1721 tarihli, on bin mısradan fazla destan ve hikâyelerden oluşan bu eser, kamus karakterinde ve tabiat, edebiyat, felsefe, sosyoloji meseleleri hakkındadır. Bu esere Kamdi ve Muden adlı bir destan da girmiştir. Bu destan Leylî ve Mecnun mesnevîsinin konusu esas alınarak yazılmıştır). Çehar Unsur 1705'te yazılan bu nesir olup aralara gazel, rubaî ve kısa mesnevîlerle bezenmiştir Nugat (28 sayfada hikmetli sözlerden oluşan kitapçık, âlimin en önemli felsefî eserlerinden birisidir). Ruka'ât müritlerine yazdığı mekrupları kapsar. Basılmış **Eserleri:** *Külliyât-ı Bidil* (Bombay 1882), *Külliyât-ı Bidil* (Halilullah Halilî'nin notlarıyla, 4 c. Kâbil 1962-1965), *Kamde ve Muden* (Taşkent 1960), *Kamde i Moden* (Moskova 1965).

Kay.: Fitret, Bidil, Moskova 1923; İ. Müminov, O Poete i Mislitele Mirze Abdukadire Bedile, Semerkand 1946; Sadred-din Aynî, Mirzâ Abdülkâdir Bidil, Stalinabad 1954; Abdalgani, Life and Works of Abdul Qadir Bedil, Lahor 1968; a.g.y., Rûh-i Bidil, Lahor 1968; Abdullah Ahter, Bidil, Lahor 1961; Selahaddin Selcukî, Nakd-i Bidil Kâbil 1964; İ. Müminov, İzuçenie Tvorçestva Mirze Bedilya v Uzbekskoy i Tadcikskoy SSR, Taşkent 1958; İ. Müminov, Mirza Bedilning Felsefiy Karâşleri, Taşkent 1958; N. Mallyayev, Özbek Edebiyâtı Tarihî, Taşkent 1965; S. Ayniy, Nemune-i Edebiyât-ı Taçik, Moskova 1926; Ahmed Ateş, "Bidil", İA 2/600-602; Kaya Bilgegil, "Abdülhak Hâmid Üzerinde Bidil Te'siri: Bidil'in Bir Mersiyesi ve Makber", Türkiyât Mecmuası. 13/79-84; SO 2/36; TDEA

1/426; Revân Ferhâdî, "Bidil", TDVİA 6/134-135. ♣N. RAMAZANOV

BİGALLI, Kâmil Nizam (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** Köyden Sesler (İst. 1955).
Kay.: ÖBBŞKA 2/734. ♣N. KONUK

BİGAT, Şükûfe Sadık (1914 -): Şair. Midilli'de doğdu. Genellikle dörtlükler hâlinde, aruz vezniyle duygusal şiirler yazdı. **Eseri/Şiir:** *İç Dünyam - Batı Köprüsü* (İst. 1975).
Kay.: ÖBBŞKA 1/594. ♣N. KONUK

BİGEÇ, İ. Hakkı (1920 -10. 1. 1991): Gazeteci ve çocuk edebiyatı yazarı. İstanbul'da doğdu. AÜ Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesini bitirdi. 1939'da Tasvir-i Efkâr gazetesinde çalışmaya başladı. Yeni Sabah, Kudret, Son Saat, Ankara Telgraf, Zaman, Haber, İş Alemi, Galatasaray Spor, Siyaset Haftası, Adalet gazetelerinde, Bizim Sesimiz Dergisinde muhabir, sekreter, yazışları müdürü, başyazar ve yazar olarak çalıştı. İstiklâl ve Battalgazi gazetelerinin, Kartal ve Kaplan dergilerinin sahipliğini, Hürses gazetesinin neşriyat müdürlüğünü yaptı. Başkent Yayın evini kurdu. Basın şeref kartı sahibiydi. **Eserleri:** *Bobstil Futbolcu* (İst. 1941), *Seçilmiş Okul Piyesleri* (İçinde Oyuncak, 30 Ağustos, 29 Ekim, 23 Nisan adlı Devlet Tiyartosundan ve Ankara Radyosunda oynanmış dört piyes vardır. Ank. 1951), *Kültür Ansiklopedisi* (Turhan Erker-Galip Erker'le birlikte, Ank. 1964), *İlkokul Kültür Ansiklopedisi* (Ank. 1966), *Ayşegül 2. Sınıf Ansiklopedisi* (Ank. 1968), *Sibel Ansiklopedisi, Ankara: İlimiz, İlçemiz, Mahallemiz, Köyümüz* (Ank. 1972).
Kay.: CDTTB s. 85. ♣N. KONUK

BİGİ, bk. BİGİYEY

BİGİYEY, Musa (1875-1949): Tataristan din bilgini, felsefeci, gazeteci. Tam adı Musa Yarulla oğlu Bigiyev'dir. Rostov-Don şehrinde, Ahund Yarulla b. Gabdilkerim Bigiyev'in çocuğu olarak doğdu. 1881'de yetim kaldı ve annesi tarafından terbiye edildi. Tatarca okuma-yazmayı da annesi Fatıma Hanımdan öğrendi. On bir yaşını doldurunca Rostov-Don'daki Rus Teknik Lisesine kaydoldu. Onüç yaşındayken annesi, ağabeyi Zahir Bigiyev ile beraber ikisini Kazan'daki Köl Buyı Medresesine gönderdi. Orada bir süre okuduktan sonra,

dinî bilgilerini arttırmak için Buhara'ya gitti. Buhara'da Arap, Fars dillerini ve İslâm'ın esaslarını öğrendi. Damolla İkrâm'dan ve Damolla Ayvaz'dan İslâm felsefesi ve şeriat bilimleri üzerine dersler aldı, matematik tahsil etti. 1896'da Rusya'ya dönüp yüksek okula girmeye niyetlendi; fakat Latinceyi öğrenmediğinden kabul edilmedi. Türkiye'ye geldi ve Musa Akyiğit ile karşılaştı. Onun tavsiyesiyle İslâmî ilimler üzerinde derinleşmeye karar verdi. Bu amaçla Kahire'ye gitti ve kendi kendine okudu. Kahire'den yine aynı niyetle Hicaz'a, Mekke'ye geçti. Medine'de Medine imamından dersler aldı. İki yıl Hicaz civarında kaldıktan sonra, tekrar bilgisini üzere Hindistan'a gitti, orada İslâm Üniversitesinde okumaya başladı. Burada altı ay kalıp Kahire'ye döndü. Orada Kur'an tarihi ve Kur'an ilimlerinin araştırmasına devam etti. Kahire'de üç yıl kaldıktan sonra Beyrut'a geçti, burada biraz daha araştırma yapıp Şam'a gitti. Şam medreselerinde okudu. 1904'te Rusya'ya döndü. Memleketinde medreselerde çalışmaktan çok ilmî meselelerle ilgilendi. Önceleri bir yere yerleşmekte acele etmedi. 1905'te Çistay'dan meşhur Zakir İşan Kamalov'un kızı Asma Galiye ile evlenip Peterburg'a yerleşti. Hukuk Fakültesine devam etti. Bu sırada Kazan'da konuk olarak bulunan büyük Arap âlimi Ahmed Şankiti (1872-1913) ile tanıştı ve ondan İslâm'dan evvelki Arap şairlerinin eserlerini öğrendi. 1905 Rus ihtilâli, ülkede siyasî ve sosyal hareketlerin gelişmesine zemin hazırladı. Musa Bigiyev bu gelişmelere katıldı. 1906 yılında Tüben Novgorod'da toplanan Müslüman Kurultayında mesul başkâtiplik yaptı. Kurultayda Müslüman İttifakı isimli bir siyasî parti kuruldu ve partinin 15 kişilik komitesine girdi. 1910'da Orenburg'daki Höseyniye Medresesinde Arapça dinler tarihi okutmaya başladı. 1913 yılında Peterburg şehrinde Ayaz İshakî (İdilli)* ile birlikte İl gazetesini çıkardı. 1914 yılında Rusya Müslümanlarının 4. Kurultayına katıldı. 1920'de Rusya Müslümanlarının çeşitli dinî işlerinde faal olarak yer aldı. Ufa'da, Kırım'da, Türkistan'da bulundu. Felsefî, dinî, sosyal konular üzerinde çalıştı. Bütün dünya Müslümanlarının 1926 yılında Mekke'de yapılan kongresinde bulundu. 1927'de Hacca gitti. 1930 yılında, Rusya'da İslâm dini ve din adamları üzerinde sert baskıların başlayınca, Orta Asya üzerinden Kaşgar'a geçti. Bu seyahati

uzun yıllar sürdü ve yıllarca Çin Türkistan'ı, Afganistan, Hindistan, Mısır, Arabistan, Türkiye, Finlandiya'da kaldı. II. Dünya Savaşı sırasında Hindistan'da iken İngilizler tarafından tutuklanıp hapse atıldı. Ömrünün son yıllarında hastalandı. Kahire'ye gidip ihtiyarlar evine yerleşti ve orada vefat etti. Musa Bigiyev'in büyük ilmî ve edebî mirası araştırılmamıştır. 1910'lu yıllarda Tatar gazete ve dergilerinde basılmış pek çok yazısı, bugün de değerini kaybetmeyen makaleleri vardır. Bunların birisi siyonizmi tanıtmaya hasredilmiştir. Musa Bigiyev'in Rusya'da Tatarca basılan kitapları İslâm dininin zor meselelerinin araştırılmasına aittir. Bu eserlerden Tatarlar arasında en itibarlı göreni Ozın Kônlerde Ruza (Uzun günlerde oruç) adını taşımaktadır. Bu kitapta, içtihadın devamlılığını doğrulayan hadisler, yapı, güneş batmayan yerlerde namaz vakitlerinin belirlenmesi, oruç vs. hakkında açıklamak vardır. Musa Bigiyev tarafından Kur'an'ın Tatarcaya tercüme edildiğine dair bilgiler de mevcuttur. Eserlerinden bir kısmı Millî Kütüphaneye bağışlanmıştır. **Eserleri:** *Tarihi'l-Kor'en ve el-Mösâhif* (Peterburg 1905), *El-Lüzûmiyet Gali-Ehmed Megarri Hezretlerinin Terceme-i Halî* (Kazan 1907), *"El-Gakryle. . ."* *Şerhi* (Kazan 1908), *Şerh-i Taibeti'n-Neşir fi'l-Kıraeti Goşir* (Orenburg 1908), *Teshyik Resm-i Hat "Kor'en"* (Kazan 1909), *Karagrydi Fikhiye* (Kazan 1909), *El-Mövafakat Mökaddimesi* (Kazan 1909), *Şerh-i Nazimat ez-Zehir* (Orenburg 1910), *Divân-ı Hâfiz Tercimesi* (Kazan 1910), *Şerigat ni Öçin Rivayeti İgtibar İtmîş* (Kazan 1910), *Ozın Kônlerde Ruza* (Kazan 1911,1912), *Rehmet-i İlahiye Borhanları* (Orenburg 1911), *Sionizm* (Peterburg 1911), *İnsanların Gakrydetil-İlahiyelerine Bir Nazar* (Orenburg 1911), *Halik Nezârna Bir Niçe Mesele* (Kazan 1912), *Ozın Kônlerde Ruza* (Kazan 1912), *Meyit Yakmak Meselesi* (Devlet Dumasında, SPb, 1914), *Mölahare "Tercüman" möherriri mohterem ostaz Ismegryl Bek Hezretlerinin Vefatı Hatıresine* (Petrograd), *Şerigat Ni Öçin Rüyanı İgtibar İtmîş* (Kazan), *İslahat Esasları* (Petrograd 1915), *Zekat* (Petrograd 1916), *Hokuk Esasi* (1906 yılı April 23'ünde), *Tasdiyk Kılıngan Esas Kanunları (İslahat Esasları isimli kitaptan bir kisek)* (Petrograd 1916), *Şerigat-i İslamiye* (Petrograd 1917).

Kay.: Ş. K. Şehidullin, Zaman Kalenderi, Kazan 1910, s. 35-36, "Vafat", Vakıt, Ağustos 1908, nu. 352; Ez-Zirekli Heyredin, Kamus Tarâcim li-Eşhari'r-Rical ve'n-Nisa ve-l-Mustagra-

bın ve-l-Mösteşrikin, Arapçadan çev. :Enes Halidov, Kahire 1956, 8/269-270; Zamandaş Necib Ziyatdin oğlu Fehirdinov (1983) ve Musa Yarulla oğlu Bigiyev'in kızı Fatıma Tahircanova (1986)'dan alınan bilgiler; Mehmet Görmez, Musa Carullah Bigiyev, Ank. 1994, s. 228; E. Yaman-A. K. Bolaç-A. Esatoğlu, Türkiye'deki Türk Dünyası, Ank. 1998, s. 37-42; TDEA 1/426-427. ♦♦M. EHMETCANOV

BİGİYEY, Zahir (1870-1902): Tataristan yazar ve gazetecisi. Asıl adı Möhemmed Zahir Yarulla oğlu Bigiyev'dir. Rostov-Don şehri ahundu Yarulla Gabdilkerim oğlu Bigiyev oğluydu. Babası çok genç yaşlarda öldükten sonra, annesi Fatıma tarafından yetiştirildi. Rostov-Don'da Rus ilkokulunda kısa bir öğrenimden yaptıktan sonra medrese okudu, din dersleri aldı ve Arapça, Farsçayı da öğrenmeye gayret etti. Rus yazarlarının ve Rusçaya çevrilmiş Fransız yazarlarının eserlerini okudu. 16-17 yaşlarında kendisinde yazma isteği uyandı. "Miñner yeki güzel kız Hediçe" adlı eseri yazıp bunu bastırmak üzere Kazan'a gitti. Kazan'da Karban gölü kıyısındaki meşhur Kül Buyı Medresesinde (Kasımiye) okumaya başladı. Burada beş yıl kaldı; bu şehrin hayatını, medreselerindeki tahsilin durumunu öğrendi. Bunlara dayanarak Gönah-ı Kebair adlı bir eser yazıp yayımladı (1890). Bu eseri Tercüman gazetesi 10 Ağustos'ta çıkan sayısında değerlendirdi. 1891'de Kazan'da tahsilini tamamlayıp Rostov-Don'a döndü ve orada resmen mollalık yapmaya başladı. Rostov-Don'da bilgisini arttırmak için şehir kütüphanesinde çalıştı. 11 Temmuz 1893'te Orta Asya'ya seyahate çıktı. Dönemin Tatar aydınları için Orta Asya müslümanlığın eğitim-öğretim merkezi sayıldı, pek çok Tatar aydını Buhara, Semerkand medreselerinde okuyup oradaki kütüphanelerden faydalanarak bilgisini arttırdı. Bigiyev'in de bu seyahatten maksadı, yeni yeni Rusya'ya itaat ettirilen Buhara Emirliğinde gazete çıkarmak ve oradaki medreselerde bilgisini arttırmaktı. Lâkin bir sömürge hâline gelen Buhara'da gazete çıkarma hakkı alamadı. Ancak gördüklerini yazarak tarih araştırmaları için pek kıymetli bilgiler bıraktı. 23 Eylül 1893'te Rostov-Don şehrine döndü. Döndükten sonra, derin bir moral bozukluğuna uğradı ve 1902 yılı başında feci bir şekilde öldürüldü. **Eserleri:** Bilinen eserleri dört roman ile Orta Asya'ya seyahatini anlatan seyahatname-lerden ibarettir. İlk büyük eseri *Ölüf yeki Güzel*

Kız Hediçe (Miñner'deki güzel kız Hediçe) romanı 1886'da Kazan'da basıldı. Bu eserde yeni zamanın ahlâk münasebetleri, burjuva toplumunda paraya tapma âdeti tenkit ve Tatar edebiyatında asırlar boyu övüle gelen sadık muhabbet hikâyesinin, yeni devirde ihanet kıssasına dönüşmesi tasvir edildi. Bu, Zahir Bigiyev'e Avrupa ve Rus edebiyatlarının tesiri olarak yansımaktadır. İkinci büyük eseri *Gönah-ı Kebair* romanı 1890'da Kazan'da yayımlandı. Romanda Kazan tüccarları ve öğrencilerinin hayatındaki bozukluklar tenkit edildi. Erkeğine ihanet eden Mahruy, işi insan öldürmeye vardiyan ebe, sarhoş öğrenci Gabdulgafur, kötü hukukçu İbrahim Galiyev imajlarında, on dokuzuncu asır Tatar hayatının gerçekliği yansıtıldı. Katile ve Mörtded adlı romanları basılamadı ve hâlen Peterburg arşivlerinde korunduklarına dair bilgiler vardır. Yazarın *Maveraünnehre Seyahat* adlı büyük eseri onun vefatından sonra, ancak 1908'de yayımlandı. İkinci basımı 1991 yılında yapıldı. Zahir Bigiyev'in kalem mirası Tatar halkının ilerlemesine hizmet etmiş olup bugün de Tatar okurunun ilgisini çekmektedir.

Kay.: M. H. Gaynullin, Tatar edebiyatı XIX. yöz, Kazan 1868, s. 386-405; Tatar Edebiyatı Tarihi, 2. c. : XIX. yöz Tatar Edebiyatı, Kazan 1985, s. 302-318; H. Minnigulov, "İsmin sinin millet yeşedikçe yeşer", Mires 1995, nu. 11-12, s. 38-47; TDEA 1/426. ♦♦M. EHMETCANOV

BİĞ, İ. Muzaffer (20. yy.): Oyun yazarı. Bir tane manzum oyunu vardır. **Eseri/Oyun:** *Mete* (İst. 1974).

Kay.: ÖBBŞKA 2/812. ♦♦N. KONUK

BİHİŞTİ, bk. BEHİŞTİ

BİHRUZİ (19. yy.): Saz şairi. Ardahan'ın Hanak ilçesine bağlı Karakale köyünde doğdu. S. N. Ergun, Fahreddin Kırzıoğlu'dan aldığı bir güzellemesini yayımladı.

Kay.: TŞ 1/854. ♦♦M. CUNBUR

BİHUD (1830-1892): Azerbaycan şairi. Asıl adı Molla Ağakacı Tağı oğlu'dur. Bihud Mollağa diye tanındı. Şamahı şehrinde doğdu ve burada eğitim gördü. Şamahı'da kurulan "Beytü's-Sefa" edebî meclisinin aktif üyelerindendi. Seyid Azim Şirvanî'nin ölümünden sonra, meclise Bihud başkanlık etti. Şiirlerini Azerî ve Fars dillerinde yazdı. Divanı

bulunamadı. Edebt yaratıcılığında çok az örnek günümüze kadar geldi. Nesreddin Garayev kitabında Bihud'un şiirlerinden örnekler verdi.

Kay.: Nésreddin Garayev, Poetik Meclisler, 1987. ♦♦A. BAĞIROV

BİHZÂD, bk. BEHZÂD

BİİŞEVA, Zeynep Abdulla kızı (2.1.1908-1996): Başkurdistan hikâye yazarı. Kügersen mıntıkasının Tüyümbet köyünde doğdu. 1911'de annesi, 1919'da babası vefat etti. Köy okuluna devam etmeye başladı, fakat zor hayat şartları yüzünden ilkokulu ancak 1924'te bitirdi. Aynı yıl Orenburg bölgesinin Taşlı köyüne hazırlık kurslarına gönderildi, sonra Orenburg'ta, Başkurt Pedagoji Yüksekokulunda okudu. Yüksekokulu bitirdikten sonra Baymak mıntıkasının Temäs köyünde öğretmenlik yaptı (1929-1931); köyün sosyal hayatına aktif olarak katıldı. 1931'de Ufa'da öğretmenlerin ihtisas geliştirme kurslarına gitti. Başkurdistan Kitap Evinde görevlendirildi. 1934'e kadar önce Pioner dergisinde, sonra kitap evinin ders kitapları bölümünde redaktör olarak çalıştı. Mesetle mıntıkasında Udarsı gazetesinde (1934-35), Salavat mıntıkasının Bolşevistik Kolhozğa gazetesinde edebî uzman olarak çalıştı, sonra Ufa'ya geçti. 1931-1951'den önce Kızıl Başqortostan gazetesinde edebî uzmanlık, Başkurdistan radyo komitesinin edebî bölümünde redaktörlük, daha sonra kitap evinin çocuk edebiyatı bölümünde müdürlük yaptı. İlk hikâyesi 1930'da Oktyabr dergisinde çıktı. *Partizan Malay* adlı ilk kitabı ise 1942'de basıldı. Hayatı boyunca kırktan fazla kitabı yayımlandı. Değişik türlerde yazı yazdı. Şiir ve poemleri, *Gülyamal* adlı manzum hikâyesi, çocuklar için yazılmış şiir kitapları, masalları da vardı. *Dusliq*, *Serle Yüzük*, *Gülbaraz*, *Serle Quray* adlı oyunları Başkurt Devlet Akademik Tiyatrosunda ve diğer tiyatro sahnelerinde oynandı. 1959'da Kémhetelgéndér adlı romanı ayrı bir kitap olarak çıktı. Bu kitap, Bir Gümürzin Tarihi dizisinin ilk kitabıdır. Romanda Başkurt halkının hayatı derinliğine yansıtılmaktadır. Daha sonra Yaqtığa üçlüsüne dönüşen *Ulu Eyek Buyında*, *Ye-meş* romanlarında olaylar daha da geliştirilip derinleştirildi. *Sayır Keşe*, *Uyzar*, *Uyzar. . .*, *Qayza hin*, *Gülnisa?* adlı hikâyelerini de okurlar çok sevdi.

Yazarın gazete, eleştiri makaleleri ve hatıraları da vardır. N. Gogol, İ. Turgenev, A. Gaydar, L. Kassil, L. Tolstoy, S. Aksakov, A. Çehov, M. Gorki gibi meşhur Rus yazarlarının bazı eserlerini Başkurtçaya aktardı. 1968'de *Yaqtuğa* isimli eseri Salavat Yulayev adındaki ödüle lâyık görüldü. **Eserleri/Hikâye-Masal-Roman:** *Partizan Malay* (Ufa 1942), *Yelka* (Ufa 1943), *Kiréy, Mérgén* (Ufa 1947), *Béşet Qızı Xaqında Ékiét* (Ufa 1949), *Kürhulw* (Ufa 1949), *Dus Bulayıq* (Ufa 1954, 2. bs. 1978), *Yel Yel Arbam* (Ufa 1956), *Budem Druz'yami* (Moskova 1957), *Kémhetelgéndér* (Ufa 1959, 2. bs. 1975), *Séyer Keşe* (Ufa 1960), *Qayza Hin, Gülnisa?* (Ufa 1962), *Strannıy Çelovek* (Ufa 1963), *Haylanma Éserzér* (1. c., Ufa 1964), *Müxébbét Hém Néfrét* (Ufa 1965), *Unijennıye* (Moskova 1965, 2. bs. 1979), *Unijennıye, Probujdenıye* (Ufa 1968), *Haylanma Éserzér* (2. c., Ufa 1962), *Yaqtuğa* (Ufa 1970), *Budem Druz'yami* (Ufa 1972), *Ütkéndérgé ber Éylénep* (denemeler, hatıralar, makaleler, Ufa 1973), *U Bol'sogo İka. Yemeş* (Moskova 1974), *Olo Eyek Buyında* (Ufa 1976), *Volşebnıy Kuray* (Moskova 1978), *Dumu, Dumu...* (Moskova 1980), *Éserzér* (4 c., 1. c. 1981, 2. c. 1982, 3. c. 1982, 4. c. 1982), *U Bol'sogo İka. Yemeş* (Moskova 1983), *Yemeş* (Ufa 1987), *Lyubov'i Nenavıst* (Ufa 1988). **Oyun:** *Duslıq* (Ufa 1950), *Tıslımlı Quray* (Ufa 1972). **Şiir:** *Yénle Xéřiftér* (şiiirli ve resimli alfabe, Ufa 1947), *Gülyamal* (Ufa 1953), *Gülbézér* (Ufa 1961), *Monolog* (Ufa 1985).

Kay.: Başqort Sovet Yazıwısları Antologiyahı, Ufa 1988. ♣G. İŞKILDİNA

BİKBAY, Bayazit Çayaz oğlu (19.1.1909-1968):

Başkurdistan şair ve hikâye yazarı. Kümertaw mıntakasına bağlı Qalta köyünde bir öğretmen ailesinde doğdu. İki sene köyünde okuduktan sonra Taşlı köyündeki Meslek ve Teknik okulunda öğrenimine devam etti. Sonra Orenburg'taki Başkurt Pedagoji Yüksekokuluna gitti. (1923-1928) ve 1929'da Ufa'daki Pedagoji Yüksekokuluna geçiş yaptı, 1929'da mezun oldu. Tuymazi mıntakasının Lenin Yulı gazetesinde sorumlu sekreterlik (1930-1931), Başqortostan gazetesinde bölüm müdürlüğü, Oktyabr dergisinde sorumlu müdürlük, Başkurt Akademi Drama Tiyatrosunun Edebiyat Bölümünde müdürlük (1931-1935) yaptı. Çocukluğundan beri edebiyata ilgi duydu. 9-10 yaşlarında Çabdulla Tukay'ın

şiiirlerini ezberledi. Başkurt, Tatar halk edebiyatını severek okudu. 1927'den itibaren yerel gazete ve dergilerde şiiirleri yayımlanmaya başladı. İlk kitabı 1932'de basıldı. II. Dünya Savaşı sırasında Yazarlar Birliğinin başkanıydı. 1937'den itibaren tiyatro alanında faal olarak çalıştı. 1938'de Başkurt Akademi Drama Tiyatrosunda yazarın Qarluğas (Kırlangıç) adlı müzikal oyunu sahnelendi. Başkurt halkının efsanevi kahramanı Salavat Yulayev'in edebiyattaki portresini oluşturmak için çok çaba sarf etti ve sonuçta şair G. Selem ile birlikte önce *Salavat* oyununu (1938-1939), 1951-1952'de halk tarafından çok beğenilen "Salavat" şiiirini yazdı. Bu şiiiri Başkurt bestecisi Zahir İsmagilev besteledi ve böylece *Salavat Yulayev* operası meydana geldi. *Azat* operası, *Qozasa* müzikal komedisi, *Şaura* trajedisi tiyatrolarda sahnelendi. Yazarın *Qahım Türé, Vatan Saqıra, Ber Tuğandar, Aqqoş Yın* dramlarının Başkurt edebiyatının gelişmesinde çok büyük bir rolü vardır. *Qoyaşlı Kün* hikâyesine dayanarak yazılmış olan *Aqselén Taşkanda* romanı, *Akséséké, Tere Şışmélér* adlı hikâyeleri ve diğer eserleri okuyucular arasında çok popülerdi. Şiiirleri ve oyunları gibi hikâye ve romanları da zengin içeriği ve dili ile dikkatleri çekmektedir. M. Budennov'un *Aq Qayın*, M. Gorki'nin *Minen Universitettarım*, İ. Turgenev'in *Tıwır Kün Aldınan* adlı eserlerini Başkurtçaya aktardı. Edebiyat alanındaki büyük hizmetleri için Poçet Bildehe ve Xezmet Qızıl Bayraq madalyaları ile ödüllendirildi. Yazar vefatından sonra, Salavat Yulayev adındaki ödüle lâyık görüldü. 1934'ten beri SSCB Yazarlar Birliği üyesiydi. **Eserleri/Şiir:** *Ütep Barğan Künder* (Ufa 1932), *Urman Artında* (Ufa 1934), *Yeşe Tormoş!* (Ufa 1939), *Dingez Hıwı Nine Tozlo Bulğan?* (Ufa 1941), *Yakı Yer* (Ufa 1941), *Jirge Maktaw* (Kazan 1941), *Da Zdravstvuyet Jırn!* (Ufa 1942), *Rodına Zovyet!* (Ufa 1942), *Utlı Yuldar* (Ufa 1943), *Bezzen Qala* (Ufa 1944), *Qulyawlıq* (Ufa 1945), *Stihotvorenıya* (Ufa 1949), *Yanılar* (Ufa 1951), *Haylanma Eserzer* (Ufa 1952), *Haylanma Eserzer* (Ufa 1959), *Satkılar* (Ufa 1961), *Utreñniy Svet* (Ufa 1967), *Mleçnıy Put'* (Ufa 1972). **Hikâye:** *Koyaşlı Kün* (Ufa 1934). **Roman:** *Akselen Taşkanda* (Ufa 1958). **Masal:** *Altın Tamsı* (Ufa 1960), *Tere Şışmélér* (Ufa 1968). **Tiyatro:** *Karluğas* (Ufa 1939), *Doroga* (Ufa 1955), *P'esalar* (Ufa 1964). **Diğer:** *Haylanma Éserzer* (5 c., 1. c.: Şiirler

ve Poemler, Ufa 1969; 2. c.: Roman, Akselen Taşkanda, 1964; 3. c.: Povesttar, hikeyeler, oçerktar, 1971; 4. c.: P'esalar, 1972; 5. c.: Hikeyeler meqeletler, xattar, 1973). **Deneme:** *Samolet Ağan Xabirıyen* (Ufa 1944), *Sovetter Soyuzı Geroyı Çafiat Arslanov* (Ufa 1946).

Kay.: Başqort Sovet Yazıwısları Antologiyahı, Ufa 1988. ♣G. İŞKILDİNA

BİKBAYEV, Rawil Tuhvat oğlu (12.12.1938 –):

Başkurdistan şairi. Orenburg'un Pokrov bölgesinin Suran nehri etrafındaki Urgi Qunaqbay köyünde bir çiftçi ailesinin çocuğu olarak doğdu. 1945'te babası vefat edince komşu Çabdratik köyündeki akrabalarının yanında büyüdü. Bu köyde 1953'te yedi yıllık okulu tamamladıktan sonra Ak-Bulak Pedagoji Yüksekokulunda eğitimine devam etti (1953-1956). 1957'de Ufa şehrindeki Başkurt Devlet Üniversitesinin Pedagoji Fakültesini kazandı. Üniversiteden üstün başarı ile mezun olduktan sonra SSCB Bilimler Akademisinin Ufa'daki Tarih, Dil ve Edebiyat Enstitüsünde doktora öğrencisi oldu. 1966 yılında "Xäzerge Başqort Poemahı" (Şu anki Başkurt poeması) konusundaki tezini savundu. Daha sonra aynı enstitünün edebiyat bölümünde çalışmaya başladı. Öğrencilik yıllarından itibaren şiiirler yazdı. 1962'de Ağizel (Akidil) Dergisinde "Vokzal" adlı ilk şiiiri yayımlandı. 1964'te *Dala Ofoqtarı* (Bozkır ufukları) adlı ilk kitabı çıktı. Ondan fazla kitabı vardır. *Avtobiyografiya* adlı kitabı 1970'te G. Selem Ödülü'ne lâyık görüldü. Tercüme alanında da çalıştı, ayrıca gazete ve dergilerde sık sık makaleleri yayımlandı. Başkurdistan Yazarlar Birliğinin yönetim kurulu, 1966'dan beri de SSCB Yazarlar Birliği üyesidir. **Eserleri:** *Dala Ofoqtarı* (Ufa 1964), *Qoş Yulı* (Ufa 1976), *Lirika* (Ufa 1971), *Gümer Urtahu* (Ufa 1976), *Poyuşçıye Skalı* (Moskova 1978), *Hüyüñsü* (Ufa 1979), *Şeyehzada Babiç Tormoşo Hem İjadı* (Ufa 1981), *Yerem Balqısı* (Ufa 1982), *Zarya* (Moskova 1982), *Buraznalar* (Ufa 1985), *Zvezdnıy dom* (Moskova 1985), *Yazmışım* (Ufa 1988).

Kay.: Başqort Sovet Yazıwısları Antologiyahı, Ufa 1988. ♣G. İŞKILDİNA

BİKÇÉNTÉYEV, Énvér Hadi oğlu (4.10.1913 –):

Başkurdistan yazarı. Ufa'da bir memur ailesinin çocuğa dünyaya geldi. Babası Orenburg şehrinde-

ki zamanın en ünlü medreselerinden olan Hüsey-niye Medresesi mezunudur. Kendisi de 1928-1930 yılları arasında bu şehirdeki Tatar Pedagoji Okulunda eğitim aldı. Bu okulu bitirdikten sonra Arhangelsk şehrine tayini çıktı. 1931-1932 yıllarında aynı yerde Tatar Ortaokulunda müdür yardımcılığı görevinde bulundu, Uzak Doğu'daki Mazanov bölgesinin Yeni Ufa köyünde öğretmenlik yaptı. 1933'te Ufa'ya döndü ve Kommuna gazetesinde çalışmaya başladı. Kısa zaman sonra asker oldu ve 1935-1936 yılların arasında Sovyet Ordusunda askerlik vazifesini yerine getirdi. Terhis edildikten sonra sırasıyla Yâş Kommunar, Vodnik Başkirii, Şveynik Başkirii gazetelerinde çalıştı. İkinci Dünya Savaşı çıkar çıkmaz kendi isteğiyle cepheye katıldı. İlk başlarda politik görevde bulundu, düşman kuşatması üzerine müfrez komutanlığına getirildi. Sovyet Ordusunda askerlerin politik eğitimiyle ilgili subaylık kurslarını tamamlayarak 2. Ukrayna cephesi ve 27. Ordu gazetelerinde askerî muhabir olarak çalıştı. Savaşta yaptığı kahramanlıklarından dolayı Kızıl Bayrak, Kızıl Yıldız, 1. ve 2. Derece Vatan Savaşı nişanları ve birkaç askerî madalya ile taltif edildi. Savaş sonrası döneminde Sovetskaya Başkirıya gazetesinde çalıştı. (1945-1947) 1954-1956 yıllarında M. Gorki Edebiyat Enstitüsü bünyesindeki yüksek kurslarla eğitim aldı ve aynı zamanda Edebiyat Enstitüsünün açık öğretim bölümünden mezun oldu. Uzun yıllar sonunda Başkurdistan Yazarlar Birliğinin yönetim kurulu üyesi ve Sovyet Yazarlar Birliğinin yönetim kurulu üyesi oldu. Edebiyat hayatına gazetecilik tecrübesiyle girdi. Sanatının karakteristik özelliği, gazetecilik heyecanının derin psikoloji ile organik birliktelik içinde sunulmasıdır. Eserlerindeki kahramanlar ve tasvir edilen vakalar gerçekçi olmakla birlikte koyu romantik boyalarla gösterilmektedir. Eserlerindeki kahramanlar, mutluluklarını halka hizmet etmede bulmaktadır. Her yeni eserinde, zamanın ihtiyaçlarıyla bütünleştiğin ve hayatı gerçek bir ressam gibi tanımlayabildiği görülmektedir. Bıkçéntéyev'in Aleksandr Matrosov hakkındaki *Ülimhizlikké Hokuk* (son varyantı Börköt Hawala Ülä olarak adlandırılmıştır) adlı uzun hikâyesi, yazarın büyük başarısı olarak tanımlandı. Bu popüler eseri, birkaç kez Başkurtça ve Rusça olarak ve başka dillerinde yayımlandı. Aynı za-

manda, Başkurt edebiyatından tercüme edilerek Çin, Bulgaristan ve Polonya'da basılmış ilk eserinden birisi olma özelliğine sahiptir. Gençler için kaleme aldığı *Zur Orkestr* adlı uzun hikâyesi de, yazara çok büyük ün sağladı. Bu eser de bir çok dillere tercüme edildi, birkaç kez Rusya'da da çok büyük tirajla basıldı. *Zur orkestr* adlı hikâyesi, çocuk edebiyatının en iyi eserleri arasında yer aldı. *Karaséy Yulı* adlı romanını 1950'lerin başında yazdı. İkinci Dünya Savaşı sonrası döneminde hacimli mensur eserlerin gelişmesinde önemli yer tutan *Karaséy Yulı* romanında, 1930'lu yıllarda Başkurdistan'daki köyde gerçekleşen kolektifleşme ve sanayileşme gibi önemli olayları ele alınmaktadır. Yazar, kısa bir aradan sonra *Ojmah Vegezé İtmeyim* adlı ikinci romanını yazdı. Hızlı değişim karşısında insan manzaralarını gösterebilmek için kahramanları arasında yaşadı. Son yıllarda otobiyografi karakterli romanını ve çocuklar için birkaç yeni hikâye yazdı. Edebiyat alanındaki hizmetlerinden dolayı birçok devlet nişanına, Rusya Federasyonunun Kıymetli Kültür Adamı unvanına, Başkurdistan Cumhuriyetinin Salavat Yulayev Ödülü'ne lâyık görüldü. 1947'den beri SSCB Yazarlar Birliği üyesidir. **Eserleri/Hikâye-Roman:** *Krasnyye Maki* (Ufa 1944), *Novelli o Ruskom Slodate* (Ufa 1946), *Volnu Karaideli* (Ufa 1949), *Pravo Na Bessmertiyé*. (Moskova 1950, Ufa 1950), *Karaséy Yulı*. (Ufa 1957), *Zur Orkestr* (Ufa 1957, Kazan 1958), *Börköt Hawala Ülé* (Ufa 1958), *İlse Kızı* (Ufa 1959), *Salbar Keygên Kız* (Ufa 1960), *Bélékéy Adyutant* (Ufa 1961), *Adyutantka Ülem Yuk* (Ufa), *Haylanma Éserzér* (2 c. , Ufa 1962, 1964, 1973-1977), *Ojmah Végézé İtmeyem* (Ufa 1963), *Nisé Yés Hiré, Komissar?* (Ufa 1965), *Bol'şoy Orkestr* (Moskova 1956, 1964, 1979), *Lebedi Ostayutsya Na Urale* (Moskova 1959, Ufa 1959, Moskova 1969, Ufa 1988). *Bakenşçiki Ne Plaçut* (Ufa 1961, Moskova 1963), *Xose Stary i Xose Malıy* (Moskova 1961), *Doç' Posla* (Moskova 1962), *Adyutantu Ne Umirayut* (Moskova 1963; Ufa 1978), *Ya Ne Sulyu Tebe Raya* (Moskova 1965, 1967, Ufa 1977), *Oryol Umariyet Na Letu* (Ufa 1966), *Bezgé Un Ös Yés* (Ufa 1966), *Nariman Sabitov* (Ufa 1968), *Doç'Posla* (Ufa 1970), *Proşçayte, Serebristrye Dojdi* (Moskova 1973, Ufa 1975), *Skul'ko Let Tebe, Komissar?* (Moskova 1979), *Sem'Atamanov i Odin Sudya* (Ufa 1980) *Vesna Poxojaya Na Krik* (Ufa

1981; Moskova, 1985), *Ésersér* (3 c. I. c. Roma ve hikâye Ufa 1983; 2. c. hikâye 1983, 3. c. hatıra roman, hikâye, Ufa 1984), *Lebedi Ostayutsya Na Urale* (Ufa), *Rroşçayte, Serebryanye Dojdi* (Ufa 1986).

Kay.: Başqort Sovet Yazıwısları Antologiyahu, Ufa 1988. ♣G. İŞKİLDİNA

BIKÇURİN/BEKÇURİN/ Mirsalih Mirsâlim uğlu (1820-07.03.1903): Tataristan eğitimci ve şarkiyatçısı. Aslen Mişer Tatarlarındandı. Orenburg yöresinde, asil bir âile ferdi olarak doğdu. 1838'de Neplüev Harp Okulunu bitirdi. 1841-1878 yıllarında aynı harp okulunda; Arap, Fars ve Tatar dili hocası olarak çalıştı. 1850-1869 yıllarında Orenburg, Çik diyarı komisyonuna bağlı "Kırgız" okulunda da dersler verdi. Mütercim olarak, Rus ordusuyla birlikte, Orta Asya seferlerine katıldı (1865, 1866, 1871, 1873 vb.). Sefer sırasındaki gözlemlerine dayanarak, etnografik mahiyetten 5 makale yazdı. (*Türkestanakaya oblast*). Halk şiirlerini derleyip bastırıldı. Arap, Fars ve Tatar dillerini öğreten kılavuz kitabının yazarıdır (18591-1869). Bu kitapta eksik, gramatikal malzemelerin haricinde, folklor eserleri ve edebî metinler de yer almaktadır. Orenburg ilmi arşiv komisyonunun asil üyelerindendi. Tuğgeneral ünvanının sahibidir. Kutsal Anna, Kutsal Vladimir, Kutsal Satnislav gibi Rusya hükümetini çeşitli nişan ve madalyonlarıyla ödüllendirildi. **Eserleri:** *Naçalnoye Rukovodstvo İzuçeniyu Arabszkogo, Persidskogo Susçestvuyuşçih v Orenburgskom Kraye Nareçiy Başkir i Kirgizov; Priloj Xeniyem k nemu Russko-Persidsko-Tataskih Slov, razgovorov i Propisey...* (Kazan, 1959; 1869;) *Turkenstanskaya oblast, Zametki Statskogo Sovetnika M. S. Bekçurina, çlena-sotrudnika İmp. Russkogo geografiçeskogo obşçestva; deystvitelnogo çlena Orenburgskogo otdela togo je obşçestva...*, *glasnogo Orenburgskoy gorodskoy dumı*, (Kazan, 1872.) Kay.: H. Miñnegulov, Ş. Sadretdinov, XIX yüzyıl Tatar Krestomatiyaläre, Kazan 1982; Bibliografiçeskij Slovar Otecestvennix Türkologov, Dooktyabrskij Period, 2. Baskı, düzelterek hazırlayan A. N. Kononov, M. Nauka, 1989. ♣H. MİÑNEGULOV

BİKESİ (16. yy.): Mutasavvıf şair. S. N. Ergun Pervane Bey mecmuasından aldığı bir gazelini yayımladı. Kay.: TDEA 1/428; TŞ 2/854. ♣M. CUNBUR

BİKKOLOV, Şerif Sagadatulla (28.5.1924 –): Başkurdistan yazarı ve şairi. Başkurdistan'ın Kırmiskalı mıntıkasındaki Karlıman köyünde doğdu. Şerif Bikkol diye tanındı. Bir çiftçi ailesinin çocuğuydu. Yedi senelik okulu bitirdikten sonra Devlekan Pedagoji Yüksekokulunda eğitim gördü (1937-1940). Öğretmenlik yaptı. 1942'de askerliğini yaparken II. Dünya Savaşı'na katıldı, birçok madalya ile ödüllendirildi. Savaştan sonra Başkurt Devlet Pedagoji Enstitüsünün Tarih Fakültesinde eğitim gördü (1945-1949). 1952'ye kadar Ufa'daki Tiyatro Yüksekokulunda öğretmenlik yaptı, daha sonra eğitim işleri müdürü görevine getirildi. 1952'de Pioner dergisinin editörü olarak atandı ve on yıl kadar bu görevde kaldı. Derginin popüler hâle gelmesinde ve birçok çocuk yazınının yetişmesinde büyük rolü oldu. Yazar aynı zamanda Başqortostan Pioneri gazetesini kurdu ve gazetenin ilk redaktörü oldu. 1962'de Başkurdistan Yazarlar Birliğinin yönetim kurulunda sorumlu sekreter olarak görev yaptı, sonra tekrar Pioner dergisine döndü. İlk şiirleri 1940'larda gazetelerde yayımlanmaya başladı. 1947'de yayımlanan *İntılıw* adlı ilk kitabında 1943-1946 senelelerinde yazılmış şiirleri yer aldı. Değişik türlerde eserler verdi, birçok şiiri bestelendi. Tercüme alanında da aktif olarak çalıştı. S. Puşkin, N. A. Nekrasov, Şandor Nad', S. Babayevskiy'in eserlerini Başkurtçaya kazandırdı. Onun eserleri de Rus, Tatar, Özbek ve diğer dillere kazandırıldı. Özellikle çocuk edebiyatını gelişmede önemi büyüktü. Besteci Şamil Kulbarisov ile birlikte *Ber Qabınha Ğışıq Utı* adlı bir müzikal komedi yazdı. 1970'li yıllarda Bez Äle Yäşäybez İkän adlı romanı yayımlandı. 1969'da Ğ. Sélém adındaki ödüle lâyık görüldü. 1950'lerden itibaren SSCB Yazarlar Birliği üyesidir. **Eserleri/Şiir:** *İntılıw* (Ufa 1947), *Zamandaşma* (Ufa 1951), *Tyan'ge Çan'* (Ufa 1954), *Hikältälär Aşa* (Ufa 1957), *Tüşüräm İstäremä* (Ufa 1959), *Na Rassvete* (Ufa 1954), *Xikmätle Tüş* (Ufa 1962), *Yazılışımız Ber Ük, Butay Kürmägez Berük* (Ufa 1964), *Ägär Belgän Bulham* (Ufa 1964), *Hüyüwem Hulıw Belmäs* (Ufa 1965), *Gostya İz Goroda* (Moskova 1967), *Şışmä* (Ufa 1969), *Min Tabınğan Küzzär* (Ufa 1971), *Derevo, Posajennoye Mnoy* (Ufa 1972), *Şığırzar, Yırzar, Poemalar* (Ufa 1973), *Veliçinoy S Moyoje Serdise* (Moskova 1974, Almatı 1983), *Qunaq Qızı* (şiirler, şarkılar, poemler, masallar, Ufa 1974), *Häykäldärgä İtkän Huqmaqtar* (Ufa

1981), *Şığırzar, Poemalar* (Ufa 1984), *Yaqtı Hıyal* (Ufa 1987). **Oyun:** *Ayrat Ayğa Osa* (Ufa 1960), *Hızılıp Tandar Atqanda* (Ufa 1968), *Tırışqan Taba* (Ufa 1979). **Hikâye-Roman:** *Gde Lad, Tam i Klad* (Moskova 1974), *Äle Yäşäybez İkän* (Ufa 1977), *Mı Eşyo Pojivem* (Moskova 1981).

Kay.: Başqort Sovet Yazıwısları Antologiyahu, Ufa 1988. ♣G. İŞKİLDİNA

BİKKULOV, Hörmét Talha oğlu (22.3.1927 –): Başkurdistan şair ve mütercimi. Başkurdistan'ın Kümirtaw ilçesi Kalta köyünde bir öğretmen çocuğu olarak dünyaya geldi. 1944'te aynı ilçedeki Muraptal Ortaokulunu tamamladıktan sonra, kendi isteğiyle Sovyet Ordusuna katıldı. 1954'te üstegmen rütbesiyle yedek subaylığa geçtikten sonra, Ufa'da Leninets Gazetesi yayın kurulunda tercüman olarak çalışmaya başladı. Bir yıl sonra Başkurt Devlet Pedagoji Enstitüsünün Yabancı Diller Fakültesini kazandı. Sonradan üniversite statüsünü kazanan bu okuldan mezun oldu. 1959-1966 yılları arasında Başkurdistan kitap neşriyatında editörlük, bir yıl kadar da Başkurt Akademik Dram Tiyatrosunda edebiyat bölümü müdürlüğü yaptı. 1970'ten itibaren yeniden Kitap neşriyatında editörlük, baş editörlük görevini yürüttü. Daha lise öğrenimini yaparken şiir yazmaya başladı. Okulun edebiyat klubünün çıkarttığı *İjad Ösön* adlı el yazması derginin redaksiyonunu yürüttü. İlk şiirleri, 1944'te periyodik basında yer aldı. Üniversite yıllarında Robert Berns'in şiirlerini İngilizceden Başkurtçaya tercüme ederek, 1960'ta ayrı kitap hâlinde çıkarttı. Tercüme kurslarına gittikten sonra, tercümenin dil ve stil inceliklerini iyice öğrenen, bu alanda epey tecrübe toplayan Bikkulov, Rus-Sovyet, kardeş halklar ve dünya edebiyatı temsilcilerinin tanınmış eserlerini Başkurtçaya tercüme ederek, Başkurt edebiyatını geliştirmede ve zenginleştirmede katkıda bulundu. Başkurt tiyatrosu için de aktif olarak çalıştı. Halk arasındaki en yaygın şarkı metinlerini toplayarak *Yırzar* (yedi baskısı bulunmaktadır) ve *Yırlayık Dustar* adlı şarkı kitaplarını çıkarttı. Kendisine Rusya Federasyonu Yüksek Sovyet Kurulu tarafından Şeref Diploması verildi. Başkurdistan'ın Kıymatlı Kültür Adamı unvanına lâyık görüldü. 1980'den itibaren SSCB Yazarlar Birliği üyesidir.

Kay.: Başqort Sovet Yazıwısları Antologiyahu, Ufa 1988. ♣G. İŞKİLDİNA

BİKKULOV, Şakir Selim oğlu (1932-1983): Başkurdistan şairi ve edebî çevirmeni. Başkurdistan'ın Ébyélil ilçesinin Askar Lisesinde eğitimini tamamladı. 1955'te Başkurt Devlet Pedagoji Enstitüsünün Dil ve Edebiyat Fakültesinden mezun oldu. 1955-1957 yılları arası Sovyet Ordusunda askerlik görevini yaptı. 1957-1958 öğretim yılında Şişme ilçesinde Tübenği Hacet yedi yıllık okulunun müdürlüğünü yürüttü. Yaklaşık on yıllık bir süreyle Başkurdistan kitap neşriyatında baş editörlük görevinde bulundu. 1975'te Moskova'da bulunan Yüksek Edebî Kursları tamamladı. Başkurdistan Radyo Komitesinde editörlük yaptı. 1960'ta onun *Ésë Küñili* isimli ilk şiir kitabı, 1965'te de *Yerim Yakuhı* isimli ikinci şiir kitabı basıldı. Daha çok şiir ve çocuk edebiyatı alanında çalıştı. Poetik tercüme işleriyle de uğraştı. K. Çukovskiy, S. Mixalkov, P. Voron'ko ve S. Marşak gibi çocuklar için yazan Rus şairlerinin kitaplarını Başkurt Türkçesine çevirdi. Hayata aktif ilgi gösterme, şair tutumunun açık olması, poetik karakterin bütünlüğü, eserlerinin başlıca özellikleridir. Edebî tenkit ve köşe yazarlığı ile de tanındı. 1968 yılından beri SSCS Yazarlar Birliği üyesi idi. **Eserleri/Şiir:** *Kömöş Tawıstar* (Öfö 1970), *Tamırzarım* (Öfö 1970), *Volnam Na Vstreçu* (Ufa 1972), *Kızıl Kar Yawğas* (Öfö 1974), *Raznotsvetny Veter* (Moskova 1978), *Yapraktar Şawı* (Öfö 1980), *Hiñé Éytir Hüzim* (Öfö 1981), *Osrışıw* (Öfö 1985).

Kay.: Başqort Sovet Yazısılan Antologiyahı, Ufa 1988. ♣G. İŞKİLDİNA

BİLÂL (1872-1937): Âşık. İstanbul'da doğdu. Asıl adı Arap Bilal'dir. Hayatı hakkında fazla bilgi bulunmayan Bilâl'in okuma yazma bilmediği ve tulumacı ocağına mensup olduğu tahmin edilmektedir. İstanbul'un çeşitli kahvehanelerinde destan, koşma, mani vs. okuyan bir meydan şairiydi. II. Sultan Abdülhamid ve sonraki dönemlerde yaşadı. 28 dörtlükten oluşan 17 Kasım 1910'da İzmit Darıca'daki yangını anlatan destanı vardır.

Kay.: TDEA 1/428. ♣A. YÜCEL

BİLAL (aşık), bk. **MİKAYİLOV, Bilal Mustafa oğlu**

BİL'AL, Ahmet (1929 –): Şair. Rize'de doğdu. İlk öğrenimini Ordu'da, orta ve lise öğrenimini Ankara'da yaptı. 1951-1953 yıllarında AÜ Hukuk

Fakültesine devam etti. Et ve Balık Kurumunda çalıştı. Şiirleri çeşitli kültür, sanat dergileri, gazete, mecmua ve şiir antolojilerinde yayımlandı. **Eserleri/Şiir:** *Kavak Yeli* (Ank. 1959), *Şiirler* (Ank. 1967), *Çığlık Çığlığa* (Ank. 1967), *Sana Sesleniyorum* (Ank. 1969), *Bir Aşkımız Vardı* (Ank. 1972), *Gurbet Kapısı* (1984), *Burcu Burcu Anadolu* (Ank. 1972), *Dönemeçler* (Ank. 1969),

Kay.: Burcu Burcu Anadolu, Ank. 1972 (arka kapak); ÖBBŞKA 1/178,271,360, 2/682,978. ♣N. ÜNVER

BİLÂL Ezizî (1921-1945): Doğu Türkistan Özbek Türk şairi. 1921 yılında Hotan vilâyetinin ilçe ilçesinde doğup büyüdü. Öğrenimini dinî okullarda tamamladı, Hotan'da öğretmen yetiştirme kursunu tamamladıktan sonra Hotan Gazetesinde çalıştı. 1942 yılında Ürümçi Öğretmen Okuluna okumak için geldiğinde Lütfullah Muttalip gibi aydınlarla tanıştı. Vatan ve milletin istiklâli için eline kalem alan Azizî Aksu'ya sürgün edildi. Aksu'da Doğu Türkistan Uçkunlar Teşkilâtına önderlik ederek, silâhlı mücadeleye hazırlanmakta iken yakalandı ve öldürüldü. Azizî, "Birlik", "Mektep", "Okumakla", "Düşman Ne Yapmayı Düşünüyor", "Güzel Vatan", "Vatan Hasretleri", "Yoldaşıma", "Gazel", "Müstezad", "Ölüme", "Mart Rüzgârına Hitap" gibi hamasî şiirlerinde, vatan ve milleti ilim vasıtasıyla kurtarma, sömürgecilğe karşı mücadele etme konularını dile getirdi. Bilâl Azizî'nin şiirleri muhtevanın siyasîliği, edebî tasvirlerin zenginliği ile çağdaş Uygur şiirinin silinmez hazinesi durumundadır.

Kay.: Nur Muhammet Zaman, Çağdaş Uygur Edebiyatı Dergisi, 1983. ♣A. B. İLTEBİR

BİLÂLİ (16. yy.): Divan şairi. Şiirleri 15 ve 16. Yüzyıllarda yaşamış Belâyî mahlâslı şairin şiirleriyle karışmıştır. Şairin adının yazılışında bir imlâ yanlışlığı yapılmış olması da muhtemeldir. S. N. Ergun Pervâne Bey mecmuasında bulunduğu bir gazelini yayımladı.

Kay.: TDEA 1/428; TŞ 2/854. ♣M. CUNBUR

BİLÂLİ, bk. **İŞIKLI, Bilâl**

BİLALOV, Selim (1915-1987): Bulgaristan vatan-daşı Türk şair ve yazar. Kemaller kasabasına bağlı Orta Mahalle köyünde doğdu. Rüştiyeyi ve Nüvabı bitirdi. İmamlık, öğretmenlik yaptı. Yeni Işık

gazetesinde başyazar olarak çalıştı. Bu hizmetlerine karşılık Komünist Partisi Merkez Komitesi kararı ile Bakû Yüksek Parti Okuluna gönderildi. Dönüşünde başyazar olarak Yeni Işık gazetesinde din aleyhtarı yazılar yazdı. Daha sonra bir kimlik ve kişilik bunalımına düşerek Sofya'da intihar etti. İlk şiirlerini Selim Sertel imzasıyla yayımladı. **Eserleri:** *Dirilen Saadet* (1956); *Gerçekleşen Emel* (1965); *Zilli Sofu* (tiyatro).

Kay.: Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi (Bulgaristan), Ankara 1997, c. 8, s. 206-210. ♣M. İSEN

BİLBAŞAR, Bürhan (20. yy.): Hikâye yazarı. **Eseri/Hikâye:** *Bin Yağrya Bir Mustafa* (İst. 1936).

Kay.: Yaz. Arv. ♣N. ÜNVER

BİLBAŞAR, Kemal (21.1.1910 - 21.1.1983.): Hikâye, roman yazarı. Çanakkale'de doğdu. Babası Hüsnü Naim'dir. 1924'te Hadımköy İlkokulunu, 1929'da Edirne Öğretmen Okulunu bitirdi. Vize ve Babaeski'de iki yıl öğretmenlik yaptıktan sonra, Ankara Gazi Eğitim Enstitüsüne girdi. 1935 yılında Tarih-Coğrafya Bölümünü bitirerek tarih öğretmeni oldu. 1937'den emekli olduğu 1961 yılına kadar İzmir Karataş Ortaokulunda tarih öğretmenliği yaptı. İstanbul'a yerleşti. Ortaokullar için tarih, coğrafya ve yurt bilgisi ders kitaplarını hazırladı. İstanbul'da öldü. Hikâyelerini 1937 yılından itibaren yazdı, İlk hikâyesi "Kaza yahut Çımacı Hasan" Kültür dergisinde çıktı (1938) Hikâyeleri İzmir'de Cahit Tanyol'la birlikte çıkardıkları Aramak (1939-1940), Yurt ve Dünya, Adımlar, Yürüyüş, Yiğın, Yeditepe, Türk Dili, Yazko Edebiyat dergilerinde yayımlandı. Hikâyelerinin konusunu Batı Anadolu kasabalarının inançları, gelenekleri, töreleri, hayat görüşleri, çatışan menfaatler gibi konular arasından seçti ve bunları gelenekçi bir anlatıyla ortaya koydu. Refik Halit'le başlayan memleket hikâyeciliğini, hicivci ve sert bir gerçekçilik anlayışı içinde devam ettirdi. Son romanlarında Doğu Anadolu sorunlarını, en son romanında da Rumeli olaylarını ele aldı. Kafkasya'dan göçen bir aileden geldiği hâlde Kafkasya sorunlarına temas etmediği için tenkit edildi. *Etrafımızdaki Duvar* adlı romanı 1942'de Tasvir gazetesinde tefrika edildi. Cemo isimli romanıyla Türk Dil Kurumu (1967), Yeşil Gölge ile May 1968 Roman Ödüllerini kazandı. Atıf Yılmaz bazı hikâyelerini "Gelinin Muradı" adıyla 1957'de,

Cemo romanını da 1972'de filme aldı. **Eserleri/Hikâye:** *Anadolu'dan Hikâyeler* (İst. 1939), *Cevizli Bahçe* (İzmir 1941), *Pazarlık* (1944), *Pembe Kurt* (İst. 1953), *Köyden Kenetlen- Üç Buutlu Hikâyeler* (İzmir 1956, 1961), *Irgatların Öfkesi* (İst. 1971). **Roman:** *Denizin Çağırışı* (Ank. 1943, 1972), *Ay Tutulduğu Gece* (İzmir 1961-1970), *Cemo* (İst. 1966), *Memo* (2 c., İst. 1968, 1969, 1972), *Yeşil Gölge* (İst. 1970), *Başka Olur Ağaların Düğünü* (İst. 1972,1975), *Kölelik Dönemeci* (İst. 1977), *Bedoş* (İst. 1980), *Zühre Ninem* (İst. 1981). **Oyun:** *Çıldır Gölü Efsanesi* (manzum, 3 perde, Ank. 1969). **Çocuk edebiyatı:** *Yonca Kız* (çocuk romanı, İst. 1971,1973), *Kurbağa Çiftliği* (İst. 1976). **Tarih:** *Medeniyetin Doğuş ve Yayılışında Türklerin Rolü* (İst. 1935). **Çeviri:** *Gölgedeki Zorbalar* (F. Harper'den, İst. 1973).

Kay.: EİS, s. 68-69; HİK 1/334-342 T. Alangu, Hikâye ve Roman 2/273; ÖBBŞKA 1/272; RTES s. 116; ŞYS, s. 106; Türk Dili, Aralık 1967; TBEA 1/184-185; TDEA 1/428-429; YS, 2. bs. s. 131. ♣N. YILDIZ

BİLDİK, Yavuz (1952 –): Şair. Kars'ın Sarıkamış ilçesinde doğdu. 1972'de yüksek öğrenimini bitirip makina mühendisi oldu. 20. ve 21. dönemlerde Adana milletvekili olarak parlamentoya girdi. Özgür konuşkan şiirlerinin yanı sıra, âşıklık geleneğini de birçok boyutuyla sürdürmektedir. Son dönem şiirlerinde daha çok hiciv ve taşlama türünde şiir yazmaktadır. **Eserleri/Şiir:** *Rüzgârda Söyleşi*, *Dalyanların Gece Vardiyası*, *Gizemli Heceler*.

Kay.: F. Halıcı- H. Yurdabak- A. Satoğlu, Gönül Sohbetleri Güldestesi 4/32-33. ♣F. HALICI

BİLDİRİCİ, Faruk (1953 –): Gazeteci yazar. Gazi-antepte doğdu. AÜ İletişim Fakültesini bitirdi. Çalışmaya 1980'de Cumhuriyet'te başladı. 12 Eylül döneminde sıkı yönetim ve eğitim muhabirliği, 1983 seçimlerinden sonra Başbakanlık'ta ANAP ve parlamento muhabirliği yaptı. 1992'de Cumhuriyet'ten ayrıldı. Sabah gazetesinde beş ay süren parlamento muhabirliğinden sonra Hürriyet'e geçip beş yıl Ankara Büro şefliği yaptı. Hürriyet'te araştırmacı yazar olarak çalışmaktadır. **Eserleri:** *Üniforma Slogan Biber* (1999), *Kuzum Bülent* (2000), *Maskeli Leydi* (2000), *Siluetimi Sevdiğimin Türkiyesi* ((2000), *Anıtkabir Racın Zambak* (2001). Kay.: Yaz. Arv. ♣İ. İŞİK

BİLEMEDİK, Recep Hayri (1920 –): Şair. İstanbul'da doğdu. **Eseri/Şiir:** *İstiklâl Uğrunda* (İst. 1943). Kay.: ÖBBŞKA 1/636. ♣N. ÜNVER

BİLEN, Hatice, bk. BUĞRA, Hatice

BİLEN, Mehmet Yaşar (2.7.1945 –): Eleştirmen yazar. Niğde'de doğdu. Niğde Öğretmen Okulunu, 1968'de de Diyarbakır Eğitim Enstitüsü Türkçe Bölümünü bitirdi. Ergani ve Devrek lise-lerinde edebiyat, İzmir'de Türkçe öğretmenliği yaptı. 1968 yılından beri deneme, eleştiri ve incelemeleri çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanmaktadır. 1999'dan beri özel bir lisede edebiyat okutmaktadır. Ankara'da Karşı Edebiyat dergisini kurup 110 sayı yayımladı (1985-1996). Ortaokullar için yardımcı Türkçe ders kitapları hazırladı. "Zila" ve "Gülom" adlı ilk iki şiiri 1967'de, "Olayların Gatirdiği" adlı yazısı 1968'de Ilgaz dergisinde çıktı. Deneme ve tenkitleri Yelken, Forum, Varlık, Yansıma, Dönemeç, Türkiye Yazıları, Yazko Edebiyat, Sanat Olayı, Gösteri, Karşı Edebiyat, Yaba ve Kıyı dergilerinde yayımlandı. Türkiye Yazarlar Sendikası, Edebiyatçılar Derneği ve Atatürkçü Düşünce Derneği üyesidir. 1972'de Varlık dergisinin, 1981 yılında da Akademi Yayınevinin eleştiri ödülleri aldı. **Eserleri/Deneme,tenkit, inceleme: Yazdıkça** (Kayseri 1980), *Edebiyat İzinde* (Ank. 1986), 70 Kuşağı Şiirimizi Tartışıyor (Ank. 1985), *Sonra Yazı Vardı* (Ank. 1993). **Derleme: Açıklamalı Deyimler Sözlüğü** (İzmir 1996). **Ders kitabı: Türkçe Yardımcı Ders Kitabı Orta I** (Ank. 1990).

Kay.: EİS s. 89-90, ŞYS s. 145-146; TBEA 1/185. ♦N. ÜNVER

BİLENGİLİN, Tahsin (20. yy.): Öğretmen şair. Siirt'te doğdu. Çeşitli yerlerde öğretmenlik yaptı 1960'lı yıllarda İzmit'te öğretmen olarak bulunmaktaydı. En büyük güzelliğin tabiat olduğuna inandı ve didaktik pastoral şiirler yazdı. **Eseri/Şiir: Annelere Armağan** (İst. 1962), *Öğretici Okul Şiirleri* (İst. 1959), *Çiçeklerden Bir Demet* (İst. 1959-60), *Tahsin Bilengilin'den Şiirler* (Hazırl. Samim Güniz-Sadık Özyaygen, (İst. 1962), *Öğrencilere 23 Nisan Şiirleri* (İst. 1964), *10 Kasım Şiirleri: Aziz Atatürk'ün Doğumundan Ölümüne Kadar Hayatı* (İst. 1969), *23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı Şiirleri- Bir Piyese ve Bir Monoloğ* (1973). **Oyun: Sihirli Şapka** (Enver Günçer'le birlikte, İst. 1956), *Köydeki Öşürcü* (2 perdelik piyese, İst. 1972). Kay.: CDTTB s. 85; ÖBBŞKA 1/57,275, 2/908,909; YŞA 1/22. ♦N. KONUK

BİLGE, Fahri (1891- Ö. 17.04.1961): Araştırmacı, şair ve kitapsever. Bolu'nun ilçesi Mudurnu'da doğdu. Selim Ağalar ailesinden Mehmet Arif Beyin oğludur. İlk tahsilini memleketinde tamamladı. Daha sonra İstanbul'a gitti. 1907'de Ziraat Bankasının açmış olduğu bir imtihanı kazandı ve memur olarak Rize'nin Atina (Pazar) ilçesine atandı. Amasya, Çorum ve Samsun'da ikinci müdürlük görevinde bulunduktan sonra, 1924'te Çorum, 1926'da Kütahya, 1929'da Giresun, 1937'de Kayseri, 1950'de Afyon Ziraat Bankası Müdürlüğüne getirildi. Bu sıralarda Türk kültürü ve halk bilimine merak saldı ve vefatına kadar bu konudaki araştırmalarını sürdürdü. Ayrıca Kütahya Türkoçağı ve Giresun Halk Fırkası başkanlıklarında bulundu. Kayseri'de bulunduğu on üç yıllık sürede on beş bin cilde yakın el yazması ve basılı kitap toplayarak büyük bir kütüphane oluşturdu. Bu kitapları tek tek inceleyerek üzerine notlar düştü. Kütüphanesi yerli ve yabancı araştırmacıların uğrak yeri oldu. Fakat bu değerli kütüphane ölümünden sonra korunamadı, kalan 628 kitap 10. 9.1976'da Bakanlar Kurulu kararı ile varislerinden Millî Kütüphaneye satın alındı. Klasik Türk edebiyat ve halk bilimi üzerine yaptığı araştırmaların müsvedde hâlinde üç cildi Millî Kütüphanede, bir cildi de A. Emin Güven'in şahsî kütüphanesinde. Millî ve Milletler arası kongrelere katıldı. Aynı zamanda şair olan kitapsever, şiirlerinde Arifî mahlâsını kullandı. Fahri Bilge, Afyon Ziraat Bankası Müdürlüğünde iken 1955'de emekli oldu. 1958'de İstanbul Fatih şubesi revizörlüğüne getirildi ve 17. 4. 1961'de İstanbul'da vefat etti.

Kay.: Yaz. Arv ♦A. Emin GÜVEN

BİLGE, Muammer (1949 –): Hikâye yazarı. Erzurum'un Şenkaya ilçesinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Erzurum'da tamamladı. Erkek Sanat Enstitüsünü bitirdi. 1972'den beri Almanya'da makina işçisi ve sendikacı olarak çalışmaktadır. İşçilik yıllarında başlayan hikâye yazımı yurtiçi ve dışında çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanarak devam etti. 1985'te Gelsenkirchen'de bir yarışmada ödül kazandı. **Eserleri/Hikâye: Kanaldaki Yabancı** (Sonradan Almanya'da Der Sohn bleibt in Deutschland adıyla yayımlandı), *Beyaz Zenciler* (İst. 1989). Kay.: Beyaz Zenciler. ♦N. KONUK

BİLGE, Rifat (1873-1953): İlim adamı, dilci ve edebiyatçı. Kilis'te doğdu. Kilisli Muallim Rifat diye tanındı. Babası Kerim Çavuş olarak bilinen Abdülkerim Beydir. İlk ve orta öğrenimini Kilis'te tamamladı. On sekiz yaşında İstanbul'a geldi ve burada Dârülmualimîn'in iptidaiye(ilk), rüştiye (orta) ve âliye(yüksek) bölümlerini bitirdi (1898). Çeşitli okullarda Arapça, Farsça, Türkçe, tarih ve edebiyat dersleri verdi. Daha sonra Arapça müderrisi olarak Darülfünûn Edebiyat ve İlâhiyat Fakültelerine atandı. Hocalığı sırasında Hukuk Fakültesinden diploma aldı. Orijinal yazma eserler üzerindeki dikkatli çalışmalarıyla tanındı. Tercümeleri, sözlük çalışmaları ve çeşitli konularda araştırmaları oldu. Türk kültürüne on altı adet büyük eser kazandırdı ve bir çok makalesi yayımlandı. Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü'nün hazırlanmasına katkıda bulundu. **Eserleri: Kitab-ı Dede Korkud** (İst. 1914), *Divânü Lügati'l-Türk* (3 c. İst. 1917), *İbn-i Mühenna Lügati* (1919), *Evlîya Çelebi Seyahatnamesi* (7. ve 8. c. , 1928), *Bezm ü Rezm* (Esterâbâdî'nin Kadî Burhaneddin Dönemi Tarihi, 1928), *Keşfi'z-zünûn* (Kâtip Çelebi'nin eseri, Şerafeddin Yaltkaya ile, 2 c. 1941-1943) ve İsmail Paşa'nın *İzâhu'l Mekkûn fi Zeyli'l- Keşfi-zünûn* (M. Kemal İnal ile 1952). **Tercüme: Ferhengname-i Sâdi** (1927), *Gülistan, Bostan* (1943). Kay.: ŞYS, s. 148, Muhtar Tevfikoğlu, Ali Emîrî Efendi, s. 154, TDEA 1/430, YS, s. 93. ♦A. ÇELEPOĞLU

BİLGE Kaan (683-734): Göktürk hakanı, en eski Türk Yazıtları olan Orhun Anıtlarını diktiren Türk beyi. İkinci Göktürk hanedanının kurucusu olan İltiş Kutluğ Kaan'ın oğludur. Babasının ölümünde (691) sekiz yaşında olduğundan amcası Kapağan Han ülkenin başına geçti. Amcasının bir ayaklanmada öldürülmesi üzerine 716'da Doğu Göktürk hakanı oldu. Kardeşi Költigin ile kendisini tanımayan Türk boylarını egemenliği altına aldı. Çin'e akınlar düzenledi. Kardeşi Költigin'in Hitanlar ve Dokuz Oğuzlarla yapılan bir savaşta öldürülmesi üzerine Çin'le barış yaptı. 731'de ölen kardeşinin mezarına atabeyi Yollig Tigin'e hazırlattığı anıtı diktirdi (732). Diğer Göktürk hakanları gibi Çinli bir prensesle evlenmek üzereyken zehirlenerek öldürüldü. Türk birliğini sağlamak için uğraştı, bunu da başardı. Bilge Han'ın ölümü komşuları ülkelerde ve hatta Çin'de

bile büyük üzüntüyle karşılandı. Türk birliğini ayakta tutmak için büyük emekler harcayan Bilge Kaan'ın ölümünden sonra yerine geçen oğlu İjen Han, babası için, büyük Kaan'ın savaşlarını, kahramanlıklarını Bilge Kaan'ın ağzından üzerine Orhun harfleriyle Türkçe ve Çince kitabe bulunan bir anıt yaptırdı. (735). Türbesinin üzerini Bilge Kaan'ın savaşlarını tasvir eden kabartmalarla süsledi. Kültigin yazıtı ile birlikte bu kitabe-ye "Orhun Yazıtları" denildi. Bu yazıtlarda Türk milletine ve Türk beylerine uzun bilgi ve nasihat verilmektedir. Hitabet dili kullanılarak yazılan bu kitabelerdeki Türkçenin de o çağlardaki aydınların kullandığı edebiyat dili olduğu görülmektedir. Anıt Kitabeler eser olarak ilk Türk eseri olması bakımından da çok önemlidir. Bu anıtlardan ilk defa on üçüncü yüzyılda Alâeddin Ata Melik Cüveynî* *Târih-i Cihân-güşâ'sında* bahsetti. Anıtları Avrupa'ya 1709'da Yohan von Strahlenberg adlı bir İsveç subayı tanıttı. Kitabelerdeki Çince metin yardımıyla W. Thomsen, Göktürk yazısını çözmeyi başardı. W. Radloff yazıtların ilk tercümesini yaptı. Tam çeviri 1922'de W. Thomsen tarafından yayımlandı. Türkiye'de ilk defa Necip Asım (Yazıksız) 1924'te *Orhun Kitabeleri* adıyla neşretti. Şemseddin Sami, *Türk Edebiyatı Tarihi'nde* Fuad Köprülü, Hüseyin Namık Orkun, Nihal Atsız bu konu üzerinde Türkiye'de ilk araştırmaları yapanlar oldu. Ahmet Hikmet Müftüoğlu *Gönül Hanım* adlı eserinde, anıtların bulunduğu yere yapılan hayalî bir seyahati romanlaştırdı.

Kay.: W. Thomsen, "Déchiffrement des Inscriptions de l'Orkhon et de l'émissé", Bulletin Academie Royal, Danemark 1894; AES, Karaalioğlu, 109; BL 4/1636-1637; Cumhuriyet Ansiklopedisi, 3/705; A. H. Müftüoğlu, Gönül Hanım, Ank. H. Namık Orkun, Eski Türk Yazıtları, 2 c. İst. 1936-1938; Ragıp Hulusi Özden, "Moğolistan'daki Türkçe Kitabeler", *Türkiyat Mecmuası*, c. 3, 1935; RTET, 1/58-73; Orhun Anıtları, Haz. Dr. Kâmil Uğurlu, Ank. 1998; TA, 6/385-386; TDEA/ATE, 1/51/56; TDEA, 1/430; Türk ve Dünya Tarihi Ansiklopedisi, 8/2262-2263, 2297. ♦G. OKUTAN

BİLGEGİL, M. Kaya (1920 - 21.10.1987): Öğretim üyesi, edebiyat tarihçisi, araştırmacı ve toerisyeni, yazar ve şair. Resmî kayıtlara göre 1921'de, kendi ifadesiyle 1920'de, Sivas'ın Gürün ilçesinde dünyaya geldi. Doğumundan bir, bir buçuk yıl sonra babası Abdullah Efendi zabıt rütbesiyle katıldığı İstiklâl Savaşı'ndan hasta olarak döndü ve vefat

etti (1922). Bunun için denilebilir ki merhum Bilgegil “yetim doğdu ve garip öldü”. Annesini de çocukluk yıllarında kaybetti, yakınlarının yardımıyla büyüdü ve yetişti. İlk öğrenimini, 1928’de Gürün’de tamamladı. 1934’te Sivas’ta başladığı orta öğrenimini Erzurum ve İstanbul’da sürdürdü. 1942’de Kabataş Erkek Lisesinden mezun oldu. Yüksek Öğretmen Okulu öğrencisi olarak İÜ Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde yüksek öğrenimine başladı. Bu yıllarda, genç Kaya Bilgegil, şiirleri, şiir konusundaki bilgi birikimi ve sürdürdüğü hayattan kaynağını alan duygularını, mensureler hâlinde ifadesiyle dikkati çekti. *Cehennem Meyvesi* adlı güzel kitapta toplanan bu mensur şiirlerle gençlik yıllarında ulaştığı Türkçe zevkini gözler önüne serdi. Aynı eserin başında yer alan “Şiir ve Ma’ba’dı” başlıklı yazı, poetika alanında merhum Bilgegil’in 1944 yılında şiir zevki ve anlayışını ortaya koydu. *Cehennem Meyvesi* yayımlandığı yıllarda Kaya Bilgegil üniversite öğrencisidir. Bu kitaptan önce *XVIII. Asır Şairlerinden Kusûrî* adlı çalışmasını yayımladı. *Cehennem Meyvesi*’nin ifade ettiği sanat zevki ve şiir konusundaki bilgi birikimi, hayatı boyunca bir yönüyle bağlı kalacağı hocası Prof. Dr. Fuat Köprülü tarzı araştırma merakı bir arada geliştirdi. Ayrıca daha lise öğrencisi iken çevresinde şairliği ile tanındığını, dil zevkini geliştirmek ve zenginleştirmek düşüncesiyle Halit Ziya’nın eserlerinden bazılarını ezberlediğini kendilerinden duyduğumuzu ifade edeyim. Böyle bir bilgi birikimi, zevk olgunluğu, kültür ve dilimizle ilgili hususlarda araştırma merakı ile 1947’de üniversiteden mezun oldu. Meslek hayatına İzmir Lisesinde başladı; sonra doktora yapmak üzere Fransa’ya gönderildi. 1951’de Paris’te doktorasını tamamladı ve yurda döndü. Trabzon Lisesinde görev yaptı. Sonra Adana Lisesinde ve Gazi Eğitim Enstitüsünde edebiyat öğretmeni olarak hizmet etti. Paris’ten döndükten sonra doktor unvanıyla liselerde çalıştığını, her biri kendi tarzında son derece değerli çalışmalarla doçent olmak üzere başvurduğunu biliyoruz. 1955 yılında yayımlanan *Abdülhak Hamid’in Şiirlerinde Ledünnî Meselelerden Allah I: Allah ve Onun Vücûdunu İfade Eden İsimler* adlı eser, edebî metinlere “linguistique”ten hareketle gelişen üslûp incelemesinin Türkiye’deki ilk örneklerinden biridir. Ama zamanında, her

nedense, doçentlik tezi olarak kabul edilmemiştir. Nihayet, “Harabat Karşısında Namık Kemâl” adlı çalışmasıyla 1965’te doçent unvanını aldı. *Rönesans Çağı Cihan Edebiyatında Türk Takdirkârlığı* adlı eser de 1973’de yayımlanmadan önce tez olarak sunulmuş ve kabul görmemiştir. Bu çalışmada, mukayeseli edebiyat üzerine düşünmek isteyenlerin ihmal edemeyeceği dikkatleri ihtiva etmektedir. Her iki eser, yayın tarihlerinden önceki yıllarda edebiyat öğretmeni Kaya Bilgegil’in gayretlerini, yokladığı ufukları ve ilim adamı olarak bu alanda yapmak istediklerini ifade etmektedir. Dili edebiyattan, edebiyatı dilden ayırmak mümkün müdür? Türkiye Türkçesinin özelliklerini bilmeden bu dille yazılmış metinler değerlendirilebilir mi? İşte 1963’te yayımladığı *Türk Dilbilgisi* adlı eseri bu sorulara en açık şekilde cevap vermektedir. Bu eser imparatorluk tecrübesi yaşamış, Anadolu Türkçesinin tarihî zaman içinde kazandığı zenginlikleri, dil bilgisi anlayışının sınırları içinde kalarak ifade etmektedir. 1965-66 öğretim yılının ikinci yarısında, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde Yeni Türk Edebiyatı Doçenti olarak göreve başladığı zaman, yukarıda ifade edilen ilmi birikime ve meslekî tecrübeye sahipti. Bunun için de adı geçen Üniversitede hizmetleri çok verimli oldu. Bu Üniversitede hem insan yetiştirdi; hem eser verdi; hem de tavrı, yaşayışı ve ilişkileriyle bir medeniyeti temsil ettiğini sezdi. 1970’te *Ziya Paşa Üzerine Bir Araştırma* adlı eserini ve *Tevfik Fikret’in İlk Şiirleri* çalışmasını yayımladıktan sonra aynı Üniversitede profesör oldu. 1971’de Atatürk Üniversitesi, İslâmî Bilimler Fakültesinin kurucu dekanlığına seçildi. Müslüman Türk’ün felsefe, estetik, edebiyat ve kültür alanlarında gerçekleştirdiği her türlü faaliyetin ilmi bir dikkatle araştırılmasını sağlamak düşüncesiyle bu fakültede görev yaptı. 1971’de *Mehmet Âkif Resmî Hâl Tercümesi, Basılmamış Bazı Mektup ve Manzumeler*’i, 1972’de *Harabat Karşısında Namık Kemâl’i ve Şair Şinasi, Hâl Tercümesi Üzerine Küçük Bir Araştırma* adlı çalışmasını yayımladı. 1973’te *Rönesans Çağı Cihan Edebiyatında Türk Takdirkârlığı*’nı kitap hâlinde dikkatlere sundu. 1975’de günümüz alfabesiyle yayına hazırlanan *Hüsn ü Aşk’a bir önsöz yazma bahanesi*, Kaya Bilgegil’in eski şiirimizi değerlendiren onun in-

celiklerini ve dayandığı kaynakları sezdiren “Hüsn ü Aşk’a Dair” adlı yazıyı kaleme almasına sebep olur. 1976’da Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanlığı görevini yüklendi. Aynı yıl *Yakın Çağ Türk Kültür ve Edebiyatı Üzerine Araştırmalar I – Yeni Osmanlılar* adlı eserini de yayımladı. Bu eser, malzemenin sınıflandırılmasının bir bakıma, onun yorumu olduğunu ifade etmesi bakımından ayrı bir değere sahiptir. 1980’de *Yakın Çağ Türk Kültür ve Edebiyatı Üzerine Araştırmalar II – Müteferrik Makaleler ile Edebiyat Bilgi ve Teorilerine Giriş I – Belagât* adlı eseri yayımlandı. Bu yıllarda çok sevdiği Erzurum ikliminin onu yormaya başladığı sezilir. Her geçen gün yalnızlığı biraz daha arttı. 1982’de aynı üniversitede Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi dekanı oldu. Ancak İstanbul’da görev alma isteği ve sağlık durumunun rakımı yüksek bir şehirde yaşamasına müsait olmadığı endişesi sonucu 1985’te Mimar Sinan Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi olarak İstanbul’a yerleşti. 21 Temmuz 1986’da emekli oldu, zira artık hastalanmıştı. İstanbul’da vefat etti. İlk gençlik yıllarından itibaren şiire ilgi duydu. Bu ilgi onun yaşama tarzına hâkim olabilecek ölçüdedir. Dile, çevreye ve insana şiir ikliminden bakmanın zevkini ve ızdırabını ömür boyu yaşadı. 1934’ten itibaren çeşitli dergi ve gazetelerde şiirleri yer aldı. Daha lise öğrencisi iken kaleme aldığı mensur şiirler onun dile ve ritme hâkimiyetini gözler önüne serdi. “Sâfi Türkçe’nin fikir yazılarını ifadeye yetmediğini görünce Osmanlı dönemi Türkçesine” yöneldiğini ifade eden Bilgegil’in, sanat ve kültür hayatımızla ilgili yazıları Düden, Yedigün, Değirmen, Türk Yurdu, Revue de la Littérature Comparée, Türkiyat Mecmuası, Gazi Eğitim Enstitüsü İnceleme ve Araştırma Dergisi, Kubbealtı Akademi Mecmuası, Zafer, Son Havadis, Orta Doğu, İstanbul Enstitüsü Mecmuası’nda yayımlandı. Türk Edebiyatına bütün olarak bakabilen, çalışma alanı Yeni Türk Edebiyatı olmasına rağmen Eski Türk Edebiyatı’nın, halk edebiyatının ve Türkiye Türkçesinin problemlerini çok iyi bilen bir öğretim üyesiydi. O, Cumhuriyetle birlikte gelen yeni değerlere bağlı kalarak eski dönemlerin ilmi ölçülerle araştırılması gerektiğine inanmış ciddi anlamda bir Cumhuriyet dönemi aydını, araştırmacı ve öğretim üyesi olarak hayatını tamamladı. Yetiştirdiği insanlar ve eserleri hizmet-

lerini sürdürmektedir. **Eserleri/Şiir:** *Cehennem Meyvası* (İst. 1944). **İnceleme:** *XVIII. Asır Şairlerinden Kusûrî* (İst. 1942), *Ziya Paşa Üzerine Bir Araştırma* (Erzurum 1970), *Tevfik Fikret’in İlk Şiirleri* (Erzurum 1970), *Mehmet Âkif Resmî Hâl Tercümesi, Basılmamış Bazı Mektup ve Manzumeler* (Erzurum 1971), *Harabat Karşısında Namık Kemâl’i ve Şair Şinasi, Hâl Tercümesi Üzerine Küçük Bir Araştırma* (Erzurum 1972), *Rönesans Çağı Cihan Edebiyatında Türk Takdirkârlığı* (Erzurum 1973), *Yakın Çağ Türk Kültür ve Edebiyatı Üzerine Araştırmalar I – Yeni Osmanlılar, Yakın Çağ Türk Kültür ve Edebiyatı Üzerine Araştırmalar II – Müteferrik Makaleler* (1980), *Edebiyat Bilgi ve Teorilerine Giriş I – Belâgat*. **Kay.:** ÖBBŞKA 2/744,1121,1311; TBEA 1/185-186; TDEA 1/431-432; M. Orhan Okay, “Bilgegil, Mehmet Kaya”, TDVİA 6/156-157. ♣Ş. AKTAŞ

BİLGİN, Reha (18.9.1955 –): Yazar, tiyatro yönetmeni. Şanlıurfa’nın Suruç ilçesinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini İstanbul’da yaptı. Kadıköy Ticaret Lisesinden mezun oldu (1973). Marmara Üniversitesi Almanca Bölümünden ayrıldı (1980). 1986 yılından sonra kurduğu Masal Gerçek Tiyatrosunun yöneticiliğini yaptı. “Uçan Şemsiye”, “Balina ile Mandalina”, “Küçük Kara Balık”, “Büyük Kulaklı Küçük Ayı” ve “Kuki” adlı çocuk oyunlarını uyarladı ve yönetti. Özel Tiyatro Yapımcıları Derneği (TİYAP), Tiyatro Oyuncuları Derneği (TODER), Dünya Çocuk ve Gençlik Tiyatroları Örgütü (ASSİTE) üyesidir. Yazar 1984 Avni Dilligil En İyi Çocuk Oyunu ödülü, 1994 118 T Lions En İyi Çocuk Oyunu ödülü sahibidir. **Eseri/Hikâye:** *Sevda Üstüme Kaldı* (İst. 1999).

Kay.: TBEA 1/186. ♣G. OKUTAN

BİLGİR, Osman İlhami (1910-1969): Maliyeci şair. Yugoslavya’nın Cumayibâlâ kasabasında doğdu. Babası Hüseyin Efendidir. İlk öğrenimini memleketinde yaptı. 1929’da İstanbul Erkek Lisesini, 1932’de Mülkiye Mektebini bitirdi. Aynı yıl Maliye Bakanlığı Kanunlar ve Muamelât Müdürlüğünde göreve başladı. Terfi ederek 1944’te Maliye Bakanlığı hesap uzmanı, 1946’da Ankara defterdar yardımcısı oldu. İstanbul Tekel Genel Müdürlüğü müşavir uzmanı iken İstanbul’da öldü. **Eseri/Şiir:** *Gecenin Rengini Bilir misiniz ?* (İst. 1935). **Kay.:** ÖBBŞKA 1/446; MŞA s. 498-499; YMTM 5/1837. ♣M. CUNBUR

BİLGET, Adnan (1908-1960): Gazeteci ve roman yazarı. Selânik'te doğdu. Çocukluğu Selânik'te geçti. İzmir'e, Yeni Asır gazetesinin sahipleriyle beraber 1924'te, mübadele sonucunda geldi. Burada Kızılçullu Amerikan Kolejinde okuyarak İngilizce öğrendi. Öğrenimini tamamladıktan sonra gazetecilik mesleğine atıldı ve hayatının sonuna kadar İzmir'in muhtelif gazetelerinde, özellikle de 1936'dan itibaren Yeni Asır'da çalıştı. Hayatının son yıllarında ise Sanayi Odası Neşriyat Müdürlüğü görevinde bulundu. Amerikalı bir yazarın Türkiye hakkındaki bir kitabını tanıtan ilk yazısı 1929'da Ahenk'te yayımlandı. Ardından Hizmet gazetesinde de yazıları çıktı. 1929-1933 yılları arasında A. Adnan adıyla çok sayıda hikâye, şiir, mensur şiir, makale ve çevirisi yayımlandı. Edebiyat Cemiyetinin üyelerinden biri oldu. Hizmet'te *Saba Melikesi* (1930) ve *Sizi Sevemiyorum* (1933) adlı romanları tefrika edildi. Hizmet'in kapanmasıyla ikinci romanının yarım kalan tefrikasına İzmir Postası (1934) gazetesinde devam edildi. 1932'den itibaren Halkın Sesi gazetesinde bazı makaleleri yayımlandı. 1935'te kısa sürelerle çeşitli gazetelerde çalıştı. Ege gazetesinde *Ölümler Evinde*, Ege'de Yeni Yol'da *Balkanlara Yaslanan Kız* ve Akın'da *Gizli Nişanlı* romanları tefrika edildi. 1936'da Yeni Asır'da çalışmaya başladı. Bu gazetede bir çok makalesi, röportajı, haberi çıktı; aynı zamanda romanları da yayımlandı. Bunlar: *Ormanı Bekleyen Kız*, *Gizli Nişanlı* (ikinci defa tefrika edildi, 1936), *Bir Körün İztırabı* (1937), *Nergizli Oda* (1938), *Nergiz Kokulu Kız* (1940)'dır. Bütün bu gazetelerin dışında Yürgü, Kültür, Ege Işıldağı gibi gazete ve dergilerde de yazıları yer aldı. 1933-1950 yılları arasında yayımlanmış kitaplarının büyük bir kısmı İzmir Fuarıyla, ticaret ve sanayi hayatı ile ilgilidir. **Eserleri/Roman:** *Ateş Hattı* (A. Adnan imzasıyla, İzmir 1933). **Araştırma:** *İzmir'den Sesler* (Haşim Nezhî, Nahit Nafiz, M. Şevket, Kâmrân Cezmi, Ferit Ragıp ve Cezmi Tahir ile, İzmir 1931), *Taş Bebek* (Münir Hayri Egeli ile, Ank. 1934), *İlk İsyân* (S. Taşdemir'den, İzmir 1935), *İktisadî Hayatımızda İzmir Fuarı* (Nejat Yıldırım Kemal'le birlikte, İzmir 1945), *Çocuk Esirgeme Kurumu İzmir Merkezi 1944 Yılı Faaliyet Raporu* (İzmir 1945), *Çocuk Esirgeme Kurumu XXV. Yılda Neler Yaptı?* (İzmir 1946), *Millî İzmir Fuarı* (İzmir 1946), 1947 Enternasyonal İz-

mir Fuarı Yıllığı (Muzaffer Bengisu ve Hasan Anar ile birlikte, İzmir 1947), 1948 Enternasyonal İzmir Fuarı Yıllığı, İzmir Ticaret Alemine Ait Ticarî Fuarı Yıllığı, İzmir Ticaret Alemine Ait Ticarî Portreler (Muzaffer Bengisu ve Hasan Anar ile birlikte, İzmir 1948), *İzmir Fuar Yıllığı* (İzmir 1951), *Son Yüzyılda İzmir Şehri 1849-1949* (İzmir 1949), *DP İktidarının İlk Enternasyonal Fuarı, İzmir Fuar Yıllığı* (Münir Çolpan'la birlikte, İzmir 1950).
Kay.: İFSA, s. 22-25. ♦♦A. CELEPOĞLU

BİLGİ, Arif (1903/6-1955): Şair. İzmir'in Ödemiş ilçesine bağlı Bademiye köyünde doğdu. Babası köy imamıydı. Kendisi çobanlık yaptı. Eğitimi olmayan şair sonradan okuma yazma öğrenip kendi kendini yetiştirdi. Köyünde öldü. Şiirlerini Emrah, Karacaoğlan ve Yunus Emre tesiriyle şiirler kaleme aldı. Şair şiirlerinde aşk, tabiat ve Tanrı aşkı konularını işledi. Güldü ve Dağlar redifli koşmaları yanında, dünya görüşünü açıklayan *Yalan Dünya* adlı şiiri, çok yaygındır. **Eseri/Şiir:** *Yurdumun Şiirleri* (İzmir 1952).
Kay.: Çağımızın Halk Şairleri s. 271-276; ÖBBŞKA 2/1276; F. Savaşçı - K. Bengisu, Ödemiş Şairleri, s. 9; TDEA 1/431. ♦♦N. KÖSE

BİLGİÇ (takma ad), bk. KÜTEVİN, Ziya

BİLGİÇ, Ali (1944 -): Şair. **Eseri/Şiir:** *Tutsak Gözler* (Ank. 1963), *Kırık Senfoni* (Bursa 1970).
Kay.: ÖBBŞKA 2/707, 1136. ♦♦M. CUNBUR

BİLGİÇ, Emin (1916-1996): Araştırmacı, yazar, öğretim üyesi. İsparta'nın Şarkikaraağaç ilçesinde doğdu, İstanbul'da öldü. İlkokulu Şarkikaraağaç'ta (1928), ortaokulu Yalvaç'ta (1932) bitirdi. Ankara Erkek Lisesi ve (1935), AÜ Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinden mezun oldu (1940). Bitirdiği fakülteye asistan olarak girdi ve daha sonra da burada doktorasını tamamladı (1943). 1949'da doçent, 1955'te profesör oldu. Aynı fakültede dekanlık (1966-1968), iki defa Kültür Bakanlığı müsteşarlığı (1975-1978 ve 1980) yaptı. Emekli olduktan sonra (1983) da DTCTF'de bir süre sözleşmeli profesör olarak çalıştı. Türk Ocağı'nın genel başkanlığını yaptı. Makaleleri 1941'den itibaren Zafer, Tercüman, Yeni Düşünce gazeteleri ve Türk Edebiyatı, Diyanet Dergisi, Bizim Ocak, Kubbealtı Akademi

Mecmuası vb. dergilerde yayımlandı. Bazıları yabancı dillere çevrilerek çeşitli yabancı dergilerde yer aldı. Türk Yurdu (1958-1959), Milli Kültür (1977-1980), Anadolu (1966-1969), Selçuklu Araştırmaları Dergisi (1968'den itibaren) adlı dergileri çıkardı. Milli Kültür Vakfı 1987 fikir dalı ödülünü kazandı. **Eserleri:** *Millî Kültür Dâvâ-muz* (1976), *Maarif Dâvâ-muz* (1977), **Çeviri:** *Dünya ve Garb* (Arnold Toynbee'nin "The World ant the West" adlı eserinden, 1963), Yazarın çeşitli kazılarda bulunan tabletler hakkında meslekî kitapları da vardır.

Kay.: YS, 2. bs. s. 133. ♦♦Yaz. Krl.

BİLGİÇ, Sadık (1894-1970): Manzum dinî eser yazarı. Şarkikaraağaç'ta doğdu. Medrese eğitimi gördü. Memleketinde müftülük yaptı. Prof. Dr. Emin Bilgiç'le, devlet adamlarından Sadettin ve Sait Bilgiç'in babasıdır. Ankara'da öldü. Şarkikaraağaç'ta medfundur. **Eserleri/Manzume:** *Ahlâk Buharanı, Din Dersine Davet* (Ank. 1958), *Peygamberimize Medhiye* (Ank. 1960), *Ramazandan İlhamlar* (Ank. 1965), *Nurlu Yol* (Ank. 1965).
Kay.: ÖBBŞKA 1/21, 341, 2/940. ♦♦G. DURAL

BİLGİÇ, Şükrü (1947 -): Hikâye yazarı. Adıyaman'ın Kuyucak ilçesinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Malatya'da gördü. 1973'te İÜ Edebiyat Fakültesi Felsefe bölümünü bitirdi. Felsefe öğretmenliği yaptı. 1985'te Norveç'e yerleşti. İlk kez Malatya'da yerel gazetelerde, daha sonra da Yeni Adımlar, Yanna Doğru, Türkiye Yazıları, Küçücük, Yazko Edebiyat, Yeni Olgü, Edebiyat 81 ve Milliyet Çocuk dergilerinde hikâye ve yazıları yayımlandı. **Eserleri:** *Yaşamaya Sevdalı* (İst. 1974), *Bulutlar Sevilmez mi* (İst. 1983), *Omuzlarımızda Gurbet Yanaklarında Nar Çiçekleri* (Ank. 1996).
Kay.: Bulutlar Sevilmez mi, s. 79; TBEA 1/186. ♦♦N. ÜNVER

BİLGİLİ, Gülderen (1954 -): Hikâye yazarı. İstanbul'da doğdu. 1971'de Atatürk Kız Lisesini, 1975'te İTÜ Elektronik Haberleşme Mühendisliği Bölümünü bitirdi. İngiltere'de dil öğrenimi gördü. Hâlen elektronik mühendisliği yapmaktadır. İlk hikâyesi "Hacı Manav Sokağı" adıyla Sanat Olayı dergisinde çıktı. Yaşasın Edebiyat ve Gösteri dergilerinde çıkan hikâyeleriyle tanındı. Eserlerinde iyimser bir hava gözlenir. Daha çok nostaljiye

ağırlık verir. Sanatın, insana bilimden daha yakın olduğuna inanır. Eseri 1986 Akademi Kitap evi başarı ödülünü aldı, 1988 Sait Faik Hikâye Armağanını M. Öztaş'la paylaştı. **Eserleri/Hikâye:** *Bir Gece Yolculuğu* (1987).

Kay.: EİS s. 90-91; NYBK s. 252; TBEA 1/186. ♦♦B. ALTUNİŞ-GÜRSOY

BİLGİN, A. Kadir, bk. YILDIRIM, Ali

BİLGİN, Abdurrahman Fehmi (1906 -): Şair, yazar. Adıyaman'da doğdu. İlk öğrenimini Adıyaman Numune-i Mekteb-i İbtidaiyede tamamladı. Lâtin harflerinin kabulünden sonra 1927-1928 ve 1928-1929 öğretim yıllarında vekil öğretmen olarak çalıştı. Daha sonra Adıyaman Belediyesinde muhasiplik görevini yerine getirdi. 1947'de Adıyaman Hacı Ömer Camiinde imamlık yaptı, 1973'te emekli oldu. Sebilürreşad dergisinde ve mahallî gazetelerde birçok şiiri ve makalesi yayımlandı. **Eseri/Şiir:** *Gönül Damlaları*.
Kay.: Gönül Damlaları. ♦♦A. CELEPOĞLU

BİLGİN, Ali Şevket (1894-1978): Gazeteci, yazar. Selânik'te doğdu. Babası, Yeni Asır'ın kurucusu ve Fazlı Necib*'in babası Abdurrahman Arif, annesi Rahime Hanımdır. Selânik İdadisini bitirdikten sonra İstanbul'da Mekteb-i Hukuka devam etti ve buradan 1912'de mezun oldu; Gazeteciliğe I. Dünya Savaşı yıllarında Yeni Asır'da başladı. 1895'te Selânik'te kurulan Asır gazetesini II. Meşrutiyet'in ilânından sonra Yeni Asır adını aldı ve gazetenin imtiyazı önce Abdurrahman Arif'e, 1911'de de Ali Şevket Bilgin'e geçti. 1924'te Lozan Anlaşmasının mübadele hükümlerine uyarak İzmir'e yerleşti. Yeni Asır gazetesini İzmir'de Mehmet Sırrı Sanlı, İsmail Hakkı Ocakoğlu ve Michel Comberes ile ortaklık kurarak yeniden yayımlamaya başladı. 1927'de İzmir Erkek Lisesinde Fransızca öğretmenliği yapmaya başladı. Bu arada Yeni Asır'ın başyazarlığını İsmail Hakkı Ocakoğlu üstlendi. 1947-1960 yılları arasında İzmir Gazeteciler Birliğinin başkanı oldu. Siyasî yazılarında A. A. (Ali Şevket Arif) rumuzunu da kullandı. Dil konusuna da ilgi duydu ve 1934'teki II. Türk Dili Kurultayına katıldı. Aynı yıl Yeni Asır'da "Kalbimi Ne Yaptım" adlı bir romanı tefrika edildi. 1932-1938 yılları arasında ise Fransızca

olarak basılan Le Levant gazetesinin imtiyaz sahipliğini üstlendi ve bu gazetede başyazar olarak makaleler yazdı. İzmir'de öldü.

Kay.: İFSA s. 66-68. ♣Yaz. Krl.

BİLGİN, Ayhan (1950-): Roman yazarı ve şair. Bursa'da doğdu. Yazılarında Muhammed Muhtar Han takma adını kullandı. İlk ve orta öğrenimini İstanbul'da tamamladı. İstanbul Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisini yarıda bırakarak iş hayatına atıldı (1973). Kültür Bakanlığında özel danışman (1979-1980) ve raportör (1980-82) olarak görev aldı. Yazı hayatına 1985 yılından itibaren Millî Gazete'de "Güneş Doğarken" başlığı altında köşe yazarlığı yaptı. Yazılarını 1996'da Selâm gazetesinde sürdürdü. **Eserleri/Roman:** *Kalın Kara İnce Beyaz* (1976). **Şiir:** *Siyasî Siyaset* (1985).

Kay.: TBEA 2/570-571; YS, 2. bs. s. 297. ♣G. OKUTAN

BİLGİN, Behzat Arif (1898-1973): Gazeteci. Selanik'te doğdu. Gazeteci bir aile içinde büyüdüğü için küçük yaştan itibaren gazetecilik yapmaya başladı. Selanik'te Fevziye Mektebinde 1913'te, Mission Laigue Fransız Lisesinden 1917'de mezun oldu. Fransızca, İngilizce ve Yunancayı çok iyi bilen yazar ilk yazılarını 1917'den itibaren babasının ve daha sonra ağabeyi Ali Şevket'in idare ettiği Yeni Asır'da yazdı. Önceleri çevirilerini yayımladı. Yeni Asır'ın kapatılmasından sonra Fransızca Yeni Asır (Nouveau Siecle), Necat ve Havadis (1917) gazetelerinde yazdı. 1924'te İzmir'de yeniden çıkmaya başlayan Yeni Asır'da başyazar olarak gazetecilik yaptı. Bir ara İzmir'de Fransızca öğretmenliği de yapan yazar 1926 yılında Yeni Asır'daki ortaklığından ayrılmış ve Le Levant isimli Fransızca gazetesinin 1926-1938 yılları arasında başyazarı olarak çalışmıştır. Kısa süre çıkan Serbest Cumhuriyet gazetesinde yazı işleri müdürü olarak da görev yaptı. 1950 yılında İzmir'den Demokrat Parti milletvekili olarak meclise giren, on yıl milletvekili olarak hizmet veren bir gazetecidir. Yeni Asır'da yazılarına ölümüne kadar devam etti. 1962'den sonra M. Bilgin imzasıyla telif ve çeviri bir çok romanı tefrika edildi. Arı ve M. Tuncer imzaları ile de yazdı. **Eserleri/Roman tefrikaları:** *En Güzel Cinayetim, Çıblak Kurban, Büyüleyen Sevgili, Elveda Güzel Kadın, Aşk Gele Ümit Gele, Kim ve Aşk, Bu Erkek de Kim?, Kader Çemberi, Gönüller Sultanı, Beklenmeyen Balayı, Aşk Nedir Bilmiyordu. Tercüme Roman: Kraliçe Kapısındaki*

Define (Herbert Adams'dan), *Ölüme Koşan Gönül* (Vicki Baum'dan).

Kay.: Yeni Asırın İzmir Yılları 2/361; İFSA s. 93-95. ♣Yaz. Krl.

BİLGİN, Beyza (4.5.1935 -): Araştırmacı-hikâye yazarı, öğretim üyesi. İzmir'de doğdu. Eskişehir Kız Lisesinden (1955), AÜ İlahiyat Fakültesinden (1960) mezun oldu. Yozgat ve Ankara İmam-Hatip liselerinde öğretmenlik yaptı. (1961-65) daha sonra, bitirmiş olduğu fakülteye pedagoji asistanlığına atandı (1965). 1971'de İslamî Eğitimin Temeli Olarak Sevgi adlı teziyle doktorasını verdi. 1979'da doçentliğe, 1988'de profesörlüğe yükseldi. 1980'de Fakültenin Din Eğitimi Anabilim Dalı başkanlığına, 1987'de dekan yardımcılığına getirildi. Hâlen aynı fakültede öğretim üyesidir. Makaleleri İlahiyat Fakültesi ve İslâm İlimleri Enstitüsü dergileri ile yurt dışındaki bazı dergilerde yer aldı. **Eserleri:** *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi* (1968), *Putlar Kitabı* (İbn-el-Kelbi'den çeviri, İst. 1969), *Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri* (1980), *İslâm'da Çocuk* (1987), *Din Öğretimi, Özel Öğretim Yöntemleri* (1992), *Ellibin Yıllık Bir Gün* (1995), *İslam Gerçeği* (H. Atay, Y. N. Öztürk, R. Ayas ile, 1995). **Çocuk hikâyesi:** *Beyza Teyze'den Hikâyeler* (4 kitap, 1986, 1987). Ayrıca ders kitapları vardır.

Kay.: Kendisi ♣İ. İŞİK

BİLGİN, Hasan Basri (20. yy.): Roman yazarı. **Eseri/Roman:** *Çakıtaşları* (İst. 1975).

Kay.: TB 1975 ♣ Yaz. Krl

BİLGİN, Hüseyin (1918 -): Halk şairi. Sivas'ın Kangal ilçesine bağlı Yellice köyünde doğdu. Kamber ve Göher'in oğlu. İlkokul üçüncü sınıfına kadar okudu, diplomasını okul dışından aldı. 1963-1982 yıllarında Sivas Belediyesinde çalıştı, 1982'de emekli oldu. Şiire başlamasında eşinin kendisini terk etmesi, sekiz çocuğunun ölmesi büyük rol oynadı. İlk şiirlerini 16-17 yaşlarında söyledi. Saz çalmasını kendi kendine öğrendi. Hüseyin Bilgin'in ustası Divriği'nin Höbek köyünden Hasan Erdoğan (1895-1959)*; çırakları ise, Garip Bilgin* ve Yakup Bilgin*'dir. Şiirlerinde Dilhunî mahlâsını kullandı. Sayısı beş yüzden fazla olan şiirlerinin bir kısmı mahallî dergi ve gazetelerde yayımlandı. Şiirleri teknik yönden iyidir. **Eseri/Şiir:** *Manevî Hikmet* (1961).

Kay.: ÖBBŞKA 2/769; YHOA s. 63-64. ♣D. KAYA

BİLGİN, Mazhar (1948 -): Araştırmacı, yazar. Adıyaman'ın Samsat ilçesinde doğdu. AÜ İlahiyat Fakültesi (1970) mezunudur. Vaiz ve müftü yardımcısı olarak Adıyaman (1970-1978), müftü olarak Denizli (1978-1981), Osmaniye (1958-1986), Hakkari (1986-1989), Hatay (1989-1995) ve 1995'ten itibaren İçel'de görev yaptı. İlk yazısı (Yobaz), Yamanses adlı bir yerel gazetede çıktı. Diğer yazıları, Millî Gazete, Tercüman, Yorum, Ufuk, Zaman, Yamanses, Diyanet gazete ve dergilerinde yer aldı. Arapça bilmektedir. **Eserleri/Fikir:** *Fikirler Gergefi* (1994), *Dağarcık* (1995).

Kay.: YS, 2. bs. s. 133. ♣G. OKUTAN

BİLGİN, Sibel (1955 -): Hikâye yazarı. Bir yıl felsefe okuduktan sonra 1979'da İÜ İktisat Fakültesini bitirdi. Hikâyelerinde antika nesnelere, eski masalları, kayıp adaları, bilinmeyen şehirleri, kayıp ülkeleri, tuhaf müzeleri ve türkü deniz fenerlerini konu edindi. Ayrıntılar üzerinde durdu. Her varlığın bir geçmişi, birer tarihi ve hikâyesi olduğundan yola çıktı. Kahramanlarını bilmedikleri mekâna ve zamana taşıdı. Güçlü bir anlatım tekniği vardır. **Eserleri/Hikâye:** *Bana Bir Harf Soyle* (1993). Kay.: Mehmet Aydın, Ne Yazıyor Bu Kadınlar, s. 248. ♣B. ALTUNIŞ-GÜRSOY

BİLGİN, Şakir (1951 -): Şair. Bolu'nun Mengen ilçesinde doğdu. 1969'da Bolu Erkek Öğretmen okulunu bitirdi. 4 yıl ilkokul öğretmeni olarak çalıştı. 1976 yılında Almanya'ya gitti. Köln Spor okulunda ihtisas yaptı. 1983 yılında İstanbul'da siyasi nedenle tutuklandı. 1986 yılında serbest bırakıldı. Almanya'ya geri döndü. Edebî çalışmalarının yanı sıra güncel politik sorunlar, insan hakları ve Kürt sorunu üzerine çalışmaları vardır. **Eserleri:** *Sürgündeki Yabancı* (İst. 1998), *Devrimden Konuşuyorduk* (İst. 1990), *Güneş Hergün Doğar* (İst. 1988), *Jeda Toa Wemt Die Sonne* (Almanca, 1988), *Loht Die Berge Unsere Geschichte* (Frankfurt 1992).

Kay.: *Sürgündeki Yabancı* (ön iç kapak). ♣N. ÜNVER

BİLGİN, V. (20. yy.): Tabip şair. **Eseri/Şiir:** *Rüya mı Hakikat mı* (İst. 1943).

Kay.: TB 1943. ♣N. ÜNVER

BİLGİNER, Engin (1945 - 31.8.2001): Gazeteci-yazar. Eskişehir'de doğdu. Gazeteci yazar Recep

Bilginer'in oğludur. Ankara Atatürk Lisesini bitirdi. 1971 yılında THA'da başlayan gazetecilik hayatı Milliyet ve Günaydın'ın Frankfurt bürolarında, Politika gazetesinin dış haberler servisinde ve 1978 yılından itibaren Hürriyet gazetesinde geçti. Savaş muhabiri olarak Afganistan, İran-Irak ve Beyrut'ta görev yaptı. İstanbul'da vefat etti. 1977 yılında "İnceleme", 1978 yılında "Habber" ve 1984 yılında "Röportaj" dallarında "yılın gazetecisi" ödülleri aldı. **Eserleri:** *Anneme Davulcu Olduğumu Söylemeyin, O Beni Hâlâ Damat Sanıyor* (Oktay Şengüler'le birlikte, İst. 1990), *Babalar Senfonisi* (İst. 1990), *Dünyanın Sonundaki Dünya* (Luis Sepülveda, İst. 1994).

Kay.: Yaz. Arv. ♣N. KONUK

BİLGİNER, Hilmi (20. yy.): Çocuk edebiyatı yazar ve mütercimi. **Eserleri/Şiir:** *19 ve 27 Mayıs Çocuk Şiirleri* (İst. 1961). **Hikâye:** *Sihirli Elma* (İst. 1961). **Diğer:** *Yılanın Dostluğu* (İst. 1961), *Prenses Yıldızla Prens Yıldırım* (İst. 1961), *Köpükten Taç* (İst. 1961), *Aldatan Aldanır* (İst. 1961), *Amerika'nın Keşfi* (İst. 1963), *Velilere Eğitim Kılavuzu* (Halise Güzin, Senem Özkal'la birlikte, İst. 1965), *Kolombiya Cüceleri* (İst. 1978), *Kon-Tilki* (İst. 1978), *Kongo Ormanlarında* (İst. 1978), *Kristof Kolomb'un Amerika'yı Keşfi* (İst. 1978), *Adapte Eden* (İst. 1979). **Çeviri:** *Fıratı Yakalayınız* (O. S. Marden'den), *Kastamonu* (1946), *Üç Budalalık* (İst. 1961), *Üç Öğüt* (İst. 1961), *Şeytanla Eskici* (İst. 1961), *Tilkinin Romanı* (İst. 1962), *Kimsesiz Çocuk* (Hector Malot'dan, İst. 1962), *Küçük Prense Fakir Çocuk* (Mark Twain'den, İst. 1962), *Küçük Kadınlar* (Louisa May Alcott'dan, İst. 1962), *Moby Dick* (İst. 1963), *Robenssonlar Okulu* (Jules Verne'den, İst. 1963), *Bir Çocuğun Romanı* (Alphonse Daudet'den, İst. 1963), *Define Avcısı* (William Fips'ten, İst. 1963), *İlk Defa Balonla Seyahat* (İst. 1963), *Kozet* (V. M. Hugo'dan, İst. 1963), *İyi Zevceler* (L. M. Alcot'tan, İst. 1964), *Seksen Günde Dünya Gezisi* (Jules Verne'den, İst. 1964), *Heidi* (Johanna Heusser Spyri'den, İst. 1965), *Heidi Öğretmen* (J. H. Spyri'den, İst. 1966), *Küçük Erkekler* (L. M. Alcott'tan, İst. 1966), *Cesur Kaptanlar* (Rudyard Kipling'den, İst. 1968), *Beş Genç Kızlar Asor Adalarında* (George G. Toudoze'dan, İst. 1970), *Gümüş Patenler* (Mary M. Dodge'dan, İst. 1970), *Şempanzenin Hatıraları* (hikâye çeviri, İst. 1971), *Küçük Gougoş* (Victor Hugo'dan, İst. 1972), *Kurt Köpeği Kazan* (James-Oliver

Curwood'dan, İst. 1974), *Robinson Crusoe* (Daniel Defoe'dan, İst. 1974).

Kay.: Yaz.Ar.v. ♣N. KONUK

BİLGİNER, Recep (15.5.1922 –): Oyun yazarı, şair, gazeteci. Adana'da doğdu. İlkokulu ve kısmen ortaokulu Adana'da okudu. Ortaokulu ve liseyi Konya'da bitirdi. Daha sonra eğitimine İstanbul'da Gazetecilik Enstitüsünde ve İletişim Fakültesinde devam etti. Okul döneminde futbol oynadı, okul temsillerinde ve halk evi temsillerinde rol aldı. Bu arada, Ankara'daki Devlet Tiyatroları Şan Bölümü imtihanını kazandıysa da konservatuara devam etmedi. Yazı hayatına şiir yazmakla başladı. Çeşitli dergilerde şiirleri çıktı. Eskişehir'de arkadaşlarıyla birlikte yayımladıkları Türk'e Doğru ve Bozkır edebiyat dergilerinde çalıştı. Kendi adına siyasî Düşünce dergisini, daha sonra da İstanbul'da Yeni Çağ dergisini çıkardı. Eskişehir'de çıkan günlük Eskişehir gazetesinde köşe yazıları yazdı. Bu arada Söz Milletini adlı siyasî sabah gazetesini çıkardı. Vatan gazetesinin merkezi Eskişehir olmak üzere, bölge muhabirliğini yaptı. Söz Milletini gazetesi yayıma devam ederken, Vatan gazetesinin İstanbul merkez kadrosuna alındı. Ne var ki, İstanbul'da göreve başlamasının ikinci günü, Eskişehir'deki Söz Milletini gazetesinde yayımlanan siyasî bir şiirinden dolayı İstanbul'da tutuklandı. Seneler sonra, Bilginer hapisine izlenimlerinin etkisiyle Utanç Dünyası piyesini yazdı. Bu piyes altmışlı yıllarda, iki ayrı dönemde iki kez sahnelendi. Bu piyesinden dolayı da 1970 yılında En İyi Yazar Ödülü verildi. Bilginer ayrıca Hapisliğim adlı anı kitabı da yayımlandı. Bu arada siyasete de katıldı, İstanbul'da vilâyetve Belediye yönetiminin birlikte olduğu 1950 ve 1955 yılları arasında, Belediye meclisi ve Vilayet Daimi Encümen üyeliği yaptı. Gazeteciliği boyunca, günlük Akın gazetesini çıkardı ve burada başyazarlık yaptı. 1961-1963 yılları arasında, günlük siyasî sabah gazetesi Hakikatı Tasvir gazetesini çıkardı ve bu gazetede sürekli yazılar yazdı. Gazete kapandıktan sonra çeşitli gazetelerde ve dergilerde, sürekli olarak köşe yazarlığı, yaptı. Tiyatro eleştirileri yazdı. 1954 yılında yönetim kuruluna girdiği Türkiye Gazeteciler Cemiyetinde, kırk yıl süreyle, genel sekreterlik ve genel başkan yardımcılığı yaptı. Gazetecilikle birlikte tiyatro yazarlığını da

sürdüren Bilginer, Tiyatro ve TV Yazarları Derneğinin kurucularındandır. Uzun süre derneğin genel sekreterliğini ve 1996'dan beri de başkanlığını yaptı ve hâlen bu görevdedir. 1978 yılından bu yana da, Unesco Türkiye Millî Komisyonu yönetim kurulu ve Atatürk Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi yürütme kurulu üyesidir. Oyunlarından, *İsyancılar*, *Kıskanç*, *Yunus Emre*, *Sevdiğim Adam* TV filmi oldu. Hâlen kızı Tülay Bilginer ile *Sarı Paşa/İnsan Atatürk* adlı bir televizyon oyunu hazırlamaktadır. **Eserleri/Tarih:** *Beyşehir ve Eşrefoğulları*. **Şiir:** *Bir Zamanlar* (1983). **Roman:** *Politikada Bir Sarıçizmeli* (1980). **Anı:** *Hapisliğim* (1981). **Deneme:** *Yüreğini Sıcak Tut* (1984), *İnsan Bir Düşünce* (1983), *Zenginler Hükümeti* (İst. 1998). **Senaryo:** *Zaferden Sonra* (Atatürk'ün hayatı), *Mavi Tango* (kızı T. Bilginer'le, belgesel), *Kör Öfke* (kızı T. Bilginer'le, belgesel-drama). **Oyunları:** *Gazeteciden Dost* (1962), *İsyancılar* (1964, 2. bs. Ank. 1997), *Ben Devletim* (1965), *Utanç Dünyası* (1968), *Sarı Naciye* (1971, 2. bs. Ank. 1997), *Yunus Emre* (1978, Türk Dil Kurumu en iyi piyes ödülü), *Parkta Bir Sonbahar Günüyüdü* (1976), *Sevdiğim Adam* (1990), *Kıskanç* (1987, Ank. 1997), *Karım ve Kızım* (1985), *Mevlânâ* (1992), *Sırat Köprüsü*, *Savaşın Barışa Aşktan Kavgayı* (Ank. , Lâle) *Bahçesinde Bir Şair. Sevgi ve Barış* (Ank. 1999).

Kay.: EYTE s. 707; GGÇS 1/304-307, TDEA 1/431, YŞ 2. bs. s. 134; Ayşe Ulusoy, „Sevgi ve Barış“, Bilge, 2000 /Bahar 24, s. 80-84. ♣M. CUNBUR

BİLGİNER, Tülay (1947 –): Gazeteci, yazar. Tülay Bilginer Kopkiman, gazeteci-roman ve tiyatro yazarı Recep Bilginer'in kızı ve gazeteci-yazar-çevirmen Engin Bilginer'in kızkardeşi. Çamlıca Kız Lisesinden, mezun olduktan sonra, Almanya'ya iktisat ve işletme öğrenimine gitti. Baba mesleği olan gazeteciliğe, öğrencilik yıllarında, özellikle sosyal içerikli konularda, Ses-Hayat dergileri ile Cumhuriyet ve Politika gazetelerinde serbest röportaj yazarı olarak başladı. 1974 yılındaki Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında Hayat Mecmuası genel yayın müdürü Çetin Emeç'in isteğiyle fiili gazeteciliğe başlayan Tülay Bilginer, Hava Kuvvetlerinde subay olan eşinin Ankara'daki görevi nedeniyle, iki yıl Hayat Yayınları Ankara temsilciliğinde çalıştı. Çetin Emeç, ekolünden yetişmiş bir gazeteci olarak, Hayat ve Ses dergilerinden

yayımlanan, özellikle röportaj, anlatı ve izlenim yazılarındaki üslûbuyla dikkat çekti. 1976 yılında, İstanbul'da gazeteciliğe devam ederek Türk Haberler Ajansı'nda Sanat ve magazin haberleri editörü olarak çalıştı. Daha sonra Hürriyet, Kelebek, Tercüman, İnci, Sabah, Bugün, Hürgün, Gazete, Akşam gazeteleri ve Ses, Hayat, TV'de 7 Gün, Hürriyet Pazar, Elele, Gezinti, Tempo, Nokta, Rapsodi in Blue, Go, Trend, Panorama ve Haber Extra dergilerinde; muhabir, istihbarat şefi, editör, yazı işleri yönetmeni, genel yayın yönetmeni, araştırmacı gazeteci, röportaj, izlenim ve köşe yazarı olarak çalıştı. 1987 yılında, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti tarafından, "Seri Röportaj Dalında Yılın Gazetecisi" seçildi. 1988 yılında Çağdaş Gazeteciler Derneği tarafından, "Keleşçi Günler" adlı 27 Mayıs, 12 Eylül ve 12 Mart tutuklularının ve Türkiye'deki ünlü mahkumların hapisane hayatını anlatan dizisiyle, "İnceleme Dalında Yılın Gazetecisi" ödülünü aldı. Bunu, gazetecilik alanında, çeşitli ödüller takip etti. Anlatı-inceleme türünde olan ve yayımlanmış yazılarını genişleterek hazırladığı ilk kitabı olan Alın yazısı Değil Kadın Yazısı'nı 1989 yılında yayımladı. İç yolculuklar ve kendisine yazılan mektuplar olarak 1990 yılında yazdığı *Aşkın Romansı / Seni Bir Anıt Bıraktım Kendine* adlı eserindeki şiirsel diliyle, eleştirmenlerin *Düz Yazının Ozanı* diye övgüyle bahsettikleri T. Bilginer, 1991 yılında da *Hayatın Günlüğü / Öyleyse İndirin Umutları Günlerin Darağacından* adlı, gazete yazıları ve anılarından oluşan kitabını yayımladı. *İnsan Atatürk / Bir Yalnız Adam* adlı Atatürk'ün insanî ve duygusal yönlerini anlatan incelemesi ek kitap olarak yayımlandı. 1995 yılında Star televizyonunda genel yayın yönetmenliği danışmanı ve senaryo grubu editörü olarak görev yaptı. Türk Hava Kurumu adına, dünyanın ilk kadın savaş pilotu Sabiha Gökçen'in manevî babası Atatürk'le olan hayatını anlatan, "Mavi Tango" adlı televizyon dizisi senaryosunu, Recep Bilginer'le birlikte yazdı. Çeşitli kanallarda yayımlanan bu belgeselin, yönetmenliğini de yaptı. Kanal D'de, bir yıl boyunca "Alkışlar" adlı kültür-sanat programının, editörü ve genel yönetmeni olarak görev aldı. Çok sayıda televizyon dizisi senaryosuna da imza atan Tülay Bilginer, TRT için, yine babası Recep Bilginer'le birlikte, Türkiye'deki Ermeni

sorununun gerçekçi ve uzun süreli bir araştırma ile dramatize edildiği, "Kör Öfke" adlı bir belgesel drama dizisinin senaryosunu yazdı. Hâla Recep Bilginer'le Sarı Paşa / İnsan Atatürk adlı bir televizyon belgesel dizisi Siyah Elmaslar, Beyaz Yalanlar, 1920 İşgal İstanbul'unda Beyaz Ruslar adlı roman, Bana El Salla Rahşan, Hapiste Bir Başbakan adlı anı-inceleme ve Mavi Tango adlı bir kitap hazırlığı içerisinde. **Eserleri:** *Alın yazısı Değil Kadın Yazısı* (İst. 1989), *Aşkın Romansı*, *Seni Bir Anıt Bıraktım Kendine* (İst. 1990), *Hayatın Günlüğü*, *Öyleyse İndirin Umutları Günlerin Darağacından* (İst. 1991), *İnsan Atatürk*, *Bir Yalnız Adam* (tarihsiz). **Senaryo:** *Mavi Tango* (belgesel), *Kör Öfke* (belgesel-drama).

Kay.: Yaz.Ar.v. ♣N. KONUK

BİLGİSEL, Şevket (20. yy.): Çocuk edebiyatı yazarı. **Eserleri/Oyun:** *Baba ve Çocukları* (Ank. 1940), *Erkek Kukla* (Ank. 1940), **Masal:** *Samur Sultan* (İst. 1945), *Mantar Pabuçlu Kedi* (İst. 1952), *Gözü Oyulan Konuk* (İst. 1952), *İstanbul Zindanlarında Bir Yeniçeri Çapraz Emin* (İst. 1952), *Boynuzlu Sultan* (İst. 1953), *Cingöz Çekirdek* (İst. 1953), *Çingene Serdar* (İst. 1953), *Alın Yazısı* (İst. 1954), *Başını Veren Adam* (İst. 1954), *Konuşan Zambak* (İst. 1954), *Ormanlar Hakimi* (İst. 1954), *Yalancı Leylak* (İst. 1954). **Şiir:** *Aptal Kahraman* (İst. 1952). **Roman:** *Aptal Çetesi* (İst. 1974), *Ediş'le Bediş Hindistan'da* (İst. 1974). **Din:** *İslâmlıkta İçki* (İst. 1974). Kay.: TB 1950-1974). 2 M. CUNBUR

BİLGÜTAY, Tefik (1918 –): Şair. Erzincan'da doğdu. Babasının memur olması nedeniyle tahsilinin her kademesini bir başka ilde tamamladı. Yüksek öğrenimini AÜ Ziraat Fakültesinde tamamladı. On yıl kadar Ankara Atatürk İlköğretmen Okulunda tarım dersleri öğretmenliği yaptı. Buradan Tarım Bakanlığı Ankara Ziraat Araştırma Enstitüsüne geçti. Sebze ıslahı üzerinde çalıştı. **Eserleri/Şiir:** *Çocuklara Armağan* (İst. 1983), *His Bahçelerinde* (İst. 1983). Kay.: Yaz.Ar.v. ♣N. KONUK

BİLHAN, Abdullah (20. yy.): Halk şairi. **Eseri:** *Bekâr Gençlerin Destanı* (Antalya 1959). Kay.: TB 1959. ♣N. KONUK

BİLHAN, Ali (1937 –): Yazar. İskenderun'un Çakalı köyünde doğdu. Ailesini çok küçük yaşlarda kaybetti. Köy ilkokulundan mezun olduktan sonra 1954 yılında yatılı olarak Adana-Düziçi İlköğretmen Okuluna girdi. Okuldan mezun olunca ilkokul öğretmeni olarak yurdun çeşitli bölgelerinde 26 yıl hizmet etti. 1986 yılında emekli oldu. Yazarlığa Öğretmen Okulunun ilk yıllarında şiirle başladı. Damla, 7 Ocak, Salkım gibi mahallî dergilerde şiirleri yayımlandı. Bu arada öykü, inceleme gibi denemeler üzerinde çalıştı. 1955'lerden sonra fikir yazıları yazdı. Yeni Ortam, Akşam, Yeni Adana, Demokrat İzmir gibi gazetelerde yüzlerce makalesi yayımlandı. **Eseri:** *Alicik-Azapların Romanı* (İzmir 1987). **Kay.:** Alicik ; TB 1987. •N. KONUK

BİLİR, Ali F., bk. **BİLİR, Ali İhsan**

BİLİR, Ali İhsan (28.2.1945 –): Şair ve hikaye yazarı. İçel'in Gülnar ilçesinde doğdu. Ali F. Bilir, Ali Fuat Bilir, Ali Bilir, Faruk Ali B., F. Bilir gibi imzalar da kullandı. Adana Erkek Lisesinden, İÜ Eczacılık Fakültesinden mezun oldu. İstanbul'da çeşitli işlerde çalıştı. Rize, Elazığ ve Gülnar'da eczacılık yaptı. İlk şiiri "Sevgi ve Ötesi", 1961'de haftalık Yelpeze dergisinde, ilk öyküsü "Göçüyoruz", 1967 yılında Milliyet gazetesinin sanat ekinde yer aldı. Sonraki yıllarda ürünleri Türk Dili, Çağdaş Türk Dili, Evrensel Kültür, Karşı Edebiyat, Kıyı, Tını, Aykırı Sanat, Kültür Sanat (Kıbrıs), Cumhuriyet Kitap, Dünya Kitap vb. dergilerde yayımlandı. 1968'de May Öykü Ödülün'de beğeni, 1993'te Orhan Kemal Öykü Ödülün'de üçüncülük aldı. Edebiyatçılar Derneği ve Dil Derneği üyesidir. **Eserleri/Hikâye:** *Üşüyen Sıcak Düşlerim* (1994). **Şiir:** *Göç Türküsü* (1995). **Eleştiri:** *Eleştiriden Günceye* (1996).

Kay.: Abdülkadir Paksoy, "Şiir: Buzu Eriten Sözcük", Cumhuriyet Kitap, 28 Aralık 1995, Güngör Gençay, "Eleştiriden Günceye", Kıyı, sayı: 145, Nisan 1998). GGÇŞ 2/912; TBEA 1/187. •İ. IŞIK

BİLİR, Bektaş (1922 –): Âşık. Nevşehir'in Gülşehir ilçesine bağlı Hıralı köyünde doğdu. İlkokulu bitirdi. Evli ve beş çocuk babasıdır. Geçimini çiftçilikle sağlamaktadır. Saz çalmayı öğrendi Gahirî mahlâsını rüyasında aldı. Halk hikâyeleri de anlatmaktadır. Şiirleri yerel basında yayımlanmak-

tadır. **Eserleri/Şiir:** *Olan İşe Ne Dersin* (Ank. 1958), *Gönülden Sesler*.

Kay.: ÖBBŞKA 2/892; YHOA s. 52-53. •M. CUNBUR

BİLİR, Tefik (20. yy.): Oyun yazarı. **Eseri:** *Ağaçların Derdi* (piyes, Kırıkkale 1966). **Kay.:** TB 1966. •N. KONUK

BİLİR, Dr. Cihat (takma ad), bk. **TEVETOĞLU, Cihat Fethi**

BİLLURİ, Hekime bk. **BİLLURİ Hökûme**

BİLLURİ, Hökûme İbrahim kızı (3.3.1926 –): Azerbaycan kadın şairi. Zencan şehrinde dünyaya geldi. İlk ve orta öğrenimini Zencan'da tamamladıktan sonra aynı şehirde bir müddet öğretmenlik yaptı. 1952'de Azerbaycan Devlet Üniversitesinde Filoloji Bölümünden, 1962'de de Moskova İctimaî İlimler Akademisinden mezun oldu. 1964 yılından itibaren Azerbaycan İlimler Akademisi Yakın ve Orta Şark Halkları Enstitüsünde baş ilmi işçi görevinde çalıştı „İran Azerbaycanı'nın Realist, Demokratik Edebiyatı“ konulu çalışmayla doktorasını tamamladı. İlk şiirlerini orta eğitimi sırasında Farsça yazdı. Daha sonra Azerî Türkçesi ile şiir yazımını sürdürdü. Realist tarzda yazılmış şiirleri olmakla beraber, eserleri daha çok lirik, romantik tarzdadır. Güney Azerbaycan'da millî azatlık mücadelesinin terennümü ve vatan hasreti yaratıcılığının başlıca konularındandı. **Eserleri:** *Emektar incesanat Hadimi* (1984). *Menim Arzum* (Bakû 1949), *Ölmez Qehreman* (Bakû 1950), *Heyat Yollarında* (Bakû 1951), *Mübarize İllerinde* (Bakû 1954), *Şe'rler* (Bakû 1954,1960,1980), *Şairin Yadigârı* (Bakû 1957), *Senden Uzaqlarda* (Bakû 1961), *Seher Güneşi* (Bakû 1964), *İsterem* (Bakû 1970), *İran Azerbaycanında Realist Demokratik Edebiyat Tarihi: Poeziyasının İnkişalı* (rus dilinde) (1972), *Néce Unudum* (Bakû 1973), *Çinar Gözleyir Meni* (Bakû 1975), *Şerler* (1980), *Apar Meni O Yerlere* (Bakû 1981), *Bir de Bahar Gelse* (Bakû 1984), *Mehammed Hüseyin Şehriyar* (Bakû 1984), *Seçilmiş Eserleri* (1986), *Dünya Bele Dünyadır* (1989).

Kay.: Cevad Heyet, Azerbaycan Edebiyatına Bir Bakış, Tahran 1969, 2/272; T. E. Ehmədov, Azerbaycan Sovet Yazıcıları, Bakû 1987, s. 609-610; Cenubi Azerbaycan Edebiyatı Antolojisi, 3/247. •A. BAĞIROV

BİLKAN Ali Fuat 1963 yılında Şanlıurfa'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Urfa'da tamamladı. 1981 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde yükseköğrenime başladı. 1985'te mezun oldu ve aynı yıl ODTÜ'de Türk Dili Okutmanı olarak görev aldı. 1987'de Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne geçen Bilkan, Yüksek Lisansını Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde tamamladı. 1988'de başladığı doktora çalışmasını, 1993 yılında bitirdi ve "Nâbî Divanı" adlı teziyle "Eski Türk Edebiyatı" Anabilim dalında "doktor" oldu. 1995 yılına kadar Gazi Üniversitesi'nde yardımcı doçent olarak görev yaptı. 1995 yılında Hindistan'ın Jawaharlal Nehru Üniversitesi'nde bir sömestr misafir öğretim üyesi olarak çalıştı. 1996 yılında Fatih Üniversitesi'nde göreve başladı. 1998 yılında "Eski Türk Edebiyatı" Anabilim dalında doçent olan Bilkan, aynı Üniversitede Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü, Fen-Edebiyat Fakültesi Dekan Yardımcısı, Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı ve Yabancı Diller Bölüm Başkanı görevlerinde bulundu. Hâlen aynı üniversitede Meslek Yüksekokulu Müdürü olan Ali Fuat Bilkan, evli ve üç çocuk babasıdır. Alanında yaptığı araştırmalara dayalı olarak yazdığı makaleler, Millî Kültür, Dolunay, Türk Edebiyatı, Millî Eğitim, Türk Kültürü, Dergâh, Yedi İklim, Türk Dili, Türkiye Günlüğü, Tarih ve Toplum, Yeni Türkiye, Bilig, Hindistan'da Türk Tarihi Araştırmaları, Akademik Araştırmaları ile Journal of Turkish Studies dergilerinde yayımlandı. **Eserleri/Araştırma:** *Sultan Şairler*, Akçağ Yay., Ankara, 1997 (Prof. Dr. Mustafa İSEN ile birlikte) *Nâbî Divanı*, MEB., İstanbul, 1997 (2 cilt) *Hindistan'da Gelişen Türk Edebiyatı*, Kültür Bak. Yay., Ankara 1998 *Hikmet/Şair/Tarih- Akçağ Yay.* 1998 *Râmî Mehmed Paşa Divânçesi*, İstanbul 1998 *Nâbî, Hayatı/Sanatı/Eserleri*, Akçağ Yay. 1999 *Türk Edebiyatında Mu'amma*, Akçağ Yay. 2000 *XVII. Yüzyıl Osmanlı Düzeni*, Ankara 2000 *Ubeydullah Han'ın Hikmetleri* (Ankara 2000) *Masal Estetiği*, Timaş Yayınları, İstanbul 2001 *Bâbü, Risâle-i Vâlidîyye Tercümesi*, İstanbul 2001

Kay. Yaz. Arş. H.AĞCA

BİLMEN, Ömer Nasûhî (1883 - 12.10.1971): Şair, yazar, hukukçu ve din bilgini. Erzurum'un Salasar

köyünde doğdu. Nâkibü'l-eshrâf kaymakamı ve müderris olan amcası Abdurrezzak İlmî Efendinin himayesinde yetişti. Amcasından başka Narman müftüsü Hüseyin Efendiden özel dersler aldı. Daha sonra İstanbul'a gelerek Fatih dersîamlarından Tokatlı Şakir Efendinin derslerine katılarak icazet aldı. Dönemin Hukuk Fakültesi olarak kabul edilen Medresetü'l-Kudât'ı bitirdi. Beyazıt dersîamı olarak göreve başladı. Fetvâhâne-i Âlî müsevvid mülâzımlığı ve baş mülâzımlığı görevleri ile Hey'et-i Telifiyye ve Meclis-i Tadrîkât-ı Şeriyye üyeliklerinde bulundu. Bir ara Sahn Medresesi müderrisliğine de getirildi; medreselerin ilgasından sonra sırasıyla İstanbul Müftülüğü müsevvidliği, İstanbul müftülüğü ve Diyanet İşleri başkanlığı görevlerinde bulundu. Ayrıca, Dârüşşafaka Lisesi, İstanbul İmam-Hatip Okulu ve Yüksek İslâm Enstitüsünde ahlâk, yurttaşlık ve fıkıh metodolojisi dersleri okuttu. Medresetü'l-Kudat öğrencisi olduğu dönemlerden itibaren Sebîlü'r-Reşâd ve Beyânü'l-Hak gibi dönemin ilmî, edebî ve fikrî dergilerinde şiir ve makaleleri yayımlandı. Geleneksel şiir formunda Türkçe, Farsça ve Arapça şiirler yazdı. Daha çok ahlâk, hukuk ve tefsir alanında telif ettiği eserleri ile tanındı. Bu bakımdan o, Cumhuriyet döneminin önde gelen din âlimlerinden sayıldı. İstanbul'da vefat ederek Edirnekapı Sakızağacı Şehitliğine defnedildi. **Eserleri/Roman:** *İki Şükûfe-i Ta'assuk* (İst. 1904). **Şiir:** *Nüzhetu'l-Ervâh* (1968). **Din:** *Hukûk-i İslâmiye ve İstilahât-ı Fikhiyye Kâmûsu* (hukuk, 4 c., 1949-1952), *Kurân-i Kerîm'in Türkçe Meâl-i Âlîsi ve Tefsiri* (8 c., 1963-1966), *Büyük Tefsir Tarihi* (2 c., 1955-1961), *Muvazzah İlm-i Kelâm* (teoloji, 1955), *Mülâhhas İlm-i Tevhid Akâid-i İslâmiye* (1962), *Kurân-ı Kerîm'den Dersler ve Öğütler* (1947), *Hikmet Goncaları* (500 hadis çeviri ve yorumu, 1963), *Dinî ve Felsefî Ahlâk Lugatçesi, Nazarî ve İlmî Ahlâk-ı İslâmiyye Dersleri, Büyük İslâm İlmihali* (1947-1948). **Kay.:** A. Selim Bilmen, Ömer Nasûhî Bilmen: Hayatı-Eserleri-Anıları, İst. 1975; Veli Ertan-Hasan Küçük, Cumhuriyet Devrinde Din Eğitimi, Din Müesseseleri ve Din Âlimleri, İst. 1976, s. 103-107; Hulûsi Yavuz, "Erzurumlu Ömer Nasûhî Bilmen'in İlim ve Kültür Tarihimizdeki Yeri ve Tesiri", Siyaset ve Kültür Tarihi Açısından Osmanlı Devleti ve İslâmiyet, İst. 1991, s. 207-218; Rahmi Yaran, "Bilmen, Ömer Nasûhî", TDVİA, 6/ 162-163; Bilal Kemikli, "Ömer Nasûhî Bilmen'in Beyânü'l-Hak'taki Şiirleri", Dinî Araştırmalar II (4), Mayıs-Ağustos 1999, s. 47-58. •B. KEMİKLİ

BİLMEN, Saffet Sıtkı (1926 –): Şair, oyun yazarı, eğitimci. İstanbul'da doğdu. İslâm hukuku âlimi Ömer Nasuhi Bilmenin oğludur. Pertevniyal Ortaokulunu, İstanbul Erkek Lisesini, 1946'da da İÜ Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümünü bitirdi. 1958'de Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği Lisans Eğitiminden İngilizce mezuniyet sertifikası aldı. Eğitim mesleğine İstanbul'da Türkçe öğretmen vekilliği ile başladı. Sonra Isparta Lisesi Türkçe öğretmen vekilliğine atandı. Isparta Lisesi edebiyat öğretmeni, daha sonra lise müdürü oldu. Amerika öğrenci müfettiş kâtipliği, Ankara Bahçelievler Lisesi edebiyat öğretmenliği ve müdürlüğü, ilköğretim okulu İngilizce öğretmenliği, özel okullar müdürlüğü, Talim Terbiye Dairesi üyeliği, orta öğretim genel müdürlüğü, eski eserler ve müzeler genel müdürlüğü, Kültür Müsteşar Yardımcılığı, Amerika Bölgesi öğrenci müfettişliği ve Kültür Ateşeliği, Bakanlık müşavir müfettişliği görevlerinde bulundu. Eğitime daha faydalı olmak için uluslararası eğitim, işçi çocuklarının eğitimi gibi konular üzerinde çalıştı. Şiir de yazdı. Bir şiiri Mesleki Teknik Öğretim Okulu dergisinde yayımlandı. Isparta ve Ankara Bahçelievler Liselerinin marş güftelerini yazdı. Ankara'da vefat etti. **Eserleri/Oyun:** *Beyaz Kanat* (2 perdelik temsil, Isparta 1954). **İnceleme:** *Şair Osmanlı Pa-dışahları* (İst. 1942), *Fatih Divanı* (İst. 1946), **Mesleki:** *Türkiye Cumhuriyeti'nin Taraf ve Dahil Olduğu Kültür Anlaşmaları* (M. Sıtkı Bilmen imzasıyla, Ank. 1966), *Yabancı Memleketlerde Türk İşçi Çocuklarının Eğitimleri Meselesi, Amerika Birleşik Devletlerinde Resmî ve Özel Yüksek Öğretim Kurumlarının Değerlendirilmesi, The Turkish Lycee its Stable Characteristic and Curriculum, Göçmen İşçi Çocuklarının Eğitimleri Problemi.*

Kay.: Ailesi. ♣M. CUNBUR

BİLSEL, Abdülhak (1923 –): Gazeteci, hikâyeci. İstanbul'da doğdu. 1945'te İstanbul Teknik Üniversitesini bitirdi. Yüksek mühendis olarak, otuz yıl Türkiye'de çalıştı. 1980'de Avustralya'nın Sydney şehrine yerleşti. Burada *Yeni Vatan* gazetesinde yazılar yazdı. **Eserleri/Hikâye:** *Hayat Bir Roman.* **Anı:** *Dünyanın Öbür Ucundan.*

Kay.: ATEA 2/370. ♣İ. BAŞTUĞ

BİLSEL, Cemil (1879-1949): Şair hukukçu. Şam'da doğdu. Hukuk öğrenimi gördü. Şam ve Kudüs Ev-

kaf müdürlüğünde bulundu. Kudüs'te (1917), Batum'da (1918) mutasarrıflık yaptı. 1908-1914 arasında devletler hukuku dersini okuttuğu İstanbul Darülfünununa 1921'de müderris tayin edildi. 1925'te Ankara'da Hukuk Fakültesinin kurulmasında çalıştı. Bu fakültede dokuz yıl dekanlık ve profesörlük yaptı. 1934'te İÜ Rektörlüğüne getirildi. Harp Akademisi ve Mülkiye'de devletler hukuku okuttu. 14 Mayıs 1943'te Türk Devletler Hukuku Enstitüsünü kurdu. Aynı yıl emekli olduktan sonra Samsun'dan milletvekili seçildi. 1945'te Birleşmiş Milletler Anayasasının hazırlık çalışmalarına katıldı. Birçok milletler arası kongrede Türkiye'yi temsil etti. 1947'de Toulouse Üniversitesi fahri hukuk doktoru unvanını verdi. Ahmed Sema ve Sema mahlasıyla şiir yazdı. **Eserleri/Hukuk:** *Kapitülasyon* (İst. 1912) *Sulhte ve Harbde Hukuk-ı Düvel* (1923), *Cemiyet-i Akvam* (1923), *Lozan* (2 c. 1923), *Hukuk-ı Düvel Dersleri* (4 c. ,1926-1927), *Devletler Arasında Münasebet* (1934), *Devletler Arasında Andlaşmalar* (1936), *Dünya Barış Buhranında Boğazlar* (1939), **Devletler Hukuku:** *Giriş* (1940), *Devletler* (1941), *Milletlerarası Hava Hukuku* (1948). **Tarih:** *İstanbul Üniversitesi Tarihi* (1943). **Çeviri:** *Hukuk-ı Umumiye-i Düvel* (Bonfils-Fauchille'den 1909-1912),

Kay.: ML 2/380. ♣G. OKUTAN

BİLÜKİNA, Alla Afanasyevna (1934 –): Yakutistan sahası bilim adamı. Moskova'da doğdu. Moskova Devlet Üniversitesini bitirdi (1957). Yakutistan tiyatro sanatı tarihi ve teorisi üzerinde çalıştı. **Eserleri:** *Yakutskaya Sovetskaya Dramaturgiya 30-h Godov* (Yakutsk 1971), *Yakutskaya Sovremennaya Dramaturgiya 20-h Godov* (Novosibirsk 1982), *Yakutskaya Sovetskaya Dramaturgiya* (Moskova 1987), *Yazıçeskiye Obryadı Yakutov* (Yakutsk 1992). **Çeviri:** *Yakutskkiye Skazki* (Yakutsk 1963). Kay.: ÜİİYLİİ, s. 44. ♣M. TOMAYLI

BİMÂR (takma ad), bk. ZİYA Gökalp

BİMAR Éli, bk. ÉSGEROV, Éli İbrahim oğlu

BİMÂRÎ (16. yy.): Divan şairi. S. N. Ergun Pervane Bey mecmuasındaki bir gazelini yayımladı. Hızrî'nin Cem'ü's-Şâiran adlı şiirinin 24. dördlüğünde "Zaifi Bimârî olmuş Tal'atî" diye adı geçmektedir. Kay.: PBM y. 320; TŞ 2/854. ♣M. CUNBUR

BİMÎ (1850 - 1926): Özbekistan şair ve bestekârı. Adı Mulla Abdurrezzak Hâmidoğlu Bimiy Andicanî'dir. Hokand'da medrese eğitimi gördükten sonra doğduğu köy olan Andican vilâyetinin Âyim köyünde kâtip olarak çalıştı, sanatla meşgul oldu. Mukimiy*, Furkat*, Zevkîy* gibi şairlerle devamlı münasebette bulundu. Şiirlerinde sevgi ve vefayı terennüm etti; Çemenni Revşen Etgen, Esselâm, Pervâne Eken Mendek, Aylansun, Kördim Bir İnsan gibi şiirlerinde feodal muhitin sıkıntılarını yakındı. Gazellerinin çoğu kendisi tarafından bestelendi ve icra edildi. Divanı kayboldu. Bazı şiirleri, edebiyat tarihçisi H. Rezzakov ile İ. Kasimov'un özel kütüphanelerinde bulunan ekim ihtilâlden önce hazırlanmış antolojilerde ve şarkı repertuarlarında bulunmaktadır.

Kay.: F. Ahmedcanova, „Abdurrezzak Bimiy Andicanî“, Özbek Edebiyatı Tarihiden Kollanma, Taşkent 1981; a.g.y. „Şair Bimiy“, Erk ve Hakikat Küyçileri, Taşkent 1982. ♣F. AHMEDCANOVA

BİNÂ (16. yy.): Divan şairi. S. N. Ergun Pervâne Bey Mecmuası'ndan aldığı bir gazelini yayımladı. Adı geçen mecmuanın 491. s. da Binâ mahlâslı bir şairin gazeli bulunmaktadır. Binâ ve Binâî'nin aynı kişi olması muhtemeldir.

Kay.: PBM s. 431; TDEA 1/439; TŞ 2/855. ♣M. CUNBUR

BİNÂÎ (1453-1512): Şair, tarihçi ve müzisyen. Asıl adı Kemâleddin Ali b. Muhammed Sebz'dir. Herat'ta doğdu. Babası Mi'mâr-ı Herevî diye tanındı. Bu yüzden Binnâî mahlâsını aldı, şiirlerinde Binâî şeklini, yaşlılığında da Hâlî mahlâsını kullandı. Karakoyunlu hükümdarı Cihanşah, bir yenilgi sonucu Herat'tan birçok âlim ve şairi yanına alarak İran'a giderken Binâî ve babasını da beraberinde götürdü. Üç yıl sonra Binâî Herat'a döndü. Tahminen 1487'ye kadar Herat'ta edebiyat, şiir, inşa, müzik ve tarih ile uğraştı. 1487-1491'de Tebriz'e gidip Irak-ı Acem ve Azerbaycan hâkimi Sultan Yakub'un sarayında çalıştı. Tekrar Herat'a döndü. Fazla kalmadan 1495'te Semerkand'a gitti. Hoca Muhammed Yahya'nın isteği üzerine Muhammed Salih ile birlikte Babür'e gidip, Sultan Ali Mirza ile Babür arasında Baysunkur Mirza'ya karşı birlik sağladı. Babür'e ve Sultan Ali Mirza'ya hizmet etti. Semerkand ve Maverâünnehir Şeybanihan'ın eline geçince bir süre de onun hizmetinde bulundu. Herat ve Horasan İsmail Safa-

vî tarafından işgal edilince Maverâünnehir'e döndü. Karşı şehrinde öldürüldü. Ali Şir Nevaî, Binâî'den övgüyle bahsetti. **Eseri:** Şeybânî'nâme eserini 16. yüzyıl başlarında yazdı. Eser 15. yüzyıl ortalarından 1505'e kadar Maverâünnehir ve Deşti Kıpçak'ta olan siyasi olayları içine almaktadır. Binâî'nin 4282 mısradan oluşan Divan'ı ise Orta Asya ve İran'da büyük şöhret kazandı. Behruz ve Bahram mesnevisinde zamanının mühim ve acınacak taraflarını tenkid etti, bazı ahlâkî ve terbiyevî fikirlerini ileri sürdü. Onun Fütuhât-ı Hânî, Hikâyet-i Sefer-i Binaî ve üç tane şiirî divanı büyük bir değere sahiptir. Müziğe ait kitapları içinde ise Nuhreng ve Rast makamında bestelediği birçok eseri şöhret kazandı. Behruz ve Bahram destanında Nevâî'ye özel bir bab ithaf etti. Mecme'u'l-Garayib kasidesinde ise Nevâî'yi methetti. Ömrünün sonlarında Türkçe şiirler yazdığı da biliniyor. Binâî'nin devrinde yaşamış birçok ünlü yazarın eserlerinde âlim ile ilgili bilgilere rastlamak mümkündür. **Eserleri:** *Divan* (NOSK nu. 3879/2, TSMK Revan nu. 1014/9, Paris Millî Kütüphanesi, nu. 1769) biri gençlik ve orta yaşlılığında düzenlediği Binâî mahlâslı kaside, gazel, rubaî ve kıt'alardan oluşan, diğeri Hâlî mahlâsıyla Hâfız ve Sa'dî'nin gazellerine nazire olarak yazdığı şiirlerinin yer aldığı iki divanı vardır. *Behruz ve Bahram*, şairin ahlâkle ilgili görüşlerini yansıtan, *Bâğ-ı İrem* adı da verilen 6000 ilâ 8000 beyitlik bir mesnevidir (Tacikistan FAŞKF, nu: 1402). Şeybanî Hanın gençliğinden Timur İmparatorluğunun dağılmasına kadar meydana gelen olayların anlatıldığı *Şeybânî'nâme* (ÖZRFASİ, Nu: 844), arada manzum parçaların da yer aldığı mensur bir eserdir. 1504-1510 yılları arasında şair bu eserini genişletip *Fütuhât-ı Hânî* (Tacikistan FAŞKF, nu: 1425, Özbekistan FAŞİ nu. 14/1) adını verdi. *Şâhansâh-nâme* (S. Şcedrin S. P. Devlet K. nu. 290). Kay.: Ali Şir Nevâî, Mecâlisü'n-Nefâis, Taşkent 1961, s. 88; Z. M. Babür, Babürnâme, Taşkent 1989; Zeyniddin Mahmud Vasıfî, Bedai'u'l- Vakae', A. N. Boldirev neşri, 1961; Sam Mirza, Tuhfe-i Samî, Tahran 1346hş, s. 167-170; Ruzbehan, Mehman-nâme-i Buhara, ÖZFAŞİ, nu. 1414; M. A. Sal'e, Kemal ed-din Binnayî i Ego Pokroviteli, Taşkent 1944; A. Mirzayev, Binaiy, Stalinabad 1957; Münzevi, Fihrist 3/2251-2252; 4/2672-2679; A. Karaismailoğlu, "Benâî", TDVIA 5/429. ♣B. KASIMOV-N. RAMAZANOV

BİNARK, Mehmet İsmet (1941 –): Kütüphaneci, arşivci ve araştırmacı yazar. İstanbul'da doğdu.

Nişancı Mehmet Paşa İlkokulunu, Yenimahalle Ortaokulunu ve Gazi Lisesini bitirdi. 1963 yılında da AÜ Dil Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanecilik Bölümünden mezun oldu. Lisans tezi ile "Emily Dean Birincilik Ödülü"ne layık görüldü. Meslek hayatına 1967 yılında Millî Kütüphane'de memur olarak başladı. 1976 yılı sonlarında Millî Kütüphaneden ayrılarak Başbakanlıkta Cumhuriyet Arşivinin kurulmasına öncülük etti; Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığına ve Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğüne tayin edildi. İngiltere ve Finlandiya'da kütüphanecilik ve arşivcilik konularında staj gördü. British Library'de, Public Record Office'de, School of Oriental and African Studies'de, Oxford Bodleian Library'de ve Fin Millî Kütüphanesinde Türk kültür tarihi ve müesseseleri konusunda araştırma ve incelemelerde bulundu. 1963 yılından itibaren Türk kitapçılık tarihi ve sanatları, kütüphanecilik, Türk kültür tarihi ve müesseseleri ve arşivcilik konularında inceleme yazıları ve tebliğler, otuz civarında da bibliyografik araştırma ve telif eser yazdı. Yazıları Önyasa, Türk Yurdu, Kubbealtı, Türk Kütüphaneciler Derneği, Vakıf ve Kültür gibi dergilerde çıktı. Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi'ne madde yazımına katıldı. Arşivcilik eğitiminin Türkiye'de ilk defa üniversite seviyesinde başlatılmasına da öncülük etti; önce Hacettepe Üniversitesinde, sonra da AÜ, DTCF'de uzun süre arşivcilik dersleri verdi. 1992 yılında Montreal'de toplanan XII. Milletlerarası Arşiv Kongresine Devlet Arşivleri Genel Müdürü sıfatıyla Türkiye'yi temsilen iştirak etti ve Türk arşivleri ile arşivciliğini tanıttı. Türk kitapçılık tarihi ve arşiv konularındaki bazı araştırmaları yabancı dillere de tercüme edildi. Türkiye Cumhuriyeti ile Makedonya Cumhuriyeti arasında arşiv alanında işbirliği imkânlarının geliştirilmesi konusundaki gayretlerinden dolayı Makedonya Bilimler Akademisinde; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Millî Arşivinin yeniden yapılanması konusundaki hizmetlerinden dolayı da Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Başkanlığınca ödüllendirildi; ayrıca, Kıbrıs Türklüğü konusunda yaptığı çalışmalar dolayısıyla kendisine Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetince Kıbrıs Türk vatandaşlığı verildi. 1993 yılında Devlet Arşivleri Genel Müdürü olarak Türk Dünyası ile ilgili olarak yöneticiliğini yaptığı projelerden dolayı Türk Ocakları Merkez

Heyetince "Prof. Dr. Osman Turan Türklük Armağanı"na layık görüldü. 1997 yılında Türkiye-Azerbaycan Dostluk Derneğince ödüllendirildi. Makedonya ve KKTC'de Fahri Doktorluk payeleri ile birçok vakıf ve cemiyet tarafından kendisine şükran plaketi verildi. 1998 yılı da Başbakanlık Müşavirliğinden emekli oldu. **Eserleri:** *Türk Cilt Sanatı* (1968), *Türk İslâm Kültür ve Medeniyet Tarihi Bibliyografyası* (1969), *Ömer Seyfettin Bibliyografyası* (N. Sefercioğlu ile, 1970), *Yunus Emre Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi* (N. Sefercioğlu ile, 1970), *Ziya Gökalp Bibliyografyası* (Ank. 1971), *Selçuklu Tarihi, Alparslan ve Malazgirt Bibliyografyası* (M. Cunbur, N. Sefercioğlu ile birlikte, Ank. 1971), *Fârâbi Bibliyografyası* (M. Cunbur ve N. Sefercioğlu ile birlikte, Ank. 1973), *Mevlâna Bibliyografyası* (M. Önder ve N. Sefercioğlu ile birlikte, 2 c. , Ank. 1973-1974), *Fevziye Abdullah Tansel Bibliyografyası* (N. Sefercioğlu ile, 1975), *Eski Kitapçılık Sanatlarımız* (Ank. 1975), *İstanbul, Fâtih, Fetih ve Fâtih Devri Hakkında Yazılmış Kitaplar Bibliyografyası* (İst. 1977), *Arşiv ve Arşivcilik Bibliyografyası* (Türkçe ve Yabancı Dillerde Yayınlanmış kaynaklar, Ank. 1979), *Arşiv ve Arşivcilik Bilgileri* (Ank. 1980), *Ottoman Archives (Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, Amman 1986)*, *Türk Arşivlerinin Kısa Tarihçesi ve Devlet Arşivleri Türk Arşivlerinin Kısa Tarihçesi ve Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğünün Faaliyetleri* (Ank. 1994), *A Short History of the Turkish Archives and the Activities of the General Directorate of the State Archives* (Ank. 1994), *Balkan Ülkelerinin Tarihi Kaynakları Bakımından Başbakanlık Osmanlı Arşivinin Önemi* (Ank. 1996), *Importance of the Prime Ministry Ottoman Archives for historical sources of the Balkan countries* (Ank. 1996), *Yemen Tarihinin Kaynakları Bakımından Başbakanlık Osmanlı Arşivinin Önemi-Importance of the Prime Ministry Ottoman Archives for historical sources of Yemen* (Ank. 1996), *Mısır Tarihinin Kaynakları Bakımından Başbakanlık Osmanlı Arşivinin Önemi* (Ank. 1997), *Hırvatistan'ın Tarihi Kaynakları Bakımından Başbakanlık Osmanlı Arşivinin Önemi* (Ank. 1997), *Türk-Yunan Münasebetlerinin Dünü ve Bugünü* (Ank. 1998), *Ermenilerin "Asılsız Soykırım İddialarına" Cevap!* (Ank. 1998), *Sâmiha Ayverdi Bibliyografyası* (İst. 1999), *Ekrem Hakkı Ayverdi Bibliyografyası* (İst. 1999), *Sâmiha Ayverdi'nin Mektupları* (İst. 2002).

Kay.: Kendisinden, TDEA 1/439. ♣G. OKUTAN

BİNAT, Tarık (1915 -): Asker şair, yazar ve gazeteci. Hasankale'de doğdu. Soyu Kafkaslardan göçtü. 1935'te Harp Okulunu bitirdi. Kıdemli Yüzbaşı iken sağlık sebepleriyle emekli oldu. Bir süre ticaretle uğraştı. Birçok kurumda müşavirlik yaptı. Türkiye Toprak Sanayii İcra Kurulu başkanlığı, İşverenler Konfederasyonu Yönetim ve İcra Kurulu üyelikleri ve Yüksek Hakem Kurulunda işveren üyeliğinde bulundu. İstanbul Belediye Zabıtasının kuruluş çalışmalarında bulundu. Çeşitli sendikalarda görev aldı. İstanbul Sanat gazetesinde çalıştı. Ak'la Kara adlı dergiyi yayımladı. İstanbul Son Saat, Son Havadis, Zafer, Adalet, Yeni İstanbul gazetelerinde fıkralar, başyazılar yazdı. Orta Doğu gazetesinin başyazarlığını yaptı. **Eserleri/Şiir:** *Dağdan Gelen Yel* (İst. 1935), *Altın Pınar* (T. Binatlı imzasıyla, İst. 1943), *Kafkas Destanı* (İst. 1982), *Her Gelenin Derdi* (taşlama İst. 1974), *Dua* (İst. 1968). **İnceleme:** *Burası Amerika* (İst. 1966), *Disiplin ve Meslek Ahlâkı* (İst. 1958), *İşçi-İşveren İlişkileri, Millî Kültür ve Ahlâk* (İst. 1971), *Hergelenin Derdi* (Taşlamalar), *Özgürlük Disiplin ve Ahlak*.

Kay.: Sefer E. Berzeg, Kafkas Diasporası'nda Edebiyatçılar ve Yazarlar Sözlüğü, s. 71; Millî Kültür ve Ahlak, İst. 1971 (arka kapak), ÖBBSKA 1/45,297,565. ♣G. OKUTAN

BİNATLI, İsmet Boray (1944 -): Şair. Hemsin'de doğdu. Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Maliye bölümünü bitirdi. 1960-66 yıllarında Erzurum'da Milletın Sesi gazetesinde çalıştı. Çalışma Bakanlığında iş müfettişi olarak görevine devam etmektedir. **Eserleri:** *Geri Ver Ellerimi* (İst. 1981), *Gönül Pınarı* (Ank. 1989), *Ücret Politikaları ve Çalışma Barışına Etkileri* (İst. 1987).

Kay.: Geri Ver Ellerimi, İst. 1981 (arka kapak). ♣N. ÜNVER

BİNATLI, T., bk. **BİNAT, Tarık**

BİNATLI, Yusuf Ziya (1914 -): Yazar. Mısır-İskenderiye'de doğdu. Kafkaslı bir soydan gelmektedir. İÜ Hukuk Fakültesini bitirdi. Savcılık, hakimlik ve devlet kurumlarında hukuk müşavirliği yaptı. Üniversiteye geçti ve profesör olarak Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi (1959), Ankara DTCF Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü (1968) ve Bursa İktisadi ve İdarî Bilimler Fakültesinde (1970) öğretim üyeliği, aynı fakültede dekanlık (1974), Bursa İlahiyat Fakültesi Dekanlığı (1982)

gibi görevlerde bulundu. Emekli oldu. Bunların yanında Türk Dil Kurumu yönetim kurulu üyeliği, Halkevi Başkanlığı, Kafkaslılar tarafından kurulan Şamil Kültür ve Eğitim Vakfı kurucu ve üyeliği görevlerini de yürüttü. Çeşitli dergilerde hukukî, edebî, dinî ve sosyal konularda pek çok makale, araştırma ve çevirisi yayımlandı. **Eserleri:** *Türk Medenî Hukuku* (1959), *Türk Borçlar Hukuku, Hukukun Genel İlkeleri* (1960), *Medenî Hukuk Prensipleri* (1966), *Genel Hükümleriyle Borçlar Hukuku* (1968), *Hukukun Genel Hükümleriyle Medenî Hukuk* (1970), *İşletme Hukuku* (1975), *Faiz ve İslâm Dininde Faiz, Laiklik İlkeleri, Diwan-ü Lügat-it Türk'te Hukukî Terimler* (1981).

Kay.: GTKK, s. 149; Sefer E. Berzeg, KKDYŞ, s. 72. ♣G. OKUTAN

BİNEVA (?): Azerbaycan şairi. Adı Mirze Mehemedali'dir. Hayatı hakkında bilgi ve şiirlerinden örnekler Hediye-tü's-Suarâ'dadır.

Kay.: M. A. Terbiyet, Dânişmendân-ı Azerbaycan s. 55. ♣Yaz.Krl.

BİNGÖL, A. Haşim (20. yy.): Şair. Muş'ta doğdu. **Eseri/Şiir:** *Altın Oavadan Damlalar* (Ank. 1949), *Yanık Kalb* (Muşlu Haşım Bingöl imzasıyla, Ank. 1953).

Kay.: ÖBBSKA 1/45, 2/1214. ♣Yaz.Krl.

BİNGÖL, Abdulkuddüs (28.3.1952 -): Mantıkçı ilim adamı, yazar. Erzurum'un Tortum ilçesinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Erzurum'da tamamladı. 1972-1973'de AÜ İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 1973-1975'te Erzurum Endüstri Meslek Lisesinde öğretmen ve müdür yardımcısı olarak görev yaptı. Aynı yıllarda AÜ İlahiyat Fakültesi-Sistematiik Felsefe ve Mantık Kürsüsünde Prof. Dr. Necati Öner'in ilmi idaresinde doktora çalışmalarına başladı. 30. 04. 1978'de "Gelenbevi'nin Mantık Anlayışı" konulu doktora tezi ile kendisine pekiyi derece ile doktor ünvanı verildi. 07. 06. 1978'de Atatürk Ü. Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümüne asistan olarak atandı. 06.10.1982'de yardımcı doçent, 14. 04. 1983'te de Sistematiik Felsefe ve Mantık Anabilim Dalında doçent oldu. 1984'ten beri Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü başkanlığını da yürütmekte olan Bingöl, 13.01. 1989'da YÖK tarafından aynı bölümde açık bulunan

profesörlük kadrosuna atandı. Araştırma, inceleme ve yöneticilik faaliyetleri yanında bilim adamı yetiştirme yolunda da önemli gayretleri olan Bingöl, Fransızca ve Arapça bilmektedir. Prof. Dr. Bingöl'ün genelde "Sistematik Felsefe ve Mantık", özelde Mantık Tarihi ve Mantık-Dil ilişkisi ve Dil Felsefesi konularında basılmış kitap ve makaleleri bulunmaktadır. Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi, Felsefe Dünyası, Türk Yurdu Dergilerinde çeşitli makale ve yazıları çıktı. Millî ve Milletler arası Felsefe, Mantık, Bilim Tarihi ve Sosyal ilimler sahasında yapılan pek çok kongre ve sempozyuma bildiri ile katıldı. **Eserleri/Araştırma:** *Gelenbevi İsmail*, (Ank. 1988), *Porphyrios ve İsağojisi Üzerine* (1988), *Kıyas Risalesi* (Gelenbevi İsmail, Risaletü'l-Kıyas, 1988), *Gelenbevi'nin Mantık Anlayışı* (1993), *Klasik Mantık'ın Tanım Teorisi* (1993).
Kay.: Yaz. Arv. ••B. ALTUNİŞ GÜRSOY

BİNGÖL, Ali Vecdi (1888-1973): Şair. Aslen Eğinli olup Arapkir'de doğdu. Soyü Bingöl çobanlarından Sinanlı aşireti ağası Mehmed Ali'ye dayanır. Arapkir ve Eğin (Kemaliye)'de orta öğrenimini tamamladı. Babası şair, Mevlevî Hafız Mehmed Vahdî Efendiden Arapça ve Farsça öğrendi. 1908'de girdiği İstanbul Dârülmüallimîni 1915 yılında bitirdi. Orada Tevfik Fikret'in öğrencisi oldu ve kendisinden etkilendi. Otuz yılı aşkın bir süre İstanbul'da öğretmenlik yaptı. 1959'da emekli oldu. Aşiyân Müzesinde müdür olarak çalıştı. Bu yıllar onun sanat hayatında da verimli yılları oldu. İstanbul'da öldü. Şair, dilci, yazar olarak hizmet verdi. Yazı ve şiirleri çeşitli İstanbul gazete ve dergilerinde yayımlandı. Bunlarda Vedat Yonca takma adını da kullandı. Devrin ünlü bestekârlarıyla tanıştı. Birçok şiiri Selahattin Pınar, Sadettin Kaynak gibi bestekârlar tarafından bestelendi. Bunların arasında "Ayrılık Yarı Ölmekmiş", "Geçti Ömrüm Yine Hâlâ Ben O Bin Dert İleyim", "Dermân Kâr Eylemez", "Leylâ Bir Özge Candır", "Çile Bülbülüm", "Yâd Eller Aldı Beni" mısralarıyla başlayan güfteler en tanınmışlarıdır. Âşık tarzı şiirler yazan şairin Gül ile Bülbül, Çeşme Bağ, Yayla Aşkı, Bingöl Çobanları Efsanesi, Kuş Dili (çocuk şiirleri), Eğin Tarihçesi ve Folkloru adıyla hazırlamış olduğu eserler yayımlanmamıştır.

Kay.: DD s. 262-268; TDEA 1/439-440. ••Yaz.Krl.

BİNGÖL, Haşim, bk. **BİNGÖL, A. Haşim**.

BİNGÖL, Muzaffer (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Gölge-ler* (İst. 1938)
Kay.: ÖBBŞKA 1/465. ••Yaz.Krl.

BİNGÖL, Necdet (1914 -): Tenkit yazarı, araştırmacı, çevirmen. Muğla'da doğdu. Muğla Ortaokulunu ve Konya Lisesini bitirdi. 1940'ta AÜ DTCF Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi. Aynı bölümde görev aldı. 1944'te "Yakup Kadri'nin Beş Romanında Fransız Realist ve Naturalistlerinin Tesirleri" adlı teziyle edebiyat doktoru oldu. 1945-1967'de Gazi Eğitim Enstitüsü Fransızca Bölümü öğretmenliği ve Şefliği ile Kara Harp Okulu ve Ankara Fen-Fakültesinde Fransızca okutmanlığı yaptı. 1964'te Fransız hükümetince kendisine Millî Eğitim Nişanı verildi. 1968-1970'te Millî Eğitim Bakanlığında Dış Münasebetler Genel Müdürü olarak çalıştı. Ankara Yabancı Diller Eğitim Enstitüsünde öğretmenlik yaptı. Tercüme Bürosu ve Öğretmen Kitapları Komisyonu üyesi oldu. 1943'den itibaren Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Gazi Eğitim Enstitüsü Araştırma ve İnceleme, Türk Dili, Hisar, Belleten ve Tercüme dergilerinde yazılar yazdı. Çeşitli tercüme-leri ve Fransız dili üzerinde çalışmaları vardır. **Eserleri/Araştırma:** *Yakup Kadri'nin Beş Romanında Fransız Realist ve Naturalistlerinin Tesirleri* (Ank. 1944), *Fransız Dilindeki Fuller, Anlamları ve Aldıkları Takular* (Sözlük ve doktora tezinin tamamı). **Tercüme:** *Romantizmin Tarihi* (Theophile Gautier'den, 1987), *Top Oynayan Kedi Mağazası* (Roman, Balzac'dan).

Kay.: TDEŞYS s. 108; TDEA 1/440, RTES, s. 118. ••B. ALTUNİŞ-GÜRSOY

BİNGÖL, Reşit, bk. **BİNGÖL, H. Reşit**

BİNGÖL, Orhan (20. yy.): Şair. **Eserleri:** *Oy Anam, Vay Anam* (Ağtılar, İst. 1973), *Deli Rüzgar* (İst. 1991).

Kay.: ÖBBŞKA 2/906; B 1973, 1991. ••N. KONUK

BİNHAN, Ali (1937 -): Roman yazarı, şair. İskenderun'un Çakallı köyünde doğdu. Adana Düziçi Öğretmen Okulunu bitirdi. Yurdun çeşitli yerlerinde 26 yıl öğretmenlik yaptı. Damla, 7 Ocak, Salkım gibi mahallî dergilerde şiirleri, Yeni Or-

tam, Akşam, Yeni Adana, Demokrat İzmir gibi gazetelerde yüzlerce fikir yazısı yayımlandı. **Eseri/Roman:** *Alicik* (İzmir 1987).
Kay.: Alicik (arka kapa). ••N. ÜNVER

BİNİŞİK, Aziz Neriman (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Tanrının mı, Gönlümün mü Duyduğum Bu Ses?* (İst. 1937).
Kay.: ÖBBŞKA 2/1101. ••N. KONUK

BİNİCİ, İlhami (1941 -): Şair. Elazığ'ın Kığı ilçesinde doğdu. **Eseri/Şiir:** *Papatya* (İzmir 1965),
Kay.: ÖBBŞKA 2/933. ••N. KONUK

BİNKAYA, Cavidan, bk. **TÜMERKAN, Cavidan**

BİR Garip (takma ad), bk. **TUNA, Hikmet**

BİR Hanım (takma ad), bk. **FATMA Aliye**

BİR Hukukçu (takma ad), bk. **KANIK, Adnan Veli**

BİR Hasan (âşık), bk. **YAZAR, Hasan**

BİR İstanbullu (takma ad), bk. **ÂDİL, Fikret**

BİR Kürd (takma ad), bk. **Abdullah Cevdet**

BİR Numaralı Komünist Düşmanı (takma ad), bk. **TEVETOĞLU, Cihat Fethi**

BİR Veli (takma ad), bk. **TANSEL, Fevziye Abdullah**

BİR Zat (takma ad), bk. **ÂLİ Bey**

BİRAND, Hikmet (1906-1972): Deneme yazarı, öğretim üyesi. Karaman'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Karaman'da tamamladı. İstanbul Halkalı Ziraat Yüksek Okulundan 1927'de mezun oldu. Almanya'da Bonn Üniversitesinde 1933'te doktora yaptı. Yurda dönünce önce Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü öğretim kadrosuna alındı. Sonra Ankara Fen Fakültesi Botanik Enstitüsünde doçent ve 1938'de profesör oldu. Branşı ile ilgili bilimsel çalışmalarının yanı sıra gezdiği yurt köşelerini deneme tarzında anlatan yazılarıyla ve bu yazılardaki yurt ve doğa sevgisiyle tanındı. Anka-

ra'da öldü. **Eserleri/Gezi:** *Keltepe Ormanlarında Bir Gün, Anadolu Manzaraları* (Ank. 1957), *Kurak Çorak* (Ank. 1962). **Deneme:** *Alıç Ağacı ile Sohbetler* (Ank. 1968). **Botanik:** *Türkiye Bitkileri, Çeviri: Batı ve Orta Anadolu Nebat Formationları* (K. Kransse'tan, 1940), *Bitki Fizyolojisi Deney ve Gösterileri* (P. Claussen'den, 1948), *Nebatlarda Cemiyet Hayatı* (B. Blarguet'den, 1955).
Kay.: EYTE s. 707; TDEA 1/446-447; TEA/AÖ 1/236; YS, s. 135. ••N. YILDIZ

BİRAY, Himmet (1958 - 3.11.1995): Araştırmacı öğretim üyesi. Kütahya'nın Domaniç ilçesine bağlı Muhacirler köyünde doğdu. Babası Halil Bey, annesi Saniye Hanımdır. İlk öğrenimini Muhacirler köyünde, orta öğrenimini Tunçbilek'te tamamladı. Tunçbilek Lisesini bitirdikten sonra Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu (1982). Bir süre Ankara Üniversitesinde Türk Dili okutmanlığı yaptı. 1984 yılından itibaren Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı. 1985'te Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Türkmen Türkçesi ile Türkiye Türkçesi'nin Sentaks Bakımından Mukayesesi adlı teziyle yüksek lisans, 1993 yılında aynı enstitüde Batı Grubu Yazı Dillerinde İsim adlı teziyle doktora öğrenimini tamamladı. 1994 yılında çalıştığı kuruma yardımcı doçent olarak atandı. 1994 ve 1995 yıllarında Afyon Kocatepe Üniversitesinde Türk Dili dersleri okuttu. Araştırma görevlisi ve öğretim üyesi olarak çalıştığı dönemlerde, Millî Eğitim Bakanlığının hizmet içi eğitim kurslarında Türk dili dersleri verdi. Türk Yurdu ve Millî Folklor dergilerinde yayın kurulu üyesi ve yönetmen olarak bulundu. 3 Kasım 1995 tarihinde ders vermek üzere gittiği Afyon'da vefat etti. Üniversiteye intisabından itibaren Türk kültürü ve dili ile ilgili meselelerde kendini yetiştirdi, konuya vâkıf bir araştırmacı olarak tanındı. Bununla ilgili olmak üzere Sürekli Türk Dili Kurultayı üyeliği, Türk Dünyası Dostluk, Kardeşlik ve İşbirliği Kurultay delegeliği, G. Ü. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Akademik Kurul üyeliğinde, bulundu. Türk dünyasının kültürel meselelerinde ilmî bir bakış açısıyla çalıştı, güncel konularda da düşüncelerini çeşitli dergilerde yayınladı. Araştırmacı-

lığı yanında, şiirleriyle Türk şiirine yeni söyleyişler katmaya gayret etti. Dostları, anısına *Dr. Himmet Biray Armağanı* adıyla bir hatıra kitabı yayımladılar. **Eserleri:** *Kütahya Türküleri*, (Erzurum 1982, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Mezuniyet Tezi), *Türkmen Türkçesi ve Türkiye Türkçesi'nin Sentaks Bakımından Mukayesesi* (Ank. 1985 (GÜSBE. ilt), *Batı Grubu Yazı Dillerinde İsim* (Ank. 1993 GÜSBE. Doktora tezi), *Türkçe Dilinde İsim* (Ank. 1988), *Mahdum Kulu Divânı* (Ank. 1992), *Çağdaş Türkmen Şiirinden Örnekler* (Nergis Biray ile, Ank 1995), *Ders Geçme ve Kredi Sistemine Göre Türk Dili ve Edebiyatı/Türk Dili I, Türk Dili II, Türk Dili III, Türk Dili IV* (Komisyon, İst. 1993), *Ders Geçme ve Kredi Sistemine Göre Türk Dili ve Edebiyatı/Edebiyat 1, Edebiyat 2, Edebiyat 3, Edebiyat 4* (A. Güzel, M. Özbay, A. Torun, M. Çiftçi ile, İst. 1995), 1987-2000 yılları arasında çeşitli akademik dergilerde yayımlandı.

Kay.: Yaz. Arş. ••H. AĞCA

BİRAY, Nergis (1961 -): Araştırmacı öğretim üyesi. Denizli'de doğdu. İlk ve orta öğrenimini Denizli'de, yüksek öğrenimini Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde tamamladı (1985). Aynı yıl Sağlık Bakanlığında memuriyete, 1987 yılından itibaren Millî Eğitim Bakanlığında bağlı okullarda Türk dili ve edebiyatı öğretmenliği ve uzman öğretmen olarak çalışmaya başladı. Bu esnada Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde "Cemilî Divanı, Metin-Gramer-Sözlük" adlı teziyle yüksek lisans (1988) ve "Afganistan Kazakları Ağzı, Gramer-Metin-Sözlük" adlı teziyle (1996) doktora öğrenimini tamamladı. Aynı yıl Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümüne öğretim üyesi (yardımcı doçent) olarak atandı. **Eserleri:** *Cemilî Divanı; Metin-Gramer-Sözlük*, (Ank. 1988 GÜSBE. ilt), *Afganistan Kazakları Ağzı: Metin-Gramer-Sözlük*, Ank 1996 (GÜSBE., Doktora Tezi), *Çağdaş Türkmen Şiirlerinden Örnekler*, (Himmet Biray ile, Ank. 1995). Kay.: Yaz. Arş. ••İ. ÇETİN

BİRCAN, Kocagul ulu (1834-1897): Kazakistan halk şairi, halk bestekârı. Şimdiki Kökşetav ili, Eñbekşiler ilçesinde doğdu. Başlangıçta kendi köyünde irticalen okuduğu şiirleriyle, icra ettiği şar-

kılarla ve Bircan Sal lakabıyla tanındı. Kazakların şarkıcılık ve bestecilik sanatının gelişmesinde önemli derecede etkili oldu. Halk müziğini kendi eserlerinin aracılığıyla zenginleştirdi. Kendisinin sözlerini yazdığı ve bestesini yaptığı şarkılarından en ünlüsü "Bircan Sal" şarkısıdır. Bu şarkıda gençliğin ateşli duyguları, "sal ve serilik" geleneğinin çeşitli yönleri, güzellik, insanlık ve iyilik gibi insanın yönleri de mevcuttur. Ayrıca "Aytbay", "Aktentek", "Altın Baldak", "Birlén", "Gaşığım" ve "Méti-Dévlen" gibi şarkıları da onun yaratıcılığının zirve eserleridir. Bircan Sal, nazıklığı, zerafeti, aşkı, tabiatı ve güzelliği yorulmadan, usanmadan terennüm eden bir şarkıcı, bir bestekârdır. "Léylim Şırak", "Kölbay-Conbay", "Canbota", "Adaskak", "Cambas Siypar", "Temirtas", "Karasu Esik Aldı" vb. gibi şarkılar da, Bircan Sal'm kendine özgü imzasını taşıyan güzel eserlerdir. Hayatını sanata adayan, zamanının büyük bir bölümünü şiir ve şarkı düzmekle, düğün ve eğlencelerde kendi sanatını ve kendinden öncekilerin zengin mirasını icra etmekle geçiren ve özgürce yaşayan Bircan'a halk, "Sal" ve "Seri" sıfatlarını verdi. Onun etrafına Kazak bozkırının çeşitli yerlerinden gelen sanatçı gençler toplandı. Bu genç sanatçıların Cayav Musa, Akan Seri, Kanapiya, Baluvan Şolak, Ükili İbray gibi bir kısmı Bircan Sal'ın çizdiği geleneği kendi eserlerinin aracılığıyla devam ettirdi, Kultuvma, Carılğapberdi, Gaziz gibi ikinci bir grup ise, onun şarkı ve bestelerinin halk arasında yaygınlaşmasına büyük katkıda bulundular. Bircan'ın kendine özgü şarkı ve beste geleneğini izleyen veya muhafaza edilmesini sağlayan bunun gibi sanatkarların sayesinde elimize onun 44'e yakın şarkısı ulaşabildi. Sovyet döneminde G. Aytbayev, K. Baycanov, E. Kaşaubayev, K. Babakov, K. Lekerov, C. Elebekov ve M. Erca-nov gibi sanatçılar Bircan'ın şarkı ve bestelerini, onun kendine özgü icra şeklini kendinden sonraki nesle ulaşmasına büyük katkıda bulundular. Bircan Sal aynı zamanda da usta bir ayıs akını (deyişme şairi)dir. Meşhur "Bircan-Sara ayıtısı", deyişme türünün Ekim İhtilâline kadar ki döneminin en güzel örneklerinden biridir. Onun bir ayıtıs akını olarak çizdiği geleneği sonraları Sara, Aset ve Doskey gibi halk şairleri devam ettirdi. Bircan Sal'ın hayatının son dönemi oldukça zor geçti. Boylar arasındaki çatışma veya kavgalar onu

da etkiledi. Onun "delirdiği"ne dair bir söylenti çıkmış, kolu ayağı bağlanıp, eziyetlere maruz kaldı. Sovyet döneminde onun şiirleri, besteleri ve şarkılarını derleyen müzik uzmanları, sanatçı ve etnografistler, topladıkları malzemeleri çeşitli aralıklarla yayımladı. Halk sanatçısı, meşhur bestekâr Mukan Tölebayev, Kazak opera sanatının klâsik eseri kabul edilen "Bircan-Sara" operasını yazdı (Librettosu: K. Cumaliyev). Ordinaryüs A. K. Cumbanov ise, Kazak Kompozitorlarının Ömiri men Tvorçestvosı" (Almatı 1942) adlı inceleme kitabının büyük bölümünü Bircan Sal'a ayırdı. 1982'de doğumunun 150. yıldönümü dolayısıyla tören ve kutlamalar yapıldı. **Eserleri:** *Kissa-i Bircan menen Akın Sara Aytiskanı* (Kazan 1899), *Anderi* (Almatı 1959), *Léylim Şırak*, *Ander* (Almatı 1963), *Öleñder* (Almatı 1967).

Kay.: Yaz. Arş. ••Ş. İBRAYEV

BİRCAN Sal, bk. **BİRCAN Kocagul ulu**

BİRDOĞAN, Nejat (1934 -): Kars'da dünyaya geldi. Medrese kültürü almış, halk hikayelerini çok iyi bilen Posoflu Müdâmi, Sosgirtli Aşık Hünkar Hicrani (diğer adıyla Sosgirtli Memet), Dursun Cevlani gibi geleneğin güçlü temsilcisi halk ozanlarının uğrak yeri olan bir evde büyüdü. Yine yörenin çok iyi din kültürü almış ozanlarından Cemal Huva'yla yakınlığı olduğu, O'nun birikiminden de yararlandı. 1956 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü Edebiyat Bölümü'nü bitirdi. İlk görev yeri olan Van'da, 'öğretmenim' dediği ve kendisini hak kültürü araştırmalarına yönelten Ali Saraçoğlu ile tanıştı. O'nun da yönlendirmesiyle Ercişli Emran üzerine ilk yazısını 1958 yılında Türk Folklor Araştırmaları Dergisi'nde yayımladı. Van'dan sonra Kağızman Lisesi'nde görev aldı. Burada bir yandan derleme ve araştırmalarını yürütürken, bir yandan da onbeş günde bir yayımlanan *Su* adlı Edebi Gazete'yi yayın hayatına kazandırdı. 12 sayı yayımlanan bu gazetede, Halide Nusret Zorlutuna, Behçet Kemal Çağlar, Ali Saraçoğlu, Fahrettin Kırzioğlu gibi dönemin tanınmış edebiyatçıların da ürünleri yer almaktaydı. Bu bakımdan sadece bölgenin değil, aynı zamanda ülkemizin de önemli edebiyat gazetelerinden biri olması itibarıyla edebiyat tarihimizde yerini almıştır. Kağızman'daki görevi sırasında okul tiyat-

roları, panel ve konferans organizasyonları yanı sıra, *Kağızman Tarihi*'ni de kaleme aldı. Bu çalışmanın, ne yazık ki, tek bir nüshasına bile ulaşabilmemiş değiliz. Bunların yanısıra çeşitli dergi ve gazetelerde yer almış çok sayıda makalesi ve katıldığı ulusal ve uluslar arası kongrelerde sunmuş olduğu bildirileri bulunmaktadır. Kril alfabesinden bir çok makale yanısıra, Farşça'dan da *Gülzar-ı Hasaneyn* (1989) adlı yapıtı Türkçe'ye kazandırmıştır. İstanbul Esentepe Ortaokulu Müdürlüğü yaptı. 1977 yılında Milli Araştırma Dairesi Başkanlığı'na atandı. Bu görevinden 1980 yılında emekli oldu. 3 Mayıs 2001 tarihinde yitirdiğimiz Birdoğan'ın mezarı İstanbul'da, Avcılar'dadır. **Eserleri/Arş.:** *Aşık Beyanı* (1983), *Notalarıyla Türkülerimiz* (1984), *Şah İsmail Hatai* (1991), *Hasan Dede* (1993), *Anadolu'nun Gizli Kültürü Alevilik* (1991), *Anadolu ve Balkanlarda Alevi Yerleşmesi* (1993), *Koroğlu* (1994), *Alevi Kaynakları I-II* (1999), *Anadolu Aleviliğinde Yol Ayrımı* (2000). Kay.: Yaz. Arş. ••H. AĞCA

BİRGİLİ Mehmed Efendi, bk. **BİRGİVİ Mehmed Efendi**

BİRGİVİ Mehmed Efendi (1522-1573): Din âlimi, dilci. Balıkesir'de doğdu. Babası Balıkesirli müderris Pîr Ali Efendidir. Tahsiline babasının yanında başladı. Az zamanda yaşlılarından üstünlüğü görülünce, İstanbul'a geldi. Önce Ahîzade Mehmed Efendiye sonra Kazasker Abdurrahman Efendiye intisap ederek, öğrenimini tamamladı. İstanbul medreselerinde ders okutmaya başladı. Bayramî tarikatı mürşidi Karamanlı Şeyh Abdurrahman Efendiye baş vurarak, tasavvuf yoluna girdi. Hocası kazasker Abdurrahman Efendinin delâletiyle Edirne'ye askerî kassam tayin olundu. Az sonra memuriyetten ve ders okutmaktan el çekmek istedi; ancak şeyhi, şer'i ilimlerdeki kabiliyetinden dolayı vaaz ve derslerinden tamamıyla vazgeçmesine razı olmadı. Bu sebeple Edirne'de bir süre daha kaldı. Bu arada Padişah II. Selim'in hocası Mevlâna Ataullah Efendi, Birgi'de (Ödemiş) bir medrese yaptırmıştı. Bu medresenin müderrisliğini ilmî kudretini takdir ettiği Mehmed Efendiye verdi. O da "tedris, telif ve vaaz"larına ömrünün sonuna kadar bu medresede devam etti. Birgivi veya Birgili diye anılması bu sebeptendir.

Birgi de vebadan öldü. Kabri Birgi civarındadır. Birgîvî, şeriatı korumak yolunda büyük gayreti olan âlimlerimizdendir. Her bid'atın karşısına çıktı, eserlerinde şeriat konularını çok sıkı kayıtlara bağladı, mevki için dine karşı kayıtsızlıklara göz yummadı, hatta son zamanlarında bu konudaki yolsuzlukları ıslah maksadıyla Birgi'den İstanbul'a kadar gelerek vezir-i azam Sokullu Mehmed Paşaya nasihatte bulundu. Ona göre Hz. Muhammed'in sünnetini canlandırmak en emin ve kısa yoldur. Risalelerinde para ile Kur'an okutmanın, herhangi bir ibadet karşılığında ücret almanın haram olduğunu, paranın ve menkul eşyanın vakfedilemeyeceğini uzun uzun açıkladı. Bu ve benzeri meselelerde zamanın âlimleri ile tartışmalarına Şeyhülislâm Ebussü'ud Efendi de taraf olmuş, vakıfla ilgili görüşlerini kabul eder görünmekle beraber evkafın zarar görmemesi için Birgîvî aleyhinde fetva verdi. Eserlerinden bazıları: Birgîvî Mehmed Efendi, beşi Türkçe, diğerleri Arapça ile akait, fıkıh, tasavvuf, Arap dil bilgisi, Kur'an, hadis, siyer, ahlâk ve kelâm konularında, kitap, makale, risale hâlinde toplam elli üç eser meydana getirmiştir. Birgîvî'nin eserleri arasında onun bugüne kadarki şöhretini sağlayan Vasiyetname isimli Türkçe ilm-i hâl'dir. İman, ibadet, muamelâta ait İslâmî esasları bildiren zamanımıza kadar dinî meselelerde halkın işine yaramış, birçok defa şerh edilmiş, birçok defa basılmış ve Toktamışoğlu tarafından manzum olarak Kuzey Türkçesine de çevrilmiştir. Bu öğretici eser, sade, sanatsız tabîî üslûbu ile de dikkat çeker. Yazılışı H. 790-M. 1563 tarihlidir. *İkâzül Hâlikîn Tercümesi* (Para ile Kur'an okumanın, para vakfetmenin caiz olmadığına dair kendi yazdığı eserin tercümesi), *Eserleri/Araştırma: Risale-i Birgîvî, İkâzül İtâlikîn Tercümesi, Fetvalar, Avâmîl, Ishar-ül Estrar*, Kay.: Nihal Atsız, İstanbul Kütüphanelerine Göre Birgili Mehm-et Efendi Bibliyografyası İst. 1966; GAL 2/582-586, Suppl. 1/645,683,742,2/654-658,674; HHTŞ 1/179-181; İA 2/634-635; KÂ 2/2284-1285; KZEKF 1/54,117, 183-184,214,215,592,737,822,2/1017,1074,1111,1246,1500,1546; ML 8/539; OM 1/253-256; SO 4/121; TDEA1/447; Emrullah Yüksel, Les Idées Religieuses et Politiques de Mehmed el-Birkewî, Paris 1977, doktora tezi), a. g. y. , "Birgîvî", TDVİA 6/191-194; Ahmed Turan Arslan, İmam Birgîvî ve Arapça Tedrisatındaki Yeri (İst. 1981, Marmara Üniversitesi, doktora tezi). ♦♦N. YILDIZ

BİRGÜL, Cahide, bk. SESVEREN, Cahide Birgül

BİRGÜL, Mehmet (1952 -): Roman yazarı. *Eseri/Roman: Mutluluk Yolu* (İst. 1972, 2. bs. 1975). ♦♦N. KONUK

BİRİNCİ, Ali (25.8.1947 -): Şair, tenkit yazarı, öğretim üyesi. Sakarya'nın Hendek ilçesine bağlı Balıklı Şeyh köyünde doğdu. Hendek Cumhuriyet İlkokulunu (1960), Hendek Ortaokulunu (1963), Ankara Polis Kolejini, AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi İktisat ve Maliye Bölümünü bitirdi (1973). Bir süre Emniyet Genel Müdürlüğü (1973-76) ve Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesinde (1976-1988) görev yaptı. 1988'den bu yana Polis Akademisinde Türk siyasi tarihi okutmaktadır. Atatürk Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi üyeliğinde bulundu. İlk şiiri Hür Düşünce dergisinde (Ocak 1968), ilk yazıları Fikir ve Sanatta Hareket dergisinde yer aldı. Makaleleri 1983'ten itibaren Sanat Bilim ve Kültürde Orhun, C. Ü. Sosyal Bilimler (Sivas), Hakikat (Sivas), Tarih ve Toplum, Dergâh, Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkez Dergisi, Polemik, Türk Yurdu, Kebikeç, Müteferrika, Yeni Türkiye, Toplumsal Tarih, İstanbul Araştırmaları, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Türklük Bilgisi, Polis Bilimler Dergisi, Osmanlı gazete ve dergilerinde yer aldı. Yapıtları ve Yaşamlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisine 24 madde yazdı. Ayrıca çok sayıda sempozyum ve kolokyuma bildiriler sundu, armağan kitaplara yazdığı bölümlerle katıldı. Kültür tarihimize ilgili araştırmaları, derlemeleri, sadeleştirmeleri ve kitap tenkitleriyle tanındı. *Hürriyet ve İtilaf Fırkası* adlı eseriyle 1990'da Türkiye Yazarlar Birliği Araştırma Ödülünü, 1999'da *Süleyman Necati Güneri / Hatıra Defteri* adlı eseriyle Türkiye Yazarlar Birliği Hatıra Ödülünü kazandı. *Eserleri: Hürriyet ve İtilaf Fırkası* (doktora tezi, 1990), *Matbuat Aleminde Birkaç Adım* (1992), *Abdülmecid Fehmi (Derin) / Manastır'ın Unutulmaz Günleri* (Ayşe Şen ile, 1993), *Müverrih-i Mâderzâdm Fülânâme* (1994), *Selim Nüzhet Gerçek / İstanbul'dan Ben de Geçtim* (İsmail Kara ile, 1997), *Mahalle Mektebi Hatıraları* (İ. Kara ile, 1997), *Kâmil Kepecioğlu / Tarih Lugati* (1999), *Mehmet Behçet Yazar / Edebiyatçılar Alemi* (1999), *Süleyman Necati Güneri / Hatıra Defteri* (1999).

Kay.: Beşir Ayvazoğlu, "Kitap Kurdu Bir Karadeniz Uşağı: Ali Birinci", Defterimde Kırk Sûret, 3. bs. , 1999, s. 169-174). ♦♦İ. İŞİK

BİRİNCİ, Necat (5.11.1943 -): Yazar, öğretim üyesi. Trabzon'da doğdu. Orta öğrenimini İstanbul Eyüp Lisesinde tamamladı. İÜ Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden 1968 yılında mezun oldu. 1973 yılına kadar Akçaabat Lisesinde ve Haydarpaşa Teknik Lisesinde edebiyat öğretmenliği yaptı. 1973-1978 yılları arasında İÜ Edebiyat Fakültesi Türkiyat Enstitüsünde okutman olarak çalıştı. 1978 yılında aynı fakültede asistan aldı. Ekim 1981'de Yeni Türk Edebiyatı (1950'den günümüze) sahasında "Menemenlizade Mehmed Tahir ve Eserleri" isimli teziyle doktor unvanını aldı. 1990 yılı Ekim ayında doçent oldu. Hâlen aynı üniversitenin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Edebiyatı Kürsüsünde profesör doktor unvanlı öğretim üyesidir. Tanzimattan sonra Türk şiiri, Türk romanı, Cumhuriyet sonrası Türk şiiri, savaş edebiyatı, Millî Mücadele dönemi edebiyatı konularında araştırmalar yaptı. *Eserleri: Araştırma: Atatürk Şiirler Antolojisi* Haz: Mekmet Kaplan, Necat Biriner, Kültür Bakanlığı, 1986 *Kahramanlık Şiirleri Antolojisi*, Kültür Bakanlığı, 1987 *Kırım Zafernaamesi: Hayralaat*, Haz: Salih Hayri, Nebat Biriner, Kültür Bakanlığı, 1988 *Menemenlizade Mehmet Tahir Hayatı ve eserleri*, Kültür Bakanlığı, *Nebizade Nazmi Hayatı, ebedi şahsiyeti ve ederlerinden seçmeler*. Kültür Bakanlığı, 1987 *Biyografi: Ruşen Eşref Ünaydın*, Kültür Bakanlığı 1988, *Yahya Kemal'in yazılarında Gazi Mustafa Kemal ve Milli Mücadele*, İ.Ü.Edb. Fak. Mat. 1981 *Ders Kitapları: Üniversitede Türk Dili ve Kompozisyon Dersleri*, Bayrak, 1996, Haz: Kemal Yavuzi Kazım Yetiş, N.Birinci. *Türk Dili ve Edebiyatı, II*, Haz: Kemal Yavuz, Kazım Yetiş Necat Birinci, 1997 *Türk Dili ve Edebiyatı, IN*, 1999 *Türk Dili ve Edebiyatı 1*, 1998 *Türk Dili ve Edebiyatı*, 3 1998 Kay.: Yaz. Arv. ♦♦N. YILDIZ

BİRİNCİ, Niyazi (1945 -): Yazar. Rize'nin Pazar ilçesinde doğdu. Gazete yazılarında Veysel Akpınar, Şeref Baysal; çocuk kitaplarında Bahadır Alp, Nurcan Sevinç; bazı yazılarında, romanlarında Yavuz Bahadıroğlu imzalarını kullandı. 1960 yılında ortaokulu bitirdikten sonra gemicilik (1961), balıkçılık (1965), çay eksperliği (Yaka Çay Fabrikası, 1970), Yeni Asya (1971) gibi gazete ve bazı dergilerde muhabirlik, istihbarat şefliği ve

yazarlık yaptı. 1981 yılından itibaren Yeni Nesil'de yazar, Can Kardeş dergisinde genel yayın yönetmeni olarak çalıştı. Köprübaşı adlı eseriyle Türkiye Millî Eğitim Vakfının 1979 yılı Roman Teşvik Ödülünü, 1982 yılında Türkiye Yazarlar Birliğinin çocuk edebiyatı dalında Yılın Yazarı Ödülünü kazandı. *Eserleri/Roman: Aslan Yürekli Memiş* (İst. 1973), *Sunguroğlu* (İst. 1973), *Bizans Saraylarında* (İst. 1974), *Buhara Yanıyor* (İst. 1974, 2. bs. 1975), *Turgut Alp* (İst. 1975), *Elveda Buhara* (İst. 1975), *Kırım Kan Ağıyor* (İst. 1976), *Şehzade Selim* (İst. 1976,1979), *Şirpençe* (İst. 1976), *Bilmece Oyunu* (İst. 1976), *Mısır'a Doğru* (İst. 1976), *Yolbaşı* (İst. 1977), *Vatan İçin* (İst. 1977), *Sel* (İst. 1977), *Altın Yataklar* (İst. 1977), *Avukat Bekir Berk* (İst. 1977), *Şehzade Murat* (İst. 1978), *Malazgirt'te Bir Cuma Sabahı* (İst. 1978), *Demirbaş Veli* (İst. 1979), *Çaka Bey:Yelkenler Dikilecek* (İst. 1979), *Boşlukta Yürümek* (İst. 1979), *Köprübaşı* (İst. 1979), *Cengaver* (İst. 1980), *Mavi Yıldız* (İst. 1980), *Hasan Efe* (İst. 1980), *Issız Orman* (İst. 1980), *Çoban Kız* (İst. 1980), *Nesrin* (İst. 1980), *Niğbolu* (İst. 1980), *Dargo* (İst. 1981), *Keşmekeş* (İst. 1981), *Binatlı* (İst. 1981), *Düşman* (İst. 1981), *Endülü's'e Veda* (İst. 1981), *Sunguroğlu Kaybolan Elçiler* (İst. 1982), *Sunguroğlu: Baskın* (İst. 1982), *Sunguroğlu Tuzak* (İst. 1982), *Sunguroğlu Kara Şövalyeye Karşı* (İst. 1982), *Sunguroğlu Foça Korsanlarına Karşı* (İst. 1982), *Dördüncü Murad* (2 c. , 1982, 1983), *Merhaba Söğüt* (İst. 1984), *Sahipsiz Saltanat* (İst. 1984), *Yıldırım Beyazıt* (İst. 1984), *Birinci Murat* (İst. 1984), *Osman Gazi* (İst. 1985), *Çelebi Mehmet* (İst. 1985), *Cem Sultan* (2 c. , İst. 1986), *Orhan Gazi* (İst. 1987), *Fatih* (İst. 1987), *Kanuni Sultan Süleyman* (İst. 1987), *Yavuz Sultan Selim* (İst. 1989), *Salâhattin Eyyubi* (İst. 1989), *Sen Beni Sev* (İst. 1991), *Geceyarısı Mektupları* (İst. 1991), *Kirazlı Mescit* (İst. 1994), *Topal Kasırga* (İst. 1996), *Hikâye: Sultanlar Sultanı* (İst. 1973), *Üçüncü Basamak* (İst. 1977), *Elmas Nine* (İst. 1979), *Ustura Zoruna* (İst. 1978), *Zirvedeki Ses* (1981). *Araştırma: Batı ve Biz* (İst. 1977), *Hayırsız Ada* (İst. 1980), *Murat Hüdevendigâr - Hayatı, Mefkuresi, Mücadelesi* (İst. 1984), *Yıldırım Beyazıt - Hayatı, Mefkuresi, Mücadelesi* (İst. 1984), *Osman Gazi - Hayatı, Mefkuresi, Mücadelesi* (İst. 1985), *Osmanlı Padişahları Ansiklopedisi* (3 cilt, 1986), *Dünyamızda Neler Oluyor* (İst. 1989), *Canum Peygamberim* (İst. 1990), *Sosyalizm Bitti Laiklik*

Alır mıydınız (İst. 1994), *Şu Bizim Demokrasi* (İst. 1995), *Bu Gidiş Nereye* (İst. 1996). **Çocuk romanı ve hikâyesi:** *Karınca Savaşı* (İst. 1973), *Satılık Çocuk* (İst. 1973), *Tekir ile Joli* (İst. 1973), *Yaramaz Piti* (İst. 1973), *Zip Zap* (İst. 1973), *Bizim Can* (İst. 1974), *Deniz Altı Ülkesi* (İst. 1974), *Tuhaf Çocuk* (İst. 1974), *Birlikte Gülelim* (İst. 1976), *Gak Gak* (İst. 1977), *Feza Çocuğu* (İst. 1977), *Pamuk ile Kur-naz Fare* (İst. 1978), *Tüy Kanat* (İst. 1978), *Cik Cik Serçe* (İst. 1978), *Miyav Kedi* (İst. 1979), *Tarih Dede Anlatıyor* (İst. 1979), *Şaşkın Leylek* (İst. 1979), *Çocuk Masalları* (İst. 1980), *Tintin Tavşan* (İst. 1980), *Büyücünün Çocukları* (İst. 1980), *Canavar Robot* (İst. 1982), *Kayıbolan Cıvıv* (İst. 1983), *Soygun* (İst. 1983), *Kıvalı Kuzucuk* (İst. 1983), *Düşünen Çocuk* (İst. 1984), *Ateş Mehmet* (İst. 1984), *Zafer Yolu* (İst. 1984), *Papağan Nuri* (İst. 1985), *Ucuz Hikâyeler* (İst. 1987), *Varvara* (İst. 1988).
Kay.: TBEA 1/137/138 TDEA 1/447; YS, s. 136. ♣N. YILDIZ

BİRİYA, Mehmed Hacı Gulam oğlu (1914-1980): Şair, devlet sanatçısı. Güney Azerbaycan'ın Tebriz şehrinde doğdu. Adı Hac Gulam oğlu Muhammed Biriya Bakırzade'dir. Sekiz yaşında okula gitti. Ortaokulu bitirdikten sonra yoksulluk yüzünden öğrenimine devam edemedi. Çeşitli sanatlarda çalıştı. Tebriz'de belediyede işe girdi. Askere gidip demiryollarında çalıştı. Azerbaycan'da eğitim, ana dili ve özgürlük yolunda ilk mücadele edenlerdendir. Sanatsal faaliyeti erken yaşlarda başladı ve küçük içerikli piyesleri Azerbaycan ve Fars dillerinde yayımlandı. Şiirleri Merdum, Zefer, Demavend, Şö'lever, Sipidrud, Azerbaycan, Şafak dergilerinde ve gazetelerinde yayımlandı. Azerbaycan, Vatan Yolunda, Yumruğ, Haver-i Nev ve diğer gazetelerde yayımladığı eserler, şairin güçlü sanatsallığı ve millî özgürlük düşüncesinin birbirine kaynaşmasını göstermektedir. Azerbaycan Demokrat Parti Merkezi Komitesinin üyesi oldu. Aktif siyasî ve silahlı mücadele yaptı. 1945 yılında Azerbaycan Millî Meclisinin milletvekili seçildi. Azerbaycan Millî Eğitim Bakanı olarak görev yaptı. 1946'da diğer savaşçılar gibi Kuzey Azerbaycan'a gitti. Otuz dört yıl orada kaldı. Azerbaycan Yazarlar Cemiyetinin idarî işler üyesi gibi sosyal-siyasî ve edebî faaliyetine devam etti. 1980'de Tebriz'e döndü ve orada öldü. Cenubi Azerbaycan okullarında ilk defa

Azerbaycan dili okul kitaplarının yayını hızlandırdı. Tüm alanlarda faal hizmetlerinden dolayı Settarhan madalyasıyla ödüllendirildi. İran Şah ordusunun saldırıları sonucunda Cenub Azerbaycan halk hâkimiyeti dağıldı. Bu şartlar altında bir dönem gizli yaşamak zorunda kalan şair, mücadele etse de, Sovyetler Birliği'ne karşı kendi vatanından göç etti. *Ürek Sözü* şiir kitabı 1944 yılında Bakû'da yayımlandı. 1947 yılında Bakû'da yayımlanan Azerbaycan gazetesinin birinci numarasında Biperva imzası altında "Araz" şiiri yayımlandı. Bir süre sonra yersiz suçlamalar yüzünden tutuklandı. 1956 yılında Stalin döneminin ağır baskı dönemi değiştiği için şair serbest bırakıldı. 1957 yılında yeniden tutuklanıp, hapis hanelik oldu. On yıl hapis yattı. Yazar Tebriz'e dönmek için vize almaya uğraştı. Yalnız onu izlediler ve yeniden tutuklanarak il hapisanesine gönderildi. Bir dönem Bakû'de, Şuşa'dan ve Şamahı'da gayri resmi olarak yaşadı. Bunun nedenlerinden biri de şairin yalnız Tambov bölgesinin Yaroslav köyünde yaşamını sürdürmeye izin verilmesiydi. 1980 yılında Bakû'ye döndükten sonra Tebriz'e gitmeye hazırlandı. 29 Eylül 1980 yılında yorgun ve bitkin bir halde Tebriz'e gitti. Burada beş yıl sonra yeniden baskıcı kuvvetler tarafından izlendi ve yönetime karşı çıktığı için suçlandı. **Eserleri/Oyun:** *Çetirbazlar*, *Gündelik İdaresinde*, *İstalingrad*, *Erbab ve Ekinci*.

Kay.: Azerbaycan Yazarlar Ansiklopedisi, Bakû 1995, s. 305. ♣R. GAFFARİ

BİRİZKENT, S. H. (20. yy.): Deneme yazarı. **Eseri:** *Üst İnsanlık* (İst. 1936).
Kay.: TB 1928-1938. ♣Yaz. Krl.

BİRKAN, Selâhattin (1913 -): Şair. İzmir'de doğdu. Babası Evkaf müdürlerinden Ziya Beydir. Tahsilini Galatasaray Lisesi ve Yüksek Ekonomi ve Ticaret Okulunda yaptı. Öğretmen olarak memuriyete girdi. Uzmanlık öğrenimi için Amerika'ya gitti. Yüksek Lisans yaptı. Dönüşünde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığında müfettiş olarak göreve başladı. Çeşitli görevlerde bulundu. **Eserleri:** *Dünyada Sosyal Güvenlik Ekonomisi* (İst. 1970), *Türkiye'de Devletçilik* (İst. 1950), *Az Gelişmiş Ülkeler* (İst. 1960), *En Güzelü* (İst. 1986), *Ozanlar Ülkesi* (İst. 1971).

Kay.: Ozanlar Ülkesi (arka kapak); ÖBBŞKA 2/907. ♣N. ÜNVER

BİRKIYE, Atilla (1955 -): Yazar. İstanbul'da doğdu. Bakırköy Lisesini bitirdi. İÜ Fen Fakültesinde bir süre okuduktan sonra Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünden mezun oldu. Çeşitli yayımlarında çalıştı. Yazıları, Sanat Emeği, Yazko- Edebiyat, Yazko- Çeviri, kısa bir süre yönettiği Günümüzde Kitaplar gibi dergilerde yayımlandı. **Eserleri/Deneme:** *Düşünceler Sözler Yazılar* (İst. 1984), *Kırmızı Bir Karanfil* (1988), *80'lerden 90'a* (İst. 1990), *Bir Aşk Denemesi* (İst. 1991), *İrmaktır* (İst. 1993), *Hep Sonbaharı Yaşadık* (1994). **Şiir:** *Aşk Bir Kadının Bedeniyle Başlar* (1995). **Roman:** *Son Yemek* (İst. 1993), *Soldan Sağa* (İst. 1995), *Bir Aşk Bilmecesini Nasıl Çözersiniz?* (İst. 1999), *Aşkım Bir Yağmur Damlası Gül Yaprağında* (İst. 2000). **Günce:** *Saptamalar* (İst. 1985), *Bir Sonbahar Güncesi* (1995), *Perdelerden Caddelere Dökülüvermiş* (İst. 1995). **Günlük** (1995). **Derleme:** *Yapısalcılığın Eleştirisine Doğdu* (İst. 1984), *Asım Bezirci'ye Saygı* (İst. 1993), *Aşk ve Hüzündür İstanbul* (İstanbul şiirleri, İst. 1999). **Çeviri:** *Ezop Masalları* (1993).
Kay.: EİS s. 91; ŞYS s. 148; TBEA 1/188; YS, s. 136. ♣G. OKUTAN

BİRNAZAR Uulu Kasımbay, bk. KASIMBAY

BİROL, Mehmet (20. yy.): Roman yazarı. **Eseri/Roman:** *Aşk Mahkûmları* (İst. 1970).
Kay.: TB 1970. ♣N. KONUK

BİRRİ (1669-1715): Mutasavvıf divan şairi. Manisa'da doğdu. Asıl adı Mehmed'dir. Attar Birri diye tanındı. Manisa'da Sultan Camii Darüşşifasında ikinci tabib Ahmed Efendiden yararlı ilimleri öğrendi. Mevlevîliğe bağlandı. Nakşî Ali Dede ile Lutfî Dede Efendinin sohbet meclislerinde yetişti. Binbir gün çile çıkardıktan sonra evlendi. Ailesini geçindirmek için küçük bir attar dükkânı açtı. 1700'de Ahmed Muhtar adlı oğlu doğdu. Devrinin tanınmış şairlerinden Sâbit, Nâbî ve Seyyid Vehbî ile mektuplaştı. Onların şiirlerine nazireler yazdı. Adı geçen şairler de Birri'nin şiirlerini tanzir ettiler. Ancak şairlikte onların derecesine ulaşamadı. Aslında sohbet meclislerinde bulunmayı seven, hiçbir şeye karışmayan, ticaretiyle meşgul kanaatkâr bir adamdı. Afyona alıştı. Şeyhî'ye göre kırk sekiz yaşında öldü, Tahir Bey'e göre de Manisa eski Mevlevîhânesinin mezarlığına gömüldü. Esrar Dede'ye göre mükemmel bir

Divan'ı vardı. Hızrî'nin Cem'ü's-Şâiran adlı şiirinin 34. dördlüğünde "Âlimî, Etvârî, Buhtâkî" ile birlikte adı geçen Birri'nin bu şair olması muhtemeldir. **Eseri/Nazım/Nesir:** *Bülbülname* (İst. 1265/1849).

Kay.: İMZKZEK 1/493; H. Avni Ozan, İzmir Şairleri Antolojisi, 1. Kitap, 1934, s. 20; KŞ s. 67; NAZZE, 1999, s. 28; OM 2/102; ÖBBŞKA 1/239; SE s. 18; D. Kaya, Şairnâmeler, s. 35. TDEA 1/449; TGDEİS s. 79; "Derviş Mehmed Birri"; TN 1/95(364); TŞ 2/855-861; TŞM s. 60-66; TŞ/S s. 160; VF 2/546; M. Cunbur, Manisa Mevlevîhanesinden Yetişen İki Şair", Birinci Uluslararası Mevlâna, Mesnevi ve Mevlevîhaneler Sempozyumu, 19-21 Aralık 2001, Manisa. ♣M. CUNBUR

BİRRÎ (1743-1797): Divan şairi. İstanbul'da doğdu. Adı Seyyid Abdullah Birri'dir. Mühürdar Hacı Abdî Efendinin yeğeni, Hacı Mustafa Efendinin oğlu, Bıçakçılar İmamı Abdullah Efendinin kızının oğludur. Öğrenimini bitirdikten sonra Sadaret Mektubî odasında göreve başladı. Babasıyla 1768 seferine katıldı. Dönüşte halife olarak mühimme defterlerinin yazılmasıyla görevlendirildi. Başhalife oldu. Sonra mektupçuluğa getirildi. Bir ara beylikçiliğe atandı. İkinci defa mektupçu olduysa da bir süre sonra Silâhtar kitabetiyle Babıâli'den uzaklaştırıldı. 1787'de ordu piyade mukabeleciliğine ve buna ekli olarak beylikçiliğe getirildi. 1789'da Reisül-küttab oldu. Zıştovi Antlaşmasının imzasına Murahhas olarak katıldı. 1788'de Rusya ilerYaş antlaşmasını imzaladı. İstanbul'a dönüşünden yedi sekiz ay sonra görevi ruznamçeciliğe indirildi. Sonra baş muhasebecilik, Beyhan Sultana kethüdalık yaptı. Sadaret kethüdasıyken rakiplerinin, hattâ arkadaşlarının iftirasına uğrayıp Bursa'ya sürüldü. Sonradan affedilerek İstanbul'a döndü. Üzüntüsünden hastalanıp İstanbul'da vefat etti. Eyüp'te Kaşgarî Dergâhı yolundaki babasının mezarının bitişiğine gömüldü. Güzel ahlaklı, hoşsohbet, hayır hasenat sahibi bir şairdi. Lâleli'de bir okul yaptırdı. Vakıfları vardı. **Eseri:** *Mevridü'l-Ulûm*.

Kay.: Halifetü'r-Rüesâ Zeyli, Cevdet Paşa Tarihi, SO 3/391; TDEA 1/449; TN 1/95(365); TŞ 2/861-862; TŞ/AH s. 8. ♣M. CUNBUR

BİRSEL, Salâh (14.11.1919 - 10.3.1999): Şair, deneme ve roman yazarı, mütercim. Balıkesir'in Bandırma ilçesinde doğdu. İstanbul Saint Polycarpe İlkokulunda okudu (1931). İzmir Saint Joseph Lisesinde başladığı orta öğrenimini İzmir

Erkek (Atatürk) Lisesinde bitirdi (1937), İÜ Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünden mezun oldu (1948). İş Bankasında memurluk (1940), Nişantaşı Ortaokulunda Fransızca öğretmenliği (1943-1949), Sümerbankta şubesinde Teftiş Kurulu revizörlüğü (1950-1952), Çalışma Bakanlığı bünyesinde İstanbul (1952-1954), Gaziantep (1954-1955) ve yeniden İstanbul'da (1955-1956) iş müfettişliği, Edebiyat Fakültesi kitaplık müdürlüğü (1956-1960), ve Ankara Üniversitesi'nde Fransızca mütercimliği (1960-61) ve Basım Evi müdürlüğü (1960-1972) görevlerinde bulundu. İlk şiiri "Yalnızlık", Gündüz adlı aylık derginin Aralık 1937 sayısında, ilk günlüğü 1 Ocak 1950'de Beş Sanat dergisinde yer aldı. Şiir ve yazılarını yayımladığı gazeteler: Hakikat (kimi yazılarında Sin Sin Ademoğlu imzasıyla, 1938), Ulus (Dört Köşeli Üçgen adlı romanının tamamı tefrika edildi, 1958), Cumhuriyet (1980 sonrası), Pazar Güneşi (1986-1987) gibi gazetelerde Yedigün (1937), Ses (1941), Yenilik (Cavit Yamaç, 1941), Servetifunun (1941-1944), İnsan (Hilmi Ziya Ülken'in, Birsal 1943'te beş sayısını yönetti), Yenilikler (kurucularından, 1945), Yeni Amaç (1947), Sanat ve Edebiyat (Suut Kemal Yetkin'in, 1947-1948), Yenilik (Naim Tiralı'nın, 1951-55), Yirminci Asır (1947-1953), Nokta (1951), Seçilmiş Hikâyeler, Yeditepe (1951-1961), Kaynak (1947-1951), Fikirler (1948-1949), Varlık (90'lı yıllarda), Türk Dili (TDK, 1960-1973), Sanat ve Edebiyat Gazetesi, Papirüs, Milliyet Sanat (1974-1975), Yeni İnsan (1981), Gösteri (1987), Adam Sanat (1994-1996), Şiir-lik (Berlin, 1995-1996), Dil Dergisi (1995), Türk Dili Dergisi (Ahmet Miskioğlu'nun, 1996), Yeni Biçem (1996) gibi pek çok dergide şiirleri yayımlandı. Birsal, lirik ve satirik tarzda şiirler yazdı. 1940 kuşağı içinde zekâyâ dayanan alaycı şiirleriyle tanındı. Aşk, evliliği ve hatta kendisini alaya alan şiirlerini, *Hacivatın Karısı* ve *Ases* adlı kitaplarında topladı. Bazı yazılarında A. Sülüklüpaşalar takma adını kullandı. "Bir sözcük hokkabazıyım" diyen Salah Birsal, eserlerinde yazı dilinde pek kullanılmayan kelimelere, tekerlemelere, deyimlere yer verdi; İstanbul'daki sanat ve edebiyat mahfillerini konu olarak aldı. Yakın geçmişin olaylarını, Osmanlı tarihi, kültürü ve medeniyetini, Batılılaşma macerasını, İstanbul'un kültür

ve sanat dünyasını konu alan, tarih ve anı kaynaklarına dayanan ve yazarın gözlemleriyle beslenen *Salah Bey Tarihi* dizisinde yer alan beş kitap, deneme-sohbet arası bir türdedir. Birsal'in diğer bir dizisi de *1001 Gece Denemeleri* adını taşımaktadır. Birsal, 1946'da altı sayı çıkabilen *Yenilikler* dergisinin sahipliğini de yaptı. Sanat ve edebiyat üzerine denemelerden oluşan eserleri vardır. *Keçi Çobanı* ve *Kuzu Çobanı* adlı denemesiyle TRT 1970 Sanat Ödülleri Yarışmasında Başarı Ödülünü, *Şiir ve Cinayet* adlı kitabıyla 1976 TDK Deneme Ödülünü, *Paf ve Puf*'la İş Bankası Edebiyat Ödülünü, *Yaşlılık Günlüğü* ile 1986 Sedat Simavi Vakfı Ödülünü, *Varduman* ile 1993 Behçet Necatigil Şiir Ödülünü aldı. Ayrıca bir romanı ve Fransızcadan çevirileri vardır. Kıbrıs'a Selam adında bir antolojinin de hazırlayıcıları arasında yer aldı (1987). Fransızca bildirdi. Türk Dil Kurumu (1954-1957 ve 1960-1977 arası yönetim kurulu üyesi ve yayın kolu başkanı), Türkiye Yazarlar Sendikası üyesiydi. **Eserleri/Şiir:** *Dünya İşleri* (İst. 1947), *Hacivatın Karısı* (Ank. 1955), *Ases* (İst. 1960), *Kikirikname* (İst. 1961), *Haydar Haydar* (İst. 1972), *Köçekçeler / Toplu Şiirler* (İst. 1980, 1996), *Bütün Şiirleri* (İst. 1986), *Varduman* (İst. 1993), *İnce Donanma* (İst. 1994), *Yalelli* (1994), *Rumba da Rumba* (1995), *Yaşama Sevinci* (1995), *İnce Donanma* (1995), *Çarleston* (1996), *Baş ve Ayak* (1997), *Sevdim Seni Ey İnsan* (1997), *Salah Birsal: Seçme Şiirler* (1997), *Nardenk* (İst. 1998). **Roman:** *Dört Köşeli Üçgen* (Ank. 1961, 1980, 1985). **Deneme:** "1001 Gece Denemeleri Dizisi": *Şiirin İlkeleri* (İst. 1952, 1954, 1986), *Sen Beni Sev* (İst. 1957), *Kendimle Konuşmalar* (İst. 1969), *Kurutulmuş Felsefe Bahçesi* (İst. 1979, 1980, 1985), *Paf ve Puf* (Türkiye İş Bankası Edebiyat Büyük Ödülü, İst. 1981, 1982), *Halley Kimi Kurtarır* (İst. 1981, 1983, 1988), *Amerikalı Tolstoy* (İst. 1983, 1988), *Yapıştırma Bıyık* (İst. 1985), *Şiir ve Cinayet* (TDK Deneme-Eleştiri-Gezi Ödülü, İst. 1975), *Bir Zavallı Sarı At* (İst. 1985, 1998), *Şişedeki Zenci* (İst. 1986), *Asansör* (İst. 1987), *Kediler* (İst. 1988), *Seyirci Sahneye Çıkıyor* (İst. 1989), *Hafiyeler Önde Gider* (İst. 1991), *Gandhi ya da Hint Kirazının Gölgesinde* (İst. 1993), *Gece Mavisini* (İst. 1994). **Deneme-Araştırma:** "Salah Bey Tarihi Dizisi": *Kahveler Kitabı* (İst. 1975, 1983), *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu* (İst. 1976, 1989), *Boğaziçi Şiirleri* (Ank. 1980), *Sergüzeşt-i Nono Bey ve Elmas Boğaziçi* (Ank. 1982), *İstanbul-Paris* (Ank. 1983), **Günlük:** "Günlük Dizisi": *Günlük* (İst. 1955), *Kuşları Örtünmek* (İst. 1976), *Hacivat Günlüğü* (Günlük ve Kuşları Örtünmek birlikte, 1982), *Yaşlılık Günlüğü* (Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü, İst. 1986, 1992), *Aynalar Günlüğü* (İst. 1988), *Bay Sessizlik* (İst. 1989) *İkili Fiskoslar* (1991), *Nezleli Karga* (İst. 1991), *Yalnızlığın Fırtınası Kokusu* (İst. 1992), *Papağanname* (İst. 1995), *Yanlış Parmak* (İst. 1996). **Mektup:** *Geceyansı Mektupları* (İst. 1991). **Çeviri:** *Baragan'ın Devedikenleri* (Panait Istrati'den, İst. 1943), *Vahşi Kız* (J. Anouilh'ten O. Akbal ile birlikte, Ank. 1951), *Morbacka* (Selma Lagerlöf'den, Behçet Necatigil'le birlikte, Ank. 1952), *Bir Kalbin Ölümü ve Mürebbiye* (Stefan Zweig'den, 1954), *Genç Bir Şaire Öğütler* (Max Jacob'dan, 1961, 1970, 1985), *Clérambard* (Marcel Ayme'den, Ank. 1963), *Hizmetçiler* (Jean Genet'ten, Ank. 1964, 1990), *Kötülük Kol Geziyor* (Jasques Audiberti'den, Ank. 1965), *Chaillo'daki Deli* (Jean Giraudoux'dan Fehmi Baldaş'la birlikte, Ank. 1965), *Bütün Gün Ağaçlarda* (Marguerite Duras'tan, Ank. 1967). **İnceleme:** *Rüştü Onur: Şiirleri, Yazıları, Kendisi İçin Yazılanlar* (1956), *Fransız Resminde İzlenimcilik (L'impressionnisme)* (1968), *Goethe, Seçmeler* (İst. 1972). **Kay:** EİS s. 81-82; GTKK s. 158; Mehmet Kaplan, Cumhuriyet Devri Türk Şiiri (1973, s. 443-447, F. Andaç, Aydınlanmanın Işığında Sanat İnsanlarımız: Salâh Birsal, İst. 1997; Salâh Bey'in Yüzleri: Salâh Birsal'in 69. Yılı İçin, (Editör: Turgut Çeviker, İst. 1987); O. Akbal, Şair Dostlarımız İst. 1964, s. 56-62; Muzaffer Uyguner, Salâh Birsal: Yaşamı, Sanatı, Şiirleri, Günlükleri, Romanı, Denemeleri, Tarihleri ile Yapıtlarından Seçmeler, İst. 1990; ÖBBŞKA 1/68,377,526,557,2/717; RTES s. 119; ŞYS s. 149-150; TBEA 1/188-190; TDEA 1/449-450; TEA/AÖ 1/238; A. Özkırmlı, O Güzel İnsanlar İst. 1998, s. 208-21. ➔ A. DUYMAZ

BİRÜNİ, Ebu Reyhan (973-1048): Orta asrın büyük âlimi. Asıl adı Muhammed b. Ahmed'dir. Harezm'in eski başkenti Kat'ta doğdu ve büyüdü. Ebu Nasr b. Irak Mensur'un yanında eğitim gördü. Arap, Soğud, Fars, Süryani, Yunan ve eski Yahudi ve Sanskrit dillerini öğrendi. 990'a kadar Kat şehrinde astronomik aletler yapıp üzerinde çalıştı. 995'te Kat şehri Ürgenç emiri I. Ma'mun tarafından alınınca, önce Rey'e sonra Curcan'a gitti ve Kabus b. Veşmgir'in himayesine girdi. Ebu

Sehl İsa el-Mesihî ile tanıştı. Curcan'da El-Âsârü'l-Bakiye anı-Kurûni'l-Hâliye adlı eserini yazdı. Harezm'in yeni hükümdarı II. Me'mun onu yeni başkent Ürgenç'e çağırdı. 1017'de Mahmud Gaznevî burayı alınca Gazne'ye gitti ve ömrünün sonuna kadar burada yaşadı. Birünî ilmin çeşitli sahalarında birçok çalışma yaptı. Kendi söylediğine göre 152 tane eser yazdı. Günümüze 28 tanesi kalabildi. İbni Sina ile yaptığı ilmi yazışmalarından da 18 tanesi günümüze ulaştı. Eserlerinin Özbekçeye çevrilmesine çalışıldı. A. Resulyev onun 35 beyitlik şiirini açıklayarak, Özbekçeye çevirdi, Mu'cemu'l-Udeba kitabından Birünî'nin edebiyatla ilgili Kitabü't-Teallul ve İhâletü'l Vehm fi Maani Nazmi'l-Elfazi adlı iki kitabını tanıttı. Birünî fikirlerini anlatmak için çoğunlukla manzum parçalar, hikâyeler ve rivayetler yazdı. 1030'da yazdığı Hindistan, asıl adıyla Tahkik ma li'l-Hind min Ma'kule Makbule fi-l-Ehl av Merzule'de Hintlilerin sözlü edebiyat ürünleri, yazılı edebiyatı, şiirleri hakkında bilgiler verdi. Hint halkının hayatından alınmış birçok hikâyeye, kıssa ve efsaneler ekledi. Hint şiir ilmi "çende" hakkında, Hint şiir vezni "şloka" hakkında bilgi verdi. Homer ve Calinus'dan örnekler verdi. Bu konudan yola çıkarak Yunan şiir vezni "metrika"nın aruz ve şloka ile benzer yönlerini gösterdi. Hükümdarlar hakkında söz açıp "suf" kelimesini izah etti. Âsârü'l-Bakiye eserinde ise İskender'e özel bir bölüm ekleyerek, Araplar ve İranlılarda ayların adı, düzeni, bayramlarını anlatan şiirler yazdı. Kitabü'l-Cemahir fi Ma'rifet-il-Cevahir adlı eserinde türlü değerli taşlar ile onların şiirlerdeki tarifi ve tasvirini vererek, onlarla ilgili türlü hikâyeye, rivayet ve efsaneler anlattı. Aynı zamanda maddelerin tabiatını anlatan şiirlerden de örnekler verdi. Şifalı bitkiler ve maddelerin kendine has açıklamalı sözlüğünü hazırladı. Halk arasında meşhur şiirler vasıtasıyla muayyen bitki ya da maddenin tarifini vererek özelliklerini belirtti. Özbekistan RFA Şarkşunasluk Enstitüsü, Taşkent Teknika Üniversitesine Birünî adı verildi. Özbekistan'da fen ve teknik sahasındaki en büyük âlimleri ödüllendirmek için Ebu Reyhan Birünî adına Özbekistan Devlet mükafatı verildi. **Eserleri:** *Tenlengen Eserler I, Kadimgi Halklerden Kalgen Yadgarlikler* (Çeviren: A. Resulyev, Taşkent 1968), *Tenlengen Eserler II Hindistan* (Çevirenler: A. Re-

sulyev, Y. Hakimcanov, G. Celalov, Taşkent 1965), Mineralogiya, Pereivod, A. M. Belenitskogo (Moskova 1963), *Kitabu's-Seydene fi-t-tub* (Elyazma, British. Museum. Or. 5849, fotokopi), *Biruniy bilen İbn Sinaning Seval-Cevableri* (Çevirenler: A. Resulyev, M. Abdurrahmanov, Taşkent 1950), *el-Âsârü'l-Bâkıye ani'l-Kurûni'l-Hâliye* (nşr. E. Sachau, Leipzig 1879, 1923), *Kitâbu Tahkiki ma li'l-Hind min Makuletin Makbuletin fi Akl ev Merzule* (nşr. E. Sachau, Haydarabad 1958), *el-Cemâhir fi Ma'rifetü'l-Cevâhir, el-Kitabu'l-Mu'anven bi'd-Destur, Kiâbu's-Saydele fi't-Tıbb, Tahdidü Nihâyâtü'l-Emâkin*.
Kay.: Biruniy, "Gumanitarnie Nanki" Sbornik, Taşkent 1972; P. T. Bulgakov, Cizni i Trudi Beruni, Taşkent 1972, A. Kayimov, Biruniy ve Edebiyat, Taşkent 1974; ÖZSE, Taşkent 1971, s. 1/65-71; Günay Tümer, "Birûni", TDVİA 6/206-215. ♣B. KASIMOV

BİSAVAD (?): Azerbaycan şairi. Adı Muhtar'dır. Şiirlerine Hadikatü's-Şu'arâ'da rastlandı.
Kay.: M. E. Terbiyet, Dânişmendân-ı Azerbaycan, s. 55. ♣Yaz.Krl.

BİSAVAD, Teymur Asker oğlu, bk. EHMEDOV, Teymur Bisavad

BİSTAMÎ (16. yy.): Divan şairi. Gubarî'nin "Vasf-ı Hüdâf Resûl ve Cem'-i Şuarâ-yi Gubarî" adlı şiirde Behiştî ve Berâtî'yle ve Hızrî'nin Cem'ü's-Şâiran adlı şiirinin 32. dörtlüğünde "Bekâî, Bahrî, Bidâdî" ile birlikte adı geçmektedir.
Kay.: D. Kaya, Şairnâmeler, s. 34 Kay.: D. Kaya, Şairnâmeler (Gubarî, 28. Dörtlük), s. 14, 34.

BİSTAMÎ, Abdurrahman (? - 1454): Mutasavvıf yazar. Antakya'da doğdu. Baba adı Ali, dede adı Ahmed'dir. Arapça ilimlerde bilgisini arttırmak için Kahire ve Şam'a gitti. Sonra Bursa'ya gelip yerleşti. Bursa'da Molla Şemseddin Fenârî'den çok yararlandı. Hatta Fenârî adına bir risale yazdı. Bursa'da öldü. Bâb-ı Zemin adı verilen yere yakın bir mezarlığa defnedildi. Şiirleri Arapçadır. Tasavvuf tarihi, yıldızbilim ve biyografiyle ilgili eserler yazdı. **Eserleri/Tasavvuf**: *el-Fevâ'ihü'l-Miskiyye fi'l-Fevâtihi'l-Mekkiyye*, (1402-1440 tarihleri arasında yazılan bu ansiklopedik eserde yüz kadar ilim tanıtıldı. Bir nüshası SK Hamidiye nu. 688'dedir.) **Yıldızbilim**: *Şemsü'l-Âfâki fi İlmî'l-Hurûfi ve'l-Evfâki*, (bir nüshası Hacı Selim Ağa K nu. 527'dedir.) **Gizli ilimler**: *Menâhicü't-Tevsüül fi Mebâhicü't-*

Teressül, (1299/1883'te İstanbul'da basıldı.) *Miftâhu'l-Cifri'l-Câmi, SK Ayasofya* nu. (2812/3'te bir yazması vardır.) **Tıp**: *Ed'iyetü'l-Müntehabe ve'l-Ed'iyetü'l-Mücerrebe, SK Ayasofya* nu. 377'de bir yazması vardır. *Reşhu Uyûni'l-Hayât fi Şerhi Fünûni'l-Memât*, (SK Şehit Ali Pş. nu. 1204), *Miftâhu Esrâri's-Saâde fi Âlemi'l-Gayb ve's-Şehâde*.

Kay.: GRİVDAN (TSMK Hazine nu. 1282) s. 165b; RE (SK Esad Ef. 1381) 116b; TDEA 1/450; Mustafa Çağırıcı, "Bistâmî, Abdurrahman b. Muhammed," TDVİA, 6/218-219. ♣M. CUNBUR

BİSTAMÎ, Alâeddin (1400-1471): Mutasavvıf yazar, âlim. Bistam'ın Şahrud şehrinde doğdu. Herat'ta edebiyat, tasavvuf ve fıkıh öğrenimi gördü. İlk eseri İrşad Şerhini 1419'da yazdı. Bunun için küçük musannif anlamına gelen Musannifek diye tanındı. Anadolu'ya gelip Konya'da müderrislik yaptı. Sonra Edirne'ye ve İstanbul'a geçti. İstanbul'da öldü. **Eserleri/Şerhler**: *Şerhü'l-İrşad* (1419), *Şerhü'l-Misbah* (1421), *Şerh-i Kaside-i Ruhîyye* (İbn Sina'nın eseri üzerine 1431), *Şerhü'l-Vikâye, Şerhü'l-Hidâye, Şerhü'l-Keşşâf* (1446). **Telif**: *Hadâ'iku'l-İmân* (1435, Farsçaya çevirisi 1452), *Envârü'l-Hadâ'ik* (Farsça, 1452), *Tuhfetü's-Selâtin* (Farsça, 1453), *Tuhfe-i Mahmudiye* (1456), *Tefsir* (1458).

Kay.: TDEA 1/450. ♣M. CUNBUR

BİYSENBİNOV, Baymuhamed (1892-1912): Kazakistan şairi. Omsk vilâyetinin Nikolayevsk ilinde doğdu. Çok küçük yaşta babasını kaybetti ve yoksulluk içinde büyüdü. Hayat hikâyesi ile ilgili yeterli bilgi yoktur. Yirminci yüzyıl başlarındaki demokrat, eğitimci edebiyatın temsilcilerinden biridir. İlk şiir kitabı 1913'de Kazan'da basıldı. Şiirlerinde didaktik tarz hakimdir ve İbray Altınarın ile Abay Kunanbayev'in etkisi görülmektedir. "Cavhari" lakabını kullandı. Bilimin yararlarını anlatan, halkı bilime davet eden didaktik şiirleriyle edebiyat tarihinde yerini aldı. **Eserleri/Şiir**: *Melli Şıgar* (Kazan 1913).
Kay.: XX. Gasırdın Bas Kezindegi Kazak Edebiyeti, Almatı 1994. ♣D. DÜYSEBAYEVA

BİYSENGALİ, Zeynol-Gabden Kabiulı (1950 -): Kazakistan edebiyat araştırmacısı. Atırav ili, Tefniz ilçesine bağlı Alga köyünde doğdu. 1972'de El-Farabî Kazak Millî Devlet Üniversitesinin Fi-

loloji Fakültesinden mezun oldu. 1972-1978 tarihleri arasında Kazakistan Gençler ve Çocuklar yayın kuruluşunda redaktör olarak çalıştı. 1978-1981 yıllarında El-Farabî Kazak Millî Devlet Üniversitesinde yüksek lisans eğitimini gördü. 1985'te Mektep Yayın Evinin yükseköğretim kurumları için sosyal içerikli kitaplar yayımlama şubesinde başredaktör olarak çalıştı. 1986'da El-Farabî Kazak Millî Devlet Üniversitesinde Kazak Edebiyatı Bölümünde doçent unvanıyla öğretim görevlisi olarak çalışmaya başladı. 1997'de filoloji ilimleri doktoru unvanını aldı. **Eserleri/İnceleme**: *XX. Gasırdın Basındağı Kazak Prozası* (Almatı 1989).
Kay.: Yaz.Ar.v. ♣Ş. İBRAYEV

BLEDA, Osman (1944 -): Yazar. Altınoluk'da doğdu. Büyük Çerkes sürgününde Balkanlara (Yunanistan) daha sonra da Anadolu'ya göç etmek zorunda kalan bir ailedendir. Öğrenim ve askerlik sonrası yurt dışında gemilerde çalıştı. Hâlen Hollanda'da yaşamaktadır. Türkiye'de Birikim, Kafkasya Gerçeği, Kuzey Kafkasya gibi dergilerde yazıları ve çevirileri yayımlandı. **Eserleri/Çeviri**: *'Loksandra-İstanbul Düşü'* (Yunanlı Maria Yordanidu'dan İst. 1990), *'Yitik Kentin Kırk Yılı-İzmir'in Hacı Frangu Semtinden* (Kozmas Politis'ten, İst. 1992), *'Moskof Selim'* (Georgios Vizinos'tan hikâyeler, İst. 1994).

Kay.: Sefer E. Berzeg, Kafkas Diasporası'nda Edebiyatçılar ve Yazarlar Sözlüğü, s. 74. ♣G. OKUTAN

BOBULOV, Kambaraalı (1936 -): Kırgızistan tenkitçisi, şair ve yazarı. Oş ilinin Nookat ilçesindeki Ösör köyünde, bir çiftçi ailesinde dünyaya geldi. 1953'te köyünde orta öğrenimini bitirdi. 1958'de Kırgız Devlet Üniversitesinin Filoloji Fakültesinden mezun oldu. 1962'de Moskova'da Sovyetler Birliği Konmod Partisi Merkez Komitesinin Toplumsal Bilimler Akademisi asistanlığını kazandı. Kısa bir aradan sonra, 1965'te okula devam etti ve aynı yılda da Filoloji Bilimlerinde ilmi araştırma adaylığı tezini savundu. İş hayatına, 1958'de Ala-Too dergisinin redaksiyonunda edebî-uzman olarak başladı. Sonra aynı yerde Tenkit Bölümü başkanlığı yaptı. 1963'ten 1965'e kadar Pravda gazetesinin Kırgızistan özel muhabirliğini, 1966'dan sonra Kırgızistan Piyoneri gazetesinin redaktörlüğünü, 1976'dan 1984'e kadar Sovyet Birliği Yazarları Halk Ajansının Kırgızistan

Cumhuriyet Şubesinin müdürlüğünü üstlendi. 1985'ten itibaren Kırgızistan Yazarlar Birliği'nin idaresinde edebî tercüme ile ilgili danışmanlık yaptı. Yazı hayatı öğrencilik yıllarında başladı. İlk yazıları kısa hikâyelerden, romanlardan ve Kırgız edebiyatının aktüel problemleri üzerine eleştiri makalelerinden ibarettir. Edebiyatçılık ve edebî-tenkitçilik faaliyeti, merkezi gazete ve dergi yayınları sayesinde, tüm kardeş cumhuriyetlerin okurları tarafından tanındı. Bu daldaki başarıları, onun 1960 yılında SSCB Yazarlar Birliğinin Edebiyatçılık ve Edebî-Tenkitçilikle ilgili Danışmanlar Heyetine, 1969'dan itibaren de Uluslar arası Edebî Tenkitçiler Derneğine girmesini sağladı. Hâfız'ın gazelleri, İ. Çavçavadze'nin ve Karakalpak şairi Berdah'ın şiirlerinden bazı parçaları Kırgız Türkçesine çevirip yayımladı. 1959'da SSCB Yazarlar Birliği üyesi seçildi. Madalya ve onur belgeleri vardır. **Eserleri/Hikâye**: *Ayluu Tündö Kütygön Ot* (1960), *Tüşük Kızı* (1962), *Erkinbek* (1963). **Tenkit, edebî makale**: *Adabiy Turmuş Oyloru* (1965), *Adabiyat Cana Mezgil* (1973), *Folklor Cana Adabiyat* (Bişkek 1980). **Şiir**: *Mahabat Aralı* (1971), *Tan Şookumu* (1977), *Akm Kryalı* (Bişkek 1985).

Kay.: Yaz. Ar.v. ♣N. YILDIZ

BODUROĞLU, Anıl Meriçelli, bk. MERİÇELLİ, Anıl

BODUROĞLU, Cafer (20. yy.): Yazar. **Eseri/İnceleme**: *Hayat Adamı Doğrul* (İzmir 1944).
Kay.: TB 1944. ♣Yaz. Krl.

BOESKOV, Gavril Ksenofontoviç (1915-1983): Yakutistan sahası dilcisi ve edebiyatçısı. Yakutistan'ın Verhnevilüysk bölgesinin Surguluk kasabasında doğdu. Yakutistan'daki Devlet Pedagoji Enstitüsünü bitirdi. 1942-1949 yılları arasında ortaokul müdürü, Rus dili öğretmeni olarak, 1949-1951 yılları arasında Yakutistan Devlet Pedagoji Enstitüsünde çalıştı. 1958'de doktora tezini tamamladı. Tezinde II. Dünya Savaşı dönemindeki Yakut Edebiyatının birçok yazarının eserlerini inceledi. **Eserleri**: *Yakutskiy Narodny Pevets S. H. Zverev* (Yakutsk 1956). **Roman**: *O Vesne Yakutskogo Naroda* (Yakutsk 1957), *Tvorçestvo N. D. Neustoeva* (Yakutsk 1959), *Yakutskaya Hudojestvennaya Literatura v Godı Velikoy Oteçestvennoy Voynı* (Ya-

kutsk 1960), *Razvitiye Janrov Prozy v Yakutskoy Sovetskoy Literature* (Yakutsk 1961), *Masterstvo N. E. Mordinova* (Yakutsk 1973), *Tvorchestvo P.N. Toburokova* (Yakutsk 1981).

Kay.: UİİYLİİ, s. 47. ♦M. TOMAYLI

BOGDANOV, Färit Välinur oğlu (7.10.1932 –): Başkurdistan sahası tiyatro yazarı. Başkurdistan'ın Awırğazi ilçesi Sultanmurat köyünde doğdu. Bir çiftçi ailesinin çocuğuydu. 1949'da lise eğitimini tamamladıktan sonra, Awırğazi ilçe gazetesinde teknik sekreterlik, sonradan sorumlu sekreterlik görevlerinde bulundu. Sovyet Ordusunda askerlik görevini yerine getirdikten sonra, Komünist Partiye bağlı gençlik kollarında danışmanlık ve Sultanahmet Lisesinde öğretmenlik yaptı. 1958-1962 yılları arasında Saratov Hukuk Enstitüsünde öğrenim gördü. Bu okuldan mezun olduktan sonra değişik bölgelerde savcılık yaptı. 1968-1974 yıllarında Şakşa lisesinde toplumbilim derslerini okuttu ve Başkurdistan Tüketiciler Birliğinde müfettişlik görevini sürdürdü. Dram yazarı olarak tanındı. Piyeslerinde çok ciddi ahlâkî ve etik problemleri gündeme getirdi. Onun *Hin Kim?* (1969), *Möxabbat hä Yinäyät* (1972), *Küpir* (1974), *İrtenge Toman* (1945) ve çok kısa sürede popüler olan *Amanatka Xıyanat* (1987) ve başka piyesleri Başkurt Akademik Dram Tiyatrosunda, *Salavat* ve *Sibay* tiyatrolarında oynadı. 1977'den beri SSCB Yazarlar Birliği üyesidir. **Eserleri/Tiyatro Eserleri:** *Most* (Moskova 1975), *Utrenniy Tuman* (Moskova), *İrtengi Toman* (Öfö 1979).

Kay.: Başqort Sovet Yazıwısları Antologiyahu, Ufa 1988. ♦G. İŞKİLDİNA

BOGDANOVA, Medina İskenderovna (1908-1962): Kırgızistan edebiyat araştırmacısı, bilim adamı. 1932 yılında Taşkent'teki Orta Asya Enstitüsünün Şarkiyat Bölümünden mezun oldu. 1945 yılında doktorasını tamamladı. 1940'lı yıllarda Sovyetler Birliği'nin birçok bölgesinde heyet dahilinde çalıştı. Türk boylarının folklorları ile ilgili çalışmalar yaptı; Kırgız dilini, halk şairlerinin eserlerini inceledi. Özellikle Kırgız edebiyatının derlenmesi işinde önemli rol oynadı. Rus dilinde ilk Kırgız edebiyatı tarihini yazan T. Satılganov'un hayatı ve eserleri ile ilgili çalışmalar yaptı. *Manas Destanı* üzerinde çalışarak makale-

ler yazdı, konferanslara katıldı. Moskova'da öldü. **Eserleri/İnceleme:** *Ob Osobennostyakh Kirgizskogo Geroičeskogo Eposa "Manas"* (Moskova 1961), *Ob Epose Narodov Sovetskogo Vostoka* (Moskova 1960). Kay.: ME 1/150. ♦N. YILDIZ

BOĞA, Çetin (1951 –): Şair. Eskişehir'de doğdu. Çalışmak zorunda olduğu için düzgün bir öğrenim göremedi. Şiirleri Yarın, Sanat Olayı, Varlık, Yeditepe, Milliyet-Sanat, Yaba, Öykü, Yazko, Somut, Ortaklaşa gibi dergilerde yayımlandı. **Eserleri/Şiir:** *Geçit* (1982), *Alevden Şarkılar* (1985), *Yoldaşlık Şiirleri* (1991), *Derin Acılar* (Ank. 1992). Kay.: GGÇŞ 2/595-596; ŞYS, s. 109; TBEA 1/190; YS s. 138. ♦G. OKUTAN

BOĞA, Mehmet (20. yy.): Yaprak destan şairi. **Eseri:** *Gurbet Destanı* (İst. 1962). Kay.: TB 1962. ♦N. KONUK

BOĞDA Abdulla (1941 –): Uygur – Türk şairi, edebiyatçısı. Lan – Chou'da doğdu. 1965 yılında Xin-Jiang Üniversitesinin Dil – Edebiyat Fakültesini bitirdi. Şu anda aynı fakültede doçenttir. 1954 yılında "Dihkan Kızlıri Hekında Koşak" adlı şiiri, daha sonraki yıllarda gibi üç şiir kitabı ve 8 destanı yayımlandı. Şairin 40'tan fazla şiiri Çinceye tercüme edildi. Şiirlerinde vatan sevgisi, aşk ve tarih konularını işledi. Kendine mahsus bir üslubu vardır. **Eserleri/Şiir:** *Bahar Gonçeliri, Yelken, Cüş Görmüş Bir Çift Nargül*. Kay.: *Hazırkı Zaman Uygur Edebiyatı*, Ürümçü 1993. ♦A. B. İLTEBİR.

BOHÇA, Ahmet Şevket (1920 - 26.2.1988): Parlamenter şair. Kastamonu'nun Tosya kazasında doğdu. İlkokulu Tosya'da, orta ve liseyi Kastamonu'da tamamladıktan sonra, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesine devam etti. Üniversite öğrenimi boyunca çeşitli mecmuaların sanat ve edebiyat köşelerinde yazı ve şiirleri yer aldı. 1945 yılında Kars Lisesi edebiyat öğretmenliğine tayin edildi. Burada görev yaptığı iki yıl boyunca mahallî gazetelerde makaleler ve şiirler yazmaya devam etti. Ankara Atatürk Lisesine tayin edilen Bohça, 15 yıl süreyle Atatürk Lisesi, Ankara Maarif Koleji Ankara'da dır. hocalığı yaptı. Bu dönem içinde Ankara'da *İnkılâp*, *Akşam Postası* ve *Zafer* gazetelerinde edebî yazılar, tiyatro tenkitleri, şiir ve makaleler yazdı. 1951 yılında ilk şiirlerini top-

ladığı *Köpük* isimli şiir kitabını çıkardı. 1965 yılında II. Dönem Kastamonu milletvekili olarak meclise girdi. 1969 yılında politikaya veda eden Bohça, emekli olduğu 1975 yılına kadar Gazi Eğitim Enstitüsü Türk Dili Edebiyatı hocalığını ve Türkçe Bölüm Şefliği görevini yürüttü. **Eserleri:** *Köpük* (Ank. 1951), *Neş'esiz Dünya: Kızıma Şiirler* (Ank. 1964), *Tomurcuklar Açarken: Çocuk Şiirleri* (Ank. 1989).

Kay.: ÖBBŞKA 2/871; TBMM Albümü 1920-1991, Ank. 1994, s. 33; TBMM Parlamenter Şairler (Haz. Feyzi Halıcı), Ank. 1990, s. 48-49. ♦N. KONUK

BOLAK, Ahmet Aydın (13.8.1925 –): Hatip ve yazar. Balıkesir'de doğdu. Babası, Mekteb-i Mülkiye-i Şahane'nin 1906 yılı mezunlarından, Meclis-i Mebûsân'ın son iki ve TBMM'nin ilk iki dönemleri Karesi-Balıkesir mebusu ve Cumhuriyetin ilk Maarif vekillerinden Mehmed Vehbi Bolak Bey, Abacılar Kethüdâsı Hacı Mehmed Efendi-zade Yahya Nef'i Efendinin oğludur. Aydın Bolak'ın annesi Fatma Safvet Hanım, Giridi Mehmet Paşa ailesinden, Tepecik Çiftliği sahibi Hacı Faik Beyin kızıdır. Altıyıl İlkokulu ve Balıkesir Lisesinden sonra, İstanbul Hukuk Fakültesinden 1947 yılında mezun oldu. Aynı yıl Balıkesir'in Maiyet Memurluğu ve 1948'de Çağış nahiye müdürlüğü görevlerini üstlendi. "Taktire şâyân" dereceyle bitirdiği 13. devre kaymakamlık kursundan sonra, bakanlık hesabına İngiltere'ye gönderilme teklifini reddetti ve Adana'nın Kadirli ilçesi kaymakamı olarak, Çukurova'daki "toprak sancısı" nı dindirmeye çalıştı. 1952'den sonra serbest avukatlık yaptığı Balıkesir'de arkadaşlarıyla beraber Hürriyet Partisini kurdu. Üniversite yıllarında münazaralarla başlayan "topluma seslenişleri" ni siyasal arenada sürdürdü, bu arada fakülte yıllarından arkadaşı olan Selma Gürsan'la 1959 yılında evlendi. 12. Dönem Balıkesir Milletvekili olarak 1961-1965 yılları arasında TBMM'ye girdi. Milletvekilliği sırasında, Türk Medeni Kanunu'nun "tesisler" le ilgili bölümünü değiştiren ve "Vakıflar Kanunu" diye anılan 903 sayılı kanunu hazırladı, kabulüne kadar da takipçisi oldu. 1965'ten sonra politikadan çekilerek ticaret hayatına girdi. Sosyal ve kültürel hareketlerin dışında kalmadı, başta "vakıflar" olmak üzere pek çok hayrî müessesenin kuruluşuna ve yönetimine katıldı. Bu kuruluşlar arasında, Türkiye

Kızılay Cemiyeti, Türk Eğitim Vakfı, TÜSiAD, Türkp petrol Vakfı, Türk Kalp Vakfı, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı, Türk Musikisi Vakfı, Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı, TEMA Vakfı, İstanbul Trafik Vakfı akla ilk gelenlerdir. "TBMM tarihindeki en iyi hatipler" listesinde iki Balıkesir milletvekilinin, baba Mehmet Vehbi Bolak ve oğul Aydın Bolak'ın isimleri üst sıralarda yer aldı. Cumhuriyetin ilk yıllarında yaşayan Türk aydınlarının çoğunu yakından tanımak ve onların sohbet meclislerinde bulunmak fırsatını iyi değerlendirdi. Kitap sevgisi ve güçlü hafızası, ayrıca sanat eserlerine hayranlığı ve koleksiyon merakı, kültür enginliğinin sebepleridir. 10 Nisan 1992 tarihinde Marmara Üniversitesince "tarih" ve 1 Nisan 1995 tarihinde Selçuk Üniversitesince "hukuk" konularında kendisine fahri doktorluk unvanları verildi Şahsen veya ilgili olduğu vakıflar kanalıyla çok sayıda bilimsel tez ve yayın için katkı sağladı. Kendisinin 1950 sonlarından bu yana çeşitli yayın organlarında çıkan makaleleri, konferanslarının tesbit edilebilenleri, ayrıca TRT televizyonlarında 1991'den beri devam eden sohbetleri beş ayrı kitapta toplandı. **Eserleri:** *Söylediklerim ve Yazdıklarım* (1987), *Sohbetler* (1994), *Hayatın İçinden* (1996), *Hayatın Öğrettikleri* (1998), *Yüzyılın Yetmişbeşi* (2000).

Kay.: Yaz. Arv. ♦H. A. GÖKSOY

BOLAN, Burhan Ferdi (20. yy.): Çocuk edebiyatı yazarı ve mütercim. **Eseri:** *Çocuk Romanı* (İst. 1976). **Çeviri:** *Sanatsal Anatomi* (Burne Hogarth'dan, İst. 1994). Kay.: TB 1976. ♦N. KONUK

BOLAT, Örüzlän (11.7.1962 –): Balkar sahası şairi, gazeteci, yazar, araştırmacı, mütercim. Kabartay-Balkar Cumhuriyetinin başkenti Nalçik'te doğdu ve çok küçük yaştan itibaren şiir yazmaya başladı. 1979'da, Nalçik'te Matematik Lisesinden, daha sonra buradaki bir üniversitenin Gazetecilik ve Ekonomi Bölümlerinden mezun oldu. 1990 yılında da, Moskova'da Yazarlar Üniversitesini bitirdi. Kabartay-Balkar Cumhuriyetinin Kültür Bakanlığı Yayın İşleri Başkanı olarak çalıştı. Eserleri çeşitli gazetelerde, radyo ve televizyon programlarında yayımlandı. Türkiye'de 1997-98 yılları arasında Yesevi dergisinde ve Türkeli gazetesinde köşe yazarlığı yaptı. Şiirlerini Balkar ve Türkiye

Türkçesi ile Rusça yazdı. Şiirlerinin konularını insanın iç dünyası, insan ve uzay, insanoğlunun bugünü ve yarını, şair ve şiirin görevleri gibi konular teşkil etti. *Ankara'da* isimli kitabını (İst. 1998) Türkiye Türkçesinin bütün dünya Türklüğünün umumî dili olduğu düşüncesiyle, Türk Dünyası edebiyatının temelini oluşturmak amacıyla yayımladı. Şiirleri, hikâye ve masalları, Mingi Tan, Elbrus, SM gazetesi, Kültür Dünyası, Son Duvar, Argamak dergileri gibi gerek ülkesindeki, gerek Türkiye'deki dergi ve gazetelerde yayımlandı.

Kay.: Yaz. Arv. ♣N. YILDIZ

BOLAT, Salih (1956 –): Şair. Adana'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini burada yaptı. AÜ İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Sosyal Politika Bölümünden (1980) mezun oldu. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümünde yüksek lisans (1990) ve doktora (1995) programlarını tamamladı. Hâlen Hacettepe Üniversitesinde öğretim görevlisidir (1996). İlk yazıları Yeni Adana gazetesinde yer aldı. 1976'dan itibaren Yapıt, Petek, Türkiye Yazıları Yeni Olgu, Oluşum, Sesimiz, Varlık, Gösteri, Broş, Yeni Düşün, Su, Edebiyat 81, Akdeniz, Günümüzde Kitaplar, Süreç, Cumhuriyet Kitap, Sanat Rehberi, Çağdaş Türk Dili dergilerinde yazdı. 1984'de Akademi Kitap Evi Şiir Başarı Ödülünü 1986'da Yaşar Nabi Nayır Şiir Ödülü'nü, 1990'da Ceyhun Atuf Kansu Şiir Ödülü'nü aldı. İngilizce ve Fransızca biliyor. **Eserleri/Şiir:** *Yaşanan* (Ank. 1984), *Bir Afişin Önünde* (İst. 1986), *Sınır ve Sonsuz* (İst. 1988), *Karşılama* (Ank. 1992), *Uzak ve Eski* (İst. 1995). **Deneme:** *Duyusal Düşünceler* (İst. 2000).

Kay.: GGÇŞ 2/661-662; ŞYS s:109; TBEA 1/190-191; YS s:138. ♣G. OKUTAN

BOLAT, Yusuf (1909-1986): Kırım sahası nesir ve tiyatro yazarıdır. Aluşta şehrinde yoksul bir ailede doğdu. İlk öğrenimini tamamladı. 1924'te Yalta Öğretmen Okuluna girdi. Mezun olduktan sonra Komsomol'da faaliyet gösterdi. 1931'de Akmescit Pedadoji Enstitüsünün Kırım Tatar Dili ve Edebiyatı Fakültesinde tahsiline devam etti ve burada yüksek lisans yaptı. Bazı eserlerinde Aynur mahlasını kullandı. Yusuf Bolat'ın ilk eseri olan *Çanlar Qaqılğanda* (Çanlar Çalınırken) isimli hikâyesi 1929'da Yeni Dünya gazetesinde neşredildi.

1929-1941 yılları arasında pek çok tiyatro oyunları, ve hikâye yazdı. İlk tiyatro eserine *Bin Dokuz Yüz On Dört Senesinin Cian Muarebesi ve Onun Qurbanları* ismini vermiştir. 1930 yılında Bolat yedi komedi yazdı, bunların çoğu muzikal komedi türündedir. Bu oyunların en meşhurları, "Toy Devam Ete", "Arzı Qız", "İşlegen Tişler", "Yaşamaq İsteyim", "Soñki Gece" "Deñiz Dalğasız Olmaz" isimli oyunlardır. Bu eserlerin hepsi Devlet Drama Tiyatrosunda oynanmıştır. Bolat'ın en meşhur eseri addedilen *Arzı Qız* müzikali (bestekârları Yahya Şerfedin ve İlyas Bahşiş)sadece Kırım'da değil, Romanya ve Türkiye diasporası arasında da müstesna bir başarı kazandı. Oyunu ilk defa sahneye koyan Halil İbrahim'dir. Piyes bugün de çok ilgiyle seyredilmektedir. Yusuf Bolat'ın Kırım Tatar edebiyatında yüce gönüllü eşkiya temasını işlemiş olan Alim birinci kısmı 1940'ta Sovet Edebiyatı dergisinde, ikinci kısmını da içine alan tam metni 1982'de Taşkent'te neşredildi. Yusuf Bolat edebiyata tenkitçi olarak da yaratılar verdi, Ömer İpçi, Cafer Ğafar gibi Kırım yazarlarının eserlerini inceledi. Ortaokullar için edebiyat ve gramer kitapları yazdı. 1937-39 yılları Y. Bolat Kırım Yazarları Birliğinin sorumlu kâtabi, sonra da Sovyet Edebiyatı dergisinin yazı heyeti müdürü (redaktör) hizmetinde bulundu. 1944 yılı Kırım Tatar haklı topyekun sürgüne çarptırıldığından sonra Taşkent'te 1961-1984 yılları Kırım Tatar dilinde neşredilen Lenin Bayrağı gazetesinde bölüm başı,sorumlu katşip ve redaktör yardımcısı olarak çalıştı. Yusuf Bolat Konformist Bir Edipti **Eserleri:** *Sadaqat* (1979,Taşkent), *Hanife* (1969, Taşkent), *Saf Yürekler* (1962, Taşkent)

Kay.: Ablamitov S. *Saf Yürekler* (roman hakkında fikirler. Lenin Bayrağı (gazetesi), 7. 06. 1989; *Tatars of the Crimea. Their Struggle for survival*) Durham, 1988, pp. 265-266. Yalkın Bektöre. *Arzı Kız*. Kırım Türk Tiyatrosundan müzikli drama, Eskişehir, 1991; *Deyateli kırımskotatarskoy kul'turı*, (Rus dilinde) Simferopol, 1999 s. 62-63. ♣Z. YÜKSEL

BOLAY, Süleyman Hayri (1937 –): İlim adamı, felsefeci. Ermenek'in Katranlı köyünde doğdu. İlkokulu Bolay köyünde bitirdi. Ortaokul ve liseyi Konya'da okudu. 1961'de AÜ İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 1961-1963 tarihleri arasında Pamukpınar Öğretmen Okulunda, 1963-1967 arasında Perşembe Öğretmen Okulunda din bilgisi öğretmenliği yaptı. 1963'te "İçki" adlı kitabı

neşredildi. 1967'de Ankara İmam-Hatip Okulunda meslek dersleri öğretmenliğine atandı. 1967-1969 arasında Millî Eğitim Bakanlığınca Bağdat Üniversitesinde araştırmalar yapmak üzere görevlendirildi. 1971'de AÜ İlahiyat Fakültesi "Felsefe Tarihi" asistanlığına tayin edildi. 1975'de "Aristo Metafiziği ile Gazzali Metafiziğinin Karşılaştırılması" adlı doktora tezinin kabul edilmesi ile doktor unvanını kazandı. 1979'da Paris'te araştırmalar yapmak üzere görevlendirildi. 1980'de doçent aldı. 1980-1981 tarihleri arasında Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünde Felsefe tarihi dersleri verdi. 1982-1984 de Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde 1984-1987 tarihleri arasında AÜ İlahiyat Fakültesinde Dekan yardımcılığı, yönetim kurulu üyeliği Sosyal Bilimler Enstitüsü yönetim kurulu üyeliği görevlerinde bulundu. 1985 de dinî tefekkür alanında Boğaziçi Başarı Ödülünü aldı. 14 Ocak 1987 tarihinde Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe bölümüne profesör olarak tayin edildi. 1990-1995 tarihler arasında Türk Diyanet Vakfı Yayın Kurulu Başkanlığı görevini yürüttü. Haziran 1996'da Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümüne ve Sistematiik Felsefe ve Mantık Anabilim Dalına başkan olarak tayin edildi. Hâlen İslamî İlimler Araştırma Enstitüsü ve Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü üyesi olup Fransızca, Arapça ve İngilizce bilmektedir. **Eserleri:** *Türkiye'de Ruhcu ve Maddeci Görüşlerin Mücadelesi* (4. bs., Ank. 1995); *Aristo Metafiziği ile Gazzali Metafiziğinin Karşılaştırılması*, (4. bs., İst. 1994); *Emile Boutroux'da Zorunsuzluk Doktrinini*, İst. 1989; *Felsefi Doktrinler Sözlüğü*, 7. baskı, Ankara, 7. baskı, 1997; *Felsefe I-II* (Lise Ders Kitabı), İst. 1 1994; *İlmî Nominalizm Karşısında Conventionalisme ve İlmî Değeri Meselesi*, İst. 1986, (H. Poincare'nin "Son Düşünceler"inin baş tarafında); *Ferid Kam*, Ank. 1988), Kültür Bakanlığı Yayınları; *Dinî-Felsefi Sohbetler*, Ferid Kam'dan notlar ilavesiyle sadeleştirme, Ankara 1974; *Garb Mütefekkirleri ile İslâm Mütefekkirlerinin Mukayesesi* (İ. H. İzmirlî'den notlar ilavesiyle sadeleştirme, Ank. 1973); *Makaleler II*, /Ziya Gökalp'den sadeleştirme, Ank. 1982), Kay.: Yaz. Arv. ♣L. BAYRAKTAR

BOLAYIR, Ali Ekrem (1867 - 27.8.1937): Servet-i Fünun devri şair ve yazarı. İstanbul'da Hubyar

Mahallesinde doğdu. Münecimbaşı Âsım Efendinin torunu, Namık Kemal*'in oğludur. Dört yaşında Hubyar Mahalle Mektebinde öğrenime başladı. Bir yıl kadar Fatih Askerî Rüştiyesine gitti. İdadî eğitimini evde özel hocalardan aldı. Babası Rodos'ta mutasarrıf iken Şeyh Abdullah ve naib Sıdkî efendilerden şer'î ilimleri okudu. Babasıyla Sakız'da buldukları sırada Said Efendiden hadis, Arap ve Fars edebiyatlarını öğrendi. Bu arada Fransız edebiyatından bazı eserleri okumaya başladı. Babası onun Almanya'da askerlik öğrenimi görmesini istedi. Hatta Sultan Abdülhamid'e bu konuda bir dilekçe yazdı. Büyükbabası engelledi. Ali Ekrem yirmi yaşında İstanbul'a döndü. İkinci rütbe tevcihiyle Mabeyn Kâtipliğine tayin edildi. Bu görevde onsekiz yıl kaldı. 1907'de Kudüs Mutasarrıflığına, Meşrutiyet ilân edilince de Beyrut Valiliğine getirildi. Beyrut'ta üç gün kalıp istifa etti. Sonra Cezâyir-i Bahr-i Sefid Valiliğine atandı. Bir yıl sonra İstanbul'a döndü. İstanbul Darülfünununa Edebiyat Tarihi Müderrisi oldu. Bir süre sonra Edebî nazariyeler müderrisliğine getirildi. Okuttuğu derslerle ilgili kitaplar hazırlarken ikinci defa Cezâyir-i Bahr-i Sefid Valiliğine atandı. Balkan Harbinde İstanbul'a döndü. Tekrar Darülfünunda ders vermeye başladı. 1919'da dersi kaldırılıp Galatasaray Lisesi öğretmenliğine getirildi. Bunun üzerine istifa etti. Ancak Said Beyin Maarif Nazırlığında bu görevi kabul etti. 1923'te Darülfünunda Metinler Şerhi müderrisliğine atandı. Bir süre Prof. Mazhar Osman tarafından tedavi edildi. Son yıllarında geçim darlığı çekti. İstanbul'un uzak semtlerindeki okullarda ders vermek zorunda kaldı. İstanbul'da öldü. Zincirlikuyu Mezarlığında Abdülhak Hamid'in mezarı yakınında toprağa verildi. Şiir yazmaya dokuz-on yaşlarında başladı. İlk şiirleri babası tarafından düzeltilti. Asıl şiirlerini Rodos'ta yazdı. İlk yazı ve şiirlerinde de İlham takma adını kullandı. İlk yayımlanan eseri "Dağ" adlı nesirdir. İsmail Safa'ya nazire olarak yazdığı ilk şiiri, 1890'da Resimli Gazete'de ikinci şiiri Mirsad'da çıktı. İlk şiirleri Maârif ve Malûmat'ta yayımlandı. 1896'da Edebiyat-ı Cedide topluluğuna katıldı. Şiirlerinin büyük kısmı 1901 sonlarına kadar Servet-i Fünun'da çıktı. Bu derginin Yunan Harbi dolayısıyla yayımlanan "Nüsha-i mümtaze"sinde basılan "Vasiyet" adlı şiiriyle tanındı. Mâbeynde

kâtip olduğu için A. Nadir takma adıyla yazdı. Edebiyat-ı Cedide şairlerini tenkit ettiği bir yazısı basılırken bazı yerlerinin çıkarılmasına gücenip Servet-i Fünun'dan ayrıldı. Üç ay kadar Malûmat gazetesini çıkarttı. Bir yazısı padişaha jurnal edilince yazı yazmaktan men olundu. Ali Ekrem'in yazı hayatındaki ilk dönem böylece kapandı. Şiirlerinde ikinci dönem Meşrutiyetten sonra başladı ve eserleri çeşitli dergi ve gazetelerde yayımlandı. Her konuda, hece ve aruz vezinleriyle şiirler yazdı. Hiciv vadisinde de eser verdi. Tâir-i İlâhî adlı yüzelli, ikiyüz sayfalık şiirleri vardır. En tanınmış şiiri "Vasiyet" adını taşımaktadır. Nesirleri de üstatçadır. İ. M. K. İnal onun için "Merhum, pek güzel şiir söylerdi. Şair denmeğe bihakım lâyük idi. Fakat lâyük olduğu derecede riayet ve râğbet görmedi. Onun mertebesine yükselemeyen şâirler, daha fazla mergup oldular" demiştir. **Eserleri/Şiir:** *Kaside-i Askeriye* (İst. 1908), *Kırmızı Fesler* (İst. 1908), *Zilâl-i İlham* (İst. 1909), *Rûh-i Kemal* (İst. 1909), *Çocuk Şiirleri* (İst. 1917), *Ana Vatan* (İst. 1337/1921), *Ordunun Defteri* (İst. 1918), *Şiir Demeti* (İst. 1341/1925), *Vicdan Alevleri* (1925). **Ders kitapları:** *Tarih-i Edebiyat-ı Osmanîye* (İst. 1328/1912), *Lisan-ı Edebiyat* (İst. 1914), *Lisan-ı Nazm*, *Lisan-ı Nesr*, *Lisan-ı Osmanî* (İst. 1332/1916), *Usûl-i Kitabî*, *San'at-ı Tahrîr*, *Nazariyat-ı Edebiye Dersleri* (İst. 1915-1918), *Edebî Meslekler* (1928). **Oyun:** *Bâria* (İst. 1908), *Sultan Selim* (İst. 1910), *Sukût* (tefrika, 1919), *Engel*, *Mamadam Darılır* (komedi, tefrika 1919), *Eğlenirken*. **Bi-yografi:** *Recâi-zâde Ekrem* (İst. 1924), *Namık Kemal* (1930).

Kay.: "Ali Ekrem Bolayır," Yücel, 1937, 6. c., sayı: 32; BTTŞA s. 356-377; İ. Enginün, "Ali Ekrem Bolayır'ın Yayımlanmamış Şiir ve Mektuplarından," Araştırmalar ve Belgeler, İst. 2000, s. 601-614; İ. Parlattır, Ali Ekrem Bolayır, İst. 1987, a.g.y., "Ali Kemal Bolayır," TDVİA 6/275-276. Kayahan Özgül, Ali Ekrem Bolayır'ın Hatıraları (Ank. 1991), ÖBBŞKA 1/51,288, 2/761,849,900,955, 1074; SATŞ, 1999, 1/431-439; TBEA 1/191; B. Altunış, "Bolayır, Ali Ekrem," TDEA 1/457; TŞ 1/427-436; ♦M. CUNBUR

BOLEL, M. Aziz (1916 –): Yazar ve şair. Muğla'nın ilçesi Fethiye'de doğdu. Ankara Ticaret Lisesini bitirdi (1935). 1946 yılından beri Eskişehir'de yaşamaktadır. 1950'li yıllarda Eskişehir belediye meclisinde meclis üyeliği ve başkan vekilliği görevlerinde bulundu. Hayatını serbest meslekle kazandı. Eskişehir'de sportif, sosyal ve sanat alan-

larındaki hizmetleri için Türkiye Muhtarlar Federasyonu Başkanlığınca 1981 yılında Örnek Hemşehrilik Övünç Belgesi ile ödüllendirildi. Bolel'in kendi adını taşıyan ilkokulu, Yunus Emre köyünde bir ortaokulu, Ahmet Kanatlı Lisesinin yapılmasında öncülüğü bulunmaktadır. Yunus Emre Yolunda Türk Şairleri Dernek Başkanlığı, Yunus Emre hakkında TV konuşmaları, yazıları ve şiirleri vardır. Cumhuriyet (1960-77) ve Güneş (3 yıl) gazetelerinde av sohbetleri yazarlığı yaptı. 40'tan fazla şiiri bestelendi. Hizmetleri nedeniyle resmî ve özel kuruluşlar tarafından çok sayıda plaket ve onur belgesiyle ödüllendirilmiştir. Anneme adlı şiiriyle 1934 yılında Ankara Çocuk Esirgeme Kurumunun açtığı yarışmada birincilik ödülünü aldı. **Eserleri/Şiir:** *Gönlümün İzleri* (Ank. 1943), *Güfteler Armağanı (?)*, *Gönülleme –Gönül ve Yüce Duygular Üzerine Dörtlükler* (Eskişehir 1980), *Ömürleme Destanı* (yüce duygular). *Atatürk ve Dünya (?)*, *Gönlümün Divanı – Şiirlerim* (1997). **Anı:** *Yunus Emre Konferans Anılarım* (Eskişehir 1992), *Orman, Zenci ve Yaban Hayvanları Arasında Yaşadığım Gerçek Safari; Afrika Kenya Avı Anılarım* (Eskişehir 1982), *Eserlerim ve Düşüncelerim, Anılarım ve Divanımda Bem: Hacı Mehmet Aziz Bolel* (1955), *Benim Dünyam ve Sonumuz* (1998). **Fıkra:** *Türk Av Fıkraları* (derleme, İst. 1982), *Fıkralarla Düşündürmeler* (özel düşünceler), **Araştırma:** *Yunus Emre Hazretleri Hayatı ve Divanı* (Eskişehir 1983), *Yunus Emre ve Atatürk* (yy., ty.) *Din ve Ahlak Üzerine, Peygamberimizin Hayatı, İmam-ı Ali, El Kudüs / Hz. Peygamberimiz – Hz. İsa – Hristiyanlık*.

Kay.: ÖBBŞKA 1/470; TBEA 1/191; YS s. 139. ♦G. OKUTAN

BOLKOL, Özcan (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Şiirlerim* (Eskişehir 1956).

Kay.: TB 1956. ♦Yaz.Krl.

BOLO Sesen, Dmitiy İvanoviç Dyaçkovskiy (1905-1948): Yakutistan'ın Boturussk bölgesinin Bologursk kasabasında doğdu. Ailevi nedenlerden dolayı lise eğitimine son vermek zorunda kaldı. Daha sonra kendi kendini yetiştirdi. Yakut folklorunun ve Yakutistan halk tarihinin incelenmesinde büyük katkısı oldu. **Eserleri:** *Proşloye Yakutov do Prihoda Russkih na Lenu* (Yakutsk 1938),

İstoriçeskiye Predaniya i Rasskazı Yakutov (Lenin-grad 1989).

Kay.: UIIYLİİ, s. 45-46. ♦M. TOMAYLI

BOLOT Uulu Nazar, bk. **NAZAR, Bolot Uulu**

BOLULU, İsmail Osman, bk. **BOLULU, Osman**

BOLULU, Osman (1929 –): Şair ve yazar. Amasya'nın Taşova ilçesine bağlı Tekke köyünde doğdu. Tekke Köyü İlkokulunu (1942), Ladik Akpınar Köy Enstitüsünü (1947), Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Edebiyat Bölümünü (1954), Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsünü bitirdi (1964). İlk ve orta dereceli okullarda öğretmenlik ve yöneticilik, ayrıca çeşitli öğretmen derneklerinde (TODME, TÖS, TÖYKO) yöneticilik yaptı. MEB müfettişi iken 12 Eylül sonrası emekli oldu (1981). Serbest yazar olarak çalışmalarını sürdürmektedir. Edebiyatçılar Derneği, Dil Derneği vb. üyesidir. Ümit Dünyası adlı ilk şiiri Nilüfer dergisinde (sayı: 72, Aralık 1951) yer aldı. Şiir ve yazılarını daha sonra Bizim Dağarcık, Varlık, Ataç, İlgaz, İmbat, Yelpaze, Çağda Türk Dili, Türk Dili Dergisi, Kıyı, İnsancıl, Karşı, Damar, Gerçek Sanat, Öykü-şiir, Biçem, ABeCe vb. dergiler ile Cumhuriyet gazetesinde yayımladı. Reşadiye'de Duruluk (1955-56), Amasya'da İlke (1961) dergilerini çıkardı. Ankara'da Öğretmen Dünyası ve ABC dergilerini yönetti (1992-93). 1992'de *Yurt Boyu Sevişmek* ve *Taşın İyisi* ile 1992 Nabi Üçüncüoğlu Şiir Yarışması ve 1992 Vedat Güler Şiir yarışmalarında birincilik ödüllerini, 1998'de *İnsan İnsana Eklene Eklene* eseriyle Kültür Bakanlığı Büyük Ödülü'nü aldı. Şiirlerinin bir bölümü Danimarka diline çevrildi. Fransızca'ya çevrilen bir şiiri Ankara'dan 20 Şair adlı Türkçe-Fransızca adlı kitapta yer aldı. **Eserleri/Şiir:** *Dalların Ucundaki* (İst. 1955), *Bileşim Çizgisi* (Ank. 1963), *Yurtboyu Sevişmek* (Ank. 1992), *Gündem Dışı* (Ank. 1970), *Taşın İyisi* (Ank. 1992), *Uzun Koşu* (Ank. 1994), *Güle Yolculuk* (Ank. 1996). **Deneme:** *Antilaikliğin Önlenemeyen Yükselişi* (Ank. 1994), *Belleksiz Toplum* (İst. 1995), *Korkacaksın Kitapsızlardan Kork* (Ank. 1995), *İnsan İnsana Eklene Eklene* (Ank. 1998). **Hikâye:** *Yağmur Sonrası* (Ank. 1998). **Anı:** *İnsanlığın Solmaz Gülleri* (2000). **Araştırma:** *Türkiye'de Mahalli İdarelerin Eğitim Öğretim Kurumlarıyla İlgisi*

(1965). **Masal:** *Devlet Kuşu* (Ank. 1970). **Seçki:** *10 Kasım ve Atatürk* (1970), *Şiir Coğrafyamız* (1997, 1998, 1999, 2000). **Söyleşi:** *Söden Yazıya* (ortak, Ank. 1996), *Ankara Dostları* (ortak, Ank. 1998). **Ders ve yardımcı ders kitapları:** *Türkçe Bilgileri* (2956), *İlk Dersimiz Atatürk* (1981). **Kay.:** ÖBBŞKA 1/173,303,507. Cemal Gürlek, "Yurt Boyu Sevişmek", Yazı dergisi, Eylül 1992; Muzaffer Uyguner, "Osman Bolulu'dan Denemeler Toplamı: "İnsan İnsana Eklene Eklene", Cumhuriyet Kitap, sayı: 504, 14 Ekim 1999; Vecihi Timuroğlu, "Yurt Boyu Sevişmek", İnsancıl dergisi, sayı: 23, Eylül 1992), Osman Bolulu, Halktan Olmak Fakat Halk Kalmaktan Korkmak (Damar dergisi, sayı: 51, Haziran 1995), Tacim Çiçek, "Uzun Koşu"cu Osman Bolulu, Gerçek Sanat, sayı: 10, Temmuz 1995; RTES s. 120; TBEA 1/191-192. ♦İ. İŞİK

BONCUKLU, İsmail (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Ümitlerin Ardından* (İzmir 1966).

Kay.: ÖBBŞKA 2/1179. ♦Yaz.Krl.

BORA, Cemal (20. yy.): Asker şair, hikâye yazarı. Harp Okulundan mezun oldu. Kore savaşlarında Türk Birliğine kumanda etti. **Eserleri/Şiir:** *Millî Marşlar ve Türk Savaş Destanı* (Ank. 1941), *Ordunun Sesi* (Ank. 1947), *Kore Destanı* (Ank. 1950), *Solculara Son Cevap* (Ank. 1950), *Hakka Taparım* (Ank. 1950), *Sizi Dinliyorum Efendim* (Ank. 1959), *Efkâr* (Ank. 1960), *Gönlümce* (Ank. 1963). **Roman:** *İlk Gece* (Ank. 1950). **Hiciv:** *Dedikodu* (Ank. 1950).

Kay.: ÖBBŞKA 1/387,468, 2/1027,1029. ♦Yaz.Krl.

BORA, Lâmia (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Yanan Hisler* (İst. 1959.).

Kay.: ÖBBŞKA 2/1212. ♦Yaz.Krl.

BORA, Salih Vecdi (20. yy.): Şair, hikâye yazarı. **Eserleri/Hikâye:** *Göçmen Kardeşlerimizle Kore Kahramanlarına* (İst. 1951). **Şiir:** *Kırk Anbar* (İzmir 1951), *Kıyma Ormana Yazık* (2. bs. Kayseri 1954), *Mağrur Olma Evlâdım Senden Büyük Allah Var* (Kayseri 1954).

Kay.: ÖBBŞKA 2/708,714,765. ♦Yaz.Krl.

BORAĞANSKİY, İlyas (22.04.1852 - 1924): Kırım sahası aydın ve naşiridir. Kırım'ın Bahçesaray şehrinde, mırza ailesinde dünyaya geldi. İlk tahsilini mahalle camiine bağlı ibtidai mektepte yaptıktan sonra şehir medreselerinin birinde oku-

maya devam etti. 1866-1874 yılları arasında eğitimini İstanbul'da tamamladı. 1880'lerde Rusya Dış İşleri Bakanlığına hattat olarak çalışmaya davet edildi, 1893'te de Sen Petersburg'da Arap harfleriyle kitap basan bir matbaa açma izni aldı. İlyas Mirza Boraganskiy ders kitabı, din, şarkiyat, türkoloji, bedii edebiyat, bilgi yaygınlaştırma ve tercüme şeklinde o kadar çok kitap neşretti ki, bu da onu sadece bir Kırım Tatar aydını olma sınırları dışına çıkararak Rusya Türk müslümanlarının müşterek kültür aktivisti yaptı. Kazakistanlı halk şairi Abay'ın eserlerini neşrettiği için Kazakistan Türkleri İlyas mirza adını bugün de saygı ve ihtiramla anmakta ve ona İlyas Baba demektedirler. İlyas Boraganski'nin matbaasında basılmış olan çok sayıdaki kitaplardan bazıları şunlardır: Osman Nuri Akçokraklı, Hikâyet-i Nenkecan Hanım Türbesi (1898), Rus şairi Kırlov'un fablalarının Kırım Tatarcasına O. Akçokraklı tarafından yapılan tercüme, V. D. Smirnov, Osmanlı Edebiyatının Örnek Eserlerinden Seçmeler; A. N. Samoyloviç, İmparator Babur Şiirlerinin Külliyyatı 1; A. N. Samoyloviç: Kırım Tatar Grameri Tecribesi v. b. 20. 07. 1898 – 20. 07. 1908 tarihleri arasındaki 10 yıl boyunca Boraganskiy, Sankt-Peterburg Üniversitesinde Türk dili konferansları verdi. 1919 yılında Bolşevik İhtilâlîne katılan Başkurt Atlı Tümenine kendi dillerinde Salavat (Rusya'ya karşı ayaklanan Başkurt isyancılarının önderi) adlı gazetesinin çıkarılmasına yardım etti. 1920'de Başkurdistan'da matbaacılık işlerinin teşkil etmesi için görevlendirilerek Sterlitamak şehrine gönderildi. Bu dönemden sonraki hayatı, vefat ettiği yer ve zaman tafsilatlı bir şekilde belli değildir.

Kay.: İlyas Mirza Boraganskiy, Tercüman, Bahçesaray, 27 Eylül, 1889; İlyas Baba Borağanskiy'ge Yübiley. Yeni Dünya gazetesi, Temmuz 31, 1923; Abay'ın Kitabını Neşir Etken Adam, Lenin Bayrağı gazetesi, Ekim 26, 1971; Gankeviç V., "Bahçesaraylı Bir Asılzadenin Sankt Peterburgdaki Yayınevi" Emel dergisi, Ankara, 1977, no:222. ♣Z. YÜKSEL

BORAK, Sadi (1911-27.1.1997) yazar. İstanbul'da doğdu. Asıl adı Hüseyin Sadettin'dir. Ortaokulu bitirdi. 1941'de Vakıf gazetesinde gazeteciliğe başladı. Hürriyet, Son Saat, Tan, Milliyet, Dünya Akşam, Hakikat, Tasvir, Cumhuriyet, Son Havadis, Bugün, Yeni İstanbul ve Haber gazetelerinde musahhih, muharrir, muhabir, yazar olarak çalış-

tı. Atatürk'ün telgrafçılığını yaptı. Basın Şeref Kartı sahibiydi. Atatürk üzerine araştırmalarıyla tanındı. Cumhuriyet Devriminin muhafızlarından. "Atatürk'ün Resmî Yayınları Girmemiş Söylev, Demeç, Yazışma ve Söyleşileri" adlı eseri baskıdayken vefat etti. **Eserleri:** *Atatürk, Gençlik ve Hürriyet* (İst. 1960, 2. bs. 1998), *İktidar Koltuğundan İdam Sehvasına: Yakın Tarihimizde Siyasî Cınayetler ve İdamlar* (İst. 1962), *Bilinmeyen Yönleriyle Atatürk* (İst. 1966), *100 Türk Büyüğü* (İst. 1968), *Atatürk ve Edebiyat* (İst. 1972), *Atatürk* (İst. 1973), *Atatürkçü ve Toplumcu Örnek Bir Din Adamı Hacı Hüseyin Süleyman Efendi* (İst. 1975), *Öyküleriyle Atatürk'ün Özel Mektupları* (İst. 1980), *Atatürk'ün Gizli Oturum Konuşmaları* (İst. 1981), *Bir Duruşmanın Öyküsü* (Ank. 1982), *Ata ve İstanbul* (İst. 1983), *M. Kemal Büyük Taarruz Gününü Bütün Dünyadan Nasıl Gizli Tuttu* (1990), *İşgal Kuşvetleri Başkomutanı General Harington'un Ele Geçen Gizli Raporu* (Ank. 1991), *Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar ve Kitaplığı* (1992), *31 Mart Vak'asının Çıkış Nedenleri Üzerine Çeşitli Yorumlar ve Atatürk ve Hareket Ordusu Üzerine Orgeneral İzzettin Çalışlar'ın Bir Makalesi* (1992), *Atatürk'ün Resmî Yayınları Girmemiş Söylev, Demeç ve Söyleşiler* (İst. 1997), *Atatürk'ün İstanbul'da Çalışmaları* (İst. 1998). **Derleme:** *Armstrong'tan Bozkurt: Mustafa Kemal ve İftiralarla Cevap* (İst. 1955), *Atatürk'ün Özel Mektupları* (İst. 1961), *Açıklamalı Atatürk'ün Özel Mektupları* (İst. 1970), *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannâmeleri IV* (Nimet Aslan, Utkan Kocatürk'le birlikte, Ank. 1991), *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri* (Nimet Aslan, Utkan Kocatürk'le birlikte, 2. bs. Ank. 1997). *Atatürk'ün Armstrong'a Cevabı: <Bozkurt Kitabındaki Yanlışlar ve Çarpıtmalar>* (İst. 1998). **Düzenleme:** *Leylâ Saz, Harem'in İç Yüzü* (İst. 1974).

Kay.: TBU ♣N. KONUK

BORAL, Ziya (20. yy.): Oyun yazarı. **Eseri/Oyun:** *Yaşayan Ölü* (Ank. 1936). **Kay.:** Yaz. Arv. ♣Yaz.Krl.

BORAN, bk. DELİ Boran

BORAN, İhsan (1904 - 1957): Şair ve hikâye yazarı. Gelibolu'da doğdu. **Eseri/Şiir:** *Efendimizle Bir Konuşma* (İst. 1932), *Köyün Camları* (İst. 1942). Ro-

man-hikâye: *Afrodite Uyanıyor* (İst. 1947), *Kombabis'in Dostluğu* (İst. 1953). **Kay.:** ÖBBŞKA 2/737. ♣Yaz.Krl.

BORAN, Orhan (1928 –): Sanatçı ve yazar. İstanbul'da doğdu. Kafkasya kökenli bir ailenin çocuğudur. Sivas Kongresine Askerî Tıbbiye Delegeşi olarak katılan Dr. Hikmet Beyin oğludur. Galatasaray Lisesini bitirdi. Okuldan sonra Şehir Tiyatrolarında ve Paris'te Les Mathurins Tiyatrosunda çalıştı. İstanbul Radyosu temsil yayınları ve rejisörlüğü yaptı (1949-50). Londra'da BBC'de çalıştı. Film çevirdi ve mizah yazıları yazdı. Ününü radyo, sahne ve TV programlarındaki başarısı ile kazandı. Anılarını Hürriyet ve Milliyet gazetesinde haftalık yazılar hâlinde yayımlandı. **Eseri:** *Leylâ'nın Ömrü* (Anılar, İst. 1978).

Kay.: Büyük Larousse, 4. c.; Sefer E. Berzeg, *Kafkas Diasporası'nda Edebiyatçılar ve Yazarlar Sözlüğü*, s. 77. ♣G. OKUTAN

BORATAV, Pertev Naili (2.9.1907 - 16.3.1988):

Halkbilimci, araştırmacı yazar ve Gümilcine'ye bağlı Darıdere'de (Bulgaristan) doğdu. Asıl adı Mustafa Pertev olan Boratav, soyadı kanununa kadar bu adı ve soyadı kanundan itibaren resmî yazışmalarında Mustafa Pertev Boratav, yazılarında ise Pertev Naili Boratav adını kullandı. İlk öğrenimini İstanbul, Gülşehri, Develi ve Mudurnu'da, orta öğrenimini Fransız Koleji, Gelenbevi ve İstanbul liselerinde okudu. 1927 yılında Darü'l-Fünun'unun Edebiyat Şubesine girdi ve 1930 yılında Yüksek Öğretmen Okulundan mezun oldu. 1931 yılında Darü'l-Fünun'unun Edebiyat Şubesinde Prof. Dr. M. Fuad Köprülü'nün asistanı olarak çalışma hayatına başladı. 1932'de üniversitedeki görevinden ayrılarak Konya Lisesi edebiyat öğretmenliğine atandı. 1936 yılında devlet bursu ile Almanya'da bulundu. 1938 yılında AÜ Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesine doçent olarak atandı. 1948 yılından üniversiteden uzaklaştırıldı. 1952-1972 yılları arasında Fransa'da Ecole des Langues Orientales, Centre National'da araştırma uzmanı, Ecole Pratique des Hautes Etudes'te Türk Halk Edebiyatı profesörü olarak çalıştı. 1998 yılına kadar çalışmalarına Fransa'da devam eden Boratav, Paris'te vefat etti. Hilmi Ziya Ülken ve Fuad Köprülü'nün öğrencisi oldu. Gençliğinin ilk yıllarında Hüseyin Nihal Atsız'ın tesiri ile

Türk millî kültürüne olan ilgisi, onun halkbilimi sahasında araştırmaya yönelmesinde müessir oldu. H. Ziya Ülken'in teşviki ile Mudurnu yöresinde derlemeler yapan Boratav, bu çalışmanın ilk denemeleri olduğu söylemektedir. Mezuniyet tezi olarak 1931 yılında hazırlayıp sunduğu *Koroğlu Destanı*, dönemin mevcut bilgilerinden hareket edilerek hazırlanan bir çalışma olup, Boratav'ın folklor ürünlerinde tarihî deliller aradığını gösterir. *Koroğlu Destanı*'ni yayımlayan Boratav, bu destanın Türk milletinin manevî birliğini ispat etmek bakımından önemli olduğunu söylerken, fikrî oluşumunun ilk dönemlerinde Türkçü görüşe mensup olduğu anlaşılmaktadır. 1939 yılında Arnold Van Gennep'in *Folklor* adlı kitabını Türkçeye tercüme eden Boratav, folklorun sadece geçmişini inceleyen bir bilim dalı olmaktan çok yaşanan hayatın geçmişle bağlarını kuran bir bilim dalı olduğu görüşüne yaklaşıyor. Gennep'in eserinin tercüme edilmesinden sonra Boratav, bir sosyal çevre içinde yaşayan insanın, çevresiyle ilişkiler içinde olduğu görüşünü benimsetir ve sosyolojik bir perspektif kazanır. 1945 yılında yayımlanan *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği* adlı çalışması, folklor ürünlerinin, teşekkül ettiği ortamın şartlarına göre şekillendiğini göstermesi bakımından önemlidir. Boratav, hikâyelerin, anlatıcının muhatabı olan dinleyici kitlesine bağlı olarak şekillendiğinden hareketle, eser-anlatıcı-dinleyici ilişkisini açıkladı. Boratav'ın bu düşüncesinin temellerini, Ziya Gökalp, Köprülü ve Hilmi Ziya Ülken'in görüşleri oluşturdu. Özellikle Köprülü'nün edebiyat eserlerinin devrin sosyal şartlarına bağlı olarak oluştuğu düşüncesi müessirdir. Wolfram Eberhard ile birlikte kaleme aldıkları *Typen türkischen Volksmarchen* adlı çalışmasında Türk masal tiplerini ve bölge masallarını inceledi. Batıda yapılan masal çalışmaları ve Eberhard'ın görüşleri ile Türk masallarının evrensel yönünde durur. Boratav'ın Türk masalları ile ilgili çalışmaları, Anderson başta olmak üzere Heda Jasın ve O. Schintzler gibi Batılı masal araştırmacılarının görüşlerinin değişmesine sebep oldu. Anlatım türlerindeki söz kalıpları hakkında fikirlerin üretildiği batı dünyasında, çalışmalar daha çok destanlar üzerine yoğunlaşırken, Boratav söz kalıpları olarak Türk tekerlemelerini yayımladı. Tekerlemelerin başka milletlerin tekerleme-

leri ile benzerliklerini ortaya koymaya çalıştı. Sosyoloji, psikoloji veya antropoloji formasyonuna sahip olmaması sebebiyle teorik çalışmalardan çok, derleme ve tasnif çalışmalarına ağırlık verir. Türkiye ve Türkiye dışında birçok yayın organında makaleleri yayımlanan Boratav'ın yazıları toplamı yaklaşık iki yüz civarındadır. **Eserleri/Araştırma:** *Koroğlu Destanı* (İst. 1931,1984), *Folklor ve Edebiyat* (1. İst. 1939, 2. g. bs. 1982,1991), *Bey Böyrek Hikâyesine Ait Metinler* (1939), *Halk Edebiyatı Dersleri* (Ank. 1942), *Pir Sultan Abdal-Şiirleri* (Abdülbaki Gölpınarlı ile birlikte, Ank. 1943), *İzahlı Halk Şiirleri Antolojisi* (Halit Vedat Fıratlı ile birlikte, Ank. 1943), *Folklor ve Edebiyat* (II Ank. 1945, 2. g. bs. İst. 1982, 1983,1991), *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği* (Ank. 1946, İst. 1988), *Typen Türkischen Volksmärchen* (Volfram Eberhard'la birlikte, Viesbaden 1953), *Contes Turcs* (Paris 1955), *Jeux de Force et d'Adresse des Provinces de France* (Paris 1959), *Benli Bari* (Budapeşte 1960), *Le Tekerleme, Contribution a Etude Typologique et Stylistique du Conte Populaire Turc* (Paris 1963, çevirisi, İst. g. bs. 2000), *Er Töshtük* (Paris 1965), *Boratav'ın Eserleri: Az Gittik Uz Gittik* (Ank. 1969), *Türkische Volksmärchen* (Berlin 1970), *Nasreddin Hoca* (İst. 1996), *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı* (Ank. 1995), *100 Soruda Türk Folkloru* (Ank. 1994), *Zaman Zaman İçinde* (İst. 1992), *Mahdumkul Firaqui, Poème de Turkmenie* (Louis Bazin ile, Paris 1975), *I Hoca Nasreddin, Never Shall I Die* (İ. Başgöz'le, Bloomington 1998), *Üniversitede Cadı Kazanı: 1948 DTCF Tasfiyesi ve Pertev Naili Boratav'ın Müdafası* (haz. M. Çetlik, İst. 1998). **Çeviri:** *Folklor* (Arnold von Gennep'ten, Ank. 1939), *Euthypias* (Platon'dan Ank. 1942), *Küçük Hippias* (Eflatun'dan, Ank. 1943), *Danton'un Ölümü* (G. Büchner'den, 1944), *Seyahat Tabloları* (Heine Heinrich'ten Hayrünnisa Boratav ile, Ank. 1945), *Toprak Arabacık* (Şüdraka'dan, Ank. 1946), *Halk Şarkısının Gerilemesi Sebepleri* (Mme Vige Langevin'den, Ank. 1983). Yayımları: *Anadolu Ağrıları* (Ahmet Şükrü Esen, Rémy Dor'la, Ank. 1982), *Anadolu Türküleri* (Ahmet Şükrü Esen ve A. Fuat Özdemir'le, Ank. 1986), *Anadolu Destanları* (A. Fuat Özdemir'le, Ank. 1991). **Ayrıbasım:** "Anadolu'da ve Türkmenler Arasında Koroğlu Destanının İzlerine Dair Yeni Notlar" (İst. 1936). **Kay:** Pertev Naili Boratav Armağanı (Hazırlayan: Metin Turan), Ank. 1988;EİS s. 3; EYTE s. 707; RTES s. 121; ŞYS,

1999, s. 166-167 TBEA 1/192—193; TDEA 1/458; Arzu Öztürkmen, Türkiye'de Folklor ve Milliyetçilik, İst. 1988; Mete Çetlik, Üniversitede Cadı Kazanı, İst. 1988; İçimizdeki Şeytanlar, İst. 1940; "Başvekil Saracoğlu Şükrü'ye Açık Mektup", Orkun, sayı: 15 (1944); İlhan Başgöz, "Nice Nice Yıllara Pertev Hoca", Milliyet Sanat, Sayı 294, İst. 1978; Ayfer Coşkun, "Pertev Naili Boratav ile Söyleşi", Varlık, Sayı 56/990, Mart 1990; Umay Günay, "Prof. Dr. Pertevnaili Boratav'ı Kaybettik", Millî Folklor, Sayı 38, Yaz 1998; M. Öcal Oğuz, "Pertev Naili Boratav", Millî Folklor, sayı: 38, Yaz 1998. ♣İ. ÇETİN

BORATAV, R. Cumhur (20. yy.): Hikaye yazarı. **Eseri/Hikâye:** *Dün Odasında Sesler Duydu* (Fantastik öykü ve şiir, Ank. 1991). **Kay:** TB 1991. ♣F. OKUTAN

BORAY, Ferit Erdem (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Basmaklar* (İst. 1964). **Kay:** ÖBBŞKA 1/136. ♣Yaz.Krl.

BORAY, Nezihe (1909-1974): Öğretmen şair. **Eseri/Şiir:** *Öğretmen Nezihe Boray'dan Denemeler* (İst. 1975). **Kay:** ÖBBŞKA 2/911. ♣Yaz.Krl.

BORAZAN, Hadi (takma ad), bk. **ALTAN, Çetin**

BORAZAN, Nuri (20. yy.): Roman yazarı. **Eseri/Roman:** *İhtiras Dalgası* (Bursa 1953). **Kay:** TB 1953. ♣N. KONUK

BORBİYEYEV, Erkin Beyşenaliyeviç (1937 -): Kırgızistan hikâye, roman, oyun ve senaryo yazarı. Kırgızistan'ın Sokuluk ilçesine bağlı Kaşka-Su köyünde bir öğretmen ailesinde doğdu. Frunze'deki Puşkin adındaki 5. nolu Kırgız Ortaokulundan 1956'da mezun oldu. Frunze Pedagoji Enstitüsünde ve 1960-1966 yılları arasında da Kırgız Mémlekettik Üniversitesi Filoloji Fakültesi Gazetecilik Bölümünde okudu. 1971-1973 yılları arasında Moskova'daki Yüksek Rejisörlük ve senaryo-culuk kurslarına dinleyici olarak katıldı. 1960'tan 1963'e kadar ilçe gazetesi Emgek Dankı'nda edebî - uzman olarak çalıştı. 1963'ten Kırgızistan Gençlik Birliği ilçe komitesi başkanlığını, aynı birliğin merkezî komitesinin sektör ve bölüm başkanlıklarını ve yöneticiliğini yaptı. 1973'ten sonra Kırgızistan Sinemacılar Birliği Yönetiminde başkanlık, Kırgızistan Komünist Partisi Merkez Komitesinde yönetmenlik, 1976'dan sonra Kırgızistan Yüksek Şurası başkan yardımcılığı, 1988'den sonra da Kırgızistan'daki Sovetskaya Kultura gazetesinin özel muhabiri görevlerinde çalıştı. Edebî faaliyetine 1962'de başladı. Kırgızca ve Rusça yazılar yazdı. İlk kitabı 1967'de basıldı. Roman ve hikâye, belgesel ve dizi film senaryoları ile edebî senaryo gibi eserler kaleme aldı. 1984'ten sonra *Manas* destanının Rusça basılması için yapılan faaliyetlerde aktif bir şekilde bulundu. Kırgızistan SSC Sanatına Emek Veren Faaliyet Adamı unvanını aldı. 1984'te SSCB Yazarlar Birliği üyesi, 1973'te SSCB Şura Komitesi üyesi oldu. «V. İ. Lenin'in doğumunun 100. yıl kutlama töreninin de gösterdiği faaliyet için» madalyası ile ayrıca Kırgız S. S. C. Yüksek Şurası, Onur Belgesi ile onurlandırıldı. «SSCB sinemacılığının başarılı üyesi» nişanının da sahibiydi. **Eserleri/ Hikâye:** *Men Cazdı Sagımdım* (Bişkek 1967), *Kayradan Saat Töguzda* (Bişkek 1978), *Mala Kündün Batışı* (1983). **Kay:** Yaz. Arv. ♣A. AKMATALİYEV

BORBUGULOV, Muhtar (5.5.1930 -): Kırgız yazarı ve filoloji sahası bilim adamı. Suzak bölgesinin Ak Took köyünde doğdu. 1953 yılında Kırgız Mémlekettik Üniversitesinin Dil ve Edebiyat Fakültesini bitirdi. Moskova Maksim Gorki Dünya Edebiyatı Enstitüsünde yüksek lisans programını 1956 yılında tamamladı. 1956 ile 1957 yılları arasında Ala Too dergisinde bölüm başkanı olarak çalıştı. 1957 yılında Kırgız Mémlekettik Üniversitesinde hocalık yapmaya başladı. 1967 yılında filoloji ilimleri doktoru ve profesör ünvanını aldı. 1988 ile 1992 yılları arasında Kırgız Ansiklopedisi'nin baş redaktörlüğü görevini yürüttü. 1994 yılında Kırgız Halk Yazarı ünvanını alan Borbugulov, 1949 yılından itibaren eser vermeye başladı. Kırgız Edebiyatında fabl türünün yerleşmesinde ve kalıplaşmasında büyük emek sarfetti. Bu türü içeren çeşitli eserlerinde toplumdaki değişikliklere engel olmaya çalışan bürokratları, yaltakçıları, açgözlüleri, eskiden kalma alışkanlıkları tenkit etti. Eserleri ile Kırgız edebiyatının folklorlardan realist geleneğe geçmesine, realistik unsurların kalıplaşmasına, millî ve uluslar arası konuların Kırgız edebiyatına girmesine, folklorik âdetlerin çağa uygun hâle getirilerek eserlerde yer almasına ve Kırgız edebiyatının zenginleşip gelişmesine hizmet etti. Edebî eserlerinin yanı sıra ilmî eserler de yazdı. Kırgız edebiyatında yaygın bir tür olan drama sanatının tarihini inceledi. *Manas'ı İlyada ve Odisse ile Mahabharatname'deki baş kahramanlar ile mukayese etti. Eserleri/Fabl ve Satirik Şiir - Hikâye: Tamsilder* (1956), *Tamsilder* (1960), *Keregem Saga Aytam* (1964), *Tandalgan Tamsilder* (1973), *Tamsilder* (1978), *Koyçu Karışkar* (1980), *Çımçım Tuz* (1983), *Çıkkandan Toyu* (1987). **Edebiyat Tarihi:** *Kırgız Sovet Dramaturgiyasının Ösçü Colu* (1958). **Roman:** *Elettik Cigit* (1964). **Makaleler:** *Turmuşun Terenin Közdöy* (1967), *Uçu Kıyrsız Col* (1968), *Keç Kapkasm Açıp* (1975). **Kay:** ME 1/155; PSK, s. 184-185. ♣A. AKMATALİYEV

BORCAKOV, Şeher (1929-1986): Türkmenistan şairi, yazarı. Marı şehrinde doğdu. 1951 yılında Krasnovodsky şehrindeki 2'nci Ortaokulu bitirdi. 1951-1956 yılları arasında Moskova'da M. Gorky Dünya Edebiyatı Enstitüsünde lisans eğitimi gördü. 1946 yılında Stalin Yalı, 1948 yılında Krasnovodsky İşçisi gazetelerinde edebî uzman olarak çalıştı. 1948-1949 yıllarında Başbakanlığa bağlı Radyo Haberleri Komitesinin Krasnovodsky Temsilciliği görevini üstlendi. 1949-1951 yılları arasında Krasnovodsky Şehir Gençler Birliğine başkanlık yaptı. Türkmenistan Kommünisti dergisinde (1956-1957), Sovyet türkmenistanı gazetesinde (1957-1958), edebî uzman olarak çalıştı; 1958-1960 yılları arasında Moskova'da yayımlanmakta olan Komsomolskaya Pravda gazetesinin Türkmenistan temsilciliğini yürüttü. Sovyet Türkmenistanı gazetesinde edebî uzman olarak çalıştı (1960-1962). 1962-1965 yılları arasında Türkmenistan Kommünist Partisi Merkezi Komitesi İlim ve Medeniyet Bölümüne danışmanlık yaptı. 1968 yılında bilim adaylığı tezini savundu. 1968-1974 yılları arasında Sinemacılar Birliğinde ve Türkmenistan Kommünisti dergisinde çalıştı. **Eserleri/Şiir:** *Kaspinin Kenarında* (Aşgabat 1951), *Denizin Depesindeki Yıldızlar*, (Aşgabat 1958), *Tolkunların Arasında* (Aşgabat 1962), *Goturdepe Depderi* (Aşgabat 1963). **Deneme:** *Hazınalar Adası* (Aşgabat 1962), *Bir Adanın Adamları* (Aşgabat 1985). **Kay:** Yaz. Arv. ♣Ş. GELDİYEVA

BORÇALI Eyvaz, bk. **AYVAZOV, Eyvaz Méhéméd oğlu**

BORLAKLANI Tohtar, bk. **BORLAKOV, Tohtar**

BORLAKOV, Tohtar (1914-1942): Karaçay-Malkar yazar ve şairi. Karaçay köylerinden Taşköpür'de dünyaya geldi. Karaçay Özerk Bölgesinin başkenti Mikoyan-Şahar'da (şimdiki Karaçayevsk) İşçi Üniversitesinde okudu. Özerk bölgenin resmî yayın organı olan Kızıl Karaçay gazetesinde çalıştı. 1935'ten itibaren şiir ve hikâyeleri gazetelerde yayımlanmaya başladı. Rus yazarı Lermontov'un bir çok şiir ve hikâyesini Karaçay-Malkar Türkçesine çevirdi. Eserlerinde Sovyet rejimine övgü, sosyalist hayatın erdemleri gibi yaşadığı dönemin şartlarının gerektirdiği konular ön plana çıktı. 1942 yılında İkinci Dünya Savaşı sırasında Voronej'de cephede savaşırken öldü. **Eserleri:** *Nasıblı Çaşlık* (Şanslı Gençlik-şiir kitabı) (1939)

Kay.: "Borlaklanı Tohtar", Ana Literatura, Çerkessk, 1976, s. 56-58. ♦U. TAVKUL

BORLU Kemalî, bk. **KEMALÎ** (1859-?)

BORONÇIYEV, İsmayıl (1910-1978): Kırgızistan irticalî şairi. Çüy ilçesindeki Burana/ Alçaluv köyünde fakir bir ailede doğdu. 1929'da kolhoza katıldı. Bu dönem onun sanat faaliyetinin başlangıcı oldu. Gençliği hep şiirle geçti. Ancak, delikanlı olduğu zaman halk arasında tanındı ve halk eleştirisinden geçti. 1936 yılında Bişkek'teki Kırgız çocuklarının yeteneklerini sınama yarışına katıldı ve Kırgız Devlet Filarmonisine solist olarak alındı. Aynı yılda "Dervaya Pyatiletka" adlı şiiri, 1940'ta "Şambet" manzumesi, 1949'da Irlar Cıynağı adlı kitabı basıldı. Bundan sonra artistliği bir meslek edindi. Aynı yılda "Birinci Beş Cıldık Plân" adlı hacimli şiirini yazdı. İsmayıl Boronçiev'in Toktonaalı Şabdanbayev ile yaptığı atışmaları kitap hâlinde çıktı. Atışmaların içinden "Kırk Cılda Sonun Cañlık," "Dekadanın Körünüşü" Osmankul Bölöbalayev'in "Cetimiş Cıldık Toyundagı Kuttuktoo," Togolok Moldo'nun "Cüz Cıldıgındagı Ir," "Salamdaşuu," "Çalkanga Arız," "Cañı Cıldağı Oturuş," "Toktogul'ga Estelik," Cana Alımkul'ga, Osmankul'ga, Sayakbay'ga Aytıstar," "Taalayluu Kırgız Elibiz," "Karıyaldın Aytışı," "Coluyguşuu" adlarındaki seçkin atışmalarını özel olarak belirtmek mümkündür. Boronçiev atışma türünün yeni bir türünü keşfetti. Örnek

olarak "Cöö Aytış"ı bu anlamdaki bir atışmadır. Bunun normal atışmadan farkı, şiir ile değil de nesir şeklinde icra edilmesinden ibarettir. Şairin hiciv şiirleri de çoktur ve mükemmeldir. Bu anlamda "Çalkanga Arız," "Ata Enenin Tileği" adlı eserlerini özellikle göstermek mümkündür. 1958'de Kırgız millî artisti unvanını aldı. "Emek Kızıl Sancağı Nişanı, Onur Belgesi ile İş başarıları, Çalışma Kahramanlığı ve 1941-1945 savaşı sırasındaki kahramanca çalışması için madalyaları, Kırgız Yüksek Şurası onur belgeleri ile onurlandırıldı. **Eserleri/Şiir:** *Şambet* (1940, 2. bs. 1958), *Irlar Cıynağı* (1949), *Kızıl Kırman* (1953), *Aytıstar* (1962), *Menin Sözüüm* (1965), *Krasny Tok* (Ruşça, 1973), *Bakut Bulagı* (1976), *Mekenim* (1980). **Anı:** *İrçının Ömürü* (1969).

Kay.: Yaz. Arv. ♦S. İSKENDEROVA.

BOROTAP, Erdöl (20. yy.): Şair ve hikâye yazarı. **Eseri/Şiir-Hikâye:** *Şiirleri ve Hikâyeleri* (İst. 1955). **Kay.:** ÖBBŞKA 2/1090. ♦Yaz.Krl.

BORSAALI, Turduaalı uulu (20. yy.): Kırgız Manasçı. Toktogul bölgesi, Toktogul avulundandı. Destanı kitaptan öğrenerek anlattı. Kendisinden 367 mısralık kısa bir bölüm derlendi. **Kay.:** ME 1/220. ♦N. YILDIZ

BORSACI, Mehmet Asaf (20. 10. 1874- 1961ds.): Gazeteci yazar ve şair. İstanbul'da doğdu. Babası Bolulu Kurmay Binbaşı Hüseyin Hüsnü Bey, annesi Nadire Rukiye Hanım, dayısı Tanzimat döneminin tanınmış gazetecilerinden Tahsin Efendidir. Öğrenime mahalle mektebinde başladı. Nümune-i Terakki Mektebinde, Beyazıt Rüştüyesinde ve Vefa İdadisinde okudu. 1899'da annesinin teşvikiyle Galata borsasında "konsolit" alımı satımına başladı. Bu yüzden Konsolitiçi Asaf diye tanındı. Bu işin inceliklerini kavrayıp büyük paralar kazandı. 1900'da gazeteciliğe başladı. İlk basılan yazısı 15. Mayıs. 1900 tarihli Terakki Dergisinde çıkan "Âlem-i Mehtâb" adlı şiiridir. Önce Tarik, daha sonra Sabah, İkdâm ve Saadet gazetelerinin yazı kadrosuna girdi. 1901'de Malûmât Dergisinin yazı işleri müdürlüğünü üstlendi. "İcmâl-i Edeb" köşesinde uzun süre yazıları çıktı. Bu arada İrtika ve Musavver Fenn-i Edeb'in sorumlu müdürlüğünü yürüttü. Malûmât ve Servet

gazetelerinde çıkacak yazıları basmadan önce sansürün baş sorumlusu Hıfzı Bey'e götürüp sansürden kolayca geçirme imkânını buldu. Filibe'de çıkan Gayret gazetesine de haftada birkaç yazı göndermekteydi. Hayatı boyunca muhalefeti benimseyen bir yazar olduğu hâlde bazı yazılarından dolayı padişahın ve sadrazamın takdirlerini kazandı. 1908'den sonra Mevlanzâde Rifat'ın Serbestî gazetesinde İttihat ve Terakki Partisine ilk muhalif yazıları yazdı. 1910'da bazı gençlerle İnsanîyet gazetesini çıkardı. Bu gazetede "Caka ve Tahakküm" adlı yazısı üzerine öldürülmesine karar verildiğini Ömer Seyfeddin'den haber aldı. Bir süre saklandı. Sonra yakalanıp mahkemede sorgulandıktan sonra Bursa'ya sürgün edildi. Ancak altı ay sonra İstanbul'a dönebildi. Başlangıçta Millî Mücadelenin aleyhinde yazılar yazdı. Gerçeği anlayınca Serbestî gazetesinin adını Vahdet'e çevirip politik hayatına son verdi. Yazarın mizahî nitelikli yazıları Cingöz, Gıdık, Zümrüt-i Anka ve Ayna adlı dergilerde Muhasib-i Şu'un, Sansar ve Sinek takma adlarıyla yayımlandı. Kadınlar Dünyası adlı haftalık dergiye Neşide Asaf, Konsolidçi, Turhan Deli imzasıyla yazdı. 1930'da Boşboğaz adlı bir mizah dergisi yayımladı. Ömrünün son yıllarında gözleri görmez oldu. Gustav Le Bon'un fikirlerini benimsedi, devlet yönetiminde merkezîyetçiliği savundu. Kamu oyuna ve halk psikolojisine önem verdi. Kişileri değil, yapılan yanlış işleri tenkit etti. **Eseri/Roman:** *Şadiye* (Cingöz dergisinde tefrika edildi.).

Kay.: Münir Süleyman Çapanoğlu, "80 Yıllık Gazetecimiz Asaf Konsolitiçi", Akşam Gazetesi, 28. 7. 1959; Türk Basımında "İz" Bırakanlar, 2. bs. İst. 1999, s. 81-91. ♦M. CUNBUR

BORSOL Uulu Cooşpay, bk. **COOŞPAY, Borsol Uulu**

BOSAK, Nur, bk. **BOSAKOF, Nurmuhammed**

BOSAKOF, Nurmuhammed (1918-1950): Uygur Türk şairi, gazeteci. Fakir bir ailede dünyaya geldi. Goka'da ilkokulu tamamladı. 1935 yılında Ürümçi'ye yaya olarak gelip ortaokula girdi, ekonomik zorluklardan dolayı da 1936'da basım evinde işçi olarak çalışmaya mecbur kaldı. Bu dönemde gazetede çalışmakta olan Uygur Lutfulla Mutalıp ile tanışmasıyla edebiyat sahasına girdi. 1944 yılında Çulca'ya dönüp Doğu Türkistan Cumhuri-

yetinde gazetecilikle görevlendirildi. 18.12.1950'de hastalanarak 32 yaşında vefat etti. Şair Bosakof'un "Yenilmes Güç", "Yat Yokolacak Pat (Yabancı Yok Olaçak Kısa Zamanda)", "Savaş Dehşeti", "Güdek (Olgunlaşmamış Çocuk)", "Kalem", "Konuş Tarih" gibi kahramanlık şiirleri ve "Kanlı Kısas" gibi hikâyeleri vardır. 1951 yılında *Yenilmez Güç* adlı şiirler toplusu yayımlandı. Şairin çevirdiği bir çok hiciv eserleri de neşredildi. Şair eserlerinde Çin istilacılarına karşı savaş açtı, halkın azatlık ve hürlik için çabalamalarına ilham verdi, yoğun millî duygu ve vatanperverlik temalarını işledi. Yeni şiir akımına mensup olan şairin şiirlerinde güç, lirika, zengin tasvir, ahenk, kıt'a, kafiyelere aksetmiştir.

Kay.: Nurmemet Zaman, Çağdaş Uygur Edebiyatı Liksiyeleri (Darleri), Ürümçi 1983. ♦A. B. İLTEBİR

BOSNALI Vahdetî Baba bk. **VAHDETÎ Baba**

BOSNAVÎ (19. yy.): Bektaşî şairi. Mahlâsından Bosna'da doğduğu veya yaşadığı tahmin edilmektedir. Şiirlerinden bazı elinde Anadolu ve Rumeli'de dolaştığı anlaşılmaktadır. Kırçova tekkesinde yatan Hıdır Baba için bir nefesi vardır. S. N. Ergun, V. L. Salcı'dan derlediği 34 bentli "Ozanlar Destanı"nı yayımladı. Bu destanda Seyranî, Kenzî, Ecrî ve Mahzunî gibi 107 kadar Bektaşî meşrepli şairin adını sıraladı. Bosnavî aruz vezni de hece kadar başarıyla kullandı. Cönklerde dili ağır, aruz ve hece vezniyle yazılmış nefeslerine sıkça rastlanmaktadır. Bazı nefesleri bestelenmiş olup günümüzde de okunmaktadır. Değişlerinde akıcı, coşkulu ve sevgi dolu duygusal bir üslûp hâkimdir. **Kay.:** ABŞA 4/209-216; TBA, Sivas 1995, s. 12; TDEA 1/458; TŞ 2/867; TŞA s. 511-513. ♦M. CUNBUR

BOSNAVÎ Abdullah, bk. **ABDULLAH** (1584-1643/4)

BOSTAN Çelebi (1498-1570): Tarih yazarı, âlim. Tire'de doğdu. Adı Mustafa, baba adı Mehmed Ali'dir. Öğrenime Kur'an'ı hıfız etmekle başladı. Cârullah, Zeyrekzade Rükneddin, Fenarîzade Muhyiddin Efendilerden ders aldı. Kemalpaşazade'nin öğrencisi oldu. 1526'da Kanunî'nin hocası Hayreddin Efendiden icazet aldı. Küçük medreselerde müderrislik, kazalarda kadılık yaptıktan sonra Haseki Medresesiyle Sahn medreselerinin

den birine müderris oldu. 1544'te Bursa, ardından Edirne, 1545'te de İstanbul kadılığına getirildi. 1547'de önce Anadolu, sonra Rumeli kazaskerliklerine atandı. 1551'de Rüstem Paşanın hışmına uğrayıp azledildi. Rüstem Paşanın ikinci sadaretinde de bir soruşturma geçirip aklandı. İstanbul'da vefat etti. Edirnekapısı dışındaki Buharî Tekkesi yakınına defnedildi. Arapça, Farsça bilen, edebî ilimlere vakıf, iyi bir şairdi. **Eserleri/Tarih:** *Süleymanname* (1524, 1537, 1541, 1547 yıllarında dört defa telif edildiği bildirilen bu eserin bir nüshası SK Ayasofya nu. 3317'dedir.) **Tefsir:** *Hâşiye alâ Tefsiri Süreti'l-En'âm* bir nüshası, SK nu. 171'dedir. **Kelâm:** *Risâletü'l-Kazâ ve'l-Kader, Risâle fi'l-Cûz'illezi lâ yetecezzâ. Kimya: Necâtü'l-Ahbâb ve Tuhfetü'l-Zevî'l-Elbâb.*
Kay.: HHTŞs. 129-132; OM 1/253; SO 4/376; H. G. Yurdaydın, "Bostan'ın Süleymanname", Türk Tarih Kurumu Belleteni, 19. c. , sayı: 74, 1955, s. 137-202. ●M. CUNBUR

BOSTAN Çelebi, bk. **HİLMÎ** (? – 1605)

BOSTAN, Mehmet N., bk. **BOSTANCI, Mehmet Naci**

BOSTANCI, Bedri (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Şiirler* (İzmir 1960).
Kay.: TB 1960. ●Yaz.Krl.

BOSTANCI, Güngör (20. yy.): Şair. **Eseri:** *Ege Sahillerinde* (Şiirler) (Bingöl 1960).
Kay.: ÖBBŞKA 1/389; TB 1960. ●N. KONUK

BOSTANCI, Mehmet Naci (2.8.1957 –): Araştırmacı-yazar. Amasya'da doğdu. Osman ve Elif Bostancı'nın oğludur. Suluova Merkez İlkokulunda okumaya başladı. AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesinden mezun oldu. Yüksek lisansını İÜ İktisat Fakültesi Sosyal Yapı ve Sosyal Değişme Bölümünde tamamladı (1987). Yüksek lisans tezi, Kadrocular'dır. 1984'ten bu yana Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi öğretim üyesidir. 1987'de doktor, 1990'da doçent, 1996'da profesör unvanlarını aldı. Yazıları Yeni Türkiye (yayın kurulu üyesi), İslamî İlimler (yayın kurulu üyesi), Türkiye Günlüğü, Türk Yurdu, Son Duvar dergilerinde yayımlanmaktadır. Yazılarında Naci Bostancı, Mehmet N. Bostan imzalarını da kullandı. Işığın Gölgesi adlı eseriyle 1996'da Türkiye Yazarlar Birliği Roman

Ödülü'nü aldı. TRT'nin yayımladığı "Gurbet" (1991) ve "Define Rüyası" (1994) adlı belgesellerin metinlerini hazırladı. **Eserleri/Roman:** *Işığın Gölgesi* (İst. 1996). **Deneme-İnceleme:** *Kültür ve Değişme* (İst. 1989), *Kadrocular ve Sosyo Ekonomik Görüşleri* (İst. 1990), *Toplum, Kültür, Siyaset* (İst. 1995), *Cumhuriyetin Başlangıç Yıllarında Ekonomi ve Siyaset* (İst. 1996), *Siyaset, Medya ve Ötesi* (İst. 1998), *Bir Kolektif Bilinç Olarak Milliyetçilik* (İst. 1999).

Kay.: TBEA 1/195. ●İ. IŞIK

BOSTANCI, Rasim (20. yy.): Antolog. **Eseri/Antoloji:** *Yeni Şiir Antolojisi-1* (İst. 1960).
Kay.: TB 1959. ●N. KONUK

BOSTANOV, Hasan (1905-1942): Karaçay-Malkar şairi. 1905 yılında Karaçay köylerinden Cögetey'de dünyaya geldi. 1925 yılından itibaren edebiyat alanında yazmaya başladı. Uzun yıllar Karaçay gazetesinde görev yaptı. İlk şiir kitabı 1932 yılında yayımlandı. 1936 yılında ikinci kitabını çıkaran Hasan Bostanov'un üçüncü şiir kitabı da 1940 yılında yayımlandı. Çocuklara yönelik şiirleri de bulunan Bostanov 1942 yılında İkinci Dünya Savaşı sırasında cephede öldü. Şiirlerinden seçmeler bir kitap hâlinde 1963 yılında çıktı.
Kay.: "Bostanlanı Hasan", Karaçay Poeziyanı Antologiyası, Stavropol 1965, s. 235-243. ●U. TAVKUL

BOSTANZÂDE Mehmed Çelebi, bk. **MEHMED Çelebi** (1535-1598)

BOSTANZÂDE Yahya, bk. **YAHYA** (– 1639)

BOSTONKULOV, Tursunalı (26.6.1953 –): Kırgızistan şairi ve dram yazarı. Oş ilinin Özgön ilçesine bağlı Ana-Kızıl köyünde doğdu. 1971 yılında Kara-Suu ilçesindeki H. Taşirov Ortaokulunu bitirdi. Moskova'daki M. Gorki Edebiyat Enstitüsünden mezun oldu (1984). 1971-1973 yılları arasında askerlik görevini yaptı. 1973-1979 arası işçi, kolhozcu, 1984 yılından itibaren Mektep Yayın Evinde düzeltici, Kırgızfilm Studiyosunda senaryo-redaksiyon heyetinde baş redaktör olarak çalıştı. 1986'dan sonra Kırgızistan Yayın Evinde redaktör, Adabiyat Yayın Evinin Folklor cana Poeziya Bölümünde 1988 yılından itibaren redaktör olarak görev yaptı. Şiirleri 1970 yılından beri ba-

sılmaktadır. Şairin ilk şiir kitabı *Dübürt* adıyla 1985'te yayımlandı. Bir çok şiirleri ülke çapında antoloji kitaplarında, gazete ve dergilerde basıldı. Dram alanında da kalemini deneyip üç piyes yazdı. Birçok onur belgeleri sahibidir. **Eserleri:** *Dübürt* (şiir ve manzume, 1985). **Oyun:** *Vremya Plovodya* (1985), *Sivyaçşennaye Krov* (1982), *Pravda, Pohojaya Naskazku* (1988).
Kay.: Yaz. Arv. ●A. AKMATALIEV

BOŞDURMAZ, Ahmet Rıza (20. yy.): Halk şairi. **Eseri/Şiir:** *Cumhuriyet Destanı* (Kastamonu 1939).
Kay.: ÖBBŞKA 1/256. ●Yaz.Krl.

BOTAŞEV, İssa, bk. **BOTAŞEV, İssa**

BOTAŞEVA, Abidat (1902-1982): Karaçay-Malkar yazar ve şairi. Karaçay köylerinden Kart Curt'ta doğdu. Karaçaylıların Haçir soyundandır. Karaçay'da şiir yazan ilk kadın şair unvanına sahiptir. 1924 yılında Tavlu Çaşav (Dağlı Hayatı) adlı Karaçayca gazetede "Egeçle Karangılıknı Koyayık" (Kızkardeşler cahilliği bırakalım) adlı şiiri bir Karaçay kadını tarafından kaleme alınan ve yayımlanan ilk şiir olma özelliğini taşımaktadır. Uzun yıllar Lenin'in Bayrağı adlı Karaçayca gazetede çalıştı. Çocuklara yönelik manzumeleri ile tanındı. **Eserleri:** *Ayhan bla Savutları* (Ayhan ile kapacakları), *Kızçık bla Koyançık* (Küçük kız ile tavşan), *Karangı Kız bla Carık Kız* (Cahil kız ile aydın kız).
Kay.: "Botaşlanı Abidat", Karaçay Poeziyanı Antologiyası, Stavropol 1965, s. 163-169; "Botaşlanı Abidat", Karaçay Literatür, Çerkessk 1988, s. 245-255. ●U. TAVKUL

BOTAŞLANI Abidat, bk. **BOTAŞEVA, Abidat**

BOTAŞLANI İssa, bk. **BOTAŞEV, İssa**

BOTAYEVA, Feride Afroz (1956 –): Özbekistan kadın şairi. Kokan'da doğdu. 1972'de ortaokulu bitirdi. Kokan Devlet Pedagoji Enstitüsü Tarih Fakültesinde okudu. 1967-1968'den beri basın işlerinde çalışmaktadır. Edebiyatla ilgili ilk bilgilerini Kokan'daki "Nihal" adlı edebî topluluktan aldı. Şiirlerini vatan, ana, dostluk, çocukluk konusunda yazdı. 1980'li yıllarda Özbekistan'da çıkan gazete ve dergilerde eserleri yayımlanmaya başladı. Yazı hayatıyla birlikte okullarda öğret-

menlik yaptı. Özbekistan Yazarlar Birliğinin Fergana bölümünde edebî propagandacı, Bağdad ilçesi gazetesinde edebî görevli ve bölüm başkanı, İsti'dad İcadı Birliğinin başkanı, Cumhuriyet Medeniyet ve Marifet Cemaatçilik Merkezindeki "Şuur" işletmesinde müdür, Hayat ve Kanun dergisinin başmuharrir yardımcısı görevlerinde çalıştı. 1994'ten beri Özbekistan Yazarlar Birliğine üyedir. **Eserleri:** *Kırkkakilligim* (Taşkent 1986), *İzırab Köylegi* (Taşkent 1992), *Tünler İsyarı* (Taşkent 1994).

Kay.: Yaz. Arv. ●U. CUDARİMOV

BOTOYAROV, Kambaralı (21.1.1945 - 8.1.1994): Kırgızistan edebiyat eleştircisi, mütercim, folklorcu. Calal-Abad ilinin Suzak ilçesine bağlı Barpı köyünde doğdu. 1962-1970 yılları arasında Kırgız Mémlekettik Üniversitesinin Filoloji Fakültesinde okudu. 1963-1966 arasında Letonya'nın başkenti Riga şehrinde, tümen çapındaki askerî gazete basınının başkanı olarak askerlik görevini yerine getirdi. 1970'te Kırgızistan İlimler Akademisinin Dil ve Edebiyat Enstitüsüne küçük ilmi memur (uzman) olarak işe başladı. 1. 1. 1975'te Moskova'da SSCB İlim Akademisi Dünya Edebiyatı Enstitüsünün stajeri, 1. 9. 1976'dan da doktora öğrencisi olarak eğitimini devam ettirdi. Doktora döneminde, 1976-1979 arasında, Moskova'daki S. Şcepkin Tiyatro Yüksek Öğrenim Okulunda, 1978-1980 yıllarında Gitis'te Lunaçorski Devlet Tiyatro Sanatı Enstitüsünde Kırgız Dili ve Edebiyatı öğretim görevlisi olarak çalıştı. 1981-1984'te Kırgızistan Yazarlar Birliğinin 1. kâtibinin yardımcısı, 1984-1986 arasında Manas destanının genel yayın kurulunun bilim kurulu katibi, 1986-1987 yıllarında Kırgız Sovetlik Ensiklopedisi'nin genel redaksiyonunda ilmi redaktör, 1989-1992'de K. İ. A. Edebiyat Enstitüsünün ilmi memuru olarak çalıştı. 8. 1. 1994 yılında ağır bir hastalık geçirdi ve vefat etti. 1997'de Oş ilinin Özgön ilçesine bağlı İyri-Suu köyünde orta okula onun adı verildi. K. Botoyarov, edebî yaratıcılık faaliyetine Üniversitede okuduğu sıralarda başladı. 1968'de "Küyöndön Aytam Bir Sabak" adlı edebî-eleştiri makalesi Kırgızistan Madaniyatı gazetesinde yayımlandı. 1979'da Manas destanının bir bölümü olan Ç. Valihanov'un derlediği "Kökötöydün Aşı" nı ilk transliterasyonunu

Kırgızca olarak yaptı ve Kırgız okuyucularına, Ala-Too dergisi aracılığıyla armağan etti. 1982 yılında "Angliyskoye İzdaniye Eposa Manas" adlı makalesi SSCB İ. A. Folklor, Poetika i Traditsii kitabında yayımlandı ve ilmi çevrede yüksek değer kazandı. **Eserleri:** *Mahabat Lirikası* (Bişkek 1975), *Angliyskoye İzdaniye Eposa "Manas"* (ilmi araştırma makalesi, Bişkek 1981), *Poyetika Düynösündö* (edebî eleştiri makaleleri, Bişkek 1983), *Köönörgüs Muras* (araştırma, Bişkek 1996). **Çeviri:** *Özbek El Comoktoru* (Bişkek 1989), *Jestokiy vek* (İ. Kalosnikov'dan, Bişkek 1989), *Azireşi Cusup Aleyselam* (Rabguz'den, Bişkek 1992), *Pisateli Sovetskogo Kirgiztana* (ortak yazım, 1989).

Kay.: Yaz. Arv. ●C. OROZBEKOVA

BOTTASHEV, İssa Carahmatoviç (1925 –): Malkar sahası şairi ve dram yazarı. Karaçaylıların Botaş soyuna mensup olan İssa Botaşev, Baksan ilçesinin Kandelen/Köndelen köyünde doğdu. Liseden mezun olduktan sonra bir süre komsomol faaliyetlerine katıldı. Sonra Moskova'da Maksim Gorkiy Edebiyat Enstitüsünü bitirdi. Sonraları A. Şogentsukov Kabartay-Malkar Devlet Tiyatrosunda önce idareci, daha sonra müdür yardımcısı olarak çalıştı. Son yıllarda Kabartay-Malkar Plastik Sanatlar Müzesi müdürlüğü görevinde bulundu. 1962'de SSCB Yazarlar Birliğine bağlı Yüksek Edebiyat Kursunu tamamladı. Daha lise yıllarında şiir yazmaya başladı. İlk şiirleri Kırgızistan'da yayımlanan "Znamya Naşey Jizni" adlı kitaba alındı. Cürekden Cırlayma (Yürekten Şarkı Söylüyorum), Ekinçi Tübeşiv (İkinci Rastlaşma), Tavlada Saklaydıla (Dağlarda Bekliyorlar) adlı şiir kitapları halk tarafından beğeni topladı. Üyden Üyge (Evden Eve) adlı şiir kitabı Rusçaya tercüme edildi. O zamandan bu yana birçok kitabı Rusça ve Malkarca olarak yayımlandı. Botaşev şiirin dışında tiyatro eserleri ile de tanındı. Tavlada Tang Cariydı (Dağlarda Şafak Söküyor), Soltannı Cazuvu (Soltan'ın Kaderi), Kuşla Miyikni Süyedile (Kartallar Yüksengi Severler), Abrek (Savaşçı) adlı piyesleri yazdı. Halimat Bayramukova ile birlikte Tavlı Kızını Cigitligi (Dağlı Kızın Yiğitliği) piyesini kaleme aldı. Tiyatro eserleri Rusçaya çevrilip sahnelendi. 1956 yılında Sovyetler Yazarlar Birliğine kabul edildi. 1958'de Rassvet v Gorax adlı ilk tarihî piyesi, Kabartay-Malkar

Devlet Tiyatrosu sahnesinde oynandı. Piyesin sahneleştirilmesi Malkar tiyatrosunun gelişmesine de öncülük etti. Böylece, daha sonra Şçepkin adlı, Moskova'daki Tiyatro Yüksek Okulu 1963 mezunlarının artist kadrosunu tamamlamasıyla Kabartay-Malkar Tiyatrosunun Malkar bölümü faaliyete başlamış oldu. İlk tarihî piyesinin temelinde, memleketin tarih kronolojisi, gerçek olay ve şahıslar yatmaktadır. Tarihî gerçekleri anlatan diğer bir piyesi de Abrek'tir. Piyes, devrimci Soltan-Xamit Kalabekov'un hayatını anlatmaktadır. Romantik dramı olan Orlı Lyubyat Vısatu da sosyalist düzenin sanayileşmedeki ilk beş yılını konu edindi. Botaşev, bu konuyu, sanatına yansınların ilklerinden olduğu gibi, o dönem insanların manevî problemlerini ve yenilik anlayışlarını da işlemektedir. Analitik ve felsefi fikirler yazarın son dönem eserlerinde, ayrıca güncel problemlerin millî-tarihî malzeme olarak sergilediği eserlerinde meydana çıkmaktadır. **Eserleri/Şiir:** *Poyu ot Vsego Serdtsa* (Bişkek 1957), *Vtoraya Vstreça* (Nalçik 1961), *Ot Doma k domu* (Rusça, Nalçik 1965), *Gonı Jdut* (Nalçik 1968), *Gonı Jdut* (Rusça, Nalçik 1978). **Oyun:** *Abrek* (1969), *P'esti* (Nalçik 1972)

Kay.: "Botaşlanı İssa", Ana Literatura, Çerkessk, 1976, s. 34-48. ●U. TAVKUL

BOYACI (takma ad), bk. NİSARİ, Aydın

BOYACI (aşık), bk. CANİTEZ, Hüseyin

BOYACI (aşık), bk. GÖZÜTOK, Ali Rıza

BOYACIZADE Kurşuni (takma ad), bk. ŞADİ

BOYDAŞ, Nihat (1942 –): Deneme yazarı, ve estetikçi. Yozgat ili, Sarıkaya ilçesi, İnkışla köyünde doğdu. İlköğrenimini komşu Hisarbey Köyü İlkokulunda 1954 yılında tamamladı. Kayseri Mimar Sinan İlköğretmen Okulunu 1960 yılında bitirerek ilkokul öğretmenini oldu. 1961 yılında girdiği Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş Eğitimi Bölümünü bitirerek 1964 yılında resim öğretmeni oldu. Ankara Anadolu Lisesinde görevli iken AÜ Eğitim Bilimleri Fakültesinde lisans tamamlama yaptı. Aynı Fakültenin Güzel Sanatlar Eğitimi Kürsüsünde "Türk-İslâm Plastik Sanatlar

Terminolojisi" adlı yüksek lisans tezini hazırladı. 1980 yılında AÜ İlahiyat Fakültesinin açtığı doktora sınavlarını kazandı. İslâm Medeniyetleri ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalında, 1985 yılında "Ta'lik Yazının Özellikleri ve Resim Sanatıyla Münasebeti" adlı doktora teziyle "doktor" unvanını kazandı. 1986 yılında Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Resim-İş Eğitimi Bölümünde yardımcı doçent oldu. 1986-1989 arasında, bu bölümde öğretim üyeliği yanı sıra yöneticilik yaptı. 1989 yılında doçent, aynı bölüme başkan ve 1995 yılında profesör oldu. 1989-1993 yılları arasında Millî Eğitim Bakanlığı Güzel Sanatlar Eğitimi Yüksek İhtisas Komisyonunda görev aldı. Rumeli' ve Türkmenistan'da incelemelerde bulundu. Osmanlıca'ya vakıf olan Nihat Boydaş, ta'lik ve nesih yazı çalışmakta, musiki ile meşgul olmaktadır. Şiir, deneme ve hikâyeleri Türk Yurdu, Bilge, Bilig, Bozok, Yedi İklim, Millî Eğitim gibi dergilerde yayımlandı. Atatürk Kültür Merkezi Bilim Kurulu üyeliğine seçildi (1996-2001) **Eserleri/Hikâye:** *Bal Kokmaz* (1992), *Kavalını Satanlardan Değilim* (1992), *Göç* (1993), *Kadın Kadın Dedikleri* (1993), *Şıhlı Kâ* (1995), *Cafıye* (1996), *Onbir Ev Sahipli Kiracı* (1996). **Diğerleri:** *Ta'lik Yazıya Plastik Değer Açısından Bir Yaklaşım* (İst. 1994).

Kay.: 15. Yılında Atatürk Kültür Merkezi, Ank. 1998. ●H. AĞCA

BOYSAN, Aydın (17.6.1921 –): Mimar, mizah, deneme ve roman yazarı. İstanbul'da doğdu. Pertevniyal Lisesinden (1939) mezun olduktan sonra İstanbul Güzel Sanatlar Akademisinin Mimarlık Bölümünü bitirdi (1945). Türkiye Mimarlar Odasının kurucu yönetim kurulu üyeliğini, ilk genel sekreterliğini (1945-55) ve İstanbul Şubesi başkanlığını yaptı (1961-62). İstanbul Teknik Üniversitesinde öğretim görevlisi olarak çalıştı (1957-1975). Mesleğini 1999'a kadar sürdürdü. Katıldığı ulusal mimarlık yarışmalarında ve Sofya Devlet Operası Uluslar arası yarışmasında ödül kazandı. Pek çok sanayi yapısının, spor salonlarının, otellerin, bankaların, sosyal konutların projelerini çizdi, uygulamalarını gerçekleştirdi. Bu arada mizah kitapları yayımladı. 1982-1991 yıllarında Hürriyet gazetesi ve ekleri ile Gösteri dergisinde yayımladığı röportaj ve mizah yazılarıyla

"Fıkra ustası" olarak tanındı. **Eserleri/Mizah:** *Paldır Güldür* (İst. 1984), *Umut Simittir* (İst. 1984), *Yalan* (İst. 1985), *Oldu mu Ya* (1986), *Fısıltı* (1987), *Dostluk* (1988), *Aldanmak* (1989), *Söylesem Bir Türü* (1990). **Gezi:** *Dünyayı Severek I-III* (Ank.) *Yollarda* (Ank. 1990), *Uzaklardan* (Ank. 1993). **Roman:** *Yıl: 2046 Uzay Anıları* (Ank. 1999). **Deneme:** *İstanbul Esintileri* (Ank. 1991), *Leke Bırakan Gölgeleler* (1995), *Yaşama Sevinci* (Ank. 1997), *Sev ve Yaşa* (Ank. 1998). *Damlalar* (Ank. 2000). **Kay.:** Büyük Larousse 4/1862, ŞYS s. 111; TBEA 1/194, YS, s. 141. ●G. OKUTAN

BOYUNAĞA, Yılmaz (1.6.1935 - 10.10.1995): Roman yazarı. Kırklareli'nde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Zonguldak'ta yaptı (1946). Yüksek Öğretmen Okulu öğrencisi olarak İÜ Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünü bitirdi (1960). Bursa Erkek Lisesinde (1960-1962) ve Yozgat Lisesinde (1964-1965) tarih dersi öğretmenliği yaptı. 1965-1972 yılları arasında Balıkesir Eğitim Enstitüsünde tarih öğretmenliği ve müdür yardımcılığı görevlerinde bulundu. 1972 yılında Samsun Eğitim Enstitüsüne tayin edildi. 1979-1969 Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Tarih Bölümünde öğretim üyeliği yaptı. Samsun'da öldü. Tercüman ve Türkiye gazeteleriyle, Türk Edebiyatı ve Sur dergilerine yazdı. Tarihî roman ve incelemeleriyle tanındı. **Eserleri/Roman:** *Kırık Hançer* (İst. 1975), *Vadideki Işık* (İst. 1978), *Denizler Ejderi* (İst. 1982), *Malazgirtin Üç Atlısı* (İst. 1985), *Hazin Göç* (İst. 1987), *Zafer Rüzgârları* (İst. 1988), *Kan ve Gül* (Ank. 1988). **Çocuk Romanları:** *Tufan* (İst. 1985), *Ateşteki Gül Bahçesi* (İst. 1985), *Gümüş Kemer* (İst. 1985), *Yankalı Kayalar* (İt. 1985) *Küçük Satıcı* (İst. 1985) *Korsan Peşinde* (İst. 1985), *Altın Yapraklar* (İst. 1985) *Vahşiler Adasındaki Macera* (İst. 1985), *Nehirdeki Sandık* (İst. 1985), *Prens Çilesi* (İst. 1985), *Hilâl Uğruna* (İst. 1990), *Endülüs Şahini* (İst. 1990), *Hint Sularında* (İst. 1991), *Korkusuz Cengaver* (İst. 1991), *Dağstan Aslanı* (İst. 1992). **İnceleme:** *Türk-İslâm Sentezi* (İst. 1970), *Fetih Sancakları* (1981), *İslâm Tarihi* (1985). **Ders kitabı:** *Genel Tarih* (1977-1978), **Kay.:** TBEA 1/194; TDEA 1/459; YS. 2. bs. 141. ●N. YILDIZ

BOZ, Duran (1.1.1958 –): Şair. Kahramanmaraş'ta doğdu. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi-

ni bitirdi (1984). Hâlen Maraş'ta öğretmenlik yapmaktadır. Zaman zaman Ömer Erinç mahlasını kullandığı ürünlerini yayımlamaya Edebiyat dergisinde başladı, şimdilerde Hece dergisinde yazmaktadır. **Eserleri /Şiir:** *Turna Gözleri ve Karanfil* (1991), *Geniş Zaman Süvarileri* (1999).

Kay.: Yaz. Arv. •İ. IŞIK

BOZ, Gülmez Şevki (1953 –): Şair. **Eseri/Şiir:** *Türkü Yap* (Ank. 1980), *Paşalar Lideri* (İst. 1981). Kay.: TB 1981. •Yaz.Krl.

BOZACI, Arif (1944 –): Kosova vatandaşı Türk soylu şair. Priştine'de doğdu. Öğrenimini de bu şehirde tamamladı ve Priştine Yüksek Pedagoji okulunu bitirdi (1968). Priştine Belediyesinde memur olarak çalışmaya başladı. Daha sonra Priştine'de Türkçe olarak yayımlanan Tan gazetesine geçti ve bu yayın örgütü tarafından çıkarılan toplum, bilim, edebiyat ve sanat dergisi Çevren ile Tan yayınları yayın yönetmeni oldu. Daha sonra Tan'dan da ayrıldı. Şimdi politika ile uğraşiyor. Bozacı ilk şiirlerini Üsküp'te yayımlanan Birlik gazetesi ile çocuk dergileri Sevinç, Tomurcuk ve Sesler'de yayımladı. Daha sonra bu ürünler, Tan, Çevren ve Kuş dergilerinde çıktı. **Eserleri/Şiir:** *Barış Kuşu* (Priştine 1975); *İlkyaz Sürgünü* (Priştine 1982).

Kay.: Reyhan İsen-Mustafa İsen, Yugoslavya Türk Çocuk Şiirlerinden Seçmeler, Ank. 1983, s. 72; Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi (Makedonya-Yugoslavya), Ank. 1997, 7/391; Süreyya Yusuf, Yugoslavya Türk Şiiri, Priştine 1976, s. 149. •M. İSEN

BOZACIOĞLU, Salih (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Damla* (Kayseri 1964).

Kay.: ÖBBŞKA 1/303. •Yaz.Krl.

BOZALGANLI, bk. ÂŞIK Hüseyin Bozalganlı

BOZBAŞ, Fahri (19.10.1956 –): Deneme yazarı. Zonguldak'ta doğdu. Zonguldak Mehmet Çelikel Lisesini, İTİA Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okulunu bitirdi. Zonguldak'ta maden işçisi olarak çalıştı. Yazıları 1995'ten itibaren Evrensel /Yeni Evrensel gazetesinde yayımlandı. Türkiye Yazarlar Sendikası ve Çağdaş Drama Derneği üyesidir. **Eserleri/Deneme-İnceleme:** *Göçük Mehmet'le Bacağzı Sohbetleri* (1999), *Ma-*

denkeş Aileler (2000).

Kay.: Taci Bildik, "Yeraltındaki Sese Kulak Verin", Yeni Evrensel gazetesi, 2. 8. 1999; Ruşen Hakkı, "Bir Göçük Mehmet", Özgür Kocaeli gazetesi, 22. 9. 2000. •İ. IŞIK

BOZBEYOĞLU, Mehmet Hulusi (1924-1986): Şair. Niksar'da doğdu. İÜ Hukuk Fakültesini bitirdi. Bafra'da Cumhuriyet savcısı olarak çalıştı. Tokat'tan 10. dönem milletvekili olarak meclise girdi. **Eseri:** *Şafak Sökerken* (1982).

Kay.: TBMM Albümü, s. 242. •G. OKUTAN

BOZBEYOĞLU, Salih Tüzün (1936 –): Şair. Isparta'nın Yalvaç kazasında doğdu. Gözlerinin birini iki, diğerini dört yaşında iken kaybetti. İzmir Körlük okulundan sonra, Ankara Devlet Konservatuvarının Keman Bölümünden mezun oldu. Aynı yıl Millî Kütüphane Müdürlüğünde göreve başladı. Kütüphanede Körlere Mahsus Kitaplar Bölümünün kuruluşunda çalıştı. Ayrıca on altı yıl Ankara Radyosunun çocuk saatinde, icracı ve zaman zaman da öğretici olarak çalıştı. O dönemdeki bütün ilk ve orta okul kitaplarını, sonra da müraacaat eserlerinden, el kitaplarından bazılarını özel makinesiyle körlere mahsus Braille sisteminde yazdı ve kütüphaneye kazandırdı. Bu koleksiyon sayesinde gözü görmeyen vatandaşlar da yararlanabildi. 1957 yılında Newyork'ta açılan ve 1958'de sonuçlanan 39 milletten 600 yarışmacının katıldığı, milletler arası edebiyat yarışmasında "Geceye Sesleniş" adlı şiiriyle birincilik kazandı. 1988 yılında Millî Kütüphaneden uzman olarak emekliye ayrıldı. **Eseri/Şiir:** *Rüzgâr Estikçe* (Ank. 1962).

Kay.: MK Personel Arşivi. •N. ÜNVER

BOZDAĞ, İsmet (13.3.1916 –): Gazeteci, yazar. Bursa'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Bursa'da yaptı. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesini ve Gazetecilik Enstitüsünü bitirdi (1952). Memurluk, gazetecilik ve ticaret yaptı. 1940-1952 yılları arasında İstanbul ve Ankara radyolarında oynanan, yirmiyi aşkın radyo oyunu yazdı. Daha sonra tarihi ve siyasi anı-derleme çalışmalarına yöneldi. Yakın tarihin karanlıkta kalmış gerçeklerini araştıran ve yankılar uyandıran araştırmalarıyla tanındı. *Üçüncü Çözüm: İslamiyetin Sosyo-Ekonomik Modeli* adlı eserinin İngilizcesi Türkçesinden önce basıldı. Yazılarını Kültür Haftası, Yü-

cel, Hamle, Varlık, Vatan, Son Posta, Tasvir, Yeni İstanbul, Zafer, Hürriyet, Günaydın, Güneş, Tercüman, Milliyet gibi gazete ve dergilerde yayımladı. **Eserleri/Şiir:** *Üç Mum Yandı* (C. Silay ve O. Tuğsavul'la ortak, Bursa 1935), *Gönderilmemiş Mektuplar* (İst. 1943). **Roman:** *Aramızdaki Sevda* (İst. 1972). **Diğer:** *Başvekilim Menderes* (Bayar'la birlikte, İst. 1968), *Atatürk-İnönü-Bayar: Bir Çağın Perde Arkası* (İst. 1969), *Gazi ve Lâtime* (İst. 1970), *Celâl Bayar* (İst. 1971), *Abdülhamid'in Hatıra Defteri* (1972), *Osmanlı Devleti ve Toplum Yapısı* (1991), *Atatürk ve Eşi Latife Hanım* (1972), *Atatürk, İnönü, Bayar çekişmeleri* (1974), *Atatürk'ün Sofrası* (1974), *Demokrat Parti ve Ötekiler* (1976), *Atatürk'ün Metodolojisi* (Bayar'la birlikte, 1978), *The Third İdea: The Veiting For* (1979), *Bir Darbenin Anatomisi* (C. Bayar'la, 1980), *Atatürk'ün Anıları* (1980), *Kemal Tahir'in Sohbetleri* (1980), *Demirkırat Aldatmacası* (1980, 1992), *Atatürk Konuşuyor* (Ank. 1981), *Üçüncü Çözüm: İslamiyetin Sosyo Ekonomik Modeli* (1982), *Paşaların Kavgası* (İst. 1982, 1993), *Paşaların Hesaplaşması* (İst. 1983), *Bitmeyen Kavga* (İst. 1983), *İdamna Beş Kala* (İst. 1984), *Cehennem Değirmeni* (İst. 1984), *Ankara'da Savaş Rüzgârları* (İst. 1984), *Osmanlı Devlet ve Toplum Yapısı* (İst. 1985), *Menderes, Menderes* (İst. 1987), *Atatürk Gibi Düşünmek* (Atatürk Metodolojisi, İst. 1987), *Atatürk'ün Evrensel Boyutları* (1988, 1992), *İşte Japon Modeli* (İst. 1988), *Sovyet Marksizmi, Çin Marksizmi ve Türkiye Gerçekleri* (1990), *Bir Darbenin Anatomisi, 27 Mayıs İhtilali* (1991), *İnsanlığın Son Çerçevesi* (1992), *Harem Penceresinden Sultan Abdülhamid* (İst. 1993), *Değişim Şafağı* (1994), *Mustafa Suphi'yi Kim Öldürttü* (1994), *Osmanlı'nın Son Kahramanları* (İst. 1995), *Divan Edebiyatında Aşk ve Çapkınlık Şiirleri* (İst. 1996), *Abdülhamid'in Eşi Pesendün Hanım'ın Anıları* (1996), *Dünyada ve Türkiye'de Basın İstibdadı* (İst. 1992), *Beyaz Anılar* (İst. 1997), *Atatürk'ün Avrasya Devleti* (İst. 1998), *Kültür İhtilalimiz* (İst. 1999), *Düşünmek Can Bahası* (İst. 1999). Kay.: BL 4/1866; EİS s. 94; ÖBBŞKA 1/468, 2/1173; RTES s. 123; ŞYS s. 153; TBEA 1/194-195; TDEA 1/460; YS s. 141-142. •G. OKUTAN

BOZDAĞ, Kâmil (1914-1993): Şair. Kırşehir'e bağlı Mucur ilçesinde doğdu. V. R. Velibeyoğlu'na göre doğum tarihi 1930'dur. İlkokulu Mucur'da okudu, sonra öğretmen okuluna devam etti ve

1938'de öğretmen oldu. Ankara'da öldü. Şiirlerinde en çok hak, millet, memleket, bayrak, tabiat ve insanlık konularını işledi. İçli ve lirik bir anlatımı vardır. **Eserleri/Şiir:** *Yurda And* (Ank. 1946), *İstiklâl Destanı* (Ank. 1950), *Nurdan Damlalar* (Ank. 1952), *Türkümlü Müslümanım, Yakarı* (Ank. 1984), *Sevgi Dünyası* (1984), *Gönül Sultanım* (1988), *Hak Yolu* (1988).

Kay.: ÖBBŞKA 1/635, 2/879, 1149, 1275. •A. CELEPOĞLU

BOZDAĞ, Müzehher (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Yeşil Ağrı* (İst. 1963).

Kay.: ÖBBŞKA 1/1249. •YK

BOZDOĞAN, Hüsamettin (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Dokunmayın – Millî Şiirler* (Adana 1947). Kay.: ÖBBŞKA 1/353. •Yaz.Krl.

BOZDOĞANLI Fethi, bk. FETHÎ (1837-1921)

BOZFIRAT, Ayhan (1932 - 30.12.1981): Hikâye ve roman yazarı. İstanbul'da doğdu. Asıl adı Ayhan Köksal'dır. Deneme yazarı Sırma Köksal'ın kızıdır. İÜ Hukuk Fakültesini bitirdi. Aynı fakültenin Ceza ve Ceza Usûlü Kürsüsünde asistan oldu. Paris'te bulunan eşinin yanına gitmek için görevinden ayrıldı. Ülkeye döndüğünde avukat olarak çalıştı. İstanbul'da öldü. Bozfirat, hikâye çalışmalarının yanısıra çocuk edebiyatı ve roman türünde de eser verdi. Yazıları Yeni Gazete, Yeni Dergi ve Yansıma'da yayımlandı. Devamlı kendisini yenileyen yazar, yeni biçim denemelerine girişti. İnsan davranışları yerine muhit ve hayat şartlarındaki değişimleri işledi. Eserlerinde şairane bir dil kullandı. "Küçük Gezegende Tatil" adlı çocuk romanı yayımlanmadı. **Eserleri/Hikâye:** *İstasyon* (İst. 1970), *Fınıldak* (İst. 1972), *Sokak Lambaları* (İst. 1980), *Bütün Hikâyeleri* (İst. 1999). **Çocuk romam:** *Akraba Hasan* (İst. 1972, 1974), *Osman* (İst. 1972, 1974), *Hayri Usta* (İst. 1975), *Dört Yol Ağzındaki Ev* (İst. 1976). **Çeviri:** *Küçük Deniz Kızı* (H. C. Andersen'den, İst. 1981).

Kay.: EİS s. 4; NYBK, s. 122; RTES s. 123; ŞYS s. 153-154; TBEA 1/195; "Köksal, Ayhan" TDEA 5/410. YS 2. bs. s. 142. •B. ALTUNIŞ-GÜRSOY

BOZGEYİK, Vahittin (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Güney Sokaklarında* (Gaziantep 1966). Kay.: ÖBBŞKA 1/515. •Yaz.Krl.

BOZKAYA, Cemal (1948-1974): Şair. Arapkir'de doğdu. **Eseri/Şiir:** *Gönülden Saçılan Damlacıklar* (İst. 1972).

Kay.: ÖBBŞKA 1/477. ♦♦Yaz.Krl.

BOZKAYA, M. Seyfettin (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Beyaz Köpükler* (Adnan Salih Yücebaş'la birlikte, Nazilli 1944).

Kay.: ÖBBŞKA 1/169. ♦♦Yaz.Krl.

BOZKIR, Kâmuran (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Ata* (Ank. 1935).

Kay.: ÖBBŞKA 1/98. ♦♦Yaz.Krl.

BOZKIRLI, K. Yüksel (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Mavi Benler* (Ank. 1970).

Kay.: ÖBBŞKA 2/781. ♦♦Yaz.Krl.

BOZKURT (takma ad), bk. **ATSIZ, Hüseyin Nihal**

BOZKURT, H. Salâh (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Dağlar Dağlar* (İst. 1978).

Kay.: TB 1978. ♦♦Yaz.Krl.

BOZKURT, Hikmet (20. yy.): Şair ve yazar. **Eseri/Şiir:** *Yollar* (İzmir 1962). **İnceleme:** *Ege Kültüründen Yapraklar* (İzmir 1952).

Kay.: ÖBBŞKA 2/1262; TB 1962. ♦♦Yaz.Krl.

BOZKURT, İsmail (1940 –): Kıbrıslı devlet adamı, yazar. Larnaka'ya bağlı Boğaziçi köyünde doğdu. Magosa Namık Kemal Lisesini, AÜ Siyasal Bilimler Fakültesi İdari İlimler Bölümünü bitirdi (1962). Toplumlar arası çatışmaların bitmesinden sonra siyasete girdi (1967). Türk Cemaat Meclisi üyeliği ve başkanlığı yaptı. Üç dönem milletvekilliğinden sonra, 1985 seçimleri sonucu oluşturulan koalisyon hükümetinde Turizm ve Kültür Bakanı olarak görev yaptı. Siyasetten çekilerek 1995 yılından beri Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezinin başkanlığını yürütmektedir. **Eserleri/Gezi:** *Kızıl Meydan'da Bir Uçak* (İst.). **Roman:** *Yusufçuklar Oldu mu?* (Lefkoşa 1991), *Mangal* (Lefkoşa, 1995).

Kay.: TDTEA, 9/410-413. ♦♦G. OKUTAN

BOZKURT, Kâmil (1912 –): Şair. Kahramanmaraş'ın Elbistan ilçesinde doğdu. **Eseri/Şiir:** *Bozkurttan Şiirler* (1950).

Kay.: ÖBBŞKA 2/1310. ♦♦Yaz.Krl.

BOZKURT, Lütfi (20. yy.): Derlemeci. **Eseri/Şiir:** *İmsakiyeli Ramazan Manileri* (Afyon 1952).

Kay.: TB 1952. ♦♦Yaz.Krl.

BOZKURT, Muhsin (1944 –): Eğitimci, oyun yazarı. İstanbul'da doğdu. 1956'da Çardaklı İlkokulunu, 1965'te Bakırköy Lisesini bitirdi. 1969'da İÜ Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünden mezun oldu. Tercüman ve Bugün gazeteleri ile Bedir Yayın Evinde çalıştı. 1975-77'de Dicle Öğretmen Lisesinde öğretmenlik yaptı. 1977'de Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde tarih okutmanı oldu. Yazılarını Yeni İstiklâl, Türk Sesi dergileri ile Bugün ve Babîlde Sabah gazetelerinde yayımladı. **Eserleri/Sadeleştirme:** *Kısâs-ı Enbiya ve Tevârih-i Hulefâ* (1981). **Oyun:** *Irmakların Dili* (1984).

Kay.: YS s. 142. ♦♦B. ALTUNIŞ-GÜRSOY

BOZKURT, Süleyman (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Sen Bilmeysin Kutsallığı, Aşkım Sana Küfürdür, Esaretin Bin Yıllığı, Sevgiden Daha Hürdür* (Ank. 1973)

Kay.: ÖBBŞKA 2/995. ♦♦Yaz.Krl.

BOZOK, Hüsamettin (20.2.1916 –): Gazeteci, yazar, yayımcı. İstanbul'da doğdu. Asıl adı Mehmet Hüsmettin Bozok'tur. Babası Mustafa Bozok, annesi Fatma Elife Hanımdır. İstanbul'da 28. İlkokulu, Davutpaşa Ortaokulunu, Pertevniyal Lisesini (1934) bitirdi. İÜ Fen Fakültesinden sertifika aldı (1937). Sarıyer Ortaokulu (1939) ve Haydarpaşa Lisesinde (1942-1948) fen dersleri öğretmenliği yaptı. Gazeteci, yayıncı, memur olarak Yeni Adam (1936), Son Posta (1939), İskit Yayınevi gibi gazete, dergi ve yayın evlerinde, çalıştı. 1950'de Yeditepe yayınlarını ve Yeditepe dergisini kurdu. Otuz dört yıl yayıncılığını yürüttü (1950-1984). İstanbul Şehir Operası basın müşaviri (1963-1969), İstanbul Devlet Opera ve balesi basın müşaviri (1969-1974), İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları basın Müşaviri (1974-1975) olarak görev yaptı. Son olarak Kültür Bakanlığı Telif Hakları Müdürlüğü ve komisyon üyeliği (1995-96) görevlerinde bulundu. İlk yazısı 1936 yılında Yeni Adam dergisinde çıktı. Daha sonra Yeni Adam (1936-1942), Aylık Ansiklopedi (1945-1961), Ses (1938), Yeni Ses, Pınar, Yığın, Yurt ve Dünya, Yeditepe, Uyanış, Sokak, İnsan, Küllük, Yeni Edebiyat, Adımlar, Yürüyüş gibi der-

gelerde yazıları yayımlandı. 1957'den itibaren birçok ülkeyi gezdi. PEN Yazarlar Derneği, Uluslar arası Edebiyat Eleştirmenleri Derneği, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, Edebiyatçılar Derneği, Basın Konseyi üyesidir. Ayrıca Meydan Lorusse Ansiklopedisi'nin tiyatro ve opera maddelerini yazdı. Gazeteciler Cemiyeti tarafından 1997 yılında kendisine Burhan Felek Hizmet Ödülü, Sinema Yazarları Derneğince de onur Belgesi verildi. **Eserleri/İnceleme:** *Emile Zola* (1940), *Portreler* (Withman, Hugo, Tolstoy, Ibsen, Mayakovski, London, Gorki, 1941). **Çocuklar için:** *Don Kişot* (1939), *Robenson Crosoe* (1939).

Kay.: Aziz Nesin Yıllığı, 1977, s. 794-799; Mehmet Seyda, Çocukluk Yılları (1980); Atilla Özkırımlı, "Yenilikçi Bir Serbest Kürsü", Cumhuriyet, 23. 3. 1988; Alpay Kabacalı, "Dergiye Adanan Yaşam", Cumhuriyet, 13. 2. 1989, EİS s. 9; GTKK s. 164; Tark Dursun K., "Hüsamettin Bozok <Son Dergici>", Varlık, sayı: 1091, Haziran 1994), Buket Aşçı, "Hüsamettin Bozok İle Söyleşi: Uzun Bir Soluk, Milliyet Sanat (, sayı: 438, 15. 8. 1998;SYS s. 154; Erdal Doğan, "1950'den 1984'e Yeditepe", TYS Edebiyat, sayı: 8, Haziran 1999. Türkiye 1923-1973 Ansiklopedisi (1974);TBEA 1/195-196; TDEA 1/463; TTK s. 64;YS, s. 143. ♦♦N. YILDIZ- İ. IŞIK

BOZOK, Süleyman (20. yy.): Çocuk edebiyatı yazarı. **Eseri/Oyun:** *Sahte Doktor* (İlkokullar için 3 perdelik piyes, Afyon 1975). **Derleme:** *Afyonkarahisar Masalları* (Mehmet S. Aygen ve Hüseyin Genç'le birlikte, Afyon 1983).

Kay.: TB 1975, 1983. ♦♦N. KONUK

BOZOKLAR, Kutsiye (1953 –): Şair. Mersin'de doğdu. İÜ Eczacılık Fakültesinde okudu. **Eseri/Şiir:** *Kavga Düştü Payıma* (1990).

Kay.: DGTKŞA 126; GGGÇ 2/875. ♦♦M. CUNBUR

BOZTEPE, Halil Nihad (1882 - 17.2.1949): Hiciv şairi. Doğum tarihi resmî kayıtlarda 1882 olarak geçmesine rağmen gerçekte 1880'dir. Babası Hasan Efendi, deniz ticareti yaptı. Halil Nihat, eğitimine mahalle mektebinde başladı. İki yıl, İslahâne Mektebine devam etti. Trabzon Askerî Rüştiyesi ve Mülki İdadide okudu. Türkçe öğretmeni sıfatıyla Trabzon'daki Frères Mektebinde çalıştı. Bu sürede Fransızcasını geliştirdi. Bostan ve Gülistan'ı Farsça bilen hocalar vasıtasıyla öğrendi. Memuriyet hayatı, Trabzon Düyûn-ı Umûmiyesinde başladı. 1903'te İstanbul'a giderek Düyûn-ı Umumiyyede Müskirat Şubesi mümeyyizliği, Tuz

Şubesi mümeyyizliği, komiserlik, mümeyyiz ve müseddivlik, komiserlik kalemi mümeyyizliği görevlerinde bulundu. Şair, aynı kurumda 1918'de komiserlik kalemi müdür muavini, 1922'de de müdür olarak hizmet verdi. 1925'te Osmanlı borçları meselesi için Paris'e giden heyete katıldı. 1927'de Gümüşhane milletvekili, 1931'de Trabzon milletvekili sıfatıyla TBMM'ye girdi. Hiç evlenmedi. Şiirleri ve çevirileri, 1908 sonrasında, Akşam, Alemdar, İstiklal, Vakit, Tanin gibi günlük gazete ve dergilerde yayımlandı. Şiirlerini Nihad mahlasıyla yazdı. Halil Nihat, hiciv şairi olarak ünlendi. 1908 sonrası yayımlamaya başladığı hicivlerini 1921'de Siham-ı İlham'da bir araya topladı. Onikisi hece olmak üzere, genelde aruzla yazdığı yüz yedi manzumeyi içeren eserde, en çok gazel nazım şeklini kullandı. Ayrıca, kaside, terakib-i bend ve şarkıya da yer verdi. Şiirlerinde aktüel konu ve isimleri hicvetti. II. Meşrutiyet sonrası devletin yaşadığı bunalım ve savaş yıllarının sorumlusu olarak Enver, Talat ve Cemal Paşaları gördü ve eleştirdi. Şairin hicvettiği isimler arasında Fazıl Ahmed, Kirpi (Refik Halid), Yahya Kemal, Ziya Gökalp, Süleyman Nazif, Mehmed Emin, Hüseyin Cahit gibi edebiyatçılar da vardır. Yine II. Meşrutiyet sonrasında edebiyat dünyasında hararetle tartışılan vezin meselesini de hicve malzeme yaptı. 1924'te Âyine-i Devrân ve Mâhitâb'ı yayımladı. Âyine-i Devrân'daki toplam kırk üç hicviyenin merkezinde, bu kez Ankara ve yeni hükümet vardır. Yeni yapılanmaya gölge düşürebilecek unsurların, şahısların hicviyesini yaptı. İstanbul'un merkezden uzak düşmesini ve ilgisizliği de eleştirdi. Fuzûlî, Nedim, Bakt, Sabri-i Şakir, Muhyiddin Raif, Hammâmizade İhsan, Orhan Seyfi ve Yahya Kemal'in şiirlerini tehzil ettiği örnekler çoktur. Halil Nihat, yirmi manzum, bir mensur parçadan oluşan Mâhitâb'ın ilk şiiri "İfade-i Hâl"de kendinden söz etti. Diğer şiirlerinde, önceki kitaplarıyla aynı çerçevede hicivlerini sürdürdü. "Mâhitâb" kelimesinin bozulması ve mânâ kaymasıyla oluşan "maytab"ı çağrıştıran pek çok şeyle "maytab" geçti. Bu tür yazılarında Maytab takma adını kullandı. Ağaç Kastdesi, önce 1931 yılında ve sadece ondört sahife olarak, sonra da 1947'de geliştirilmiş hâliyle ikiyüz bir sahife olarak basıldı. Bin beş yüz beyitlik kasidede ağaca ayrılan beyit tutarı yüzelli civarındadır. Di-

ğer beyitlerde dilin sadeleştirilmesi politikasındaki aksamalar, parlamentarizm, adalette ithal yasalarla iş görmenin sakıncaları, aydınların öz kültürlerine yabancılaşması; ferdi planda görülen ahlakî düşüş hicvedilmiştir. Mizahî yönünü eserlerine taşıırken nezihliğini korudu. Kişileri hedef aldı. Halil Nihad'ın Ayine-i Devrân'da iki yüz kırk beyiti bulan ve Mustafa Kemal'e ithaf ettiği Kaside-i Vatan gibi hicve yönelmediği şiirleri de vardır. Divan edebiyatına vakıftır. Divan şiirinin dayandığı geleneği ve terminolojisini kendi şiirini de taşıdı. Nedim Dîvânı'nı 27 nüshasını karşılaştırarak ve arkasına Nedim-i Kadim'in dîvânını da ekleyerek yayına hazırladı (1922). Periyodiklerde kalan bazı yazılarını "Şerh-i Mezâmîn" adı altında toplamayı düşünmüşse de ömrü vefa etmedi. **Eserleri/Şiir: Sihâm-i İlham** (İst. 1921), **Âyine-i Devrân** (İst. 1924), **Mâhitâb** (İst. 1924), **Ağaç Kasidesi** (İst. 1931, Ank. 1947). **Çeviri: Taraskon'lu Tartaren** (A. Daudet, Tartaren de Tarascon); **Küçük Efendi** (A. Daudet, Le Petit Chose); **Değirmenimden Mektuplar** (A. Daudet, Lettres de mon Moulin); **Jak** (A. Daudet, Jack).

Kay.: Zemçi Çetinkaya, Halil Nihat Boztepe'nin Hayatı, Eserleri ve Fikirleri (basılmamış yüksek lisan tezi), Selçuk Üniversitesi, 1990; MŞA s. 453-456; ÖBBŞKA 1/16,115, 2/766, 1023; RTET 2/1239; SATŞ 1988, 3/1226-1231; TBEA 1/196; TDEA 1/463-464; M. Uzun, "Boztepe, Halil Nihat", TDVİA, 6/322-323; TET/VMK s. 779-783; Hüsrev Hatemi, "Halil Nihat Boztepe", Türk Edebiyatı, nu. 143, Eylül 1985; İbrahim Alâeddin Gövsa, "Ağaç Kasidesi", Yedigün, nu. 773, 28 Aralık 1947; Hilmi Yücebaş, Yedi Şairden Hatıralar, 1960, s. 131-158; Kemaleddin Şenocak, Yanardağ Şairimiz Halil Nihad Boztepe, İst. 1989; F. A. Tansel, "Halil Nihad Boztepe'nin Mizahî Yazılarında Kullandığı Gözden Kaçan İğreti Adı", Kubbealtı Akademi Mecmuası, 14. c., sayı:4, 1985, s. 70-76; M. Kayahan ÖZGÜL, "Halil Nihad Boztepe'nin Ağaç Kasidesi"; Prof. Dr. Umay Günay Armağanı, 1996; YS s. 143. ♦H. KABADAYI.

BOZTEPE, Mehmet (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir: Milli Hitabeler** (Antakya 1952).

Kay.: ÖBBŞKA 2/823. ♦Yaz.Krl.

BOZTEPELİ (takma ad), bk. ÖRS, İbrahim

BOZUKLU, Salim Halid (1945 –): Şair, hikâye yazarı. Yozgat ilinin Sorgun ilçesinde doğdu. İlk okulu Sorgun'da, ortaokulu Ankara'da bitirdi. 1962 yılında gazeteciliğe başladı. Havadis ve Tasvir gazetelerinde çalıştı. **Eserleri/Hikâye: Vatan,**

Eşkiyaoglu, Altın Mezar, Şehirde Kan Var, Yayla'nın Güzeli, Bir Doktor Ağlıyor, Koca Dağın Öfkesi. Şiir: Kağrı ve Selam (Ank. 1978).

Kay.: Selam, (arka kapak). ♦N. ÜNVER

BOZYEL, İbrahim (9.11.1952 - 23.5.1998): Hukukçu şair, yazar. Iğdır'da doğdu. İlk ve orta okulu Iğdır'da, liseyi İstanbul Kabataş Erkek Lisesinde tamamladı. İÜ Hukuk Fakültesini bitirdi. 1976'da avukat olarak meslek hayatına atıldı. Evlendi, üç çocuğu oldu. Türkiye Yazarlar Birliğine üye oldu. 1982'den beri çıkan Kardeş Edebiyatlar adlı derginin sahipliğini üstlendi, yazarları arasında yer aldı. Türk Edebiyatı, Azerbaycan, Edebiyat ve İnce Sanat, Adalet dergilerinde çeşitli makale ve söyleşileri yayımlandı. Yazdığı sahne oyunları Türkiye'de ve Azerbaycan'da sergilendi. "Kanayan Azerbaycan" adlı araştırması Sabah gazetesinde dizi yazı olarak yayımlandı (26-29 Eylül 1989). Sanat yönetmenliğini yaptığı Iğdır Halk Oyunları Ekibi, Milliyet gazetesince düzenlenen Türkiye Liselerarası Halk Oyunları Yarışmasında iki defa (1987, 1989) Türkiye birinciliğini, Millî Eğitim Bakanlığının düzenlediği Halkoyunları Yarışmasında Türkiye birinciliğini (1989), Fransa'nın Dijon kentindeki yarışmaya Türkiye adına katılarak dünya birinciliğini (1990) kazandı. **Eserleri: Azerbaycan Diyarından** (1985), **Ermenilerin Kültür Terörü** (ty. , Azerbaycanlı yazar Cafer Kıyısı ile birlikte). **Sergilenen oyunları: Karanfiller Ağlamasın** (Azerbaycan Bak'u'da), **Evimize Gelin Gelir** (üç perdelik müzikal komedi), **Sözümüz Sohbetimiz, Bizim Ellerde Nevruz** (müzikal), **Elimiz Obamız Iğdır**.

Kay.: Kardeş Edebiyatlar Nisan Aralık 1998 sayı 43 ; YS 2. bs. s. 143. ♦İ. BAŞTUĞ

BOZYİĞİT, Ali Esat (1945 –): Halk bilim araştırmacısı. Ankara'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Ankara'da yaptı. AÜ Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü (1967), Ankara İktisadi Ticari İlimler Akademisi Ekonomi ve Mali İşletmecilik Bölümünü (1975) bitirdi. Kooperatifçilik konusunda master yaptı (1977). Çeşitli kamu kuruluşlarında çalıştı. Köy yetişkinlerine seslenen dramatize Ocakbaşı (Tarla Dönüşü) adlı radyo programı dizisini yazdı ve yönetti. 1970'ten itibaren çeşitli dergilerde halk bilimi konulu yazıları çıktı, yurt içinde ve yurt

dışında bu konudaki sempozyum ve kongrelere bildiri sundu, konferanslar verdi. 1999'te Folklor Hizmet Ödülü'ne layık görüldü. Evlendi, bir çocuğu oldu. **Eserleri/Bibliyografya: Nasreddin Hoca Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi** (Ank. 1987), **Ahilik ve Çevresinde Oluşan Kültür Değerleri Bibliyografyası** (Ank. 989), **Üniversitemizde Yapılan El Sanatı Konulu Tezler Bibliyografyası** (Ank. 1992), **Türk Adbilimi Bibliyografyası** (Ank. 1995), **Türk Doküma El Sanatları Makaleler Bibliyografyası** (Ank. 1995), **Ankara Kitapları Sergi Kataloğu** (Ank. 1998). **İnceleme: Bizde Adet Böyledir** (Ank. 1995, Halk kültürü yazıları), **Güvercin Uçuverdi** (Ank. 1998), **Ankara İli Ağzı Sözlüğü** (Ank. 1998), **Karpuz Kestim Yiyen Yok** (Ank. 1999), **Ankara'nın Taşma Bak... Türk Yazınında Ankara** (seçki, Ank. 2000).

Kay.: TBEA 1/196;YS s. 143. ♦İ. BAŞTUĞ

BÖCÜ, Mehmet Emin (1947 –): Şair. Karaman'da doğdu. İlk, orta ve lise tahsilini Karaman'da, yüksek öğrenimini Ankara'da yaptı. 1971 yılında çalışmak için Almanya'ya gitti. Konular genellikle tasavvuf ağırlıklıdır. **Eseri/Şiir: Adsızname** (Konya 1996).

Kay.: Abdullah Uysal, Karaman Şairleri Antolojisi, Karaman 1997, s. 383. ♦N. ÜNVER

BÖKEYEV, Oralhan (1943-1983): Kazakistan yazarı. Doğu Kazakistan'da doğdu. Liseyi bitirince köyde dört yıl traktörcülük yaptı. 1963-1969'da Kirov Üniversitesinde açık öğretimde okudu. 1965-1968'de Bol'shenarım bölge gazetesinde korrektör, tercüman, redaktör yardımcısı olarak çalıştı. 1968'de Almatı'da Lenencil Caş gazetesinin isteği üzerine bölüm başkanlığı yaptı. Tarihî, psikolojik, felsefi eserler yazarak Kazak edebiyatında iz bıraktı. Yazarın kaleminden çıkan "Muzdağ", "Kar Kızı", "Şeytan Köprü", "Yetim Bota" eserleri insanoglunun edebî meselelerini konu aldı. Yaşanan hayatı gerçekçi bir şekilde gösterdi. İnsanı tabiatın ayrılmaz bir parçası olarak gördü. Şairin eserleri birçok dillere tercüme edildi ve yabancı ülkelerde de yayımlandı. **Eserleri: Bizim Tarafta Kış Uzunudur** (Almatı 1986). **Roman: Kendi Ocağını Söndürme** (Almatı 1981), **Ürker** (Almatı 1970), **Nerdesin Alâ Tayım** (Almatı 1973), **Ürker Göçüyor** (Almatı 1981).

Kay.: Yaz. Arv. ♦Ş. İBRAYEV

BÖKEYEV, Şeñgery (Seyit Kereyulı) (1847-1920): Kazakistan şairi. Kazak lirik şiirinin önde gelen isimlerinden olan Şeñgery Bökeyev, şimdiki Oral ili, Orda ilçesinin Jaskus adlı köyünde doğdu. Kazak tarihinde, son Kazak hanlarından biri olan Jeñgir Hanın torunudur. Han sülâlesine mensup olmasından dolayı, sarayın yanındaki mektep ve medreselerden iyi bir eğitim gördü. Çalışkanlığı ve zekâsı ile dikkatleri üzerine topladı. Sonraları Astrahan meslek yüksekokulu ve Orınbor kadet korposu (asilzade çocuklarına eğitim veren askerî okul) gibi döneminin yeni ve çağdaş okullarında tahsiline devam etti. Sartav, Samara, Oral, Kazan ve Ufa şehrinde yerli yönetim birimlerinde yönetici olarak görev aldı. Samara şehrinde hâkimlik görevinde bulunduğu söylenmektedir. Ancak, bu görevde uzun süre kalmayarak, Rus çarının verdiği "asilzade" unvanı ile özel arazisinde istediği gibi yaşadı. Tolstoy'un yaptığı gibi, kendi arazisinde akrabalarıyla birlikte çiftlik kurdu, hayvancılık ve tarımla uğraştı. İdaresindeki insanların çocukları için okul açtı, önce kendisi ders verdi, sonra özel ders veren öğretmenler davet etti. Kendisini ziyarete gelen gençlerin dombıra çalıp şarkı söylemeyi öğrenmelerini sağladı. Şeñgery ve etrafındakiler, kendilerine özgü bir ezgi makamı oluşturdular. Bu makam "Bökeylik saz" adıyla tanındı; fakat, müzik uzmanları tarafından yeteri kadar incelenmedi. Şeñgery'in eserlerinde Ahmet Yesevî, Yusuf Has Hacib, Ahmet Yügneki ve Çağatay edebiyatı klâsiklerinin izlerini görmek mümkündür. Rus ve Avrupa edebiyatını da bilmekteydi. **Eserleri** daha çok didaktik ve eleştiri ağırlıklıdır. 20. yüzyılın başlarında yaygınlaşmaya başlayan romantizm akımının etkisinde kaldı, lirik şiirleriyle de tanındı. Eserleri 20. yüzyılın başlarından itibaren yayımlanmaya başladı. Gumar Karaşulı'nın hazırladığı Şayır ve Kök Sildir adlı antolojilerde Şeñgery'in de şiirlerine yer verildi. **Eseri/Şiir: Şeñgery Öleñderi** (Haz: Manayev, Almatı 1934).

Kay.: H. Süyünşialiyev, Kazak Edebiyetinin Tarihi, Almatı 1997, s. 791-811. ♦D. DÜYSEBAYEVA

BÖKEYHANOV, Alihan (1870-1937): Kazakistan edebiyatçı, tarihçi, ilim adamı. Jezkazgan vilayetinin Karatal köyünde doğdu. Babası, Nurmuhammed, dedesi Bökeyhan, annesi Begimhanım, eşi

E. Y. Bökeyhanova'dır. 1879 Karkaralı ilkokulunda okudu, 1890'da Karkaralı'daki üç yıllık yüksek okulu bitirdi. Cengizhan soyundandır. Sankpeterburg'daki orman enstitüsünü kazandı ve 1894'te de mezun oldu. Ombı şehrine gelerek ortaokulda öğretmenliğe başladı. 1896-1931'de Ovayı araştırma heyetine katıldı. Abay ve diğer şairlerin eserlerinden etkilendi. Kendi halkının geleneğini, edebiyatını, kültürünü, şeceresini araştırdı. Kazak tarihini araştırmada çok emek sarfetti. Asır başındaki büyük millî meselelere katıldı. Kazak gazetesinin millileştirilmesine çalıştı. Kır Balası lakabıyla, sanat meseleleriyle ilgili bir çok makalelere yazdı. 1917 yılında Torgay bölgesi komiseri oldu. Alihan Bökeyhanov ile Ahmet Baytursunov başkanlığında 1917 aralık ayında Orenbor'da Alaşorda adlı millî, özel Kazak partisinin kuruluşunda onbeş kişilik kurulun başkanı oldu. 1919-1920 yılında Alaş ihtilâline katılanlar affedildi, fakat A. Bökeyhanov'un hizmeti sınırlandı. 1925'de Kazakistan'daki Goloşekin başkanlığında yer, toprak meselesi açıldı. Sonradan gelenlere yer verilmedi. Bu sırada ileri gelen pek çok kimse "Alaşın Alihanı" olan A. Bökeyhanov'u siyasetten uzaklaştırmaya çalıştılar. Bökeyhanov, bu sıralarda Kazaklara ait toprakları açığa çıkarmak için çok emek sarfetti. 1927-1932 yılları Moskova'da KSRO halklarının merkezî yayın organında çalıştı. Fakat, 1932 yılında suçsuz yere göz altına alındı ve idam edildi. Bökeyhanov, siyaset adamı, edebiyatçı ve âlimdir. Kazak folkloru için de çok çalışmalar ve edebî çeviriler yaptı. Abay'ın edebî kişiliğini ilk araştıranlardan biri olarak, Abay'ı tanıma ilminin temelini kurdu. 1905-1907 senesinde yazdığı "Abay Kunanbayev" adlı makalesi günümüze kadar geldi ve önemini korudu. Örneğin, A. Baytursunov, M. Dulatov, Ş. Kudayberdiyev, M. Jumabayev, J. Aymauvitov s. Abubakır Divayev, M. Köpeyev gibi sözlü edebiyat üzerinde çalıştı. Döneminin önemli şair ve yazarlarını etrafına topladı. Bökeyhanov edebî mirasında çevirileri de büyük yer alır. Rus yazarlarından, Batı Avrupa klâsiklerinden tercüme yapıtı. Örneğin, L. N. Tolstoy, A. P. Çehov, B. G. Kordenko, G. de Maupassant ve Kırım Tatarları edebiyatından vs. tercümeleri vardır. Aynı zamanda birçok ilmi konuda da tercümeleri bulunmaktadır. Bunlar; Flammarion'dan Astroloji Alfabeti, D. Graven'den Dünyanın Oluşumu vs. dir. İlginç bir ter-

cümesi de N. Marks'in Peygambere Mektubu'dur. Bu eserde birçok kadın kocalarının iki eş almamasından, iki kadınla evlenmesinden şikâyetçi olarak peygambere mektup yazar ve kırlangıcın kuyruğuna bağlayarak gönderir. Bunu duyan kocaları da gülerler, gülerken iki hanım almak da zaman içinde unutulmaya başlar. "O zaman kim bilir: et mi pahalılaştı, erkekler mi utandı, yoksa mektup mu peygambere ulaştı, bilemedim", der. Bu tercümesi 1915 yılında Kazak gazetesinde yayımlandı. Eserlerini Rusça ve Kazakça yazdı. Çalışmaları Kazakistan'ın Bağımsızlığından sonra yayımlanmaya başladı. 1994 senesinde eserlerinin tamamı yayımlandı. Kırgız Ülkesinin Tarihi ve Kültürel Faaliyetleri; Kırgızlar; Kazaklar; Kırgız Hanları ile Sultanlarının Mektupları vs. eserlerinin yanı sıra Sibirya Meseleleri dergisinde birçok makaleleri bulunmaktadır.

Kay.: M. Bazarbayev, Zamanın Doğurduğu Edebiyet, Almatı 1997. ♣Ş. İBRAYEV

BÖKÖNBAYEV, Coomart (1910-1944): Kırgızistan şairi, dram yazarı. Oş ilinin Toktogul ilçesine bağlı Mazar - Say köyünde doğdu. Ailesini daha küçükken kaybetti. 1924'ten 1926'ya kadar Calal-Abad'ın yakınındaki Kök-Art yetimler yurdunda eğitim gördü. 1926'dan 1931'e kadar, önce Oş şehrinde, sonra Bişkek şehrindeki Pedogojik Yüksek Teknik Okullarda okudu. 1933'ten 1935 kadar Moskova'daki Komünist Gazetecilik Enstitüsünde tahsil yaptı. 1931 - 1933 yıllarında Kızıl Kırgızistan gazetesi redaksiyonunda şube başkanlığını, 1935-1941 arasında da Leninçil Çağ gazetesinin editörlüğünü, Sovetik Adabiyat cana İskusstvo dergisinde baş editörlüğü üstlendi. 1941'de gönüllü olarak Sovyet ordusuna katılınca tümende yayımlanan Za Rodinu, vperyod adlı gazetenin editörlüğüne getirildi. "Cer Algan Kedeylerge" adlı ilk şiiri 1927 senesinde, Oş Kanton gazetesinde yayımlandı, 1933'te onun, ilk manzum kitabı basıldı. Kırgız yazarları içinde; Kırgız edebiyatında ilk olarak, devletin inşaat ve işlerinde zevk ve heyecanla çalışan işçi tipini işledi. Onun yaratıcılığında en önemli rolü teşkil eden eser 1935'te basılan *Altın Kız* adlı manzumesiydi. Bu manzume 1936'da Rus dilinde basıldı. Bir çok şiiri de marş olarak bestelendi. Kırgız diline Ş. Rustaveli'nin A. S. Puşkin'in, M. K. Lermantov'un bir takım eserlerini çevirdi. Birçok şiiri, hikâ-

yesi ve "Altın Kız" isimli tiyatro eseri, Kırgız edebiyatının önemli eserleri arasında görülerek okul kitaplarına alındı. Cusup Turusbekov ve Kubanıçbek İmanaliyevîç Malikov ile birlikte konusunu Manas Destanından alan Ayçürök operasını yazdı. Bu eser 1939'dan bu yana sahnede oynandı. 1934'ten itibaren SSCB Yazarlar Birliği üyesidir. Znak Noçeta ve Ardak nişanları aldı. Şair, "Manas" destanı ile ilgili filmin çekimine hazırlık görevi sırasında Isık-Köl eyaletinin Çong-Sarı-Oy köyünde trajik şekilde vefat etti. Mezar Bişkek'tedir. Başkentte, Dzerjnski Bulvarında onun hatırasına anıt dikildi. Onun ismiyle ülkenin değişik yerlerinde okul, yüksek okul, sokak, cadde, köy ve çeşitli yerler isimlendirildi. **Eserleri/Şiir:** *Emgek Tölü* (Bişkek 1933), *Ak Altın menen Kara Altın* (1934), *Dobulbas* (Bişkek 1935), *Coomartın Irları* (Bişkek 1936), *Komuz* (Bişkek 1938), *Ayçürök* (Opera - 1939), *Baldar Üçün Irlar* (Bişkek 1939), *Irlar* (1939), *Öçpös Ömür* (Bişkek 1939), *Ömür* (Bişkek 1940). **Oyun:** *Altın Kız* (1933). **İnceleme:** *Toktogul* (1939); *Toktoguldun Ömürü* (1939). (İki Ciltlik Tiyatro ve Nesir şeklindeki eserleri) (Bişkek 1973).

Kay.: ME 1/157-158; Emine Naskali-Gürsoy, "Yirminci Yüzyıl Kırgız Şiiri", Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı 5. c. , sayı: 531, Mart 1996, s. 1004-1006; Akıncı Çıgarmaçılık Colu, Bişkek 1960; Güldeste Irlar, Makalalar cana Eskeüülör Cıynagı, Bişkek 1960, K. Malikov, "Kırgız Elinin Talanttuu Akını", Sovetik Kırgızistan, 1954, nu. 7; "Bökönbayev", Kırgız Sovet Ensiklopediyası, 1/545-546; TDEA 5/314. ♣N. YILDIZ

BÖLEN, Hilmi (20. yy.): Çocuk edebiyatı yazarı. **Eserleri:** *Çocuk Kapan Kartal* (Ank. 1959), *Altrın Ev* (Ank. 1963), *Papağan Adası* (Ank. 1964), *Ormandaki Elmas Kutu* (Ank. 1964), *Kuşların Dili* (Ank. 1966), *On Yıl Filler Arasında Yaşayan İnsan* (Ank. 1971), *Hünerli Maymun* (Ank. 1972) *Yuva Kuşu* (Ank. 1972), *Yeşil Ördek* (Ank. 1987). Kay.: TB 1959-1987. ♣Yaz.Krl.

BÖLÖBALAYEV, Osmankul (1888-1967): Kırgızistan irticalî halk şairi, ses sanatkârı. Kırgızistan Cumhuriyetinin Kant ilçesine bağlı Çong Dalı köyünde bir çoban ailesinde dünyaya geldi. Okuma yazmayı köy mollasında öğrendi. Gençliğinde lirik, aşk şiirleri ve lirik epik şiirler besteledi. İrticalci - şair besteci olarak Ekim Devriminden sonra tanındı. O Bölöbalayev'in şairlik yaratıcılığının gelişmesine en büyük etki 1918 yılında kar-

şılaştığı Kalık Akıyev'dir. Onunla birlikte, 1924'te Kırgız Sovyet Özerk Bölgesi'nin kurulmasını kutlama törenine katıldı. İrticalî sanatta kendine has özelliği, üstün sanatsal ustalığıydı. Eserlerini parti için, vatanındaki yeni hayatı övmek için besteledi. Yaratıcılığın önemli bir kısmı da atışmalarıydı. 1926'da, Baku'deki I Türkoloji kurultayına, katıldı. 1926'dan itibaren Kırgız millî tiyatrosu ile ilişkide olup, 1930 da da, sonradan Kırgız Dram Teatrosu haline gelen tiyatro stüdyosuna katıldı. 1936 - 1954 yılları arasında Toktogul Satılğanov adındaki Kırgız Devlet Filarmanisinde solist, halk şairi ve kopuzcu olarak çalıştı. Sanat dünyasına girişi, onun şiir sanatını ve şiirsel kalıplarını etkiledi; şiirlerinin sanat değeri yükseldi ve muhtevası genişledi. 1936'da Osmankuldun Irları adlı ilk şiir kitabı basıldı. En çok tanınan şiirleri "Saparbek" "Alımkan" "Baatırbek" isimli manzumeleriydi. Şiir kitaplarında Sovyet Devletinin liderleri, vatan, yurtseverlik, emek ve savaş kahramanları, sosyalist düzen, siyasi ve toplumsal karşılıklı "aytış"lar yer aldı. Ayrıca, Kırgız kahramanlık destanlarını söyledi. Kurmanbek, Canış-Bayış, Ak-Meer, Gulgaaki, Guldaana gibi folklorik eserleri ve kendisine ait Osmankuldun Termesi, Taalayluu Eldin Bir Kızı, Birinci May gibi şiirleri besteledi. 1958'de Osmankul'un kitaplarından bazıları Rusça basıldı; Kırgız yazarlar Birliğinin Üyesiydi. Leninin nişanı, iki Emek Kızıl Bayrağı nişanı ve 1941-1945 savaş yılları sırasındaki kahramanca gösterdiği emekleri için isimli madalyaların sahibiydi. **Eserleri/Şiir:** *Osmankuldun Irları* (1936), *Irlar* (1947,1981), *Aşımcan* (1949), *Meken* (1950), *Baatırdın Bayanı* (1954), *Tandalgan Çıgarmalar* (1957,1974), *Çımbay Mergen* (1958,1975), *Güldana* (1959), *Gülşayır* (1959), *Çıgarmalar* (1960); *Baatırbek* (1962), *Oktaybrın Çarçısımun* (1964), *Caltanbas* (1965); *Ölbös Adamdar* (1965); *Menin Ömürüm* (1968), *Tandalgan Çıgarmalar* (1974); *Çımbay Mergen* (1975); *Tandalmalar* (1978); *Irlar* (1981). Kay.: PSK s. 177-178. ♣A. AKMATALIYEV

BÖLÖKBAYEV, Samansur Abikeviç (1918-1984): Kırgızistan mütercimi ve yazarı. Moskova bölgesinin Kızıl-Dıykan köyünde doğdu. 1937 yılında Kırgız Pedagoji Teknik Okulundan mezun oldu. 1952 ile 1955 yılları arasında Kırgız Mémle-

kettik Üniversitesinin Filoloji Fakültesinde okudu. 1941 yılından 1949 yılına kadar Leniñil Çağ ve Kırgızistan Pioneri gazetelerinde çalıştı. 1949 yılından itibaren Kızıl Kırgızistan gazetesinde baş muhabir, 1967 ile 1969 yılları arasında ise Kırgızkinorokat'ta redaktör-tercüman olarak görev yaptı. II. Dünya Savaşı'nda vatan savunmasına katıldı. Edebi faaliyetlere tercüme ile başladı. Ostrovski, Vasilevskaya, Tihonov, Gaydar, Fuçık, Oseevan, Servantes, Ribakov, Gogo, Hovikov-Priboj, Abramov, Surovan, Baruzdin, Mamin-Sibiriyak, Rodarin, Gukasyan, Tumanyan, Gaşek gibi sanatçıların eserlerini Kırgız Türkçesine çevirdi ve Kırgızların Rus Edebiyatını tanımasına hizmet etti. Birçok hikâye kitabı yayımladı. Bişkek'te öldü. **Eserleri/Hikâye:** *Coldoştoru Coodon Kutkardı* (1949), *Açuu, Tattuu Aralaş* (1960), *Külgöndün Bilgeni Bar* (1963), *Önörülüü Kız* (1964), *Çımdık* (1966) *Askar Azamat* (1967), *Kalp Aytsam Mayneke Boloyun* (1968), *Cusup Menen* (1969), *Çımçıkeydin Coruktarı* (1973), *Tataal Tagdır* (1975), *Emese Aytıp Bereyin* (1977), *Baytur* (1980), *Ömür Boyu* (1980).

Kay.: PSK s. 179-182. ♦♦G. OROZOVA

BÖLSEL, Mediha (20. yy.): Şair, hikâye yazarı. **Eserleri/Şiir:** *Maziden Sesleniş* (Aydın 1960). **Hikâye:** *Bir Gönül Masalı Bu* (Aydın 1942), *Bu Yollar Uzar* (Ank. 1947), *Solan Gönüller* (Aydın 1948).
Kay.: Yaz. Krl. ♦♦Yaz.Krl.

BÖLÜCEK, Hamit (1936 –): Halk şairi. Sivas'ın Gürün ilçesine bağlı Akdere köyünde doğdu. Hasan Hüseyin ve Gülizar'ın oğludur. Çocukluğu bolluk ve rahatlık içinde geçti. İlköğrenimini köyünde yaptı. İlkokul çağlarında şiire merak saldı. Seferberlik hatıraları ve köyündeki Resul Emmi'nin hikâyelerini dinleyerek yetişti. Aşk şiirleri, dinî, sosyal konulu şiirler, hicivler ve nükteler yazdı. Hâlen köyünde çiftçilik yapmaktadır. Askerlik sonrası evlendi, bu evlilikten üç oğlu oldu. Şiir yazmaya elli yaşından sonra başladı. İrticali yoktur. Mahlas olarak adını kullanmaktadır. Şiir sayısı yüzden fazladır. Hakkında yazılmış bir kitap bulunmaktadır. **Eserleri/Şiir:** *Sevgi Fidanı-Hayatu -Şahsiyeti- Sanatı- Şiirleri* (Haz. Fikret Kasten, Sivas 1999).

Kay.: Alpaslan Ayrıl, *Hamit Bölücek Hayatı ve Şiirleri-Zamansız İhlamlar*, Sivas 1996. ♦♦M. Üçer- D. KAYA

BÖLÜĞİRAY, Halûk (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Asya'da Mektuplar* (Ank. 1984).
Kay.: TB 1984. ♦♦Yaz.Krl.

BÖLÜKBAŞI, Oğuzkan (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Islak Dudaklar* (Kırıkkale 1970).
Kay.: ÖBBŞKA 1/590. ♦♦Yaz.Krl.

BÖLÜKBAŞI, Osman (1913 – 2002): Politikacı, yazar. Kırşehir'in Mucur ilçesinde doğdu. Yüksek öğrenimini Fransa'da Nancy Üniversitesinin Fen Fakültesi Matematik Bölümünde tamamladı ve 1937'de yurda döndü. Kandilli Rasathanesinde asistan olarak göreve başladı. Haydarpaşa Lisesinde matematik öğretmeni olarak çalıştı. 1946'da Demokrat Partide görev alarak siyasete atıldı. Güzel ve esprili konuşmalarıyla daha o yıllardan dikkat çekmeye başladı. 1947'de Demokrat Partiden istifa etti ve bir yıl sonra Mareşal Fevzi Çakmak ile birlikte Millet Partisini kurdu. 1950'de Kırşehir milletvekili oldu. 9., 10., 11., Dönemlerde Kırşehir milletvekilliği, Kurucu Mecliste Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi temsilciliği yaptı. 1., 2., 3., dönemlerde Ankara Millevekili oldu. 09. 09.1873'te istifa etti. Geniş kitleleri toplayıp insanın, yörenin, Türkiyenin ve dünyanın meselelerini sade fakat esprilerle süsleyerek anlatmasıyla tanındı. Son devrin önde gelen hatiplerindedir. Sohbetleri, fıkraları ve şiirleri dinleyenler tarafından çok sevildi. Şiirlerinde kendi iç dünyasını yalın bir dille anlattı. Ankara'da öldü. **Eserleri:** *Bölükbaşı Konuşuyor* (Ank. 1957), *Bölükbaşı'nın Menderes'e Cevapları* (Ank. 1960), 2. 10. 1961 *Saat 20.20'de Radyoda Bölükbaşı'nın Tarihi Açıklaması* (Samsun 1961), *Millet Partisi TBMM Grubu Adına Genel Başkan Osman Bölükbaşı'nın Af Kanununun Veto Edilmesi İçin Sayın Cumhurbaşkanına Sunduğu Muhtıra* (Ank. 1966), *Bölükbaşı'nın Radyo Konuşmaları* (Ank. 1966), *Zarurî Bir Açıklama* (Ank. 1962).

Kay.: TBMM Albümü 1920-1996 s. 197; TDEA 1/464. ♦♦A. CELEPOĞLU

BÖLÜKBAŞI, Rıza Tevfik (07.01.1869-31.12.1949): Tabip, şâir, yazar, filozof. Bugün Bulgaristan sınırları içinde yer alan Edirne'nin Cisr-i Mustafa Paşa kasabasında doğmuş, İstanbul'da ölmüştür. Babası, bir kaza kaymakamı (mutasarrıf) Mehmet Tevfik

Efendi; annesi, Münire Hanımdır. İlkokula doğduğu yerde başlamış, yedi yaşında iken, babasının mutasarrıflıktan istifası ile İstanbul'a gitmişlerdir. Babasının Türkçe öğretmenliği yaptığı Sion adlı bir Yahudi okulunda üç yıl okumuştur. 1881 yılında babasının, savcı yardımcılığına atanması nedeniyle İzmit'e gittiler. İlkokulu on altı yaşında Gelibolu'da bitirebilen Rıza Tevfik, ilk şiirlerini de burada yazmıştır. 1886'da İstanbul'a dönmüş, Ali Rıza Paşanın desteğiyle Mekteb-i Sultanî (Galatasaray Lisesi)'ye yazdırılmıştır. Buradaki öğreniminin ikinci yılında sınıfta kalmış, okuldan ayrılarak tekrar Gelibolu'ya dönmüştür. Gelibolu'daki ortam ve babasının tutumu sonucu yeniden İstanbul'a dönmüş, yine Ali Rıza Paşanın yardımlarıyla Mekteb-i Müllkiye (Siyasal Bilgiler Fakültesi)'ye kaydolmuştur. O yıllarda Rezaizâde Ekrem de bu okulda hocalık yapmaktadır. İçinde bulunduğu edebî ortam Rıza Tevfik'in de edebiyata ilgisini artırmış, Muâvin adlı bir gazete çıkarmaya başlamışlardır. Bu ve benzeri çalışmalar, sarayın dikkatini çekmiş, 1890'da bazı hocalar ve öğrencilerle birlikte okuldan uzaklaştırılmıştır. Bir yıl sonra imtihanla Tıbbiye Mektebine girmiş, burada da birkaç defa okuldan çıkarılma ve yeniden girmelerden sonra, 1899 yılında mezun olmuş, Karantina İdaresinde çalışmaya başlamıştır. O yıllarda bazı arkadaşlarıyla, gizlice İttihat ve Terakki Cemiyetine girmiş, II. meşrutiyetin ilânından (1908) sonra da İstanbul sokaklarında meşrutiyeti savunan konuşmalar yapmıştır. Bu konuşmalarından bazıları ve pervasız yaratılışı yüzünden İttihatçılarla arası açılmış, 1911 yılında Hürriyet ve İtilâf Fırkasına geçmiştir. 1914-1918 yılları arasında politikadan uzaklaşmış, Karantina İdaresindeki görevine devam etmiş, İstilahat-ı İlmiyye Encümeninde çalışmıştır. İlk Meclis-i Mebusan'a Edirne'den mebus seçilmiş, Mütareke yıllarında Tevfik Paşa kabinesinde marif nâzırlığı, Damat Ferit Paşa kabinelerinde de iki defa Şûray-ı Devlet başkanlığı yapmıştır. Osmanlı İmparatorluğu murahhası sıfatıyla, Bağdatlı Hadi Paşa ve Reşat Halis'le birlikte Sevr Antlaşması'nı imzalamıştır (1920). Darülfünûnda felsefe müderrisliği, Robert Kolej'de öğretmenlik yapmış, Anadolu'daki Kurtuluş Savaşı'na aykırı bir siyaset güttüğünden 1921'de Darülfünûn-

dan istifa etmiş, Kasım 1922'de de memleketi terk etmiştir. Yüzellilikler listesine alınmış; bir süre Hicaz ve Amerika'da bulunduktan sonra, Emir Abdullah'ın daveti üzerine Ürdün'e gitmiş, orada on yıldan fazla kalmış ve çeşitli görevlerde bulunmuştur. 1934'te Lübnan'a yerleşmiş, Yüzellilikler'i affeden kanunun çıkmasından beş yıl sonra İstanbul'a dönmüştür (1943). 1949 yılının son gününde vefat etmiş, Zincirlikuyu Mezarlığı'na defnedilmiştir. İlk zamanlarda aruz vezniyle ve Edebiyat-ı Cedide şâirlerinin yolunda şiirler yazan Rıza Tevfik, 1908'den sonra hece vezniyle yazmaya başlamıştır. Bektaşî tarikatından olup babalığa kadar yükselen Rıza Tevfik, hece vezniyle, lâdinî halk edebiyatı alanında koşmalar ve tekke edebiyatı alanında nefesler yazmıştır. Şiirleri şekil, dil, üslup ve mecazlar bakımından bu iki edebiyatın bütün özelliklerini taşır. Koşmalarının bazılarında Karacaoğlan, Dertli gibi saz şâirlerinin, nefeslerinin bazılarında ise Yunus Emre, Kaygusuz Abdal gibi tekke şâirlerinin etkisi görülür. Bazı şiirlerinde ise Tevfik Fikret'le Abdülhak Hâmid'in etkisi vardır. En tanınmış şiirlerinin başında "Uçun Kuşlar" gelir. Halk kültürü alanında da araştırmalar yapmış, Türkiye'de halk dansları ile ilgili ilk yazı 1900 yılında onun tarafından yazılmış, *Raks* başlığını taşıyan bu yazıda halk dansları ile ilgili önemli ve güncelliğini hâlâ koruyan bilgiler verilmiştir. Makalelerinde şiir estetiğini, gelenek içinde sağlam bir yere oturtmaya çalışmıştır. Felsefeyle ilgili yazılarında bu alandaki bilgi birikimi kendini gösterir. Geniş kültürü sayesinde, Batı felsefesinin Türkiye'de tanınmasında ve öğrenilmesinde önyak olmuştur. Filozof diye tanınmasına rağmen herhangi bir felsefi sistem kurmamış, felsefi faaliyeti, bazı batılı filozofların tanıtılması ve tartışılmasıyla, ortak bir felsefi mesele olan Epistemoloji (bilgi teorisi)'nin öğretilmesinden ibaret kalmıştır. Felsefe alanında sözlük hazırlanması çalışmalarına katılmış, ayrıca kendisi de yarım kalmış bir sözlük hazırlamıştır. Bizde felsefe dersini lise seviyesinde ilk olarak Rıza Tevfik, müfredat programına sokmuştur. İstanbul Üniversitesi'ndeki ilk felsefi konferansları da o vermiştir. Çeşitli konuları içeren yazıları Ulûm-ı İktisâdiye ve İctimâiyye, Bahçe (Selânik), Düşünce, Bilgi, Edebiyat-ı Umumiyye ve İctihad mecmualarında yayınlanmıştır.

Eserleri/Şiir: *Serab-ı Ömrüm* (Lefkoşa 1934, İst. 1949). **Anı:** *Biraz da Ben Konuşayım* (Haz. A. Uçman, İst. 1993). **Edebiyat:** *Abdülhak Hâmid ve Mülâhazât-ı Felsefiyyesi* (İst. 1918, 2.bs. Haz. A. Uçman, 1984), *Tevfik Fikret Hayatı, Sanatı ve Şahsiyeti* (İst. 1945). *Osmanlı Edebiyatı Tarihi* (Gibb'in eserinin 6.c. Brown ile birlikte), *Rıza Tevfik'in Tekke ve Halk Edebiyatı ile İlgili Makaleleri* (Haz. A. Uçman, Ank. 1982), *Şiiri ve Sanat Anlayışı Üzerine Rıza Tevfik'ten Ali İlmî Fani'ye Bir Mektup* (Haz. A. Uçman, İst.1996), *Rıza Tevfik'in Sanat ve Estetikle İlgili Yazıları-I* (Haz. A. Uçman, İst.2000). **Tasavvuf:** *Les Textes Relatifs à la Secte des Houroufis* (Hurufilik Metinleri, Clement Huart'la Ortak, Leiden 1909). **Felsefe:** *Felsefe Dersleri* (1.ks: Mebhas-ı Marifet, İst.1914), *Kamus-ı Felsefe* (C harfine kadar, 2 c. İst.1916-1920). *Mâba'de't-Tabiiyat Derslerine Âid Vesâik* (İst.1919), *Mâba'de't-Tabiiyat Dersleri* (Ontoloji bahsi, İst.1920). **Estetik-Çeviri:** *Rubaiyyat-ı Ömer Hayyam* (Hüseyin Daniş'le birlikte, İst.1927), *Ömer Hayyam ve Rubailer* (İst.1945).

Kay.: Rıza Tevfik Hürriyet ve İtilâf Fırkası Divanyolu Şubesi Külliyyât-ı Mesâisinden, İst. 1328/1912: R.Gökalp Arkin, Rıza Tevfik Hayatı ve Şiirleri, İst.1939; Rıza Tevfik Hayatı-Şiirleri (2.bs.İst.1939); Refi Cevat Ulunay, Rıza Tevfik Şiirleri ve Mektupları, İst.1943; Rıza Tevfik, Ank.1952; Abdullah Uçman, Rıza Tevfik, Ank.1968,1999; a.g.y. H.Yücebaş, Bütün Cepheleriyle Rıza Tevfik Şiirler-Makaleler-Hatıralar, İst.1950; a.g.y., Filozof Rıza Tevfik Hayatı ve Şiirleri, İst.1958; Falih Rıfkı Atay, Çankaya, İst.1960, 1/38; Doruktan Doruğa s.213; EŞU s.302; A.Ş.Hisar, Geçmiş Zaman Fıkraları, İst.1958, s.212; Asaf Togay, İbret, İst.1940; Kahramanlık Şiirlerimizden Bir Demet s.230; Abdullah Cevdet, "Doktor Rıza Tevfik Bey", Nevsâl-i Millî, 1915; Besim Ömer Akalın, Nevsâl-i Âfiyet, İst.1.sene, s.185, 2.sene,s.481; Nevsâl-i Millî s.36; RTET 2/1146; Ruşen Eşref Ünaydın, Diyorlar ki, İst.1972. Feridun Kandemir, Kendi Ağzından Rıza Tevfik, Hayatı, Felsefesi, Şiirleri İst.1943; a.g.y., "Rıza Tevfik", Yirminci Asır Mecmuası, İst.1943; Behçet Necatigil, "Şiiri ve Sanatı Üzerine R. Tevfik Bölükbaşı'nın Kendi Görüşleri", İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Dergisi, c.22, İst.1977, s.205-211; a.g.y., EİS s.95; Vahyi Ölmez, Rıza Tevfik, 1945; Cemaleddin Saracoğlu, "Rıza Tevfik", Yirminci Asır Mecmuası, 1955, nu.155, s.7; M.Behçet Yazar, "Rıza Tevfik", 7 Gün, c.14, sayı:263; Kenan Akyüz: BTTŞA, Ank.1970, s.461-469; Sadiye Akay, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı Antolojisi, İst.1943, s.65-68; Şükran Kurdakul, Çağdaş Türk Edebiyatı-Mezrutiyet Dönemi, İst.1976, s.125-130; S.K.Karaalioglu, Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi, İst.1983, s.21-22; R.Canım, Edirne Şairleri, s.467-472; N.Pekolcay, İslâmî Türk Edebiyatı, İst.1981, s.522-524; MAŞ 4/1368; ÖBBŞKA 1/433, 2/952,953,959,1003,1119; SATŞ 3/1508-1525; TA 8/36; İ.H.Sevük, Tanzimattan Beri Türk Şiiri Antolojisi, İst.1943, 2/326-330, a.g.y., Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi, İst.1340,

s.650; TBEA 1/197; Ş.Aktaş-N.Akbayar, "Bölükbaşı, Rıza Tevfik", TDEA 1/464-466; TEA/AÖ 1/246; TMŞ s.74; V.M. Kocatürk, Tekke Şiiri Antolojisi, Ank.1968; a.g.y. Türk Edebiyatı Tarihi, Ank.1964, s.743; Fethi Gözler, Yunus'tan Bugüne Türk Şiiri, Ank.1967, s.234; YS 2. bs. s.144. ♦♦M.CUNBUR Y. DOĞAN

BÖREKÇİZADE Fâiz, bk. FÂİZ (- 1717)

BÖRİYEV, Alimcan (15.4.1954 -): Şair, yazar. Tacikistan'ın Kafarnihan ilçesi, Çınar köyünde doğdu. Burada okudu. 8. sınıftan sonra Statistika Teknikumunun Sanaat Karhanelerinde Hisabçılık Bölümünü bitirdi. 1974'te Taşkent Devlet Üniversitesininin Gazetecilik Bölümünde okumaya başladı. 1976'da birkaç şiiri Yaşlık Beyazı'nda yazıldı. Şairin özünü anlama, islamiyet, millet ve vatan sevgisi ile ilgili *Ma'neviyat Gültacı* isimli şiir kitabı, Okutuvçı Yayın Evinde yayımlandı ve derslerde okutulması büyük olay oldu. Ayrıca peygamberimize başıslanan Muhammed Peygamber, büyük muhaddis İmam Buhari'nin hayatına dair El-Buhariy manzum kıssaları ve hadisler telkininden ibret *Maneviyat Gültacı* isimli nazım eserini kütüphanelere armağan etti. 1997'de Özbekistan'ın Bağımsızlığının 6. yılında Cumhurbaşkanı hitaben "Gururlu Millet Timsali" destanını Mehnet Yayınevinde yayımlattı. Şairin 1998'de basılan ve Ahmed Fergani'nin 1200. Yılı dolayısıyla yazdığı El-Ferganî adlı kitabı da kütüphaneye armağan edildi. **Eserleri/Şiir:** *Et-Tayr* (1989), *İltifat* (1995), *Emür Temur* (manzum roman), *Zamahşariyname* (1996). **Çeviri:** *Yusuf ve Züleyha destanı* (Câmî'den 1983), adlı eserinin tercümesi, *Kim Zor?* (Seyida Neseff'nin Bahâriyet adlı kitabından, 1986), *Bakkal ve Tülkü* (Nizâmî'den, 1991), *Seleman ve Ebsal* (Câmî'den,1989), Leyli ile Mecnun (Câmî'den 1989), *Çar Kitap* (1992), *Ma'neviyat Gültacı* (1997).

Kay.: Yaz.Arş. ♦♦M. MAHMUD

BÖRTECENE, Ahmet Oktay (21.1.1933 -): Şair, gazeteci yazar. Ankara'da doğdu. Ankara Mimar Kemal İlkokulunu ve Dördüncü Ortaokulu bitirdi. Ankara Atatürk ve Bursa Erkek Liselerine devam etti, ancak öğrenimini tamamlamadı (1951). Aynı yıl İstatistik Genel Müdürlüğünde memuriyete başladı, iki yıl sonra buradan ayrıldı.

1961'de Yeni İstanbul gazetesinde gazeteciliğe başladı. İki yıl bu gazetede çalıştıktan sonra Ankara Ekspres (1963) ve Vatan (1964) gazetelerinde birer yıl çalıştı. 1965'te TRT'ye girdi. 1974'e kadar TRT Haber Merkezi Redaksiyon ve Haber Müdürlüğünde, 1974-1976 yılları arasında da İstanbul Radyosu Haber Müdürlüğünde görev yaptı. Ardından Akajans'a geçti, 1977'de bir süre Dünya gazetesinde çalıştı, tekrar İstanbul Radyosuna döndü. 1982'den itibaren Milliyet gazetesinde gazeteci-yazar olarak çalışmalarını sürdürdü. Şiirleri, deneme ve eleştiri yazıları Beraber (1954), Mavi (1954-1955), Pazar Postası (1955-1960), Yeditepe (1955), Şairler Yaprağı (1950), Kaynak (1959), Seçilmiş Hikâyeler (1960), Dost (1960-1967), Yeni Dergi (1962-1968), Birikim (1965-1980), Halkın Dostları (1979-1980), Papirüs, Yazı, Yazko Edebiyat, Somut, Argos dergilerinde yayımlandı. 1965'te Her Yüz Bir Öykü Yazar adlı şiir kitabıyla Yeditepe Şiir Ödülünü, 1987'de Yol Üstündeki Semender adlı kitabıyla da Behçet Necatigil Şiir Ödülünü kazandı. **Eserleri/Şiir:** *Gölgeleri Kullanmak* (Ank. 1963), *Her Yüz Bir Öykü Yazar* (Ank. 1965), *Dr. Kaligari'nin Dönüşü* (Ank. 1966), *Sürgün* (İst. 1979), *Sürdürülen Bir Şarkının Tarihi* (Ank. 1981), *Kara Bir Zamana Alınlık* (İst. 1983), *Yol Üstündeki Semender* (İst. 1987), *Ağular ve Övgüler* (İst. 1991), *Bir Sanrı İçin Gece Müziği* (İst. 1993), *Toplu Şiirler* (İst. 1995), *Gözüm Seyirdi Vakitten* (İst. 1996), *Söz Acıda Smandı* (İst. 1996), *Az Kaldı Kışa* (İst. 1996). **İnceleme-Araştırma:** *Bir Arayış'ın Yazıları, Bir Yazımın Arayışları* (İst. 1981), *Yazın-İletişim-İdeoloji* (İst. 1982), *Toplumcu Gerçekçiliğin Kaynakları* (İst. 1986), *Kültür ve İdeoloji* (İst. 1987), *Rafaello'nun Direnişi* (İst. 1990), *Sanat ve Siyaset* (İst. 1990), **Toplumsal Değişme ve Basın:** 1960-1986/*Türk Basını Üzerine Uygulamalı Bir Çalışma* (İst. 1990), *Karanfil ve Pranga: Ahmed Arif'in Şiiri Üzerine Eleştirel Bir Çalışma* (İst. 1990), *Zamanı Sorgulamak* (İst. 1991), *Türkiye'de Popüler Kültür* (İst. 1993), *Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı: 1923-1950* (Ank. 1993), *İsrafil'in Sur'u* (İst. 1997), *Gece Defteri: Yazımsal Günlükler* (İst. 1998), *Şeytan, Melek, Soyтары: Selim İleri'nin Romancılığı ve Romanları* (İst. 1998). **Deneme:** *Şair ve Kurtarıcı* (İst. 1992), *Kabul ve Red* (İst. 1992), *İnsan. Yazar, Kitap* (Ank. 1995), *Şiddet, Söz, Yaşam* (Ank. 1995), *Medya ve Hedonizma* (İst. 1995), *Postmodernist Thyayüle İtirazlar* (İst. 2000), *Siyasal*

İslâma İtirazlar (İst. 2000). **Oyun:** *Kurt Dişi* (oyun. 1974). **Eleştiri:** *Yazılanla Okunan* (İst. 1983). **Anı:** *Gizli Çekmece: Basın, TRT, Edebiyat ve Bohem Dün-yasından Resimli Hayat-ı Hakikiye Sahneleri* (İst. 1991).

Kay.: EİS s. 278; EİT, s. 21; RTES s. 401-402; ŞYS s. 462; TBEA 2/617-619; TDEA 7/114-115; TDÜA 8/4282-4283; TEA/AÖ 3/926; TTK s. 180;YS, 2. bs. , s. 25. ♦♦A. CELEPOĞLU

BÖRÜBAY, Sultan Uulu (1897-1940): Kırgızistan manasçı. Kara-Suu bölgesi, Sakmool köyündendi. Manas Destanı'nı on yedi yaşında iken anlatmaya başladı. Kendisinden "Manas'ın Balalık Çağı" ve "Nakılay'la Evleniş" epizodları derlendi (El Yazmaları Arşivi, 612).

Kay.: ME 1/159. ♦♦N. YILDIZ

BÖYÜK RESULVENDİ-Dizce oğlu (25.11.1942 -): Azerbaycan yazarı, mütercim. Babasının adı Dizce Zeynelabdin'di. Tebriz'in Deveci mahallesinde dünyaya geldi. İlkokulu Tebriz Rüşdiyye Mektebinde bitirdi. 13-14 yaşlarında iken ailesi ile birlikte Urmiye'ye Garahesenli köyüne yerleşti. Ortaokulu Urmiye Firdovsi Medresesinde bitirdi (1961). Türkiye'de, Erzurum Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesinde okudu (1965-70). İhtisas yapmak üzere, Amerika'nın Kaliforniya eyaletinde bulundu. Tahran'da yayımlanan Varlık dergisini çıkaranlardandır. İran'ın değişik yayın organlarında Karabağ problemine dair birçok makalesi yayımlandı. Hâlen, Karabağ ile ilgili problemler üzerine araştırmalar yapmaktadır. Oğlu Selçuk'a ithafen yazdığı "Garabağ Mersiyesi" ve 1992 yılında Bakü'dan ayrılırken kaleme aldığı "Ayrılık Neğmesi" adlı şiirleri büyük ilgi uyandırdı. 1991 yılında, Azerbaycan'ın büyük gurbet, hasret şairi Almas Yıldırım'ın Seçilmiş Şe'rleri'ni ve 1993 yılında da Mehmed Seid Ordubadi'nin Ganlı Seneler adlı kitabını İran'da yayımladı. Kendisinin edebiyat eleştirisi türündeki yazıları Resuloğlu takma adıyla yayımlandı.

Kay.: Azerbaycan Yazıcıları, Bakü 1995, s. 72. ♦♦A. BAGIROV

BUCAK, Nevra (11.01.1952 -): Roman ve hikâye yazarı. İstanbul'da doğdu. Tam adı İpek Nevra Bucak'tır. Avukat Mehmet Hüsamettin Beyle Hatice Nevhayat Hanımın kızıdır. 1969'da Kadıköy Kız Kolejinden. 1974'te İstanbul Belediye Konservatuvarı Şan Bölümünden mezun oldu. Bir süre

müzikle uğraştı. 1982'de edebiyatla ilgilenmeye başladı. Evlenip ayrıldı. İki çocuk annesidir. İlk hikâyesi "Kiremit Parçası" adıyla Varlık'ta çıktı. Hikâye ve röportaj yazıları Varlık, Türk Dili, Adam Öykü gibi dergilerde yayımlandı. L. Dugall ve M. Duras'dan etkilendiğini söyleyen yazar hikâyelerini topladığı Beyoğlunun Eski Ustaları adlı kitabıyla 1995 Yunus Nadi Öykü Ödülünü A. Kilimci ile paylaştı. Eserlerinde kadın sorunlarını ve duyarlılığını işledi. Türkiye Yazarlar Sendikası ve Edebiyatçılar Derneği üyesidir. **Eserleri/Roman:** *Issız Kadımlar* (İst. 1989), *Aşkın Kutupları* (İst. 1990), *Son Güneşin Çocukları* (İst. 1994), *Mevsimler Farklıdır* (İst. 1996), *Kule* (İst. 1999). **Çocuk romanı:** *Kızın Adı Candan* (İst. 1990), *Uzaylı Kız Tira* (İst. 1992), *Kerem ile Aslı* (uyarlama, İst. 1994). **Hikâye:** *Beyoğlunun Eski Ustaları* (İst. 1994).

Kay.: EİS s. 95; TBEA 1/198. •İ. İŞİK

BUDAGLI Saday, bk. **BUDAGOV, Saday Budaglı**

BUDAGOV, Budag (28.2.1928 –): Azerbaycan coğrafyacı, gazetecisi, Babasının adı Ebdulde'dir. Ermenistan'ın Zengibasar bölgesine bağlı Çobankere köyünde dünyaya geldi. Orta öğrenimini burada tamamladı. Erivan'da Azerbaycan Devlet Pedagoji Okulunda öğrenimini sürdürdü (1943-47). Azerbaycan Devlet Pedagoji Enstitüsü Coğrafya Fakültesine girdi (1947). Moskova'da SSCB İlimler Akademisi Coğrafya Enstitüsünde yüksek lisansını bitirdikten sonra (1951-55), "Güneydoğu Kafkas'ın Kuzey Yamacının Jeomorfolojisi" konulu doktora adaylığı (1955) ve "Azerbaycan'ın Büyük Kafkas Bölümünün Jeomorfolojisi ve Yeni Tektoniği" konulu doktora (1967) tezlerini savundu. Azerbaycan İlimler Akademisi Coğrafya Enstitüsünde uzman yardımcısı (1955-58) ve uzman (1958 yılından itibaren) olarak çalıştı. 1969'da profesör oldu. Burada şube müdürlüğü (1967-1974) ilmi işler biriminde müdür yardımcılığı (1974-88) görevlerinde bulundu. 1988 yılından itibaren, bu Enstitünün müdürü olarak çalışmaktadır. Azerbaycan İlimler Akademisinin Haberleşme üyesi (1976) ve Azerbaycan İlimler Akademisi asıl üyesi (1989) seçildi. İlim ve sanatla ilgilenmeye erken yaşlarda başladı. Eserleri Azerbaycan'ın dışında SSCB, Hindistan, Polon-

ya, Türkiye ve İran'da çeşitli yayın organlarında yer aldı. *Güneydoğu Kafkas'ın Jeomorfolojisi ve Tektoniği* (1973) adlı ilmi eseriyle eski SSCB Coğrafya Cemiyetinin N. Prjevalski kızı madalyasına layık görüldü. Çalışmaları arasında ilmi konuları, geniş halk kitlelerine ulaştırmak maksadıyla, sade bir dille ele aldığı makaleleri ve ilmi köşe yazıları önemli bir yer tutar. "En Yüksek Zirvelerde", "Canlı Adalar", "Gerç Olmuş Dağlar", "İki Mertebeli Çay", "Üzen Su Anbarları", "Coğrafi Adlar Tarihi Abidedir", "Tohunulmaz Müqeddesler" vs. bu tarzda kaleme aldığı 180'den fazla ilmi makale ve köşe yazısı Elm ve Heyet, Azerbaycan Tebiati, Azerbaycan Mektebi, Ulduz adlı dergilerde, Sovet Ermenistanı, Vetan Sesi, Edebiyat ve İnceneset gibi gazetelerde yayımlandı. Tabiat ve şiir probleminin onun yazılarında özel bir yeri vardır. Nizami Gencevi, Samet Vurgun, Memmet Araz ve daha başka birçok klâsik şairin şiirlerindeki tabiat konusundan bahsederken, okuyuculara tabiatı sevdirmek, ilim ve tekniğin gelişme gösterdiği bir dönemde tabiatı korumaya, güzelliklerini arttırmaya davet etmek, tabii servetlerden daha akılcıca istifade etmek, israfa karşı mücadele etmeye çağırış esas gaye olmuştur. Bundan hareketle de "Nizami Eserlerinde Tebiet", "Yer Adları Halqın Servetidir", "Toponimika: Keçilen Yol ve Geleceğe Bahuş", "Bu Gala Bizim Gala", "Gören Kim Yaratmış Bu Tebieti", "Pirşağının Ekoloji Gaygıları" ve daha başka onlarca makalesi ilgiyle karşılanmıştır. **Eserleri:** *Dağların Heyatı* (Bakû 1965), *Efsanevi Dağlar* (Bakû 1973), *Tebieti Goruyun* (Bakû 1977), *Azerbaycan'ın Tebiet Abideleri* (Bakû 1990), *Elim, Obam Menim* (Bakû 1984), *Tebiet ve Poeziya* (Bakû 1992), *Türk Uluslarının Yer Yaddaşı* (Bakû 1994).

Kay.: AY, Bakû 1995, s. 74-75. •Yaz.Krl.

BUDAGOV, Saday Budaglı (1955 –): Azerbaycan yazarı Tam ismi, Saday İsmayıl oğlu Budagov. Gazah şehrinde doğdu. Burada orta öğrenimini bitirdi (1972). Bakû'da işçi olarak çalıştı. Azerbaycan Devlet Fenler Enstitüsünün gece bölümünde eğitim gördü. Askerî hizmetten sonra (1974-1975), Merkezî elektro dökme fabrikasında nakliyatçı (1975-1979), Azerbaycan Yazarlar Birliği ile Moskova'da, M. Gorki Edebiyat Enstitüsünde müdâvim (1979-1984), "Yazıcı yayınları"nda redaktör,

büyük redaktör (1984-1989) olarak çalıştı. Yazarlar Birliği üyesi seçildi. Azerbaycan Yazarlar Birliği Gazak Bölümünün bölge şubesinin başkanlığı görevinde bulundu (1989-1992). Sıng Köprü isimli edebî-bediî derginin başredaktörü oldu (1992). 1993 yılından sonra Teleradyo şirketinde ictimâsiyatî ve ilmi-kütleli radyo programlarının redaksiyonunda başredaktör olarak çalıştı. Edebî yaratıcılığa 1977 yılında Yıldız dergisinde yayımlanan hikâyesi ile başladı. 1982 yılında Drujba Harodov dergisinin ve Nedelya haftalık dergisinin ödülünü kazandı. VIII. Genelbirlik Genç Yazarlar toplantısında bulundu (1984). Molodaya Givardiya yayınevinde yayımlanan "Uduş" isimli hikâyeler antolojisi ile M. Gorki adındaki Genelbirlik ödülünü kazandı. *Torpag* isimli hikâye kitabı yüksek tirajla Moskova'da yayımlandı (1990). **Eserleri/Hikâye:** *Dönge* (Bakû 1985), *Çat* (Bakû 1987), *Uduş; Torpag* (Bakû 1990).

Kay.: Yaz. Arş. •N. YILDIZ

BUDAK, Abdülkadir (23.4.1952 –): Şair. Sivas'ın Hafik ilçesinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Ankara'da tamamladı. Kayseri ve Ankara'da devlet memurluğu yaparak 1994'te emekli oldu. Daha sonra sözleşmeli olarak Türk Hava Kurumunda çalıştı. Türkiye Yazarlar Sendikası ve PEN Yazarlar Derneği üyesidir. Kırık Dallar adlı ilk şiiri 1970'te Defne (Ank.) dergisinde yer almıştı. Şiir ve yazıları sonraki yıllarda arkadaşlarıyla Kayseri'de çıkardıkları Ozanca (1976, 7 sayı) ile Saçak, Yazko Edebiyat, Hakimiyet Sanat, Varlık, Adam Sanat, Yeni Biçem, Defter, Şiir Odası dergilerinde yayımlandı. Bir Gül Çocuk adlı çocuk şiirleri kitabıyla 1982 Türk Dil Kurumu Çocuk Edebiyatı Ödülü'nü, İmzası Gül adlı şiir kitabıyla 1994 Arıburnu ve Ceyhun Atuf Kansu şiir ödülleri, Aşk Beni Geçer ile de 1998 Halil Kocagöz Şiir Ödülünü kazandı. **Eserleri/Şiir:** *Düşmanların Aşkı* (1969), *Hamleciler* (on arkadaşı ile birlikte, Kayseri 1974), *Onlar* (on arkadaşı ile birlikte, Kayseri 1974), *Geçti İlkyaz Denemesi* (İst. 1978), *Şimdi Yaz* (İst. 1980), *Gömleğim Leyla Desenli* (İst. 1981), *Sevdim Son Kerem'i* (1985), *İmzası Gül* (1993), *Yanlış Anka Destanı* (1994), *Aşk Beni Geçer* (1997), *Endişeli Fesleğen* (1999), *Ahşap Anahtar* (2000). **Çocuk Şiirleri:** *Bir Gül Çocuk* (1981), *Kuşların Alfabetesi* (1997). **Deneme:** *Ayna Sandım Şiiri* (1997).

Kay.: Sabit Kemal Bayıldır, "III. Kuşaktan Bir Şair Abdülkadir Budak", Yazko Edebiyat dergisi, sayı: 22, Ağustos 1982; Yücel Kayran; "Abdülkadir Budak'ın Şiiri: Kerem'in Çılgılığı", Adam Sanat dergisi, sayı: 106, Eylül 1994), Haydar Ergülen, "Gömleği Şiir Desenli Şair", Gösteri dergisi, 1996). ÖBBŞKA 1/381,538,2/898. •İ. İŞİK-S. YALÇIN

BUDAK, Ali (01.07.1959 –): Şair. Gediz'de doğdu. İÜ Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi. Özel okullarda bir süre öğretmenlik yaptı. 1982 yılında profesyonel gazeteciliğe geçen Budak, Tercüman ve Bulvar gazeteleri ile İhlas Haber Ajansı, Show TV ve Star TV gibi televizyonlarda çalıştı. Hâlen NTV'de editörlük yapıyor. İlk yazıları 1982'de Tercüman gazetesinde yayımlanmıştı. Şiirleri Türk Edebiyatı, Boğaziçi, Çağırışım, Cemre, Yesevi, Yeni Çizgi dergilerinde yer aldı. Şairin şiirleri genellikle ferdi duyguların mısralarda billurlaşmış hâlidir. Şiirlerinde aruz bahirlerini de kullandı. Gazeteciler Cemiyeti ve İLESAM üyesidir. **Eserleri/Şiir:** *Ömrümüz İki Geceli Yürüyüş* (İst. 1991), *Boşlukta Büyürken Zaman* (İst. 1999).

Kay.: Yaz. Arş. •İ. İŞİK-N. ÜNVER

BUDAK, Feyzullah (1951 –): Araştırmacı, yazar. Sivas'ta doğdu. İlk ve orta öğrenimini Sivas'ta yaptı. 1969'da Sivas Lisesinden, İÜ İktisat Fakültesi İşletme-Maliye Bölümünden 1973 yılında mezun oldu. 1989-1990 yıllarında İngiltere'de London Sells College ve London International House'da İngilizce ve Üst Seviye Yöneticilik eğitimi gördü. Çalışma hayatına Sivas'ta bir özel sektör kuruluşunda başladı. 1975'te SSK Sivas Bölge Müdürlüğünde başladığı memuriyeti, Maliye Bakanlığı Muhasebat Kontrolörlüğü, Başbakanlık Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi Daire Başkanlığı, Kültür Bakanlığında Müşavirlik görevlerinde sürdürdü. 1993-1994 yıllarında Kırgızistan Cumhurbaşkanı Başmüşaviri olarak Kırgızistan'da görev yaptı. 1995 yılında Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi rektör yardımcılığına ve müteveli heyet üyeliğine atandı. Hâlen üniversiteyle ilgili yöneticilik görevi devam etmektedir. Orta Asya Türk Cumhuriyetlerine olan ilgisi bu ülkelere yaptığı seyahatlerde inceleme ve gözlemlerine yansdı. Tespitlerini kitap hâline getirdi. Yerel ve ulusal gazete ve dergilerde Türk Dünyası ile ilgili yüzden fazla makalesi yer

aldı. **Eserleri:** *Kamu Harcamalarının İdari Denetimi* (meslekî tez, Ank. 1979), *Orta Asya Mektupları* (Ank. 1995), *Kırgızistan Dünü-Bugünü-Yarını* (Ank. 1997 2. bs. 1999),
Kay.: ♦S. YALÇIN

BUDAK, Hamit (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *İslâm Çocuğunun Şiirleri* (Sivas 1964).
Kay.: Yaz. Arv. ♦N. ÜNVER

BUDAK, İbrahim (20. yy.): Şair. Çukurovalı şairlerin yer aldığı bir antolojide serbest vezinle yazılmış duygusal bir şiirine rastlandı.
Kay.: GGÇŞ 2/886. ♦Yaz.Krl.

BUDAK, Muzaffer (1934 –): Şair ve yazar. Diyarbakır'ın Hazro ilçesinde doğdu. Ziya Gökalp Lisesini bitirdikten sonra (1953) İÜ İktisat Fakültesi Sosyal Siyaset Bölümünde yüksek öğrenim gördü. Mezuniyetinden emekliliğine kadar resmî kuruluşlarda memurluk yaptı. Çeşitli dergilerde şiirleri ve yazıları yayımlandı. **Eserleri/Şiir:** *Haksız Acılar* (1967), *Özlem* (1971). **Diğer:** *Sinema Eleştirileri* (1973), *Sümer Menekşeleri* (1985), *Tiyatro, Opera, Bale Yazıları* (1985).
Kay.: TDEA 1/469; YS, s. 144-145. ♦N. YILDIZ

BUDAKLI Saday, bk. **BUDAGLI Saday**

BUDALA bk. **KUL Budala** (18. yy.)

BUDAYEV, Azret Kiçibatiroviç (1915-1942): Malkar sahası şairi. Ogarı Bahsan köyünde doğdu. 1925'te doğduğu köyde açılan medresede Arapça ve din eğitimi almaya başladı; fakat, medrese tahsiline fazla devam edemedi. Türkiye'den gelen bir hocanın eğitim verdiği bu medrese Sovyetler Birliği tarafından kapatılınca okumak için Pyatigorsk'a gitti. Yedi senelik Rus okuluna başlayıp 1931 yılında bitirdi. Sonra Pyatigorsk'ta Pedagoji Enstitüsünde eğitim kurslarına devam etti. 1933'te mezun olduktan sonra, önce öğretmen, sonra da redaktör, edebî uzman ve Kommunist gazetesinde sorumlu sekreter olarak çalıştı. İlk şiiri "Karangıdan Carıkga" (Karanlıktan Aydınlığa) bu gazetede yayımlandı (1933). Bir müddet sonra ünlü bir şair olan A. Budayev, basın redaktörü ve Kabartay-Malkar il komitesinde Sovyet Sosyalist Komünist Partisi uzmanı olarak çalış-

maya başladı. 1935'te ilk şiir kitabı *Stihi i Pesni* adıyla yayımlandı. 1936 yılında yazdığı "Maravçunu Haparı" (Avcının Hikâyesi) adlı şiiri çok beğenildi. II. Dünya Savaşı sırasında Sovyet Sosyalist Partisi Çerek ilçe komitesinin birinci sekreterliğine seçildi. 1942 yılında cephede öldü. Şair sanat yolunda inanılmaz şiir arayışı ile kendi çizgisini çizdi. 20'li-30'lu yılların şiirinin temel istidadı, peygamberleri kınama, Sovyet devriminin ideallerini yayma, toplumu aydınlatma, hür çalışmaya teşvik konularında kendini gösterdi. Sanatı da doğal olarak bu yönde gelişti. İlk çocukluk şiirlerini halk şiiri türünde yazdı. Şiir konularını günlük hayattan aldığı gibi sanatsal ifadelerini de halkın sözlü şiir geleneğinden aldı. Millî şiir geleneğinin akıcılığı ve sadeliği, onun devrin fikirlerini ve problemlerini okuyucularına ulaştırmasında önemli katkıda bulundu. Halk şiir geleneğiyle olan bağı, folklor sembollerinin hayat şartlarına yakınlığından kaynaklandı. Şiirlerini hangi konuda yazıyorsa, o konunun içindeymiş gibi canlı bir şekilde ifade etti. Ayrıca, mizahî ibareler de kullandı. Halk deyimlerini ve atasözlerini, zengin diliyle millî düşünceye ve estetiğe yaklaştırdı. Sanatının önemli temellerini yeni sosyalist hayat tarzı (Oktyabr, 1935; Vzyali! 1935; Moya Rodina, 1938), iç düşmanlara karşı mücadele (Prihodit Konets, 1933), cehalete karşı mücadele (Otmı-ksvetu, 1933) gibi konularına dayanmaktadır. Yılın mevsimleriyle ilgili "Vstreça" (1935) ve "Klim Vorosilov" (1936) adlı şiirleri de Malkar edebiyatında ilgi çekici şiirlerdendir. Sanat kişiliği romantizm, realizm ve folklor geleneklerini içinde barındırmaktadır. Rus romantizmini benimsemiştir. Puşkin ve Lermantov'un Kafkaslarla ilgili manzumelerini okudu. K. Meçiyev'in realist anlayışına uydu ve millî folklor geleneğini de kullandı. A. S. Puşkin'in Kavkazskiy Plennik adlı eserinden esinlenerek, Rasskaz Ohotnika (1936) adlı romantik manzumesini ve Algin (1939-1940) adlı lirik-epik manzumesini yazdı. Güçlü duygular, parlak tasvirler, kahramanların ölümüyle sonuçlanan keskin dramatik mücadele ve yüksek seviyedeki gerginlikler gibi özelliklerin hepsi manzumesinin değerini arttırmakta, ahenğini sağlayıp estetik bakımından tamamlamaktadır. Onun en değerli ve önemli eseri Algin manzumesidir. **Eserleri/Şiir:** *Stihi i pesni/ Stihle bla Cırla*

(Nalçık 1935, 1957, 1962), *Meni Rodinam/Moya Rodina* (Nalçık 1938), *V proşlom* (Nalçık 1941), *Algin* (Önce) (1941), *Nazmula bla Cırla* (1957).
Kay.: Töppelanı Alim, "Budaylanı Azret", Malkar Adabiyatı -9-, Nalçık 1995, s. 192-201; "Budaylanı Azret", Malkar Literatura -8-, Nalçık 1982, s. 284-301. ♦U. TAVKUL

BUGARIÇ, Recep Murat (Ekim 1934 –): Türk asıllı Makedonyalı hikâyeci. Üsküp'te doğdu. Aslen Yenipazarlı bir aileden gelmektedir. Tefeyyüz İlkokulunu, Üsküp Öğretmen Okulunu ve Pedagoji Enstitüsünü bitirdi. Üsküp'te çok eski bir tarihi olan ve pek çok Türk aydını yetiştiren Tefeyyüz İlkokulunda öğretmenlik ve müdürlük yaptı. Bugariç, çocuk öyküleri ile dikkat çekti. **Eserleri:** *Üç Patlo* (Üsküp, 1974), *Küçük Adam* (Üsküp, 1982), *Sigara* (Piriştine, 1983) ve *Loto* (Üsküp, 1988) adlı kitaplarında topladı. Daha sonra bunlardan seçerek hazırladığı *Öyküler* (Üsküp, 1992) yayımlandı. Bu hikâyeler daha çok çocuklara adanmış örneklerdir.

Kay.: Fahri Kaya, Yugoslavya Türk Hikayesi Antolojisi, Üsküp, 1990, s. 81; Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatı Örnekleri, Ank. 1997, 7/224. ♦M. İSEN

BUGAY, A. Umur (1940 –): Tiyatro yöneticisi, mizah ve senaryo yazarı. Ankara'da doğdu. Haydarpaşa Lisesini ve 1963'te İÜ Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünü bitirdi. 1962'den itibaren çeşitli özel tiyatro topluluklarında oyuncu, yönetmen yardımcısı ve yönetmen olarak görev aldı. Oyun ve senaryolar yazdı. Milliyet ve Cumhuriyet gazetelerinde mizahî yazıları yayımlandı. 1976'da İşte Hayat ve 1978'de Çöpçüler Kralı adlı senaryolarıyla Antalya Film Festivalinde en başarılı senaryo yazarı seçildi. **Eserleri/Senaryo:** *Halip ile Nalip, İşte Hayat, Avni Babanın Çocukları, Hababam Sınıfı, Deli Yunus, Çöpçüler Kralı. Oyun:* *Bahçivan Vasfi'nin Hayatında Bir Gün, Ters Yüz, Dersane, Aptesane, Doğumane.*
Kay.: GTKK, 1987-88, s. 154, YS s. 145. ♦B. ALTUNİŞ-GÜRŞOY

BUGAYEV, Amanmirat (1951 –): Türkmenistan şairi. Balkan ilinin Gazancık ilçesindeki Yalkım köyünde doğdu. 1969 yılında Gazancık'taki 1 numaralı ortaokulu bitirdi. 1974 yılında Türkmen Devlet Üniversitesinin Filoloji Fakültesinden üstün başarı diploması ile mezun oldu. 1973 yılında Gençler Birliği Merkezi Komitesinde şube

müdürü olarak çalıştı. 1976 yılında Yaş Komünist gazetesine edebî uzman olarak atandı. 1976-1979 yıllarında Türkmenistan Televizyon Kurulunda redaktör yardımcısı; 1979-1985 yıllarında Muğallımlar gazetesinde şube müdürü, 1985 yılında Türkmenistan Yazarlar Birliğinde edebî danışman olarak görev yaptı. 1988'de sanat eserlerini yayma bölümü başkanlığına seçildi. 1991'de Yazarlar Birliği Genel Sekreterliğine atandı. 1992'de Edebiyat Fonu başkanlığını üstlendi. Yaratıcılık faaliyetine ortaokul öğrencisiyken başladı. İlk şiiri 1966 yılında Edebiyat ve Sungat gazetesinde yayımlandı. İlk şiir demeti *Yagşı Niyet* (1979) adı ile basıldı. 1992 yılında "Türkmenistan'ın at gazanan medeniyet işğeri" unvanı verildi. 1995 yılında "Vatana bolan söygüsü" madalyasına; 1996 yılında Mollanepes Edebî Ödülü'ne layık görüldü. **Eserleri:** *Yagşı Niyet* (1979), *Dağların Arasında* (Aşgabat 1986), *Yayladaki Edermenlik* (Aşgabat 1988), *Gövnüm Seni* (Aşgabat 1991), *Könül Gözgüsü* (Aşgabat 1993), *Ar Ömri* (İst. 1996), *İmanımın Dervezesi* (İst. 1997).

Kay.: TDTEA 11/515-517. ♦A. MEMMEDOV

BUGIBAYEVA, Kanipa Ebdirahman kızı (1942 –): Kazakistan şairi. Taldırgan (şimdiki Almatı) ili, Aksu ilçesinin İ. Cansügirov adındaki sovhozunda doğdu. 1983'te El-Farabi Kazak Millî Devlet Üniversitesinin Gazetecilik Fakültesini bitirdi. 1960-1963 arasında sosyal faaliyetler düzenleyici kulübün müdürü, 1963-1964'te Narınkol ilçesinin halk tiyatrosunda aktris, 1980-1987 yılları arasında Almatı ilinin Cambil ilçesinde sosyal faaliyetler düzenleyici seyyar kulübün müdürü ve 1988-1990 Ökmetanuv Müzesinde uzman olarak çalıştı. 1990'dan beri özel olarak sanatla uğraşmaktadır. İlk eserleri 1959'dan itibaren yayımlanmaya başladı. Eserlerindeki başlıca temalar barış, insan mutluluğu, döneminin genel manzarası, insanlık, aşk, güzellik ve tabiat sevgisidir. Bazı şiirleri Rusçaya aktarıldı. **Eserleri/Şiir:** *Tuıngış Kitap* (Almatı 1963), *Ekinşi Döpter* (Almatı 1965), *Ak Süüt* (Almatı 1968), *Kara Torgay* (Almatı 1970), *Aruv Ana* (Almatı 1973), *Ana Canı* (Almatı 1974), *Cır cene Cüreç* (Almatı 1977), *Kız Dövren* (Almatı 1979), *Kök Belestere* (Almatı 1982), *Menin Davsım* (Almatı 1984), *Gülde Közin Aşkanda* (Almatı 1985), *Dombıra Dövren* (Almatı

1986), *Konır Cel* (Almatı 1988), *Şugıralı Şak* (Almatı 1990), *Çudesrıy Sad* (Rusçaya aktarılmış şiirleri, Aktaran: T. Kozovleva, 1980).

Kay.: Yaz. Arv. ♣Ş. İBRAYEV

BUĞRA, Hatice (29.9.1951 –): Hikâye ve roman yazarı. Adapazarı'nda doğdu. Tüccar Bayram Bilen'le Zeliha Hanımın kızıdır. İlk, orta ve lise tahsilini Adapazarı'nda yaptı. 1976'da İstanbul Eğitim Enstitüsü Türkçe Bölümünü bitirip 1976-1977'de Siirt Öğretmen Okulunda öğretmenlik yaptı. 1992'de İÜ Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümünden mezun oldu. Aynı bölümde yüksek lisans yaptı. Tarık Buğra*'nın eşidir. Eserlerinde Hatice Bilen Buğra imzasını da kullandı. Hâlen İstanbul'da yaşamaktadır. İlk hikâyesi "Göz Açıp da Gördüğüm" 1985'te Sanat Olayı'nda yayımlandı. Hikâyelerinde her kesimden kadınların problemlerini ele aldı. Töre baskıları, geçim sıkıntıları içindeki kadınlarla, moda düşkünlüğünün tutsağı durumundaki kadınların hayatına objektif olarak eğildi. Yeni gerçekçilik anlayışına bağlıdır. Hikâyeleri Kadınca ve Türk Dili dergilerinde yayımlandı. Aynı Uysal Işığ'ı ile 1992 Türkiye Yazarlar Birliğinin Yılın Hikâyecisi Ödülünü aldı. **Eserleri/Roman:** *Aynadaki Boşluk* (İst. 1995). **Hikâye:** *Umursanmayan Kadınlar* (İst. Ank. 1989, 1996), *Aynı Uysal Işığ'ı* (İst. 1992). **İnceleme:** *Cumhuriyet Döneminde Resim ve Edebiyat İlişkisi* (İst. 2000).

Kay.: NYBK, s. 242; TBEA 1/185. ♣B. ALTUNİŞ-GÜRSOY

BUĞRA, Mehmet Emin (1901-1965): Devlet ve ilim adamı, politikacı, tarihçi, yazar, şair ve eğitimci. Doğu Türkistan'ın Hotan şehrinde dünyaya geldi. Yörenin sayılı din âlimlerinden olan babası Ferrittin Hacı'yı küçük yaşta kaybetti. Dört erkek ve iki kız kardeşiyle birlikte annesi Sekine Banu Hanımın terbiyesi altında büyüdü. Sekine Banu Hanım 1863'te Hoten bölgesinde bağımsız Hoten Hanlığını kurmuş olan Abdürrahman Paşanın ikinci göbekten torunudur. Hoten'de ilk tahsilini yaparken on yaşında annesini kaybetti ve amcasının himayesine girdi. Yirmiiki yaşında Karakaş nahiyesindeki o devrin ünlü medreselerinde yüksek din öğrenimini Arap ve Fars dillerinde tamamladı. 1922-1920'de Hoten ve Karakaş nahiyelerinde tefsir ve hadis konularında mü-

derris olarak görev yaptı. Yüksek ilmi ve hitabet yeteneğinden dolayı kısa zamanda bölgede ün kazandı. Uygur Türklerince saygın ve nüfuzlu din adamlarına verilen Hazretim unvanıyla anıldı. Genç yaşlardan itibaren Arap ve Fars dillerinde şiirler yazmaya başladı. O dönemlerde Doğu Türkistan'da yeni gelişmeye başlayan çağdaşlaşma faaliyetlerine aktif olarak katıldı. Genç müderris ve talebeleri örgütleyip Doğu Türkistan üzerindeki Çin hâkimiyetinin zulüm ve baskılarına karşı çareler aradı. Çin istilâcılarının zulmü had safhada idi. Uygur Türkleri en basit insan haklarından dahi mahrumdular. Aslında çok mağdur durumda olan çiftçiler ve esnaf ağır vergilerden başka, Çin ordusuna ve Çinli yöneticilere "Alvang Selik" adıyla haraç ödemek mecburiyetindeydiler. Bu haksızlığa karşı yükselen sesler hemen kanlı bir şekilde susturuluyordu. Yaşadıklarının etkisiyle hem kendi milletinin, hem de dünya milletlerinin tarihini araştırıp öğrendi. Bu konuda kendi kendisini yetiştirmek zorunda kalan Buğra, Hindistan'a gidip gelen tüccar ve hacılarla amcasının evinde sohbet toplantıları düzenledi. Bu şekilde dünyadaki gelişmeleri takibetmeye çalıştı. 1930'un sonlarına doğru Hoten'de M. E. Buğra önderliğinde Millî İnkılap Teşkilâtı kuruldu. Ocak 1931'de Sabit Damollam, Hindistan, Türkiye ve Hicaz gezisinden çok önemli bilgi ve tecrübelerle döndü. Buğra, önderliğindeki mücahitler, tahminen bir yıl süren gizli faaliyetlerden sonra, 20 Şubat 1932'de Karakaş nahiyesinde bir muvakkat Hotan Hükümeti teşkilini kararlaştırdı. Hükümet reisi Karakaş kadısı Mehmet Niyaz Alem, Sabit Damollam başbakan ve M. E. Buğra başkomutan olarak seçildiler. Silâhlı ayaklanmanın önceden belirlenen tarihi Çinliler tarafından fark edilince ayaklanma 22 Şubat 1933'de acele toplanan altmış mücahidin katılımıyla Karakaş'tan başlatıldı. O gün Karakaş kurtarıldı. Kısa bir süre içinde M. E. Buğra önderliğindeki mücahitler, batıda Kaşgar'ın Yenihisar nahiyesinden, Doğu'da Çin'in Dunhuang'a kadar olan bölgeyi Çin istilâsından kurtarıp hürriyete kavuşturdular. Buğra 12 Kasım 1934'te Kaşgar'da kurulan Doğu Türkistan İslâm Cumhuriyetinin tesisine büyük katkılarda bulundu. Yeni kurulan Cumhuriyete ekonomik ve askerî alanlarda yardım etti. Döngenler'in ve Rus kuklası militarist Şing Şi Say'ın saldırılarına yenik

düşen Mehmet Emin Bey, 1934'de Hindistan'a hicret etti. Bu arada Hindistan ve Afganistan'ın Doğu Türkistan'a sınırı olan Pamir ve Vahan yörelerinde silâhlı toparlanma ve yurda dönüş faaliyetlerinde bulundu. Bununla Doğu Türkistan'ın Afganistan ve Keşmir sınırlarına yakın olan dağlık bölgelerdeki yörelerde gerilla savaşıyla toprak kazandı. Dünya kâmiyoyunun dikkatini çekmek ve yeniden Doğu Türkistan bağımsızlık mücadelesini başlatmak için çalıştı. Batı Türkistan'ı istilâ eden Ruslar ve Hindistan'da alevlenmekte olan bağımsızlık hareketinden çok tedirgin olan İngilizler sınır bölgelerindeki M. E. Buğra'nın silâhlı bağımsızlık hareketinden çok endişeli idiler. Bu iki emperyalist devlet buna izin verilmemesi için baskı yaptılar. Mehmet Emin Bey bölgedeki aktif faaliyetleri durdurdu ve Afganistan'a sığınmak zorunda kaldı. Afganistan'da 1942'ye kadar mülteci hayatı yaşadı, fakat hiçbir zaman köşeye çekilmedi. Aksine mücadelesini kalemiyle başarılı bir surette devam ettirdi. Dört senelik çileli yoğun çalışmadan sonra Şarki Türkistan Tarihi'ni yazdı. Eserin yazılışından bu yana altmış yıla yakın bir zaman geçmesine rağmen, önce Çin Milliyetçi Hükümeti ve sonra Çin Komünist Partisi bu kitabı kendi iktidarı için bir tehlike olarak değerlendirdi ve girişini yasakladı. M. E. Buğra bağımsızlık mücadelesini daha etkin bir şekilde sürdürebilmek için 1942'de Afganistan'dan Hindistan'a geldi. Bu sefer, Çin'in Hindistan'daki konsolosu, M. E. Buğra'nın Hindistan'da kalmasını, Çin hükümetinin uygun görmediğini bildirdi ve Çin'e gitmesi için ısrar etti. M. E. Buğra Çin'e gitmeyi reddedip Pişaver'e döner dönmez tutuklandı ve altı ay göz hapsine alındı. Ancak Çin'e gitmek şartıyla 8 Ocak 1943'te serbest bırakıldı. 1945 yılına kadar, Çin'in savaş dönemi merkezi Chong çing'de bulundu. Siyasi ve sosyal teşkilâtlarda Doğu Türkistan davasını anlattı. Orada bulunduğu süre içersinde çok önemli çalışmalar yaptı. 1944 yılı sonunda Doğu Türkistan'a döndü. Doğu Türkistan'daki durum hiç de iç açıcı değildi. Merkezî hükümet Doğu Türkistan'daki baskısını gittikçe artırıyordu. Bu durum karşısında, M. E. Buğra, önce halka, özellikle gençlere millî şuur kazandırmaya çalıştı. Çin'den dönen mücadele arkadaşları İsa Yusuf Alptekin ile beraber Altay dergisinde ve Erk gazetesinde makaleler yazdı. Doğu

Türkistan'da kurulan Eyalet Hükümetinde, Bayındırlık Nazırlığına atandı. Aynı zamanda Ürümçi Üniversitesinde Fahri Rektör ve Profesör unvanı ile çalışmalarda bulundu. Aynı zamanda bilimsel konferanslar düzenledi. 29 Aralık 1948'de Eyalet Hükümetine başkan yardımcısı olarak tayin edildi. 12 Kasım 1949'da Doğu Türkistan, Komünistler tarafından işgal edilince İsa Yusuf Alptekin Beyle beraber ailesinin bazı fertleri ve bir kısım mücadele arkadaşlarını alarak ikinci defa Hindistan'a hicret etti. 1951'de Türkiye'ye geldi. Türkiye'ye geldikten sonra da Doğu Türkistan davası için aktif şekilde siyasi ve sosyal faaliyetlerde bulundu. İstanbul'da kaldığı 1951-1954'de Türkistan adlı bir dergi yayımladı. Dergi adeta Türkistan'ın her iki kanadının hürriyet mücadelesi organı görünümündeydi. Türk dünyasına hitap eden bu ilmi dergi M. E. Buğra'nın 1953 sonbaharında geçirdiği kalp krizi sonucunda uzunca bir süre yatağa bağlı kalmasından dolayı yayını durdurdu. 1953'te Ankara'ya taşınan M. E. Buğra artık T. C. vatandaşıydı. 1956'da Ankara'da Türkistan'ın Sesi adında aylık bir dergi yayınladı. Aynı tarihte The Voice of Turkistan adında üç aylık bir İngilizce dergiyi de yayına soktu. Her iki dergi, daha sonra ekonomik sıkıntılar yüzünden yayın hayatından çekildi. Bu talihsiz gelişme, Tayvan'daki Milliyetçi Çin yönetiminin Suudi yönetimine yaptığı baskılar sonucu, Suudi makamının, muhacirlerimizin malî destekte bulunmalarını yönünde tedbir almasından kaynaklandı. Aynı yıllarda Mehmet Emin Buğra'nın *Doğu Türkistan'ın Dünü Bugünü* adlı kitabı çıktı. *Şarki Türkistan Tarihi* onun vasiyetine uygun olarak yeniden düzenlendi. Türkiye'ye geldiği sırada soğuk savaş iyice kızışmıştı. Kore'de Çin ile Amerika çarpışıyor. Türkiye Kore'ye asker göndererek yeni oluşan bloklaşmada batı safında yerini aldı. M. E. Buğra, Türkiye'de yerleşik Batı Türkistanlı, Kafkasyalı, İdil-Ural ve Azerbaycanlı liderlerle Türk Birliği, Türk Ortak Cephesi gibi isimler altında örgütlendi. Soğuk savaşta Sovyet Rusya ve Komünist Çin'e karşı Türk kökenli muhacirler ile beraber cephe açmaya çalıştı. Böylece gelişen iş birliği sayesinde bir yandan Asya ve Afrika'da konferanslara katıldı, değişik ülkelerde temaslar yaptı. Çin ve Eski Sovyet rejimlerinin yayımlacı, sömürgeci niteliğini gözler önüne sermeye çalıştı.

Eserleri/Şiir: *Vatan Kaygısı* (1983); **Opera:** *Kutluk Türkan Operatı* (1984); **Tarih:** *Doğu Türkistan'ın Dünü Bugünü* (İst. 1952), *Şarki Türkistan Tarihi* (2. bs Ank. 1987).

Kay.: E. Yaman, K. Balaç, A. Esatoğlu, Türkiye'deki Türk Dünyası, s. 193-198; TDEA 1/469. ••E. EMET

BUĞRA, Tarık (2.9.1918 - 26.2.1994): Hikâye, roman, oyun ve fıkra yazarı. Akşehir'de doğdu. Babası ağır ceza reisi Erzurumlu Mehmet Nazım Bey, annesi Akşehirli Tahiroğullarından Nazike Hanımdır. Asıl adı Süleyman Tarık'tır. 1925'te Akşehir'de Gazi Mustafa Kemal İptidai Mektebinde okula başladı. 1928-1929 ders yılı başında karma eğitime geçilmesiyle, Akşehir'de İsmet Paşa Kız Mektebinin dördüncü sınıfına aktarıldı. 1930'da Konya Erkek Muallim Mektebinde ortaokula yazıldı. 1933'te İstanbul Lisesinde yatılı olarak öğrenimine devam etti. Ortaokuldaki Türkçe öğretmenini Rıfki Melül Meriç (Coşkunmeriç)*, lise yıllarındaki edebiyat öğretmenleri Hakkı Süha Gezgin* ve Pertev Naili Boratav'dır. Yazar, bu öğretmenlerden çok etkilenmiştir. 1935'te Mehmet Nazım Bey, hâkim olarak Siirt'e tayin edildi. Süleyman Tarık, bu hadisenin kendisini çok etkileyen, âdeta yazar yapan nitelikte bir değişiklik olduğunu söyler. Onuncu sınıfta iken yatılı öğrenci olarak Haydar Paşa Lisesine verildi. Bu değişiklikten hoşnut olmayan Süleyman Tarık, İstanbul'dan ayrılıp Konya Lisesine geçti ve 1936'da bu liseden mezun oldu. Diploma derecesi pekiyi olduğu için aynı yıl, İÜ Tıp Fakültesine imtihansız alındı. Bu dönemde ortaokuldan öğretmenini Rıfki Melül Meriç'le karşılaştı ve onunla beraber Küllük Kahvesine devam etmeye başladı. Orada Yahya Kemal, Ahmet Hamdi, Fuad Köprülü, Ali Nihat Tarlan gibi devrin meşhur simalarıyla tanıştı. Küllük'ü başlı başına bir üniversite olarak saydı. Beyazıd, Lâleli, Şehzadebaşı üçgenindeki kahveler, 1930'lu yıllarda devrin aydınlarının toplanma mekânlarıydı. Şehzadebaşı'ndaki Darüttalim de yazarın devam ettiği yerlerdendir. Devamsızlık yüzünden sınıfta kalan bu tıp talebesi, Tıp Talebe Yurdundan atılıp, birkaç ay kadar yersiz yurtsuz kaldıktan sonra Fatih Medresesine yerleşti. Bu yurttan kaldığı dönemde roman yazmak merakına düştü. İkinci yıl da sınıfta kaldığı Tıp Fakültesinden ayrıldı ve dört

yıl okuyup da bitiremediği Hukuk Fakültesine girdi. 1942'de askerlik yapmak üzere İskenderun'daki hazırlık kıt'asına giderken, Elazığ'da oturan baba ocağına uğradı ve "Arayan Bulur" adı radyofonik piyesi bir hafta içinde yazıp, Ankara Radyosuna gönderdi. Yazar, ilk telif ücretini bu oyundan kazandı. 1945'te terhis olan Buğra, İstanbul'a döndü ve yazarlık mesleğine dört elle sarıldı. Bir taraftan babasının bir dükkanında çalışırken, bir taraftan da kayıt yaptırdığı Edebiyat Fakültesine devam etti. Bu arada Şişli Terakki Lisesinde öğretmen yardımcılığına başladı. Edebiyat Fakültesi hocalarıyla öğrenciden çok, arkadaşlık ve dostluk ilişkisi içine girdi. Türkoloji Bölümü 1948'de Zeytin Dalı adında bir dergi çıkarmaktaydı. Dergiyi yöneten Prof. Mehmet Kaplan*'ın isteğiyle bu derginin ikinci sayısı için "Kekik Kokusu" adlı bir hikâye yazdı ise de, bu ilk hikâyesi, derginin yöneticisi tarafından beğenilmedi. İkinci hikâyesi olan "Oğlum"u Cumhuriyet gazetesinin açtığı Yunus Nadi Hikâye Yarışmasına gönderdi. Adı "Oğlumuz" olarak değişen, ikincilik kazanan bu hikâye, 18 Şubat 1948'de Cumhuriyet'te neşredildi. Yusuf Ziya Ortaç'ın çıkardığı Çınaraltı dergisine her hafta bir hikâye yazmaya başladı. 24 Eylül 1951'de Ali Naci Karacan'ın teşvikiyle Milliyet gazetesine haftada üç hikâye yazdı. Aynı gazetede "Sanat Hareketleri" adlı köşede denemeler, fıkralar ve tiyatro tenkidleri kaleme aldı. Bu tenkidlerinde, doğru bildiğini hiç çekinmeden dile getirdiğinden pek çok düşman kazandı. 30 Aralık 1952'ye kadar bu köşede yazıları çıktı. 26 Temmuz 1949'da Akşehir'de Nasreddin Hoca adlı bir gazete çıkardı. 23 Ağustos 1950'de hikâye yazarı Jale Baysal* ile evlendi. 1968'de ayrıldığı Jale Baysal, İÜ Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik kürsüsünde öğretim üyesi olarak çalıştı. Kızları Ayşe Buğra (Kavala) Boğaziçi Üniversitesinde öğretim görevlisi oldu. 1951'de üç ay kadar yayımlanan İstanbul Haftası ve Akın gazetelerinde de yazıları çıktı. Aynı yıl diploma almadan öğrencilikten ayrıldı. 1930'da Talat Tekin'le birlikte Zeytindalı adıyla tek sayılık bir dergi çıkardı. 1951-1955 yılları arasında çıkan dergilerin çoğuna yazılar yazdı. Çınaraltı, Nokta, Yenilik, Yeditepe, Yücel, İstanbul, Küçük Dergi,

Seçilmiş Hikâyeler, Beş Sanat, Hisar, Dost bunlar arasındadır. 24 Eylül 1951 ile 1956 arasında Milliyet'te yazıları devam etti. Bu gazetede Peyami Safa'nın *Sabaha Karşı* adlı romanı tefrika edilmekteydi. Tarık Buğra, yarım kalan bu romanla, yine yarım kalan Nizameddin Hanifi'nin *Aydınoğlu Cüneyt Bey* romanını tamamladı. 1956'da kısa süreyle Yenigün'ün genel yayın müdürü oldu. 1957'de Ankara'da Yenigün gazetesinin Günaydın köşesinde fıkra yazarlığı yaptı. 1957'de Vatan gazetesinde yazı işleri müdürü olarak bir yıl kadar görev yaptı. 1958'de tekrar Milliyet gazetesine döndü ve bu gazetenin spor sayfasını tanzim etti. Bu gazeteden ayrılıp, 1959'de Tercüman'da çalıştı ve ayrıldı. Aynı yıl Yeni İstanbul ve Türkiye Spor gazetelerinde genel yayın müdürü oldu. Sık sık işe girip ayrılmalarıyla ünlendi. 1959'de İskandinavya'ya gitti. 1960'ta Yeni İstanbul'a geçti. Haber Dergisi'nde fıkra yazdı. 11 Eylül-16 Kasım 1961'de "Türkiye Spor'dan Mektup" başlıklı köşede spor yazarlığı yaptı. Aynı yıl futbol millî takımı ile Norveç, Almanya ve Moskova'ya gitti. İntibalarını "Bir Köyden Bir Başşehire" ve "Gagaringrad-Moskova Notları" röportajında dile getirdi. 5 Ocak 1962-14 Kasım 1964'te Yeni İstanbul'da Günaydın sütununda fıkra yazarlığı yaptı. Bu yıllarda *Küçük Ağa* yı tefrika ettirmeye başladı ve sonra kitap düzeninde yayımladı. 7 Haziran 1962'de Mümtaz Turhan, Erol Güngör ve Mehmet Kaplan'ın yazı desteğiyle Yol dergisini çıkardı. 1964'de Gençlik Türküsü adıyla fıkralarını *Küçük Ağa* romanını ve *Ayakta Durmak İstiyorum* adlı tiyatro eserini yayımladı. Bu son eser 1965'te Devlet Tiyatrolarında sahnelendi. 1966-1969'da Hisar'da yazdı. 1967'de Hisar'da çıkan eleştiri ve polemik yazılarının çoğunda Mehmet Nazım ve Süleyman Yücel imzasını kullandı. 8 Haziran 1969'dan 13 Mayıs 1976'ya kadar her gün Tercüman gazetesinde yazdı. 4 Temmuz 1976'dan 4 Aralık 1983'e kadar aynı gazetede haftada bir "Pazar Konuşmaları" başlığı altında fıkra yazarlığı yaptı. 4 Ekim 1987'den 28 Kasım 1993'e kadar Türkiye gazetesinde haftada bir "Pazar Sohbetleri" başlığı altında yazı hayatını sürdürdü. 8 Haziran 1969-13 Mayıs 1976'ya kadar hergün Tercüman gazetesinde yazıları çıktı. 8 Eylül 1977'de ikinci eşi hikâye yazarı Hatice Bilen'le evlendi. İstanbul'

da vefat eden yazar, Karacaahmet Mezarlığında toprağa verildi. Tarık Buğra, kendisini bir hikâyeciden çok bir romancı ve tiyatro yazarı olarak gördü. Sanatını, herhangi bir ideolojinin emrine vermeyerek, tutarlı, ülkesine ve değerlerine bağlı eserler yazdı. İnsanı ve insan ilişkilerini, insan kaderini anlatmaya ve yorumlamaya yönelik bir anlayışla, ferdiyetçilikten yana bir tavır ortaya koydu. "Sanatta tek birim tek çıkış noktası insandır. İnsanın mutluluğu, hürlüğü ve problemi. Onun toplumla ve öteki insanlarla tabiatla ilişkileri, çatışmalarıdır." diye yazar, eserlerinde ayrıntılara indi ve ayrıntılar vasıtasıyla insanî ilişkilerin derinliklerine inmeye çalıştı. Romanlarında genellikle olaylar Anadolu kasabasında geçmektedir. Resmî tarihi sorgulayan ve Kurtuluş Savaşını farklı bir açıdan ele alan *Küçük Ağa* romanında bir Orta Anadolu kasabasında cephe gerisindeki hayattan kesitler verdi. Asker ve sivil bürokrasinin din adamları, eşraf ve toprak ağalarıyla iş birliği yaparak mücadeleye atıldığını anlattı. *Ayakta Durmak İstiyorum* (Peşte 36), *Yüzlerce Çiçek Birden Açtı*, *Siyah Kehribar* adlı oyunlarla totaliter rejimlere ve diktatörlüklere karşı olan tavrını ortaya koydu. İnancını mutlaka açıklamak ülküsünde olan Buğra, *Düşman Kazanma Sanatı* adlı eserinde dergiler ve yazarlar hakkındaki görüşlerini tavizsiz bir biçimde dile getirdi. Tabiatının bu yönünün yazarı yalnızlaştırdığı da söylenebilir. 1950'de tek sayı çıkan Zeytindalı'ndaki yazılarından itibaren Öztürkçe ile mücadeleye başlayan yazar, zengin bir kültür Türkçesi ile eserlerini verdi. Yazarlık hayatının başından beri üslup endişesi ile dikkat çekti. Hikâyelerinde insan ruhu ve insan münasebetlerindeki çatışmayı ele alırken, nesirden çok şiir diline bağlı kaldı. Başlangıçta şive taklidine karşı çıktığı halde, son romanlarında bu uygulamaya yer verdi. Bazı hikâyelerini imzasız, bazılarını Mehmet Nazım, Süleyman Yücel, Tarık Emin, Tarık Nazım ve ilk eşi Jale Baysal takma adıyla yazdı. **Eserleri/Hikâye:** *Oğlumuz* (İst. 1949), *Yarım Diye Bir şey Yoktur* (1952, 1986), *İki Uyku Arasında* (İst. 1954), *Hikâyeler* (1964, 1969). **Roman:** *Siyah Kehribar* (1955, 1952'de Milliyet'te 11. 8-16. 12. 1952 tefrika), *Küçük Ağa* (1964, 1963'te Yeni İstanbul'da tefrika), *Küçük Ağa Ankara'da* (1966, Yeni İstanbul 1963'te tefrika). Bu iki eser iki defa bir arada basıl-

dı (1968, 1974) ve 1978 Millî Kültür Vakfı Roman Ödülü aldı. *İbiş'in Rüyası* (TRT roman başarı ödülü, 1970, Milliyet'te 1969'da tefrika edildi. Bu eser Tarık Buğra tarafından oyunlaştırılıp, 1970, 1980; 1972'de Devlet Tiyatroları tarafından oynandı.), *Firavun İmanı* (1978, 1983; Küçük Ağa dizisinin üçüncü kitabı, Son Havadis'te 1968 tefrika), *Bir Köşkünüz Var mı* (1978), *Gençliğim Eyvah* (1979, 1987, Tercüman'da 1977 tefrika), *Dönemeçte* (1980, 1987 Tercüman'da 1976'da tefrika), *Yalnızlar* (1981, "Yalnızların Romanı" adıyla Çınaraltı, 5. 5. -9. 6. 1948'de tefrika), *Dünyanın En Pis Sokağı* (1989, Tercüman 1982'de tefrika), *Yağmur Beklerken* (1980, 1987), *Osmancık* (1983, 1987, Tercüman'da, tefrika 1983)), *Çolak Salih* (tefrika, Tercüman, 15 Mayıs-5 Temmuz 1984), *Çeteye Karşı Tek Başına* (Küçük Ağa'daki Reis Bey'in Çakırsaraylı serüvenini çocuklar için basitleştirerek anlatan romancıdır. Kitap olarak 1980'de basıldı). **Tefrika roman:** *Aşk Esirleri*, Milliyet, 30. 9-9.12.1950., *Tetik Çekildikten Sonra*, Akın Gazetesi, 29.8-8.10.1951, *Ofsayt*, Akın Gazetesi 10.10-13.11.1951, *Sonradan Yaşamak*, Vatan gazetesi, 16. 2-23.5.1953, *İnce Hesaplar*, Milliyet gazetesi 19. 3.-31.5.1953, *Abaza Paşanın Rüyası*, Bursa Hakimiyet, 27.9.-7.2.1956, *Şehir Uyrurken Bursa Hakimiyet*, 4.6.-22.9.1956, *Yanıyor mu Yeşil Köşkün Lambası* Yenigün Gazetesi, 11.4-31.5.1957, *Ölü Nokta*, Yeni İstanbul, 23. 4. -10. 6. 1958, **Oyun:** *Ayakta Durmak İstiyorum* (1966, 1983; Diğer adı "Peşte 56"dır. 4 Mayıs 1966'da Devlet Tiyatrolarınca Ankara "Yeni Sahne"de oynandı. 1965 Mayıs ve 66 sezonunda Devlet Tiyatroları tarafından sahneye konuldu, ayrıca Anadolu turnesine çıkarıldı. 1967'de İ. Ü. Gençlik Tiyatrosunca Münih ve Frankfurt'ta temsil edildi. İngilizce, Almanca ve Macarca'ya çevrildi. Macar Mücahitler Derneği Buğra'ya madalya gönderdi), *Üç Oyun* (1979), *Yüzlerce Çiçek Birden Açtı* (1979), *Dört Yumruk* (1979; Akümülatörlü Radyo'nun değiştirilmiş halidir; 1980-81'de Devlet Tiyatrolarında oynandı. 1981'de Yazarlar Birliği Tiyatro ödülü aldı. Devlet Tiyatroları Akümülatörlü Radyo'yu (Dört Yumruk'u) 1988'de Ankara Yeni Sahne'de oynadı), *İbiş'in Rüyası* (1982), *Güneş ve Aslan* (basılmadı; Devlet Tiyatroları Ankara Küçük Tiyatro'da Ekim 1985'de oynandı). **Deneme:** *Gençlik Türküsü* (1966), *Düşman Kazanmak Sanatı*

(1979). **Röportaj:** *Bir Köyden Bir Başehre* (tefrika; Türkiye Spor Gazetesi, İst. 15-30 Temmuz 1961; Bütün kaynaklarda "Köyden İndim Şehire" adı ile geçer), *Gagaringrad-Moskova Notları* (tefrika, Yeni İstanbul, 16-31 Temmuz 1961-62) Yazarın kitap halinde basılmamış, tefrika edilmiş romanları vardır. *Aşk Esirleri* (Milliyet, 1953), *Şehir Uyrurken* (Bursa Hakimiyet, 1954), *Yanıyor mu Yeşil Köşkün Lambası* (Yenigün, 1975), *Ölü Nokta* (Yeni İstanbul, 1958), *Sonradan Yaşamak* (Vatan, 1958), *Abaza Paşa'nın Rüyası* (Erzurum Doğu, 1959). **Kay.:** Hüseyin Tuncer, Tarık Buğra, KTBY, Ank. 1988; a.g.y., Tarık Buğra'nın Hikâyeleri Üzerinde Bir İnceleme, İst. 1992; Mehmet Çınarlı, "Tarık Buğra", Sanatçı Dostları, İst. 1979, s. 121-139; Tarık Buğra, Politika Dışı, Ötügen Yay., İst. 1992; B. Ayvazoğlu, Tarık Buğra Güneş Rengi Bir Yığın Yaprak (İst. 1995, 1997); a.g.y., "Tarık Buğra'nın Farklılığı", Türk Edebiyatı Dergisi, sayı 233, Mart 1993, s. 39-43; a. g. y., "Tarık Buğra Küllük'te", Türk Edebiyatı Dergisi, sayı 246, Nisan 1994, s. 9-11; "Hisardan Biyografiler: Tarık Buğra", Hisar, Haziran 1966, s. 30; Yasemin Cebesoy, Sadık Tural Tarık Tural'a Gençliğim Eyvah'ı okuduktan sonra mektup" Töre, Ocak-Şubat 1981, sayı: 3-155, Tahir Alangu, Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman, İst. 1965, 3/795-811; TBEA 1/199-201; TBU s. 31; TDEA 1/469-471; YS 2. bs. s. 145. ♣B. ALTUNIŞ-GÜRSOY

BUHAR Cırav Kalkaman uulu (1668-1781): Kazakistan cıravı, devlet adamı. Kazak halk şiirindeki cıravlık geleneğinin önde gelen isimlerinden Buhar Cırav, şimdiki Pavlodar ili, Bayanavil ilçesindeki Dalba dağı eteklerinde doğdu. Yaşadığı süre boyunca Kazak hanlarından birkaçının saltanatına ve nice tarihî olaylara şahit oldu. Tarihte "Aktaban Şubırındı" adıyla bilinen, Kalmuklarla yapılan uzun süreli savaşın neticesinde meydana gelen açlık yıllarında halkın birliğini ve devletin bağımsızlığını muhafaza etmek için çok çaba harcadı. Buhar cıravın adı genellikle Abılay Han'la birlikte anılır. Buhar, Abılay Han'ın baş danışmanı, cıravı, elçisi, gerektiğinde askerbaşı ve sözcüsü idi. Bununla birlikte çeşitli davaları ustalıkla çözüp, âdil kararlarla sonuçlandıran, dürüstlüğüyle tanınan bir biy (hâkim) idi. Özellikle de sosyal konuların işlendiği tolgav türünde ortaya koyduğu şiirleriyle yaşadığı dönemin aynası olabildi. Şiirlerinin büyük bir kısmında, kendisinin hem danışman, hem büyük bir destek olduğu Abılay Han'dan bahsetti. Abılay Han'a ithaf ettiği tolgavlarında (manzumelerinde) onun çocukluk döneminden başlayarak hanlık tahtına otur-

duğu güne kadar geçtiği yolu anlatırken, başarılarını övdü, kişiliği ve yaptığı işlerden doğru bulduklarını çekinmeden dile getirdi. Abılay Han'ın, Kalmuk-Cungar saldırılarından bitkin düşen halkı birleştirebilecek ve han tahtına oturmaya layık birisi olarak gördü. Sosyal konuların dışında daha çok felsefî düşünüş şeklinde nitelendirileceğimiz şiirlerinde insan hayatı ve onun anlamı, geçiciliği, inanç ve ahlakî değerlerle ilgili düşünce ve hükümlerini oldukça özlü bir üslupla dile getirdi. Bu türden olan "Ay Ne Bolar Künnen Soñ", "Aynalasin Cer Tutkan", "Askar Tavdın Ölgeni" vb. şiirleri halk arasında bilinen şiirleridir. Kalmuk-Cungar istilası ile ilgili ve vatan sevgisi temasını işlediği "Kökşetavdı Saldırgan", "Hanga Caksı Aytsam", "Keşe Kara Kalmak Bülindi", "Şaşırıp Catkan Handar Köp" vb. şiirleri de tanınmaktadır. Buhar şiirlerindeki üslubu bakımından gelenekli halk şiiri ile kendinden önce yaşamış Asan Kaygı*, Kaztuygan* ve Şalgez* gibi büyük cıravların çizgisini devam ettirdi ve Duvlat, Şortanbay ve Murat gibi kendisinden sonra gelen halk şairlerine örnek oldu. Onun şiirlerini derleyip değerlendirenlerden ilki, tanınmış âlim Çokan Velihanov, şair ve halk edebiyatı ürünlerini derleyen Meşhûr Cüsip Köpeyev oldu. Şiirlerindeki bazı özdeyişler, sonraları atasözüne dönüştü. Elimize ulaşan eserleri çeşitli antolojilerde yayımlandı. M. Avezov ve S. Seyfullin gibi edebiyat bilginleri onun eserlerinin yayımlanmasına büyük katkıda bulundular. Mezarı Dalba dağının eteğindedir.

Kay.: Yaz. Arv ♣Ş. İBRAYEV

BUHARALI, Ergül (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Cennet Yolu* (İzmir 1959).

Kay.: ÖBBŞKA 1/250. ♣Yaz.Krl.

BUHARİ (16. yy.): Divan şairi. S. N. Ergun on yedinci yüzyıla ait bir mecmuada rastladığı murabainı yayımladı.

Kay.: TDEA 1/471, TŞ 2/869. ♣M. CUNBUR

BUHARİ, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail el-Cüfî (810 - 31.8.869): Hadis bilgini. Buhara'da doğdu ve bu yüzden "Buharî" diye şöhret kazandı. Babasını küçük yaşta kaybetti. On bir yaşında hadis ilmiyle meşgul olup, hadis bilgini ad-Dâhi-

li'nin derslerine devam etti. Bu derslerde zekâsı ve olağanüstü hafızasıyla dikkat çekti. On altı yaşında iken annesi kardeşleriyle hacca gitti (826). Hacdan sonra annesi ve kardeşleri Buhara'ya döndükleri hâlde kendisi, orada kalarak din bilginlerinden dersler aldı. Altı yıl Hicaz'da kalan Buharî, Mısır, Irak ve İran'ı dolaşarak pek çok kimseden hadis toplayıp Buhara'ya döndü. Semerkantlıların davetine uyarak Harteng köyüne gitti ve kısa süre sonra orada vefat etti. **Eserleri:** *El-Câmi-üs sahih:* Halk arasında Sahih-i Buhârî diye bilinen doğruluğu bütün hadis bilginlerince kabul edilmiş olan hadisleri bir araya toplayan Buhârî'nin, Kuran'dan sonra en sahih kitap olarak en tanınmış eseridir. Bu eserdeki hadislerin sayısı tekrarları ile birlikte 7275'tir. Bu eserin en iyi baskısı II. Abdülhamid'in oluşturduğu bir kurul gözetiminde Mısır'da yapıldı. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından Türkçe'ye de çevrildi (1928-1947). Eser Mısır, Hindistan ve Avrupa da birçok defa basıldı. *Es-Sülâsiyât:* Peygambere kadar ulaşan hadisleri kapsar. *El-Edebü'l-Müfred:* Güzel ahlâka ait bir eserdir. Hindistan'da (1304), Agra'da (1306), İstanbul'da (1306,1309), Kahire'de (1346, 1349) basıldı. *Et-Târihu'l-Kebîr* (Hindistan 1325) hadis derleyicilerinin hayatlarından bahseden dört ciltlik biyografik bir eserdir. *Et-Tarihu'l-Evsât*, *Et-Târihu's-Sagir*, *et-Tevârih ve'l-Ensâb*, *eTârih fi Ma2rifeti Ruvâti'l-Hadis*, *Kitâbu'l-Künâ*, *Halku Ef'âli'l-İbâd* (Delhi 1306, Beyrut 1404) insanların fiillerinin ve hareketlerinin Allah tarafından yaratıldığından bahseder. Bunlardan başka *Tefsirü'l-Kur'an Tensûrü'l-Ayneyn bi-ref'i'l-Yedeyn fi's-Salât* (Kalkûta 1256) ve *Hayri'l-Kelâm fi'l-Kıraati Halfe'l-İmâm* (1320, Mısır) adlı eserlerin de Buharî'ye ait olduğu ileri sürülmektedir. **Kay.:** BL 4/1979; İA (MEB), 2/771-772; TA, TDVİA. 6/368-376. ♣G. OKUTAN

BUHARİ, İsmet Hoca İsmetulla, bk. **İSMET-i Buharî**

BUHTÂKÎ (16. yy.): Şair. Hızır'nin Cem'ü'ş-Şâirân adlı şiirinin 34. dörtlüğünde "Âlimî, Etvârî, Birtî" ile birlikte adı geçmektedir.

Kay.: D. Kaya, Şairnâmeler, s. 35. ♣Yaz.Krl.

BUHURİZÂDE Mustafa Efendi, bk. **İTRÎ** (-1711)

BUKAR Jırav, Kalkamanuulı, bk. BUHAR Cırav Kalkamanuulı

BUKET Uzuner (takma ad), bk. BERTAN, Günsu

BULAÇ, Ali (10.3.1951 -): Yazar. Mardin'de doğdu. İlk ve orta öğrenimini Mardin'de tamamladı. İmam Hatip Okulunu bitirdikten sonra, İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsüne girdi (1971). Buradan 1975 yılında, daha sonra girdiği İÜ Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünden ise 1980 yılında mezun oldu. Mahallî gazetelerin yanı sıra Harekat, Tohum, Hicret, İslâm Medeniyeti, Tevhid, Sur, Gölge, Millî Gençlik, Düşünce, Maveria, Yeni Zemin, Nehir, Bilgi ve Hikmet, Millî Gazete, Yeni Devir, Zaman, Şafak gibi dergi ve gazetelerde şiir, hikâye ve yazıları yer aldı. Bir süre Fikir ve Sanatta Hareket dergisinde çalıştı. Aylık Düşünce dergisini çıkarttı. İnsan Yayın Evinin genel yayın yönetmenliğini (1987), Zaman gazetesinin İstanbul temsilciliğini (1986-87), Kitap Dergisinin genel yayın yönetmenliğini (1988'den itibaren) yürüttü. İnsanın Özgürlük Arayışı (1988) isimli eseriyle fikir dalında Türkiye Yazarlar Birliği Ödülü'ne lâyık görüldü (1988). **Eserleri/Şiir:** *Rüzgâr Şarkıları* (1969). **Diğer:** *Çağdaş Kavramlar ve Düzenler* (İst. 1976), *İslâm'ın Anlaşılması Üzerine* (İst. 1980), *Kur'an ve Sünnet Üzerine* (İst. 1983), *İslâm Dünyasında Düşünce Sorunları* (İst. 1983), *İslâm Dünyasında Toplumsal Değişme* (İst. 1987), *İnsanın Özgürlük Arayışı* (İst. 1988), *Ortadoğu Gerçeği* (İst. 1988), *Gündemdeki Konular* (İst. 1988), *Bir Aydın Sapması: Türkiye'de Sağcılık ve Solculuk* (İst. 1989), *Din ve Modernizm* (İst. 1992), *Nuhun Gemisine Binmek: Çevrimin Son Öğretisi* (İst. 1992), *İslâm ve Fanatizm* (İst. 1993), *İslâm ve Demokrasi: Teokrazi, Totaliterizm* (İst. 1995), *Modernizm, İrtica ve Sivilleşme* (İst. 1995), *İslâm Düşüncesinde Din-Felsefe, Vahiy-Akul İlişkisi* (İst. 1996), *Kutsala, Tarihe ve Hayata Dönüş* (İst. 1995), *Modern Ulus-Devlet* (İst. 1995), *Ortadoğu'dan İslâm Dünyasına* (İst. 1996), *Tarih, Toplum ve Gelenek* (İst. 1996), *İslâm ve Fundementalizm* (İst. 1997). **Çeviri:** *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali* (İst. 1983).

Kay.: TBEA 1/202; TDEA 1/471-472; YS, s. 145-146. •N. YILDIZ

BULAK, Adnan (1927 -): Şair. Bursa'nın Karacabey ilçesinde doğdu. Galatasaray Lisesini ve Siyasal Bilgiler Fakültesini bitirdi (1949). Başbakan-

lık Özel Kalem Müdürlüğünde ve Dış İşleri Bakanlığında görev yaptı. NATO Daimi Delegeği, Kıbrıs-Yunanistan Dairesi Genel Müdürlüğü, Libya Büyükelçiliği gibi vazifelerde bulundu. Şiirlerinde yurt güzelliklerini ve günlük hayatla ilgili konuları işledi. **Eserleri/Şiir:** *Bizim Şarkılar* (Ank. 1948).

Kay.: ÖBBŞKA 1/218, TBEA 1/202; TDEA 1/472; YMTM 2-3. c. s. 1648. •N. YILDIZ

BULAKBAŞI, Ergeç Sermed (20. yy.): Şair. Türkistan'ın Endican şehrinde doğdu. **Eseri/Şiir:** *Güller Ülkesi* (1961).

Kay.: ÖBBŞKA 1/997. •Yaz.Krl.

BULAN, Yahya (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Sensiz Geçen Günlerim* (İzmir 1970).

Kay.: ÖBBŞKA 2/1001. •N. ÜNVER

BULARKİEVA, Mariyam (1937 -): Kırgızistan şairi. Talas Bölgesine bağlı Kozuçak köyünde doğdu. Kırgız Mémleketik Üniversitesinin Filoloji Fakültesinden 1959 yılında mezun oldu. 1963 ile 1965 yılları arasında Moskova'da SSCB Yazarlar Birliğine bağlı Yüksek Edebiyat kursuna devam etti. Kırgızistan Mémleketik Okuu Pedagogikalık Neşriyatında redaktörlük yaptıktan sonra 1966 ile 1979 yılları arasında Çaş Leninci dergisinin sorumlu sekreteri ve baş redaktörü olarak görev yaptı. 1987 yılından itibaren Kırgızistan Yazarlar Birliğinin Talas eyaleti edebî danışmanlığını yürüttü. 1954 yılında edebî faaliyetlerine başladı. İlk şiirlerini lirik türde yazdı. 1958 yılında ilk şiir kitabı yayımlandı. Çındık isimli şiir kitabı Rus diline çevrildi. Yayımladığı ondan fazla şiir kitabında Sovyet düzeninin üstünlüğü, gelişme ve devrimin önemi üzerinde durdu; yeni hedeflere yükselme konusunda çağrıda bulundu. Kırgız Türkleri arasında ün kazanan şairin eserleri diğer Türk boylarının dillerine de aktarıldı. **Eserleri/Şiir:** *Tamçı* (1958), *Pamir Güldörü* (1961), *Meerim* (1963), *Enenin Süyüüsü* (1964), *Nevadagı Şaar* (1969), *Alıkul* (1970), *Ömür Cazı* (1973), *Uçkun* (1975), *Beykut Kündör* (1977), *Ker Özön* (1984), *Carın Caz* (1985).

Kay.: PSK s. 190-191. •N. YILDIZ

BULDU, Hasan (1942 -): Şair. **Eseri/Şiir:** *Liselim* (Ank. 1975).

Kay.: ÖBBŞKA 2/761. •N. ÜNVER

BULGANAKLI Ğafar, bk. EYÜPOV, Ğafar

BULGARİ, Méhmüd (13. yy. sonu - 22.3.1360):

Altın Ordu devri Türk Tatar yazarı, din adamı. Méhmüd b. Gali b. Gomer el-Bolgarî es-Seraî şeklinde de adlandırılır. Bulgar'da bir âlim ailesinde doğdu, eğitim aldı. Bazı belgelere göre az bir süre Orta Asya'da, bugün eski Ürgenç denilen şehrin kuzey doğusundaki Kerder'de bulunduğu işaret eder. Bunun için Kêrdêrî mahlâsını kullandı ve Kerderli Mahmud diye de tanındı. Ancak, Méhmüd Bolgarî hayatının çoğunu Altın-Orda'nın baş şehri Saray'da geçirdi, orada dinî, ilmî, pedagojik ve sanat faaliyetleriyle meşgul oldu. Büyük saygı ve şöhrat kazandı, üstadların üstadı olarak tanındı. Bazı belgeler onun Sarayda "Muhammed Peygamber yanında" vefat ettiğini belirtmektedir. Méhmüd Bolgarî Türk Dünyasında kendisinin Nehcü'l-Ferâdis adlı kitabı (1358) ile tanındı. Bu eserin 1360 yılında Saray'da Harezmi tarafından istinsah edilmiş nüshası (443 sayfadan ibaret) Mısır üzerinden İstanbul'a ulaştı. Şimdi, bu eser Süleymaniye Kütüphanesindeki Yeni Cami kısmında nu. 879'da bulunmaktadır. Bu nüsha foto kopya şeklinde 1956 yılında Ankara'da J. Eckmann tarafından yayımlandı. Nehcü'l-Ferâdis'in eski el yazmalarından biri de 1390 yılında Kasım b. Mühémmed tarafından istinsah edildi. 1928 yılında Bahçesaray'da Yakup Kemal'in bulunduğu bu nüsha, 1930'lu, 1940'lı yıllarda kayboldu. Nehcü'l-Ferâdis'in Tatarlar tarafından istinsah edilen birkaç elyazması, Kazan Devlet ve Pedagoji üniversiteleri, Sankt-Peterburg Doğu Bilimleri Enstitüsü kütüphanelerinde ve değişik kütüphanelerde bulunmaktadır. Ş. Mercanî, Z. Velidî, H. Hismétullin, Ş. Abilov, A. Necip vb. âlimlerin Nehcü'l-Feradis üzerine makaleleri çalışmaları vardır. Bu yadigarın üzerine, B. Yafarov 1950'de, F. Nuriyeva 1993'te tez hazırladılar. Nehcü'l-Ferâdis hacimli, dinî, didaktik karakterde geniş bir "Kırk Hadis" şerhi olup her biri onar fasıllık dört bâbdan ibarettir. Her faslın başında bir hadis yer almıştır. Nehcü'l-Ferâdis'teki iki bâbın çekirdiğini Hz. Muhammed'in, yakınlarının, dört halifenin, imamların hayat tarzı, iş ve amelleri ve bu şahıslarla ilgili ibretli konular teşkil eder. Son iki bâbın konusu Allah'a yaklaştıran ve Allah'tan uzaklaştıran amellerle ilgilidir. Méhmüt

Bolgarî, hikâye konularını Doğu folklorunun yazma kaynaklarından, Kur'ân'dan, Gazâlî, Attar ve başkalarının eserlerinden almıştır, Nehcü'l-Ferâdis Türk-Tatar nesrinin gelişmesinde büyük katkı sağladı. Eserdeki konular, motifler, tasvirler ve tipler, Kayyum Nasırî ve H. Taktaş gibi ediplerce kullanıldı. **Eserleri:** *Nehcü'l-Ferâdis* (tıpkıbasım, önsöz yazarı: Janos Eckmann, Ank. 1956).

Kay.: F. Köprülü, Türk Edebiyatı Tarihi, İst. 1926, s. 344-347; J. Eckmann, "Nehcü'l-Feradis'in Bilinmeyen Bir Nüshası", Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, 1963; Yakup Kemal, Türk-Tatarskaya Rukopis XIV veka "Nehdju-l Feradis", Simferopol, 1930; B. A. Yafarov, Literatura Kamsko-Voljskih Bulgar X-XIV vv. I Rukopis "Nahdjis-el Feradis", doktora adayı tezi özeti, Kazan 1950; Borıngı Tatar Edebiyatı, 1. c. , Kazan 1984, s. 208-231; Hatiyp Miñnigulov, Urta Gasır hem XIX. YY. Tatar Edebiyatı, 9. sınıf için, Kazan 1994, s. 92-102; RTET 1/336. •H. MİNNIGULOV

BULKİNİŞ, Baubek, bk. BULKİŞEV, Baubek

BULKİŞEV, Baubek (1916-1944): Kazakistan şairi, yazarı. Karagandı (şimdiki Cezkazgan) ili, Ulıtav ilçesinde doğdu. 1930'dan başlayarak Ulıtav sovhozunun süt fabrikasında kayıt memuru olarak çalışmaya başladı. 1937'de Almatı'daki Ticaret ve Finansman Yüksekokuluna girdi. 1939'da Leninşil Cas (şimdiki Cas Alaş) gazetesinde uzman, daha sonra Oktyabr Balaları gazetesinde şube müdürü olarak çalıştı. 1940'ta askere çağrıldı ve Moskova'daki mayın taramacı uzmanları hazırlayan askerî yüksekokulda okudu. II. Dünya Savaşı'na katıldı. 1944'te savaş meydanında şehit düştü. Sanat hayatına şiirle adım attı. İlk dönem şiirleri çeşitli gazetelerde yayımlandı. Savaşta aynı zamanda gazetelere yazılar yolladı. Bu yazıları kahramanlık ruhuyla yoğrulmuş eserlerdir. Yazıları çoğunlukla Komsomolskay Pravda gazetesinde Rusça basıldı. Onun "Ya Hoçu Cit", "Cizn Prinadlecit Nam", "Kovarstvo i Lyubov", "Pismo Sinu Kavkaza" ve "Sluşay Kavkaz" gibi yazı ve makalelerini tanınmış yazar G. Müsirepov Kazakçaya aktarıp, Sotsiyalık Kazakstan (şimdiki Egemendi Kazakstan) gazetesinde yayımlanmasını sağladı. 1946'da Moskova'da "Cizn Soldata" adıyla çıkan antolojiye Baubek Bulkişev'in savaş yıllarında yazdığı yazı ve makaleleri alındı. Eserleri 1948'de M. İmancanov'un hazırladığı "Ömir Bizdiki" kitabında ve "Cavinger Méngiligi" adlı kitapta (haz. : D. Abilev, sunuş yazısı G. Müsirepov'unki)

toplandı. B. Bulkişev daha çok gazeteci-yazar olarak tanındı. **Eserleri:** *Cizn Soldata* (Moskova 1946), *Ömir Bizdiki* (Almatı 1948), *Cavıngen Mên-giligi* (Almatı 1965), *Adamzatka Hat, Şıgarmaları* (Almatı 1977), *Zaman Bizdiki, Şıgarmalar Ciynagı* (Haz. : S. Askarov, eserler külliyyatı, Almatı 1984). **Kay.:** Yaz. Arv. ♦Ş. İBRAYEV

BULMAN, İbrahim Ertan (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Sevgimin Çiçekleri* (1983). **Kay.:** Yaz. Arv. ♦N. ÜNVER

BULUÇ, Nadide (1926 –): Şair. Konya'da doğdu. Prof. Dr. Sadettin Buluç'un eşi. Hâlen İstanbul'da yaşamaktadır. Şiirleri Ka-De-Fe gibi dergilerde çıktı. **Eseri/Şiir:** *Tutkum* (İst. 1975). **Kay.:** ÖBBŞKA 2/1153. ♦M. CUNBUR

BULUÇ, Sadettin (1913 - 3.4.1984): Dilci, öğretim üyesi. Van'da doğdu. Babası posta ve telgraf müdürlerinden Yusuf Ziya Bey, annesi Sultan Hanımdır. İlk ve ortaokulu Malatya'da (1926), liseyi Sivas'ta bitirdi (1930). Yurt dışında yüksek öğrenim yapmak için Maarif Vekâletince burslu olarak Almanya'ya gönderildi (1932). Aynı yıl Breslau Üniversitesi Şarkiyat Bölümüne girdi "Untersuchungen über die altosmanische anonyme Chronik der Bibliothéque Nationale zu Paris" adlı doktora teziyle 1937'de üniversiteden mezun oldu. Bir yıl Berlin Etnografya ve Eski Eserler Müzelerinde çalıştı. İstanbul'a dönüp İÜ Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne asistan oldu. 1945'te "Türk Halklarında Şamanizm" adlı teziyle doçentliğe, 1955'te "XIII-XIV. Asır Anadolu Türkçesi'ne Giriş" adlı çalışmasıyla profesörlüğe yükseldi. 1958-1961 ve 1969-1971 yıllarında Bağdat Üniversitesinde misafir profesör olarak Türk dili ve edebiyatı derslerini okuttu ve Irak Türk ağzları hakkında pek çok malzeme topladı. Yurda dönüp İslâm Ansiklopedisi yazı kurulunda görevlendirildi. Her yıl Milletler arası Daimî Altayistik ve Osmanistik Kongrelerine katıldı. 1976'da Finlandiya'deki Sociétté Finno-Ougrienne'e, 1983'te de Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumuna aslı üye seçildi. 1977-1983 arasında İÜ Türkiyat Enstitüsü Müdürlüğünü yaptı. Bir süre İstanbul Üniversitesi Rektör Yar-

dımcılığında bulundu. İstanbul'da vefat etti, Zincirlikuyu Mezarlığına defnedildi. Makalelerinin çoğu Türk Amacı, İslâm Ansiklopedisi, Türk Ansiklopedisi, Azerbaycan Yurt Bilgisi, Türkiyat Mecmuası, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı'nda yayımlandı. Pek çok öğrenci yetiştirdi. Hoşgörülü, ciddi, titiz bir ilim adamıydı. **Eserleri:** *Şeyyad Hamza'nın Lirik Bir Şiiri* (İst. 1953), *Şeyyad Hamza'nın Bilinmeyen Bir Mesnevisi* (İst. 1969). **Kay.:** ÖBBŞKA 2/1072,1073; Nuri Yüce, "Prof. Dr. Sadettin Buluç, Hayatı ve Eserleri", Türk Dili, 1984, sayı:388-389, s. 206-210; Mustafa Özkan, "Buluç, Sadettin", TDVİA 6/412. ♦M. CUNBUR

BULUD Garaçorlu SEHEND, bk. SEHEND, Bulud Garaçorlu

BULUM, Nur (1962 –): Kadın şair. İstanbul'da doğdu. İlk soyadı Arıoğul'dur. Şiirleri Milliyet Sanat, Genç Şairler Antolojisi, Sanat Olayı, Sanat Rehberi, Adam Sanat'ta yayımlandı. Şiir dışında resim ve gravürle de uğraşmaktadır. **Eseri/Şiir:** *Yürü Direncim* (1990). **Kay.:** DGTKŞA s. 166-168. ♦M. CUNBUR

BULUR, Mehmet İhsan (20. yy.): Çocuk edebiyatı yazarı ve şair. **Eserleri/Şiir:** *Günümüzden Sesleniş* (İst. 1961), *Günümüze Hazırlanıyoruz* (İst. 1962), *Cumhuriyet ve Devrim Şiirleri* (İst. 1960). **Öykü:** *Ormanda Bir Balo* (İst. 1965). **Eğitim:** *İlkokullarda 23 Nisan Hazırlıkları Kılavuzu* (Ank. 1956), *Cumhuriyet Bayramına Hazırlanıyoruz* (İst. 1962), *Okumaya Başlayalım* (1963), *Atatürk Alfabeti* (İst. 1981), *Üniteler Okuma Bayramı* (İst. 1982). **Kay.:** ÖBBŞKA 1/258,517; TB 1956-1963. ♦N. ÜNVER

BULUT, Abdülkadir (1943 - 9.8.1985): Şair. Anamur'da doğdu. 1957'de Anamur Ortaokulunu, 1961'de Akşehir İlköğretmen Okulunu bitirdi. 1961-1966 arasında Anamur, Kırıkhan köylerinde ve İstanbul'da öğretmenlik yaptı. Politik sebeplerle Bakanlık emrine alındı. Üç yıl sonra görevine döndü. Şiirleri Elif, Yeditepe, Soyut, Varlık, Türk Dili, Yazko Edebiyat, Yarın, Sanat Olayı gibi dergilerde yayımlandı. Milliyet Sanat dergisinin düzenlediği 1974'ün En Başarılı Genç Şairi Ödülü'nü kazandı. 1985 yılında İstanbul'dan memleketine giderken trafik kazasında vefat etti. **Eserleri/**

Şiir: *Sen Tek Başına Değilsin* (İst. 1976, 2. bs. 1984), *Acılar Yurdumdur* (İst. 1981), *Yakımlar* (İst. 1982), *Gözyaşları da Çiçek Ağar* (İst. 1983), *Yurdumun Şiir Defteri* (İst. 1985), *Ülkemin Şiir Atlası* (bütün şiirleri, İst. 1986). **Çocuk edebiyatı:** *Kahveci Güzeli* (İst. 1981), *Üveyikler Göçerken* (İst. 1981), *Sakar Tay* (İst. 1983). **Kay.:** EİS s. 96; GGÇŞ 2/532-536; ÖBBŞKA 2/1012;RTES s. 126; SÇYŞA, s. 69-73; ŞYS s. 157; TBEA 1/202; YS, s. 146. ♦G. OKUTAN

BULUT, Ali Kemal (1938 –): Şair, Trabzon'un Sürmene ilçesinde doğdu. İlk ve ortaokulu Of'ta, lise tahsilini 1957'de Trabzon'da tamamladı. Kütahya, Çaykara ve Sürmene'de ilkökul öğretmenliği, 1977-1987'de Sürmene Halk Eğitim Merkezinde müdür yardımcılığı ve müdürlük yaptıktan sonra, yeniden öğretmenliğe dönüp 1989'da emekli oldu. Şiirleri kahramanlık, vatan, Atatürk, insanlık ve Allah motifleriyle bezeli bir Türkçülük duygusu taşır. Bazen unutulmuş kelimelerin de kullanıldığı eserleri genellikle sade bir Türkçecilik anlayışını yansıtır. **Eserleri/Şiir:** *Ata Türk'e İnandı, Erce Öldük Eridik-Erce Doğduk Er İdik, Biz İnsanız, Tanrı'nın Ordusu, Bir Yoktan Var Eden Var, Türk Demek Türkçe Demek. Oyun:* 23 Nisan. **Kay.:** GGTŞ 2/, "Aydın Konuşu: Ali Kemal Bulut", Sürmene Postası, s. 23, Ekim 1991. ♦A. ATALAY.

BULUT, Ayşe (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Türk'ün Şeref Destanı: Çanakkale Savaşları* (İst. 1966). ♦N. ÜNVER

BULUT, Hasan (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Bir Şehidin Not Defterinden* (İzmir 1996). **Kay.:** TB 1996. ♦N. ÜNVER

BULUT, Recep (1923 –): Şair. Yugoslavya'nın, İstip şehrinde doğdu. 1928 yılında ailesiyle birlikte Türkiye'ye göç ederek Kırklareli'nin Yoğuntaş bucağına yerleşti. İlkokulu Kırklareli'nin Yoğuntaş köyünde okudu. 1949'da Kepirtepe Köy Enstitüsünü, Hasanoglan Yüksek Köy Enstitüsünü ve Ankara Gazi Eğitim Enstitüsünü bitirdi. Köy öğretmenliği yaptı; daha sonra İlçe İlköğretim Müfettişliği ve İl Millî Eğitim Müdürlüğü görevlerinde bulundu. Şiirleri Varlık, Yeditepe, Ülkü, Köy ve Eğitim, Ilgaz, İmece, Öğretmen Dünyası, ABECE gibi dergilerde yayımlandı. **Eserleri/Şiir:** *Beyaz*

Mavi (Çorum 1959), *Doğudan Çizgiler* (Ank. 1968), *Halk Trenleri* (Ank. 1972), *Güneşe Doğru* (Ank. 1995). **Diğer:** *Atatürk Atatürk* (Ank. 1985), *Nisandaki Güneşler* (50. Yılında Köy Enstitüleri 1940-1990, Ank. 1990), *Yeni Rübailer*, **Kay.:** ÖBBŞKA 2/351,536; ŞYS s. 158-159; TBEA 1/202 ♦A. CELEPOĞLU

BULUT, Sabahattin (1926 –): Folklor araştırmacısı, oyun yazarı. Erzurum'da doğdu. Babasının adı Sabri, annesinin adı Necmiye'dir. İlk ve ortaokulu Erzurum'da bitirdikten sonra devlet memuru oldu. Otuz bir yıl devlet memurluğu yaptı. 1981'de emekliye ayrıldı. 1951'den başlayarak muhtelif derneklerde ve spor kulüplerinde sanat çalışmaları yaptı. Kendi yazdığı müzikallerde oynadı ve halk geceleri düzenledi. 1957'de Erzurum Halk Oyunları, Halk Türküleri Derneği yönetim kuruluna seçildi. Hâlen bu derneğin başkanıdır. Kendi yazdığı oyunların yanısıra Reyimi Sana Veriyorum, Hürrem Sultan, IV. Murad ve Koroğlu adlı oyunları sahneledi. Derneğin yayımladığı altı sayılık Yakutiye dergisinin genel yönetmenliğini yaptı ve ilk folklor araştırmalarını bu dergide yayımladı. Cumhuriyetin 50. yıl kutlama komitesinde görev aldı ve 1973 İl Yıllığının hazırlanmasında çalıştı. 1984'te Kuşaktan Kuşağa Erzurum Folkloru isimli kitabı ile Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığınca dernekler arası araştırma yarışmasında birincilik ödülü kazandı. Palandöken Spor Kulübünde oluşturduğu tiyatro kolunda kendi yazdığı Yanlış Hesap Bağdat'tan Döner, Meşhedî Kamber Ali'nin Berber Dükkânı, Kiralık Odalar ve Çingene Kız adlı müzikalleri oynandı. Halk Oyunları Halk Türküleri Derneği bünyesinde oluşturduğu tiyatro kolu için Şenlik, Tarihten Sayfalar, Konuşan Ölümler, Moğaç'tan Aziziye'ye, Beklenen Madalya, Gören Gözler adlı oyunları yazdı. Metinlerini yazdığı Oduncu isimli ortaoyunu, Şeker Başı, Kına Gecesi isimli senaryoları İzmir Televizyonunca çekimi yapılarak TV'de oynadı. **Eserleri: Oyun:** *Konuşan Ölümler* (1951) (müzikli operet), *Yanlış Hesap Bağdat'tan Döner* (müzikal), *Meşhedî Kamber Ali'nin Berber Dükkânı* (müzikal), *Kiralık Odalar* (müzikal), *Çingene Kızı* (müzikal), *Şenlik, Tarihten Sayfalar, Moğaç'tan Aziziye, Beklenen Madalya, Gören Gözler, Oduncu* (orta oyunu). **Radyofonik Oyun:** *Aziziye'de Dü-*

gün Var, Millî Mücadele Başlıyor, Beyaz Kartallar (Bu eserler Devlet Tiyatroları Sanatçıları tarafından sahnelendi ve Erzurum Radyosu'nda yayımlandı). **Senaryo:** *Şeker Başı, Kına Gecesi* (İzmir Televizyonda çekimi yapılarak yayımlandı). **İnceleme:** *Anılaşan Aziziye* (1974), *Kuşaktan Kuşağa Erzurum Folkloru* (1984), *Damla Damla Erzurum* (1989), *Erzurum'da İz Bırakanlar* (1995), *Erzurum Çarşı Pazar* (1997).

♦B. ALTUNİŞ-GÜRSOY.

BULUT, Sıtkı (1887-?): Saz şair. Bosnalıdır. **Eseri/Şiir:** *Oku Beni* (İst. 1940). **Kay.:** ÖBBŞKA 2/886. ♦N. ÜNVER

BULUT, Süleyman (1954 -): Hikâye ve roman yazarı. **Eserleri/Öykü:** *Aloş Emeğin Resmini Çiziyor* (İst. 1980), *Kahraman* (İst. 1981), *Akbulut ile Bulutçuk Bulut* (İst. 1983). **Çocuk romanı:** *Kar Tanesi* (İst. 1989), *Sarıtay* (İst. 1989), *Sınıfımızın Resmi* (İst. 1981).

Kay.: TB 1980-1989. ♦N. ÜNVER

BULUT, Şevket (1936 - 17.9.1996): Hikâye yazarı. Kilis'te doğdu. İlkokuldan sonra orta öğrenimini Adana Yapı Enstitüsü ve Erzurum Tekniker Okulunda tamamladı (1959). Kahramanmaraş Bayındırlık Müdürlüğünde inşaat teknikeri olarak görev yaptı. Okul sıralarında şiir yazan Bulut'un şiirleri, çeşitli mahallî gazete ve dergilerde yayımlandı. Daha sonra hikâye yazmaya başladı. İlk hikâyesi Hareket dergisinde çıktı (1970). Fikir ve Sanat, Hareket, Hisar dergilerinde hikâyeleri yayımlandı. Hikâyelerinde Anadolu insanının geleneklerine ve meselelerine eğildi. Sarı Arabalar isimli hikâye kitabındaki "Oynaş" ve "Obalar ve Atlar" adlı hikâyeleri televizyona uyarlandı. **Eserleri/Şiir:** *Gönül Defterim* (Maraş 1960). **Hikâye:** *Al Kansı* (1971), *Sarı Arabalar* (1974), *Dilek Çıman* (İst. 1975), *Kefensiz Ölüler* (1984), *Sınırdaki Tarla* (1996), *Yıkık Minare* (1996), *Baharı Göremeyen Çocuklar* (Kahramanmaraş 1996).

Kay.: EİS s. 97; ŞYS, s. 159, TBEA 1/202-203; TBU s. 32; TDEA, 1/473; "Sarı Arabalar" 7/462; YS, s. 146; Abdülkadir Güler, "Kaybolan Değerlerimizden Şevket Bulut", Çağrı, Ocak 2001, sayı: 494, s. 22-23. ♦A. CELEPOĞLU.

BULUT, Vahit (1932 -): Şair, yazar. Kırşehir'e bağlı Mucur ilçesinde doğdu. İlk öğrenimini köyünde

yaptı. Hasanoğlu Köy Enstitüsüne girdi ve 1950'de buradan mezun oldu. Çeşitli okullarda öğretmenlik yaptıktan sonra 1977'de emekli oldu. Öğretmen okuluna giderken şiir yazmaya başladı, şiirleri Kaynak, Çığır, Köy Postası, Damla dergilerinde yayımlandı. Ayrıca çeşitli gazetelerde köşe yazarlığı da yaptı. Şiirlerinde genellikle millî konuları işledi. **Eseri/Araştırma:** *Kırşehir Halk Ozanları*.

Kay.: Kırşehir Dosyası. ♦A. CELEPOĞLU

BULUZ, Çetin (1956 -): Şair. Sivas'ta doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Ankara'da yaptı. A. Ü. İktisadi ve Ticari İlimler Akademisini bitirdi. Şiire küçük yaşlarda başladı. **Eseri/Şiir:** *Mutluluğa Bir Adım* (Ank. 1978).

♦N. ÜNVER

BULVER, Ali Fehmi (1927 -): Şair. Eskişehir'de doğdu. **Eseri/Şiir:** *Gül Yok ki Bahçemde* (İst. 1956). **Kay.:** ÖBBŞKA 1/502. ♦N. ÜNVER

BUMİN, Süleyman (1931 -): Öğretmen şair. Sivas'ta doğdu. **Eserleri/Şiir:** *Tutulmuş Ruh* (Sivas 1936), *Ülküm ve Sevgim* (Sivas 1942), *Vuslat Şarkıları* (Ank. 1962), *Hayat Bilgisi Şiirleri* (sınıf 1,3 Sivas 1952), *Kore Destanı, Annelere Şiirler* (Ank. 1964).

Kay.: ÖBBŞKA 1/57,553,2/725,1137,1178,1198. ♦N. ÜNVER

BUNARCIEV, Kemal (1923 -): Bulgaristan vatandaşı Türk yazar. Silistre'ye bağlı Emirler köyünde doğdu. İlk öğrenimini köyünde, orta öğrenimini Romanya'daki Mecidiye şehrinde yaptı. Nüvvab'ı bitirdi. Sofya Üniversitesinde Pedagoji öğrenimi gördü. Yeni Işık gazetesinin kültür kolunu yönetti. Türkçe ders kitaplarının hazırlanmasına katkıda bulundu. Hikâyelerini *Yıllar Sonra* adlı kitabında topladı. Son yıllarda daha çok çocuklara yönelik hikâyeler yazmaktadır. Sonradan Pınarcı soyadını aldı. **Eseri:** *Yıllar Sonra*.

Kay.: Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi (Bulgaristan), Ankara 1997, c. 8, s. 226-229. ♦M. İSEN

BURAK, Cihat (8.8.1915 - 4.3.1994): Hikâye yazarı, mimar, ressam. İstanbul'da doğdu. Galatasaray Lisesini ve İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümünü bitirdi (1943). Tekel Genel Müdürlüğü ve Bayındırlık Bakanlığında mimar

olarak çalıştı. 1952'de Birleşmiş Milletler bur-suyla Paris'e gitti. 1955'te dönüp Bayındırlık Bakanlığındaki görevine devam etti. 1961'de yeniden Paris'e gönderildi. Resim çalışmalarına ağırlık vermek için Bakanlıktaki görevinden ayrıldı. 1965'te Türkiye'ye döndü, yurt içi ve dışın-da sergiler açıp karma sergilere katıldı. Resimleri 1964 Utrillo, 1967 Türkiye Çağdaş Ressamlar Birliği, 1973 Devlet Resim ve Heykel Sergisi Başarı, 1982 Sedat Simavi Vakfı Resim Ödüller'ini kazandı. Yakutiler ile 1992 Yunus Nadi Yayınlanmamış Öykü Ödülü'nü aldı. **Eserleri/Öykü:** *Cardonlar* (İst. 1981), *Yakutiler* (İst. 1992).

Kay.: TBEA 1/203; Kaya Özsezgin, Türk Plastik Sanatçıları, İst. 1999, s. 126. ♦N. ÜNVER

BURAK, Ratip Tahir (1903 - 28.10.1977): Ressam, gazeteci ve yazar. İstanbul'da doğdu. Babası donanma komutanı Mehmet Tahir Bey, annesi Emine Saime Hanımdır. Üsküdar Ravza-i Terakki'de Üsküdar Lisesinde okudu. 1921'de Yüksek Deniz Ticaret Okulunu, 1925'te Güzel Sanatlar Akademisini bitirdi. 1921-1925'te Seyrisefain İdaresi (Devlet Denizyolları) gemilerinde mülâzım kaptan olarak çalıştı. 1925-1926'da Dış İşleri Bakanlığında görev aldı. 1926-1928'de resim öğrenimi yapmak amacıyla Paris'te bulundu. 1928'de yurda döndü. Bir yandan Kabataş Lisesinde resim öğretmenliği yaparken, bir yandan da çeşitli dergi ve gazetelere karikatürler çizdi. 1936'da Ankara'ya taşındı. 1936-1937'de Maden Teknik Arama Enstitüsü atölye şefi, 1937-1949'da Ziraat Enstitüleri Teknik İşler Müdürü ve Ziraat Vekâleti uzmanı oldu. 1922'den itibaren Refik Halit Karay'ın çıkardığı *Aydede* dergisinde karikatürleri yayımlanmaya başladı. 1929'da Kartal ve Tavuk, 1934'te Zeybek ve Hergün, 1936'da Halk gibi gazete ve dergiler çıkardı. 1936'da Ulus gazetesinde başkarikatürücü olarak çalıştı. Kurucu Meclis üyeliği yaptı. 1973'e kadar Yeni İstanbul gazetesinde karikatür çizdi. Burak'ın ilk karikatürlerini yayımladığı *Aydede* dergisi, Kurtuluş savaşı yıllarında genç karikatürcülere kapılarını açtı. Ramiz Gökçe, Sedat Nuri gibi isimler bu şekilde gençlere yol gösterdiler. Burak, portre karikatürüne ağırlık verdi ve gerçekçi figürlerin yer aldığı, yeni zengin, vurguncu ve politikacıları eleştiren karikatürler çizdi. *Aydede*, *Zümrüdüanka*, *Akşam*, *Karagöz*,

Akbaba, *Vatan*, *İkdam*, *Milliyet*, *Politika*, *Ulus*, *Hürriyet*, *Yeni Sabah* gibi dergi ve gazetelerde roman, makale, fıkra ve karikatürleri yayımlandı. Türk Denizcilik tarihini konu alan çizgi romanlar ortaya koydu. **Eserleri/Mizah:** *14 Mayıs'tan Bu Yana Karikatürcünün Şakaları* (Ank. 1952), *Karikatürcünün Şakaları* (1953), *Karikatür Albümü*. **Anı:** *Hapishane Hatıraları* (1963). **Çizgi Roman:** *Şanlı Plevne* (Ank. 1950), *Barbaros'un Son Seferi*, *Koca Yusuf*, *Cem Sultan*, *Saray Kadınları*, *Lâle Devri*, *Bir Yemin Uğruna*, *Sihirli Kaftan*, *Cinci Hoca*, *Bize Barbaroslu Derler*, *Kırk Şehitler Kalesi*.

Kay.: Ana Britannica 5/113-114; BKA 3/1198; GTKK 1961-1962, s. 167; ML 2/644; TDEA 1/475; TDÜA 3/171. ♦B. ALTUNİŞ-GÜRSOY

BURAK, Sevim (29.6.1931 - 31.12.1983): Hikâye, roman ve oyun yazarı. İstanbul, Ortaköy'de doğdu. Alman Lisesinin Orta Bölümünü bitirdi. Mankenlik, terzilik, Beyoğlu Kitap Sarayında, kendi açtığı giyim evinde yöneticilik yaptı. 1961'de Türkiye İşçi Partisinin Üsküdar İlçe Kurulunda kurucular arasında yer aldı. Nijerya'da bir süre birlikte yaşadığı ressam Ömer Uluç'la iki kere evlenip ayrıldı. Bir kalp ameliyatı geçireceği sırada İstanbul Haseki Hastanesinde öldü. 5. 1. 1984'te Nakkaştepe Mezarlığına gömüldü. İlk hikâyesi "Büyük Günah" 1951'de Yeni İstanbul gazetesinde yayımlandı ve bu hikâye gazetenin katıldığı Dünya Hikâyeleri Yarışmasında ilk altı arasına girdi. Hikâyelerini, *Ulus*, *Yeni İstanbul*, *Milliyet* gazeteleriyle, *Yenilik*, *Türk Dili*, *Dost* ve *Yeni Ufuklar* dergilerinde yayımlandı. Eserlerinde gerçekleri değiştirip başkalarının benliğine girmeyi denedi. İmgesel bir hayat yaratmak istedi. Hep bilinçten bilinçsizliğe, aydınlıktan karanlığa doğru kaydı. Kahramanları hayatta gerçekleştiremediklerini rüya ile gerçekleştirmişlerdir. Eserlerinde zaman, kopuk ve bölümlü olup genellikle geriye doğru uzanan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. **Eserleri/Hikâye:** *Yanık Saraylar* (1965), *Afrika Dansı* (1982), *Palyaço Ruşen* (1994). **Oyun:** *Sahibinin Sesi* (1982), *Roman Everest My Lord* (İşte Baş, İşte Gövde, İşte Kanatlar, İst. 1984), *Ford Mach 1* (bitmek üzere). **Mektup:** *Mach 1'den Mektuplar* (Oğluna Mektuplar 1990).

Kay.: ÇTEKY 16-17; EİS s. 97; EYTE s. 707; HİK 2/89-101; NYBK s. 113-114; ŞYS s. 158-159; TBEA 1/203-204; TDEA 1/475,8/557; TEA/AÖ 1/248; YS. s. 147. ♦B. ALTUNİŞ-GÜRSOY

BURAKAYEVA, Méryém (27.3.1943 –): Başkurdistan gazeteci, eğitimci ve hikaye yazarı. Başkurdistan'ın Yiyänsuar ilçesine bağlı İsanğul köyünde bir memur ailesinin çocuğu olarak dünyaya geldi. 1960'ta doğduğu köyün orta mektebinden mezun oldu 1960-1965 yılları arasında Başkurt Devlet Üniversitesinde okudu. Üniversiteden sonra bir yıl öğretmenlik yaptı. 1966'da Ufa'ya gelerek başta Başkurdistan Radyo ve Televizyon İşleri Komitesinde, sonradan Başkortostan Kızı dergisinin yayın kurulunda çalıştı. 1972 yılından itibaren Bocet dili ve edebiyatı branşında dersler verdi. Gazetecilik mesleği, röportajlarında, hikâyelerinde ve uzun hikayelerinde köy hayatının ve bilim adamlarının aktüel problemlerini gündeme getirmesinde, gerçekçi karakterler yaratmasında büyük rol oynadı. İlk hacimli eseri Hünmäs Nurzar adlı uzun hikâyesidir. Eserlerinde çevreyi koruma problemini gündeme getirerek bunları sosyal-ekonomik, felsefi, ahlakî-etik meselelerle birleştirip bir bütünlük içinde ele aldı. Dilinin zenginliği ve edebiyat tekniklerinin çeşitliliği, onun sanatını farklı kılan ve eserleri okurlar tarafından olumlu not almasında en önemli rol oynayan özellikler oldu. 1981'de SSCB Yazarlar Birliği üyesi seçildi. **Eserleri/Hikaye:** *Hünmäs Nurzar* (Öfö 1975), *Şışmé* (Öfö 1980), *Hılıwkay* (Öfö 1985), *Rodnik* (Ufa 1987).

Kay.: Başqort Sovet Yazıwısları Antologiyahı, Ufa 1988. ♣G. İŞKİLDİNA

BURAN, Ahmet (1962 –): Yazar. Elazığ'ın Keban ilçesinin Aşağıçakmak köyünde doğdu. İlkokulu köyünde okudu. Orta ve lise öğrenimini Elazığ'da tamamladı. 1984'te Fırat Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu. Aynı yıl burada yüksek lisansa başladı. Türkçe dersleri okutmak üzere Türkçe Bölümünde görevlendirildi. Kasım 1985'te Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne araştırma görevlisi olarak girdi. 1986'da yüksek lisansını, 1989'da da doktorasını tamamladı. 1990 yılı kasım ayında aynı fakülteye yardımcı doçent olarak atandı. Ekim 1995'te doçent oldu. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde Türk Dili Anabilim Dalı başkanlığı, FÜDEM (Fırat Üniversitesi Dil Eğitim ve Araştırma Merkezi) müdürlüğü ve Ortadoğu Araştırmaları Merkezi, Dil ve Edebiyat Şubesi müdürlüğü

gü görevlerini yürüttü. Hâlen, Yeni Türk Dili Anabilim Dalı başkanlığı ile Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü başkanlığı görevlerini yürütmektedir. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde lisans ve lisansüstü seviyede Türkiye Türkçesi, Eski Anadolu Türkçesi, Eski Türkçe, Türkçe Kompozisyon, Yeni Türk Yazı Dilleri, Altayistik, Anadolu ve Rumeli Ağızları gibi dersleri okuttu. Yazıları ve makaleleri, Türk Kültürü, TDAD, BTTD, Erciyes, Nilüfer, Millî Kültür ve F.Ü. Sosyal Bilimler dergisinde yer aldı. TİSAV ve İLESAM üyesidir. **Eserleri:** *Doğu ve Güneydoğu Ağızları Üzerine Araştırmalar* (Ağızlar) (İst. 1990), *Tunceli Yöresi Ağızlarından Derlemeler-1 Karşılaştırmalı Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü* 1994. *Anadolu Ağızlarında İsim çekim Ekleri* 1996 (Ank. 1994).

Kay.: İLESAM Arşivi. ♣G. OKUTAN

BURANĞULOV, Möxémétşa (15.12.1888 - 1966):

Başkurdistan halk şairi, eğitimci ve folklor araştırmacısı. Rusya'daki eski idarî taksimata göre Samara'ya bağlı Üрге İlyas köyünde doğdu. Bir çiftçi ailesinin çocuğuydu. On bir yaşında öksüz kaldı ve büyük kardeşleri tarafından büyütüldü. Komşu Yuldaş köyünde bulunan Zemstvo Okulunda eğitim aldı. 1902'de bu okuldan mezun olarak Orenburg şehrindeki Kargalı medresesine kaydını yaptırdı. Yaz tatillerinde Aktübe şehrindeki un fabrikasında, yemekhanelerde çalışarak geçimini sağladı. 1906 yılının yaz aylarında Kazak Türkleri arasında gezerek çocuklara eğitim verdi. Kargalı medresesini 1907'de bitirdi. Bundan sonra iki yıl gibi bir süre genel nüfus sayımında görev aldı. Bu görevini sürdürürken Başkurt halk edebiyatı örneklerini toplamaya büyük önem verdi. 1909'da tekrar Orenburg'a gelerek Hüseyniye Medresesine girdi ve yine yaz aylarında Kazak çocuklarını eğitti. 1911'de Hüseyniye Medresesini tamamlayarak Orenburg'taki Kayıpkul köyünde beş yıl öğretmenlik yaptı. 1916'da Bızawlık şehrine geldi; Tatar ve Başkurt okullarının müfettişliği görevini yürüttü. Ekim devrimini burada karşıladı. 1918-1921 yılları arasında Tuksoran bölgesinde eğitim dairesi müdürlüğü yaptı. Bundan sonra kendini tamamen eğitimcilik işine adanmıştı. 1938'e kadar Başkurdistan'ın değişik bölge ve şehirlerinde Başkurt dili ve edebiyatı derslerini verdi. 1938 yılında Başkurdistan'ın Dil ve Ede-

biyat Araştırmaları Enstitüsüne geçerek bir süre folklor alanında çalıştı. Kısa bir zaman Başkurt Devlet Tiyatrosunda edebî danışmanlık görevinde de bulundu. Stalin'in terör yıllarında haksızlığa uğrayarak sürgüne gönderildi. İtibarı iade edildikten sonra Ufa'ya döndü ve burada öldü. Edebî hayatı 1917'de Rusya'da vuku bulan ihtilâlin hemen arkasından başladı. O yıl Aşkazar isimli piyesini yazdı. Bu eseri Orenburg, Sterli şehir tiyatrolarında oynandı ve 1923'te ayrı kitap hâlinde yayımlandı. Yazar, bu eserinde Başkurt halkının Aşkazar efsanesi ve Aşkazar şiirine dayanarak Başkurtların eski örf ve âdetlerini hatırlatmaya çalıştı. 1920'lerde "Yalan Yerkéy", "Şewrékéy", "Başkurt Tuıy", "Ébyélildér Şaykahı" isimli oyunlarını yazdı. Bu piyeslerin hepsi de Başkurt Devlet Dram Tiyatrosunda sahnelendi. Yazar, hemen hemen tüm eserlerinde halk efsanelerini temel edindi ve sanatında bol bol Başkurt halkının örf-âdetlerine ve düğün geleneklerine yer verdi. Ayrıca köy tiyatroları için de oyunlar yazdı. Halk edebiyatı örneklerini derleyen Buranğulov'un Başkurt Legendaları, Batırzar Turahında Epostar ve Böyük Vatan Huğışı Turahında Kobayırzar isimli çalışmaları çok önemli çalışmalar olarak değerlendirildi. Başkurt folkloru örneklerini toplayıp bastırıldığı çalışmalarından ve ozanlık başarılarından dolayı 1943'te Başkurdistan'ın Halk Ozanı unvanı verildi.

Kay.: Başqort Sovet Yazıwısları Antologiyahı, Ufa 1988. ♣G. İŞKİLDİNA

BURCU (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Seni Yaşıyorum* (İst. 1975).

Kay.: ÖBBŞKA 2/1000. ♣Yaz.Krl.

BURCU, Barış (1957 –): Kıbrıslı şair. Çamlıköyde doğdu. İlk öğrenimini Lefke'de, orta öğrenimini Türk Maarif Koleji ve Lefkoşa Türk Lisesinde yaptı. Ege Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesinde de okuyan şairin çeşitli gazete ve dergilerde şiirleri yayımlandı. Genelde toplumsal ağırlıklı şiirler yazma eğilimindedir. **Eserleri/Şiir:** *Kemik Torbaları* (1981), *Afrodite* (1984).

Kay.: KTE, s. 84; TDTEA 9/451. ♣G. OKUTAN

BURCU Tan (takma ad), bk. **URAL, Yalvaç**

BURÇAK, Burhan (takma ad), bk. **US, Hasan Rasim**

BURDURLU, İbrahim Zeki (1922 - 27.7.1984):

Şair ve yazar. Burdur'da doğdu. Babası Nuri Bey, annesi Hatice Hanımdır. 1933'te Burdur'da Gazi İlkokulunu, 1936'da Burdur Ortaokulunu, 1939'da İstanbul Erkek Öğretmen Okulunu bitirdi. Ceyhan'da Mustafabeyli köyünde bir yıl öğretmenlik yaptı. 1943'te Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü, Türkçe Bölümünden mezun oldu. Aynı yıl Sivas'ta Türkçe öğretmenliği, 1946-1950'de Burdur Ortaokulunda, 1950-1954'te Kıbrıs'ta Lefke, Lefkoşa ve Magosa Türk lise ve kolejlerinde ve 1955'te Burdur Lisesinde edebiyat öğretmenliği. İzmir Eğitim Enstitüsünde Türkçe-edebiyat öğretmenliği yaptı. Servet-i Fünûn, Uyanış dergisinde, Yücel Kopuz, Gündüz, İlk Öğretim, Yedigün, Ateş ve Burdur dergilerinde yazı ve şiirleri çıktı. 1941-1945'te Ülkü, 1947'de Sanat ve Edebiyat gazetesi, 1949'da Şadırvan, 1953-1954'te Hisar gibi dergilerde yazıları yayımlandı. Öğrencilik yıllarında Ahmet Kutsi Tecer'in çıkardığı Ülkü dergisinde halk şiirini değerlendiren yazılar, mahallî renk taşıyan aşk, memleket şiirleri yazdı. Akdeniz'in İnsan Çiçekleri romanıyla 1976 Peyami Safa roman yarışmasında ikincilik ödülü aldı. Şiir kitapları dışında masal, araştırma-inceleme türlerinde eser verip, antolojiler yayımladı. **Eserleri/Şiir:** *Toprak İnsanları* (Ank. 1945), *Toprağın İçindeki Toprak* (Burdur 1946), *Burdur'daki Mahallemiz* (Burdur 1947), *Keloğlan* (Burdur 1949), *Basık Tavan* (Burdur 1950, 1959), *Bir Köyden Bir İnsan* (Burdur 1951), *Lefkoşa* (Lefkoşa 1953), *Minacık Ada* (1954), *Günaydın Yavru Kıbrıs* (1959), *Atatürk'üm* (Ank. 1959), *Sev Beni* (İzmir 1966), *Açmıyor mu Kıbrıs'ın Gülleri* (1968), *İzmir'in Mor Atları* (1976). **Antoloji:** *Şiirimizde Öğretmen* (1965), *Öğretmen Şairler Antolojisi* (1966), *Atatürk Şiirleri Antolojisi* (1967). **Masal:** *Nar Güzeli* (1963), *Dileği Gerçekleşmeyen Kız* (1963), *Güllü Padişah* (1963), *Sihirli Gül* (1963), *Mavi Pullu Balık* (1964), *Üç Yumukla Üç Yumak* (1964), *Leylek Dadı* (1967), *Altın Perçem, Sırma Saç* (1967), *Kendi Bir Karış Sakalı Üç Karış* (1972). **Destan:** *Üç Destan* (Oğuz Kağan - Köroğlu - Karacaoğlan, 1959, 2. bs. İzmir 1971). **Çocuk Kitapları:** *Ömürsün Nasreddin Hoca* (1965), *Pamuk Bacı* (1965), *Köroğlu Destanı* (1965), *Günaydın Anneciğim* (İzmir 1966, 1968), *Keloğlan Masalları* (1966), *Ülkemin Efsaneleri* (1966), *Memiş Can* (1978). **Ders Kitap-**

ları: *Uygulamalı Yeni Kompozisyon* (1965), *Uygulamalı Cümle Çözümlemeleri* (1967), *Ortaöğretimde Türkçe Öğretimi* (1972). **İnceleme:** *Romanlarıyla Reşat Nuri Güntekin* (İzmir 1971), *Dilbilgisi Açısından Yapıtlarımız* (1974), *Reşat Nuri Güntekin* (İst. 1977). **Roman:** *Akdeniz'in İnsan Çiçekleri* (1976), **Hikâye:** *Anılardan Öyküler* (1979).
Kay.: EİS s. 97-98; EYTE s. 707; ÖBBŞKA 1/11,103,137,197,234,505, 2/690,757,1009,1127,1128,1170; GTKK, 1961-62, s. 167-168; RTES s. 128-129; ŞYS s. 159; TBEA 1/204;TDEA 1/475; TEA/AÖ 1/249; YS 147; YA 3/1605. ♦♦B. ALTUNİŞ-GÜRSOY

BURDURLU, Tahsin (1905-1962): Şair. Marmaris'te doğdu, İzmir'de öldü. Babası Evkaf memurluğu görevinde bulundu. İlk ve orta öğrenimini Muğla'da yaptıktan sonra, 1928 yılında Halkalı Ziraat Okulundan mezun oldu. İzmir Kız ve Erkek Liselerinde, Manisa Ortaokulunda fizik-kimya ve tabiat bilgisi dersleri okuttu. Vatanî görevinden sonra Kütahya, Afyon Liseleri ile Aksu Köy Enstitüsünde müdürlük yaptı. 1952 yılında İzmir Namık Kemal Lisesine, bu okuldan da Atatürk Lisesine geçti. Şiire küçük yaşlarda başlayan şair, ilk şiirini Milas'ta çıkan Yeşil Yuva dergisinde yayımladı. Daha sonra şiirlerini Orkun ve Türkeli dergilerinde yazan Burdurlu, Anadolu, Demokrat İzmir ve Ege Ekspres gazetelerinde uzun süre köşe yazarlığı yaptı. Hâmasî şiirlerini aruz vezniyle yazdı. Şair mizahî şiir ve rubailerinde Eşref-i Zaman mahlasını kullandı. Aruzun usta kalemlerinden olarak tanındı. **Eserleri/Oyun:** *Ah Şu Halojenler* (Afyon 1952), *20 Milyon Türk Haykırmıyorsa* (1951). **Araştırma:** *Meşhur Kadınlar*.
Kay.: Hâmasî Türk Şiiri Antolojisi, s. 281-286. ♦♦G. OKUTAN

BURHAN (– 1394), bk. **BURHANEDDİN İlyas Çelebi**

BURHAN, bk. **BURHANÎ** (1899 –)

BURHAN (18. yy.): Divan şairi. İstanbul'da doğdu. Müftizade Mehmed Efendi diye tanındı. Süleyman Neşet Efendi tarafından eğitildi. Farsça öğrendi. Müderrislik yaptı. Hâfız, Sâib, Şevket gibi tanınmış Fars şairlerinin eserleriyle Mesnevi'yi okudu. Divan'ında 3 naat, 3 Mevlâna methiyesi, Selim III için yazılmış 3 kaside, 14 tarih, 1 tahmis, 3 şarkı, 108 gazel, 18, kıta, 19 müfret, Farsça man-

zumelerle Çağatay lehçesiyle bir şiiri vardır.
Kay.: İKT DYK; SO 2/16; ST y. 12; ŞT y. 20; TDEA 1/476; TN 1/357; TŞ 2/871-872. ♦♦T. ÜZGÖR

BURHAN (18. yy.): Dilci, şair. Tebriz'de doğdu. Adı Halef oğlu Huseyn'dir. Hindistan'da yaşadı. Haydarabad Valisi Abdullah Kutbşah'ın adına 1748'de Fars dilinde *Burhan-ı Katı*' adlı meşhur lugati yazdı.
Kay.: M. A. Terbiyyet, Danişmendân-ı Azerbaycan, Bakü 1987, s. 55. ♦♦M. CUNBUR

BURHAN (1849 - 3.3.1930): Mutasavvıf şair ve hattat. Belh'in Kunduz kasabasında doğdu. Asıl Adı Seyyid Mehmed Burhaneddin Efendidir. Burhaneddin Belhî diye tanındı. Babası ünlü şair ve âlim Seyyid Süleyman Hüseyin'dir. Babası tarafından eğitildi. Bursalı Abdülkadir Nesib Efendiden hat dersi ve icazet aldı. Cemaleddin Efganî ile tanıştı ve ondan etkilendi. Türk, Çağatay ve Fars edebiyatlarıyla meşgul oldu. İstanbul'da Heybeliada'da öldü ve bu adanın mezarlığına gömüldü. Türkçe ve Farsça şiirleri iki bini rubaî olmak üzere, üç divan teşkil edecek kadar çoktur. Daima, hatta sokakta bile şiir okur ve okumaktan zevk duyardı. Şiirlerinde Burhan ve Burhan-ı Belh mahlaslarını kullandı. Farsça şiirleri, Türkçe şiirlerinden daha güçlüdür.
Kay.: Abdullah Cevdet, "Seyyid Burhaneddin Belhî", İctihad, 1930, sayı:296, SATŞ, 1999, 1/274-278; TDEA 1/476; TŞ 2/874-879. ♦♦M. CUNBUR

BURHAN, bk. **KADI Burhaneddin**

BURHAN, Haklı (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Alevsiz Işık* (İst. 1937).
Kay.: ÖBBŞKA 1/35. ♦♦N. ÜNVER

BURHAN, Sabahattin (1954 –): Hikâye ve roman yazarı. Aydın'ın ilçesi Nazilli'ye bağlı Toygar köyünde doğdu. İlkokulu köyünde, orta öğrenimini Nazilli'de tamamladı. Buca Eğitim Enstitüsünden mezun oldu. Çeşitli yerlerde ve Nazilli Lisesinde öğretmenlik yaptı. Küçük yaşta beri edebiyata merak saran Burhan, hemen hemen bütün edebî türleri denedi. Yazdıkları çeşitli edebiyat ve sanat dergilerinde yayımlandı. Hikâyelerinde daha çok köy hayatını ve köylüleri anlattı. 1990'da Mustafa Polat Hikâye Yarışmasında ikincilik

ödülünü kazandı. **Eserleri/Şiir:** *Ege'nin Kurtuluş Destanı* (2 c. , İst. 1992), **Hikâye:** *Demet* (Nazilli 1985). **Roman:** *Ege'nin Kurtuluş Savaşçısı Yörük Ali Efe* (3 c. , 1999), *Çete Ayşe 1* (1999).
Kay.: Demet s. 5-6. ♦♦N. ÜNVER

BURHAN Burçak (takma ad), bk. **US, Hasan Rasim**

BURHAN Sadık, bk. **YALÇIN, Burhan Sadık**

BURHANEDDİN (1143 –): Selçuklu devri şairi. Kars'ın Anî şehrinde doğdu. Burhaneddin-i Anevî diye tanındı. Künyesi Ebu Nasr, baba adı Mes'ud'dur. Tefsir, hadis ve fıkıh öğrenimi gördü. Farsça öğrendi. Küçük yaşlarda edebiyatla ilgilendi. Hristiyan ilâhiyatıyla da meşgul oldu. Kadılık yaptı. Bir ara Tebriz'e gitti. Sonra Konya'ya gelip Selçuklu sultanı I. İzzeddin Keykâvus'un hizmetine girdi. 1166'da yazmağa başladığı Enîsü'l-Kulûb adlı 28. 000 beyitlik eserini bitirip adı geçen hükümdara sundu. Bu dinî ve ahlâkî Farsça mesnevîde peygamber kıssalarını anlattı. Eserin sonundaki Emevî ve Abbâsî halifelerinden bahseden bölüm Selçuklu tarihi bakımından önemlidir. Eserin tek yazması SK Ayasofya kitapları arasındadır.
Kay.: TDEA 1/476. ♦♦M. CUNBUR

BURHANEDDİN Ahmed bk. **KADI Burhaneddin**

BURHANEDDİN Anevî, bk. **BURHANEDDİN** (1143 –)

BURHANEDDİN İlyas Çelebi (– 1394): Mutasavvıf şair. Mevlâna soyundan Celâleddin Argun'un oğludur. Genç yaşta Mevlevî tarikatine girdi, tarikatın ileri gelenlerinden oldu. Kütahya dergâhı şeyhliğine getirildi. Bir süre sonra şeyhlikten ayrıldı. Aklî ilimlerde ve rüya yorumunda devrinde ün kazandı. Lisânü'l-Gayb, Tercemânü's-Sır ve Şeyh-i Ledün diye tanındı. Öleceği tarihi önceden bilmiş ve tarih düşürmüştür. Esrar Dede'ye göre Türkçe ve Farsça şiirlerinin yer aldığı mürettep *Divan*'ı vardı.
Kay.: SE s. 15; SM 1/98; SNM yk. 97; TDEA 1/476; TN 1/94(361 Burhan); TŞ 2/871; TŞM s. 51-56; A. Ş. Hidayetoğlu, "Mevlevî Şairleri" İÜ Türkiyat Ens. Tez nu. 1039. ♦♦M. CUNBUR

BURHANEDDİN Muhakkık Tirmizî (1165/6-27.11.1241): Mutasavvıf yazar ve Mevlâna'nın hocası. Tirmiz'de doğdu. Soyu Hz. Hüseyin'e bağlandı için Seyyid sıfatı ve Hüseyinî nisbesiyle tanındı. Molla Câmî'nin de belirttiği üzere, asıl adı Hüseyin değildir. Gizli sıraları bildiği için Seyyid-i Sırdân, gerçekleri iyice araştırdığı için Muhakkık lâkabıyla anıldı. İlk öğrenimini babasından aldı. İlim ve öğrenme aşkıyla doluydu. Belh'e gidip Sultanı'l-Ulema Bahaeddin Veled*'in öğrencisi ve müridi oldu. On iki yıl Belh'te kaldı. Manevî ilimleri öğrendi. Hocasının isteğiyle Mevlâna'nın terbiyesini üstlenip geleceğin büyük mutasavvıfına lalalık ve atabeklik yaptı. Belh'ten ayrıldıktan sonra on iki yıl kadar dağlarda, ormanlarda, çöllerde dolaştı. On iki günde bir arpa unundan yaptığı buğrak aşıyla iftar etti. Açlıktan dişleri döküldü. Aldığı manevî bir emirle riyazatı bıraktı. Tirmiz'e dönüp uzlete çekildi. Arada dostlarıyla sohbet ederdi. Bahaeddin Veled'in ölümü üzerine birkaç samimi dostuyla yola çıktı. Şeyhinin ölümünden ancak bir yıl sonra Konya'ya ulaştı. Sincarî Mescidine yerleşti. O sırada Mevlânâ Lârende'deydi. Bir süre sonra iki dervişle Mevlâna'ya bir mektup gönderip Konya'ya dönmesini istedi. Konya'ya dönüp kendisini ziyarete gelen Mevlânâ'yı türlü ilimlerden imtihan etti. Mevlâna, Seyyid'i kendi medresesine getirip dokuz yıl hizmetinde bulundu ve aynı zamanda ondan hâl ilmini öğrendi. Yine Seyyid'in buyruğuyla İslâmî ilimleri öğrenmek için Halep ve Şam'a gitti. Giderken Seyyid Burhaneddin'i Kayseri'ye bıraktı. Seyyid, Mevlâna dönünceye kadar Sâhib Şemseddin İsfahanî'nin yanında kaldı. Mevlâna Şam'dan dönüşünde Kayseri'ye uğradı. Orada Seyyid'in buyruğuyla üç kere kırkar günlük çille çıkardı. Sonra birlikte Konya'ya döndüler. Şems-i Tebrizî'nin Konya'ya gelişinden önce tekrar Kayseri'ye giden Seyyid Kayseri'de Ali Dağına çıkıp gece gündüz dua etmeye başladı. 1240'ta Kayseri Valisi Vezir Sâhib Şemseddin İsfahanî ona mürit oldu. Kayseri'de vefat etti. Ölüm tarihini Eflâkî 1244, bazı kaynaklar 1246 olarak vermişlerdir. Sultan Veled'in İbtidâ-nâme'sinde bu tarih H. 638/M. 1240'tır. Şems-i Tebrizî'nin bir eserinin kenarına Mevlâna, bu tarihi 27 Kasım 1241 olarak kaydetmiştir. Cenaze töreninde devlet büyükleriyle birlikte bütün Kayseri halkı bulundu. Mezarı üzerine türbe yapılmasını iste-

medi. Yapılan türbelerden ikisi birkaç gün sonra yıkıldılar. Günümüzdeki türbe sonradan yapılmış olup hâlen ziyaret edilmektedir. Türbedeki eski kitabenin tarihi ebce hesapıyla "Kaddesallâhü sırrahu's-sâmt" H. 638/M. 1240'tır. "Risale-i Si-pehsâlâr'da "Velilerin ve gerçeği bilenlerin baş tacı, temiz ve ârif kişilerin özü, dünya ve insanlık sırlarının açıklayıcısı, ilâhî işaretlerin kandili, meczupların övüncü, ârif, kâmil, kılı kırk yaran inceleyici, büyük veli, keşif ve sırlar sahibi" diye sıfatlandırılmaktadır. **Eseri:** Maârif, Farsça ağırlıklı Arapça-Farsça karma bir dille yazıldı. Âyet, hadis ve bazı şiirler Arapçadır. Sevgi ve dostluk bahsiyle başlayan eserde nankörlük, Allah korkusu ve güzel ahlâk, öfke, kendini akıllı sananlar, cennet ehli, eşlerin güzel huyları, haset, sûret ve mânâ, Allah dostları, veliler, oruç, tefekkür ve zikir, hilm, velâyet, makam, iman ışığı, imtihan, tevazu, kardeşlik, namaz, ilim, kurb makamı, mücâhede, şevk, hakikat levh-i mahfuz, akıl, mertebe, yemek âdâbı, Mevlânâ'nın derecesi, Allah'ın hak sıfatı, nefis, mürşit, cömertlik, taklit, dâvet, kemal, nefisle savaş, güven, dünyalık, ihsan, Besmele, iki şehir, şeyh, hikmet, keramet, alışkanlık, cehennem, tefsir ve te'vil, vahdet-i vücud, ihlâs, edebler, nefis ve ruh, zikir tövbe, hâcet duası, namaz, irşat, kulluk bahisleri üzerinde kısaca durulmuştur. Sevgi, ilim, nefis ve namaz konuları birkaç kere ele alınmıştır. Eserin yazmaları, Mevlâna Müzesi Kütüphanesi nu. 2118 ve nu. 962, İstanbul Üsküdar Selim Ağa K. Nu. 567'dedir. Tek baskısı Prof. Bediüzzaman Füzûzanfer tarafından 1960'da Tahran'da yapıldı. Abdülbâki Gölpınarlı tarafından kaleme alınan ilk çevirisi 1972'de İş Bankası yayımları arasında çıktı. İkinci çeviri Ali Rıza Karabulut tarafından yapıp 1995'te Ankara'da basıldı. Bu basımın sonunda mutasavvıfın Muhammed Süresinin Tefsiri ve Fetih Süresinin Tefsiri adlı iki küçük eseri Mâarif'in eki olarak yayımlandı. Bu iki eser Sülleminin Hakâyık adlı tefsirine dayanılarak yazılmıştır.

Kay.: Yaz. Arv. •M. CUNBUR

BURHANİ (âşık), bk. **DURDAĞI, Dursun**

BURHÂNİDDİN (15. yy): Özbekistan şairi. Herat'ta Şahrüh Mirza Medresesinde ders verdi ve muamma türünde yazdığı şiirleriyle şöhret kazandı.

Ebulkâsım Babür Mirza'ya ithaf ettiği Cevâhirü'l-Esmâ adlı bir muamma risalesi hazırladı. Hüseyin Baykara'nın 1469 yılında Ali Şîr Nevâî'yi mühürdar tayin ettiği üzerine yazdığı muamması meşhurdur. Eserleri kayboldu. Nevâî, onun sanatkârlığını takdir edip nüktedan bir kişi olarak tanıttı. **Kay.:** Alişir Nevâî, Mecâlisü'n-Nefâis. •B. KASIMOV

BURHÂNİDDİN el-Merğinanî (1123-1197): Özbekistan fıkıh âlimi. Asıl adı Ali b. Ebu Bekr b. Ebu-l-Cedil el-Ferğânî er-Riştânî el-Merğinanî'ydi. İlk öğrenimini Merğilan'da aldı. Daha sonra Semerkand'a geçip ömrünün sonuna kadar orada yaşadı. Gençlik yıllarında Kur'an-ı Kerim'i ezberledi ve hadisleri öğrendi. Halk arasında "Burhan ud-din ve-l-mille" adı ile meşhur oldu. Kitabü'l-Meşayih isimli eserinde kırktan fazla şeyh ve ulemâdan ders aldığı söyleniyor. 1149 yılında Hacca gitti. Fıkıha ait bir çok eser yazdı. Meşhur Hidaye isimli eserini 1178'de Semerkand'da yazdı dört cüzden ibaret Hidaye bir kaç eserle birlikte müslüman memleketlerde hukuk bilimi kitabı olarak kabul edildi. **Eserleri:** *Bidayatu'l-Muntahâ, Başlavçılar Uçun Dastlakki Ta'lim, Naşri'l-Mazhab, Mazhabın Yeyilişi, Kitabü'l-Mezi,*; *İlmni Ziyada Kiluvçi Kitab, Manasikü'l-Hac, Hac Merasimleri, Macma u'l-Navazil, Nazil Bolgan Nerseler Tuplomi, Kitabü'l-Faraz; Farzlar Kitabı; Hidaye (yeni baskısı), Kommentariü Müsül'manskogo Prava, Taşkent 1994.*

Kay.: Büyük Siymalar, Ulemalar (1. kitap, Taşkent 1995) s. 85-88; MŞ 15b,16a. •M. İSAKOVA

BURHANİDDİN Zernudci (1150 - ?): Özbekistan pedagoğu. Mergilan'da yaşadı. Buradaki medresede okudu. Öğrencilik yıllarında Doğu'nun büyük âlimleri ile tanıştı ve Doğu kanun bilimine ait kaynakları okudu. Daha sonra bu konuda okuduğu medresede ders verdi. Okuyup öğrendikleri esasında *Okuvçiğe Ta'lim Yolide Kollenme* adlı pedagojik ders kitabını yazdı. Bu eser, on dokuzuncu asırda bazı ülkelerde Arapça olarak yayımlandı. Eserin 1864-1865, 1900-1901'de Kahire, 1870-1889'da Tunus, 1975'te İstanbul, 1888-1902'de Kazan neşirleri bulunmaktadır. Kitap 9 bölümden oluşup, günümüzde de önemli bir kaynak kitaptır.

Kay.: Özbek Pedagogikası Antologiyası, Taşkent 1995, s. 205-206. •Z. HALMANOVA

BURHANOV, Mütevekkil (1916 -): Özbekistan yazarı. Asıl ismi Burhanov Mütel Müzinoviç'tir. Buhara'da doğdu. Annesi Şarapaşşahan, Buhara'nın eski ve zengin ailelerindendi. Babası Müzeyin Burhan müderristi. Ağabeyi ve kardeşleri de edebiyatla ilgili ve birçok ünlü alimi tanıyan kişilerdi. M. Burhanov ailesinin de teşvikiyle toplumsuluk; Buhara, Semerkand; Taşkent aydınları hakkında hatıralarını yazıp, yayımladı. Fitret, Çolpan, Feyzulla Hoca, S. Ayniy, Abulkasım Lahuti, Elbek, Atacan Haşim, Damle Halim İbadov, Abdukadir-Neyçi, Karı Yakup, Usman Yusupov, Yoldaş Ahınbabaev, Sattı Hüseyin, Ğafur Gulam, Tamara Hanım, Halime Nasirova, Nazire Ahmedova, Talibcan Sadekov, Yunus Recebî gibi sanat, ilim ve siyaset ustalarının kişilikleri ve eserleriyle ilgili televizyon ve radyo sohbetlerinde konuşmalar yaptı. Aynı zamanda halkın sevdiği bir bestekârdır. Ali Şîr Nevâî operasının müellifidir. Onun şarkıları ve senfonik orkestra için bestelenen eserleri Rudegî, Hâfız, Nevâî, Câmî, Lahuti, Meşreb, Fitret, Çolpan, Usmar Nasır, Turap Töle, Abdulla Aripov, Nizam Kamilov'un eserlerinden ve kendisine ait metinlerinden faydalanılarak yazıldı. Özbek, Tacik, Karakalpak, İran halk şarkılarını tekrar işledi. "Abu Ali İbn Sina", "Bay İla Hizmetçi", "Sureyya" ve diğer sinema eserlerine müzik yaptı. Fetret, Çolpan, Abdulla Kadiri, Usman Nasır ve diğerleri hatırasına *Rekviem-Ebediy Hatıra* isimli eserlerini yazdı. Buhara'da yaşadı. **Eseri/Hatıra. :** *Rekviem-Edebiy* **Kay.:** S. Ayniy, Buhara İnkilâbı Tarihi, (Elyazma, Taşkent Şarkşunashlık Enstitüsü 1920); S. Ayni, Tarihi İnkilâbı Buhara Düşenbe, (1987); Feyzulla Hocaev, Buhara İnkilâbının Tarihi-ge Materiallar, Taşkent, (1997), Badud Mahmudiy Muallim Abdukadir Şakuriy, Seda-i Şark S. 8, (1990); Şeralı Turdiev, "Ular Germaniyada Okıgen Ediler", Taşkent 1991; Feyzulla Kılıçev, "Müstakillikning Facialı Yol", Şark Yıldızı, S:7, (1992); M. Burhanova, "Nurlı Siymalar, Fitret ve Çolpan Hakkında Hatıralar", Fitre San'atı, 2 c, Taşkent 1993. •D. RAŞİDOVA

BURİAN, Orhan (1914 - 5.5.1953): Tenkit yazarı, ilim adamı, mütercim. İstanbul'da doğdu, Ankara'da öldü. İstanbul Kabataş Erkek Lisesi (1932), İngiltere Cambridge Üniversitesi İngiliz Edebiyatı Bölümü (1936) mezunudur. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesine asistan olarak girdi ve burada doçentliğe, profesörlüğe yükseldi. Deneme ve eleştirilerini Yücel ve kendisinin kurduğu Ufuklar dergilerinde yayımladı. Bazı yazılarında M. Ö.

Engin takma adını kullandı. Çok sayıda çevirisi de yayımlandı. **Eserleri/ Antoloji:** *Mütarekeden Sonrakiler* (1918-1938) (B. K. Çağlar ve Halûk Y. Şehsuvaroğlu ile birlikte, İst. 1938, eklemelerle 2. bs. Kurtuluştan Sonrakiler adıyla İst. 1946). **Deneme:** *Byron ve Türkler* (Ank. 1938), *Eleştiriler* (ölümünden sonra, dergilerdeki yazıları, 1954). **Ayrıbasım:** *İngiltere'de Yazılmış İlk Türkçe Şiirler* (DTCF dergisi, 7/4, Ank. 1949), *Bozuk İdareden Şikâyetçi İki Şair* (AÜ DTCF dergisi, 4/4. Ank. 1951). **Çocuk oyunu:** *Canın Yongası* (3 perde, İst. 1954), *Ceylân Çocuk* (1 perde, İst. 1954). **Çeviri:** *Bahçivan* (R. Tagore'dan, İst. 1938), *Othello* (W. Shakespeare'den, İst. 1940), *Denize Giden Atlılar* (Synge'den, 1940), *Beğendiğiniz Gibi* (Shakespeare'den, Ank. 1943), *Othello* (Shakespeare'den, Ank. 1943), *Atinalı Timon* (Shakespeare'den, Ank. 1944), *Hamlet* (Shakespeare'den, Ank. 1944), *Adalet* (Glasworthy'den, 1944), *Kabahat Kendimizde* (J. M. Barrie'den, İst. 1944), *Yeni Dünya* (A. Huxley'den, Ank. 1945), *Kara Ağaçlar Altında* (O'Neill'den, Ank. 1945), *Macbeth* (Shakespeare'den, Ank. 1946), *Satıcının Ölümü* (Arthur Miller'den, 1952), *Babüli Nezdinde Üçüncü İngiliz Elçisi Lello'nun Muhtırası* (Ank. 1952).

Kay.: CDTTB s. 88; EİS s. 98; EYTE s. 708; TBEA 1/204-205; TDEA 1/477; TEA/AÖ 1/250; Türk Tiyatrosu Ansiklopedisi, s. 87; Ufuklar sayı:15-16 (Orhan Burian özel sayısı) 1953, YS, s. 147. •G. OKUTAN

BURKAY, Kemal (1937 -): Şair. Tunceli'nin Mazgirt ilçesine bağlı Kızılkale köyünde doğdu. İlkokulu Dırban köyünde okudu. 1955'te Dicle Köy Enstitüsü, 1960'da AÜ Hukuk Fakültesinden mezun oldu. Van ve Ankara'da üç yıl ilköğretmenliği, muhasebe memurluğu, İngilizce öğretmenliği, 1964-1972 arasında Elazığ'da avukatlık yaptı. 1965'te siyasete girdi, 1980'den sonra Stockholm'a yerleşti. İlk şiiri 1959'da Yeditepe'de çıktı. Sonra yazdıkları Çıra, Papirüs, Dost, Varlık, Forum, Sesimiz dergilerinde yayımlandı. 1965-1966'da Elazığ'da altı sayı Çıra dergisini yayımladı. Ankara'da çıkan Özgürlük Yolu adlı dergiyi yönetti. Şiir ve yazılarında Ali Dicleli, C. Aladağ, Baran, Hıdır Murat imzalarını kullandı. Şiirleri Almanca, Bulgarca ve Yunancaya çevrildi. *Yaşamın Ötesinde* adlı romanı Vatan'da tefrika edildi. **Eserleri/Şiir:** *Prangalar* (Ank. 1967), *Dersim* (Ank. 1975), *Özgürlük ve Yaşam* (Stockholm 1988), *Yakı-*

lan Şiirin Türküsü (İst. 1993), Rubailer (İst. 1996), Can Taşır Dicle (İst. 1998). **Roman:** Yaşamın Ötesinde (Ank. 1964). **Diğer:** Sosyal Emperyalizm Sorunu (Ank. 1976), Millî Mesele-Doğuda Feodalite ve Aşiret (Ank. 1976), Devrimcilik mi Terörizm mi? (Köln 1984), Seçme Yazılar (2 c. , İst. 1995-1996). **Oyun:** Dehakin Sonu (İst. 1991).

Kay.: EİS s. 98; ÖBBŞKA 2/946,1314; ŞYS, s. 117; TBEA 1/205; TDEA 1/477-478; YS, s. 147. ♣G. OKUTAN

BURMAOĞLU, Hamit Bilen (20. yy.): Araştırmacı yazar. **Eseri:** Bursa Şehr-engizi (Lâmi't Çelebi'den Mustafa İsen'le birlikte, Ank. 1989), Bursalı Lâmi't Divanından Seçmeler (Ank. 1989).
Kay.: Yaz. Arv. ♣Yaz.Krl.

BURNAKOV, Filipp Timofeyeviç (1932-1996): Hakas sahası şairi ve yazarı. Ashıs ilçesinin İlrısı köyünde doğdu. İlme ve eğitime merakı vardı. Üs Cul'daki okuldan mezun olduktan sonra Ağ-ban Pedagoji Meslek Lisesini kazandı. Sağlık durumu ile ilgili olarak eğitimini yarım bırakıp iki yıllığına köye döndü. Burada zamanını boş geçirmede, mütalâalarda bulundu. 1954 yılında Pedagogik Meslek Lisesinde eğitimini tamamladı ve İstanbul'daki yedi yıllık okulda Hakas Dili ve edebiyatı öğretmeni olarak çalıştı. İlk şiiri 1952 yılında Hızıl Aal gazetesinde yayımlandı. Moskova Devlet Üniversitesinin Gazetecilik Fakültesinden mezun oldu. Sonra Lenin Çalı (Hakas Çiri) gazetesinde muhabir olarak çalıştı. Şiirler, mizahî minyatürler, hikâyeler, müzikli hikâye ve çocuklar için denemeler yazdı. Son iki kitabı A. Kitaynik tarafından Rus diline aktararak Novosibirsk Kitapevinde basıldı. **Eserleri:** Şiirler (1961), Kar Yağıyor Yağıyor (1962), Gızıl Çalıy Gulun (1967), Yetmiş Yalan (1972), Tıgır Oolu (1977), Dostum Bora (1987).

Kay.: Filipp Timofeyeviç Burnakov, Pisateli i Hudojniki Haka-sii, Abakan, 1972, s. 38-39. ♣G. YOLOĞLU

BURNAŞ, Fethî (13.1.1898 -): Tataristan şair ve yazarı. Sember eyaleti, Bua ilçesi, Bıkşik köyünde, Molla Zakir Burnaş ailesinde doğdu. Asıl adı Fêthelislam'dır. 1907'de küçük erkek kardeşi Vafa ile başladığı Kazan'daki Mõhëmmëdiya Medresesini 1915'te bitirdi. 1916 yılında Kazan'daki Ukıtuçılar Seminaryasında imtihana girerek diploma sahibi oldu. Bu diplomayla Rus-Tatar ilkokul-

larında eğitim verme hakkını kazandı ve 1917 yılının ortalarına kadar öğretmen olarak çalıştı. Edebî faaliyete olan ilgisi öğrencilik yıllarında başladı. 1914-1915 yıllarında alt sınıfta okuyan Nékıy İsenbët ile birlikte edebî-hicvî anlamda çıkardıkları dergide, Fethî'nin ilk şiirleri ve epigramları yayımlandı. 1914'te Gabdulla Kariyev'in ricası üzerine Séyyar Trubu için Rusça'dan Vanyuşin Balalan adlı dramı adapte etti. Kendisi de piyes yazmaya başladı ve üç yıl içinde Yazmış, Sukbay, Sataşkan Kız adlı piyeslerini yazdı. Bu piyesler, G. Kariyev tarafından sahneleştirildi. Şiir de yazdı. Onun "Avılda", "Dulkınnar Arasında", "Korkıt", "Kazak Kızı" gibi onlarca manzume ve şiirleri 1914-1916 yılları arasında Añ dergisinde basıldı. F. Burnaş'ı geniş bir okuyucu kitlesine tanıtan 1917'de kaleme alınıp, 1918 yılının başlarında tamamlanan ve çok geçmeden sahneleştirilen iki eserinin biri Tahir-Zõhrë diğeri Yaş Yöräklär adlı piyestir. İç savaşın sürdüğü yıllarda yeni edebiyat ve sanat yaratma yolunda, yeni ruhtaki gazeteler çıkarılma, tiyatro, müzik gruplarını kurma faaliyetinde bulundu. 19-20 yaşlarında, Sember'deki yeni çıkmaya başlayan Kõn (Tañ) gazetesinin muharrirliğini, sonra o zamanlardaki önemli Tatar süreli yayını olan Kızıl Armiya gazetesi başkanlığını yaptı. Daha sonra Tatarstan (bugünkü Vatanım Tatarstan), Bezneñ Bayrak gazetelerinde, Bezneñ Yul, Çayan dergilerinde muharrir olarak çalıştı (son dergi Burnaş'ın kendisinin kurduğu ve adını koyduğu dergidir). İç savaşlardan sonraki edebiyata derleme kitaplar çıkardı. Çat-kılar (1920), Yardäm Mäcmugası (1922), Kızıl Kalâm, Köräş Cırları (1923) vb. edebî sanat gruplarını oluşturdu. Oktyabr Kömäge (1924) ve G. Tukay'ın ilk hacimli kitabını çıkardı (1926). Merkezî Tatar tiyatrosunun yöneticiliği (1927-28), Tataristan kitap neşriyatında redaktörlük (1931-35), Tatar Opera sanatını meydana getirme işlerinde opera stüdyosunun edebî alanında yöneticilik (1936) vb. görevlerini yaptı. Yetenekli yazar ve gazeteci, tecrübeli kültür ve faaliyet adamı olan Fethî Burnaş çeşitli nedenlerden dolayı suçlu bulundu, yazılarının basılmasına izin verilmedi; neticede 1940 yılının Ağustos'unda tutuklanarak, 1 Ağustos 1942'de ölüm cezasına çarptırıldı. 25 yıllık edebî faaliyetinde 22 sahne eseri, 30'dan fazla manzume, 200 kadar şiir, 5 opera librettosu,

15 kadar hikâye, 500 kadar makale ve eleştiri yazısı yazdı, onlarca tercüme eser yayımladı. F. Burnaş'ın inkılâptan sonraki eserlerinin çoğu Sovyet ideolojisi doğrultusunda meydana getirilmiştir. **Eserleri/Şiir:** Çéçéktën Héyké (1919), Akkayen (1919), Miñlekéy Belën Danbulet (1934), Tımlık Avazı (1921), Közge Cillér (t. y.), Gıylavé (1922). **Oyun:** Höséyen Mirza (1926), Tañ (1937), Yalgız Yarulla (komedi, 1939), Kamali Kart (komedi, 1925), İlham (hicvî komedi, 1928). **Diğer:** Lenin-Partiya (1930), İdel Buylep ve Kolonnalar (1931, 32).
Kay.: Yaz. Arv. ♣A. EHMEDULLİN

BURNAŞ, Remziy (17.06.1920 - 1982): Kırım sahası şairi. Kırım'ın başkenti Akmescit şehrine yakın Tavdayır köyünde köy okulu öğretmeni Kerim Burnaş'ın ailesinde dünyaya geldi. Burnaş soyadı lâkaptan türeme bir Kırım Tatarca kelime olarak Türkçenin burnus, ebülburun kelimeleriyle aynı anlamdadır. Köy ilkokulunu bitirdikten sonra Akmescit'te 13 numaralı numune mektebinde okudu. Zamanın tanınmış şairlerinden İbrahim Bahşiş rehberliğinde çalışan edebiyat derneğine faal üye olarak katıldı. Akmescit Ortaokulundan mezun olduktan sonra Yalta İlk Öğretmen Okulunda öğrenciliğini sürdürdü. İlk şiirleri 1935 senesi Yaş Leninciler dergisinde yayımlandı. Okulu bitirdiğinden sonra kısa bir süre Baksan köyünde öğretmenlik yaptı. Bir süre sonra askerliğe çağrıldı, 1940'ta Kızıl Kırım gazetesinde "Vıborg Sovyet Şehri", "Soldat Yırlay" adlı şiirleri basıldı. Zaman icabı bu şiirler Rus-Sovet ülkeleri taşıyan eserlerdi. İkinci Dünya savaşı yılları (1941-1945) Remziy Burnaş cephenin ön sıralarında bulundu, defalarca yaralandı, Kızıl Yıldız nişanı ve bir çok madalyalar aldı. Savaş bittikten sonra sürgün edilen milleti ve ailesini arayarak Özbekistan'ın Hakkulabat kasabasına geldi ve kırk yıl süresince burada Rus dili ve edebiyatı öğretmenliği yaptı, "Özbekistan Halk Maarifi alacası" nişanıyla takdirlendi, aynı zamanda mektupla öğrenim yaparak Saratov Üniversitesini de bitirdi. 1967 yılı sürgünde bulunan Kırım Tatar milletine karşı uygulanan baskı önlemleri biraz hafifleyince Remziy Burnaş yine şiirler yazmağa başladı, eserlerinde üstü örtülü, alegorik bir dille milletine anayurt Kırım'ı özleme, ana dile sevgi, milli birlik ülkülerini aşılamağa çalıştı. Özbekis-

tan'da, Hakkulabat kasabasında vefat etti. **Eserleri/Şiir:** Mavi Sahiller (Taşkent 1966), Yürek Yırları (Taşkent 1970), Edep Çoqraqı (Taşkent 1975), Mayıs Sabası (Taşkent 1981), Saylama Eserler (Akmescit 1994).

Kay.: M. Arifov, "Pedagog, Şair", Lenin Bayrağı, 29. 11. 1966; A. Dermenci, "Şair Remziy Burnaş", Lenin Bayrağı, 20. 06. 1970; A. Mambet, "Şair ve Ömür", Lenin Bayrağı, 7. 6. 1980. ♣Z. YÜKSEL

BURNAŞEVA, Giffet Tutaş (19.10.1895-5.11.1977): Tataristan şairesi. Tam adı Zahide Höseyin kızı Burnaşeva olan şaire, bugünkü Rязan'ın Yermiş bölgesine bağlı Eci köyünde bir tüccar çocuğu olarak doğdu. Önce kendi köyünde, daha sonra da komşu köyde okudu. Rusçasını geliştirdi. İlk şiirleri 1914'te Añ mecmuasında ve İl gazetesinde yayımlandı. O yıllarda bu faaliyeti, hürriyete koşması, eski tarz düşünen ana babasının muhalefetiyle karşılaştı ve Zahide doğduğu evi terk edip gitmek zorunda kaldı. Çok geçmeden, bu durumu beyan edip kamuoyunun kendisini desteklemesini isteyerek Vakit gazetesinde "Merhamet Namına 'Utinç'" adlı mektubunu bastırdı. Bunun üzerine o devir Tatar süreli basınında halkı ona destek olmaya davet eden makaleler yazıldı, şiirler yayımlandı. 1915'te ilk, 1916 yılında ise iki kitabı basıldı. 20'li yıllardan itibaren Orta Asya'da yaşadı, kadın hareketine aktif olarak katıldı, öğretmenlik yaptı, gazetelerde çalıştı, Kırgızistan parti organlarında sorumlu işlerde görev aldı. 1951 yılından itibaren Buva ve Kazan'da yaşadı ve 1977'de vefat etti. **Eserleri:** Gryffet Tutaş Şiirleri (Gabdulla Beşirov, Moskova 1915), Gızzfet Tutaş Şiirleri (I. kisek, Moskova 1915), Gryffet Tutaş Şiirleri (II. Kisek, Moskova), Sad (Kazan 1984), Yaznuşın Çarası Bir Gine (Kazan 1982), Üzine Hıyanet İtsen (Kazan 1985), Tri Lika (Kazan 1990), İstina Odnogo Çeloveka İli Put'k Sverhbogu (Kazan 1992), Tretiy Çelovek İli Nebojitel (Kazan 1994), Ohota Ubirat (Kazan 1995).

Kay.: Yu. Zubkov, Dramaturgi Rossii, Moskova 18979, s. 117-145; N. Velihova, Den' İks İli Buduşee, Kotoro. . . nas, Teatr, 1986; E. Zolotareva, Zolotoe Dvadtsatiletie, Kazan 1989, s. 81-115; Dias Veliyev, "Analiz Tvorçestva", Sbornik Analitiçeskih Statey, Kazan 1996; İ. Ahunzyanov, "Zaman Cillerine Yöz Totıp", Kazan Utları, 1976, No. 10. ♣Z. REMİYEV

BURNAYEVSKİY, Valentin (28.11.1927 -): Çuvaş sahası kısa oyun, skeç ve hikâye yazarı. Kuybi-

şevskaya eyaletinin Koşkinskiy bölgesinin Çuvaşkaya Vasilyevka köyünde bir çiftçi ailesinin çocuğu olarak doğdu. Okulunu bitirmeden askere alındı. Askerlik görevini denizci olarak yaptı. 1951-1952 yıllarında askerlikten ayrılarak önce Çeboksarı'da bir elektronik fabrikasında, daha sonra da 1961 yılına kadar Çuvaş Basım Evinde redaktör olarak çalıştı. 1953'te açık öğretimi bitirdikten sonra 1954'te Gorky Edebiyat Enstitüsüne girdi. Buradan mezun olduktan sonra Yalav (Bयरक) dergisinde memur olarak çalıştı. İlk çalışması 1950'de yazdığı Znamia (Sancak) isimli, İkinci Dünya Savaşı'nı anlatan hikâyesidir. Sonraki yıllarda denizcilikle ilgili hikâyeler kaleme aldı: **Eserleri/Hikâye:** *Çelovek Jizni* (Hayat İnsanı), *Botsman* (Kaptan Yardımcısı-1951), *Rodnoy Minonosets* (Bizim Torpido-1953), *Malenkaya Zinoçka* (Küçük Zinoçka-1953), *Starşini* (Başçavuş-1953), *Ni Slova...* (Sus...-1953), *Dalgıçlarla ilgili olarak; Çelovek Vskafandre* (Maskeli Adam), *Kamenny Yakor* (Çapa Demiri), *Na Dıne Moria* (Deniz Dibinde), *Za Jelezny List* (Tutunma Demiri), *Mıçmon Polişçuk İ Yego Uçenik* (Miçmon Polişçuk ve Onun Öğrencisi-1952), *Geroyi Podvodnih Glubin* (Deniz Altındaki Kahramanlar-1952) ismiyle yayımlandı. Diğer hikâyelerini A. Novikova-Briboy, V. Vişnevskiy, L. Sobolev'in etkisiyle kaleme aldığı *Pesnia* (Şarkı-1950), *Serdse Velit* (Yüreğin Emri-1954), *V Svobodnoe Vremia* (Boş Zamanda-1954), *Tot Kto Boyitsya Vodı* (Sudan Korkan İnsan-1954), *Ponjal* (Anladı-1955), *Şçostye* (Mutluluk-1955), *Kak Ya Videl More* (Denizi Gördüğüm Zaman-1956), *Vsegda Naçeky* (Daima Hazır-1956), *Drik-lüçeniye* (Olay-1956), *Dragotsennaya Kniga* (Değerli Kitap-1957), *Bratya* (Kardeşler-1958), *Çasovoy Baltiki* (Baltık Denzinin Nöbetçisi) adlı hikâyelerinde denizcilerin gönül zenginliğini ve cesaretlerini anlattı. Eserlerinden en iyisi olan V Okrestnostioh Kondurçı (Kondurçı Etrafında-1961) adlı hikâyesinde Çuvaş halkının hayatını, çalışkanlığını ve düşmanlarıyla mücadelesini anlattı. **Oyun:** *V More* (Denizde-1954), *More Volnuyetsa* (Heyecanlı Deniz-1957), *O Çapayeve* (Çapayev Hakkında-1962), *Krılaty Eskadron* (Kanatlı Süvari Bölüğü-1966), *Lotçiki Çapayeva* (Çapayev'in Pilotları-1969), *Mundir Admirala* (Admiral'ının Üniforması-1971), *Krasnaya Zvezda* (Kızıl Yıldız-1973).

Kay.: Yaz. Arv. ••M. YILMAZ – A. ŞENGÜL

BURSALI Âşık Halil, bk. HALİL (?-1636/37)

BURSALI Cenânî, bk. CENANÎ (– 1595)

BURSALI Fahrî, bk. FAHRÎ (1715-1762)

BURSALI Mehmed Efendi, bk. MEHMED (– 1588)

BURSALI Mehmed Tahir Bey, bk. MEHMED Tahir Bey

BURSALI Süleyman Efendi, bk. SÜLEYMAN Çelebi (– 1421)

BURSALI, Hafız Necati, bk. BURSALI, Mustafa Necati

BURSALI, Mustafa Necati (1941 –): Şair. Samsun'da doğdu. Kur'an'ı hıfzetti. **Eserleri/Şiir:** *Gönülde Yeşeren Güller* (İst. 1964), *Cenab-ı Halikullhah* (İst. 1967), *Allah Resulünün Mucizeleri* (İst. 1968), *Altın Oluk* (İst. 1971), *Hakikat Elmasları* (Manzum dinî hikâyeler, İst. 1974). **Biyografi:** *Peygamber Bülbülü Hazret-i Bilâl-i Habeşî* (R. A. , İst. 1976). Kay.: ÖBBŞKA 1/38,44,249,473,529. ••Yaz.Krl.

BURSALIOĞLU, Nazım (1931 –): Şair, halkbilimci ve müzisyen. Afyon'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Afyon'da bitirdi. Askerliğini yedek subay olarak yaptı. Çalışmaya Afyon Çimento Fabrikasında eğitim ve haberleşme şefi olarak başladı. Sonra Afyon Akşam Tekniker Okulunu ve Ankara Meslek Yüksek Okulunu tamamladı. Müzik üzerindeki amatör çalışmaları zamanla araştırmacı kimliği kazandı. 1951-1952'de Ankara Radyosu sanatçısı Vedia Tunççekiç'ten nota, usul ve makam dersleri aldı. 1955'te kurulan Afyon Müzik Cemiyetinde müzik bilgisini geliştirdi. Bir ara ABD'de hizmetiçi eğitim çalışmalarına katılıp 1984'te Hizmetiçi Eğitimi El Kitabını yayımladı. On sekiz yıl boyunca ara sıra çevre ilçe ve köylere giderek 140 kadar yöre türküsünü notaya aldı. Genel konularda ve müzikle ilgili yazılarını çeşitli gazete ve dergilerde yayımladı. Tasavvuf musikisiyle de ilgilendi. Şarkı ve ilâhî formunda beste denemeleri vardır. Hâlen Afyonkarahisar Folklorunu Araştırma ve Geliştirme Merkezinde

çalışmakta, "Afyonkarahisar Din Bilginleri ve Tasavvuf Ehli Kişileri" adlı bir kitap hazırlamaktadır. **Eseri/Halk Musikisi:** *Afyonkarahisar Yöresi Türküleri* (1991, genişletilmiş 2. bs. 1993). Kay.: Yaz. Arv. ••Yaz.Krl.

BURSLAN, Kıvamüddin (1889 - 26.4.1956): Din âlimi, yazar, mütercim. Kazan'da doğdu. Babası Mehmed Nur Efendi, annesi Tavlı Server Hanımdır. Öğrenime Kazan'da başlayıp 1911'de Medine'de devam etti. Dinî ilimlerden ve Arap edebiyatından icazet aldı. 1916'da İstanbul'a gitti. Medresetü'l-Mütehassisin'den mezun oldu (1922). Eylül 1927'de İstanbul'da vaiz yardımcılığına başladı. 1928'de vaiz oldu. İÜ Türkiyat Enstitüsünde asistanlık ve mütercimlik yaptı. 1940'tan itibaren Diyanet İşleri Başkanlığında görev aldı. 17.4.1945'te Müşavere Heyeti üyesi oldu. Gözleri görmez olunca 1955 ağustosunda emekliye ayrıldı. Ankara'da vefat etti. Cebeci Asri Mezarlığa defnolundu. **Eserleri:** *Ta'dil* (Şumnu 1923), **Çeviri:** *Büyük Türk Feylespfu Uzluk Oğlu Fârâbî'nin Eserlerinden Seçme Parçalar* (İst. 1935), *Fârâbî* (H. Z. Ülken'le, İst. 1940), *Irak ve Horasan Selçukluların Tarihi* (İmâdeddin Kâtib el-İsfahanî'den, İst. 1943) *Riyâzu's-Sâlihîn ve Tercemesi* (3 c. Ank. 1949). **Basılmamış çeviriler:** *Dürer-i Kâmine'de Türk Ricâli ve Meşâhiri* (İbn Hacer el-Askalanî'den, Türkiyat Enstitüsü K.), *Tahkik mâ li'l-Hind* (Bîrunî'den, TürkTarih Kurumu K.), *Tahdidü Nihâyeti'l-Emâkin* (Bîrunî'den, TürkTarih Kurumu K.), *Tecâribü'l-Ümem* (İbn Miskeveyh'den, TürkTarih Kurumu K.). Kay.: Veli Ertan, "Burslan, Kıvamüddin" TDVİA 6/461-462. ••M. CUNBUR

BURTSEV, Danil Tarasoviç (1947 –): Yakutistan edebiyatçısı. Yakutistan'ın Ust-Hıdansk bölgesinin Borogonçı köyünde doğdu. Moskova Devlet Üniversitesini bitirdi. Sibirya'daki Türkçe boylarının roman ve millî destanları problemleri sahasında uzmanlaştı. **Eseri:** *Tipi Problematiki v Yakutskoy Proze* (Yakutsk 1992). Kay.: UİİYLİİ, s. 51. ••M. TOMAYLI

BURUCU Kerimler (takma ad), bk. YUND, Kerim

BURUNOV, Garaca (1896-1964): Türkmenistan yazarı, oyun yazarı, şairi ve mütercimi. Aşgabat ilinin Tecen ilçesindeki Amaşagapan köyünde

doğdu. Önce köy mektebinde, sonra Kakal'daki medresede bir yıl eğitim gördü. 1914 yılından itibaren babasının Tecen'deki dükkânında çalıştı. Bakû'da yayımlanmakta olan Molla Nasreddin dergisini okudu ve ondan etkilenerek şiir yazmaya başladı. Fakat bu şiirleri günümüze intikal edemedi. Şair halk yaratıcılığını ve klâsik edebiyatı öğrendi. Dünya edebiyatından etkilendi. 1919 yılında Tecen valiliğinde sorumlu sekreter olarak çalıştı. Sonra Milli Eğitim Bölümünün Sosyal Yardım Şubesine başkanlık yaptı. Sorumlu ticarî uzman olarak çalıştı. 1924 yılında Türkmenistan gazetesine atandı. 1930 yılında Leningrad'daki Şarkiyat Enstitüsünü bitirdi. 1932 yılında Türkmen Devlet Dram Tiyatrosunda edebî uzman, 1934 yılında tiyatronun edebiyat bölümü başkanı, 1940 yılında Opera ve Bale Tiyatrosunda, 1944 yılında Dram Tiyatrosunun Edebiyat Bölümü başkanı olarak çalıştı. 1920 yılların en ünlü gazetecisi ve oyun yazarı olarak tanındı. Yaratıcılık faaliyetine şiir yazmak ve tercüme faaliyeti ile başladı. Tokmak dergisinde "Mugat İyyenlerin Zarı", "İki Ayallı Cogapkér İşgêrlerin Marşı", "Nêrazi", "Çüyşe", "Portfeline Bat Beryên Cogapkér İşgêrlerin Marşı" gibi şiirleri yayımlandı. "Bağıt Kanalı", "Aynabat", "Çal Dutarım", "Toy Güni", "Vatan" gibi şiirleri şarkıya dönüştü. G. Burunov "Tiryekkeş (1927)", "On Sekiz Garkedilen Türkmen" (1929), "Depgin" (1931), "Maysa İndi Arassa" (1935) gibi manzumelerin yazarıdır. "Pagta" piyesini (1930) ve oyun yazarı B. Amanov ile birlikte "Keymir Kör" oyununu yazdı. "Seyidi" oyununu (1940); "Aldar Köse" balesi (1941), "Şasenem Garıp" operası için libretto yazdı. 1944 yılında "Kemine ve Kazı" operasının libretosunu ve "Leyli-Mecnun" destanı için de libretto kaleme aldı. Türkmen edebiyatını sadece halk, vatan, insanlık idealleri ile dolu eserlerle zenginleştirmekle sınırlı kalmayıp yaklaşık otuz aşkın piyesi Rus dilinden Türkmençeye kazandırdı. Azerbaycan dram yazarı Capar Caparlı'nın "1905 yılı", "Ot Gelin", "Yaşar", Samet Vurgun'un "Perhat-Şirin", "İnsan", A. S. Puşki'nin "Daş Mihman", N. V. Gogol'un "Dernevçi", A. Korneyçuk'un "Eskadronun Helak Bolmagı", "Front", "Platon Kreçet", K. Turgenyev'in "Lyubov Yarovaya", N. Ostrovsky'nin "Düşevüntlü Orun", "Tupan", V. Shakespeare'in "Otella", "Kral Lir", F.

Şiller'in "Söygi ve Mekirlik", Molière'in "Öz Gövnüne Hassa", "Skopen'in Mekirliği" vs. eserleri Türkmenceye kazandırdı. **Eserleri:** *Saylanan Eserler* (Aşgabat 1959,1973). **Çevirileri:** *Tupan* (A. Ostrovsky Aşgabat 1948), *Kral Lir* (W. Shakespeare'den, Aşgabat 1950), *Otella* (W. Shakespeare'den, Aşgabat 1952).
Kay.: TDTEA 11/888. ♦Ş. GELDİYEVA.

BUTAK, S. Behzat Haki (1891 - 25/26.10.1963): Oyun yazarı, aktör. Bursa'da doğdu, Orta öğrenimini tamamlamak için İstanbul'da okurken Ticaret Mektebine, oradan Sanayi-i Nefise'ye (Güzel Sanatlar Akademisi) girdi. 1908 Meşrutiyetinin ilânı, onu tiyatroya sürükledi. O devrin ilk zamanlarında bol bol kurulmakta olan amatör truplarında çalışmaya başladı. Elektrikçilik öğrenmek üzere hükümetçe İtalya'ya gönderildi. Dönüşünde zamanın modasına uygun olan Ramses piyesinde rol aldı. 1909'da Şark Dram Kumpanyasına geçti. 1910'da Tepebaşı'nda Hüseyin Kâmi ve Muhsin Ertuğrul ile çalıştı. Asker dönüşü oynadığı *Kayseri Gülleri* oyunundaki Bos Ağa rolüyle parladı. Daha sonra Yeni Sahne'de, Türk Tiyatrosunda çalıştı. 1962'de Başarılı Erkek Oyuncu seçildi. İstanbul'da öldü. Özellikle çok değişik kompozisyonları, çok kısa bir sürede birbiri ardından aynı yetkinlikle oynayabilmesiyle ünlüdür. **Eserleri/Oyun:** *Atilla'nın Düğünü* (destan 3 perde, İst. 1934), *Ana* (3 perde, 2 tablo, Ank. 1936), (Oynadığı Başlıca Oyunlar) *Kayseri Gülleri* (1918), *Azarya* (1924), *Hamlet* (1927), *Venedik Taciri* (1930), *Deli Dolu* (1933), *Hülleci* (1935), *Lüküs Hayat* (1937), *Aynaroz Kadısı* (1937), *Nasıl Hoşunuza Giderse* (1943), *Vişne Bahçeleri* (1943), *Vanya Dayı* (1944), *Paydos* (1948), *Hisse-i Şayia* (1953), *Mera-kî* (1955), *Göç* (1962).
Kay.: CDTTB s. 88; ÖBBŞKA 2/1303; TDÜA 3/1186; Türk Tiyatrosu Ansiklopedisi, s. 87-88. ♦G. OKUTAN

BUTBAY, Mustafa (?-1946): Yazar. Eskişehir'in Ağapınar köyünde doğdu. Büyük Çerkes sürgününde (1864) Balkanlara, Osmanlı-Rus Savaşı (1877-78) sonrasında da Anadolu'ya göçmek zorunda kalan bir Abhaz ailesindedir. İstanbul'da Mekteb-i Sultani (Galatasaray Lisesi) ve Dârü's-şafaka Lisesinde öğretmenlik, Beşiktaş Kız Terakki Mektebinde müdürlük yaptı. Çerkes İttihad

ve Teavün Cemiyeti ve Şimali Kafkas Cemiyetinin çalışmalarına katıldı. Abhaz alfabesinin oluşturulmasında görev aldı (1919). Abhaz folklorunu derlemek için çalışmalara katıldı. **Eserleri:** *Çerkes Elifba Apsışolo* (Abhazca Çerkes Alfabesi, Şimali Kafkas Cemiyeti Yayını, İst. 1919), *Kafkasya Hauraları* (Türk Tarih Kurumu Yayını, Ank. 1990).
Kay.: Sefer E. Berzeg, KKDYŞ, s. 81. ♦G. OKUTAN

BUYLAŞ Uulu Arstanbek, bk. **ARSTANBEK, Buylaş Uulu**

BUYRUKÇU, Muzaffer (1.2.1930 -): Şair, hikâye ve roman yazarı. Niğde'nin Fertek köyünde doğdu. Çocukluğu Niğde, Manisa ve Yalova'da geçti. Ailece İstanbul'a göç ettiler. İstanbul Pertevniyal Lisesinin orta kısmını yarıda bırakıp İstanbul ve İzmir'de aşçı yamaklığı, kunduracılık, inşaat işçiliği, frezecelik gibi çeşitli işlerde çalıştı. Askerlik dönüşü 1951'de başladığı İstanbul Toprak Mahsulleri Ofisi memurluğundan kendi isteğiyle 1970'te emekliye ayrıldı. Hikâyeleri 1945'te kapıcı olarak girdiği Son Telgraf gazetesinde (1945-1953) başlayarak Yeditepe (1953), Kaynak, Yenilik, Mavi, Varlık gibi dergilerde yer aldı. Yayımlanan ilk hikâyesi *Yıkılan Yuva* dır. *Dışardaki Rüzgâr* adlı romanı Hürriyet gazetesinde tefrika edildi. İki arkadaşıyla birlikte iki ortak şiir kitabı yayımlayan Buyrukçu, İstanbul'un kenar mahallelerinde yaşayan yoksul insanların hayatlarını yansıttığı hikâyeleri yanı sıra, 1967'den sonra roman ve anı türlerinde de eserler vermeye başladı. 1946'da Tanin gazetesinin bir hikâye yarışmasını kazanmıştı. *Bulanık Resimler*,le 1962'de Türk Dil Kurumu Hikâye Armağanını aldı. **Eserleri/Şiir:** İstikbalin Sesi (Ekrem Köprülü'le birlikte, İst. 1945), *Bülbül Öttü Gül Güldü* (İst. 1945), *Kalplerin Feryadı* (Suat Yalkın ile birlikte, İst. 1947). **Hikâye:** *Katran* (İst. 1956), *Acı* (İst. 1957), *Korkunun Parmakları* (İst. 1959), *Bulanık Resimler* (İst. 1961), *Kuyularda* (İst. 1962), *Cehennem* (İst. 1966), *Kavgı* (İst. 1967), *Mağara* (İst. 1971), *Şarkılar Seni Söyler* (İst. 1982), *Günlerden Bir Gün* (İst. 1983), *Hüzünlü Kar Çiçekleri* (İst. 1987), *Her Yer Karanlık* (İst. 1989), *Bin Hüzün* (İst. 1992), *Şarkı Gibi* (İst. 1992), *Yüzün Yarısı Gece* (İst. 1994), *Bir Aşk Daha* (İst. 1996), *Telefon Konuşmaları* (İst. 1997), *Dumanı Tüten Çay Gibi* (İst. 1999), *Yalnızlığın Arkasındaki*

Gülümseme (İst. 2001). **Roman:** *Gürültülü Birkaç Saat* (İst. 1969), *Bir Olayın Başlangıcı* (İst. 1970), *Dar Sokaklardaki Duman* (İst. 1992), *Gece Bitmedi* (İst. 1995), *Dışardaki Rüzgâr* (İst. 1998), *Ucu Güllü Kundura* (İst. 1998), *Akan Sular Şarap Olsa* (İst. 1998), *Eski Defterler* (İst. 1999). **Günlük:** *Arkası Yarı* (İst. 1976), *Sıcak İlişkiler* (İst. 1982), *Dillerinde Dünya* (İst. 1985), *Sayılı Günler* (İst. 1986), *Anında Görüntü* (İst. 1992), *Dünden Bugüne* (Ank. 1997), *İlişkiler Arasında Bir Gezinti* (Ank. 1998), *Yaşadığımız ve Yaşananlar* (Ank. 2000). **Anı:** *Arkadaş Anılarında Orhan Kemal* (İst. 1984).
Kay.: EİS s. 98-99; EYTE s. 708; HİK 2/67-72; ÖBBŞKA 1/240,635,655; RTEs s. 130; TBEA 1/205-206; TDEA 1/478; Mehmet Nuri Yardım, "Dumanı Tüten Çay Gibi'nin Yazarı Muzaffer Buyrukçu: Bütünleşmek Şart", *Romancılar Konuşuyor*, 2000; s. 113-116; TEA/AÖ 1/252; YS 2. bs. s. 148. ♦İ. İŞİK

BUZ, Metin (1.6.1960 -): Şair. Antakya'da doğdu. Antakya lisesinden mezun olduktan sonra Almanya'ya gitti. Frankfurt Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı bölümünü bitirdi. **Eseri/Şiir:** *Taş Yürekli* (İst. 1983).
♦N. ÜNVER

BÜĞET, Nevzat (20. yy.): Roman yazarı. **Eseri/Roman:** *Kaynana* (güldürücü roman, Gaziantep 1960).
Kay.: TB 1960; ♦N. ÜNVER

BÜHDÂNÎ (17/18. yy.): Divan şairi. Adı Hüseyin'dir. Millî Kütüphane Yz. FB 193 numaralı Hasan Sezâî Divânı içinde bir şiirine rastlandı.
Kay.: Yaz.Ar. ♦M. CUNBUR

BÜKÂ'Î (16. veya 17. yy.): Mutasavvıf şair. S. N. Ergun tarafından bir mecmuada bulunan bir şiiri yayımlandı.
Kay.: TDEA 1/471; TŞ 2/869-870. ♦M. CUNBUR

BÜKE, Savaş (1942 -): Şair, öykü yazarı. Zonguldak'ta doğdu. Balıkesir Lisesini ve Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesini bitirdi. Balıkesir gazetelerinde yazar ve sanat sayfası sorumlusu olarak çalıştı. Zübür, Pardon, Papağan, Akbaba adlı gülmece dergilerinde ve Milliyet gazetesinde bir çok öyküsü yayımlandı. **Eserleri:** *Balıkesirli Öyküler* (Ereğli 1993), *Gönlüm Güzellik Yüklü* (Ereğli 1994), *Kaydırak Tepesindeki Kadın* (Ereğli 1979), *Olur Böyle*

Şeyler (İst. 1985), *Mikser Mahmut* (Ank. 1971), *Hamfendi Tatilden Döndüler* (Ank. 1990).
Kay.: Kaydırak Tepesindeki Kadın, (arka kapak). ♦N. ÜNVER

BÜKEN, Mehmet Emin (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Beyaz Salkım Ağacı ve İlk Cemre* (Kemal Işık'la birlikte, Ank. 1952).
Kay.: ÖBBŞKA 1/170. ♦N. ÜNVER

BÜKER, Armağan Cengiz (1942 -): Tabip şair, yazar, çevirmen. İstanbul/Fatih'de doğdu. Fatih Birinci İlkokulu (1954), Vefa Lisesi (1961), İÜ Tıp Fakültesi (1968), AÜ Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi İspanyol Dili ve Edebiyatı Bölümü (1991) mezunudur. Tıp doktoru olarak Deniz Kuvvetleri Hastanesinde (1968-1985) ile Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesinde (1985-1987) okutman olarak AÜ Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi İspanyol Dili ve Edebiyatı Bölümünde (1992-1994) çalıştı. İlk makalesi (Sait Faik- Son Kuşlar) 1961'de Kitap Belleten Dergisinde yayımlandı. Diğer yazı ve çevirilerini Çağdaş Türk Dili, Türk Dili, Kemalist Ülkü, Abece, Yoksulca, Ankara Sanat, Promete gibi dergilerde çıktı. 1963'te THK'nın Uçan Türk Dergisi Şiir Ödülü'nü aldı. İngilizce, İspanyolca, Almanca ve Fransızca bilmektedir. Dil Derneği, Edebiyatçılar Derneği, Türk Tabipler Birliği üyesidir. **Eserleri/Şiir:** *Poemas* (İspanyolca özgün şiirleri, 1989). **Derleme- İnceleme:** *Hint Masalları* (1995), *Octavio Paz'ın La Hija de Rappaccini Adil Yapıtına Genel Bir Bakış* (1992), *Tirso de Molina'nın El Burlador de Sevilla Adlı Yapıtına Genel Bir Bakış* (1991), *Latin, Amerika Yazınında Roman Patlaması (Boom) Olayı* (1995), *Meksikalı Yazar Juan Rulfo'nun Kişiliği ve Sanatı* (1995), *XIX. Yüzyıl İspanyol Ozanı Gustavo Adolfo Becquer'in Şiirlerinde Romantizm* (1994), **Çeviri:** *Eskimo Masalları* (İspanyolcadan, 1995), *Ölüm Çiçekleri* (oyun, İspanyolcadan, 1996).
Kay.: YS, 2. bs. s. 149 ♦G. OKUTAN

BÜKER, Seçil (20. yy.): Akademisyen yazar. **Eserleri/Sinema:** *Sinema Dili Üzerine Yazılar* (Ank. 1985), *Zeynep'in Sinema Kitabı* (İst. 1987), *Sinemada Anlam Yaratma* (Eskişehir 1985), *Film ve Gerçek* (Eskişehir 1982), *Tenisten Sonra Sodsız Viski* (Ank. 1992), *Introdaction to business English* (Eskişehir 1978).
Kay.: Yaz. Arv. ♦N. ÜNVER

BÜKEY, Hasan Salih (1911 –): Şair, tiyatro yazarı. Selânik'te doğdu. **Eserleri/Oyun:** *Pakize* (manzum piyes, İst. 1938). **Şiir:** *Şiir ve Düşünceler* (1962). Kay.: ÖBBŞKA 2/932,1091. ♣N. ÜNVER

BÜKEYHANOĞLU, Alihsan (1869-1932): Kazakistan yazarı. Karkaralı'da doğdu. Ailesi Cengiz Han soyundandı. Yüksek öğrenimini Petersburg'da orman mühendisliği dalında yaptı. Siyasî hayata Rus dilinde yayımladığı Questions Siberiennes gazetesine başladı. Birinci Duma'ya seçildi. Çarlık idaresine karşı Vibrug beyannamesini imzaladığı için hapsedildi. Sonra Orenburg'da Ahmed Baytursun, M. Dolat ve Mustafa Urazov ile Kazak gazetesini çıkardı. Rus ihtilâlinde Turgay ilinin yöneticisi ve Millî Kazak hareketinin başı ve 1918-1919'da Alaş Orda Millî Hükümetinin başkanı oldu. Kazakistan'ın Ruslar tarafından işgali sırasında Moskova'da gözetilme aldı. Bu yıllarda Ahmed Baytursun'la birtakım Kazak destanı ve halk edebiyatı ürünlerini yayımladılar. Kazak gelenekleriyle İslâmiyetin bütünleştirilmesi taraftarıydı. Rusçadan ve diğer dillerden çeviriler yaptı. Gözetilme bulunduğu sırada yazılarını Kır Balası imzasıyla bastırıldı.

Kay.: Fundementa 2;/TDEA 1/479. ♣M. CUNBUR

BÜKÜLMEZ, Muzaffer (20. yy.): Şair. Çukurovalı şairlerin yer aldığı bir antolojide şiirlerine rastlandı. Şiirlerini serbest vezinle yazdı. **Eseri/Şiir:** *Saksılarda Mavi Eller* (Adana 1968). Kay.: GGÇŞ 2/518-523. GGÇŞ 2/921,1016; ÖBBŞKA 2/974. ♣N. ÜNVER

BÜKÜLMEZ, Yaşar Nezihe (29.1.1882 - 1971): Şair. İstanbul'da doğdu. Babası, İstanbul Şehremanetinde hademe olarak çalışan Kadri Efendi, annesi Kırım-Bahçeraylı bir aileden gelen Kaya Hanımdır. Asıl adı Yaşar Zeliha'dır. Şair, İbrahimağa Mektebinde öğrenime başladıysa da babasının ilgisizliği dolayısıyla sadece bir yıl okuyabildi. Ahmet Rasim'in 1895'te Malûmat'ta yayımlanan Leylâ Feride imzalı bir "Şarkı"sından etkilenerek edebiyata heveslendi. İlk iki şiiri Mazlume ve Mehcure mahlaslarıyla 1896 da Malûmat'ta yayımlandı. Kullandığı diğer mahlaslar, başta Yaşar Nezihe olmak üzere, Yaşar binti Kadri, Yaşar binti Abdülkadir, Yaşar Nezihe binti Kantarcı Kadri'dir. Üçüncü evliliğini edebiyat çevreleriyle ilgili Yusuf

Niyazi Beyle yaptı. İki defa intihara kalkıştı. Esirgeme Derneğinde onyediy yıl görev aldı, Kızılay yararına çalıştı, Şark Eşya Pazarında dikişle uğraştı, Darphane'de İstiklal madalyalarının kurdelerini dikti. Mısırlı Prenses Tevfika Hanımdan beş yıl boyunca yardım aldı. Şiirleri Malûmat, Nazikter, Rûbab, Yarın, Kadınlar Dünyası, Kadın, Kadın Yolu (Türk Kadın Yolu), Menekşe, Nay, Envar-ı Vicdan, Terakki, Osmanlı Kadınlar Âlemi ve Aydınlik'ta yayımlandı. 1928'de dergilerde görünmeyen Yaşar Nezihe'nin şiirleri, 1934 - 1954 arasında Kadın gazetesinde çıktı. İlk şiir kitabı 1913'te yayınlanana Bir Deste Menekşe'dir. En çok gazel ve şarkı nazım şekillerini kullanan şair, eğitim düzeyine ve geldiği sosyal çevreye bağlı olarak sade bir dil kullandı. Şiirlerinin altısı bestelendi ve TRT repertuarına alındı. Basılmamış bir şiir defteri de bulunan Yaşar Nezihe'nin nesirle ilgisiz Kadınlar Dünyası ve Nazikter'de yayımladığı iki makale ve bir hikâyeden ibarettir. Makalelerinde kadın hakları ve kadın eğitimini, hikâyede bir anne ile kızın sefaletini konu edindi. **Eserleri/Şiir:** *Bir Deste Menekşe* (İst. 1913), *Feryadlarım* (İst. 1924).

Kay.: İlknur Tatar, Yaşar Nezihe Bükülmez, (bylt), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, İst. 1997; Doruktan Doruğa s. 244; Taha Toros, Mazi Cennetinde, İst. 1992, s. 125 - 142; ÖBBŞKA 1/428; SATŞ, 1994, s. 1990 - 1994; "Tercüme-i Hâlim", Taha Toros Arşivi B7276 numaralı dosya; TBEA 1/TDEA 1/479; TN 2/4748; YS 2. bs. s. 149. ♣H. KABADAYI.

BÜLBÜL, Ali Rıdvan (1935 –): Gazeteci, şair. Konya'nın Doğanbey ilçesinde doğdu. Doğum tarihi, Velibeyoğlu'na göre 1932'dir. İlk, orta ve lise öğrenimini Konya'da, yüksek öğrenimini Ankara'da tamamladı. Avrupa'nın değişik ülkelerinde, gazetecilik ve halkla ilişkiler seminer ve toplantılarına katıldı. İstanbul ve Ankara'da yayımlanan çeşitli gazetelerde çalıştı. TRT'de muhabirlik ve genel müdür danışmanlığı, Anadolu Ajansı'nda muhabirlik, bölge müdürlüğü ve genel müdür danışmanlığı, Türkiye radyolarında danışma kurulu üyeliği görevlerini yürüttü. Konya'da çeşitli gazetelerde, genel yayın müdürlüğü, yazı işleri sorumlu müdürlüğü yaptı; Sabah adlı günlük bir gazete yayımladı. Konya gazetelerinin teknolojik ve içerik açısından "yerel"likten bölgeselliğe geçişlerine öncülük etti ve katkıda bulundu. Kurucusu olduğu Konya Gazeteciler Cemiyeti Başkanlığını

18 yıl kesintisiz sürdüren A. Rıdvan Bülbül, hâlen bu cemiyetin Onursal Başkanı bulunuyor. Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, Türkiye Spor Yazarları Derneği ve Kulübü ile Basın Konseyinin de üyesi olan Bülbül, Kamu İktisadi Kuruluşlarından Botaş'ta iki dönem yönetim kurulunda görev aldı. Hâlen Devlet Malzeme Ofisinde, Hazine Temsilcisi olarak Yönetim Kurulu üyeliği görevini sürdürüyor. Basın Şeref, Uluslar Arası AİSP kartları sahibidir. Basın-Yayın dalında on beş başarı ödülü aldı. Ankara Gazeteciler Cemiyetince 1980-1990 yılları arasında "On Yılın En Başarılı Gazetecisi", 1988 yılında da "Yılın Gazetecisi" seçildi. Selçuk Üniversitesinin ve bu üniversiteye bağlı İletişim Fakültesinin kurulmasında etkin rol oynayan Bülbül'ün şiir de uğraş alanı içinde bulunuyor. Hâlen Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesinde, gazetecilik, halkla ilişkiler ve tanıtım, radyo ve televizyon dallarında ders vermektedir. **Eserleri/Şiir:** *Aynalar Sustu* (Konya 1952), *Güdümlü Mermi* (İst. 1959), *Gökyüzü Mahallesi* (Konya 1962), *Milattan Önce de Böyleydi Sevgi*. **Diğer:** *Genel Gazetecilik Bilgileri, İletişim ve Etik, Uluslararası İletişim, Yazılı Anlatım ve Yazı Türleri, Halkla İlişkiler* (Konya 1998), *Halkla İlişkiler ve Tanıtım, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Yayıncılığı, Tanıtım Teknik ve Yöntemleri*. Kay.: ÖBBŞKA 1/464,493; TBEA 1/206; TDEA 1/481. ♣F. HALICI

BÜLBÜL, İbrahim (20. yy.): Biyografi yazarı. **Eseri:** *Keççizâde İzzet Molla ve Eseri*. (Ank. 1988). Kay.: TB 1988. ♣Yaz.Krl.

BÜLBÜL, Kemalî (1928 –): Halk şairi. Samsun'un Kavak ilçesine bağlı Kozansıkı köyünde doğdu. İlkokuldan sonra basın kuruluşlarında çalıştı. Yine ilkokuldan itibaren şiir söylemeye ve yazmaya başladı. Âşık Efkârî, Âşık Müdamî vb. usta âşıklarla hâl, dil ve gönül beraberliği içinde oldu. Şiirlerinde Bülbül, Kemal Bülbül, Kavaklıoğlu Kemal Bülbül mahlaslarını kullandı. 1975 yılından bu yana Konya Âşıklar Bayramına, yurdun diğer yörelerinde yapılan şölenlere katılmaktadır. Şiirlerinde Atatürk, vatan ve millet sevgilerini dile getirmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırmaları Dairesinin Atatürk'ün doğumunun yüzüncü yıldönümü dolayısıyla açtığı "Türk İstiklâl Savaşı Destan Yarışması"nda ödül kazanmıştır. **Eserleri/Şiir:** *Gönül Çeşmesi* (yy. ty.),

Kırk Sesler (İzmir 1946), *Ahlâkî Öğütler* (4. -5. bs. İst. 1949,1953,1967), *Bülbülden Nağmeler* (Samsun 1952), *Kıbrıs Destanları – Eski ve Yeni – Kahraman Ordumuzun Büyük Zaferi* (Ank. 1975), *Siyasî Partilerin Seçim Destanı* (Ank. 1975). Kay.: ÂGGHŞG s. 77; ÖBBŞKA 1/21, 2/701,905,1027; TDEA 1/481; YHOA s. 60-62. ♣F. HALICI

BÜLBÜL, Mecit (20. yy.): Yaprak destan yazarı. **Eserleri/Destan:** *1 Martta İzmir Körfezinde Batan Üsküdar Vapurunun Destanı* (Samsun 1958), *Kıbrıs Adası* (Samsun 1958). Kay.: Yaz. Arv. ♣N. ÜNVER

BÜLBÜL, Mustafa (1946 –): Şair. Tokat'ın Çamlıbel bucağında doğdu. İstanbul Çapa Öğretmen Okulundan mezun oldu. Yedi yıl ilkokul öğretmenliği yaptı. 1978'de TRT'ye geçti. TRT'de çocuklara yönelik müzik yapımlarında çalışmaktı. **Eseri/Şiir:** *Aranır Aktarlarda Sonra* (İst. 1982). Kay.: Yaz. Arv. ♣N. ÜNVER

BÜLBÜLİ (16. yy.): Divan şairi. İstanbulludur. S. N. Ergun TSMK Revan kısmı 1972 numaralı bir Mecmu'a-i Eş'âr'da şiirlerine rastladı ve eserinde yayımladı. Kay.: MN s. 146; TDEA 1/481; TN 1/102(397); TŞ 2/870; TŞ/AH bk. 9. ♣M. CUNBUR

BÜLBÜLZÂDE Ali Hibri, bk. **HİBRÎ** (– 1616)

BÜLEKOV, Dinis Möderis oğlu (1944-?): Başkurdistan gazeteci ve yazarı. Başkurdistan'ın Meleüz ilçesine bağlı Arıslan köyünde doğdu. Voskresenskiy Lisesini bitirdikten sonra doğduğu köyde makineli tarım uzmanlığı yaptı. Sonradan Belebey şehrindeki Köy Ekonomisini Makineleştirme ve Eleştirikleştirme Okulunda eğitim aldı. Belebey ilçe gazetesinde edebiyat uzmanı olarak çalıştı (1964-65). Üç yıl Sovyet Ordusunda görev yaptıktan sonra yeniden gazetecilik işine dönerek Sovet Başkörtostanı gazetesi ve Ağidel dergisinin yazı işleri kurulunda görev aldı. Dışarıdan M. Gorki Edebiyat Enstitüsünü bitirdi. Uzun süre Pioner dergisinin baş redaktörlüğünü yaptı. Daha sonra Başkurdistan Radyo ve Televizyon Yayınları Komitesi başkanlığını yürüttü. Edebiyatla küçük yaşlardan itibaren ilgilenmeye başladı. Daha lisede ve teknik okulda okurken ilk yazdıkları gazete-

lerde yayımlandı. *Qoyaş Yarsıği* isimli ilk hikâyeler kitabı 1971'de basıldı. Hikâyelerinin kahramanları hep çağdaşları oldu. Kahramanlarının iç dünyalarını, psikolojik düşünce ve duygularını büyük bir ustalıklarla tasvir etti. Daha sonra basılan kitaplarında yer alan hikâyeler, yazarın edebî kabiliyeti bakımından kusursuzluğa doğru gidişinin göstergeleri oldu. 1988 yılında *Ağidel* dergisinde onun *Kilmeşäk* isimli romanı yayımlandı. 1973'ten beri SSCB Yazarlar Birliği üyesiydi. **Eserleri/Hikâye:** *Qoyaş Yarsıği* (Öfö 1971), *Awılmıdnı Aq Öyzeri* (Öfö 1973), *Harı Handuğas Balahu* (Öfö 1975), *Aqbuz Alışqa Sığa* (Öfö 1977), *Qıngıraw Séske* (Öfö 1979), *Samaya Dolgaya Noç'* (Moskova 1978), *Upqın Sitendé Beyew* (Öfö 1981), *Qıyrsıq Ay* (Öfö 1983), *Sağan Yapraq Yañırta* (Öfö 1985), *Şarlawıq* (Öfö 1987).

Kay.: Başqort Sovet Yazıwısları Antologiyahu, Ufa 1988. ♣G. İŞKİLDİNA

BÜLENT Ariel (takma ad), bk. **BEZİRCİ, Asım**

BÜLENT Müşker (takma ad), bk. **SATOĞLU, Abdullah**

BÜLENT Nafiz (takma ad), bk. **GEÇER, İlhan**

BÜNGÜL, Nureddin Rüştü (1882-1951): Şair ve yazar. Konya'da doğdu. Ahmet Rüştü Efendinin oğludur. İÜ Hukuk Fakültesinde okurken gazeteciliğe başladı. Uzun yıllar gazetecilik yaptı. II. Meşrutiyetin ilânından sonra Geveze (1908-1909, 115 sayı) ve Cadaloz (1911, 45 sayı) adlı mizah dergilerini çıkardı. Kültürlü bir yazar, içli bir şair, güçlü bir hicivciydi. Manzum ve mensur yazıları devrin gaetelerinde yayımlandı. Şarkı güfteleri bestelendi. Eski eserler uzmanı olarak tanındı. Antika mağazası zamanın ileri gelen fikir ve sanat adamlarının buluşma yeri idi. İzmir'de öldü ve oraya gömüldü. İstanbul Teknik Üniversitesinde kütüphane müdürlüğü yaptı. **Eseri/Şiir:** *Dumlupınar Duyguları* (İst. 1936), *Dumlupınar Duygularından: Türk Erlerine Armağan* (İst. 1937), *Türk Eşlerine Armağan* (İst. 1937), *Şarkılarım* (Konya 1944), *Yanan Dünyadan Yankılar: Savaş Destanı* (İst. 1944). **İnceleme:** *Canbaz Deli Osman* (İst. 1944). **Ansiklopedi:** *Eski Eserler Ansiklopedisi* (1939), **Çeviri:** *Kitab-ı Riyazât-ı Hayl: Ata Bakmak, Atı*

Bilmek, Ata Binmek, At Öğrenmek, Atı Emlmek, Yemlemek ve Gemlemek Bilgileri (Hüseyin b. Ahmet'ten, İst. 1944), *Okçuluk Hakkında Hulâsa* (Hüseyin b. Ahmet Erzurumî'den, 1944).

Kay.: Eski Eserler Ansiklopedisi, ÖBBŞKA 1/367, 2/1059, 1211. ♣N. KONUK-G. OKUTAN

BÜNHANİ, Derviş (18. yy.): Mutasavvıf şair. Hayatı hakkında tezkirelerde ve diğer kaynaklarda bilgi bulunamadı. Şiirlerinden anlaşıldığına göre, Kadiri tarikatına mensuptu. MK. Yz. A 4412 numara kayıtlı 18. yüzyıla ait bir mecmuada altı adet şiiri vardır.

Kay.: Yaz. Arv. ♣N. ÜNVER

BÜRHAN Hakkı (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Alevsiz Işık* (İst. 1934, 2. bs. 1937).

Kay.: ÖBBŞKA 1/35. ♣N. KONUK

BÜRHANİ (saz şairi), bk. **BURHANİ** (1835-1908)

BÜRÜN, Vecdi (1915 - 3.2.1997): Gazeteci yazar. İstanbul'da doğdu. Gazeteciliğe İkdam gazetesinde başladı. Son Posta, Yeni Sabah, Yeni İstanbul, Akşam, Ortadoğu ve Türkiye gazetelerinde çalıştı. Baş haberler müdürlüğü ve köşe yazarlığı yaptı. Zerafet, nezaket ve geniş kültür sahibi bir İstanbul beyefendisiydi. İstanbul'da vefat etti. **Eserleri:** *Dördüncü Murat* (İst. 1974), *Eyüp*, SSCB'de *Hürriyet Mücadelesi*. **Kay.:** TBU s. 32. ♣M. CUNBUR

BÜRÜYAN Ana (halk şairi), bk. **BURYAN Ana**

BÜTÜÇ, Mehmet (1955 -): Kosova vatandaşı Türk şair ve yazar. Prizren'de doğdu. İlk ve orta öğretimi burada tamamladıktan sonra, İpek Yüksek İktisat Okulundan mezun oldu. Genç yaşlarda Doğru Yol, Türk Kültür, Güzel Sanatlar Derneği çalışmalarına katıldı. Tiyatro ve edebiyat alanında kendini yetiştirdi. 1970'li yıllardan beri Kosova ve Makedonya'da yayımlanan dergi ve gazetelerde şiir ve hikâyeleri yayımlanmaktadır. Hâlen Kosova'da yayımlanan tek Türkçe gazete Yeni Dönem'i çıkarmaktadır. **Eseri/Şiir:** *Düşsel Senfoni* (İst. 1994), *Anularımın Yansımaları* (1996). **Hikâye:** *Ateş Böceklerin Gösterisi* (Priştine 1995).

Kay.: Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi (Makedonya-Yugoslavya), Ankara 1997, c. 7, s. 456. ♣M. İSEN

BÜYÜK Kerimov (1906-1945): Özbek folklor bilimcisi. Taşkent'te doğdu. 1926'da Özbek bilim yurdunu, 1930'da Semerkand Devlet Üniversitesinin İctimaî ve İktisadî Bölümünü bitirdi. 1933'te Özbekistan Medenî Kuruluş Enstitüsünde yüksek lisans yaptı. 1924-1934 arasında Semerkand Pedagoji, Endüstri, Taşkent Pamukçuluk Teknikumlarında ders verdi. 1934-1945 yıllarında Özbekistan Cumhuriyeti Fenler Akademisinin Dil ve Edebiyat Enstitüsünde çalıştı. Halk edebiyatı örneklerini toplama, yayımlama sahasında önemli çalışmalar yaptı. Birçok koşık, masal, destan ve atasözleri yazdı. Fazıl Yoldaşoğlu'nun "Bélagédan", "Méşrika", "Nuralı", "Férhad ve Şirin", "Tolğanay" gibi destanlarını derledi. Özbek halk masallarını ilk defa tasnif etti, masalların ortaya çıkışını ve poetikasını inceledi. Yayıma hazırladığı eserler: *Makallér vé Hikmetli Sözlér* (1939), *Kanal Hakıda Koşıklar* (1940), *Göroğlining Tuğilişi* (1941), *Bélagédan*, (1941), *Zülfizér vé Avazhan*, (1942), *Göroğli*, (1942), *Merdler Meydani*, (1942). **Eserleri:** *Özbek Halkının Ağzeki İcadı*, (1939), *Göroğlining Tuğilişi Haluda*, (1939), *Özbek Folklori*, (1939), *Özbek Halk Erteklerinin Bazı Bir Hususiyetler Hakıda*, (1995-1996). **Kay.:** Yaz. Arv. ♣M. CORAYEV

BÜYÜKAKSOY, Kenan (1867 - 7.7.1950): Mutasavvıf şair, fikir adamı, eğitimci. Selânik'te dünyaya geldi. Dedesi Filibe hanedanından Hacı Hasan Bey, babası Abdülhalim Bey, annesi Hatice Cenân Hanımdır. Bebekliği ve çocukluğunun ilk yılları annesinin itinalı bakımıyla Filibe'de dedesinin konağında geçti ve ilk eğitimini de annesinden aldı. Bu yüzden yalnız çocukluğunda değil, hayatı boyunca manevî dünyasında annesinin sürekli tesiri görüldü. Dokuz yaşında İstanbul'a gönderilip Galatasaray'ın ilk kısmına yatılı öğrenci olarak verildi (1876). Okula başlayışının üçüncü ayında Türk masallarını Fransızcaya çevirip anlatışıyla dikkati çekti. Arapça, Farsça ve diğer dilleri de aynı kolaylıkla öğrendi. Öğretmenleri arasında devrin tanınmış şair, edip ve âlimlerinden Recaizade Mahmud Ekrem*, Tevfik Fikret*, Muallim Naci*, Hacı Feyzi* ve sonradan büyük kayınpederi olan Hacı Zihni* Efendiler vardı. Muallim Naci ise, şiir okuyuşunu beğenerek ona "Orotör" adını tekti, yaramazlıkları için de "Dün-

yada eşin yok senin gibi, ceylan mısın, nesin?" diye başlayan manzumeler söyledi. Okuldaki arkadaşlarından Server Hilmi Beyin dostluğu ise hayatı boyu sürmüştür. Galatasaray'ı bitirdikten sonra, Babîali Hariciye Kalemünde memuriyete başladı. Bu arada İstanbul'daki İranlıların çocukları için açılan okulda tabiat öğretmenliğine tayin edildi. Ders kitapları yazmaya başlaması da bu yıllara rastladı. Bu görevleri yaparken Posta Telgraf Nezaretinde Alman müşavir Groll'un yardımcılığına getirildi. Bu arada yüksek öğrenimini Hukuk Mektebinde sürdürmekteydi. Yüksek öğrenimi bitince asıl mesleği olan öğretmenliği yapmak için Maarif Nezaretine geçti. Çönce Balıkesir İdadîsine müdür olarak atandı. Kısa sürede okulun öğrenci sayısının artmasını sağladı. Kısa sürede Balıkesir'de tanınıp sevildi, hatta Karesi Meşahir'i arasında yer aldı. Sonra Adana Maarif Müdürlüğüne gönderildi. Bu görevde iken Mut, Silifke, Anamur, Gülnar'da ve bu ilçelerin bazı köylerinde okullar açtı. Bu çalışmalarını bazı kişilerde hoş karşılanmadı, bazı iftiralar yanında 'Padişah aleyhinde konuşuyor' diye İstanbul'a, saraya şikâyet edildi. Bu jurnaller üzerine Konya Maarif Müdürlüğüne çıkan tayini, gidip vazifeye başlamadan Manastır Maarif Müdürlüğüne çevrildi. Burada genç eğitimci, Müşir Fazlı Paşanın takdirini kazandı. İstanbul'da izine gittiği sırada Üsküp Maarif Müdürlüğüne tayin olundu. Bu ildeki okulların Manastır okullarından çokdaha fazla disipline ihtiyacı vardı. Sıcak, soğuk demeden ve dağdaki çetelere rağmen Priren ve Kalkandelen'deki okulları teftiş etti. Çevredeki köy ve kasabalara yeni okullar kazandırdı. Üsküp'te kaldığı üç yıl içinde valilikçe şehre gelen yabancı ve çok özel konukları ağırlamakla da görevlendirildi. Üsküp'ten Trabzon Maarif Müdürlüğüne getirildi. Burada da Vali Kadri Bey başta olmak üzere dostlukları yıllar boyu süren bir çevre kazandı. İstanbul'a tayini çıktı. Öğretim sistemi ve öğrencileri bakımından çok seçkin bir olan Nümune-i Terakki Mektebi müdürlüğüne atandı. Ancak eski müdür Ali Nadir Bey, İttihat ve Terakki Cemiyeti mensuplarından olup sürgüne gönderildiğinden, okul daima sarayın göz hapsindeydi. Sait Molla ve kardeşinin verdikleri jurnal üzerine, Kenan Bey de sarayda uzun bir soruşturma geçirdi. Medine'ye gitmek arzusunu, bu soruşturma sırasında

saraydaki tanıdıklarına açmıştı. Bir süre sonra isteği yerine getirilip Medine-i Münevvere'ye İdadî-i Hamidî Müdürlüğüne atandı. Hicaz demiryolu yapılmadığından İskenderiye ve Mısır üzerinden Yanbuğ'a geçerek vapur ve develerle yaptığı çetin bir yolculuktan sonra Medine'ye ulaştı. Büyük bir kalabalık tarafından karşılandı. Henüz okulun binası tamamlanmadığından dersleri Harem-i Şerif'in bir kısmında yaptı başladı. Şiir yazmaya Bestelediği ilâhilerini çocuklara Harem-i Şerif'te okutuyor, diye yapılan şikâyetlere önem vermedi. İki üç ay içinde Arapça konuşmayı öğrendi. Şehir halkı tarafından kısa zamanda sevilen başlanan eğitimci, okul işlerinin yanı sıra Türkçeyi Araplara, Arapçayı Türklere öğretecek risaleler hazırladı. Kısa zamanda Medine ileri gelenlerinin sohbet ve kültür meclislerinin aranan konuğu oldu. Bedevî şeyhlerinin davetlerine katıldı. Bu arada Bedevî aşiretleri ve şeyhleriyle Osmanlı yöneticileri arasındaki ilişkilerin düzelmesini sağladı. Babası Halim Beyin hastalanması, özellikle gözlerinden rahatsızlanması üzerine, dört yıl sonra ailece İstanbul'a dönülmek mecburiyetinde kalındı. İstanbul'da önce Erkek Muallim Mektebinin üst sınıflarına Fransızca öğretmeni olarak atandı. Sonra Maarif Nezaretinde Tedkikat-ı İlmiye Encümeni üyeliğine getirildi. Daha sonra da Darüşşafaka Müdürlüğü görevi verildi. Bu arada kızı Hayriye Hanımın ölümü üzerine 1919'da İstanbul Horhor yokuşunda Hayriye Lisesini, Çarşamba'da bu mektebin ilk kısmını açtı. Lise müdürlüğünü yakın dostu Dr. Server Hilmi Beyin oğlu Sedat Bey'e verdi. Kendisi de lise kısmında Fransızca öğretmenliğini üstlendi (1919). Darüşşafaka'dan ayrıldıktan sonra yerine şair Ali Kâmi Akyüz atanmış (7. 7. 1920), kendisi de Maarif Vekâletince Rum Kız ve Erkek Liseleri öğretmenliğine getirilmiştir. Bu okullarda öğretmenliği emekli oluncaya kadar sürmüş, gerek öğrenciler, gerekse, çoğu rahip olan öğretmenler tarafından büyük bir saygıyla sevilip sayılmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında bir süre bu okulların müfettişliğinde de bulundu. Hayriye Mektebiyle ilgisi uzun yıllar devam etti. Bir süre rahatsızlandıktan sonra Fatih'teki konağında vefat etti. Merkez Efendi Türbesinin arkasındaki annesinin ve büyük kızının yanında büyük bir törenle toprağa verildi. İçinde çok kıymetli yazma

divanların da yer aldığı özel kütüphanesini İstanbul Millet Kütüphanesine bağışladı. Kenan Beyin bu resmî hayatı yanında, asıl şahsiyetinin olduğu bir de manevî, fikrî ve edebî hayatı vardır. Manevî eğitimi almaya daha Filibe'de iken başladı. Annesinin mürşidi olan Filibeli Edhem Efendi tarafından önünde irfan âleminin ilk kapısı açıldı. Genç yaşlarda Şazeli tarikatında ilk riyazet dönemini geçirdi. Manastır'da bulunduğu sırada, sonradan kayınpederi olan Edhem Efendi vefat etti ve hilâfeti genç eğitimciye bıraktı. Tuhfe-i Kenan adlı eserinde yazdığına göre Medine'de iken Rifaî Şeyhi Hamza Efendiye intisap etti. Medine'den ayrılırken Rifaî hilâfetini de üstlenmiştir. İlk müritleri ve halifeleri arasında son devrin tanınmış hattatlarından Aziz Efendi, Dr. Server Hilmi Bey, Medine'den dönerken aileyle birlikte gelen Galatasaray öğretmenlerinden Ömer Efendi de bulunmaktaydı. Yine Tuhfe-i Kenan'da yazıldığına göre Mevlevî ve Kadirî tarikatlarına da intisap etmiştir. İstanbul'a döndükten sonra evinin bir odasında ailesinden bazı fertlerin ve yakın dostlarından bazılarının katıldığı küçük bir gruba Mesnevî-i Şerif dersleri vermeye ve Mevlâna'nın bu büyük eserini şerh etmeye başladı. Bu büyük eseri devrin tanınmış mesnevî-hanlarından olan Daryallı Abdülmecid Efendiden okumuş idi. Ancak II. Abdülhamit devrinde bu tür toplantılar hoş karşılanmadığından, "siyasî amaçlı toplantı yapılıyor ve Jön Türk ocağı" diye bir gün konak basıldı. "Evrak-ı Muzırna" zannıyla Tercüman-ı Hakikat gazetesinde çıkan pedagojik makaleleri, Batı fikir dünyasından çevirdiği bazı yazıları götürülüp ziyan edildi. 1908 Meşrutiyeti ilân edildikten sonra hem dergâhın açılış izni hem de Darüşşafaka müdürlüğü verildi. Dergâhın kuruluş amacı, toplumun manevî ve fikrî seviyesinin yükseltilmesini, gençliğin moral çöküntüye yuvarlanmaktan kurtarılmasını sağlayacak bir ilim ocağı meydana getirmektir. Kuruluşundan tekkelerin kapatılmasına kadar geçen zaman içinde muntazaman haftada iki gün ve iki gece Mesnevî dersleri tahrir edildi. Dört tarikatı bir yolda birleştiren, zengin bir millî kültür yanında, doğu ve batı kültüründen de derinliğine yararlanılarak yapılan bu tahrirleri ve sohbetleri dinleyen geniş bir çevre oluştu. Dergâhların kapatılmasını büyük bir hoşgörü ile karşılayan Kenan Bey, hatta

bir kaçı dışında bu kurumların hizmetlerini tamamlamış olduğunu da çevresindekilere açıklamış, yeni bir devir başladığını, yeni yolların denenmesi gerektiğini söylemiştir. Denenecek yolu kısa zamanda tespit ettiği ahlâk güzelliklerini özellikle aileden iki hanımda uygulamaya başladı. Üniversiteden ilk felsefe mezunu olarak yetişen Semiha Cemal* ile Türk edebiyatında mistik roman tarzının ilk ve en güzel eserlerini vermiş, kültürümüzün zenginliklerini diğer kitaplarında toplamış olan Sâmiha Ayverdi'yi bir oya gibi işledi. Semiha Cemal'in genç yaşta ölümünün verdiği acı devrini müteakip, ikinci öğrencisi üzerine büyük bir ihtimamla eğildi. Yetiştirdikleri arasında üniversite öğretim üyeleri, öğretmenler, başka meslek sahipleri, Safiye Erol ve Meşkûre Sargut gibi yazarlar, hattâ Sofi Huri gibi başka dinlerin mensupları, dahası rahip ve patrikler de bulunmaktaydı. Eserleri, fikirleri ve yetiştirdikleri ile arkasında iz bırakan bir büyük mütefekkir, bir mürşit, bir eğitimci, bir ahlâkçı, hattâ bir filozof olarak değerlendirildi. Kenan Büyükkaksoy'un, daha geniş çevrelerin verdiği adla Kenan Rifaî'nin ilâhî ve diğer şiirleriyle edebiyatımızda da bir yeri vardır. Bir kısmını kendinin bestelediği, İzzettin Hümaî, Ahmet Hatipoğlu tarafından bestelenen ilâhileri günümüzde de okunmaktadır. **Eserleri/Şiir: İlahiyat-ı Kenan** (Mustafa Şerif'in mukaddimesiyle, İst. 1341/1925, 2. bs. 1973). **Biyografi: Seyyid Ahmede'r-Rifâi** (İst. 1340/1924). **Tasavvuf: Rehber-i Sâlikin** (İst. 1307/1890), **Tuhfe-i Ken'an** (İst. 1322/1904-5), **Mesnevî Şerhi** (1. c. İst. 1973, baskıya Sâmiha Ayverdi ve Nihat Sami Banarlı tarafından hazırlanmıştır. Diğer ciltler yazma hâlinde ve ailesindedir). **Biyoloji ders kitabı: Muktezâ-yı Hayat** (İst. 1308/ 1891).

Kay.: S. Ayverdi, N. Araz, Sofi Huri ve Safiye Erol, Ken'an Rifâi ve Yirminci Asırda Müslümanlık, 3. bs. İst. 1983, İ. H. Uzunçarşılı, Balıkesir Meşahiri (İst.); "İz Bırakanlar", Tercüman Gazetesi, 1989. ♦M. CUNBUR

BÜYÜKAKSOY, Mehmed Kâzım (1902- 28.5. 1993):

Anı ve biyografi yazarı, kütüphaneci. Medine'de doğdu. Babası Ken'an Büyükkaksoy*, annesi Mahire Hanımdır. İstanbul Eczacılık Fakültesinden mezun oldu. Bankacılık yaptı. Son görevi uzun yıllar çalışıp emekli olduğu Fatih Millet Kütüphanesi müdür yardımcılığıdır. Sesi güzel olup İstanbul'un tanınmış mevlithanlarındandı. İstan-

bul'da vefat etti. Mezarı Merkez Efendi Kabristanındadır. **Eserleri:** Mesnevî Hatıraları (Babasının Mesnevî Dersleri'nden bir kısmı, İst. 1967), Hak Yolunun Önderleri <Yüce Veliler> (İst. 1973). **Kay.:** Aileden. ♦M. CUNBUR

BÜYÜKAKSOY, Vecihe (1927 –): Şair. Ankara'da doğdu. Eski Ankara milletvekillerinden Rifat Araz'la Müzeyyen Araz'ın küçük kızları, tanınmış yazar Nezihe Araz*'ın kızkardeşidir. Ankara Kız Lisesinden mezun oldu. Prof. Dr. Ziya Cemal Büyükkaksoy*'un oğlu Cemil Büyükkaksoy'la evlendi. İki kızı oldu. Ailece Kanada'ya yerleştiler. Şiirleri Çağrı gibi dergilerde yayımlandı. Çoğu duygu yüklü olan şiirlerinin bir kısmında mistik bir hava hissedilir. **Eserleri/Şiir: Yaşanmamış Mutluluklar** (İst. 1994), **Eski Yol** (İst. 1997). **Kay.:** TB. 1994,1997 ve Kendi. ♦M. CUNBUR

BÜYÜKANNE (takma ad), bk. GÜRTUNCA, Mehmet Faruk

BÜYÜKARKIN, Bekir Sıdkı (28.12.1921- 6.8.1998): Tarihî roman ve oyun yazarı, şair. İstanbul'da doğdu. Vefa Lisesini (1939) ve İstanbul Yüksek İktisat ve Ticaret Okulunu (1942) bitirdi. Anadolu Sigorta şirketinde muhasebecilik (1945-1953) ve Türk Ticaret Bankasında genel muhasebe müdürlüğü (1953-1960), daha sonra serbest mali müşavirlik yaptı. Arkın Yayın Evinin kurdu ve yönetti. İlk hikâyeleri "On İki Masal" 1942'de Yapı dergisinde, sonra yazdıkları Son Telgraf ve Akşam gazetelerinde yayımlandı. İlk romanı Cadıların Kırbacı yine Son Telgraf'ta tefrika edildi. Şiir kitapları da olmasına rağmen, tarihi romanları ve oyunları ile tanındı. 1947 CHP Tiyatro Yarışmasında *Dökmeci* adlı oyunuyla üçüncülük, *Bozkırda Sabah* ile 1988 İnönü Vakfı Tiyatro Yarışmasında üçüncülük, *Kavuk* ile Kültür Bakanlığı Ortaoyunu Matin Yarışmasında üçüncülük, *Gece Yarısı* ile 1988 Kültür Bakanlığı Edebiyat Yarışmasında mansiyon kazandı. Oyunları İstanbul Şehir Tiyatrolarında oynandı. Duman Berlin Ammatör Tiyatrolar Festivalinde sahnelendi. Son Akın 1982'de filme çekildi. Soytan ile Yarısı TRT Televizyonunda gösterildi. Atatürk Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Şeref Üyeliğine seçildi. Tiyatro ve TV Yazarları Derneği, Türk Edebi-

yat Vakfı üyesiydi. **Eserleri/Şiir:** *Eski Dost* (İst. 1959), *Rüzgâr* (İst. 1965). **Roman:** *Cadıların Kırbacı* (1946), *Maske* (1955), *Bir Sel Gibi* (1962, 4. bs. İst. 1975), *Son Akın* (İst. 1963), *Belki Bir Gün* (İst. 1965), *Suların Gölgesinde* (İst. 1966, 3. bs. 1975), *Tanyeri* (İst. 1967), *Bozkırda Sabah* (İst. 1969), *Yoldaki Adam* (İst. 1972), *Gün Batarken* (İst. 1977), *Kutludağ* (İst. 1979), *Gece Yansı* (İst. 1987). **Hikâye:** *On İki Masal* (manzum İst. 1942), *Tarihten Hikâyeler* (İst. 1996). **Oyun:** *Dökmeci* (İst. 1954), *Yansı* (İst. 1967), *Üç Oyun* (Armutlar, Yolcular, Tanyeri, 1970), *Duman* (1970), *İki Oyun* (Duman, Keçiler, İst. 1970), *Soytarı, Balıkçı* (İst. 1974), *Kavuk* (İst. 1987), *Bozkırda Sabah* (İst. 1988).

Kay.: S. Tural, "Şeref Üyemiz Bekir Büyükarkın'ı Kaybettik (6. 8. 1998)", *Bilge*, nu. 18, s. 125-126; EİS s. 99; EYTE s. 708; ÖBBŞKA 1/410, 2/965. ŞYS s. 118; TBEA 1/206-207; TDEA 1/485; YS, 2. bs. s. 149. ♣G. OKUTAN

BÜYÜKBABA (takma ad), bk. **ZİYA Gökalp**

BÜYÜKBABA (takma ad), bk. **KÖPRÜLÜ, M. Fuad**

BÜYÜKCEBECİ, İlhan (1957 –): Şair. İstanbul'da doğdu. Çocukluğu ve ilk okul hayatının yarısı Çankırı'da geçti. Dokuz yaşında döndüğü İstanbul'da ilk, orta ve lise eğitimini tamamladı. İÜ İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi İşletmecilik Yüksek Okulunu bitirdi. **Eseri/Şiir:** *Şiirlerin Çile Çocuğu* (İst. 1979).

Kay.: TB 1979. ♣N. ÜNVER

BÜYÜKEROL, İsmail (1960 –): Şair. Yozgat ilinin Sorgun ilçesine bağlı Dışlı köyünde doğdu. İlkokulu köyünde tamamladı. 1973'te Yozgat İstiklâl Ortaokulunu, 1977'de Yozgat Lisesini bitirdi. 1979'da Eğitim Enstitüsünden mezun olarak, Rize'de öğretmenliğe başladı. Çeşitli yörelerde öğretmenlik yaptı. **Eseri/Şiir:** *Can Suyu* (1995).

Kay.: TB 1995. ♣B. ALTUNİŞ-GÜRSOY

BÜYÜKGEDİK, Yaşar (1951 –): Halk şairi. Ankara'nın Beypazarı ilçesine bağlı Uruş beldesinde doğdu. İlkokulu bitirdi. Asıl eğitimini bilgin bir zat olan babasından aldı. 1963'te dokumacılığa başladı. Altı yıl Ankara'da, iki yıl İstanbul'da bu meslekte çalıştı. Şiire ilk defa Uruşlu Aşık Şefkatî mahlâsiyle İstanbul'da başladı. Bu mahlâsi ona

Konya Turizm Derneği Başkanı şair Feyzi Halıcı* verdi. Şiirlerini genellikle sazıyla söyledi. Şiirlerinde sosyal konuları, köy hayatını işledi. Vatan ve millet sevgisiyle dolu millî şiirleri ve taşlamalarıyla tanındı. Halk ozanları yarışmalarında dereceler aldı. Kültür Bakanlığınca yayımlanan Türk İstiklâl Savaşı Destanları ve Saz Şairlerinin Diliyle Atatürk adlı antolojilerde şiirleri yayımlandı. **Eserleri/Şiir:** *Yaradana İltica, Ağartma Taşı, Kan Çiçekleri*.

Kay.: THŞA 20; Yaşar Şener, Beypazarı Tarihte ve Bugün, 1997, 94-95. ♣F. A. TURAN

BÜYÜKKÖRÜKÇÜ, Tahir (1926 –): Yazar. Konya'da doğdu. Babası Mehmed Efendidir. İlkokulu bitirdi. Arapça ve Farsça öğrendi. Konya Merkez Vaizliği ve müftülük yaptı. 5. Dönem Konya milletvekili seçildi. **Eserleri:** *İslâm Adabı* (Konya 1957), *İslâm'da Edep* (İst. 1972), *Müslüman Peygamberini Tanımalısın* (İst. 1979), *Mübarek Ramazan ve Oruç* (İst. 1963), *Hakiki Vecchile Mevlânâ ve Mesnevi* (Konya 1959), *Mevlânâ ve Mesnevi Gözüyle Peygamber Efendimiz* (İst. 1970).

Kay.: TB 1957 vd.; TBMM Albümü 1920-1991, Ank. 1994, s. 417. ♣N. ÜNVER

BÜYÜKMERICİ, Erol (26.1.1942 –): Şair ve yazar. İstanbul'da doğdu. Ankara TCDD Meslek Okulunu (1960), Anadolu Üniversitesi Kimya Mühendislik Fakültesini (1978) bitirdi. 1960'tan itibaren Adana ve İstanbul'da TCDD memuru, Çermik, Turgutlu, Eskişehir'de öğretmen ve mühendis olarak görev yaptı. 1989'da emekli oldu. Türkiye Yazarlar Sendikası ve Edebiyatçılar Derneği üyesidir. Yazılarını aralıklı olarak *Bilim ve Ütopya* dergisinde yayımladı. *Son İki Çocuk* kitabıyla Mevlüt Kaplan Edebiyat Ödülü'nü aldı. **Eserleri/Roman:** *Yergök* (Eskişehir 1996). **Çocuk romanı:** *Bozbuğık* (İst. 1999, *Son İki Çocuk* (İzmir 2000)). **Çocuk kitabı:** *Emece Memece Çizgili Bilmecce* (İst. 2000).

Kay.: TBEA 1/207; ♣İ. IŞIK

BÜYÜKMURAT, Atılâ (1943 –): Roman yazarı. Gaziantep'te doğdu. İzmir'de Hava Harp Okulunu bitirdi. Çeşitli yerlerde görev yaptı. Dışardan İÜ Hukuk Fakültesini tamamladı. Bitirdiği fakülte dolayısıyla Bakanlık Müfettişliğine yükseltildi. Büyükmurat'ın belgesel yönü ağırlıklı *Bu-*

naltıcı Yıllar, Karayazı, Cemile, Buruk Yaşam romanları İstanbul ve İzmir gazetelerinde tefrika edildi. 100'den fazla belgesel tiyatro eseri yazdı. **Eserleri/Roman:** *Bunaltıcı Yıllar* (İst. 1975), *Yaman Eserdi Moselik'in Yeli* (İst. 1984).

Kay.: Büyükmurat, Atila, Yaman Eserdi Moselik'in Yeli, s. 5-6. TB 1975, 1984. ♣N. ÜNVER

BÜYÜKÖZKAN, Alâattin (1928 –): Şair. İstanbul'da doğdu. **Eseri/Şiir:** *Dikenli Yollar* (İst. 1970). **Kay.:** ÖBBŞKA 1/338. ♣N. ÜNVER

BÜYÜKTANIR, Zeki (17.2.1930 –): Şair ve yazar. Sivas'ın Gürün ilçesinde doğdu. Gürün Yassıca-tepe İlkokulunu (1943), Sivas Öğretmen Okulunu (1960) bitirdi. İzmir Karşıyaka'da ilkokul öğretmenliği ve gazetecilik (Yeni Asır) yaptı. 1976'da emekli oldu. 1984 yılına kadar da İzmir Aliğa Rafinerisinde personel şefi olarak çalıştı. Daha sonra tüm zamanını edebiyat çalışmalarına ayırdı. Yazı ve şiirlerini Cumhuriyet, Yeni Asır, Siyah Beyaz, Ege Expres gazeteleri ile Kemalizm, Dinde Reform, Dönem, Bilim ve Ütopya, Çağdaş Türk Dili, Türk Dili Dergisi, Yeni Biçem, Gerçek Sanat, Promete vb. dergilerde yayımladı. İnsan Sevgi Anadolu adlı eseri Farsça'ya çevrildi. Edebiyatçılar Derneği, Atatürkçü Düşünce Derneği, Dil Derneği, İzmir Pir Sultan Abdal Derneği üyesidir. **Eserleri/Şiir:** *Mustafa Kemal Şafağı / Atatürk Şiirleri* (İzmir 1993), *Kurtuluşa Giden Yol / Kuvayı Milliye Destanı* (Ank. 1994), *Şeyh Bedreddin Destanı* (İzmir 1994), *Pir Sultan Abdal Destanı* (1994), *Tilgarimo*

(Hitit destanı, İzmir 1995), *Sevgim Size Özüm Söze* (İzmir 1997), *Baba İshak Destanı* (İzmir 2000), **İnceleme:** *İnsan Sevgi Anadolu* (Ank. 1993), *Yazın Dünyamızın Kutsal Kitabı İlyada* (İzmir 1996), *Türkçe Tapınma* (İst. 1999), 1923), *Benim Kâbem Anadolu* (İzmir 2000), *Anadolu Aydınlanması* (2000). **Sözlük:** *Dilimiz ve Hasan Hüseyin* (İzmir 1983). **Oyun:** *Yunus Emre* (1991).

Kay.: Bekir Yurdakul, "Tilgarimo", *Gazete Ege*, 23 Eylül 1998; Veysel Gültaş, "Pir Sultan Destanı Üzerine", *Çalı dergisi*, Ekim, 1998; Birsan Pekçolak, "Baba İshak Destanı", *Berfin Bahar*, sayı: 30, Eylül 2000), Osman Nuri Poyrazoğlu, *Kitap Kitap Şiir Gelir Bizlere* (2000); TBEA 1/207; YS, 2. bs. s. 149. ♣İ. IŞIK.

BÜYÜKÜNAL, Ayhan (20. yy.): Hukukçu, çocuk romanı yazarı. Giresun'da doğdu. Ankara Kız Lisesini ve Ankara Hukuk Fakültesini bitirdi. İstanbul Barosunda çalışmaktadır. **Eserleri/Çocuk romanı:** *Nerede Kır Çiçeklerim* (İst. 1973), *Güle Güle Mercimekburun* (İst. 1982), *Kum Zambakları* (Ank. 1986), *Güneşin Sekizinci Rengi* (İst. 1990). **Kay.:** TB 1973, 1990. ♣N. ÜNVER

BÜYÜKVELİOĞLU, Kemal (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Yaşantıdan Anlamlar ve Gerçekler* (İst. 1975). **Kay.:** TB 1975. ♣N. ÜNVER

BÜYÜM, Nazar (20. yy.): Şair. Türkiye'de yaşayan azınlıklardandır. **Eseri/Şiir:** 1966 (İst. 1968). *Karşı Kıyı, Bir Diyalog, 18'den 21'e Şiirler* (İst. 1966). **Kay.:** ÖBBŞKA 1/175, 2/678. 81. ♣N. KONUK

C. Abdülmecid (takma ad), bk. TEKİNER, Mehmet Efdalüddin

C. Ese Moraloğlu (takma ad), bk. KAYACAN, İsa

C. Nazmi (takma ad), bk. ÖMER Seyfeddin

C. Nizamî (takma ad), bk. ÖMER Seyfeddin

C. S. (takma ad), bk. EROZAN, Celâl Sahir

CABAĞI, Vassan Girey (1882-1961) gazeteci, yazar, siyaset ve devlet adamı. Kafkasya'nın İnguş yöresinde Nasırkort (Nazran) kasabasında doğdu. Terekale Lisesini (1900) bitirdikten sonra Petersburg ve Riga Üniversitelerinde öğrenim gördü. Almanya'da Ziraat Enstitüsünü bitirdi (1908). Petersburg'daki milliyetçi Kafkasyalı gruplar içinde faaliyet gösterdi. Daha sonra Kafkasya'ya dönerek anayurdunun devletleşme ve bağımsızlık hareketine katıldı. Kuzey Kafkasya Merkez İcra Komitesinin aktif bir üyesi oldu. Kuzey Kafkasya Cumhuriyetinin hükûmetlerinde Maliye Bakanlığı ve Parlamento Başkanlığı yaptı. Kafkasya'nın bütünüyle Bolşevikler tarafından işgali üzerine Türkiye'ye iltica etti (1921). İstanbul'da Kafkasya İstiklâl Komitesinin kurucularından oldu. 1924 yılında İstanbul'da Tanin ve La République gazetelerinde çalıştı. Polonya'ya giderek Orient adlı bir basın ajansı kurdu. Polonez dilinde çıkardığı Przeglad İslamskiy adlı yayını ile de Polonya ve Avrupa'da İslâm dinini sekiz yıl süreyle tanıttı. Yazdığı yazılarıyla Türkiye'yi

Avrupa basınında tanıtmaya çalıştı. II. Dünya Savaşı'nın Berlin'e gitti. 1949'da bir grup Kafkasyalı ile Türkiye'ye döndü. Ölünceye kadar anayurdunun özgürlük ve bağımsızlığı için savaşını sürdürdü. Çeçen-İnguş dilini, Türkçe, Rusça, Fransızca, Polonezce, Almanca ve İngilizce bilen Cabağı, Almanya'da da Caucasian Review, Suobodny Kavkaz-Serbest Kafkasya, Mecelle, Kavkaz-Kafkasya gibi dergilerde makaleler yazdı. **Eseri:** *Kafkas-Rus Mücadelesi* (İst. 1967, ölümünden sonra yayımlandı).

Kay.: Sefer E. Berzeg, Kafkas Diasporası'nda Edebiyatçılar ve Yazarlar Sözlüğü, s. 84-85-86. ♦G. OKUTAN

CABAYEV, Cambil (28.2.1846 - 9.5.1945): Kazakistan halk nazım sanatı ve saz ustası. Han Dağları eteğinde Ekey'de doğdu. Cambil adıyla tanındı. Kendisine "20. Asrın Homeri" dendi. Dedesi İstıbay ve babası Cabay göçebe Kazaklar arasında saygıdeğer kişilerdi. Büyük annesi Tâyti, Hacca gidip, orada vefat etti. Hac'da ölümünden önce, Şıbıl soyundan birine, çocuklarına götürmesi için emanet bıraktığı seccadeyi ve diğer eşyalarını köyüne dönen bu kişi uzun süre vermedi. Bunun üzerine Cambil onu arayıp buldu ve emaneti aldı. Tâyti Hacı'dan kalan seccade, şairin soyunun elinde bugüne kadar geldi. Yetiştigi çevre ve geniş bozkırlar Cambil'in sanatının asıl çekirdeğini oluşturdu. Cambil'in amcası, adı çevrede bilinen ünlü dombracılardandı. Amcasını kendine örnek alarak önce dombra çalmaya heves etti. Dayısı Kanadan'ın etkisiyle de sanat yolunu tuttu. Ağabeyi Abay da dombıra eşliğinde şiir okuyan bir sanatçıydı. Cambil, ağabeyinin önüne geçip on-

dan daha üstün çıkınca sanatı bırakan Abay, genç yaşta vefat etti. Cambil kendi şiirlerinde 14 yaşındayken dombıra çalmaya başladığını söyler. Şairlik geleneği doğultusunda Cetisu (Yedisu)'nun büyük şairi Harunoğlu Süyünbay(1827-1885)'in çırağı oldu, duasını alıp hayatı boyunca onu kendine üstad saydı. Süyünbay, Kulmambet, ulu Cantay gibi ünlü şairlerle atışmalara katıldı. 1870'ten itibaren atışma şairi olarak tanındı. Özellikle Bölek Kız, Aykümis, Baktıbay, Sarı şair, Böltirik, Mayköt şair, Sarbas, Kulanayan, Kulmambet, Dosmağambet ve Şaşubay şair'le ondan fazla atışma yaptı. Geçen asrın sonunda Cetisuv'da Cambil'in önüne hiçbir şair geçemedi. Kendisiyle ilgili olarak Sarı şair "Bizim Kırgız Cetisu'dan Almatı Kapalı'ya kadar tanınan şairimiz" demektedir. Rusya imparatorluğunda Romanovlar ailesinin tahta geçmesinin üçyüzcüncü yıl dönümü münasebetiyle 1913'te Almatı'da düzenlenen Cetisuv bölgesinin pazarına her taraftan sanatkârlar katıldı; bir fotoğrafçının çektiği tarihî fotoğrafta ön sıradaki şairlerin tam ortasında Cambil'in de yer aldığı görülmektedir. Cambil bu pazarda feodal zenginlerin halka yaptığı zulmü ve üst tabaka insanların gölgesindeki işçilerin aşırı kötü karakterini kınadı. Cambil büyük bir şair ve aynı zamanda ünlü bir destancıydı. "Köroğlu" destanının bir kolunu üç günde, destanın tamamını ise tam on beş gün boyunca bıkmadan anlatmıştı. Aynı zamanda "Bin bir Gece", "Şahnâme", "Leyla ile Mecnun", "Seyit Battal" gibi doğuda ortak olan destan ve hikâyelerin "Orak Mamay", "Edige", "Şora Batır", "Kabankay", "Bögenbay", "Ernazar ile Beket", "Sadır Padişah ile Cambil Patşa", "Ötegen Batır", "Suranşı Batır" gibi kahramanlık destanlarının da anlatıcısıydı. Ne yazık ki bu destanlar kendisinden derlenemedi. Şair Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'ı gezdi, gittiği yerlerin şairlerini, destancılarını, sanatkârlarını dinledi, girdiği atışmalarda hep başarılı oldu. Bu başarılar onun zamanla Kazak halk şiirinin yirminci yüzyılın en ünlü akını (âşığı) olmasını sağladı. Şoje, Aset adlı şairlerle, Büyük Balvan Şolak'la karşılaştı. Kırgız şairi Aalı Tokanbayuv'le iyi arkadaş oldu. 1916 yılında çara karşı mücadelede halka seslenen "Patşa âmiri tarıldı", "Zulümlü Buyruk" isimli şiirlerini söyledi. Kazak ovasında Kenes Hükümeti kurulduğunda Cambil yetmiş yaşındaydı. Mayıs 1919'da Almatı'da Jetisuv şair-

lerinin ilk kurultayı yapıldı. Bu toplantıya Cambil da katıldı. 1929'da Cambil kolhozuna (eski Ernazar kolhozu) vekil oldu. Yeniliklere ve yeni haberlere umutla baktı, "Halka egemenlik vereceğiz" şeklindeki sözlere inandı. 1934'te Almatı'da düzenlenen edebî hüner ustalarının birinci kurultayına katıldı. Millî ödüle sahip oldu. 1936'da Moskova'da yapılan Kazak Edebiyat ve Sanatının birinci on yılı münasebetiyle yapılan toplantı için şiir yazdı. Bu toplantıdan sonra 90 yaşındaki şiir ustasının ismi uzaklarda da tanındı. Moskova'ya gitmeden önce "Doğduğum Yer" adlı şiiri Pravda gazetesinde Rusça'ya çevrildi. 26 Mayıs 1936'da Sovyetler Birliği'nin en büyük nişanı sayılan "Kızıl Bayrak Nişanı"nı yani KSRO ödülünü aldı. 1937 yılında Kazakistan heyetinin başkanı olarak Gürcü şairi Şota Rustaveli'nin "Jolbaris Derisini Örtünen Kahraman" manzumesinin 750. yıldönümü şölenine katıldı. Burada "Kafkasya'ya Selâm" şiirini yazdı. 1938'de Cambil'in edebî hayatının 75. yıl dönümü dolayısıyla şairler atışması düzenlendi. Bu yıldönümü ülkenin her yerinde kutlandı ve şair "Lenin Nişanı" ile ödüllendirildi. Devlet tarafından kendisine özel bir ev verildi. Evde devamlı hizmetinde bulunan bir kâtip, şoför, hizmetçi ve doktoru vardı. Özel kâtibi onun her söylediği şiiri kaydetti. 1938'de Yüksek Kurultaya milletvekili oldu. Kurultayın ilk toplantısının açılışını şiirle yaptı. 1939'da kendisine "Hürmet Belgesi" madalyası verildi. 1941'de II. Dünya Savaşı başlayınca Cambil şiirleriyle halkı yüreklendirmek istedi. Oğlu Alğadayı da savaşa gönderdi. O yılın Eylül ayında "Leningratlı Gençler" şiirini yazdı. Şiir Rusçaya çevrilip Leningrad sokaklarına asılınca, inanılamayacak kadar büyük bir etki uyandırdı. Alğaday, 1942'de Merayna'nın Dnepropetovsk vilâyetindeki Sinel'nikova şehrinde öldü. Alğaday'ın vefatı şairi çok üzdü ve "Alğadayın Ölümüne" adlı ağıtı yazdı. "Aladağı dolaşsam, Alğadayı bulur muyum, Saniarkayı gzersem sanılağımı bulur muyum? -diye üzüntüden çöktü. Bu arada yaşlı şairin öğrencisi Kenen Azirbayev "Mivalı bağ içinde bir ağaçtır, rüzgâr esip bir yemişin yere düştü. "Alğaday vatani korurken vefat etti. Vatan için yerinden kalk, üzülme" diye yalvardı. Bunun üzerine Cambil tekrar güçlendi ve "zafer gününü görmeden ölmeyeceğim" -dedi. 1945 yılında 9 Mayıs'ta savaşın bittiğini gözüyle gördü ve 22 Mayıs'ta vefat etti. 1946'

da Cambil'in yaşadığı ev korumaya alındı. Edebiyat ve sanattaki çalışmalarına ithafen Cambil adına bir ödül kondu. 1972'de doğumunun 125'inci yıldönümü münasebetiyle millî törenler düzenlendi. 1995'de Cambil adı, bir vilâyete, bucağa, okula, sokaklara, orkestralara verildi. 1946'da onunla ilgili Kazakça ve Rusça akademik bir çalışma yapıldı, 1955 ve 1982'de iki, üç cilt hâlinde eserleri yayımlandı. 150. yıl dönümünde Kazakistan Cumhuriyetinin millî temsilcisi Abiş Kekilbayev'in hazırladığı "Cambil Âlemi" adlı bir fotoğraf albümü çıktı. Hayatını anlatan filmler çekildi. Şair hakkında edebî eserler vücuda getirildi. Almatı'ya Cambil heykeli yapıldı. Atışmanın üstadı kabul edilen Cambil, dolaştığı mekânlarda Kazak halk şairliği geleneğine uygun olarak masal, hikâyeye, türkü ve destanlar, özlü sözler söyledi. Böylece halkı eğitime ve aydınlatma yoluna gitti. Kendisine, hangi konuda eserler verdiğine dair sorulan bir soruya "Zulüm gören vatanım hakkında, yürekli kahramanlar hakkında söyledim" diye cevap verdi. Yüz yıl süren uzun ömrü boyunca bir çok sistemi yaşayan Cambil, gerek Kazak Beyleri ve Çarlık yöneticileri, gerekse Sovyetler Birliği bürokrasisini yakından tanıdı. Zaman zaman memleketin kötü durumunu eleştirmekle beraber, mevcut sistemi de övdü. Cambil'in sanatçı kişiliğini bu çerçevede iki bölüme ayırmak mümkündür. Bunlardan birinci dönem 1917 Sovyet Devrimine kadar geçen zamanı, ikinci dönem ise, bu tarihten sonrasını kapsar. Sanatının gücü ile Sovyetler Birliğini oluşturan cumhuriyetlerden biri olan Kazakistan'ın sembolü hâline geldi. Sovyet sistemini öven, içinde Türk kavimlerine ait askerlerin de bulunduğu Almanlara karşı savaşan Sovyet askerlerine büyük moral kaynağı sayılan şiirler de dahil 3000 civarında şiir söyledi. Cambil'in başarılı çalışmaları, güçlü şiirleri mevcut yönetimin dikkatini çekti, propaganda aracı olarak kullanıldı. Kazak tarihi, dili ve töresini ayrıntılarıyla ustalıkla kullanan Cambil, bu özellikleriyle tanınmış araştırmacılar tarafından Destan Ata, Çağımızın Homerosu, Alp akını olarak nitelendirildi. Aytmatov'a göre Cambil "alp âşık"tır. Söz üstadı olduğu kadar, dombra çalmadaki ustalığı onun ülke çapında "Cambil dombrası" adı ile bilinen üçgen biçimindeki dombraların yaygınlaşmasını veya geleneğe var olan bu dombranın Cambil adıyla anılmasını sağladı.

Hafızasında binlerce destan metnini tutup halkın önünde coşkuyla söyleyebildi. Şairin şiirlerini yazıp, yayına hazırlayan, edebiyatçılar K. Abdikadirov, T. Carokov, G. Ormanov, A. Tacibayev, K. Toğuzakov'dur. **Eseri:** *Cambil'in Ayusları* (Almatı 1949).

Kay.: Cambil Cıgarmalannın Eki Tomdğı, Almatı 1982; Bibliyafiyalik Kórsetkiş, Almatı 1986; Destan Ata, Almatı 1989; XX. Ğasır Basındağı Adebiet, Almatı 1994; Cambil Alemi, Almatı 1995; Şingis Aytmatov, "Askak Ündi, Alıp Akın", Destan Ata, Almatı 1989, s. 65-67; George Thompson, Şiir Sanatı, Ankara 1984, s. 94; TDEA 2/1. ♣Ş. İBRAYEV - A. A. ÇINAR

CABBAR Emet (1929 -): Çin vatandaşı Uygur-Türk şairi ve gazetecisi. Hotan şehrinde doğdu. 1945'de Ürümçi Öğretmen Okulunu bitirerek öğretmen oldu. Birlik, Taklamakan Güllü dergilerinde yazarken, Pan-Türkist ideolojiye sahip diye hapse atıldı. 1979 yılında hapisten çıktı. , Hotan ve Ürümçi'de yayımlanan edebî dergilerde yazarlık yaptı. "Vatan Oğlu" adlı ilk lirik şiiri, 1944 yılında basıldı. İki yüzden fazla şiir, destan, hicvî hikâyeye ve drama yazan şairin birçok eseri Çinliler tarafından toplatıldı. *Halıcın Kızı* adlı bir destanı vardır. Şiirlerinin konusu hürriyet, eşitlik, adalet üzerine kurulmuştur. Masal ve fıkralarında, döneme olan isyanını dile getirdi. Şiir dili halk dilinden beslenmiş olup, üslubu mükemmeldir. **Eseri:** *Öt Bülbül* (ÜRümçi 1985).

Kay.: Ablimit İsmail, Mahmutcan İslâm, Çağdaş Uygur Edebiyatları, Ürümçi 1993. ♣A. B. İLTEBİR

CABBARLI, Céfer Gaffar oğlu (1899-31. 12. 1934): Şair, yazar, oyun yazarı. Azerbaycan'ın Bakü vilayetine bağlı Hızı köyünde bir köylü ailesinde doğdu. Babası Gafar Bey kömür madenlerinde çalıştı. Babasını daha küçükken kaybetti ve anesinin himayesi altında büyüdü. İlkokul eğitimine dinî okulda başladı ve daha sonra Rus-Tatar okulunda devam ettirdi. İlerde Aleksever adını taşıyacak olan Bakü Yüksek İlköğretim okuluna dahil oldu. Okulu başarıyla bitirdi ve Bakü Teknik Okulunun Elektrik-Makine Mühendisliği Bölümünü kazandı. Okuduğu dönemde ailesine katkıda bulunmak için bakkalda muhasebecilik yaptı. Bu yıllarda klâsik yazarlık devrine ilk adımlarını attı. "Bahar" adını taşıyan ilk şiiri 3 Nisan 1915'te Okul dergisinde (nu. 6) yayımlandı. Baba-yı Amir dergisinde "Geyyur-i Yar", "Şebrenk Eyyar" ve diğer hiciv içerikli şiirleri

çıkı. Gurtuluş dergisinde düzenlenen yarışmada "Gürub Çağı Bir Yetim" şiiri birincilik kazandı (1915). *Vefalı Seriyeye ve yahut Gözyaşı İçinde Güllüş* piyesi ve hikâyeleri şairin yaşadığı zamanın öncü eserleriydi. Azerbaycan'da Sovyet yönetimi kurulduktan sonra Azerbaycan Geçici İhtilâl Komisyonunun başkanlığını yaptı. 1920'de Komünist gazetesinde tercüman – yazar olarak çalıştı. Bakü Devlet Enstitüsünün Tıp Fakültesine girdi. 1923'te Bakü Tiyatro Okuluna hoca olarak, tiyatro derslerine girdi. Aynı zaman Bakü Devlet Üniversitesinin Doğu Dilleri Fakültesinde eğitimini sürdürdü. W. Shakespeare'in *Hamlet* dramını Azerbaycan diline aktarıp, sahneledi. F. Gladkov'un *Sement* eserinden bir parça, L. N. Tolstoy Uşaklık adlı eserini, M. Gorki'nin *Üzügüler* hikâyelerini Azerbaycan diline çevirdi. Edebiyatı geliştirmeye çalıştı. Komünist gazetesinde, yazarın "Halk Edebiyatı Hayattan Doğar" başlıklı yazısı, *Zahmet* gazetesinde "Kızıl Kalem", "Eğitim ve Kültür", *Molla Nesrettin* dergisinde şiir, hikâye, tiyatro, müzik ve eleştiri yazıları yayımlandı. *Aydın*, *Oktay Eloğlu* piyesleri Azerbaycan Devlet Dram Tiyatrosunda sahnelendi ve büyük başarı kazandı (1922-1923). Aynı yıllarda yazar "Araz çayı" dramı üzerinde uzun süre çalıştı. 1930 yıllarda Azerbaycan Devlet Dram Tiyatrosunda yönetmenlik yaptı. *Sevil* (1929), *Almaz* (1930), *1905 – yılı* (1931), *Dönüş* (1932), *Yaşar* (1932) eserlerini bitirip sahneledi. 1933-1934 yıllarında Azerbaycan Dram tiyatrosunda, opera, sinema stüdyolarında çalıştı. Şair 17 Ağustos 1934 yılında Moskova'da, Birinci Sovyetler Birliği Kurultayına katıldı. Aynı yıl Bakü'da vefat etti. ve Azerbaycan Devlet Sanatçısıydı. **Eserleri/Oyun:** 1905-ci ilde. (Bakü 1937), "Kız Kalesi" (Ba kü 1937), *Almaz* (Bakü 1937), "Almaz" (Bakü 1938), *Eserleri* (3 c. Bakü 1938-1939-1948), *Firuze* (Bakü 1939), *İlk dram Eserleri* (Bakü 1947), *Seçkin Eserler* (Bakü 1949), *Hikâyeler* (Bakü 1949), *Seçkin Piyesler* (Bakü 1949), *Firuze* (Bakü 1950, 2. bs. 1966), "Yaşar" (Bakü 1950), *Eserleri* (4 c. Bakü 1950-1951), *Piyesler* (Bakü 1954), *Almaz* (Bakü 1955), *Eserleri* (3 c. Bakü 1956-1958, 1968-1969), *Aslan ve Ferhad* (Bakü 1957), *Sevil Almaz* (Bakü 1959), "Gülzar" (Bakü 1965), *Ölkem* (Bakü 1965), *Dilare* (Bakü 1940), *Od Gelin* (Bakü 1971), *Piyesler* (Bakü 1979), "Ey dam ulduzu" (Bakü 1979), *Aslan ve Fer-*

had (Bakü 1980), *Gülzar* (Bakü 1982), *Eserleri* (4 c. Bakü 1983).

Kay.: AY, s. 556-557; "Cebbarlı, Cafer" TDEA 2/1-2; TDTEA 5/372-381; Mehdi Hüseyin, Ölmez Senetkar, Bakü 1948; C. Hendan, C. Cabbarlı'nın Heyat ve Yaradıcılığı, Bakü 1954; Memmed Arif, Cabbarlı'nın Yaradıcılık Yolu, Bakü 1956; Memmed Cefer, Mütfeffekirin Şahsiyeti, Bakü 1960; C. Ceferov, Cefer Cabbarlı, Bakü 1960. ♣Yaz.Krl.

CABBAROV, Cumaniyaz (1930 –): Özbekistan şairi ve tiyatro yazarı. Kaşkaderya vilâyetine bağlı Kasan nahiyesinin Polatı köyünde doğdu. Orta Asya Devlet Üniversitesinden mezun olduktan sonra Moskova'da Yüksek Edebiyat Kursunda eğitim gördü. Şark Yıldızı (1953-1962) ve Gülhan (1962-1964) dergilerinde, Sovyet Özbekistanı (=Özbekistan Âvâzi, 1964-1976) gazetesinde çalıştı. Daha sonra Komünist Partisi Merkez Komitesinde şube müdürü (1976-1981), Gafur Gulam neşriyatında direktör (1981-1985), Özbekistan Yazarlar Birliğinde danışman (1985-1990) olarak görev yaptı. Hâlen Özbekistan Devlet Mükâfatları Komitesinde çalışmaktadır. Cabbarov, sanat faaliyetlerine 1950 yılında başladı, ilk şiir kitabı Vatanımın Küyleymen, 1953 yılında neşredildi. Özbek destancılığında önemli bir yere sahiptir. Firdevsi, Hâfız, Ubeyd Zâkâniy, Byron, Şevçenko, Lermontov ve Tagor'dan tercümeleme yaptı. Birçok şiiri bestelenen şairin eserleri, başka dillere de çevrildi. **Eserleri/Şiir:** *Vatanımın Küyleymen* (Taşkent 1953), *Bahar Nefesi* (Taşkent 1956), *Maksad Yoluda* (Taşkent 1958), *Taglar Sadası* (Taşkent 1961), *Ana Yer Koşığı* (Taşkent 1962), *Subh-dem Hayalleri* (Taşkent 1964), *Şe'rler* (Taşkent 1966), *İlham Dakikaları* (Taşkent 1971), *E'tikad* (Taşkent 1978), *Saylanma* (2 c. Taşkent 1980-1981), *Hayalimde Özing* (Taşkent 1985), *Könglim Gözeli* (Taşkent 1991) **Destan:** *Gülşen*, *Taglar Sadası*, *Sahra Sanemi*, *Yoldagi Oylar*, *Kuyas Yurtu ve Muhabbet Nakkâşı Oyun: *Öcerler*, *Yillar Ötib*, *Toydan Aldin Tamâşa*, *Mening Appak Kebuterlerim ve Muhabbet Nakkâşı*.*

Kay.: Yaz. Arv. ♣R. İNAGAMOV

CABBARZADE Zeynal Eliabbas oğlu (1920-1977): Azerbaycan şairi. Bakü'da denizci bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Burada ortaokulu bitirdi ve 1941'de Azerbaycan Devlet Üniversitesi Pedagoji Enstitüsünün Dil ve Edebiyat Bölümünden mezun oldu. II. Dünya Savaşı'na katıl-

dı, ağır yaralandıktan sonra, ordudan ayrıldı. Uzun zaman gazetecilik yaptı. 1950'den hayatının sonuna kadar Pioner dergisinin sorumlu redaktörü oldu. Sanat hayatına savaş şürleri ile başladı. Azerbaycan Cumhuriyeti Emekdar Medeniyet işçisi unvanını aldı (1970). **Eserleri/Şiir:** *Haniman* (Bakü 1946), *Şe'rler* (Bakü 1950), *Çinar* (Bakü 1952), *Bahar Gelir* (Bakü 1954), *Arzular* (Bakü 1958), *Yaylagda* (Bakü 1960), *Sizin Sesiniz* (Bakü 1963), *Meni Bağışlayın* (Bakü 1965), *Güller* (Bakü 1974), *Uca Dağ Başında* (Bakü 1980), *Bizim Dünya* (Bakü 1985), *Ele Bil ki, Dünendi* (Bakü 1989). **Çocuk Kitabı:** *Atasımın Oğlu* (Bakü 1986). **Diğer:** *Dostum*, *Gel Sözüme Bah* (Bakü 1966).

Kay.: Yaz. Arv. ♣A. BAĞIROV

CÂBİR (17. yy.): Mutasavvıf şair. Câferî Divan'ında (Rağıp Paşa K Yahya Ef. nu. 3503) birkaç gazelini kayıtlı bulan S. N. Ergun onun Bektaşî ve Hurufî akidelerine bağlı güçsüz bir nâzım olduğunu yazdı ve iki gazelinden birkaç beyit yayımladı.

Kay.: TŞ 2/881. ♣M. CUNBUR

CÂBİR Nevruz, bk. NOVRUZOV, **Cabir Mirzebey oğlu**

CADNİKU Rehim, bk. REHİM Değig

CA'FER (? – 18.8.1515): Divan şairi, hattat, münşi. Babası Mir Tâcî Bey, Şehzade Bayezid'in defterdarlığını yaptığı sırada Amasya'da doğdu. Tâcizade ve Tâcîbeyzade Cafer Çelebi diye tanındı. Küçük yaşlarda kültürü ve kalemle şöhrat kazandı. Bir süre Amasya'da medrese eğitimi gördükten sonra Bursa'ya gitti. Hacı Hasanazade, Hatibzade, Hocazade ve Kastalanî gibi devrinin ünlü bilginlerinden ders ve Hacı Hasanazade Mehmed Efendiden mülâzemet aldı. Müstakimzade'ye göre hat hocası Şeyh Hamdullah'tır. Müderris ve kadı olarak Simav'a atandı. Sonra bir süre Edirne'de bulunduğu tahmin olunmaktadır. 1493'te İstanbul'a Mahmud Paşa Medresesine müderris oldu. İnşasının güzelliğinden dolayı 1497'de nişancılığa getirildi. 1500 yılının nisan-ağustos ayları arasında Moton ve Koron seferine katıldı. Zaferi müjdeleyen Fetihname'yi yazdı. Yine Moton kalesinin alınışını anlatan bir kasidesini padişaha sundu. O devre ait bir İn'amât Defteri'nden 1500-1510 yılları arasında II. Bayezid'e sunduğu kasidelere

karşılık in'amalar aldığı Mısır Sultanına gönderilen üç mektubu da yazdığı anlaşılmaktadır. Yeniçerilerin istekleri üzerine de nişancılıktan azledildi. II. Selim'in tahta çıkışından sonra ikinci defa nişancılığa getirildi. O vakte kadar divanda defterdarlar nişancılardan önce yer alırlarken Cafer Çelebi vezirlerin hemen solunda oturtulup "Nişancı Paşa" unvanı verildi. Çaldıran seferine katıldı ve Şah İsmail'e gönderilen mektupları kaleme aldı. Çaldıran zaferinden sonra 25. 8. 1514'te kazaskerlik görevi verildi. Yavuz İran'a ikinci bir sefer yapmayı düşünerek kışı Amasya'da geçirmeye karar verince yeniçeriler bazı tahriklerle ayaklandılar. Yavuz Amasya'da kışlayıp Dulkadir oğlu Beyliğini de Osmanlı topraklarına kattıktan sonra İstanbul'a döndü. Âşık ve Hasan Çelebi tezkirelerinde şairin Yavuz'a olan yakınlığını, Erdebil seferine gidişte yoldaki sohbetlerini, Yeniçerilerin Amasya'daki isyanında parmağı olduğu iddiasıyla idam edilişi, idamından sonra padişahın nedametini ve İstanbul'da çıkan büyük yangını Cafer Çelebinin ahına bağlamasını uzunca anlatmışlardır. İdamdan sonra Cafer Çelebi Balat'ta yaptırdığı cami bahçesine gömüldü. Bu camiinden başka Simav ve Bursa'da birer camii ile İstanbul'da bir medresesi vardır. Kaynaklar nazım ve nesrindeki güzelliği, nesrinin şiirinden, kasidelerinin gazellerinden daha çok beğenildiğini, şiirlerinin lirik olmadığını, iyi bir münşi olduğunu, münşeât mecmuasının bulunduğunu, inşaada yenilikler yaptığını, mektup ve fermanlardaki üslûbu ve şekli değiştirdiğini yazmışlardır. Fuat Köprülü, Hevesnâme'si üzerinde durmuş, "Tertibi, üslûbu, nazım tekniği itibarıyla çok güzel olan bu eser, şairin büyük tasvir kudretine sahip olduğunu göstermektedir. Esasen onun bütün şiirlerinde histen ziyade hayal ve ifade kudreti göze çarpar" demektedir. **Eserleri:** *Divan*, sekiz yazmasından ikisi NOSK nu. 3811 ve SK. Ayasofya nu. 3888'dedir, divanın bu sekiz nüshaya dayanarak tenkitli metni İsmail E. Erünsal tarafından hazırlanmıştır.). Câmi'ü'n-Nezâir ve Mecma'u'n-Nezâir'deki bir kısım şiirleri bu divanlarda yoktur. *Hevesnâme* Cafer Çelebinin en çok üzerinde durulup beğenilen eseridir. Tercüme olmayıp şairin başından geçen bir aşk macerasını anlattığı, İstanbul'un sosyal hayatına ait dikkat çekici bilgilerin verildiği, Şeyhî ile Ahmed Paşanın tenkit edildiği orijinal bir mesnevidir. *Mahrûse-i İstanbul*

Fethinâmesi İstanbul'un fethinin sanatkârca anlatıldığı küçük bir risale olup 1331/1914'te Tarihi Osmanî Encümeni Mecmûası'nın 20-21. Sayılarının eki olarak yayımlandı. Münşeât, yazma nüshaları bulunamadı. Cafer Çelebiye isnat edilen münşeât mecmualarının hiçbiri onun değildir. Elde bulunan mektupları hakkında Prof. Erünsal bilgi vermiştir. Menşur ve fermanlara yeni kuralar getirdi. *Enisü'l-Ârifm*, Hadım Ali Paşanın isteği üzerine Mevlâna Şükrullah'ın aynı adı taşıyan ahlâk kitabından yapılmış çeviridir. Bir yazması SK Esad Ef. nu. 1825'tedir. *Kûsnâme*, kaynaklarda adı geçen ve Cafer Çelebinin yazdığı söylenen mizahî bir eser olup kütüphanelerde nüshası bulunamadı. *Kitab-ı Ahlâk*, adlı bir eseri olduğunu Süreyya Bey yazdı. Ayrıca bir de *Feranâme* adlı bir mesnevisi olduğu söylenmektedir.

Kay.: H. H. Yasar, *Amasya Tarihi* 3/225-235; *Amasyalı Ünlüler* s. 38; BT (İÜK Ty 2568) y. 20; CN 140,279,350,404; EŞDEA S. 74,127-128; HB s. 28; HŞ s. 335; KÂ 3/1608,1819; MŞ s. 60a-62b; OM 1/263; PBM 268,130ab,142a: RŞ (İÜK Ty 761) y. 39; RTET 414,455,566; SO 2/68; TDEA 8/193-194; TGDEİS s. 81; TH s. 148; TN 1/148(595); TŞ 2/882-890; TŞ/HÇ 1/246-252; TŞ/L,2001, s. 209-212; ZE s. 23; İsmail E. Erünsal, *The Life and Works of Tâci-zâde Cafer Çelebi with Critical Editon of his Divan*, İst. 1983; a. g. y. , "Heves-nâme", TDVİA 17; Necati Sungur, *Tâci-zâde Cafer Çelebi'nin Heves-nâme'si* (AÜSBE bdt. Ank. 1998; a. g. y. "Tâci-zâde Cafer Çelebi'nin 'Heves-nâme'sinde XV. Yüzyıl İstanbul'una Ait Folklorik Unsurlar", Bilge, 2000/Bahar 24, s. 89-90; a. g. y. , "Heves-nâme' Şairi Tâci-zâde Cafer Çelebi'den 15. Yüzyılda Kozmolojiye Felsefi Bir Yaklaşım", Bilge, 2000/Kış 27, s. 134-135. •M. CUNBUR

CAFER (- 1736/7): Divan şairi. Tekirdağ'nda doğdu. Oradaki Mehmet Paşa Camiinde müezzinlik yaptı. Tekirdağ'nda gömülmüştür. Oldukça ustalıklı yazılmış şiirlerinden birkaç örnek Fatin Tezkiresinde yayımlandı.

Kay.:SO 2/75; TDEA 2/3; THE s. 46; TN 1/149 (596); TŞ 2/890-891. •M. CUNBUR

CAFER Çelebi, bk. **CAFER** (- 18.8.1515)

CAFER İyânî Bey (- 1611/4): Tarihçi yazarı. Macaristan'ın Peç şehrinde doğdu. Babası Hasan Efendidir. Bir söylentiye göre Tarihçi Peçevî İbrahim* Efendinin dedesidir. 1587'de Budin'de, 1591-1592'de Peçuy'da kadı naipliği yaptı. Tiryaki Hasan Paşanın divan baş defterdarı, sonra maliye tezkirecisi, tezkire emini oldu. İstanbul'a gitti. Rumeli Defter eminiğine getirildi. 1593'te Bu-

din Beylerbeyinin maiyetinde Bosna'ya gitti. 1593-1594'te Yanikkale Fethinde bulundu. Divan müteferrikası oldu. Mısır'a ve Hicaz'a gitti. Hac farızasını yerine getirdi. Tamişvar Hazinesi Defterdarlığında bulundu. Tarihçiliğin yanı sıra başka ilimlerle de ilgilenip eser verdi. **Eserleri/Tarih:** *Cihadnâme-i Hasan Paşa*, Tiryaki Hasan Paşanın hayatından ve gazalarından bahseden bu eserin telif tarihi 1605/6 olup bir nüshası Millet K AET nu. 190'dadır. Eser üzerinde Saim Işıldak tarafından bir bitirme tezi hazırlanmış (İÜK nu. 1698), Vahit Çubuk tarafından da sadeleştirilip Tiryaki Hasan Paşa'nın Gazaları ve Kanije Savunması adıyla yayımlanmıştır (İst. 1978). *Târih-i Cedid-i Vilâyet-i Engürüs*, ilk defa Bursalı Tahir Bey, Cafer Beyin bu isimde de bir eseri olduğunu yazmıştır, eserin tek nüshası İÜK İbnülemin nu. 3560/1'dedir. **Siyer:** *Numâme*, *Gazzâlî'nin Mişkâtü'l-Envâr* adlı ünlü siyer kitabının 1603/4'te yapılmış 55 yapraklık özet çevirisidir. Genellikle nesir olarak kaleme alınan, arada manzum parçalara da yer verilen bu eserin bir nüshası İÜK Ty 806'dadır. **Ahlâk:** *Zübdetü'n-Nesâyiğ ve Umdetü't-Tevârih*, 1594/5'te dört bab hâlinde kaleme alınan bu tarihî ve ahlâkî eserin bir nüshası TSMK Yeniler nu. 1778'de olup Yemen Beylerbeyi Hasan Paşaya ithaf edilmiştir. *Nesâyiğ-i Mülûk*, bu eserin adını da ilk defa Bursalı Tahir Bey vermiştir, eserin bir nüshası İÜK İbrülemin nu. 3560/2'dedir. **Mimarlık:** Bir nüshası TSMK Yeniler Nu. 1122'de bulunan *Risâle-i Mimâriyye*'nin de bu yazarın olduğu tahmin edilmektedir.

Kay.: MŞA s. 138-139; OM 1972, 3/40-41; O. Ş. Gökay, "Risale-i Mimâriyye", İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya Armağan", Ank. 1976, s. 115-116; Dr. Karaçon, *Türk Demeği mecmuası*, s. 91; TDEA 2/3; Mehmet Kirişçioglu, "Cafer İyânî Bey", TDVİA 6/551-552; TŞ 1/881-882. •M. CUNBUR

CAFER Handan, bk. **HACIYEV**, **Céfer Zeynal oğlu**

CAFER Kulu Han Neva, bk. **NEVA**

CAFERİ (15. yy.): Mutasavvıf şair. Tezkirelerde ve diğer kaynaklarda hayatı ve şahsiyeti hakkında bilgi bulunamadı. Mutasavvıfâne ve âşıkane şiirleri vardır. Şiirlerinden Şii akidelerini benimsediği anlaşılmaktadır. S. N. Ergun NOSK 4904 numaralı mecmuada on yedi, Millet K AE 543 numaralı mecmuada da bir şiirini buldu ve özel kütüphanesinde eksik bir *Divan*'ı olduğunu yazdı

ve sekiz gazelini yayımladı. 2180 beyti ihtiva eden bu divanda terci-i bendler, gazeller ve manzumeler bulunmaktaydı.

Kay.:TDEA 2/4; TŞ 2/892-893. •M. CUNBUR

CAFERİ (16. yy.): Divan şairi. Bağdat'ta defterdarlık yaptı. S. N. Ergun Pervâne Bey Mecmuasında bulunduğu, Fuzûlî'ye nazire olarak yazılmış bir gazelin-den iki beyit yayımladı.

Kay.: TŞ 2/892. •M. CUNBUR

CAFERİ (16. yy.): Bektaşî şair. On altıncı yüzyılda düzenlenmiş mecmualarda rastlanan şiirlerinde "Aliyyü'llâhîlik" telâkkileri görüldü. S. N. Ergun iki manzumesini yayımladı.

Kay.:BŞN s. 134-136; TDEA 2/3; TŞ 2/891-892. •M. CUNBUR

CAFERİ (17. yy.): Mutasavvıf şair. Şiirlerinden Ale-vî inançları terennüm eden mutasavvıf bir şair olduğu anlaşılmaktadır. **Eseri:** *Divan*, Ragıp Pş K Yahya Ef. nu. 700'deki yazması 52 sayfadan ibaret olup içinde terci-i bend ve gazeller vardır.

Kay.: TDEA 2/3-4, TŞ 2/893-894. •M. CUNBUR

CAFEROĞLU (16/17. yy.): Bektaşî şairi. On yedinci yüzyıla ait mecmualarda nefeslerine rastlayan S. N. Ergun bunlardan ikisini yayımladı. Kay.: BKAŞN s. 41, *Türk Dili Araştırmaları*, Sivas 1995. s. 66; TDEA 2/5; TŞ 2/894. •M. CUNBUR

CAFEROĞLU, Ahmet (1899-1975): Azerbaycan ve Türkiye dilci öğretimi üyesi ve yazarı. Gence'de doğdu. İlk öğrenimini Semerkant'ta yaptı, liseyi Gence'de okudu. Kiev Yüksek Ticaret Okuluna devam etti; 1817 Bolşevik İhtilâli üzerine Gence'ye döndü ve Azerbaycan'ın bağımsızlığı için savaştı. 1919'da Bakü Üniversitesi Türkoloji Bölümünde bir süre okudu. 1920'de Azerbaycan'ın Komünist Sovyet Orduları tarafından istilâ edilmesi üzerine Türkiye'ye geldi, İÜ Edebiyat Fakültesine girip 1924 yılında mezun oldu. Berlin Üniversitesinde bir süre okuduktan sonra Breslau Üniversitesinde "Gence Ağzında 75 Azerbaycan Bayatı Türküsü, Bir Dil Araştırması" adlı teziyle doktorasını verdi ve 1929 yılında İÜ Edebiyat Fakültesinde doçentliğe atandı. 1938 yılında profesör oldu. 1973'te emekli olana kadar 44 yıl burada hocalık yaptı. 1966-1973 yılları arasında da Türkiyat Enstitüsü müdürlüğü görevini yürüt-

tü. Oldukça verimli bir bilim adamı olan Caferoğlu'nun çok sayıda kitabı vardır. Ayrıca 400'ün üzerindeki bilimsel araştırmaları çeşitli gazete ve dergilerde yayımlandı. Yayımladığı makalelerinde Ahmet Caferoğlu adıyla birlikte Dr. Ahmet Muhtar, Dr. Ahmet Salmaslı, Dr. Cafer Ahmedoğlu, A. Uran gibi bazı takma adlar da kullandı. Azerbaycan Yurt Bilgisi, Türk Amacı, Dergilerini çıkardı. Polonya Müsteşrikler Cemiyeti, Centre International de Dialectologie Générale ve Ural-Altay Cemiyeti Üyeliği, Polonya İlimler Akademisi, Macar İlimler Akademisi, Hür Ukrayna İlimler Akademisi ve Fin-Ugor Cemiyetinde muhabir üyeliği yaptı. Bilimsel çalışmalarından dolayı çeşitli ödüller de kazandı. İstanbul'da vefat etti. **Eserleri/İnceleme-Araştırma:** *Kitabü'l-İdrak li-Lisani'l-Etrak* (Abu Hayyan) (İst. 1931), *Azerbaycan Yurt Bilgisi Tetkikleri, XIX. Asır Azeri Şairi Sıracı*. (İst. 1932), *Azeri Edebiyatında İstiklâl Mücadelesi* (İst. 1932), *Türk Lisani Tarihi Dersleri Tatbikat Numuneleri* (1932), *İlk Türk Dilcisi Kaşgarlı Mahmut* (1938), *Anadolu Dialectolojisi Üzerine Malzeme* (2 c., İst. 1940-1941), *Doğu İlleri Ağızlarından Toplamalar* (I, 1942), *Anadolu Ağızlarından Toplamalar* (1943), *Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar* (1944), *Güneydoğu İlleri Ağızlarından Toplamalar* (1946), *Orta Anadolu Ağızlarından Derlemeler* (1948), *Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler* (Ankara 1951), *Azerbaycan Dil ve Edebiyatının Dönüm Noktaları* (Ank. 1953), *Türk Dili Tarihi* (I-II, 1958-1964), *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü* (Ank. 1968).

Kay.: Janos Eckmann, "Ahmet Caferoğlu'nun Eserleri (Doğumunun 60. Yıldönümü Münasebetiyle)", İÜ Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, sayı:9. 1 Kasım 1959; Zeynep Korkmaz, "Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu ve Meslekî Şahsiyeti", *Türk Kültürü*, sayı: 157, Kasım 1975; Osman F. Sertkaya, "Ahmet Caferoğlu'nun Hayatı ve Eserleri" (Doğumunun 70. Yıldönümü Münasebetleriyle), E. Yaman, A. K. Balaç, A. Esatoğlu, *Türkiye'deki Türk Dünyası*, s. 167-174; O. F. Sertkaya, "Ahmet Caferoğlu'nun Hayatı ve Eserleri", TDED, sayı: 17, 1989, s. 1-28; TBEA 1/209-210; TDEA 2/5-6; TDVİA 7/10-11; TEA/AÖ 1/258-259. •E. YAMAN

CAFEROV, Âşık Ekber Zerbali oğlu (1933-1990): Azerbaycan halk şairi. Tovuz bölgesinin Bozalganlı köyünde doğdu. Âşıklık sanatının sırlarını Âşık Kadir İsmailov'dan öğrendi. Âşık şiirinin çeşitli tür ve şekilleriyle eser verdi. *Çobandağın Çiçekleri, Âşık Ekber'in Gençliği* adlı destanları vardır. "Ekber Müheyisi", "Ekber Derbendi", "

Ekber Dübeyti" adlı saz havalarının yaratıcısıdır. Sesiyle, usta sanatçılığıyla birçok tanınmış festivalde ödüle lâyık görüldü. 1963'ten sonra Tovuz Bölgesi Medeniyet Evinde âşıklar birliğinin reberliğini, Azerbaycan Âşıklar Birliği idare heyetinde üyelik yaptı. Bir çok şair yetiştirdi. **Eseri/Şiir: Işıklı Teller** (Bakü 1982).

•A. BAĞIROV

CAHAN Efruz, bk. **DİLANOVA, Cahan Huseyn gızı**

CAHANBAHŞ, Salman oğlu Cavadzade (1902-1972): Azerbaycan yazar ve münekkidi. Gence'de doğdu. İlk eğitimini medresede aldı. 1914'te Gence Ruhânî Seminariyasını kazandı, fakat 1917'de seminer kapandığından eğitimini yarım bırakmak zorunda kaldı. 1918'de eğitimini sürdürmek için İstanbul'a gitti. Fakat politik ve maddî sıkıntılar yüzünden geri dönmek zorunda kaldı. 1933'te Moskova'da Devlet Pedagoji Enstitüsünden mezun oldu. Bakü'da Baş Matbuat Kurumuna ve Podio şirketine redaktör oldu. Gence Pedagoji Enstitüsünde Batı Avrupa edebiyatından ders verdi. Edebî yaratıcılığına önce şiirle başladı; sonra nesir, deneme ve hikâyeler yazdı. N. N. Gogol, M. A. Şolohov gibi Rus sanatçıların eserlerini tercüme etti. **Eserleri: Gonşular** (Bakü 1937), **Intigam** (Bakü 1939), **Hekâyeler** (Bakü 1974).
Kay.: AY s. 543-544. •A. BAĞIROV

CAHANÎ (19. yy.): Halk şairi. S. N. Ergun, 19. yy.'da yazılmış, bir mecmuada *Maye* başlığı ile kayıtlı manzumesini buldu ve Türk Şairleri'nde yayımladı.

Kay.: 2/66; TŞ 3/1114, Hammer, *Geschichte der osmanischen Dischkunsts*, 1836-1838. •F. A. TURAN.

CAHANŞAH (1397 - 23.11.1467): Azerbaycan-Türkmenistan müşterek şairi, Karakoyunlu hükümdarı, devlet adamı. Hoy şehri yakınlarında bir köyde doğdu. Adı Mirza Cihanşah, mahlası Hakikî, lakabı Muzaffereddin Ebu'l-Muzaffer'dir. Karakoyunlu devletinin kurucusu Kara Yusuf'un üçüncü oğlu, Kara Muhammed'in torunudur. 1438'de tahta geçti. Askerî rejim yerine merkezleşmiş devlet politikası yürüttü. 20-21 yaşında iken Trabzon İmparatoru IV. Aleksey'in kızıyla evlendi. Yedi kızı, iki oğlu oldu. 1437-1467 arasın-

da yaptığı savaşlarla Karakoyunlu topraklarını genişletti. Teymurilerin zayıflamasından yararlanarak Miranşah'ı ve Şahruh'u, Tebriz civarında da Irak sultanı Ahmet Celayir'i yendi. İran'ın batısını, Irak'ın kuzeyinden bir parçayı işgal etti. 1457'de Babür öldükten sonra Horasan'a sefer yaptı. İlk seferi başarısızlıkla sonuçlandı. 11 Haziran 1458'de Teymurilerin başkenti Herat'ı ele geçirdi. Komşu ülkelerle dostluk ilişkileri kurdu. Osmanlı Devleti ile yaptığı ittifakta Akkoyunlulara karşı girişilen savaşlarda yenildi. Uzun Hasan tarafından feci şekilde öldürüldü. Muzafferiyeye'de (Tebriz)Gök Mescit'te toprağa verildi. Devrinde yollar, kervansaraylar, büyük binalar gibi bayındırlık işleri yapıldı, Tebriz'de nadir mimarlık âbidesi olan Gök Mescit (Müzefferiyeye) gibi binalar diktirdi. Sarayında şiir meclisi kuruldu. Cahanşah'ın kendisi de *Hakiki/Hegigi* mahlasıyla ve Nesimî'nin etkisi altında Türkçe ve Farsça şiirler (gazeller, rubailer vs.) yazdı. Şiirlerinde Hurufiliğe meyli hissedilmektedir. Ana dilli şiirin gelişmesinde etkisi oldu. Hayatı ve şairliği hakkında Alişir Nevâî'nin, Devletşah Semerkandî'nin, Şükrullah'ın, Arap tarihçisi Şemseddin Muhammed es-Sahavî ve Abdürrezzak Semerkandî'nin eserlerinde bilgi vardır. **Eserleri/Şiir: Divan**, el yazmaları Ermenistan Cumhuriyetinde Erivan'daki Matenadaran nu. 965'te ve İngiltere'de British Museum nu. 9493'tedir. İlk divanda 79 Farsça gazeli, Türkçe 58 gazeli, 16 rubâisi, ikinci nushada 105 Farsça gazel, bir müstezad, 87 Türkçe gazel ve 32 rubâisi vardır. *Yerevan* (1966), *Cahanşah Hegigi* (tertib, mükeddime lugat yazarı A. Rahimov, L. Hüseyinzade ve M. Aliyev, Bakü 1986).

Kay.: L. Hüseyinzade, "Hagigi ve Onun Divanı Haggında", Edebî Ermenistan, 1964; C. Hey'et, *Azerbaycan Edebiyyat Tarihine Bir Bahış*, Tahran 1358, s. 31; TDTEA 2/88-94; *Türkmen Edebiyatının Tarihi*, Aşgabat 1975, s. 318-329; G. Kurbanov, *Persyazıçnıye Literatuernıye Naslediye Türkmen v XIV-XV, İ Aşgabat 1990*. •A. BAĞIROV. R. GAFFARİ

CÂHÎ (- 1599 ds.): Divan şairi. Siyavuş Paşaya muşahiplik yaptı. S. N. Ergun Bâkî'nin hayatında yazılmış bir nazire mecmuasında gazellerini buldu. Şairin Bâkî'nin ölümü için yazdığı tarihi yayımladı.

Kay.: TŞ 2/804 ve 894. •M. CUNBUR

CÂHÎ, İbrahim Mirzâ Ebulfeth Sultan (1539-1576): Divan şairi. Behram Mirza'nın oğlu, Şah

İsmail Safevî'nin torunudur. Anne tarafından Şirvan Emirlerine mensuptur. Genç yaşta Şah Tahmasb'ın kızı Gevher Sultan ile evlendi ve ona damat oldu. Câhî'nin meclislerine genellikle edipler, bilginler ve sanatçılar büyük ilgi gösterirdi. Sarf, nahiv, maani, beyan, aruz, kafiye, muamma, inşa, mantık, hikmet-i tabii, ilahiyat, tıp, matematik, musiki, heyet, tarih, ilm-i ensab, usul, hadis, kıraat, tecvit ilimlerinde bilgi sahibi idi. Ayrıca; hattatlık, nakkaşlık, tezhip gibi sanatlara ilgisi vardı. Yüzmede, binicilikte, cevgan oyununda, ok atmada, satrançta da hüner sahibiydi. Farsça ve Türkçe güzel şiirleri vardır. *Divan*ının bir nüshası İran'da Saltanat Kütüphanesinde.

Kay.: Mehdî Beyanî, *Ahval-i Âsâr-ı Hög-nüvisâ*, c. 1, sayı:9; DA s. 161-163,405. •N. ÜNVER

CAHİD (takma ad), bk. **KAM, Ömer Ferit**

CAHİDE Birgül, bk. **SEVEREN, Cahide Birgül**

CAHİDE Vecihi, bk. **DİVİTÇİ, Cahide Vecihi**

CAHİDÎ (?-1659/60): Edirneli mutasavvıf, tekke şairi. Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Rumlili bir aileden gelen Cahîdî'nin asıl adının Ahmed, baba adının Muhammed olduğu, *Kitabü'n Nasîha* adlı eserinden anlaşılmaktadır. Uşşakî şeyhlerindedir. Tasavvufa dair mensur eserleri de vardır. Şiirlerine yazma mecmualarda rastlanmaktadır. Muhtemelen Edirne'de bir Halvetî-Uşşakî şeyhinden hilâfet alarak Çanakkale'ye gidip, Kilidilbahir'de kurduğu tekkede irşat çalışmalarında bulundu. Cahîdîyye tarikatının kurulması ona nisbet edilir. Ölümüne (H. 1070) *istirahat* kelimesi tarih düşürüldü. Türbesi, adıyla anılan mescidin ön tarafında olup, burası Çanakkale'nin başlıca ziyaret yerlerindedir. Ölümünden sonra tarikat çalışmalarını oğlu Abdüllâtîf Efendi sürdürdü. Cahîdîyye tarikatı XVIII. yüzyılda Çanakkale, Bursa ve Edirne'de oldukça yayılmıştı. Halifelerinden Muslihuddin Karamânî, Uşşakîyye'nin Muslihiyye şubesini kurdu. On dokuzuncu yüzyılın başlarından itibaren Cahîdî Ahmet Efendinin tarikatında takip ettiği sünni çizgi, yerini yavaş yavaş Bektaşiliğe bıraktı. Yirminci yüzyılda bu tarikatın tamamen ortadan kalktığı bilinmektedir (Sefine, 4/253) **Eserleri: Şiir: 100** kadar, çoğu hece vezniyle yazılmış gazel-ilâhi tarzı

şiirden meydana gelir. *Divan*ın bir nüshası SK Hasan Hüsnü Paşa nu. 796'dadır. Vezin ve kafiye-ye önem verilmeden yazılan bu şiirlerden "Bir değirmendir bu dünya, öğütür bir gün bizi" mısralı olan ilâhi olarak bestelenmiştir; *Kitabü'n Nasîha* tasavvufu ilgili genel bilgileri ve yazarının çeşitli görüşlerini anlatan sözlerden meydana gelir, Bir yazması SK. İbrahim Ef. 358'dedir.

Kay.: EŞ s. 296-298; *Evlîyalar Ansiklopedisi/Türkiye G. 2/140-143; Evlîyalar Ansiklopedisi/Tercüman G. 1/; H. H. Ayvansarayî, Mecmua-i Tevârih*, İst. 1985, s. 165; OM 1/53; M. Halit Bayrı, "Cahîdî", TFA sayı: 58 (1954), s. 874; TDEA 2/6; N. Azamat, "Cahîdî", TDVİA, 7/17; TEA/AÖ 1/259; TN 1/146 (587); TŞ 2/894-895; TŞA s. 313-314; VSMR s. 44. •A. DUVARCI

CAHİLE (-): Hindistan sahası Türk soylu kadın şairi. Hayatı hakkında bilgi bulunamadı. **Eseri: Divan-ı Hikmet** adlı 16 sayfadan oluşan divanının her sayfasında 23 mısra bulunmaktadır. Divandaki Arapça ve Farsça kelimelerin çoğu Osmanlı Türk dilinin telaffuzuna uymasıyla ve buna göre yazılmasıyla dikkat çekti. Bu durum şiir metinlerini anlamakta bazı zorluklar çıkardı. Şairin dili Özbek, Türkmen, Azerî Türkçesiyle de benzerlik gösterdi. Seçtiği konuya ruhen bağlı ve tecrübeli bir şair olarak tanındı. Şair, dilinin zenginliği yanında, fikirlerini bazen gizli, bazen açık ifade edebilmiştir. Şiirlerinde genelde tecnis sanatından istifade etti.

Kay.: TC Taşkent Büyükelçiliği, Kültür Müşavirliği (25. 9. 1998). •N. NİZAMETDİNOV

CAHİT, Neriman (1937 -): Kıbrıslı şair ve yazar. Girne kazasının Pınarbaşı (Kırmı) köyünde doğdu. Öğretmen Koleji mezunu olan yazar, ilkökul öğretmenliği yaptı. Hâlen emeklidir. Şiir ve yazıları *Gençlik*, *Beşparmak* dergileri ve *Nacak* gazetesinden başlayarak yerel gazete ve dergilerde sürekli yayımlandı. Şiirden başka makale, araştırma ve inceleme yazıları ve röportajları vardır. Kadın hakları savunucularının öncülerindedir. Şiir ve yazıları devam etmektedir **Eserleri/Şiir: Kadın** (1990), *Ayseferi* (1995). **İnceleme: KTÖS Mücadele Tarihi** (İnceleme, araştırma 1987), *Sıkıntıya Vurulan Düğüm* (1988).

Kay.: KTE, s. 86; TDTEA 9/363. •G. OKUTAN

CAHİT Arif (20. yy.): Şair. **Eserleri/Şiir: Figan** (İst. 1932), *Menfur Isurap* (İst. 1932).
Kay.: ÖBBŞKA 1/431. •Yaz.Krl.

CAHİT Uçuk (takma ad), bk. ÜÇÖK, Cahide

CAHİT Umut (takma ad), bk. ONUR, Kemal

CAKIPBEKOV, Aşım (1935 –): Kırgızistan yazar ve mütercimi. Kirov bölgesinin Şeker köyünde doğdu. 1958 yılında Kırgız Mémlekettik Üniversitesinin Filoloji Fakültesini bitirdi. *Ala Too* dergisinde edebî uzman (1958-1960), Şeker köyünde öğretmen (1961-1964), Mektep Yayınevinde baş redaktör (1965-1969), Kırgızfilm Stüdyosunda baş redaktör (1969-1983) olarak çalıştı. 1987 yılından itibaren *Kırgızistan Medeniyeti* dergisinin baş redaktör yardımcılığında görev aldı. 1963'te Sovyet Yazarlar Birliğine üye kabul edildi. Kenes Cusupov ile birlikte *Manas Destanı*'nın nesir varyantını hazırladı.

Kay.: ME 1/200 •N. YILDIZ

CAKIPOV, Mamıt (26.1.1923 –): Kırgızistan dram yazarı. Oş ilinin Sovyet ilçesindeki Sarı-Bulak köyünde doğdu. 1940 yılında köydeki ortaokulu, 1962'de Devlet Halk Sanatı evinde düzenlenen rejisörlük kursunu bitirdi. 1942 yılında askere alınarak, savaşa katıldı. 1946 yılından itibaren Alay ilçesinde Medeniyet Evinin müdürü, ilçe medeniyet bölümü başkanı, Millî Tiyatro rejisörü, sinema alanı müdürü olarak çalıştı. Sonraları Devlet Halk Sanatı Evinde baş metodoloji uzmanlığı, 1970-1976 yıllarında da Kırgız Radyosunda baş redaktörlük görevlerinde bulundu. 1955 yılında edebî faaliyetlerine başladı. Birçok piyes, taşra hayatıyla ilgili deneme hikâyeleri yazdı. **Eserleri/Tiyatro:** *Turmuş Tolkundarı* (Bişkek 1973), *Slez i Smek* (Rusça, Moskova 1975), *Toodogu Çıyırlar* (Bişkek 1985). **Diğer:** *Altın Cıldızduu, Azamattardın Aylında* (Bişkek 1960).

Kay.: Yaz. Arv. •i. CUMABAYEV

CAKIŞEV, Ömürkul (1909-1979): Kırgızistan edebiyat tenkitçisi. Kant ilçesine ait Üç-Emçek köyünde dünyaya geldi. Pedagoji Meslek Okulunun (1925-1929) son sınıfından Orta Asya Komünistik Üniversitesine gönderildi. Moskova'daki Redaksiyon-Basın Enstitüsünde okudu (1931-1934). Kırgız Devlet Basımevinde redaktörlük (1934-1936), Kırgızistan Yazarlar Birliğinde sorumluluğu (1937-1940), Kırgız SSC Bakanlar Kurulunda Sanat İşleri ile ilgili kurul başkanlığı

(1940-1944, 1950), Kırgız SSC Bakanlar Kurulunun, SSCB Bakanlar Kurulunda daimî vekilliği (1944-1946), Kırgız Devlet Basımevinde müdürlük (1946-1947), Kırgız Telgraf Ajansında baş redaktörlük ve Kırgız SSC İlimler Akademisinde *Manas* sektörü yöneticiliği (1958-1964) görevlerinde bulundu. Bişkek'te vefat etti. Kırgız edebiyatının gelişmesi, *Manas* destanı, bazı şair yazarların sanatı hakkında Kırgız Türkçesiyle ve Rusça birçok makale yazdı.

Kay.: ME 1/195 •K. DUYŞALIYEV

CAKŞILIK, Sarıkoğlu (1880-1934): Kırgızistan destancısı. Isık Göl'ün Şatı avulundan, Bugu boyundandı. Halk arasında Kara İrçi diye tanınırdı. Dokuz yaşında destan ve şiir söylemeye başladı, on iki yaşında destancı-ırçıların meşhurları arasına girdi. "Yıldız" isimli destanının ilginç motifleriyle dikkat çekti. Yirmi beş yaşına kadar aştoylarda irticalen şiir söylerken gördüğü rüya üzerine *Manas Destanı*'nın Semetey ve Seytek dairelerini söylemeye başladı. Onun varyantı Togolok Moldo, Şapak Rismende Oğlu, Sayakbay Karala Oğlu gibi Manasçıların varyantı ile benzerlikler göstermekteydi. Kendisinden derlenen varyant, el yazması 12 kitap hâlinde Kırgız İlimler Akademisinin el yazmaları arşivinde nu. 53-54, 57, 214'te kayıtlıdır.

Kay.: ME 1/198-199; Anayuttan Atayurda Türk Dünyası Yıl:3, c. 3, Sayı: 9/24. •N. YILDIZ

CAKŞILIKOV, Aşan (6.11.1949 –): Kırgızistan şairi. Narın ilinin Tyan-Şan ilçesine bağlı Miñ-Bulak köyünde doğdu. 1964 yılında Kuybişev adındaki sekiz senelik ortaokulu bitirdi. Bişkek'teki Politeknik Teknikum'un Hidroteknik Fakültesinden 1970 yılında mezun oldu. Sonra K. T. Skryabin adındaki Kırgız Ziraat Enstitüsü Hidroteknik Fakültesinden mezun oldu. 1983-1985 yıllarında Moskova'daki M. Gorki adındaki Yüksek Edebiyat Enstitüsünde okudu. Şair iş hayatına hidroteknik olarak başladı. 1972 yılında Kırgızistan Lenin komsomolunun Merkezî Komitesinde rehberlik, 1974'te Kırgız Yazarlar Birliğinde edebî danışmanlık, 1986'da SSCB Edebiyat Fonunun Kırgızistan'daki şubesinin baş kâtipliği görevlerine atandı. İlk şiirleri 1962 yılından itibaren yayımlanmaya başladı. İlk kitabı *Tarıdın İrahau* adıyla 1969 yılında basıldı. Şiirleri Rus ve

yabancı dillere çevrildi. Kendisi de R. Tagor'un, A. S. Puşkin'in, S. Marşak'ın, E. Mecelaytis'in, L. Lenov'un vd. eserleri Kırgız diline çevirdi. Şair *Kırgızistan Lenin Komsomolu* ödülünün sahibidir. 1978 yılından beri Kırgız Yazarlar Birliğinin üyesidir. **Eserleri/Şiir:** *Tarıdın İrahau* (Bişkek 1969), *Uluu Şaşke* (Bişkek 1977), *Beypil Köktöm* (Bişkek 1979), *Beles* (Bişkek 1981), *Makmal Tör* (Bişkek 1985), *Meerim* (Bişkek 1987), *Puti Zemnye* (Bişkek 1983).

CALALOV, Gayret, bk. CELÂLOV, Gayret

CALAP, Neriman (1956 –): Şair. Trabzon'da doğdu. İlkokulu Denizli'nin Honaz, ortaokulu Malatya'nın Arguvan ilçelerinde, liseyi Sivas'ta okudu. 1978'de Niğde Eğitim Enstitüsünden mezun oldu. Trabzon'un Arsin (1978-1980) ve Of (1981-1993) ilçelerinde öğretmenlik yaptı. İlk şiiri *Ayrıntı* adıyla 1994'te *Kıyı* dergisinde çıktı. Şiirleri daha sonra *Damar*, *İnsancıl*, *Yaklaşım* ve *Bir Yeni Biçem* dergilerinde yayımlandı. Hâlen Trabzon'da yerel gazetelere yazmakta ve sanat danışmanlığı yapmaktadır. Trabzon TV 61 Şiir Ödülü'nü kazandı. **Eserleri/Şiir:** *Güncemde İzdüşümü* (Ank. 1995), *Akşamı Dökülen* (Ank. 1996), *Rüzgâr Kanatlıydı Gece* (Ank. 1999).

Kay.: TBEA 1/210. •G. OKUTAN

CAMÂL, Kamâl (1938 –): Özbekistan halk şairi. Buhara vilâyetinin Şafirkan nahiyesine bağlı Çitkaran köyünde doğdu. Orta öğrenimini tamamladıktan sonra Buhara Pedagoji Enstitüsünün Tarih-Filoloji Fakültesinde okudu. Mezun olduktan sonra aynı fakültede dünya edebiyatı dersleri verdi, daha sonra *Buhar* • *Hakikati* gazetesinde çalışmaya başladı. Dil ve Edebiyat Enstitüsünde yüksek lisans eğitimi gördü. 1971 ve 1972 yıllarında, Özbekistan Yazarlar Birliğinin Buhara vilâyet şubesinin başkanlığını yürüttü. Daha sonra Gafur Gulam edebiyat ve sanat neşriyatının yazı işleri müdür yardımcılığında ve bir süre Yazarlar Birliğinin genel sekreterliği vazifelerinde bulundu. Edebî faaliyetlerine 1960'lı yıllarda başladı. *Cemile*, *Taş Tuğyan*, *Arman*, *Varahşa*, *Receb Aşurov* gibi değişik üslup ve gayelerle destanlar yazdı. Gazeteci olarak hayat ve edebiyat hakkında birçok makale kaleme aldı. Aynı zamanda tercümeyle de meşgul oldu ve Şekspir'in tiyatrolarını Rusça

ve İngilizceden Özbek Türkçesine çevirdi. Bazı romanlar, Ömer Hayyam, İbni Sina, Dehlevî, Bidil ve Kübrâ'nın eserleri, ayrıca *Muhammed Aleyhisselâm Kıssası* da onun tercüme eserleri arasındadır. Risaleler de yazan Cemâl Kemâl, filoloji ilimleri namzedidir. **Eserleri/Şiir:** *Âlem Kirer Yüreğimge* (Taşkent 1968), *Çokkalarge Yayıldı* (Taşkent 1971), *Taş Tuğyan* (Taşkent 1973), *Hasan ve Ay* (Taşkent 1974), *Kuyuş Çeşmesi* (Taşkent 1975), *Destanlar* (Taşkent 1978), *Tefekkür* (Taşkent 1979), *Süveydâ* (Takent 1983) ve *Ümidli Dünya* (Taşkent 1988). **Çeviri:** *Venetsiya Sevdâgeri*, *Kariolan*, *Hamlet*, *Otello*, *Antony ve Kleopatra*, *Kıral Genrih IV* (Shakespeare'den); *Celâliddin Rumiy* (Rahiy Fiş'ten), *Ebulkasım Firdevsiy* (S. Uluğzâde'den), *Motsart ve Salyeri* (Puşkin'den), *Şe'riy San'at* (Buvalo'dan). **Risale:** *Lirik Şe'riyat*, *Tarihiy Drama*. •R. İNAGAMOV

CAMAL Kérşi (13/14. yy.): Uygur tarihçisi ve dil bilgini. Almalık'ta doğdu. Isig gölünün güney yöresinde büyüdü. Babası Balasagunludur. Kaşgar'a gidip devrin tanınmış bilgin ve şeyhleriyle görüştü. Orta Asya'nın bir çok yerini dolaşıp kültür tarihiyle ilgili pek çok bilgi topladı. Kaşgarlı Mahmud'un dil bilimi sahasında öncülük ettiği konularda çalışmasını sürdürdü. Uygur dili, Arap dili ve Fars dilleri üzerine uzun süre incelemeler yaptı. **Eseri/Sözlük:** *Cevheri'nin Sihahu'l-Lügât* adlı eserindeki Fars dilinin Arap diline göre eksik olan kısımlarına Uygurca kelime ve ibareleri ekledi, eksiklerini gidererek ve bunları izah ederek 1282'de *Mülhakât-ı Sihah*'ı yazdı. Bu eserin bir başka ve önemli özelliği de Karahanlılar devrine ait tarihî bilgilere yer vermesidir. Henüz basılmayan bu eserde Orta Asya kültür tarihiyle ilgili çok önemli bilgiler bulunmaktadır. Kay.: TDEA 2/36. •A. B. İLTEBİR

CAMALİDİN (13. yy.): Doğu Türkistan'ın ünlü Uygur astronomi bilgini. Tarihî kaynaklar, Yüen sülâlesinin ilk hanı Kubilay Han tahta çıkınca diğer Uygur bilginleriyle birlikte Cemaliddin'i de Yüen Hanlığı'nın hizmetine soktuğunu kaydetmektedir. Onun astronomi ile ilgili çalışmaları, ilk defa Yüen Sülalesi Tarihi adlı eserin *Takvim Tefsiri* bölümünde geçmektedir. Cemaliddin'in hazırladığı takvim bir çeşit İslâm takvimi olup, Yüan sülalesi onu çoğaltarak müslüman milletlere dağıttı. Bil-

ğinin astronomi çalışmalarıyla da yakın ilgisi vardır. Yüan sülâlesi yaptırdığı 7 adet gözetleme aletini bizzat Cemaliddin'in emrine verdi, o da bu aletlerle önemli astronomik faaliyetlerde bulundu. Cemaliddin 1273 yılından itibaren kâtiplik vazifesini de üstlendi, fal açmak, siyasî işlerde fikir yürütmek gibi önemli faaliyetlerde bulundu. *Yüen Sülâlesinin Genel Tezkiresi* adlı eser de onun olup, coğrafya araştırmacıları için eşsiz bir kaynak niteliğindedir.

Kay.: *Uygur Edepleri, Ürümçi* 1992. ♦A. B. İLTEBİR

CAMALİDİN Aksarayî (19. yy.): Uygur tabibi. Hotan'ın Karakaş ilçesinin Aksaray kasabasında dünyaya geldi. İlkokulu doğduğu kasabada okudu. Daha sonra Tatar medreselerinde ilim tahsil etti, Arap, Fars ve Urdu dillerini öğrendi, edebiyat, mantık, tababet, din ve şeriat ilimlerinde de bilgi sahibi oldu. Özellikle tababet ilminde ulaştığı neticeler önemlidir. Alternatif tıbbın muayene ve tedavi etme üsluplarını araştırıp, onu ilmi seviyeye ulaştırarak reçeteler düzenledi. Çeşitli şifalı ilaçlar yaptı. Uzaktan ve yakından gelen hastaları tedavi ederek iyileştirip halkın derdine derman buldu. Uygur tababetinin tarihi tecrübelerini toplayıp, araştırarak ve kendisi üzerinde uygulayarak elde ettiği tecrübeleri değerlendirdi. Böylece *Kitabı Tıbb-Aksarayî* adlı eserini yazdı. Bu eserde Uygur tababetinin geleneksel kuralları, hastayı muayene ve tedavi etme yolları, şifalı ilaçları yapma ve kullanma ölçekleri, ilaç yapımında kullanılan aletler ve ilaç kaynakları gibi konularda bilgi verdi. Bilginin Arap dilinde yazdığı bu eseri, 1989 yılında Hindistan'ın Luknow şehrinde neşredildi ve asrımızın 30. yıllarına kadar Hindistan'ın Dehli şehrindeki İslam Tababeti Darülfünunda resmî ders kitabı olarak okutulageldi.

Kay.: *Uygur Edepleri, Ürümçi* 1992. ♦A. B. İLTEBİR

CAMANAKLI Kerim (21.1.1905 - 1.8.1956): Kırım sahası şair, edebiyatşinas, folklorcusu. Asıl adı Reşit oğlu Kerim'dir. Gözleve bölgesindeki Camanak köyünde doğdu. Bir bahçıvanın oğlu, Kırım şairlerinden Mennan Camanaklı'nın ağabeyidir. İlk öğrenimini köy okulunda gördü, sonra Akmescit Pedagoji okulunu bitirdi, 1929-1934 arasında Pedagoji Üniversitesinde yüksek öğrenim yapıp tarih ve filoloji uzmanı oldu. 1937'de filoloji sahasında yüksek lisansını tamamladı.

1935-1941 arasında Kırım Tatar Dili ve Edebiyatı İlmî Araştırmalar Enstitüsünde Edebiyat ve Folklor bölümü müdürlüğünde bulundu. 1941'de İkinci Dünya Savaşı patlamasıyla cepheye gitti, cephe gazetelerinde şiirleri, makale ve raporları yayımlandı. 1944'te Sovyetler Birliği Yüksek Eğitim Bakanlığı Camanaklı'yı Semerkant Pedagoji Enstitüsü Rus Dili ve Yabancı Diller bölümüne doçent olarak tayin etti, bir yıl sonra Tataristan'ın Alabuga şehrine aynı görevle gönderildi. Tataristan'da vefat etti. Kerim Camanaklı'nın yüksek lisans tezi şair Toktarğazi'nin eserlerinin incelenmesidir. Diğer edebî araştırmaları, şair ve yazar Ömer İpçî'nin şiir ve hikâyeleri, Kazan Tatar şairleri Abdullah Tukay, Musa Câlil ve yazar G. İbrahimov'un yaratıcılıkları hakkındadır. Edebiyatçı olarak Kırım Tatarcasında edebiyatla ilgili terimler üzerinde çalıştı, Kırım tatar folkloruna ait derlemeler yaptı, bir şair olarak da 1927 yılından itibaren gazetelerde şiirleri yayımlandı, 1927'de *Azatlık Yırları* adlı bir şiir kitabı çıktı. Şiirlerinin çok kuvvetli veya ilgi çekici eserler olduğu söylenemez, 1978'de Taşkent'te çıkmış olan *Dostlarım* adlı derlemeye girmiş şiirleri de aynı kalitededir. **Eserleri:** *Azatlık Yırları* (Bahçesaray 1927), *Çınlar ve Maniler* (Akmescit 1936), *Balalarğa Lenin Hakkında* (Akmescit 1939), *Çın ve Maniler Cıyıntığı* (Akmescit 1940), *Ananın Yırı* (Akmescit 1940), *Bahutlu Halkın Yırları* (Akmescit 1940), *Dostlarım* (ölümünden sonra neşredilen şiir dermesi, Taşkent 1978).

Kay.: Z. Qurtnezir, "Kerim Camanaqlı" *Qırım tatar Edepleri*, Akmescit 2000, s. 91-92; TDEA 2/9. ♦Z. YÜKSEL

CAMANAKLI Mennan (1916-1942): Kırım sahası Sovyet devri şairi. Gözleve bölgesinin Camanak köyünde doğdu, şair Kerim Camanaklı'nın kardeşidir. 1934 yılında yapıcılık okuluna yazıldı, aynı zamanda ağabeyinin tesiriyle edebiyata ilgi göstermeğe başladı. Öğrencilik yıllarında gazetelerde şiirleri yayımlandı. Genç yaşlarda romantik, milliyetçi, idealist bir şair olarak şiirler ve yazılar yazmaya başladı. Millî duygu ve heyecanla dolu şiirlerinde köylerin hayatını tasvir etti. 1923-1927 yılları arasında Bekir Çobanzâde ve Mehmed Niyazî etkisinde yazdığı şiirlerini bir kitapta topladı. 1930'dan sonra Sovyet Edebiyat akımına uymak zorunda kaldı. 1936'da Kafkas gezilerinden sonra *Kafkas Yırları* adlı şiirler serisini meydana

na getirdi. Sonraki şiirlerinde ifade ettiği fikir, duygu ve ülküler resmî Sovyet - Rus ideolojisi çerçevesi içindeydi, ustalığı bakımından da vasat bir şairdir. 1938'de Mennan, askerlik hizmetine çağrıldı. 1942'de Kırım'ın Akyar (Sevastopol) şehri için yapılan çatışmaların birinde öldü. Bazı şiirleri *Lenin Bayrağı* gazetesi ve *Yıldız* dergisinde 1970'li yıllarda yayımlandı.

Kay.: "On Ekilemin Hatırası", Taşkent, 1970, sayı: 140; Z. Qurtnezir, *Qırım tatar Edepleri*, Akmescit 2000, s. 86. ♦Z. YÜKSEL

CAMANSARTOVA, Düüşönbübu Kurmankulovna (14. 8. 1939 -): Kırgızistan şairi. Kant ilçesine bağlı Cerkazar köyünde doğdu. 1958 yılında orta mektebi, 1965'te Kırgız Devlet Üniversitesinin Filoloji Fakültesini bitirdi. 1965'ten itibaren *Kırgızistan Piyoneri* (şimdiki *Cetkinçek*) gazetesinde çalıştı. Çocukluk yıllarından beri şiire hevesliydi. İlk şiirlerini daha ortaokulda okurken yazdı. Coşkulu şiirleri ile tanındı. İlk şiir kitabı *Kızdar* adıyla 1969 yılında basıldı. 1984 yılında *Sot İşi* adlı piyesi yazdı. Bu piyes devlet tiyatrolarında oynandı. **Eserleri/Şiir:** *Kızdar* (1969), *Kündün Celesi* (1975), *Tamuzğı* (1980), *Too İn* (1983). ♦G. OROZOVA

CAMASB (takma ad), bk. ÖMER Seyfeddin

CÂMÎ (1393-1505): Divan şairi. Balıkesir'de doğdu. Adı Muhyiddin Mehmed Câmî Efendidir. Babası Mustafa, dedesi Kazasker Hacı Hasan Efendidir. Kazasker Hacı Hasanzâde diye tanındı. Molla Yegân'dan mülâzım oldu. Sahn Müderrisliği, Gelibolu ve Bursa'da kadılık yaptı. Tekrar Sahn Müderrisliğine, bir süre sonra İstanbul Kadılığına atandı. II. Bayezid devrinde Anadolu Kazaskeri oldu (1481). 1487'de Rumeli Kazaskerliğine getirildi. Onsekiz yıl bu görevde kaldı. Yaşı doksanı geçmişken İstanbul'da öldü. Eyüp civarında yaptırdığı cami ve medresenin bahçesine gömüldü. Güzel görünüşlü, uzun boylu, büyük sakallı bir kimseydi. Şeyhlere ve ulemaya muhabbeti vardı. Şiirlerinde önce Vahidî, sonra Câmî mahlaslarını kullandı. S. N. Ergun *Câmî'ü'n-Nezâir*'deki Câmî ve *Câmî-i Sanuhânî, Mecma'u'n-Nezâir*'deki *Câmî-i Emin* başlıklı şiirlerin bu Câmî'ye ait olabileceğini tahmin ederek dört gazelini yayımladı. **Eserleri/Tefsir:** *Haşiye alâ Tefsiri Beyzâvî* (En'am suresine kadardır). **Sözlük:** *Garâib Lugati* (eksik kaldı).

Kay.: BT y. 20; HB s. 26; HŞ s. 179; KÂ 3/1760; KZEKF 1/819; MN s. 435; OM 1/273, SO 4/106-107; TGDEİS s. 81; TN 1/143-144 (574), TŞ 2/898-899; TŞ/HÇ 1/244-245; TŞ/L s. 357; ZE s. 128. ♦M. CUNBUR

CÂMÎ (16. yy.): Divan şairi. Gelibolu'da doğdu. Adı Ahmed'dir. Sipahî oğlanlarındandı. Yetiştikten sonra Mısır'a gitti. Orada Hazine-i Âmire kâtibi olarak çalıştı. Bu yüzden Câmî-i Mısırî olarak tanındı. Molla Câmî ile karıştırılmaması için de Câmî-i Rûmî denildi. Hayatı ve eserleri tezkirelerde Davudpaşalı Câmî'ninkilerle karıştırıldı. Hakkındaki en doğru bilgiler *Künhul-Ahbâr*'da ve *Saâdetnâme*'sinden yararlanılarak yazılan *Türk Şairleri* adlı eserdir. Bir veba salgınında dört yetişkin oğlunu kaybetti. Onun uğradığı felâketi duyan Kanunî Süleyman şairi Mekke'de önemli göreve tayin etti. Bu görevi başarıyla tamamlayıp İstanbul'a geldi ve Kanunî'nin huzuruna kabul olundu. Tekrar Mısır'a döndü. Önemli mevkilere atandı. İleri yaşlarında doğan oğlunu da kaybedince çok üzüldü kendisine ün kazandıran *Saâdetnâme* adlı eserini üç yılda yazdı. Bu eser İstanbul'da tanınmasını sağladı. Mısır Sancakbeyliğine getirildi. Uzun süre bu görevi yürüttü. Mısır'da öldü. Mısır'da medfundur. Bilgisiyle, nazım ve nesirdeki yeteneği ile tanınıp yükseldi. Boş zamanlarında yazdığını söylediği şiirlerinden örnekler *Riyâzî* ve *Kafzâde* tezkirelerindedir. En başarılı şiiri olarak *Şem'iyye* adı da verilen *Şem* kasidesidir. Habibî'nin terki-i bendine yazdığı nazire de ün kazandı. S. N. Ergun bu nazireyi, Kanunî'ye sunduğu gül kasidesini, bir muhammesiyle iki gazelini ve *Saâdetnâme*'den aldığı iki kıt'ayı yayımladı. **Eseri:** *Saâdetnâme*, Hüseyin Vaiz Kâşifî'nin *Ravzatu's-Şühedâ* adlı Farsça eserinin kısmen Türkçeye çevirisidir. Kanunî Süleyman'a ithaf edilen bu eser on bölümden oluşmaktadır. Devrine göre sade bir dille yazıldı. Kerbelâ olayını anlatan bölümlere mütercim Türk ve Fars şairlerinden aldığı şiirleri de ekledi. Eserin bazı yazmaları SK Fatih nu. 3920, 3921, NOSK nu. 3938, İÜK Ty 3310'dadır. Kay.: KATK s. 202-203, RŞ (İÜK Ty. 761) s. 38; SO 2/66; TDEA 2/14; TGDEİS s. 82; TN 1/145 (580); TŞ 2/900-904; ZE (NOSK nu. 3723) y. 23. ♦M. CUNBUR

CÂMÎ Bey (16. yy.): Divan şairi. İstanbul'da Davutpaşa mahallesinde doğup yetişti. Kul oğlanlarındandı. Manisa'da şehzâdeliği sırasında II. Selim'in maiyetine girdi. II. Selim tahta çıkınca (1566-

1574) atmacacıbaşığa getirildi. Bazı ağalıklarda bulunduktan sonra Mısır'a sancak beyi olarak atandı. Orada vefat etti. Tezkirelerde hakkında verilen bilgi eksik olup Murî veya Rumî diye adlandırılan Câmî ile karıştırılmıştır. Âşık Çelebiye göre hoş tabiatlı, açık sözlü, güzel yüzlü bir gençti. Âlî'ye göre dinlenebilecek pek az şiiri vardı. Ahdî ise beyitlerini renkli, sözlerini tatlı buldu.

Kay.: BT (İÜK 2568) y. 20; GŞ s. 119; KÂ 3/1761; KATK s. 297-298; MŞ s. 60a; SO 2/66 TDEA 1/13; TGDEİS s. 82-83, TN 1/145 (579); TŞ 2/895; TŞ/HÇ 2/245-246. ♦♦M. CUNBUR

CÂMÎ'Ü'R-RİYÂSETEYN Feyzullah Efendi, bk. MEHMED Feyzullah

CÂMÎ'Î (16. yy.): Divan şairi, nakkaş ve hattat. Kanunî devri şairlerindendi. Manisa'da doğdu. Erdemli ve kültürlü bir kişiydi. Şiirleri kadar yazısı ve nakışları da güzeldi. Lâtîfî onu yazıda ikinci Yakut saymış, aşk şiirlerini gönül açıcı bulmuştur. S. N. Ergun beş gazelini yayımladı. **Eseri/Mesnevi: Vâmik u Azra**, SK Fatih nu. 4142'de bir yazması vardır. Tahir Bey Hekimoğlu Kütüphanesinde gördüğü *Mahzenü'l-Esrâr* adlı bir eserinden daha bahsetmektedir.

Kay.: H. Avni Ozan, *İzmir Şairleri Analojisi*, 1. Kitp, 1934, s. 29; MN s. 165; MŞ s. 259b; OM 2/97; PBM 94b,97a,143,288; TDEA 2/13 "Câmî (Manisalı)"; TGDEİS s. 83; TN 1/146 (583); TŞ 2/905; TŞ/L, 2001, s. 208. ♦♦M. CUNBUR

CAMİ'Î (~19. yy.): Halk şairi. Murat Uraz bir divanını yayımladı.

Kay.: M. Uraz, *Halk Edebiyatı Şiir ve Dil Örnekleri*, s. 28. ♦♦Yaz.Krl.

CAMUSCUOĞLU (takma ad), bk. **GÜRSOY, Recai**

CAN Memi, bk. SÂNÎ (- 1586)

CAN, Ârif (1907 -): Şair. **Eseri/Şiir: Kınasız Kurbanlar** (Bursa 1951).

Kay.: ÖBBŞKA 2/750. ♦♦N. KONUK

CAN, Âşık Ümmanî, bk. CAN, Yakup

CAN, Ayhan (8.3.1937 -): Öğretmen, şair, yazar. Giresun'un ilçesi Görele'ye bağlı İsmailbeyli köyünde doğdu. 1960'da İstanbul İlköğretmen Okulundan mezun oldu. 1960-1970 yıllarında İzmir'de öğretmenlik yaptı; sonra Türk işçi ço-

cuklarına öğretmenlik için Almanya'ya gitti. Hâlen Almanya'da yaşamaktadır. Almanya Bilim Eğitim Sendikası üyesidir. 1960-1981 yıllarında *Varlık, Yeditepe, Türk Dili, Dost, Yeni Gerçek, Anadolu (Almanya), Yelken, Forum* dergileri ile 1965-1970 yılları arasında *Demokrat İzmir Gazetesi* sanat sayfasında yayımlanan şiir ve nesirleriyle tanındı. 1970 TRT Sanat Ödülleri Yarışmasında *Gül Devrimi* adlı kitabıyla şiir kitapları başarı ödülü kazandı. **Eserleri/Şiir: Gül Devrimi** (İzmir 1981), *Umut Şarkıları* (İst. 1987).

Kay.: EİS 1/210; S. Çiçek, *Giresunlu Şairler* s. 285-286; KKA 1987-1988 s. 159; İBYTŞA 2/105-107; İ. Minnetoğlu, *Nasıl Yazıyorlar?* s. 119; ŞYS s. 164; TBEA 1/210; YS, 2. bs. s. 152. ♦♦G. DURAL

CAN, Ceyhun (takma ad), bk. **CAN, Hacı**

CAN, Elif (1949 -): Şair.**Eseri/Şiir: Okursan Yükselirsin** (Adana 1964).

Kay.: ÖBBŞKA s. 2/892. ♦♦N. KONUK

CAN, Hikmet (1941 -): Şair. Trabzon ilinin Çaykara ilçesine bağlı Ataköy'ünde doğdu. İlkokul ve din öğrenimini köyünde tamamladı. Köy gecelerinde yaptığı atışmalarla ilgi topladı. İstanbul'da ortaokulu bitirdi. Yazdığı şiirleri gazete ve dergilerde yayımladı. **Eseri/Şiir: İstanbul Hanımları** (1984).

Kay.: PPGSG 3/24-25; GGTŞ 3/17-20; Turhan Bayraktar, *Antoloji 91*, İst. 1991. ♦♦G. OKUTAN

CAN, Mahmut Sıtkı (1905 - 26.01.1958): Yazar, Şair. 1320 (1905) yılında Ordu'nun Kirazlıman mahallesinde dünyaya gelmiştir. Sıtkı Can ilkökulu ve ortaokulu Ordu'da okudu. Oradan Trabzon öğretmen Okuluna (Muallim Mektebine) geçmiş, 1927 yılında bu okulu bitirerek öğretmen olmuştur. Öğretmenliğe Aydın'ın Söke ilçesinde başladı. 23 Aralık 1930'da mwnwmwn olayını engellemek için girişimde bulunan ve isyancılar tarafından öldürülen Kubilay ile Söke'de çok yakın bir arkadaşlık kurmuştu. Söke'de bir yıllık öğretmenlik yaptıktan sonra, askerlik hizmetini yapmak üzere Gaziemir'e gitti. Askerliğini yaparken, İstanbul Üniversitesinde Prof. Fuat Köprülü'nün huzurunda sınav vererek ortaokul Türkçe öğretmenliği hakkını kazandı. 1931 yılında, Rize Ortaokuluna Türkçe öğretmeni olarak atandı. 1936 yılında Ordu'ya yine ortaokul Türkçe öğret-

meni olarak atandı. 21 Haziran 1950 tarihinde Ordu Lisesi Türkçe-edebiyat öğretmenliğine getirildi. 1957 yılına kadar, Türkçe-edebiyat öğretmeni olarak, memleketin gençliğini büyük bir titizlikle yetiştirmek için çaba harcadı. Sıtkı Can, 1957 yılının ekim ayında, Perşembe Öğretmen Okulu Müdürlüğüne vekâleten gönderildi. burada görevini sürdürürken 2 aralık günü bir beyin kanaması geçirdi ve vefat etti. İstanbul'da Kozlu Mezarlığına gömüldü. Sıtkı Can içli bir şair, iyi bir öğretici ve yönetici, kuvvetli bir hatipti. Cumhuriyet ilkelerine candan bağlıydı ve öğrencilerini hep o ruhla yetiştirmeye çalıştı. Ulusal Bayram ve törenlerin Ordudaki değişmez hatibi Sıtkı Can'dır. Onunen büyük başarılarından birisi, yıllarca unutulmuş Ordulu Divan şairlerinden Tıflı'yı ve Fitnat'ı bize tanıtmasıdır. Bundan dolayı da İbnül Emin Mahmut Kemal ondan teşekkürle bahseder. sıykı Can son olarak, "Ordu Şehrinin Tarihi" üzerinde çalışıyordu ve bu kitabın taslağı Türk Tarih Kurumu tarafından basım için uygun görülmüştü. **Eserleri: Doğunun Sesi, Trabzon. ŞarkBasım Evi, 1935 Rize. Birkaç Söz, Birkaç Satır, 1935, Rize, Ordulu Şair Tıflı'nın Hayatı ve Eserleri, Köy Basım Evi, 1938, Ordu, Ordulu Şair Fitnat, Ordu Halkevi Neşriyatı: 6, Gürses Basımevi, 1939, Ordu. Ordu ilinde 19 Mayıs Spor ve Gençlik Bayramı, Gürses Basımevi, 1937, Ordu. Rize Şairleri, 1942, Ordu. Ordu ilinde Çocuk ve İlgili İnanmalar, Ordu Halkevi Yayını: 10, Gürses Basımevi, 1945, Ordu. Büyük harfler ve yazı İşaretleri, 1945, Ordu, Noktalama İşaretleri, 1946, Ordu, Dilbilgisi Esaslarına Göre İmlâ Kurallarımız, Ankara Güven Basım Evi (3. Baskı), 1955**

Kay.: Kızı. Edb. Öğ. Meral Can (Çoker)'nin arşivi ♦♦ H. AĞCA

CAN, Mehmet Emin (1950-1996): Şair. Karaman'ın Ayrancı ilçesinin Kıraman köyünde doğdu. Lise mezunu olarak memuriyete girdi. Millî Eğitim Müdürlüğü'nün çeşitli kademelerinde memur olarak çalıştı. 46 yaşında vefat etti. Hayatı boyunca yazdığı şiirlerini bir kitap hâline getiremedi. Şiirlerinden birkaç örnek kaynak olarak gösterilen antoloji kitabında mevcuttur.

Kay.: Abdullah Uysal, *Karaman Şairleri Antolojisi*, Karaman 1997, s. 399-400. ♦♦N. ÜNVER

CAN, Nurettin, bk. GÜLEKLİ, Nurettin Can

CAN, Nuri (takma ad), bk. **CANBERK, Osman**

CAN, Nurullah, bk. KAYAM, Nurullah Can

CAN, Şefik (1910): Yazar. Erzurum'un Tepecik köyünde doğdu. İlkokulu Yıldızeli'nde bitirdi. Daha çocuk yaşta iken babasından Arapça ve Farsça öğrendi. Kuleli Askeri Lisesinden 1929'da, Harp Okulundan 1931 yılında mezun oldu. Sonra Millî Savunma Bakanlığının müsaadesi ile, İstanbul Üniversitesinde imtihan vererek öğretmenlik ehliyeti aldı ve 1935 senesinde Kuleli Askerî Lisesinde Tahir Olgun'un maiyetinde stajını tamamlayarak öğretmenliğe başladı. 1965 yılında emekli oluncaya kadar, çeşitli askerî okullarda, sivil kolej ve liselerde Türkçe ve Edebiyat öğretmenliği yaptı. Uzun bir süre *Mesnevi* çalışmaları yaptı. **Eserleri/Araştırma: Mevlana Hayatı Şahsiyeti Fikirleri** (İst. 1995, 2000), *Mesnevi Tercümesi* (3 c. içinde 6 c., İst. 1998).

♦♦N. ÜNVER

CAN, Şiar (1917 -): Şair ve öykü yazarı. İlköğrenimini Kars'ta, orta ve lise öğrenimini ise Ağrı'da tamamladı. 1975 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü Müzik Bölümü'ne yazıldı. Bu dönemde yazdığı şiir ve öyküleri çeşitli dergilerde yayımlandı. Küçük yaşlardan beri müzik ve sanatla uğraşmaktadır. Eserleri bir çok sanatçı tarafından bestelenmiştir. Tanınmış sanatkarlarla yurt içi ve yurt dışı uluslar arası konserlere katıldı. Kamu kurumlarında memuriyetliklerde bulundu. Eğitim Fakültesi Edebiyat Bölümü'nü bitirmeden ayrılmak zorunda kaldı. Akademik çalışmalarını Almanya'da da sürdüren Şiar Can Doçent Dr. Ursula Reinhard le birlikte çalışmaktadır. 1997 yılında "İnsanlık" adlı müzik albümünü yayımladı. Eserlerin konusu sevgi, paylaşım ve felsefi konulardır. Türkiye ve Avrupa'nın bir çok ülkesinde kültür-sanat ve edebiyat kurumlarının kurucusu ve üyelerindedir. Şiar Can'ın "Halaya Kalkın", "Dünyalı" adlı müzik albümü- şiir ve CD leri yayınlandı. 1993 yılında 1998 yılında "Şakıyan Turna Şahturna" adlı şiir-öykü ve çeşitli güncel makalelerden oluşan yapıtı Türkiye'de yayımlandı. Bir süre "Şah Turna Kültür ve Sanat Merkezi" direktörlüğünden yanı sıra çeşitli sosyal kuruluşlarda müzik ve edebiyat öğretim görevliliğinde bulundu. Son olarak "Söyle Gülüm-Yolunda Köğrü

"Olsam" müzik albümü 2001 yılında yayınlanmıştır. **Eserleri:** "İnsanlık" "Halaya Kalkın", "Dünyalı" "Şakıyan Turna Şahturna" "Söyle Güliüm-Yolunda Köğrü Olsam"
Kay.: Yaz. Arv. ♦ A. AYTEMİZ

CAN, Ümmanî (âşık), bk. **CAN, Yakup**

CAN, Yakup (1915 - 30.01.1983): Halk şairi. Erzurum'un Tortum ilçesine bağlı Çamlıyamaç (Öşvank) köyünde doğdu. Çocukluğunda tarlalarda ve hayvan otlatmada babası Molla Ahmed'e yardımcı oldu. 19 yaşında davarları otlatırken Armutlu mezarlığında uyuyakaldı. Rüyasında pir elinden bade içti ve Ümmanî mahlasını aldı. Uyanır uyanmaz ilk şiirini söyledi (1933). Askerliğini Sarıkamış ve Hasankale'de yaptı. Sarıkamış'ta Âşık İzhârî ile karşılaşır atıştı. Saz çalan kardeşi Şevki Can ile birlikte Erzurum, Kars, Ağrı, Van, Bitlis ve Muş'u gezdi. Şiirlerinde Ümmanî Can, Dertli Can, Can Ümmanî mahlaslarını kullandı. Konya Âşıklar Bayramına katıldı, yarışmalarda ödülleri kazandı. **Eser/Şiir:** *Halk Şairimiz Âşık Ümmanî Can*, Ank. 1968.

Kay.: M. Cumbur, Başakların Sesi, Ank. 1968, s. 398-400, Tahir Kutsi Makal, Türk Halk Şiiri, İst. 1986, s. 185; YYTHŞA, s. 291-293. ♦ F. A. TURAN - A. DUVARCI

CAN, Yalçın (1952 -): Çevirmen. Pazaryeri'nin Büyükelmalı köyünde doğdu. Yunus Emre İlköğretmen Okulunu bitirdi. Yüksek öğrenimini devlet bursuyla Nottingham Üniversitesinde tamamladı. On yıl Kanada'da yaşadıkten sonra Avustralya'ya gitti. *Bilgisayardan Çekinenlerin İlköğretmeni* adlı bir kitap yazdı. Tanınmış yabancı şiirleri İngilizceden Türkçeye çevirmektedir.
Kay.: ATEA 2/371. ♦ I. BAŞTUĞ

CAN Akengin (takma ad), bk. **BAYAZITOĞLU, Ömer Avni**

CAN Beğ (takma ad), bk. **ARSAL, Sadri Maksudi**

CAN Enişte (takma ad), bk. **TANER, Haldun**

CAN Kaya (takma ad), bk. **KAYACAN, İsa**

CANAK, Ahmet Fahri (1922 -): Kafkasyalı yazar. Uzunyayla'da doğdu. Pınarbaşı'nda ilk ve ortaokulu okudu. Memurluktan emekli oldu. 1964-

1974 yıllarında işçi olarak Almanya ve Avusturya'da bulundu. **Eseri:** *Kafkaslardan Uzunyayla'ya* (Ank. 1989).

Kay.: Sefer E. Berzeg, *Kafkas Diasporası'nda Edebiyatçılar ve Yazarlar Sözlüğü*, s. 86. ♦ G. OKUTAN

CANAN, İbrahim (1940 -): Araştırmacı, yazar. Konya'nın Küçük Karapınar köyünde doğdu. İlk öğrenimini memleketinde tamamladı. 1958'de Konya Erkek Lisesini, 1962'de AÜ İlahiyat Fakültesini bitirdi. 1962-1964'te Kayseri'de, 1966-1967'de Akşehir'de orta dereceli okullarda öğretmenlik yaptı. 1972'de Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesinde öğretim üyesi olarak göreve başladı. Doktorasını verdi. İlahiyat Fakültesi adını alan bu fakültede çalışmasını sürdürdü. Hâlen Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde profesördür. Makalelerini fakülte dergilerinin yanı sıra *Diyanet, Haksess, İslâm, İslâm Medeniyeti, Zafer, Sur, İcmal, Kadın ve Aile, Altınoluk, Okul* gibi dergilerde yayımladı. *Resulullah'a göre Okul ve Ailede Çocuk Terbiyesi* adlı eseriyle 1979'da Türkiye Millî Kültür Vakfı ödülünü aldı. **Eserleri/Araştırma:** *Seminer ve Tez Rehberi* (1979), *Atatürk Üniversitesi Lojmanları ve Taklitçiliğimizin Muhasebesi* (1979), *İslâm'da Çocuk Hakları* (1980), *İslâm'da Temel Eğitim Esasları* (1980), *Sulh Çizgisi* (1980), *Tebliğ Terbiye ve Siyasî Taktik Açısından Hicret* (1981), *Hz. Peygamberin Sünnetinde Terbiye* (1981), *Kur'an ve Hadise Göre Fitne ve Anarşi* (1982), *Kur'an'da Çocuk* (1984), *Peygamberimizin Hadisleriyle Medeniyet, Kültür ve Teknik* (1984), *Peygamberimizin Okuma Yazma Seferberliği ve Öğretim Siyaseti* (1985), *İslâm'da Zaman Tenzimi* (1985-88), *İslâm'da Çevre Sağlığı Kütüb-i Sitte Muhtasarı Şerhi 1-5* (1988), *Resulullah'a Göre Okul ve Ailede Çocuk Terbiyesi* (1988), *Bediüzzaman'dan Çözümler* (1991), *Âyet ve Hadislerin Işığında Çevre Ahlâkı* (1995). **Çeviri:** *Tarihçi Açısından Din* (Arnold Tonybee'den, 1978), *Yeni Usûl-i Hadis* (Zafer Ahmed el-Osmanî'den çeviri, 1982), *Ahkâmü's-Sigâr* (Üşruşeni'den çeviri, 1984).

♦ B. ALTUNIŞ-GÜRSOY

CÂNÂNÎ (19. yy.): Saz şairi. Yalnız Gedâi'nin *Şairmâme*'sinde adı geçmektedir.

Kay.: Ahmed Şükrü. "Gedayi", Konya Halkevi Mecmuası, nu. 1; TŞ 2/905-906. ♦ F. A. TURAN

CÂNÂNÎ (Âşık), bk. **ÇELİK, Ahmet**

CANAT, Hasan Nail (1944 -): Şair, roman ve oyun yazarı, aktör. Kayseri'de doğdu. Kayseri İmam-Hatip Okulu ve Akşam Lisesini bitirdi; düzenli bir öğrenim görmedi. 1967'de Hilâl Tiyatrosunu kurup *Moskof Sehvası* adlı oyununu sahneledi, Anadolu'yu dolaştı (1969). 1980'de Gece Oyuncuları adlı tiyatro topluluğunu kurdu, Birlik Sanatın kurucuları arasında yer aldı. Mahallî gazetelerde yazı ve şiirler yayımladı. 1967'de ilk şiir kitabı *Yalnızlar Rıhtımı*'ni çıkardıktan sonra tiyatro çalışmalarına yöneldi, Yazıp sahneye koyduğu öteki oyunları *Dilsiz Şeytan* (1972) ve *Günahkâr Baba* (1974)'dir. İslâmî his ve heyecanların melodram tonunu bulduğu oyunları geniş bir halk kitlesi tarafından ilgiyle karşılandı. 1980'den sonra romanları da yayımlandı. **Eserleri/Şiir:** *Yalnızlar Rıhtımı* (İst. 1967). **Oyun:** *Moskof Sehvası* (İst. 1972), *Dilsiz Şeytan* (İst. 1982), *Günahkâr Baba* (İst. 1974, 1985, 3. bs. 1989). **Çocuk romanı:** *Bir Küçük Osmanlı Vardı* (İst. 1982, 6. bs. İst. 1991), *Nur Dağındaki Çocuk* (2. bs. İst. 1985), *Yaralı Serçe* (1985, 5. bs. İst. 1989), *Yasemen* (3. bs. İst. 1989), *Gül Yarası* (İst. 1994), *Bir Avuç Ateş* (İst. 1989, 3. bs. 1991).

Kay.: CDTB s. 89; ÖBBŞKA 2/1210; TBEA 1/210; TDEA 2/17; YS, 2. bs. s. 153. ♦ G. DURAL.

CANATAN, Yaşar (1950 -): Tarihçi, yazar. Şerefli Koçhisar'da doğdu. 1977'de Bağdat Edebiyat Fakültesinden mezun oldu. 1988 yılında yüksek lisans, 1993'te ise doktora çalışmasını tamamladı. Yüksek lisans ve doktora tezlerinde Atatürk dönemi ile ilgili yapılan anlaşmaları ve Atatürk'ün Türk dış politikalarını ilgilendiren konularla ilgilendi. Daha sonraki çalışmalarında ise genel ve yakın dönem tarihimize üzerinde durdu. Sahası ile ilgili çalışmaları *Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, Sosyal Bilimlerde Araştırma, Yeni Forum* adlı dergilerde yayımlandı. Niğde Üniversitesinde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. **Eserleri/Tarih:** *Türk Irak Münasebetleri* (1932-1959) (1995), *Yakın Dönem Türk-Arap Siyasî Antlaşmaları* (2 c., 1995-1997), *Türk-İrak Münasebetleri 1926-1958* (1997). ♦ A. CELEPOĞLU

CANBARA, Ahmet (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Sarhoş Dünya* (Antalya).
Kay.: ÖBBŞKA 2/981. ♦ N. KONUK

CANBEK, Ahmet (1903-1978): Yazar. Kabarday-Balkar Cumhuriyetinin merkezi olan Nalçik'te doğdu. Kafkasya'da Sovyet iktidarının kurulması üzerine 1920'de Türkiye'ye iltica etti. Daha sonra Bulgaristan'a giderek liseyi Şumnu'da bitirdi (1925). Çekoslavakya'da yaşadı. Polonya hükümetinin Kafkasyalı mültecilere tanıdığı kolaylıklardan faydalanarak Varşova'da Ticaret Akademisini bitirdi. Orada Ziraat Bankasında çalışırken Kafkas mülteci örgütleri ve onların yayın organlarında aktif rol aldı. II. Dünya Savaşı boyunca 1940'da İstanbul'a gelerek T. C. vatandaşı oldu. Polonya'daki Kafkas siyasî göçmenleri tarafından yayımlanan *Gortsı Kavkaza-* (Kafkasya Dağlıları, 1930), *Severny Kavkaz* (Şimali Kafkasya, 1934), *Put Svobaba* (Hürriyet Yolu, 1934), *Borba* (Savaş, 1936), *Naşa Tsel* (Bizim Dilek, 1936), *Buduşeyee* (Gelecek 1936), *Natsionalnaya Mısl* (Millî Fikir, 1937), *Vpered* (İleri, 1937), *Naş Kray* (Ülkemiz, 1937), *Priziv*- (Çağırış, 1938) gibi Rusça-Türkçe dergilerde yazarlık ve yöneticilik yaptı. İstanbul'da çıkan *Kuzey Kafkasya* dergisinde yazıları yayımlandı. **Eserleri:** *Kafkasya'nın Ticaret Tarihi* (İst. 1978), *Kuzey Kafkasya Trajedisi* (İst. 1994). İki eseri de ölümünden sonra bastırıldı.

Kay.: Sefer E. Berzeg, *Kafkas Diasporası'nda Edebiyatçılar ve Yazarlar Sözlüğü*, s. 87-88. ♦ G. OKUTAN

CANBERK, Eray (14.11.1939 -): Şair ve mütercim. İstanbul'da doğdu. Tam adı Mehmet Eray Canberk'tir. Fatma Asude Hanımla Osman Nuri Canberk'in oğludur. Aksaray İ. İlkokulu, Gedikpaşa Ortaokulunu bitirdi. Haydarpaşa lisesinden mezun olduktan sonra (1958) girdiği Yüksek Öğretmen Okulu ve İÜ Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirmeden askere gitti. Çeşitli yayınevlerinde çalıştı ve ilköğretmenliği yaptı. Afsar Timuçin ile birlikte Kavram Yayınevini idare etti. Daha sonra kurduğu Alan Yayınevinde yayıncılık yaptı. Şiir, deneme, hikâye türünde eserler yazdı ve çevirileri vardır. Bazı yazı ve şiirlerinde Akay Tekhan, Aydın Ergü, Güngör Songür, Işık Horasanlı, Mehmet Canberk Eray, Mehmet Eray, Mehmet Tuncay, Gülsüm Talay takma adlarını kullandı. **Eserleri** 1959 yılından itibaren *Şölen, Yelken, Şiir Sanatı, Yeni Gerçek, Soyut, MAY, Yeni Edebiyat, Yazko Edebiyat, Göze* (Kars), *Yansıma, Varlık, Milliyet Çocuk, Bando* gibi dergilerde yayımlandı. **Eserleri/Şiir:**

Kuytu Sular (İst. 1969, yeni şiirlerinin ilavesiyle 1979), *Yüreğin Burkulduğu Zaman* (İst. 1983), *Es-kimiş Yalnızlığa* (toplanmış şiirleri 1992). **Çeviri:** *Şiirler* (Mao Çe Tung'dan, İst. 1966), *Çağdaş Viet-nam Şiiri Antolojisi* (1967), *Sevda Türküleri* (çeşitli ülkelerden, 1982). **Deneme-Tenkit-Antoloji:** *Şair ve Şiir Üzerine Aykırı Düşünceler* (1992), *Türk Yazınından Seçilmiş Yergi Şiirleri* (1993), *Dünya Aşk Şiirleri Antolojisi* (1994).
Kay.: EİS s. 85; EYTE s. 355; İBYTŞA 2/146-148; ÖBBŞKA 2/747,776,1080; TBEA 1/210-211; TDEA 2/17-18; YS, s. 153. ♣N. YILDIZ

CANBULAT, Cevdet (20. yy.): Öğretmen, araştırmacı, yazar. Kitaplaştırdığı araştırmalarından öğrenildiğine göre 1949-1967 yılları arasında Düzce Lesesinde Türkçe ve edebiyat öğretmenliği yaptı. Çevresini tanımak için araştırdı, okudu, düşündü ve yazdı. *Erciyas, Türk Folklor Araştırmaları, İlköğretim, Varlık, Yeşilay, Eğitim, Orman, Av, İş, Düşünce, Çele ve Yankı* dergilerinde çeşitli yazıları yayımlandı. 1954 yılında şair Dertli'nin hayatındaki bazı noktaları aydınlatmak amacıyla cönkleri incelerken Hilmî mahlûslu bir şairin Hicaz'a giderken söylediği bir ilâhî dikkatini çekti; sekiz yıl süren bir araştırma sonunda -Hilmî'nin torunlarını arayıp buldu, şiirlerini hafızalarında saklayanlarla arkadaş oldu, Hilmî'nin şiirlerini biraraya getirdi. Yazarın basılmış eserlerinden başka baskıya hazır beş çalışması daha bulunmaktadır. **Eserleri/İnceleme:** *Kore'de Mehmetçik* (1951-1952), *Nailî'den Şiirler* (1952), *Dörtdivanlı Hilmî Hayatı ve Şiirleri* (1963). **Deneme:** *Günlük-Denemeler* (1967).
Kay.: Kitapları. ♣G. DURAL

CANCIĞER (takma ad), bk. **ÇAPANOĞLU, Münir Süleyman**

CANDAN, Mazhar (1941 -): Şair, yazar ve mütercim. Erzurum'da doğdu. Fatma Hanım ile kuyumcu Sadullah Candan'ın oğludur. İlk ve orta öğrenimini İstanbul'da yaptı. İ.Ü Kimya Fakültesinden mezun oldu. Bu Fakültede öğretim üyeliği de yaptıktan sonra, serbest kimya mühendisi olarak çalıştı. 1956-1969 yılları arasında Şişli ve Tayfun Basketbol takımlarında basketbol oynadı. PEN Yazarlar Derneği ve Şiir Uzayı Laboratuvarı üyesidir. Yaşamak Denince başlıklı ilk denemesi 1976'

da Varlık'ta çıktı. Varlık, Sanat Emegi, Soyut, Oluşum, Çağdaş Eleştiri, Yazı ve Sombahar gibi dergilerde deneme ve eleştiri yazıları yayımlandı. Edebiyat sorunlarını temiz ve duru bir Türkçeyle yazmasıyla tanındı. Franz Kafka, Mallarmé ve St. John Perse'den çeviriler yaptı. **Eserleri/Günce:** *Günceden Eksiltmeler* (1981), *Gecedan Kalan* (1986). **Günce** 1975-1995 (İst. 1997). **Deneme-İnceleme:** *Korkunun Gözbebekleri* (İst. 1981), *Güncedan* (1981), *Yeni Anlatı İzleğinde* (İst. 1986). **Şiir:** *Varoluşun Külü* (İst. 1981). **Çeviri:** *Günce 1910-1923* (Franz Kafka'dan, İst. 1983), *Sözcükler Denizi* (Saint John Perse'den, İst. 1986), *Mallarmé'nin Mektupları* (İst. 1986), *Ulysses ve Picasso Üzerine* (G. Jung'dan, İst. 1995).
Kay.: EİS s. 100; SÇYŞA s. 47-48; ŞYS s. 165; TBEA 1/211; YS, s. 153. ♣G. OKUTAN

CANDAR A. Avni Ali, bk. **CANDAR, Avni**

CANDAR, Avni (20. yy.): Oyun ve hikâye yazarı, arkeolog. Yazılarında ve eserlerinde A. Avni Candar, Ali Candar imzalarını da kullandı. **Eserleri/Oyun:** *30 Ağustos* (Millî piyes, Ank. 1940), *Kavgasız Saadet* (Ank. 1940), *Kılıbıklik mi? Kazaklık mi? Tercih Ediniz...* (Ank. 1940), *Gökmen Dayı Birliği Bozmayalım Diyor* (İst. 1946). **Roman:** *Fatus* (Zonguldak 1944). **Meslekî:** *Türk Budun, İl, Urus. Uruk, Boy, Oymak, Avul, Oba ve Soy Adları* (Ank. 1934), *Türklüğün Kökleri ve Yayılışı* (İst. 1934), *Eti Hiyeroglifi Üzerinde Tetkikler* (İst. 1936), *Ege Havalisinde: Sardes, Larisse, Yıldıztepe, İzmir* (Ank. 1935), *Eminlik Mezarları/ Les Tombeaux d'Eminlik Etude Archeologique* (Ank. 1935) *Anadolu Coğrafya Lugati Smaçları* (Ank. 1938), *Omer: Doğumu ve Hayatı Hakkında Tetkik: Başlangıç-Metin-Notlar* (Alıkarneşli Erodots, Ank. 1938), *Bibliyografya* (Ank. 1940,1941), *Tarih Bakımından İlyad ve Odise, Omer Melesigen* (tercüme 1941), *İçkinin, Silâhın Şakası Yoktur: Folklor- Köy Atasözleri-Köylü Âdetleri* (1940), Kay.:CDTTB s. 89. ♣N. KONUK

CANDARER (takma ad), bk. **ÇAPANOĞLU, Münir Süleyman**

CANDARÎ Sadık Mirza Münşî (19. yy.): Tarihçi, şair. 1800-1826 yıllarında Buhara emirliği yapan Mangil Haydar'ın saray şairi ve hususi kâtibi oldu. Dahme-i Şâhân adlı manzum bir tarih yazdı.

Bu eserde XVII-XVIII. asırlarda hükümdarlık yapan Buhara hanlarının hayatını anlattı.
Kay.: TDEA 2/18, Ağah Sırn Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi* I. s. 338. ♣Y. DEMİRCAN

CANDARLIOĞLU, Celâl (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Afrodite Müzede* (Ödemiş 1941).
Kay.: ÖBBŞKA 1/15; TB 1938-1948. ♣YK

CANDAŞ, Fethi (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Kırmızı Karanfiller* (İzmir 1960).
Kay.: ÖBBŞKA 2/711. ♣YK

CANDEMİR, Abdullah (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Tutsak Çağrı* (1950,1961).
Kay.: ÖBBŞKA 2/1135. ♣YK

CANDEMİR, Alaeddin (20. yy.): Edebiyat araştırmacısı, **Eserleri:** *Edebiyatımızda Vatan ve Millet* (Murtaza Gürkaynak'la birlikte, İzmir 1941), *Tenkit ve Bizdeki Münekkittler* (Murtaza Gürkaynak'la birlikte, İst. 1939).
Kay.: TB 1938-1939. ♣Yaz. Krl.

CANDIR, Şahin (1931 -): Şair. İzmir'de doğdu. Liseyi bitirdi. Bir süre Raybank İzmir Şubesinde çalıştı. **Eseri/Şiir:** *Mutlu Dönence* (İzmir 1959), *Ağaçlar Kasım Oldu* (İzmir 1982).
Kay.: ÖBBŞKA 2/837; YŞA 1/24. ♣N. KONUK

CANDOĞAN, Şakir (20. yy.): Yazar. **Eseri:** *Kolejli Kız* (İzmir 1946).
Kay.: TB 1946. ♣YK

CANELLİ, Mustafa (1951 -): Eğitimci, yazar. Şarkı-karaağaç'ta doğdu. İlk ve orta öğrenimini memleketinde tamamladıktan sonra, Akşehir İlköğretmen okulunu (1968), Selçuk Üniversitesi Eğitim Enstitüsü Türkçe Bölümünü (1976) ve Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü (1985) bitirdi. Aynı Fakültede yüksek lisans eğitimi yaptı (1985-87). İlk ve orta dereceli okullarda öğretmen olarak (1960-1986), Millî Eğitim Bakanlığında şube müdürlüğü, daire başkanlığı görevlerinde bulundu (1986-89). *Yeni Asya* gazetesinde (1971-80), *Köprü* (1979-87), *Ahilik Yolu* (1987-88) dergilerinde makale, deneme, şiir ve hikâyeleri yayımlandı. Biyografik eserler hazırladı. **Eserleri:** *Namık Kemal/Hayatı- Sanatı- Mücadelesi* (İst. 1985), *Ziya*

Paşa, Hayatı- Sanatı- Fikirleri (İst. 1986), *Yeni Dünyalar* (İst. 1996), *Bir Damla Gülümseyim* (İst. 1997).
Kay.: YS, 2. bs. s. 107. ♣G. OKUTAN

CANER, Ahmet Nadir (1925 - 19.2.1977): Şair, yazar ve gazeteci. Tarsus'un Meliki köyünde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Mersin'de tamamladı. İÜ Hukuk Fakültesi'ndeyken öğrenimini yarıda bırakarak gazeteciliğe başladı. Şiirleri, 1940 yılından *Yücel, Kaynak, Edebiyat Dünyası, Yeditepe, Varlık, Hisar, Türk Dili ve Tarsus'ta* 1948-1949 yılında onsekiz sayı olarak kendi çıkardığı *Güney* ve 1955-1957'de *Özgörü* isimli dergilerde yayımlandı. 1958'de Silifke'ye gitti. İlçenin ilk gazetesi olan *Silifke*'yi on yıl süreyle çıkardı. *Güneş* gazetesinde dış siyaset yazıları yazdı. Ana gibi yâr, Bağdat gibi diyar olmaz, Enver Hoca'nın ülkesi gibi gezi notları gazetelerde tefrika edildi. Şiirleri, gezi notları kitaplaşmadı. **Eseri/İnceleme:** *Siyonizmin Gerçek Yüzü* (1973).
Kay.: EİS s. 85. GGÇŞ, s. 316-318; İ. Minnetoğlu, *Nasıl Yazıyorlar?* s. 120-121; TBU s. 33; TDEA 2/18, ŞYS s. 166; YS, 2. bs. s. 107. ♣G. DURAL

CANEVİ, Ahmet Maruf (20. yy.): Şair. Görülen tek kitabında aruzla, daha çok heceyle dörtlük şeklinde, temiz ve işlenmiş bir Türkçeyle söylenmiş 49 şiiri vardır. Bu şiirlerde duyarlı ve kalemin kendi beşerî duygulanmaları, toplumdaki yozlaşmalar, Türk toplumunu ayakta tutan değerler dikkatli bir gözlemlerle ifade edilmiştir. **Eseri/Şiir:** *Demlerin Tezadı* (1941 Niğde).
Kay.: ÖBBŞKA 1/314. ♣G. DURAL

CANEY, Sıtkı (1961 -): Şair. Bingöl'de doğdu. 1984'te İÜ Hukuk Fakültesini bitirdi. Avukatlık yaptı. İlk şiiri henüz on beş yaşındayken 1976'da *Muştu* dergisinde çıktı. 1979'da *Mavera*, 1983'de *Üç Çiçek*, 1988'de *Albatros* dergilerinde yazıları ve şiirleri çıktı. Şiirlerini 1980-82'de *Aylık Dergi*'de, sinema ile ilgili yazıları ise 1979'da *Yenidevir*'de yayımladı. **Eserleri/Şiir:** *Lay'ya* (İst. 1980).
Kay.: TBEA 1/211; YS, 2. bs., s. 108. ♣B. ALTUNİŞ-GÜRSOY

CANGALIN, Muhtar Omarulı (1910 -): Kazak tarihçi, edebiyat araştırmacısı ve mütercim. Kızılorda vilâyetinin Karmakşı kazasında doğdu. Kazak Pedagoji Enstitüsünün Tarih Fakültesini bitirdi (1932). 1932-1935 yılları arasında Jezkazgan bakır işletme fabrikasında müdür yardımcısı,

1935-1960 tarihlerinde değişik kurumlarda yönetici, yabancı ülkelerle dostluk ve kültürel ilişkiler derneğinde başkan olarak çalıştı. 1960'tan itibaren Kazakistan Bakanlar Kurulu Arşiv Başkanlığı başkanıdır. 1930'lu yıllardan itibaren siyasi ve sosyal konulu eserlerin mütercimi olarak tanınmaya başladı. Yaptığı başarılı tercümeleriyle Kazak edebiyatının gelişmesine katkıda bulundu. **Eserleri/Tercüme:** *Zulmdık Cene Mahabbat* (Schiller'den, 1948), *Egor Bulıçev Jene Baskaları* (M. Gorki'den, 1948), *Meniñ İskusstvodağı Ömirim* (K. Stanislavskiy'den, 1947), *Şapkın* (L. Leonov'dan, 1948), *Ustazdık Dastanı* (A. Makarenko'dan, 1951), *Thakur Kudiği* (Prem Chand'dan, 1958), *Kılms pen Jaza* (F. Dostoyevskiy'den, 1972), *Soğıs Cene Beybişilik* (L. Tolstoy'dan, 1-2,4. kitap). ♣D. DÜYSEBAYEVA

CANGAZİEV, Musa (1921 -): Kırgızistan halk şairi ve çocuk edebiyatı yazarı. Sokuluk ilçesinin Karasakal köyünde doğdu. Cumhuriyet Komünist Partisi okulunu (1948), Yüksek Edebiyat Kürsüsünü (1956) bitirdi. Komsomol teşkilatının Güldö ilçe komitesinin 1. sekreterliğini (1941), Oş ili komitesinin sekreterliğini (1943-45); *Kırgızistan Piyoneri* (1948, 159-1966), *Çaş Leninci* (1950-52, 1956-59) gazetelerinin, *Ala-Too* dergisinin (1952-54), *Kırgızistan Madaniyatı* haftalık gazetesinin (1967) baş redaktörlüğünü yaptı. Kırgızistan Yazarlar Birliğinin yönetim kurulu sekreterliğini (1966-1985), Araşan Sanatçılar Evinin müdürlüğünü (1985-86) yürüttü. 1940 yılından itibaren eser vermeye başladı. Yüzden fazla kitabı neşredildi. Şiirlerinde, Komünist partisi, dostluk, çocuklarda vatan sevgisi ve çalışma şevki uyardırma gibi konuları işledi. Yirmiden fazla şiir kitabı Rusçaya ve kardeş ülkelerin dillerine kazandırıldı. Kırgızistan Lenin Komsomol ödülü sahibidir (1972). **Eserleri/Şiir:** *Balalık* (1951), *Bala Menin Ömirüm* (1971), *Baldar Üçün Tandalgan Irlar Cana Poemalar Crynagı* (1980). **Hikâye:** *Acıragıs Dostor* (1951). ♣S. EGİMBAYEV

CANIBAY, Kocek uulu (1869-1942): Kırgız Manasçı. Cumral'da doğdu, Toktogul kenti yakınındaki Özgörüş avulunda öldü. Yedi göbek atası (Aydarbek, Süyünbay, Sakeçük, Tenirbay Sarı, Camankan, Kocek) Manasçıydı ve Manasçılık ona babasın-

dan miras kaldı. Kendisi de destancılığı oğlu Me-tay'a miras bıraktı. 16 yaşında destan söylemeye başladı. Halk arasında Semeteyci olarak ün kazandı. Kendisinden 19445 mısra derlendi. Semetey ve Seytek yanında *Er Töştük* ve *Er Tabıldı* destanları ile *Ak Möördü* isimli halk şiirini de bilir ve söylerdi. Söylediği varyant, Sagımbay, Sayakbay ve Isık Göl Manasçılarının varyantlarından stilistik bakımdan farklıydı ve bu özelliği ile Manasçıların Tüştük Mektebine yakındı.

Kay.: ME 1/209-211; Anayurttan Atayurda Türk Dünyası Yıl:3, c. 3, Sayı: 9/23-24. ♣N. YILDIZ

CANİBEK Uulu Aydar (1888-1936): Kırgız Manasçı. Alay bölgesinin Sabay avulundan. Dayısı Çomo'nun etkisinde kalarak *Manas Destanı*'ni söylemeye başladı.

Kay.: ME 1/42. ♣N. YILDIZ

CANİBEKOV, Appa (1864-1934): Karaçay-Malkar halk şairi. Karaçay-Malkar halk edebiyatının hiciv ustası olarak tanınan ve halkın *Kalay oğlu Appa* adıyla bildiği Appa Karaçay köylerinden Uçkulan'da dünyaya geldi. Asıl adı Zekeriya olan Appa, Karaçay soylarından Canibekler'e mensup Kala-Geriy'in oğlu ve Karaçay-Malkar halk şairleri içinde gezgin halk ozanı örneğinin bir temsilcisidir. Hayatı Kafkas dağlarının vadileri arasında, at sırtında geçen Appa, ömrünü bir gezgin olarak tüketti. Karaçay-Malkar halkının büyük konukseverliği sayesinde bir köyden diğer köye, bir yayladan diğer yaylaya misafir olarak çalışmadan yaşadı. Gezdiği yerlerde karşılaştığı olumsuzlukları, aksi, cimri, zalim insanları şiirlerinde hicvederek, fakir halk tabakasının sevgisini kazanırken, zengin ve güçlülerin de öfkesini üzerine çekti. Hayatı boyunca iki defa Sibiry'a da madenlerde çalışma cezasına çarptırıldı. Toplam on bir yıl Sibiry'a da kaldı. Gezgin halk ozanı özelliğinin dışında, Appa'nın halk tiyatrosu aktörlüğü ve kukla sanatçılığı özellikleri de vardır. Hicvedeği kişilerin kuklalarını hazırlayıp şiirlerini söylerken bu yeteneklerini kullandı. 1905 yılında, Kafkasya'dan Osmanlı İmparatorluğuna göç eden bir grup Karaçaylı ile İstanbul'a geldi. Burada halk sanatçısı olan meddahları gördü ve onlardan etkilendi. Kafkasya'dan uzakta, Anadolu'da yaşamayacağını anlayarak Kafkasya'ya döndüğünde hicivlerinde meddahlığı da kullandı. Canibekler'

in Appa 1934 yılının Haziran ayında, birkaç aylık bir hastalık döneminden sonra vefat etti. Öldüğü köy olan Kızıl Pokun'da toprağa verildi.

Kay.: Alim Töppelanı, "Kalay ulu Appa", Malkar Adabiyat-9., Nalçık, 1995, s. 139-141; Rimma Ortabaylanı - Ahıya Bicilanı, Kalay ulu Appanı İzin İzlay. -Çerkessk, 1995. ♣U. TAVKUL

CANIM, Rıdvan (1955 -): Araştırmacı yazar, öğretim üyesi. Edirne'nin Büyük Döllük köyünde doğdu. Büyük Döllük İlkokulundan 1967 yılında, Edirne İmam-Hatip Lisesinden 1974'te, Erzurum/Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden 1979'da mezun oldu. 1980-1985 arasında Erzurum/Tortum Lisesinde Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak görev yaptı. *Türk Edebiyatında Sakinâmeler ve Edirneli Revânî'nin İşretnâmesi* adlı teziyle 1987 yılında yüksek lisans öğrenimini tamamladı. "Latîf / Tezkiretü's -Şuara" adlı teziyle de 1992 yılında doktorasını verdi. 1985 yılından sonra Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi olarak görev yaptı. İlk şiiri *Bizim Olmayan Eller* 1989'da *Mina* (Erzurum, s. 5-6) dergisinde yayımlandı. Diğer şiir ve makaleleri *Kardelen* (1988), *Dolunay* (1988), *Yedi İklim* (1987-1995), *Millî Eğitim* (1989-1991), *Millî Kültür* (1980), *Ayane* (1990), *Oluşum* (1993), *Kalem ve Onur* (1993-1995), *İslamî Edebiyat* (1990-1993), *Kayıtlar* (1991), *Kadın Aile* (1995-1996), *Mina* (1989), *Merih* (1993), *Dergâh* (1993) *Boğaziçi*, *Palandöken*, *Akademik Yorum* vd. dergilerde yer aldı. Erzurum Bölge Radyosunda Kültür ve edebiyatımızı tanıttıcı konuşmalar yaptı. (1986-1995). İngilizce, Arapça ve Farsça bilmektedir. Türkiye Yazarlar Birliği Üyesidir. Gezi ve inceleme amacıyla bugüne kadar Bulgaristan, Makedonya, Kosova, Romanya, Moldova, Almanya, İsviçre, İtalya, Avusturya, Kazakistan, Kırgızistan, Azerbaycan, Bosna-Hersek ve Gürcistan gibi ülkelere gitti. Seyahat izlenimlerini anlattığı *Şehir ve İnsan* adlı eseri, 1998 yılında Türkiye Yazarlar Birliği tarafından *Gezi* dalında ödüle layık görüldü. **Eserleri/Şiir:** *Yağmur Şarkıları* (Erzurum 1999, 2. bsm. Erzurum 2000). **İnceleme:** *Hamâmizâde İhsan Bey-Hayati-Eserleri ve Divanı* (M. İsen ile birlikte, Ank. 1989), *Tâlim ve Terbiyede İnkılâp - İ. Hakkı Baltacıoğlu* (R. Y. Kincal ile birlikte, İst. 1995), *Değişen Dünya ve Öğretmen* (R. Y. Kincal ile birlikte, Erzurum

1993), *Bosna, Ah Bosna* (İst. 1993, 2. bs. 1995), *Başlangıcından Günümüze Edirne Şairleri* (Ank. 1995), *Edebiyat Dersleri I-II* (H. A. Kasır ile birlikte, İst. 1996), *Mehmed Âkif ve İstiklâl Marşı* (E. Çalık ile birlikte, İst. 1995), *Türk Edebiyatında Sakinâmeler ve İşretnâme* (Ank. 1998), *Latîfî, Tezkiretü's -Şuara ve Tabsıratu'n-Nuzamâ -İnceleme-Metin* (Ank. 2000). **Gezi:** *Şehir ve İnsan* (İst. 1998). Kay.: TBEA 1/211-212; YS s. 154: Nazir Akalın, "Şehir ve İnsan", Bilge, 2000/Bahar 24, s. 101-102. ♣Ö. İLDEŞ

CANIOĞLU Abdulla, bk. ABDULLAH Canizâde

CANIMOĞLU (âşık), bk. DURMAZ, Seyfullah

CANİTEZ, Esat Hüseyin (1914 - 4.2.1990): Halk şairi. Kırşehir'de doğdu. Hayatını boyacılık ve nakkaşlık yaparak kazandı. Kırşehir'de öldü. Ahi Evran'a bağlı olup dâişîlerinde ahiliği, yurt sevgisini, güzel ahlak konularını, toplumda bozulan değerleri, millî duyguları ve mahallî özellikleri işledi. Saz çalmadığı için kalem şuarası sayıldı. Bunun için kalem şuarası sayıldı. Şiirlerinde Âşık Boyacı mahlâsını kullandı. Şiirleri yerel basında yayımlandı. **Eserleri/Şiir:** *Kalbimin Işıkları* (Konya 1954), *Bayrak ve Toprak* (Ank. 1973). Kay.: M. Cunbur: "Önsöz", Bayrak ve Toprak; YYTHS s. 272; ♣M. CUNBUR

CÂNÎ (18. yy. sonu- 19. yy. başı): Özbekistan şairi. Asıl adı Mulla Kurban'dır. Buhara'da doğdu. Abdurahman Camî, Alişir Nevâ'î ve Fuzûlî'nin eserlerini okuyarak yetişti. Gazel, rubaî, muhammes ve kıta gibi nazım şekilleriyle şiirler, Nevâ'î ve Fuzûlî'nin şiirlerine nazireler ve tahmisler yazdı. Şiirlerinin vezin, kafiye ve duraklar kadar, kafiyesi, durakları kadar fikir ve mazmun yönünden de mükemmel olmasına çalıştı. **Eseri:** *Divan*, yazması Öz-FA Şarkşinaslık Enstitüsü Nu. 7483'tedir. Kay.: ÖzSE 4/384. ♣Z. İSMAİLOV

CÂNÎ (1839-1881): Özbekistan şairi. Asıl adı Mulla Canmuhammed Abdülmöminhocaoglı'dır Buhara vilâyetinin Gıcduvan ilçesinin Nayman köyünde doğdu ve Buhara'da Mehter Anber Medresesinde okudu. Şairliği sebebiyle saraya alındı, fakat bilinmeyen bir sebeple Emir Muzaffer'in gazabına uğrayarak saraydan kovuldu ve Karşı şehirde idam edildi. Eserlerini Tacik dilinde yazdı. **Eserleri/Şiir:** *Herzetü'l-Mecâlis*, 1646 mısradan

müteşekkil bir divandır, *Hikâyât-ı Rişgav* 330 mısralık bir mesnevidir. *Seyahat: Buhara, Semerkand, Sirderya ve Kazak köylerine* olan seyahatini anlattığı bir *Seyahatnâme* si vardır.

Kay.: Temür Nârov, "Canmuhammed Câniy", Kolhoz Hakikati, 11 Kasım 1973; "Canmuhammed Câniy 'Seyahatnâme'si İziden", Okutuvçılar Gazetesi, nu. 9, 20 Haziran 1974; Tvorçesko nasledie Djanmuhammada Djani i Tâliba Tâlibi, AR dis. na Soiskanie uç. Stepeni Kandidata Filologičeskih Nauk, Samarkand-1974. ●B. KASIMOV

CÂNİ (19. yy.): Azerbaycan şairi. Karadağ'da doğdu. Adı Mirze Agacan'dır. Türk dilinde yazdığı hiciv ve tenkit edici şiirleriyle tanındı. Kay.: DA s. 405. ●M. CUNBUR

CANİB, bk. **YÖNTEM**, Ali Canip

CANİBEK, Subhan (9.6.1944 –): Özbekistan şairi. Semerkand'ın Zamin ilçesine bağlı Hayitkültepe köyünde doğdu. Önce kendi köyünde, sonra komşu köyde okudu. 1962'de Semerkand Devlet Üniversitesi Özbek Filolojisi Fakültesine girdi. 1964-1967 yılları arasında bir süre Türkmenistan'da çalıştıktan sonra, tekrar devam etti ve fakülteyi 1970'te bitirdi. *Sirderya Hakikatı* gazetesinde görev aldı. (1970-1980). 1980-1984 arasında ÖZTAG'ın Sirderya'dan sorumlu muhabiri oldu. Yazarlar Birliği Sirderya vilayeti bölümünde edebî görevli olarak çalıştı (1984-1986). 1986'dan sonra Ğafur Ğulam adlı Edebiyat ve Sanat Yayınevinin baş muharriri olarak görev yaptı. Şiirleri ve hikâyeleri 1962'den itibaren vilâyet ve cumhuriyet matbuatında yayımlandı. Birinci şiir kitabı Zengari Ufkular 1978'de neşredildi. Edebî tercüme ile de uğraştı. Nizamî-i Gencevî'nin Hamse'sinin İskendernâme'sinin ikinci kitabı İkbalnâme'yi Farsçadan Özbekçeye çevirdi. Aruz vezninde yazdığı Bizavte Ruh destanını Emir Temur'un ölümünün 660. yılına bağışladı. Sanat hayatının son dönemlerinde aruz vezninde şiirler yazmaya ağırlık verdi. Perikışlak rivayeti, Kur'an-ı Kerim konularında yazdığı Medyanlar Faciası destanı bunlara örnektir. Çocuklar için yazdığı şiirlerini de Suvaraknâme adlı mecazî destanında topladı. **Eserleri:** *Zengari Ufkular* (Taşkent 1978), *Kirreler* (Taşkent 1988), *Ata Mekan* (Taşkent 1991), *Silsile* (Taşkent 1993), *Röya* (Taşkent 1993), *Tazıru Anleri* (Taşkent 1993), *Kakku Halüda Ertek* (Taşkent 1995), *Bezavta Ruh* (Taşkent 1996), *Serge İntilemen*

(1987), *Kette Hayat Bosagasında* (Taşkent 1987), *Zaman Konğırağı* (1990), *Yaşlı Sunuri* (1972), *Yaşlık Beyazı* (1976).

●S. AHMEDOV

CÂNİBÎ (19. yy.): Saz şairi. S. N. Ergun İÜK Ty nu. 273'te kayıtlı mecmuada tasavvufî bir koşmasına rastlayıp yayımladı. Kay.: TŞ 2/906. ●M. CUNBUR

CÂNİBÎ (?): Azerbaycan şairi. Tebriz'dendi. Şiirlerindeki açıklık ve akıcılıkla tanınmıştı. M. A. Terbiyet *Tuhfe-i Sâmî ve Hulâsatu'l-Eser*'den aldığı bir beytini kaydetti. Kay.: DA s. 405. ●M. CUNBUR

CÂNİF (19. yy.): Divan şairi. S. N. Ergun bir mecmuada bir kalenderî müstezadına rastladı ve yayımladı. Kay.: TŞ 2/906. ●M. CUNBUR

CANİOĞLU Abdulla, bk. **ABDULLAH** Canizâde

CANKAT, Hakkı (20. yy.): Yazar. **Eseri:** *Antep Savaşının İlk Şahini* (İst. 1994). Kay.: TB 1994. ●Yaz.Krl.

CANKOÇAK Gülten, bk. **AKIN**, Gülten

CANMIRADOV, Monton (1909-1980): Türkmenistan dram ve hikâye yazarı. Ahal ilinin Kaka ilçesinin Mahmaldepe köyünde doğdu. Tecen'deki kimsesizler evinde eğitim gördü (1923). 1925 yılında Aşgabat'daki İşçi Fakültesini kazandı. 1930 yılında *Yaş Kommunist*, 1932-1935 yıllarında *Sovyet Türkmenistanı* dergisinde redaktör olarak çalıştı. İkinci Dünya Savaşına katıldı. Yaratıcılık faaliyetine 1920 yılında başladı. Eserleri gazete ve dergilerde çıktı. 1940 yılında Gülâlek adlı öyküsü yayımlandı. **Eserleri/Oyun:** *Açılan Göz* (Aşgabat 1938). **Hikâye:** *Gülâlek* (Aşgabat 1940), *Boş Peşen* (Aşgabat 1972). ●Ş. GELDİYEVA

CANOĞLU Ali (16. yy.): Mutasavvıf şair. S. N. Ergun, Millet K. AE 543 numaralı mutasavvıf şairlerin deyişlerinin yer aldığı mecmuada bir ilâhisini bulup yayımladı. Kay.: TDEA 2/18; TŞ 2/906. ●M. CUNBUR

CANBOLAT, Mehmet (1957 -): Gazeteci, yazar. Tarsusu'ta dünyaya geldi. Yüksek öğrenimini Türkiye'de işletme dalında yaptı. 1975-1979 yılları arasında *Cumhuriyet* ve *Dünya* gazetelerinin Tarsus bölgesi muhabiri olarak çalıştı. 1980 yılında Almanya'ya gitti. Erlangen Nürnberg Üniversitesi'nde "Çukurova" özelinde "Türkiye'de İç Göçler" konulu bir araştırma yaptı. 1983-1988 yılları arasında *Milliyet*, 1989-1991 yılları arasında *Günaydın Gazetesi*'nde "gazeteci-yönetici" olarak hizmet verdi. 1992 yılından bu yana kendine ait basın-yayın bürosu bulunan Mehmet Canbolat, TRT Radyo ve televizyon Programları için Almanya'dan toplumsal haberler ve gözlemler derlemektedir. Batı alman Radyoları WDR bünyesinde Köln Radyosu Türkçe yayınlarında da program hazırlayan Mehmet Canbolat, aynı zamanda Hessen Eyaleti için 1993 yılındanberi, *Toplum* adlı aylık haber gazetesini de çıkarmaktadır. Mehmet Canbolat'ın gerek Türkiye'de gerek Almanya'da yayınlanan antolojilerde iki dilde yer almış sayısız öykü ve araştırmaları bulunuyor. **Eserleri:** *Yunus-Yitik Bir İnsanın Ruh Halleri* (iki dilde öyküler), *Vatan Haini Niyazi* (Türkçe Öyküler). Kay.: Yaz. Arv. ●A. AYTEMİZ.

CANPOLAT, Mustafa (1936 –): Dilbilimci, öğretim üyesi. Malatya'nın Hekimhan ilçesinde doğdu. İlkokulu ve ortaokulu Kadırlı'da bitirdi. 1955'te Adana Erkek Lisesini bitirdikten sonra İÜ Edebiyat Fakültesi Fransız Filolojisine girdi. Ertesi yıl Türk Dil Kurumunun açtığı burs yarışmasını kazanarak aynı fakültenin Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne kaydını yaptırdı. Türk Dili ve Edebiyatı sertifikaları yanında Arap Dili ve Edebiyatı, Fars Dili ve Edebiyatı, Latin Dili ve Edebiyatı sertifikaları alarak 1960'da yüksek öğrenimini tamamladı. 1960-1962'de Türk Dil Kurumunda Terim Kolu uzmanı olarak çalıştıktan sonra, AÜ Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde Eski Türk Lehçeleri kürsüsüne asistan olarak girdi. 1965'te *Behçetü'l-hada'ik ft Mev'izeti'l-Hala'ik* (Giriş, Gramer İncelemesi, Dizin) konulu teziyle doktora öğrenimini tamamladı. Aynı yıl Hamburg Üniversitesi Önasya Tarihi Kültürleri ve Dilleri Enstitüsünde Türkçe okutmanı olarak görev aldı. Ayrıca Anadolu Ağızları ve Orta Türkçe dersleri verdi. 1967'de yurda döndü. 1967-1969'da askerlik görevini yaptı.

1969'da yeniden fakültedeki görevine dönen Canpolat, *Ali Şir Nevayi: Lisanü't-Tayr* adlı teziyle 1973'te doçent oldu. 1976-1982'de Türk Dil Kurumunda Derleme-Tarama Kolu, Sözlük Kolu Başkanlıklarında bulundu. 1977-1982'de Konya Selçuk Üniversitesinde dersler verdi. 1982-1983'de rotasyonla Balıkesir Necatibey Eğitim Fakültesinde görev aldı. 1983'te profesör oldu. 1992'de, AÜ Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümünü kurdu. Altı yıl bu bölümün başkanlığını yaptı. 1993'te Uluslararası Cengiz Aytmatov Birliği ödülünü aldı. Hâlen Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde Eski Türk Dili Anabilim Dalı Başkanlığı görevini sürdürmektedir. Evli ve bir çocuk sahibidir. Kitap hâlinde basılmış eserlerinin yanında çeşitli dergilerde yayımlanmış pek çok makalesi vardır. Dil Derneği üyesidir. **Eserleri/İnceleme:** *Türk Dili ve Edebiyatı Örnekleri* (Dr. Kayahan Erimer'le birlikte, tıpkibasım, Ank. 1981), *Ömer bin Mezid: Mecmû'atü'n-nezâ'ir* (Ank. 1982), *Ali Şir Nevayi: Lisanü't-Tayr* (Ank. 1995), *Manas* (Manzum parçalarının Türkçe çevirisi, Ank. 1995). Kay.: GGÇŞ s. 456-457. ●Z. DÖKMECİ

CANPOLAT, Necip (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Şiirler* (İzmir 1960). Kay.: ÖBBŞKA 2/1080. ●Yaz.Krl.

CANSSEL, Nezih (1921-1997): Şair. İstanbul'da doğdu. Millî Eğitim Bakanlığı müfettişlerinden Bedri Beyin oğlu, tarihçi Ekrem Işın'ın babasıdır. 12 yaşında geçirdiği bir hastalık sonucunda, öğrenimini erken yaşta başlangıçta terketmek mecburiyetinde kaldı. Öğretmen olan anne ve babasının yardımlarıyla, kendi kendini yetiştirdi. Gençlik yılları Kastamonu, Samsun, Sinop ve Balıkesir'de geçti. 1952'de Ankara'ya yerleşip Grundig şirketinde teknisyen olarak çalışmaya başladı. Ankara'da vefat etti. Şiirleri 1940'tan itibaren *Varlık*, *İstanbul* ve *Kaynak* dergilerinde çıktı. İlk şiirlerinde göze çarpan bir özellik, günlük hayatın bir anını ele alıp kısaca tespit etmesidir. Yeni şiirlerinde ise Türkiye insanlarını, sahil şehirlerinin hâlini, derin bir lirizmle okuyucularına duyurdu. Cansel, bu şekilde büyük konuları işlemekle, uzun şiire doğru adım atmış oldu. Şiirleri genellikle Garip çizgisinde, Orhan Veli ve Oktay Rifat'ın etkisindedir. P. Eluard'dan ve T. Tzara'

dan yaptığı çeviriler de *Varlık ve Kaynak*'ta çıktı. **Eserleri/Şiir:** *Arka Sokak* (Turhan Gürkan'la birlikte, İst. 1946), *Fener Bekçisi* (Samsun 1949). **Kay.:** ÖBBŞKA 1/63,426;TBEA 1/212; YŞA/İAS, 1949, s. 63. ♣N. KONUK

CANSEVER, Edip Ömer (8.8.1928 - 28.5.1986):

Şair. İstanbul'da doğdu. Penbe Hanımla Fazlı Cansever'in oğludur. İlkokulu Şehzadebaşındaki 56. İlkokulda, ortaöğrenimini İstanbul Erkek Lisesinde tamamladı (1946). Yüksek Ticaret Okulunda bir süre öğrenim gördükten sonra, buradan ayrılarak Kapalıçarşı'da antikacı olarak ticaret hayatına atıldı (1950). Askerlikten sonra ticaret hayatına aynı yerde 1976'ya kadar devam etti. Bodrum'da tatil yaparken beyin kanaması geçirdi. İstanbul'da öldü. Aşiyen mezarlığına gömüldü. Edebî hayata çocuk yaşlarda *Arkadaş* dergisinde çıkan şiirlerle 1941'de girdi. *Düşünce* adlı şiiri ise *İstanbul* dergisinde yayımlandı (Mart 1944). Daha sonraları, bazılarının kuruluşunda fiilen yer aldığı *Yücel*, *Fikirler*, *Edebiyat Dünyası*, *Kaynak*, *Nokta*, *Yenilik ve Yeditepe* gibi dergilerde şiirleri yayımlandı. Bu dergilerden *Nokta*'yı 1951'de Nevzat Üstün'le birlikte çıkardı. 1944-1954 yılları arasında üslup arayışı içinde olan ve önce Garipçiler'in etkisinde kalan Cansever, olgunluk döneminde ise anlaşılması güç, kapalı şiirleriyle, İkinci Yeni temsilcileriyle birlikte *Dost*, *Türk Dili*, *Yeni Dergi* ve *Yeni A* gibi dergilerde yer aldı; şiir üzerine yazılar da yazdı. Varoluşçuluk çizgisinden hiç vazgeçmedi. Yalnızlık, ölüm, acı, mihveri etrafında mutluluk-mutsuzluk, hayat-ölüm tezatlarını işledi. Eserlerindeki kahramanlar mutsuz kişilerdir; bu mutsuzluk şairin varoluşçuluk görüşünden kaynaklanmaktadır. Şair, üzerine eğildiği insanın ferdi meselelerini olumlu bir sonuca ulaştıramadı. Daha çok varlıklı aydın kesim içinden seçtiği kahramanlarının sıkıntıları ve yetersizlikleri, onda bitmek bilmeyen bir trajedi tutkusu doğurdu. İkinci Yeni şiirinin etkisiyle yazdığı serbest nazım türündeki şiirlerinin *Tragedyalar*, *Çağrılmayan Yakup* gibi bazıları bir şiir kitabını dolduracak kadar uzun boyutlardadır *Sonrası Kalır* (1970) isimli şiiri ile 12 Mart toplumsuluğuna dokunduysa da, şair, son eseri *Ben Ruhü Bey Nasılım* ile yeniden çıkmazların kararttığı trajedi dünyasına döndü. Bu eseri ile Türk Dil Kurumu'nun 1977 Yılı Şiir Ödülü'ne, *Yeniden* isimli eseri ile

Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü'ne, *Yerçekimli Karanfil* isimli eseri ile Yeditepe Şiir Armağanına lâyık görüldü. **Eserleri/Şiir:** *İkinci Üstü* (İst. 1947), *Dirlik-Düzenlik* (İst. 1954), *Yerçekimli Karanfil* (İst. 1957), *Umutsuzlar Parkı* (İst. 1958), *Petrol* (İst. 1959), *Nerde Antigone* (İst. 1961), *Tragedyalar* (İst. 1964), *Çağrılmayan Yakup* (İst. 1969), *Kirli Ağustos* (İst. 1970), *Sonrası Kalır* (1974), *Ben Ruhü Bey Nasılım* (İst. 1976), *Sevda ile Sevi* (1977), *Şairin Seyir Defteri* (1980), *Yeniden* (toplu şiirleri, 1981), *Bezik Oynayan Kadınlar* (1982), *İlkyaz Şikâyetçileri* (1982), *Oteller Kenti* (1985), *Gül Dönüyor Avucumda* (haz. Adam Yayıncılık, İst. 1987), *Şairin Seyir Defteri* (Toplu şiirler II, İst. 1990), *Seçme Şiirler* (haz. M. Fuat, İst. 1997).

Kay.: H. Cöntürk-A. Bezirci, Turgut Uyar-Edip Cansever, İst. 1961; CDTE S. 109-110; Edebiyat Dergisi sayı 4, Mart-Nisan 1997; EİS s. 121; EYTE s. 708; ÖBBŞKA 1/261, 2/719, 868,939,1130, 1160, 1246,1305; RTE s. 133; ŞYS s. 166-167; TBEA 1/212-216;TDEA 2/18-19; TEA/AÖ 1/265; TET/AK s. 483; TKK s. 173-174; YS, s. 154-155. ♣N. YILDIZ

CANSEVER(âşık), bk. **TOPAL, Nevzat**

CANSIZ, bk. **GÜLLÜ, Ahmet**

CANSÜĞİROV, İlyas (1894-1938): Kazak şairi, oyun ve nesir yazarı. Taldıkorğan vilayetinin Aksuv ilinde doğdu. Okuma yazmayı eski kitapları toplayan babasından öğrendi, sonra Kurağaş'taki Cedid okuluna devam etti. 1919'da Taşkent'deki iki yıllık öğretmen okulunu bitirdi ve köy öğretmeni olarak göreve atandı, daha sonra Tilşi gazetesinde çalışmaya başladı. 1922'de Almatı'daki Kazak Enstitüsünde öğretmen olarak çalıştı. 1925-1928 yılları arasında Moskova'daki Komünist Partisi Gazetecilik Okulunu da okudu. 1933'e kadar *Eñbekşi Kazak* gazetesinde çalıştı. 1933-1936 tarihleri arasında Kazak Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti merkezî Yönetim Komitesi üyesi idi. 1915-1916 yıllarından itibaren şiirler yazmaya başladı. İlk şiir kitabı *Sağanak* 1928'de çıktı, ilk şiirleri *Sarıarka*, *Tilşi*, *Kedey*, *Erk*, ve *Leninşil Cas* gazeteleriyle *Ayel Tendigi* dergisinde yayımlandı. İlk şiirlerinde halk şairi Aset ile Abay Kunanbayev'in şiirlerinden etkilendi, zamanla kendisine has bir üslup oluşturdu. 1923'te *Sana* dergisinde *Mergen Böken* (Nişancı Böken) adlı hikayesi yayımlandı. 1935'te *Coldastar* (Yoldaşlar) adlı romanı yayımlandı. 1927-1937 yılları arasında

nasım, nesir, tiyatro, tenkit ve tercüme sahalarında yirmiden fazla kitaba imza atarak zengin bir edebi miras bıraktı. 1934-1935 yılı Kazakistan Körkem Edebiyat Baspası'nda (Kazakistan Edebi Eserler Yayın Kuruluşu'nda) Manzum Eserler Şubesinin başkanlığı görevini üstlendi. 1934'te SSCB Yazarlar Birliği'nin I. kurultayına katıldı. Sovyetler dönemi Kazak edebiyatının tanınmış isimleri Saken Seyfyulin ve Muhtar Avezov'la yakın arkadaşlıklar kurdu. Satalin dönemi represiya kurbanlarından biri oldu ve halk düşmanı suçlamasıyla 1938'de kurşuna dizildi. Eserleri 6 cilt halinde 1966'da (Almatı) yayımlandı. **Eserleri/Şiir:** *Sağanak* (Almatı 1928). **Manzume/Poem:** *Kök Kespe* (1928), *Mayek* (1929), *Küy* (1929), *Dala* (1930), *Cana tuvgan* (1933) *Küysi* (1934), *Corik* (1930'lu yıllar), *Kulager* (1930'lu yıllar), *İsatay* (1930'lu yıllar, eser tamamlanamamıştır), *Makpal* (1930'lu yıllar eser tamamlanamamıştır). **Roman:** *Coldastar* (1935). **Tiyatro Eserleri:** *Türksib* (1930'lu yıllar), *Kek* (1930'lu yıllar), *İsatay-Mahambet* (1930'lu yıllar).

Kay.: A. Ciyrenşin, *İlyas Cansügirov Bibliyografyalık Körsetkişi*, Almatı 1858; M. Karatayev, *İlyas Cansügirov*, Almatı 1961; M. Düysenov, *İlyas Cansügirov*, Almatı 1965; T. Abdrahmanov, *Alın Sırı*, Almatı 1961; Kazak edebiyatının tarihi, 3. c., 1. kitap, Almatı 1967; K. Cumaliyev, *Ceysan Candar*, Almatı, 1969; *Kazak Entsiklopedisi*, Almatı 1974; Cansügirov. I *Sovetlik Kazakistan Cazuvşıları*, Almatı 1987. Ş. İbrayev.

CANTAŞ, Reşat (1927 -): Şair. Trabzon'da doğdu. Erkek Sanat Enstitüsünü bitirdi. On iki yıl köy öğretmenliği yaptı. Serbest vezinle duygusal şiirler yazdı. **Eseri/Şiir:** *Kutludağı'n Destanı* (Ank. 1995).

Kay.: YŞA 1/25. ♣Yaz.Krl.

CANTÖBETOV, Jaksıbay (1888-1958): Kazakistan halk şairi. Şimdiki Jambıl vilayetinin Şu kazasına bağlı Abay köyünde doğdu. Şiir yazmaya 18 yaşında başladı. Ekim İhtilalinden sonra yerel yönetimde görev aldı. Halk şairlerinin cumhuriyet çağında düzenlenen kurultaylarına (1937-1939) Jambıl Jabayev ve Abay Kunanbayev'in jübilelerine, atışmalara katıldı, sanatını icra etti. Aynı zamanda usta bir ayıtıs (atışma) akınıdır. 1943'te Kızılorda'da geçen ayıtısta başarılı oldu ve ödül aldı. Kuvaniş Baymağambetov (Kızılorda'da), Kuvat Teribayev (Taldıkorğan'da) ile atışmaları, meşhur Kırgız halk şairi Ospankul ile sürdür-

düğü mektuplaşma şeklindeki atışması estetik bakımından önemli eserlerdir. Ayrıca birkaç destanı da vardır. Eserleri 1930'dan sonra sürekli olarak çeşitli süreli yayınlarda yayımlandı. 1939, 1948 ve 1958 yıllarında halk şairlerinin eserlerinden oluşan külliyyat ve antolojilere dahil edildi. **Eserleri/Destan:** *Türksib* (Almatı 1931); *Nazım Kız* (Almatı 1938); *Malik Batır* (Almatı 1944). **Kay.:** KSE 4/271. ♣Yaz.Krl.

CANTOŞEV, Kasımalı (1904-1968): Kırgız yazarı ve şairi. Tüp ilçesi, Tepke kırsalında doğdu. Kırgız çağdaş edebiyatının temelini atanlardan biridir. Bişkek'teki Pedagoji Meslek Okulunu bitirdi (1930). Kırgızistan'ın güneyinde (Özgön ilçesinde) eğitim sistemi metodolojisi uzmanı, ilçe Millî Eğitim Bölümü başkanı (1931-33), Kırgız Devlet Dram Tiyatrosunda sanatçı (1934-1946), rejisör (1946-1948), Kırgız Devlet Basımevinde redaktör (1948-1949), Kırgız SSG Halk Komiserliği Kurulunda Tiyatro ve Müzik Bölümü âmiri, Kırgız SSC Kültür Bakanlığının repertuvar-redaksiyon heyetinde baş redaktör (1964-1968) olarak çalıştı. Bişkek'te öldü. Kırgız SSC millî yazarı (1968), Kırgız SSC Sanatının kıymetli emektarı (1946) ünvanları sahibidir. Sanat faaliyetine, şiir, hikâye yazmakla başladı. İlk piyeslerini (bir perdelik *Koyçular*, *Biz Komsomol*, *Ayıldı vb.*) 1926-1928 yıllarında yazdı. Bu piyeslerin konusunu dönemin değişiklikleri, yeni kültüre yöneliş, gençlerin sınıflara karşı mücadelesi, hürriyet ve eşitlik anlayışı teşkil etmektedir. Kadınlar temasını işleyen *Karaçaç* (1928) adlı piyesinde Kırgız kızlarının eşit haklar, özgürlük, sevgi için verdiği mücadeleyi anlatmaktadır. II. Dünya Savaşını, sonra da savaş sonrası hayatı konu edinen birkaç dram yazdı. Hikâye türündeki ilk eseri *Eki Caş* (1938) adlı hikâyesidir. 1930'lu yıllarda Kırgız yazarları arasında ilk olarak roman türünde verilmiş eser olan Kanıbek isimli eserini yazdı. Kanıbek'te Kırgız halkının ondokuzuncu asrın ikinci yarısı ile yirminci asrın başındaki ekonomik durumunu, örf-adetleri, Kırgız ülkesine ticaret sermayesinin bazı unsurlarının girmesini, devrimcilik ideolojilerinin yayılmasını epik bir üslupla tasvir etti. Ömrünün son yıllarında roman ve hikâye türünde eserler verdi. *Tilek*, *Aşuu Aşkan Suu* gibi çocuklar için kaleme alınan ilmi-fantastik hikâyelerin de yazarıdır. Rus ve Sovyet yazarlarından birçok eseri

Kırgızcaya çevirdi. Cantöşev'in eserleri de komşu cumhuriyetlerin bir çoğunun dillerine kazandırıldı. Kırgızistan Cumhuriyeti'nde, Isık-Köl İl Dram Tiyatrosu, bazı okul ve şehir sokakları onun ismini taşımaktadır. **Eserleri/Roman-Hikâye:** *Kanıbek* (3 c, 1. c. Bişkek 1939, 2. c. 1941, 3. c. 1948), *Hanteñirlik Çaban* (Bişkek 1963), *Bizdin Sekretar* (Bişkek 1964), *Menin Tagdırm* (Bişkek 1967).

♦♦A. AKMATALIEV

CANTÜRK, Fikri (20. yy.): Şair. Serbest vezinle özlem şiirleri yazdı. **Eseri/Şiir:** *99 Güvercin ve 1 Zeytin* (İst. 1961).

Kay.: ÖBBŞKA 1/352. ♦♦Yaz.Krl.

CAPAROV, Kudaybergen (1933 –): Kırgız hikâye ve oyun yazarı. Sokuluk ilçesindeki Saz köyünde doğdu. 1950'de ortaokulu, 1957'de Kırgız Devlet Üniversitesinin Filoloji Fakültesini bitirdi. 1957'de *Ala-Too* dergisinde edebî memur olarak iş hayatına başladı. 1959-1961 yıllarında redaktörlük yaptı. 1962'den sonra tekrar *Ala-Too* dergisinde bölüm başkanlığı görevini yürüttü. İş hayatının son yıllarında *Kırgızistan Madaniyatı* gazetesinde Edebî Nesir Bölümünün başkanlığı görevinde bulundu. İlk kitabı *Abış* (hikâye ve kısa hikâyeler) 1959'da neşredildi. Dram türünde de eserler verdi. *Koşular, Namısköylör, Kızdardın Oçu* gibi piyesler yazdı. **Eserleri/Hikâye:** *Abış* (Bişkek 1959), *Erdik* (Bişkek 1960), *Agronom Kız* (Bişkek 1962), *Atalar* (Bişkek 1965).

♦♦A. KADIRMAMBETOVA

CAPİY Uulu, Timbek bk. **TINİBEK**

CAPİYEV, Cılıkçı (1960 –): Kırgız nâsir ve şâiri. Kemin ilçesine bağlı Sarı-Bulak köyünde doğdu. Erkin-Say ortaokulunu bitirdi. 1976'da Kırgız Mémlekettik Üniversitesinin Felsefe Fakültesinde açık öğretim eğitimine başladı. İş hayatına 1970 yılında kendi köyündeki ortaokulda başladı. 1967 yılında Kalinin adındaki ilçe kültür merkezinde başkanlık, Kırgızistan yayın organında redaktör olarak çalıştı. 1982 senesinden itibaren *Ala-Too* dergisi redaksiyonunda nesir bölümü ve kültür bölümü başkanlığı görevlerinde çalıştı. İlk kitabı 'Sagınıç' adıyla 1971 yılında basıldı. Edebî kişiliği nesir türünde önem kazandı. Bir çok hikâ-

ye kitabı yazdı. Rusçadan, Grimm'in masallarını ve Vietnam halk masallarını Kırgız diline tercüme etti 1985 yılından itibaren Yazarlar Birliği üyesidir. Günümüzde Uçkun Devlet Şirketinde redaktör olarak çalışmaktadır. **Eserleri:** *Sagınıç* (Bişkek 1971), *Karkıralar*(1977), *Camgır Biyi* (1980).

♦♦Yaz.Krl.

CARIM, Mehmet Fuat (1892 - 9.4.1972): Diplomat, yazar. Kafkaslardan göçmüş bir Adige ailesinden Halep'te doğdu. İlköğrenimini İtalyanca, Fransızca ve Arapça yaptı. İstanbul'da Mekteb-i Mülkiyeyi bitirdi (1913). 1915-18 yıllarında nahiye müdürlüğü ve kaymakamlık görevlerinde bulundu. Osmanlı Teşkilât-ı Mahsusasında çalıştı. Kurtuluş Savaşına aktif olarak katıldı. TBMM'ne İzmit milletvekili olarak girdi. Meclisin en kültürlü üyelerinden biriydi. Marmara yöresinde Çerkes göçmenlerinin de yoğun olarak katıldığı karşı ihtilâl hareketlerinin, özellikle Düzc'e'deki ikinci ayaklanmanın kan dökülmeden bastırılmasında önemli rol oynadı. 1922'de Ali Fuat Paşa başkanlığında Sovyet Rusya'ya gönderilen elçilik kurulu içinde yer aldı. Türkiye'nin Moskova ve Kazan Başkonsolosu oldu. Barselona (1936), Kopenhag (1938), Milano (1939) Başkonsolosluklarını yaptı. 1940 yılında merkeze alındı. 1943'te Marsilya Başkonsolosluğuna, 1945'te Cidde Elçiliğine atandı. 1948'de Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri oldu. Rio de Janeiro Büyükelçiliği görevinden emekliye ayrıldı. Carım Cumhuriyet döneminde İstanbul'da *Hür Adam* (1928-1931) adlı ilk muhalif gazeteyi çıkardı ve sosyal fikirleri cesaretle savundu. Adige-Abhaz, Türk, Fransız, Arap, İtalyan ve Rus dillerini bilen yazar, bazı ünlü tiyatro eserlerini de Türk diline kazandırmıştır. *Cumhuriyet ve Dünya* gazeteleri ile *Hayat Tarih Mecmuası* gibi dergilerde yayımlanmış yazıları da vardır. **Eserleri:** *Dedikodulu Seyahat* (çeviri piyes, İst. 1930), *Cezayir'de Türkler* (İst. 1962), *Kanuni Devrinde İstanbul* (çeviri, İst. 1964), *Tarihin Türke Yüklendiği Çetin Görev* (Müslümanlığı ve Müslümanları Koruma, Haçlı Seferleri, Katalan'ların Saldırısı, Türkler ve Türkopolter, İst. 1965), *Türklerin Denizciliği, Oruç Reis ve Garb Ocakları, Hind Denizlerinde Türk-Portekiz Elleşmeleri* (İst. 1965), *Venezuella'lı General Miranda'nın Türkiye'ye Dair Hatıratı* (İst. 1965), *İşlenmemiş Ko-*

nular (İst. 1966), *Marco Polo ve İbn-i Batûta* (İst. 1966), *Yusuf Taşfin-Yüzyüzünün En Büyük Devletlerinden Birini Kuran Berber İmparatoru* (İst. 1966), *Latin Amerika-Gördüklerim, İnka ve Maya Medeniyetleri* (İst. 1968), *Bizden Ayrılan Memleketlere Ait Seyahatname. Çeviri: Size Öyle Geliyorsa Öyledir* (komedi, Luigi Pirandello'dan), *Evvelki Gibi-Evvelkinden İyi* (komedi, Luigi Pirandello'dan), *Aptal* (komedi, Luigi Pirandello'dan), *Sovyetlereli* (URSS) (Vladimir Pozner'den).

Kay.: CDTT s. 643,682; EYTE s. 663; Sefer E. Berzeg, Kafkas Diasporası'nda Edebiyatçılar ve Yazarlar Sözlüğü, s. 90-91; TBMM Albümü 1920-1994, s. 26. ♦♦G. OKUTAN

CARİ, Rehmetulla (1926 –): Uygur-Türk şairi ve mütercim. Kaşgar'da doğdu, ilkokulu bitirdikten sonra, özel olarak Arapça, Farsça ve Rusça öğrendi. 1946'da Ürümçü'ye gelerek önce editör oldu, daha sonra da Yazarlar Birliğinde çalıştı. İlk şiiri 1946'da yayımlanan şairin en önemli eseri *Yürek Sözü* adlı şiir kitabıdır. Şiirlerini vatanseverlik, ileri görüşlülük, halkseverlik konularında aruz veznile ve gazel tarzında yazdı. **Eserleri/Şiir:** *Kalb Sözü* (1983). Tercüme: *Gorki ve Çehovların Hikâyeleri, Puşkin ve Başka Yabancı Şairlerin Şiirleri, Mao'nun 18 Parça Şiiri, Gomoro'nun Draması, Kızıl Köşkteki Rüya* (2. C.), *Sakin Don, Gülistan*.

Kay.: Ablimit İsmail, Mahmutcan İslâm, Hazırkı Zaman Uygur Edebiyatı, Ürümçü 1993. ♦♦A. B. İLTEBİR

CARKINBAYEV, Nurpeyis (1939 –): Kırgızistan şair, gazeteci ve yazarı. Narın ili, Cumsal (Cumgalski) ilçesi Canı-Arık kazasında, bir kolhozcu ailede doğdu. 1957'de Frunze'deki (Bişkek) A. S. Puşkin adındaki Kırgız okulundan mezun oldu. 1962'de Kırgız Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesini bitirdi. 1973-1975 yılları arasında, Moskova'da Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkezi Komitesine bağlı Yüksek Parti Okuluna dinleyici olarak devam etti. 1962 yılından itibaren gazetecilik hayatına adım attı ve *Leninşil Çaş* gazetesinde çalışmaya başladı. Daha sonraları aynı gazetede bölüm başkanı ve redaktör yardımcısı olarak görev yaptı. 1975 yılından itibaren *Kommunist Kirgizistana* dergisinde, bilim ve kültür kolu redaktörü, 1986'dan itibaren de *Sovettik Kirgizistan* gazetesinde özel muhabir olarak çalıştı. Eserleri 1956 yılından itibaren yayımlanmaya başladı. İlk şiir kitabı *Çaştık Cazı*, 1966'da çıktı. Tercüme eserleri şairin sanat hayatında önemli bir yere

sahip oldu. E. İsayev, M. Svetlova, V. Mayakovski, E. Evtuşenko, A. Voznesenski ve O. Süleymanov'un şiirlerini Rusçadan Kırgızcaya tercüme etti. "V. İ. Lenin'in Doğumunun 100. Yılı" münasebetiyle "Başarılı Çalışmaları için" madalyaya lâyık görüldü ve Kırgız Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Büyük Meclisi tarafından birkaç defa takdirnamelerle ödüllendirildi. **Eserleri/Şiir:** *Çaştık Cazı* (Bişkek 1966), *Ömürler Tooodan Başlatat* (Bişkek 1970), *Çabalekey* (Bişkek 1972), *Cürök Tartuuları* (Bişkek 1975), *Mezgil Biyigi* (Bişkek 1979), *Beşik Irgağı* (Bişkek 1983), *Tündö Kimder Uktabayt?* (Bişkek 1984), *Kırgız Köçü* (Bişkek 1986), *Azamatsın Cılıkçı* (Bişkek 1987). **Çevirileri:** *Sud Pamyati* (E. İsayev'den, Frunze 1971), *Dal' Pamyati* (E. İsayev'den, Bişkek 1982), *V Pervye Dni Oktobrya, Rasskaz* (V. D. Bonç-Brueviç'ten, Bişkek 1986)

Kay.: PSK. ♦♦N. YILDIZ

CARMAĞAMBETOV, Kaynekey (1918 –): Kazak şair ve edebiyat araştırmacısı. Torgay vilâyetinin Cankeldin kazasında doğdu. Kazak Pedagoji Enstitüsünü bitirdi (1941). 1942-1948 yılları arasında Komünist Partisinin atadığı çeşitli görevlerde çalıştıktan sonra, Kazakistan Yazarlar Birliğinde başkan yardımcılığı, *Culdız*, *Ara* dergilerinde redaktörlük görevlerini üstlendi. İlk eseri 1945 yılında yayımlandı. Birkaç şiir kitabı, A. Kaşavbayev'in hayatını anlattığı *Anşı Azamak* adlı uzun hikâyesi, tercüme eserleri ve ders kitapları vardır. Orta öğrenim öğrencileri için hazırlanan *Kazak Sovyet Edebiyeti* adlı ders kitabının yazarlarından biridir. Üç kere Kurmet Belgesi ile ödüllendirildi. **Eserleri/Şiir:** *Zaman Bizdiki* (Almatı 1950), *Adam Tuvralı Arız* (Almatı 1951), *Balladalar* (Almatı 1962), *Soñgi Tün* (Almatı 1967), *Dévren* (Almatı 1969), *Sırlı Tal* (Almatı 1971). **Hikâye:** *Anşı Azamat* (Almatı 1951). **Diğerleri:** *Kazak Sovet Edebiyeti Tarihünün Oçerki* (ortak, Almatı 1949, 1958, 1960), *Kazak Sovet Edebiyeti* (ortak, Almatı 1948-1951).

Kay.: KSE 4/314. ♦♦D. DÜYSEBAYEVA

CARMUHAMEDULLI, Muhamedrahım (1928 –): Kazak edebiyatçısı, âlim, Yesevî bilimi uzmanı. Önceleri Güney Kazakistan vilâyetine bağlı olan Bostandık ilçesinde (şimdiki Taşkent vilâyeti) doğdu. 1944'te orta öğrenimini bitirdikten sonra, 1946'da Kızılorda şehrindeki Pedagoji Enstitüsü-

Yüksek şura (Parlamento) Komisyonu tarafından ödüllendirildi. 1960 yılında Azerbaycan Yazarlar Birliği Yönetim Kuruluna üye seçildi. **Eserleri:** *Cenub Neğmeler* (Bakû 1950), *Bakû'nün Işıkları* (Bakû 1950), *Veten Sevgisi* (Bakû 1951), *Mahbusların Son Sözü* (poem, Bakû 1952), *Şimal Hesreti* (Bakû 1953), *Arazın O Tayında* (poem, Bakû 1954), *Şiirler* (Bakû 1955), *Şairin Düşünceleri* (Bakû 1956), *Gartal* (Bakû 1959), *Gazab* (Bakû 1960), *Ali Tuda* (Şairin Kütüphanesi) (Bakû 1962), *Bulular* (Bakû 1964), *Yanıklı Tütek* (Bakû 1966), *Seçkin Eserler* (Bakû 1968), *Şiirler* (Bakû 1970), *Sevinç* (Bakû 1973), *Şelale* (Bakû 1974), *Ömrün İlleri* (Bakû 1976), *Hayat Smağı* (Bakû 1981), *Güneşli Baharın Yaprakları* (Bakû 1983), *Araz Üste Palud* (Bakû 1984), *Gecikmiş Vüsal* (Bakû 1988). **Hikâye ve roman:** *Tellerde Çırpanan Hasretler* (hikâyeler), *Öz Gözlerimle* (Bakû 1986), *Mene Ele Bahma* (Bakû 1990).

Kay.: AY s. 174; Ali Tude, Seçilmiş Eserleri, Bakû 1988; Cenubî Azerbaycan Edebiyatı Antolojisi s. 215. ♣A. BAĞIROV

CAVAN (âşık), bk. **ÂŞIK Huseyn Cavan**

CAVANŞİR Eloglu, bk. **MÉMMÉDOV, Cavanşir Musa oğlu**

CAVANŞİR Hemide Hanım, bk. **MÉMMÉDĞU-LUZADÉ Cavanşir Hémidé Hanım Êhméd Bey gızı**

CAVANŞİR Hıdırov, bk. **HIDIROV, Cavanşir Veli oğlu**

CAVHARÎ, bk. **CEVHERÎ (1860-1945)**

CAVHARÎ (takma ad), bk. **BİYSENBİNOV, Bay-muhamed**

CÂVİD (– 1803/4): Şair, tarih ve biyografi yazarı. İstanbul'da doğdu. Adı Ahmed Câvid Beydir. Tımarlı sipahilerden süvari alaybeyi Mustafa Beyin oğlu, Silahdar Danacı Mehmed Paşanın yeğenidir. 1787/8 yılında Hazine-i Hümayûna girdi ve kısa bir zamanda kabiliyeti sayesinde Has Odaya alındı. III. Selim'in yakınlarındandı. Has Odadan mevkufatçı payesiyle çıktı. 16. 5. 1794'te şehremini oldu. Altı yıl bu görevde kaldı. 1. 3. 1800'da azledildi. 1801'de Anadolu muhasebeciliği göre-

vinde bulundu. Sonra Beyhan Sultanın kethüdalığını üstlendi. Bu görevde iken vefat etti. Mezarı Beşiktaş Yahya Efendi Tekkesi haziresindedir. III. Selim tarafından önemli olayları kronolojik olarak yazmakla görevlendirildi. Bunun üzerine 1790 Mayıs ayının ortalarından başlayıp 27 Şubat 1791'e kadar gelen bir zamanı yıllık tarzında kaleme aldı ve sarayda kendisine *Vak'anüvis-i Enderün* denildi. *Hadika-i Vekâyi'* (Yazmaları TSMK Hazine kısmı Nu. 1343, İÜK TY Nu. 5999, 6037) adlı bu eserin başlıca kaynakları III. Selim'in hattı hümayûnları, İslâm ülkelerinden gelen mektuplar ve bazı resmî kayıtlardır. Eser Adnan Baycar tarafından hazırlanıp TTK tarafından 1998'de Ankara'da basılmıştır. Ahmed Câvid Bey, Mün-tehabât-ı Câvid Bey veya Tarih-i Câvid Ahmed Bey (yazmaları İÜK TY 92,93, TSMK Emanet Hazinesi 1399, TTKK Yazmalar 570) isimli iki ciltlik eserinin ilk cildinde 1626-1774, ikinci cildinde ise 1774-1782 yıllarındaki olayları ele aldı. Bu eserde yazar, Kâtip Çelebi*, Nâimâ*, Fındıklılı Mehmed Ağa*, Çelebizâde Âsım*, Enverî*, Vâsıf*, Ahmed Resmî* ve Edib* efendilerin tarihlerinden ayrıca Vâsıf'ın İspanya Sefaretine gitmesi sırasında onun yerine vekâlet eden Teşrifatî Hasan Efendinin *Ceride*'sinden faydalanmış, son kısımlarını ise kendi gözlemlerini dikkate alarak yazmıştır. Eser yine Adnan Baycar tarafından doktora tezi olarak hazırlanmaktadır. Osmanzâde Tâib'in *Hadikatü'l-Vüzerâ*'sına Dilâver Ağazâde Ömer Efendi tarafından yapılan zeylin devamını yazan Ahmed Câvid, bu esere *Verd-i Mutarrâ* (Yazması İÜK TY Nu. 2510) adını vermiştir. 24 sadrazamın biyografisini ihtiva eden bu eser İstanbul'da yayımlanmış (1271/1855), daha sonra da tıpkı basımı yapılmıştır (Freiburg 1969).

Kay.: Ahmed Câvid, *Hadika-i Vekâyi'*, Hazırlayan: Adnan Baycar. TTK, Ank. 1998, s. XIX-XX. ; AT 4/223; OM 3/42; TDEA 1/57; Abdülkadir Özcan, *Ahmed Câvid*, TDVİA 2/52-53; TET/ASL 1/367; TN 1/146(586). ♣A. CELEPOĞLU

CÂVİD (– 1834/5): Divan şairi. İstanbul'da doğdu. Öğrenimini bitirdikten sonra hâcegân sınıfına katıldı. Kassabaşı Şâtürizâde Şâkir Efendinin kâ-tibi oldu. Sonra Sadaret Mektubî Kalemi hülefalığına getirildi. İstanbul'da öldü. *İrdi Câvid Beğ bekâ-ya bir güzel şair idi* mısraı vefatına tarihtir. Bir gazeli Fatim tezkiresinde, birkaç manzumesi Mısır'da basılan *Müntehabât-ı Mir Nazif*'te, *Türk Şairleri*'nde de 1 müseddes, 1 tahmis ve üç gazeli yayımlan-

dı. Bu gazellerden ikisi Nedim'e naziredir.

Kay.: KÂ 3/1765; SO 2/67; TDEA 2/19; TGDEİS s. 83, THE s. 45; TN 1/146(585); TŞ 2/906-908. ♣M. CUNBUR

CÂVİD (18. yy. sonu-19. yy. başı): Divan şairi. Adı Ahmed Câvid Beydir. III. Selim devri enderun şairlerindendi. Mabeyincilik yaptı. Bir kaç beytini Ata Bey yayımladı. Kay.: AT 4/223; TN 1/146(586).

CAVİD, H. Avni (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Tabiat Sayıklıyor* (İst. 1949), *Aynikola Geceleri* (Ank. 1953), *Türk Çocuğundan Atatürk'e Destan* (Ank. 1953), (İst. 1949). Kay.: ÖBBŞKA 2/1139

CAVİD, Hüseyin, bk. **HÜSEYN Cavid Rasizâde**

CAVİDE (20. yy.): Yazar. **Eseri:** *Millî Edebiyat* (İzmir 1935). Kay.: TB 1928-1938. ♣Yaz.Krl.

CAVLAKLI Dursun, bk. **CAVAKLI, Dursun**

CAVTÖBELİ, Ziyaddin (1906 - 16.06.1991): Kırım sahası sovyet devri şairi. Kırım'ın Kerçi ve Kefe şehirleri arasında bubınan Cavtöbe /hâlen Vulkanovka köyünde yoksul bir ailede dünyaya geldi. 1923'te köy ilkokulunu bitirdi. Totayköy Öğretmen okulundan, Akmescit Pedagoji Üniversitesinden mezun oldu. 1928'de Alma Tarhan Köyü Numüne Mektebi üdürlüğüne tayin edildi. 1930-1935'lerde Devlet Basımevinde muharrir olarak çalıştı. 1928'de yüksek lisans öğrenimine başladığı sırada milliyetçi olarak tanınıp hapse atıldı, 1947 yılına kadar Sovyet ceza kamplarında kaldı. Kamptan çıkınca ailesinin yaşamakta olduğu Özbekistan'ın Semerkant şehrine gitti, üç yıl öğretmenlik yaptı. 1950'de Kırımlılara rejimin baskısı arttı. Mesleğinden azledilerek yirmi yedi yıl (1979'a kadar) yapılarda işçi olarak çalıştı, sürgünde öldü. Cavtöbeli'nin edebî hayatı 1923'te başladı. Şiirleri *Yeni Dünya* ve *Yaş Quvvet* gazetesinde yayımlandı. 1925'te şair *Yaş Quvvet* gazetesinde yöneticilik yaptı. Şairin yaratıcılığında Sovyet rejiminin temel siyasi prensipleri etkili oldu. Dile getirdiği başlıca temalar 1917 Bolşevik ihtilâlinin terennümü, kadınlara serbestlik, geçmişten tenkit, rejim kurucuları olan Lenin ve Stalin gibi şahısları ululama, komünist partisi ve genç ko-

münistler birliği faaliyetlerini övmelerden ibaret. İlk şiirlerinde bediî ustalık gösterdi, bazı şiirlerini ünlü dilbilimci ve şair Bekir Çobanzade takdir etti ve Cavtöbeli'nin dünyayı sağlam duygulara sahip bir köylü gözüyle, gördüğünü yazdı. Ancak Kırımlıların 1944-1990 arasında topyekün sürgünde buldukları yıllarda yazdığı şiirlerinde Kırımlılar artık Özbekistan'da kökleşmiş durumdadırlar, burası bizim yeni vatanımızdır iddiasını şöhretine leke düşürdü. Hâlen, çocuklar için diğer bazı şiirleri dışında yazdığı eserleri ilgi çekmemektedir. **Eserleri/Şiir:** *İnkılabiy Şiirler* (Akmescit 1927), *Orazağa Qarşı* (Akmescit 1930), *Bahıtlı Nesil Yırları* (Akmescit 1937).

Kay.: S. H. Seydamet, "Yırla, İnsan!..", Lenin Bayrağı, 7. 3. 1971; B. Mambet, "Edipnin Yıldızları", Lenin Bayrağı, 9. 10. 1980; Ş. Aladdin, "Birinçî Nesilnin Yetekçisi", Yüksek Hizmet, Taşkent, 1983; F. Rıza- S. Nagayev, "Kırımtatar Edebiyatı Tarihine Bir Nazar", Yıldız, nu. 3, 1989, s. 121-122. ♣Z. YÜKSEL

CAYLAUOV, Ökim (1929 –): Kazakistan şairi, mütercimi. Cambıl vilayetinin Talas kazasına bağlı Üşaral köyünde doğdu. S. M. Kirov adını taşıyan Kazak Mémlekettik (Devlet) Üniversitesinin Filoloji Fakültesinden mezun oldu (1953). 1953-1954 tarihlerinde Kazakistan Pioneri, 1956-1962 ve 1965-1967 yılları arasında Jambıl vilayetinin yerel *Eñbek Tuvi* adlı gazetesinde, 1963-1965 yılları arasında yine yerel bir gazete olan *Öntüstik Kazakistan*'da, 1967-1972 yılları arasında da *Mâdeniyet Jéne Turmus* dergisinde çalıştı. İlk şiiri *Ömir Jırı* adıyla *Edebiyet Jéne İskusstvo* dergisinde 1949'da yayımlandı. 1958-1973 yılları arasında birçok şiir kitabı basıldı. 1958'de lirik şiirlerinden oluşan Bügingi Kün adlı bir şiir kitabı Rusça yayımlandı. Edebiyat dünyasında şiirleriyle tanınan Ökim Caylauov aynı zamanda M. Lermontov, K. Xetagurov, Y. Tuvim, S. Marşak, S. Mihalkov, A. Barto vb. yazar ve şairlerin eserlerini Kazak Türkçesine tercüme etti. **Eserleri/Şiir:** *Şekirt Oyu* (Almatı 1958), *Yelka Cırı* (Almatı 1960), *Casil Bakşa* (Almatı 1962), *Şopan Davısı* (Almatı 1968), *Carkın Caz* (Almatı 1971), *Aray* (Almatı 1973).

Kay.: KSE 4/219. ♣D. DUYSEBAYEVA

CAYNAKOVA, Aynek (1940 –): Kırgızistan dilbilimcisi. Isık-Köl ilinin Ceti-Ögüz ilçesine bağlı Tosor köyünde doğdu. 1964 yılında Kırgız Devlet Üniversitesinin Filoloji Fakültesini bitirdi. 1969'

dan itibaren Kırgız Millî İlimler Akademisi Dil ve Edebiyat Enstitüsü *Manas* Araştırma Bölümünde bilim adamı olarak çalışmaktadır. *Manas* heyet çalışmasının çeşitli problemleri üzerine ilmi-monografik eserler ve makaleler, iki ciltlik *Manas Ansiklopedisi*'ne yüze yakın madde, *Seytek* destanına ve Sayakbay Karalayev'in *Manas Destanına* önsöz yazdı. **Eserleri/İlmi-Değerlendirme:** *Kubaniçbek Malıkov'dan Çıgarmacılık Portreti* (Bişkek 1981), *Semetey Eposunun Tanıhy-Geneolojyalık Negizi* (Bişkek 1982), *Seytek-Manas Trilogiyasının Kortundu Bölüğü* (Bişkek 1984), *S. Karalayev'in Aytuusundagi Semetey Seytek Epostorunun Bötönçölüğü* (Bişkek 1988), *Manas Eposundagi Patriarkaldık-Feodaldık Mamileler* (Bişkek 1995).

•K. KIRBAŞEV

CAYSAŃ IRÇI (?): Kırgızistan Manas anlatıcısı. İsmi, Sagımbay Orazbakoğlu'nun varyantında *Caysan Irçı*, yalnızca evi bile yarım gün anlatırdı şeklinde geçtiğinden, ilim adamları onun ilk Manas destanı anlatıcılarından olduğu kanısındadırlar. Kay.: ME 1/194. •N. YILDIZ

CÂZİB (- 1856 ds.): Divan şairi. Ankara'da doğdu. Asıl adı Salâhaddin'dir. Mevlvî tarikatına mensuptu. Divanında Mevlânâ hakkında iki medhiye, Nurullah, Hakki, Âkif, Mehmed Dilâver, Davud ve Vecihî paşalar hakkında yazılmış tarihler vardır. **Eseri:** *Divan*, 1849'da tedvin edildi. S. N. Ergun, Çankırılı Dehri Beyin Kütüphanesinde gördüğü 4380 beyitten oluşan bu eserin muhtevasını vermiş ve seçtiği üç gazeli yayımlamış, ayrıca kudretli bir şair olmadığını, her manzumesinde sakatlık bulunduğunu, şairin Fuzûlî, Nâbî, Şeyh Galib ve Dertli'ye nazireler yazdığını belirtmiştir. **Eseri:** *Divan* TDK K HZ. A 279. Kay.: TDEA 2/20; TŞ 2/908-909. •M. CUNBUR

CAZİB (1806 - 1881): İran'da yetişmiş Türk soylu şair. Zencan'ın Hü'eyn kasabasında doğdu. Adı Mehmed Kâzım Hüseyin oğludur. Nisbeti Hü'eyn'dir. Nesih yazısında üstat olduğu için *Hoşnûvis* diye tanındı. Hayatının son kısmını Zencan'da müderrislikle geçirdi. Eserleri henüz basılmadı. Ancak şiirlerinden bir kısmı K. Nirumend ve K. Za'feri'nin *Suhenveran ve Hattatân-ı Zencan* adlı kitabında yayımlandı.

Kay.: C. Hey'et, *Azerbaycan Edebiyat Tarihine bir Bahış*, 2. c. •M. H. HESARİ

CÂZİM (- 1726): Divan şairi. İstanbul'da doğdu. Asıl adı Mehmed'dir. IV. Mehmed devrinde nakibü'l-eşraf olan Zeyrekzâde Seyyid Abdurrahman Efendinin torunu, Kara İbrahim Paşanın hocası Seyyid Ahmed Efendinin oğludur. Zeyrekzâde diye tanındı. Medrese eğitimi gördü. Anadolu Kazaskeri hoca Seyyid Osman Efendi tarafından yetiştirildi. Şeyhülislâm Mahmud Efendinin yaptığı imtihanla müderris oldu. Cafer Ağa, Revan Çelebi, Yunus Paşa ve Fatih Sahn-ı Seman medreselerinde müderrislik yaptı. İstanbul'da öldü. Sur içindeki Keskin Dede mezarlığına gömüldü. *Mekânın huld ide Seyyid Mehmed Câzîm'in Mevlâ* mısraı ölümüne tarih düşürüldü. Arap dilbiliminde ve diğer fenlerde bilgisi çoktu. Şiir ve inşada güzel bir edaya sahipti. **Eseri/Şiir:** *Divan*, elyazmaları, Millet K AEME 88, İÜK TY 479.

Kay.: AZ s. 58-59; BS s. 30; MN s. 165; NAZZE, 1999, s. 54-55; SO 2/65; TDEA 2/20; TGDEİS s. 83; THE s. 42; TN 1/143 (572); TŞ 2/912-913; TŞ/S s. 198; VF 3/199. •S. ERDEM

CÂZİM (- 1898): Divan şairi. İstanbul'da doğdu. Adı Mehmed'dir. Bir süre Bâb-ı Defterîde metruk başmuhasebe kalemünde muhasebecilik yaptı. 1835/6'da Divan-ı Hümâyûn Kalemine sonra, Divan-ı Mühimme ve Mâliye Mektubî odalarına atanıp hâcegân rütbesi verildi. 1848/9'da rütbe-i sâlise ile Ankara Mal Müdürlüğüne getirildi. Bir yıl sonra azledildi. İstanbul'a dönüp bir süre Maliye Mektubî Odasında çalıştı. 1851/2'de Erzurum Defterdarlığına atandı. İzmir Duhan Gümrüğü Nazırı oldu. Birkaç ilin defterdarlığında daha bulundu. Trabzon Defterdarı iken Sürmene ve Vakfikebir Kaymakamlıklarından azline sebep olduğu için Bayburtlu Zihni* tarafından ellibeş beyitli bir hicviye ile hicvedildi. Bu manzumedan Çukadarzâde olduğu anlaşılmaktadır. *Tuhfe-i Naili*'de 1898 'de, *Sicill-i Osmanî*'de 1869/1870'de, *Kafile-i Şuarâ*'da takriben 1867/69 yıllarında öldüğü kayıtlıdır. Bu son eserde şairin, mazul bulunduğu yıllarda Kandilli'deki yalısında şiirle meşgul olduğu yazılmış, İ. M. Kemal Bey de Ârif Hikmet Beyin bir gazeline yazdığı tahmisi yayımlamıştır.

Kay.: MŞA s. 353-355; SATŞ, 1999, 1/295-297; SO 2/65; TDEA 2/20; TGDEİS s. 83; THE s. 44; TN 1/143 (573); TŞ 2/910-912. •M. CUNBUR

CÂZİM (1879 - 1926): Şair. Selânik'te doğdu. Adı Ahmed Câzîm'dir. Karaferye eşrafından Faik Pa-

şanın oğludur. Rüştüye tahsilinden sonra Manastır İdadisini tamamladı, özel hocalardan ders aldı. Hariciyeye geçmek için Fransızcaya önem verdi ve hariciyeye ait işleri kaleme alacak kadar iyi bir şekilde bu dili öğrendi. Hariciye Nezaretinde memur oldu, kalem âmirliğine kadar yükseldi. I. Dünya Savaşı yıllarında verem hastalığına yakalandı, mütareke yıllarına kadar Zürih Konsoloslukunda çalışırken Davus Palas Sanatoryumunda tedavi gördü. İstanbul'a döndükten bir kaç sene sonra hastalığı iyice ağırlaştı ve çalışamayacak duruma geldiği için son günleri maddî ve manevî sıkıntılar içinde geçti. Çok küçük yaşlarda edebiyata ilgi duydu ve on beş sene devamlı şiirler yazdı. Fuzûlî*, Şeyh Galib*, Âşık Ömer* ve Mualim Naci*'ye nazireleri vardır. Fransız edebiyatını inceledi. Uzun müddet müzik ile ilgilendi; ud çaldı. **Eseri:** *Aşk-ı Muharrib* (1898).

Kay.: TDEA 1/57; TŞ 2/909-910. •A. CELEPOĞLU

CEBE, Alptekin (20. yy.): Hikâye yazarı. **Eserleri/Hikâye:** *Fırtına Postacı* (İst. 1974). **Deneme:** *Yaşam ve DOYK: Düşünsel Yorumlar ve Dizeler* (İst. 1997). Kay.: TB 1974, 1997. •Yaz.Krl.

CEBE, Mehmet (2.2.1960 -): Şair. Ankara'nın ağlum köyünde doğdu. Ankara Yıldırım Beyazıt Lisesi, Anadolu Üniversitesi AÖF İktisat Bölümünden mezun oldu. 1976-1980 yılları arasında Yurt Ajans'ta muhabir olarak görev aldı. Arkadaşlarıyla 1977'de *Bağlum'un Sesi*, 1988'de *Bağlum Haber* adlı mahallî gazeteleri kurdu ve yayımcılığını yaptı. 1982'den itibaren Ziraat Bankasının Kula ve Ankara Güvenevler şubelerinde çalıştı. Şiirleri 1974'ten itibaren *Yeni Asya* gazetesinde yayımlandı. 1988'de Şairler, Yazarlar ve Sanatseverenler Derneği'nin kurucu üyeliğini yaptı. Şiirden başka deneme, hikâye de yazdı. 1993-1994'de Radyo Çankaya'da Şiir Rüzgarı ve KTV adlı yerel televizyonda *Sanat ve Edebiyat Dünyası* adlı programı hazırlayıp sundu. 1974'ten başlayarak çeşitli gazete ve dergilerde şiirleri yayımlandı. Şiirleri hece ve serbest vezinle yazılmış duygusal eserlerdir. Yayıma hazır hikâye ve şiir kitapları vardır. **Eserleri:** *Yarı Çok Uzak Değil* (Ank. 1992), *Sular Susayınca* (Ank. 1999).

•İ. İŞİK

CEBECİ, Ahmet (1940-): Yazar. Deliorman'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Deliorman'da tamamladı. Razgrat Türk Öğretmen Okulundan mezun oldu. 1958-1966 yılları arasında Deliorman'ın çeşitli kasaba ve köylerinde öğretmenlik yaptı. 1963 yılında kuruculuğunu yaptığı Bulgaristan Türk Gençleri Birliği adlı gizli teşkilâtı kurmak ve yaymak suçundan takibata uğradı. 1966 yılında Türkiye'ye iltica etti. 1967-1970 yıllarında Gazi Eğitim Enstitüsü Sosyal Bilgiler Bölümünü bitirerek öğretmen oldu. 1980'den beri Gazi Eğitim Fakültesi Tarih bölümünde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. **Eserleri:** *Türk Devletinin Tekâmülü*, *Türk Kültürü*, *Deliorman Bilmeceleri*, XVI. *Yüzyılda Silistre Vakıfları* (1994). Kay.: İLESAM Arşivi. •Yaz.Krl.

CEBECİ, Dilaver (15.7.1943 -): Şair, eğitimci ve mizah yazarı. Gümüşhane'nin Kelkit ilçesine bağlı Dayısı köyünde doğdu. Nazlı Hanım ile çiftçi Zihni Cebeci'nin oğludur. Kırıkkale'de ilkokulu, Erzincan Lisesini (1966), AÜ İlahiyat Fakültesini bitirdi (1970). İÜ İktisat Fakültesi Türk İktisat Tarihi Bölümünde yüksek lisans (1986), aynı fakültenin Sosyal Yapı ve Sosyal Değişme Ana Bilim Dalında doktora (1989) yaptı. Yüksek lisans tezinin konusu, *Osmanlı Devletinde İhtisab Ağalığı*'dir. Edebiyatımızda 27 seneden beri Seyyah-ı Fakir Evliya Çelebi müstear adıyla yer alan ve yeni mizah tarzının öncüsü olan Cebeci, çeşitli liselerde ve enstitülerde öğretmen olarak çalıştı. Hâlen Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Aydın'da (1970-1975), İstanbul'da öğretmen (1976-1978), Aydın'da Halk Eğitim Başkanı (1976), Diyanet İşleri Başkanlığında Neşriyat Uzmanı (1976-80), 1980'den itibaren İstanbul'da öğretmenlik yaptı. Marmara Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu Beden Eğitimi Bölümünde Sporda Psiko-Sosyal Alanlar Anabilim Dalı Başkanıdır. Yazı ve şiirlerini *Defne*, *Türk Yurdu*, *Töre*, *Türk Edebiyatı*, *Ayyıldız*, *Yeni Türkiye*, *Kültür Dünyası*, *Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı*, *Güneysu dergileriyle Ortadoğu*, *Hergün*, *Ayrıntılı Haber*, *Türkiye*, *Millet* gazetelerinde yayımlandı. 1963'te *Türk Ocağı*'nin şiir yarışmasında birincilik, 1995'te Ömer Seyfettin Hikâye Yarışması'nda mansiyon aldı. Yedi şiiri bestelenerek ünlü sanatçılar tarafından seslendirildi. İLESAM, MESAM üye-

sidir. **Eserleri/Şiir:** *Hun Aşkı* (İst. 1973), *Mavi Türkü* (mensur şiir, İst. 1983), *Şafağa Çekilenler* (İst. 1984), ... *Ve Sığırım İçime* (İst. 1992), *Sitâre* (İst. 1997), *Asra Yemin Olsun ki...* (2000). **İnceleme-Araştırma:** *Tanzimat ve Türk Ailesi* (1997) **Oyun:** *Büyük* (1984), **Mizah:** *Devrannâme* (Seyyah-ı Fakir takma adıyla, 1984), *Sevriannâme* (1997). **Gezi:** *Men Kazanga Baramen* (2000). **Çocuk Kitabı:** (*Evliya Çelebi-Resimli Çocuk Hikâyeleri*): *Azak'ın Denizaltıları*, *Bahadır Giray'ın Mektubu*. Ayrıca din bilgisi ders kitapları vardır.

Kay.: Ahmet Kabaklı, *Türk Edebiyatı* (Ağustos, 1991), *Sevinç Çokum*, "Yıldız Sarayında Şamdanlar", *Türkiye*, 6. 3. 1991; Ergun Kaftancı, "İşte Evliya Çelebi" *Türkiye*, 30. 8. 1998), Ayhan İnal, "Dilaver Cebeci'nin Sitaresi", *Güneysu*, sayı: 6, Eylül-Ekim 1998; *Sevinç Çokum*, "Dost Sesi" *Türkiye*, 10. 9. 1999; Beşir Ayvazoğlu, "Men Kazanga Baramen", *Zaman*, 3 Mayıs 2000; Mustafa Miyasoğlu, *Millî Gazete*, 18 Haziran 2000. ♣İ. IŞIK-N. ÜNVER

CEBECİ, İsa (1942 –): Bulgaristan kökenli Türk şairi. Varna ilinin Pirlî (Gradnitsa) köyünde doğdu. İlk ve ortaokulu köyünde, öğretmen okulunu Hacıoğlu-pazarıcı'nda (Dopriç) bitirdi. Öğretmen olarak çalıştı. Bir zamanlar Sofya Üniversitesinin bir kolu olan Şumnu Yüksek Pedagoji Enstitüsünde okudu. Sofya Üniversitesinin Türkoloji Anabilim dalından mezun oldu. 1989 yılında Türkiye'ye göç etti. Hâlen İstanbul yakınlarındaki bir köyde Türkçe öğretmeni olarak çalışmaktadır. Şiir yazmaya öğrencilik yıllarında başladı. İlk şiiri 1960'larda yayımlandı. İnsan sevgisi, Anavatan Türkiye konularındaki şiirlerinde hece veznini kullanmaktadır.

Kay.: TDTEA 8/340. ♣G. OKUTAN

CEBECİ, Ruhi (1931 –): Şair. Şiirlerinde Kara Buğra takma adını kullandı. **Eseri/Şiir:** *Atatürk'ü Yaşamak* (Osman Toprak'la birlikte, İzmir 1967). **Kay.:** TB 1967. ♣Yaz.Krl.

CEBECİ, Sırrı Yüksel (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Ağlayan Gece* (Kars 1964), *Şarkılar Sussa da* (Ank. 1968).

Kay.: ÖBBŞKA 1/19, 2/1060. ♣YK

CEBECİEV, İsa, bk. **CEBECİ, İsa**

CEBESÖY, Ali Fuat (1882 - 10.1.1968): Kumandan, harp tarihi yazarı ve siyasetçi. İstanbul'da doğdu. TBMM'nin ilk Bayındırlık Bakanı İsmail

Fazıl Paşa (1856-1921)'nin oğludur. İlk ve orta öğrenimini Erzincan ve Beşiktaş askerî rüştiyesinde ve Kadıköy Saint Joseph Fransız Lisesinde yaptı. Harb Okulunda tamamladı. 1905 yılında kurmay yüzbaşı rütbesiyle orduya katıldı. Meşrutiyetin yeniden kurulma çalışmalarına katıldı ve Trablusgarp Savaşına kadar Roma'da ataşemiliterlik yaptı. Balkan Harbinde kolordu kurmay başkanı ve 23. Tümen kumandan vekili olarak olağanüstü yararlıklar gösterdi. 8. Kolorduya Kurmay başkanı oldu. I. Dünya Savaşı sırasında Kolordu komutanlığı yaptı. Generalliğe yükseltildi. Atatürk'le birlikte Ankara'nın millî mücadelesinin merkezi hâline getirilmesine çalıştı. I. TBMM'ne Ankara'dan mebus seçildi. Büyükelçi olarak Moskova'yla aramızdaki dostluk anlaşmasını imzaladı. Dönüşünde önce Anadolu ve Rumeli Müdafası-i Hukuk Grubu reisliğine, sonra TBMM ikinci reisliği yaptı (1922). TBMM'nin IV. ve VIII. Devrelerinde Konya'dan, IX. devresinde Eskişehir'den, X. , XI. Devrelerinde İstanbul'dan mebus seçildi. Bayındırlık Bakanı (1939-1943), Ulaştırma Bakanlığı (1943-1946) yaptı. Kâzım Karabekir'in ölümünden sonra (1948) TBMM Başkanlığı görevini üstlendi. Son devrin birçok olayına ışık tutan hâtıralarını *Vatan* gazetesinde yayımladı. Hâtıralarını kitap hâline getirdi. Cebesoy'un hâtırasını yaşatmak üzere, mücadelenin önemli bir merkezi olan Geyve istasyonuna *Ali Fuat Paşa*, Çetinkaya-Erzincan arasındaki bir demiryolu istasyonunu da *Cebesoy* adı verildi. **Eserleri:** *Büyük Harbde Osmanlı İmparatorluğunun 1916-1917 Senelerindeki Vaziyeti, Birussebi-Gazze Meydan Muharebesi ve 20 inci Kolordu* (İst. 1938), *Millî Mücadele Hâtıraları* (1953), *Moskova Hâtıraları 1920-1922* (1955).

Kay.: CEYİ, s. 322; TA 10-72-73; TBMM Albümü 1920-1994, s. 2. ♣Yaz.Krl.

CEBİDELİK (takma ad), bk. **AHMED Rıfıkı** (1884-1935)

CE-CE (takma ad), bk. **DELİBAĞ, Cemal Refik**

CECELİZÂDE İbrahim (? - 1844): Dinî manzume yazarı. Kastamonu'da doğdu. Adı Nureddin, Baba adı Mehmed'dir. Medrese öğrenimi gördü. Özellikle akaid ve kelâmı uğraştı. Kadiri şeyhlerindendi. Dergâh'ı Abana civarında ormanlar ara-

sında ziyaretgâhtır. Bursalı Tahir Bey, Kastamonu'da öldüğünü İsfendiyaroğlu İsmail Bey Camiinin avlusuna gömüldüğünü yazmıştır. **Eserleri/Nazım:** *Manzume-i Ceceli İbrahim Efendi* (Kastamonu 1286/1870). **Akaid:** *Vasiyetnâme-i İmam-ı Azam Şerhi, Ferâidü'l-Leâli fi Beyâni Esmâ'il-Müteâli* (Nureddin Dimyatî'nin eserinin şerhidir, Kastamonu). **Kay.:** OM, 1972, 1/125. ♣M. CUNBUR

CEBİYEV, Ejder Feyzulla oğlu (17.8.1958 –): Azerbaycan şair ve mütercimi. Gazimemmed şehrinde doğdu. Burada 1975-1979 yıllarında ortaokulu bitirdi. 1975-1979 yılları arasında Zerdabi adını taşıyan Gence Devlet Pedagoji Enstitüsünde Azerbaycan Dili ve Edebiyatı Bölümünde eğitim gördü. 1979-1985 yıllarında köy okulunda öğretmen olarak çalıştı. 1986-1988 yıllarında Işık Yayın Evinde korrektor, redaktör olarak görev yaptı. 1988-1990 yıllarında Şüvelen Sanat Evinde müdür yardımcısı, 1994'te Şur Yayınevinde editör olarak çalıştı. *Dünenim de Bele Geçti* ve *Nece Sevmeyesen* adlı ilk şiirleri, 1981'de *Azerbaycan Dergisinin* 9 sayısında yayımlandı. 1994 yılında Yazarlar Birliği üyeliğine seçildi. **Eserleri:** *Gelecekte Yaşayacağım* (Bakû 1987), *Alın Yazma Düzeliş* (Bakû 1991), *Sesinden Tanınan* (Bakû 1993).

Kay.: AY, Bakû 1995, s. 143. ♣M. CUNBUR

CEBRAYILOV, Vagif Bayatlı Öner (1949 –): Azerbaycan şairi. Asıl ismi Vagif İsib oğlu Cebayılzade'dir. Cebayıl ilçesinin Büyük Mercanlı köyünde doğdu. Azerbaycan İnşaat Mühendisleri Enstitüsünün Sanayi ve Mülkî İnşaat Bölümünden mezun oldu. Bakû'da 445 numaralı İnşaat şirketinde işçi, inşaat teknikeri, 48 numaralı İnşaat şirketinde ve Mahsul Birliği Merkez Kurulunda mühendis; Ulduz dergisinde şube başkanı (1981-1990) olarak çalıştı. *Hazar* antolojisinin baş redaktörlüğünü yürüttü (1989-1992). 1992 yılından sonra Azerbaycan Televizyon ve Radyo Kurulunun dış ülkelere yayın yapan stüdyosunun başkanlığı görevine getirildi. Yazarlar Birliği üyesi olup Azerbaycan Yazarlar Birliği Genel Sekreterlik Yönetim Kuruluna Gençlerle Çalışma Bölümü Genel Sekreteri seçildi (1991). Sovyetler Birliği konferanslarında, Sovyet Edebiyatı günlerinde, XI. şiir şenliklerinde bulundu. Azerbaycan gazetecilik fonunun Mirze Celil Ödülü'ne (1993) ve Moskova'nın *Molodaya Gvardiya* yayımları tarafın-

dan neşredilen *Sıçrayış* isimli kitabı ile Gürcistan Bakanlar Kurulunun V. Mayakovski ödülüne layık görüldü. **Eserleri:** *Tenha Ulduz Altında* (Bakû 1982), *Unudulacak Bütün Sevdalar* (Bakû 1986), *Öleneçen Sevmek Azdır* (Bakû 1990).

Kay.: TDTEA 5/346-349. ♣A. BAĞIROV

CEBRAYILZADE Vagif, bk. **CEBRAYILOV, Vagif Bayatlı Öner**

CEBRÎ (– 1566ds.): Divan şairi. İstanbul'da doğdu. Keşfi ile Hasbî'nin kızkardeşlerinin oğludur. Bursa'da yaşadı. Âşık Çelebi onun günde yüz beyitten fazla şiir yazdığını, belirtmiştir. **Eserleri/Mesnevi:** *Mevlid-i Nebî, Mihr ü Mâh*. **Kay.:** MŞ s. 60a, PBM 133b; TN 1/147(588); TŞ 2/913-914. ♣M. CUNBUR

CEFÂİ (15. yy.): Divan şairi. II. Bayezid devrinde saray hocalığı yaptı. Çok seyahat etti. Bu yüzden şiir ve manzumelerinde bilgi bulunduğu, ancak tatlılık bulunmadığı Hasan Çelebi tarafından ifade edildi. Tecnis sanatında ustadır. Şiirlerine *Camî'ü-n-Nezâir* (s. 14, 253, 198)'de rastlandı. S. N. Ergun altı gazelini yayımladı. **Kay.:** HB s. 93; SO 2/77; TDEA 2/24; TN 1/150(601); TŞ 2/915-916; TŞ/HÇ s. 254-255. ♣M. CUNBUR

CEFÂİ (– 1543): Divan şairi ve hattat. Filibe'de doğdu. Adı Muslihiddin Halifedir. İstanbul'da medrese öğrenimi gördü. Kaynaklarda Bostancızâde, Hasan Çelebiye göre Mestancıoğlu, Âşık Çelebiye göre de Fıstancıoğlu diye tanındı. İstanbul kadılığı sırasında (1534/5) Sa'dî ve sonra Kazasker Muhyiddin Çelebilere kâtiplik, Rumeli şehirlerinde kadılık ve Edirne sarayında meşk hocalığı yaptı. Aşırı içki düşkünlüğü yüzünden azlulundu. Bu azil üzerine kederlenip seyahata çıktı ve yoksulluk içinde öldü. Güzel yazı yazmakla ve nakkalıkla ün kazandı. Tezkire yazarları şiirlerini beğenmemişlerdir. **Eseri:** *Resm-i Hatt-ı Kur'an* (İÜK TY 902).

Kay.: MŞ 63a; SO 2/77; TDEA 2/23-24; TGDEİS s. 83-84; TH s. 103; TN 1/149 (600); TŞ 2/915; TŞ/HÇ 1/253-254. ♣M. CUNBUR

CÉFER Bağır, bk. **BAĞIROV, Cefer**

CÉFER Héndan, bk. **HACİYEV, Céfer Zeynal oğlu**

CÉFER Kaşif Memmedzade (1894-1947): Azerbaycan şairi. Güney Azerbaycan'ın Mamağan kasabasında doğdu. Tiflis'te yaşadı. Güney Azerbaycan (1941-1946) millî azatlık ve demokratik hareketin aktif üyelerinden oldu. Şah irticası aleyhine şiirler yazdı. Hareketin yenilgisinden sonra, şah cellâtları tarafından öldürüldü.

Kay.: *Cenubi Azerbaycan Edebiyatı Antologiyası*, 3. c., 1988.
♦♦A. BAĞIROV

CÉFER Pişeverî, bk. **PİŞEVERÎ**, Seyid Céfer

CÉFER Remzi, Balaemi oğlu İsmayılzade (1905-1996): Azerbaycan şairi ve mütercimi. Bakû yakınlarındaki Merdekan köyünde çiftçi bir ailenin çocuğu olarak doğdu. Çiftçilikle uğraştı. İlk eğitimini Merdekan'da aldı. 1922-1927'de Bakû Darülmuallimininde eğitimini sürdürdü. 1932'de Azerbaycan Fakültesinden mezun oldu. Bir müddet Bakû, Guba ve Gazah okullarında öğretmenlik yaptı. Stalin devrinde zulüm gördü. Yirmi yıllık mahkumiyetten sonra, 1958-1989'da Azerbaycan İlimler Akademisi Yakın ve Orta Şark Halkları Enstitüsünde çalıştı. 1968'de filoloji ilimleri adayı oldu. Klasik Şark edebiyatından seçme mizahî örnekleri Arap ve Fars dillerinden çevirdi. Bakû şairlerinin eserlerini derleyip yayımladı. **Eserleri/Şiir**: *Şe'rler* (Bakû 1974), *Künléri Sayıram* (Bakû 1982), *Ürektén Kélén Sésler* (Bakû 1986). **İnceleme**: *Azerbaycan Klassik Edebiyyatında İşledilen Ereb ve Fars Sözleri Lugatı* (Bakû 1966, 2. bs. 1981), *Yağma Candeginin Poeziyası* (Bakû 1976), *Deyilén Söz Yadıgıdır* (2 c., Bakû 1981, 1987). **Çeviri**: *Harici Yümor* (Bakû 1964), *Behiştin Narları* (Bakû 1968), *Kélin Birlikde Külék* (Bakû 1970), *Dünya Halglarının Yümoru* (Baku 1976).

Kay.: AY s. 554. ♦♦A. BAĞIROV

CÉFERİ (1953 -): İran vatandaşı Türk soylu şair. Urmıyye'nin Lorbalacak köyünde doğdu. Adı Beytullah Ce'ferilü'dur. Öğretmenlik yapmaktadır. Kahramanlık şiirleriyle tanındı. İslâmî konularda ve inkılâpçı şiirleri de vardır. **Eseri/Şiir**: *Kan Bayramı* (Tehran).

♦♦H. M. HESARİ

CÉFERLİ, Eflatun Hasanoğlu (1936 -): Azerbaycan sahası şair, tenkitçi. Gedebeş ilçesinin Büyük Garamurad köyünde doğdu. 1961 yılın da Azerbaycan Devlet Pedagoji Enstitüsünün Tarih Filo-

logiya Fakültesinden mezun oldu. Pedagoji konusunda faaliyet gösterdi. **Eserleri/Şiir**: *Hatireler* (Bakû 1968), *Bizden Evvel Doğulanlar* (Bakû 1972), *Ürek Hemin Ürektir* (Bakû 1980), *Seni Ahtarıram* (Bakû 1983), *İki Yasemen* (Bakû 1984), *Dünya Çiy-nindedir Heyirhahların* (Bakû 1990).

♦♦A. BAĞIROV

CÉFÉROV, Ağadadaş Münirî (1862-1938): Azerbaycan şairi. Bakû yakınındaki Hevsan kentinde doğdu. Öğrenimini Bakû'da yaptı. Bakû'deki Mecma'u's-Şuara adlı edebiyat meclisinin faal üyelerindendi. Şiirlerini klasik üslupta yazdı. Eserleri 20. Yüzyıl başlarında *Dirilik* dergisinde, *Türkçe Gazeller ve Edebi Parçalar* adlı antolojik kitaplarda yayımlandı. Sosyal mazmunlu şiirleri Bakû'nun 19. Yüzyıl ortalarındaki manzarasını aksettirir. Eserlerini çoğu kaybıldı. Şiirlerinden bazı örnekler Céfer Remzi İsmayılzade'nin *Deyilén Söz Yadıgarları* ve Nésrédin Garayev'in *Poetik Meclisler* adlı eserlerinde yayımlandı.

♦♦A. BAĞIROV

CÉFÉROV, Aşig Ékbér Zerbali oğlu (1933-1990): Azerbaycan aşığı. Azerbaycan'ın Tovuz bölgesinin Bozalganlı kentinde doğdu. Aşıklık sanatının sırlarını Aşig Gedir İsmayilov'dan öğrendi. Halk şiirinin türlü nazım şekillerinde şiir yazdı. *Çobandağın Çiçekleri*, *Aşig Ekber'i Gençliği* gibi destanları ve *Ékbér Müheyisi*, *Ékbér gözëlléməsi*, *Ékbér Dərbendi*, *Ékbér Dubéyti* gibi saz havaları yaratıcılığıyla tanındı. Sesi ve sazıyla festivallere katıldı. 1957'de Moskova'da düzenlenen Umumdünya Festivalinde madalya aldı. 1963'ten itibaren Tovuz bölgesi Medeniyet Evinde rehberlik Azerbaycan Aşıklar Birliği İdare Heyetinde üyelik yaptı. Bir çok aşığı yetiştirdi. **Eserleri**: *Işığı Tëllér* (Baku 1977), *Saz Danışanda* (Bakû 1982).

♦♦A. BAĞIROV

CÉFÉROV, Ayaz Vefalı Rıza oğlu (1.4.1937 -): Azerbaycan şair; eleştirmen; ve edebiyatçısı. Azerbaycan'ın Atrahanbazar (şimdiki Celilabad) bölgesinde doğdu. 1954-1959 yılında Azerbaycan Devlet Üniversitesinin Filoloji bölümünde eğitimini sürdürdü. 1960-1976 yılında çalışma faaliyeti *Edebiyat ve Sënét* gazetesinde başladı. Burada teknik bölüm şefliği, eleştiri ve edebiyat şubelerinin müdürlüğü, editör yardımcılığı görevlerinde çalıştı. 1967 yılında SSCB Yazarlar Birliğine üye

seçildi, 1972 yılında Filoloji İlim adayı ünvanını aldı. 1976-1977 arasında *Ulduz* gazetesinde görev yaptı. 1984 yılında Azerbaycan Devlet Sanatçısı ünvanı verildi. 1993 yılında Azerbaycan Bilimler Akademisinin Edebiyat Enstitüsünde *Fizuli ve Folklor* konulu doktora tezini savundu. *Lenin terbiyesi uğruna* üniversite gazetesinde ilk şiirleri ile sanat faaliyetine başladı. 1994 yılında Mehemed Fizuli Uluslararası Edebi Elekalalar Fonunun (Fon) başkanı olarak görevini sürdürdü. 1991 yılında Azerbaycan Yazarlar Birliğine idari işler üyesi seçildi. **Eserleri**: *İller ve Nesiller* (Bakû 1964), *Yürek ve Od* (Bakû 1968), *Turacın Mahnısı* (Bakû 1973), *Fizuli Öyredir* (Bakû 1977), *Belki Onda Öğrenmişik* (Bakû 1979), *Satatçı ve Halk* (Bakû 1983), *Özü Oda Yana-yana* (Bakû 1988), *Fizuli Helgiliyi* (Bakû 1994). **Çeviriler** (Rusça'dan): *Kör Kadın* (T. Şevcenko'dan, Bakû 1970), *Rubailer* (O. Tumanyan'dan, Bakû 1974), *Atalar Sözü, Közü* (Bakû 1976), *Gelebe* (A. B. Caykovski'den, Bakû 1987), *Leyli ve Mecnun Poem* (A. Ş. Nevâî'den, Bakû 1990). Kay.: AY, Bakû 1995, s. 34. ♦♦Yaz.Krl.

CÉFÉROV, Céfer Haşım oğlu (7.9.1914 - 19.9.1973): Azerbaycan eleştirmen, tyatro ve sanat tarihçisi. Bakû'da bir esnaf ailesinin çocuğu olarak doğdu. Babasını çok küçükken kaybetti ve büyük kardeşinin himayesi altında büyüdü. 1930'da Bakû Pedagoji Meslek Okulunu bitirdi. Kürdemir ve Bakû şehri ilkokullarında göreve başladı. Bubnov'un adını taşıyan, Moskova Peagoji Üniversitesinin Dil ve Edebiyat Fakültesinde eğitime devam etti. (1932-1937). Edebiyyat gazetesinde Eleştiri şubesinin şefi olarak çalıştı, aynı zamanda Azerbaycan Devlet Dram Tiyatrosunun edebiyat şefliğini yaptı (1937-1938). Bu dönemde yazarlığa başladı ve daha sonra Bakû Sinema Stüdyosunda Senaryo şubesi şefliğine atandı (1938). 1939 yılından itibaren Yazarlar Birliği üyesi seçilip, Birliğin yöneticiliğinde de bulundu. SSCİA. Azerbaycan bölümü, Edebiyat ve Dil Enstitüsü kadrosunda çalıştı (1940). Çok sayıda Edebiyyat kitabı bastırdı. Sovyet Ordusuna katılarak Bakû, Gürcüstan, Kerc, Krasnodar şehirlerinde askerlik yaptı ve aynı zamanda askerî bölgelerde edebiyat faaliyetlerini sürdürdü. Savaş alanının matbaa şefliğini yaptı. Kırım savaş alanının, İleri-Galebeye savaş gazetesinin muhabirliğini ve redaktör yardımcılığını üstlendi (1940-1947).

Cephede yazdıkları Cebhe Géyidleri adıyla Azerneşr Matbaası tarafından yayımlandı (1946). Bu devirde üç ay Irak, bir yılda İran'a gitti (Mart-Mayıs 1945-1946). 1942'de, Kırım savaşına katıldı. Terhis olduktan sonra, Azerbaycan K. P. Merkez Komitesinde sanat bölümünün müdürü oldu. Azerbaycan Devlet Üniversitesinde ve Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesinde öğretmen olarak çalıştı (1947-1949). İki yıl edebî faaliyetlerini sürdürdü (1949-1950), bu devirde M. F. Ahundov'un dramlarına ve *Azerbaycan Tiyatrosunun Sanat Yolu* adlı eserine M. Azizbeyov'un oyunlarına birçok eleştiri makalesi yazdı. Pravda gazetesinde Azerbaycan'ı temsilen muhabirlik yaptı (1951). Daha sonra Azerbaycan K.P. Merkez komitesinin klasik edebiyat ve sanat bölümünün müdür yardımcılığını üstlendi (1951-1953). Azerbaycan Kültür Bakanlığı Bakan yardımcılığını yaptı (1951-1953). Azerbaycan Devlet Üniversitesinde, edebiyat teorileri öğretmeni olarak görev yaptı. (1954-1959). M. A. Aliyev adlı Azerbaycan Devlet Tiyatro Üniversitesinin hocası oldu (1965-1967). 1959 ve 1973 yılları arasında Azerbaycan İlimler Akademisi Mimarlık ve Sanat Enstitüsünün tiyatro ve sinema şubesinin müdürü olarak çalıştı. M. F. Ahundov'un *Komedileri* konusunda tez hazırlayıp filoloji ilmi doktoru ünvanını aldı (1961). Doçentlik tezini *Azerbaycan Dram Tiyatrosu* konusunda yaparak, sanat tarihi doçenti oldu ve bilim adamı ünvanını aldı (1961) Sonra profesör oldu (1963), Azerbaycan E. A. üyesi seçildi (1962), 1967-1971'de Azerbaycan İlimler Akademisi Mimarlık ve Sanat Enstitüsünün tiyatro ve sinema bölümünün müdürlüğünü. M. A. Aliyev adını taşıyan Sanat Enstitüsünün öğretmenliğini (1971-1973) yaptı. Yazarın sanatla ilgili faaliyet alanı çok geniştir. ilmi ve eleştiri makaleleri ve eserleriyle sanat ve edebiyat problemleri üzerine eğildi. Azerbaycan tiyatro tarihine hasrettiği eserleri ve bazı araştırmaları Azerbaycan Sovyet tiyatro okulunun temelini oluşturdu. Sanat tarihi kadrolarının yetişmesinde büyük katkısı oldu. Azerbaycan tiyatro ve Azerbaycan Sinemacılar Birliğinde, M. F. Ahundov Devlet ödülü komitesinde ve diğer kuruluşlarda faaliyetlerini sürdürdü. Azerbaycan Meclisinde milletvekili oldu. *Onur madalyası* ve diğer madalyalarla ödüllendirildi. 1973'te Azerbaycan Devlet Sanatçısı seçildi. Bakû'da vefat etti. **Eserleri**: *Cep-*

he Geyidleri (Bakü 1943), *Azizbekov adına Azərbaycan Devlet Dram Teatrosunun 75. yılı* (Bakü 1949), *Meşedi Azizbekov Kırmızı Emek Bayrağı Ödülü Azərbaycan Devlet Dram Teatrosu* (Bakü 1951), *M. F. Ahundov Dramaturgiyası* (Bakü 1953), *Azərbaycan Dram Teatr - 1873-1941* (Bakü 1959), *Cefer Cabbarlı* (Bakü 1960), *Vilyam Şekspir* (Bakü 1964), *Azərbaycan Estetik Fikir Tarihi* (ortak, Bakü 1964), *Eserleri* (2 c., Bakü 1968), *Eserleri* (2 c., Bakü 1968), *Azərbaycan Teatr 1873-1973* (Bakü 1974), *N. N. Dobrolübov* (Bakü 1954), *Hagigat Rzayev* (Bakü 1957), *Devlet Sanatçısı İsmayıl Hidayetzade* (Bakü 1956), *Abbas Mirze Şerifzade* (Bakü 963).

Kay.: AY, Bakü 1995, s. 557-588; TDTEA 5/76-81. ••Yaz.Krl.

CÉFEROV, Ekrem Séfter oğlu (5.5.1905 - 19.8.1991): Azərbaycan edebiyat tarihçisi, şair. Azərbaycan'ın İsmayılı bölgəsinin Lahıç köyündə, tüccar Seyyid Hacı Seftər'in oğlu olaraq dünyaya gəldi. İlk öyrənimini medresədə aldı. Bakü Öyrətmən Okulunda tahsilinə davam etdi. Bu dövəndə, ilk şiirləri yayımlanmaya başladı. Lengeran və Gazah bölgələrində öyrətmənliyə atandı. II. Moskova Devlet Üniversitesi'nin Dil və Edebiyat Bölümünü başariyla bitirdi və burada öyrətmən olaraq kaldı (1932-1937). Aynı zamanda, SSCB Merkezi İdarə Komitesinə bağlı İlmî Araştırmalar Enstitüsünün yüksek lisans programına girdi. 20. Asır Azərbaycan Edebi Dilinin İnkişaf Merhələləri (1905-1936) konusundakı yüksek lisans tezini savundu. Akademik (ordinaryüs) N. Y. Marr'ın derslərinə katıldı və onunla birlikdə çalıştı. Krenil'de, Azərbaycan dilinə tercümə edilmiş hükümet kanun və emirlerini redakte etdi (1935-37). Bakü'ya, Azərbaycan Devlet Pedagoji Enstitüsünə bölüm başkanı olaraq davət edildi (1937-39). Bu devirdə, doktora tezini savunmasını yaptı. Sonra Azərbaycan Devlet Üniversitesi bölüm başkanlığına geçiş yaptı (1939-1942). Takibe və baskılara maruz kalarak hapse mahkûm oldu. Yedi yıl sonra özgürlüğüne kavuştu. Önce, Azərbaycan İlimlər Akademisi, Nizami Edebiyat Enstitüsündə çalıştıktan sonra (1954-1961), Doğu Bilimciliği Enstitüsünə girdi (1961 yılından sonra). Öyrətmənliklə beraber, ilmî araştırmalarla sürekli meşgul oldu. Filoloji ilimleri doktoru ünvanını aldı(1968). Eserlərində Ėkrəm Céfər imzasını kullandı. Klasik edebiyatın ve mukayeseli aruz bilgisinin önemli araştırmacısı olarak tanındı. Bu

yönde, 250'den fazla ilmî makaleleri ve birçok monografisi yayımlandı. Nizamî, Hakanî, Ömer Hayyam, Fuzulî, Nesimî, Hafız Şirazi, Sadî Şirazi, Sabir, Tevfik Fikret, Hüseyin Cahit gibi büyük sanatkârların eserlərinin tertibi ve ilmî şerhinde, redaktör ve yorumcu olarak görev yaptı. Bakü'da vefat etti. **Eserleri:** *Dilşünaslıq Elementleri* (Bakü 1940), *Muasir Azərbaycan Dili Oçerkleri* (Bakü 1941), *Eruzun Nezeri Esasları ve Azərbaycan Eruzü* (Arap, Fars, Türk, Tacik, Özbek Eruzları ile muga-yisede, Bakü 1977).

••A. BAĞIROV

CÉFEROV, Məmməd Zeynalabdin oğlu (9. 5. 1909- 11. 5. 1992): Azərbaycan eleştirmeni, edebiyatçı yazarı. Azərbaycan'ın Nahçıvan şehrində doğdu. 1928-1932 yılları arasında Azərbaycan Pedagoji Enstitüsünün Edebiyat bölümünde eğitimine devam etti. 1932-1935 yıllarında *Genç İşçi ve Maarif İşçi* gazetelerinin yayın kuruluşlarında şube müdürü olarak çalıştı. 1935-1938 arasında Batı Edebiyatı bölümünde yüksek lisans eğitimi aldı. 1938-1939 yılları arasında aynı Enstitünün Edebiyat bölümünün yöneticisi oldu. Yazarlar Birliği üyeliğine seçildi (1939). Bakü ikiyıllık Öyrətmən okulunda öyrətmən olarak görev yaptı. Azərbaycan Devlet Üniversitesi'nin Rus Dili Edebiyatı bölümüne doçent oldu. 1945-1949 yıllarında Edebiyat gazetesinin editörü olarak çalıştı. 1949-1951 arasında Azərbaycan Devlet Üniversitesi Filoloji bölümünün dekanı, Azərbaycan İlimler Akademisi Nizami adındaki Dil ve Edebiyat Enstitüsünün ilmî işçisi oldu. Yine Azərbaycan Devlet Üniversitesi'nin Rus Edebiyatı bölüm başkanı (1951-1953), Azərbaycan İlimler Akademisi Nizami adındaki Dil ve Edebiyat Enstitüsünün Sovyet Edebiyatı bölümünün başkanı oldu(1959-1962). Arada Filoloji İlim doktoru ünvanını aldı (1961). Profesör (1963), Edebiyat Teorisi bölümünün müdürü (1963-1982), Enstitü rektörü (1982-1984) oldu. Azərbaycan İlimler Akademisinin üyesi seçildi (1976), Azərbaycan İlimler Akademisinin Sosyal İlim biriminin kati-bi (1984-87), Azərbaycan İlimler Akademisinin Elyazmalar Enstitüsünün personeli (1987) görevlerinde bulundu. 1937-1938 arasında edebiyat faaliyetini *Kommunist, Yeni Yol ve Edebiyat* gazetelerinde, N. G. Çernişevski, A. İ. Kertsen, V. G. Belinski, Anri Barbus, M. Gorki ve V. Mayakovski

gibi yazarlar hakkında makaleleri yayımlayarak sürdürdü. Azərbaycan-Rus edebiyat ilişkileri, Azərbaycan, Rus ve Avrupa klasik edebiyat mirası, edebiyat tarihi ve yüksek okullar hakkındaki konular, yazarın eleştirmen, edebiyatçı, ilim adamı ve pedagoji uzmanı olarak ilgisini çekti. Azərbaycan Devlet sanatçısı (1987) ünvanını aldı. İlk bedii eserleri Snayper İlyas (Bakü 1942), Zurnacı, M. H. Demdemeki, Zeren Tabib, M. Zeynal-oğlu takma adlarıyla yayımlandı. Birçok yüksek lisans öğrencisine danışmanlık yaptı. Akademik (Ordinaryüs) Feyzulla Gasımzade ile ortak okullar için XIX-XX. Asırlarda edebiyat okul kitaplarını yazdılar. 30 yıla yakın süren pedagoji faaliyetleri sırasında Rus edebiyatı, Avrupa Edebiyatı, estetik ve tenkid tarihini, basın tarihini, Azərbaycan edebiyat tarihinin derneklerini oluşturdu. Yazarın edebî-tenkidî ve sosyal-siyasî konulu eserleri geçmiş SSCB halklarının dillerinde yayımlandı. Mirze Elekber Sabir ve Celil Memmedguluzade kitapları Rus, İngiliz, Fransız, Arap, Fars, İspanyol, Türkiye Türkçesi dillerinde yayımlandı. Lenin madalyası, iki kere onur madalyasıyla ödüllendirildi. Bakü'da vefat etti. **Eserleri:** *Rus Edebiyatı Tarihi Oçerkleri* (Bakü 1939), *Büyük İnsanperver Şair* (Bakü 1947), *Klassiklerimiz Hakkında* (Bakü 1948), *M. F. Ahundov Edebi-Tenkidi Görüşleri* (Bakü 1950), *A. İ. Kertsen* (Bakü 1954), *Sıdkı Ruhulla* (Bakü 1949), *Edebi Düşünceler* (Bakü 1958), *Fizuli Düşünür* (Bakü 1959), *Hüseyn Cavid* (Bakü 1960), *Büyük İnkılapçı Demokrat A. İ. Kertsen* (Bakü 1962), *Azərbaycan Edebiyyatında Romantizm* (Bakü 1963), *Azərbaycan-Rus Edebi Eləqələri Tarixindən* (Bakü 1964), *Estetik Zevk Hakkında* (Bakü 1964, 2. bs. 1965), *Rus Klassikleri* (Bakü 1964), *T. G. Şevcenko* (Bakü 1964), *Mütefikkirin Şahsiyeti* (Bakü 1966), *Samed Vurgun* (Bakü 1966), *Celil Memmedguluzade* (Bakü 1966), *Estetik Terbiye, Aile ve Mektep* (Bakü 1967), *Hayatın Romantikas* (Bakü 1968), *XIX. Esr Rus Edebiyatı* (3 c. , Bakü 1970-1974), *Yirminci Esr Rus Edebiyyatı* (3 c. Bakü 1970-1974), *Seçilmiş Eserler* (2 c. , Bakü 1973-1974), *Sanat Yollarında* (Bakü 1975), *Hemişe Bizimle* (Bakü 1980), *Entiğe Adamlar* (Bakü 1981), *Nizami'nin Fikir Dünyası* (Bakü 1982).

Kay.: Memmed Cefer Bibliyografiyası, Bakü 1973; AY s. 302-303; TDTEA 5/31-35. ••YK

CÉFEROV, Nizami Gulu oğlu (21.9.1959 –): Azərbaycan tenkidçisi, edebiyatçısı. Ağstafa bölgəsi-

nin Zelimhan köyündə doğdu. 1977 yılında liseyi bitirdi. Azərbaycan Devlet Üniversitesi'nin Filoloji Fakültesinden pek iyi dereceyle mezun oldu (1982). Yazarlar Birliği üyesi seçildi (1983), Yüksek lisans eğitimini tamamladı (1985). *Sade cümlelerin struktur semantik tekamülü* konusunda tez hazırladı. Dilcilikle ve lengüistğin çeşitli problemleri ile ilgili makaleleri yayımlandı. Bu makalelerde sosyolojik tenkitten daha çok sözün bedii fonksiyonuna, farklı yazarların yaratıcılığının bedii estetik özelliklerine, üslup problemlerine, eski Türk dilinin edebî abidelerinin diline araştırmacı-dilbilimci ilim adamı olarak dikkat etti. *Edebiyat ve İnceneset* gazetesinin tenkid ve edebiyatşinaslık bölümünün başkanı olarak da görev yaptı (1987-1991). XVIII. yüzyıl *Azərbaycan Türk Edebi Dili* konulu doktora tezini savundu (1991). Bundan sonra üniversitenin Türkoloji bölümünde baş öyrətmən ve profesör oldu (1991-1994). 1994 yılından sonra Filoloji Fakültesinde dekanlık görevini sürdürdü. *Dede Korkud* ile ilgili çeşitli meseleler üzerinde durdu. Destan hakkında kendine has fikirler ileri sürdü;destanının dili dili, şiirsel sistemi, meydana çıkması, yazıya geçirilmesi ve Türk destan medeniyetindeki rolü gibi konularda çalışmalar yaptı. **Eserleri/Edebiyat ve Dil Tetkikleri:** *Fizuli'den Vagife Gédér* (Bakü 1991), *Cenubi Azərbaycan'da Edebi Dil: Normalar, Üslublar* (Bakü 1990), *Dolan Keskirim Dolan* (Manaf Süleymanov'un Ömür Destanı) (1993), *Azərbaycan Türkçesinin Millileşme Tarihi* (Bakü 1996), *Hanım Hey!* (Bakü 1999), *Kitabi Dede Korkud'da İslama Keçidin Poetikası* (1999)

Kay.: AY s. 367-368; KDE 2/62. ••B. NEBİYEV- N. YILDIZ

CÉFERPUR, İsmayıl Gehraman oğlu (1925-1977): Azərbaycan şairi, edebiyatçı. Filoloji ilimleri adayı (1958). Güney Azərbaycan Salmas bölgesinin Sedeqiyamı/Dılmağan köyündə doğdu. Güney Azərbaycan'daki şah rejimine karşı 1941-1946 yıllarında millî özgürlük ve demokratik hareketlere katıldı. 1947'de Bakü'ya iltica etti. Azərbaycan gazetesinde çalıştı (1952-1956) . 1956'da Azərbaycan Devlet Üniversitesi'nin Şarkiyat Bölümünden mezun oldu. Şiir yazmaya üniversitede başladı. Bazı şiirlerinde Vefa mahlasını kullandı. Moskova'da Ali Edebiyat Kursunda eğitim gördü (1956-1958'de). 1964'te asistanlığa başladı. 1967'de *Cenubi Azərbaycan Demokratik Şe'ri* adlı teziyle yüksek lisansını bitirdi. Radyoda

dış yayınlar servisinde çalıştı. Ömrünün sonuna kadarda Azerbaycan İlimler Akademisinde bir takım antolojilerin hazırlanmasında görevlendirildi. Bakû'da öldü. **Eserleri/Şiir:** *Gehremanın Düşünceleri* (1956), *Yolumuz Bellidir* (1960), *Gardaş Töhfesi* (1962), *İller ve Kölgeler* (1964), *Dağlar Meni Sesleyir* (1966), *Yene Görüşerik* (1974), *Cenuba Mektub* (Bakû 1985).

Kay.: Cenubi Azerbaycan Yazıçıları Edebî Mecmuesi, Bakû 1960; Cenubi Azerbaycan Edebiyatı Antologiyası 3/226; Dağlar Meni Sesleyir, Bakû 1966; TDTEA 6/61-65. ♣A. BAĞIROV. M. H. HESARİ

CÉFERZADE, Ézize Méhméd kızı (29.12.1921 –) :

Azerbaycan yazar, edebiyatçısı, öğretim üyesi. Bakû'da doğdu. 1945-1946'da ortaokulu bitirdi. Azerbaycan Devlet Üniversitesi Filoloji Bölümünden mezun oldu. 1942-1944 yıllarında Ağsu bölgesinin köy okulunda öğretmen olarak görev yaptı. C. Cabbarlı adındaki Azerbaycan Sinema Stüdyosu Senaryo şubesi yöneticisi, 1947-1949 yıllarında Tiyatro okulunda müdür, 1948-1950 yıllarında Üniversitede yüksek lisans öğrencisi, 1950-1956 yıllarında Pedagoji Enstitüsünde doçent ve bölüm başkanı, 1956-1957'de Kamcatka Pedagoji Enstitüsünde doçent, 1957-1974 yıllarında Azerbaycan İlimler Akademisinde Elyazmalar fonunda ilmi işçi, şube müdürü görevlerinde çalıştı. Arada 1946'da Yazarlar Birliği üyesi, 1970'der Filoloji ilimleri doktoru oldu. 1974 yılında Bakû Devlet Üniversitesi Azerbaycan Edebiyat Tarihi Bölümünde profesör olarak görev aldı. 1989 yılında *Hatire* (İrs) millî miras komisyonunda başkanlık yaptı. 1983-1990 yıllarında Azerbaycan Kadınlar Şurasının başkanı, 1983-1990 yıllarında Azerbaycan temsilcisi olarak Yugoslavya (1975), Suriye, Irak seferlerine katıldı. 1988 yılında Türkiye'nin İstanbul şehrinde gerçekleştirilen VI. Milletlerarası Türkoloji Kongresine katıldı. 1937'de edebî faaliyetlerine başladı. *Edebiyat* gazetesinde *Ezrayil* adlı ilk hikâyesi yayımlandı. Eserleri geçmiş SSCB ve yabancı ülkelerin dillerine tercüme edildi. **Eserleri:** *Nâtevan Hakkında Hikâyeler* (Bakû 1963,1981), *Gızımın Hekayeleri* (Bakû 1964), *Sahıbsız Ev* (Bakû 1966), *Kızıl Sahile Seyahat* (Bakû 1968), *Ellerini Mene Ver* (Bakû 1969), *Âlemde Sesim Var Menim* (2 c., Bakû 1972), *Vatana Kayıt* (Bakû 1977), *Yad Etme Meni* (Bakû 1980), *Bakû-1501* (Bakû 1981), *XIX. Asırda*

Halk Seir Üslubu (Bakû 1981), *Ananın Nağmaları* (Bakû 1982), *Celaliyye* (Bakû 1983), *Sensen Umudum* (Bakû 1985), *Seçkin Eserler* (Bakû 1985), *Çiçeklerim* (Bakû 1988), *Sabir* (Bakû 1989), *Elden-Ele* (Bakû 1992). **Çeviri:** *Fatma Hanım Kemine* (1971), *Gönül Çırpıntıları* (1972), *Azerbaycan'ın Aşık ve Şair Kadınları* (1974), *Şirvanın Üç Şairi* (1976), *Mücrim Rerim Vardani-Sünbülüstan* (1978), *Abdulla Padarlımın Seçilmiş Şiirleri* (1979), *Her Budağda Bir Yaprak* (1983). **Roman:** *Zerrintac* (1993), *Gülüstandan Önce* (1994). **Türkçeden Tercüme:** *Ejdaha Başı* (A. Sabatlı'dan), *Bizim Dıyar* (S. Çokum'dan),

Kay.: AY Bakû 1985, s. 174-175; TDTEA 5/104-110. ♣A. BAĞIROV

CEHANGİROV, Ğani Ahraroviç (1925-1994):

Özbekistan halkbilimcisi, filoloji ilim namzeti. Prceval'sk şehrinde doğdu. Taşkent Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesinde okudu ve Nizamiy adlı Taşkent Devlet Pedagoji Enstitüsünde yüksek lisans öğrenimini yaptı. 1946-1961 yıllarında *Lenin Üçkuni*, *Yaş Leninçi* gazetelerinde *Pioner* (şimdiki *Gülhan*) dergisinde muharrir olarak çalıştı. 1961 yılından başlayarak Özbekistan Kompartiyası Merkezî Komitesinde müfettiş, Özbekistan Yazarlar Birliğinde sekreter, Bakanlar Kuruluna bağlı Televizyon ve Radyo Kurulunda başkan yardımcısı, Ali Şir Nevâî Edebiyat Müzesinde müdür yardımcısı, Yaş Gverdiya tiyatrosunda ve SSSR Edebiyat Fondi Özbekistan bölümünde müdür olarak görev yaptı. 1976-1986 yıllarında ÖZSSR FA Til ve Edebiyat Enstitüsü Folklor bölümünde ilmi görevli oldu. 1986-1988'de Abdulla Kahhar ev müzesinin, 1988'de Yoldaş Ahunbayev'in ev müzesi müdürü oldu. 1989'dan ömrünün sonuna kadar da Taşkent Devlet Üniversitesi Özbek Filolojisi Fakültesinin öğretim görevlisi olarak çalıştı. Ayrıca *Özbek Balalar Folklori* konusunda adaylık tezini yazdı (1973). Özbek Halk Çocukları Folklorunun güçlü araştırmacılarından biri olarak tanındı. Çocuk oyunları; oyunlar ile ilgili şarkıları derleme, ilmi inceleme yapma ve yayım işleri ile uğraştı. Kaşkaderya, Semerkand şehirlerinde, binden fazla çocuk oyunu topladı ve 124 tanesini yayımladı. Özbek şifahi halk şiiri hakkında ilk ders kitabını yazdı. Üç ciltlik Özbek folkloru örneklerinin ve atasözlerinin yayına hazırlanmasına yardımcı oldu. Özbek çocuk folklo-

runa ait otuza yakın makale, üç monografi yayımladı. Özbekistan Yazarlar ve Gazeteciler Birliğinin üyesiydi. **Eserleri:** *Özbek Balalar Folkloru* (Taşkent 1975), *Ming Bir Bala Oyini* (Taşkent 1978). **Kay.:** T. Mirzayev-B. Sarımsakov-M. Corayev, "Ğani Cehangirov", *Özbek Tili ve Edebiyatı* dergisi, 3. sayı, 1985; "Ğani Cehangirov 60 Yaşında", *Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı* gazetesi, 1 Şubat 1985. ♣T. SABİTOVA

CEHDİ (1771-1808/9): Divan şairi. Diyarbakır'da doğdu. Asıl adı İbrahim Cehdi'dir. Diyarbakır müftüsü Seyyid Kasım Efendinin torunu, Süleyman Efendinin oğlu, Süleyman Nazif* ile Faik Âli Ozansoy'un dedeleridir. Babasından ve devrinin bilginlerinden ders aldı. Arap ve Fars edebiyatını çok iyi öğrendi. Çeşitli memuriyetlerde ve bu arada Muş emirlerinden Alâeddin Paşazâdelerin divan efendiliğinde bulundu. Diyarbakır'da öldü ve oraya gömüldü. *Regaib* kelimesi vefatına tarihtir. Ali Emirî Efendi 1204/1790'da öldüğünü yazdı.

Kay.: DFSA 1/229-230; MN s. 176; SATŞ, 1999, 1/297-298; TDEA 2/24; TM s. 79; TN 1/170(685), TŞ 2/916-918; TŞA s. 161. 2 Ş. BEYSANOĞLU

CEHDİ (18. yy.): Mutasavvıf şair. S. N. Ergun, Millet K AEM nu. 547'de kayıtlı mecmuada Niyazî Mısrî'nin bir şiirine yazdığı tahmisi bulup yayımladı. **Kay.:** TŞ 2/918-919. ♣M. CUNBUR

CEHDİ, (âşik). bk. **RUHSATİ** (1836-1911)

CEHDİ, bk. **KUT, Veysel Cehdi**

CEHİZ, Neşe (12.1.1958 –) : Hikâye ve roman yazarı. Ordu'da doğdu. A.Ü. Eczacılık Fakültesinden mezun oldu. İstanbul Taksim Hastanesinde biokimya uzmanı olarak görev yapmaktadır. Eserlerini *Gösteri*, *Varlık ve Yaşamın Edebiyat* dergilerinde yayımladı. Evlilik Cüzdanlarını Buruşturana Öyküler adlı dosyasıyla 1991'de Akademi Kitabevi Öykü Ödülü'nü kazandı. Radyo oyunları TRT İstanbul radyosunda seslendirildi. Türkiye Yazarlar Sendikası üyesidir. **Eserleri/Roman:** *413 Yaşadım mı?* (İst. 1993), *Yalan Roman* (İst. 1995), *Olmasa da Senin Adın* (İst. 1999). **Hikâye:** *Evlilik Cüzdanlarını Buruşturana Öyküler* (İst. 1992), *Fasulyeden Aşklar* (İst. 1996). **Oyun:** *Sırça Saray, Burada ve Şimdi, Mutlu Olacağım Yer*. **Kay.:** EİS 101; TBEA 1/217. ♣İ. İŞİK

CELÂL, bk. **ARGUN** (– 1373)

CELÂL (16. yy.): Divan şairi. İstanbul'da doğdu. Asıl Adı Hasan'dır. Celâl Çelebi diye anıldı. Fatih Semaniye müderrislerinden birinin oğludur. Lâ-tîf, erdem ve yetenek sahibi olduğunu, şiire yeni başladığı için henüz şöhret kazanamadığını yazmıştır. **Kay.:** TGDEİS s. 84; TN 1/152 (612); TŞ 2/919; TŞ/L s. 215. ♣M. CUNBUR

CELÂL (1517-1571): Divan şairi ve hattat. Manastır'da doğdu. Asıl adı Hüseyin'dir. Enderun'dan yetişti. Yahyazâde Enderunî Hüseyin Celâl Bey ve Mir-i âlem diye anıldı. Tımar sahiplerindendi. Kanunî Sultan Süleyman döneminde İstanbul'a geldi. Arapça, Farsça ve Şeyh Hamdullah öğrencilerinden de hat dersi aldı. Daha sonra Kalend-rilerle kurduğu dostluk sonucunda mürşit olmak istedi; Arabistan, Şam ve Haleb'e gitti. Hama sancakbeyi Cafer Bey ile tanıştı ve dost oldu. Anadolu tımar defterdarlığına kadar yükselen Celâl Bey, kadim dostu Cafer Bey'in kızı ile evlendi. Bir süre sonra şeyhülislamla geçinemediğinden dolayı Şam beylerbeyliğine atandı ve İstanbul'dan uzaklaştırıldı. Görev yerine gitmeden önce memleketi olan Manastır'a uğramak istedi ve ziyaret izni aldı. Esrara düşkünlüğü, sesinin ve yazısının güzelliğiyle de dikkat çeken Celâl Bey, Manastır'a giderken yolda öldü. *Sicill-i Osmanî*'de ve *Tuhfe-i Nâ'ilî*'de ölüm tarihi 982/1574 olarak gösterilir. *Hasan Çelebi Tezkiresi*'nde reisül-küttaplık yaptığının belirtilmesi Âli tarafından kabul edilmez. Şiirlerinde tasavvufun tesiri görülen şairin söylediği şiirlerin akıcı ve güzel olduğu kaynaklarda belirtilmektedir. Celâl Bey daha çok yazdığı âşikane gazellerle meşhur oldu. Şiirlerinde Celâl ve Celâlî mahlaslarını kullandı Birçok mecmualarda şiirleri bulunan şairin şiirlerine başta Zâtî ve Nev'î olmak üzere birçok divan şairi nazire yazdı. **Eserleri:** Keşfü'z-Zünûn'da bir *Diwan*'ı olduğu belirtilmekte ise de henüz ele geçmemiştir. *Ahdi Tezkiresi*'nde *Sa'd ü Sa'üd*, *Manzum Şerh-i Avâmîl*, *Kavâ'id-i Arûz ve Hüsn-i Yusuf* adlı eserlerinin olduğu belirtilmektedir. Bunlardan sadece Hüsnî Yusuf adlı eseri mevcut olup bir nüshası İÜK Ty. nu. 1872'de kayıtlıdır. Şehzâdeliği sırasında II. Selim'e takdim edilen bu manzum eser 412 beyit olup bir mukaddime ve bazı organlar üzerine yazılmış 40 gazelle 4 manzumeden oluşur.

Kay.: AT 4/134; BT (İÜK Ty 2568, A. Sungurhan, YLT, Ank.

1994, s. 33); *Eslâf*, 2/104; GŞ 21 (GÜSBE. Doktora Tezi, Ank. 1996, s. 250); KÂ 3/1827; KATK s. 298-301; ML 6/91; MN s. 171; MŞ 63a-65a; (F Kılıç, DT, Ank. 1994, 2/702); OM 2/124; RŞ (iÜK Ty 761) 47a; SO, 2/387; TDEA, 2/26 *Celâl Bey*; TGDEİS, s. 84; TH s. 178; TN 1/150(603); TŞ 2/919-929; TŞ/HÇ 1/255-257; ZE (iÜK Ty 3723) v. 24. ♣A. SUNGURHAN-EYDURAN

CELÂL (9/10. 1838- 2. 1. 1882): Şair, yazar. Adı Mehmed Celâl Beydir. Recâî Efendinin oğlu, Re-caizâde Mahmud Ekrem Beyin kardeşidir. Recâî-zâde Celâl Bey diye tanındı. Bayezid ve Valde Sultan rüşdiyelerinde okudu. Edebiyatı babasından öğrendi. 1853/4'de Bâbüali Tercüme Odasına girdi, üç yıl sonra Hariciye Mektubî Kalemî kâtipliğine geçti 1862/3'te. Petersburg Sefareti başkâtipliğine tayin edildi. Ahmed Cevdet Paşa'nın kâtibî olarak Bosna, Hersek ve Haleb'e gitti. 1872'de Kastamonu, 1877 martında da Aydın vilâyetleri mektupçululuklarına atandı. 6. 6. 1881'de azledildi. Hezel tarzı şiirlerinde Zevkî mahlasını kullandı. İstanbul'da öldü. Karacaahmed Kabristanı Duvarı Caddesinde medfundur. İbnülemin Mahmud Kemal Bey'e göre hezel tarzı şiirleri güçlüdür. **Eseri/Hikâye:** *Hayâl-i Celâl* (İst. 1873). **Kay.:** SATŞ, 1999, 1/303-308; TDEA 2/26; TN 1/151 (606). ♣M. CUNBUR

CELÂL (1839-1899): Divan şairi, bestekâr, devlet adamı. Adı Mahmud Celâleddin Paşadır. Vilayetler kapı kethüdası Mehmed Aziz Efendi'nin oğlu ve Çorlulu Ali Paşanın torunlarından. Bayezid Rüştiyesinde ve Darülmârifde okudu. Celâleddin Mahmud, Mustafa Şakir Efendiden Arapça öğrendi. On beş yaşında Babüali kalemine girdi. 1867 yılında Ali Paşa'nın yanında Girit'e gitti. Dahiliye Nazırlığı müsteşarlığı, 1891 ve 1895 yıllarında ise iki defa Ticaret ve Nâfia nazırlığı yaptı. Şiirlerinde Celâl mahlasını kullandı. Ayrıca zamanında şarkı bestelemiş ve bestelediği şarkıların güftelerini de kendisi yazmıştır. Kendi el-yazısıyla bir musiki defteri Millî Kütüphane Müzik bölümündedir. **Eserleri:** *Âsâr-ı Manzume* (Girit 1311), *Mir'at-ı Hakikat* (1909) adlı tarihi, *Ravzatü'l-kâmilîn* adlı eseri *Şefiknâme*'nin şerhidir. **Kay.:** MN s. 319; SATŞ, 1999, 1/312-316; SO 2/138; TDEA 1/28; TN 1/153-154(619). ♣A. SUNGURHAN-EYDURAN

CELÂL (1867 - 25.1.1912): Şair ve roman yazarı. İstanbul'da doğdu. Jandarma Dairesi reislerinden Ferik Hakkı Paşanın oğludur. Adı Mehmed Celâl

dir. Hakkı Paşazade diye tanındı. Birkaç okula gitti, ancak belli başlı bir öğrenim görmek istemedi. Babasının okutmak istediği matematik ve Farsça derslerinden de yararlanamadı. Onbeş yaşında Jandarma Dairesi Tahrirat Kaleminde görev ve başladı. Bir süre sonra mümeyyiz oldu. İçkiye düşkünlüğü, serseriliğe varan derbederliği yüzünden hiçbir görevde barınamayıp emekliye ayrıldı. Bir süre özel okullarda kitabet ve Türk dili grameri derslerini okuttu. Bir aralık evi basılıp II. Abdülhamid aleyhtarı bazı yazılar bulundu. Beşiktaş muhafızı Hasan Paşa onu kurtarmak için saraya deli olduğunu arz ederek hastaneye yatırılmasını sağladı. Tedavi gördükten sonra yeniden içkiye başladı. Yine delilik alâmetleri göstermesi üzerine yeniden hastaneye yatırıldı. Hastaneden çıktıktan sonra aynı serseri hayata devam etti. Karaciğerinden hastalanıp İstanbul'da öldü. Yenikapı Mevlevihanesinde gömülüdür. Beş kere evlenip boşandı. Küçük Gelin adlı romanını çok sevdiği eşi Fehime'nin ondört yaşında doğum yaparken ölümü üzerine yazdı. Adada Söylediklerim ise yine çok sevdiği Anna adlı bir kızın başkasiyle evlenmesi üzerine yazılmıştır. Oniki yaşında iki telli sazla saz şairliğine başladı. Babasıyla gittiği Adana'dan döndükten sonra Kâzım Paşa ile Muallim Naci'nin sohbetlerine devam ve *Tercüman-ı Hakikat*'e yazı yazmaya başladı. Yeni nazmın gerçekleşme gayretlerine şiddetle karşı koydu, eski nazmı koruyan neslin en kuvvetli şairi sayıldı. Kolaylıkla ve süratle şiir söyleyebildiği için *Şair-i Zırtical* ünvanı verildi. Mensur eserlerinin sayısı yirmi beşi bulur. Roman ve hikâyelerinde romantizme kaçtı, gözlem ürünü birçok özelliklere de yer verdi. Üslûbu canlı, cümleleri kısa, ifadesi açık ve dili konuşma diline yakındır. **Eserleri/Şiir:** *Adada Söylediklerim* (İst. 1303/1886), *Terâcim-i Ahvâl-i Selâtin* (İst. 1308/1892), *Elvâh-ı Ma'sûmâne*, *Gazellerim* (İst. 1894), *Zâde-i Şâ'ir* (İst. 1895), *Âsâr-ı Celâl* (İst. 1896), *Sürûd* (1896), *İstigrak*, *Elvâh-ı Şairâne*. **Roman:** *Cemile*, *Venüs*, *Zehrâ*, *Bivefâ*, *Mev'id-i Mülâkat*, *Mükâfat*, *Elvâh-ı Sevdâ*, *Mâi Sünbül*, *Dâmen-âlûde* (İst. 1887), *Bir Kadının Hayâtı* (İst. 1890), *Küçük Gelin* (İst. 1892), *Orora*, *Dehşet*. **Oyun, Margerit, Vicdan Azabları, Mehabbet-i Mâderâne, René, Teverrüm, İki Kanarya, Âşinâ-yı Nikâh.** **Antoloji:** *Osmanlı Edebiyatı Nümuneleri*. **Sözlük:** *Sevdâ Lugatı*. **Diğer:** *Şir-i Gazâ*.

Kay.: BTTŞA s. 109-216; Ahmed Rasim, Muharrir, Şair Edip, İst. 1924; OM 2/133; ÖBBŞKA 1/11,441,634, 2/1053,1112;

SATŞ, 1999, 1/320-328; TDEA 2/26; TN 1/152(610). ♣M. CUNBUR

CELÂL (1895-1921): Halk şairi. Reyhanlı'da doğdu. Şiirlerinde Kul Celâl, Aşık Mursaloğlu Haydar mahlaslarını kullandı. Uzun süre kemik veremi hastalığı çekerek yirmialtı yaşında vefat etti. De-yişlerini sazı ile çalıp söyleyen duygulu bir âşıktı. **Kay.:** Ziya Kılıçözlü, Haray Halk Şairleri, İst. 1948, s. 35; TDEA 2/26. ♣A. DUVARCI

CELÂL (Musahipzâde), bk. MUSAHİPOĞLU, Celâl (1868-1959)

CELÂL (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Hicran Filizleri* (Bursa ty.) **Kay.:** TB 1928-1938. ♣Yaz.Krl.

CELÂL, bk. BAYKARA, Ahmed Celâleddin

CELÂL, bk. CELÂLEDDİN (1838-1890)

CELAL, bk. PAŞAYEV, Mir Celal

CELAL, Metin (1961 -): Şair. Ankara'da doğdu. Göztepe Aryamehr Lisesini bitirdi. ODTÜ Petrol Mühendisliği ve İÜ Basın ve Yayın Yüksek Okulundan mezun oldu. *İmge*, *Ayırım*, *Yeryüzü Konukları*, *Poetika*, *Üç Çiçek* gibi dergilerin yönetiminde bulundu. Şiirleri 1980'den sonra *Varlık*, *Sanat Olayı*, *Oluşum*, *Broy*, *Sombahar* gibi dergilerde yayımlandı. Deneme ve kitap tanıtım yazıları da yazdı. **Eserleri/Şiir:** *Adım Ölüm* (1986), *Kendi Kendini Tatmin* (1989), *Konformist* (1993), *Küçük Hayat Bağları* (1999). **Kay.:** SÇYŞA, s. 485-486. ♣G. OKUTAN

CELÂL, Peride, bk. YÖNDER, Peride Celâl

CELAL Berküşad, bk. CEVADOV, Celâl Berküşad

CELÂL Enver (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Cemile Kız* (İzmir 1933). **Kay.:** TB 1928-1938. ♣Yaz.Krl.

CELÂL Ergun, bk. ARGUN (- 1373)

CELÂL Esad, bk. ARSEVEN, Celâl Esad

CELAL Mehdi oğlu, bk. ABDULLAYEV, Celâl Mehdi oğlu

CELÂL Molla, bk. CELÂLEDDİN (1838-1890)

CELÂL, Paşa (1756 - 20.12.1822): Osmanlı seraskeri ve Rumeli valisi, şâir, nâsir. Diyarbakır'da doğdu. Adı Seyyid Ali Celâleddin Paşadır. Babası Çeteci Abdullah Paşa ile birlikte Kilis'ten Diyarbakır'a gelip yerleştiği için Kilisli Celâl Paşayı kendi illerinden saymışlar, ilköğrenimini Kilis'te yaptığını yazmışlardır. Diyarbakır'da iyi bir medrese öğrenimi gördü. 1787'de İstanbul'a geldi. Divanı Humâyun Kalemine girdi. 1798'de Yusuf Ziya Paşanın divan kâtibi oldu. 1815'te Anadolu Muhasebecisi oldu. Aynı yıl defterdar olarak Niş'e gitti. Çalışmalarındaki başarılar dolayısıyla 1815 Kasım'ı sonunda vezaretle Niş Muhafızlığına tayin edildi. 1816'da Vidin ve Niğbolu valisi, 1818'de Edirne, iki yıl sonra Bosna, 1822'de Rumeli valisi ve Rumeli Seraskeri oldu. Travnik'ten Yenişehir'e giderken yolda öldü. Süreyya Bey, gayet sert dilli olduğunu söylediği şairin arkadaşlarıyla arkadaşlarıyla geçinememesinden terfi edemediğini, âlimlere saygı duyduğunu, Bosna'da eşkiyayı cezalandırdığını, hastalanıp Bosna'da öldüğünü yazdı. Celâleddin Ali Paşa aynı zamanda iyi bir şair ve nasir idi. **Eserleri/Şiir:** *Divân-ı Celâl*, *Nesir: Münşeat-ı Celâl*, her iki eser de basılmamıştır.

Kay.: DFSA 1/262-264; ML 2/836; MŞA s. 307-308; SATŞ, 1999, 1/299-302; SO 2/79-80; TDEA 2/26; TN 1/150-151(605); TŞ 2/929-930; TŞA s. 139. ♣G. DURAL

CELAL Rıza Efendi (1905 - 19.1.1981): Irak sahası Türk soylu şairi. Kerkük'ün Tisin mahallesinde doğdu. İlk öğrenimini cami hocalarından gördü. Daha sonra Kerkük Sultanisine devam etti. Dördüncü sınıfta iken, İngiliz işgali üzerine okul kapandığı için, eğitimine baba ocağında devam etti. Daha sonra kendi kendini yetiştirdi. Ölümüne kadar Tisin'de yaşadı. Tisin'de yetişen şairlerin en ünlüsü sayılır. Divan edebiyatı geleneğine bağlı olan şair, en çok Fuzuli'den etkilendi. Şiirlerinde Celâl mahlasını kullandı. *Kardaşlık* dergisinde yayımlanan şiirleri, bir kitap hâlinde basılmadı. **Kay.:** Z. Akkoyunlu- S. Saatçi, Irak Muasır Türk Şairleri Antolojisi, Ank. 1991, s. 217-224; TDTEA 6/428-429. ♣N. ÜNVER

CELAL Sadri, bk. Sadreddin Celâl

CELÂL Sahir, bk. EROZAN, Celâl Sahir

CELÂL Sakib (takma ad), bk. ZİYA Gökalp

CELÂL Sümer (takma ad), bk. DEMİRSOY, Halit Asım

CELÂL Tahsin (20. yy.): Edebiyat tarihçi. Eseri/ Edebiyat tarihi: *Edebiyat Tarihi Dersleri* (M. Asım' la birlikte 3. sınıf, İst. 1934), *Edebiyat Tarihi Dersleri* (2. sınıf, İst. 1934)

CELÂL Ünsî (19. yy. sonu - 20. yy. başı) Azerbaycanlı gazeteci, yazar. 1879/1880 yıllarında Azerbaycan edebiyat ve siyasetinde yer aldı. 1879'da kardeşi Said* ile birlikte *Ziya* adlı edebî, ictimai, siyasî ve ilmî bir gazete çıkardı. 34 sayı çıkan bu gazete 1890'da kapandı. 1883'te yine Tiflis'te Keşkül adlı bir dergi yayımlamaya başladı. 1891 yılına kadar yayımı süren *Keşkül*'ün ilk ondokuz sayısı dergi hâlinde 20-567. sayıları haftalık gazete olarak çıktı. İlk defa bu gazetede millet kavramı, medresele- rin ıslahı, yeni okulların açılması, kütüphanelerin kurulması, tiyatroların geliştirilmesi üzerinde duruldu, Rus ve yabancı edebiyatlar tanıtıldı. Gazetenin dilini İstanbul Türkçesine yaklaştırmaya çalıştılar. İslâm birliği fikrini yaymak istedikleri için takibata uğrayan kardeşler Türkiye'ye göç ettiler.

Kay.: AEA s. 69,90-91. ♦ Yaz.Krl.

CELAL Vekif, bk. VEKİFOV, Celel

CELÂLEDDİN (1838-1890): Divan şairi. İstanbul'da doğdu. Adı Süleyman Celâleddin Molla Beydir. Ömer Efendizâde Sâlih Efendinin oğlu ve Şeyhülislâm Uryanizâde Ahmed Efendinin damadıdır. Celâl Molla diye tanındı. İlk öğrenimini babasının yanında yaptı. Sultan Ahmet Camii Hünkâr mahfilinde açılan İrfaniye Medresesini bitirdi. Eyüp'te Şeyh Murad Tekkesi şeyhi Eyyübî Feyzullah Efendi'den edebiyat ve diğer ilimleri okudu. Devlet hizmetine girdi. Bir süre Bâbüali Meclis-i Vâlâ Odasında çalıştı. Sonra Kastamonu'da evkaf muhasebeciliği yaptı, genç yaşta felç oldu ve yirmibeş yıl felçli yaşadı. İstanbul'da öldü. Eyüp'te Kaşgarî Tekyesinde medfundur. Nazım ve nesirde kendine mahsus bir üslûp sahibiydi. Tasavvufî şiirler yazdı. Eserleri: *Devrnâme* (İst. 1878), *Sâkânâme* (İst. 1305/1887), *Mevlid-i Cenâb-ı Ali k. v.* (İst. 1890). *Divan*'ı basılmamıştır.

Kay.: OM 2/132; ÖBBŞKA 1/335,2/816,973; SATŞ, 1999, 1/309-310; "Celâleddin Bey" TDEA 2/27; TN 1/151 (607); TŞ 2/943-944. ♦ A. SUNGURHAN-EYDUYURAN

CELÂLEDDİN (1876-2.11.1895): Şair, edip, müzisyen, ressam. İzmir'de doğdu. Adı Yanyalizâde Mahmud Celâleddin'dir. İzmir Vilâyeti Mektubî Kalemi kâtiplerindendi. Genç yaşta İzmir'de veremden öldü. Yazdıklarını ağabeyi Ali Nazmi toplayıp bir de mukaddime yazarak bastırdı. Eseri: *Müntehabât-ı Mecâniyyü'l-Edeb fi Hadâ'ıki'l-Arab* (İzmir 1896).

Kay.: SATŞ, 1999,1/310-312; TDEA 2/27; TN 1/153 (618), TŞ 2/938-939. ♦ M. CUNBUR

CELÂLEDDİN (- 1911): Şair, âlim. Kayseri'nin Develi ilçesinde doğdu. Adı Ali Celâleddin olup şiirlerinde Celâleddin mahlasını kullandı. Babası Emiroğullarından Hacı İbrahim Ağadır. Medrese öğrenimini Develi'de yaptı. Sonra İstanbul'a gelerek. Develili Kasım Paşanın hizmetine girdi. Paşanın Zor mutasarrıfında özel kâtipliğini yaptı. Seb'a, Sincar ve Resulayn naibi oldu. Raka, Hadım, Erbaa, Kevar, Balâ, Zarıma ve Taberiye'de kadılık yaptı. Arada Develi'de müstantiklik ve Şer'îye Başkatipliklerinde bulundu. Çevresinde Ayaklı Kütüphane diye tanındı. Saltanatın gidişini tenkit eden hiciv türünde şiirler yazdı. Divan tarzında gazelleri halk tarzı koşmaları vardır. Mürettep divanı basılmadı.

Kay.: A. Satoğlu, *Kayseri Şairleri*, 1970, s. 73-76; TDEA 2/27. ♦ M. CUNBUR

CELÂLEDDİN Ali Paşa, bk. CELÂL (1756-1822)

CELÂLEDDİN Argun, bk. ARGUN (- 1373)

CELÂLEDDİN Bey, bk. CELÂL (1839-1890)

CELÂLEDDİN Çelebi (? - 1870) Mutasavvıf divan şairi. Konya'da doğdu. Babası, İbrahim Paşanın ordusuyla Konya'ya gelip yerleşen Şeyh Hemdem Çelebidir. Hemdem Çelebinin vefatı üzerine Konya Mevlevihânesi Şeyhliğini Celâleddin Çelebiye vermek istediler. Ancak Çelebi kabul etmedi. Gazelleriyle tanındı.

Kay.: TDEA 2/27; S. N. Ergun- M. F. Uğur, *Konya Halkiyat ve Harsiyâtı*, Konya 1926. 2 İ. GENÇ

CELÂLEDDİN Dede, bk. ŞEYHÎ (1. 2. 1849-30. 5. 1908)

CELÂLEDDİN Paşa, bk. CELÂL Paşa (1839-1899)

CELÂLEDDİN Rûmî, bk. MEVLÂNA

CELÂLEDDİN Süleyman Molla Bey, bk. CELÂLEDDİN (1838-1890)

CELÂLEDDİN, bk. BAYKARA, Ahmed Celâleddin

CELÂLETTİN Tevfik (20. yy.): Şair. Eseri/Şiir: *Salıklar* (İst. 1933).

Kay.: TB 1928-1938. ♦ Yaz.Krl.

CELÂLÎ, bk. CELÂL (1517-1571)

CELÂLÎ (1758-1807/8): Divan şairi. Asıl adı Ebubekir Celâleddin'dir. Abdullah Efendizâde diye tanındı. Rumeli Kazaskeri Yıldız lâkaplı Abdullah Efendinin en büyük oğlu, Halep muvakkıtı iken ölen Süleyman Mollanın büyük kardeşidir. Medrese eğitimini tamamladıktan sonra Anadolu'da kadılık yaptı. Sivas, Tokat ve Aydın'da bulundu. Hayatının önemli bir kısmını İstanbul'da geçirdi ve İstanbul'da öldü. Edirnekapısı haricinde Zülali Çeşmesi civarında medfundur. Divan'ı vardır. Tezkire yazarları şairliğini pek beğenmezler. Şiirleri nesre yakındır. Gazellerinin bir özelliğinin olmaması ile birlikte onun şairliğinin önemi 1190/1776-1230/1815 yılları arasındaki bir çok olay tarihlerle tespit etmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Eseri: *Divan*'ının Millet K AEME Nu. 747 ve Nu. 79'da kayıtlı biri tam, diğeri eksik iki nüshası bilinmektedir.

Kay.: BS v. 31; KÂ 3/1827; *Silahdarzâde Tezkiresi*, v. 18; İMZKZEK 1/496; MN s. 319; SO 2/81; ŞT, v. 14; TDEA 2/29; TGDEİS s. 85; TN 1/153 (615); TŞ 2/946-947; TŞ/AH (Millet K AET 769) v. 11. ♦ A. SUNGURHAN-EYDURAN

CELÂLÎ (1850-1915): Halk şairi. Asıl ismi Ahmet'tir. Bayburt iline bağlı Pulur ilçesinin Tahsini köyünde doğdu. Babası bu köyden Nasuhoğulları'ndan Abuş, annesi köyün eşrafından Kerimoğullarının kızıydı. Bayburtlu Celâlî diye tanındı. Küçük yaşta öksüz kaldı. Nakşibendî tarikatına intisap etti. Eline hiç saz almadı. İrticalî deyişlerini Mahmud adlı bir genç ezberleyip, makamla okuyarak, gezip dolaştığı yerlerde tanıttı. Rivayete göre, rüyasında *Pirler* bileğine bir halka takarak ona Celâlî tapşırmasını verdiler. İlk deyişlerini

bu yaşta söyleyen Celâlî köyünden ayrılıp Sünür köyündeki Medresede Hacı-Hoca'dan ders aldı. 17 yaşında kendisine icazet verildi. İlk eşinin ölümü üzerine, 19 yaşındayken ünlü ağıtını söyledi. Erzincan'ı ve Erzurum'u dolaşan Celâlî, Âşık Sümmanî ve Bayburtlu Mücmerî ile tanışıp deyişti. Bayburtlu Zihni'ye nazireler söyledi. *Kalust Destanı* (mizahî), *Batakçı Destanı* (mizahî), *Yemekler Destanı* defalarca basıldı. Dinî ve ahlakî yanı güçlü olan şiirleri, çoğunlukla mizahîdir. Türk-Rus Savaşına, Balkan Savaşına ve büyük oğlunun şehit olduğu Cihan Savaşına dair şiirler ve destanlar da söyledi.

Kay.: Mahmut Kemâl Yanbey, *Bayburtlu Celâlî Hayatı ve Şiirleri*, İst., 1963; Salim Haşlak, *Bayburtlu Celâlî Halk Ozanı*; Ziyaeddin Fahri (Findikoğlu), *Erzurum Şairleri* İst., 1927, s. 86-90; Murat Uraz, *Halk Edebiyatı Şiir ve Dil Örnekleri*, İst., 1933, s. 164-165; TSA (XIX. yy.). 3/465-535-536; P.N. Boratav-H. V. Fıratlı, *İzahlı Halk Şiiri Antolojisi*, ÖBBŞKA 1/142-143; TDEA 2/28-29; TŞ 2/944-946; YHOA s. 45-47. ♦ B. KIRZIOĞLU

CELÂLÎ (âşık), bk. YENİTÜRK, Celâl

CELALİDDİN Abdulmanap, bk. CALALİDİN Abdumansp

CELALOV, Abduhamid (10.6.1944 -): Özbekistan edebiyat bilimcisi. Taşkent'te doğdu. 1961'de bu şehirde ortaokulu bitirdi. 1961-1966 yılları arasında Taşkent Devlet Üniversitesinin Filoloji Fakültesinde okudu. Çalışma hayatına Ali Şir Nevaî adlı Edebiyat Enstitüsünde başladı. Son zamanlarda da burada çalıştı. 1972'de *Özbek Mërifetperver-Demokratik Edebiyatı* konusundaki adaylık tezini, 1994'te *Özbek Mërifetperverlik Edebiyatının Rivaclanması Cereyanı* konusundaki doktora tezini savundu. Âlim, araştırmalarında Özbek Ma'rifetperverlik edebiyatının esaslarına, şekillenişine ve kendine has özelliklerine yer verdi. Bunu da Özbek Ma'rifetpervercedid edebiyatı mensubu olan Ramiy, Enver Atın, Miskin, Sıdkiy-Handaylikiy, Dilşad-Berna, Fitret, Behdudiy, Evlaniy, A. Bedriy gibi sanatçıların edebî mirasına dayanarak hazırladı. Bu konuda yazdığı birçok makale ve kitabı vardır. Bundan başka Özbekistan'da tercüme tarihine dair *Abdulla Kadiriyy Terciman, XX asr Tercime Tarihi Abzanı* gibi araştırmaların müellifidir. Eserleri: *Özbek Ma'rifetperver-Demokratik Edebiyat* (Taşkent 1978); *İnkilabiy Devr Özbek Edebi-*

yatı ve Şair Şevket İcadı (Taşkent 1987); *Azadlıkın Uluğleb* (Taşkent 1989); *XIX Asır Ahır XX Asır Başlarındaki Özbek Edebiyatı* (Taşkent 1991); *Özbek Ma'rifetperverlik Edebiyatının Terakkiyatide Vaktli Matbuatning Orni* (H. Oralov ile birlikte, Taşkent 1993).

••U. CUDMUŞOV

CELÂLOV, Gayret (1933 –): Özbekistan folklor araştırmacısı ve filoloji profesörü. Taşkent'te doğdu. 1955 yılında Taşkent'teki Nizamî Devlet Pedagoji Enstitüsünü bitirdi, 1960 yılında bu enstitüde yüksek lisans eğitimini tamamladı. 1960 yılından itibaren yine bu enstitüde öğretim elemanı olarak çalıştı, dekanlık yaptı. 1974 yılında Taşkent Devlet Medeniyet Enstitüsüne dekan oldu. Hâlen bu enstitüde Halk Sanatı Bölümü başkanıdır. Edebiyatçı olarak Hamza, folklor ve efsaneler hakkında yaptığı araştırmalar ve neşrettiği kitap ve makalelerle tanındı. **Eserleri:** *Hamza Poeziyası ve Folklor* (Taşkent-1976), *Özbek Halk Ertekleri Poetikası* (Taşkent-1976), *Özbek Folklorında Janrlarara Münasebet* (Taşkent-1977), *Özbekskiy Skazoçnyy Epos* (Taşkent-1981), *Hamza Dramaturgiyası ve Folklor* (Taşkent-1988), *Hamza ve Folklor* (Taşkent-1995).

••T. MİRZAYEV

CELALOV, Tohtasin (1909-1983): Özbek edebiyatçısı, mütercimi. Fergana vilâyetinin, Fergana ilçesi, Karatepe köyünde doğdu. 1925'te Fergana'da iki yıllık Pedagoji kursunu bitirdi. Şehrihan'da öğretmenlik yaptı. 1931-1933'te Semerkand Devlet Pedagoji Enstitüsünde okudu. 1939'da Taşkent'teki Akşam Pedagoji Enstitüsünü bitirdi. Bir süre bu Enstitüde, 1938-1941 yılları arasında Kızıl Özbekistan gazetesinde, 1955-1961'de Özbekistan Devlet ve Bedîf Edebiyat Neşriyatında, 1961'de Özbekistan Fenler Akademisi Dil ve Edebiyat Enstitüsünde görev yaptı. 1962-1963'te Şark Yulduzı dergisinde çalıştı (1962-1963). Edebi çalışmaları Ali Şir Nevaî'nin eserlerini tahlil ederek başladı. Özbek kadın şairlerinin eserlerini toplama, araştırma ve son devir Özbek edebiyatı meseleleri ile uğraştı. R. Tagor, 8. Ayniy, Pehlevan Mahmud, Lahutiy, V. Smirnova-Rakitine vb. şairlerin eserlerini Özbekçeye çevirdi. **Eserleri:** *Hemse Telkinleri* (Taşkent 1960, 1968), *Özbek Şaireleri* (Taşkent 1970, 1959), *Banu* (Taşkent

1963), *Kızlar Kasidesi* (Taşkent 1976), *Yaşasın Tebessüm* (Taşkent 1965), *Nefaset Alemide* (Taşkent 1974), *Pehlevan Mahmud* (Taşkent 1961), *Özbek Edebiyatı Tarihi Hrestomatiya* (1. cilt, Taşkent 1941), *Altın Kafes* (Taşkent 1962).

Kay.: M. Yunusov, *Sahiy Kalemler*, Taşkent 1975; ÖZSE, 2. c., Taşkent 1978.

CELÂLZÂDE Koca Nişancı Mustafa Çelebi, bk. NİŞÂNÎ (1494-1567)

CELÂLZÂDE Sâlih Çelebi, bk. SÂLİH Çelebi

CELEP Gedâyî, bk. GEDÂÎ (17/18. yy.)

CELEP Kâtibî, bk. KÂTİBÎ (17. yy.)

CELİL (âşık), bk. KIRBIYIK, Selim

CELİL, Kahar, bk. KAHAR Cilil

CELİL, Muhammetcan, bk. MUHEMMETCAN Cilil

CELİL, Memmedguluzade (1869 - 3.1.1932): Azerbaycan yazarı. Nahçıvan'da doğdu. İlk öğrenimini Nahçıvan İlkokulunda gördü. 1882-1887 yılları arasında Gürcistan'ın Gori şehrinde bulunan Öğretmenler Okulunda okudu. Öğretmenlik ihtisasını kazandı. Revan'ın yakınında bulunan Uluhanlı İlkokulunda, Nahçıvan'daki Baş Noraşen (1887-1890) ve Nehrem (1890-1897) okullarında öğretmenlik yaptı. Nahçıvan'daki eğitimcilik hareketine başkanlık etti. Ayrıca 1896'da hizmete açılan Nahçıvan tiyatrosunun kuruluşunda çalıştı. Azerbaycan'da kızların da okula gönderilmesi gönderilmesi konusunda ilk çaba sarf edenlerdendir. (1893), Arap alfabesinden Lâtin alfabesine geçmek için girişimde bulundu (1895). Hukukî faaliyeti de halk kitlelerinin müdafaasına yöneliktir. Büyük yazar, 1903-1918 yılları arasında Kafkasya'nın başkenti bilinen Tiflis'te yaşadı. Ünlü siyaset yazarı Mehemmetağa Şahtahtlı'nın (1848-1931) editörlüğü ile Tiflis'te yayımlanan *Şark-ı Rus* gazetesinde çalıştı (1903-1905). Ömer Faik Nemanzâde ile beraber Geyret Basımevini kurdu ve burada kitap ve varakalar yayımladı. Ünlü *Molla Nasreddin* dergisini kurucusudur (1906). Bu derginin çevresinde *Molla Nasreddin*

Edebi Okulu şekillendi. Celil Memmetguluzade Tiflis'te (1906-1917), Tebriz'de (1921) ve Bakü'de (1922-1931) yayımlanan *Molla Nasreddin* dergisine editörlük yaptı. Kafkasya'da ve Güney Azerbaycan'da millî duyguların, demokrasi geleneklerinin ve eğitimciliğin geniş bir alana yayılmasına başkanlık etti. *Molla Nasreddin* dergisi Türkiye'de monarşi rejiminin çökmesi ve bağımsız, yeni Atatürk Türkiye'sinin kurulması yolunda mücadele verdi. Sovyet iktidarı döneminde Bakü'de devam ettirdi. Bu arada yeni bedîf eserler yazdı. Celil Memmedguluzade, aynı zamanda tiyatro sahasındaki faaliyetini de sürdürdü, yeni bedîf eserler yazdı. Yeni Alfabe Komitesinin üyesi olduğu gibi Azerbaycan'da, Kafkasya'da, Orta Asya'da, Kırm'da ve Volga boyunda Lâtin alfabesine geçmek için ön saflarda çalıştı. Azerbaycan'ın millî yazarı sayıldı. Edebiyata Çay Desgahı adlı bir perdelik dramı ile başladı (1889). Mirze Celil yeni dönem Azerbaycan dramaturgisinin esas yaratıcılarından biri oldu. *Ölümler* (1909), *Annemin Kitabı* (1920), *Deli Yiğıncağı* (1926), *Er* (1930) dramları Azerbaycan edebiyatında dram türünün şaheserleri sayıldı. Yazarın *Kışmış Oyunu* (1892), *Kemancı* (1919), *Lanet*, *Oyunbazlar*, *Danabaş Köyünün Okulu* (1921), *Yiğıncağ* (1924) gibi piyesleri tiyatro edebiyatının değerli örnekleridir. Azerbaycan edebiyatında küçük hikâyenin ilk örneklerini de Celil Memmedguluzade verdi. Onun yazdığı *Poçt Gutusu*, *Gurbanlıbey* ve öbür hikâyeleri dünya edebiyatının bu tür eserleri ile boy ölçüşecek niteliktedir. Siyaset yazarlığı sahasındaki yeteneği ile de Azerbaycan siyaset yazarlığı'nın öncüsü sayılmaktadır. Yazarın zor ve ilginç bir aile hayatı oldu. Nehrem okulunda öğretmenlik yaparken Halime Nağı ile evlendi. Bu evlilikten Münavver Hanım Memmedguluzade (1897-1965) dünyaya geldi. Halime Hanım genç yaşta vefat etti. Yazarın Nahçıvan'da evlendiği (1900) Nazlı Hanım Kengerli'de 1904'te Tiflis'te vefat etti. Üçüncü eşi Hamide Hanım Memmetkuluzade (1878-1955) Azerbaycan'da aydın kadınların seçkin temsilcisi olarak tanındı. *Mirze Celil Hakkında Hatıralarım* adlı eserin yazarı olan Hamide Hanım, eşinin hikâyelerini Rus diline çevirdi. Mirze Celil'in, Hamide Hanımla evliliğinden Midhat (1908-1932) ve Enver (1911-1979) Memmedguluzadeler dünyaya geldi. Enver Memmetkuluzade Azerbaycan Devlet Tıp Üniversite-

sini bitirerek doktorluk ihtisasını yaptı ve 1924 yılından hayatının sonuna kadar İran'da yaşadı. Çocukları Mehri Paris'te, Midhat Cavanşiri Polonya'da, Nezzrin Şeceri Fransa'nın Nis şehrinde, İrena Süleymani Tahran'da yaşıyorlar. Uzun bir ayrılıktan sonra ilk kez 1992 yılında Celil Memmedguluzade'nin torunları ile bağlantı kuruldu. XX. yüzyılın 20-30. yıllarında Sovyet hükûmeti tarafından Celil Memmedguluzade'ye baskı yapıldı ve izlettirildi. Bakü'de vefat etti. Fahri Hiyyaban'da toprağa verildi. Azerbaycan'da Celil Memmedguluzade'nin ismi ebedileştirildi. Bakü'de, Nahçıvan'da ve Celilabad şehrinde yazarın heykelleri bulunmaktadır. Eserleri Azerbaycan, Türk, Rus, İngiliz, Fransız, Alman, İspanyol, Arap, Özbek, Kazak, Kırgız, Türkmen, Gürcü, Ukrayna, Tatar dillerine çevrildi. **Eserleri:** *İranda Hurriyât* (Tiflis 1906), *Poçt Gutusu* (Tiflis 1906, Bakü 1953, 1958), *Usta Zeynal* (Tiflis 1906, Bakü 1977), *Gurbanlı Bey* (Tiflis 1907, Bakü 1962), *Poçt Gutusu. Novruzêli* (Tiflis 1912), *Nikarançılığ* (Tiflis 1916), *Şe'r Bülbülleri* (Bakü 1925), *Molla Fêzleli* (Bakü 1925), *Ölümler* (Bakü 1925, 1929, 1935, 1963), *Sirké* (Bakü 1925), *Baggal Meşedi Rehım* (Bakü 1925), *Konsulun Arvadı yahud İki Muellim* (Bakü 1926), *Bélké de Gaytardılar* (Bakü 1927, 2. bs. Bakü 1928, 1970), *Esérléri* (2 c. Bakü 1936), *Danabaş Kendinin Ahvalatı* (Bakü 1936, 1953, 1968), *Deli Yiğıncağı* (Bakü 1937, 1938), *Hékayélér* (Bakü 1937, 1948, 1954, 1956, 1966, 1969, 1974.), *Esérléri* (Bakü 1947), *Séçilmiş Hékayélér* (Bakü 1949), *Guzu* (Bakü 1951), *Séçilmiş Esérléri* (2 c. , Bakü 1952-1953), *Dram ve Nésr Esérléri* (Bakü 1958), *Eşşeyin İtmekliyi* (Bakü 1961), *Felyetonlar* (Bakü 1961), *Yuhu* (Bakü 1965), *Buz* (Bakü 1965, 1972), *Esérléri* (2 c. , Bakü 1966-1967), *İki Alma* (Bakü 1967, 1978), *Hatıratım* (Bakü 1971) *Séçilmiş Esérléri* (Bakü 1982, 1987), *Esérléri* (6 c. Bakü 1983-1985).

Kay.: AEA s. 453-454; AY s. 550-551; TDEA 2/31. ••İ. HABİBBEYLİ

CÉLİL Musa Mostafa ulı (1906-1944): Tataristan şairi. Rusya'nın eski Orenburg vilayetine bağlı Mostafa köyünde, orta hâlli bir çiftçi ailesinin çocuğu olarak doğdu. Öğrenimine önce köy okulunda başladı, sonra Orenburg'daki Hösényeniya Medresesinde devam etti. Medresede okuduğu yıllarda (1914-1917) edebiyata ilgisi uyandı. Tukay, Dêrdemênd, Ségiyt Rémiyev'in eserlerinin

tesirinde şiirler yazarak, medresenin yazma dergisinde yayımladı. Bolşevikler hakimiyete geçince, Hösényeniya Medresesi orta pedagojik yüksek okulu olarak değiştirildi. Bu okulda, önde gelen öğrencilerden biri olarak öğrenimine devam etti. 1919'da, iç savaşın sürdüğü dönemde, on üç yaşındaki Musa'nın *Behét* adlı şiiri *Keçkené Célil* imzasıyla *Cephe* gazetesinde yayımlandı. 1919-1921 yıllarında genç şair, doğduğu köyde ve Orenburg'da gençler arasında çalıştı, bunun yanı sıra Orenburg Harbî-Siyasî Mektebinde altı aylık kursa devam etti. Kurs bittikten sonra, 1922 yılının sonbaharında Kazan'a gelerek, *Tatarstan* gazetesinin idaresinde çalıştı. 1923'te de Üniversiteye hazırlık fakültesinde okumaya başladı. Sürekli olarak süreli yayımlarda şiirleri yayımlanan şairin ilk şiir kitabı 1925'te yayımlandı. *Keçkené İptésler, Oktyabr Balası* gibi ilk Sovyet Tatar çocuk dergilerini çıkarma işine katıldı ve *Oktyabr Balası* Kazan'a taşınıp, *Pioner Kaléme* adıyla çıkmaya başlayana kadar (1932) bu dergilerde sorumlu muharrir olarak çalıştı. 1927-1931 yılları arasında Moskova Devlet Üniversitesinin Edebiyat-Sanat Bölümünde okudu. 1933-1934'te Moskova'da Tatar dilinde çıkan Kommunist gazetesinin edebiyat-sanat bölümünü yönetti. Muhabir gazeteci olarak da bir çok sanat faaliyetinde bulundu, Moskova civarındaki Tatarlar ile yakından tanıştı. 1934 yılında şairin şiirleriyle manzumelerini içinde bulunduran hacimli kitabı ve şiirlerinden seçmeler Rusçaya çevrilerek ayrı bir kitap hâlinde basıldı. 1935'te Moskova Devlet Konservatuarı Tatar Operasına profesyonel eleman hazırlamak için Tatar Opera Stüdyosu kuruldu ve M. Célil edebî bölüm müdürü olarak seçildi. İlk Tatar millî operalarının meydana gelmesine büyük katkıda bulundu. 1938 yılında stüdyodan okulunu tamamlayarak Kazan'a döndükten sonra Kazan'a dönünce, yeni açılan Tatar Opera ve Bale Tiyatrosunun edebî bölüm başkanlığına devam etti. Bestekârlarla birlikte çalışması, müzik dünyası ile yakın ilişkide bulunması şairin sanatın lirik sıcaklık, musiki, nefislik gibi yeni özellikler verdi. *Sagınu, Cir Cilégem, Cırım Bulsın Bülégem, Karaşların* gibi hislerinin saflığı ve derinliğiyle fark edilen şiirleri, bestekârlar tarafından bestelenip, halkın sevdiği türkülere dönüştü. Edibin yaratıcılığında, tamamen yeni bir tür olarak dramatik manzume türü meydana geldi. *Altınçéç* (1935-1941), *İldar*

(1940) adlı dramatik manzumelerinin üzerine bestekar N. Cihanov, sonradan büyük operalarını yazdı. Şairin 1934-1941 arasında yazdığı lirik şiirleri, türküleri, *Altınçéç* ve *Hat Taşuçı* (1938) gibi manzumeleri savaşa kadar ki Tatar şiirinin orijinal bir kazancı olarak takdir edildi. Savaştan önce bir süre Tataristan Yazarlar Birliğinin başkanlığını da yaptı. Haziran 1941'de asker oldu. Önce Kazan garnizonunda hizmet etti; sonra Kursk bölgesindeki savaş siyasetçilerini hazırlayan altı aylık kursa gönderildi. Kursk bölgesine Almanları yaklaşması üzerine, kurslar Tatarstan'ın Minzéle şehrine taşındı. 1941 Aralık ayında kursu tamamladı ve baş siyasetçi olarak Moskova üzerinden savaşa gönderildi. Kuzeybatı cephesinde faaliyet gösteren Rusça *Otvaga* adlı gazetesinin en önde gelen savaş muhabiri olarak seçildi. 1942 Haziranında Volhov tarafındaki kanlı savaşlar sırasında, meslektaşları ile birlikte kuşatma altında kaldı, ağır yaralanarak Almanlara esir düştü. Esarette bulunduğu yıllarda da gizli bir teşkilât kurarak Almanlara karşı mücadele etti. Şubat 1944'te Célil ve arkadaşları Dresden'de mahkemeye çıkarıldı. Harb mahkemesi onları, devlete karşı yıkıcı faaliyet göstermekle suçlayarak, ölüm cezasına çarptırdı. Aynı yılın 25 Ağustosunda, Pletzenzee hapishanesinde onbir Célilci hayatlarını kaybetti. Esaret hayatında gösterdiği faaliyeti ve kahramanlığı için M. Célil'e ölümünden sonra Sovyetler Birliği kahramanı ünvanı verildi (1956). Esirlik hayatındaki şiirleri *Maobit Dêstêrlêri*"nde toplanmış olup dünyaca tanındı. Ayrıca Lenin Ödülü'ne lâyık görüldü. *Maobit Dêstêrlêri*, Célil'in şiirinin en doruk noktasıdır. Maobit şiirlerinde, şairin şahsî tabiatı, affetmeleri, felsefî fikirleri ile insan ruhunun büyüklüğü, hümanist tabiatı, adalet ve hakka olan derin inancı, milletine karşı sınırsız muhabbeti tesirli, duygulu, güçlü ve sanat olgunluğuyla karşımıza çıkmaktadır. *Maobit* şiirleri, Rusya'daki bütün dillere tercüme edildi, ayrıca İngiliz, Fransız, İspanyol, Alman, Arap, Japon, Macar, Rumin, Çek vb. yabancı dillerde de defalarca basıldı. *Eserleri: Barabız* (Kazan 1925), *Saylanma Êsêrlêr* (3 c. , Kazan 1955-1956), *Êsêrlêr* (4 c. , Kazan 1975-1976).

Kay.: Musa Célil Turında İstêléklêr, Kazan 1964; G. Kaşşaf, Musa Célil, Kazan 1961; N. Yuzyiyev, Musa Célil Poemaları, Kazan 1960; R. Mostafin, Özelgên Cır Ezinnên (Belgesel Hikâyeler), Kazan 1982; İ. Zébirov, Célil ve Célilçelêr (Rusça), Kazan 1983. ♣R. DAUTOV

CELİLİ (1487 - 1569): Divan şairi ve hamse sahibi. Bursa'da doğdu. Sehit ve Latifi' ise İznik'te doğup Bursa'da yaşadığını yazmıştır. Asıl adı, Abdülcelil'dir. Hâmidî-i Acem veya Hâmidî-i İsfahânî olarak tanınan Farsça ve Türkçe şiirleri bulunan Mevlâna Hâmidî'nin küçük oğludur. Bu yüzden Hâmidî-zâde diye ün yaptı. Kendisinden önce dünyaya gelen kardeşi Aziz Mahmud'dur ve aralarında 17 yıllık bir yaş farkı vardır. İyi bir tahsil gördü, Âşık Çelebi ve Âli gibi, ileride kendi hayatını yazabilecek kimselerle görüşme bahtiyarlığına erdi. Bir ara İstanbul'a giden şair, Âhî (Benli Hasan) ile dostluk kurdu. Yavuz Sultan Selim'e medhiyeler yazmasına rağmen padişahın herhangi bir iltifat göremedi. Bursa'ya dönüp Mura-diye zevâidinden aldığı altı akçe ile geçimini sağlamaya mecbur kaldı. Celîlî'nin, yanlış olarak, ölüm haberi duyulunca bu para da kesildi, daha sonra ölüm haberinin asılsız olduğu anlaşıldı; fakat bölünen ödenekten ancak üç akçe kendisine iade edilebildi. Bu ücretle sıkıntılı günler geçiren şair, H. 945/M. 1538'den evvel suurunu büsbütün kaybetti. Yalnız yaşamayı seven, içine kapanık bir mizaca sahip olan şairin, şiirlerinin çoğunu cinnet halinde yazdığı söylenmektedir. Derdeber bir şekilde Bursa'da vefat etti. Hamse yazan şâirler arasında dördüncü sırada yer almaktadır. Gerek yaşadığı dönemde gerekse daha sonraki devirlerde pek tanınmadı. Şiirlerinde genellikle sade, akıcı bir üslup görülür. *Hamsesinin* tek nüshası Bibliothèque Nationale'deki (*Les Manuscrits Turc Suppl.* nr. 364) künyeli mecmuadadır. Bu mecmuada *Husrev ü Şîrin, Leylâ vü Mecnûn, Gül-i Sad-Berg-i Bî-Hâr, Hecr-nâme, Mihekk-nâme* yer almaktadır. Onun en önemli eseri özelliğini taşıyan *Husrev ü Şîrin*'in (v. 3b-64a) yazımına, 14 Ağustos 1512'de başladı ve 10 Aralık'ta tamamladı. 2012 beyitlik bu mesneviyi Yavuz Sultan Selim'e takdim etti. Külliyyatta 1964 beyitten oluşan bu mesnevinin ikinci bir nüshası AÜ DTCF Kütüphanesinde (nr. 44923)'dir ve 2002 beyitten meydana gelmiştir. Şairi şöhrete ulaştıran ikinci eseri durumundaki 2116 beyitlik *Leylâ vü Mecnûn*'u (v. 64b-128b.); H. 919/M. 1514'te Ocak ayında nazmedildi. Külliyyatın içindeki bilinen nüshasından başka yazması yoktur. *Gül-i Sad-Berg-i Bî-Hâr* (v. 3b-86b. arasında sayfa kenarında) adlı eseri mesnevi ve gazellerden meydana geldi. Gazellerden dolayı divançe zannedildi. 67 beyitlik bir mesneviye yüz gazelin ilave edilmesi o zamana

kadar görülmüş şey değildir. Celîlî, bu eserini ayrı bir eser saydı ve dostlarına böyle takdim etti. Külliyyatın içindeki nüshadan başka İstanbul Süleymaniye Ali Nihat Tarlan Kütüphanesi 151 No. 9596'da *Divan-ı Gül-i Sad-Berg* adında kayıtlı bir nüshası daha vardır. *Hecr-nâme* (v. 108b-121a. arası sayfa kenarlarında) 483 beyitten oluşmaktadır. Şair, bu eserini yirmi iki yaşında H. 915/M. 1509'da kaleme aldı ve ona *Hazan-nâme* adını da verdi. *Mihekk-nâme* (v. 89b-92a. arasında sayfa kenarında) 87 beyitlik küçük bir mesnevidir. İstanbul SK Ali Nihat Tarlan Ktp. 151 No. 9749'da *Mihen-nâme* adında başka bir nüshası bulunmaktadır. Bibliothèque Nationale'deki 130 varaklık külliyyatın içinde v. 5a. -89b arasında sayfa kenarında mürettep bir divan bulunmaktadır. Bazı kaynaklar Celîlî'nin *Şehnâme Tercümesi* ile *Yusuflu Züleyha* adlı iki eseri olduğunu kaydetmektedirler; ancak bugün için bu eserlerin varlığından söz etmek yanlıştır.

Kay.: BT (İÜK Ty 2568) y. 21; HB s. 114; GRİVDN s. 454; GŞ 114,116; KATK s. 203-205; KZEKF 1/782; MN s. 172; MŞ 65a-66b; OM 2/124-125; SO 2/81; TDEA 2/31-32; TGDEİS s. 85; TN 1/154(620); TŞ 3/955-960; TŞ/HÇ 1/257-259; TŞ/L, 2001, s. 213-214. ♣F. HANÇERLIOĞLU- KILIÇ

CELİLİ (15. yy.): Divan şairi. Bursa'da doğdu. II. Bayezid devrinde yaşadı. Latifi bir terzi güzelini övdüğü iki gazelini, Hasan Çelebi ve Âli de bir beytini şiirlerine örnek olarak aldılar. Ayrıca Âli, Âşık Çelebi'nin İznikli Celîlî'yi Edirneli Celîlî ile karıştırmasını bu maddede tenkit etti. S. N. Ergun ise eserinde bu Celîlî'nin varlığını şüpheyle karışılmaktadır.

Kay.: KÂ 3/1829; KATK s. 155; SO 2/81; TDEA 2/32 İznikli diye kayıtlı; TGDEİS s. 85; TN 1/155(623); TŞ 2/948; TŞ/HÇ 1/259; TŞ/L, 2001, s. 212; ZE (NOSK 3723) y. 24. ♣M. CUNBUR

CELİLİ (16. yy.): Divan şairi. Bolu'da doğdu. Asıl adı Abdülcelil'dir. Süreyya Beyin, şairin adını Abdülcebbar göstermesi yanlıştır. Devrin tanınmış bilginlerinden müderris Abdülgani Efendinin küçük kardeşidir. Medrese öğrenimi gördü. Kadılık yaptı. Cömertliği, bilgisi, derviş meşrep oluşu ve şairliği ile tanındı. Süreyya Beye göre III. Murad devri sonlarında öldü. *Pervane Bey* Mecmuasında ona ait olduğu tahmin edilen bir gazeli S. N. Ergun yayımladı.

Kay.: BT (İÜK Ty 2568) v. 21; CN v. 264; GŞ v. 122; KÂ 3/1829; MN s. 172; PBM 94b,111b,121a; SO 2/82; TDEA 2/31; TGDEİS s. 86; TN 1/155(624); TŞ 2/947-948; TŞ/HÇ 1/260. ♣M. CUNBUR

CELİLZÂDE Mehmed Nâtik Çelebi, bk. **NÂTIK** (- 1717)

CELİLOV, Firidin Ağası oğlu (1947 -): Azerbaycan Türkoloğu, dilbilimci. Türklerin ilk atayurdunun eski ön Asya'da olduğu konusunda yeni fikirler öne süren ilim adamlarındandır. Tarihî-etimolojik çalışmalarında *Dede Korkut* en çok başvurduğu kaynaklar arasındadır. Makale türündeki çalışmaları *Dil ve Edebiyat*, *Ulduz*, *Kobustan*, *Edebiyat Gazeti*, *Vatan Sesi* gibi dergi ve gazetelerde yer aldı. Türk Dil Kurumu'nun haberleşme üyesidir. **Eserleri:** *Azerbaycan Dilinin Morfologiyası* (Bakü 1988). **Kay.:** KDE 2/62. →N. YILDIZ

CELİLOV, Seyfiddin (1927 -): Özbekistan şarkiyatçısı, âlim. Andican'da doğdu. 1944-1947 yıllarında Andican Okıtuvciler Enstitüsünün Keçki Teyyarlar Bölümünde, 1947-1952 yılları arasında Orta Asya Devlet Üniversitesinin Şark Fakültesinde okudu. 1955-1959 arasında orta okulda, vilâyet arşivinde çalıştı. 1957'de Andican Pedagoji Enstitüsünde öğretmenlik yaptı. 1959'da Özbekistan Fenler Akademisinin Tarih ve Arkeoloji Enstitüsünde ilmi görevli olarak bulundu. 1964'te bu enstitüde XIX. Asr Ahnı ve XX. Asr Başlarında *Fergana Vadisi Yerlerini Suğarış Tarihiden* konusundaki bilim adayı tezini savundu. 1967-1991 yılları arasında Andican Pedagoji Enstitüsünün tarih bölümünde doçent olarak çalıştı. 1991'de profesör oldu. Leningrad (1974), Mahaçkala (1987), Omsk (1987), Simferopol (1990) şehirlerindeki toplantılara katıldı. Çeşitli ilmi makaleler, monografiler, şehir tarihleri ve ders kitapları yazdı. **Eserleri:** *Fergana Vadiysi Yerlerini Suğarış Tarihiden* (monografi, Taşkent 1977), *Andican Tarihiden Kollanma* (Andican 1982), *Andican* (Rusça ve Özbekçe, 1984, 1985), *Babür ve Andican* (Taşkent 1993), *Andicanname* (Andican 1994), *Babürning Fergana Devleti* (Taşkent 1955).

→A. SİDDIKOV

CELİS (takma ad), bk. **RAHMİ**

CEM (864/1459 - 900/1495): Divan şairi ve şehzâde. Fatih'in en küçük oğlu. Edirne sarayında doğdu. Annesi, menşei hakkında farklı rivayetler bulunan Çiçek Hatun'dur. On yaşına kadar sarayda özel hocalar tarafından eğitildi. Arapça ve Fars-

çanın yanında İtalyanca ve Rumca öğrendi. 1469'da Kastamonu Sancak Beyliğine gönderildi. Buradan döndükten sonra, henüz 14 yaşındayken Otlukbeli savaşı için giden babasından haber alınmaması ve ordunun mağlup olduğu söylentileri üzerine, etrafındakilerin teşvikiyle ümeradan sadakat yemini almaya kalkıştı. Babası zaferle dönmüş, kendisini bu yola teşvik edenler idam edildi. 1474'te şehzâde Mustafa'nın ölümü üzerine Karaman valiliğine gönderildi. Etrafında, önemli ilim ve sanat adamlarından bir muhit oluşturdu. Sa'dî, Sehâyi, La'li, Haydar Çelebi, Kandî, Şahidî, Karamanlı Aynî gibi *Cem şairleri* olarak adlandırılan bu şairler onun esaret günlerinde de en büyük yardımcıları oldular. Fatih'in son yıllarında, Amasya valisi olan ağabeyi II. Bayezid'le aralarında gizli bir rekabet başladı. Hattâ Bayezid, Karaman'da bulunan şeyhlerin Cem tarafını tutmalarından telaşa kapılarak Cemâlî*-i Halvetî'den yardım istedi. Fatih'in ölümünden sonra (886/1481), II. Bayezid babasının yerine tahta çıktı. Buna kendisinin lâyık olduğunu düşünen ve henüz 22 yaşında olan Cem, kardeşinin kuvvetlerini mağlup ederek Bursa'da Anadolu padişahlığını ilân etti (1481). Ardından Bayezid'le sulh yolları aramaya başladı. İki taraf aynı yıl tekrar karşı karşıya geldi. Cem, Konya'ya geri çekilmek zorunda kaldı ve takip edildiğini öğrenince ailesi ve kırk kişilik bir kafileyle Kahire'ye gitti. Bu sırada Hac görevini yerine getirdi. Karamanoğlu Kasım Bey gibi kişilerin tahrikiyle şansını bir defa daha denemek istedi; fakat gerek askerî, gerekse idarî yönden durumunu daha da güçlendiren II. Bayezid karşısında tutunamadı. Konya'dan halkın gözyaşlarıyla ayrılmak zorunda kaldı ve mücadelesine Rumeli'de devam etmek üzere Rodos şövalyelerine sığındı (1482). Şövalyelerin reisi Pierre d'Aubusson, şehzâdeyle padişah olduğunda Rodos'tan alınan adaların geri verilmesi; II. Bayezid ile de yıllığı 45000 düka altını karşılığında anlaşarak; Rumeli'ye geçmeyi düşünen şehzâdeyi 24 gün sonra (15 Ekim 1482) Savoia dükasına bağlı Villefranche'ye, buradan da veba salgını sebebiyle güney Fransa'daki Nice'e götürdüler. Bir beytinde *Acâyib şehri imiş bu şehri-i Nice/ Ki kalur yanına her kişi nütse* (Âşık Çelebi: 67b) diye anlattığı Nice'de dört ay kaldı. Burada Batının sosyal yaşantısına ve eğlence hayatına yakından şahit oldu. Kendi üzerinde oynanan oyunları sezen

Cem, bu sıralarda yazdığı bir mektubunda, II. Bayezid'den kendisini küffar elinde bırakmaması için yardım istedi. Daha sonra gittikleri Sassanage'de, hisar beyinin kızı Filipin Helene ile aşk macerası yaşadı. Güney Fransa'da 6 yıl 4 ay süren ikameti bir kaleden diğerine nakledilmekle geçti. Osmanlı İmparatorluğuna karşı, şehzâdeyi kendi amaçları doğrultusunda kullanmayı düşünen Avrupa devletleri, şehzâdenin kendilerine verilmesi için baskı yapmaya başladı. Yeniden tahta geçmekten ümidini kesen Cem, Mısır'daki ailesinin yanına dönebilmenin yollarını aramaya başladı. Hatta sonuçsuz kalan bazı kaçma teşebbüslerinde bulundu. 1483'te Rumully'e götürüldü. Burada, Savoie dükasının 14 yaşındaki oğlu Charles, Cem'in hâline acıyarak ona yardımcı olmaya çalıştı. Fakat, Osmanlı'nın fetihlerini önleyebilmek için şehzâdeyi ellerinde tutmanın tek kozları olduğunu düşünen Avrupalılar, onu buradan uzaklaştırarak, yaptıkları Grosse Tour de Zizim adlı yedi katlı bir kuleye adeta hapsedtiler. (Avrupalılar Cem'den Zizim ve Zizimi şeklinde bahsediler). Çeşitli eğlenceler ve boş vaatlerle oyalanan şehzâde, esaretten farksız hayatını hâline uygun *sûz-nâk* (yakıcı) şiirler yazmakla geçirdi. Ayrıca, bir papağana konuşma, maymuna da satranç öğrettiği rivayet edilmektedir. Avrupa'ya karşı çekingen bir politika izlemek zorunda kalan II. Bayezid ise, gönderdiği adamlarla onun hakkında sürekli bilgi almaya çalışıyordu. Sonunda yapılan bir antlaşmayla Vatikan'a teslim edildi (1489). Cem, Mısır'a dönme konusunda papadan yardımlarını istedi. Papalık ise, onu Hıristiyan yaparak Haçlı seferlerinde kullanmayı düşünüyordu. Fakat Cem'i ikna etmeleri mümkün olmadı. Roma'da altı yıl kaldıktan sonra, Kral VIII. Charles'ın baskısı karşılığında Fransa'ya teslim edildi. 13 yıl süren esaret hayatından iyice bitkin düşen Cem, kralla Roma'dan Napoli'ye giderken yolda hastalandı. Öleceğini anlayan şehzâde, etrafındakilere Bayezid'in, cesedini düşman ülkesinde bırakmamasını, borçlarını ödemesini, ailesi ve adamlarına yardımcı olmasını vasiyet etti ve 25 Şubat 1495 günü 36 yaşında Napoli'de vefat etti. Kaynaklar, Cem'in ecelinden ziyade II. Bayezid'den alınan rüşvet karşılığında, onu Fransa kralına teslim etmek zorunda kalan Papalık tarafından zehirlenmiş olabileceği hususunda birleşirler. Cenazesi, ölümünden ancak iki yıl sonra

Anadolu'ya getirilerek (1499), büyükbabası Sultan Murad'ın Bursa'da yaptırdığı Muradiye Camii'nin avlusuna defnedildi. Cem'in saltanat hırsı, sadece kendisinin değil ailesi ve etrafındaki insanların da sonunu hazırladı. Anadolu'dan ayrıldıktan sonra, önce Gedik Ahmed Paşa ardından henüz üç yaşında olan büyük oğlu Oğuz Han, II. Bayezid'in emriyle boğdurularak öldürüldü (1487). Küçük oğlu Murad, önce Kahire'ye ve sonra da Rodos'a giderek Hıristiyan oldu. Rodos'un 1522 yılında fethedilmesiyle Cem adını verdiği oğluluyla birlikte idam edildi. Kahire'de kalan annesi Çiçek Hatun ve iki kızı, sürgün yıllarında II. Bayezid tarafından istendi. Fakat bu istek reddedildi. Çiçek Hatun, daha sonra Mısır'da veba salgını sırasında vefat etti (1498). Kızı ise Kayıtbay'ın oğlu Mehmed ile evlendi. Şüphesiz bu trajik olayların temelinde yatan asıl sebep, saltanat veraseti usulüydü. Fatih, devlet teşkilatını yeni esaslara bağladığı Kanunnâmesinde *din ve devletin bekası ve nizam-ı âlem için kardeş katline cevaz vermiş, fakat kanunnamede tahta kimin geçeceği belirtilmemiştir*. Cem, babasının padişahlığı, ağabeyinin ise şehzâdeliği sırasında doğduğunu; ayrıca kanunnâmede şehzâdelere yazılacak hükümlerin lâkapları bahsinde padişahlığına işaret edildiğini ileri sürerek, tahtın kendisinin olması gerektiğini savunmuştur. Cem'in bu trajik hayatı, sadece bizim edebiyatımızda değil, diğer ülke edebiyatlarında yankı bulmuş ve hakkında bir çok roman, tiyatro vb eserlerin yazılmasına sebep olmuştur (bk. Bibl). Cem Sultan, kültür ve edebiyat tarihimiz açısından da önemli bir şahsiyettir. *Türkçe ve Farsça Divan* sahibi olan şehzâde, Ahmed Paşa'nın etkisinde kalmış ve devrinde orta dereceden bir şair olarak kabul edilmiştir. *Divanında*, bilhassa esaret günlerinde ayrılık acısıyla yazdığı duygu yüklü, realist şiirleri dikkati çeker. **Eserleri:** *Divan:* Yurt içinde ve dışında nüshaları vardır. Ertaylan, Bursa nüshasının (Orhan Haraççı K. E. 6) faksimilesini, Ersoylu da tenkitli metnini yayımladı. *Farsça Divan:* Bursa Orhan Haraççı K. E. 6; Topkapı Müzesi, Revan 739; SK Fatih 3794; Millet K AEME 328'de kayıtlı nüshaları vardır. *Divan'da* Hâfız'a yazılan nazireler dikkati çeker. *Cemşid ü Hurşid:* Fatih adına Selman-ı Saveci'nen tercüme edilen bir mesnevidir. M. Okur tarafından tenkitli metni yayımlandı. *Fâl-ı Reyhân-ı Sultan Cem:* Bazı *Divan* nüshalarının

sonunda bulunan 48 beyitlik bu küçük fal kitabı orijinal bir mesnevidir. Bu mesnevi de yayımlanmıştır

Kay.: AT 4/87,5/158; BT İÜK Ty. 2568; GRİVDN s. 47; HB s. 14; İKTYDK, 1/140-142; KÂ 3/1830; KATK s. 134, 162, 165, 177,214,219,277,304; KŞ s. 23; KZEKF 1/782; LTC 3/45; MN s. 173; MŞ, s. 67a-68a; OM 2/122; SO 1/28; TDEA 2/34-35; TGDEİS s. 86; TN 1/155-156(625);TŞ 2/960-963;TŞ/HÇ 1/112-115; TŞ/L,2001,s. 144-146; ; ZE y. 24; Hoca Sadeddin, Tâcü't-Tevarih II. 2. Bs. , İst. 1979; A. R. Altınay, Cem Sultan, 2001; Cavit Baysun, Cem Sultan Hayatı ve Şiirleri, İst. 1946; a. g. y. , "Cem" İA, 3/69-81; "Vâkıat-ı Sultan Cem", Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası İlâvesi, İst. 1332, Mehmed Tevfik Paşa, Şehzâde Cem, İst. 1328; İ. H. Ertaylan, Sultan Cem, İst. 1951; İ. H. Ertaylan, Fahnâme, İst. 1951; RTET 1/45-51; Halil Ersoylu, Cem Sultan'ın Türkçe Divanı, Ank. 1981; a. g. y. , Cem Sultan'ın Türkçe Divanı, Ank. 1989; Münevver Okur, Cem Sultan Hayatı ve Şiir Dünyası, Ank. 1992; M. Okur-Meriç, Cem Sultan Cemşid ü Hurşid, Ank. 1997; Cemal Kurmaz, "Cem Sultan'ın Oğuz Han Mersiyesi: Bir kaside mi, Üç Gazel mi ?", Divan Edebiyatı Yazıları, Ank. 1997,s. 415-420; M. İsen-A. F. Bilkan, Sultan Şairler, Ank. 1997, s. 95-114; Kadir Atlansoy, Bursa Şairleri, Bursa 1998, s. 217-221; M. Arslan, "Muamma Geleneği ve Cem Sultan'ın Bazı Muammalarının Çözümü", Yedi iklim, sayı:24 (1992),s. 26-32; M. Kara, "Vefatının 500. Yıldönümünde Gurbette Garip Bir Şair", Dergâh, sayı:66 (1995),s. 22; Guy Allard, Zizimi, Prince Ottoman Amaureux de Philippe-Helene de Sasonage, 1673 (2. bs. : Lovie et Les Aventures de Zizime, 1724); Yavuz Bahadıroğlu, Cem Sultan (I); Cem Sultan'ın Gurbet Sürgünü (II). İst. 1986; Lamia Balı, Cem Sultan - Radyo Tiyatrosu, 1969; Ayhan Başoğlu, Cem Sultan. (Çizgi Roman). İst. 1971; İ. Hami Danişment, "Vâkı'ât'a Nisbetle Gurbet-nâme", Fatih ve İstanbul. , 1954, II/7-12: 211-270; Semavi Eyice, "Sultan Cem'in Portreleri Hakkında". Belleten: 37 (1973) : 1-149; Aldo Galatto, "Venedik Devlet arşivinde Osmanlı Şehzâdesi Cem'le İlgili Belgeler", (Çev. M. Şakiroğlu) Tarih ve Toplum, c. 5 (1986),sayı:30, s. 19-34; M. İsen, "Cem Şairleri", Ötelere Bir Ses. Ank. 1997, s. 27-28; J. Lefort, Documents Grecs dans les Archives de Topkapı Sarayı, Contribution à l'Histoire de Cem Sultan, (Topkapı Sarayı Arşivlerinin Yunanca Belgeleri, Cem Sultan'ın Tarihine Katkı. (Çev. Hatice Gonnet). Ank. 1981; R. Morris, Cem Sultan, Bir Saray İspiyoncusunun Anıları. (Çev. Hakan Türkuşu. İst. 1997; Vera Mutaftçıyeva, Cem Sultan Olayı (çev. N. Yılmaer). İst. 1971; A. Turan Oflazoğlu, Cem Sultan: Tragedya İki Perde, Ank. 1986; Münevver Meriç, "Cem Sultan'ın Yeni bulunan Fâl-i Reyhân-ı Cem Sultan Adlı Eseri", Tarih ve Toplum, c. 16 (1991), sayı:96; c. 17,sayı:97-64; Ahmet Sevgi, "Cem Sultan'ın Yayımlanmamış Bir Gazeli", Milli Kültür, 6 (1985), sayı: 49:20; Şahabettin Süleyman, Şehzâde Cem ve Hayat-ı Edebiyyesi; M. Şakiroğlu, G. Kut, "Cem Sultan", TDVİA, 7/283-285; S. Tezel - Ü. Demiralp, Cem Sultan - Tarihi Roman. Ank. 1959; M. L. Chuane, Djem Sultan, Etude sur la Question d'Orient à la Fin du XV e Siècle. Paris 1892; F. Fazıl Tülbentçi, Cem Sultan ,İst. 1980; N. Vatin, Sultan djem, Un Prince Ottoman dans l'Europe du XVe Siècle d'après Sources Contemporaines; Vâkıât-ı Sultan Cem, Oeuvres de Guillaume Caoursin, Ank. 1997; Osman Horata, "Cem

Şairleri: Bir Kader Birliğinin Anatomisi", Osmanlı Dünyasında Şiir, Uluslar Arası Sempozyumu, Yapı-Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 19-22 Kasım 1999- İst. ♣O. HORATA

CEM, Cemil Cahit (1909-1958): Gazeteci , oyun ve çocuk edebiyatı yazarı. İstanbul'da doğdu. Hariciye memurlarından Cemil Beyin oğludur. İstanbul Erkek Lisesinde ve Freiburg Üniversitesinde okudu. Tahsin Demiray, Sezai Solelli ve Oğuz Özdeş'le Yıldız (332 sayı, 1939-1954) adlı sinema dergisini, *Hafta* (175 sayı, 1949-1959) adlı magazini çıkardı. Çeşitli gazetelerde çalıştı, fıkra yazarlığı, *Havadis* gazetesinde yazı işleri müdürlüğü yaptı. İstanbul Şehir Tiyatroları için oyunlar tercüme etti. Çocuklar için okul piyesleri yazdı. Bazı yazı ve kitaplarında Oğuz Turgut takma adını kullandı. İstanbul'da kalp sektesinden öldü. **Eserleri/Oyun:** *Bir Komedi* (İst. 1932), *Bulaşık Bir Hastalık* (İst. 1932), *Çapanoğlu* (İst. 1932), *Derse Çalışıyoruz* (İst. 1932), *Hoop Efendim* (İst. 1932), *Kumarbaz* (İst. 1932), *Sahne Salon Temsilleri* (İst. 1932), *Haydutlar* (İst. 1933), *Truva Muharebesi* (İst. 1933), **Monoloklar:** *Kaplan Avı* (İst. 1933). **Polisiye hikâye:** *Badik Hilmi Yakalanıyor* (İst. 1925), *Ölüm Saati* (İst. 1927), *Caniler Arasında* (İst. 1928), *Canlı İskeler* (İst. 1928), *Göz Oyan Katil* (İst. 1928), *Hile İçinde Hile* (İst. 1928), *Kızıl Hortlaklar* (İst. 1928), *Korkunç Hayırsız* (İst. 1928), *Sahte Hafiyeye* (İst. 1928); *Altın Köşk Faciası* (Rakım Çalapala ile ortak, İst. 1928), *Esrarengiz Tabanca* (Rakım Çalapala ile ortak, İst. 1928), *Kanlı Bıçak* (Rakım Çalapala ile ortak, İst. 1928), *Kanlı Kelleler* (Rakım Çalapala ile ortak, İst. 1928), *Katil Necmi Tevkihanede* (Rakım Çalapala ile ortak, İst. 1928), *Meş'um Milyoner* (Rakım Çalapala ile ortak, İst. 1928), *Perili Ev* (Rakım Çalapala ile ortak, İst. 1928), *Vahşi Kadın Hırsız* (Rakım Çalapala ile ortak, İst. 1928). **Çocuk edebiyatı:** *Bir Kedinin Devri Alemi* (İst. 1931), *Leylak Baba* (İst. 1931), *Tavşan Kardeşin Rüyası* (İst. 1931), *Görünmeyenler* (İst. 1931), *Gülünçlü Hikâyeler* (İst. 1931), *Merih'e Seyahat* (İst. 1931), *Küçük Robenson* (İst. 1931), *İkiz Şeytanlar* (İst. 1931) *Kan İçen Hortlak* (İst. 1931), *Deniz Altında Seyahat Goril Avcıları* (İst. 1932), *Vahşi Ormanlarda* (İst. 1932), *Bulunmuş Çocuk* (İst. 1932), *Buzlar Arasında* (İst. 1932), *Kırmızı Derililerin Esiri* (İst. 1932), *Kümeşte Radyo* (İst. 1932), *Polis Hafiyesi* (İst. 1932), *Rüzgâr* (İst. 1932), *Tilki Kardeş* (İst. 1932). **Hikâye:** *Afrika Hikâyesi*

(Oğuz Turgut imzasıyla, İst. 1931), *İnanılmayacak Bir Hikâye* (İst. 1931), *Katil Stepler* (İst. 1932), *Gülünçlü Hayvan Hikâyeleri* (İst. 1933), *Kocanın Hikâyeleri* (İst. 1943), *Ölümler Karşı Karşıya* (İst. 1932), *Ölüm Adası* (İst. 1932), *Zavallı Esir* (İst. 1932), *Vatan Aşkı* (İst. 1932), **Antoloji:** *Mizah Hikâyeleri Antolojisi* (İst. 1957). **Diğer:** *Vücut Güzelliği İçin Ne Yemeli ve Nasıl Yaşamalı?* (İst. 1944), *Güzellik ve Makyaj* (2. bs. İst. 1945). *Türkiye Yılığ* (Tahsin Demiray ve Oğuz Özdeş'le birlikte, İst. 1947, 1948). **Çeviri:** *Ateşli Bir Delikanlı* (E. Labiche'ten, İst. 1931), *Küçük Robenson* (İst. 1931), *Merih'e Seyahat* (İst. 1931), *Deniz Altında Seyahat* (Jules Verne'den, İst. 1931), *Tenasül Hayatımız: Herkes ve Her Aile İçin Bir Rehber* (Eritz Kahn'dan, İst. 1940), *Mahkûmlar Adası* (Eugene Penard'dan, İst. 1944), *Suda Yaşayan Adam* (Jean de Lahire'den, İst. 1944), *Paris Esrarı* (Eugene Sue'den İst. 1945) *Meçhul Düşman: Barsak Keşif Heyetinin Harikulâde Sergüzeşti Gizli Şehir* (Jules Verne'den, İst. 1945), *Meteliksiz Devr-i Alem* (Louis Boussonard'dan, İst. 1945), *Yedi Kilitli Kapı* (Edgar Wallace'dan, İst. 1945), *Pardayan Enkizisyonla Boğuşuyor* (M. Zévaco'dan, İst. 1945), *Pardayan'ın Zaferi* (Michel Zévaco'dan İst. 1946,1972), *Pardayan'ın Milyonları* (M. Zévaco'dan, İst. 1946), *Pardayan'ın Kızı* (M. Zévaco'dan, İst. 1946), *Kapitan* (M. Zévaco'dan, İst. 1947), *Dünya Nimetleri: Ansiklopedik Bir Ekonomi Coğrafyası* (Juri Semjonov'dan, İst. 1947), *İki Yetime* (Adolphe D'ennery'den, İst. 1948), *Ölüm Yolcuları: Kanlı Saltanat* (M. Zévaco'dan, Muzaffer Esen'le birlikte, İst. 1950), *Borçiya, Borçiya'nın Sonu* (M. Zévaco'dan, İst. 1952), *Kanlı Saltanatın Sonu Pardayan'ın Zaferi* (Michel Zévaco'dan İst. 1952), *Cinsiyet Alfabesi* (Willy Feyerabend'den, İst. 1953), *Seks* (A. Costler'den, İst. 1953), *Casuslar Kralı Amiral Konaris'in Esrarı* (Singer Kurt'tan, İst. 1955), *Sabotajcular Kralı: İkinci Dünya Harbinde Hainler ve Casuslar II* (Kurt Singer'den, İst. 1955), *İkinci Dünya Harbinde Hainler ve Casuslar III, Alman Sefiri Von Papen'e Atılan Bomba* (Kurt Singer'den, İst. 1955), *Pardayan'ın Aşkı* (M. Zévaco'dan, İst. 1971), *Pardayan ve Fausta* (M. Zévaco'dan, İst. 1971), *Pardayan'ın İntikamı* (M. Zévaco'dan, İst. 1971), *İkinci Dünya Savaşında Casuslar ve Hainler* (Kurt Singer'den, İst. 1972), *Pardayan'ın Oğlu* (M. Zévaco'dan, İst. 1972), *Pardayan'ın Sonu* (M. Zévaco'dan, İst. 1972), *Pardayan ve Fausta* (Parda-

yan'ın Zaferi (Michel Zévaco'dan, 2. bs: İst. 1972), *Fausta'nın Entrikaları* (M. Zévaco'dan, İst. 1972). Kay.: TBEA 1/223; TBTK 2/271-273; TDEA 2/34. ♣G. DURAL

CEM Havzanlı (takma ad), bk. **KARACA, Murat Sükûti**

CEM Oyaoglu (takma ad), bk. **ÇAPANOĞLU, Münir Süleyman**

CEM Sadi'si, bk. **SA'DÎ** (1481-1512)

CEMAL (- 1496): Mutasavvıf şair. Doğum tarihi belli değildir. Doğum yeri ise ihtilâflıdır. Birçok kaynakta, bu arada müridi Sinâneddin Yusuf'un *Tezkire-i Halvetiyye*'sinde, Nişancizâde Mehmed Paşanın *Mir'at-ı Kâinat*'ında Aksaray'da doğduğu yazılı olduğuna göre Tahir Beyin *Karamânîyyü'l-as olup mevliden Amasyalıdır* demesi, ona dayanan M. Asım Çalıkoglu'nun ve Rahmi Serin'in Karamanlı olup Amasya'da doğduğunu yazmaları yanlıştır. *Lemezât*'a göre asıl adı Mehmed, lâkabı Hamidüddin, künyesi Ebu'l-Füyûzât, mahlası Cemâl'i olan Çelebi Halife Hazret-i Ebubekir neslindedir, Gelibolulu Âli de neseben Hz. Ebubekir'e bağlandığını yazmaktadır. Lâmiî'nin *Nefahatü'l-Üns Tecümesi*'nde Mevlânâ Celâleddin-i Aksarâyî, *Lemezât-ı Hulvî*'de İbrahim-i Aksarâyî soyundan olduğu ileri sürülmektedir. Cemâleddin-i Aksarâyî* soyundan geldiği için Cemal-i Halvetî, Cemâlî ve Çelebi Halife diye ün kazandı. Lâmiî, Çelebi Halifeyi, İstanbul kadısı Kasım'ın yanında görmüş ve aralarında yakın bir akrabalık olduğunu anlamıştır. Kasım Çelebi Cemâleddin-i Aksarâyî'nin torunudur. S. N. Ergun *o hâlde Cemâl-i Halvetî de Cemâleddin-i Aksarâyî evlâtlarından Celâleddin'in oğludur* demektedir. Sinâneddin Yusuf'a göre Zembilli Ali Cemâlî* Efendi ile Pîri Mehmed Paşanın yeğeni, Y. Küçükdağ'a göre Zembilli Ali Efendinin amca oğlu, Pîri Mehmed Paşanın babasıdır. Çelebi Halife medrese öğrenimine Aksaray'da başladı, Konya'da devam etti, İstanbul'da tamamladı. Uzun bir mülâzemet süresinden sonra müderrisliğe başladı. Medresede Telhis'in *Muhtasar* adlı şerhini okuturken takva bahsinden etkilenip tasavvufa girmeye karar verdi. Bu kararı, bir kazasker akrabasının satınması teklif edilen *Kur'an-ı Kerim*'in fiyatını pahalı bulup

arkadan getirilen ata çok daha büyük bir meblâğ ödemesi üzerine verdiği Lemezât'ta anlatılmaktadır. Önce İstanbul'da Zeyniye tarikından Hacı Halife diye ünlü Seyyid Abdullah'a bağlandı kısa zamanda hilâfet icazetini aldı. Bir süre sonra yeni bir arayış içinde Karamanlı Şeyh Alâeddin-i Halvetî ve halifesi Abdullah Halife ile yakınlık kurdu, onların ölümleri üzerine Tokat'ta Tahirzâde'ye bağlandı. Onun yanında uzun bir riyazat dönemi geçirdi. Tahirzâde onu Seyyid Yahya Şirvânî'ye göndermek istedi. Tahirzâde'nin ölümünden sonra Şirvan'a giderken uğradığı Erzincan'da Halvetî tarihi büyüklerinden Muhammed Bahaeddin Erzincanî ile görüştü. Şirvan'a gidişinde Seyyid Yahya'nın ölüm haberiyle karşılaştı. Dönüp Muhammed Bahaeddin Erzincanî'ye intisap etti ve onun tarafından yetiştirildi. Hilâfet aldıktan sonra vazifeli olarak Tokat'a, 1463'te de Amasya'ya gönderildi. Şehzade Bayezid bu sırada Amasya Valisiydi. Şehzade Çelebi Halifeye büyük saygı beslemekte ve sohbetlerine katılmaktaydı. 1474'te Muhammed Bahaeddin'in ölümü üzerine Çelebi Halife Halvetiye Şeyhliğine getirildi. Şehzadeler kavgasında Bayezid'in safında yer aldı. Cem taraftarı şeyhleri Bayezid safına çekebilmek için girişimlerde bulundu. Sonunda İbn Vefa dışında Cem taraftarı olan şeyhleri Şehzade Bayezid tarafına çekebildi. Bayezid tahta geçince bu hizmeti unutmadı ve bir kaç yıl sonra Çelebi Halifeyi İstanbul'a davet etti (1486). Davete icabet eden Çelebi Halife, İstanbul'da devlet büyüklerince karşılanıp Kapıcıbaşı Mustafa Ağa (Vezir-i âzam Koca Mustafa Paşa)'nın Ayvansaray'daki konağında misafir edildi. Geçici olarak halkı aydınlatmak üzere, konak civarındaki Gül Camiinde vazalarına başladı. Sonra Yedikule civarındaki Kızlar Kilisesi onartılıp hankah olarak şeyhin emrine verildi. Sonradan Koca Mustafa Paşa Tekkesi diye tanınan bu dergâhta dokuz yıl şeyhlik yapan Çelebi Halife İstanbul'da halvetiliğin kurucusu olarak tanındı. O sırada vuku bulan veba salgını ve deprem gibi tabii âfetlerden kurtulunması için dua etmek üzere Şeyhin hacca gitmesi kararlaştırıldı. Ancak Hac kafilisi Üsküdar'a çıktığında salgın bitmiş, deprem de dinmiştir. II. Bayezid, şeyhe dönmesi için haber gönderirse de, yaşlandığını, belki de bir daha hac müyesser olmayacağını bildiren Çelebi Halife yoluna devam etti. Kafiye Şam'da konakladı. O sırada Halvetiliği yaymak

üzere Mısır'da bulunan Sümbül Efendiyi Şam'a çağırın Çelebi Halife, Şam'dan dokuz konak ötede Tebuk Korusu veya Hisa' denilen yerde vefat etti. Vasiyeti uyarınca hacıların geçtiği yola gömüldü. Kaynaklarda ölüm tarihi de itilâfıdır. Süreyya Bey 887/1482'de, Hüseyin Ayvansarayî *Kad mâte şâh-ı evliyâ* terkibinin delâlet ettiği 899/1493'te, Hacı Ali Efendi *Tuhfetü'l-Mücâhidin*'de 902/1496'da vefat ettiğini yazmaktadırlar. *Lemezât-ı Hulviyye*'de bu tarih 912/1506 olarak verilmiştir. Yine vasiyeti gereğince Çelebi Halifenin kızı Safiye Hatunla evlenen damadı, Sümbül Efendi Koca Mustafa Paşa Dergâhına 903/1497'de şeyh olduğuna göre 1497 yılı ölüm tarihi olarak kabul edildi. Şiirlerinde Cemâl-i Halvetî mahlasını kullandı. Bazı ilâhileri bestelenmiştir. Hayatının bazı safhaları karıştırıldığı gibi eserlerinden bir kısmı da Cemal Halife diye tanınan Cemaleddin İshak Karamanî'nin eserleriyle karıştırılmıştır. **Eserleri/Mesnevi:** *Cevâhirü'l-Kulûb* 880 H. /1475-6 M. nazmedilen bu tasavvufî eser 2338 beyit olup eserin bir yazması MK Yz. A 3264/1'dedir. *Ceng-nâme* tevhdin sırları, vatan-ı aslî ve yedi günün ahvâ-linden bahseden 634 beyitlik bir mesnevidir (MK Yz. A 3264/2). *Risâle-i Teşrihiyye* İnşirah Süresi'nin mesnevi tarînda yapılmış 653 beyitlik şerhidir (MK Yz. A 3264/3). *Risâle-i Fakriyye* 1421 beyitte fakr konusu işlenmiştir (MK Yz. A 3264/4). *Risâle-i Sûfiyye* dervişliğin edeplerinden bahseden 910 beyitlik bir mesnevidir (MK Yz. A 3264/5), *Risâle-i Etvâr-ı Seb'a* 815 beyitte seyr-i sülûk konusu işlenmiştir (MK Yz. A 3264/6). **Tefsir:** *Tefsirü Süre-i Ve'd-Duhâ ilâ Süreti'n-Nâs, Fâtiha Tefsiri, Tefsir-i Âyetü'l-Kürsî, Tefsiru Haleka'llâhu Âdeme alâ Süretihi, Kur'an ilimleri: Şerh-i Müşkilâtü'l-Kur'ani'l-Kerim ve Şerh-i Müşkilâtü'l-Ehâdis. Hadis: Şerh-i Erbaîn-i Hadis-i Kudsi, Şerh-i Hadis-i Erbaîn-i Nevevî, Te'vilâtü Erba'ine Hadîsen. Tasavvuf: Câmî'âtü'l-Esrâr ve'l-Garâib, Zübdetü'l-Esrâr (Şerh-i Sad Kelime-i İmam Ali), Risâle fi Beyanı'l-Velâyet, Şerh-i Sad Kelime-i Suddik-ı Ekber, Esrârü'l-Vüdu', Şerhu'l-Beyteyni Er-Rabbu Hakkun ve'l-Abdu Hakkun, Risâle fi İsmeyni' Âzameyni Allah ve Rahman, Risâle-i Kevseriyye, Şemsüyyü fi Te'vilü'l-Kelimâti's-Suddikriyye, Risâle-i Hüviyyetü'l-Mutlaka, Te'vilü Hubbü'd-Dünyâ Re'sü Külli Hatî'etin, Kitâbu'n-Nûriyye, Envârü'l-İlâhiyye, Risâletü'l-İslâmiyye, Sirâcü's-Sâlikîn ve Minhâcü't-Tâlibîn, Envârü'l-Kulûb li Talebi Ru'yeti'l-Mahbûb, Risâletü'r-Rahîmiyye,*

Habbetü'l-Mahabbe, Makale-i Teşvikiyye ve Risâle-i Tevhidiyye, Risâle fi Beyanı'l-Merâtib ve'l-Etvâr, Şerhu Beyti's-Şeyh Ekber, Sirâcü'l-Kulûb, Faslı fi Âdâbi'z-Zikr, Risâle fi Beyanı'l-Evliyâ, Nüzhetü'l-Esrâr, Meymenetü'l-Esrâr, Risâle-i Fahriyye.

Kay.: Tahsin Yazıcı, "Fetihten Sonra İstanbul'da Halvetî Şeyhleri: Çelebi Muhammed Cemaleddini Sümbül Sinan ve Merekez Efendi", İstanbul Enstitüsü Dergisi, İst. 1957, s. 87-113; Yusuf Küçükdağ, II. Bayezid, Yavuz ve Kanunî Devirlerinde Cemâlî Ailesi, İst. 1995, s. 10-46; M. Cunbur, "Çelebi Halife Cemâl-i Halvetî Hayatı ve Eserleri" Aksaray ve Cemaleddin-i Aksarayî Sempozyumu, 22-24 Ekim 1993, İsd. 1994, s. 79-89, HC 1/161; HŞ İst. 1269, s. 284; İst. A. 6/3440; Mahmud Hulvî, *Lemezât-ı Hulviyye* (SK Dügümlü Baba nu. 565) y. 261b; Lâmiî Çelebi, *Nefehatü'l-Üns* Tercümesi, İst. 1289, s. 579; OM 1/51; TN 1/156(626); TŞ 3/964-971; VSMR v. 15. ♣M. CUNBUR

CEMÂL (– 1751): Mutasavvıf şair. Edirne'de doğdu. Asıl adı Seyyid Mehmed Cemâleddin'dir. Öğrenimi bittikten sonra İstanbul'a geldi. Bağdadî Mehmed Hamdî Efendiye bağlandı. Şeyhinin halifesi ve 1745'te onun yerine Haramî Ahmed Paşa Tekkesine şeyh oldu. Uşşâkilerce *Pir-i Sâni* olarak tanınan Hüsameddin Uşşâkî'nin onuncu dereceden halifesidir. İrfan sahibi bir şairdi. Süreyya Bey, *Divan*'ı olduğunu yazdı. **Kay.:** SO 2/TDEA 2/37. ♣Yaz.Kr.l.

CEMÂL (– 1845/6): Biyografi yazarı ve müderris. İstanbul'da doğdu. Adı Mehmed Cemâleddin'dir. Karslı Hoca Mehmed Efendinin oğludur. Bu sebeple Karslızâde (veya Karsızâde) lâkabıyla tanındı. Medrese tahsilinden sonra 1253/1837'de Selanik kazası *mevleviyet* ine (mollalık, birinci sınıf kadı) tayin edildi. Abdülmecid Han devrinde, Ceride Nazırının damadı olması sebebiyle devrin resmî gazetesi olan Takvim-i Vekayi muhahhiliğine getirildi (1255/1839). Daha sonra Bursa mollalığına atandı, fakat bu görevine gidemeden 1261/1845 yılında vefat etti. Mezarı Eyüp Kabristanındadır. Fatim ve Bursalı Mehmed Tahir ölüm tarihinin 1262/1846 olduğunu söylerler. *Me'debetü'l-Hitân ve Âyine-i Zurefâ* (1843) adlı iki eseri vardır. Dilimizde, konusunda ilk eser olma özelliğini koruyan *Me'debetü'l-Hitân*, Abdülmecid ve Abdülaziz'in 1836 yılındaki sünnet merasimleri üzerine yazılmış, sünnet hakkında tıbbî ve dinî bilgileri içeren bir eserdir. Kitapta şehzadelerin sünnet düğününe tarih düşürülmüştür. *Âyine-i Zurefâ* ise, Osmanlı vak'anüvis ve tarihçilerinin

den bahseden bir tezkiredir. Şair, 1843'te tamamladığı bu eseri için "âyine-i zurefâ" tarihini düşürmüştür. Eser, daha sonra Ahmed Cevdet tarafından Esad Efendiden sonraki tarihçiler ilave edilerek Osmanlı Tarih ve Müverrihleri adıyla yayımlandı (İkdam Matb. 1896). Şiirlerinden ise, Sultan Murad için yazdığı Farsça üç beyit ve II. Mahmud için yazdığı iki tarih kalmıştır.

Kay.: OM 3/42; SO 2/83; TA 10/145; "Cemaleddin Mehmed Efendi", TDEA, 2/37; THE s. 46; TN 1/156(627); TŞ 3/971-972; TŞ/AH (Millet K AET, nu. 789), v. 12. ♣O HORATA

CEMÂL (20. yy.): Âşık. Hayatı, doğum ve ölüm tarihleri hakkında bilgimiz yoktur. Tek telli sazı, başındaki ayyıldızlı şapkası ve uzun paltosu ile İstanbul'da, Fatih semtinde Meşrutiyetten sonra ve Cumhuriyetin ilânı yıllarında görüldü. Söylentilere göre zengin bir ailenin oğlu olduğu hâlde kara sevdaya yakalandı, bir zaman konuşamaz oldu. Daha sonra eline aldığı tek telli sazı ile diyar diyar dolaştı ve şiirler okudu. Bir ara Amasya'ya kadar seyahat etti, bu seyahat notlarını bazı garip bilgiler ve şiirler ile bir kitapta topladı. **Eseri:** *Amasya Seyahatnâmesi* (1928). **Kay.:** Malik Aksel, "Tek Tellî Saz Şairi: Âşık Cemal" TFA, 1975, sayı: 315; TDEA 2/36, TFA 315. ♣G. OKUTAN

CEMAL, bk. AHMET Cemil (1880-1920)

CEMAL (âşık), bk. TURAN, Cemal

CEMAL (20. yy.): Çocuk edebiyatı yazarı. **Eseri/Roman:** *Küçük Durmuş* (İst. 1933). **Kay.:** TB, 1928-1938. ♣Yaz.Kr.l.

CEMAL, Ahmet (5.3.1942 –): Yazar, mütercim. İzmir'de doğdu. İttihat ve Terakki kurucularından Cemal Paşanın torunu, Hasan Necdet Cemal'in oğlu, gazeteci yazar Hasan Cemal'in amca oğludur. İ.Ü. Hukuk Fakültesini bitirdi (1979). 1965-1971 arası aynı fakültede Medenî Hukuk asistanlığı yaptı. 1979-1981 arasında İÜ Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümüne öğretim görevlisi oldu. *Yazko* genel yayın koordinatörü ve *Yazko Çeviri* dergisi yöneticisi (1981-1985), Avusturya Kültür Ofisinde basın danışmanı, Bilim-Felsefe Yayınlarında genel yayın danışmanı olarak çalıştı. Telif ve çeviri yazıları *Cumhuriyet*, *Dünya*, *Politika*, *Yeni Ortam*, gazeteleri ile *Yeni Ufuklar*, *Varlık*, *Yeditepe*, *Yazko Edebiyat*, *Türk*

Dili, Somut, Gösteri, Sanat Olayı dergilerinde yayımlandı. G. Lukacs, E. Canetti, E. Ficher, K. Hamsun, H. Böll vd. den çok sayıda kitap çevirdi. **Eserleri/Şiir:** *Geçmiş Bir Dua Kitabından* (İst. 1996). **Öykü:** *Dokunmak* (İst. 1999). **Deneme:** *Okuyan Gençliğe Mektuplar* (İst. 2000), *Şeref Bey Burada Yaşamıyor* (İst. 1999), *Sanat Üzerine Denemeler* (İst. 2000). **Eleştiri:** *Odak Noktasında Yaşananlar* (İst. 1997), *Aradığımız Tiyatro* (İst. 1998). **Çeviri:** *Güneşten de Sıcak* (M. Simmel'den, 1971), *Çalınmış Rüyalara* (M. Simmel'den 1971), *Yalnız Havyarla Yaşanmaz* (M. Simmel'den 1971), *Neşeli Oluşuma Şaşıyorum* (M. Simmel'den 1972), *Katil* (J. Bekessy'den 1972), *Ağdakiler* (J. Bekessy'den 1972), *Kelebekler Ağlamaz* (W. Heinrich'ten, 1973), *Sevmek ve Ölmek Zamanı* (E. M. Remarque'tan 1973), *Babasız Evler* (H. Böll'den, 1973), *Açlık* (K. Hamsun'dan 1973), *Firavunların Laneti* (P. Vanderberg'den, 1974), *İftira* (H. Böll'den, 1974), *Kalleş* (H. Blicke-dörfer'den, 1974), *Yaşamak Dediğin* (E. Johnson'dan, 1975), *Yedinci Şafak* (A. Seghers'ten, 1976), *Kişilik Kazanma Sanatı* (J. Kirschner'den, 1977), *Me-Ti* (B. Brecht'ten, 1977), *Estetik* (G. Lukacs'dan, 3 c., 1978-1981), *Sosyalist Gerçekçilik ve Toplum* (B. Brecht'ten, 1980), *Körleşme* (E. Canetti'den, 1981), *Me-ti'nin Özdeyişler Kitabı* (B. Brecht'ten, 1982), *Katharina Blum'un Çiğnemen Onuru* (H. Böll'den, 1983), *Sözcüklerin Bilinci* (E. Canetti'den, 1984), *Gerçekliğin Evrensel Mirası* (A. Seghers'ten, 1984), *Yaşamak Zamanı, Ölmek Zamanı* (E. M. Remarque'tan, 1984), *Malina* (I. Bachman'dan, 1985), *Dönüşüm* (F. Kafka'dan, 1986), *Yitik Korku* (R. Alberti'den, 1987), *Rotterdamlı Erasmus'un Zaferi ve Trajedisi* (S. Zweig'tan, 1987), *Glastnost: Asıl Neyi İstiyorum* (M. Gorbaçov'dan, 1987), *Bu Tufandan Sonra* (I. Bachman'dan 1990), *Düşler Boyunca Yaratmak* (O. Paz'dan, 1990), *Yarının Tarihi* (S. Zweig'tan, 1991), *Sanat ve Yanılsama* (J. E. Gombriç'ten 1992), *Yaşarken Açılan Miras* (R. Musil'den, 1993), *Tiyatro İçin Küçük Organon* (B. Brecht'ten, 1993), *Bay Keuner'in Öyküleri* (B. Brecht'ten 1994), *Ölüm Fügü* (P. Celan'dan, 1994), *Bütün Şiirlerinden Seçmeler* (G. Trakl'dan, 1995), *Bütün Şiirleri* (I. Bachman'dan, 1995), *Bütün Şiirlerinden Seçmeler* (P. Celan'dan, 1995), *Niteliksiz Adam* (1. c., İst. 1999). **Kay.:** TBEA 1/222-223; TKKA s. 194. ♣İ. İŞİK

CEMAL, Hasan (28.1.1944 –): Gazeteci, hatırat yazarı. İstanbul'da doğdu. Ankara Atatürk Lisesini ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Maliye Bölümünü bitirdi. Bir müddet Almanya'da çalıştı, haftalık *Devrim* gazetesinde yazı işleri müdürü olarak gazeteciliğe başladı (1969). *Yeni Ortam* dergisinde, Anka Ajansında, *Günaydın*, *Cumhuriyet*, *Sabah* gazetelerinde yazarlık ve yöneticilik yaptı. İngilizce ve Almanca bilen yazar, Uluslararası Basın Enstitüsü Yürütme Kurulu (1983-1992), Gazeteciler Cemiyeti üyesidir. **Eserleri/Makale-Fıkra:** *Tank Sesiyle Uyanmak* (1986, 8. bs. 12 Eylül Günlüğü: *Tank Sesiyle Uyanmak*, Ank. 1992), *Demokrasi Korkusu* (1986), *Tarihi Yaşarken Yakalamak: Demokrasi Notları* (1987, 2. bs. İst. 2000), *Özal Hikâyesi* (1989, 8. bs. Ank. 1990), *Kimse Kızmasın, Kendimi Yazdım* (İst. 1999). **Kay.:** YS, s. 156. ♣N. YILDIZ

CEMÂL, Rüknettin (20. yy.): Şair. Şiirlerinin bir kısmı şarkı güftesidir. **Eseri/Şiir:** *Küçük* (İst. 1948). **Kay.:** ÖBBŞKA 2/748. ♣Yaz.Krl.

CEMAL Celil Öztürkler (takma ad), bk. İSLİMYELİ, Nusret

CEMAL Çelebi (15. yy.): Mutasavvıf şair. İstanbul'da doğdu. Doğumu Sultan II. Murad'ın cülusu yılına rastladı. Emir Âdil Kuçek'in oğludur. Mevlevî tarikatına bağlandı. II. Murad'ın pekçok seferinde manevî yardımı görüldüğünü kaydeden Esrar Dede, adı geçen padişahın yazdığı üç kıt'ayı tezkiresine aldı. Konya Mevlevihânesinde şeyhlik yaptı. II. Bayezid devrinde 74 yaşında vefat etti. Şiir mecmualarında pek çok şiirine rastlanmaktadır. Bunlardan bir kısmı Fars dilindedir. *Esrar Dede Tezkiresi*'nde divanı olmadığı yazılmıştır. **Kay.:** SE s. 29; SM 1/219; TDEA 2/127; TN 1/157(630); TŞM, 2000, s. 106-108. ♣M. CUNBUR

CEMAL Ethem, bk. YEŞİL, Cemal

CEMAL Fuat (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Sonbahar Akşamları* (İst. 1933). **Kay.:** TB 1928-1938. ♣Yaz.Krl.

CEMAL Hoca (takma ad), bk. TURAN, İsmail (1882-17. 2. 1957).

CEMAL Karşı, bk. CAMAL Kérşi

CEMAL Nâbedid (1868/69 – 1935 ds.): Divan şairi. Selanik'te doğdu. Adı Ahmed Cemal'dir. Mevlevî bir aileden gelmektedir. Babası Konya defterdarı Celâl Beydir. İlkokulu ve rüşdiyeyi Selanik'te okuduktan sonra İstanbul'a geldi (1882/3) ve Mekteb-i Mülkiye'yi bitirdi (1887/8). Selanik Mekteb-i İdadisine öğretmen tayin edildi. Daha sonra aynı okula müdür oldu. İki yıl sonra İstanbul'a döndü ve Dârülmualim-i Ali'de on beş yıldan fazla öğretmenlik yaptı. Hayatının bundan sonraki kısmını Maarif ve Maliye dairelerinde memurluk ve müdürlük yapmakla geçirdi. Ölüm tarihine kaynaklarda rastlanmamaktadır. Yazı hayatına 1906'da yazdığı denemelerle başladı. Yazılarında Nâbedid takma adını kullandı. Bazı dergilerde şiirleri neşredildi. İbnülemin'in eserinde üç şiiri örnek olarak verilmiştir. **Eserleri/Şiir:** *Arabadan Şiirler* (İst. 1932), *Çiçekler Arasında* (İst. 1933), *Bulamadığım Şarkı* (İst. 1935), *Maliyeci Şairler Antolojisi'nde Ölü Dalgalar, Vesâit-i Nakliye, Toprak, Eskiler Alayım* adlı dört kitabının daha adı geçmektedir. **Kay.:** MŞA s. 440-441; ÖBBŞKA 1/59,275, 2/1310; SATŞ, 1999, 1/337-341; TDEA 2/36; TN 1/156-157(629). ♣O. HORATA

CEMAL Refik, bk. DELİBAĞ, Cemal Refik

CEMAL Sahir (takma ad), bk. KEHLİBALCIOĞLU, Mehmet

CEMAL Süreya (takma ad), bk. SEBER, Cemalettin

CEMALEDDİN Aksarayî (– 1389): Âlim, yazar. Aksaray'da doğdu. Adı Cemâleddin Muhammed'dir. Söylentiye göre Fahreddin Râzî (1149-1209) soyundan gelmedir. Hüseyin Vassaf'a göre dedesi Muhammed Tebrizî, babası Muhammed Gazi Murad Hüdavendigâr devrinde yaşadı. Medrese eğitimi gördü. Müderrisliğe Aksaray'da başladı. Vakfiyesinde müderrislerinin *Sihah-ı Cevherîyi* ezbere bilmesi şart koşulan Konya Zincirli Medresesinde ders verdi. Öğrencisi pek çok olduğu için üçe ayırdı. Bunlardan bir kısmına medreseye giderken yolda ders verdi ve meşâiyyûn (yayalar) diye adlandırdı. İkinci kısımdakileri medresenin revakları altında okuttu, bunlara da saçak altındakiler anlamına gelen revâkiyyûn adını verdi. Üçüncü bölükteki ilerlemiş öğrencilerine medrese içinde

ders verirdi. Bunlar arasında Molla Fenârî (1350-1431) de bulunmaktaydı. Vazifeli olarak çeşitli yerlerde bulundu. Bu arada Amasya'da Şadgeldi Paşaya (öl. 1381) kazaskerlik yaptı. Şöhreti bütün İslâm âlemine yayıldı. Hattâ tanınmış bilginlerden Seyyid Şerif ondan ders almak için Karaman'a kadar geldi. Ancak ölüm haberiyle karşılaştı. Aksaray'da öldü. Ervah Mezarlığındaki türbesinde medfundur. Soyü *Perek* ve *Gürsoy* soyadlarıyla Aksaray, Ankara ve İstanbul'da yaşamaktadır. **Eserleri/Edebiyat:** *İzâhu'l-İzâh Telhis Şerhi*, Kazvinî'nin eserinin şerhidir. H. 776/1374'te kendi elyazısıyla olan bir nüshası SK İbrahim Pş. nu. 1020'dedir. Ayrıca SK Yeni Cami nu. 1032, SK Yeni Medrese nu. 1872/210'da da yazmaları vardır). **Tefsir:** *Tekmile-i Tefsir-i Semerkandî*, *Keşşâf Haşiyesi SK Carullah Ef. nu. 208*, *İ'tirazât alâ Şerhi'l-Keşşâf* (SK Fatih nu. 577), *Şerh-i Müşkilâtü'l-Kur'an* (Farsça). **Hadis:** *Şerhu Müşkilâtü'l-Ehâdis* (II. Bayezid adına Fars dilinde yazılmıştır), *Hadis-i Erbâin*, *Şerh-i Hadis-i İnnâ'llahe Halaka Âdeme alâ Sürethi*. **Fıkıh:** *Hâşiye alâ Şerh-i Mecma'ül-Bahreyn*, *Gayetü'l-Kusvâ* (Kadı Beyzâvî'nin Şâfiî fikhına dair eserinin şerhi), *Haşiye alâ Mülteka*. **Tasavvuf:** *Risale-tunfi Cevâzi'd-Devri ve's-Semâ*, (Molla Arab'ın Devrân-ı Sofiyye risalesine reddiyedir). *Şemsiyye fi Esrârü'l-Kelimâti's-Siddikiyye* (Farsça). **Ahlâk:** *Ahlâk-ı Cemâlî*, I. Bayezid'e sunulan, nefisten, onunla ilgili şeylerden ve muamelâtta bahseden bu eser insanın kendi şahsına, aile fertlerine ve diğer insanlara görevlerini anlatan üç makale üzerine düzenlenmiştir. **Dil:** *Keşfu'l-İrâb alâ Şerhi'l-Lübâb* (Tâceddin Esferâyînî'nin nahve dair eserinin açıklamasıdır). **Tıp:** *Hallî'l-Mucez fi Şerh-i Mucezû'l-Kanun*, İbn Sina'nın meşhur tıp kitabıyla ilgili İbnü'n-Nefis'in *Mucez* adlı eserinin açıklamasıdır. **Kay.:** "İzâh al-İzâh'ın Yusufuğa Kütüphanesindeki Elyazması Nüshaları", Aksaray ve Cemâleddin Aksarayî Sempozyumu, Ekim 1994, s. 33-52; "Cemâleddin Aksarayî'nin Kur'an ve Hadiste Geçen Zor Mesalelerin Halline Dair Eseri", Aksaray ve Cemâleddin Aksarayî Sempozyumu, Ekim 1994, s. 57-60; Mustafa Can, "Edebî Sanat Telâkkisi ve Aksarayî'nin Eserlerindeki Yansıması", Aksaray ve Cemâleddin Aksarayî Sempozyumu, Ekim 1994, 61-75; Bursalı M. Tahir, Eski ve Yeni Ahlâk Kitaplarımız, İst. 1315, s. 7-13; S. Ünver, "Sheykh Jemâluddin Aksarayî, Mujez Sherhi and other Works", Journal of the Regional Cultural Institute, Tahrân 1969, 2. c., sayı: 3. KZEKF 2/1192; OM 1972, 1/80; SO 2/82; TDEA 2/37; M. Öz, "Cemâleddin Aksarayî", TDVİA, 7/308-309; Yusuf Küçükdağ, *Veziir-i Âzam Pîri Mehmed Paşa*, Konya 1999, s. 4. ♣M. CUNBUR

CEMÂLEDDİN Aksarayî, bk. **CAMALİDİN Aksarayî** (19. yy.)

CEMÂLEDDİN, İshak Karamanî (– 1517): Şair, âlim. Karaman'da doğdu. Zâhir ve batın ilimlerini bilen bir Halvetî şeyhiydi. Cemâl Halife diye tanındı. Zâhir ilimlerini Mevlânâ Kestelli'den, batın ilimlerini Karamanlı Habib-i Halvetî'den öğrendi. Hacdan dönüşünde İstanbul'a geldi. Karamanlı Piri Mehmed Paşanın Yüksekaldırım'da yaptırdığı sonradan Koruk dergâhı diye adlandırılan tekkede irşad dersleri verdi. İstanbul'da öldü. *Mâte zühdetü'l-evliyâ ve Lâmekânî âlem-i bâlâyâ rihlet eyledi* ölümüne düşürülen tarihlere İstanbul'da Südlüce'deki türbesinde yatmaktadır. Süreyya Bey ölüm tarihini 940/1553-4 vermiştir. **Eserleri/Tefsir:** *Cemâlî*, Mücadile suresinden Kur'an-ı Kerim'in sonuna kadar, *Haşiye alâ Tefsîr-i Beyzâvî*. **Hadis:** *Şerh-i Hadis-i Erbain*. **Tasavvuf:** *Vahdet-i Vücut Risalesi*, *Şeyhülislâm Musa Kâzım Efendi* tarafından Türkçeye çevrildi. *Risâletun fi Etwârî's-Sülûk*. **Dil:** *Nevâbiğ*.

Kay.: Nurullah Kılıç, Kutb-ı Azam Gavs-i Efhâm Şeyh Cemaleddin İshak Karamanî Hazretlerinin Tercüme-i Hâli, İst. 1973: SO 2/82-83; TDEA 2/37; ♦♦M. CUNBUR

CEMÂLEDDİN, Mehmed Efendi, bk. **CEMAL** (– 1751):

CEMÂLEDDİN, Mehmed Efendi, bk. **CEMAL** (– 1846)

CEMALEDDİN Uşşâkî, bk. **CEMÂLİ** (– 1750)

CEMÂLEDDİN, Velidî (1890-1932dö.): Dilci yazar. Kazan'ın Apas köyünde doğdu. İlk öğrenimini köyünde, medrese öğrenimini Kazan'da yaptı. Bir süre Bubi kasabasında öğrenim gördü. Sonra Kazan'a dönüp okuduğu medresede ders verdi. Orenburg'a gidip Hüseyniye mektebinde Türkçe ve edebiyat öğretmenliği yaptı. A. Battal- Taymas ve Fuad Tuktan'ın çıkardıkları Kurultay ve Altay gazetelerinde devamlı yazmaya başladı. Rus ihtilâlinin sonraki hayatı hakkında geniş bilgimiz yoktur. 1922'de Kayyum Nasırî Mecmuasında 1927'de Alimcan İbrahim'le müşterek eserleri yayımlandı. 1932'den önce Rusya'da bir hapisanede öldüğü bilinmektedir. **Eserleri:** *Tatar Edebiyatının Banısı* (1910), *Milliyet Meselesi* (1910), *Tatarların*

Kültür ve Edebiyat Tarihine Kışbakışı (Rusça, Moskova 1923), *Tatar Tilining Tulu Sözlüğü* (1. c., 1927). **Kay.:** TDEA 2/37-38. ♦♦Yaz.Krl.

CEMALETDİN L. Ş. bk. **CEMALETDİNOV, Lenar Şeyhi oğlu**

CEMALETDİNOV, Lenar Şeyhi oğlu (17.12. 1935 –): Tataristan halkbilimcisi. Tataristan'ın Buva rayonu Küzbiy köyünde bir memur çocuğu olarak doğdu. 1954'te Buva şehrinde Mullanur Vahitov adındaki ortaokulu, 1956'da aynı şehirde 7 numaralı teknik liseyi tamamladı. Bir yıldan fazla köy işlerinde mekanik uzmanı olarak çalıştı. 1957-1960 yıllarında silahlı kuvvetlerde askerlik hizmetini yaptı. 1965 yılında Kazan Devlet Üniversitesi Tarih Filoloji Fakültesinde Tatar Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirip, filolog, ortaokul Tatar Dili ve Edebiyatı öğretmeni derecesini aldı. 1964-1970 yıllarında Tataristan radyosunda müzik programları yazarı oldu. 1970'te Tataristan Bilimler Akademisi Galimcan İbrahimov Dil, Edebiyat ve Tarih Enstitüsüne girdi. İlmî faaliyetinin ilk günlerinden son zamana kadar onun araştırma konusu halk masalları oldu. 1993'te *Tatar Halk Masalları ve Tukay'ın Edebi Masalları* konusunda uzmanlık tezini savundu. L. Cemaletdin, masalların tasnifi, tarihî-tipolojik incelenmesi, özellikle de Orta İdil ve Ural bölgesinde yaşayan halkların masallarını doğu masallarıyla karşılaştırarak araştırdı. Bu araştırmalar, Tatar masallarının poetikasını açıklama, kaynaklarını belirleme, yapısını ve dağılımını tespit etmede başarılı çalışma imkânı sağladı. Folklor mirasını derlemek üzere kurulan yirmi ilmî ekspedisyonda çalışıp, iki yüz kadarı masal olmak üzere üç bine yakın eser kaydetti Pek çok kabiliyetli kaynak kişi buldu. Çeşitli arşivlerde korunan folklor malzemesini, aynı şekilde, yabancı bilginlerin Tatar folkloruna ait eserlerini ilk defa ilim âlemine sundu. Hâlen masal repertuarının konuları bakımından yapısını açıklamak üzere milletlerarası kataloglar tipinde Tatar masalları konu indeksini yapmakta, yine Rusça yayımlamak üzere Tatar masallarının üç ciltlik külliyatını hazırlamaktadır. L. Cemaletdin, hâlen halk edebiyatı bölümünün *yüksek ilmî memuru*, yüzden fazla eserin yazarıdır. Oniki ciltlik *Tatar Halık İcatı* ilmî külliyatını yayımlayan âlimlerden biri olarak Ta-

taristan Gebdulla Tukay adlı Devlet ödülüne layık görüldü (1989). Çalışmaları, *meşhur kültür adamı* ünvanıyla da takdir edildi (1995). **Eserleri:** *Tatar Halık İcatı* (Ekiyetler, 3. kitap, Hazırlayan:, giriş makalesi ve açıklamalar yazarı, Kazan 1981), *Tatar Halık Ekiyetleri* (Rusça hatıra yayını, Hazırlayan ve giriş makalesi yazarı, Kazan 1986, 1992), *Tatar Halık Ekiyetleri* (Kazan 1989), *Öç Kavry*, *Tatar Halık Ekiyetleri* (Kazan 1992), *Öç Kavry*, *Tatar Halık Ekiyetleri* (Tılsımlı ekiyetler, Kazan 1994).

Kay.: Rossiya Folklorçuları (Moskov 1994, 50 s.); R. Yegferov, Ekiyet Sakçısı, Kazan 1995, s. 8-12; Nadirov İ., Ekiyetke Can Öre: Vatanım Tataristan, 1995, 15. Dekabr; H. Mehmütov, Ekiyetlerde Alıp Batır Bar: Medeni Comga, 1995, 15 Dekabr; R. Minnullin, "Ekiyetlerde Haklık Cıñe, Tormışta da Şulay Bulır!", Megrifet, 1995, 16 Dekabr. ♦♦L. CEMALETDİNOF

CEMALETTİN Erkan (takma ad), bk. **KARACA, Mehmet Selim**

CEMALETTİN Mahir (takma ad), bk. **DEMİR, Kemal Tahir**

CEMALHANOV, Hasanbay (1935 –): Özbekistan dil bilimcisi ve öğretim üyesi. Taşkent'in Ahengeran ilçesinde doğdu. 1958'de Ali Şir Nevaî adlı Özbekistan Devlet Üniversitesinin Filoloji Fakültesini bitirdi. 1967'de Uluğbek adlı Fergana Devlet Pedagoji Enstitüsünde yüksek lisans eğre-nimi gördü. Özbekistan Fenler Akademisinin Dil ve Edebiyat Enstitüsünde ilmî görevli olarak (1967-1968) çalıştı, *Özbek Sovet Entsiklopediyası* baş redaktörlüğünde, sözlük ilmî redaksiyonunda (1968-1970), Nizamî adlı Taşkent Devlet Pedagoji Enstitüsünün Filoloji Fakültesinin Dekan yardımcısı olarak çalıştı. (1973-1976), aynı Enstitünün Özbek Dilbilimi bölümünün doçent (1976-1991), aynı bölümün profesörü (1991-1992), Rus gruplarının Özbek dili bölümünde müdür ve profesör (1992-1994) olarak görev yaptı. 1994'ten sonra Nizamî adlı Taşkent Devlet Pedagoji Enstitüsünün Özbek Dilbilimi bölümünde doçent olarak çalıştı. İlmî çalışmalarına 1959'da Özbekistan Kışlak (Köy) hocalığı Fenleri Akademisinde ilmî görevli olarak başladı. 1969'da bilim adaylığı tezini hazırladı. Konusu *Özbek Botanika Terminologiyası Terkiib Tapışı ve Rivaclaruş Tarihiden* dir. Ayrıca, ilmî risalelerini Botanikadan Rusça-Özbekçe Ansiklopedik Lügat, Rusça-Özbekçe Botanika Terimlerinin *Kıskaçça İzahlı Lü-*

gatu isimli botanik ve biyoloji ile ilgili iki sözlük ve kırktan fazla ilmî makale yazdı. Kaşgarlı Mahmud'un *Divan-ı Lügat-it Türk*'ünde, Zahiriddin Muhammed Babür'ün *Babürname* sinde, Şeyh Süleyman Efendi Buhari'nin *Çağatay ve Türki-Osmanî* sözlüğünde, V. Halivkin ve M. Nalivkine'nin *Rusça-Sartça ve Sartça-Rusça Lugat* ında, B. A. Fedçenko'nun *Ratitelmost Türkestana* adlı kitabında bulunan bitki isimlerinin ve botanik terimlerinin sözlüğünü yaptı ve bunu da tezine ilâve etti. 1970'te Nizamî adlı Taşkent Devlet Pedagoji Enstitüsünde grafik ve orfografiya ile ilgilendi. Bunun yanı sıra, Özbek ve Rus dillerinin mukayeseli tipolojisi ile ilgili meseleleri inceledi. Özbek yazısının tipolojik karakterine, Özbek orfografiyasının temel kurallarına ait otuzdan fazla ilmî makale yazdı. **Eserleri:** *Özbek ve Rus Tillerining Kıyasiy Grammatikası* (Üniversiteler ve Pedagoji Enstitüleri Filoloji Fakültelerinin öğrencileri için kılavuz kitap, Taşkent 1986), *Özbek Tili* (Pedagoji bilim okulları için ders kitabı, Taşkent 1976, 2bs. 1989), *Özbek Tili* (Rus okullarının 7. sınıf için ders kitabı) (Taşkent 1994); *Hazrgi Özbek Edebiy Tili'den Metodik Körsetmeler ve Konspektiv Kurs* (Pedagoji öğrencileri için, 1. ks. Leksikologiya, Frazologiya, Leksikografiya, Taşkent 1979; 2. ks.: Fonetika, Orfoepiya, Grafika ve Orfografiya, Cumhuriyet yüksek ve orta pedagoji okulları metodika bölümü için, Taşkent 1981), *Ana Tili* (Pedagoji bilim okulları için, Taşkent 1984), *Pedagogika Bilim Yurtları Programmaları* (Taşkent 1986), *Özbek Botanika Terminologiyası Meseleleri* (Taşkent 1966), *Osnovi Uzbekskay Grafiki, Monografiya, İzdatelstvo* (Taşkent 1991), *Rusça-Özbekçe Botanika Terminlerinin Kıskaçça İzahlı Lügatu* (Taşkent 1963), *Biologiya Sözlüğü* (Taşkent 1967), *Umumiy Biologiya Sözlüğü* (ortak, Taşkent 1967), *Botanikadan Rusça-Özbekçe Entsiklopedik Lügat* (Taşkent 1973), *Özbek Tilide Buyruk Metnleriden Nemuneler* (Taşkent 1993). ♦♦F. NEBİYEV

CEMÂL-İ Halvetî, bk. **CEMAL** (– 1496)

CEMÂLİ (1410/12?-1510/12?): Dîvan şairi. *Hümâ ve Hümâyün* mesnevisiyle tanındı. Cemâlî hakkında, tezkireler ve biyografik mahiyetteki eserlerde verilen bilgiler oldukça yetersiz ve yanlışlarla doludur. Kaynaklarda, Cemâlî ile Şeyhoğlu Mustafa uzun süre birbirine karıştırılmıştır. Bu

ise, büyük bir ihtimalle Cemâlî'nin dedesinin, Şeyhoğlu'nun da babasının şeyh olmasından kaynaklanmıştır. Ayrıca Cemâlî'nin, Şeyhî'nin yeğeni olması böyle bir karışıklığı kolaylaştırmıştır. Bu yanlış, Tanzimat'tan sonra yazılan bazı edebiyat tarihlerinde fark edilerek düzeltilmeye çalışılmışsa da kesin olarak Faruk K. Timurtaş'ın makalesiyle açıklığa kavuşturulabilmiştir. Bundan sonra yazılan bazı çalışmalarda da, şairle ilgili eksik ve yanlış bilgilerin verilmeye devam edildiği görülür (bk. O. Horata, H. Ü. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, s. 51-83). Şeyhoğlu Mustafa'nın (d. 1341), Şeyhî'nin yeğeni olmak ve *Husrev ü Şîrin*'e zeyil yazmakla herhangi bir ilgisi yoktur. Cemâlî'nin adı, ailesi ve doğum tarihi konusunda da tezkirelerde bir bilgi yoktur. Fakat onun, *Husrev ü Şîrin*'e yazmış olduğu zeyilin başlığından bu hususların bazılarını açıklık getirmek mümkün olmaktadır. Bu başlıktan, Cemâlî'nin asıl adının Bayezid olduğu, babasının Mustafa, dedesinin de Şeyh Ahmed-i Tercemanî adlarını taşıdığı ve Akşehirli olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca bu zeylin sonlarındaki bir beyitte de, Cemâlî'nin asıl isminin Bayezid olduğu bir şüpheye yer bırakmayacak şekilde belirtilmektedir. Bazı *Husrev ü Şîrin* nüshalarında ise, babasının ismi *Mustafa el-meşhur Şeyhoğlu* şeklinde geçer. Bu da şairin Şeyhoğlu lakabıyla da tanınmış olabileceğini düşündürmektedir (TDVİA, 7/316). Tuhfe-i Nâilî'de bir mahlası da Hurrem olarak geçmektedir. Cemâlî, onbeşinci yüzyılın büyük şairi Şeyhî'nin *hemşirezâde* si (yeğeni)dir. Tezkire yazarları, *Husrev ü Şîrin*'e yazılan zeyil sebebiyle bu akrabalıktan bahsederler. Cemâlî'nin doğum yeri hakkında söylenenler de birbirini tutmamaktadır. Sehi, Âlt, Fâizî ve Mehmed Süreyya onun Karamanlı; Riyazî ise Bursalı olduğunu belirtir. Latîfî ve buna dayanan Ş. Samî ise *Ya Karamanî* veya *Burûsevîdir* derler. Fakat eldeki bilgiler, Cemâlî'nin Karaman'da doğduğu görüşünü kuvvetlendirmektedir. Cemâlî'nin doğum tarihi de bilinmemektedir. Şeyhî'nin 834/1431-32 civarında öldüğü düşünüldüğünde; Cemâlî'nin o sıralarda 18-20 yaşlarında olduğu kabul edilirse, onun Fetret Döneminin (1402/1413) sonlarına doğru 813-815/1410-1412 yıllarında doğduğu tahmin edilebilir. Kaynaklarda, eğitimi ve mesleğiyle ilgili olarak bir bilgi verilmemekle birlikte, eserlerinden Arapça ve Farsçayı çok iyi bilen, üç dilde ustaca oyunlar

yapabilecek kadar iyi eğitim görmüş bir kimse olduğu anlaşılmaktadır. O da, devrin önde gelen birçok şairi gibi, tahsil hayatını zamanın önemli kültür merkezlerinden biri olan Kütahya'da tamamlamış olmalıdır. Cemâlî'nin hangi tarihte olduğu bilinmemekle birlikte, daha sonra Bursa'ya geldiği anlaşılmaktadır. Şair, 850/1446'da II. Murad'a sunmuş olduğu *Hümâ vü Hümâyûn*'un yazılış sebebinin anlatıldığı bölümde, padişahın meşhur veziri Çandarlı Halil Paşanın hizmetine girdiğini söyler. Cemâlî, daha sonra da II. Murad'ın himayesi altına girerek sarayın mümtaz şahsiyetleri arasında yer almıştır. *Hümâ ve Hümâyûn*'da, II. Murad hakkında yazılan üç medhiye vardır. *Miftâhü'l-Ferec*'de de, Sultan Murad'ın *Hümâ ve Hümâyûn*'u daima okuttuğunu söyler. II. Murad devrinde oldukça meşhur olduğu anlaşılan Cemâlî'nin, Bursa'daki çeşitli eserlerin kitabelerinde tarihlerine rastlanmaktadır. Bunlar, şairin Bursa'da uzun süre kaldığını göstermektedir. Cemâlî, fetihten sonra birçok şair gibi İstanbul'a gelir. İstanbul'un fethinden üç yıl sonra yazılan (860/1456) *Miftâhü'l-Ferec*'de, Fatih için yazılan medhiyelerle, İstanbul'un fethine düşürülen bir tarih ve padişah adına düzenlenmiş bir muamma bulunmaktadır. *Dîvan*'ının sonunda yer alan *Der-Beyân-ı Meşakkat-i Sefer ve Zarûret ü Mü-lâzemet* adlı küçük mesnevîden de, şairin padişahla birlikte Arnavutluk seferine katıldığı anlaşılmaktadır. Bu, Fatih'in 883/1478 'de yaptığı ve kesin zaferle sonuçlanan üçüncü Arnavut seferi olmalıdır. Bu da, Cemâlî'nin bu sırada 68-70 yaşlarında olduğunu gösterir. Cemâlî'nin ölüm tarihi de kesin olarak bilinmemektedir. Latîfî, Riyazî ve Fâizî, onun II. Bayezid devrinin sonlarında öldüğünü söylerler. Bursalı Mehmed Tahir ise, bir kaynağa dayanmadan II. Bayezid devrine kadar yaşadığına işaret eder. Şairin eserlerinde, Fatih için söylenmiş bir mersiyeyle, II. Bayezid için yazılmış bir medhiyenin bulunmaması, bu görüşü kuvvetlendirmektedir. Fakat devrine yakın kaynakların verdiği bilgiler dikkate alındığında, onun, II. Bayezid devrinin sonlarına doğru, 1510-1512 yılları arasında İstanbul'da ölmüş olması daha kuvvetli bir ihtimaldir. Bursalı Mehmed Tahir, Cemâlî'nin mezarının, İstanbul Edirnekapi'daki Buharî Tekkesi yanında olduğunu yazmıştır. **Eserleri:** Tezkirelerde, Cemâlî'nin sadece *Hümâ*

vü Hümâyûn mesnevîsinden bahsedilmekle birlikte, şairin elimizde bulunan eserleri şunlardır: *Zeyl-i Husrev ü Şîrin*, *Şeyhî'nin Husrev ü Şîrin*'ine yazılmış olan bu zeyil, onun ilk eseridir. Şeyhî, Nizami'nin *Husrev ü Şîrin*'indeki en trajik bölüm olan Şîrûye olayını yazmadan ölmüştür. Bu sebeple tezkire yazarları, eksik kalan bu bölümün Cemâlî tarafından tamamlandığını sanmışlardır. Halbuki onun yaptığı, bir tamamlama değil zeyildir. *Husrev ü Şîrin*'i tamamlayan ise Rûmî* adlı bir şairdir. 109 beyitlik bu zeylin ilk kısmında, Şeyhî'nin ölümünden ve feleğin vefasızlığından bahsedilir. İkinci kısmında ise, II. Murad övülerek, bu zeylin onun övgüsünden eksik kalmaması için yazıldığı söylenilir. Zeylin, Şeyhî'nin ölümünden hemen sonra yani 834-835/1430-1431 yıllarında yazıldığı tahmin edilmektedir. *Hümâ vü Hümâyûn*, Arap Hanı Menûşeng'in oğlu Hümâ ile, Çin Fağfurunun kızı Hümâyûn arasındaki aşkı anlatan bu mesnevî, Cemâlî'nin en önemli eseridir. Mesnevîde, eserin isminin *Gülşen-i Uşşâk* olduğu belirtilmekle birlikte, tezkireler isminin *Hümâ vü Hümâyûn* olduğunu yazarlar. Bilindiği üzere, aşk ve macera konulu mesnevîler, genellikle baş kahramanlarının adlarıyla anılmış, diğer isimler ise eserlerde kalmıştır. Kaynakların birçoğunda, bu eserin, Fatih için yazıldığı söylenilmekle birlikte; mesnevînin II. Murad adına yazıldığı bir şüpheye yer bırakmayacak kadar açıktır. Şair, hâtîme bölümünde eserini H. 850/1446 yılında tamamladığını belirtir. 4593 beyitten oluşan eser, hezec bahrinin *Mefâilün Mefâilün Feülün* kalıbıyla yazılmıştır. *Hümâ vü Hümâyûn*'un biri, İÜK Ty 5680; diğeri de DTCF, M. Ozak I, nu. 1246'da kayıtlı olmak üzere sadece iki nüshası vardır. Hâcû-yı Kirmanî'nin aynı adlı eseri örnek alınarak yazılan bu mesnevî tam bir tercüme değildir. Eserde, Şeyhî'nin *Husrev ü Şîrin*'inin etkisinin büyük olduğu anlaşılmaktadır. Mesnevînin girişindeki şiirlerin birçoğu Şeyhî'ye nazîre olarak yazılmıştır. *E'r-Risâletü'l-Acibe fi's-Sanâyi' ve'l-Bedâyi'*: Eserin tek nüshası Cambridge Üniversitesi Kütüphanesi İslâm yazmaları arasındadır (E. G. Browne, s. 87, nu. 465). Timurtaş, bunun edebî sanatlar ve söz oyunları ile süslenmiş bir kasîde olduğunu söyler. Bu eserin, *Miftâhü'l-Ferec*'de bahsedilen, iki beyitten belirli harfler alınarak yeni beyitler yapılan, *acaib* sanatları ve vezinleri bildiren risale olması kuvvetle muhte-

meldir. Diğer Risale, *Miftâhü'l-Ferec*'de, Arapça, Farsça, Türkçe kelimelerle yazılmış, bazı sözleri *tashif* ile *medh* ve *zemm* anlamlarına gelebilen bir risalesinin de olduğunu söylemişse de bu eseri bulunamamıştır. *Miftâhü'l-Ferec*, 860/1456'da tamamlanarak Fatih Sultan Mehmed'e sunulan, *mutluluk anahtarı* anlamındaki bu mesnevî didaktik bir eserdir. Hezec bahrinin *Fâilâtün Fâilâtün Fâilün* kalıbıyla yazılmıştır. Beyit sayısı 5000 civarındadır. Mesnevînin girişinde, tevhd, münâcat, na't gibi dinî şiirlerle Fatih için yazılmış medhiyeler vardır. Asıl bölüm ise, âyet ve hadislerin açıklamaları ve bunlarla ilgili dinî-tasavvufî hikâyelerden oluşur. Bu mesnevînin, İÜK Ty. nu. 2331; Üsküdar Selim Ağa K., Kemankeş ks, nu. 447; Berlin Kraliyet K., nu. 378 (W. Pertsch, s. 371); Atatürk Ü. S. Özege Böl., nu. I; TDKK, Yz. A/322; Konya Bölge Yazma Eserler K nu. 2446 ve Halil Erdoğan Cengiz'in şahsî kütüphanesinde olmak üzere altı nüshası vardır. SK Ayasofya ks. 1748 ve Hüdayi K. H. Selim Ağa, nu. 1045/5'te kayıtlı nüshalar ise *Miftâhü'l-Ferec* değildir. *Dîvan*: Cemâlî'nin sadece Latîfî tezkiresinde belirtilen bu eseri, son yıllarda Kayahan Erimer tarafından ilim âlemine tanıtılmış ve Çetin Derdiyok tarafından yayımlanmıştır. Tek nüshası, Kayahan Erimer'in şahsî kütüphanesinde bulunan (hâlen MK Yz. A 7978/1'de) Cemâlî *Dîvan*'ında, 12 kaside, 4 kıt'a-i kebire, 6 nazm, 52 gazel, 2 müstezat, 8 kıt'a ve 7 beyit vardır. Bu eserde de, *bu beyit okunurken dudak deprenmez, bu beytin Hurûf-ı mecmu noktasuzdur* gibi sanatlarla yazılmış şiirlere rastlanmaktadır. Latîfî, *Dîvan*'ın devrinde bile fazla okunmadığını söyler. *Der-Beyân-ı Meşakkat-i Sefer ve Zarûret ü Mü-lâzemet*: Cemâlî'nin hiç bir kaynaktan temas edilmeyen bu mesnevîsi, *Dîvan*'ının sonunda bulunmaktadır. 73 beyittir ve Kayahan Erimer tarafından yayımlanmıştır. Şair, mesnevîsinde Fatih'le birlikte çıktığı Arnavutluk seferini ve orada karşılaştığı zorlukları realist bir şekilde anlatır. Sonuç olarak Cemâlî, üç dilde ustaca söz oyunları yapabilecek kadar kuvvetli bir şair olmakla birlikte; devrinin Şeyhî, Necatî ve Ahmed Paşa gibi büyük üstadlarının yanında geri plânda kalmıştır. Tezkirelerde de, onun iyi bir şair olduğu belirtilerek, kudreti derecesinde şöhret bulamamasının şaşılacak bir şey olduğu yazılmıştır.

Kay.: Ahmed Tevfik, "Selçuk Hatun Sultan", Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası, İst. 1328, sayı:15, s. 957-961; Hayri Akyüz, "Onbeşinci Yüzyıl Şairlerinden Cemâlî'nin Hümâ

vü Hümayûn Adlı Eseri Hakkında Birkaç Söz", TFA, Ank. 1954, c. 3, sayı: 54, s. 856-857; Âli, Kühû'l-Ahbâr, TTK, Y. 554, v. 83b, KATK s. 106, 114-115; E. Blochet, Catalogue des Manuscrits Turcs de la Bibliothèque Nationale, Paris 1933, 1/138-141; E. G. Browne, A Hand list of The Muhammeden Manuscripts in the Library of the University of Cambridge, Cambridge 1900, s. 87; Çetin Derdiyok, Cemâlî, Hayatı, Eserleri ve Dîvanı, Harvard 1994, 170 s.; a. g. y., "Fâtih devri Şairlerinden Cemâlî'nin Dîvanı'nda Yer Alan İki Tarih", TK, Ank. 1994, sayı: 375, s. 434-437; Kayahan Erimer, "Gün Işığında Çıkan Değerli Bir Eser", TDAY, 1973-74, s. 265-281; Faik Reşad, Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye, 1/220-221; E. J. W. Gibb, A History of Ottoman Poetry, London 1900; J. W. Hammer, Geschichte der osmanischen Dichtkunst, Pesth 1836, 1/217; H. Tefvîk- H. İhsan- H. Ali, Türk Edebiyatı Numûneleri, İst. 1926, s. 273-281; O. Horata, Cemâlî, Hüma vü Hümayûn (Gülşen-i Uşşâk), HÜ, SBE, ydt, Ank. 1990, 697 s.; a. g. y., "Cemâlî'nin Hayatı ve Eserleri", HÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi, c. 8, Ank. 1991, s. 51-83; a. g. y., "Cemâlî'nin Hüma vü Hümayûn Mesnevisi", MÜ Türklük Araştırmaları Dergisi, İst. 1993, s. 281-306; H. İpekten- M. İsen- R. Toparlı- N. Okçu- T. Karabey, Büyük Türk Klâsikleri, Ank. 1985, 2/235-239; M. F. Köprülü, "Anadolu'da Türk Dili ve Edebiyatının Tekamülüne Toplu Bir Bakış", Yeni Türk Mecmuası, İst. 1933, c. 1, sayı: 5, s. 385; a. g. y., EŞDEA, İst. 1934, s. 71; W. Pertsch, Die Handschriften-Verzeichnisse der königlichen Bibliothek zu Berlin, Berlin 1889, s. 371; KA, 2/1833; "Shaikh-zade", The Encyclopedia of Islam, London 1934, 1/282-285; F. K. Timurtaş, "Fatih Devri Şairlerinden Cemâlî ve Eserleri", TDED, c. 4, İst. 1951, sayı: 3, s. 189-213; a. g. y., "Kütahya Kütüphanesinde Bilinmeyen Bir Eser", Son Havadis, 9. 12. 1961; a. g. y., Şeyhî ve Husrev ü Şirin'i, st. 1980; HB s. 113; HHTŞ s. 37; İ. Hakkı Uzunçarşılı, Kütahya Şehri, İst. 1932; KÂ 3/1833; OM 2/121-122; RŞ (İÜK Ty. 4098), v. 8a; SO 2/85, 2/271; "Cemâlî", TA, İst. 1960, 10/145-146; "Cemâlî", TDEA 2/38-39; G. Kut, "Cemâlî", TDVİA, 7/316; TGDEİS s. 87; TN 1/158(635); TŞ 3/979-982; TŞ/HÇ 1/260-261; TŞ/L, 2001, s. 215-216; ZE (İÜK Ty. 3289) v. 24a. ●O. HORATA

CEMÂLÎ (– 1525/6): Âlim, yazar. Karaman'da doğdu. Amasya'da, Aksaray'da doğduğu da ileri sürülmektedir. Adı kaynaklarda Mevlânâ Süfî Ali Çelebi el-Cemâlî, Molla Ali b. Ahmed el-Cemâlî diye geçmektedir. Asıl adı Alâeddin Ali b. Ahmed b. Mehmed el-Cemâlî Efendidir. Halk arasında Müfti Ali Çelebi, Zenbilli Müftü diye tanındı. Cemâleddin Aksarâyî soyundan geldiği için Cemâlî lakabını aldı. Öğrenimini Karaman, Bursa ve İstanbul medreselerinde yaptı. Molla Hüseyin ve Mevlânâ Muslihiddin Efendiler tarafından yetiştirildi. Edirne'de müderrislik yaptı. II. Bayezid devrinde önce Bursa'ya, sonra da Amasya'ya sürüldü. Bir süre sonra afvedilip müderrislik ve kadılıklarda bulundu. 1503'te Şeyhülislâmlığa getirildi. I. Selim'i itidale sevketmesiyle, kendisine sorulan soruları zembille topladı.

yıp, cevaplarını pencereden zembille sarkıttığı için Zembilli diye tanındı. Görevi Kanunî devrinde de devam etti. Rodos fethinde bulundu. İstanbul'da öldü. Zeyrek'te yaptırdığı mescidin bahçesine gömüldü. **Eserleri/Fıkıh:** *Muhtârâtü'l-Fetâvâ*, temel fıkıh kitaplarına dayanılarak yazılmış fetva mecmuasıdır. *Muhtasar'l-Hidâye Âdâbü'l-Evsiya*.

Kay.: İ. H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi* 2/665 Yusuf Küçükdağ, II. Bâyezid, *Yavuz ve Kanunî Devirlerinde Cemâlî Ailesi*, İst. 1995, s. 51-81; H. H. Yasar, *Amasya Tarihi* 1/105-106, 238,245,292vd.; *Amasyalı Ünlüler* s. 2; HŞ s. 286; HHTŞ s. 277; *İlmiye Sahnâmesi* 1916, s. 342; A. Altınsu, *Osmanlı Şeyhülislâmları* 1970, s. 13; İst. A 2/658; TDEA 1/111; *Lâmia Güllü, Zembilli Ali Efendi Ailesi, İÜ Edebiyat Fakültesi*, bylt, İst. 1949-1950. ●M. CUNBUR

CEMÂLÎ (? - 1550): Divan şairi ve tarih yazarı. Cemâleddin Aksarayî soyundan Şeyhülislam Ali Cemâlî'nin büyük oğludur. Adı Zenbillizâde Muhyiddin Mehmed Cemali Efendi olup Muhyiddin Mehmed Şah Efendi ve Molla Çelebi diye de anıldı. Medrese öğrenimi gördü. Anne tarafından dedesi olan Hüsamzâde ile Müeyyedzâde tarafından yetiştirildi. İstanbul'da Murad Paşa ve Davud Paşa medreselerinde müderrislik yaptı. Sahn müderrisliğinden Edirne kadılığına tayin edildi. Bir süre sonra azledildi. İstanbul'a dönüşünden sonra sahn müderrisliğine, sonra da ikinci defa Edirne kadılığına getirildi. Üçüncü defa Sahn müderrisi iken İstanbul'da vefat etti. Dedesi Zenbilli Ali Efendinin kabri yanına gömüldü. Medrese öğrencilerinin mülâzemet dönemlerinde kalmaları için İstanbul'da çok sayıda hücre yaptırdı, öğrencilere günde birer akçe burs vakfı yaptı. Fars ve Türk dillerinde yazdığı şiirlerinde Cemâlî ve Muhyiddin mahlaslarını kullandı. Konyalı yanlılıkla kardeşi Fazıl Çelebi'nin Rûhî mahlasını Molla Çelebiye mal etmiştir. **Eseri:** *Tarih-i Osmanî*, Theodor Menzel'e göre Viyana, Berlin ve İstanbul Millet Kütüphanesinde yazmaları bulunan bu eser, yazarı bilinmeyen *Tarih-i Âli Osman*'lardan yararlanarak yazılmaya başlanmış, Kanunî'nin 1549'da İran seferinden dönüşüne kadar geçen olayları içermekte olup Almancaya da çevrilmiştir.

Kay.: İ. H. Konyalı, *Aksaray Tarihi*, 2/2383,2545; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, 1/346; HHTŞ s. 269; HŞ s. 304,389-390; Yusuf Küçükdağ, II. Bâyezid, *Yavuz ve Kanunî Devirlerinde Cemâlî Ailesi*, İst. 1995, s. 132-134; Th. Menzel, "Muhyî'd-Din Mehmed", İA 8/556; OM 3/63; SO 3/488, 4/345; TN 1/157(631). ●O. HORATA

CEMÂLÎ (– 1583): Divan şairi. İstanbul'a bağlı İstinye'de doğdu. Asıl adı Ahmed'dir. Defterdarzâde ünvanıyla ve Çilli lakabıyla tanındı. Şair Kemalî'nin kardeşidir. Kaynaklarda, medrese hayatına atılarak dânişmend olduğu ve bir süre Rumeli'de kadılık ve müderrislik görevlerinde bulunduğu belirtilmektedir. Şuh-meşrep bir mizaca sahip olan şairin "*Benim her mısra'im cins-i suhanda nev'-i müfreddir*" dediği nakledilir. İstanbul'da öldü. *Vefatına Bursalı Haşimî, Nihân oldu Cemâlî yüz tutup sıdk ile Allah'a mısraıyla tarih düşürdü*. Bursalı Mehmed Tahir mezarının İstinye'de olduğunu söyler. Şair hakkında, tezkirelerde takdîrîkâr ifadeler kullanılmıştır. Ahdî, onun muhayyel şiirleriyle Emrî'ye, şiirlerinin akıcılığı ile de Bakî'ye benzediğini söyleyerek devrinin bütün şairlerine sakilik ettiğini belirtir. Mizah, hezl ve darb-ı mesel söylemeye düşkün olan şair asıl müfredleriyle tanındı. Riyazî, bir müfredler divanının olduğunu söylemesine karşılık bu eser elimizde yoktur. Müfredlerine, mecmualarda ve bilhassa Hisalî* ve Kabultî'nin düzenlemiş oldukları *Metali'ü'n-Nezâ'ir*'lerde rastlanmaktadır.

Kay.: BT (İÜK Ty 2567) v. 22; GŞ (Millet K, AET, nu. 772) v. 120; KÂ 3/1834; KATK s. 301; OM 2/123; RŞ (İÜK nu. 761) v. 41; SO 2/85; TA 10/145; TDEA 2/39; TN 1/157(632); TŞ 3/975-977; TŞ/HŞ 1/261-262; ZE (NOSK nu. 3723) v. 24. ●O. HORATA

CEMÂLÎ (16. yy.): Mutasavvıf şairi. Hayatı hakkında kaynaklarda bir bilgi yoktur. Ergun, bir mesnevisi ile mensur eserlerinin İÜK. Ty. 1700'de kayıtlı bir yazmada bulunduğunu söyler. Kütüphane fişinde bu eserler yanlılıkla Cemâleddin-i Ankaravî'ye ait olarak gösterilmiştir. Yazmadaki ilk eser, 986/1578'de yazılan manzum-mensur karışık *Te'vilât-ı Besmele-i Şerîf*'tir. Şair, eserinin sebebi te'lif kısmında *Kerâmâtü'l-Havâs, Matla'u'l-Ahbâr, Şerh-i Bâ, Ahlâk ve Futrat-nâme* isimli Farsça ve Arapça eserlerinin olduğunu söylemekle birlikte bu eserleri elimizde yoktur. Yazmada kayıtlı diğer eserler ise, bazı dinî-ahlakî hikâyelerini ihtiva eden *Risâle-i Durûb-ı Emsâl ile Gülşen-i İrfân* isimli mesnevilerdir. S. Nüzhet Ergun'un, Cemâlî Halvetî'nin şiirlerini ihtiva eden mecmualarda rastladığı ve başka bir Cemâlî'ye ait olduğunu söylediği *Şeyh Cemâlî Rûhu'llâhü Rûhahu* başlığı altındaki bazı ilahiler de bu şaire ait olmalıdır. Ergun, bununla ilgili olarak kitabının farklı yerlerinde farklı görüşler ileri sürerek; Cemâlî Halvetî'nin başka bir mahlas kullanmamış olması

sebebiyle, bu ilahilerin 16. asırda yaşamış olan başka bir Cemâlî'ye ait olabileceğini veya 923/1517'de vefat eden Cemâleddin-i İshak-ı Karamanî'ye ait olmasının da zayıf bir ihtimal olduğunu söyler (c. 3, s. 977-978). Bir başka yerde de, "Şeyh Cemâlî" mahlasıyla bazı ilahi mecmualarında şiirlerine rastladığı beyatî ve düyek makamlarında bestelenmiş iki ilâhisinin metinlerini verdiği şairin 17. asırda yaşamış olabileceğini belirtir (c. 3, s. 984).

Kay.: TDEA 2/39; TŞ 3/977-978. ●O. HORATA

CEMÂLÎ (? - 1674/5): Müderris ve şair. Silivri'de doğdu. Piri Paşanın kızının oğlu olması sebebiyle Hanımzâde Mehmed Efendi nâmıyla şöhret buldu. Anne adının kaynaklarda Hanım diye geçtiği ve Erzurum Beylerbeyi Kızılalmedlü Musa Paşanın eşi olduğu ileri sürülmektedir. Medreseden azledildikten sonra 1063/1652-53 yılında Aşçıbaşı Haric Medresesine; 1067/1657 Recebinde İmamzâde Mehmed Kadri Efendi yerine Şeyhülislam Zekeriya Efendi Medrese-i saniyesine; 1068/1657 Saferinde de Ahizâde Abdülhalim Efendi yerine Efdalzâde Medresesine müderris oldu. Kadılık yaptı. İstanbul'da vefat etti. Mezarı Silivri kasabasındaki Piri Paşa Camii bahçesindedir. Devrinde müderrisliğinin yanında Cemâlî mahlasıyla söylediği şiirleriyle tanındı.

Kay.: MN 1/173; SO 4/182; TN 1/157(633); VF 1/477; Yusuf Küçükdağ, II. Bâyezid, *Yavuz ve Kanunî Devirlerinde Cemâlî Ailesi*, İst. 1995, s. 160. ●O. HORATA

CEMÂLÎ (? – 1164/1750): Mutasavvıf şair. Asıl adı Seyyid Mehmed Cemâleddin, künyesi Ebû Nizâmeddin'dir. Cemâleddin-i Uşşakî meşâyih arasında Şeyh Cemâlî Efendi olarak anılmaktaydı. Edirne'de doğdu. Tahsilini aynı şehirde tamamladı. Gençliğinde Uşşakî tarikatı şeyhlerinden şair Bağdadî Şeyh Mehmed Hamdî* Efendiye, onun vefatından sonra da Halvetiyye-Gülşeniyye'nin Sezaiyye kolunun kurucusu Hasan Sezâ'î'ye intisap etti. Hilâfet rütbesini alarak, Ayvansarayî'ye göre 1155/1742'de; Badi'ye göre de 1157/1745'te İstanbul'a geldi. Uşşakiyye'den Mehmed Efendi yerine Eğrikapı dışında Savaklar'daki Haramî Ahmed Paşa Zaviyesine şeyh oldu. Ölümüne kadar burada irşad görevinde bulundu. Uşşakî pîrlerinden Hüsameddin-i Uşşakî'nin 10. dereceden halifesiydi. Kaybolmaya yüz tutan Uşşakiyye'yi yeniden canlandırdı. Devrinin meşhur mutasav-

vıflarından biriydi. Birçok tanınmış şahsiyeti, bu arada Selâhaddin Uşşakî'yi yetiştirdi. Bu sebeple Uşşakîlerce, devrinde *pîr-i sâni* yani tarikatın ikinci kurucusu unvanıyla anıldı. Uzun süre devam eden bu irşad görevinden sonra, altmış yaşlarını geçtiği bir sırada 1164/1750'de İstanbul'da vefat etti ve şeyhliğini yaptığı zaviyenin bahçesine defnedildi. *Didiler cümle müstâkı/ Bu târih-i Hak intâkı/Cemâleddin Uşşakî/ İde Lâhûtu vâlâ-câh* ölümüne düşürülen tarihtir. Yerine oğlu Cemâleddin Efendi şeyh oldu. **Eserleri:** Cemâlî'nin bir *Divan*'ı ile onun içinde bulunan 94 beyitlik *Silsile-i Tarîk-i Uşşakiyye* isimli bir mesnevisi vardır. *Divan*'ın bilinen nüshaları, Millet K. AEME 82; Yahya Efendi nu. 3734, SK Uşşakî Dergâhı nu. 92, MK Yz. FB 339; Yz. A 909 ve 4034'te kayıtlıdır. İbnül-emin, kitapçı Raif Beyin kitapları arasında da bir nüshasının olduğunu söylemektedir. Mutasavvıf bir şair olan Cemâlî'nin *Divan*'ı, tasavvuf düşüncesini coşkun bir dille ifade ettiği şiirlerle doludur. **Kay.:** AB 5/450; ÂZ, 1994, s. 61-62; BS v. 31; EŞ s. 391-395, ET s. 270-271; İKTYDK 3/755; OM 1/54; SO 2/85-86; TDEA 2/39; M. Erol Kılıç, "Cemâleddin Uşşakî", TDVİA, İst. 1993, 7/314-315; TN 1/158(634); TŞ, 3 /973-975; VSMR v. 35; Mehmet Ergin, Cemâleddin-i Uşşakî'nin Hayatı, Eserleri ve Divanının Edisyon Kritiği, AÜ, SBE bylt, Ank. 1994. ♣O. HORATA

CEMÂLÎ (- 1898): Halk şairi. Konya'nın Karkın köyünde doğdu. Asıl adı Ahmed'dir. Parmaksız lakabıyla tanındı. Okuma yazması yoktu. İyi saz çalan şairin hece ve aruzla söylediği şiirleri vardır. Bunlardan biri de 1854 (1271)de Konya dolaylarında görülen çekirge salgını üzerine söylediği destanıdır. Şair Basurcu Ahmet Paşanın yaptığı ameliyat esnasında vefat etti. S. N. Ergun ve Ferit Uğur'un *Konya Vilâyeti Halkiyat ve Harsiyatı* adlı eserinde 4 koşması, 1 muamması ve *Çekirgeler destanı* kayıtlıdır. **Kay.:** S. N. Ergun, M. F. Uğur, Konya Vilâyeti Halkiyat ve Harsiyatı, Konya 1926, s. 16-18; TDEA 2/38; TŞ 3/983-984. ♣F. A. TURAN

CEMALÎ (19. yy.): Halk şairi. Gedayî'nin, çağdaşı olan şairlerden bahsettiği manzumesinde adı geçmektedir. S. N. Ergun'un özel kütüphanesinde bulunan bir mecmuada Cemalî'nin bir koşması mevcuttur. Aynı koşma, Millet K AEM Mec. nu. 757'de kayıtlı, Ali Emiri'nin topladığı âşık şiirleri arasında da bulunmaktadır. **Kay.:** TŞ 3/982. ♣F. A. TURAN

CEMÂLÎ (19. yy.): Halk şairi. Sivas'lı olduğu söylenen şair, I. Dünya Savaşından önce Narman'a, oradan da Ardahan'a gitti. Ardahan'ın Vardosan köyünde hikâyeci Mahmud usta ile de bir müddet birlikte gezdiler. Cemâlî'nin Narmanlı Sümmani**'ye nazire olarak yazdığı destanı S. N. Ergun'un *Türk Şairleri* eserinde kayıtlıdır. **Kay.:** TBA Sivas 1995, s. 27; TDEA 2/38; TŞ 3/983. ♣F. A. TURAN

CEMÂLÎ Baba (1836/37-1915): Bektaşî şairi. Tekirdağ'da doğdu. Adı Ahmed Celâleddin'dir. 1879'da Tekirdağ Belediye Başkanlığı yaptı. Bektaşîliğe intisap etti. Mahmud Babazâde Nafi Babadan icazet aldı. Selman Cemâlî Baba adıyla da bilinmektedir. Cemâlî ve Selman mahlaslarını kullanan şair, Kâzîmiyye Bektaşî Dergâhında, 1331/1915'te babalık yaptı. Arapça ve Farsçayı bilen, güzel saz çalan Cemâlî Baba hece ve aruz vezniyle şiirler yazdı. *Riyâz-ı Belde-i Edîme* adlı eserde dervişane şiirlerinin var olduğundan bahsedilir. Tekirdağ'ında öldü. Cemâlî Babanın *Risâle-i Âgâhdil* adlı sülûka ait manzum bir eseri vardır. S. N. Ergun, şairin bir nefesi ile *Risâle-i Âgâhdil*'den bir bölümünü yayımladı. *Dersen, Birdir, Olur, Ali'dir* redifli nefesleriyle ünlüdür. Şiirlerinde Hz. Ali sevgisi, vahdet-i vücüt konularını işledi. **Kay.:** Bektaşî Şairleri, İst. 1930, s. 43-45; BKAŞN 3/238-243; RBE, 3/50-51; TŞ 3/972-973; H. Yücebaş, Tekirdağlı Şairler, İst. 1939, s. 47-50; Hikmet Çevik, *Tekirdağ Tarihi Araştırmaları*, İst. 1949, s. 200; Vahit Lûtfi Salcı, "Kızılbaş Şairleri", HBH, yıl: 10, sayı: 113, 1941, s. 111; TDEA 2/39; A. Oy, Yüzyıllar Boyunca Tekirdağlı Şairler ve Yazarlar, İst. 1995, s. 56-57; TŞ 3/972-973. ♣N. KÖSE- F. A. TURAN

CEMALİGİL, Sadettin Tuğrul (1918 -): Şair. Antakya'da doğdu. **Eseri/Şiir:** *Dudakların Destanı* (1937). **Kay.:** ÖBBŞKA 1/366. ♣YK

CEMALÜDDİN Latiç (1957 -): Şair. Bosna'nın Yukarı Vakıf yakını bir köyde doğdu. Saraybosna'daki Gazi Husrev Bey Medresesini bitirdikten sonra felsefe dalında yüksek öğrenim gördü. İslâmî inançları sebebiyle altı buçuk yıl hapis cezasına çarptırıldıysa da kamuoyunun baskıları sonucunda bir müddet sonra serbest bırakıldı. *Livjan* (Zambak) gazetesinin baş yazarı ve Uluslararası İslâm Yazarları Topluluğu üyesidir. **Eseri/Şiir:** *Hazret-i Davut Evi*. **Kay.:** YS, 2. bs. s. 156. ♣N. YILDIZ

CEMÎ (16. yy.): Divan şairi. S. N. Ergun Millet K AEM 536 numaralı mecmuada bir terci-i bendiyle bir gazelini buldu. Bazı beyitlerini yayımladı. **Kay.:** TDEA 2/40; TŞ 3/984. ♣M. CUNBUR

CEMÎ (- 1659): Divan şairi. İstanbul'da doğdu. Adı Mehmed'dir. Medrese eğitimi gördü. Bazı kasaba ve beldelerde müderrislik ve kadılık yaptı. Erdemi ve olgunluğuyla tanındı. Şiirleri birçok şair tarafından tahmis edildi. Safâ'î'nin mürettep olduğunu söylediği *Divan*'nın yazmaları TSMK Revan Köşkü nu. 794 ve 795'tedir. İçinde tevhit, naat, Hz. Ali'ye medhiye ve Hz Hüseyin'e mersiye ile IV. Murad, Şeyhülislâm Yahya Efendi, Karaçelebizâde gibi devrin büyüklerine yazdığı kasidelerin, gazel ve musammatların bulunduğu bu divan 2013 beyittir. Şairin devrinde epeyce tanındığı şiirlerinden ve tezkirelerde şiirlerine verilen yerden anlaşılmaktadır. **Kay.:** KZEKF 1/782; MN s. 173; NAFE (SK Esad Ef. 2549) s. 53b-54b; NAZZE, 1999, s. 56-61; SO 4/172; TDEA 2/40; TGDEİS s. 87; TN 1/159 (641), TŞ 3/984-986; VF 1/741; ZE (NOSK 3723) v. 25, ZZE (ÜK Ty 2401) v. 4. ♣M. CUNBUR

CEMİL (1860 -): Şair. Asıl adı Mehmed Cemil'dir. Üsküdar'da doğdu. **Eseri/Şiir:** *Seyyât-ı Sâbıkamız yahud Eski Hicranlar* (İst. 1325/1909), *Şekvâ-yi Ruh* (İst. 1331/1915). **Kay.:** ÖBBŞKA 2/1018, 1064. ♣Yaz.Krl.

CEMİL, bk.

CEMİL (takma ad), bk. MEHMED Rauf

CEMİL Bey, bk. CEMİLÎ (1825 -)

CEMİL Bey (3/4. 1834 - 30.1.1914): Şair. İstanbul'da Üsküdar'da Pertevpaşa Yalısında doğdu. Adı Mahmud Cemil'dir. Babası Köprülü Mehmed Paşa soyundan ve Mâbeyn Kâtiplerinden Vassaf Efendi (öl. 1837/8), annesi Mülkiye Nazırı Pertev Paşanın kızı Cemile Hanımdır. Sahhaflar Şeyhizâde Esad Efendi, şairin doğumuna *Kıldı Mahmud tevelliüd ola her tavrı Cemil* tamiyeli tarihini düşürdü. Atık Ali Paşa Sibyan Mektebinde okula başladı. Gerdankıran Ömer, müderris Ankaralı Mustafa ve Manisalı Hüseyin Efendilerden akait, Hoca Feda Efendiden Farsça okudu. Hattat Tahir Efendiden sülüs ve nesih yazılarında icazet aldı. Hoca Nasuh'tan divanî, Beylikçi Raif Efendiden

rik'a yazılarını meşk etti. 1850'de Meclis-i Vâlâ Tahrirat Odasında göreve başladı. Dört beş yıl sonra Hariciye Mektubî Odasına nakledildi. Sadrazam Safvet Paşa ile Bükreş'e gitti. Dokuz ay sonra hastalanıp döndü. 1865'te Âli Paşa Âmedî Odasında görev verdi. Yazdığı yazılar takdir edildi. 1901'de Âmedî yardımcılığına, 1903'te Defter-i Hakanî Nezaretinde tevkilîğe atandı. 1904'te emekli oldu. İstanbul'da öldü. Yahya Efendi Türbesi bahçesinde annesinin yanına gömüldü. Orta boylu, güzel yüzlü vakur bir zattı. Önce Nakşibendî sonra da Mevlevî tarikatlarına bağlandı. Şiirlerinin çoğu kayboldu. Bir mecmuası kızında kaldı. **Kay.:** SATŞ, 1999, 1/341-344; TDEA 2/40; TN 1/(633); TŞ 3/986-988. ♣M. CUNBUR

CEMİL Bey, bk. AHMET Cemil (1880-1920)

CEMİL Bey, bk. ALTAY, Cemil

CEMİL Bey, bk. NİHANÎ (1865/6-30. 10. 1928)

CEMİL Cahit, bk. CEM, Cemil Cahit

CEMİL Mahir (20. yy.): Yazar. **Eserleri:** *Majino Casusu* (İst. 1941), *Esrar Kumkuması* (İst. 1942). **Kay.:** TB 1941-1942. ♣Yaz.Krl.

CEMİL, Nevzat (takma ad), bk. CEMİL Hakkı

CEMİL, Nimet (takma ad), bk. GÜNTEKİN, Reşat Nuri

CEMİL, Rıfki (takma ad), bk. DELİBAĞ, Cemal Refik

CEMİL Sena, bk. ONGUN, Cemil Sena

CEMİL Süleyman, bk. ALYANAKOĞLU, Cemil Süleyman

CEMİLÎ (1465~-1543/4): Divan şairi. Sehî, Lâtîfî ve Hasan Çelebi'ye göre Türkistanlı, Fâizî'ye göre Diyarbakırlıdır. Akkoyunlu devletinin merkezi Tebriz'e nakledilince Cemilî de oraya gitti. Tahminen 1494'te Herat'a geçti. Nevâî'nin üç ciltlik *Divânî*'na nazire yazdı. Hüseyin Baykara'nın vefatı üzerine Tebriz'e döndü. Şah İsmail'in Tebriz'i zaptı üzerine de Diyarbakır'a döndü. 1508'de Şah

İsmail Diyarbakır yöresine de taarruz edince İstanbul'a gidip orada öldü. Vasat bir şairdi. Şevket Beysanoğlu Diyarbakırlı fikir ve sanat adamlarıyla ilgili eserinde şairin, altı gazelini, Kanunî Süleyman'a yazdığı kasideden bir kısmını ve bir müstezadını yayımladı. **Eseri:** *Divan* (TSMK Revan nu. 755) 3000 beyitlik bu divanda çoğunlukla gazeller Kanunî için yazılmış bir kaside ile onun gazellerine yapılmış tahmis ve tesdirler bulunmaktadır.

Kay.: DFSA 1/77-78; HB s. 137; KATK s. 111; KZEK 1/782; MN s. 173; SO 2/87; TDEA 2/41; TGDEİS s. 87; TN 1/(635); TŞ 3/991-993; TŞA s. 125; TŞ/HÇ 1/262; TŞ/L, 2001, s. 217-218; ZE (NOSK 3723) v. 25; Nergis Biray, *Cemilî Divanı - Metin-Gramer-Sözlük*, Ank. 1988 (GÜSBE. yılı). ♦♦M. CUNBUR

CEMİLOV, Adil Savalan oğlu (8.10.1954 -): Azerbaycan şairi. Adil Cemil diye tanındı. Kelbecer bölgesinin Kilseli köyünde doğdu. Burada ilk okulu, Mingeçevir şehrinde 9 Numaralı liseyi bitirdi. Azerbaycan Devlet Üniversitesinin Gazetecilik Fakültesinde okudu (1972-1977). Tayinle Yazıcı Basımevine gönderildi. Burada şiir bölümünün redaktörü olarak çalıştı (1977-1980). *Hakikat* gazetesinde baş redaktör, *Bakü* gazetesinin kültür bölümünde müdür, *Boz Kurd* gazetesinde redaktör (1990-1993) olarak görev yaptı. 1993 yılından itibaren Köy Bakanlığına bağlı olan basımevinde basım bölümünün başkanlığı görevine getirildi. *Kriminal Hukuk İnformasiya* gazetesinde baş redaktör yardımcısı görevini yürüttü. Okul yıllarından itibaren şiir yazdı. İlk şiiri *Bahar*, 22 Mart 1970'de, *Mingeçevir Işıkları* gazetesinde basıldı. 1979'dan beri Gazeteciler Birliği, 1985'ten beri de Yazarlar Birliği üyesidir. Bediî çeviriler yaptı ve bunlar gazete, dergi ve antolojilerde yer aldı. Onun *Manas* destanından manzum olarak çevirdiği bazı bölümler Azerbaycan basınında yayımlandı. Yirmi civarında sanat filmini, *Mehébbetin Son Mahnısı* (Türkiye), *Samrat* (Hindistan), *13. cü Nevé* (Kırgızistan), *Gayutmağı Unut* (Moldova) vs. Azerbaycan Türkçesine aktardı. Şiirleri Sovyet halklarının dillerine çevrildi. Mingeçevir'de yaşayıp eser veren şairlerin *Poeziya-Baxış Musabigésinin Galibi* (1976), Cumhuriyet Kitapsevherler Birliğinin ve Mingeçevir Işıkları gazetesinin ödülleri kazandı. Temmuz 1985'te Kutais'de düzenlenen Mayakovski Poeziya Şiir Günlerinde bulundu. **Eserleri/Şiir:** *Işıklar, Pervanelér* (Bakü

1980), *Kündoğandan Künbatana* (Bakü 1983), *Aylı Keçé Nagılı* (Bakü 1984), *Sözümün Çarı Bar* (Bakü 1987), *Yuxusunda Külen Gız* (Bakü 1989), *Ürëyim-dé Bir Haray Bar* (Bakü 1992), *Manas* (Kırgız Türkçesinden çeviri, Bakü 1995), *El İçin Ağlayan Közüm* (Bakü 1997).

Kay.: AY s. 29-30. ♦♦K. VELİYEV

CEMİLZADE, Éhméd Cemil (1913-1977): Azerbaycan şairi. Asıl adı Éhmed Settar oğlu Cemilzâde'dir. Erivan'da doğdu. Dört yaşında babasını kaybetti, annesinin himayesinde büyüdü. Gence şehri okullarında ilk ve orta öğrenimini tamamladı, daha sonra Azerbaycan Devlet Pedagoji Enstitüsünün Dil ve Edebiyat Fakültesini bitirdi (1933). Bir müddet Gence Muallimler Enstitüsünde ders verdi. Çeşitli dönemlerde Azerbaycan Yazarlar Birliğinin mesul kâtibi oldu (1940-1942; 1944-1947; 1948-1950). II. Dünya Savaşı yıllarında cephe gazeteleri redaksiyonunda çalıştı. Azerbaycan Çocuk ve Gençler Neşriyatı'nın (60'lı yıllar) ve Bakü'de neşredilen *Ulduz* dergisinin baş redaktörlüğünü yaptı. Çağdaş Azerbaycan şiirinin tanınmış temsilcilerindendi. Şiirleri 1928 yılından itibaren basın organlarında çıkmaya başladı. Manevî ve ahlakî konularda yazılmış çok sayıda şiiri vardır. Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Mükâfati sahibidir (1980). **Eserleri/Şiir:** *Yadigar* (Bakü 1942), *Şiirleri* (Bakü 1947, 1957), *Temel Daşları* (Bakü 1951), *Galebe Yolları* (Bakü 1954), *Şe'rler* (Bakü 1957), *Menim Azad Torpagım* (Bakü 1960), *Éhméd Cemil* (Bakü 1961), *Bahar Şefegleri* (Bakü 1967), *Seçilmiş Eserleri* (Bakü 1967, 1975), *Balıgçı Kemileri* (Bakü 1968), *Eller Bayramı* (Bakü 1972), *Vahtında Gelmişik Bu Dünyaya Biz* (Bakü 1979), *Dünyanın Güzelliği* (Bakü 1983). **Çocuk kitapları:** *Éskér Gardaşım* (Bakü 1942), *Şahta Baba* (Bakü 1942), *Can Nene Bir Nagilda* (Bakü 1943), *Böyük Gardaşımız* (Bakü 1944), *Hoşbaht Uşaglara* (Bakü 1981, 1987) v. b. Şairin ayrıca çeşitli tercümeleleri de vardır.

Kay.: AY s. 200-201; Éhméd Cemil, *Eserleri*, Bakü 1988; TDTEA 5/61-64. ♦♦A. BAĞIROV

CEMİLZADE, Eldar Éhmet Cemil oğlu (27.9.1955 -): Azerbaycan edebiyatçı ve mütercimi. Bakü şehrinde doğdu. Burada ortaokulu bitirdi. 1972-1977 arasında Azerbaycan Devlet Üniversitesinde Şarkşunaslık Bölümünde okudu ve 1977'de

mezun oldu. Azerbaycan İlimler Akademisi Elyazmalar Enstitüsünde araştırma görevlisi olarak göreve başladı. 1994 yılında Enstitünün Şahsî Araştırma Fonunun yöneticisi olarak görev yaptı. 1995 yılında aynı enstitünün Elyazmalar birimi Edebiyat ve Folklor bölümünde Dinî Bakış ve Tarih (İslamşunaslık) bölümünde İlahiyat ilmi üzerine yönetici olarak çalıştı. 1978-1982, 1994 yıllarında Türkiye, İran, eski SSCB konsoloslukları tarafından ödüllendirildi. 1991 yılında M. F. Ahundov'un *Epistolıyan İrsi* konusunda doktora tezini savundu. Rus diline çevirdiği ilk tercümesi Lysut Azimzade'nin *Kervan Keder* hikâyesi 3 Aralık 1977 yılında *Azerbaycan Gençliği* gazetesinde yayımlandı. **Eserleri/Çeviri:** *Vahtında Gelmişik Bu Dünyaya Biz* (Ahmed Cemil'in, Bakü 1979), *Hoşbeht Uşaglar* (Bakü 1981), *Dünyanın Güzelliği* (Bakü 1983), *Can Nine Bir Masal Söyle!* (Bakü 1987), *Eserleri* (Bakü 1988), *Faust* (İ. V. Göte'den, Bakü 1986), *Mirze Feteli ve Reşid Bey Ahundov'ların Yazışması* (Bakü 1991).

Kay.: AY, s. 122. ♦♦A. BAĞIROV

CEMŞİD Bender (takma ad), bk. HALICI, Mehdi

CEMŞİD Émirov, bk. ÉMİROV, Cemsîd Cabbar oğlu

CEMŞİDİ, bk. ÇEMŞİDİ, Gulamrıza İbrahim oğlu

CEMŞİDOV, Şamil Allahverdi oğlu (1920 -): Azerbaycan yazarı, edebiyatçı, şair ve mütercimi. Ağcabedi'de doğdu. Helfereddin köy okulundan mezun oldu. II. Dünya Savaşına katıldı (1941-1943), yaralandı, sakatlanarak ordudan ayrıldı. 1941-1949 arasında Azerbaycan Devlet Üniversitesinde okudu. Bir süre öğretmenlik yaptı. 1957 yılından itibaren Azerbaycan İlimler Akademisi Elyazmaları Enstitüsünde çalıştı. Azerbaycan Yazılı Destan abideleri, o cümleden *Kitabi Dede Korkut* üzerinde yapılan araştırmaların müellifidir. *Kitabi Dede Korkud Şifahî Halk Edebiyyatı Abidesi Kimi* adı altında adaylık (1965), *Kitabi Dede Korkud'un Dresden Elyazmalarının Tekstoloji Tedkiki* (ilmi-tenkidî metin)" konusunda da doktora tezi (1985) hazırladı. Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Mükâfati sahibi (1980)dir. *Dede Korkut*'la ilgili Bakü, Ankara ve Konya'da düzenlenen uluslararası toplantılara katıldı. Eserin Dresden nüshası-

nı yeniden okuyarak neşretti. Makaleleri *Azerbaycan Elmler Akademiyası Haberleri*, *Azerbaycan Mektebi* gibi dergilerde yer aldı. İlmî araştırmaları Amerika, İran ve Türkiye'de yayımlandı. 1980'de Türkiye'de yapılan I. Milletlerarası Büyük Azerbaycan Kongresi'ne katıldı. Mizahî şiirleri, bahri tavilleri vardır. **Eserleri:** *Kitabi Dede Gorgudu Veregleyerken* (1969), *Kitab-ı Dede Gorgud* (1977-1990), *Dede Gorgud Destanları* (1980), *Mirze Elesger Növres* (1985), *Kitabi Dede Korkud* (Ank. 1990). *Basat'ın Tepegöz'ü Öldürmesi* (çocuklar için, Bakü 1965), *Kitabi Dede Korkud, Monografiya* (Bakü 1980), *Dede Korkud Destanları* (Bakü 1980), *Kitabi Dede Korkud ela Lisani Tayifeyi Oğuzan* (Bakü 1995).

Kay.: KDE 2/63. ♦♦N. YILDIZ

CENAB (1883-1921): Şair. Sivaslı İlyazadeler'den (Ellezler'den) Deli Hamza'nın oğludur. Asıl adı Mehmet Zihni'dir. Sivas Rüştüyesinde okudu, özel derslerle Arapça ve Farsça da öğrendi. Samsun'da Askerlik Şubesi Başkanı iken öldü. Türkçü ve milliyetçi şair olarak tanındı. **Eserleri:** *Duygularım* adlı iki formalık eski harflerle basılmış bir şiir kitabı vardır. Kitabın üzerinde Piyade Yüzbaşısı Cenab adı yer aldı, kitabın geliri de Vatan uğruna can feda edenlerin yadigar vücutlarını sine-i şefkatinde besleyen Sivas Dar'ül-Eytamına bağışlandı. Eser 1. 9. 1336'da Sivas'ta basıldı. Şair ülküsünü kitabında *Kadın, erkek ayaklanıp düşmanların elinden yurdumuzu kurtarmak, kan izlerini silmeli cümlesinde dile getirdi. Şairin Duygularım kitabının arkasında yayınlanmamış olan Zavallı Sâcide* (İzmir Aydın faciasını konu alan dört perdelik piyes, Sivas'ta temsil edilmiş, çok beğenilmiştir), *Sair Hakâyık* (Cenab'ın *Meşveret* ve *Aks-i Sada* gazeteleriyle, çeşitli zamanlarda yayımlanmış edebî, içtimaî makaleleri), *Tebşirat* (Ayât ve ehadis-i şerifeye müsteniden yazılmış askerliğin ruhi fezailinden bâhis ilmî bir eser), *Günah-ı İsyân* (Mahsusat-ı şâirânevi muhtevi manzum parçalardan mürekkep), *İşkâbe i Şebab* (Bir mecmua-i şiiriye). Cenab'ın basılan ikinci eseri de *Altın Armağan* olup İtalyan ve Balkan Savaşları esnasında vatanseverlik duygularını heyecana getirmek için yazılmıştır.

Kay.: Vehbi Cem Aşkun, *Sivas Şairleri*, Sivas 1948, s. 334-345. ♦♦M. ÜÇER

CENAB Muhyiddin, bk. KOZANOĞLU, Cenab Muhyiddin

CENAB, Şahabeddin (1870-1934): Şair, yazar. Manastır'da doğdu. Dedesi, Sadrazam Hüsrev Paşa'nın divan efendiliğinde bulunan Mustafa Bey, babası Binbaşı Osman Şahabeddin Bey, annesi İsmet Hanımdır. Yedi yaşında iken babası Plevne'de şehit düştü, Rus bozgunundan sonra annesi ile beraber İstanbul'a gelip Tophane civarında bir eve yerleştiler. Önce, oturdukları semtteki Mekteb-i Feyziyye'de öğrenime başladı. Bir yıl sonra Eyüp'teki Askerî Rüşdiyeye verildi. Okulun yıkılması üzerine Gülhane Askerî Rüşdiyesine devam ederek, 1880'de bu okulu bitirdi. Askerî okullardaki usûle uygun olarak kur'a ile Tıbbiye İdadisine gönderilip iki yıl burada okuduktan sonra, Askerî Tıbbiyenin beşinci sınıfına alındı. 1889'da Tıbbiyeden birincilikle mezun oldu. Dokuz ay sonra bu başarının bir armağanı olarak, cilt hastalıkları üzerinde ihtisas yapmak üzere, Fransa'ya gönderildi. 1894'e kadar Paris'te kaldı. Yurda döndüğü zaman Karantina İdaresine girdi. Mersin'de, Rodos'ta karantina doktoru olarak çalıştı. 1897'de Cidde'ye gönderildi ve burada sıhhiye müfettişliği yaptı. Meclis-i Kebir-i Sıhhiye azalığı (1908) ve Umûr-ı Sıhhiye Müfettiş-i Umumîliği görevlerinde bulundu. 1914'te kendi isteğiyle emekli olarak zamanını tamamıyla ilmi ve edebî çalışmalara ayırdı. Dârülfünun Edebiyat Fakültesi Lisan Şubesi Tercüme Müderrisliğine tayin edildi. Daha sonra Batı Edebiyatı müderrisliği görevi de verildi. I. Dünya Savaşı sonlarında IV. Ordu Komutanı Cemal Paşanın daveti üzerine Süleyman Nazif ile beraber Şam'a gitti. Yine 1918'de Süleyman Nazif ile birlikte *Hadisat* gazetesini çıkarmaya başladı. Aynı yıl *Tasvir-i Efkâr* gazetesi adına Avrupa'ya gönderildi. 1919'da Dârülfünun'da Osmanlı Edebiyatı Müderrisliği görevine getirildi. Ayrıca Tedkikat-ı Lisaniyye Encümeni'ne üye oldu. Bir yandan da *Servet-i Fünun*'a yazmaya devam etti. Bu yazılarında dilde başlatılan sadeleşme hareketine karşı olduğunu, kültür dilinin muhafaza edilmesi gerektiğini belirtti. Bu düşüncelere paralel olarak kendisiyle aynı düşüncede olan Ali Kemal'in gazetesi *Peyam-ı Sabah*'ta Millî Mücadele'ye karşı bir tutum içinde görüldü. Savaş taraftar olmadığı için bu hareketin öncüsü olan Ali Kemal, Rıza Tevfik (Bölükbaşı), Barsamyan

ile beraber 1921'de istifaya mecbur bırakıldı. Bu olay onun sanatkâr kişiliğini zedeledi. Millî Mücadele'nin başarısından sonra lehte yazılar yazdıysa da inandırıcı olamadı. Ölümüne kadar siyasetten uzak edebî araştırmalarına devam etti. Ölümüne yakın bir Türkçe sözlük hazırlamakla ve William Shakespeare ile ilgili bir araştırma yapmakla meşgul oldu. Beyin kanaması sonucu İstanbul'da vefat etti. Bakırköy Mezarlığına defnedildi. Cenab Şahabeddin Tıbbiye'de iken edebiyata merak sardı. Eski edebiyatın temsilcilerinden olan Şeyh Vasfî* ile aynı semtte oturuyordu. Onun vasıtasıyla Muallim Naci* ile tanıştı. Onların tesiriyle eski nazmı örnek alan şiiirler yazdı. Kendisine yardımcı dokunanlar arasında Mustafa Âsım Efendi de bulunmaktaydı. Onbeş yaşında iken, Muallim Naci'nin edebî kısmını idare ettiği *Saadet* gazetesinde ilk şiiri yayımlandı. 1885-1889 yıllarına rastlayan edebî hayatımızda Recaizâde Mahmud Ekrem ile Muallim Naci'nin edebiyat anlayışlarındaki farklılık sebebiyle kıyasıya bir mücadele vardı. Gençler kendi edebî düşüncelerine göre bu iki ustanın etrafında toplanmışlardı. Cenab Şahabeddin de diğer tıp öğrencileri gibi bu konuyla ilgilendi ve Naci'nin tesirinde kaldı. *Saadet* gazetesine gönderdiği şiirlerinde Naci'ye nazireler yazdı, onun şiirlerini tahmis etti. Bu arada Fransız şiirlerinden de çeviriler yaptı. Bir süre sonra Recaizâde Mahmud Ekrem ile Abdülhak Hâmid'e ilgi duymaya başladı. *Gülşen* dergisine de şiirler gönderdi. 1886'da Leskovnik'li Hayreddin Nedim Bey ile *Sebat* isimli oniki sayılı bir dergi çıkardı. 1887'de *Saadet*, *Gülşen*, *Sebat*'ta çıkan eski tarzdaki şiirlerini toplayarak *Tamat* adlı bir kitap neşretti. Bu kitabın ardından tıbbiyeyi bitirip Fransa'ya gitti. Dört sene boyunca hem mesleğinde hem de edebî alanda çalışarak özellikle Batı edebiyatı üzerinde incelemeler yaptı. Çocukluk yıllarından itibaren kır hayatına duyduğu ilgi, Fransız parnasyenlerini ve sembolistlerini benimsemesi-ne sebep oldu. Özellikle Edmond de Goncourt, Gustave Flaubert, Verlaine, Mallarmé'nin etkisinde kaldı. Şair Charles Guerin ile de sıkı bir dostluk kurdu. 1894'te İstanbul'a döndüğünde edebî çalışmalarını sürdürdü. Bu yıllarda İstanbul'da *Servet-i Fünun* dergisini yayın organı olarak kullanan büyük bir edebî akım başlamıştı. Cenab'ın yazdığı şiirlerde artık Hâmid ve Ekrem'in tesiri yoktu, kendisine has bir üslup

seziliyordu. *Hazine-i Fünun*, *Malûmat*, *Maarif* dergilerinde şiirleri yayımlandı. Şiirleri aleyhinde olanların çokluğuna rağmen kendini tanıyanların sayısı günden güne arttı. Şiirleri şekil, ruh ve öz bakımından zamanına göre oldukça değişik ve ileri idi. Bu arada ilk Türkçe soneyi Cenab yazdı. O sıralarda çocuklar için yayımlanan *Mekteb* risalesi yok olup gitmek üzereydi. Hüseyin Câhid, Mehmet Cavit, Âli Paşanın torunu Âli Bey bu risaleyi canlandırmak istediler. Doktor olan Hüseyin Suad Bey bir gün Cenab'ı ağabeyi Hüseyin Câhid Beye tanıttı. *Mekteb*'in yirmibirinci sayısından itibaren Cenab'ın şiirleri bu dergide yer almaya başladı ve bu şiirler epeyce dikkat çekti. Genç bir deniz subayı olan Mehmed Rauf, Mekteb muharrirlerine, Cenab'ı öven bir mektup gönderdi. Yine bu dergide yapılan *En iyi şairimiz* anketinde Tevfik Fikret ile beraber ikinci seçildi. Bu genç isim, *Servet-i Fünun*'un edebî başmuharrirliğini yapan Tevfik Fikret'in de dikkatini çekti, ona şiirler ithaf etti. Böylece Fikret'e de hayranlık duyan Cenab, *Servet-i Fünun* grubuna yaklaştı. 4 Nisan 1896 tarihinde *Servet-i Fünun* dergisinde neşredilen *İnkisar-ı Baziçe* başlıklı şiiri ile resmen bu topluluğa katıldı. Bir hafta sonra Fikret için müstakil bir makale yazdı. Daima yeniyi bulmak ve kendisini aşmak gayretindeydi. *Mekteb* dergisinde yayımlanan *Terâne-i Mehtab* adlı şiirinde geçen *saât-ı semenfâm* (yasemin renkli saatler) tamlaması üzerine bir tartışma başladı. Ahmed Midhat* Efendi *Sabah* gazetesinde *Dekadanlar* başlıklı bir yazı yazdı. Burada *Servet-i Fünuncuları*, yazıda anlaşılabilirliği meslek edinen ve "Dekadan" olarak adlandırılan Fransız yazarlarını taklit etmekle suçladı. Tartışmaya Ahmed Hikmet*, Şemseddin Sami*, Süleyman Nesib*, Hüseyin Câhid*, Samih Rifat* gibi isimler de katıldı. *Servet-i Fünun* grubu Ahmed Midhat'ın başlatmış olduğu bu tartışma karşısında hep birlikte çalışmalarına devam ettiler. Cenab vazife dolayısıyla Cidde'ye gönderilene kadar (1908) şiirle meşgul oldu. Bu yolculuğu esnasında edindiği intibaları *Hac Yolunda* başlığı altında *Servet-i Fünun* dergisinde yayımlandı, böylece nesirle de ilgilenmeye başladı. *Âşiyân*'da şiirleri neşredilirken (1908), *Tanin*'de de yazıları çıktı. II. Meşrutiyet'ten sonra şiiri ikinci plâna iterek politik hayata girdi. *Hürriyet* gazetesinde başyazarlık yaptı. *Kalem* dergisinde *Dahhak-ı Mazlum* takma adı ile mizahî yazılar

yazdı. *İçtihat ve Hak*'da makaleleri yayımlandı (1912). Bu yazılarında *Genç Kalemler* dergisindeki Yeni Lisan taraftarlarına karşı olduğunu belirtti. 1917'den sonra iktidardaki İttihad ve Terakki Partisine muhalefet etmeye, Hürriyet ve İtilâf Partisini tutmaya başladı. 1918'de Süleyman Nazif ile Şam'a gittiğinde *Suriye Mektupları*'nı yazdı. Yine aynı yıl Süleyman Nazif ile beraber çıkardığı *Hâdisat* gazetesinde bazı kimseleri hedef alan mizahî yazılar yazdı. 1919'da *Tasvir-i Efkâr* gazetesi adına, Avrupa'ya bir inceleme gezisine çıktı ve bu geziye ait incelemelerini aynı gazetede *Avrupa Mektupları* adı ile yayımladı. Şiirlerini *Evrâk-ı Leyâl* adı altında toplamayı düşünmüşse de bunu gerçekleştirmedi. Şiirlerinin önemli bir kısmı ölümünden sonra kitap hâlinde basıldı. Cenab'ın Türk edebiyatındaki yerine gelince, Tanzimat devrindeki fikir ve sanat hareketleri memlekette yeni bir aydın gurubunun oluşmasına yol açmıştır. Onların eserlerinde, şekil ve muhtevayla ilgili olarak getirdikleri yeniliklere, *Servet-i Fünun* dergisi etrafında toplanan Edebiyat-ı Cedide grubu şekil ve üslup endişesini de eklediler. Toplum meselelerinden uzak, kişinin iç dünyasına dönük, sanat sanat içindir temel görüşü ile hareket ettiler ve sembolik ifadelerin ardında gizlenen melankolik bir yaşayışı da dile getirdiler. Cenab, *Servet-i Fünun* şiirinin oluşmasında önemli bir rol oynadı. Önceleri Şeyh Vasfî* ile Muallim Naci* yolunda, ardından Recaizâde Mahmud Ekrem* ve Abdülhak Hâmid*'e meylederek onların yolunda manzumeler yazdı. Ekrem ve Hâmid kanalıyla başlayan Fransız şiiri etkisi Paris'te iyice kuvvetlendi. O devirde Fransa'da Sembolizm ve Parnass akımları vardı. Cenab, Parnasyenlerin, özellikle sembolizm akımının etkisinde kaldı. Sembolün şiirde kullanılışı üzerinde durmayarak şiirin *istiâreyi ve müziği ön plâna almak* görüşünü benimsedi. Şiirlerinde istiâreye yer verdi. Ancak istiârelerin sembolle ilgisi yoktu. Onun şiirlerindeki müzik, sembolist şiirlerde olduğu gibi *déruni* dir. Bu bakımdan daha zengin bulduğu aruz vezni kullandı. Fransız sembolistleri Fransızcada kullanılmayan ancak müzikal değerleri olan kelimeleri kullandılar. Cenab da Arapça ve Farsça'dan yeni kelimeler alarak yabancı kelimelerle yeni tamlamalar kurdu. *Servet-i Fünuncular* bu uygulama ile *halkın ağzında biteviye çığnayan kelimelerle ilgisi mümkün merteye kesilmiş bir vokabüler kurmak*

düşüncesinde idiler. Cenab eski kelimelerin seçiminde derunî âhengi sağlamak için müzikaliteyi ön plâna aldı, bu bakımdan Servet-i Fünun şairlerinden ayrıldı. Onun şiirlerindeki başlıca temalar aşk ve tabiatı. Aşk temasını bazen duygusal, romantik; bazen de maddî hattâ şehvetli bir şekilde kullandı. 1895'te *Hazine-i Fünun*'da yayımladığı *Tâyin-i Metâlib* ile tabiat görüşünü Edebiyat-ı Cedide'ye yerleştirdi. Tanzimat şiirinde ilk denemelerini Hâmid'de gördüğümüz insan-tabiat bağlantısını başarılı bir şekilde ilk defa ortaya koyan Cenab oldu. Tabiatın insan ruhunu andıran bir ruhu, *ruh-ı kâinat* ı aradı, gerçeklerden kaçarak hülyaya daldı. Cenab'a göre şiir, *kelimelerle yapılmış bir resim* di. Eşyada renkleri gördü, ruhî hâlleri renkli manzaralar ile anlattı. Onun açtığı bu çığır içinde tasvir, Servet-i Fünun şiirinde önemli bir yer edindi. Resim altına şiirler yazıldı. Resmin şiire tatbik edilmesi Fransa'da Parnasyenler tarafından ortaya atılmıştı. Cenab'ın şiirlerinde hayal-hakikat çarpışması tezat hâlinde ilk defa 1895-1896'da Mekteb'de yayımlanan *Cûy-ı Hoşrevân*, *Teşne-i Teb* şiirlerinde görüldü. 1893/94'te *Hazine-i Fünun*'da çıkan *Murg-i Siyah* ve 1894/95'de Mekteb'de neşredilen *Berk-i Hazân* şiirleri alegorik şiirlerin ilk örnekleri idi. Parnasyenlerden, *kelimelerle resim yapma* tekniğini, simbolistlerden ise *musıkîyi taklit eden şiir* tarzını öğrendi. Servet-i Fünun şairleri bütün güzel sanatlar gibi müziğe de önem verdiler. Cenab için ses ve görüntü çok önemli idi, şiirlerinde her ikisini birleştirdi. *Bir Dağdan İnerken*, *Terc-i Hayâl*, *Elhân-ı Nalân*, *Büyük Valide* ve *Elhân-ı Şitâ* da ses ve tabiat önemli unsurlardı. *Temâşâ-yı Leyâl*, *Temâşâ-yı Hazân*, *Elhân-ı Şitâ*, *Yakazât-ı Leyliyye* isimli şiirlerinde resimle musıkîyi birleştirdi. Cenab'ın divan şiirinin üslûbuna yakın yeni ve orijinal söyleyişleri daha sonraki dönemlerden Ahmed Hâşim*ⁱ, Yahya Kemal*ⁱ, Ahmet Hamdi Tanpınar*ⁱ etkiledi. Cenab'ın nâsir yönüne gelince, o nesrin fazla işlenmediğini ifade edip nesri bir sanat olarak görmek, zengin ve âhenkli bir dil oluşturabilmek için ise dikkatle çalışmak gerektiğini belirtti. *Duygu ve düşüncelerin değişmesi ile dil ve üslûbun değişeceği* esası üzerinde durarak şekli muhtevaya uydurma nın gerekliliğini ifade etti. Muallim Naci'nin düz ve açık nesir üslûbuna karşı çıkarak alelâde nesir ile edebî nesir arasında fark olduğunu belirterek yeni ve sanatkârâne bir nesrin esasları

nı aradı. Millî Edebiyat hareketine rağmen dildeki sadeleşme çalışmalarına uzak durdu. Yüksek bir edebiyat ve sanat çevresine hitap etti. 1896'da *Servet-i Fünun* dergisinde tefrika edilen, sonra kitap hâlinde basılan *Hac Yolunda* adlı seyahat notları ile dikkat çekti. Ardından Suriye'ye yaptığı geziye ait *Suriye Mektupları* (1917) ve Avrupa'ya gittiği zaman gördükleri ile ilgili olarak yazdığı *Avrupa Mektupları*'nda (1919) Namık Kemâl'in *Cezmî* romanında uyguladığı sanatkârâne üslûbun takipçisi oldu. Nesrinde her türlü söz sanatına, kelime oyunlarına yer verdi. Sanatkârâne bir üslûbun yanısıra eleştirici, alaycı, nükteli bir anlatımı da uyguladı. Cenab'ın çok süslü olan nesri, 1925'ten sonra tabiiğe doğru kaydı. Türk edebiyatı tarihinde çok renkli ve geniş muhayyilesi ile Fransız şiirinin tesirinde kalarak duyulmamış kelimeleri kullanarak hayal dünyasının sınırlarını zorlayarak Batılı şiirlerin ilk örneklerini veren bir isim oldu. Bazı şiir ve yazılarında Ahmed Peyman, Dahhâk-ı Mazlum, Dahhâk-ı Zâlim ve Raik Vecdi takma adlarını kullandı. **Eserleri/Şiir:** *Tamat* (1887), *Evrâk-ı Leyâl* (Cenab Şahabeddin şiirlerini bu isimle kitap hâlinde bastırılmayı düşündü, ancak ölümünden sonra Sadettin Nüzhet Ergun* tarafından *Cenab Şahabeddin Hayatı ve Seçme Şiirleri* (İst. 1935) ve Mehmed Kaplan*, İ. Enginün*, B. Emil*, N. Birinci*, A. Uçman* *Cenab Şehâbettin'in Bütün Şiirleri* adı ile İstanbul'da şairin ölümünün ellinci yıldönümüne rastlayan 1985'te yayımlandı. Bu son eser şairin yayımlanmamış, yarım kalmış ve dergilerde çıkmış bütün şiirleri, kızı Şivezad Erez'deki Cenab'ın elyazısı ile yazılmış asıllarıyla karşılaştırılarak hazırlanmıştır). *Evrâk-ı Leyâl*'in son baskısı, İnci Enginün ve Gaye Barlas tarafından Ali İhsan Barlas'ın kütüphanesinde bulunan ve şairin el yazısıyla düzeltilmiş elyazması şiir defteri esas alınarak 2001'de İstanbul'da yayımlandı. Bu basımın başında, Prof. Enginün'ün *Cenab'ın Şiirleri Hakkında* başlıklı bir incelemesi bulunmaktadır. **Nesir:** *Hac Yolunda* (İst. 1909, Ank. 1995'te Belkıs Gürsoy, İst. 1996'da Hülya Erdem tarafından yeni harflerle yayımlandı), *Âfâk-ı Irak* (İst. 1915), *Evrâk-ı Eyyâm* (makaleler, İst. 1915, haz. H. Akay, İst. 1998), *Nesr-i Harb*, *Nesr-i Sulh*, *Tiryaki Sözleri* (İst. 1918, Tiryaki Sözleri, İst. 1978'de O. Köprülü ve R. Erben tarafından yeni harflerle yayımlandı), *Avrupa Mektupları* (1919, Ank. 1996'da Sabri Özcan San, İzmir

1997'de Zeynep Uluant tarafından yeni harflerle yayımlandı), *İstanbul'da Bir Ramazan* (haz. Abdullah Uçman, İst. 1994, 1920'de *Alemdar* gazetesinde *Ramazan Hasbihalleri* başlığı altında çıkan yazıları). **Oyun:** *Yalan* (1911'de yazıldı, 1913'te oynandı, basılmadı), *Körece* (Görücü usulü ile evlenmeyi konu alan komedi, Millî Talim ve Terbiye Encümeni tarafından açılan yarışmada birinci oldu, 1917), *Küçük Beyler veya Derse Devam Edelim* (Hüseyin Suad Yalçın ile beraber yazıldı, daha sonra Züppeler adlı bir operet hâline getirildi). **İnceleme:** *Kadı Burhaneddin* (İstanbul Amerikan Koleji Müdürü Gotfeld'in hazırladığı bu kitabın önsözünü Cenab Şahabeddin yazdı, 1922), *Vilyam Şekspiyer* (1931).

Kay.: S. N. Ergun, *Cenab Şahabeddin Hayatı ve Seçme Şiirleri*, İst. 1934; Hikmet Dizdaroglu, *Cenab Şahabeddin, Hayatı, Sanatı, Eserleri* (İst. 1953); Ahmet Özdemir, *Cenab Şahabeddin*, 1975; İnci Enginün, *Cenab Şehâbettin*, Ank. 1989; EİS, 13. bs., s. 87-88; C. Tarakçı, *Cenab Şehâbettin'de Tenkit*, Samsun 1986), a.g.y. "Cenab Şahabeddin", TDVİA, 7/346-349; H. Akay, *Cenab Şahabeddin'in Şiirleri Üzerinde Stilistik Bir Araştırma*, İst. 1998, a.g.y. *Cenab Şahabeddin*, İst. 1998; Hüseyin Suat Yalçın, "Cenab Şehâbettin", Akşam, 21 Mart-23 Nisan 1934; R. E. Ünaydın, *Geçmiş Günler* İst. 1919, s. 33-47; Y. K. Karaosmanoğlu, *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*, Ank. 1969, s. 187-212; Yahya Kemal, *Edebiyata Dair*, s. 180-185; Mehmed Kaplan, *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar*, İst. 1976. 1/392-436; SATŞ, 1999, 1/347-351; TBEA 1/224-225; M. Kutlu, "Cenab Şahabeddin", TDEA 2/44-48; TN 1/161(645); TŞ 3/996-1014; A. Uçman, "Cenab Şehâbettin", YVOA 1/350-351; Seyit Kemal Karaalioglu, *Türk Edebiyat Tarihi*, İst. 1982, 2/719-728; Osman Nuri Ekiz-Müslüm Ergül, *Servet-i Fünun'dan Cumhuriyet'e Kadar Yeni Türk Edebiyatı*, İst. 1980, s. 71-83; Vasfi Mahir Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1970, s. 729-730; Kenan Akyüz, BTTŞA 3. bs., Ank. 1970, s. 290-299; a.g.y., *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, 3. bs., Ank. 1979, s. 83-87; İsmail Habib Sevük, *Tanzimat'tan beri Edebiyat Tarihi*, İst. 1944, s. 258-262; Bedii N. Şehsuvaroğlu, "Cenab Şahabeddin'in Yayımlanmamış Mektupları", *Hisar*, 1974, sayı: 126,129; Melâhat Tunç, *Cenab Şehâbettin'in Edebiyat Hakkındaki Görüşleri*, *Türkiyat Enstitüsü*, tez nu. 360; M. Ali Yalçın, *Cenab Şehâbettin'in Edebiyata Dair Makaleleri*, *Türkiyat Enstitüsü*, tez nu. 467; Hilmi Serim, *Cenab Şehâbettin'in Şiirleri*, *Türkiyat Enstitüsü*, tez nu. 543; Konur Ertop, "Edebiyat Tartışmaları:3", *Milliyet-Sanar* dergisi, 1976, sayı: 181. ♣A. CELEPOĞLU

CENÂBÎ (? - 1588/9): Divan şairi ve tarih yazarı. Niksar'da doğdu. Tuhfe-i Nailî'de, Mecelletü'n-Nisab ile Osmanlı Müellifleri'nde Bursalı yazılmasının doğru olmadığı yazılıdır. Asıl adı Ebu Muhammed Seyyid Mustafa'dır. Bursalı Emir Ali Efendinin torunu, Seyyid Emir Hasan Kâfi'nin oğludur. Medrese öğrenimi gördü. Şeyhülis-

lâm Ebussuud Efendiden mülazim oldu. Çeşitli medreselerde ve Süleymaniye Medresesinde müderrislik yaptı. 1587'de Halep kadılığına atandı. Orada vefat etti. Vefat tarihini Nev'izâde 997, *Mecelletü'n-Nisab ve Kamusü'l-Âlâm* 4 Muharrem 1004/1595, *Keşfü'z-Zünûn ve Osmanlı Müellifleri* 999/1590 olarak vermişlerdir. 999 tarihinde kardeşi Kadı Mehmed Suûdî vefat etmiştir. Âlim, fâzil bir şairdi. Türkçe şiirler yanında Arapça kasideler ve muammalar yazdı. Yaradılıştan zamanına kadar geçen olayları kaleme aldığı *Tarih'i* ile meşhur oldu. **Eserleri/Tarih:** *Cenâbî Tarihi*.

Kay.: BT (İÜK Ty 2568) v. 72; HHTŞ s. 308; KÂ 3/1839, OM 3/39; SO 2/88; TDEA 2/48; TGDEİS s. 88; TN 1/160-161(643); TŞ/HÇ 1/262-265; Mehmet Canatar, "Müverrih Cenabî Mustafa Efendi ve Cenabî Tarihi, AÜ SBE, bdt. 1993). ♣M. CUNBUR

CENÂBÎ Bey (- 1594 ds.): Divan şairi. Mihalzâde diye tanındı. S. N. Ergun şairin İÜK Yıldız yazmaları arasında nu. 46'da kayıtlı bir mecmuada bulunduğu bir muhammesle bir müseddesini yayımladı. Müseddeste Kuyucu Murat Paşanın vezir yapılması temenni edilmekte ve paşa övülmektedir **Kay.:** TDEA 2/48; TŞ 3/1015. ♣M. CUNBUR

CENÂBÎ, Paşa (- 1561/2): Divan şairi, devlet adamı. Tezkirelerde nerede ve ne zaman doğduğu kayıtlı değildir. Kanunî Sultan Süleyman devrinde saraydan yetişti. Padişahın savaşta, barışta yakınında bulunup ilgisini kazandı Harem'den çıkıp çarşnigirbaşılığa kadar yükseldi. Daha sonra Emir-i Ahurluğa, arkasından da Anadolu Beylerbeyliğine getirildi. (1546 ds.) Anadolu paşası iken vefat etti. Vefatına Manastırlı Celâl Bey *Bir eksikliğe naklettim bu hâli/Didi târîh* (vefât itdi Cenâbî) tarihini düşürdü. Ankara'da bir Camii vardır. Ciddiyet ve vekarı ile tanındı. Hakîmâne, mutasavvıfâne ve âşıkane yazılmış şiirleri latif, sözleri güzeldir. Fuzûlî'ye nazireler yazmıştır. Fars diliyle yazılmış gazelleri yanında ilâhî tarzı gazelleri de vardır. **Eseri/Şiir:** *Divan*, bu eserin yazmalarından birkaçı, Millet K AEME nu. 100, İÜK Ty 402 - 515 gazelin yer aldığı bu divanda Harfî mahlaslı bazı şiirler de bulunmaktadır ki paşanın bazı şiirlerinde Harfî mahlasını kullanmış olması muhtemeldir. S. N. Ergun bu şiirlerin aynı asırda yaşamış Harfî mahlaslı vehurufî meşrepli Vechî Bey'e ait olduğunu yazmıştır. , SK Selimiye nu. 390'dadır. **Kay.:** AT 4/125; BT (İÜK Ty 2568) v. 22; GŞ v. 21; KÂ 3/1838; KATK s. 205; KZEKF 1/782; MŞ 68a; RŞ (İÜK Ty 761) v. 43;

SO 1/199; TDEA 2/48; TGDEİS s. 88; TN 1/160(642) TŞ 3/1015-1018; TŞ/HÇ 1/265; TŞ/L, 2001, s. 218 "Cenâbî Beg", ZE (NOSK 3723) v. 25. ♣M. CUNBUR

CENÂNÎ (? - 1494.): Divan şairi. Molla İzarî'nin kardeşiydi. Kalem ve kılıç sahibi bir sipahiydi. Timarı vardı. Malkoçoğlu Bâli Beyle savaflara katılıp şehit oldu. Sehi Bey ve Hasan Çelebiye göre yetenekli, usta bir şairdi. Şiirlerine *Mecmu'a-i Nezâir ve Pervâne Bey Mecmuasında* rastlandı. Kay.: HB s. 97; KÂ 3/1839; TDEA 2/49; TGDEİS s. 88; TN 1/161-162(647); TŞ 3/1024-1025; TŞ/HÇ 1/266. ♣M. CUNBUR

CENÂNÎ (- 1520~): Divan şairi ve hattat. Amasya yakınlarında doğdu. Adı Mustafa'dır. Rıdvanzâde diye tanındı. I. Selim devri sonlarında öldü. Yazısının güzelliği ile ün kazandı. Şiirleri pek beğenilmedi. Tezkirelere göre iyi bir hattat, orta hâllî bir şairdi. İyi huylu, marifetli, açıksozlü bir kişiydi. *Lâtifî tezkiresinin* ilk basımında adı yanlışlıkla Cenâbî diye basılmıştır.

Kay.: KÂ 3/1839; SO 2/88; TDEA 2/49; TGDEİS s. 89; TN 1/161(644 Cenâbî); TŞ 3/1018; TŞ/HÇ 1/266; TŞ/L, 2001, s. 218-219. ♣M. CUNBUR

CENÂNÎ (- 1592): Divan şairi. Semendre'de doğdu. Sipahî idi. Âşık Çelebiye göre derviş mizaçlı, usta bir şairdi. Bir savaşta şehit edildi. *Rahmet be-râh-i pâk-i Cenânî* şehadetine düşürülen tarihtir. Riyazî ve Fâizî bir divanı olduğunu yazdılar. **Eseri/Şiir:** *Divan*.

Kay.: KÂ 3/1839; KZEKF 1/783; MŞ 68a; RŞ (İÜK Ty 761), v. 42; TDEA 2/49; TGDEİS s. 88; TN 1/162(648); TŞ 3/1025-1026; TŞ/HÇ 1/267-268; ZE (NOSK nu. 3723) v. 25. ♣M. CUNBUR

CENÂNÎ (18. yy.): Divan şairi. Anteplidir. Kamus mütercimi Âsım* Efendinin babasıdır. Maraş'ın Pazarcık ilçesinde yatan Şeyh Osman Semerkandî neslinden Şeyh Ahmed Efendinin torunu şair Husûlî Efendinin oğludur. Husûlî Efendizâde Mehmed Cenânî Efendi diye tanındı. İlim sahibi bir şairdi. Antep Mahkemesinde başkatiplik yaptı. Çıldırarak öldü. Oğlunun doğum yılı yaklaşık 1755/6 olduğuna göre, Tuhfe-i Nâilî'de ölümünün 1004/1595 diye yazılması yanlıştır.

Kay.: TGDEİS s. 89; TN 1/162(649); TŞ/AH v. 12. ♣M. CUNBUR

CENANÎ (âşık), bk. **AKBULAK, Veli**

CENERECİZÂDE, bk. **ŞEMSÎ** (- 1492)

CENGÇOK (1860-1918): Kırgızistan irticalci destan şairi. Asıl adı Ötö'dür. Talas'taki Sarı-Köbön (şimdiki Manas ilçesi, Pokrovka kışlası) adlı bir yerde doğdu. Kökö adlı bir fakirin oğludur. Küçük yaşta ana-babasını kaybetti. Herkesin elinde uşaklık yaparak karnını doyurdu. Geçimini zorlukla sağlarken Ala/cüzzam hastalığına yakalanarak avuldan kovuldu. Ancıyan'daki dayılarının yanına gitti. Şiir söyleme kabiliyeti genç yaşta uyandı. Köye şâirler, manasçılar, kopuzcular geldiğini fırsat bilip şiirler söyleyerek, halk tarafından tanınmayı başardı. İşte o zaman Ötö'yü ilk defa gören millet, yeni kopuk elbise giymesine ve irticali olarak bayağı başarılı olmasına hayret ederek, *Aman Allâh, şu yeni yok, tam yeni yok çenesiz gibi mi ya! İşte bu elbisesinin yeni kopuk olan yiğit kazandı, bu Yeniyok(Ceñicok) gerçekten yetenekliymiş!* diye bağırırlar. Bundan sonra Ötö, Ceñicok (Yeniyok) lâkabını aldı. Çok geçmeden Ceñicok'un şöhreti tüm Aksu ahalisine yayıldı. Bayağı adındaki bir ihtiyaç kendi topraklarında ona ev kurup geçimini sağlaması için biraz toprak verdi, ev kurmasına ve bağ dikmesine yardım etti. Ceñicok Artıkbay'ın Köksuluu adlı kızıyla evlendi. Talas'tan kardeşi Bolotay'u, kızkardeşi Karakız'ı getirerek Aksu'ya tamamen yerleşti. Şiirlerindeki felsefî düşünce ile dikkat çekti ve tanındı. Kardeşleri ve hemşehrilerinin söylediklerine göre Ceñicok 1918 yılında *uça* hastalığına yakalanarak vefat etti. Cangı Col bölgesi, Kara-Suu avulunda öldü. Ceñicok'un eserleri hikemî tarzda sanatkarâne yazılmış, insanların maneviyatını okşayan şiirlerdi. Aynı zamanda *Manas*'ın Semetey dairesini söyledii, *Kococaş, Er-Töştük* gibi millî destanları gece gündüz söyleyebilen irticalci ve zamanının anlayışlı okur yazar aydınlarındandı. Yirminci asırdaki Kırgız nazımının aktüel temi olan *Zamana* teminde Ceñicok da kendi yeteneğini denedi. *Düynö, Akkan Suu, Bizdin Cer, Öskön Cer* gibi eserleri mevcuttu. Ceñicok devrindeki Kırgız şâirleri gibi de atışma sanatında kendisinin yeteneğini ispat edebilen, hiç yenilmeyen bir atışma ustasıydı. Ceñicok'un bizce bilinen *Toktogul menen Ceñicok'un Alim Sabak İri'* vardır. Ceñicok bir lirik şâirdi. Onun *Calgız Tal* adlı şiiri Kırgız nazımındaki emsalsizliği ile farkedilmektedir. O'nun şiirlerinde üstü niyi üstlenmiş söz ve anlam o yunlarına sahip bir üslup vardır.

Kay.: ME 1/215-216. ♣N. YILDIZ-S. İSKENDEROVA.

CENGİZ, Birgit (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Hiç* (İst. 1969).

Kay.: ÖBBŞKA 1/573. ♣Yaz.Krl.

CENGİZ Dağcı, bk. **DAĞCI, Cengiz**

CENGİZ, Gülsüm (12.7.1949 -): Şair ve yazar. İsparta'nın Sütçüler ilçesinde doğdu. İstanbul İlköğretmen Okulunu bitirdi (1966). 1966'dan 1980'e kadar Balıkesir ve İstanbul'da öğretmenlik yaptı. 1980'de mesleğinden ayrılarak yayıncılıkla uğraşmaya başladı; yayınevlerinde çocuk yayınları editörlük ve yönetmenlik yaptı. 1988'de arkadaşlarıyla birlikte Demet Yayıncılığı kurdu. Özel radyolar için ve TRT'de bir bölümünün metin yazarlığını da yaptığı programlar hazırlayıp sundu. 2000 yılından bu yana serbest yazar olarak çalışmalarını sürdürmektedir. Yazı ve şiirleri 1983'ten itibaren *Varlık, Yazko Edebiyat, Gösteri, Yazıt, İnsançıl, Kıyı, Milliyet Sanat, Evrensel Kültür, Damar, Güzel Yazılar* gibi dergiler ile *Evrensel* gazetesinde yayımlandı. Çocuk edebiyatı konulu çeşitli uluslararası seminerlere katılarak konuşmalar yaptı. Çocuk kitaplarından bazıları 1997'de Almancaya, bazı şiirleri de İngilizce ile birkaç dile daha çevrilererek yayımlandı. Eserleriyle çeşitli yarışmalarda ödüller aldı. PEN Yazarlar Derneği üyesi, Türkiye Yazarlar Sendikası Genel Sekreteridir **Eserleri/Şiir:** *Eylül Deyişleri* (1987), *Sevdamız Çiçeklenir Zulada* (1990), *Mayısta Üzgün Gönülüm* (1993), *Akdenez'in Rengi Mavi* (1997). **Oyun:** *Makas Kesmez İğne Dikmez Olmasa Ellerimiz* (1997), *Hepimiz Çevreciyiz* (1997), *Kırda Bir Yaz Sabahı* (çocuk oyunu, çeşitli tarihlerde, Bulunmaz Tiyatro ve Maskara tiyatrosunda oynandı). **Çocuk hikâye ve romanı:** *Kente Gelen Çam Ağacı* (1988), *Bir Dilim Ekmek İçin* (1988), *Arı ile Papatya* (1988), *Damlacık* (1988), *Doğum Günü Armağanı* (1989), *Herkesin Bir İşi Var* (1989), *Kuşlar Kralı Kim Olacak* (1989), *Doğanın Öfkesi* (1989), *Aslı Okula Başladı* (1990), *Başak'ın Çevre Günlüğü* (1992), *Taş Devrine Yolculuk* (1992), *Çiçek ile Kirlikara* (1992), *İlk Av* (1997), *Şikâyetçi Yusuf* (1997), *Çilli Tavuk ile Allı Tavuk* (1997), *Evdeki Altınlar* (1999), *Bıçırık* (1999), *Bir Kedinin Günlüğü* (1999), *Kırda Bir Yaz Sabahı* (1999), *Hayvanlarla Konuşan Çocuk* (1992), *Ayşenin Günleri* (1993).

Kay.: Mehmet Başaran, "Ne Arabesk, Ne Bilmece", Milliyet Sanat, sayı: 182, 15 Aralık 1987; Asım Bezirci, Güle Dil

Verenler (1993); Şükran Soner, "Şiirleri ve Çocuk Kitaplarıyla Gülsüm Cengiz", Cumhuriyet Kitap, 27 Ocak 1998, sayı: 414; Akgün Akova, "Gerçeğin Yedi Rengi", Cumhuriyet Kitap, 27 Ocak 1998, sayı: 414; Güngör Gençay, Gülsüm Cengiz Şiiri ve Tarihsel Olgular", Cumhuriyet Kitap, 27 Ocak 1998, sayı: 414; Yılmaz Onay, "Sahnelerimize Taze Kan", Cumhuriyet Kitap, 27 Ocak 1998, sayı: 414. ♣İ. IŞIK

CENGİZ, Halil Erdoğan (1934 - 28.10.1993): Şair, yazar. Kastamonu'nun Araç ilçesinde doğdu. İlkokulu Tosya'da, liseyi Kastamonu'da okudu. Bir süre Petrol Ofisinde çalıştı. 1952'de AÜ Hukuk Fakültesine girdi, tamamlamadan Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne geçti. Mezun olunca Başbakanlık'ta çalışmaya başladı. Devlet Konservatuvarı Müzikoloji Bölümünde Osmanlı paleografyası, Osmanlıca ve Türk edebiyatı, Hacettepe Üniversitesinde Eski Türk edebiyatı dersleri verdi. Ankara'da kanserden öldü. Araştırma, inceleme, tenkit, kitap tanıtımı yazıları ve şiirleri, *Arayış, Kitaplar Âlemi, Türk Sanatı, Küçük Asya, Türk Dili, Tarih ve Toplum* dergilerinde çıktı. **Eserleri/Şiir:** *Aralık Kapı* (Ank. 1953). **Araştırma, derleme, yayım:** *Açıklamalı-Notlu Divan Şiiri Antolojisi* (Ank. 1967), *Divan Şiiri Antolojisi* (İst. 1972), *Ermeni Komitelerinin A' mâl ve Harekât-ı İhtilâliyyesi -İlân-ı Meşrutıyet'ten Evvel ve Sonra*, (Ank. 1993), *Enver Paşanın Anıları 1881-1908* (İst. 1991), *Yaşanmış Olaylarla Atatürk ve Müzik. Riyâset-i Cumhuri İnce Saz Hey'eti Şefi Hâfız Yaşar Okuyan'ın Anıları -1924-1938* (Ank. 1993), *Rahmî-i Harputî Divanı* (Gönül H. Eren'le, Ank. 1996).

Kay.: A. S. Güneçyal, "Halil Erdoğan Cengiz", Kebikeç, sayı: 1, 1995, s. 71-74; TEBA 1/226. ♣Yaz.Krl.

CENGİZ, Hilmi (20. yy.): Şair. Şiirleri esprili ve serbest vezinle yazılmıştır. **Eseri/Şiir:** *İyi Geceler* (Ank. 1961).

Kay.: ÖBBŞKA 1/639. ♣Yaz.Krl.

CENGİZ, İsmail (1928 -): Âşık. Kars'ın Tuzluca ilçesinde doğdu. Soyu Oğuz Türklerinden olup Tebriz'den Anadolu'ya geçip önce Iğdır'a sonra da Kars'ın Tuzluca ilçesine yerleşti. Emin Kalkan'a göre Tebriz'de doğdu. Onüç yaşında Türkiye'ye geldi. Babası ve dedesi de âşıktı. Öğrenim görme-yen âşık daha çok İstanbul'da yaşadı. Evli ve dört çocuk babasıdır. Geçimini âşıklıkla sağladı. Azerî olması sebebiyle bazen Azerî mahlasını, bazen

da kendi adını kullandı. Âşık makamları ve halk hikâyeleri konularında bilgilidir. Ustaları İslâm Erdener, Sesgetti Mehmet, Kasım Şenlik ve Ali İzzet Özkan'dır. Sazı Kırşehirli Şemsi Yastıman'dan öğrendi. Çırakları ise Bayram Denizoğlu ve Muhtar Aslan'dır. Köy düğünlerinin aranan sanatçısıdır. Konya âşık bayramı başta olmak üzere birçok yarışmaya katılarak ödüller, şiir ve atışma dallarında birincilikler aldı. Şiirleri çeşitli gazete ve dergilerde yayımlandı. Beş tane plağı ve kasetleri bulunmaktadır.

Kay.: TDEA 2/50;YHOA, s. 62; YYTHŞ s. 363. ♣N. YILDIZ

CENGİZ, İsmail (1959 –): Halk şairi. Konya'nın Cihanbeyli ilçesinde Doğu Türkistanlı göçmen ailesinde dünyaya geldi. Ailesi 1953 yılında Doğu Türkistan'dan göç etmiştir. İlk ve orta okulu Adana'da, liseyi Kıbrıs ve İstanbul'da tamamladı. 1980 yılından başlayarak Kıbrıs, Özbekistan, Kazakistan ve Doğu Türkistan gibi yerlerde araştırma ve başka çalışmalarda bulunan İsmail Cengiz, günümüzde Doğu Türkistan Derneğinin muavinliği, baş katipliği, Avrasya Türk Dernekleri Federasyonunun baş katipliği, Doğu Türkistan vakfının danışmanı gibi vazifeler üstlendi. Gündelik gazete ve dergilerde Orta Asya cumhuriyetleri ile ilgili makaleleri yayımlandı. Doğu Türkistan sosyal ve siyasi durumunu inceleyen bir çok ilmi makale yazdı. **Eserleri/Şiir:** *Yanık Türkistan* (1980). **Araştırma:** *Çin'de İslamiyet ve Türkler* (1981), *Lopnur, Nevada Şemey Atom Faciası* (1991), *Özbekistan'da Demokrasileşme ve Muhammet Salih* (1995).

Kay.: İsmail Cengiz, Yanık Türkistan, Türkistan Yayınları-1, İst. 1980. ♣A. B. İLTEBİR

CENGİZ, M. Turhan (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Kocatepe'den Ses* (İst. 1935).

Kay.: ÖBBŞKA 2/721. ♣Yaz.Krl.

CENGİZ, Mehmet Ali (1928 –): Yazar. Malatya'nın Darendede ilçesinin Karadığın köyünde doğdu. Akçadağ İlköğretmen okulunu bitirdi. Öğretmenlik ve TRT muhabirliği yaptı. Bu arada Gazi Üniversitesi Eğitim Enstitüsü Türk dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi. Tarımla uğraştı. *Tohma ve Haber* gazetelerini çıkardı. Çeşitli gazete ve dergilerde halk kültürüyle ilgili makaleleri yayımlandı. Malatya Yazarlar ve Sanatçılar Birliğinin kurucu başkanıdır. 1994'tenberi yerel bir televizyonun prog-

ram yapımcısıdır. İlk yazısı 1945'te Akçadağ Köy Enstitüsü dergisinde çıktı. Sonra yazdığı yazılar *Baş Belde, Darendeli'nin Sesi, Malatya Kararı, Anadolu Şiir, Türkiye Diyanet* gazete ve dergilerinde, Öğretmene Benzer Birisi ve Ali ile Sultan TRT'de, *Doğru Hüseyin* adlı eserleri TGRT'de yayımlandı. **Eserleri:** *Halkbilgisi Bakımından Köy*, (1954); *Mustafa Kemal'in Askerleri* (ortak), *İlçemiz Darendede* (ortak), *Somuncu Baba* (ortak), *Halk Şairi Hulusi, İlimiz Malatya; Pala Çavuş; Tarihi, Kültürü ve Sosyal Hayatı ile Tohma Havzası* (1987), *İstiklâlimize Kan Veren Malatyalılar, Malatya Gönülleri Sultanı* (ortak), *Evet Öğretmenim, Televizyonsuz Yıllar* (1996), *Akçadağ Köy Enstitüsü, Mondros'tan Cumhuriyete Malatya*.

♣İ. IŞIK

CENGİZ, Metin (3.5.1953 –): Şair ve mütercim. Kars'ın Göle ilçesinde doğdu. Göle İlkokulunu (1964), Kars Alpaslan Lisesini (1972), Erzurum Atatürk Üniversitesi Temel Bilimler ve Yabancı Diller Yüksek Okulu Fransızca Bölümünü bitirdi (1977). Bir süre Marmara Üniversitesi Fransızca Bölümünde okudu. Öğrenciliği sırasında kısa bir süre Devlet İstatistik Enstitüsünde memuruk yaptı (1973). Çeşitli tarihlerde siyasi dergi çıkarmak, siyasi eylemde bulunmaktan dolayı bir süre tutuklandı. Fransızca öğretmeni olarak Erzurum (1977-1978), Posof (1977-1980), Artova (1980-1983), İstanbul (1987), Muş (1987) liselerinde çalıştı. 12 Eylül döneminde TCK'nın 141. Maddesinden 2 yıl hapis yattı. Öğretmenlik yıllarında bir süre gözaltına alındı, il içi ve il dışı sürgünlere gönderildi. Muş'ta öğretmenlikten istifa edip İstanbul'a döndü. Yayınevlerinde redaktör, editör, çevirmen olarak çalıştı. 1993 yılından bu yana öğretmenlik ve Yön Yayınlarında editörlük yapmaktadır. İlk yazısı (*Nasıl Şiir?*), *Demokrat gazetesinde* (3 Mayıs 1980), sonraki yıllarda şiir ve yazıları *Yazko Edebiyat, Broy, Varlık, Gösteri, Sombahar, Şiir-lik, İnsan, Düşler, Atika, Şiir Ok'u, Papirüs, Kedi Şiir Seçkisi, Adam Sanat, Edebiyat ve Eleştiri, Bahçe* (Antalya), *Islık* (Mersin), *Şiir Odası* (Ankara), *Düşün vd.* dergilerde yayımlandı. 1988'de Karadeniz TV'de Şiir ve Resim programını hazırlayıp sundu. *Şarkılar Kitabı* ile 1996 yılı Behçet Necatigil Şiir Ödülünü aldı. **Eserleri/Şiir:** *Bir Tufan Sofrası* (İst. 1988), *Büyük Sevişme* (İst. 1989), *Zehrinde Açan Zambak* (İst. 1991), *İpek'A* (İst. 1993), *Şarkılar Kitabı* (İst. 1995), *Gençlik Çağı* (İst. 1998), *Aşk*

İlahileri (2000). **Deneme-Eleştiri:** *Şiirin Gücü* (İst. 1993), *1923-1953 Toplumcu Gerçekçi Şiir* (2000), *Din, Şiir ve Sapkınlık* (2000), *Şiir Nedir Ne Değildir* (2000). **Sözlük:** *İlkokullar İçin Türkçe Sözlük* (Münevver Cengiz'le birlikte, İst. 1995), *Ortaokul ve Liseler İçin Türkçe Sözlük* (İst. 1995). **Çeviri:** *Max Jacob / Sahici Mucizeler* (derleyen: Ülkü Tamer; 1991), *Aimé Césaire* (Eray Canberk ile, 1999), *Aşk Soneleri* (Pablo Neruda'dan, 1991), *Ateşten Kılıç* (Pablo Neruda'dan, 1991), *Seçme Şiirler* (Eugene Guillevic, 1993), *Seçme Şiirler* (Jacques Prevert'ten, Eray Canberk ile 1994), *Sevdağlar* (Jule Laforgue'dan, 1991), *Değirmeler* (E. Triolet'den), *Gölgeler ve Çiğlikler* (V. Khoury-Ghata'dan), *Bir Devrimin Kaderi* (V. Serge'den 1997) **Derleme:** *Şairler-Şiirleri* (2000), *Baudelaire'den Günümüze Modern Fransız Şiiri Antolojisi* (çev. ve haz., İst. 2000). **Kay.:** EİS s. 103; Eray Canberk (Cumhuriyet Kitap, 19 Mart 1992), Metin Celal (Varlık, sayı: 1060, 1996), Ramis Dara (Adam Sanat, sayı: 98, Ocak 1994), Feridun Andaç, "Tanıklığın Odağından Bir Şair" (Cumhuriyet Kitap, sayı: 320, 4 Nisan 1996), Haydar Ergülen (Varlık, sayı: 1097, Şubat 1999), Turgay Kantürk (Cumhuriyet Kitap, 3. 6. 1999), Gültekin Emre (Cumhuriyet Kitap, 17. 6. 1999); İBYTŞA 2/418-421; ŞYS s. 420; TBEA 1/226;YS, s. 158. ♣N. YILDIZ

CENGİZ, Ömer (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Yanardağ -Tarihî ve millî şiirler* (Ank. 1955).

Kay.: ÖBBŞKA 2/1213. ♣Yaz.Krl.

CENGİZ, Süleyman (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Garip Yaşantılar* (Atilla Tacer'le birlikte, Ank. 1965)

Kay.: ÖBBŞKA 1/439. ♣Yaz.Krl.

CENGİZ, Kaya Alpagut (takma ad), bk. İSLİMYELİ, Nüzhet

CENGİZKAN, Ali (29.10.1954 –): Şair ve yazar. Ankara'da doğdu. Lütfiye Suna Hanım ile Recep Cengizkan'ın oğludur. Ankara Kolejini (1973), ODTÜ Mimarlık Bölümünü (1978) bitirdi. Yüksek lisans tezi *Komşuluk Olgusunun Sosyo-Fiziksel Boyutları: Bir Örnek Çalışma* (1981)'dir. 1981 yılından itibaren ODTÜ Mimarlık Fakültesinde öğretim görevlisi olarak çalıştı. İlk yazısı Türkiye Yazarları dergisinde çıktı. Daha sonra aynı dergide (1977-1979), *Türk Dili* (1977-1980), *Oluşum, Yarım* (1981-1983), *Broy, Varlık, Küçücük, Yusufçuk, Somut* dergilerinde şiir ve yazıları yayımlandı. *Senlere* adlı kitabıyla 1981'de Akademi Kitabevi Şiir Başarı Ödülü'nü, Ahmet Ada ve Ad-

nan Azar'la paylaştı. 1983'te Toprak Şiir Ödülü'nü, Çocuk Ömrümüz ile 1983 Hasan Hüseyin Jüri Özel Ödülü'nü ve Yunan Dosyası adlı kitabıyla da Abdi İpekçi Dostluk ve Barış Ödülü Şiir dalı birinciliğini Yaşar Miraç ile birlikte aldı. 1982'de ODTÜ Edebiyat Kulübü Özel ödülünü, 1995'te Ceyhun Atuf Kansu Şiir ödülünü kazandı. İngilizce biliyor. Bazı eserlerinde Yunus Güler takma adını da kullandı. Edebiyatçılar Derneği, PEN Klüp, Dil Derneği üyesidir. **Eserleri/Şiir:** *Senlere* (Ank. 1980), *Çocuk Ömrümüz* (Ank. 1982, Senlere ile birlikte 2. bs. 1993), *Yunan Dosyası* (Ank. 1983), *Yürüyüşler ve Duruşlar* (Ank. 1984, Yunan Dosyası ile birlikte, 2. bs. 1994), *Bağımlı Şiir* (Ank. 1986), *Ankara Ankara Güzel Ankara* (Ank. 1987, Bağımlı Şiir ile birlikte 2. bs., 1994), *Den Grekiska Dassiern* (İsveççeye çeviri, 1988), *Sürek Avında Dünya* (1994), *Öğle Suyu* (Ank. 1997), *Şairin Nergisi* (İst. 2000). **Deneme:** *Yaşar Kemal Günleri* (Ank. 1993), *Şiir ve Yaşam* (1996), **Sanatçı Tanıklığı:** *Kent-Yaşam-Kültür* (Ank. 1996), *Cahit Külebi'ye Saygı* (A. Bulut ve M. Ş. Onaran'la birlikte, Ank. 1998), *Ankara Rüzgârı* (H. Atabaş'la, Ank. 1998). **Çeviri:** *Genetik Epistemoloji* (J. Piaget'den, Ank. 1984), *Kartal mı Güneş mi* (O. Paz'dan, Ank. 1985). *Adam Eden Sözler* (N. Guillen'den, Ank. 1985), *Mimarî Eleştiri Yazıları* (A. Colquhoun'dan, Ank. 1990), *Seçme Şiirler* (Ho-Chi Minh'den İst. 1992), *Seçme Şiirler/Gölgelerden Bir Taslak* (O. Paz'dan, İst. 1992), *Güneş Taşı* (O. Paz'dan, İst. 1993), *Birlik Uğruna Ölenlere* (L. Rowel'den, Ank. 1999). **Kay.:** EİS s. 90; İBYTŞA 2/447-454;ŞÇYŞA s. 281-285; ŞYS s. 171; R. Dara, Şiir Çünkü Şiir, İst. 1988, s. 128-135; G. Akin, Şiir Üzerine Notlar, İst. 1996, s. 175-282; M. Emre, "Şiir Var Oluşumuzun Bir Parçası", Cumhuriyet Kitap sayı: 271, 27 Nisan 1995; H. Gülen, "Şiirin Kalesinde Oturur Ali Cengizkan", Gösteri, sayı: 186, Mayıs 1996; TBEA 1/226-227; YS, 2. bs. s. 158. ♣Yaz.Krl.

CENKÇİ, Beyhan (1935 - 17.3.1993): Gazeteci yazar ve şair. Bursa'da doğdu. Baba adı Sadullah'tır. İngiltere'de Gazetecilik Okulunu bitirdi. ABD'de St. Jhon's College'de toplum yönetimi okudu. TRT ve Basın İlan Kurumu yönetim kurulu üyeliklerinde bulundu. Gazeteciler Sendikası ve Ankara Gazeteciler Cemiyeti Başkanlığı yaptı. Cumhurbaşkanıca Cumhuriyet Senatosuna üye seçildi (12. 7. 1980-12. 9. 1980). Ankara'da öldü. **Eseri/Şiir:** *İlahî Kızlar* (Ank. 1954). **Kay.:** ÖBBŞKA 1/607; TBMM Albümü 1920-1994 s. 623; TBU s. 33. ♣M. CUNBUR

CENKMEN, Emin (20. yy.): Oyun yazarı ve müzisyen. **Eseri/Oyun:** *Lokman: Eski Bir Aşkın Hikâyesi* (İst. 1941), *Seni Hiç Görmeseydim* (1978). **Müzik:** *Mavi Gözler* (tango), *Seni Severken* (Tango). **Diğer:** *Osmanlı Sarayı ve Kıyafetleri* (İst. 1943).
Kay.: TB 1938-1948. ♣Yaz.Krl.

CENNET Mehmed Efendi, bk. **FENÂÎ** (- 12.12.1664)

CENNETÎ (17. yy.): Âşık. Âşık Ömer'in *Şairnâme*'sinde *Mahlas edinmişler Cennet ismini/ Firdevsî, Cennetî, Adnî Cinanî* beytinde, Hızr'ın *Cem'ü's-Şâtrân*'ında ve Sun'î'nin *Şairnâme*'sinde *Bir kararda söyler idi Cennetî* mısraında adı geçtiği için bu asırdı yaşadığı tahmin edildi.
Kay.: *Şairnâmeler* s. 28,33,45; TDEA 2/51. ♣M. CUNBUR

CENNETÎ, Ebdülhalig Ebdülgafar oğlu Gafarzade (1855-1931): Azerbaycan şairi. Bakü'de doğdu. Medresede eğitim gördü. Bakü'de *Mecme'ü's-Şu'era* edebî meclisin aktif üyelerindendi. Klasik üslûpta Azerbaycan ve Fars dillerinde şiirler yazdı. *Ettar, Vagif, Neccerzade, Daşkesenoğlu, Cenneti mahlâsları* ile yazdığı ictimâî konulu *Hürriyet, Vatan Teranesi, Torpag, Ehda* vs. eğitim ve kültüre seslenen *Demir, Gelem* vs. şiirleri, *Gız Galası, Gılmc ve Gelen* destanları vardır. Eserleri Azerbaycan İ. A. Füzuli adlı Elyazmaları Enstitüsünde korunmaktadır. **Eserleri:** *Deyilen söz yadigardır* (toplayan ve düzenleyen Cafer Remzi İsmayilzade, 1981) *Poetik meclisler* (toplayan ve düzenleyen Nesredin Garayev, 1987)
Kay.: Mir Celal, "Ebdülhalig Cenneti", "Edebiyyat mecmuası, c. 1, 1946. ♣A. BAĞIROV

CENNETKAYA, Ahmet (20. yy.): Hikâye yazarı. **Eseri:** *Acı Zafer < Aşk Hikâyeleri >* (İst. 1952).
Kay.: TB 1952. ♣Yaz.Krl.

CERARÎ (16. yy.): Divan şairi. *Pervane Bey Mecmuası*'nda bir gazeline rastlandı.
♣M. CUNBUR

CE-RE (takma ad), bk. **DELİBAĞ, Cemal Refik**

CERKEZOV, Veysel Hancan oğlu (15.3.1944 -): Azerbaycan şairi. Dağıstan'ın Rumul bölgesindeki Borç köyünde doğdu. Burada ortaöğrenimini bitirdi. 1961-1966 yıllarında Azerbaycan Devlet

Pedagoji Enstitüsü Dil ve Edebiyat bölümünde eğitime devam etti. Eğitim sonrası Şeki Köy İşleri Meslek Okuluna öğretmen olarak atandı. 1966-1979 arasında okulda eğitim işleri müdürlüğü yaptı. 1980 yılında *Bilik* birliğinin Şeki şehri şubesinde öğretim üyeliğinde bulundu. 1960 yıllarında yazı hayatı başladı. *Azerbaycan, Göyercin, Edebiyat ve Sênét, Azerbaycan Gençleri, Bakû* ve diğer dergi ve gazeteler de şiirleri yayımlandı. *Gedr Gecesi* eseri, Şeki Devlet Dram Tiyatrosunda oynandı. *Bilik* birliğinin ödülüne layık görüldü. 1993 yılında Yazarlar Birliği üyesi seçildi. **Eserleri:** *Gökler de Sevinir Güneş Doğarken* (Bakû 1986).
Kay.: AY, Bakû 1995, s. 85. ♣Yaz.Krl.

CERRAH, Necati (19.6.1954 -): Şair. Erzurum ilinin İspir ilçesine bağlı Gölyanı köyünde doğdu. İlk ve ortaokulu eğitiminden sonra 1972 yılında ilkököl öğretmeni olarak Adıyaman-Gerger ilçesi Ortaca köyü ilkökölüne atandı İspir ilçesi Pamukludağ köyü Gölyanı köyün de ilkököl müdürlüğü görevlerinde bulundu. 1977-1978'de Erzurum Kazım Karabekir Eğitim Enstitüsü Sosyal Bilgiler Akşam bölümüne kaydoldu. Gündüz öğretmenlik mesleğine, gece öğrenciliğe devam ederek Haziran 1980'de Eğitim Enstitüsünü bitirdi ve Erzurum Lisesi Sosyal Bilgiler ve Tarih öğretmeni olarak göreve başladı. görevine başladı. 1980-1981'de AÜ Gazi Eğitim Fakültesi Eğitim Yönetimi bölümüne kayıt yaptırdı. Çapa Hizmet İçi Eğitim Merkezinde Müfettişlik kursuna alındı. Bu nedenle Ankara Üniversitesindeki eğitimini bıraktı ve Sakarya iline İlköğretim Müfettişi olarak atandı. 1984-1985'de Sakarya'nın Ak-yazı ilçesinde kurucu Millî Eğitim Gençlik ve Spor müdürü olarak görevlendirildi (1985-1991). Burada Millî Eğitim Müdürlüğü yayın organı olarak *Bilgiye Hasret* isimli aylık bir gazeteyi hizmete soktu. Ayrıca, Akyazı ilçesinin bütün yönleriyle tanıtımını amaçlayan İlçe Yıllığı'nı çıkardı. 1991'de Sakarya ili Millî Eğitim müdürlüğü, şube müdürlüğü görevine getirildi. Kısa bir süre sonra da Kastamonu iline İlköğretim Müfettişi olarak atandı. Bu arada Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Lisans Tamamlama Programına devam ederek Tarih Bölümü Lisans diplomasını aldı (1972). Bilkent Üniversitesinde İlköğretim Müfettişi olarak komisyon üyeliği, Hayat Bilgisi Komisyonu Başkanlığı görevini yürüttü. 1994'de

Kastamonu ilinden Sakarya iline tekrar İlköğretim müfettişi olarak atandı. 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi sonrasında Sakarya iline atanmış stajyer öğretmenlerin adaptasyonu ve rehberliğini yürütmek üzere İl Makamının onayı ile koordinatör müfettiş olarak görev aldı. Hâlen bu görevi yürütmektedir. Çalışmaları takdimname, teşekkürname ve yılın müfettişi seçilerek aylıkla ödüllendirildi. Şiirleri çeşitli dergiler ve yerel gazetelerde yer aldı. **Eserleri/Şiir:** *Bir Sevdanın Şiiri / Türkiye'm* (1999), *Güle Hasret / Tevhid Şiirleri* (2000). ♣G. M. UYTUN

CERRAHLAR, A. (takma ad), bk. **CERRAHOĞLU, Ahmet Nevzat**

CERRAHOĞLU, Ahmet Nevzat (1900-1977): Araştırmacı, yazar. İstanbul'da doğdu. Bazı kitap ve yazılarında A. Cerrahlar, A. Cerrahoğlu ve Kerim Sadi takma adlarını kullandı. İlk ve orta öğrenimi bitirdikten sonra bir süre İstanbul Tıp Fakültesinde okudu. İlk yazısı 1918'de İzmir'de yayımlanan *Âhenk* gazetesinde çıktı. *Aydınlık* mecmuasında bazı yazılarına rastlandı. *İnsaniyet Kütüphanesi* adlı bir dizide 1930-1950 yılları arasında kırk kadar tercüme ve telif küçük kitap yayımladı. Yine bu yıllarda üniversite çevreleriyle sosyalizm konusunda yaptığı tartışmalarla tanındı. Türkiye'de marksizmin teorik yönüyle ilgilenen ilk yazardır. 1960'tan sonraki yazı ve kitaplarında A. Cerrahoğlu imzasını kullandı. Ancak bu konuda ciddi ve kapsamlı bir eser yazmadığı için tenkit edildi. İstanbul'da öldü. **Eserleri:** *Osmanlı İmparatorluğunun Dağılıma Devri ve Tarihi Maddecilik* (İst. 1941), *Türk Kleopatrası* (İst. 1948), *Türkiye'de Sosyalizmin Tarihi Katka* (1975). **Biyografi:** *Namık Kemal* (1932), *Mehmet Akif, Bir İslâm Reformatörü* (İst. 1964), *Nazım Hikmet'in İlk Şiirleri* (1969).
Kay.: F. Berke, *Yazı Hayatının 50. Yılında Kerim Sadi* (1969), ÖBBŞKA 2/789; TDEA 5/285-286. ♣N. KONUK

CESÂRÎ (- 1829): Halk şairi. Benderlidir. Bir yazma *Divan*'ı mevcuttur. *Divanı* Ankara Maarif kütüphanesi AI 3/58 numarada kayıtlıydı. Hâlen bu kitap Millî Kütüphane Adnan Ötügen kısmı yazmaları arasındadır. Divanın sonunda kendi el yazısı ile kayıtlı olan beytin sonunda H. 1243 tarihine rastlandı. Divanında Mevlevî olduğunu yazmakla birlikte Belgradlı şair Ağahî'nin nefes mecmuasında tamamen Beşkaşi telakkileriyle

dolu Cesârî mahlaslı şiirler mevcuttur. S. N. Ergun zamanının en iyi meydan şairlerinden olduğu ve bir çok şiirleri taşıdığı divanından anlaşılmaktadır demektir. Şiirlerinde Âşık Ömer*'in etkisi görülmüştür. Aruz vezninde başarılı olan şairler arasındadır. *Cesârî Divanının* 1822 (1238) de mevlevî Hasan Ziyaeddin tarafından yazılmış bir nüshası da MK Yz. FB 303'dedir.
Kay.: BŞ, İst. 1930, s. 42-43; BŞN 284-285; TDEA 2/55; TŞ 3/1026-1027. 2 N. KÖSE. ♣F. A. Turan.

CESİMÎ (1835-1915): Halk şairi. Asıl adı Yusuf'tur. Artvin'in Ardanuç ilçesine bağlı Cugo (Cevizli) köyünde doğdu. Âşık Sıdkî'nin torunu, Âşık Ardanuçlu Şöhretî'nin oğludur. Rüyasında, pîr elinden bade içerek, Geredeli Servidâr'a âşık olduktan sonra şiir söylemeye başladı. Koşma tarzında söylediği şiirlerinin konusu hep aşk üzerinedir. Bulmak için gittiği Gerede'de sevgilisinin öldüğünü öğrendikten sonra *ölüm* teması da şiirlerine girdi. *Ağladım, Gam Değil, Kalmadı* redifli türküleri ünlüdür.
Kay.: TDEA 2/55. ♣N. KÖSE

CETİKAŞKAYEVA, Nurkama (1918 -): Kırgızistan şairi. Şimdiki Sokuluk ilçesindeki Cılamış köyünde doğdu. 1933 yılında Bişkek'teki İşçi Üniversitesini bitirdi. 1935'te Moskova'daki Lunaçarski adındaki Tiyatro Enstitüsüne kaydoldu. Bu okulu da 1941'de bitirdi. Çalışma hayatına 1941 yılında Kırgız Dram Tiyatrosunda oyunculukla başladı. Daha sonra İlimler Akademisinin Kırgız Dili Edebiyatı ve Tarihi Enstitüsünde araştırmacı olarak çalıştı. Devlet Sanat-Evinde müdirelik görevinde bulundu. Şiirlerini 1937'den itibaren yayımlamaya başladı. **Eserleri/Şiir:** *Canğar Calın* (1949), *Canırgan Ölkö* (1951).
♣A. KADIRMAMBETOVA

CETİMİŞEV, Seyit (1936 -): Kırgızistan yazarı. Kemin ilçesine bağlı Kiçi-Kemin kışlasında doğdu. Ortaokulu bitirdikten sonra Kırgız Mémleketik Üniversitesinin Filoloji Fakültesinden 1958 yılında mezun oldu. 1958 yılından 1967 yılına kadar Kırgız Cumhuriyeti'nin Radyo ve Televizyon yayınında redaktör, baş redaktör ve Sinemacılar Kurulunun Propaganda bölümünde müdür olarak çalıştı. 1967-1971 arasında Kırgızistan Madaniyatı gazetesinin yardımcı redaktörü; 1971-1973 yıllarında parti sorumlusu; 1973-1975 ara-

sında Kırgızistan Devlet Basınında müdür; 1975-1983 yıllarında *Çalkan* dergisinde redaktör olarak çalıştı. 1987-1992 arasında da Mektep ve Adabiyat basımevlerinde müdürlük yaptı. 1992-1997'de Kırgız Cumhuriyeti Devlet Arşiv Ajansında müdür yardımcısı olarak çalıştı. Kırgız Cumhuriyetinin Kültürüne emeği geçmiş emektarı ünvanını aldı. S. Cetimışev'in eserleri Rus, Çin, Letonya, Ukranya, Uygur dillerine çevrildi. **Eserleri:** *Menin Atam* (1962), *İçki Kayırtar* (1964), *Mezgil Zakımdarı* (1968), *Oblaka Nad Uçşeliyami* (1977); *Pervy Urok* (1978). **Roman:** *Too Bulagı* (1987), *El Arasında* (1989).

••A. AKMATALİYEV

CEVÂBÎ (19. yy.): Halk şairi. Gedayı'nın çağdaşı olan şairlerden bahsettiği manzumesinde adı geçmektedir. S. N. Ergun'a ait bir mecmuada da bazı manzumeleri kayıtlıdır. S. N. Ergun Türk Şairleri'nde üç manzumesine yer verdi. Şiirlerini aruz ve heceyle yazdı.

Kay.: Ahmet Şükrü, *Gedayı*, Konya Halkevi Mecmuası, No: 1; S. N. Ergun, BKAŞN. 1944, s. 194-195; Sabri Koz, *Cevâbî*, TDEA 2/55; TŞ 3/1027. ••F. A. TURAN

CEVAD Paşa, bk. **AHMED Cevad Paşa**

CEVAHİRE, *Mecit kızı* (1913-1992): Kırım sahası şairesi. Kırım'ın Kerç bölgesi Çaltemir köyünde doğdu. Köy okulunu, sonra da Yalta Pedagoji Okulunu bitirdi. 1934-1935 yıllarında Kerçi şehri mendencilik işletmesine bağlı okulda öğretmenlik yaptı. 1935'te Akmesic Pedagoji Enstitüsünün Kırım Tatar Dili ve Edebiyatı Fakültesinde okumağa ve folklorla ilgilenmeğe başladı. İlk şiiri 1936'da *Yaş Quvvet* gazetesinde çıktı. 1939'da Dil, Edebiyat ve Tarih Araştırmaları kurumunda çalışmağa, yüksek lisans tezini hazırlamağa başladı. 1941 yılında çıkan savaş, araştırmalarını engelledi, Akmesic'ten Takıl köyüne giderek orada köy okulu müdürlüğü yaptı. 1944'te Kırım Tatarlarının topyekun sürülmesi sırasın da Cevahire de Taşkent vilâyetinin (Özbekistan). Orjonikidze bölgesine götürüldü. Sürgün yerlerinde Kırmılılara kendi meslek ve zanaatlarında çalışmak yasaklandığından Taşprodmaş işletmesinde işçi olarak çalıştı. Sonra bir Özbek köyünde Rus dili ve edebiyatı öğretmenliği yaptı. Ama Kırım'a karşı duyduğu özlem ve hiç olmazsa kendi halkıyla birlikte yaşama istek ve duygularına kapılarak

Kırmılıların yoğunlukla yaşadıkları Çırçık şehrine taşındı, orada Tatar çocuklarının okuduğu Rus mektebinde öğretmenlik yaptı. Şiir, destan, balad derlemeleri olan bir kadın şairdir. Ama kitaplarının halkça sevilip okunduğu söylenilemez. Eserlerinde millî ruhu, halkın arzu ve emellerini açıklamaktan çekindi, Sovyet ideolojisine uygun şeyler yazdı. Yazdıkları sıkıcı, zevksiz dogmalar yığınınından ibaret olduğundan, konformist yazarların eserleri gibi halkça ilginç görülmemeye mahkumdu. Nitekim Sürgün devri (1944-1990) Kırım Tatar ediplerinden Gafar Bulganaklı, Rıza Halit, Cevahire, Abdürrahim Altanlı, Ziyaddin Cavtöbeli, İsa Abdürrahman'ın eserlerinin tek değeri, Kırım Tatar dilinde yazılmış olmalarıdır. **Eserleri/Şiir:** *Unutulmaz Sahifeler* (Taşkent 1970), *Yeşil Yaprak* (Taşkent 1974), *Ömür Sazım* (Taşkent, 1980), *Hayal Çiçekleri* (Taşkent, 1989).

••Z. YÜKSEL

CEVÂNÎ, bk. **CIVÂNÎ**

CEVAT Akay (takma ad), bk. **YILMAZ, Duralı**

CEVAT Hey'et, bk. **HEYET, Cevat**

CEVAT Rifat, bk. **ATILHAN, Cevat Rifat**

CEVAT Sadık (takma ad), bk. **TARANCI, Cahit Sıtkı**

CEVDET (- 20.11.1794): Divan şairi ve hattat. İstanbul'da doğdu. Adı Halil Cevdet Efendidir. Galata kadısı Derviş Mustafa Efendinin oğludur. Şeyhülislâm Damadzâde Feyzullah Efendiden mülâzım oldu. Hocasının kızıyla evlendi ve Rumeli Kazaskerliği sırasında Feyzullah Efendiye mektupçu oldu. Râmiz şairin ahlâkını, inşadaki gücünü övüp kazaskerlere mektupçuluk yaptığını ve tezkiresini yazdığı sırada da Anadolu Kazaskeri Mehmed Murad Efendinin tezkirecisi olduğunu kaydetti. Şair, Seyyid Mehmed Efendiden hat dersi aldı. Müderrisliklerde bulundu. 1776'da İzmir, 1785'te Edirne, 1787 Şubatında Mekke kadısı oldu. Temmuz 1792'de İstanbul kadılığına getirildi. Fatin Tezkiresi'ndeki bir tarihiyle Millet K AEM 717 numaralı mecmuadaki iki gazelini S. N. Ergun yayımladı.

Kay.: AZ s. 60-61; BS v. 31; SO 2/89; TDEA 2/56; THE s. 47; TN 2/164(660); TŞ 3/1030-1031. ••M. CUNBUR

CEVDET (- 1831): Divan şairi. İstanbul'da doğdu. Adı Ahmed Cevdet Efendidir. Büyük dedesi Borlu Başbaki Kulu Halil Ağa, dedesi Reisülküttab Recâ'î Efendi (öl. 1780), babası şair İbrahim Münib* Efendidir. Recâzâde diye tanındı. Arap ve Fars dillerini öğrendi. Mektubî Defteri Kalemî Kethudâ Kâtibi Odasında hulefalık, Dahiliye Nezaretinde kâtiplik yaptı. İstanbul'da çıkan bir veba salgınında genç yaşta öldü. **Eseri/Şiir:** *Divan*, yazmaları Millet K. AEME 84, 85 ve İÜK Ty 807'dedir. *Hevesâtım* (İst. 1304/1886), *Zînetü'l-Mecâlis* (Haz. Abdülkerim Abdulkadiroğlu, Ank. 1994), *Nevâdirü'l-Âsâr fi Mütâla'ati'l-Eş'âr -Seçme Beyitler-* (Haz. Abdülkerim Abdulkadiroğlu- Mehmet Sarı, Ank. 1998).

Kay.: İMZKZEK 1/496; KÂ 3/1847; Nevâdirü'l-Âsâr, Ank. 1998, s. 7-14; OM 2/129; ÖBBSKA 1/568; SO 2/89; TDEA 2/56; THE s. 47; TN 1/164(661); TŞ 3/1027-1029; TŞ/AH v. 13; Şevkiye Kazan, "Nevâdirü'l-Âsâr", Bilge, 2000/Bahar 24, s. 128-134. ••M. CUNBUR

CEVDET (1817/8 -): Divan şairi. İstanbul'da doğdu. Adı Ahmed Cevdet Efendidir. Divân-ı Hümayûn Kalemünde halife ve Mühimme Odasında memur olarak çalıştı. Sultan Abdülaziz devri (1861-1876) başlarında İstanbul'da öldü. Şiirlerinden örnekler *Fatin Tezkiresi'*nde bulunmaktadır. **Kay.:** SO 2/89-90, 4/896; TDEA 2/56; THE s. 49; TN 1/165(665); TŞ 3/1032. ••M. CUNBUR

CEVDET (19. yy.): Divan şairi. Bursa'da doğdu. Kahire'de Tab'hâne-i Misriyye Nezaretinde memurluk yaptı. Sultan Abdülmecid devri (1839-1861) sonlarında öldü. *Fatin Tezkiresinde* bir kasidesi, Millet K AEM 553 numaralı mecmuada bir müstezadı vardır.

Kay.: SO 2/89; TDEA 2/57; THE s. 50; TN 1/165(664); TŞ 3/1030-1031. ••M. CUNBUR

CEVDET (2.1873 - 8.2.1925): Şair. Bergama'nın Ali Beyli köyünde doğdu. Adı Ahmed Cevdet Efendidir. Çemişgezekli dava vekili Hüseyin Aşık Efendinin oğludur. İlkokula Bergama'da başladı. İstanbul'a gelip Ayasofya hocalarından Eğinli İbrahim Efendinin derslerine devam ederek icazet aldı. 27. 2. 1898'de müderrisliğe başladı. 1901'de İstanbul ruusunu aldı. 1908'de öğrencilerine icazet vermeye başladı. I. Abdülhamid tarafından madalya ile ödüllendirildi. Meşrutiyetten sonra Meclis-i Mesâlih-i Talebe üyeliğine atandı. Hayri Efendinin şeyhülislâmlığında azledildi.

Sonra Dârü'l-Hilâfe Medarisi ikinci sınıf Arap edebiyatı müderrisliğine getirildi. Dârü'l-Hilâfe'de Makamât-ı Harirî ve Darülfünun İlahiyat Fakültesinde de fıkıh hocası olarak *Hidaye ve Mecelle* okuttu. İlahiyât şubesi kaldırılınca Medresetü'l-Mütehassisin'de tefsir müderrisliği-ne ve bir ara da huzur dersleri mukarrirliğine tayin edildi. Cumhuriyetten sonra İstanbul Darülfünununda tefsir müderrisliği yaptı. İstanbul Kızıltoprak'ta öldü. Erenköy Sahra-yı Cedit Kabristanına gömüldü. Türkçe gazelleri ve Farsça şiirleri vardı. Bazı yazıları *Mıhrab ve Mahfil* dergilerinde yayımlandı. Mâverdi'den çevirdiği *Edebü'd-Dünya ve'd-Din* adlı eserinin dört cüz'ü yayımlandı. *Tefsirler ve Müfessirler* adlı eserinin bir kısmı *Mahfil* mecmuasında çıktı. Ebu'l-Alâ el-Maarrî ve şiirleri hakkındaki eseri de müsvedde hâlinde kaldı.

Kay.: H. Avni Ozan, İzmir Şairleri Anolojisi, 1. Kitap, 1934, s. 53; SATŞ 1/241; TN 1/165(663); TŞ 3/1029-1030. ••M. CUNBUR

CEVDET, Abdulla (1905-1964): Özbek şairi. Asıl ismi Nasırcan Resulcanoğlu'dur. Cevdet Abdullaev Kokan'da doğdu. 3 yaşında annesini, 11 yaşında babasını kaybettiği için bir süre okula gideemedi. Daha sonra okudu ve gençler teşkilatlarında çeşitli görevlerde çalıştı. Savaşa katıldı. 1931-1934 yılları arasında Moskova'daki demir yolu görevlilerini hazırlama meslek okulunda eğitim gördükten sonra, ömrünün sonuna kadar Fergana demiryolu idaresinde bölüm müdürü olarak çalıştı. 1920'li yıllarda şiir yazmaya başlayan Nasırcan'ın ilk şiiri Erkin *Hayat* dergisinde yayımlandı (1926). İyiliği, olgunluğu, alçakgönüllüğü anlatan şiirler yazdığı için *Cevdet* mahlasıyla tanındı. Mukimiy'nin, Zevkiy'nin izinden gitti ve güzel şiirler yazdı. Yirmibeş yıl *Müştüim* dergisinin müelliflerinden biri oldu. En güzel şiirleri *Eyleme, Kokan, Özgeçe, Şunday Bol, Yaz, Hakikattir. Eseri: Şiirler, Fergana* 1994.

Kay.: Cevdet Abdulla, A. Hakimov, V. Sa'dulla, Fergana Çeşmeleri, Taşkent 1962; "Biz Kimlerden Külemiz" (Hicviy eserler), Taşkent 1956. ••R. TACİBAYEV

CEVDET (aşık), bk. **ASLANGÜL, Cevdet**

CEVDET b. Ömer (takma ad), bk. **ABDULLAH Cevdet**

CEVDET, Baykara (takma ad), bk. **KUDRET, Cevdet**

CEVDET Kudret Solok, bk. KUDRET, Cevdet

CEVDET (Muallim), bk. İNANÇALP, Muallim Cevdet

CEVDET, Paşa (1822 - 25.5.1895): Âlim, tarihçi, şair, hukukçu, edib, sosyolog, eğitimci, fikir ve devlet adamı. Lofça'da doğdu. Kırklareli'den Lofça'ya nakledilmiş *Yularkıran* olarak tanınmış bir ailedendir. Babası, bilinen ilk dedesi Ahmed Ağanın torunu olan İsmail Ağadır, annesi ise Lofçalı Topuzoğlu ailesinden Ayşe Sünbül Hanımdır. İlk tahsilini Lofça'da yaptı. Lofça müftüsü Hafız Ahmed Efendiden ve sonra müftü olan Hafız Mehmet Efendiden istifade etti. 1839'da İstanbul'a geldi. Çarşamba'daki Papasoğlu Medresesine yerleşti. Devrin tanınmış hocalarından İmamzâde Esad, Arnavut Ali, Denizlilli Yahya, Hafız Seyid, Amasyalı Kara Halil, Vidinli Hoca, Antakyalı Said ve Birgivi Hoca Şakir efendilerden dersler aldı. Rahat bir öğrencilik hayatı geçirdi ve derslerine çok çalıştı. Medrese bilgilerini modern bilgilerle tamamlamak gayreti içindeydi. İlâhiyat, hikmet, Arap edebiyatı, matematik, jeoloji, astronomi okudu. Medrese dışında da kıymetli şahıslardan epeyce bilgi edindi. Murad Molla Şeyhi Mehmed Murad ve kendisine Cevdet mahlasını veren şair Süleyman Fehîm efendilerden Farsça okudu. 1844 yılında Murad Molla şeyhinden Mesnevi icazetnâmesi aldı. Bu yıllarda şiire heves etti ve eski tarzda şiirler yazdı. Kuşadalı İbrahim Efendiden de çok istifade etti. 21 yaşında iken (1842) Hamidiye Medresesinin imtihanına girecek bir odanın maaş ve tayinâtını kazandı. 1843'ten itibaren çeşitli imtihanlarda başarılı oldu. Sahn-i Seman medreselerinden Taşkurşunlu'ya geçti. 1844 yılında kadılık mesleğine dahil olarak Premidi kazasına bir kaç ay için atandı ve daha müddeti bitmeden 1845'te İstanbul Müderrisliği rüusu verildi. Buradan 150 kuruş maaş almaya başladı, ayrıca Babîâli'ce hediye olarak kendisine senede 2400 kuruş ayrıldı. 1846'da şeriatı iyi bilmesi ve açık fikirli bir âlim olması sebebiyle şeyhülislâm tarafından devrin sadrâzamı Reşid Paşaya gönderildi. Reşid Paşanın çocuklarına hocalık yaptı. Böylece Ahmed Cevdet, devletin ileri gelenlerinin muhitine girdi ve Reşid Paşa ölene kadar onun yanından ayrılmadı. Bilgisi ve çalışkanlığı sayesinde çevresinde sevildi. Âli ve Fuad

Efendilerle yakın dost oldu. Reşid Paşa kendisine bazı mühim devlet işleri verdi. Maksud ilimle uğraşmak iken farkında olmadan politik hayatın içine girdi. 1848'de hayatındaki ilk önemli görevi alarak o sırada Bükreş'te bulunan Fuad Efendiye Reşid Paşanın şifahî talimatını götürmek üzere yola çıktı. Bükreş'ten döndükten bir müddet sonra Fuad Efendi ile Bursa'ya gitti ve orada onunla birlikte Kavâid-i Osmaniyye ile Şirket-i Hayriyye'nin kuruluş nizamnâmesini hazırladı. 1850'de Cevdet Efendi ilk resmî vazifesi olan Meclis-i Maarif üyeliğine ve Darülmualimîn müdürlüğüne tayin edildi. Kavâid-i Osmaniyye isimli çalışması, Meclis-i Maarif kararıyla kurulan *Encümeni Dâniş* in açılması merasiminde Sultan Abdülmecid'e takdim edildi ve basılma emri aldı. 1851'de Encümen-i Dâniş'in kararı üzerine Küçük Kaynarca Antlaşmasından Yeniçeriliğin kaldırılmasına kadar (1774-1826) olan Osmanlı tarihinin yazılması işi Cevdet Efendiye verildi. Bu eserin ilk üç cildini padişaha takdim ettiği zaman, kendisine *Musile-i Süleymaniyye* derecesi verildi. 1855 yılının Şubat ayında da vak'anüvis oldu. Bu arada devrin sosyal ve siyasî olaylarını kaydederek *Tezâkir-i Cevdet*'i kaleme aldı. 1856'da Galata kadılığına getirildi, 1857 yılında Mekke-i Mükerreme kadılığı payesi verildi. Aynı yıl Meclis-i Âli-i Tanzimat üyesi oldu, ilâveten Arazi Komisyonu riyasetine tayin olundu ve ceza kanunnâmesi, arazi kanunnâmesi, tapu nizamnâmesi, kavanin ve nizamât lâyhaları yazmaya başladı. Bu suretle bütün ömrünce devam edecek olan hukuk sahasındaki çalışmaları başlamış oldu. Fıkıhın Muamelât kısmını içine alan *Metn-i Metin* adlı bir eser kaleme aldı. Kırım Harbi sırasında Reşid Paşa ile Âli ve Fuad Paşalar arasındaki anlaşmazlığın içinde kalan Cevdet Efendi, devamlı olarak Reşid Paşanın ölümünden sonra bile çevresindekiler tarafından en güvenilir kimse oldu. Sadettin Nüzhet'in Türk Şairleri isimli eserine göre 1858'de (Bu tarih, *İslâm Ansiklopedisi*'nin *Cevdet Paşa* maddesinde 1861, A. H. Tanpınar'ın *19. Asır Türk Edebiyat Tarihi* isimli çalışmasında 1859 olarak geçmektedir.) Kıbrıslı Mehmet Paşanın Rumeli ahvalini teftiş için yanında onu da götürmesi bu güvenin işaretidir. Cevdet Efendi 1860'ta İstanbul kadılığı pâyesini aldı. Meclis-i Vâlâ'ya üye oldu. 1861'de İşkodra'da meydana gelen isyanı bastırmak üzere görevlendirildi. Bu

görevi başarıyla yerine getirdikten sonra 1863'te Anadolu kazaskerliği pâyesi ile Bosna-Hersek müfettişliğine, 1864'te (A. H. Tanpınar ve TDEA'ya göre 1865) Kozan ıslahatına memur edildi. 1865'te 60.000 kuruş maaşla Halep Valiliğine atandı ve bir süre İstanbul'dan uzakta kaldı. Sahip Mollanın başladığı *Mukaddime-i İbn-i Haldun*'u tamamladı. 1866'da ilmiye rütbesi vezarete çevrilince Cevdet Efendi, Cevdet Paşa oldu. 1868'de Divan-ı Ahkâm-ı Adliyye riyasetine getirildi. Divanın nezârete çevrilmesi üzerine Adliye nazırı oldu, Cevdet Paşanın bir müddettir aralıklı olarak üzerinde çalıştığı *Kanun-ı Medenî* meselesi ortaya atıldı. Bunun üzerine Cevdet Paşa fıkıhın esaslarına göre bir kanun, yani *Mecelle* tertibi fikrini kabul ettirerek *Mecelle*'yi hazırlayacak olan heyete başkan tayin edildi ve aşağı yukarı yirmi sene sürecek ve Cevdet Paşaya devrindeki şöhretini getirecek olan çalışmalara başladı. İslâmî esaslara dayalı bir kanunun yapılması fikrine Cevdet Paşa ile beraber Şirvanizâde Rüşdü Paşa ile Fuad Paşa katılıyordu. Ancak Âli Paşa Fransız medenî kanunun benimsenmesinden yanaydı. Cevdet Paşa başkanlığındaki bu heyet *Mecelle*'nin ilk dört kitabını yayımladı. Beşinci kitabın hazırlığı biterken Paşa görevden azledildi ve 1870'de Bursa Valiliğine tayin olundu. Bu arada cemiyet başkanlığına Gerdankıran Ömer Efendi getirildi. Cemiyetin *Kitabü'l-Vedâ* adıyla çıkardığı kitap tenkitlere maruz kalınca Cevdet Paşa yeniden cemiyetin başkanlığına getirildi (1871). *Mecelle*'nin sekizinci kitabı hazırlanırken Maraş valiliğine tayin edildi. On sekiz gün sonra bu defa Divan-Ahkâm-ı Adliyye üyeliği ve *Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye Cemiyeti* başkanlığına getirilerek İstanbul'a geldi (1872). Daha sonra Şûrâ-yı Devlet azalığına nakledildi, sonra Evkaf Nazırı oldu (1873). Aynı yıl Maarif nazırlığına atandı. İlkokul ve yüksek okullar konusunda çalışmalara başladı. Ders programları yapıldı. Modern usullere göre okul açıldı. Kendisi de *Kavâid-i Türkiyye*, *Mi'yâr-ı Sedâd*, *Âdâb-ı Sedâd* isimli üç okul kitabı kaleme aldı. Bu arada *Kısas-ı Enbiya* adlı eserinin üç cüz'ünü de tamamladı ve bastırdı. Divan-ı Ahkâm-ı Adliyye Dairesinde sadece mülkiye memurlarına verilen hukuk derslerini halka açtı, Galatasaray'a hukuk dersi koydu. 1874'te Yusuf Kâmil Paşanın rahatsızlığı esnasında onun yerine vekâlet etmek

üzere Şûrâ-yı Devlet Mülkiyet Dairesi başkan yardımcılığına tayin olundu. Sadarete bulunan Hüseyin Avni Paşa, Cevdet Paşanın birikiminden epeyce faydalandı. 1874'te Yanya valiliğine tayin edildi. 1875'te ikinci defa Maarif Nazırı oldu ve kısa bir süre sonra Divan-ı Ahkâm-ı Adliyye nazırlığına getirildi. Bu görevde çok kalmadı, ama Ticaret Nezareti bünyesindeki ticaret mahkemelerini Adliye Nezâretine bağladı. 1876'da Bulgaristan'daki isyan belirtileri üzerine Rumeli teftişine memur olarak Edirne ve Filibe yoluyla Sofya'ya kadar gidip geldi. O sırada Suriye valiliğine tayin edildi, tam gitmek üzereyken üçüncü defa Maarif Nazırı olduğu için İstanbul'da kaldı. Bu arada 16. kitabı da bastırarak *Mecelle*'yi tamamladı. Daha sonra Adliye Nazırı oldu. 1877'de Dahiliye nazırlığına getirildi, bu görevi sırasında mülkiye memurlarının hal tercümelerinin kaydedildiği *Sicill-i Ahvâl Defteri* ni tanzim ettirdi. Aynı yıl Evkaf nazırlığına tayin olundu. 1878'de (Tanpınar'a göre 1876'da) tekrar Suriye valiliğine atandı ve Şam'a gitti. Kozan'daki isyanı bastırmakla görevlendirildi, isyanın bastırılması sırasında Şam valiliğine Midhat Paşa tayin edilince Kozan'daki görevini tamamlayıp İstanbul'a dönerken Ticaret Nazırlığı görevine getirildiğini haber aldı. 1879'da Tunuslu Hayreddin Paşanın sadrazamlıktan istifası üzerine İslâm Ansiklopedisi'ne göre on gün, Ahmed Hamdi Tanpınar'a göre on beş gün, Saadettin Nüzhet'e göre bir hafta kadar Sadrazamlığı vekâleten yürüttü. Meclisi-i Mahsûs-ı Vükelâ'ya başkanlık yaptı. Aynı yıl Adliye Nazırı oldu. Bu görevinde imparatorluk adliyesine tam bir şekil verdi, ayrıca açılması düşünülen Mek-teb-i Hukuk'u açtı (1880). Burada usul-i muhâkeme-i hukukiyye, belâgat-ı Osmaniyye ve tâlim-i hitâbet derslerini verdi. Adliye Nazırı iken Midhat Paşa davasında Padişah Abdülhamid'in yanında oldu ve kabine azasının haberi olmadan İzmir'e gidip Midhat Paşayı getirdi. Bu durum hem Abdülhamid'in hem de Cevdet Paşanın aleyhine oldu. Nitekim, 1882'de Ahmed Vefik Paşanın kırk sekiz saatlik başvekilliğinde azledildi. Said Paşa sadarete geldiğinde ise kabineye giremedi. Üç buçuk yıl resmî görevlerden uzak kaldı. Bu arada tarih kitabını ve *Kavâid-i Osmaniyye*'nin eksiklerini tamamladı. 1885'te kendisine Rumeli-i Şarkî komiserliği görevi verildi. 1886'da beşinci defa Adliye Nazırı oldu. Umur-ı Maliye

komisyonuna memur edildi. Girit Fermanı Komisyonuna başkanlık yaptı, kısa bir süre padişahın yakınları arasına dahil oldu. Bu senelerde *Hülâsatü'l-Beyân fi Te'lifi'l-Kur'an, Hülye-i Saâdet ile Kısas-ı Enbiya'nın* altı ve yedinci cüzlerini yazdı. 1890'da azledildi. Aynı yıl II. Abdülhamid tarafından Meclis-i Âli'ye tayin edildi. Bundan sonra ilmî çalışmalarla ve ailesi ile vakit geçirdi. 26 Mayıs 1895'te kısa süren bir hastalık sonucu Bebek'teki yalısında vefat etti. Fatih Sultan Mehmed Türbesi hazinesine defnedildi. Ahmed Cevdet Paşa'nın üçü de tanınmış Ali Sedad, Fatma Âliye* ve Emine Semiye* adlarında çocukları vardı. Tanzimat devrinin, bilhassa Reşid Paşa döneminin önde gelen şahsiyetlerinden biri olan bu zat henüz genç bir yaşta çalışkanlığı, zakâsı, sezgi ve yorum kabiliyeti ile hocalarının dikkatini çekti. İslâmî ilimlerin yanı sıra Arapça, Farsça ve Fransızca öğrendi. Bu vesileyle hem doğuyu hem de batıyı tanımış oldu. Cevdet Paşa tarihten hukuka, gramerden ölçülere, mantıktan belâgate kadar bir çok eserin sahibidir. Onun tarihî ve ilmî meşihetlerinden bahsedilirken şiir sahasındaki çalışmaları üzerinde pek durulmaz. Fatma Âliye Hanım, *Ahmed Cevdet Paşa ve Zamanı* isimli eserinde babasının mazumelerine dikkat çeker. *Osmanlı Tarih ve Müverrihleri* adlı eserde ise onun şiirleri şöyle değerlendirilir: *Şiirleri ilim kuvvetiyle söylenmiştir. Eğer şiirle işigali meşagil-i sâiresine tercih etse idi, mensûrâtı kadar da manzûmâtı bulunurdu. Şiir azdır ve basittir. Zaten nâzirelerinden ve tahmislerinden anlaşıldığı üzere şiiri mahza sevk-i tabiatle değil, müsamer ve musahabe kabilinden olarak inşâ etmiştir.* Cevdet mahlasıyla yazdığı manzumelerinin fevkalâdelik göstermediği, eski bir divan çeşnisi içersinde kaleme alınan ve sayısı çok olmayan bu şiirlerinin pek dikkate değer olmadığı aşikârdır. Şiirlerini II. Abdülhamid'in ısrarıyla ömrünün son zamanlarında bir *Divançe*'de topladı. Onun edebiyat açısından, tarih ve dilbilgisi kitaplarının daha önemli olduğu görülmektedir. Kendisine has bir tarih görüşüne sahip olan Cevdet Paşa, her devlet gibi Osmanlı Devletinin de kuruluş, yükseliş, duraklama, gerileme ve çöküş safhalarından geçeceğini, ancak beşinci kısmın değiştirilebileceğini de belirtti. Avrupa devletleriyle Osmanlı devleti arasındaki tarihil farklılıkların üzerinde durdu, Avrupa cemiyetlerinin sınıflara

ayrılmasından İslâmiyet'te ise sınıfların olmadığından söz etti. Osmanlı Devletinin uzağı gören devlet adamlarına ihtiyacı olduğunu açıkladı, bütün İslâmların birleşmesi ve bütünü kavrayan tedbirlerin alınmasıyla devletin kurtulacağı görüşünü benimsemiştir. Ahmed Cevdet Paşanın diğer bir yönü de dilciliğidir. *Kavâid-i Osmâniyye*, Türkçenin sarf ve nahiv kaidelerini hâvî ilk eseridir. Bu bakımdan büyük bir önemi vardır. Fransız nazariyelerine ait değerlendirmelere de yer veren bu eser, Encümen-i Dâniş'in oluşumu sırasında kabul olundu ve basıldı. *Belâgat-i Osmâniyye*, Paşanın dilcilik vasfını tamamlayıcı niteliktedir. Hukuk Mektebi ilk açıldığı zaman Paşa orada edebiyat dersleri okutmak üzere görevlendirilmişti ve bu eser de onun üzerine hazırlandı. Ahmed Cevdet Paşa zaman içinde dillerin değişebileceği görüşündedir, bu konudaki münakaşalara yol açan bu eseri hakkında Bursalı Tahir şöyle demektir: *Başlıca me'haz Sa'deddin-i Teftâzânî'nin Maâni-i Muhtasar şerhi olmak üzere meydana gelmiş bir eser olup edebiyât-ı Osmâniyye namına yazılan âsâr-ı Osmâniyye'nin en mühimlerinden ki Hacı İbrahim Efendi tarafından şerh olunmuştur. Belâgat-ı Osmâniyye'nin bazı nikatı hakkında Abdurrahman Süreyya Efendinin Tâlikat namıyla yazdığı risâleye müdafaaalar yazılmıştı. Dilin sadeleştirilmesi gerektiğine inanmış olan Paşanın eserleri bu görüşe uygun yazıldı. Ahmed Hamdi Tanpınar Kısas-ı Enbiyâ için, Nesrinin kemal noktasına varır. Türkçe'de Mevlid'den başka hiç bir kitap bu kadar herkesin dilini konuşuyor hissini bırakmamıştır der. Onun Medhal-i Kavâid isimli çalışması ilkokul talebelerini Osmanlıca'nın kurallarına hazırlamak üzere kaleme aldığı *Kavâid-i Türkiyye* adlı eseri ise sıbyan mektepleri için yazdı. *Eserleri/Tarih: Tarih-i Cevdet adıyla tanınan Vakâyi-i Devle-i Aliyye* (12 c. İst. 1853-1883), *Kısas-ı Enbiya Aleyhimü's-selâm ve Tevârih-i Hulefa* (12 cüz, İst. 1874-1888), *Kırım ve Kafkas Tarihçesi* (Halim Giray'ın *Gülbin-i Hânân'ından*, 2. bs. İst. 1889). *Dil ve edebiyat: Medhal-i Kavâid* (İst. 1851), *Kavâid-i Türki* (İst. 1871), *Kavâid-i Türkiyye* (İst. 1875), *Belâgat-i Osmâniyye* (İst. 1880, ilk ciltlerin 1884 ve 1890'da 2. ve 3. baskıları yapılmıştır.), *Surûri Mecmuası* (Şair Surûri*'nin tarih mısralarının toplandığı mecmua, İzzet Molla ve Vak'anüvis Esad Efendinin de bazı tarihleri eklenmiştir, İst. 1881), *Kavâid-i Osmâni* (Ke-*

çecizâde Fuad Paşa ile birlikte, İst. 1884), *Kavâid-i Osmâniyye* (Kavâid-i Osmanî'nin geliştirilmiş şekli, İst. 1885). **Diğer eserleri:** *Beyânü'l-Unvân* (İst. 1856), *Mukaddime-i İbn-i Haldun* (İst. 1860), *Takvimü'l-Edvâr* (İst.1294/1876-7), *Âdab-ı Sedâd min İlmü'l-Âdab* (İst. 1877), *Hülâsatü'l-Beyân fi Telifi'l-Kur'an* (İst. 1885), *Şerh-i Kitâbü'l-Emânet* (İst. 1888), *Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye* (2. bs. İst. 1889), *Eser-i Ahd-i Hamidi* (ilk okullar için din bilgisi, İst. 1889), *Malûmât-ı Nâfi'a Risalesi* (t. y.), *Talîkât-ı Cevdet ale's-Şâfiye* (taşbasması), *Divân-ı Sâib Şerhi'nin Tetimmesi* (şair Sâib-i Tebrizî'nin divanı Süleyman Fehîm Efendi tarafından şerh edilmekte iken onun 1885'te ölümü üzerine ek-sik kalan kısım Cevdet Paşa tarafından tamamlandı.), *Tezâkir* (4 cilt, Cavit Baysun tarafından yayımlandı, 1953, 1960, 1963, 1967), *Ma'ruzat* (Yusuf Halaçoğlu tarafından yeni harflerle yayımlandı, 1980), *Mecmû'a-i Ahmed Cevdet* (Yazma hâlinde numara 98), *Mecmû'a-i Âliye* (Kızı Fatma Âliye Hanım'a okuttuğu hikmet, felsefe, ilm-i ruh, matematik, geometri, astronomi ve çeşitli İslâmî ilimlere dair derslerin toplanmış olduğu bu eserin tek nüshası İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığındadır), *Ma'lûmât-ı Nâfi'a* (1279/1862-3), *Hülye-i Saâdet* (1304/1886, 1305/1887). Osmanlı Müellifleri'nde adları geçen eserleri: *Hülâsatü'l-Beyân fi Telifi'l-Kur'an* (Arapça), *Mecmû'a-i Ahmed Cevdet*, *Et-Terhîb ve't-Tergîb* (İmam Münzir'den çeviri), *Esmâ-i Şerîfe Şerhi*, *Risâletü'l-Vefâ*, *Gayetü'l-Beyân*

Kay.: Fatma Aliye, *Cevdet Paşa ve Zamanı*; İKTCYK 1/136-137; Ahmed Hamdi Tanpınar, 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi s. 159-178, İsmail Hakkı (Eldem), *Ondördüncü Asrın Muharirleri* sayı:3 *Cevdet Paşa*; *Hazine-i Fünun Mecmuası*. 22. 5. 1311; *Malûmat Mecmuası*, 22 Mayıs 1311, nu. 2; OM 2/129; OTM s. 122; RTET 2/783,956,958; SATŞ, 1999, 1/355-362; SO 2/90-91; Kâzım Yetiş, *Tâlim-i Edebiyat'ın Retorik ve Edebiyat Nazariyatı Sahasında Getirdiği Yenilikler* s. 4-9, a. g. y. "Belâgat-i Osmâniye", TDVİA 5/387-388; a. g. y. "Cevdet Paşa'nın Belâgat-i Osmâniyesi ve Uyandırdığı Akisler", *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, 12. c., sayı: 1, 1983, s. 51-64; TDEA 1/58-59, TDVİA 1/443-450, TEA/AÖ 1/27; THE s. 48; TN 1/165(662); TŞ 3/1034-1043; YS, 2. bs. s. 20-21. ♣A. CELEPOĞLU

CEVER, Ali Oktay (1930 -): Şair. Lüleburgaz'da doğdu. Babası Lüleburgaz eşrafından Salih Cevdet Beydir. Ozan Tarım Eğitimi gördü. Geçimini tarım ve ticaretle sağladı. Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan tarafından yetiştirildi. **Eser:** *Pergelin Çizdiği*. Kay.: ABŞA 5/279-280. ♣G. OKUTAN

CEVHERİ (- 1010): Dil bilgini. Farab'da doğdu. Adı Ebu Nasr İsmail b. Hammad el-Farâbî'dir. Arap dilinin ilk sözlüklerinden birini yazdı. Yine Arap dilinin ilk gramerini İsmail Cevherî'nin dayısı İbrahim Cevherî yazmış, bu yüzden de Arap illerinde konuşulan bir dilin ilmi iki Türk tarafından Türk illerinde yazıldı denilmiştir. Nişabur'da öldü. **Eseri/Sözlük:** *Tâcü'l-Lüga ve Sihah-ı Arabiyye*. Arap dilinin ilk sözlüklerindedir. *Sihah-ı Cevherî*'den Arap dilcileri geniş ölçüde yararlandılar. Eser uzun ve büyük bir çalışmanın ve incelemenin ürünü olup Damagan'da yazılmaya başlandı, üzerindeki çalışmalar, Cevherî'nin ölümüne kadar sürdü. Eserin büyük bir kısmı yazar tarafından tebyiz edildi; kalanını öğrencileri tamamladılar. Arapça sözcükler köklerinin son harflerine göre bablara, ilk harflerine göre fasillara ayrılarak yazıldı. Tebriz'de 1853'te, Bulak'ta 1865'te, Kahire'de 1875'te basıldı. Manisa müftüsü ve Medine kadısı olan müderris Vankulu Mehmed Efendi tarafından Türkçeye tercümesi ise çok önceleri İstanbul'da iki cilt olarak 1720'de basıldı. *Vankulu Lugati veya Sihah-ı Cevherî* diye tanınan bu eser İbrahim Müteferrika'nın kurduğu ilk Türk matbaasında basılan ilk eserdir. Kay.: İA 3/; TA 10/; TDEA 2/57. ♣M. CUNBUR

CEVHERİ (15. yy.): Divan şairi. 1512'de yazılan *Câmi'ü'n-Nezâir*'de kayıtlı bir gazeli S. N. Ergun tarafından yayımlandı. Kay.: CN v. 390; TDEA2/57; TŞ 3/1044. ♣M. CUNBUR

CEVHERİ (- 1572/3): Divan şairi. Aydın'ın ilçesi ire'de doğdu. Aslen Amasyalıdır. Asıl adı Bâli İlhâmî Efendidir. Bâli Çelebi ve Şeyh Bâli Efendi diye de anıldı. Babası II. Bayezid'in oğullarından Şehzâde Ahmed'in hocası ve Yavuz Sultan Selim'in saltanatı sırasında hâkimliklerde bulunmuş Kadı Birgilizâde Muslihiddin Mustafa Efendidir. Bâli de küçük yaşta tahsile başlayarak medrese öğrenimi gördü. Saçlı Emir ve Hayreddin Efendi'den mülâzım oldu. Kepenekçi Sinan Medresesi'nde müderrislik yaptı. Gençliğinde içkiye, zevk u safaya düşküdü. Bu yüzden Sekran ve Sarhoş Bâli diye tanındı. Kepenekçi Medresesi Müderrisi iken tasavvufla ilgilendi. Zevk ve safaya hayatından vazgeçerek Ali Paşa zaviyesi Halvetî Şeyhi Ramazan Efendiye bağlanıp uzlete çekildi. Bir süre hizmetten 1555'te şeyhinin vefatından sonra kendi

CEVHERİ

de bu zaviyeye şeyh oldu ve definden sonra ölülere konuşturmakla şöhret buldu. Aşık ve Hasan Çelebiler Zünnünzâde ve Molla Selikî'den naklen bazı kerametlerini hikâye ettiler. Kurşunlu Tekkesi şeyhi iken İstanbul'da öldü. Osmanlı Müellifleri'nde, kabrinin İstanbul'da, Ağa Yokuşunda Kemalpaşazâde'nin babası ile dedesinin medfun olduğu mescit yanındaki Altuncu Dergâhi bahçesine gömüldü. Sâî'nin *Fenâ câmu ile Bâlî Efendi mest idi geçdi*" mısraı ölümüne bir tamiyeli tarihtir. İlk şiirlerinde Vâlihî mahlasını kullandı Daha sonra ise Peykî Ali Bâlî'ye olan yakınlığından dolayı Cevherî mahlasını kullanmaya başladığı söylenilmektedir ki Aşık Çelebi Tezkiresi'nde de bu maddede yer almaktadır. Tezkirelerde ve mecmualarda bulunan birkaç beytinden başka şimdilik şiirine rastlanamayan, rüya tabirinde çok ileri vecd dolu bir zât olan Bâlî'nin ölümü için düşürülen tarihlerden, tarikat neşvesiyle, mutasavvîfâne söylenilmiş gazel veya ilahî tarzında muvaffak şiirleri bulunduğu hükmedilebilir. Süreyya Bey müfessir ve muhaddis olduğunu yazdı.

Kay.: HHTŞ s. 208; *İkd-ı Manzum* 2/259; İBA 1/316; *İslâm Alimleri Ansk.* 13/306-8; H. Avni Ozan, *İzmir Şairleri Antolojisi*, 1. Kitap, 1934, s. 19; KÂ 3/1854; LTC 2/43; MN s. 176; MŞ s. 69a-b; OM 1/80; *Silsile-i mukarribin* (SK Şehid Ali Paşa nu. 2819 s. 115a); SO 2/5; "Bâlî", TDEA 1/306; N. Azamat, "Bâlî Efendi, Sarhoş", TDVİA 7/20; TGDEİS s. 91; TN 1/86 (323), 168(675); TŞ 3/1046-1049; TŞ/HÇ 1/271-273. ♦♦T. ÜZGÖR

CEVHERİ (1526 - 8.1584): Âlim, biyografi yazarı. Alanyalı Kadı Uzun Bâlî Efendinin oğludur. Ahizâde soyundan geldiği için Hısm Ali Çelebi diye tanındı. Sessiz ve yumuşak bir kişi olduğu için de *Minik* veya *Mıncık* diye nitelendi. İstanbul'da medrese öğrenimi gördü. Çeşitli yerlerde müderrislik yaptı. 1570'de Haseki Medresesine müderris oldu. Manisa müftülüğüne 1583'te de Maraş kadılığına getirildi. Orada öldü. Alaüddevle Camii avlusuna gömüldü. **Eserleri/Biyografi:** *el-İkdu'l-Manzum fi Zikri'l-Efzûli'r-Rûm veya İkdu'l-Manzum fi Ahvâli Ulemâi'r-Rûm*, *Taşköprizâde'nin Şakâ'yıku'n-Numâniyye'sine zeyl* olarak yazdığı, 1560-1583 yılları arasında ölen seksen bir âlim ve şeyhin hayat hikâyelerini anlattığı bu Arapça kitap, en önemli eseridir. Yazmaları BDK Velîyüddin Ef. nu. 2435, SK Bağdatlı Vehbi nu. 1065'tedir. Yazıldığı yüzyılda Ahmed b. İbrahim tarafından Türkçeye çevrildi. Bulak'ta 1882 ve İbn Hallikan'ın *Vefeyâtü'l-A'yân*'ının kenarında 1892/

3'te iki kere basıldı. Oskar Reşer tarafından Almancaya çevrilip 1934'te Stuttgart'ta yayımlandı. Son baskısı 1975'te Beyrut'ta *Şakâ'ıku'n-Nu' mâniyye'nin* ekinde yapıldı. *Nev'izâde Atâ't'nin Hadâ'ıku'l-Hakâ'ık fi Tekmiletü's-Şakâ'ık adlı* kitabının başlıca kaynağıdır. **Sözlük:** *Hayri'l-Kelâm fi'l-Tekassi'an Aglâti'l-'Avâm Arapçadaki hataları havidir.* Bağdat'ta 1981'de, Beyrut'ta 1985'te basıldı. **Tarih:** *Nâdiretü'z-Zamân fi Târihi'l-Yemen.* **Diğerleri:** *Hâşıye alâ Şerhi'l-Miftâh, Hidâye Hâşiyesi, Durrer ve Gurer Şerhi, Nisâbu'l-İhtisâb tercümesi ve Arapça kasideleri.*

Kay.: GAL 2/562; HHTŞ s. 279-280; İKTCYK KZEKF 2/1057, 1766, 1920; OM 3/85; SO 3/502; TDEA 1/111. Abdülkadir Özcan, "Ali Çelebi". TDVİA 2/384; TN 1/168(676). ♦♦M. CUNBUR

CEVHERİ (? - 1713): Divan şairi. İstanbul'da doğdu. Adı Mustafa Ağadır. Musahip Mustafa Paşa tarafından eğitilip yetiştirildi. Sâlim hazırcevap ve usta bir şair olduğunu yazdı. Tezkirede kayıtlı kıtasından şairin kendi şiirlerini beğendiği anlaşılmaktadır.

Kay.: MN s. 176. TDEA 2/57; TGDEİS s. 560; TN 1/169 (678); TŞ 3/1044; TŞ/S s. 204. ♦♦M. CUNBUR

CEVHERİ (- 1877): Güney Azerbaycanlı şair ve âlim. Tebriz'de doğdu. Adı Aka Mirza Baba Cevherî'dir. Aka Taki Afşar Urmevî'den yıldızbilim öğrenimi gördü. Matematik ve mimarlıkta ün kazandı. Edebiyatla da uğraşıp Kerbelâ olayını anlatan mersiyeler yazdı. **Eserleri:** *Yusuf ve Züleyha, Ravzatu'l-Vâizîn.*

Kay.: TDEA 2/57. ♦♦Yaz.Krl.

CEVHERİ (1860-1945): Özbekistan şairi, Adı Züferhan Cevherî'dir. Oratepe'de yaşadı. Buhara medreselerinde eğitim gördü. Arap ve Fars dillerini öğrendi. Edebiyat ve mantık okudu. Mukimiy gibi Hokand edebî muhitinde bulunan şairlerle devamlı alakası oldu, Özbek ve Tacik dillerinde eserler verdi. Aşk, felsefe ve cemiyet konularını işleyen gazeller yazdı, halkların dostluğunu yüceltti. Birinci Dünya Harbinin sonuçlarını değerlendiren ve halkın acıklı hâlini tasvir eden *Gü-zârîş-i Hâl-i Mukimiy Fergâniy* gibi şiirler de yazdı. Ekim inkilâbından sonra sovyet sistemi ve kadın hakları konularında *Zafer, Muhammedcan, Âftâbhan* adlı destanları yazdı. **Eserleri:** *Cevheriy, Eserhâ-yı Müntehâb* (Duşanbe 1962).

Kay.: E. Şâdiyev, "Züferhan Cevheriy", Özbek-Tacik Edebiyat Alâkaları Tarihiden, Taşkent 1973. ♦♦M. İSAKOVA

CEVHERİ (âşık), bk. AYGÜN, Maksut

CEVHERİ (âşık), bk. ŞANLI, Cafer

CEVHERİYE, Bânû bk. BÂNÛ

CEVKUT (takma ad) bk. KUDRET, Cevdet

CEVLÂN, bk. CEVLÂNİ

CEVLÂNİ (- 1878 ds.): Saz şairi. Kağızman'ın Toprakkale Mahallesinde doğdu. 1877'de Kağızman'ın Ruslar'ın eline düşüşü ve ertesi 1878 yazında buradan birçok Türk ailesinin Tokat'a doğru göçmesi üzerine söylediği ağıt niteliğindeki destan ünlüdür. Aşık Cevlânî, 1878'de Tokat'a göçenlere katıldı. Nerede öldüğü bilinmemektedir. İyi bir saz ustası ve hikâyeci idi. Cönklerde ve mecmualarda görülen Kağızman'ın acıklı hâlini anlatan uzun destanının ancak on kıt'ası tespit edilebildi. Kay.: M. Fahrettin Kırzioğlu, *Edebiyatımızda Kars*, İst. 1958, 2/47-48; Banıççek Kırzioğlu, "Kars'ın Şairleri", Kars Kalesi dergisi, sayı: 2, Ank. 1964, s. 16; TDEA 2/58. ♦♦B. KIRZIOĞLU

CEVLÂNİ (âşık), bk. KILIÇ, Dursun (1900-1975)

CEVRİ (15. yy.): Divan şairi. Hayatı hakkında tezkirelerde bilgi bulunamadı. Ömer b. Mezid'in mecmuasında, Câmî'ü'n-Nezâir'de ve Pervane Bey mecmuasında bulunan üç gazeli S. N. Ergun yayımladı.

Kay.: Mec. Nez. 227-228; TDEA 2/58; TŞ 3/1071. ♦♦M. CUNBUR

CEVRİ (- 1585): Divan şair. Edirne'de doğdu. Asıl adı İbrahimdir. Harrâtzâde diye tanındı. Babası Acem zariflerinden bir kişi olup zaviyesi âlimlerin sohbet ettiği bir yerd. I. Selim'le birlikte Edirne'ye gelerek yerleşti. Cevri medrese öğrenimi gördü. Bostan Efendi yanında yetişti. Abdülkerimzâde'den mülâzım oldu. Rumeli şehirlerinde kadılık yaptı. *Cevri'ye rahmet eyleye Allah* mısraı ölümüne tarih düşürüldü. Şemseddin Sami Beyin şairin ölümünü 1065/1658, *Enisü'l-Müsamerin*'in ve ona dayalı olarak Hammer'in 964/1556 göstermeleri yanlıştır. Murabballarıyla ün kazandı.

Kay.: EM (İÜK Ty. 451) s. 75a; EŞ s. 191; O. N. Peremeci, *Edirne Tarihi*, s. 203-204; GŞ (Millet KAE Tarih 774) s. 71b; KÂ 3/1851; MN s. 175; MŞ v. 68b-69a; RBE; RS (İÜK Ty 761), v. 43b; TDEA 2/58; TGDEİS s. 92; TN 1/166-167(672); TŞ 3/1051-1052; TŞ/HÇ 1/268-269; ZE (NOSK nu. 3723) v. 26. ♦♦M. CUNBUR

CEVRİ (- 1654): Divan şairi ve hattat. İstanbul'da doğdu. Adı İbrahim Çelebidir. Medrese eğitimi gördü. Dîvân-ı Hümâyûn'da kâtiplik yaptı. Kaynaklarda hayatı hakkında geniş bilgi yoktur. Safâî* fesahat ve belâgatı ve yazısının güzelliğiyle tanındığını, geçimini hattatlıkla sağladığını, günde bin beyit yazıp, bin alçeye sattığını, Naimâ* kanaatkâr bir insan olduğunu yazmışlardır. İstanbul'da öldü. *Cevri'yi memnûn-ı lutf ide Cenâb-ı Kırdgâr* ile Râî'nin *Eyle yâ Rab Cevri'ye firdevs-i a'lâda mekân* ölümüne düşürülen iki tarihtir. Şair IV. Murad ve IV. Mehmed'e sunduğu kasidelerde ilgi görmediğinden, yine kasidelerinde bazı devlet adamlarının kendisine yazdırdıkları eserlerin parasını vermediklerinden yakınmaktadır. Mevlevî tarikatı mensubuydu. Esrar Dede ondan Derviş Cevri diye bahsedip eserlerini tanıttı. Daha çok aşk konusunu işlediği şiirlerinde tasavvufa yer vermekle birlikte mutasavvîf şair değildi. Bâkî* ve Nefî* etkisinde kaldı. Bu iki üstadıyla birlikte Emrî*, Fuzûlî*, Makallî*, Nevî*, Ulvî* ve Veysi* gibi şairlerin şiirlerine yazdığı tahmis ve tesdisler de değerlidir. Eserlerinde şiir sanatlarına önem verdi. Nazım dili kusursuzdu. Hayatında Mevlânâ'nın *Mesnevî'sini* yirmi iki kere, kendi divanını birkaç defa ve Sarı Abdullah Efendinin bütün eserlerini istinsah etti. III. Selim'in Şeyh Galib'e hediye ettiği *Mesnevî-i Şerif Cevri* hattıyladır. **Eserleri/Şiir:** *Divan-ı Belâgat-Unvân*, yazmaları çok olup muhtevaları da değişiktir. (TSMK Revan 761-762, Atıf Ef. K. 2061, Millet K AEME 86-87, MK Yz. FB 382-383, a 844 v. d.). Naat, kaside, tarih, gazel, terki-i bend ve terci-i bend, musammat, kıta, *behcet-i kitabet* gibi manzume ve küçük mesnevilerin yer aldığı bu eserdeki IV. Murat devrinin hanende ve sazandelerinden bahseden elli bir beyitlik manzume özellikle musiki tarihimiz bakımından önemlidir. *Hall-i Tahkikat, Mesnevî'den* seçilmiş ellisekiz beytin her birini beş beyitle çevirip açıkladığı bir Farsça bir terki-i benddir. Sadrazam Sofu Mehmed Paşaya ithaf edilen bu eser, 1647'de yazılmış, 1852'de İstanbul'da *Aynu'l-Füyûz* ile birlikte basılmıştır. **Mesnevî:** *Selimnâme*, Köse Ali Bey/Paşanın arzusu üzerine 1627'de Bitlisli Şükri'nün aynı adı taşıyan mesnevisinden yararlanılarak yazılmıştır. Melhame Yazıcı Selahaddin'in eserinden yararlanılarak 1635'te yazılmış, 1877'de İstanbul'da basılmıştır.

Eserde havadaki değişikliklerden bahsedilmektedir. *Hilye-i Çâr Yâr-ı Güzin Hakani'nin Hilye'si* tarzında 1640'ta yazılan bu eser, İstanbul'da üç defa basıldı. 2. basımı 1899'da Mekteb mecmuasındadır. 3. Basımı Tahir Olgun 1899'da yaptı. *Aynu'l-Füyûz*, Yusuf Sineçâk'ın *Cezire-i Mesnevi'sinin* şerhi olup mesnevi tarzında 1647 yılında yazılmıştır. *Nazm-ı Niyâz*, 1648'te yazılan bu mesnevinin bir yazması İÜK Ty. 714'de olup oniki ayın özelliklerini anlatmaktadır. *Manzume-i Maârif* (İst. 1269/1853). Naimâ'ya göre şairin *Muamma Risalesi ve Müfredât-ı Tıb Manzumesi* adlı iki eseri daha vardır, ancak henüz ele geçmemiştir. Ayrıca *Terceme-i Ahvâl-i Hâce Hâfız-ı Şirâzi ve Cevri Tarihi* adını taşıyan iki eserden *Cevri Tarihi*, S. N. Ergun'a göre Edirneli Örfi'nindir. Kay.: Eslâf 1/78; *Halifetü'r-Rüesa*; MN s. 175; NAFE (SK. Esad Ef. 2549), s. 52a-53a; NAZZE s. 62-65; OM 2/126; ÖBBŞKA 1/251,2/772; RT s. 23; SE s. 31; SO 2/91; TDEA 2/58-59; TH s. 639; TN 1/167-168(673); TŞ 3/1052-1071; TŞM s. 112-116; TŞ/M s. 26; VF 1/763; ZZE (İÜK Ty. 2401) v. 5. ♣M. CUNBUR

CEVRİ (- 9/10. 1700): Divan şairi, musikîşinas. Kız Ali Efendinin kardeşidir. Medrese öğrenimi gördü. Müderris oldu. Sonra görevini bırakıp Mekke'ye yerleşti. Orada öldü. Kay.: SO 2/91. ♣M. CUNBUR

CEVRİ (1805-1875): Divan şairi. Ahıska'da doğdu. Asıl adı Hasan olup askerlik mesleğine intisabından dolayı 1855 yılında Diyarbakır'a atandı. 1867 yılında askerlikten binbaşı rütbesiyle malûlen emekli olduktan sonra 1868'de Mardin Sancağı Mutasarrıf Vekillîği, 1870'de Siverek ve 1871'de Rıdvan ilçelerinde kaymakamlık yaptı. Malûllüğü artınca istifa edip tekrar Diyarbakır'a döndü ve orada öldü. Farsça'ya aşina olduğunu, *Şehnâme'nin* beş-altı bin beytini Türkçeye çevirdiğini; aruz ve hece vezinleriyle şiirler yazdığını Ali Emiri kaydetmektedir. S. N. Ergun'un *Türk Şairleri* adlı eserinde de bir gazeli bulunmaktadır. Kay.: TDEA 2/58; TN 1/168(674); TŞ 3/1049-1051; TŞA s. 158. ♣A. B. ALPTEKİN

CEVRİ (?): Bektaşî şairi. S. N. Ergun, Kul Cevri mahlasıyla yazılmış uzunca bir Bektaşî ayinini yayımladı. Kay.: BKAŞN 3. c. ; TDEA 2/58. ♣Yaz.Krl.

CEYBÎ (16. yy.): Divan şairi. Pervâne Bey Mecmuası'nda şiirlerinden örnekler vardır. Kay.: PBM, 390b. ♣A. SUNGURHAN-EYDURAN.

CEYHAN, Emin (1923 -): Şair. İstanbul'un Beşiktaş ilçesinde doğdu. **Eseri/Şiir:** *Gözyaşları* (yy. ty.), *Heyecanlarım* (yy. ty.), *Aşkım ve Günahım* (Tire 1960). Kay.: ÖBBŞKA 1/91,489. ♣Yaz.Krl.

CEYHAN, Mehmet (20. yy.): Çocuk edebiyatı yazarı. **Eseri:** *Mehmetçik* (İst. 1954). Kay.: TB 1954. ♣Yaz.Krl.

CEYHAN, Münir (1908 -): Şair müzisyen. Beyrut'ta doğdu. **Eserleri/Şiir:** *Martular* (İst. ty.), *Şiir ve Melodiler* (İst. 1955), *Yarasalar* (İst. 1955), *Gençliğe Şiirler* (İst. 1963), *Vatanım* (söz ve müzik, Ank. 1973), *Şirin Dünya - Söz ve Müzik* (İst. ty.). **Çocuk şiiri:** *Altın Kelebek* (İst.), *Çocuk Rüyası* (İst. 1964), *Gece Yolculuğu* (İst. ty.), *Cömert Bahar* (İst. 1966). **Oyun:** *Fatih Sultan Mehmet'in Çocukluğu* (3 perdelik manzum ve müzikal temsil, İst. 1954). **Müzik:** *Okullarda Müzik* (1. kitap, İst. 1963). Kay.: CDTTB s. 90; ÖBBŞKA 1/43,255,187,432,447,453,2/778,888,1091,1094,1189,1219. ♣M. CUNBUR

CEYHANİ, (1964 -): Âşık. Kay.: GGÇŞ 1/246-247.

CEYHANİ (âşık), bk. İNCE, Ramiz

CEYHUN, Abdülkadir (1923 -): Hikâye yazarı. İstanbul'un Üsküdar ilçesinde doğdu. Yazı hayatına Atatürk'ün ölümünün uyardığı yankı ile başladı. *Petek* dergisini çıkardı, yazı işleri müdürlüğünü yaptı. **Eseri/Hikâye:** *Yeni Elbise* (İst. 1958). Kay.: Olcay Öner, Türkçe Roman ve Öykü, TB 1958. ♣G. OKUTAN

CEYHUN, Demirtaş (17.12.1934 -): Hikâye ve roman yazarı, araştırmacı. Adana'da doğdu. İlk ve ortaöğrenimi Adana'da, yüksek öğrenimini İstanbul'da, İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümünde tamamladı (1959). Bir süre Adana Belediyesi Fen İşleri Müdürlüğünde çalıştıktan sonra, serbest mimarlık yaptı. İstanbul Mimarlar Odası Genel Sekreteri oldu. İstanbul'da açtığı bir yayınevini yöneticiliğini üstlendi (1972-76). *Politika* gazetesinde genel yayın müdürlüğü yaptı. Özel şirketlerde danışman olarak çalıştı. İlk hikâyesi 1955 yılında *Yeni Ufuklar* dergisinde yayımlandı ve bundan sonra *Mavi*, *Pazar Postası* (1958, Okan Gündüz imzasıyla), *Salıkım*, *Yelken* gibi dergilerde ve *Politika* gazetesinde

Ozan Karataşlı takma adıyla (1976) hikâyeleri yer aldı. 1955-1960 yılları arasında, o yılların moda temayülleri olan cinsî ve ruhî çalkantıları işlediği *Tanrıgillerden Biri* isimli ilk eserinden sonra toplumsal konulara yöneldi. Anlatmak istediği konuları tarihî boyutlarıyla vermek isteğinin yanısıra, aktüel olayları da hikâyesinin sınırları içinde tutmaya çalıştı. Türk insanını tarihî göç olgusu içinde tutmaya çalıştı. Türk insanını tarihî göç olgusu içinde gören yazar, şehirleşme meseleleri ile dış ülkelere kayan iş gücümüzü de aynı dinamizmin içinde değerlendirdi. 1960'tan sonra hikâyeleri *Türk Dili*, *Anı*, *Ataç* ve kendisinin çıkardığı *Edebiyat Cephesi* dergilerinde yer aldı. Asya isimli romanı ile TRT'nin 1970 Yılı Sanat Ödülleri yarışmasında *Başarı* ödülüne *Çamasan* isimli hikâye kitabıyla 1973 Sait Faik Hikâye Armağınının, Apartman isimli eseriyle de 1975 Türk Dili Kurumu Hikâye Ödülü'ne lâyık görüldü. **Eserleri/Hikâye:** *Tanrıgillerden Biri* (İst. 1961), *Sansaryan Hanı* (İst. 1967,1996), *Çamasan* (İst. 1972,1994), *Apartman* (Ank. 1974,1997), *Asya* (1970), *Yağmur Sıcağı* (1976), *Çadı Fırtınası* (1982), *Babam ve Oğlum* (İst. 1985, 1997), *Ayı İzi* (Eylül Öyküleri. İst. 1981, 2. bs. İst. 1997). **Çocuk Kitapları:** *Avşalı Çocuk* (Ank. 1978), *Savaş ve Küçük Barış* (İst. 1979), *Ada'nın Kuşu* (İst. 1971,1979,1993), *Horozlu Ayna* (İst. 1981,1989). **Roman:** *Asya* (İst. 1970), *Yağmur Sıcağı* (İst. 1976), *Çadı Fırtınası* (İst. 1982). **İnceleme:** *Haçlı Emperyalizmi* (İst. 1967), *Yağma Edilen Türkiye* (İst. 1968), *Bir Yeni Dev* (İst. 1977), *Yüz Yaşındaki Delikanlı Bulgaristan* (İst. 1978), *20. Yüzyıl ve Edebiyat* (İst. 1979), *Babiâli'nin Şu Son Kırk Yılı* (İst. 1984), *Ah Şu Biz "Karabrykılı" Türkler* (İst. 1991, 13. bs. İst. 1995), *Ah Şu Biz Göçebeler* (İst. 1994), *Türk Edebiyatındaki Anadolu* (İst. 1996), *Osmanlılarda Aydın Kavramı* (İst. 1997), *Kod Adı: Ulu Hakan I* (İst. 1998), *Aydınlarmız ve Laisizm* (İst. 2000). **Hatıra:** *Çağımızın Nasrettin Hocası Aziz Nesin* (İst. 1984), *Asılacak Adam Aziz Nesin* (1994, 2. bs. İst. 1995), *Yaşamın Aziz Nesin: Anılar* (İst. 1995). **Deneme:** *Can Çekişen Kitap* (İst. 1985), *Entellektüelden Entele* (İst. 1989, 2. bs. 1991), *Eksilmedi Bendeki Umutsuz Umut Çünkü Ben Edebiyatçıyım* (İst. 1999). **Diğer:** *Bütün Dünyadan Özür Diliyorum* (İst. 1989, İst. 1991), *Yerel Yönetimler ve Demokrasi* (ortak, Ank. 1994). Kay.: EİS s. 105; İBYTÖA 2/469-480; ÖÖ s. 256-265; RTES s. 138; ŞYS s. 172; TDEA 2/58-59; TEA/AÖ 1/286; YS, s. 158-159; Asım Bezirci, *Günlerin Getirdiği Götürdüğü*, 1962; "Ol-

cay Öner, *Türk Roman ve Öyküsü* Ank. 1984; "Yağmur Sıcağı Üstüne Demirtaş Ceyhun'la Konuşma", *Soyut*, 1977, s. 106. ♣N. YILDIZ

CEYHUN, Rebia (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Özleyiş* (İst. 1963), *Yağmur* (İst. 1963). Kay.: ÖBBŞKA 2/930,1201.

CEYHUNİ (- 1888): Bektaşî saz şairi. Erzurum'da doğdu. Saz çalar, doğaçlama şiir söylerdi. Şiir mecmuası çırağı Âşık Mahmut*ta kaldı. İstanbul'a geldi. Birçok âşığa hocalık yaptı. En değerli çırağı Çınarı idi. Ömrünün son yıllarına kadar içki düşkünlüğü sürdü. Hastalığında ona Çınarı'nın oğlu Berber Hacı Haşim Efendi baktı. Yedikule'de Hacı Hasan Baba'ya mensuptu. İstanbul'da öldü. Kasımpaşa mezarlığına gömüldü. Bir semaîsi ile iki ilâhîsini S. N. Ergun yayımladı. Kay.: BŞN 285-287; TDEA 2/80; TŞ 3/1072-1073. ♣M. CUNBUR

CEYHUNİ (~1843- 1906/1908): Halk şairi. Kars'ın Susuz/Çılavuz İlçesinin Akkom (Akdere) köyünde doğdu. Hayatı hakkında fazla bilgimiz yoktur. Halk arasında Ceyhanî diye de anıldı. Önce köy camiinde okudu. Oniki yaşında Karstaki Kâmilîye Medresesine, bir ifadeye göre de Hasan Harkanî Medresesine gitti. Burada okurken babasının ölümü üzerine köyüne döndü. Çifçilikle uğraşarak ailesini geçindirdi. Onun hakkında bildiklerimiz, şiirlerindeki tarihî hadiselerdir. 14 yaşındayken düşünde *Uçler-Erenler* ona *dolu* sunarak, Belh-i Buhara'da Yeşilkent'te Dülger-Elbeği'nin kızı Telli-Banı'yı sevgili olarak gösterdiler ve onun kendisine *vergili* olduğunu, artık *Ceyhun* gibi coşup-taşması gerektiğini söyleyip, Ceyhunî tapşırmasını verdiler. Saz ve söz ustası yanında yetişmeyen Ceyhunî, kendisinin ustalığını rüya âlemindeki bu bâde içme hadisesine bağlamaktadır. Kendisini yetiştirip Kars'ın en ünlü saz şairlerinden oldu. Şiirlerinde, Karşı Zülâlî* ve Bahri*'nin tesirleri vardır. Askerliğini Kars'ta yapan ve Kars savaşlarını gören Ceyhûnî, yurt ve millet sevgisiyle yüklü coşkun şiirler söyledi. 1878'de Kars'ın Ruslar tarafından işgali üzerine, Sivas'a, oradan da Tokat'a göçerken, kardeşi Mehmet Ağa ile birlikte göç katarının başına geçen Ceyhûnî ünlü 93 Muhacirlik Destanı'nın 8 kıtasını Kars'tan hareket ederken söylemeye başladı, ve yol boyunca da tekrar ettikçe bunu 28 kitaya çıkardı. Göçme acılarını ve yurt özlemini, millî romantik

duyuş tarzı ile anlatan destan ve ağıtlarıyla ünlüdür. Saz çalarak geçimini sağladı. Bir süre Karslı Âşık Eşref* ile dolaştı. Seferberlikten beş-altı yıl önce öldüğü sanılmaktadır. Teması, sevgili olan türkülerini de yaygındır. Şiirleri bazı araştırmacılar tarafından, Erzurumlu ve Zileli Ceyhunî'ler ile de karıştırılmış; hattâ bu şairlerin aynı kişi olabileceği ileri sürülmüştür. Şairin *Aynlık ve Kars Destanlarını*, üç koşmasını, semaî ve Karslı Âşık Kurbanî'ye naziresini yayımlayan S. N. Ergun'un samimî sade şiirlerinin diğer Ceyhunî'lerin deyişleriyle karıştırılmayacağı söylemektedir. 1908'de Kars'ın Domalan beldesinde öldüğü sanılmaktadır.

Kay.: *Doğuş*, sayı: 64; M. Fahrettin Kızıoğlu, *Edebiyatımızda Kars*, İst. 1958, 2/54-57, 70-72; Kars Broşürü, s. 111-112; Fuat Köprülü, XIX. Asır Şairleri, s. 386-387; Salih Şahin, *Ozanlık Gelenekleri ve Doğulu Saz Şairleri*, Ankara 1983, s. 153-158; Fahrettin Erdoğan, *Türk Elllerinde Hatıralarım*, Ank. 1955, s. 290; Banıççek Kızıoğlu, "Kars'ın Şairleri", *Kars Kalesi Dergisi*, sayı: 2, s. 16; TDEA 2/60; TŞ 3/1073-1076. ♦A. B. ALPTEKİN -B. KIRZIOĞLU

CEYHUNİ (1835-1910): Saz şairi. Bazı kaynaklarda

Zile'de doğduğu, bazılarında Çorumlu olup hayatını daha çok Zile'de geçirdiği için Zileli olduğu yazılmıştır. Adı Himmetoğullarından Çördükoğlu Ömer, baba adı Ahmet'tir. Küçük yaşta Zile'den ayrılıp Tokat'a gitti. Tokatlı Âşık Nûrî*'den ilk saz ve söz eğitimiyle Ceyhunî mahlasını aldı. Doğu Anadolu'yu dolaştı. Şam'a kadar gitti. 1870'de Çorum'a döndü. Horisti'lerden Meryem adlı bir hanımla evlenip Çorum'a yerleşti. Babasının ölümü üzerine Zile'ye son defa gidip mirastan kendine kalan payı satarak Zile'yle ilişkisini kesti. Dehri Dilçin'e göre Âşık Cemâlî onunla İskilip'te tanıştı. 1893'te Seyhunî ile Çankırı'ya gitti, Çankırılı Nûrî, Niksarlı Bedrî ve kardeşi Karârî ile atıştılar. A. T. Onay ise Çankırı'ya Âşık Cemâlî ile 1902'de geldiğini İlgaçlı Nailî'yi de aralarına aldıklarını, beyaz sakallı, beyaz külâh ve abanî sarıklı, altmış beşlik, iriyarı bir ihtiyar olduğunu yazmıştır. Devri şairlerinden pek çoğu ona çıraklık etti. Bunlar arasında Niksarlı Bedrî, kardeşi Cesurî, Zileli Mevcî, Zileli Nagâmî, Tokatlı Asaf-oğlu Cemâlî, Arap Hicrî, Zileli İlhamî, Zileli Ermeni Aşuğ Şermî, Sivaslı Pesendî, Yozgatlı Mes'udî ve Seyhunî vardı. Hikâyecilikte Hasankaleli Serdarî'yi yetiştirdi. Çıraklarından Yozgatlı Seyhunî, Beypazarlı Bedrî, Arap Hafız, Erzurumlu Serdarî ve İzânî ile Çorum'un Kuşbaz, Nurullahoğlu, Kâtipoğlu, Eyyüpefendi ve Maarif kahve-

lerinde saz çalıp deyiş okurlardı. Ceyhunî'nin dokuz telli çöğür çaldığı kaynaklarda geçmektedir. Yaşlılığında kalp yetmezliği çekti. Alaca köylerini dolaştığı bir gezide İshacılı köyüne yakın bir köprüde hastalandı. İshacılılar âşığı köylerine taşıdılar. Ceyhunî son şiirini burada söyleyip öldü. Kolaylıkla tekerleme ve yüz beyitlik bir deyiş ya da dörtlüğü bir kere de söylediği olmuştur. Aruzla yazılmış şiirleri de vardı. Murat Uraz biri taşlama üç koşmasını ve Yesarî ile yaptığı bir atışmayı Abdullah Ercan onbeş deyişini, A. T. Onay bir şathiyesini yayımladılar. Ahmet Şükrü Esen* (ö. 1944)'in çoğunu Kayseri'de derlediği defterlerde (İstanbul Zindankapı'daki Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Arşivinde) yetmiş deyiş bulunan Ceyhunî'nin aynı şair olması muhtemeldir.

Kay.: M. Uraz, *Halk Edebiyatı Şiir ve Dil Örnekleri*, s. 157-159,427-428; Ahmet Talât (Onay), *Halk Şiirinde Şekil ve Nevi*, s. 157,160; Ondördüncü Yüzyıldan Günümüze Çorumlu Şairler s. 175-183; TDEA 2/60; TŞ 3/1071-1072. ♦M. CUNBUR

CEYLAN, Ferhat, bk. CİLAN, Perhat

CEYLÂN, Güner (1935 -): Şair, yazar ve ressam.

İstanbul'un Kadıköy ilçesinde doğdu. Lise öğrenimini Kadıköy Kız Lisesi ve Cağaloğlu Akşam Kız Sanat Okulunda yaptı. Devlet memuru olarak çalıştı. Önce Sümerbank, Ekspres, Subaylar ve Öğretmenler Bankasında görev aldı. Türkiye'nin ilk kadın İstanbul Belediye Başkanlığı Özel Kalem ve Protokol müdürü, Konservatuvar müdürü ve İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü Özel Kalem müdürü oldu. Son görevinden emekliye ayrıldı. Edebiyata olan ilgisi 1948'de *Radyo Haftası ve Ev Kadını* dergilerine şiir ve hikâye yazmakla başladı. Şiir kitapları yayımlarken 1971'de Türkiye'de ilk defa Dekoratif Şiir Sergisi açtı. Kişisel ve karma sekiz sergisi oldu. Anadolu ve Trakya basınına uzun yıllar hizmet etti. Güfteleri Fransız Radyo-Televizyon Kurumu SASEM tarafından alındı. Üniversiteliler Kültür ve Eğitim Vakfı Kurucu Aslı ve Yönetim Kurulu üyesi oldu. TAÜD, İş ve Meslek Kadınları, Türk-Japon Kadınları Kültür ve Dostluk, Türk Basın Birliği Derneklerinde sosyal faaliyetlerini sürdürdü. 1952'de *Radyo Haftası*'nın yarışmasında *Bir Demet Yasemen* adlı hikâye ile ilk ödülünü aldı. 1965-1995 yılları arasında şiir yarışmalarından birincilik ödülleri, çeşitli kuruluşlardan hizmet,

şeref üyeliği, projelere katkı ödülleri aldı. *Eserleri/Şiir: Buzçığeğim* (İst. 1970), *Ateş Ağacı* (İst. 1971), *Ceylan Pmanı* (İst. 1973), *Suçlusun Yaşamakla* (İst. 1974), *Şiir Evi* (İs. 1979), *Sarmaşık* (İst. 1987), *Komşu Şiirleri* (İst. 1994), *Paşa'ların Kızı* (İst. 1998), *Ateş Ağacı* (2. bs., 2000). *Araştırma: Adm, Kadın...* (1998). Kay.: *Antoloji* 91 s. 23; ÖBBŞKA 1/106,238,252, 2/1041. ♦M. CUNBUR

CEYLAN, İsmail Fatih (20.12.1962 -): Hikâye ve roman yazarı. Kütahya'nın Tavşanlı ilçesinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Tavşanlı'da yaptı. Tavşanlı Endüstri Meslek Lisesini bitirdi. Doğuş Holding (1983), Soyak Holding (1986-1991) ve *Yörünge* dergisinde çalıştı. 1992'den beri *Millî Gazete*'de çalışmakta ve hâlen İstanbul'da yaşamaktadır. Yazıları *Yeni Asya* (1977), *Tercüman* (1978), *Yeni Devir* (1979) gazetelerinde ve *Sur* (1983), *Gökyüzü* (1988), *Aylık Dergi* (1979), *Tohum* (1979), *Cuma* (1985), *Acun-Türkiye'nin Gücü* (1995) dergilerinde yayımlandı. Romanları *Millî Gazete*'de tefrika edildi. Türkiye Yazarlar Birliği, İLESAM ve Sanatçılar Derneği üyesidir. *Yapma Çiçekler* hikâyesiyle Türk Edebiyatı Vakfı ve Gönen Beelediyesi Ömer Seyfettin Hikâye, *Sessizce Derinden* öyküsüyle de 1983 *Yeni Devir* Gazetesi Hikâye Ödülleri kazandı. *Eserleri/Hikâye: Son Sabah* (İst. 1981), *Bu Kafayla Düzelemeyiz* (İst. 1992), *Suskunlar* (İst. 1993), *Yapma Çiçekler* (İst. 1996), *İnsan Görmemiş Hayvanlar* (1996). *Roman: Bir Buket Gül* (İst. 1993), *Sabahsız Geceler* (İst. 1993), *Elveda Mutluluklar* (İst. 1993), *Zaman-sız Rüzgâr* (İst. 1993), *Kapanmayan Yara* (İst. 1995), *Bir Eylül Sabahı* (İst. 1996), *Kuşlar Yuwadana Uçtu* (İst. 1996), *Sonsuzluk Yolcusu* (1996). *Fikir: Üç Atatürkçü Delikanlı* (1996), *Ağlıyor musun?* (1996). *Çocuk Kitabı: Efe Kız* (İst. 1981), *Deprem* (İst. 1981), *Bitişik Komşu* (İst. 1981), *Açgözlülük*, *Çoban Kız* (İst. 1981), *Uyuşuk Köy* (İst. 1981), *Hayalperest* (İst. 1981), *Kumar* (İst. 1981), *Hayırsız Evlatlar* (İst. 1991).

Kay.: TBEA 1/227; YS, s. 159. ♦G. OKUTAN

CEYLAN, Kazım (1953 -): Yazar. Kırşehir Kaman'da doğdu. Sosyal Bilimlerde yüksek lisans yaptı. Yazıları, *Devlet* ve *Türk Yurdu* gibi dergilerde yer aldı. Hâlen, öğretim görevlisi ve İLESAM üyesidir. *Eseri: Türk-İslam Medeniyeti'nde Kitap*. Kay.: İLESAM Arşivi. ♦G. OKUTAN

CEYLAN, Mahir (1930 -): Şair. Amasya'nın Gümüşhacıköy ilçesinde doğdu. *Eseri/Şiir: İstanbul'u Düşünüyorum* (Çorum 1958). Kay.: ÖBBŞKA 1/633. ♦Yaz.Krl.

CEYLAN, Meryem Canan (1955 -): Yazar. Sinop'ta doğdu. Orta öğrenimini yarıda bıraktı. Sekreterlikten, santral memureliğine, film artistliğinden mankenliğe kadar çeşitli işlerde çalıştı. 1980 yılından sonra hayat tarzını İslâm'a uygun bir biçime sokmayı benimsedi. Yazdığı makaleler ve kitaplarla gençliğe tavsiyelerde bulundu. *Sır* (1982-86), *Ribat* (1983-86), *İslâm* (1984), *Selam* (1985-88), *İnsan* (1986-88), *Mektup*, *Millî Gazete*, *Zaman*, *Vahdet*, *Yarın* gibi dergi ve gazetelerde yazı ve şiirleri yayımlandı. *Eserleri/Otobiyografi: Feryadımı Dinleyin/Sahnedeki Mabede* (1983). *Şiir: Bir Babanın Şiir Defteri* (1989). *Deneme Batıldan Hakka Dönünce* (Konya 1986), *Acı Gerçekler* (İst. 1989, 2. bs. İst. 1990), *Bir Garip Ülke* (İst. 1994).

Kay.: TBEA 1/228; YS, s. 159. ♦G. OKUTAN

CEYLAN, Mevlüt (1958 -): Şair ve mütercim. Ankara'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Ankara'da tamamladı. The Polytechnic of North London'ın Sosyoloji Bölümünde öğrenim gördü. South Bank Üniversitesi'nin Sosyal Bilimler Bölümünü bitirdi. İlk şiirleri *Edebiyat* dergisinde (1976) çıktı. *Diriliş*, *Mavera*, *Aylık Dergi*, *Yeni Devir*, *Oluşum*'da kendi şiirleri, çeşitli Avrupa dergilerinde de Türkçeden İngilizceye çevirdiği şiirler yayımlandı. 1979'da Y. Kaplan, F. Uysal, A. Tekşen, A. Şirin ve A. Özgür'la *Aylık Dergi*'yi, 1987'de F. Kayacan'la Londra'da *Core* adlı İngilizce bir şiir dergisi çıkardı. *Eserleri/Şiir: Kayıtlarda Zulüm Vardı* (Ank. 1982), *Barikatlar* (Ank. 1986), *Bir Garibin Şiir Defteri* (İst. 1989). *Çeviri: Çocuklarla Sohbetler* (R. D. Laing'den, Ank. 1993), *Flowering Sky-Poems* (Arif Ay'dan, 1995), *Nurusiyaaaahhh Poems* (Asaf Halet Çelebi'den, 1995), *Broken Language-101 Poems by 101 Poets-An Antology of Turkish Poetry* (1996), *İstanbul Poems-A Selection* (1996).

Kay.: TBEA 1/228; YS, 2. bs. s. 159-160. ♦G. OKUTAN

CEYLAN, Mustafa (25.1.1952 -): Şair ve yazar. Ankara'nın Elmadağ ilçesinde doğdu. Emine ve Mehmet Ceylan'ın oğludur. Elmadağlı halk ozanı Ahmet Remzi Ceylan'ın yeğenidir. Yazılarında Ozan Ceylan, Ozan Menderes, Cimbız Adam takma adlarını da kullandı. Ankara Devlet Mühen-

dislik Mimarlık Akademisi Makine Bölümünden mezun oldu. Çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarında mühendis olarak çalıştı. 1998'de emekli oldu. *Kemalist Atılım ve Yalaka* dergilerinde genel yayın müdürlüğü yaptı. Bizim *Elmadağ* ve *Ülke* gazetelerini çıkardı. Hâlen Antalya'da yaşamaktadır. İlk şiiri 1965'te *Adalet* gazetesinde, daha sonra yazdıkları *Gülşim*, *Çağrı*, *Türkiye*, *Bizim Çağ*, *Kemalist Ülkü*, *Yesevi* dergilerinde yayımlandı. Antalya Sonex FM'de *Gönül Dostları* programını hazırlayıp sundu. Bir Yanardağ Fıskırması adlı şiiri Musa Eroğlu tarafından türkü formunda bestelendi. İLESAM üyesidir. *Kemalist Ülkü Dergisi*nce ayın şairi seçildi. Vakıfbank ve Kemalist Atılım Birliği şiir Ödüllerini kazandı. Folklor Araştırmaları Kurumunca 2000 yılında Türk Kültürüne Hizmet Ödülü verildi. **Eserleri/Şiir:** *Kırat Geliyor* (Ozan Menderes imzasıyla, Ank. 1973), *Ezan Susmaz* (1974), *Yaralı Ceylan* (Ank. 1986), **Araştırma-İnceleme:** *Tarihi ve Folkloruyla Elmadağ* (1989), *Her Yönüyle Yenimahalle* (Ank. 1985). **Antoloji:** *Bayramlar, Haftalar, Günler* (1996), **Biyografi:** *Hayatı-Sanatı-Şiirleri ile Ahmet Tufan Şentürk* (Antalya 1997), *Destanlaşan Köylü İsa Kayacan* (1999), *Sultan Şaire- Toprak Ana Güzide Tarançoğlu, Hayatı-Eserleri* (2000), *Halil Soyuer, Hayatı-Sanatı-Eserleri* (2000), *Abdullah Satoğlu, Tahir Kutsi Makal.* **Roman:** *Torosların Türküsü* (Ank. 1999). **Anı:** *Anılar Koridoru Armağan 1 - Sarıveliler* (A. Tufan Şentürk ile, 2000).

Kay.: F. Halıcı- H. Yurdabak- A. Satoğlu, *Gönül Sohbetleri* Güldestesi 5/26-27. ♣F. HALICI- İ. İŞİK

CEYLAN, Ozan (takma ad), bk. **CEYLAN, Mustafa**

CEYLAN, Şamas (20. yy.): Şair. Yeşilhisar'da doğdu. **Eseri/Şiir:** *İçli Ufuklar* (Zonguldak 1972). **Kay.:** ÖBBŞKA 1/597. ♣Yaz. Krl.

CEYLANI, Hamdi Şadi (1922 -): Şair. Pravişta'da doğdu. İlk şiirlerini hece ile yazdı. Başarılı örnekler verdi. Yeni şiiri benimsedi, bunda da başarılı oldu. Şiirlerinde Ödemiş'teki yoksulları acımsı bir dille anlattı. *Çetebaşı* adlı manzum bir piyesiyle *Yedirenk* isimli şiir kitabını bastırmaktan vazgeçti. Şiirleri *Buluş*, *Yankı*, *Gayret*, *İstanbul* dergilerinde yayımlandı. **Kay.:** F. Savaşçı-K. Bengisu, *Ödemiş Şairleri*, İzmir, 1958, s. 16. ♣N. ÜNVER

CEYLANI, Mehmet Niyazi (20. yy.): Halk şairi. Amasyalıdır. **Eseri/Şiir:** *Nurdan İlahiler* (Samsun 1953).

Kay.: ÖBBŞKA 2/879. ♣N. ÜNVER

CEYŞİ (15/16. yy.): Azerbaycan divan şairi. Türkmen asıllıdır. Sultan Yakub tarafından yetiştirildi. Şah İsmail Safevî ona Melikü's-Şu'arâ ünvanını verdi. Muhammedali Terbiyet'in eserinin 1987 yılında yapılan basımında Ceyşi'nin, şair Habîbî'nin başka bir mahlâsı olduğuna dair bir kayıt vardır. **Kay.:** DA s. 405-406. ♣M. CUNBUR

CEZBÎ (- 1748): Divan şairi. Tırhala'da doğdu. Adı İbrahim Cezbî Efendidir. Medrese eğitimi gördü. Paşmakçızâde Seyyid Ali Efendiden mülâzım oldu. Bazı Rumeli kasabalarında kadılık yaptı. Sâlim'e göre kendini beğenmiş, ahbab meclislerinde istenmeyen tuhaf bir adamdı. Güftî bu hususu galiz kelimelerle ifade etti ve şairden *Kızkapanzâde-i Sitanbûlî* diye bahsetti. Sözleriyle sudurdan birini darıltıp sürgüne gönderildi. Sonra bağışlanıp görevine döndü. Zıştovi kadılığında bulundu. İstanbul'da öldü. Edirnekapısı mezarlığına gömüldü. Râmiz irfan sahibi olduğundan övgüyle bahsetti. Bursalı Tahir Bey, Bayramiye tarikatından ve ulemadan olduğunu, Himmetzâde Abdullah ve Abdüssamed Efendilerden feyz aldığını, bazı cezbeli sözlerinden dolayı İstanbul'dan uzaklaştırıldığını yazdı.

Kay.: Az s. 59-60; BS v. 30; MN s. 167; OM 2/123; SO 2/68; TDEA 2/62; TN 1/147(591); TŞ 3/1076-1977; TŞ/G 2001, s. 115-116; TŞ/S s. 202; VSMR s. 119. ♣M. CUNBUR

CEZBÎ (? - 1829): Mutasavvıf şair. Siyavuş Paşa soyundan, Bolulu Himmetzâde torunlarından. Adı Ahmed Cezbî Beydir. İstanbul'da öldü. Bayramiye tarikatındandı. Aksaray civarında, Taşkasap'taki Nakşibendî dergâhı haziresine gömüldü. Şiirlerinde kafiye, vezin ve hattâ dil yanlışları olduğu için güçlü bir şair, iyi bir nâzım sayılmadı. **Eserleri:** *Divan*, 1 münacaat, 14 na't, dört halifeye, Hz. Hasan ve Hüseyin'e medhiyeler, Mısır'n fethine kaside, 38 gazelin yer aldığı 383 beyitlik bu eserin bir nüshası TSMK Hazine nu. 1089'dadır. *Aşkırıye*, feilâtun feilâtun feilun vezniyle yazılmış küçük bir mesnevidir.

Kay.: OM 2/129; TDEA 2/62; TN 1/147(592); TŞ 3/1076. ♣M. CUNBUR

CEZERİOĞLU, bk. VEFÂ'Î

CEZERİZÂDE, Kasım Paşa, bk. SÂFÎ (- 1485)

CEZMÎ (16. yy.): Divan şairi. Gedizlidir. S. N. Ergun 1584'te Gedizli bir şairin mecmuasında oniki şiirini buldu. İkisini yayımladı. Bunlardan bir kısmı mecmua sahibinin şiirlerine naziredir. **Kay.:** TDEA 2/62; TŞ 3/1079-1080. ♣M. CUNBUR

CEZMÎ (1640- Mart 1693): Divan şairi. İstanbul'da doğdu. Adı Mehmed Abdülkerim Efendidir. Annesi Saliha Hatun, babası Yahya, dedesi Abdülaziz Efendidir. Hasancan soyundan geldiği için Hoca Sa'deddinzâde diye tanındı. Şeyhülislâm Bahâî Efendinin kardeşinin oğludur. Müderislik yaptı. Kayseri kadılığından ayrıldı. Diyarbakır kadısı iken öldü. Diyarbakır'da iken Mansurizâde Mucîb ile tanıştı. Şiirlerinden bazı örnekleri onun tezki-resine kendi kalemiyle yazdığını Ali Emiri belirtirse de Mucîb'in eserinde bu şair yoktur. Münecim ve şairdi. Safâî ilim ve erdemle tanındığını ve inşasıyla da ün kazanan bir şair olduğunu ve mürettep *Divan*'ı bulunduğunu yazmıştır. S. N. Ergun NOSK nu. 4965, Millet K AEM Mec nu. 56'daki şiirlerini yayımladı. *Sicill-i Osmanî*'de (3/338,354) mahlâsı Bezmî olarak geçmiştir.

Kay.: İMZKZEK 1/495; NAFE (SK Esad Ef. 2549), s. 56a-b; NAZZE s. 55-56; SO 3/338,354; TDEA 2/62; TGDEİS s.; TN 1/147-148(594) TŞ 3/1077-1079; TŞA s. 135; TeşŞ, 2001, s. 114-115; TŞ/S s. 200; VF 1/2/124; ZZE (İÜK Ty 2401) v. 6. ♣M. CUNBUR

CİGİZOĞLU, Gürol (1936 -): Şair. Niğde ilinin Bor ilçesinde doğdu. İlk ve ortaokulu Bor'da, liseyi İstanbul'da bitirdi. Gazetecilik Okulu mezunu olan şair, şiirlerinde serbest tarzı kullandı, başarılı örnekler de verdi. Fazlalıklardan temizlenmiş sade, akıcı bir ifadesi vardır. Daha çok aşk ve ıstırap konularını işledi. **Eserleri/Şiir:** *Sakat Kemancı* (Ank. 1966).

Kay.: İsmail Özmel, *Dünden Bugüne Niğdeli Şair ve Yazarlar*, s. 384-387; ÖBBŞKA 2/973. ♣İ. ÖZMEL

CILGA, Abbas (13.3.1935 - 17.6.1996): Çocuk edebiyatı yazarı. Sivas'ın Kangal ilçesinde doğdu. Zeynep ve Hüseyin Cılga'nın oğludur. 1957'de Yıldızeli Pamukpınar Köy Enstitüsünü, 1964'de İstanbul Çapa Eğitim Enstitüsü Pedagoji Bölümünü bitirdi. Köy öğretmenliği, Sakarya, Ağrı, Konya ve Yozgat'ta ilkökul öğretmenliği, müfettişlik ve millî eğitim müdür yardımcılığı yaptı. Son gö-

revi Erenköy Kız Lisesinde rehber öğretmenlikte (1975-1984). Türkiye Yazarlar Sendikası, Türk Dili Derneği ve Çocuk Yayınları Derneği üyesiydi. İstanbul'da öldü. Çocuk edebiyatı eserleri yazdı. *Küçük Hakan* adlı bir çocuk oyununun yanı sıra yayımlanmış kitapları vardır. **Eserleri/Hikâye:** *Dedemin Öyküleri* (Ank. 1979), *Atmacalar Ağladı* (İst. 1980), *Masa Üstündeki Kavga* (İst. 1983), *Küçük Gezgîn* (İst. 1986), *Sıpanım Dört Yıllığı* (İst. 1990), *Karaçalma* (İst. 1992), *Han Yaptırma Yarışı* (İst. 1990), *Yıldız Tarlası* (İst. 1990), *Bülbüller Özgür Olsun* (İst. 1990), *Özgürlüğün En Yücesi* (İst. 1990), *Gönümde Büyüyen Serçe* (İst. 1995), *Filiz'in Kızı* (İst. 1995), *Gece Meleyen Keçi* (İst. 1995), *Yere İnen Yıldız* (İst. 1995), *Pondıyı Yok Ettiler* (İst. 1995), *Arının Düşü* (İst. 1995), *Çalman Köprü* (İst. 1995). **Roman:** *Yaramazlar Kuyusu* (İst. 1975), *Müjdecî Hüsnü* (Ank. 1976), *Kim Sevmez Uğur Böceklerini* (İst. 1979), *Şaşar Ali* (İst. 1977), *Tomcık ile Bilek* (İst. 1979), *Herodot Dede* (İst. 1982). **Fabl-Masal:** *Kedi Kavgası* (Konya 1969), *Bilenlere Elma Var* (İst. 1995). **Manzum hikâye:** *Yusuşçuk* (İst. 1974), *İnci-li'den İnciler* (İst. 1995).

Kay.: ŞYS s. 175; TBEA 1/228. ♣S. YALÇIN

CILIZOĞLU, Seçkin

CILIZOĞLU, Tanju (29.10.1936 -): Gazeteci, yazar. Sivas'ta doğdu. Çocukluğu İstanbul Karagömrük'te geçti. İlk ve ortaokulu orada okudu. İstanbul'da Vefa Lisesini bitirdi. 16 yaşında yazmaya ve 1956'da *Vatan Gazetesinde* gazeteciliğe başladı. İlk hikâye, deneme ve eleştirileri Şubat 1954-Haziran 1957'de 24 sayı çıkan *On Üç Dergisi*'nde yayımlandı. Bu dergideki bir hikâye yüzünden mahkeme edildi (1956-1960). Muhabir, yazar, yazı işleri müdürü olarak *Ekspres*, *Şehir*, *Her Gün*, *Pazar Postası*, *Yeni İstanbul*, *Tercüman*, *Tanin*, *Yeni Tanin*, *Güneş* ve *Akşam* gibi çeşitli gazetelerde çalıştı. Türk Haberler Ajansında Haber Müdürlüğü yaptı. On yıl *Tiyatro 70* dergisiyle *Edebiyat 81*'i çıkardı. Röportajlarıyla ünlendi. 12 Mart 1971'de Sansarayan Hanı'nda otuz gün göz altında tutuluşunu *Babyoz* adlı uzun hikâyesinde anlattı. Hâlen *Özgür Kocaeli* gazetesinde köşe yazarlığı ile Türkiye Gazeteciler Cemiyetinin çıkardığı *Bizim Gazete*'nin yazarlığını yapmaktadır. Bir ara Beşiktaş Belediye Başkanının danışmanlığında bulunmuştur. **Eserleri/Hikâye:** *Hoşt Amerika* (1968), *Memleketimden*

İnsan Hikâyeleri-Balyoz (1972), *Balyoz* (1974).
Anı: *Anılarla Kâmil Kırkoğlu* (İst. 2000), *Kırk Politika* (Bülent Ecevit'in biyografisi, 2. bs. İst. 1997), *Demokrasi Mücadelesinde Demirel-Çağlayangil'in Anıları*.

Kay.: CDTT s. 634; EİS s. 80; ŞYS, s. 139; TDEŞY, s. 127; YS s. 112. ♣B. ALTUNIŞ-GÜRİSOY

CILKIAYDAROV, İmanjan (1882-1973): Kazakistan halk şairi. Şimdiki Jezkazgan vilâyetinin Ultav kazasında doğdu. Küçük yaşlardan itibaren şiir yazmaya başladı. Atışmalara katıldı. 1918-1920 tarihleri arasında yerel yönetimde görev aldı. Usta bir aytıs (atışma) akını olarak tanındı ve onun aytısları şiirleri *Aytı* (1965-1966) ve *Permedegi Termeler* (1965) gibi seçme eserler külliyatlarında ve antolojilerde yer aldı. Eserlerinin bir bölümü elyazma metinler hâlinde arşivlerde bulunmaktadır. Bunların arasında *Âdilbek* adlı bir şiiriyle atışmaları da vardır. **Eserleri/Şiir:** *Jastarım, Jayna!* (1959); *Âdilbek* (elyazması halinde arşivde).
Kay.: KSE 4/537. ♣D. DUYSEBAYEVA

CILKICI Capiyev, bk. **CAPİYEV Cılkıcı**

CİLOĞLU Delibekir, bk. **HARÂBÎ**

CİMBİZ (takma ad), bk. **EFE, Necdet Rüstü**

CİMBİZ (takma ad), bk. **KAYGILI, Osman Cemal**

CINDIK, Şadi (1937 –): Şair. Görele'nin Daylı köyünde doğdu. Hayatını Almanya'da sürdürdü. Çocukluk anılarını, memleket sevgisini, Atatürk sevgisini, her türlü aymazlığı mısra mısra şiirleştirdi. Şiirlerinde Görele insanının yaşantısından, söyleyişinden, nüktelerinden izler vardır. **Eserleri/Şiir:** *Bi'ince* (İst. 1980), *Gezi: Kuzey Komşumuz ve Özbekistan* (1984).

Kay.: Seyfullah Çiçek, Giresunlu Şairler, İst. 1997, s. 213-216. ♣N. ÜNVER

CİNGİLLİ, Lütfiye (1950 –): Şair. İstanbul'da doğdu. **Eserleri/Şiir:** *Çağrı* (İst. 1968), *Gri Ufuklar* (İst. 1972).

Kay.: ÖBBŞKA 1/261,489. ♣Yaz.Krl.

CİNGİROĞLU, Hilmi, bk. **ÇİNGİROĞLU, Hilmi**

CIRIK, Şerif (1938 –): Halk şairi. Kahramanmaraş'

ın Afşin ilçesine bağlı Berçenek köyünde doğdu. Şiirlerinde Âşık Mahzunî mahlasını kullandı. Asıl ismi Şerif Cırık'tır. Köyünde okul olmadığı için Nembey köyünde Kur'an-ı Kerim kursuna katıldı, eski yazıyı öğrendi. Köyüne eğitmen verilince ilkokula yazıldı ve okulu bitirdikten sonra Mersin Astsubay Hazırlama Okuluna girdi. 1959 yılında mezun olup Ankara Ordonat Tekniker Okuluna geçti. 1963 yılında Fikret Otyam ile tanıştı. Ondan yardım gördü ve radyoda türkü söylemeye başladı. Âşıklar Derneğinin kuruluşuna katıldı. Geleneksel ozan tipinin Karacaoğlan çizgisini sürdüren biriyken, bilhassa 1970'li yıllarda söylediği toplumsal meselelerle ilgili şiirleriyle dikkatleri üzerine çekti. Büyük sinemalarda verdiği konserler ilgi uyandırdı. Arada bir İstanbul'a giderek plak doldurdu. Yurtiçi ve yurtdışı gezilere katıldı. Şiir anlayışını kendisi *Benim amacım, sınıfsal, mezhepsel ve de politik değer yargıları kalıplarına sıkıştırmadan, kendime özgü anlatım biçimiyle, çalışkan, duyarlı, inançlı, mazlum ama gerektiğinde coşkulu Anadolu insanını Mahzunî Şerif aynasından yansıtmaktır.* şeklinde açıklayan şair, halk şiiri geleneği ile toplumcu görüşü birleştirmeye çalıştı. Pir Sultan Abdal*'ın, Âşık Veysel*'in ve Davut Sulari*'nin etkisinde kaldı. Kendisi de döneminin bazı ozanlarını etkiledi. Güçlü bir yergi ve taşlama ustasıdır.

Kay.: Süleyman Yağız, Berçenekli Âşık Mahzunî, 1976; Battal Pehlivan, Domdom Kurşunu, 1985; A. İhsan Aktaş, Anadolu'yu Kucaklayan Ozan Mahzunî Şerif, 1990; ABŞA, s. 447-448; i YHOA s. 64-65; YTHŞA, s. 489. ♣N. YILDIZ

CİCERALİ, Malike (5.1.1962 –): Şair. Trabzon'da doğdu. İlk ve ortaokulu, liseyi Arsin'de bitirdi. 1983'te Arsin 100. Yıl İlçe Halk Kütüphanesinde memurluğa başladı Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesinin İş İdaresi Bölümünde öğrenim gördü. Şiir yazmaya lisede başladı. İlk şiiri *Hürriyet* gazetesinin *Kelebek* ekinde çıktı. Sonra yazdıkları Yunus, Birlik gibi yerel dergilerde yayımlandı. Lisedeyken açılan şiir yarışmalarında ödüller aldı. **Eseri/Şiir:** *Yaşamak Güzel* (Trabzon 1992).

Kay.: GGTŞ 3/373-379. ♣M. CUNBUR

CİDDİ Şakacı (takma ad), bk. **NİSARİ, Aydın**

CİĞİTOV, Salican (1936 –): Kırgızistan şair, tenkitçi ve edebiyatçısı. Oş ilinin Özgön ilçesine

bağlı Köldük köyünde doğdu. 1951 yılında köyündeki yedi senelik okulu bitirdi. 1954 yılında Bişkek şehrindeki A. S. Puşkin adlı No 5. Kırgız ortaokulunda, 1959 Kırgız Mémlekettik Üniversitesinin Filoloji Fakültesinde okudu. 1966 yılında Filoloji Bilimleri bilim adayı oldu. İş hayatına 1959 yılında köy öğretmeni olarak başladı. 1960-1961 yıllarında küçük ilmi memur, 1969'da Kırgız SSC Bilimler Akademisinin Tilder Cana Adabiyat Enstitüsünde bölüm başkan, 1979 yılında Kırgız Mémlekettik Üniversitesinde öğretim üyesi olarak çalıştı. Eserleri 1950 yılından itibaren yayımlanmaya başladı. Yazı hayatına bir şair olarak başladı. 1962 yılında tenkitçi ve edebiyatçı olarak tanındı. Şairin birçok monografisi, Kırgız Sovyet Edebiyatının bedii, tefekkürün estetik yönden geliştirilmesiyle ilgili ilmi makaleleri yayımlandı. Nazım Hikmet'in, M. Narima'nın şiir kitaplarını çevirdi. 1984 yılında çok ciltli Kırgız Sovyet Ansiklopedisi'nin hazırlanmasındaki katkıları için Kırgız SSC Mémlekettik ödülünü kazandı. Ayrıca Kırgız SSC Yüksek Şûrası Onur Belgelerinin de sahibidir. **Eserleri/Şiir:** *Iymanday Sırımnenin* (ve çeviriler 1971), *Kün Tuudu* (1977), *Cıldar Cañıngı* (ve tehziller, 1987), *Hikmet Nazım, Plakuçaya iva* (1969), *Karım Mustay* (1974). **Tenkit:** *Irlar cana Çıldar* (1972), *Cañıçılık Colunda* (1975), *Körköm Söz Maseleleri* (1982). **Araştırma:** *20. Cıldardagı Kırgız Adabiyatı* (1984). *Obreteniye Novıh Traditsiy* (1984) **Çeviri:** *Malenkiy Prins* (A. de Sent-Ekzumeri'den, 1968).

♣A. AKMATALIYEV

CİHAD Bilir (takma ad), bk. **TEVETOĞLU, Fethi**

CİHADİ (– 1591 ds.): Divan şairi. İzvornik'te doğdu. IV. Murad devri şairlerindedir. Şiirlerine göre Budin'de kaldı ve hocalık yaptı. Enderunî ve Hazineli diye tanındı. **Eseri/Şiir:** *Teşrih-i Tiba'* çeşitli vezinlerle 1000/1591 yılında yazılmış bir sözlük olup tek yazması, İÜK Ty 3511'dedir. 340 beyitten ibaret olan bu eser, Şahidî'nin Tuhfe'si etkisinde yazılmıştır.

Kay.: AT 4/65; MŞA s. 141-142; TDEA 2/66; TN 1/677; TŞ 3/1080-1081. ♣M. CUNBUR

CİHADİ (18. yy.): Halk şairi. S. N. Ergun'un özel kütüphanesinde bulunan bir mecmuada bir divanı kayıtlıdır. Çeşitli mecmualarda da aruz ve he-

ceyle yazılmış manzumeleri mevcuttur. S. N. Ergun Şakir Ülkütaşır'ın *Yeni Türk Mecmuası*'nda yayımladığı bir koşmasıyla bir müstezadını *Türk Şairleri* adlı eserine almıştır.

Kay.: TDEA 2/66; Şakir Ülkütaşır, Yeni Türk Mecmuası, No: 37; TŞ 3/1080. ♣F. A. TURAN

CİHAN, Erşi Hoca (1685-1759): Uygur Türk şairi. Hocent'te doğdu. Seidiye hanlığının son döneminde yaşadı. 1677 yılında Appak Hoca'nın zulmünden, Hoca Cahan Erşi'nin dedesi Hoca Şua-yıp, Keşmir'i geçerek Hocent'e yerleşti. Sekiz yıl sonra Hoca Cihan Erşi dünyaya geldi. Hoca Cihan tahsilini Hocent ve Yarkent'te yaptı. Arap ve Fars dillerini öğrenerek, Buhara'da, Semerkant'ta, bilgin ve şairlerin ilmi toplantılarında şöhret kazandı. 1690 yılında Yarkent hanı Arslanhan'ın daveti üzerine Yarkent'e döndü. 1716 yılında Cunganlar tarafından Çulca'ya sürgün edilip, on dört yıl tutsak olarak yaşadı. 1735 yılından başlayarak Yarkent'te yirmi yıl devletin üst düzeyinde çalıştı. Yarkent'te Ak Medreseyi yaptırdı. Şair ve mütercimleri toplayıp ilim ve irfan yaymaya çalıştı. *Şehnâme*'yi, *Sıyer-i Şerif*'i Uygur Türkçesine çevirdi. 1756 yılında Akdağlılar grubundan olan Burhaniddin Hoca tarafından tüm evlâtları ile birlikte katledildi. Şairin 90 gazeli, 8 rubaisi, 1 sakinâmesi, 6 muhammesi, 2 müsemmesn, 3 muhabbetnamesi, *Divan*'ı günümüzde Doğu Türkistan Müzesinde saklanmaktadır. Lirik şiirlerini, aruz vezninin çeşitli kalıplarında yazdı. Şair, manası derin, tasavvuru güçlü, duygulu, akıcı dilli, aşk ve vatan sevgisini işleyen şiirler kaleme aldı. Tasavvufu eleştirdi. Şairin *Divan*'ı, 1995 yılında Muhammet Tursun Bahavudun tarafından neşre hazırlandı. **Eserleri:** *Divan-ı Erşi* (Ürümçi 1995).

♣A. B. İLTEBİR

CİHAN, Noman Çelebi (1885-1918): Kırım sahası şair, din ve devlet adamı. Or kasabasının Büyüksanak köyünde doğdu. İlk öğrenimini Kırım'da yaptıktan sonra İstanbul'da medrese ve idadî tahsilini tamamladı. 1908-1909 yıllarında faaliyet gösteren ve Kırım Tatar Türklerinin milliyetçi bir teşkilâtı olan gizli Vatan Cemiyetinin ilk lideridir. İstanbul Hukuk Fakültesine devam etti. 1912'de önce Kırım'a, sonra Petersburg'a gitti, orada Psikonevroloji Enstitüsünde okudu. 1917 yılının nisan ayında cephede iken Akmesic'te

toplana Kırım Müslümanları Merkezî İcra Komitesinin başkanlığına ve Kırım müftülüğüne seçildi. Seçimle gelen ilk müftüdür. Başkanı bulunduğu Kırım Müslümanları Merkezî İcra Komitesi ve Kırım müftülüğü vasıtasıyla birkaç ay içinde Kırım Tatarlarının Kırım'da hakim unsur olarak ortaya çıkmasında önemli rol oynadı. Kırım Tatar Millî Parlamentosu olan kurultayın 9 Aralık 1917'deki açılışı da onun tarafından yapıldı. 26 Aralık 1917'de kurulan ve Kırım Tatar istiklâlini ilân eden ilk Kırım Tatar Hükûmetinin başkanlığına getirildi. Kırım Tatar Türklerinin büyük şairlerinden birisi olan Çelebi Cihan, şiirlerini Kırım Türkçesiyle, makalelerini ise Türkiye Türkçesiyle kaleme aldı. Kırım Tatar Türklerinin Millî Marşı olan *Ant Etkenmen*, onun tarafından yazıldı. 1918 yılının Ocak ayında tevkif edildi ve muhtemelen 23 Şubat 1918'de kurşuna dizilerek Akyar'da denize atıldı.

Kay.: *Müstecib Ülküsal*, "Çelebi Cihan ve Kırım Davası", *Emel* dergisi, 13. c. , sayı: 74, Ocak-Şubat 1973; *Müstecib Ülküsal*, Kırım Türk-Tatarları (Dünü-Bugünü-Yarını), İst. 1980; Mehmet Muhittin, "Kırım Cumhurbaşkanı Numan Çelebi-Cihan", *Azerbaycan*, 3. c., sayı: 10-11, Ocak-Şubat 1954. ●E. YAMAN

CİHANGİR, Enver (20. yy.): Şair. *Eserleri/Şiir: Aman Eflak* (Kayseri 1937), *Ölmüş Dediler* (Kayseri 1939). Kay.: ÖBBŞKA 1/46,2/915. ●Yaz.Krl.

CİHANGİRİ (1562/3-1663): Mutasavvıf şair. Harput'un Parçih köyünde doğdu. Adı Hasan Burhaneddin Efendidir. Ramazan Mahfi tarafından yetiştirildi. Bursa'ya göç etti. Bursalı Yakup Fânî'ye intisar etti. Yedi yılda hilâfet aldı. Celâlî isyanında İstanbul'a geldi. Cihangir Camii halifelğine getirildi. Sonra bir zaviye yaptırdı. İstanbul'da öldü. *Kad mâte mevlâ-ârifin* ve *Oldı Hasan Efendi cennetde cihangir* ölümüne düşürülen tarihlere dir. Cihangir Camii avlusuna gömüldü. Menkıbelerini Mustafa Nehcî Efendi yazdı. Halvetî tarikatının sülûkuna dair bir risalesiyle ilâhileri vardır. Kay.: OM, 1972, 1/82; SO 2/138. ●M. CUNBUR

CİHANGİR-i Endicanî (takma ad), bk. İNAL, İbnülemin Mahmud Kemal

CİHANGİROV, Gani Ahraroviç, bk. CEHANGİROV, Ğani Ahraroviç

CİHÂNİ (16. yy.): Divan şairi. Sehi'ye göre Anadolu, Latiffi'ye göre Rumeliliydi. Yavuz Selim devri

şairlerindendi. Medrese eğitimi gördü. Kadılık yaptı. Kadı diye tanındı. Zulmün kaynağı saydığı rüşvetin daima karşısında olan ve bu konuda kadı, vali, emir ve vezirlere göz açtırmayan bir kişiydi. Şiirleri *Mecma'u'n-Nezâ'ir*, *Câmi'u'n-Nezâ'ir* ve *Pervâne Bey Mecmuası* gibi şiir toplularında yer aldı. Kaynaklarda şiirlerinin taklit olduğu yazıldı. Dört gazeliyle bir müseddesini S. N. Ergun yayımladı. Kay.: HBs. 118; TDEA 2/66; TGDEİS. 93, TN 1/170(683,684); TŞ 3/1081-1082; TŞ/L, 2001, s. 219-220. ●M. CUNBUR

CİHANİ (19. yy.): Halk şairi. S. N. Ergun kendisine ait 19. yüzyılda yazılmış bir mecmuada *Maye* başlığı ile bir manzumesini buldu ve yayımladı. Kay.: TDEA 2/66; TŞ 3/1082. ●F. A. TURAN

CİHANİ (Âşık), bk. TELLİ, Mehmet Emin

CİHANŞAH, bk. CAHANŞAH

CİLÂCİ, Osman (1940 –): Araştırmacı-yazar. Antalya'da doğdu. Antalya İmam-Hatip Lisesi (1959), Antalya Lisesi (1962), İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü (1964) mezunudur. İmam-hatiplik ve öğretmenlik yaptı. 1968'den itibaren Konya İlahiyat Fakültesinde öğretim üyeliği görevinde bulundu. Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi Anabilim Dalı Başkanı olarak görev yaptı. *Oku* (1962), *Sebilürreşat* (1963), *Diyanet* (1972-73), *İslâm Medeniyeti* (1973), *Türk Kültürü* (1976), *Nesil* (1977), *Kubbealtı Akademi* (1982), *Yeni Düşünce* (1983), *Millî Kültür* (1986), *Sur* (1988) dergilerinde makaleleri yayımlandı. Arapçadan çeviriler yaptı. *Eserleri: Hak ve Bâtil* (sadeleştirme, 1975), *Kur'an Işığında Üç Peygamber* (1977), *Dinler Tarihi* (1977), *Dinler Tarihi* (İmam-Hatip Liseleri için, 1980), *İlahî Dinlerde Oruç, Hac ve Kurban* (1980), *İlahî Dinlerde Dualar* (1980), *Hristiyanlık Propagandası ve Misyoner Faaliyetler* (1982), *Almanca-Türkçe Dinî Terimler Sözlüğü* (1986), *Genel Hatlarıyla Dinler Tarihi* (1994), *Günümüz Dünya Dinleri* (1995), *İlahî Dinlerde Cennet İnancı* (1995). *Çeviri; Hz. İsa İnsandır* (1977), *Çağdaş Dünya Dinleri* (1979), *Çağdaş Dünya Mezhepleri* (1986), *İncil ve Kur'an'dan Gerçekler* (1987), *Barnaba İncili* (1987), *Kur'an'a Göre Dört Terim* (1988), *Barnaba İncili* (Osmanlıcadan sadeleştirme, 1989), *Dinler ve İnsanlar* (1990), *Hristiyanlığa Reddiye* (1992), *Yahudiliği Anlamak* (1995). Kay.: YS, s. 160. ●G. OKUTAN

da, ahlâk üzerine felsefi eserler veren ve halkın beğenisini kazanmış genç Uygur yazarlarından. Kay.: *Terintiğ Jurnalı*, Ürümçi 1992, sayı:2 ●A. B. İLTEBİR

CİM-CİM (takma ad), bk. GÜZELBEY, Cemil Cahit

CİMCOZ, Adalet (25.7.1910 - 13.3.1970): Yazar, mütercim ve dublaj sanatçısı. Çanakkale'de doğdu. Orta öğrenimini Almanya'da gördü. Bir Alman Demiryolu şirketinde, Afyon İnhisarında, Toprak Mahsulleri Ofisinde çalıştı. Aralık 1950'de Maya Sanat Galerisini kurdu ve yönetimini üstlendi. Ağabeyi Ferdi Tayfur'la birlikte yıllarca dublaj sanatçılığı yaptı. Türk sinemasının Filiz Akın, Belgin Doruk, Fatma Girik ve Türkân Şoray gibi önde gelen sanatçıları seslendirdi. 1950-1970 yılları arasında *Yeditepe*, *Varlık*, *Yeni Ufuklar* dergilerinde şiir, hikâye ve kitap tanıtma yazıları yayımlandı. *Aydede Salon*, '0. Asır, *Hafta*, *Tef* dergileriyle *Cumhuriyet* gazetesinde bazı mizahî ve dedikodu yazılarında Fitne-Fücur takma adını kullandı. Bertolt Brecht, Georg Büchner, B. Traven, Franz Kafka, Tibör Dery'den çeviriler yaptı. Kafka'nın sevgilisi Milana'ya yazdığı mektupların bir derlemesi olan *Briefe an Milena* (Milana'ya Mektuplar, 1961, 1967) çevirisi ile TDK Çeviri Ödülü'nü kazandı (1962). *Eserleri/Çeviri: Ölüm Gemisi* (B. Traven'den, 1957), *Sezuan'ın İyi İnsanı* (B. Brecht'ten, T. Aktürel'le ortak, 1961), *Milena'ya Mektuplar* (F. Kafka'dan, 1961), *Dinamit* (B. Traven'den, 1963), *Galile* (B. Brecht'ten, T. Aktürel'le ortak, 1963), *Leonca ile Lena* (G. Büchner'den, 1963), *On Dakka Sonra Buffalo* (G. Grass'tan, 1964), *Bay Puntilla ile Uşağı Matti* (B. Brecht'ten, 1965), *Eğlentili Bir Gömme Töreni* (T. Dery'den 1967), *Kafka'nın Sevgilisi Milena* (M. Buber-Neumann'dan, 1967), *Pamuk İşçileri* (B. Traven'den, 1968), *Adanmış Topraklar Üstünde* (E. Kishon'dan, 1969).

Kay.: Ana Britannica 6/5; CDTT s. 635,667; EİS s. 106; EYTE s. 656; İstA 7/3572-3574; TTK s. 179; TDEA 2/72; M. Kaptana, Maya ve Adalet (İst. 1972), M. Söğüt, Adalet Cimcoz: Bir Yaşamöyküsü Denemesi, İst. 2000. ●N. YILDIZ

CİMCOZ, Mehmet Ali

CİMCOZ, Salâh (1877-1947): Gazeteci yazar. İstanbul'da doğdu. Asıl adı Salahattin'dir. Hukuk eğre-nimi gördü. II. Meşrutiyetten sonra, *Kalem* adlı

CİLAN, Perhat (8.8.1945 –): Çin vatandaşı Uygur-Türk hikâye ve roman yazarı, mütercimi ve Türkolog. Çulca'da doğdu. Çulca ve Ürümçî'deki Rus okullarında okudu. Kültür inkılâbı döneminde ailesinin bütün fertleriyle birlikte *Doğu Türkistan* suçlamasıyla hapse atıldı. Hapisteki hayatının ilk yılları çalışma kamplarında ağır işlerde çalıştırılarak geçti. O yıllarda yazdığı *Pul* adlı hikâyesi elden ele çoğaltılarak bütün Doğu Türkistan halkına dağıtıldı. Hâlen Doğu Türkistan Dil Araştırma Enstitüsü müdür yardımcısıdır. Rusça birçok eseri Uygurcaya çevirip yayımladı. *Eserleri/Roman: Altun Kandiki Toy* (Ürümçî 1980), *Mahmut Kaşkarî* (Ürümçî 1994).

Kay.: Almasbeg, *Yeni Hayat* gazetesi, Ürümçî 1995. ●A. B. İLTEBİR

CİLÂSUN, Ali Haydar (20. yy.): Şair. Kayseri'de doğdu. *Eseri/Şiir: Gurbette Bayram* (Ank. 1954), *Niğde Şirketi* (Ank. 1960).

Kay.: ÖBBŞKA 1/491,2/822 ●Yaz.Krl.

CİLİL, Kahar (1943-1995): Uygur Türk hikâye yazarı. Hotan'da doğdu. 1962'de Ürümçî Pedagoji Enstitüsünün Dil-Edebiyat Fakültesini bitirdi. Hotan Darülmualim'ininde öğretmenlik yaptı. 1976'da Tarım adlı edebiyat dergisinde yazar olarak çalışmaya başladı ve başyazar yardımcılığına kadar yükseldi. Uygur edebiyat araştırmacılarının önderlerinden biri oldu. *Yiñi Kişinîñ Obrazı* adlı makalesiyle edebiyat dünyasına girdi. 1960'lı yıllarda siyasi temalı eserler yazmaya başladı. 1966'da sürgüne gönderildi. 1976'da hikâyeleri yayımlanmaya başladı. 1980'li yıllarda hayatın en ayrıntılı noktalarını inceledi ve yarattığı millî karakterlerle seçkin eserler ortaya koydu. Eserleri anlam bakımından ve estetik açısından son derece olgun olup *Tarım* dergisindeki yazılarıyla Uygur edebiyatının gelişmesinde büyük katkı sağladı. *Eserleri/Hikâye: Çevendaz, Çiçekler, Köñül, Mehriban, Hilvettiki Kişiler*.

Kay.: HZUE. ●A. B. İLTEBİR

CİLİL, Muhammetcan (1965 –): Çin vatandaşı Uygur-Türk yazarı. Lopnor'uun Gülbağ köyünde doğdu. Hotan Pedagoji Okulundan mezun oldu. 1986'da yazı hayatına başladı. Günümüze kadar 45 hikâye, 65 nesir, yüzü aşkın felsefi makale ve 5 tanıtma makalesi yazdı. Çeşitli edebiyat dalların-

CİM-DAL

mizah dergisini çıkardı (1908). İttihat ve Terakki Fırkasından İstanbul Mebusu seçildi (1914). 1917 yılında Stockholm'da toplanan Milletlerarası Sosyalist Kongresinde Osmanlı Devletini temsil etti. Mütareke sonrası Malta'ya sürüldü (1919). Cumhuriyetin ilânından sonra İstanbul Şehir Meclisi üyeliği ve İstanbul Milletvekiliği yaptı. **Eseri/Oyun:** *Sultan Selim-i Sâlis* (Celâl Esat Arseven'le birlikte, İst. 1911). Bu eser 1957'de Devlet Tiyatrosunda, 1961'de İstanbul Şehir Tiyatrosunda oynandı.

Kay.: TDEA 2/72; TBMM Albümü 1920-1991, s. 90. ●G. OKUTAN

CİM-DAL (takma ad), bk. EYÜBOĞLU, Sabahattin

CİMİ, Mehmet (1931 –): Şair ve yazar. Uşak'ın Banaz ilçesine bağlı Büyükkoturak köyünde doğdu. Eskişehir Çifteler Köy Enstitüsünü bitirdi (1949). 1949 yılından itibaren Uşak, İzmir ve İstanbul'da otuz yıl ilköğretim öğretmeni olarak çalıştı. 1979'da emekli oldu. İzmir'e yerleşti. *Geçmiş Anı* adlı ilk şiiri, *Edebiyat Dergisi* nin Nisan 1949 sayısında yer aldı. Aynı yıldan itibaren şiir ve yazıları *Edebiyat Dünyası Dergisi* (1949), *Varlık* (1950-1951), *Köy ve Eğitim* (1955), *Gayret* (1955-1957), *Gerçekler Postası* (1967), *Abece* (1987-1995), *Kıyı* (1991-), *Çalı ve Söylem* dergilerinde yayımlandı. 1988'de Tonguç Baba / Ülkeyi Kucaklayan Adam adlı eseriyle Ferit Oğuz Bayır Düşün ve Sanat Ödülünü K. Sülker'le paylaştı. Dil Derneği, Edebiyatçılar Derneği ve Türkiye Yazarlar Sendikası üyesidir. **Eserleri/Antoloji:** *Sosyal Şiirler Antolojisi* (B. Gider'le ortak, 1967). **Biyografi:** *Tonguç Baba / Ülkeyi Kucaklayan Adam* (1990), *O Yıllar Dile Gelse* (1997; gen. 2. bs., 1999). **Çocuk roman ve hikâyesi:** *Abbas'ın İçindeki Kuş* (1996), *Yol Verin Değnekten Atma* (1996), *Yazgısını Değiştiren Çocuk* (2000). Kay.: TBEA 1/229; Vedat Günyol, "44 Yıllık Özlem Çağırısı", Milliyet Sanat dergisi, Mayıs 1988; Fakir Baykurt, Anadolu Ekini, Haziran 1990; Nadir Gezer, "Aydınlığa Yolculuk", Abece dergisi, Nisan 1998; Muzaffer Uyguner, "Köylerden Köy Enstitülerine", Kıyı dergisi, Nisan 1999; Hasan Akarsu, "Aydınlanmanın Işıkları: O Yıllar Dile Gelse", Öğretmen Dünyası dergisi, Nisan 2000. ●İ. İŞİK

CİMİT, Ünal (20. yy.): Şair Eseri/Şiir: Ses (Bursa 1953). Kay.: ÖBBŞKA 2/1006. ●Yaz.Krl.

CİNÂNİ (ö. 1004/1595): Divan şairi. Bursa'da Muradiye semtinde dünyaya geldi. Adı Mustafa Çelebi, babasının ismi Mehmed'dir. Âşık Çelebi adı

nın Ahmed olduğunu yazmıştır. ve Cinânî mahlasıyla tanındı. Medrese öğrenimi gördü. Rumeli Kazaskeri Mu'allimzade Efendi'den mülâzım oldu ve Karesi (Balıkesir) sancağı medreselerinde bir süre görev yaptı. 1003/1594'te Bursa'da İvaz Paşa Medresesine müderris olduktan bir yıl sonra vefat etti. Bursa'da Hamza Bey Camii civarındaki kabristana defnedildi. Vefatına, İyânî Çelebi *Dâr-ı dünyâdan Cinânî meded gidi bu gün* diyerek tarih düşürerek mezar taşına yazdırdı. Bursalı Haşimî ölümüne *Cinânî eyleye gülzâr-ı adne varacak menzîl* tarihini düşürdü. Bir diğer tarihte de *Cinânî Cennet-i ulyâyı kaldı kendüye me'vâ* denildi. Türk, Arap ve Fars edebiyatına vâkif bir, ilminin genişliği ile tanınan bir şairdi. Üç dilde şiir ve nesir yazardı. **Eseri/Şiir:** *Divân* (Bir nüshası İÜK Ty nu. 3096'dadır Cihan Okuyucu tarafından tenkitli metni hazırlanarak 1984'te basılmıştır). Kaside, tarih, özellikle gazellerin çoğunlukta olduğu divanda şairin kendinden önce yetişmiş şairlerin gazellerine yazdığı nazireler ve tahmisler de vardır. Bu şiirlerden özellikle tahmisler başarılıdır. **Mesnevi:** *Cilâ'u'l-Kulûb* (Bir nüshası Isparta/ULuborlu Halk K. 45/5 s. 85a-110a'da olup Mustafa Özkan tarafından hazırlanıp 1990'da yayımlandı). Bazı kaynaklarda Belig'e dayanılarak *Cilâ'u'l-Kulûb*'tan başka *Mahzenü'l-Esrar, Riyâzu'l-Cinân* adlı iki mesnevisi daha olduğu yazılmışsa da şairin, Mahzenü'l-Esrar adlı bir eseri olmadığı, yanlışlığın Güldeste'deki *Mahzenü'l-Esrar bahrinde Riyâzu'l-Cinân* ifadesinden doğduğu Fuat Köprülü tarafından açıklanmıştır. Şair, Azerî İbrahim Çelebinin* (öl. 993/1585) *Nakş-ı Hayâl* mesnevisine nazire olarak kaleme aldığı *Riyâzu'l-Cinân* isimli eserini 995/1586-7'de tamamlayarak Sultan III. Murad*'a (öl. 1003/1594-5) sundu. Bu mesnevinin yazmalarından ikisi İÜK Ty. nu. 3659'da ve Millet K AEME nu. 1149'dadır. *Bedâyi'ü'l-Âsâr*, şairin 1591'de yazdığı tek mensur eseridir. Bu eser, Anadolu ve Rumeli halkının onaltıncı yüzyıldaki hayatını ayrıntılarıyla anlatan 72 hikâyeden ve *Acîbe ve Garîbe* başlığı altında yazarın şahidi olduğu olayları anlatan bir bölümden oluşmaktadır. Dukakinzâde Yahya Beyin Usulnâme'sine nazire olarak yazdığı *Nazire-i Usûl-i Yahya'nın* bir nüshası da TSMK Revan nu. 750'dedir.

Kay.: Cihan Okuyucu, *Cinânî Hayatı, Eserleri Divanı'nın Tenkitli Metni*, İÜEF doktora tezi, 1985; *Cinânî Hayatı, Eserleri, Divanı'nın Tenkitli Metni*, Haz. Cihan Okuyucu, Ank. 1994; *Cinânî Hayatı, Eserleri ve Divanı'ndan Seçmeler*, Haz.

Cihan Okuyucu, Ank. 1996; C. Okuyucu, "Mustafa Cinânî ve Bedâyi'ü'l-Âsâr'ı", İÜ Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi, sayı:13, 1983-1987, s. 351-385; a. g. y., "Cinânî'nin Riyâzu'l-Cinân'ı", Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sayı:3, Kayseri 1989, s. 499-517; a. g. y., "Bedâyi'ü'l-Âsâr", TDVİA 5/296-297; Cinânî, *Cilâu'l-Kulûb*, Haz. Mustafa Özkan, İst. 1990; a. g. y., "Cinânî, Hayatı ve Eserleri", Kubbealtı Akademi Mecmuası, sayı:4, 1987, s. 25-50; Kadir Atlansoy, *Bursa Şairleri*, Bursa 1998, s. 221-226; Eslâf 1/75; Fezleke 1/72; Gİ s. 361; GRİVDAN s. 455 (BEEK Genel 122, s. 241; TSMK, Hazine 1281, 249a); HHTŞ s. 395-396; KÂ 3/1839; KZEKF 1/783; MŞ 68a-68b; Balduzâde Mehmed, Ravza-i Evliya (BEEK Orhan 1018/1 s. 30b, SK Esad Ef. nu. 1381, s. 75a, BEEK, Genel 1507/1), s. 34b; OM 2/125; RŞ (İÜK Ty 761), v. 42; RT s. 25; SO 4/379; TDEA 2/49; Cihan Okuyucu, "Cinânî", TDVİA 8/11-12; TGDEİS s. 88-89; TN 1/162-163 (650); TŞ 3/1018-1024; TŞ/HŞ 1/266-267; VF (SK Esad Ef. nu. 2142), bk: 61a; ZE (NOSK 3723) v. 25. ●M. CUNBUR

CİNOĞLU, Muhiddin (20. yy.): Yazar. **Eseri:** *Adalet Hanımın Evinde Kadınlar Parlamentosu* (İst. 1946). Kay.: TB 1946. ●Yaz.Krl.

CİNOZOĞLU, Hüseyin Avni (1955 –): Şair. Karabük'ün Mehterler köyünde doğdu. Asıl adı Hüseyin Akıncı'dır. Safranbolu Bağlar ilkökulu, Safranbolu Lisesi (1972) ve İÜ Hukuk Fakültesi (1977) mezunudur. İktisat Fakültesi Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Enstitüsünde yüksek lisans ve doktora programlarına katıldı. Safranbolu'da serbest avukatlık yaptı. Edebiyatçılar Derneği, Dil Derneği üyesidir. İlk şiirlerini *Hakimiyet Sanat* (Kayseri 1979) dergisinde, diğer ürünleri *Mavera* (1982-83), *Varlık*, *Türk Dili, Sanat Olayı, Bakış, Çağdaş Türk Dili, Türk Dili* (İstanbul), *Oluşum, Yazko Edebiyat, Damar, Saçak, Sesimiz, Hakimiyet Sanat, İnsancıl, Pota, Ekin, Dönemeç, Yeni Biçem, Sombahar, Karşı Edebiyat, Somut, Aykırı Sanat, Şiir Ülkesi* dergilerinde yayımlandı. *Albatroslar Yüksekten Uçar* adlı kitabıyla 1996 yılında İbrahim Yıldız Şiir Ödülü'nü aldı. Şiirlerinin bir bölümü bestelendi. **Eserleri/Şiir:** *Her Şafakta Büyüdüler* (1977), *Güller Öksüz Kalabilir* (1979), *Masallar Sebiller Güvercinler* (1980), *Kerem Denizi Zuhâl Yıldızı* (1980), *Hamel Burcuna Akan Nehir* (1981), *Murat Dağının Askerleri* (1981), *Göçebe Bir Çocuğun Düşler Defteri* (1984), *Safranbolu'da Deniz Feneri* (1991), *İstanbul'da Son Sedefkâr* (1994), *İstanbul Unutkan Yosma* (1994), *Donuktaki Süreya Yıldızı* (1994), *Albatroslar Yüksekten Uçar* (1995), *Serçe Umudu* (1996), *Kalbimi Çalan Şehir* (1998).

Kay.: Osman Nuri Poyrazoğlu, "Kitap Kitap Şiir Gelir Bizlere" (2000); SÇYŞA s. 313-315. ●İ. İŞİK

CİRİVOĞLU, M. Özer (1944 –): Şair ve ressam. Trabzon'da doğdu. İlk ve ortaokulu, liseyi Trabzon'da bitirdi. Yüksek öğrenimini İTÜ Mimarlık ve KTÜ Mimarlık Fakültelerinde tamamladı. Trabzon Belediyesinde görev aldı. *Noktürn* adlı ilk şiiri 1965'te, Trabzon'da Hikmet gazetesinde çıktı. Deneme, eleştiri ve tanıtma yazıları *Birlik, Kıyı* gibi yerel gazetelerde; şiirleri *Kıyı* dergisi ile Trabzon'daki diğer dergi ve gazetelerde yayımlandı. Resimleriyle değişik sergilere katıldı. **Eseri/Şiir:** *Seslenişler* (1990). Kay.: GGTŞ 3/65-70 ●İ. İŞİK

CİRİVOĞLU, Öner Kemal (13.2.1948 –): Şair ve yazar. Trabzon'da doğdu. Değişik dönemlerde Öner Kemal (derleme kitaplarında), Tamay Adil imzalarını kullandı. Trabzon Lisesini bitirdi (1965). Yüksek öğrenimini 1966'dan itibaren AÜ Hukuk Fakültesi ve Karadeniz Teknik Üniversitesi Jeoloji Bölümü (1972) ve Türkiye Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsünde sürdürdü. Yazko'da ve Cumhuriyet Kitap Kulübünde yönetici olarak çalıştı. *Yazko Somut*'un kitap sayfasını yönetti. *Çevre* dergisinde editörlük yaptı. Türkiye Yazarlar Sendikası üyesidir. Şiir ve yazıları 1965'ten itibaren *Son Haber* (Trabzon), *Cumhuriyet* gazeteleri ile *Savaş* (Trabzon 1965), *Forum* (1967-1968), *Yansıma* (1972-1976), *Yazko- Edebiyat, Çerçeve, Cumhuriyet Kitap, Adam Sanat, Varlık, Gösteri, Virgül* dergilerinde yayımlandı. **Eserleri/Deneme:** *Sevgi Yazıları* (Öner Kemal imzasıyla, 1986). **Şiir:** *Kalepark* (1995). **Araştırma:** *Çocuk Edebiyatı* (1997), *Büyük Yolların Haydutu* (Atilla İlhan'ın yaşam öyküsü, 1997), *Bir Tutkudur Trabzon* (1997). **Derleme:** *Çocuklar İçin Atatürk'ün Nutku* (1984), *Tüm Belirli Günler, Haftalar* (1988), *Atatürk ve Kurtuluş Şiirleri Antolojisi* (G. Kayaoğlu ile, 1996). **Sözlük:** *Türk ve Dünya Edebiyatı Yazarları Sözlüğü* (1999), *Şairler Sözlüğü* (Öner Kemal imzasıyla, 1999). Ayrıca 2000 yılında Samed Behrengi'nin 10 çocuk kitabını Türkçe uyarladı. Kay.: GGTŞ 3/159-162; ŞYS. ●İ. İŞİK

CİSMİ (– 1694): Mutasavvıf şair. İstanbul'da doğdu. Aksaray'da Hüseyin Ağa Camii imamı Mehmed Efendinin oğludur. Vücut yapısına göre Cism-i lâtif diye anıldı. Hacı Evhad şeyhi Hüseyin Efendiye bağlandı. Aksaray tekkesinde şeyh oldu. *Beşâşet-i cism* terkihi ölümüne tarih düşürüldü. Şiirlerinden bazı örnekler Ayvansarayî'nin *Terceme-tü'l-Meşâyih'in*inde ve âşiran makamında beste-

lenmiş bir ilâhîsi de S. N. Ergun tarafından Millet K AE nu. 666'da kayıtlı bir mecmuada bulunup yayımlandı.

Kay.: TDEA 2/80; TŞ 3/1082. ♣M. CUNBUR

CİVANAZEOĞLU, Salim Şimşek (1930 –): Şair. Ardanuç'ta doğdu. **Eseri/Şiir: Vitrinlerde Kaybolan Şiirlerim** (İst. 1965).

Kay.: ÖBBŞKA 2/1196. ♣Yaz.Krl.

CİVANER, Kemal (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir-nesir: Yeşil Damlalar** (Kayseri 1961).

Kay.: ÖBBŞKA 2/1250. ♣Yaz.Krl.

CİVANGİR (takma ad), bk. **SELİM Faris Efendi**

CİVANİ (– 1543ds.): Divan şairi. Tırhala'da doğdu.

Edirne'de yerleşti. Kadılık yapan bir kimsenin oğlu olduğu için Kadızâde diye tanındı. Medrese öğrenimi gördü. Kemalpaşazâde Ahmed* Efendi-den mülâzım oldu. Kilidülbahir'de ve çeşitli yerlerde kadılık yaptı. Altmış akçe ile Vize kadısı iken öldü. Lâtifeleriyle ün yapan bir şairdi. S. N. Ergun şairin *Pervane Bey Mecmuasında*, Millet K. AEM Mec. nu. 685 ve NOSK nu. 4962'de kayıtlı mecmualarda bulduğu bir müseddesle üç gazelini yayımladı.

Kay.: EM s. 73; KÂ 3/1847; MŞ 68b; RBE ;RŞ y. 43; SO 2/89; TDEA 2/80; TGDEİS s. 93; TN 1/164(657); TŞ 3/1084-1086; TŞ/HÇ s. 269-270; ZE y. 26. ♣M. CUNBUR

CİVÂNİ (16. yy.): Divan şairi. Manastırlı. Medrese öğrenimi gördü. Kadılık yaptı. S. N. Ergun Tırhala Civanî ile aynı olabileceğini yazdı. Şiirlerine *Mecma'u'n-Nezâir*'de rastlandı.

Kay.: HB s. 118; TDEA 2/80; TGDEİS; TN 1/164(659); TŞ 3/1084. ♣M. CUNBUR

CİVELEK, Muzaffer (1942 –): Yazar. Şebinkarahisar'da doğdu. İstanbul'da Gedikpaşa Ortaokulunu (1957) ve İstanbul Erkek Lisesini bitirdi (1961). İktisadî ve Ticarî İlimler Yüksek Okulundan mezun olduktan sonra, bir süre Ziraat Bankasında çalıştı. Daha sonra Atatürk Üniversitesi İşletme Fakültesine asistan oldu, aynı fakültede doktora-sını tamamladı. *Fikir ve Sanatta Hareket* dergisinin son dönem yayımına katıldı. Bu dergide yayımlanan hikâyeleri ile tanındı. Eserlerinde Anadolu insanının meselelerine yöneldi. Hikâyelerini bir kitapta topladı. Bir de inceleme kitabı yayımladı. **Eserleri/Hikâye: Köle Bacası** (1967). **İnceleme:**

Yunus Emre (İst. 1971). **Mesleki: Maliyet Muhasebesinin Temelleri** (Kayseri 1990).

Kay.: ÖBBŞKA 2/1268; TDEA 2/80. ♣A. CELEPOĞLU

CİVELEKZÂDE Mustafa Ağa, bk. **FEHMÎ** (–1809)

CİYE Murat

CİYENBAYEV, Sagıy (1934-1994): Kazakistan şairi. Aktöbe vilayetine Bayganin ilçesindeki Oymavıt köyünde doğdu. 1955'te Kızılorda'daki Pedagoji Enstitüsünü bitirdi. 1956'dan başlayarak *Kazak Edebiyeti ve Kazakistan Piyoneri* gazetelerinde, *Medeniyet Jêne Turmus ve Juldız* dergilerinde şube müdürü, Jazuvşı Yayınevinde nazım redaksiyonu işleri başkanı olarak çalıştı. İlk şiiri *Baygan*'ın kazasının yerel *Sotsiyalistik Avıl* adlı gazetesinde 1948'de neşredildi. Bu tarihten itibaren birkaç şiir kitabı yayımlandı. Bazıları yabancı dillere de çevrildi. Bazı şiirleri ise bestelendi. Meşhur bes-teci Gaziza Jubanova'nın *Erlük-Kebek* ve Bazarbay Jumaniyazov'un *Maxambil* adlı operalarının güftelerini yazdı. A. Puşkin'in, M. Lermontov'un, V. Bryusov'un, R. Gamzatov'un, D. Kugultinov'un, M. Kanagatov'un ve diğerlerinin manzum eserlerini tercüme ederek Kazak edebiyatına kazandırdı. Kazakistan Yazarlar Birliği üyesidir. **Eserleri: Karlıgaş** (Almatı 1959), *Menin Körşim* (Almatı 1965), *Jadımdasın Jas Künim* (Almatı 1972), *Oymavıt Jır Dastandar* (Almatı 1975), *İnkér Düniye* (Almatı 1981), *Nan Men Tuz* (Almatı 1984), *Ayın Tuvsın Onıñnan* (Almatı 1986), *Şıgarmalar Jıynağı* (3 c., Almatı 1991-1992).

Kay.: ♣Ş. İBRAYEV

CİZYEDARZÂDE, Ahmed Bahaeddin Efendi, bk. **BAHAEDDİN** (1741-1794)

COLBORSALI, Turdaalı uulu (20. yy.): Kırgızistan manasçı. Toktogul Bölgesi, Toktogul köyünde doğdu. *Manas* destanını kitaptan okuyarak anlattı. Kendisinden 347 mısralık kısa bir bölüm derlendi.

Kay.: ME 1/220. ♣N. YILDIZ

COLDASBEKOV, Mirzatay (1957 –): Kazakistan edebiyatçısı, öğretim üyesi, Türkolog ve yazar. Cambil vilayetinin Talas ilçesinde doğdu. 1954'te şimdiki adıyla Karatav şehrindeki 10 yıllık okulu

bitirdikten sonra, Talas ilçesine bağlı Akkök köy idaresinde çalıştı. 1955'te Kazak Mémlekettik Üniversitesinin Filoloji Fakültesine kayıt oldu, burayı 1960'ta bitirdikten sonra üniversitede öğ-retmen olarak kaldı. 1964'te yüksek lisans eğiti-mine başlayıp profesör Beysembay Kenjebayev'in yönetimi ile 1969 yılında *Köne Türki Edebiyet Nus-kaları Jêne Olardıñ Kazak Edebiyetine Katsı* konulu bilim adaylığı tez çalışması yaptı. Bu üniversitede 17 sene sırasıyla asistan, öğretim üyesi, doçent, profesör ve son dört yılda da Filoloji Fakültesinin dekanı olarak çalıştı. Bu dönemde kendini peda-gog ve filolog olarak yetiştirdi. *Orhon Abideleri*'ni Kazakçaya aktaran ilk dilcidir. 1967'de yayımla-nan *Ejelgi Edebiyet Nuskaları* adlı ders kitabının yazarlarından biriydi. Üniversiteli öğrenciler için hazırlanmış *Asıl Arnalar* (1986-1992) ders kitabı *Orhon Abidelerinin* metninin Kazakçası, kelime tahlilleri, karşılaştırma çalışmalarıyla dikkate de-ğer bir eserdir. Bu kitapta ikinci mesele olarak meşhur şair Cambil Cabayev'i ve onun oluştur-duğu *Jır Mektebi* ni ele aldı. Cambil'i Tonyukuk, Uluğ Türk ve Dede Korkut'un devamı olarak in-celedi. Ayrıca Cambil ile ilgili *Cambıldıñ Castık Şağı* (1997) adlı filmin senaryosunu yazdı. *Alpa-mıs, Kobılandı Batır* vs. destanların mısralarındaki benzerliklerden hareketle Türklük kökenini Se-kizinci Yüzyıla dayadı. 1987-1993 yılları arasında Eğitim Bakanı, Bilim bakanının birinci derece-den yardımcısı, Cumhurbaşkanlığı Kurulu üyesi, devlet danışmanı, başbakan yardımcısı, Cumhur-başkanı danışmanı olarak çalıştı. 1993-1996 yıl-larında İran İslam Cumhuriyetinde elçilik gö-revini üstlendi. 1997'de Kazakistan'da açılan ilk Diploması Akademisine rektör olarak tayin edil-di. 1993'e de *Cambil Jäne Onıñ Akındık Ortası* (Jambil ve Onun Sanat Çevresi) konulu doktora tezini savundu. *Xalıktar Dastığı* (Halklar Dostlu-ğu) ve *Kurmet Belgisi* madalyalarının sahibiydi. **Eserleri/Edebiyat araştırmaları: Asıl Arnalar** (Ja-zuvşı Yayınevi, Almatı 1992); *Jüz Jıl Jırlagan Jürek* (Almatı 1993). **Monografi: Asıl Sözdin Atası** (Almatı 1996); *Jürek* (Almatı 1993). **Diğer: El Tagdı-ñ-Er Tagdıñı** (Almatı 1997). ♣Ş. İBRAYEV

COLDOŞ Uulu, Ösör bk. **ÖSÖR**

COLDOŞEV, Tokçoro (1902-1937): Kırgızistan

edebiyatçısı. Sarbağış'a bağlı Kara-Cılga köyünde doğdu. 1925 yılında Almatı'daki Kazak-Kırgız Halk Maarifi Enstitüsünü bitirdi ve bu yıldan itibaren Karakol-Narın'da idarecilik görevinde bulundu. 1927'de Moskova'daki Borborduk Ulutlar yayımlarına sekreter olarak atandı. Çeşitli kurum ve kuruluşlarda başkanlık, sekre-terlik, üyelik, komiserlik gibi görevlerde bulundu. Onun redaktörlüğünde Togolok Moldo'nun Na-siyat, Boogaçı'nın Küygönü, Tımbek Capiy uulu'nun anlattığı *Semetey* gibi eserleri yayımlandı. Sagımbay Orazbak uulu'nun *Manas Destanı* var-yantının derlenmesine önyak olanlardandı. Kay.: ME 1/221. ♣N. YILDIZ

COLMİRZA, bk. **AYMİRZAYEV, Colmirza**

COMARTBAYEV, Tayır (1884-1937): Kazakistan eğitimcisi, yazar. Semey vilayetinin Abay ilçesin-de doğdu. Ufa'daki Galiya (Aliyye) Medresesinde okudu (1910-1911). Semey şehrindeki medrese-lerde ders verdi. Ekim ihtilâlinde sonra Kazakis-tan'ın çeşitli okullarında ve yüksekokullarında öğretmenlik yaptı. 1912'de yayımlanan iki kita-bından Kız Körelilik adlı eseri Kazak modern ro-manının ilk örneklerinden biridir. Kız Körelilik'in baş kahramanı Gayınkamal tahsilli, serbest dü-şünceli karakteriyle o dönemin *aydın kız* tipidir. Balalarğa *Jemister* kitabında ise çocuklar için kısa okuma parçaları, Kırlov'tan fabl ve masallar, Tolstoy'dan alınan örneklerin Kazak Türkçesiyle ter-cümeleri, Abay'ın şiirleri yer aldı. Onun şiirleri ile eleştiri ve makaleleri *Aykap, Jaña Mektep* vb. dergilerde yayımlandı. *Balalarğa Jemister* kitabıyla hem edebiyata, hem de yeni tarz eğitimin yaygın-laşmasına büyük katkıda bulundu. Aynı zamanda tiyatro eserleri de yazdı. **Eserleri/Roman: Kız Kö-relik** (1912). **Okuma Kitabı: Balalarğa Jemister** (1912). **Oyun: Osi ma, Kazak Omiriñ, Sarı Süyek Kuda**.

Kay.: KSE 4/472. ♣D. DUYSEBAYEVA

CON, Mehmet Müzekka (1885-1974): Bulgaristan vatandaşı Türk şair ve yazarı. Silistre'nin Bala-banlar köyünde doğdu. Mehmet Müzekkâ Hali-dov olan adı, yeniliklere merakı yüzünden halk tarafından Con olarak değiştirilmiş ve bu lakap daha sonra soyadı olmuştur. Öğrenimi, rüştiye bitirilemeden yarım kaldı. Bir ara Mecidiye Med-

resesinde okudu. Öğretmenlik ve gazetecilik yaptı. *Çardak* gazetesini çıkardı. Bulgaristan'ın sosyalist yönetimi sırasında ilk kuşak Türk şairlerinden olan Con, şiirlerinde Bulgaristan'da yeni hayatı, öven şiirler yazdı. **Eserleri:** *Yeni Günün Şarkıları* (1961); *Alın Terim* (1964).

Kay.: Mehmet Çavuş, 20. Yüzyıl Bulgaristan Türkleri Şiiri, İstanbul 1988, s. 87; Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi (Bulgaristan), Ankara 1997, c. 8, s. 189. ♦♦M. İSEN

COOŞBAY, Borsol Uulu (1840-1919): Kırgızistan mizahçısı. Günümüzdeki Toñ ilçesine bağlı Döñ-Talaa kışlağında zengin bir ailede doğdu. Elde edilen bilgilere göre mizahçılığı daha çocukluğunda kuzu güttüğü günlerde başladı. Ö. Abdrahmanov'un hatıratında geçtiğine göre ağabeyi Bayserke köyü yöneten ağalardandı. Arkadaşları ile bazı maceraları olduğu, talma hastalığına/sara nöbetine tutulup gözlerini dört açarak çocukların dayığından kurtulduğu, *cer kapkan* oynarken Cuma'yı kandırıp yemeğini kaçırdığı, *bolşonor Cooşbayca bolgula* atasözüne kaynak olan Cooşbay'ın yumurta bölüştürüsü halk arasında geçen söylentilerdir. Birçok macerası babası Borsol ile ilgilidir. Bu konudaki *Suudan keçirdim, Taylak bolup bozdodum, Borsol cindi, Atamdi korkuttum, Meyman kütüü, Toolordu cuuşatkada, Küyöölöp bara catkada* gibi fıkraları yaygın olarak anlatıla geldi. *Kaçan şal oorusu menen oorudu ele?, Şayı cuurkandarga catuşı, Moldonukunda konok boldu* fıkralarında Cooşbay eleğinden geçmeyen ezicileri alaya almaktadır. Tarcirleri kandırması *Cooşbaydın örük satıp alışı, Coldoştorun mantı menen toygozuşu* fıkralarında anlatılmaktadır. *Öğüzdör saygatkap ketse ne bolot, Sopuluk emnesi?, Namazga cıgıluu* adlı fıkralarında sahte din adamlarını ve zalim yöneticileri aşağılamaktadır.

♦♦Ş. İSKENDEROVA

COPÇU (takma ad), bk. **TOKMAN, Mehmet**

CORABAY Oğlu, Bekmurad

CORABAYEV, Enver (1948 –): Özbekistan gazetecisi. Semerkant'ın Bulungır ilçesinde doğdu. Özbekistan'ın bağımsızlığıyla ve millî şuuru güçlendirmeye ilgili makaleler yazdı. Nobel ödüllü yazar, Mihail Şolohov onun hakkında *Tinç Dan* kitabında güzel şeyler söyledi. A. Corabayev de

onunla görüşmeler yaptı. Meşhur yazar Gabriel Garsia Marques ve 20. yüzyılın İtalyalı, Rusyalı, Şilili, Meksikalı büyük âlimleri ile devrimizin çeşitli sorunları hakkında görüşmeler yaptı. Birkaç kitabın ve sinema filminin yazarıdır. Başarılı bir gazeteci olup, Halk Sözü ve Narodnoe Slovo gibi hükümet gazetelerinde muharrirlik yaptı. Son yıllarda beş dilde yayımlanan uluslararası *Merkezî Asya Medeniyeti* gazetesinde çalışmaktadır. Çeşitli ülkelerin cumhurbaşkanları ile de görüşmeler yaptı. Ayrıca Özbekistan Adalet sosyal-demokratik partisine üyedir. 1995-1996'da bu partide başkanlık yaptı. Özbekistan Cumhuriyeti milletvekili seçildi. **Eserleri/Çeviri:** *Yüz Yıl Tenhalıkda* (G. G. Marques'ten).

♦♦A. EŞANKULOV

CORAL, Mehmet Gündüz (1946 –): Hikâye yazarı. İzmir'de doğdu. Bazı eserlerinde Mehmet Coral imzasını kullandı. İzmir Maarif Kolejinden (1967) ve Ege Üniversitesi İktisadi ve Ticari İlimler Akademisinden mezun oldu (1972). Yüksek lisansını Hollanda Amsterdam Üniversitesi ve Lahey Uluslararası Akademisinde tamamladı (1973). Açık Radyo'da *Zaman Tayyaresi* adlı programı hazırladı. *Radikal* gazetesinde *Uçan Yazılar* başlığıyla haftalık yazıları yayımlandı. **Eserleri/Hikâye:** *Bizans'ta Kayıp Zaman* (İst 1998), Osmanlı öncesindeki İstanbul'un saraylarının, dehlizlerinin, sokaklarının anlatıldığı bu kitap *Extinct Times of Byzantium* adıyla 1999'da İngilizceye çevrildi, aynı yıl Sesli Kitap Yayıncılık tarafından *İstanbul Öyküleri* dizisinde kasete okundu. *Kostantiniye'nin Yitik Günceleri* (İst. 1999) bu eserde de İstanbul'un fethinden günümüze kadar gelen hikâyeleri anlatıldı. *Sonsuz Meltem* (İst. 2000) *Kostantinopolis Üçlemesi* dizisinin bu son kitabında antik çağdaki Anadolu medeniyetleri hikâye edildi.

Kay.: TEBA 1/230. ♦♦G. OKUTAN

CORAYEV, Aşuralı (8.8.1956 –): Özbekistan kütüphaneci, bibliyograf ve gazetecisi. Nevaî şehrinin Nevaî ilçesine bağlı Celayir köyünde doğdu. 1963'ten itibaren Babür adlı ortaokulda okudu. 1973-1974 yılları arasında fabrikada toplayıcı olarak çalıştı. 1974-1978'de Abdulla Kadirî Taşkent Devlet Medeniyet Enstitüsünün Kütüphanecilik bölümüne devam etti. Aynı zamanda Umumî-İctimaî Fakültesinin Gazetecilik bölü-

münü de bitirdi. Okuduğu yıllarda Taşkent Tehnolojiya Bilim Okulunda eğitimci ve öğretmen olarak çalıştı. 1983'ten 1996'ya kadar Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı gazetesinde bölüm müdürlüğü yaptı. 1996-1997'de Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı divanında baş yazar olarak çalıştı. *Ak Yol* ve *Mihnet* dergilerinde yayımlandı. Maneviyat, sanat, ekoloji, sinema, tiyatro, müzik, cumhuriyet vs. gibi bir çok değişik konuda makaleler yazdı. *Yürek Boranları* kitabıyla Cumhuriyet Gençler İttifakı Ödülünü aldı. Ayrıca Özbekistan Gazeteciler Birliği ödülü ve Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının *Fahriy Yarlığı* ödülü sahibidir. Yürek Boranları adlı belgesel kışasında Özbeklerin ünlü sanatkarı Batır Zakirov'un hayatı ve çalışmalarını hikâye etti. Başka büyük sanatkarların faziletleri, iç dünyaları, çalışmaları hakkında da belgesel nitelikli araştırmalar yaptı. **Eserleri:** *Yol Başıda* (Taşkent 1985), *Taşbakalar Paygesi* (Taşkent 1976), *Yürek Boranları* (Taşkent 1989), *Ok Üzgen Kim?* (Taşkent 1994).

♦♦K. YOLDAŞEV

CORAYEV, Aziz Baltayevič (1961 –): Özbekistan dil bilimcisi. Taşkent'te aydın bir ailede doğdu. 1983'te Taşkent Devlet Üniversitesinin Özbek Filoloji Fakültesini bitirdi. 1983-1986 yılları arasında SSCB FA Tilşunaslık Enstitüsünde yüksek lisans öğrenimi gördü. 1986'da *Yukarı Kaşkaderya Özbek Şiveleri Morfolojiyasının Areal Tenkidi* konusunda adaylık tezini savundu. 1987-1988'de Özbekistan Fenler Akademiyası Preziyumunda baş ilmi kâtip yardımcılığı, İlimler Akademisine bağlı Nezaret grubunda başkan olarak görev yaptı. 1989-1991 yılları arasında FA Tilşunaslık Enstitüsünde doktora öğrenimini tamamladıktan sonra 1992'de *Özbek Tili Messivni Areal Tedliük Etişning Nazariy Esasları* konusunda doktora tezini savundu. 1992'de Özbekistan F. A. Kolyazmalar Enstitüsünde bölüm müdürü, 1996'da Virginia Üniversitesinin İngiliz Dili bölümünde dışarıdan teklif edilen mütehassis sıfatıyla çalıştı. Asıl çalışmalarını Özbek ağzları ve sosyolinguistikliği üzerinde yoğunlaştırdı. **Eserleri/İnceleme:** *Morfologiya Uzbekski Govorov Verhney Kaşkadari v Arealnom Osveşenii: Avtores dis ... kand Filol-nauk* (Moskova 1986), "Element kim-v. neopredelennih mestoimeniyah Uzbekskih Govorov Semerkandsko-Buharskogo Tipa", *Kommunikativnie Aspekti İssle Dova-*

niye Yazika, Moskova 1986, s. 140-146, *Arealogiya i İssledovanie Uzbekskih Narodnih Govorov*, Sovetskaya Tyurkologiya, 1987, nu: 1, s. 45-51, *Metodologičeskie Regulyativi Tyurkskoy Arealnoy Lingvistiki i Vnutrennyaya Sovokupnost Metodov na Raznuh Etapah ee Razvitiya*, Tipi Kommunikatsii i Sodercatelnii Aspekt Yazika, Moskova 1987, s. 96-103, *Arealnaya Lingvistika: Suşnost i Struktura*, Sovetskaya Tyurkologiya, 1988, nu: 6, s. 21-27, *Atlasirovanie, Lingvogeografiya i Uzbekskaya Dialektologiya*, Sovetskaya Tyurkologiya, 1990, nu: 4, s. 100-102, *Teoretičeskie Osnovi Arealnogo k İssledovaniya Uzbekayazıçnogo Massiva*, Taşkent 1991, Aziz B. Djuraev ve E. D. Hirsch ile birlikte, *Enhancing Literacy in Central Asia The Example of Uzbekistan*; The Core Knowledge Foundation, 1996, *Occasional Paper*, No: 4, Cherlottes-ville, Virginia, s. 1-8, A. N. Baskakov ve Aziz Boltaevich ile birlikte, *Dzuraev Languages of İnterethnic Communication in Uzbekistan* (Translated by Stephen A. Wurm), *Trends in Linguistics Documentation*, (Ortak) 13 Atlas of Languages of İntercultural Communication in the Pasific, Asia and the Americas, Vol. II. 2, s. 919-923.

♦♦E. AVTONDİL

CORAYEV, Memetkul (21.10.1956 –): Özbekistan halkbilimcisi, filoloji doktoru. Buhara'nın Karakül ilçesine bağlı Cıgaçı köyünde doğdu. Burada ortaokulu bitirdikten sonra, 1973-1978 yılları arasında Taşkent Devlet Üniversitesinin Filoloji Fakültesinde öğrenim gördü. 1978'den itibaren Özbekistan Cumhuriyeti Fenler Akademisinin Edebiyat Enstitüsünde asistan, öğretim görevlisi, hoca, folklor arşivi bölüm müdürü olarak görev yaptı. 1987'de *Özbek Halk Masallarındaki Sehrli Rakamların Tarihi Esasları ve Poetik Funksiyaları* konusunda bilim adaylığı, 1996'da *Özbek Halk Semaviy Efsanelerinin Tarihi Esasları* konusunda doktora tezini savundu. Çalışmaları Özbek mitolojisi, Özbek halk takvimi, Özbek halk efsaneleri ve merasim folkloru olmak üzere dört grupta toplandı. Özbek halk kültüründeki 3, 4, 5, 6, 7, 9, 40 gibi rakamların tarihi, bu sayılarla ilgili mitolojik tasavvurların Türk soylu halkların folkloru, âdetleri ve medenî mirasın şekillenişindeki yeri ve bu rakamların sihirli olarak bilinmesinin nedenleri konusunda çalıştı. Bundan başka *Yetagan, Temir Kazık, Akbozat ve Kökbozat, Çolpan,*

Terazi, Hülker, Saman yolu, Kember yulduz ile ilgili efsaneleri araştırdı. M. Coraev sadece folklorla değil ekoloji sorunları hakkında da çalışmalar yaptı. **Eserleri:** *Sehrli rakamlar sırası* (Taşkent, 1991), *Özbek Halk Erteklerinde Sehrli Rakamlar* (Taşkent 1991), *Folklor Pratikası* (Kılavuz) (Taşkent 1993), *Özbek Halk Takvimi ve Mifolojik Efsaneler* (Taşkent 1993), *Özbek Halk Semaviy Efsaneleri* (Taşkent 1995). **Yayıma hazırladığı kitaplar:** *El Bese Mevaiyni* (Taşkent 1991), *Kence Batır* (Taşkent 1991), *İpek Yolu Efsaneleri* (Taşkent 1994), *Ab-Hava Dereçileri* (Taşkent 1996), *Ali Şir Neva'iy Hakıda Rivayetler* (Bakü 1994).

••U. CORAKULOV

CORAYEVA, Gülçehre (1937 -): Özbekistan şairi. Buhara'nın Şafirkan ilçesi, Dorman köyünde bir çiftçi ailesinde doğdu. 1954-1959 yıllarında Taşkent Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesinde okudu. Yaş Leninçi (1959), Kammune (1961), Özbekistan Medeniyeti (1962) gazetelerinde edebî görevli olarak çalıştı. 1967'de bölüm başkanlığı yaptı. Edebiyatla 1954 yılında ilgilenmeye başladı. İlk şiir kitabı 1961 yılında yayımlandı. Şiirlerinde insanî duyguları, hayatî meseleleri, gençlik duygularını, ana yurt sevgisini, felsefî müşahedeleri işledi. Destanları 1980 yılında kitap hâlinde yayımlandı. Destanlarında zahmet çekip, bahta erişen kadın-kızları övdü. 1973'te *Heyecan* isimli şiir kitabı ve *Nadecde* destanı için Özbekistan Lenin komsomoli ödülünü aldı. Ondan fazla şiir kitabı yayımlandı. **Eserleri/Şiir:** *Bahım Barki* (Taşkent 1961), *İnsan Büyüğü* (Taşkent 1961), *Ortanma Zinhar* (Taşkent 1962), *Nagan Derazası Yamola* (Taşkent 1964), *Gül Şeydası* (Taşkent 1965), *Bağımda Bahar* (Taşkent 1967), *Ayrılmaz Yaşlık* (Taşkent 1968), *Aşıklarga Ne Darkar* (Taşkent 1968), *Fargana Atahanları* (Taşkent 1968), *Heyecan* (Taşkent 1971), *Vatan-Sen Yüreğim* (Taşkent 1973), *Selâm Buhara* (Taşkent 1973), *Sen Yaşlık* (Taşkent 1974), *Mening Mercanlarım* (Taşkent 1976), *Bağışlav; Eng Yakın Yılduz* (Taşkent 1979), *Destanlar* (Taşkent 1980), *Şiirler* (Taşkent 1983), *İkbal* (Taşkent 1983).

••Z. HALİMCANOVA

COŞAN, Esat (1938 - 6.2.2001): Araştırmacı-yazar. Çanakkale'de doğdu. İstanbul'da lise tahsilini tamamladı. İÜ Edebiyat Fakültesi Arap-Fars Bölümünden mezun oldu (1960). Arap Dili ve Edebi-

yatı, İran Dili ve Edebiyatı, Ortaçağ Tarihi ile Türk İslâm Sanatı sertifikalarını aldı. AÜ İlahiyat Fakültesine asistan oldu. 1973'te doçentliğe, 1982 yılında profesörlüğe yükseldi. İlahiyat Fakültesi Türk-İslâm Edebiyatı Kürsüsünde öğretim üyeliğini, kürsü başkanlığı göreviyle birlikte yürüttü. Emekli oldu. 1983'ten bu yana *İslâm, Kadın ve Aile, İlim ve Sanat, Gül Çocuk* dergilerini yayımlayan Vefa Yayıncılığın sahibidir. Avustralya'da damadıyla birlikte geçirdiği bir trafik kazasında öldü. İstanbul'da Eyüp Sultan Mezarlığına gömüldü. **Eserleri:** *Risale-i İslâmîyye, Gayemiz, Hacı Bektaş-ı Velî/Makâlât* (1988), *Kur'an ve Sünnet Yolunda* (1991), *Tasavvufa Giriş ve İslâm'da Nefis Terbiyesi* (1991), *Başarının Prensipleri* (1992), *Türk Dili ve Kültürü* (1992), *Avustralya Sohbetleri* (1992), *Güncel Meseleler 1-2* (1995), *Hz. Ali Efendimizden Vecizeler* (1995), *Yunus Emre ve Tasavvuf* (1995), *Sosyal Çalışmalarda Organizasyon ve Başarı* (1995), *Sosyal Hizmetlerde Hanımlar* (1996). **Kay.:** YS, s. 161-162. ••Yaz. Krl.

COŞAR, İsmail (1903-1974): Halk şairi. Malatya ilinin Darende ilçesinde doğdu. oradan Adana ilinin, Kadiri ilçesinin Hardallık köyüne göçtü. Mersin'de dayısının yanında kaldı ve üç yıllık öğrenimi de tamamladı. 1922'de tekrar Hardallık köyüne döndü. Aynı yıl annesini kaybetti. Çeşitli işlerle uğraştı. İstanbul'a geçerek orada bir fabrikada beklelik yapmaya başladı. İstanbul'da vefat etti. Şiirlerinde, dinî konuların yanında sosyal konuları da işledi. Zaman zaman şiirlerini bir vaiz edasıyla yorumladı. Halk şiirinin 8 ve 11'li ölçülerini kullanan Coşar'da vezin hatasıdır. Şiirleri, konu ve şekil yapısı bakımından, büyük ölçüde destan özelliği taşır. **Eseri/Şiir:** *Büyük Müjde* (İst. 1972). **Kay.:** ÖBBŞKA 1/243; V. R. Velibeyoğlu, *Coşar, İsmail*, TDEA 2/81. ••A. B. ALPTEKİN

COŞAR, Mehmet (1938 -): Roman yazarı. Simav'ın Demirci köyünde doğdu. Gazetecilik, öğretmenlik yaptı ve uzun yıllar Milli Eğitim Bakanlığında Uzman olarak çalıştı. Avustralya'da Türk çocuklarının eğitimine emek verdi. Üçü roman olmak üzere on kadar kitabı yayımlandı. **Eserleri/Roman:** *Olgun Başaklar, Uygurluk Yolunda, Kırım Kurbanları* (Mehmet Pişkin'le birlikte, 1969), *Vatan İçin. Mensur Şiir: Mavi Hisler* (Ank. 1967). **Kay.:** ATEA 2/371; ÖBBŞKA 2/782; TDEA 2/81. ••İ. BAŞTUĞ

COŞAR, Ömer Sami (1919 - 29.3.1984): Gazeteci, yazar. İstanbul'da doğdu. Galatasaray Lisesini bitirdi. 1941'de Anadolu Ajansında gazeteciliğe başladı. Son Posta, Cumhuriyet, Milliyet, Yeni İstanbul gazetelerinde çalıştı. Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunu inceleyen kitaplarıyla tanındı. Şeref Basın kartı aldı. Mersin'in Boğsak köyünde araştırmalarını sürdürürken vefat etti. **Eserleri:** *Millî Mücadelede Anadolu Basını, İstiklâl Savaşı Gazetesi, Atatürk Ansiklopedisi* (2 c.), *Mustafa Kemal'in Muhafız Osman Ağa, Topal Osman* (İst. 1971), *Troçki İstanbul'da, İhtilâl'in İçyüzü* (Abdi İpekçi ile birlikte). **Kay.:** BKA 4/1317; EYTE s. 708; YS, s. 162. ••B. ALTUNIŞ-GÜRSOY

COŞGÜN (1910-1979): İran vatandaşı Türk soylu şair ve yazar. Tebriz'de doğdu. Tam adı Hüseyingulu Katibî Coşgun'dur. Genç yaşlarda siyasi makaleler yazmaya başladı. *Vetên Parçasından Paltar Geymek* başlıklı ilk makalesi 1930'da *Tebriz* adlı gazetedeki yayımlandı. 1946'da *Mehtab*, 1967-1971'de *Kanuni-Vükela* gazetelerinin başyazarlığını yaptı. 1955-1977 arası yüksek okullarda hukuk dersleri verdi. Hukuk doktorudur. **Eserleri:** *Si Fasl der Fenn-i İnşa = İnşa Fenni Hakkında Otuz Fesil* (1959), *Azerbaycan ve Milli Vêhdet, Farsça Yazı Kaydası, Şukufeyi-Edeb, Kuldarlık, Haqqın Mefhum ve Menşeyi, Beşer Hukuku E'lanı, Lehistan Faciesi, Fransızca-Farsça Lüğet, Liberalizmden Sosyalizme Qeder, Edeb ve Edebiyyat, Vekalet, Azerbaycan Tablosi, Huquq ve Senet* (1979). **Kay.:** TDTEA 5/445-446, Cenubi Azerbaycan Edebiyatı Antologiyası, Bakü 1988, 3/148-150. ••H. M. HESARİ

COŞKUN (takma ad), bk. AHMED Midhat Efendi

COŞKUN (~17. yy.): Halk şairi. Sunî'nin *Şairnâme*'sinde *Var idi Coşkun'da sîr-i ilâhî* mısraında adı geçmektedir. Murat Uraz bir koşmasını yayımladı. **Kay.:** M. Uraz, *Halk Edebiyatı Şiir ve Dil Örnekleri*, s. 192; TDEA 2/81; TET/AK s. 689. ••M. CUNBUR

COŞKUN, Abdullah (1953 -): Halk şairi. Konya'nın Cihanbeyli ilçesine bağlı İnsuyu köyünde doğdu. İlkokulu bitirdi. Geçimini çiftçilikle kazandı. Saz çalmasını bilirdi. Kendisine Konya âşıklar bayramında Coşkunî mahlası verildi. Şiirleri çeşitli yayın organlarında yer aldı, bir kaseti vardır. **Kay.:** YHOA, s. 66. ••N. YILDIZ

COŞKUN, Ahmet (1942 -): Öğretim görevlisi, yazar. Kayseri'de doğdu. 1966'da Kayseri İmam Hatip Okulunu bitirdi. 1969'da İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsünden mezun oldu. Bir süre yurdun çeşitli yerlerinde öğretmen olarak görev yaptı. 1975'te Kayseri Yüksek İslâm Enstitüsüne öğretim üyesi olarak atandı. 1986'da doktor unvanını aldı. Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde öğretim görevlisi olarak görev yaptı. İLESAM üyesidir. **Eserleri:** *Sohbetler-Hatıralar* (Kayseri 1996), *Aids-Fuhş ve Kur'an-ı Kerim Işığında Korunma* (İst. 1992), *Bazı Ana Meselelerimiz ve Hâl Çareleri Üzerinde Sohbetler ve Hatıralar* (Ank. 1982), *Eskimeyen Hatıralar* (Kayseri 1998), *İktibaslar Kitabı* (Ank. 1982).

Kay.: İLESAM Arşivi. ••G. OKUTAN

COŞKUN, Ali (1887 - 1951): Halk şairi. Artvin'in Yusufeli İlçesinin Zor Köyünde doğdu. Babası Mustafa Keşfi; annesi Esme (Esmâ)'dir. Aşığın babası da şair olup, hece ve aruz vezniyle şiir yazıp söyledi. Yedi yaşlarında medreseye giden Ali Coşkun, oniki yıl kadar medrese eğitimi gördü. Bu arada ilk saz derslerini de köylüsü Âşık İznî (Mustafa)'den alır. Anadolu dışındaki Türk yurtlarında da seyahat etti. Yusufelili Huzurî diye tanındı. Birinci Dünya savaşı yıllarında askere çağrıldı. Burada başçavuş, İaşe subaylığı gibi görevlere bulundu. Yedi yıl kadar Şavşat İl Nüfus Müdürlüğü, iki yıl kadar da Yusufeli ilçesi Tapu Memurluğu yaptı. Bundan sonraki hayatını serbest meslek erbabı olarak devam ettirdi. Soyadı kanunun çıkmasıyla Coşkun soyadını aldı. Âşıklığının en verimli devresinde Huzurî mahlasını alır. İlk tahsilini babası ve köy muhitinden alan Huzurî, hem hece, hem de aruz vezniyle şiirler yazıp söyleyebilen güçlü bir halk şairidir. Onun hece ile söylediği şiirlerinin büyük bir kısmı kaybolmuştur. Aruzlu şiirleri ise mürettep divanında saklıdır. Âşık Huzurî hece vezniyle destan, koşma, semai ve muamalar yazıp söyledi. On altı destanı olup bunlar da vatan, ahlâk, sosyal ve mizahî pek çok konuyu ele alıp işledi. Koşmaları üslup, eda ve şekil bakımından kusursuzdur. Sevgilinin güzelliği, sevgiliden, hayat ve bahtından şikâyet; insanların iki yüzlülükleri, dinî ve tasavvufî konular, gurbet, tabiat gibi hususları şiirlerinde işledi. Gördüklerini, geniş hayâl gücüyle süsledi. İrticali oldukça kuvvetlidir. Hece ile söylediği şiirlerinin çoğunluğu on birli hece vezniyledir. Yarım ve tam kafiye-

nin yanında zengin ve tunç kaftiyeleri de kullandı. *Yare naz, âşika niyaz âdettir* gibi vecize değerinde mısraları vardır. Edebi şahsiyetinin oluşmasında Âşık Ömer, Bayburtlu Zihni, Erzurumlu Emrah, Bolulu Dertli, Kayserili Seyrani gibi âşıkların büyük etkisi olmuştur. **Eserleri/Şiir:** *Lütfi Beğ Hikâyesi*, iki gecelik türkölü hikâyesidir. *Mevlid-i Nebevî*, Büyük harpten önce mesnevî biçimde yazılmıştır. *Divan*, klasik tarzdaki şiirlerini topladığı eserdir. Hece ile söylediği şiirleri: Bunların toplamı 200 kadar olup on altısı destandır.

Kay.: Hikmet Dizdaroğlu, Yusufelili Ali Huzuri Coşkun Hayatı, Şahsiyeti, Şiirleri, Ank. 1949; a. g. y., "Bir Monografi Tahriri", TFA, 1(24), Temmuz 1951, s. 373-375; Naim Alkan, Türk Halk Edebiyatı, Ank. 1973, s. 267; Sunullah Arısoy, Türk Halk Şiiri Antolojisi, İst. 1985, s. 335-341; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri Cilt II, Tarihçesi, Kaynakları, Şairler ve Seçme Şiirleri, İst. 1993, 2/35; Pertev Naili Boratav-Halil Vedat Fıratlı, İzahlı Halk Şiiri Antolojisi, Ank. 1943; Müjgan Cunbur, Başakların Sesi, Türk Halk Şairleri **Eserleri** ve Hayatları, Ank. 1968, s. 120-122; Mustafa Çaldağ, "Âşık Huzuri'yi Kaybettik", Türk Folklor Araştırmaları, 2(28), Kasım 1951, s. 443-444; Mehmet Gökalp, Artvin Saz Şairleri/40 Şair, 170 Şiir, İst. 1981, s. 92-93; Emir Kalkan, YYTHŞA s. 145-150; Adil Özder, "Ölümün Dördüncü Yılında Yusufelili Şair Huzuri", TFA, 4(74), Eylül 1995, s. 1177-1179; II, 4(76), Kasım 1995, s. 1207-1208; III, 4(82), Mayıs 1956, s. 1301-1302; M. Adil Özder-Abdullah Aydın, Yazı ve Resimlerde Çevre İncelemesi: Artvin İli, Ank. 1969, s. 72; ÖBBŞKA 2/1278; TDEA 2/81-82. ♣A. B. ALPTEKİN

COŞKUN, Arif (1.3.1928 - 21.5.1991): Şair. Antakya'nın Altınözü ilçesine bağlı Karbeyaz Köyü'nde doğdu. Antakya Lisesinin orta kısmında öğrenimini bıraktı (1946). 1951 - 1953 arasında Antakya Belediyesinde çeşitli işlerde çalıştı. 1969'da emekli oldu. İstanbul'a yerleşti. 1978'de Türkiye Yazarlar Sendikası Türk Edebiyatçıları Birliği, P. E. N. Club, Yazarlar Derneği ve Türkiye Yazarlar Sendikası üyeleri arasında yer aldı. Sarı Basın Kartı sahibi oldu. İstanbul'da öldü. Şiirleri *Yelken, Ataç, Yeditepe ve Güneyde Kültür* dergilerinde, gazete, yıllık ve antolojilerde yayımlandı. Bütün şiir kitapları *Yeditepe* Yayınları arasında basıldı. Şiirlerinde imajlara sık yer veren şairin İkinci Yeni'den etkilendiği görülür. Anadolu'yu şehir kültürü almış bir aydının penceresinden, bir hazinenin varlığına ve safiyetine işaret ederek işledi. Mitolojik unsurlara yer verdi. Genelde serbest

tarzda ve uzun şiirlerde kendini anlatmaya tercih etti. Arif Coşkun'un basılı yedi şiir kitabının yanısıra, basıma hazır *Gökle Evli Akkavak, Sarıgül Fırtınası, Şiir Anıtı ve Atabayrak* adlarını taşıyan şiir dosyaları bulunmaktadır. Gerçekleştiremediği bir hayali de Antakya'daki balkon duvarları Antik figürlerle süslenmiş apartmanın giriş bölümünü Şiiristan olarak düzenlemektir. **Eserleri/Şiir:** *Günah Dağları* (İst. 1962), *Uzay Güllü* (İst. 1964, TDK dil ödülüne aday gösterildi), *Ateş Hattı* (İst. 1966), *Taş Kilim* (İst. 1969), *Çıkarımda Anadolu* (İst. 1972), *Barışın Kuyumcuları* (İst. 1978), *Tufandan Öncekileri, Tufandan Sonrakiler* (İst. 1984). **Kay.:** GGÇŞ 1/344-349; GTKK - 1989, İst. 1988, s. 175; Mehmet Tekin, Antakya Belediyesi 7. Uluslararası Sanat ve Turizm Festivali Şiir Şöleni Kitapçığı, Antakya, 1991 s. 9 - 10; ÖBBŞKA 1/107,271,504,2/1106,1167; Sonay Yılmaz, "Arif Coşkun Vardı, Arif Coşkun Yok", Varoş, Yaz - Güz 1995, s. 7 - 8; RTES s. 140; ŞYS s. 175; TBEA 1/230; YS 2. bs. s. 162. ♣H. KABADAYI.

COŞKUN, Bahaettin (20. yy.): Öğretmen manzume yazarı. Çocuk edebiyatıyla ilgili yazı ve şiirlerinde Coşkun Amca takma adını kullandı. **Eseri/Şiir:** *Hayat Bilgisi Şiirleri* (İst. 1960). **Kay.:** ÖBBŞKA 1/552. ♣Yaz.Krl.

COŞKUN, Bekir (1947 -): Halk şairi. Konya'nın Cihanbeyli ilçesine bağlı İnsuyu köyünde doğdu. İlkokulu bitirdi. Evli beş çocuk babasıdır. Geçimini çiftçilik yaparak sağlamaktadır. Saz çalmakta ve Ozan Âşıkoğlu mahlâsını kullanmaktadır. Bu mahlas âşığa Konya Âşıklar Bayramında verildi. Çeşitli yarışmalarda derece aldı. Şiirleri yerel yayın organlarında yayımlandı. Bir kaseti çıktı. **Kay.:** YHŞA s. 66. ♣N. YILDIZ

COŞKUN, Bilal (8.11.1950 -): Şair. Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesinin Artmak Köyünde doğdu. Artmak Köyü İlk Okulundan 1962'de, Aksaray Koçaş Ziraat Ortaokulundan 1967'de, İstanbul Halkalı Ziraat Lisesinden 1970'de ve Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesinden 1977'de mezun oldu. 1981'de Gazi Üniversitesi Kamu Yönetiminden master derecesi elde etti. 1970-arasında Tarım Bakanlığında 1997 yılları Ankara Polis Kolejinde Başbakanlık Müşavirliği yaptı. İngilizce bilmektedirler. *İntizar* adlı ilk şiiri 1969'da *Yeñi Sabah* gazetesinde (Kayseri) çıktı. Şiirlerini ayrıca *Seher Vakti* (1969-1970), *Sur* (1976-1995), *Türkiye* (1985-1988) dergi ve gazetelerinde yayımladı. **Eserleri/Şiir:** *Mizan* (İst. 1980), *Yavru Kış* (çocuk

şiirleri, Ank. 1991), *Hem Şuraya Hem Buraya* (Ank. 1998). **Anı:** *Malatya'ca/Anı-Kırıntılama* (Ank. 1997). **Antoloji:** *Günümüz Yazarlarımızdan Seçme Hikayeler* (S. Er ve R. Kaymaz ile birlikte, 1980).

Kay.: TBEA 1/230-231; YS s. 162. ♣Ö. İLDEŞ

COŞKUN, Fevzi (1940 -): Halk şairi. Kütahya'nın Tavşanlı ilçesinde doğdu. Kütahya Erkek Sanat Enstitüsünü bitirdi. Tunçbilek Termik Bölge Santralında türbin tablocusu olarak çalıştı. **Eserleri/Şiir:** *Cuma İçin Nasihatım* (Antalya 1960), *Kazaya Uğrayan Elif Gelinin Destanı* (Antalya 1960), *Ramazan İlahileri* (Antalya 1960), *Taşkale'de Bir Kaçağı Yakalayıp Götürürken Çip Kazasında Ölen Mehmet Cantürk'ün Destanı* (Antalya 1962), *Manavgat'ın Çukurca Köyünde Âşıklarıyla Birlikte Kocasını Boğan Canavar Fadime'nin Destanı* (Antalya 1962), *Ankara'da Feci Uçak Kazasında Ölenlerin Destanı* (Antalya 1963), *Kıbrıs'ta Olan Kanlı Olayların Destanı* (Antalya 1964), *Kırkpınar Şampiyon Güreşinde Vurulan Ayhan İnce'nin Destanı* (Ant. 1969), *Bekâr Kızların Destanı* (1973). **Kay.:** YŞA 1/27. ♣N. ÜNVER

COŞKUN, Hacı Bektaş (1898 - 12.3.1976): Halk şairi. Sivas'ın Şarkışla ilçesine bağlı Altınyayla (Tonus) köyünde doğdu. Asıl adı Hacı Bektaş Kaymaz'dır. Mustafa ile Meryem'in oğlu ve Karabağdatoğulları sülâlesindedir. Altı yaşında mahalle mektebine gitti, babasının ölümü üzerine öğrenimini tamamlayamadı Arap ve Latin yazısını meramını anlatacak kadar öğrendi. Yazdığı şiirlerle geçimini sağlamaya çalıştı. Ahmet Kutsi Tencer'in Türkiye'de ilk defa Sivas'ta düzenlenen Halk Şairleri Bayramı (1931)'na katıldı. Kendisine zamanın Ankara valisi Nevzat Tandoğan Sokak Çeşmeleri Müfettişliği görevini veriyse de, memuriyet yerine ömrünün sonuna kadar halk şairliği yapmayı tercih etti. 1938'ten ölüm yılı 1976'ya kadar sürekli gurbette dolaştı. Hemen hemen Türkiye'de gezmediği yer kalmadı. Çok gezmesinden ve iriyarı olmasından dolayı *Aşkın Pehlivanı* ve *İkinci Evliya Çelebi* diye anıldı. Ankara'da öldü. Şiire on dört yaşında rüyasında Keklik Emine'nin aşkına bade içmesinden sonra başladı. Hemen her olaya ve duruma rahatlıkla şiir söyleme kabiliyetindeydi. Şiirlerinde Talibî mahlasını kullandı. Adı unutulup Talibî Coşkun diye

tanındı. Son derece kuvvetli bir hafızası vardı. Binlerce dörtlüğü ve şiiri ezbere biliyordu. Aşk, dert ve sosyal konulu şiirlerinin yanında onun asıl cephesini hemen her olay, durum ve konu üzerine söylediği destanlar belirledi. Hakkında pek çok haber, makale ve çalışma yapılan Talibî'nin on beş kadar eseri vardır. **Eserleri/Şiir:** *Talibî'den Seçilmiş Şiirler* (Sivas 1933), *Ankara Destanı* (Sivas 1938); *İlaveli Ankara Destanı* (Ank. 1939); *Büyük Ölüm Acısı - Atatürk'ün Ölümüne Ağıt* (Ank. 1939); *Zelzele Seylah Destanı* (Ank. 1943), *Dolaştı Dünyayı Aldı Diline* (1946), *Talibi Coşkun'dan Deyişler-Seher Yeli Gibi* (Sivas 1946), *Trakya Destanı* (Ank. 1944,1948), *Erciyes Yaylası* (Kayseri 1949), *Kore Harbi Şehitlerinin Destanı* (Samsun 1953), *Samsun Destanı* (Samsun 1953), *Trabzon'da Coşkun Gönül* (1957), *Kahramanlık Duyguları -Kahraman Türk Ordularının Zaferleri Destanı* (Aşkın Pehlivanı Talibi Coşkun imzasıyla, Samsun 1958), *Kıbrıs Destanı* (1974), *Talibi Coşkun ve Keklik Emine* (?).

Kay.: Selim Sırrı Yalçın, Talibi Coşkun, Sivas 1935, a.g.y., Halk Şairi Talibi Coşkun'un Hayatı ve Deyişleri, 2. bs., Sivas 1935; Kemal Or, Trakya Destanı, Kayseri 1948; Fazıl Oyad, Çukurova Sesleniyor, Adana 1950; Halil Sepkin, Samsun Destanı, Samsun 1952; Nuri Aydın, Kore Harbi Şehitlerin Destanı, Samsun 1952; Sezai Güleper (derl.), Talibi Coşkun, İnkılap Sesi Samsun 1961; Turizm Halk Şairi Talibi Coşkun, Konya 1965; İbrahim Aslanoğlu, "Talibi Coşkun", Su, sayı: 56, Sivas Ekim 1965, s. 12-14; Sezai Güleper, Halk Şairi Talibi Coşkun Kıbrıs Destanı, Ank. 1975; Ahmet E. Uysal, "Sivaslı Halk Ozanı Âşık Talibi'de Mizah", I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, 2/351-358; Ankara, 1976, Kutlu Özen, "Halk Şairi Talibi Coşkun", Sivas Folkloru, S. 43-44-45-46-47, Ağustos-Aralık 1976; Sait Danişmentlioğlu, Felek Yarası, Ank. 1945; Soner Koçer, Halk Şairi Talibi Coşkun Hayatı ve Şiirleri, Ankara 1993 (Hacettepe Üniversitesi Basılmamış Lisans Tezi); Abdullah Satoğlu, "Ünlü Halk Şairi Talibi Coşkun ve Yoksulluk", Çağrı, Ekim 2000, sayı:491, s. 17-18; ÖBBŞKA 1/55,244,535,607,620,650. 2/993,1099,1131,1294; AĞGHŞG s. 90-92; Refik Ahmet Sevengil, Çağımızın Halk Şairleri, İst. 1967, s. 319-325. M. S. Koz, "Talibi Coşkun", TDEA 2/82; M. Sunullah Arısoy, Türk Halk Şiir Antolojisi, Ank. 1985, s. 310-312; YYTHŞA s. 222-226. ♣A. B. ALPTEKİN-D. KAYA

COŞKUN, M. Bülent (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Atatürk'ü Analım* (İst. 1966). **Kay.:** ÖBBŞKA 1/103. ♣Yaz.Krl.

COŞKUN, M. Zekâî (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Gurbetten Sesler* (Denizli 1937), *Aşkının Mezarı* (Isparta 1940), *Değişmeyen Tali* (Isparta 1947). **Kay.:** ÖBBŞKA 1/90,311,491. ♣N. ÜNVER

COŞKUN, Mehmet (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Karabahtım* (Eskişehir 1958), *Beklenen Yolcu* (Eskişehir 1960).

Kay.: ÖBBŞKA 1/661, 2/1305. •N. KONUK

COŞKUN, Mustafa (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Yetmiş Üçe Çeyrek Var* (İst. 1968).

Kay.: ÖBBŞKA 2/1252. •N. KONUK

COŞKUN, Nuri (1945 –): Şair. Kırşehir'de doğdu. **Eseri/Şiir:** *Benden Sana mı Kaldı* (Okan Özyurt ile birlikte, yy. ty.).

Kay.: ÖBBŞKA 1/153. •Yazç. Krl.

COŞKUN, Nusret Safa (1915-1971): Gazeteci, yazar. İstanbul'da doğdu. İstiklâl Lisesini bitirdi. Hukuk Fakültesi öğrencisiyken üçüncü sınıftan ayrıldı. *Mektepli Mecmuası*, *Vakit*, *Haber*, *Açıksöz*, *Akın*, *Son Telgraf*, *Son Posta*, *Yeni İstanbul* gibi gazetelere yazılar yazdı (1930-1950). Zaman gazetesini kurdu (1950). Sonra 24 Saat gazetesini çıkardı. Her iki gazetenin de sahip ve başmuharrirliğini yaptı. Onbiri,nci dönem Erzincan milletvekili seçildi (1957-1960). Tefrika roman ve operet yazdı. İstanbul'da öldü. **Eserleri/İnceleme:** *Millî Bir Edebiyat Yaratabilir miyiz?* (İst. 1938). **Tefrika Roman:** *Kadınlara İnanmam*, *Bütün Kadınlar Güzel*, *Güzel Esmerim*.

Kay.: CDTT S. 634,644; EYTE s. 656; TBMM Albümü 1920-1994, s. 256; TDEA 2/82. •N. YILDIZ

COŞKUN, Ömer (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Gönlümce* (Adana 1970).

Kay.: ÖBBŞKA 1/468. •N. KONUK

COŞKUN, Özgür (1945 –): Şair. Ermenek'te doğdu. Konya Astsubay Hazırlama Okulunda başlayıp Halıcıoğlu Askerî Levazım ve Maliye Okulunda sürdürdüğü orta öğrenimini Eyüp Lisesinde 1966 yılında tamamladı. Şiirleri *Çağrı*, *Sanat Dünyası*, *Çağ*, *Oluşum*, *Dönemeç* gibi dergilerde yer aldı. **Eserleri/Şiir:** *Biz Yaşamayı Kavga Belledik* (İst. 1997), *Kar Yağarsa Üşürüm* (çocuk şiirleri, İst. 1979).

Kay.: ŞYS s. 175; TBEA 1/231; YS S. 163. •Ö. İLDEŞ

COŞKUN, Sakıp (Takma ad), bk. **ABACI, Tahir**

COŞKUN, Sema (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Sesleniş* (İzmir 1967).

Kay.: ÖBBŞKA 2/1007. •N. KONUK

COŞKUN, Şaban (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Gönülden Doğan* (İzmir 1935).

Kay.: ÖBBŞKA 1/474. •N. KONUK

COŞKUN, Talibî, bk. **COŞKUN, Hacı Bektaş**

COŞKUN, Üryanî, bk. **BALCI, Yusuf**

COŞKUN, Zebercet (11. 12. 1933 –): Roman, hikâye, masal ve anı yazarı. Bursa'nın Gemlik ilçesinde doğdu. Arnavutköy Kız Kolejinin orta kısmını bitirdi. Resim çalışmalarlarıyla bazı karma resim sergilerine katıldı. İlk hikâyesini 1966'da *Bitlis* gazetesinde yazdı. *Efsaneler Şehri Bursa ve Efsanelerle Anadolu* yazı dizileri Eflâton dergisinde, *Tarih İçinde Gemlik ve Havalisi* adlı yazı dizisi *Gemlik Körfez* gazetesinde yayımlandı. Adana'nın Saimbeyli (Haçın) ilçesinde Ermenilerle Türkler arasında geçen olayları belgelere dayanarak anlattığı *Haçın* adlı romanıyla tanındı. Bu romanıyla 1975 Milliyet Roman Yarışması Dördüncülük Ödülü'nü aldı. **Eserleri/Roman:** *Haçın* (İst. 1975). **Masal:** *Altın Kale'nin Esrarı* (İst. 1988), *Kara Dev ile Kotan* (Türkçe, Ermenice, İst. 1989), *Sihirli İnci* (Ank. 1997). **Anı:** *Kimler Geldi Kimler Geçti < Tarih İçinde Gemlik >* (Gemlik 1989).

Kay.: A. Aksoy, "Haçın'ı Yazmak Hüneri", *Düşlem*, Kasım 1998; TBEA 1/231. •G. OKUTAN

COŞKUN, Zeki (22. 1. 1960 –): Yazar. Sivas'ta doğdu. İlköğrenimini Sivas'ta, orta öğrenimini İstanbul'da yaptı. Marmara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinden sonra İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsünde uluslararası ilişkiler doktorası yaptı. *Cumhuriyet* gazetesinde başladığı köşe yazarlığını *Radikal* gazetesinde sürdürmektedir. 1984'te *İmge/Ayrım* (3 sayı) dergisinin yayım kurulunda çalıştı. 2000'de Açık Radyo'da *Hafriyat* adlı bir program hazırladı. İlk şiiri *Sesin*, 1978'de *Felsefe* Dergisinde yayımlandı. Deneme, eleştiri ve inceleme yazıları *Gösteri* ve diğer sanat ve edebiyat dergilerinde, kültür, sanat ve edebiyat dünyasının güncel sorunlarıyla ilgili gözlem ve eleştirileri çeşitli gazetelerde yayımlandı. 1993 PEN Yazarlar Derneği Sabahattin Eyuboğlu Deneme Ödülünü kazandı. **Eserleri/İnceleme:** *Aleviler, Sünniler... ve Öteki Sivas* (İst. 1995), *Kılıç Arzuğu: Gizlenen Bir Şairin Portresi* (İst. 2000, bu eserde şair İ. Ş. Aykut'un hayat hikâyesi, hakkında yazılanlar ve seçme şiirleri yer almıştır).

Kay.: TEBA 1/231. •G. OKUTAN

COŞKUN Amca (takma ad), bk. **COŞKUN, Bahattin**

COŞKUN Kalender (takma ad), bk. **AHMED Hilmi, Şehbenderzâde**

COŞKUNDERE, Cavid (1923 –): Gazeteci, yazar. İzmir'de doğdu. Orta öğrenimini bitirdikten sonra *Tasvir ve Vatan* gazetelerinde çalıştı (1946-1950). *Demokrasinin Müdafii* adlı bir gazete ve matbaa kurdu. Karadeniz Bölgesi Gazete Sahipleri Sendikasının başkanlığını yaptı. **Eserleri:** *Bir Öksüz Kızın İtirafı*, *Zavallı Delikanlı*, *Ayşe Onbaşı* (Çarşamba 1946), *Bir Cinayet Gecesi*.
Kay.: TDEA 2/872-873. •N. YILDIZ

COŞKUNER, İsmail Sulhi (16. 8. 1945 –): Şair ve yazar. İstanbul'un Eyüp ilçesinde doğdu. Yazılarında İsmail Mert Başat takma adını kullandı. Altunizade İlkokulunu, 1959'da Bahçelievler Ortaokulunu, 1962'de Ankara Atatürk Lisesini bitirdi. 1966'da AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesinden mezun oldu. Petrol Ofisi Genel Müdürlüğünde ekonomist ve müdür, çeşitli şirketlerde genel müdür ve yönetim kurulu üyesi olarak görev yaptı. *Dünkü Törende Neler Gördüm* başlıklı ilk yazısı Mayıs 1960'ta *Ankara Telgraf* gazetesinde çıktı. Ürünlerini aynı yıldan itibaren *Ankara Telgraf* (1960), *Yeni İstanbul* (1962), *Devrim* (1970), *Türkiye Yazıları* (1977-80), *Kurtuluş* (1971), *Cumhuriyet* (1977-78), *Demokrat* (kurucu, 1980), *Yamaç* (1984) *Su* (1984-85), *Dönem* (1984), *Yarın* (1984), *Dünya* (1984), *Broy* (1989-90), *Dilizi* (1993), *Ekonomi* gibi gazete ve dergilerde yayımladı. *Nasil Bir Türk Gençliği?* başlıklı denemesiyle 1962 yılında *Yeni İstanbul* gazetesinin açtığı yarışmada birincilik kazandı. 1985'de *Cumhuriyet* gazetesinin açtığı bir yarışmada *Bulantı* adlı hikâyesiyle beşinci oldu. *Ekonomi dergisi* (Ankara 1965), *Demokrat Gazetesi* (Ankara 1979), *Türkiye Yazıları Dergisi* (Ankara 1977-80), *Yamaç Dergisi* (İzmir 1984) ile *Kalem* Yayınlarının (İzmir-Ankara, 1987) kurucuları arasında yer aldı. *Mülkiyeliler Birliği* ve *Edebiyatçılar Derneği* üyesidir. **Eserleri/Şiir:** *Vira* (1984), *Geyik ve Yolcu* (1996). **Hikâye:** *Kanatlarını Yitiriş Uçan Atım Tutkusu* (1991). **Deneme-İnceleme:** *Kendime Sana Toprağa ve Gökboşluğa* (1999). **Oyun:** *Sarhoş Orman* (Ank., 1966).
Kay.: YMTM 7/4635-4638; YS s. 109-110; Konur Ertop, "Şiirin

Akı Karası", *Cumhuriyet*, 20. 5. 1978, Cemal Süreya, "17 Gün", *Milliyet Sanat*, 15. 10. 1984, Varlık Yıllığı (1980), "Nokta'nın Seçtikleri", *Nokta*, 14. 5. 1984, Veynel Çolak, "Dünyayı Dünyalaştırmak İçin Yazan Şair İsmail Mert Başat", (Cumhuriyet Kitap, sayı: 549, 21 Ağustos 2000; TBEA 1/147 (Başat, İsmail Mert). •B. ALTUNIŞ-GÜRSOY

COŞKUNER, İsa (20. yy.): Oyun yazarı. **Eseri/Oyun:** *Küçük Ali* (Ank. 1951).
Kay.: CDTB s. 90-91; CDTT s. 652. •Yaz.Krl.

COŞKUNER, Kemal Fedai (1927 –): Şair, yazar. Antalya'nın Akseki ilçesine bağlı Mahmutlu köyünde doğdu. Antalya Aksu Öğretmen Okulunu bitirdi (1945). Çeşitli yerlerde öğretmenlik yaptı. Son görevi İzmir Halk Eğitimi Müdürlüğü idi. 1944'ten beri *Serdengeçti*, *Toprak*, *Fedai*, *Türk Edebiyatı* gibi çeşitli dergilerde şiirleri yayımlandı. Kendisi de *Fedai* adlı dergiyi çıkardı. **Eseri/Şiir:** *Vatanda Gurbet* (İzmir 1970).
Kay.: ÖBBŞKA 2/1188; TBEA 1/231; TDEA 2/83; YS s. 163. •M. CUNBUR

COŞKUNEREN, Hüseyin Hâki (1890 –): Bektaşî şairi. Kayseri'nin Tavas ilçesinde doğdu. Tavas Rüştüyesini bitirdi. İstanbul'a geldi. Fatih'teki Çukur Medresede Müftü Hacı Hüseyin Efendiden ders gördü. Tireli Hayrullah Babadan Mesnevi okudu. Kısa zamanda muhib, ve halife oldu. **Eserleri/Şiir:** *Divançe* (İzmir 1953). **Diğerleri:** *Evrad-ı Bektaşî*, *Nasıl Hacı Oldum*, *Keşkül-i Fucarâ*, *Bektaşilik Tarihi*, *Bektaşî Hikâyeleri*.
Kay.: TDEA 2/83. •M. CUNBUR

COŞKUNÎ, bk. **COŞKUN, Abdullah**

COŞKUNLU, Abdülvahit (1883-3.2.1950): Şair, halkbilim ve edebiyat araştırmacısı, müzisyen. İstanbul'da doğdu. Eser ve yazılarında **Vahit Lütfi Salcı**, şiirlerinde **Vahit** mahlasını kullandı. Babası telgraf müfettişi Lütfi Bey, annesi Binbaşı Cerrah Süleyman Beyin kızı Naciye Hanımdır. İstanbul Nuruosmaniye'deki Taş Mektepte okudu. Üç yaşında babasını kaybettiğinden bir süre sonra Darüşşafaka'ye geçti. Altıncı sınıftayken bir göz hastalığı geçirdi. Bir yıl okula gidemedi. İyileşince Harbiye Nezaretine bağlı Sanayi İdadisine kaydoldu. yüksek öğrenimini Harbiye'de yaptı. Harbiyenin ikinci sınıfında iken Mizancı Murad Beyin Paris'te yayımlanan eserlerini arkadaşlarıyla

okurken yakalandı. Okuldan çıkarılıp Dersim'e sürgüne gönderildi (1905). Müzisyen olduğu anlaşılınca sürgün yeri Elazığ olarak değiştirildi. Elazığ Alay Bandosunun şefliğine tayin edildi. II. Meşrutiyet'in ilân edilmesine kadar kaldı. Sivas'a aldırıldı, Sivas ve civarı üzerine tetkiklerde bulundu. Bir ara Moskova'ya davet edildi. 1907'de Lepinski Orkestrasında ikinci kemancı olarak çalıştı. Meşrutiyetin ilânından sonra İstanbul'a geldi(1908) ve ardından Edirne'ye gitti. Çeşitli kıtalarda bando ve müzik öğretmeniği yaptı. Hayatı boyunca musiki, folklor ve edebiyat sahalarıyla ilgilendi. Musikiye olan alâkası Kuleli'de askerî öğrenci iken başladı, Meşrutiyet'in ilânından sonra, Ankara'da Ziraat Mektebi, Darülmüallimin ve Belediye Bandolarını kurdu. Kırklareli ve Babaeski'de bir musiki teşekkülü meydana getirdi ve dört yıl da burayı yönetti. Daha sonra Alpulu Şeker Fabrikası bandosunu oluşturarak bir müddet de burada görev yaptı. Folklor üzerine çalışmaları Elazığ'da başladı ve Reşit Akif Paşa'nın kılavuzluğu ile o bölgede yaptığı araştırmalarla gelişti. Yazdığı yazılar, şiirler *Varlık*, *Karabük*, *Türk Folklor Araştırmaları*, *Karaelmas*, *Ülkü*, *Altıok*, *Halk Bilgisi Haberleri*, *Bartın*, *Yeşilyurt*, *Gençamatör*, *Müzik ve Sanat Hareketleri*, *Millî Mecmua*, *Folklor Postası* gibi dergilerde yayımlandı. Kırklareli'nde vefat etti. **Eserleri/Oyun:** *Hafiyе Darbesi yahut Bir Kızın İntikamı* (İst. 1327/1914). **Şiir:** *Saz Şairleri Gibi* (İst. 1940), *Benim Gibi* (İst. 1945). **Anı:** *Feryad-ı İstibdat* (İst. 1910). **Araştırma:** *Gizli Türk Musikisi ve Türk Musikisinde Armoni Meseleleri* (İst. 1940), *Gizli Türk Dinî Oyunları* (İst. 1941). **Basılmamış eserleri:** *Türk Dinî Musikileri*, *Kırklareli Şairleri*, *Trakya'da Türk Kabileleri*, *Türk Alevî Kadın Şairleri*, *Türkleşmiş Hristiyan Şairler*, *Kızılbaş Şairleri*, *Bektaşî Nefesleri ve Notaları*.

Kay.: Vahit Lütfi Salcı Jübilesi, Kırklareli 1949, M. H. Bayrı, "Vahit Lütfi Salcı", TFA, Nisan 1950, sayı:9; s. 130-132; Cahit Öztelli, "Vahit Lütfi Salcı'nın Gizli Hazinesi", TFA, Şubat 1952, sayı:31, s. 483-485; E. Ürük, "Vahit Lütfi Salcı", TFEA İst. 1984, s. 601-610; a. g. y., "Ölümünün 35. Yılında Vahit Dedenin Yaşamından Değişik Sayfalar", TFEA İst. 1985, s. 463-480; a.g.y., "Vahit Lütfi Salcı ve Trakya Şairleri", Halk Kültürü, 1984, sayı: 2, s. 131-142. TBEA 2/714. ♣A. CELEPOĞLU

COŞKUNMERİÇ, Süleyman Rıfki (Melül) (15. 10.1901-22.1.1964): Şair, yazar, eğitimci. Dedeğaç'a bağlı Ferecik'te doğdu. Yazılarında kullandığı **Rıfki Melul Meriç** adıyla tanındı. Saatçi Hafız

Mehmet Ali Efendinin oğludur. Ortaokula Edirne Sultanisinde başladı. Balkan Savaşında ailesiyle İstanbul'a göç etti. Bir süre İstanbul İdadisinde okudu. Sonra Menba'u'l-İrfan adlı özel idadiyi bitirdi. 1917'de girdiği Tıbbiye'yi, bir süre devam ettiği Yüksek Ticaret Okulunu yarıda bıraktı. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden 1927'de mezun oldu. Ankara Etnografya Müzesinde bir süre memur olarak çalıştı. Sonra Ankara, Kütahya, Akşehir, Adana İstanbul'un çeşitli liselerinde edebiyat ve Türkçe öğretmenliği yaptı. 1939-1944 arasında Türk Tarih Kurumunun İstanbul bölgesi kitabelerini derleme kolu başkanlığında bulundu. İÜ Edebiyat Fakültesinde, Güzel Sanatlar Akademisinde, AÜ İlahiyat Fakültesinde Osmanlıca, paleografi, sanat ve Türk sanatı tarihi derslerini okuttu. Güzel Sanatlar Akademisinde Türk Sanatı Enstitüsünü kurup müdürlüğünü üstlendi. İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul Enstitüsü, İlahiyat Fakültesi Türk İslâm Sanatları Enstitüsü ve Eski Eserleri Koruma Cemiyeti gibi çeşitli kuruluşlarda başkan, genel sekreter ve üye olarak bulundu. Melül mahlasıyla yazdığı şiirleri *Şebab*, *Düşünce*, *Servet-i Fünun*, *Yarın*, *Hayat ve Mihrap* gibi dergilerde yayımlandı. Daha çok rubailerini ile tanındı. İstanbul'da vefat etti. Rumelihisarı kabristanına defnedildi. Geniş bir kültüre sahip, sohbeti aranan, renkli bir şair ve yazardı. Değerli bir koleksiyon olan kütüphanesini, ailesi, Millî Kütüphane'ye bağışladı. **Eserleri/Şiir:** *İnkıraz* (Ank. 1928), *Rubaiyyât-ı Melül* (İst. 1951). **Araştırma ve İnceleme:** *Akşehir Türbe ve Mezarları*, *1 Türkiyat Mecmuası*, İst. 1936; *Türk Tezyini Sanatları ve Son Üstadlardan Altısı* (İst. 1937), *Türk Nakış San'atı Tarihi Araştırmaları I Vesikalar* (Ank. 1953), *Türk Cilt Sanatı Tarihi Araştırmaları* (1954), *Bayezid Camii Mimarları, İkinci Sultan Bayezid Zamanı Binaları, Mimarları ve Sanatkarları* (1959), *Edirne'nin Tarihi ve Mimari Eserleri, Hakkında* (1963). **Kay.:** SATŞ 2002, 4/1937-1939; H. Z. Ülken, "Rıfki Melül Meriç", AÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi sayı: 12, 1964; F. K. Timurtaş, "Rıfki Melül Meriç İçin", Hisar, Şubat 1964, s. 18-19; TBEA 2/564; TDEA 6/270-271; YS 2. bs. s. 421. ♣M. CUNBUR

COŞKUNOĞLU-BEAR, Ayten (1931 -): Dilci yazar, öğretim üyesi. Uşak'ta doğdu. İlkokulu Ankara'da okudu. Orta ve lise tahsilini Ankara Koleji (TED)'de tamamladı. AÜ Dil Tarih-Coğrafya Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünü 1955'

te bitirdi. 1958 yılında Bryn Mawr College (ABD) İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünde yüksek lisansını tamamladı. 1968'de doktorasını İÜ Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünde yaptı. Orta Doğu Teknik Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümünde 1980 yılında doçent, 1987 yılında profesör oldu. 1958 yılında Fulbright Bursunu (ABD), 1960 ve 1962 yıllarında İtalyan Hükümeti Bursunu, 1964 yılında British Council Bursunu kazandı. Türk Dil Kurumu üyesidir. *20. Yüzyıl İngiliz Romanı, Edebiyatın Psikolojik Yönleri, II. Dünya Savaşı Sonrası İngiliz Romanı, James Justinian Morier, Varoluşçuluk ve Edebiyat, Edebiyatta Yabancılaşma Kavramı, Edebiyat Öğretimi* yazarın araştırma yaptığı konularından bazılarıdır. Makaleleri Journal of the Hacettepe University Faculty of Letters, METU, Aegean Journal of Language and Literature, Journal of Human Sciences, Studies in English Literature'de yayımlandı. **Eserleri:** *The Conflict of Values in the Novels of E. M. Forster* (Ank. 1986), *The Life and Works of* (Ank. 1968).

♣G. OKUTAN

COŞTUROĞLU, Mustafa (1925 -): Eğitimci-yazar. Trabzon'un Eynesil ilçesinde doğdu. İstanbul Öğretmen Okulunu (1945), İstanbul Eğitim Enstitüsünü bitirdi (1948). 1948'den itibaren Görele, Alucra, Tirebolu ve Giresun'da Türkçe-edebiyat öğretmenliği (1948-1961), Giresun Halk Eğitim başkanlığı (1961-1963) yaptı. Bir süre Almanya'da halk eğitimi konusunda incelemelerde bulundu (1963-64). Dönüşünde MEB ve Köy İşleri Bakanlığı merkez örgütlerinde çalışarak 1975'de emekli oldu. Yazıları *Giresun Çağdaş Eğitim Dergisi*, *Damar* dergilerinde yer aldı. Köy Kızlarının Eğitimi adlı senaryosu filme çekilerek 1968 yılında TRT'de yayımlandı. ADD ve BM Türk Derneği üyesidir. **Eserleri/Araştırma-İnceleme:** *Sosyal Şizofreni ve Atatürkçülük Üzerindeki Baskı* (1974), *Sosyal Şizofreni ve Atatürk adıyla* 2. bs. 1981, *Sosyal Şizofreni ve Yaratıcı Düşünce Üzerindeki Baskısı* adıyla 3. bs. 1999), *Toplumsal Çözülme* (1992). **Ayrı basımlar:** *Kemalizmin Barış Okulu, Geriye Dönüş, Halk Eğitiminin Paradigması, Ekolojik Devrim, Hasan Ali Yücel'le İnsanlıkta Bütünleşmeye Doğru* (1997), *İsmet İnönü, Hasan Saka*.

Kay.: Sami N. Özerdim, "Bir Kitabın Getirdikleri", Varlık, sayı: 814, Temmuz 1975; Osman Nuri Koçtürk, "İlginç Bir

Yapıt: Sosyal Şizofreni", Yeni Ulus gazetesi, 10 Şubat 1981; Hikmet A. Mapolar, "İlginç Bir Yapıt: Sosyal Şizofreni ve Atatürk", Kıbrıs Postası gazetesi, 14 Eylül 1984, Artıla Aşut, "Araştırmacı Mustafa Coşturoğlu ile "Toplumsal Şizofreni" Üzerine", Damar dergisi, sayı: 70, Ocak 1997. ♣İ. IŞIK

CÖMERT, Bedrettin (1940-1978): Araştırmacı, yazar. Vezirköprü'de doğdu. Sivas Lisesini bitirdikten sonra, yükseköğrenimini Roma Üniversitesi İtalyan Dili ve Edebiyatı Bölümünde yaptı. Doktorasını da burada tamamladıktan sonra, Hacettepe Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümünde öğretim üyesi olarak görev aldı. Burada estetik sahasında doçentliğe yükseldi. 1978 yılında Ankara'da öldü. Şiir, deneme ve eleştiriler yazdı. Bunlar 1959 yılından itibaren *Varlık*, *Forum*, *Halkın Dostları*, *Ant*, *Gelecek*, *Barış*, *Yansıma*, *Milliyet Sanat* gibi dergilerde yer aldı. E. H. Gombrich'ten yaptığı Sanatın Öyküsü isimli çevirisiyle Türk Dil Kurumu 1977 Yılı Çeviri Ödülünü kazandı. **Eserleri/İnceleme:** *Giotto'nun Sanatı* (1977), *Croce'nin Estetiği* (1979). **Şiir:** *Kalmanın Ellerim Sızden Uzak* (1979). **Çeviri:** *Sanatın Öyküsü* (E. H. Gombrich'ten, 1977), *Mitoloji ve İkonografi* (1980). **Diğer:** *Eleştiriye Beş Kala* (1981, 2. bs. Ank. 1997).

Kay.: EİS s. 106; RTES s. 140; ŞYS s. 175-176; TBEA 1/231-232; TDEA 2/83; TEA/AÖ 1/300; YS, s. 163; E. Kongar-E. Renda-T. Tekin, Bedrettin Cömert'e Armağan, Ank. 1980. ♣N. YILDIZ

CÖMERT, Hüsamettin (1932 -): Şair. Hatay'ın Antakya ilçesinde doğdu. İskenderun Mal Müdürlüğü Millî Emlak servisinde memur olarak çalıştı. **Eseri/Oyun:** *Serüven*. **Kay.:** YŞA 1/28. ♣N. ÜNVER

CÖMERT, Kazım (1956 -): Hikâye ve roman yazarı. Erzurum'da doğdu. Gökçeada Öğretmen Okulundan mezun oldu (1975). Ülkenin çeşitli yörelerinde öğretmenlik yaptı. 1980 yılında Hollanda'ya giderek mesleğini orada sürdürdü. Hollanda'da yayımlanan *İlke* dergisinin düzenlediği öykü yarışmasında *Hastalık* adlı öyküsüyle ikincilik ödülünü aldı. **Eserleri/Roman:** *Çiğdemler Çıkarsa* (İst. 1992). **Hikâye:** *Islak Raylar* (İst. 1992). **Kay.:** TBEA 1/232; YS. 2. bs. s. 163. ♣Ö. İLDEŞ

CÖNTÜRK, Hüseyin (1918 -): Edebiyat tenkitçisi. İzmir'de doğdu. İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesini bitirdi (1941). Uzun süre özel ve resmî kuruluşlarda mühendis olarak çalıştı.

Karayolları Etüt ve Proje Fen Heyeti müdürlüğü yaptı. Ankara'da Elektrik İşleri Etüt İdaresinde görev aldı. Tenkit konusunda yazdıklarıyla ve yaptığı tenkitlerle ilmî usullere dayalı bir tenkit anlayışına yönelmeye çalıştı. Türk toplumunun gerçeklerinden hareket eden bir tenkit anlayışı yerine İngiliz ve Amerikan tenkit okullarının görüşlerine dayandı. Bu konudaki tutumu, toplumbilimi malzemelerini dışladığı, sanatının şahsî konumunu göz ardı ettiği gerekçesiyle tenkit edildi. Bu türdeki eserleri 1955 yılından sonra *Pazar Postası*, *Yeni Ufuklar*, *Yenilik*, *Türk Dili*, *Ataç*, *Varlık* gibi dergilerde yer aldı. Yazılarında daha çok genç şairlerin şiirlerine yöneldi. Asım Bezirci ve Turgut Uyar'la birlikte aylık edebiyat dergisi *Dönem*'i (Ekim 1963-Haziran 1965) çıkardı. Ocak 1966-Eylül 1968 yılları arasında ise tek başına sahibi ve sorumlusu olduğu üç aylık *Yordam* dergisini yayımladı. *Yordam*'ın kapanmasıyla birlikte edebiyatı bıraktı ve kendisini meslekî ve müzik çalışmalarına verdi. **Eserleri/Tenkit:** *Eleştirmeden Önce* (Ank. 1958), *Çağın Şairi* (İst. 1960), *Turgut Uyar/Edip Cansever* (İst. 1961), *Günlerin Getirdiği Götürdüğü: Beş Eleştirmeci Beş Hikâyeci* (A. Bezirci ile birlikte, İst. 1962), *Behçet Necatigil Üstüne* (İst. 1964).

Kay.: EYTE s. 708; TBEA 1/232TDEA 2/85-86; YS, s. 163. ♣N. YILDIZ

CÜDÎ (1863 - 13.4.1926): Alim, şair, eğitimci Trabzonlu Muallim Cûdi Efendi 1 Ağustos 1864 Pazartesi tarihinde Trabzon'da Hazı Kâsım Mahallesi'nde doğdu. Babası Arsin ilçesi Merkez Mahallesi eşrafından Hacı Mrhmet efendi, annesi Aişe Hâtun'dur. Soyu "**Küçükibrahimoğulları**" sülalesinden gelmektedir. İlköğrenimini İskender Paşa Medresesi müderrisi olan babasından almıştır. 11 yaşında babasının ölümü ile yetim kalan Südi Efendi, Tabakhane Mekteb-i ibtidaisinde okudu. Daha sonra Müftü medresesine devam ederek baba mesleğine sagip çıktı. Medrese yıllarını İbrahim Cudi şöyle anlatır. İlk defa; Ali Nakî Efendinin açmış olduğu Mekteb-i Hamidiye'ye Türkçe öğretmeni olmuş, ilk kısmının idareciliğini yaparak, Arapça derslerini de okuttu. Bir ara Mekke-i Mükerreme'ye giderek burada dört yıl kadar kaldı ve Arapçasını geliştirme imkanı buldu. Cûdi Efendinin ilk resmî memuriyeti, 26 Temmuz 1319 da (8 Ağustos 1903 Cuma) ta-

yin edildiği Trabzon Ticaret Mahkemesi Dâimi Azalığıdır. Bir ara bu mahkemenin başkanlığını da yapmıştır. Trabzon'da açılan *Efrad-ı Cedide ve Posta Kumandanları Mektebi* nde Türkçe öğretmenliği sırasında bu mektep için de bir marş yazmıştır. 11. Teşrin 1326-19 Şevval 1328 (24 Ekim 1910) tarihinde Trabzon Sultanisi'ne imtihanla arapça öğretmeni olmuş ve bu görevi Sultanilerin kapanmasına kadar devam etmiştir. Sultani öğretmenliği yanı sıra 01. teşrin 1327 (14 Ekim 1911) tarihinde Trabzon Askeri Rüştiyesinde Kavaid dersi öğretmenliği, Kız Numune Mektebi Müdürlüğü ve öğretmenliği, üç-beş yıl kadar fahri olarak Trabzon Maarif meclisi azalığı ve bir yıl kadar da Trabzon Valiliğinin çıkardığı "Trabzon Gazetesi" nin baş yazarlığı görevlerini yapmıştır. Cûdi Efendi'nin en büyük ve kalıcı eseri bugün kendi adını taşıyan ve yüz on yılı aşkın süredir hizmet vermekte olan Cudibey ilköğretim okuludur. Cûdi Efendi, 1916 yılında Trabzon'un Ruslar tarafından işgali sırasında, ailesiyle göç ederek önce Ünye'ye yerleşmiş burada kendisine Ünye Sultanisi öğretmenliği görevleri verilmiştir. Kısa bir süre sonra okulun yanması üzerine Ankara'ya gitmiş, burada da "Ankara Kız Muallim Mektebi" ve Ankara Sultanisi" müdürlükleri ile Arapça, Ulum-i Diniye dersleri öğretmenliği görevlerinde bulunmuş, Hacı Bayram camiiinde de vaazlar vermiştir. Trabzon'un 24 Şubat 1918'de işgalden kurtarılması üzerine de aldığı davete uyarak Trabzon sultanisindeki Arapça öğretmenliğine dönmüştür. Kurtuluş Savaşı yıllarında, mücadele için kurulan "Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Milliye Cemiyetinin öncülüğünü yapmış, yazılarıyla, konuşmalarıyla ve saygı duyulan kişiliği ile ön saflarda yer almıştır. Kurtuluştan sonrakendine teklif edilen milletvekilliğini kabul etmiyerek, öğretmenliğe devam etmiştir. Cûdi Efendi, Mart 1924 de Ahmet Mahir Efendi'nin ölümü üzerine, Haziran 1924 de Trabzon Müftülüğü'ne atandı. 16 Eylül 1924 de Atatürk'ün Trabzon'a ilk gelişlerinde, karşılıklı sohbet etmiş ve Atatürk Cudi Efendinin bilgisine hayran kalmıştır. Cumhuriyetin ilk müftüsü olan Cudi Efendi boğaz kanserinden muztaraptı. Tedavi için İstanbul'a gitmiş ise de şifâ bulamamıştı. 30 Ramazan 1344- (13 Nisan 1326 Salı) gecesi Trabzon da vefat etti. Muallim İbrahim Cudi Efendi'nin gazete ve dergilerde çıkan yazılarından ve

şiirlerinden başka, müstakil kitap olarak eserlerinin tamamı Trabzon matbaalarında basılmıştır. **Eserleri:** *Nevadir-i Nefide* (Vilayet matbaası, 1309/1891) *Teshil-i Elifba-yı Osmani* (Serasi Matbaası) *Resimli Eliba-yı Osmani* (Seresi Matbaası 1313/1894) *El-Kenzü'l-Esna Fi Şerhi'l Esmail Hüsnâ* (Serasi Matbaası 1325/1907) *Rehber-i Avamil* (Mirkoviç Matbaası 1325/1907) *İmla ve Kıraat* (Meşrevet Matbaası 1327/1909) *Teshil-i Sarf-ı Osmani* (Üskünar Matbaası 1327/1909) *İlk Tâ'lim-i Kıraat* (Üskünar Matbaası 1327/1909) *Ulum-i Diniyye Dersleri* (1. kitap) (Mihailidi Matbaası 1327/1909) *Ulum-i Diniyye Dersleri* (2. kitap) (Mihailidi Matbaası 1327/1909) *Kıraat-ı Türkiye* (1. kitap) (İsmail Hakkı Matbaası 1327/1909) *Kıraat-ı Türkiye* (2. kitap) (Mihailidi Matbaası 1327/1909) *Kıraat-ı Türkiye* (3. kitap) (Mihailidi Matbaası 1327/1909) **Kay:** Hüsetin Albayrak, Trabzonlu Muallim İbrahim Cudi Hayatı, Eserleri, şiirleri, Kozan Ofset Ankara Hüsetin Albayrak, Kuruluşunun 100. yılında Cudibey ilkokulu, s. 28, Erol ofset, Trabzon, 1988 Hüseyin Albayrak, Trabzon Basın Tarihi 1869-1928, C.1, s.340, Türkiye Diyanet vakfı Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi Ankara 1994. İbnülemin Mahmut Kemal İnal, Son asır Türk Şairleri, C.1, s.248, M.E Basimevi, İstanbul, 1969 Murat Yüksel, Trabzonlu Muallim İbrahim Cûdi, El-Kenzül Esna fi Şerhil Asma'il Hüsnâ, s.21. Damla Ofset İst. 1989 Mahir İz, Yılların İzi, s.59, İrfan Matbaası, İst. 1975 Abdulkadir Karahan, Muallim Cudi, V. Türkoloji Kongresinin Türk Edebiyatı Sektöründe verilen bildiri. (27.10.1983) H. ALBAYRAK.

CÜDÎ (10. 1850-17. 9. 1931): Divan şairi, öğretmen. Amasya'nın Merzifon ilçesinin Hacı Bâli mahallesinde doğdu. Babası Merzifonlu Hüseyin Efendidir. Kendisi Muallim İbrahim Cudi Efendi diye tanındı. İki yaşında babası öldü. Dedesi tarafından büyütüldü. Küçük yaşta mahalle mektebinde Kur'an okumayı, Kur'an'la ilgili ilimleri, ahlâk ilmini ve bir hattattan da sülüs yazıyı öğrendi. Merzifon Rüşdiyesinde ve medresede okudu. 1874/75'te İstanbul'a gelip öğrenimini bitirdi. 1876'da imtihanla Beşiktaş Askerî Rüştiyesine Türkçe öğretmeni olarak atandı. Burada Nabizâde Nazım'ın hocası oldu. Üç yıl sonra Selânik'te Terakki adında yeni kurulan bir özel okula nakletti. Yedi yıl sonra Selânik İdadisinde görev aldı. Sonra Selânik Askerî Rüşdisinde Türkçe ve Arapça öğretmenliklerinde bulundu. 1908'de Amasya Mebusu seçildi. Meclisin feshinden sonra 1913'te Gelenbevî İdadisinde edebiyat, Mercan İdadisinde Türkçe okuttu. 1915'te Bezmiâlem Valde İnas

Sultanisinin edebiyat öğretmenliğine getirildi. 1917'de Isparta Mebusu seçildi. İnsanlardan kaçan, vehimli, çekingen, ilmî erdem sahibi bir kimseydi. Kaynaklarda birkaç divan dolduracak kadar şiir yazdığı, V.C. Aşkun'a göre de büyük bir divanının Merzifon'da bir hocada olduğu kaydedilmiştir. İlk şiirlerinden biri Muallim Naci ile Selânikli Tevfik'in birlikte çıkardıkları *Teaviin-i Aklâm*'ın, 11. 9. 1886 tarih ve 11 numaralı sayısında; şiirlerinin bir kısmı *Peyam-ı Edebi*'de yayımlandı (1914). Eski vadede yazılmış şiirlerine göre şairi Muallim Naci takipçisi saymışlardır. İslâmî ilimlerle, kelâm ve tasavvufu meşgul olan Cûdi, bu bilgisini ve kişiliğini şiirlerine de yansıtmıştır. **Kay.:** V. C. Aşkun, Merzifon Şairleri, 1937, s. 74-87; A. Aziz Taşan, Düünden Bugüne Merzifon, İst. 1979, s. 67; İsmail Hakkı (Eldem), Muasır Şairlerimiz İst. 1891, s. 79-111; M. Cemal Kuntay, Nefais-i Edebiyye, Nazım kısmı, İst. 1913; SATŞ, 1999, 1/377-386; Ekrem Bektaş, "Cûdi Efendi, Muallim", TDVİA 8/80; TN 1/166(671); TŞ 3/1087-1093. ♣M. CUNBUR

CUHRUH, Asaf Talât (20. yy.): Şair. **Eseri/Şiir:** *Siyah Şuleler* (İst. 1944). **Kay.:** ÖBBŞKA 2/1027. ♣Yaz.Krl.

CULKUNBAY, Abdullah Kadiri (takma ad), bk. **ABDULLA Kadiri**

CUMA (âşık), bk. **MOLLA Cuma** (1854-1920)

CUMABAY uulu Abılğazi (?): Kırgızistan Manasçı. Kırgızistan'ın Koçkor bölgesinin Koçkor avulundandı. Kendisinden derlenen Manas varyantı, El Yazmaları Bölümünde 265 numarada kayıtlıdır. **Kay.:** ME 1/32. ♣N. YILDIZ

CUMABAYEV, Ebilmejin (1929 -): Kazakistan deneme yazarı, mütercim. Kızılorda vilayetinin Tereñözek ilçesine bağlı Tereñzek köyünde doğdu. S. M. Kirov adındaki Kazak Devlet Üniversitesinin Gazetecilik Fakültesini bitirdi (1950). 1949-1960 yılları arasında Sotsiyalistik Kazakistan gazetesinde, 1960-63 yılları arasında ise *Culdız* dergisinde ve *Kazak Edebiyeti* gazetesinde çalıştı. 1971'den itibaren Cazuvşı Matbaasının müdürlüğü görevini yürüttü. 1950'den bu yana çeşitli konularda makaleler ve deneme yazıları yazdı. Arap yazarların hikâyeler külliyyatını; K. Paustovskiy, C. Simenenko, M. Rid gibi sanatçıların bazı eserlerini Kazakçaya çevirdi. Deneme yazıları ve ter-

cüme eserleriyle tanındı. **Eserleri/Deneme-Makale:** *Alıptın Adamı* (Almatı 1960), *Karağandı Otan* (Almatı 1961), *Menin Kazakistanım* (A. Nurşayıkov ve S. Bakbergenov ile birlikte). **Tercüme:** *Telegey Taskın* (K. Paustovskiy'den, Almatı 1967), *Tüngi Aykas* (J. Simenon'dan, Almatı 1971), *Cumbak Salt Atı* (M. Rid'den, Almatı 1972). **Kay.:** KSE 4/502. ♦D. DÜYSEBAYEVA

CUMABAYEV, İskender (1956 –): Kırgızistan edebiyatçısı. Çüy ilinin Cayıl ilçesine bağlı Erkitüü kışlasında doğdu. 1973'te ortaokulu, 1980'de Kırgız Mémlekettik Üniversitesinin Gazetecilik bölümünü bitirdi. 1980 yılında Sokuluk ilçesi çapında faaliyet gösteren Eldik Tribuna gazetesinde mütercim, 1982 yılında Kırgız Sovyet Ensiklopediyası'nda ilmi redaktör olarak çalıştı. 1989 yılında Kırgız İlimler Akademisinin Dil ve Edebiyat Enstitüsünde görevlendirildi. 1996'da T. Sıdıkbekov'dun 'Too Arasında' Romanının *Caralış Tarihi* konusundaki doktora tezini savundu. Edebi çeviri, bazı Kırgız yazar ve şairlerin sanatları üzerine birçok ilmi ve edebi eleştiri makalesinin sahibidir. **Eseri:** T. Sıdıkbekov'dun 'Too Arasında' Romanı. ♦M. MUSAKOV

CUMABAYEV Üsönkul (1923-1976): Kırgızistan şairi. Çüy ilçesindeki Kara-Döbö köyünde doğdu. Köy mektebinin 9. sınıfını bitirdikten sonra 1941'de köyünde muhasebeci yardımcısı oldu. Aynı yılda askere alınıp, 1944 yılında Ryezan Topçuluk okulunu asteğmen unvanıyla bitirdi. 1952-1972 yıllarında partinin üst makamlarında görevlerde bulundu. Onun *Bilim'* adlı ilk yazdığı şiiri 1939 yılında *Kırgızstan Pioneri* gazetesinde yayımlandı. 1947 yılından itibaren onun eserleri ülke çapındaki gazete ve dergilerde yer almaya başladı. Kırgızistan Yazarlar Birliği üyesidir. **Eserleri:** *Irlar* (1958), *Ölbös Adam* (1965), *Atanın Ökümü* (1967), *Kıl Kıyak* (1968), *Mahabat Küülörü* (1970), *Öçpös Cıldızdar* (1973). ♦A AKMATALIYEV

CUMABEK Uulu İsa, bk. İSA

CUMADİLOV, Kabdeş (24.4.1936 –): Kazakistan yazarı. Doğu Türkistan'd Şincan'ın Tarbagatay bölgesinde Şöveşek köyünde doğdu. Babası Cumadil, dedesi Küderi zengin bir aileden gelmek-

teydi. 1956'da Şöveşek kolejinden mezun oldu. Çin Cumhuriyeti onu Almatı'daki Al-Farabi Üniversitesinin Dil ve Edebiyatı Fakültesine gönderdi. Fakat, ikinci sınıftan sonra fakülteye devam edemedi (1958). 1958 ve 1962 yıllarında Çin Halk Cumhuriyetindeki siyasi olaylardan dolayı, milliyetçilikle suçlanıp sürgüne gönderildi. Ürümçi bölgesindeki kömür işletmeciliğinde çalıştı. 1962'de Baktı sınırıyla, Şöveşek'ten göç edenlerle birlikte ata yurdu olan Kazakistan'a döndü. Okuluna devam ederek mezun oldu (1965). 1965-1967 arasında Kazak Edebiyeti dergisinde çalıştı. 1967'den itibaren Cazuvşı Matbaasında görev yapmaya başladı. İlk hikâyesi *Camal* adıyla Ürümçi'de yayımlanmakta olan *Şugla* adlı dergide çıktı. 1981'den sonra edebiyatla meşgul oldu. 1983'de *Songı Köş* isimli romanı ile M. Avezov Ödülü'nü, 1911'de *Tağdır* adlı romanı ile Kazakistan Cumhuriyeti Millî Ödülünü aldı. Yirmiye yakın kitap yazdı. Adını ilk defa, dünyaya duyuran eseri olan *Songı Hat'*ında Çin'deki Kazak Türklerinin bağımsızlık yolundaki savaşlarını, yaşadıkları ağır ve zor durumları anlattı. *Kökeytesti*, *Atameken* isimli romanlarında bugünkü insan tiplerini kaleme aldı. *Sarjaylauw*, *Saygılıkter* adlı hikâyelerinde şimdiki devrin gerçeklerini dile getirdi. 1996-1997'de yazdığı *Daraboz* romanı onsekizinci asırda *Congarlara* karşı yapılan savaşın kahramanı Karakerey Kabankay ile ilgilidir. Aynı zamanda Abılay Ordusu ile Kazakların diğer kahramanlarından da bahsetmektedir. Son yıllarda millî meseleler ve Kazak halkının bağımsızlığını kurma hakkında birçok makaleler yazdı. *Bodandıktan-Bostandıkkı*, *Kömülip Kalğan Koymalar*, *Azat Eldin Edebiyeti vs. Alıptar Oyanğan Jır*, *Üş Örip – Ürey Ordası*, *Gasırğa Tatıtın Bir Jil*, *Kayran Elim*, *Kazağım*, *Kazakka İdeologiya Kacet pe?* gibi bu makalelerinde yazar, geçmiş tarih ile günümüzün en önemli meselelerini dile getirdi. **Eserleri/Roman:** *Kökeytesti* (1970, Rusça 1972) *Songı Köş* (2 c., Almatı 1981), *Tağdır* (Almatı 1988), *Tandamalı Şıgarmaları* (2 c., Almatı 1989), *Daraboz* (2 c., Almatı 1994), *Tangajayıp Dünya* (Almatı 1998), *Hikâye; Kazdar Kayııp Baradı* (1967). **Şiir:** *Cas Dövrün* (1967). **Kay.:** KSE 4/403. ♦Ş. İBRAYEV

CUMAGALIYEV, Kayrat (1937 –): Kazakistan şairi, mütercim. Oral vilayetinin Orda kazasına bağlı Beskudık köyünde doğdu. 1954'te Şimkent

vilayetinin Jetısay kazasındaki II. İnternatsiyonal Okulunu bitirdi. 1959'da Almatı'daki şimdiki adıyla Al-Farabi olan Millî Üniversitesinin Filoloji Fakültesinde okudu. İlk şiiri *Leninçil Caş* gazetesinde *Universitetke* adıyla yayımlandı. 1959'dan başlayarak Cazuvşı Yayınevinde çeşitli görevlerde çalıştı. Molodaya Gvardiya ve Kazak Edebiyeti gazetelerinin Ödülleri'ne lâıyk görüldü, birçok şiir kitabı yazdı. Ayrıca Ş. Rustaveli, Fuzulî, Puşkin, Lermontov, L. Tudev, Şevçenko, M. Cälel, G. Gulam, Samed Vurgun, Mayakovski, Yesenin vb. şairlerin eserlerini Kazakçaya kazandırdı. Alexandre Dumas'ın *Gray Monte Kristo* adlı romanını Kazakçaya aktaranlardan biridir. Başarılı hizmetleri Eñbektegi Erligi Üşin madalyasına lâıyk görüldü. Kazakistan Yazarlar Birliği üyesidir. **Eserleri/Şiir:** *Tuñgış* (Almatı 1964), *Canar* (Almatı 1966), *Perzent Üyi* (1967), *Aynam Köz* (1969), *Sahara* (1970), *Şapagat* (1972), *Ak Jarma* (1974), *Kuba Can* (Rusça, 1973), *Seske* (Almatı 1976), *Köñilimniñ Sarası* (Almatı 1982). **Kay.:** KSE 4/503. ♦Ş. İBRAYEV

CUMAGELDIYEV, Tirkış (29.10.1938 –): Türkmenistan edebiyatçısı. Marı ilçesinin Acap Mémmedova köyünde doğdu. Orta okula doğduğu köyde başladı ve Marı şehrinde bitirdi. 1956-1961 yılları arasında Türkmen Devlet Üniversitesinin Filoloji Fakültesinde lisans eğitimi gördü. Aşgabat'daki Televizyon Kurulunda, Türkmenfilm Sinema Stüdyosunda, Yazarlar Birliğinde çalıştı. 1987-1988 yılları arasında *Edebiyat ve Sungat* gazetesinin redaktörlüğünü üstlendi. Edebi faaliyetlerine öğrencilik yıllarında başladı. 1976 yılında *Türkmenistan Yazarlar Birliği* ödülü, 1979 yılında Magtımgul Devlet Ödülü, 1986 yılında Hormat Nişanı verildi. **Eserleri:** *Gelnece* (Aşgabat 1968), *Ömür Davası* (Aşgabat 1971), *Başagay* (Aşgabat 1972), *Bagırımıñ Bağdaşanı* (Aşgabat 1977), *Canserek* (Aşgabat 1979) *Daşrabat* (Aşgabat 1982), *Méhek Daş* (Aşgabat 1985), *Saylanan Eserler* (Aşgabat 1988), *Gara Yıldırım* (Aşgabat 1989), *Arzılı Mekan* (Aşgabat 1978), *Şagal Mesliği* (Aşgabat 1984). **Kay.:** TDTEA 11/398-406. ♦Yaz.Krl.

CUMAGUL Uulu, Kalbek bk. KALBEK

CUMAGULOV, Çetin (1937 –): Kırgızistan dilci-araştırmacısı, Türkolog, gazeteci ve mütercim.

Çüy iline bağlı Kant ilçesindeki Çetindi köyünde bir öğretmen ailesinde doğdu. 1951'de Koçkor ilçesindeki Talaa-Bulak isimli yedi yıllık okulu bitirdi ve Frunze şehrindeki 5 numaralı Kırgız Ortaokuluna başladı. Buradan mezun olduktan sonra Kırgız Devlet Üniversitesinin Filoloji Fakültesini kazandı ve 1960 yılında bitirdi. 1960-1962 yılları arasında Kırgız İlimler Akademisi Dil ve Edebiyat Enstitüsünün Türkoloji Bölümünde uzman olarak çalıştı. 1962-1964 yıllarında Kırgızistan Komsomolu'nun Merkezî komitesinde görev yaptı. 1964'te Akademiye bağlı olarak yüksek lisans öğrenimi gördü. 1967-1968 yılları arasında Genel Türkoloji ve Dungan Dil Bilimi Bölümünde araştırma görevlisi olarak çalıştı. 1968'de yeni kurulan Kırgız Ansiklopedisi'nin baş redaksiyonuna çağrılarak baş ilmi redaktörlük, redaksiyon başkanlığı, sorumlu sekreterlik, baş redaktör yardımcılığı görevlerinde bulundu. 1972'den itibaren Dil ve Edebiyat Enstitüsünde Lehçeler ve Kırgız Dili Tarihi Bölümünün, Terminoloji Bölümünün, Türk Medeniyeti Bölümünün başkanlıkları görevlerini yürüttü. 1997'de Uluslararası Aytmatov'duk Sosyal Bilimler Akademisinin akademisyenliğine seçildi. **Eserleri/İnceleme:** *Epigrafika Kirgizii* (Bişkek 1963, 1982, 1987), *Yazık Siro-Türkshih Pamyatnikov Kirgizii* (Bişkek 1982), *Kırgızstandın Epigrafikalık Estelikleri* (Bişkek 1987). ♦A. AKMATALIYEV

CUMAGULOV, Makan Cubanışılı (1924 –): Kazakistan roman yazarı ve şair. Almatı vilayetinin Kiyıkbay köyünde doğdu. II. Dünya Savaşına katıldı (1942-1943). Moskova'daki A. M. Gorkiy Edebiyat Enstitüsünü bitirdi (1958). Uçitel Kazakistana gazetesinde, Cazuvşı Matbaasında (1958-1969) çalıştı. Eserlerini Rusça yazdı. Şiir, roman ve hikâye türünde yazdığı eserleri vardır. Kıran Kazası Kıyada adlı romanında halk kahramanı Amangeldi İmanov'un hayatını anlattı. **Eserleri/Şiir:** *Kara Torgay* (1956). **Roman:** *Kıran Kazası Kıyada* (2 cilt, 1965, 1967). **Hikâye:** *Dneprge* (1972). **Çocuk Edebiyatı:** *Söz* (1969). **Kay.:** KSE 4/503. ♦D. DÜYSEBAYEVA

CUMAĞALIYEV, Abdolla (1915-1942): Kazakistan şairi. Oral vilayetinin, Jımpıyıt kazasına bağlı Josalı köyünde doğdu. Doğduğu köyde ilk ve orta-

okul eğitimini tamamladıktan sonra, 1934-1936 yılları arasında Oral'daki A. S. Puşkin Pedagoji Enstitüsünde, 1936-1938 yılları arasında da Kazak Pedagoji Enstitüsünde okudu. Kızılorda Ticaret Yüksekokulunda öğretmenlik (1938-1939), Kazakistan Mémlekettik Matbaasında redaktörlük (1939-1941) yaptı. II. Dünya Savaşının başlamasıyla, 1941'de savaşa gitti. 1942'de savaşta öldü. Sanat hayatına 1936'da adım attı. Şiirleri 1936-1941 yılları arasında çeşitli gazete ve dergilerde yayımlandı. Şiirlerinde duygusallık ve lirizm hakimdir. Bayron'un, Lermontov'un, Nizami'nin ve Toktagul'un eserlerini Kazak Türkçesine kazandırdı. **Eserleri/Şiir:** *Tandamalı Ölümler* (Almatı 1945), *Öşpegen Jalın* (1962).

Kay.: KSE 4/503. •D. DÜYSEBAYEVA

CUMAHOCA, Nusretulla Ataullaoglu (20.4. 1953 -): Özbekistan edebiyat bilimcisi, âlim, filoloji fenleri namzeti. Buhara'nın Gıcduvan ilçesinde bir işçi ailesinin çocuğu olarak doğdu. Ortaokulu burada bitirdikten sonra Taşkent Devlet Üniversitesinin Özbek Filolojisi Fakültesinde okudu (1970-1975). 1973-1975 yılları arasında aynı Üniversitenin Şark Fakültesinde İran-Afgan dillerini öğrendi. Gıcduvan'daki Uluğbek adlı ortaokulda öğretmenlik yaptı (1975-1977). 1977'de Taşkent'e döndü ve Özbekistan İlimler Akademisi Dil ve Edebiyat Enstitüsünde çalıştı. Dışarıdan yüksek lisans öğrenimini yaptı. 1984'te Şermuhammed Munising *Poetik Mehareti* konusunda bilim adaylığı tezini savundu. 1994'e kadar Özbekistan İlimler Akademisinin Ali Şir Nevaî adlı Edebiyat Enstitüsünde çalıştı. 1994'te Özbekistan Cumhuriyeti Medeniyet ve Ma'rifet Cemaatçılık Merkezinde bölüm müdürlüğü görevini üstlendi. 1995'te Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın yönetiminde-ki Devlet ve Cemiyet Kuruluşu Akademiyasında görevlendirildi. Sonra, Til ve Nutk Medeniyeti bölümü müdürü oldu. Cumahoca ondan fazla kitap, yüzelliye yakın makale yazdı. Medeniyet mirasının nadir eserlerini yayına hazırlama işiyle de uğraştı. Adizova İkbalay İstemovna ile birlikte Muhammed Yusuf Beyânî'nin *Şecere-i Harezşahi* adlı tarihî eserini yayımlattı. Şermuhammed Muhsin'in *Sevad-ı Ta'lim* adlı eserini kitap hâline getirdi (1997). Ayrıca, yeni uygulanan edebiyat programının ve ders kitaplarının yazarlarından biridir.

10. sınıflar için Özbek Edebiyatı mecmuasını hazırladı (Taşkent 1994). Yeni Özbek Edebiyatı ders kitabının da hazırlayıcısıdır (Taşkent 1998). Son yıllarda *Milliy Müstakillik Mefkuresi ve Edebî Miras* konusunda doktora tezi hazırladı. **Eserleri:** *Poetik Tasvirde Peyzacning Roli* (Taşkent 1982), *Ali Şir Nevaîy* (Gazeller Şerhi, Taşkent 1991), *Munis Gazaliyati* (Taşkent 1991), *Sözün Bekalirak Yadgar Yokdur* (Taşkent 1994), *Turdi Nazmı Bedüyeti* (Taşkent 1994), *Feruz Medeniyet ve Sanat Hamiyisi* (Taşkent 1995), *Feruz Şah ve Şair Kısmeti* (Devletyar Rahim ve Şihnazar Metresul ile birlikte, Taşkent 1995), *Satrlar Silsilesidegi Sehr* (Taşkent 1995), *İstiklâl ve Ana Tilimiz* (Taşkent 1998).

•İ. ADIZOVA

CUMAKANOV, Caken (1913-?): Kazakistan yazarı. Semey vilayetinin Abay ilçesine bağlı Cüreka'dır köyünde doğdu. Kazak Gazetecilik Enstitüsünü 1938'de bitirdi. Eserleri 1939 yılından itibaren yayımlanmaya başladı. II. Dünya Savaşına katıldı. Suvorovşî gazetesinde muhabirlik yaptı. Özellikle hikâye türünde eserler verdi. II. Dünya Savaşını, aşk ve vefa temalarını işledi. Ayrıca denemeleri ve romanları da vardır. Eserleri başta Rusça olmak üzere, İngilizce, Fransızca ve Almancaya çevrildi. Kendisi de bazı Rus ve yabancı yazarların eserlerini Kazakçaya kazandırdı. **Eserleri/Hikâye:** *Cazılmagan Kitap* (Almatı 1959), *Kara Köz Karındaşım* (Almatı 1962), *Eki Col* (Almatı 1956), *Soldat Col* (Almatı 1958), *Kelin* (Almatı 1960), *Aliya Moldagulova* (Almatı 1965), *Üş Beyererek* (Almatı 1965), *Zamana Biyligi* (Almatı 1966), *Mahabbat Pen Mansap* (Almatı 1970). **Roman:** *Sokpak Sonı* (Almatı 1967), *Men Cumışşımın* (Almatı 1972). **Deneme:** *Conktar Colı* (Almatı 1950). **Şiir:** *Ak Biyday* (Almatı 1939).

Kay.: KSE 4/503. •D. DÜYSEBAYEVA

CUMAKULİ, Urgutiy (19. yy.): Özbekistan şairi ve yazarı. Asıl adı Cumakuli b. Sofiy Tağayı Türk Urgutiy Semerkandî'dir. Humulî mahlasıyla şiirler yazdı. Buhara emiri Nasrulla (1827-1860) devrinde Urgut'ta kadılık yaptı. Özbek ve Tacik dillerinde nesir ve nazım eserler yazdı. Tarihî eserleri de mevcuttur. *Tarih-i Humulî* adlı eserinde bazı derviş şeyhlerinin hayatından ve Manğıtlar sülâlesi tarihinden bilgiler verdi. *Manzumât-ı Tarihî* adlı eserinde ise 1870'teki tarihî olayları şiir şek-

linde anlattı. **Eserleri:** *Tarih-i Humulî-ı Manzumât-ı Tarihî*, *Şah ve Geda*, *Divan-ı Humulî*, *Şeyh Musahat ed-Dehbidiyning Tercime i Hâli*.
Kay.: ÖZSE, 4/394. •Z. İSMAİLOV

CUMAKUNOVA, Gülzura (30.7.1954 -): Kırgızistan dilcisi, ilim adamı, yazar. Narın eyaleti, On-arça kasabasına doğdu. İlkokulu orada okudu. Liseyi Bişkek'te 1971'de bitirdi. Aynı yıl Kırgızistan Mémlekettik Üniversitesinin Filoloji Fakültesine girdi. 1976'da buradan mezun oldu. İş hayatına ilk Kırgız millî ansiklopedisinin başredaksiyonunda ilmi redaktör olarak başladı. Ansiklopedinin dille ilgili makalelerini hazırladı ve redaktörlüğünü yaptı. 1984'te Kırgız Bilimler Akademisinin Türkoloji Bölümüne doktora öğrencisi olarak girdi. 1984-1988 arasında *Manas Eposundagı Tiriçilikke Baylanuştuu Leksika* adlı doktora tezini hazırladı. 1988'de filoloji doktoru oldu. Bu yıldan itibaren Kırgız Mémlekettik Üniversitesinde öğretim üyesi olarak görev yapmaya başladı. 1990'da doçent oldu. 1993'te AÜ'nin daveti üzerine Türkiye'ye geldi. Önce AÜ Tömer'de, sonra TİKA'da Türk yazı dili projesinde görev aldı. Kırgızcanın gramerini ve sözlüğünü bu proje için hazırladı. 1996'dan beri AÜ Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Bu arada düzenlenen Türkoloji alanındaki bilim toplantılarına katıldı. Makaleleri Kırgız Bilimler Akademisi yıllıklarında, Kırgız dergilerinde, Türkiye'de *Bilge*, *Türk Dili*, *Türk Lehçeleri ve Edebiyatları* gibi dergilerde yayımlandı. **Eserleri/Dil:** *Kırgız Tilin Üyrönüçülör üçün Köniğüülör Ciynağı* (Bişkek 1990), *Kırgız Tilinin Programması* (Çondor üçün, Bişkek 1991), *Manas Destanı Kırgız Edebî Dilinin Tarihî Kaynağı* (Ank. 1995). **Çeviri:** *Resimlerle Namaz* (Ank. 1994), *Cep İlmihali* (Ank. 1995), *Türkler İçin Ne Demişler* (Ank. 1996), *Hazret-i Muhammed'in Hayatı* (Ank. 1997), *Kur'an Okumaya Giriş* (Ank. 1998), **Basıma hazır eserleri:** *Kırgızca-Türkçe Ortak Kelimeler Sözlüğü*, *Kırgız-Türk Ata Sözlüğü*, *Kırgız Masalları Tercümesi*.
Kay.: kendi. •A. ŞİMŞEK-CANPOLAT

CUMALI, Ahmet Necati (13.01.1921 - 10. 01. 2001): şair ve yazar. Yunanistan'a bağlı Florina'da doğdu. Çocukluğu Urla'da geçti. Şehit Kemal İlkokulunu (1932), İzmir Erkek Öğretmen Okulu orta kısmını (1935), İzmir Atatürk Lisesini

(1938), AÜ Hukuk Fakültesini (1941) bitirdi. Millî Eğitim Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğünde (1945-1948) çalıştı. Urla ve İzmir'de avukatlık (1950-1957), Paris Basın Ateşeliğinde memurluk (1956-1959), İstanbul Radyosunda redaktörlük (1959-1963) yaptı. İsrail ve Paris'te bulundu. 1970 yılından itibaren İstanbul'da serbest yazarlık yaptı. Şiir, hikâye ve denemelerini 1939 yılında Urla Halkevi dergisi *Ocak'ta Varlık*, *Servet-i Fünun*, *Yeni İnsanlık*, *Küllük*, *Ülkü*, *Ankara*, *Yücel*, *Seçilmiş Hikâyeler*, *Yenilik*, *Yeditepe* gibi dergilerle *Ulus* ve *Dünya* gazetelerinde yayımladı. 1980 sonrası haftalık 2000'e *Doğru* dergisinin yazı kurulu ve sürekli yazarları arasında bulundu. Şiir, hikâye, roman, deneme ve oyun alanında verdiği eserlerle son dönemlerin en üretken yazarlarından biri oldu. Aşk ve yaşanmış sevgileri işlediği, günlerinde Garip akımının etkisi vardır. son şiirlerin halkın, köylünün, memleketin dertlerini, haksızlık, yolsuzluk, aile ve gençlik özlemlerini, çağdaş insanın yalnızlığını, manevî değerlerin yıpranıp çöküşünden doğacak olumsuzlukları açık, duru ve sağlam bir Türkçeyle dile getirdi. Şairin *Karakol* şiirini tahlil eden Mehmet Kaplan *okumuş olduğumuz yüzlerce memleket şiiri arasında, diyebiliriz ki, en güzellerinden biridir. Burada şairin başarısını temin eden şey, ham malzemeyi çok iyi işlemesi, konuyu estetik bir zaviyeden almasıdır. Şair, eserinde Türkiye'nin en mühim sosyal davalarından birini ortaya koyuyor. Fakat onu çiğ ve kaba bir şekilde değil, şiir duygusu içerisinde veriyor. Burada şiir duygusu, hakikî kaynağında, insanların duygu tarzında yakalanmıştır*" diyor. İnci Engin'in de bu şiir için "Halk edebiyatına ait bir türün, ağıtın modern şiir ve güncel köy dertlerini anlatmak amacıyla kullanıldığı güzel bir şiirdir 'Karakol'. İlk şiirlerinden itibaren Necati Cumalı pek çok şiirinde yaşama sevincini aktarır ve dünya güzellikleri över" demektedir. Gençlik yıllarının aşklarını anlattığı ilk hikâyelerinde Sait Faik etkisi hissedilmektedir. Oyunlarında Atatürkçü, laik ve çağdaş bir toplum anlayışı göze çarpar. Yağmurlu Deniz'le Türk Dil Kurumu 1968 Şiir Ödülünü, *Değişik Gözle* kitabıyla 1957 ve *Makedonya* 1900 kitabıyla 1977 Sait Faik Hikâye Ödülleri, *İş Kararı Vermekte* ile 1957 Basın Yayın Genel Müdürlüğü Kısa Radyo Oyunu Yarışması İkincilik Ödülünü, *Yaralı Geyik* ile 1978 Muhsin Ertuğrul Oyun Ödülünü, *Dün Neredeydiniz* ile de 1981 Kültür Bakanlığı Tiyatro Ödülü'nü, bütün

şairlerini topladığı *Tufandan Önce* ile 1984 Yeditepe Şiir Armağanını, *Viran Dağlar* ile 1995 Orhan Kemal Roman Ödülü ile 1995 Yunus Nadi Roman Ödülünü kazandı. Bir çok oyunu çeşitli dillere çevrildi. Televizyona *Boş Beşik*, *Tütün Zamanı* adlı eserleri; *Susuz Yaz*, *Makedonya 1900* (Dila Hanım adıyla), *Derya Güllü*, *Mine* gibi hikâye ve oyunlarından başka, *Tutku* (Öç adlı hikâyeden 1984'te F. Tuna tarafından), *Adı Vasfiye* (Vasfiye adlı hikâyeden, 1985'te A. Yılmaz tarafından), *Dul Bir Kadın* (Bir Sabah Gülerek Uyan'dan, 1985'te A. Yılmaz tarafından), *Uzun Bir Gece*, (1988'de S. Duru tarafından) hikâyeleri de sinemaya uyarlandı. **Eserleri/Şiir:** *Kızılçullu Yolu* (İst. 1943), *Harbe Gidenlerin Şarkısı* (İst. 1945), *Mayıs Ayı Notları* (İst. 1947), *Güzel Aydınlık* (İst. 1951), *Denizin İlk Yükselişi* (ilk üç kitabının eklerle yeni basımı, İst. 1954), *İmbatla Gelen* (İst. 1955), *Güneş Çizgisi* (İst. 1957), *Yağmurlu Deniz* (son iki kitabı ve yeni şiirleri, İst. 1968), *Başaklar Gebe* (Ank. 1970), *Ceylan Ağdı* (İst. 1974), *Aç Güneş* (bütün şiirleri, 1980), *Bozkırda Bir Atlı* (1981), *Yarasın Beyler* (1982), *Tufandan Önce* (Bütün şiirleri, I, İst. 1983), *Aşklar Yalnızlıklar* (toplu şiirleri, 1985), *Kısmeti Kapalı Gençlik* (Bütün şiirleri II, İst. 1986). **Hikâye:** *Yalnız Kadın* (İst. 1955), *Değişik Gözle* (İst. 1956), *Susuz Yaz* (İst. 1962, M. Erksan tarafından 1963'te, Y. Duru tarafından 1973'te filme alındı, M. Erksan'ın filmi 1964 Berlin Film Festivalinde Altın Ayı ödülünü kazandı.), *Ay Büyürken Uyuyamam* (İst. 1969), *Makedonya 1900* (İst. 1976, Dila Hanım adıyla 1978'de O. Aksoy tarafından filmi çekildi), *Kente İnen Kahtanlar* (İst. 1976), *Revizyonist* (İst. 1979), *Yakubun Koyunları* (İst. 1979), *Aylı Bıçak* (İst. 1981, *Uzun Bir Gece* adıyla yeni basımı, İst. 1991). **Roman:** *Tütün Zamanı* (İst. 1959, Zeliş adıyla İst. 1971; O. M. Arıburnu tarafından 1959'da filme alındı), *Yağmurlar ve Topraklar* (İst. 1973), *Acı Tütün* (İst. 1974), *Aşk da Gezer* (İst. 1975), *Uç Minik Serçem* (Ank. 1990), *Viran Dağlar* (İst. 1994). **Oyun:** *Boş Beşik* (İzmir 1949, B. Gelenbevi tarafından 1952'de, O. Elmas tarafından 1969'da filme alındı), *Mine* (İst. 1959, A. Yılmaz tarafından 1982'de filme alındı), *Nalınlar* (İst. 1962), *Derya Güllü* (İst. 1963, 1979'da S. Duru tarafından filme alındı), *Oyunlar 1* (Boş Beşik, Ezik Otlar, Vur Emri, İst. 1969), *Oyunlar 2* (Susuz Yaz, Tehlikeli Güvercin, Yeni Çıkan Şarkılar ya da Juliette, İst. 1969), *Oyunlar 3* (Nalınlar, Masallar, Kaynana

Ciğeri, İst. 1969), *Oyunlar 4* (Derya Güllü, Aşk Duvarı, Zorla İspanyol, İst. 1969), *Oyunlar 5* (Gözü, Bakan Bekliyoruz, Kristof Kolomb'un Yumurtası, 1973), *Oyunlar 6* (Mine, Yürüyen Geceyi Dinle, İş Karar Vermekte, 1963), *Yaralı Geyik* (1981), *Dün Neredeydiniz* (1983), *Bir Sabah Gülererek Uyan* (1990), *Vatan Diye Diye* (1990), *Devetabanı* (1992), *Ceyhan ile Sevdican* (1988) ve *Yalnız Ölü* (1990) adlı oyunları sahnelenmedi. **Uyarlama:** *Çalikuşu* (R. N. Güntekin'den, İst. 1963). **Oyunlarından Mine** (1950), *Boş Beşik*, *Susuz Yaz*. **Senaryo:** *Bağımsızlık ya da Ölüm* (1990) **Deneme:** *Niçin Aşk* (İst. 1971), *Senin İçin Ey Demokrasi* (İst. 1976), *Etiler Mektupları* (İst. 1982), *Niçin Af* (1989), *Şiddet Ruhu* (Ank. 1990), *Ulus Olmak* (İst. 1995). **Günce:** *Yeşil Bir At Sirtında* (İst. 1990). **İnceleme:** *Muzaffer Tayyib Uslu: Şiirleri, Yazıları ve Kendisi İçin Yazılanlar* (İst. 1956), *Guillaume Apollinaire: Yaşamı, Sanatı ve Şiirleri* (1986). **Çeviri:** *Yedi Efsane* (G. Keller'den, D. Güney'le ortak, İst. 1946), *Meşe Ağaçlı Köşk* (T. Strom'dan, D. Güney'le ortak, İst. 1946), *Memleket Özlemi* (L. Hugnes'ten, İst. 1961), *Altın Araba* (M. Prosper'den, 1963), *Şiirler* (Apollinaire'den, İst. 1965). **Seçme Şiirler** (Aynı şairden, ortak, İst. 1971). **Kay.:** CDTB s. 91-93; CDTE s. 95-97, 142, 389, 390; Mehmet Kaplan, Cumhuriyet Devri Türk Şiiri, 1973, s. 207-219, a. g. y. Şiir Tahlilleri 2/240, 246; Tuncer Uçarol, Çağdaş Eleştiri, Mart 1985; CDTT s. 622, 633; EİS s. 107-108; EYTE s. 708; T. Alangu, Hikâye ve Roman 3/829 vd.; İBYTÖA 2/59-75; İBYTŞA 1/438-446; Ş. Aktaş, "Necati Cumalı", TD, Ekim 1989, s. 197 vd.; ÖBBŞKA 1/58, 138, 252, 319, 510, 520, 540, 618, 2/715, 784, 798, 839, 991, 1202 vd.; ÖÖ s. 81-90; Mehmet Nuri Yardım, "Çocukluğunu Yaşayan Yazar Necati Cumalı: İyi Romancılarımız Var", Romancılar Konuşuyor, 2000, s. 89-94; ÖBBŞKA 2/784; TD, 1. c. sayı: 5, s. 295; ŞYS s. 193-195; TBEA 1/232-234; TDEA 2/88; TET/AK s. 129; TÖS s. 382-391; Songül Taş, Necati Cumalı ve Oyunları Ank. 2001. ♣İ. İŞİK

CUMALIOĞLU, Fehmi Hilmi (1912 -): Asker ve tabip şair, yazar. Tekirdağ'da doğdu. Baba adı Ahmet Hilmi'dir. İlk ve orta öğrenimini Tekirdağ'da yaptı. İstanbul Tıp Fakültesini bitirdi. İç hastalıkları ihtisası yaptı. Albaylığa kadar yükseldi Samsun Askeri Hastanesi Baştabibi ve Samsun Tabip Odası Başkanı oldu. Siyasî hayata atıldı. 1973'te 2. Dönem Kayseri, 4 ve 5. Dönemler İstanbul Milletvekili seçildi. Şiirlerinde hece ve aruz ölçüsünü kullandı. İncelemelerinde sosyal konuları İslâmî açıdan ele aldı. Biyografiler de yayımladı. **Eserleri/Şiir:** *Ölmemiş Duygular* (İst.

1934), *Gölde Sabah* (İst. 1934), *Senin İçin* (İst. 1936), *Çiğlik* (Ank. 1959). **İnceleme:** *Vazife ve Feragat* (1937), *Ondört Martın İlhamları* (1938), *Komünizm ve İslâm* (1963), *İman Milletlerin Kaderini Çizen Hakk'a ve Bâtula Dayalı İnanışlar* (1968). **Biyografi:** *Mehmet Akif'in Hayatı ve İstiklâl Marşı* (İst. 1962), *Mehmet Akif'in Hayatı ve Tefekkür Cephesi* (1959). **Kay.:** ÖBBŞKA 1/271, 464, 2/798, 923, 998; A. H. Yücebaş, Tekirdağlı Şairler, İst. 1939, s. 66-72; A. Erol, Şiirlerle Tekirdağ, İst. 1970, s. 19; A. Oy, Yüzyıllar Boyunca Tekirdağlı Şairler ve Yazarlar, İst. 1995, s. 63; TBMM Albümü 1920-1991, s. 334; TDEA 2/88-89. ♣F. A. TURAN

CUMALİYEV, Kajım (1907-1968): Kazakistan edebiyat araştırmacısı, yazar ve Kazak İlimler Akademisi akademisyeni. Asıl adı Kajıgali olup Kajım Jumaliyev adıyla tanındı. Oral vilayetinin Karatöbe ilçesine bağlı Akkozı /Jalğızağali köyünde doğdu. İlk eğitimini köy okulunda aldı. 1923-1925 tarihleri arasında önce Orenburg'daki Eresektek lisesinde okuyup mezun oldu, sonra da Çimkent Ziraat Yüksek Okulunda okudu. 1932'de Kazak Pedagoji Enstitüsü Dil ve Edebiyat Fakültesinden mezun olduktan sonra, öğretmen yetiştiren Oral Pedagoji Enstitüsünde öğretmen olarak beş yıl çalıştı (1932-1937). Daha sonra Kazak Pedagoji Enstitüsünde 31 yıl ders verdi (1937-1968). Kazak edebiyatı bölüm başkanlığı görevini üstlendi. Daha sonra Çimkent'teki Köy Hizmetleri 1929-1932 yılları arasında Almatı'da Abay adındaki Pedagoji Enstitüsünde okudu. Edebî hayatına şiir yazmakla başladı. 1928-1929 yıllarında *Batırak Galiaskar*, *Egizbay ile Ergoja* adlı manzumeleri yayımlandı. 1932'de Oral şehrindeki Pedagoji Enstitüsüne okutman olarak gönderildi. 1937'de tekrar Almatı'ya gelerek, Abay adındaki Enstitü'de hoca olarak göreve başladı. Daha sonra Kazak Edebiyatı Bölümü Başkanı oldu. Bu işi 30 yıl boyunca, hayatının sonuna kadar sürdürdü. 1968'de ise bütün Cumhuriyet çerçevesinde 60. yılı kutlandı. Âlimliğinin yanısıra yazmış olduğu *Bircan ile Sara* dramı 1947-1948 yılında tiyatrodan birkaç defa oynandı. *Arbasuv* adlı piyesi de vardı. Hayatının bir bölümünü ilmi araştırma çalışmalarına harcadı. 1938'de *Edebiyat Teorisi*, 1941'de de Orta okullar için *Kazak Edebiyatı Tarihi* adlı ders kitaplarını yazdı. Bunlar birkaç defa yayımlandı. K. Jumaliyev'in uzun yıllar boyunca emek verdiği en büyük ilmi çalışma konusu Mahambet Ötemisioğlu oldu. 1941'de XVIII-XIX

asırdaki Kazak Edebiyatı Tarihi konusunda adaylık tezini savundu. 19427'de doçent unvanını aldı. 1946'da *Abay'dan Önceki Kazak Manzumeleri ve Abay Poezisinin Dili* konulu profesörlük tezini savundu. 1947'de K. Jumaliyev'in doğumunun 50. yıl dönümü ve edebî hayatının 30. yılı dolayısıyla büyük bir şölen düzenlendi. Ötemisioğlu'nun eserlerini o zamanki tarihi şartlarla bağlantılı olarak araştırdı ve değerlendirdi. Bunun için ihtilalin başlangıcı ve tarihiyle ilgili arşiv malzemelerini bulup inceleyerek Mahambet'in çok yönlü bir biyografisini yazdı. Kaleme aldığı bir başka konuda, *Abay Kunanbayoğlu'nun Edebî Şahsiyeti* dir. Bu konudaki araştırmalarında yazar, Abay'ın peotikasını, dilini, Kazak edebiyatına kattığı yenilikleri ortaya koydu. Bunun yanısıra *Kazak Sovyet Edebiyatı Raporajı* nın yapımcısı oldu. İlk şiiri 1928'de *Leninşil Jas* gazetesinde yayımlandı. 1929-1934 yılları arasında şiir kitapları şiirleri ve mensur eserleri yayımlandı. Bunlardan *İsatay-Mahambet isyanı* adlı önemli tarih olayını anlattığı *Aykas* (1942) adlı mensur eseri ve Kazakistan'daki sosyal değişim konusunu ele aldığı *Kandı Asuv* (1934) adlı destanı Kazak edebiyatının önemli eserlerindedir. Lise öğrencileri için edebiyat dersi kitapları, yüksek öğrenim öğrencileri için *Edebiyat Teorisi* kitabı (1938, 1964, 1969) yazdı. Meşhur şair Mahambet Ötemisulü'nün eserlerini bir araya getirerek kitap hâlinde yayımladı. Mahambet ile ilgili bir de monografi hazırladı. Edebiyat alanındaki en önemli, dikkate değer ve büyük araştırmaları ise şiir sanatı ile ilgili olan Abay'ın deyingi Kazak Poeziyası Jâne Abay Poeziyasının Tili (1948) adlı monografik çalışması, edebiyat tarihi ile ilgili incelemeleri, folklor alanı için büyük bir katkı olan Kazak Eposu men Edebiyet Tarihiniñ Meseleleri (2 c., 1958-1960) isimli eseri, Kazak Kahramanlık Destanları ve Edebiyet Tarihi Meseleleri adlı kitabı, şiir sanatının önemli temsilcileri olan Buhar, Mahambet, Şerniyaz, Almajan gibi halk şairlerinin ve 19. yüzyıl Kazak edebiyatının önde gelen şahsiyetleri Ş. Valihanov, Abay, İbray Altınсарın'ın eserlerini tahlil ederek değerlendirdiği iki ciltlik Edebiyet Tarihi adlı çalışmasıdır. Kazak kahramanlık destanları ile ilgili incelemelerin ve edebiyat tarihinin önemli meselelerine dair düşünce ve değerlendirmelerin yer aldığı Kazak Eposu men Edebiyeti Tarihiniñ Meseleleri isimli eseri, I. cildinde yazarın *Kobilandı, Alpamış,*

Er Targın, *Kambar*, *Kız Jibek* ve *Ayman-Şolpan* destanları ile ilgili incelemeleri bulunmaktadır. Üniversitelerin filoloji fakültelerinin öğrencileri için XVIII-XIX. *Gasırlardaki Kazak Âdebiyeti* adlı bir ders kitabı hazırladı (1966). Ayrıca Kazak edebiyatının teorik meselelerini ele aldığı *Stil-Öner Erekseliği* (Üslup-Sanatın Özelliği) adlı çalışması, edebiyat bilimi alanında yazılmış olan değerli eserlerden biridir. Hayatının son yıllarında hatırat türüne yöneldi ve hatıralarını *Jaysaň Jandar* adıyla yayınladı. *Kazak Sovet Âdebiyeti Oçerki* adlı kitabın baş redaktörü, *Kazak Âdebiyet Tarihi* (2 cilt, 1960)'nın 2. cildinin 1. bölümünün yazarlarından biri ve yayın işleri başkanı idi. Edebiyat bilimi ve edebiyat araştırmaları alanında yazdığı eserleri ve gösterdiği emekleri için Hürmet Belgisi madalyasına layık görüldü. 1945'te filoloji ilimleri doktoru, 1950'de de profesör unvanını aldı. 1946'da ise Kazakistan İlim Akademisi'ne üye kabul edildi. 1967'de ordinarius unvanını aldı. **Eserleri/Şiir:** *Kırdağı Küres. Okul Kitabı: Kazak Edebiyeti* (9. sınıf için, 1941); *Êdebiyet Teoriyası* (1938, 1964, 1969) (Üniversite öğrencileri için yazılan ders kitabı). **Edebiyat Tarihi İncelemeleri:** *Abayğa Deyingi Kazak Poeziyası Jene Abay Poeziyasının Tili* (1948), *Kazak Eposı men Êdebiyeti Tarihiniñ Meseleleri* (1958-1960). **Edebiyat Tarihi:** *Êdebiyet Tarihi* (2 cilt, 1960), A. Jubanov (1966), XVIII. -XIX. *Gasırlardaki Kazak Êdebiyeti* (1967), *Revoljutsiyaga Deyinki Kazak Êdebiyetiniñ Oçerkeri* (1968). **Edebiyat Teorisi:** *Stil-Öner Erekseliği* (1966). **Anı:** *Jaysaň Jandar* (1969). **Opera Metni:** *Birjan-Sara*.

Kay.: K. Jarmagambetov, Kajım Jumaliyev, Kazak Sovyet Êdebiyeti Tarihinden Röportaj, Almatı 1949; KSE 4/504. ♦D. DÜYSEBAYEVA

CUMANALIYEV, Asankan (1947 -): Kırgızistan manasçı ve eğitimcisi. Talas'ın Manas bölgesine bağlı Aral köyünde doğdu. Kırgız Mémlekettik Üniversitesinin Filoloji Fakültesini bitirdi (1972). A. Üsönbayev adındaki okulda *Manas* ve *Iyman* derslerini okuttu. 1962 yılından itibaren *Manas Destanını* söyledi. Destan söylemeyi kendi köyünden olan Kumaşuulu İnaş Manasçıdan öğrendi ve Manas Destanını söylemeye on beş yaşında başladı. Student Cazı Festivalinde, Almatı'daki Dünya Destan Anlatıcıları Yarışmasında, Milletler Arası Halk Destanı Anlatıcıları Toplantısında

(Finlandiya'da), Talas bölgesindeki "Muras" Edebî-Folklorik Toplantıda Manas Destanını söyledi. Destan söylemeye başlamasını rüya motifine bağladı. Söyleyiş tekniği Sagımbay Orazbakoğlu'na yakındı. Ulu Manasçılardan Sayakbay ve Cusup Mamay kendisine dua ettiler. Kendisinden derlenen bazı epizotlar Kırgız Uluttuk İlimler Akademisinin Elyazmaları bölümündedir.

Kay.: ME 2/381-382. ♦N. YILDIZ

CUMANAZAR, Beknazaroğlu (4.5.1946 -): Özbekistan hekim şairi. Kaşkaderya'nın Kamaşı ilçesine bağlı Kamay köyünde doğdu. 1964'te Taşkent Devlet Meditsina Enstitüsünün Pediatri Fakültesini bitirdi. Sonra, Karşıkuruluş kısmında cerrah olarak çalıştı. 1973'te Orta Asya Meditsina Pediatriya Enstitüsünün Çocuk Cerrahisi bölümünde doktorluk yaptıktan sonra, Taşkent'te 14. Çocuklar Hastanesinde cerrahlık görevine atandı. Burada, 1978'de asistan, 1992'de doçent oldu. 1997'den sonra, Taşkent Pediatriya Meditsina Enstitüsünün çocuk cerrahisi bölümünde profesör olarak çalıştı. 1975'te Leningrad'da *çocukların böbrek taşı hastalığında mikroelementer değişimin bozulmuş ve onu cerrahlıkla iyileştirmenin dinamik değişimi* konusunda tıp ilmi adaylık tezini savundu. 12. 4. 1995'te *Balalar Gıpospadiye Norasoligini Hırurlık Devalaş* konusunda doktora tezini tamamladı. Tıpla ilgili yüzden fazla makalesi yayımlandı. Buluşlarına Özbekistan Cumhuriyeti Patentler İdaresinden oniki patent aldı. Onbeş müelliflik kimliğinin ve kırktan fazla ratsionalizatorluk teklifinin sahibidir. Tıbbın yanısıra edebiyatla da ilgilenen Cumanazar'ın, çeşitli dergi ve yayınlarda yer alan yüze yakın makalesi, hikâyesi, destan ve şiirleri mevcuttur. **Kıyasge Talpinib** adlı kitabını yayına hazırlamıştır. **Eserleri:** *Güldek Nazik* (Taşkent 1989), *Taş Belası* (Taşkent 1991), *İztırab Melhemi* (Tıbbi destan, 1991), *Kamay* (destan), *Şark Yılduzu* (1996), nu. 3, Makale: *Lakaydlık Zinepayaleride*, Yaşlık, 1990, nu. 10, *Kelecekke Umid Yahud Ana Hakıda Müngli Koşık*, *Saadet*, 1990, nu. 10-11, *Canıng Aman Bolsın Balakay*, Yaşlık (1992), nu. 11-12, *Sevallar İskenceside*, *Mülakat*, 1991, nu. 3. ♦M. İSAKOVA

CUMANAZAROV, Kudaybergen (1937 -): Kırgızistan şairi. Oş iline bağlı Toktogul ilçesinin Üç-Terek köyünde doğdu. Köydeki yedi senelik okulu

bitirdi. Daha sonra Üç-Terek'teki Gorki adlı orta-okulda öğrenim gördü. Bişkek şehrindeki tarım makineleri fabrikasında çalışırken 1 numaralı Teknik Okulda okudu. 1958 yılından itibaren Bişkek'teki üretim sanayii tesislerinde çalıştı. Daha sonra *Leninçil Caş* gazetesine memur olarak işe başladı. 1961-1968 yılları arasında *Caş-Leninçi* dergisinde Oş ili haberciliği, bölüm başkanlığı görevlerinde bulundu. 1968 yılında *Kırgızistan Madaniyatı* haftalık dergisine geçti. İlk şiiri 1965'te *Leninçil Caş* gazetesinde yayımlandı. **Eserleri/Şiir:** *Kara-Köl Ottoru* (Bişkek 1969), *At Calındığı Ir* (Bişkek 1971), *Toguz Kaynık* (Bişkek 1975), *Ak Col* (Bişkek 1975), *Taygadığı Köç* (Bişkek 1979), *Köğültür Cıldızdar* (Bişkek 1982), *Cağı Camgır* (Bişkek 1987). **Deneme:** *Uluu Akımdın Cergesinde* (Bişkek 1975).

♦S. EGİMBAYEVA

CUMANBÜLBÜL, Mulla Halmuradoğlu (1818-1886): Özbekistan halk destancısı. Semerkand'ın Nurata ilçesine bağlı, Korgan köyünde doğdu. Ataları da destancı olan bu şairin babaannesi ve ağabeyleri de zamanın önemli halk şairlerindendi. Halk destanlarını edebî ve güzel bir şekilde söylediği için halkı ona *bülbül* adını verdi. Günümüz halk şairleri onun edebî becerisi hakkında ilginç hatıralar nakletmişlerdir. Bu destancının destanlarından günümüze hiçbir şey kalmadı. Sadece onun *Miltikbay* ve *Yaman Türkmen*" adlı iki karması halk ağzından günümüze ulaştı.

Kay.: Ergeş Şair ve Uning Destançılıkdığı Orni, Taşkent 1971. ♦T. MİRZAYEV

CUMANIYAZOV, Murtaza (20. yy.): Stavropol sahası modern Türkmen şair ve yazarı. **Eserleri/Oyun:** *Zalım Kazı*, dört perdelik bir tiyatro eseridir. Kadı tipiyle hem eski medeniyetin, hem de üst sınıfın mensupları tenkit edilmektedir. **Şiir:** Pek çok şiiri kasaba gazetesinde yayımlandı. Meşhur şiirlerinden *Hoş Geler*, II. Dünya Savaşı sırasında Kafkas Türkmenlerinin yaşadıkları yerleri tasvir ederek Almanlara karşı mücadele etme gereğini anlatan ideolojik bir şiirdir. *Partizan* ise Stavropol'un işgalden kurtuluşunun 15. yılı dolayısıyla partizanların önemini anlatan bir şiirdir. ♦A. DURMAZ

CUMAYEV, Kayum (1926 -): Türkmenistan edebiyatçısı, yazarı. Lebap ilinin Halaç ilçesine bağlı

Gızılacak köyünde doğdu. 1941'de yedi yıllık okulu bitirdi. 13 yaşından itibaren köyde öğretmenlik yaptı. Okul müdürü yardımcısı olarak çalıştı. 1947 yılından sonra okul müdürlüğü, müfettişlik görevlerini üstlendi. 1947'de Kerki'deki Öğretmen Meslek Okulunu dışarıdan bitirdi. 1953 yılında Magtımğulı Türkmen Devlet Üniversitesinden mezun oldu. 1951-1954 arasında Üniversite tahsili dışında Türkmen Devlet Yayınevinde redaktör olarak çalıştı. 1954'te Magtımğulı Dil ve Edebiyat Enstitüsünde akademik tahsile başladı. 1957'de Enstitüde bilim uzmanı, üst bilim uzmanı, baş bilim uzmanı olarak çalıştı. 1958 yılında M. Gorky ve Türkmen Prozası konusunda bilim adaylığı tezini savundu. 1990'da doktorasını bitirdi ve kısa süre sonra profesör oldu. Türkmenistan Demokrat Partisi üyesidir. **Eserleri/İnceleme:** M. Gorky ve Türkmen Prozası (Aşgabat 1957), *Türkmen Poeziyasında Dep ve Tézecilik* (Aşgabat 1967), *Türkmenistan'da Tankıdı Pikiriñ Döreysi* (Aşgabat 1967), *Poeziyamızın İdeya-Mazmundaki Tézelik* (Aşgabat 1975), *Kerim Gurbannepeşov* (Aşgabat 1977), A. Kekilov (Aşgabat 1982), *Mollamurt* (Aşgabat 1982), *Türkmen Prozasının Döreysi ve Ösüşi* (Aşgabat 1986), *Türkmen Prozasında Tebigat Obrası* (Aşgabat 1987).

CUMAYEV, Narıman (1925-1984): Türkmenistan hikâye ve roman yazarı. Lebap ilinin Pénev ilçesinin Boynuzın köyünde doğdu. 7-8 yaşında kimsesiz kaldı. Çocuk Esirgeme Kurumunda eğitim gördü. Öğretmen Meslek Lisesini bitirdi ve Halaç'ın Gızılacak köyünde öğretmenlik yaptı. 1943 yılından itibaren İkinci Dünya Savaşına katıldı. Savaştan sonra Halaç ilçesinin Têze Yol kolhozunda öğretmen olarak çalıştı. Magtımğulı Türkmen Devlet Üniversitesinin Tarih Fakültesini bitirdi. Türkmen Devlet Yayınevinde redaktörlük yaptı. Aşgabat Televizyon Stüdyosunda ve Sovyet Edebiyatı dergisinde çeşitli görevlerde çalıştı. L. N. Tolstoy'ın, M. Gorky'nin, A. P. Çekov' un üçer ciltten oluşan eserlerin toplamını Türkmençeye çevirme faaliyetine katıldı. N. V. Gogol' un eserlerini çevirdi. Hizmetlerinden dolayı altı madalya ile ödüllendirildi. **Eserleri/Hikâye:** *Ak Deppek* (Aşgabat 1956), *Akmayanın Yolu* (Aşgabat 1958), *Sırlı Gala* (Aşgabat 1958), *Kıyas* (Aşgabat 1960), *Yeniş Yılm Hekayatu* (Aşgabat 1964), *Gızılgül* (Aşgabat 1965), *Adalatlı Göreş* (güncel hikâye, Aşgabat 1968), *Yuvaş*

Gelin (Aşgabat 1962), *Uruş Odi* (Aşgabat 1965), *Aydogdu Tahırov* (Aşgabat 1979). **Roman:** *Ceyhun* (Aşgabat 1978), *Velayat* (Aşgabat 1979).
Kay.: TDTEA 11/251-258.

CUMAYEV, Yusuf (1958 –): Özbekistan şairi ve sosyologu. Buhara'nın Karaköl ilçesinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Karaköl'deki Lenin Yolu Okulunda yaptı. 1975-1979 yılları arasında Buhara Pedagoji Enstitüsünde, Başlangıç Ta'lim Metodikası Fakültesinde okudu. Edebî çalışmalarına şiir yazarak başladı. Önceleri halk şikâyetlerini, protestolarını, sonra sosyal konuları şiir ile dile getirdi. Açıklık yıllarında Moskova yayınlarında Özbekistan ittifakının borçları hakkında makaleler yazdı. Şair son zamanlarda da gerçekler, adalet ve bağımsızlık hakkında şiirler, fantastik kısımlar yazmaktadır. **Eserleri:** *Hakikatning Altın Alması* (Taşkent 1984), *Köksimdeki Hancer* (Taşkent 1986), *Hayalet Manzaraları* (Taşkent 1988).
♣B. NARBAY

CUMBUL, Sadi (20. yy.): Manzume yazarı. **Eseri/Manzum:** *Nasreddin Hoca'dan* (Akşehir 1964).
Kay.: ÖBBŞKA 2/857. ♣N. KONUK

CUNBUR, Fatma Müjgân (12.1.1926 –): Kütüphaneci, edebiyat araştırmacısı. İstanbul'un Fatih ilçesinde doğdu. Seniye Hanımla İbrahim Salih Cunbur'un kızıdır. İlköğrenimini Ankara'da Dumlupınar ve İnönü ilkokullarında, ortaöğrenimini İstanbul Karagömrük Ortaokulu ve Ankara II. Ortaokulunda yaptı. Ankara Kız Lisesinden 1944'te, AÜ Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden 1948'te mezun oldu. *Gülşehri ve Mantık'u't-Tayr'ı* konulu teziyle doktorasını verdi (1952). İlk görevi DTFCF Kütüphanesinde yazma eserlerin musannifliğidir. 1954'te Millî Kütüphane kütüphaneciliğine atandı. Sırasıyla Yazmalar-Nadir Eserler Bölümünü kurmak üzere bu bölümün şefliğine ve aynı zamanda Mikrofilm Arşivini geliştirmek üzere mikrofilm uzmanlığına getirildi (1957-1959). 1959-1960'da bir yıl Millî Kütüphane müdür vekilliği yaptı. Arada kütüphaneyi tedvire memur müdür sıfatı verildi. Millî Kütüphane'nin kurucusu Adnan Ötügen'in Almanya'daki kültür ataşeliğinden ayrılıp yurda dönmesi üzerine müdürlük görevinden istifa etti. Uzman olarak eski gö-

revine döndü (1961-1965). Adnan Ötügen'in Kültür Müsteşarı olması üzerine ikinci defa Millî Kütüphane Müdürlüğüne atandı. Millî Kütüphane yönetimi genel müdürlük olunca unvanı Millî Kütüphane Genel Müdürü olarak değiştirildi (1965). Millî Kütüphaneyi görevlerine uygun bir binaya kavuşturmak için arsa sağlanması, bir proje hazırlanması, inşaata başlanması için çalıştı. 1973'te binanın temeli atıldı. 1978'de Kültür Bakanlığı müşavirliğine atandı. Türkiye Kütüphanelerindeki Yazma Eserlerin Kataloglarının Hazırlanması Projesinde Anadolu'daki yazma eserlerin sorumluluğu verildi. Bir ekibin başında yazma eserlerin kataloglarını hazırlamak üzere Amasya ve Antalya'daki kütüphanelerde çalıştı. 1980'de Millî Kütüphane binasının inşaatının bitirilmesi için Bakanlık Müşaviri kadrosunda Millî Kütüphane müdür vekilliğine getirildi. 1982'de kütüphane inşaatı bitti. 1983'te taşınılıp yerleşildi. 1984'te Millî Kütüphane Başkanı olarak görev unvanı değişti. Bu arada kütüphaneye ilk bilgisayar donanımını sağladı. 1986'da kendi isteğiyle emekli oldu. 1960-1982 yılları arasında öğretim görevlisi olarak AÜ Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanecilik Bölümünde Yazma Eser Kütüphaneleri, Yazma Eserlerin Kataloglanması, Osmanlı Paleografyası, arada bir kaç yıl da Bibliyografya-Müracaat Eserleri derslerini okuttu. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih-Yüksek Kurumu kuruluş hazırlıklarında birkaç toplantıya Kültür Bakanlığını temsilen katıldı. Yüksek Kuruma bağlı Atatürk Kültür Merkezine aslı üye seçildi. 18. 10. 1984-18. 10. 2001 arasında adı geçen merkezde Bilim Kurulu ve Yürütme Kurulu, Edebiyat ve Folklor, Taşınabilir Eski Eserler Bilim ve Uygulama Kollarında, Yayın Komisyonunda üye, Edebiyat ve Folklor Bilim ve Uygulama Kolunda 1989-1992 arası bir dönem, Kütüphane Kolunda 1983-1992 arası üç dönem başkan olarak görev yaptı. Hâlen Merkezin üstlendiği Türk Dünyası Ortak Edebiyatı projesinde Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopesi alt projesi başkanlığını yürütmektedir. Yazı hayatı 1948'de *Kırşehir* gazetesinde *Üç Kırşehirli Dost* başlıklı yazıyla başladı. Az sayıda yazdığı şiirleri *Atatürk Yolu*, *Türk Kadını* gibi dergilerde yayımlandı. Türk edebiyatı ve kültürü konularında yaptığı inceleme ve bibliyografya çalışmalarıyla tanındı. Bazı kitap ve yazılarında Müjde Nasiboğlu ve Salim Şehidoğlu imzalarını

kullandı. Makaleleri, *Erdem, Bilge, Belleten, Dil ve Coğrafya Fakültesi, Folklor Araştırmaları, Hisar, Ka-De-Fe, Kubbealtı Akademi Mecmuası, Millî Işık, Önasya, Selâmet, Türk Dili, Türk Edebiyatı, Türk Kadını, Türk Kültürü, Türk Yurdu, Vakıflar* gibi dergilerde çıktı. Yurt içinde ve yurt dışında (ABD ve Afganistan'da) kongre, sempozyum, seminer, panel ve ilmi toplantılara katılıp bildiriler sundu. Türk Folkloruna Üstün Hizmet Belgesi vardır, 1986'da Türkiye Millî Kültür Vakfının Türk Kültürüne Üstün Hizmet Armağanını, İLESAM'ın Türk Kültürüne Üstün Hizmet Ödülünü, Türk Folklor Araştırmaları Kurumunun İhsan Hınçer Türk Folkloruna Hizmet Ödülünü aldı. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Türk Kütüphaneciler Derneği, Türk Kadınları Kültür Derneği, Türk Folklor Araştırmaları Kurumu, Kadının Sosyal Hayatını İnceleme Derneği üyesidir. UNESCO Türkiye Millî Komisyonu yönetim kuruluna 1978'e kadar iki dönen üye seçildi. Ege, Çanakkale ve İnönü Üniversiteleri Fen-Edebiyat Fakültelerinde halkbilimi alanındaki, AÜ Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde de kütüphanecilikle ilgili çalışmaları hakkında dört mezuniyet tezi hazırlandı. **Eserleri/Bibliyografya:** *Türk Kadın Yazarların Eserleri* (Ank. 1955), *Fuzûli Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi* (İst. 1956), *Farabi Bibliyografyası* (İ. Binark ve N. Sefercioğlu ile ortak, Ank. 1973), *Ali Kuşçu Bibliyografyası* (Ank. 1974). *Ömer Seyfettin Bibliyografyası* (Ank. 1985), *Ahmet Hâşim Bibliyografyası* (Doğumunun Yüzüncü Yılında Ahmet Haşim, Ank. 1987), *Yahya Kemal Beyatlı Bibliyografyası* (Ank. 1998). **Katalog:** *Atatürk'ün Özel Kütüphanesi Kataloğu* (ortak, Ank. 1973), *Millî Kütüphane Yazmalar Kataloğu* (Dursun Kaya, N. Ünver ile birlikte, 1-6. c., Ank. 1987-), *Türkiye Basmaları Toplu Kataloğu* (D. Kaya ile ortak, 1-5. c., Ank. 1990-), *Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu* (D. Kaya, N. Ünver, H. Yılmaz'la birlikte, Ank. 1999). **Antoloji:** *Başakların Sesi: Türk Halk Şairleri Hayat ve Eserleri* (Ank. 1966), *Türk Kadınının Şiiri* (Neriman Saryal'la birlikte, Ank. 1970, 4. genişletilmiş bs. 2000). **Araştırma:** *Yunus Emre'de Namaz* (Ank. 1956), *Yunus Emre'nin Gönü* (Ank. 1957), *Karacaoğlan-Hayatı ve Şiirleri* (Ank. 1972, 4. bs. İst. 2001), *Ölümünün 20. Yılında Ord. Prof. Dr. Sadri Maksudî Arsal* (Ank. 1972), *Atatürk ve Millî Kültür* (1973, 2. bs. 1983), *Millî Mücadele'de Türk Kadını* (İ. Enginün

ve C. Özdemir'le ortak, Ank. 1983), *Anadolu'nun Bütünleşmesinde Ahmed Yesevi'nin Yeri* (Ank. 1995), *Türk Kadını İçin* (Ank. 1997). **Yayıma Hazırladıkları:** *Fuzûli Divanı* (K. Akyüz, S. Beken, S. Yüksel'le birlikte, Ank. 1956), *Yeni Hayat ve Doğru Yol* (Ziya Gökalp'tan, Ank. 1976), *Hattatların ve Kitap Sanatçılarının Destanları* (Gelibolulu Mustafa Âli'nin Menâkıb-ı Hünerverân' ı, Ank. 1982), *Son Asır Türk Şairleri 1. c.* (İbnülemin Mahmud Kemal İnal'dan, Ank. 1999).
Kay.: DGTKŞA 62-63; EİS s. 108-109; ÖBBŞKA 1/662, 2/1273; RTES s. 178; RTET s. 547, 550; TBEA 1/234-235; TDEA 2/90-91; TEA/AÖ 1/303. ♣G. OKUTAN

CUNUSOV, Kamçı (10.8.1915 –): Kırgızistan şairi. Oş ilinin Beş-Badam köyünde doğdu. Üç yaşındayken babasını kaybetti. 1930'dan itibaren çocuk evinde kaldı. 1937'de Oş şehrindeki Ziraat ve Tarımcılık Teknik Okulunun 2. Sınıfına kadar okudu. Sonra Devlet Komünist Partisi Mektebini ve Askerî-Siyasî Okulu bitirdi. İlçe gazetelerinde ve *Leninçil Caş* gazetesinde bölüm başkanı, sorumlu sekreter olarak çalıştı. Uzun yıllar boyu basımevinde redaktörlük, 1974'ten itibaren de Kırgızistan Yazarlar Birliğinin propaganda bürosunun başkanlığı görevlerini yerine getirdi. Edebî faaliyetine, 1945'ten itibaren başladı. İlk kitabı *Menin Cerim* adıyla 1950 yılında basıldı. Şiirleri yanında, edebî çevirileriyle de tanındı. N. Tichonov'un *Sami* manzumesini, Ürdün şairlerinin şiir kitaplarını, Musa Calil ve Tukay'ın şiirlerini Kırgız diline çevirdi. **Eserleri/Şiir:** *Menin Cerim* (Bişkek 1950), *Namıs* (Bişkek 1952), *Ak-Buura* (Bişkek 1958), *Tagdır* (Bişkek 1963), *Gülmar* (Bişkek 1963), *Adam Colu Tügönböyt* (Bişkek 1965), *Sırduu Bulak* (Bişkek 1969), *Aloolongon Cıldar* (Bişkek 1973), *Ciyde Burak* (Bişkek 1975). **Hikâye:** *Çıpar* (Bişkek 1957), *Men* (Bişkek 1960).
♣S. EGİMBAYEVA

CURTBAY, Tursun Kudakeldioğlu (15.8.1951 –): Kazakistan yazarı ve felsefeci. Semey vilâyetinin Abay bölgesine bağlı Şağan köyünde doğdu. 1974'te Al-Farabi Kazak Millî Üniversitesinden mezun oldu. 1974-1976 yılları arasında Jetisuv gazetesinde edebî yazar, 1976-1980 yıllarında *Bilim ve Enbek* (şimdiki *Zerde*) dergisinde sorumlu görevli ve bölüm başkanı olarak çalıştı. 1980-1990'lı yıllarda Juldız dergisinin Tenkid, Nazım ve Nesir

Bölümü başkanlığı görevini yürüttü. 1991-1993 yıllarında M. Avezov Edebiyat ve Hüner Enstitüsünde, 1993-1996 yıllarında M. Avezov Müzesinde çalıştı. 1996-1998 arasında Kazakistan Cumhuriyeti İlim Başkanlığında Avezov'un Evi isimli ilim ve kültür merkezinin müdürü olarak görevini sürdürdü. Bazı eserleri ile Abay'ın doğumunun 150. yıldönümü ve M. Avezov'un doğumunun 100. yıl dönümüyle ilgili olarak düzenlenen büyük şölenle T. Jurtbay tarafından hazırlanan ilmi denemeler başka dillere çevrildi. Muhtar Omarhanov'un Avezov hakkındaki çalışması 1997'de Ankara'da kitap olarak yayımlandı. Yazara *Beyuwak* adlı monografisi için filoloji ilmi uzmanı ünvanı verildi (1992). Onun editörlüğü ile M. Avezov'un edebiyatşinaslığıyla ilgili beşyüze yakın araştırma yayımlandı. Bunlar arasında M. O. Avezov'un *Hayatı ve Edebî Kişiliği* (Almatı 1997, 64 sayfa), *Muhtar Avezov Hakkında Hatıralar* (Almatı 1997, 34 sayfa), *Avezov Dünyası* (Almatı 1997, 20 sayfa) yer almaktadır. T. Jurtbay, edebiyat, medeniyet ve tarih meselesiyle ilgili olarak düzenlenen uluslararası konferansta bildiri sundu. Çalışmaları yüksek okullarla, lise ders kitaplarına girdi. Edebî eserleriyle, ilmi araştırmalarının bazıları onyedile tercüme edildi. M. O. Avezov'un doğumunun 100. yıldönümü ile ilgili işlerdeki hizmetinden dolayı UNESCO'nun teşekkürnamesini ve Kazakistan Yazarlar Birliği'nin Ş. Kudayberdiyev, İ. Jansügirov ödülünü aldı. Edebî kişiliği ile ilgili olarak El-Farabi Kazak Millî Üniversitesinin Gazetecilik bölümünde master tezi hazırlandı. **Eserleri:** *Zamandası, Sırlasım* (Almatı 1977), *Koñurkaz* (Almatı 1978), *Jüregimde-Jumur Jer* (Almatı 1980), *Beyuwak* (Almatı 1990), *Boboçka Pod Sinegom* (Rusça, Almatı 1991), *Muhtar Avezov Hakkında Makaleler* (Türkçe, Ank. 1997); *Beskarager*, *Jerbeşik*, *Dara Tülga*, *Kır Astındağı Köbelek*, *Beşigindi Tüze, Talkı*.
•Ş. İBRAYEV

CUSUBALİYEV, Kubatbek (1941 -): Kırgızistan hikâye ve roman yazarı. Oş ilinin Alay ilçesindeki Kerdegey kışlasında doğdu. 1957'de köy ortaokulunu, 1963'te de Kırgız Devlet Üniversitesinin İletişim Fakültesini bitirdi. 1965-67 yıllarında Moskova'daki Yüksek Tiyatro Sanatı Kursuna dinleyici olarak katıldı. İş hayatına köyünde kolhozcu olarak başladı. 1963-1964 yıllarında Çon-

Alay'daki sekiz yıllık okulda öğretmenlik, 1964-1965 yıllarında Oş ilinin *Lenin Colu* gazetesinde edebî memurluk, 1965-1985 yılları arasında da Kırgız-Telefilm stüdyosunda redaktörlük yaptı. Son yıllarda memleket çapında yayım yapan Asaba gençlik gazetesinde danışman olarak çalışmaktadır. Edebî faaliyetlerine 1963'te başladı. İlk hikâye kitabı 1967 yılında neşredildi. Yazarın *Tolubay Sıncı* (1981), *Muzdak Dubaldar* (1990) gibi kitapları okurları tarafından büyük ilgi ile kabul edildi. Aynı zamanda bir senaryocu olarak bir çok dizi ve belgesel filmin senaryo yazarıdır. **Eserleri/Hikâye:** *Kün Avtoportretin Bötö Elek* (1967), *Tolubay Sıncı* (1981). **Roman:** *Muzdak Dubaldar* (1990).
•A. KADIRMAMBETOVA

CUSUP Mamay (1918 -2000): Çinde yaşamış Kırgızistan yazarı. Ak-Çiy bucağına bağlı Kara-Bulak köyünün Merkeç adlı yerinin At-Cayloo mahallinde yoksul bir çoban âilesinde doğdu. Altı yaşından yedi yaşına kadar dört ay İstam Hoca adlı molladan ilk eğitimini gördü. Onun okuma yazma öğrenmesinde İstam Hoca'nın karısı Kençekan'ın katkısı büyük oldu. 1926'nın sonundan 1927'nin başına kadar Kaşkarlı Nazar Kaarı adlı molladan iki ay, aynı yıllarda Üsenakun adlı molladan da bir süre eğitim aldı. 1931 yılında At-başı'dan, Külçün başında bulunan birçok insan Çin'e kaçtılar. Muhacirlerden Cusup Lâtin ve Slav yazılarıyla muhasebe işlerini öğrendi. 1934 yılında köye okul açıldı. Cusup okuma yazma bilmeyenlerle birlikte okula devam ederek okuma yazmasını geliştirdi. Ağabeyi Balbay'ın verdiği *Manas* ı babası, Cusup'a okutup, ezbere tekrarlatarak devamlı denetlediği bilinmektedir. Bilime olan merakı, daha çocukluğundan her şeye eğilimli oluşu, şiir yeteneğini kazanıp edebî sanatlara yatkın birisi olarak büyümesine sebep oldu. *Manas* epopesinin sekiz nesle kadarki bölümünü yazıya geçirip, baskıya verdi. 18 ciltte derlenen bu malzemede sekiz nesli teşkil eden *Manas*, *Semetey*, *Seytek*, *Kenenim*, *Seyit*, *Asılbaça-Bekbaça*, *Sombilek*, *Çiğetey* destanları vardır. Ünlü manasçı Cusup Mamay'ın yaratıcılığında esas ağırlığı teşkil eden eseri *Manas* destanı olmasına rağmen, onun çok yönlü yeteneği sözlü edebiyat ürünlerinin değişik örneklerini yaratmada da rol oynadı. Bu ürünlere *Kurmanbek*, *Er Töştük*, *Bagış*, *Toltoy*, *Tutan*, "Cañıl Mirza, *Mamake Şopok*, *Köbön* gibi

küçük destanlar dahildir. Cusup Mamay ağabeyi Balbay'ın verdiği Kırgız halkının millî mirası *Manas* epopesini üstlenerek yorgunluk nedir bilmeden üzerinde çalışması sonucunda emeğinin mukâfatını ve halkın saygısını kazandı.
•K. KIRBAŞEV

CUSUPOV, Keñeş (1937 -): Kırgızistan yazarı. Tyan-Şan ilçesinin On-Arça adlı köyünde doğdu. 1961'de Kırgız Mémleketik Üniversitesinin Dil ve Edebiyat Fakültesini bitirdi. 1958 yılından itibaren ülke çapındaki basında eserleri yayımlanmaya başladı. Onbeş kitabı basıldı. Bazı eserlerinin ve kitaplarının yabancı dillere çevirileri yapıldı. Nesir olarak yeniden kaleme aldığı *Manas*' destanı birkaç yabancı dile çevirildi. Kırgızistan Lenin Komsomolu ödülünü, Uluslararası Tügölbay-Ata Derneği ödülünü ve Kırgız Respublikasının Madaniyatına Emgek Siñirgen İşmer adlı nişanı aldı.
Kay.: ME 1/231 •N. YILDIZ

CUSUYEV, Sooronbay (1925 -): Kırgızistan şairi. Oş ilindeki Sovyet ilçesinin Kızıl-Cal kışlasında doğdu. Köy okulundan eğitim aldıktan sonra 1949 yılında Oş şehrindeki Pedagoji Enstitüsünden mezun oldu. 1956 yılında Moskova'daki M. Gorki Edebiyat Enstitüsünü bitirdi. Çalkan dergisinde sorumlu katip, sonra Ala-Too dergisinde redaktör olarak çalıştı. 1943-1945 yıllarında II. Dünya savaşına katıldı. Yaratıcılık faaliyetine savaş meydanında başladı. 1950 yılında ilk şiir kitabı *Emgek Küüsü* adıyla basıldı. 1981 yılından beri halk şiirleri tarzında yazmaktadır. **Eserleri/Şiir:** *Manzume Emgek Küüsü* (1950), *Çındık Menen Ir* (1952), *Ömür Cazı* (1955), *Süyüü Menen İseniç* (çeviriler 1960), *Çoñ Atam Cana Men* (1961) *CıldızDuu Toolor* (manzum hikâye 1963), *Akın Cürögü* (1965); *Köñül Küülörü* (1966); *Türmök Buluttar* (1969), *Daban* (1973), *Tandalmalar* (şiirlerden seçmeler ve manzumeler, 1975); *Suktanuu* (1977), *Biyik Asman* (sone'ler, 1979), *Too Cañırtkan Çağılğan* (şiirler, masallar, 1985), *Tandalmalar* (şiirler ve manzumeler 1984). **Hikâye:** *Asan Menen Dost-toşkondo* (hikâyeler, 1956).
•K. KIRBAŞEV

CUTAKEYEV, Abılkasım (1888-1931): Kırgızistan şairi. O zamanki adıyla Yedi-Su bölgesi, Kara Köl

ilçesi Narın sahasında, sonraki adıyla Tyan-Şan ili, Kulanak ilçesi Can-Bulak köyünde doğdu. 1920 yılında Alma-Ata'daki altı aylık öğretmen hazırlama kursunda okudu. Döndükten sonra At-Başı vadisindeki ilk okulu kurdu. 1923 yılında Narın kazaasındaki Soyuz Koşçu teşkilâtının başkanlığına seçildi. Köyleri kolektifleştirme sırasında yeni kurulmuş Ak-Car kolhozunun başkanlığına atandı. Bu kolhozda çalışırken hastalandı. Kırım'a tedavi için gittiği sırada vefat etti. **Eseri/Şiir:** *Lenin Koşogu* (Bişkek 1975, 1988).
•K. KIRBAŞEV

CÜYİ (16. yy.): Divan şairi. Şairin şiirlerine Pervâne Bey mecmuasında rastlanıldı. İki gazelini S. N. Ergun yayımladı.
Kay.: PBM, v. 14b, 54b, 272a, 463a, 590a, 597a; TDEA, 2/91; TŞ 3/1095. •A. SUNGURHAN-EYDURAN

CÜCENOĞLU, Kemal Tuncer (10.4.1944 -): Oyun yazarı. Çorum'da doğdu. Nermin ve öğretmen Hasan Akat Cücenoglu'nun oğludur. Çorum Lisesini ve 1972'de de AÜ Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Kütüphanecilik Bölümünü bitirdi. MEB Teşkilâtında kütüphane memuru ve şube müdürü olarak çalıştı. İstanbul Millî Eğitim Basımevi Müdür yardımcısı iken 1983'te Yozgat ili Çekerek ilçesi lisesine memur olarak atandı. Emekli oldu. Aynı yıl Öğretmen adlı oyunu yasaklandı. 1992'ye kadar oyunlan Devlet Tiyatrolarında oynanmadı. İstanbul'a yerleşti. Yazarlığı uğraş edindi. Bakırköy Belediyesinde kültür müdürlüğü yaptı. 1992'den beri Devlet Tiyatroları Edebî Kurul üyesi ve Müjdat Gezen Özel Konservatuar Yazarlık-Yaratıcılık Bölümü başkanıdır. Yazı hayatına gençlik yıllarında mizah hikâyeleri yazarak başladı. Bu hikâye ve oyunlar *Pardon*, *Tiyatro 72* gibi dergilerde yayımlandı. İlk oyunu *Kördöğüşü*, 1972'de Üsküdar Oyuncuları tarafından sergilendi ve Altın Fındık En Başarılı Yazar Ödülünü kazandı. 1973'te Ankara Devlet Tiyatrosu sanatçılarının sahnellediği *Öğretmen Hasan Bey ve Oğulları* Ankara Sanat Kurumunca övgüye değer bulundu. *Kadın-cıklar* oyunu, 1984 TOBAV oyun yazma yarışmasında birincilik ödülünü, Avni Dilligil en iyi yazar ödülünü, İsmet Küntay Yılın Yazarı ödülünü aldı. *Hodri Meydan* Kültür Merkezinde sahnelendi. Oyunları Devlet Tiyatrolarında özel tiyatro-

larda ve yurt dışında sahneye kondu. Sahne oyunlarından b başka *Kaçış* adlı bir radyo oyunu ile *Kızılırmak – Karakoyun* adlı bir film senaryosu vardır. *Çıkmaz Sokak* 1986 Abdi İpekçi Oyun Yarışmasında birincilik ödülü aldı. Çeşitli eserleri Hollanda İnsan Hakları, Uluslararası Tiyatro Enstitüsü ödülleri, 1996 Lions En Başarılı Yazar Ödülünü, Gog ve Şapka 1996 TOBAV Ödülünü, Boyacı ve Neyzen ile Kültür Bakanlığı Oyun Dalı Başarı Ödülünü kazandı. Türkiye Yazarlar Sendikası, Bakırköylü Sanatçılar Derneği ve Tiyatro Yazarları Derneği üyesidir. **Eserleri/Oyun:** *Öğretmen Hasan Bey ve Oğulları* (1973), *Kadıncıklar* (İst. 1984), *Dosya* (1985), *Çıkmaz Sokak* (Dosya ile birlikte, İst. 1986), *Biga* 1920 (İlhan Tarus'un "Varolmak" romanından uyarılma, 1987), *Kördöğüşü* (1989,1990), *Yeşil Gece* (Kadıncıklar, Kumarbazlar ile birlikte, İst. 1992), *Öğretmen* (İst. 1993), *Çıkmaz Sokak*, *Dosya*, *Kördöğüşü* (İst. 1993), *Helikopter*, *Yıldırım Kemal*, *Kadıncıklar* (İst. 1993), *Şapka*, *Ziyaretçi*, *Matruşka*, *Öğretmen* (İst. 1996) *Boyacı* (İst. 1996), *Neyzen* (İst. 1999). **Çeviri:** *Bulgar Oyunları* (G. Altınok ile, İst. 1996), *Dövmeli Canlar* (G. Stefanovski'den, B. Sipahi ile, İst. 1994). **Derleme:** *Çocuk Oyunları Seçkisi I* (İst. 1994). **Kay.:** AÇTA, Ank. 1995, s. 137; CDTT s. 664; EİS s. 92; TBEA 1/235; TDEŞYS, s. 130; TEA/AÖ, s. 27; YS, s. 164. ♣G. DURAL

CÜCEOĞLU, İbrahim (6.8.1929 –): Şair ve gazeteci yazar. Trabzon'un Yomra ilçesine bağlı Taşdelen/Kalafka İskenderli köyünde doğdu. Baba adı Mehmet'tir. İlk öğrenimini köyünde, orta öğrenimini Kemer kaya Ortaokulunda yaptı. Trabzon Lisesini, AÜ Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü ve Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın ve Yayın Yüksek Okulunu bitirdi (1969). 1951-1978 arasında *Ulus*, *Sabah*, *Karagöz*, *Yeni Ulus* ve *Halkçı* gazetelerinde gazeteci ve köşe yazarı olarak çalıştı. *Ulus* gazetesi yazı işleri müdürlüğü yaptı. Şiirleri, hikâyeleri, köy notları *Yaprak*, *Kaynak*, *Yağmur* ve *Toprak*, *Pazar Postası* gibi dergilerde çıktı. Bazı yazılarında Kalafka Kömürçüsü, Nizami Velid, İbrahim Develioğlu, İbrahim Günci takma adlarını kullandı. 3. Dönem Ankara Milletvekili seçildi. 1973-1978 arasında İş Bankası Yönetim Kurulu üyeliği, daha sonra 1987 yılına kadar aynı bankada Kültür ve Sanat Müşavirliği yaptı. **Eseri/Şiir:** *Karncaya Şiirler* (Ank. 1951). **Roman:** *Karanlık Sokak* (Sonhaber gazetesinde tefrika, Ank. 1953), *Çile Yılları* (Ank. 1953).

Ankara Telgraf gazetesinde tefrika). **Diğer:** *Hayvan Masalları* (10 kitap, 1979), *Atatürk'ten Damlalar* (10 kitap, 1981). **Kay.:** GGTŞ 2/271-277; ÖBBŞKA 2/677; TBBM Albümü 1920-1991 s. 348. ♣G. OKUTAN

CÜDÂYÎ (– 1560): Divan şairi. Acem asıllı olan Cüdâyî, Buhara'da doğdu. Kendi memleketinde hoşsohbetliğiyle tanındı. İstanbul'a geldi. Devrinin önde gelen ilim ve sanat adamları ile görüştü. İstanbul'da vebadan öldü. Ahdî ölümüne ebce hesapıyla *Veh Cüdâyî kerd rihlet ez cihân* tarihini düşürdü. Şiirlerinden örnekler Ahdî Tezkiresi'nde bulunmaktadır. **Kay.:** GŞ 122; TDEA 2/91; TŞ, 3/1095; S. Solmaz, Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâsi, GÜSBE bdt, Ank. 1996, s. 359; TGDEİS s. 94; TN 1/147(589); TŞ 3/1095. ♣A. SUNGURHAN-EYDURAN.

CÜGÖRÜ, Nazar Uulu (1864-1941): Kırgız destancı. Ünlü Manasçı Nazar'ın oğludur. Manas Destanının Semetey ve Seytek dairelerini söyledi. Kendisinden derlenen malzeme Kırgızistan'da, El Yazmaları Arşivi nu. 233'de kayıtlıdır. **Kay.:** ME 1/232. ♣N. YILDIZ

CÜLLÂBÎ (16. yy.): Divan şairi. Şairin şiirlerine *Pervâne Bey* mecmuasında ve *Fahri Bilge*'deki bir mecmuuda rastlanıldı. **Kay.:** PBM 377/616b; TDEA 2/91; TŞ 3/1095-1096. ♣A. SUNGURHAN-EYDURAN

CÜMAHUN, Mutellip (1942 –): Çin vatandaşı Uygur Türk şairi. Gulca'nın Korgas ilçesinde doğdu. 1959'da Ürümçi Pedagoji Enstitüsünün Dil-Edebiyat Fakültesini bitirdi. Korgas'ta öğretmenlik yapmağa başladı. 1978'den beri eserleri yayımlanmaktadır. Şiirlerinde genellikle hece vezninin dörtlü duraklarını kullandı. Özellikle çocuklarla ilgili çeşitli konularda şiirler yazdı. **Eseri/Şiir:** *Karlıgaç* (1978). **Kay.:** Toy Çaçkusi, Ürümçi 1985. ♣A. B. İLTEBİR

CÜMŞÜD Sabir, bk. **CÜMŞÜDOV, Cümşüd Sabir Genber oğlu**

CEMŞÜDOV, Cümşüd Sabir Genber oğlu (5.5.1936 –): Şair, yazar, profesör. Astara bölgesinin Motaliyatog (şimdiki Lerik) köyünde doğdu. 1943-1946 arasında ilk ve ortaokul eğitimini Lerik bölgesinin Vov köy okulunda yaptı. 1953-

1958 yıllarında Azerbaycan Devlet Pedagoji Enstitüsünün Makine Fakültesinde eğitimini sürdürdü. 1958-1967 yılları arasında Ulaştırma Bakanlığında mühendis olarak çalıştı. 1965 yılında yüksek lisans tezini savunduktan sonra doktora ünvanını aldı. 1965-1980 yıllarında Azerbaycan Devlet Pedagoji Enstitüsünde öğretmen ve doçent olarak çalıştı. 1976 yılında edebî faaliyetine *Azerbaycan Gençleri* gazetesinde yayımlanan *Yaylağlar* şiiri ile başladı. Aynı dönemde şiirleri, hikâyeleri, sosyal ve siyasi konularda yazılmış yazıları yayımlandı. Son yıllarda bir takım şiirlerinin besitesi yapıldı. Yüksek okullarda ilmî-teknikî konularda bazı konferanslar verdi. 1979-1991 yıllarında geçmiş SSCB yüksek eğitim üzerine Merkezî İlmî Metod Şurasının, 1986'da Yazarlar Birliğinin üyesi oldu. **Eserleri:** *Kâmilik Zirvesi* (Bakü 1980), *Köyün Cıragları* (Bakü 1981), *Güneş Damcıları* (Bakü 1983), *Bahar Nefesi* (Bakü 1989). **Kay.:** AY, s. 419. ♣A. BAĞIROV

CÜNDÎ (16/17. yy.): Divan şairi. S. N. Ergun Millet K AE 574 numaralı mecmuada bir gazelinin bulup yayımladı. **Kay.:** TDEA 2/93; TŞ 3/1096. ♣M. CUNBUR

CÜNDÜBAYEVA, Ninakan (1917 –): Kırgızistan şairi. Koçkor ilçesine bağlı Ükük adlı köyde doğdu. Yedi senelik eğitim gördükten sonra, birkaç yıl köy okullarında öğretmen olarak çalıştı. Bişkek, Alma-Ata şehirlerindeki Parti Mekteplerinden eğitim gördü. 1939-1957 yılları arasında Komsomol'da çeşitli görevlerde bulundu. 1957'den sonra il ve ilçe gazetelerinde, kültürel teşkilâtlarda yöneticilik yaptı. Aynı yıldan itibaren şiirleri neşredilmeye başlandı. Çocuklar ve büyükler için yazılmış yirmiden fazla şiir kitabının sahibidir. Şiirleri, Rus, Hakas, Kazak, Eston, Türkmen gibi birçok dile çevrildi. Şair, dram türünde de eser verdi ve *Kız Saykaldın Armanı*, *Ömür Belegi*, *Akrakat Aldatbayt*, "Gülнар", *Aylası Ketip Aylası Tügöngöndö* gibi piyesler yazdı. Şiirlerinde ve piyeslerinde yeni hayatın enerjik kurucularını anlattı. Köy insanlarının, bilhassa kadınların emeklerini, mutluluk ve kaygılarını şiirlerinde yansıttı. Kırgız Cumhuriyetinin Halk Şairi, SSCB Kültürünün Önderi ünvanlarını aldı. Kırgız Yazar ve Gazeteciler Birliğinin üyesidir. Ardak Belgisi nişanı, Emgektegi Kaarmandığı Üçün, Emgektegi Artık-

çılığı Üçün, Emgektin Ardageri madalyalarıyla ve altı defa da Kırgız hükümetinin onur belgesi ile ödüllendirildi. **Eserleri/Şiir:** *Algaçkı Cañımk*, *Uzatuu*, *İşenem*, *Önör*, *Böböktör Düyünösündö*, *Ene Tilegi*, *Tarıdağı Güldör*, *Menin Karındaşım*, *Ata Curt Küülörü*, *Ümütüm Tügönböyt*, *Keñ Düyünö*, *Çınar Terek*, *Kılımdın Çındığı*, *Altın Boolu Kuşum Bar*. **Hikâye:** *Too Cıldızdar*, *Menin Kaarmandarım*. ♣Ç. CUMAGULOV

CÜNİSOV, Saken (1934 –): Kazakistan hikâye, roman ve dram yazarı. Kökşetav vilâyetinin, Kızıltuv ilçesine bağlı Kızıltuv köyünde doğdu. 1950-1955 yılları arasında Almatı'daki şimdiki adıyla Al-Farabi Üniversitesinin Filoloji Fakültesinden mezun oldu. Aynı üniversitede yüksek lisans eğitimini tamamladı (1959). 1957 yılında yayıncılık işlerine başladı; *Pryoner* dergisinde çalıştı. 1961-1963 yılları arasında M. Avezov Akademik Dram Tiyatrosunun Edebiyat Bölümünün başkanlığını yürüttü. 1964'te *Kazak Edebiyeti* gazetesinde bölüm başkanı olarak çalıştı. İlk eserlerini daha üniversite öğrencisiyken yazdı. Bu eserleri çocuk edebiyatı ile ilgili idi. 1968'den sonra kendisini yazarlığa adadı. Hikâye, roman, tiyatro ve tenkit türünde eserler verdi. Ayrıca Stefan Zweig, L. N. Tolstoy, Oles Gonçar vb. yazarların eserlerini Kazakçaya aktararak edebî tercüme alanına katkıda bulundu. *Jıldız* dergisinin yayın kuruluna ve Kazakistan Yazarlar Birliği Yönetim Kuruluna üye seçildi. Kazak SSC Yüksek Kurulunun Onur Belgesi ile ödüllendirildi. 1986'da *Öliara* adlı piyesi dolayısıyla Abay adındaki Mémlekettik Ödülüne lâyık görüldü. **Eserleri/Çocuk hikâyesi:** *Sonarda Arğimeler* (Almatı 1958), *Écem men Emşi Jâne Darıger* (Almatı 1961). **Roman:** *Çapandığı Jalgız Üy* (Almatı 1965), *Akan Seri* (2 c., Almatı 1971, 1978). **Oyun:** *Kızım Sağan Aytam* (Almatı 1978), *Öliara* (Almatı 1985). **Diğerleri:** *Saken Cünisov* (Seçmeli eserleri, 2 c., Almatı 1981), M. Avezov'tın *Abaytanuv Tıvralı Lektisyasman Student S. Jünisov'tın Konspektisi* (M. Avezov'un Abaytanuv derslerinden öğrenci S. Cünisov'un notları, Almatı 1996). ♣Ş. İBRAYEV

CÜNÜNÎ (– 1620): Mevlevî divan şairi. Larende'de doğdu. Babasının adı bazı kaynaklarda Süleyman, bazılarında Hacı Yusuf diye geçmektedir. Adı Cününî Ahmed Dededir. Cününî mahlasıyla tanın-

di. Lârende'de Mevlevî tarikatına girdi. Manevî eğitimini tamamladıktan sonra Bağdat'a giderek Bağdat Mevlevihânesinde mesnevîhânlık yaptı. Konya'ya geldi, Ebubekir Çelebi, Cünûnî Dedeyi Bursa'da görevlendirdi. Bursa'da bir müddet Setbaşında Şeyh Yakup Efendi Zaviyesinde görev yaptı. Daha sonra, bazı ahabplarının mülklerini bağışlamalarıyla inşasına başlanan Bursa Pınarbaşı'ndaki yeni Mevlevihâneyi tamamlatıp şeyh oldu (1615). Burada yıllarca Mesnevî-i Şerif okuttu ve vefatında dergâhın bahçesine defnedildi. Beyânî'nin *Kıldı Cünûnî Dede teslim-i rûh* mısraı ve *Cünûnî-i fâzıl* tamlaması ölümüne düşürülen tarihlerdir. Yerine Salih Dede geçti. Âlim ve şair bir zattı. *Divan*'ı vardır.

Kay.: BK 1/73; BS 231/8; Mustafa Kara, Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler I, Bursa 1990, s. 115-139; Mehmed Şemseddin, Bursa Dergâhları Yâdigâr-ı Şemsi I-II, Haz.: Mustafa Kara-Kadir Atlansoy, Bursa 1997, s. 495-498; K. Atlansoy, Bursa Şairleri, Bursa 1998, s. 168-169, 226-229; Eslâf, 1/150; GRİVDN, s. 130; ML, 3/108; Abdülbaki Gölpinarlı, Mevlâna'dan Sonra Mevlevîlik, İst. 1953, s. 103; OM, 1/52; Baldırzade Mehmed, Ravza-i Evliya, Orhan 1081/1 19b, SK Esad Efendi 1381, 47b, BEEK, Genel 1507/1, 21a; SE, s. 137; SM, 3/57; TA, 11/298; TDEA, 2/94; M. Kara, "Cünûnî Ahmed Dede", TDVİA 8/130; TGDEİS s. 94; TN, 653; TŞ 3/1097-1099; TŞM, 2000, 109-112. ♣A. SUNGURHAN-EYDURAN.

CÜNÜNİ (– 1687ds.): İran sahası Türk soylu şair. Erdebil'de yaşadı. Devrinin ünlü şairidir. **Eserleri:** *Divan* (3254 beyit) ve *Cengnâme*. Her iki eserin yazması Sultanu'l-Keraî Kütüphanesindedir. ♣R. GAFFARİ

CÜR'A, Mirza Ebu'l-feth (– 1856 ds.): Azerbaycan djvan şairi ve hattat. Tebrizlidir. Azerbaycan'ın bilgin ve alimlerinden. İyi bir hattattı. *Divan*'ında altı bin beyte yakın şiir vardır. *Hüsrev ü Şirin* mesnevisine yazmaya başladı, tamamlamadı. Şiirleri zamanın gereği Farsça yazıldı ve Tebriz'de basıldı. Tebriz'de taşbaskısı olarak basılan kitapların bir kısmı Cür'a'nın yazısıyladır. *Floğan-Rafail'in Cehannuma* (1841) adlı eseriyle *Kaanî Külliyyatı* (1856) bu taşbaskısı eserlere iki örnektir. Kay.: Mehdi Beyanî, Ahvâl-i Âsâr-ı Hög-nüvisâ, 1/29; Dânişmendân-ı Azerbaycan s. 94. ♣M. H. HESARİ- N. ÜNVER

CÜRÂNİ (24.2.1339 - 6.7.1413): Şair, filozof, astronomi bilgini. Adı Ali b. Muḥammed Ali Seyid Şerif Ebu'l- Hasan Cürânî'dir. Astrâbâd yakınındaki Taḡu köyünde doğdu. Şiraz'daki Dârü'ş-şifâ Medresesinde on yıl müderris olarak ders

okuttu. Emir Timur Şiraz'ı aldıktan sonra 1387 yılında Semerkand'a geldi, ilmî çalışmalarına bu şehirde devam etti. Mantık, terimler lügati ve şiir üslubu hakkında eserler yazdı. *Sekkâkî*, *Zemahşerî*, *Kutbuddin Râzi* ve *Taftazanî* ve *Seyfuddin Urmevî*'nin şiir, felsefe, mantık, astronomi, şeriat ve musiki hakkındaki eserlerine şerhler kaleme aldı. Eserlerinde, eşya ve hadiselerin hakikatini bilmenin ve öğrenmenin yolunu gösterdi, maddî âlemi kavramada sezginin rolü, akllı kavramada ve tabiatı öğrenmede tefekkürün önemi ve dilin tefekkürle olan münasebeti üzerinde durdu. Timur'un ölümünden sonra 1405 yılında Şiraz'a döndü, burada vefat etti ve Atık Camii yakınındaki Vak ^ b Mezarlığında toprağa verildi. **Eserleri/Tefsir:** *Hâşiye ale'l-Keşşâf* (Beyrut ty.), *Hâşiye ale'l-Tefstri'l-Beyzavî*, *Tefstri'z-Zehrâveyn*, *Tercümânü'l-Kur'ân* (Tahran 1333). **Hadis:** *ed-Dibâcu'l-Müzheb*, *Hâşiye alâ Hulâsatu't-Trybî*. **Kelâm:** *Şerhu'l-Mevâkif* (İst. 1292/1875), *Şerhu'l-Akâ'idü'l-Adudiyye* (TSMK III. Ahmed nu. 1886), *Şerhu Esmâ'il-Hüsna* (SK Lâleli nu. 2433/17); *Risâle fi Beyani'l-Firkatü'n-Nâciye* (SK Fatih nu. 5436/10), *Hâşiyetü't-Tecrid* (SLK Ayasofya nu. 2227), *Hâşiye alâ Metâli'ü'l-Enzâr* (SK Ayasofya nu. 2554). **Felsefe:** *Hâşiye alâ Şerhi'l-Hikmeti'l-Ayn* (Kazan 1319/1903), *Hâşiye alâ Şerhi Hidâyeti'l-Hikme* (SK Ayasofya nu. 2438), *Hâşiye alâ Levâmî'l-Esrâr* (İst. 1276) **Mantık:** *Risale fi'l-Mantık*, *Usûlü'l-Mantıkrye*. **Tasavvuf:** *Risale-i Şevkrıye* (SK Esad Ef. 1755/4), *er-Risâletü'l-Bahâiyye*, *Talika alâ Avârifü'l-Ma'ârif* **Astronomi;** *Şerhu'l-Mulahas fi'l-Hey'e* (SK Ayasofya nu. 2654,2655). **Sözlük:** *et-Tarifât* (yazma ve basmaları pek çoktur). **Dil:** *Şerhu'l-İzzâ* (İst. 1266), *Hâşiye alâ Şerhi'l-Kâfiye* (İst. 1311), *Hâşiye ale'l-Mutavvel* (İst. 1241). **Edebiyat:** *Fennü'l-Muammâ*. Kay.: GAL 2/280-281, Suppl. 2/305-306; KZEKF 1/193, 448, 720,851, 2/1177; ÖZSE, 4/396-397; TDVİA 8/134-136. ♣M. İSAKOVA

CÜR'E, Mirza Abulfeth, bk. CÜR'A

CÜRMI (16. yy.): Mutasavvıf şair. S. N. Ergun Millet KAE 543 numaralı mecmuada bir manzumesini buldu ve eserine aldı. Kay.: TEDA 2/95; TŞ 3/1099. ♣M. CUNBUR

CÜRMI (19. yy.): Halk şairi. Ondokuzuncu yüzyıl âşıklarının şiirlerini ihtiva eden bir mecmuada deyişlerini bulan S. N. Ergun bunlardan altısını

eserine aldı. Bu şiirlerden hareketle Cürmî'nin güçlü bir şair olduğu söylenebilir. Devrinin şairlerinden Dildir, Hayâlî ve Sıdkî ile atışmaları vardır. Kay.: TDEA 2/95; TŞ 2/1099-1100. ♣A. B. ALPTEKİN

CÜRMI Aka Méhémméd (19. yy.): Azerbaycan şairi. Bakû'da doğdu. 1880-1915 yılları arasında Bakû'da faaliyet gösteren *Mecme'u's-Şûara* nın kurucusu ve başkanı oldu. Edebiyat konulu toplantıların düzenlemesini ve yöneticiliğini yaptı. Klasik üslupta ve geleneksel doğu tarzında eserler yazdı. Bakûlu Yusuf adlı bir şair, onun hakkında bir hicviye yazdı, çağdaşlarından Hacı Seyid Ezim* uzun bir şiirle karşılık verdi. Bu cevap *Seyid Ezim Divan*'ında *Tebriz*'de basıldı. **Eserleri/Şiir:** *Deyilen Söz Yadigardır* (Toplayan ve düzenleyen: Céfer Remzi İsmayılzade, Bakû 1981), *Şiir Meclisleri* (Toplayan ve düzenleyen: Nésrettin Garayev, Bakû 1987). Kay.: Dânişmendân-ı Azerbaycan s. 94. 2A. BAĞIROV- M. H. HESARİ

CÜSİPOV, Muzarap (1905-1972): Kazakistan halk şairi, şarkıcı. Genç denilecek bir yaşta şiir söylemeye ve aytisa (atışmaya) başladı. Şiir sanatında ustalık kazanmasında Sır yöresinin ünlü halk şairlerinden Omar'ın, Turmağambet'in, Kete Jüsip'in büyük rolü oldu. Halk arasında yaygın olan masal ve efsanelerin yapısıyla paralellik arzeden birkaç destan yazdı. Ayrıca M. Kulmırzayev ile (1927), Ş. Şegebayeva ile (1942) ve N. Aytuvarof ile (1964) atışmalara katıldı. Sözüünü kendisinin yazdığı ve bestesini de yaptığı *Taskın* (1922), *Jastarmız* (1937) vb. şarkıları vardır. Besteleri arasında en ünlüleri *Körkem Kız*, *Şattık* vb.'dir. Eserleri, Kazakistan İlim Akademisinin elyazmaları arşivinde bulunmaktadır. **Eserleri/Şiir:** *Tamşı* (Almatı 1925), *Üş Nasihat* (Almatı 1926), *Üş Jumurtka* (Almatı 1927), *Samurk* (Almatı 1948). Kay.: KSE 4/534. 2Ş. İBRAYEV

CÜTDİYEV, Bayram (1937 –): Türkmenistan şairi, mütercim, güncel eserler yazarı. Ahal ilinin Gökdepe köyünde doğdu. Doğduğu köyde yedi yıllık eğitim aldı. 1957'de Krasnovodsky'deki Meslekî Öğretmen Yüksek Okulunu, 1962'de Magtımğulu adındaki Türkmen Devlet Üniversitesinin Tarih Fakültesini bitirdi. *Yaş Kommunist* gazetesinde edebî uzman, *Sovyet Türkmenistanı* gazetesinde şube müdürü, *Edebiyat ve Sungat* gazetesinde baş redaktörlük görevlerinde bulundu. Çalışma haya-

tını *Diyar* dergisinde sürdürdü. Edebî faaliyetlerine üniversite öğrencisiyken başladı. R. Esenov'un *Dünyede Sen Bar*, Cahanda Uruş Baryarka, Sarı *Dominonun Kölegeleri* gibi nesir eserlerini. Rus dilinden Türkmençeye çevirdi. **Eserleri/Şiir:** *Ihlas* (Aşgabat 1973) *Abray* (Aşgabat 1976), *Bağışlan-yar* (Aşgabat 1979), *Ala Meydanlar* (Aşgabat 1984), *Ovazlar Kökeni* (Aşgabat 1984), *Gövün Binası* (Aşgabat 1987), *Orak Mövsümi* (Aşgabat 1991), *Séherdeki Salgımlar* (Aşgabat 1980), *Yalkalmalı Zamana Buysançlı Dessan* (Aşgabat 1997). **Güncel:** *Akaba* (Aşgabat 1985). **Rusça:** *Çest Kniga Stihov* (Aşgabat 1976); *Posveşatsya* (Aşgabat 1979), *Bely Dojd Stihi* (Moskova 1979). **Çeviri:** *Dünyede Sen Bar* (R. Esenov'dan, Aşgabat 1987), *Sarı Dominonun Kölegeleri* (a.g.y., Aşgabat 1985), *Tepbedi Okalanlar* (Roman a. g. y., Aşgabat 1989). Kay.: TDTEA 11/392-394.

CÜVEYNİ, Atâ Melik (1226 - 5.3.1283): İlhanlılar devri tarihçisi, münşi ve devlet adamı. Adı Ebu'l-Muzaffer Alâeddin Ata Melik Cüveynî, babasının adı Bahâeddin Muhammed'dir. Babasının da Arapça ve Farsça şiirleri olduğu söylenmektedir. Horasan'da Cüveyn şehri çevresinde yetişti. Eski ve soylu bir aileye mensuptu. İyi bir eğitim gördü. Moğolların İrap, Horasan, Azerebaycan ve Irak valisi Emir Argun'un kâtipliğini yaptı. Hülâgu İran'ı istilâ edince onun hizmetine girdi (1256). Bu devrin tanınmış devlet adamları arasında yer aldı. Alamut kalesinin alınışında bulundu. Kütüphane ile meşhur rasathanenin yıkılıp yok edilmesini önledi. Bağdat seferine katıldı. 1259'dan itibaren uzun süre müstakil emir olarak Irak'ı yönetti. Ülkenin imarı için yaptığı birçok girişimler ona haklı bir şöhret kazandırdı. Bir süre sonra aleyhine yapılan suçlamalar yüzünden bütün serveti elinden alındı. Bağdat'ta yapılan mahkemesi lehine sonuçlanınca eski görevine döndü. Abaka Hanın ölümünden sonra çıkan ayaklanmada hastalanıp Mugan'da öldü. Tebriz'e getirilip Çerendâb Mezarlığında toprağa verildi. *Ey Arap bâdiyeleri! Benden uzaklaşın! Çünkü ben Türk şehirlerine bağlıyım* sözü tarihçinin Türklere bağlılığını gösteren bir delildir. Şair ve âlimlerin koruyucusu idi. Sa'dî-i Şirazî ve Hümâm-ı Tebrizî onu öven kasideler yazdılar. **Eseri/Tarih:** *Târîh-i Cihangüşa*, 1252-1259 yılları arasında yazılan üç ciltlik bu büyük eser Türk-Moğol tarihinin en

CÜVEYNÎ

önemli kaynaklarındandır. İlk ciltte Moğollar, Cengiz Han ve yasası, Cengiz'in Uygur illerini zaptı ve Uygur destanları, ikinci ciltte Harezmşahlar ve Karahıtaylarla savaşları, üçüncü ciltte Hulâgû'nun İran'a girişi, İsmailîlerle savaşı, İsmailî kalelerinin yıkılışı temiz ve edebî üslûpla anlatılmıştır. Bu Farsça tarih, Orhun kitabeleri hakkında ilk bilgi veren kaynaktır. Mirza Muhammed Kazvinî tarafından Nasrüddin Tûsî'nin tarihçesiyle birlikte Tahran'da 1937'de yayımlandı. Prof. Mürsel Öztürk tarafından aynı adla (Ank. 1988) Türkçeye çevrildi. *Tesliyetül-İhvan*, ithamla-

ra maruz kalıp iki kere hapsedilişinden sonra yazdığı, haklı olduğunu ispata çalıştığı anıdır. 1982'de Tahran'da Abbas Mihyar'ın mukaddimesi ve notlarıyla yayımlanmıştır. V. Rosen'in kataloğuna göre mektupları ve fermanları Petersburg Institut des Langues Orientales Kütüphanesindeki bir münşeât mecmuasındadır (Les Manuscrits persans de l'Institut des Langues Orientales. Petersburg 1885, p. 285).

Kay.: M. F. Köprülü, "Cüveynî", İA 3/249-255; RTET 1/228, 262; TDEA 2/95; Orhan Bilgin, TDVİA 8/140-141; TET/FK İst. 1928, s. 266-270. 2M. CUNBUR

